Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia

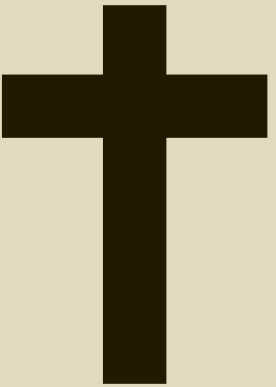

The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea

Uumeleembaa Buŋa Tere Soomoŋgo Gbilia
The New Testament and portions of the Old Testament in the Borong Language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long Niugini

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47

Contents

Matyuu 1
Maak 108
Luuk 171
Jon 279
Aposol 362
Room 469
1 Korint 521
2 Korint 569
Galesia 604
Efesus 623
Filipai 641
Kolosi 654
1 Tesalonaika 667
2 Tesalonaika 677
1 Timoti 683
2 Timoti 699
Taitus 710
Filemon 717
Hibruu 720
Jeims 759
1 Piito 773
2 Piito 789
1 Jon 799
2 Jon 811
3 Jon 813
Juuda 816
Aisisaaŋ 821

Matyuu
Oligaa Buŋa Matyuunoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Matyuu qa iikawaa kania ii Pombaanoŋ kaleŋ. Qata moŋ Liwai. Room gawmambaa takis meme ejaga laligoro. Gawoŋ ii meŋ laligoro Jiisasnoŋ kaŋ oono uuta meleema gowoko 12 yoŋoo batugianoŋ laligoro.

Oligaa Buŋa koi Jiisaswaa kania iyaŋaa kanagesouruta Juuda yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋomambaajoŋ ama ooro. Qaa kota waŋa ii kokaeŋ, "Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe Tonana ano Kiŋ Poŋnana kolooja." Juuda ejemba yoŋoojoŋ qaa ii mende sokono uugianoŋ boliro amamaagi. Kawaajoŋ Matyuunoŋ Jiisas gawoŋaa kania ii asuganoŋ jeŋ asariŋ tororo kuma oŋono. Soomoŋgo Walaganoŋ hamoqeqewaa soomoŋgo qaa (promis) eji, ii kuuya Jiisaswaajoŋ ama asuganoŋ asugiŋ qebulugoŋ hoŋawo koloodabororo. Hamoqeqe Toya ii Hibruu qaanoŋ Mesaia ano Griik qaanoŋ Kraist.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋ bakaya karooŋ meŋ laligoro: Iinoŋ Oligaa Buŋa ejemba kuma oŋoma uugia iikanoŋ kuuŋ omejiilaŋ konjoma oŋoma jigia meŋ qeaŋgoŋ laligoro. Kaeŋ meŋ keno aŋgoleto kolooro laligoŋ maripooŋ gerenoŋ uma komuro roŋ koŋgi mombo waaro. Iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa kania qendeema nonono. Kaeŋ ano anana letoma Anutuwaa meraboraaŋa koloowombaa kania kolooro. Jiisaswaanoŋ qaaya waŋa 5 ii kokaeŋ: 1) Boŋ 5-7, 2) Boŋ 10, 3) Boŋ 13, 4) Boŋ 18 ano 5) Boŋ 24-25

Buk kokawaa bakaya waŋa 7 ii kokaeŋ:

Jiisaswaa ambosakoŋuruta ano kolokolooya 1.1–2.23
Jon Oomulu ejanoŋ uuwaa gawoŋ mero 3.1-12
Jiisas oomulu mero Satanoŋ aŋgobato meŋ muro 3.13–4.11
Jiisasnoŋ Galili uutanoŋ qenjaaro gawoŋ mero 4.12–18.35
Jiisasnoŋ Galili mesaoŋ Jerusalem keno 19.120.34
Sonda konoga Jerusalem laligoŋ komuro 21.1–27.66
Koomunoŋga waama laligoŋ Siwenoŋ uro 28.1-20

Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Luuk 3.23-38

1 Jiisas Kraistwaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia ii kokaeŋ:
Aabrahambaa gbili moŋ Deiwid. Deiwidwaa gbili moŋ Jiisas.

2 Aabrahambaa meria Aisak. Aisakwaa meria Jeikob.
Jeikobwaa merauruta Juuda ano iwaa daremuŋuruta.

3 Juudawaa merawoita Perez ano Zera, nemuŋgara Taamar. Perezwaa meria Hezron. Hezrombaa meria Ram.
4 Rambaa meria Aminadab. Aminadabwaa meria Naason. Naasombaa meria Salmon.
5 Salmombaa meria Boaz, nemuŋa kantri mombaa embiaga Raahab. Boazwaa meria Oobed, nemuŋa kantri mombaa embiaga Ruut. Oobedwaa meria Jesi.
6 Jesiwaa meria kiŋ Deiwid. Deiwidwaa meria Solomon, nemuŋa wala Uriawaa embiaga laligoro. Juuda kiŋ kuuya ii Deiwidwaa gbiliuruta kolooŋ laligogi.
7 Solomombaa meria Rehoboam. Rehoboambaa meria Abija. Abijawaa meria Asa.
8 Asawaa meria Jehosafat. Jehosafatwaa meria Jehoram. Jehorambaa meria Usia.
9 Usiawaa meria Jootam. Jootambaa meria Aahaz. Aahazwaa meria Hezekia.
10 Hezekiawaa meria Manase. Manasewaa meria Aamon. Aamombaa meria Joosia.
11 *Joosiawaa merauruta Jekonia ano iwaa daremuŋuruta. Kambaŋ iikanoŋ Babilon yoŋonoŋ Israel kanageso uŋuaŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaaŋa weleŋqeqegiaga laligogi.
12 Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligoŋ iikanoŋ Jekoniawaa meria Sealtiel kolooro. Sealtielwaa meria Jerubaabel.
13 Jerubaabelwaa meria Abiud. Abiudwaa meria Eliakim. Eliakimbaa meria Azor.
14 Azorwaa meria Jaadok. Jaadokwaa meria Akim. Akimbaa meria Eliud.
15 Eliudwaa meria Eleazar. Eleazarwaa meria Matan. Matambaa meria Jeikob.
16 Jeikobwaa meria Joosef, Mariawaa loya. Marianoŋ Jiisas merota qata Kraist Hamoqeqe Toya jeŋkejoŋ.
17 Kambaŋ Aabrahambaanoŋga kanaiŋ laligoŋ kougi kiŋ Deiwid kolooroti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii 14. Mombo kiŋ Deiwidwaanoŋga kanaiŋ laligoŋ kougi Israel kanageso uŋuaŋgi Babilon kema kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii kaaŋagadeeŋ 14. Babilon kapuare miri laaligo tani kaaŋa laligogiti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kougi Kraist kolooroti, isi iyoŋoo jaŋgo areŋgia ii kaaŋagadeeŋ 14.

Jiisas Kraist ii kokaeŋ kolooro:
Luuk 2.17

18 *Jiisas Kraist koloorotiwaa sunduya ii kokaeŋ: Iwaa nemuŋa Maria ii Joosefwaa buŋaga laligoŋ mende mindiriŋ

* **1:11:** 2 Kiŋ 24.14-15; 2 Hist 36.10; Jer 27.20 * **1:18:** Luuk 1.27

aoŋ laligori kambaŋ iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ meŋ letoma muro korowo laligoro kania mokoloogi.

19 Kaeŋ mokoloogi eja buŋaya Joosef iinoŋ laaligo dindiŋa laligorotiwaajoŋ Mariawaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro gamuyawo koloowaatiwaajoŋ togoro. Kaeŋ togoŋ uutanoŋ ii oloŋ mesaomambaa momo areŋa ano.

20 Kaeŋ romoŋgoŋ ero Pombaa gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Joosef Deiwidwaa gbili, Uŋa Toroyanoŋ mono Maria meŋ letoma muro koroyawo laligoja. Kawaajoŋ gii mono ii wama miriganoŋ kaŋ embaga koloowaatiwaajoŋ toroko mende moba.

21 *Marianoŋ koko meraga mewaa. Eja iikanoŋ kanagesoya siŋgisoŋgogianoŋga hamo qeŋ oŋono solaŋaniwuya. Kawaajoŋ giinoŋ mono qata Jiisas qaba.” Kaeŋ ijoro.

22 Poŋnoŋ gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ iwoi kuuya ii kolooro. Gejatootoo qaa ii kokaeŋ,

23 *“Emba saraŋ jumuŋa moŋnoŋ koroyawo koloon mera ejaga mero qata Imanuel qabuya.” Qa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Anutunoŋ ananawo laligoja.”

24 Joosefnoŋ uuta tooro waama Pombaa gajobanoŋ jeŋ kotoŋ muroti, iikawaa so ama Maria embia koloowaatiwaajoŋ wama mirianoŋ keni.

25 *Kema laligorito, kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ motooŋ mende eri kema meria mero Joosefnoŋ qata Jiisas qaro. Mera mero iikawaa gematanoŋ loemba laligori. Kiaŋ.

2

Momakooto eja weeŋ koukoutanoŋga kagi.

1 Jiisasnoŋ eja poŋ Herodwaa kambanoŋ Judia prowinswaa taoŋa moŋ qata Betlehem kanoŋ kolooro. Kolooroti, kambaŋ kanoŋ seŋgelaowaa momo eja weeŋ koukoutanoŋga Jerusalem sitinoŋ kagi.

2 Kaŋ kokaeŋ qisigi, “Juuda oŋoonoŋ eja poŋ koloowaati, mera ii koloon dakanoŋ eja? Nono weeŋ koukoutanoŋ laligoŋ iwaanoŋ widi asugiro iima kania kaeŋ moma waeya meŋ mepeseewombaajoŋ kajoŋ.”

3 Kaeŋ qisigi eja poŋ Herod ano Jerusalem kanageso iwo laligogiti, iyoŋonoŋ korebore qaa ii moma aarugi.

4 Aarugi kiŋ Herodnoŋ qaa ama kanagesowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano Kana qaawaa boi kuuya koma horoŋ oŋono kagi. Kaŋ ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ mono dakanoŋ koloowaatiwaajoŋ jegita eja?”

---

* **1:21:** Luuk 1.31 * **1:23:** Ais 7.14 * **1:25:** Luuk 2.21

5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema mugi, “Iinoŋ Judia prowinswaa taoŋ qata Betlehem iikanoŋ koloowaa. Iikawaa qaaya
ii gejatootoo eja Maikanoŋ kokaeŋ oorota eja,
6 *‘Oo Betlehem kanageso Juuda gomanoŋ laligojuti,
oŋoo batugianoŋga poŋ somata koloоŋ neenaa Israel
kanageso mindiŋgoŋ kalaŋ koma nonombaa.
Kawaajoŋ oŋo Juuda gomambaa jotamemeya yoŋoo
batugianoŋ laligogi qabuŋagianoŋ kamaaŋqeqeta
mende toontooŋ koloowaa.’ ”
7 Kaeŋ meleema mugi momakooto eja ii oloŋ oŋoono kagi
kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Widia ii naa kambanoŋ asugiro kanaiŋ
iigi?” Iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma kaeŋ qisiŋ
oŋono.
8 Iikawaa qaaya moma wasiŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono,
“Oŋo mono Betlehem kema mera ii tororo qisiŋ mokoloоŋ
iikanondeeŋ buju qaa aŋgi noonoŋ kawa. Niinoŋ ii moma
kaaŋiadeeŋ kema ii waeya meŋ mepeseeŋ mumaŋa.”
9 Kiŋnoŋ kaeŋ iŋiijoŋgoŋ jeŋ kotoŋ oŋono moma kananoŋ
keŋgi. Kema widi weeŋ koukoutanoŋ laligoŋ iigiti, iikanoŋ
waŋgianoŋ waladeeŋ keno kosiŋ otaaŋ Betlehem kema miri
koko mera eroti, iikanoŋ nano.
10 Widi ii nano iima korisoro somata qatawo mogi.
11 Korisoro moma miri uutanoŋ uma mera ano nemuŋa
Maria iriigi. Ii iriima simiŋ kuma usugoŋ waeya meŋ
mepeseeŋ mugi. Mepeseeŋ muŋ wayaŋgesogia qeŋgama
iikanoŋga goul, jiniŋ paora ano sanda qata mor ii unjuma
kaleŋ mugi.
12 Gomantiiŋa moŋ egi Anutunoŋ gaonoŋ asugiŋ kiŋ
Herodwaanoŋ mombo mende kembutiwaajoŋ qotogoŋ
oŋono. Kawaajoŋ kana moŋgeŋ iyaŋgiaa gomaŋ
baloŋgianoŋ eleema keŋgi. Kiaŋ.

Herodwaajoŋ asaŋgoŋ Joosef embameria Iijipt keŋgi.

13 Momakooto eja yoŋonoŋ keŋgi Joosefnoŋ gaoŋ iiro Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Herodnoŋ mera qero komuwaatiwaajoŋ moŋgama mubaa. Kawaajoŋ mono waama mera ano nemuŋa uruama oloŋ koma Iijipt
kantrinoŋ kembu. Iikanoŋ kema laligogi kanageŋ niinoŋ
kawutiwaa kambaŋ jemaŋati, iikanoŋ mono eleema kawu.”
14 Kaeŋ ijoro waama gomantiiŋa iikanondeeŋ koko mera
ano nemuŋa uruama Iijipt keŋgi.
15 *Iijipt kema laligogi kiŋ Herodnoŋ komuro kambaŋ
iikanondeeŋ eleema kagi. Wala Poŋnoŋ gejatootoo eja
Hoosea sololooro qaa kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ merana

* **2:6:** Mai 5.2 * **2:15:** Hoos 11.1

oombe Iijipt gomaŋ mesaoŋ karo." Gejatootoo qaa iikanoŋ mono kaeŋ asugiro hoŋɑwo kolooro. Kiaŋ.

Mera Betlehem gomanoŋ uŋugi komugi.

16 Momakooto eja yoŋonoŋ Juuda gomaŋ oloŋ mesaoŋ keŋgi Herodnoŋ iikawaa kania iima "Tiligoŋ noŋgi," jeŋ iriŋɑ mamaga soono jeŋkooto kokaeŋ ano, "Manjaqeqe eja, oŋo Betlehem ano gomaŋ kuuya ii liligoŋ raji, iikanoŋ kema mera gbanigia woi ano iikawaa baatanoŋ koloojuti, ii mono kuuya uŋugi komuwu." Momakooto eja widi asugirotiwaa kambaŋɑɑjoŋ tororo qisiŋ oŋono ijogiti, iikawaa so mera gbanigiaajoŋ jeŋkooto ii ano.

17 Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa moŋ jerota eji, iikanoŋ mono kaeŋ asugiro hoŋɑwo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

18 *"Betlehem kosianoŋ gomaŋ moŋ qata Rama
iikanoŋgɑ saagujugia mogi qama silama amburereŋ
somata meju.
Reizel embawaa gbiliuruta yoŋonoŋ gbiliurugia qaoŋgi
saaju.
Kawaajoŋ saagi uluŋkoleŋ meŋ oŋombombaɑjoŋ aŋgi
uukonduŋkonduŋgɑdeeŋ momakeju." Kiaŋ.

Iijipt mesaoŋ Joosef embameria Nazaret eleeŋgi.

19 Joosefnoŋ Iijipt laligoro kiŋ Herodnoŋ komuro iikanondeeŋ Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ gaonoŋ asugiŋ muŋ

20 kokaeŋ ijoro, "Mera qegi komuwaatiwaajoŋ emboŋgiti, iyoŋonoŋ mono komudaborogi. Kawaajoŋ mono waama mera nemuŋɑwo uruama eleema Israel gomanoŋ kembu."

21 Kaeŋ ijoro Joosefnoŋ waama mera nemuŋɑwo uruama eleema Israel gomanoŋ keŋgi.

22 Kananoŋ kema qaa kokaeŋ moro, "Herodwaa meria Arkelausnoŋ maŋɑɑ kitianoŋ Judia prowins galeŋ koma laligoja." Kaeŋ moma iikanoŋ kemambaajoŋ toroko moro. Moma laligoro Anutunoŋ gaonoŋ Galili prowinsnoŋ kembutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro waama iikanoŋ keŋgi.

23 *Galili prowinsnoŋ keuma taoŋ qata Nazaret iikanoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi gejatootoo eja yoŋonoŋ Hamoqeqe Toyaajoŋ qaa jegiti, iikanoŋ hoŋɑwo kolooro. Qaa ii kokaeŋ, "Iwaa qata ii Nazaret ejaga qama laligowuya." Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

---

* **2:18:** Jer 31.15 * **2:23:** Maak 1.24; Luuk 2.39; Jon 1.45

1 Gbani tosia tegoro Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ Judia prowinswaa baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ ejemba uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ kokaeŋ iŋijoŋ laligoro,
2 *"Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ mono uugia meleema iikanoŋ keubu."
3 *Jombaajoŋ gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jeŋ ooro,
"Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama laligoro kema qaa otoŋa kokaeŋ mobuya,
'Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.' "
4 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memetaga ano batuyanoŋ iiŋkasa oro selianoŋ memetaga ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano duuyaa moroŋ apuya. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga.
5 Jonoŋ gawoŋa mero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosaaŋa kuuya yoŋoonoŋga iwaanoŋ horoŋ kagi. Kaaŋiadeeŋ Jordan apu leelee gomaŋ kuuya rama keŋgiti, iikanoŋa kagi.
6 Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ oŋono.
7 *Meŋ oŋonoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kagi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, "Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uugia mende meleeŋgi Anutuwaa iriŋanoŋ mono soono ironja meleema oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju?
8 Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu. Kileŋagia mesaoŋ uugia meleeŋgi hoŋa kolooro ii mono nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu.
9 *Uugianoŋ mondomondo qaa kokaeŋ jewombaajoŋ mende romoŋgowu, 'Nononoŋ Aabrahambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ mende tiwilaaŋ nonombaa.' Kaeŋ jeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrahambaa gbiliuruta kolooŋ Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo nomaeŋ?
10 *Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa

* **3:2:** Mat 4.17; Maak 1.15 * **3:3:** Ais 40.3 * **3:4:** 2 Kiŋ 1.8 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:9:** Jon 8.33 * **3:10:** Mat 7.19

awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa ii jeta suŋa ama gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iroŋa meleema oŋombaa.

11 Niinoŋ oŋo uugia meleembutiwaajoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutaga ii mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaanoŋ kana esuya ilaaŋ muŋ gesonoŋ mouma besaamambaajoŋ amamaamaŋa. Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ koma konjoratiŋ oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa.

12 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ gere tetegoya qaa kanoŋ jewaa." Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Maak 1.9-11; Luuk 3.21-22

13 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowins mesaoŋ Jordan apu bereŋanoŋ Jombaanoŋ kaŋ oomulu meŋ mubaatiwaajoŋ qisiro.

14 Qisiroto, Jonoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, "Giinoŋ saanoŋ nii oomulu meŋ nonagato, giinoŋ siŋgisoŋgo mende ama mono nomaembaajoŋ noonoŋ kajaŋ?"

15 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Kambaŋ kokaamba ii saanoŋ amba. Kaeŋ anjoti, iikanoŋ Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaawombaa qaa jeroti, iikawaa hoŋa kolooro sokombaa." Kaeŋ meleeno Jonoŋ moro sokono uumotooŋ ano.

16 Uumotooŋ ama oomulu meŋ muro tegoro iikanondeeŋ apunoŋga kouro kokaeŋ asugiro: Sombinoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa koloon Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero.

17 *Kamaaŋ mero Siwenoŋga aro moŋ kokaeŋ kolooro, "Iinoŋ mono neenaa komunjua meranaga koloojiwaajoŋ kerana qeaŋgoro iimasiiŋa mojeŋ." Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Maak 1.12-13; Luuk 4.1-13

* **3:17:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 12.18; 17.5; Maak 1.11; Luuk 9.35

4

1 *Kawaa gematanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ
muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato
meŋ mubaatiwaajoŋ ama keno.
2 Kanoŋ kema gomantiiŋa asaga 40 Anutuwaajoŋ nene
siŋgi laligoŋ nenewaa komuro.
3 Nenewaa komuro omejiilaŋ waŋgia qata aŋgobato Toya
iinoŋ asugiŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi
eeŋ, gii mono esuŋga qendeema jamo koi jeŋ kotona letoma
bered kolooro newa.”
4 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, “Qaago!
Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Nenenondeeŋ
ejemba laaligo mende nonomakejato, Anutuwaa jetanoŋga
qaa kaŋkeji, ii kuuya teŋ koniŋ iikanoŋ mono nunuagiro
kotiiŋ laligowoŋa’.”
5 Kaeŋ ijoro Kileŋaa Toyanoŋ Jiisas wama Jerusalem siti
toroya kanoŋ kema jiwowoŋ jigowaa waareŋanoŋ eu uma
ano nano.
6 *Kaeŋ nano kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa Meria koloojaŋi
eeŋ, mono kokanoŋga luguŋ emu kemeba. Buŋa Terenoŋ
qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

‘Anutunoŋ goojoŋ ama gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono
saanoŋ kobibiigi kemeŋ jamonoŋ kanaga mende guŋ
mijimiji ambaa.’

Kawaajoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.”
7 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Qaago! Buŋa Terenoŋ
qaa moŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ eja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga
mende aŋgobato meŋ muba.” ’
8 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ mombo wama baaŋa
koriga paloŋpaloŋ moŋnoŋ uma namo kuuya yoŋoo kantri
totoŋa totoŋa ano yoŋoo esuhina iwoigia damugiawo kuuya
qendeema muro.
9 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ simiŋ kuma noma
waena meŋ mepeseeŋ nombagati eeŋ, niinoŋ ilawoila kuuya
koi mono togoŋ gombe buŋa qeŋ aoŋ galeŋ koma oŋomba.”
10 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Qaago! Satan
gii mono togowa. Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,
‘Gii mono Poŋ Anutuga, ii motooŋgo simiŋ kuma muŋ waeya
meŋ mepeseewa.” ’
11 Kaeŋ meleeno Kileŋaa Toyanoŋ iikanondeeŋ Jiisas
mesaoŋ togoro. Kaeŋ kolooro gajoba yoŋonoŋ kaŋ Jiisas
ilaaŋ mugi. Kiaŋ.

---

* **4:1:** Hib 2.18; 4.15 * **4:4:** Dut 8.3 * **4:6:** Ond 91.11-12 * **4:7:** Dut 6.16
* **4:10:** Dut 6.13

Jiisasnoŋ kanaiŋ Galili uutanoŋ uuwaa gawoŋ mero.
Maak 1.14-15; Luuk 4.14-15

12 *Kawaa gematanoŋ Jon Oomulu eja kapuare mirinoŋ* aŋgi raro Jiisasnoŋ ii moma Judia prowins mesaoŋ Galili keno.
13 *Kema prowins iikanoŋ keuma gomaŋa Nazaret mesaoŋ Kaperneam kema laligoro. Kaperneam taoŋ ii Zebulun ano Naftali gomanoŋ Galili apu aŋgoŋ kooroŋanoŋ eja.
14 Iikanoŋ laligoŋ gawoŋa mero Anutunoŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro jeroti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

15 *"Ejemba Zebulun ano Naftali gomanoŋ Jordan leegeŋanoŋ laligogi batugianoŋ kana somata kowe waageŋ kema nanji, ii Juuda qaagoto, tuuŋ tosianoŋ Galili prowinsnoŋ laligojuti,
16 kanageso yoŋonoŋ paŋgamanoŋ laligoŋ asasaga somata iibuya.
Koomunoŋ ejemba ii aŋgoŋ koma oŋono paŋgamaŋ gomanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono gomaŋ weŋgeraŋ suluwaa."

17 *Jiisasnoŋ Kaperneam laligoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, "Siwe Toyanoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋa mono kaŋ kuuja. Kawaajoŋ mono siŋgisoŋgo laaligogia mesaoŋ uugia meleembu." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Maak 1.16-20; Luuk 5.1-11

18 Kaeŋ jeŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgoŋ goraayanoŋ metetereeŋ kema daremuŋ woi Saimon qata moŋ Piito ano koga Andruu iriiro. Yoronoŋ sora hooro ejaga laligoŋ misagara apu aŋgonoŋ sora horowowaajoŋ giliŋ laligori.
19 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, "Ejawoi, oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaaŋa horoŋ oŋombao."
20 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ keni.
21 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema mombo daremuŋ woi Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon iriiro. Yoronoŋ maŋgara Zebediwo waŋgonoŋ rama misagia meagoŋ somoŋgoŋ laligogi iŋiima oroono.

---

* **4:12:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20 * **4:12:** Kiŋ Herodnoŋ emba moŋ oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ ii kawaajoŋ jeŋ muro iriŋa soono jero opotoro yoŋonoŋ Jon somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ aŋgi raro. * **4:13:** Jon 2.12 * **4:15:** Ais 9.1-2 * **4:17:** Mat 3.2

22 Kaeŋ iŋiima oroono iikanondeeŋ waama waŋgo ano maŋgara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kuma oŋoma meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Luuk 6.17-19

23 *Jiisasnoŋ kema Galili prowins uutanoŋ kuuya liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma bentotombaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ ama batugianoŋ ejemba ji ano jepajerepa kania kania iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro.

24 Kaeŋ meŋ laligoro Jiisaswaa Buŋayanoŋ seiŋ Siria kantri uutanoŋ sokoma tuma keno. Kaeŋ tuma keno ii moma ji ejemba kuuya uŋuama iwaanoŋ kagi. Tosianoŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania iŋiro laligogi. Tosianoŋ omejiilanoŋ uugianoŋ kemero qaamuuŋ me kokojinjimbo laligogi. Tosianoŋ tama kamaaŋ uŋuro pipinjo motoŋ sembeŋ aoŋ laligogi. Tosianoŋ selegiaa bakaya koomuya laligogi. Kaaŋa kaaŋa yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

25 Kaeŋ ama oŋono iigitiwaajoŋ ejemba kanageso somata yoŋonoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ kagi. Tuuŋlelembe ii Galili prowins ano Ten-Taoŋ distriknoŋga kagi. Tuuŋ tosianoŋ Jerusalem siti ano Judia prowinswaa gomaŋ tosianoŋga kagi. Tuuŋ tosianoŋ Jordan apu leegeŋga kagi. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ baaŋanoŋ nama kuma oŋono.

1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata iŋiima baaŋanoŋ uma raro gowokourutanoŋ kouma liligoŋ mugi.

2 Liligoŋ mugi kanaiŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuma oŋoma kokaeŋ jero:

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

3 “Daeŋ yoŋonoŋ iyaŋgiaajoŋ Anutuwaa jaanoŋ kamaaŋqeqeta kaaŋa mojuti, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

4 *Daeŋ yoŋonoŋ jiŋgeŋ qama saajuti, Anutunoŋ ii uluŋkoleŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

5 *Daeŋ yoŋonoŋ gumbonjonjoŋ laligoŋkejuti, Anutunoŋ namo koi ii yoŋoo buŋa qeŋ oŋombaatiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

6 *Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koma ii nene ano apuwaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ

* **4:23:** Mat 9.35; Maak 1.39 * **5:4:** Ais 61.2 * **5:5:** Ond 37.11 * **5:6:** Ais 55.1-2

laligojuti, Anutunoŋ mono siiŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
7 Daeŋ yoŋonoŋ tosaaŋa kiaŋkomuŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ ii kiaŋkomuŋ oŋombaatiwaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
8 *Daeŋ yoŋoo uugianoŋ soraaya kolooji, iyoŋonoŋ saanoŋ Anutu iibuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
9 Daeŋ yoŋonoŋ luae qeŋkejuti, iyoŋoo qagia ii Anutuwaa meraboraaŋa qabuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
10 *Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋanijutiwaajoŋ sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋonoŋ Siwewaa bentotoŋa buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
11 *Ejembanoŋ oŋo noojoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma sisiwerowero ama qaa bologa kania kania selegianoŋ kuuŋ qoloŋmoloŋgoŋkejuti, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
12 *Mobu, Anutunoŋ tawagia uuta Siwe gomanoŋ ano ejiwaajoŋ mono otokoriaŋ maama korisoro qaganoŋ laligowu. Ii kokaembaajoŋ: Gejatootoo ejemba wala laligogiti, ii sisiwerowero tania kaaŋiadeeŋ ama oŋoŋgi oŋonoŋ iyoŋoo gemagianoŋ asugiŋ iyoŋowo ororoŋ laligoju." Kiaŋ.

Oŋo balombaa sii ano kiwa kaaŋa kolooju.
Maak 9.50; Luuk 14.34-35

13 Jiisasnoŋ jero, "Oŋo baloŋ ejemba yoŋoo sii tani koloojuto, sii naaŋanoŋ titiikota koloowaati eeŋ, ii mono nomaeŋ meagoniŋ mombo aiŋawo koloonaga? Iikawaa kania moŋ qaago. Toroqeŋ iwoi moŋ aniŋ mende sokombaato, ii kikisi kaaŋa giligi kemero ejembanoŋ ii kanagianoŋ riimemelaawuya.
14 *"Oŋo baloŋa baloŋa yoŋoo kiwa kaaŋa kolooŋ laligoju. Siti moŋ baaŋanoŋ uma megi raji, iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ramambaajoŋ amamaaŋkeja.
15 *Moŋnoŋ kiwa ootiriŋ monjoŋ baatanoŋ mende ambaato, kiwawaa duŋ rarayanoŋ ano rabaa. Kaeŋ rama asariro ejemba miri uutanoŋ rajuti, mono kuuya iyoŋoo jaagia kuuro asasaga iimakebuya.
16 *"Kaaŋiadeeŋ mono oŋoo asasagagia qendeeŋgi ejemba batugianoŋ asariro iimakebu. Ejembanoŋ nanamemeŋgia

* **5:8:** Ond 24.3-4 * **5:10:** 1 Piito 3.14 * **5:11:** 1 Piito 4.14 * **5:12:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52 * **5:14:** Jon 8.12; 9.5 * **5:15:** Maak 4.21; Luuk 8.16; 11.33 * **5:16:** 1 Piito 2.12

awaa iima kawaajoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono ii mepeseeŋ muŋ laligowuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Kana qaawaa kania kuma oŋono.

17 "Niinoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii qewagomambaajoŋ ama mende kaŋ laligojeŋ. Iikaeŋ tondu mende romoŋgowu. Niinoŋ qewagomambaajoŋ qaagoto, qaa ii teŋ kondaborowe iikawaa hoŋanoŋ pondaŋ koloowaatiwaajoŋ ama kaŋ laligojeŋ.

18 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Mooseswaa Kana qaanoŋ tere melaaziliŋ moŋ me kirifi ooŋoombaa jimbolaŋa motooŋgo ii mende totooŋ aliwaato, qaa kuuya ii wala hoŋgiawo kolooro Siwe namo yoronoŋ goroŋ qewaota.

19 "Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto melaada iikawanoŋga qaa moŋ koloŋaniŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋanoŋ keuro qata melaada daaburuya qabuya. Kaeŋ qabuto, moŋnoŋ ii teŋ koma otaaŋ ejemba kaeŋ kuma oŋomakeji, iinoŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuro qata Somatanana qabuya.

20 "Niinoŋ iikawaa so kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoo nanamemeŋgia solaŋa kanoŋ mono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo siligia kaaŋa ororoŋ koloowabo. Siligianoŋ yoŋoo sili mamaga mende uuguwaati eeŋ, oŋonoŋ mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ mende keubuya." Kiaŋ.

Yoŋ kazi ano uŋugi koomuwaa kania.

21 *Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, "Oŋonoŋ wala eeŋanoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, 'Ejemba moŋ mende qegi komuwa,' ano 'Moŋnoŋ kazia qero komuwaati, ii mono distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowuya.'

22 "Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ aliawo aŋgowowo ama iriŋa soono yoŋ kazi anji, ii mono kaaŋagadeeŋ distrikwaa qaa jakeyanoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ alia jejewili qaanoŋ jeŋ boliŋ 'Gii nekoŋa uuga qaa koloojaŋ,' jeji, ii mono kantriwaa jigo kaunsol yoŋoo jaagianoŋ ooŋgi qaaya jeŋ tegowutiwaa so kolooja. Moŋnoŋ alia qaa saganoŋ jeŋ boliŋ 'Gii aŋgonjoragawo koloojaŋ,' jeji, iinoŋ mono gere sianoŋ kemebaatiwaa so koloowaa.

---

* **5:18:** Luuk 16.17 * **5:21:** Eks 20.13; Dut 5.17

23 “Kawaajoŋ giinoŋ mamatewoo nanduŋga meŋ kaŋ
alatanoŋ amambaajoŋ ana iikanoŋ qaa kokaaŋanoŋ mo-
moganoŋ kounaga: Alagaa uutanoŋ qaa ero iinoŋ kazi ama
gomambaajoŋ moja. Qaa kaaŋa romoŋgowagati eeŋ,
24 kaleŋga ii mono alata baatanoŋ ama wala alagaanoŋ
kema iwo qaagara jeŋ solaŋaniŋ uumotooŋ ama iikawaa
gematanoŋ mombo kaŋ mamatewoo nanduŋga Anutuwaa-
joŋ amba.
25 “Kereganoŋ seleganoŋ kuuŋ qaa jakeyanoŋ horoŋ
gomambaajoŋ ano komitiwaanoŋ kema kana somatanoŋ
iikanoŋ mono kaparaŋ koma uumotooŋ ama qaagara jeŋ
solaŋaniwao. Kaeŋ mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ
oroŋ gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoŋ keuna
moma jero opotorowaa boronoŋ kena kapuare mirinoŋ
goombabo.
26 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Gii iikanoŋ
wantaaga kuuya ambaatiwaa so osiŋ rabaga. Toiyaga
konoga kaaŋagadeeŋ andoboroŋgo mono wantaaga meŋ
kamaawaga.” Kiaŋ.

Sero yoŋgorowaa kania

27 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Serowiliŋ mono mende
amba.’
28 Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu:
Moŋnoŋ serowaa siiŋ kombombaŋaa qaganoŋ emba uuŋ iiji,
iinoŋ mono uutanoŋ iwo serowiliŋ anja.
29 *“Jaaga dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro
ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma gilina kemba. Sele kit-
iga moŋnoŋ tiwilaaro kaaŋanoŋ Siwenoŋ una sokombaato,
sele busuga jumuŋa laligona hagogi gere sianoŋ kemeŋ
tiwilaawabo.
30 *Boro dindiŋganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro
ama gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ gilina kemba. Sele kitiga
moŋnoŋ tiwilaaro Siwenoŋ una sokombaato, sele busuga
jumuŋa laligoŋ gere sianoŋ kemeŋ tiwilaawabo.” Kiaŋ.

Loemba mesaoŋ aoaowaa kania

31 *“Qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, ‘Moŋnoŋ embia
mesaowaati, iinoŋ mono mesaoŋ aoaowaa papiaya ooŋ
embia muba.’
32 *Kaeŋ jegita ejato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ
embia oloŋkalu ano mesaonagato, kania mombaajoŋ embia

---

* **5:27:** Eks 20.14; Dut 5.18 * **5:29:** Mat 18.9; Maak 9.47 * **5:30:** Mat 18.8; Maak 9.43 * **5:31:** Dut 24.1-4; Mat 19.7; Maak 10.4 * **5:32:** Mat 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18; 1 Kor 7.10-11

mesaowaati, iikaaŋa kanoŋ mono embianoŋ oloŋkalu ambaatiwaajoŋ kondooŋ siŋgisoŋgowaa qaayawo koloonaga. Kaeŋ kolooro eja mombo mero eja dologa iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu ambaa.” Kiaŋ.

Qaagia jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiiwu.

33 *“Qaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ wala eeŋanoŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Qaagia jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiigiti, ii mono mende uuguwu. Pombaajoŋ iwoi amboŋatiwaa qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ somoŋgogiti, ii mono otaagi hoŋawo koloowa.’

34 *“Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Qaagia mono jojopaŋ qaanoŋ mende totooŋ jeŋ kotiiwu. Siwe ii Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa koloojiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Siwe Toyanoŋ saanoŋ iroŋa meleeno qananoŋ ubaa.’

35 *“Namo ii Anutuwaa kaniaa doya koloojiwaajoŋ ama qaa kokaeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, namonoŋ saanoŋ qeŋ turuŋ nomba.’ Jerusalem ii Kiŋ Tak-kootoyaa sitia koloojiwaajoŋ ama qaa koi kaaŋa ii kaaŋagadeeŋ mende jewu, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Kiŋ Somata iinoŋ saanoŋ qemasologenaa iroŋa meleeno qananoŋ ubaa.’

36 Gii waŋ juga injaŋa mena taaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga ano waŋ juga taaŋa mena injaŋa koloowaatiwaajoŋ amamaawaga. Kawaajoŋ qaa kokaeŋ mende jewa, ‘Qaa hoŋa mende jemaŋati eeŋ, Anutunoŋ saanoŋ waŋnaa juya mundanoŋ qero utegowaa.’

37 Jojopaŋ qaa mende jewuto, ooŋ-qaawaajoŋ mono ‘Ooŋ!’ jewu ano qaagowaajoŋ ‘Qaago!’ jewu. Qaa dindiŋa iikanoŋ qaa iwoi toroqewuti, ii mono Kileŋaa Toyanoŋ sololooŋ oŋono koloowaa.” Kiaŋ.

Jena jewe ana ambe ii mende ambu.
Luuk 6.29-30

38 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Moŋnoŋ jaaga qisigowaati, gii mono iroŋa meleema iwaa jaaya qisigowa. Moŋnoŋ jega qemburatiwaati, gii mono iroŋa meleema iwaa jeta qemburatiwa.’

39 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Moŋnoŋ bologa ama oŋombaati, ii mono mende qetegoŋ tuarenjeŋ ama mubu. Kaeŋ qaagoto, uruŋga dindiŋa qetaaliwaati eeŋ, mono uruŋga lee kaaŋagadeeŋ qetaaliwaatiwaajoŋ meleemba.

---

* **5:33:** Lew 19.12; Jaŋ 30.2; Dut 23.21 * **5:34:** Jei 5.12; Ais 66.1; Mat 23.22
* **5:35:** Ais 66.1; Ais 48.2 * **5:38:** Eks 21.24; Lew 24.20; Dut 19.21

40 Moŋnoŋ ‘Selekopaaga memaŋa,’ jeŋ qaanoŋ goomambaajoŋ moji eeŋ, mono mesaoŋ malekuga qaga kaaŋagadeeŋ muna buŋa qeŋ aowa.

41 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ gesoya kilomiita motooŋgowaa so elaaŋ kembagatiwaajoŋ kuuŋ gombaati eeŋ, mono saanoŋ teŋ koma kilomiita woiwaa so elaaŋ iwo kemba.

42 Moŋnoŋ goonoŋ iwoi mombaajoŋ qisiŋ gombaati, ii mono muba. Moŋnoŋ ‘Iwoi nona kitia era meleemaŋa,’ jeŋ qisiŋ gombaati, ii mono gema mende qeŋ muba. Kiaŋ.

Kaziuruga mono uuganoŋ jopagoŋ oŋomba.
Luuk 6.27-28, 32-36

43 *“Qaa moŋ kokaeŋ iŋijoŋkegi, ‘Ejemba kosogianoŋ laligoŋ alaurugia koloojuti, ii jopagoŋ oŋomakebuto, kaziurugia mono meleema kazi ama oŋoma laligowu.’

44 “Kaeŋ iŋijogito, niinoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ asariwe mobu: Oŋo mono kaziurugia jopagoŋ oŋoma nama sisiwerowero ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ mono qama kooliŋ laligowu.

45 Kaeŋ amakebuti eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, mono iwaa kania qendeema meraboraaŋa kolooŋ laligowuya. Iwaa kania ii kokaeŋ: Iinoŋ weeŋa mende aŋgoŋ kono kouma ejemba awaa ano bologa kaaŋagadeeŋ meŋ asariŋ oŋomakeja ano koŋ anota ejemba dindiŋa ano doogoya yoŋoo nene gawoŋgia kaaŋagadeeŋ bedu meŋkeja.

46 “Oŋonoŋ mono nona gomambaa tania uuguŋ Anutuwaa kania qendeema aoŋkebu. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iyoŋonoŋ alaurugianoŋ jopagoŋ oŋoŋgi ii meleema jopagoŋ oŋomakeju. Ii uumeleembaa silia qaago. Oŋo yoŋoo sili iikayadeeŋ otaaŋ aoŋkebuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa moŋ mende kolooro iinoŋ siligiaa tosaya mende oŋono tawa moŋ mende buŋa qeŋ aowuya. Kawaajoŋ mono ejemba korebore jopagoŋ oŋoma laligowu.

47 “Uumeleembaa gadokopa ejembanoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ joloŋgia jeŋ aoŋ laligojuto, ii uumeleembaa aiweseya qaago. Oŋo yoŋoo so alaurugia oŋoo batugianoŋga joloŋgia jeŋ aoŋkebuti eeŋ, iikanoŋ mono gadokopa ejemba kaaŋa kolooju. Gadokopa ejemba yoŋoo siligia mono uuguŋ awaa soro kolooŋ laligowu?

48 *Oŋoo Siwe Maŋgianoŋ akadamu soro kolooji, oŋonoŋ mono iikawaa so akadamu sorogiawo kolooŋ laligowu.” Kiaŋ.

---

* **5:43:** Lew 19.18 * **5:48:** Lew 19.2; Dut 18.13

6

Memeqemeaŋ ejemba ii kaleŋ oŋomakebu.

1 *Jiisasnoŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Mono kokaembaajoŋ
galeŋ meŋ aoŋ laligowu: Nanamemeŋgia solaŋa dindiŋa ii
ejembanoŋ iima oŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ama mende
amakebu. Kaeŋ amakebuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwenoŋ
laligoji, iinoŋ mono siligiaa tosaya mende oŋono tawa mende
buŋa qeŋ aowuya.
2 “Kawaajoŋ memeqemeaŋ ejemba kaleŋ oŋomanjeŋ ii
qenjaaronoŋ komaŋ romombo uuŋ qele ambutiwaajoŋ
mende amba. Uumeleembaa ejemba seleseleya yoŋonoŋ
ejembanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombutiwaajoŋ moma qamakooli
mirinoŋ ano kana somatanoŋ kema ejemba iŋiima kaeŋ
amakeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu,
Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi
Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
3 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, memeqemeaŋ ejemba
kaleŋ oŋomanjeŋ boro dindiŋganoŋ nomaeŋ anji, boro
qaniganoŋ ii mende moba.*
4 Kaleŋga iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ero Maŋganoŋ
nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa.”
Kiaŋ.

Qamakooli gawombaa kania kokaeŋ:
Luuk 11.2-4

5 *“Kawaajoŋ Anutuwaa qama kooliwuti, ii mono
uumeleembaa ejemba seleseleya yoŋoo so mende ambu.
Yoŋonoŋ ejembanoŋ iŋiibutiwaajoŋ moma siiŋgianoŋ
qamakooli mirinoŋ ano kana sosoonoŋ nama qama
kooliŋkeju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ
aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.
6 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaa qama koolimanjeŋ mono geeŋgaa miri uuta melaanoŋ uma nagu koma
Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, ii qama kooliŋ muba. Kaeŋ
ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono
tawa gombaa.
7 “Qama kooliwuti, iikanoŋ mono uumeleembaa gadokopa
ejemba yoŋoo tani kaaŋa† qaa julujulu ii mende jeŋ laligowu.

---

* **6:1:** Mat 23.5 * **6:3:** Boroga qaniganoŋ ii mende mobaati, qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Ii mono aasaŋgoyanoŋ ana komunjua alaganoŋ kaaŋagadeeŋ ii mende moba. Anutunoŋ sololooŋ gono gawoŋ awaa afaaŋgoŋ meŋkejaŋi, ii mono geeŋgo duduuŋkejaŋ. * **6:5:** Luuk 18.10-14 † **6:7:** Waba kantri yoŋonoŋ Anutu mende moma muŋ beŋsakoŋgia morota morota qama kooliŋ qaa omaya julujulu ii tondu jeŋ laligoju.

Yoŋonoŋ qaa je seiseiya jegi Anutunoŋ iikawaajoŋ ama geja ama moma oŋombaatiwaajoŋ romoŋgoŋkeju.

8 Mono kokaembaajoŋ yoŋoo so mende koloon laligowu: Oŋo naa iwoiwaajoŋ amamaaŋ mozoqozoroŋ anjuti, Maŋgianoŋ ii mende qama kooligi waladeeŋ modaboroŋkeja.

9 Mono kokaeŋ qama kooliŋkebu:

Nonoo Maŋnana, gii Siwenoŋ laligojaŋ. Goo qaga mono toroya ewa.

10 Mono galeŋ koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa.

Goo uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ kaaŋiadeeŋ koloowa.

11 Ketewaa nenenana ii mono sonananoŋ nonomba.

12 Tosia yoŋoonoŋ tosa nonoonoŋ eji, nono ii mesaoŋ oŋonjoŋi eeŋ, gii mono iikawaa so nonoonoŋ tosa soŋgbama nonomba.

13 Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nununwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma nonoma Kileŋaa Toyaa borianoŋga‡ metogoŋ nonomba. (Gii geeŋgo bentotoŋ Toya, ku-usuŋ Toya ano asamararaŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligona ano tetegoya qaa laligoŋ ubaga. Ii oŋanoŋ.)

14 *Oŋo ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowuti eeŋ, Siwe Maŋgianoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa.

15 Mesaowaato, ejemba yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, Maŋgianoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa. Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligo ii kokaeŋ amakebu:

16 “Nene siŋgi laligowuti, iikanoŋ mono uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa kubosobosole mende ama laligowu. Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejuti, ejembanoŋ ii iibutiwaajoŋ ama ziliŋzoloŋ ama jaasewaŋgianoŋ saabesaabe kolooŋkeja. Niinoŋ qaa hoŋa toon moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Yoŋonoŋ mono siligiaa tawaya kuuya buŋa qeŋ aodaborogi Siwe Toyanoŋ ii mende toroqewaa.

17 “Giinoŋ kaeŋ mende ambato, Anutuwaajoŋ nenewaa siŋgi laligoŋ kanoŋ mono tonoŋ gbabulunoŋ me saifenoŋ jaasewaŋga soŋgbama waŋ juga qeŋ laligowa.

18 Kaeŋ ama nenewaa siŋgi laligona ejembanoŋ qaagoto, Maŋga aasaŋgoyanoŋ laligoji, iinoŋ ii iibaa. Kaeŋ ana Maŋganoŋ nanamemeŋ aasaŋgoya iimakeji, iinoŋ mono tawa gombaa. Kiaŋ.

---

‡ **6:13:** “Bologa Toyaa borianoŋga metogoŋ nonomba,” tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: bologanoŋga metogoŋ nonomba. * **6:14:** Maak 11.25-26

Iwoi sewaŋa somata ii mono Siwenoŋ meŋ kululuuwu.
Luuk 12.33-34

19 *"Moneŋ hina iwoi ii mono namonoŋ eŋ oŋombaatiwaajoŋ mende meŋ kululuuwu. Kaeŋ meŋ kululuugi kanoŋ dumunjaŋ gejalolonoŋ ii kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) meŋ boliro kikekakasililiŋ yoŋonoŋ miri qosoma uma yoŋgoro meŋkeju.

20 "Namonoŋ qaagoto, Anutuwaa uusiiŋa teŋ koŋgi qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaajoŋ mono kaparaŋ komakebu. Kaeŋ aŋgi maa suaŋgia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ ero gureŋ dumunjanoŋ ii mende kitogi kasukerajuju rost (kufeŋ) ii mende meŋ boliwuya. Kikekakasililiŋ yoŋonoŋ eu uma miri qosoma iwoi yoŋgoro mende mewuya.

21 Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga. Kiaŋ.

Selewaa asasaga ii jaanana.
Luuk 11.34-36

22 "Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganoŋ laligowaga.

23 "Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ, iikanoŋ selewaa laaligoga kuuya kaaŋagadeeŋ meŋ tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ umbuqumbiaŋ laligowaga. Kaeŋ kolooro paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojaŋgiro tiiji eeŋ, geeŋgaa paŋgamanoŋ mono 'Yei!' damubiribiriawo kolooja. Kiaŋ.

Anutuga me moneŋga moma laariwaga?
Luuk 16.13; 12.22-31

24 "Moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ kaeŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa. Mombaanoŋ qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.

25 "Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo namonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii kokaeŋ jeŋ mende mobu, 'Mono naa iwoiga aŋguŋ aoŋ newonaga ano naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?' Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ

* **6:19:** Jei 5.2-3

iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Selegiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro opo surunoŋ iikawaa qereweŋa kolooja. Mono ii romoŋgowu.

26 “Kanakeewaŋ kooŋa kooŋa ii mono iŋiibu. Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma kororooŋkeju. Dumuŋ hoŋa ii mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende meŋ kululuuŋkeju. Ii qaago totooŋ ano oŋoo Siwe Maŋgianoŋ mono kileŋ ii uŋuagiŋkeja. Oŋo kooŋ yoŋoo so qaagoto, oŋoo sewaŋgianoŋ mono kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uuta kolooja me qaago? Mono ii romoŋgogi kemba.

27 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ laligowaatiwaa kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me qaago? Ii qaago totooŋ!§

28 Opo surugiaajoŋ mono nomaembaajoŋ majakaka moju? Ii mende sokonja. Sombembaa japu jariŋ juraya somariiŋkejuti, mono ii uuŋ iŋiibu. Yoŋonoŋ opo surugiaajoŋ beweso mende loŋgbamakeju ano gawoŋ tosaaŋa mende meŋkeju.

29 *“Ii kileŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Kiŋ Solomonoŋ goul silwaya qeragoŋ asombilibiliawo laligoroto, iwaa malekuya ii leiŋ firindua me jura mombaa so iimasiiŋsiiŋawo mende kolooro.

30 Sombembaa japu jariŋ juraya tooŋ kete kosonananoŋ ero woraŋ koŋgi kamaaro meŋ kululuuŋ giliŋ oogi jewaato, ii kileŋ Anutunoŋ ii awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋonoŋ japu jariŋ jurayaa so qaago. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ moma iikawaajoŋ siiŋa uuta momakeja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ eeŋ toontooŋ melaada kolooja?

31 “Kaeŋ kolooro oŋo mono laaligogiaa majakaka ano motoqoto mende momakebu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ ano ‘Naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?’

32 “Ii kokaembaajoŋ: Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ iwoi kuuya ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere momakeju. Oŋonoŋ iwoi kuuyaajoŋ memeqemeaŋ meŋ osiŋkejuti, oŋoo Siwe Maŋgianoŋ mono ii modaboroja.

33 Iikawaa uugereya mende mobuto, wala mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma iwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono

§ **6:27:** Tosianoŋ jawo 27 ii kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa. * **6:29:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

galeŋ koma oŋoma iwoi iikaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ oŋombaa.
34 “Kaeŋ ama oŋonoŋ mono woraŋ laligowutiwaa majakakaya ii mende momakebu. Worambaa majakakaya ii worambaajoŋ. Weeŋ motomotoombaa majakakagia mono aŋa aŋa bosiniŋ sogianoŋ koloowaa.” Kiaŋ.

7

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Luuk 6.37-38, 41-42

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaagia gosiŋ jeŋ tegoro kamaawubotiwaajoŋ mono tosaaŋa yoŋoo qaagia mende gosiŋ jeŋ tegowu.
2 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋonoŋ tosaaŋa yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuti, Anutunoŋ mono keda motooŋgonondeeŋ oŋoaŋgiaa qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. Oŋonoŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ jeŋkooto ama meŋ uma kamaaŋ gosiŋ oŋomakejuti, Anutunoŋ mono iikawaa so oŋoaŋgia ama oŋono uma kamaaŋkebuya.
3 “Gii alagaa jaanoŋ godomaruru melaada iijanto, geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii mono naambaajoŋ mende iima kotojaŋ?
4 Me nomaembaajoŋ ama afaaŋgoŋ alaga kokaeŋ ijojaŋ, ‘Alana moba, nii saanoŋ jaaganoŋga godomaruru itagowe kamaawa?’ Kaeŋ afaaŋgoŋ jejanto, gere tapia somata ii geeŋgaa jaaganoŋ eja.
5 “Oo gii uumeleembaa selesele ejaga, gii mono wala geeŋgaa jaaganoŋga gere tapia somata meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa jaanoŋga godomaruru melaada ii saanoŋ itagona kamaawaa.
6 Iwoiwaajoŋ mogi tak-kootoya qaita moŋ kolooji, ii mono kasu mende oŋombu. Maa damandaŋ qeqeta ii mono bao bagianoŋ mende giligi kemba. Kaeŋ ambuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono ii kanagianoŋ tilalaaŋ oŋoma mombo meleema oŋoaŋgia iŋiŋ kitomitoŋ oŋombubo. Kiaŋ.

Mono qisiŋ moŋgama Anutuwaa nagunoŋ qeŋkebu.
Luuk 11.9-13

7 “Mono Anutu qama kooliŋkebu. Qama kooligi gosiŋ iwoi oŋombaa. Mono iwoiwaa Anutuwaanoŋ borojaŋ meŋ moŋgamakebu. Ii moŋgaŋgi qendeeno iwoi mokoloowuya. Mono nama nagunoŋ qeŋkebu. Qegi nagu horoŋ oŋombaa.
8 Moŋnoŋ Anutu qama kooliŋkeji, Anutunoŋ mono iwaa kitia meleeno buŋa qeŋ aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji, iinoŋ

* **7:2:** Maak 4.24

mono iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ mono nagu horoŋ mubaa.
9 “Mobu, ejemba oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ anaga:
Merianoŋ bisketwaajoŋ qisiro jamo mubaa?
10 Me merianoŋ sorawaajoŋ qisiro qato mubaa?
11 “Kaeŋ kolooro oŋo ejemba bologa kolooŋ kileŋ kaleŋ
awaa awaa meraboraurugia oŋombombaa so koloojuti eeŋ,
oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono kaleŋa no-
maeŋ aŋgoŋ konaga? Iwaa uutaa nanamemeŋa ii nunuuguŋ
qaita moŋ kolooja. Kawaajoŋ oŋo iwoi awaawaajoŋ qama
koliŋ qisiŋ mubuti eeŋ, iinoŋ mono siiŋanoŋ ii oŋombaa.
12 *“Kawaajoŋ ejembanoŋ oŋo iwoi kuuya ama
oŋombutiwaajoŋ momakejuti, iikawaa so mono ii
kaaŋagadeeŋ ama oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi Mooseswaa Kana
qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Tere qaagia iikanoŋ
mono hoŋgiawo kolooro mindimindiri kanianoŋ asuganoŋ
koloowaa. Kiaŋ.

Mono kiropo nagu goŋgoŋa kotoŋ kembu.
Luuk 13.24

13 “Gere sianoŋ kemebombaa kania ii afaaŋgoya ano
naguya ii laaŋania. Ejemba seiseiyanoŋ nagu ii kotoŋ kana
ii metetereeŋ kembuya. Kawaajoŋ oŋo mono kiropo nagu
goŋgoŋa kotoŋ iikawaa uutanoŋ kembu.
14 “Laaligo kombombaŋanoŋ keukeutaa kania ii
opoponŋgoya osiqosiawo ano naguya ii goŋgoŋa. Ejemba
afaaŋgoyanoŋ nagu ii mokoloowuya. Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima moma kotowu.
Luuk 6.43-44

15 “Gejatootoo ejemba takapolakaya yoŋonoŋ lamawaa
sele esuya mouma oŋoonoŋ kaŋkejuto, uugianoŋ kasu
kawalia kaaŋa kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono yoŋoojoŋ ama
toogia moma galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
16 Gawoŋgiaa hoŋa iigi kanagia qendeeno saanoŋ moma
kotowu. Nejoŋ hoŋa ii kasuneselanoŋ koloonkeja me qaago?
Waruŋ hoŋa ii kowororonoŋ kolooro meŋ kululuuŋkejoŋ me
qaago? Qaago!
17 “Kawaa so gere awaa kuuya yoŋonoŋ hoŋgia awaa
kuuŋkejato, gere bologanoŋ mono hoŋgia bologa kuuŋkeja.
18 Gere awaanoŋ hoŋa bologa kuumambaajoŋ ama-
maaŋkeja ano gere bologanoŋ hoŋa awaa kuumambaajoŋ
amamaaŋkeja.
19 *“Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono
galeŋanoŋ kotoŋ meŋ gerenoŋ giliro kemebuya.

* **7:12:** Luuk 6.31 * **7:19:** Mat 3.10; Luuk 3.9

20 *Iikawaa so ejemba yoŋoo gawoŋgi*a* hoŋ*a* iigi kanagia
qendeeno saanoŋ moma kotowuya. Kiaŋ.

Gowoko hoŋaa kania
Luuk 13.25-27

21 “Noo Siwe maŋn*a*a uusiiŋ*a* teŋ komakeji, iinoŋ mono
iwaa bentotonoŋ keubaa. Mamaga yoŋonoŋ noojoŋ ‘Poŋ,
Poŋ!’ eeŋ qama jeŋkejuto, kuuya yoŋonoŋ Siwewaa ben-
totonoŋ mende keubuya.

22 “Jenteegowaa kambaŋ somata iikanoŋ mamaga
yoŋonoŋ kaŋ noojoŋ kokaeŋ nijowuya, ‘Oo Poŋ Poŋ,
nononoŋ mono goo qaganoŋ iwoi koloowaatiwaa gejatootoo
qaa waladeeŋ jeŋ laligoniŋ. Nononoŋ mono goo qagaa
esuŋ*a*noŋ omeya omeya oŋot*a*aŋ laligoniŋ. Goo qaganoŋ
mono nemuŋ koma nonono aŋgoleto esuŋmumugi*a*wo
mamaga meŋ laligoniŋ. Ii duduujaŋ me?’

23 *Kaeŋ nijogi kambaŋ kanoŋ kaniagia asuganoŋ kokaeŋ
iŋijowe mobuya, ‘Niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ oŋo mende moma
oŋombe. Ejemba jeulalaŋ aaŋ*a*, oŋo mono nomesaoŋ to-
gowu.’ Kiaŋ.

*Miri memewaa momakooto awaa ano kaapiroŋ*a*
Luuk 6.47-49

24 “Kaeŋ koloojiwaajoŋ daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi,
ii moma iikawaa so teŋ koma meŋkejuti, niinoŋ kuuya
iyoŋoo kaniagia qendeema momakooto ejawaa so ama
kokaeŋ jemaŋ*a*: Iinoŋ miria jamo kowonjiŋ qaganoŋ mero.

25 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ giliŋ ka-
maaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata
waama miri sopayanoŋ kuuroto, miri ii jamo kowonjiŋ
qaganoŋ mero nanotiwaajoŋ ama mende kuno.

26 “Daeŋ yoŋonoŋ noo qaa jena jejeŋi, ii moma iikawaa so
mende teŋ koma meŋkejuti, niinoŋ kuuya iyoŋoo kaniagia
qendeema eja nekoŋ*a*a so ama kokaeŋ jemaŋ*a*: Iinoŋ miria
sakasiŋ baŋ*a*re qaganoŋ mero.

27 Kaeŋ mero koŋuru kambanoŋ koŋ rombuŋ giliŋ ka-
maaro apu luguro musu somata qero apu gboulu somata
waama miri sopayanoŋ kuuro gororoŋgoŋ kamaaro.” Kiaŋ.

Ejembanoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ waliŋgogi.

28 *Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo ejemba tuuŋ*a* tuuŋ*a*
yoŋonoŋ mogi kuma oŋonoti, tani iikawaajoŋ aaruŋ
waliŋgogi.

---

* **7:20:** Mat 12.33 * **7:23:** Ond 6.8 * **7:28:** Maak 1.22; Luuk 4.32

29 Iinoŋ yoŋoo Kana qaawaa boiurugiaa tani mende kuma oŋonoto, ku-usuŋ Toya koloojiwaa so ejemba kuma oŋono moma tani kawaajoŋ waliŋgogi newogia tegoro. Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ eja moŋ manimbayawo meŋ solaŋaniro.
Maak 1.40-45; Luuk 5.12-16

1 Jiisasnoŋ baaŋa ii mesaoŋ kamaaro kanageso tuuŋlelembe somatanoŋ gematanoŋ otaagi.

2 Kaeŋ kagi kanoŋ eja manimbayawo moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”

3 Kaeŋ ijoro boria boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii amambaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.” Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro awaa kolooro.

4 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii moŋ mende jena moba. Qaagoto, mono jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano Mooseswaanoŋ jeŋkootoya otaaŋ solaŋanijaŋiwaa daŋgiseŋ nanduŋa ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga moma kotowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Luuk 7.1-10

5 Jiisasnoŋ Kaperneam taonoŋ kouro Room kawali galeŋ moŋnoŋ iwaanoŋ kaŋ qama kooliŋ kokaeŋ ijoro,

6 “Oo Poŋ, noo gawoŋ ejanaa seliaa bakayanoŋ koomuya kolooro siimbobolo kanjaŋawo moma mirinoŋ eja.”

7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero moro, “Niinoŋ mono kema ii meŋ qeaŋgomaŋa.”

8 Ii moma kokaeŋ meleema ijoro, “Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri waareŋanoŋ gualeembaatiwaajoŋ gamuna mojeŋ. Kawaajoŋ qaa jeganondeeŋ jena weleŋ ejananoŋ qeaŋgowaa.

9 Ii kokaembaajoŋa: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa kuusuŋ baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ manjaqeqe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga mombaajoŋ ‘Kemba,’ jeŋ kotowe iinoŋ kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa,’ jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa,’ jewe iinoŋ ii mewaa.”

10 Jiisasnoŋ qaa ii moma waliŋgoŋ ejemba otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ

* **8:4:** Lew 14.1-32

kaaŋagadeeŋ momalaari somata kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe.

11 *Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba tuuŋ somasomatanoŋ mono weeŋ koukoutanoŋga ano weeŋ kemekemetanoŋga kaŋ Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ kouma Aabraham, Aisak ano Jeikob yoŋowo nembanene neŋ korisoro ama laligowuya.

12 *Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuto, bentotombaa meraboraaŋa ii mono oŋomesaoŋ hagoŋ oŋoŋgi paŋgamanoŋ seleeŋgeŋ kemebu. Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya."

13 Kaeŋ iŋijoŋ kawali galeŋ kokaeŋ ijoro, "Gii mono miriganoŋ kemba. Momalaarigaa hoŋa mono koloon gomba." Kaeŋ ijoro weleŋ ejianoŋ mono aua iikanondeeŋ qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Maak 1.29-34; Luuk 4.38-41

14 Jiisasnoŋ Piitowaa mirinoŋ kema Piitowaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero iiro.

15 Ii iima borianoŋ oosiriro selegereya mesaoro waama kanaiŋ Jiisas nene ooŋ wagiro.

16 Kaeŋ laligogi gomaŋ tiiro kanoŋ ejembanoŋ alaurugia omegiawo ii mamaga uŋuama iwaanoŋ kagi. Kagi ome ii qaayanoŋ jeŋ konjoma oŋono kouma keŋgi ano ji ejemba kuuya ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

17 *Iikaaŋ ano Anutunoŋ qaaya gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ ano jerota eji, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

> "Iinoŋ ananaanoŋ ji wijinana mero qaganoŋ uro bosino." Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya
Luuk 9.57-62

18 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata liligoŋ mugi iŋiima kambaŋ kanoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keubombaajoŋ jeŋ kotoro.

19 Kana qaawaa boi moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, "Boi, gii daeŋ daeŋ kembagati, niinoŋ mono iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa."

20 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Duuyaa kasuya yoŋonoŋ jamo kobaagianoŋ egi kanakeewambaa kooŋa yoŋonoŋ saraŋ bambaŋgianoŋ laligoŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono dakanoŋ kema waŋa naa qembonoŋ qeŋ laariŋ haamo menaga?"

---

* **8:11:** Luuk 13.29 * **8:12:** Mat 22.13; 25.30; Luuk 13.28 * **8:17:** Ais 53.4

21 Kaeŋ ijoro gowoko yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro,
“Ii saanonto, maŋnanoŋ komumambaa anjiwaajoŋ mono
jena wala kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”
22 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono mesaowa,
koomuya yoŋonoŋ qamogia koomuya ii saanoŋ roŋ komb-
uto, giinoŋ mono kaŋ nii notaawa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Maak 4.35-41; Luuk 8.22-25

23 Jiisasnoŋ kema waŋgo uutanoŋ uro gowokouruta
yoŋonoŋ otaaŋ iwo motooŋ keŋgi.
24 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota apu aŋgonoŋ
koloon giliro. Giliro sirinoŋ waŋgo uutanoŋ kemeŋ saa
qemambaajoŋ anoto, Jiisasnoŋ gaoŋ ero.
25 Gaoŋ ero gowokouruta yoŋonoŋ kema mindiiŋ ijogi,
“Hei Poŋ, mono ilaaŋ nonomba. Nono aŋgonoŋ tiwilaawom-
baajoŋ anjoŋ.”
26 Kaeŋ ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo momalaari-
gia melaada, mono naambaajoŋ toroko momo eja kolooju?”
Kaeŋ iŋijoŋ waama musu ano siri jeŋ kotoŋ orono sirinoŋ
goroŋ qeŋ ero.
27 Kaeŋ kolooro awawaliŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei, maŋgaa
siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ
kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgori.
Maak 5.1-20; Luuk 8.26-39

28 Kaeŋ kolooro apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gadara yoŋoo go-
manoŋ keuro. Iikanoŋ keuma eja omegarawo woi yoronoŋ
qasirinoŋga kaŋ Jiisas mokoloori. Yoronoŋ iriŋsoŋsooŋ eja
uugeregarawo koloori kuuyanoŋ kana iikanoŋ kembombaa-
joŋ amamaagi.
29 Yoronoŋ Jiisas mokolooŋ silama kokaeŋ qama gigilaari,
“Ae! Gii Anutuwaa Meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ ama
nonomambaajoŋ kajaŋ? Siimbobolo momo kambaŋanoŋ
mende kaŋ kuuro waladeeŋ ii geriawo ama nonomambaa-
joŋ koi kajaŋ me?”
30 Iikanondeeŋ koriganoŋ qaagoto, kosogianoŋ kanoŋ bao
tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma laligogi.
31 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas welema
mugi, “Giinoŋ nono konjoma nonombagati eeŋ, mono wasiŋ
nonona saanoŋ bao tuuŋ yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa.”
32 Welema mugi Jiisasnoŋ “Mono kema kemebu,” jeŋ
jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono iikanondeeŋ eja
uugaranoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi
bao tuuŋ jumuŋa yoŋonoŋ mono luguŋ newonewoyanoŋ

(siasiayanoŋ) kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komudaborogi.

33 Komudaborogi bao galeŋ yoŋonoŋ koko koma unjurama taonoŋ kema qaa bujugia kuuya jegi. Eja omegarawo yoroonoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya kaaŋagadeeŋ iŋijogi.

34 Iŋijogi moma taoŋ ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ mesaoŋ Jiisas mokoloon iibombaajoŋ kagi. Kaŋ iima Jiisasnoŋ yoŋoo mindimindiri sopa gomaŋ mesaoŋ kembaatiwaajoŋ welema mugi. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya meagoro.
Maak 2.1-12; Luuk 5.17-26

1 Jiisasnoŋ waŋgo uutanoŋ uma mombo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma iyaŋaa taonoŋ keno.

2 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele bakaya koomuya tambomaeenoŋ eroti, ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaeŋ kaŋ Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ iyoŋoo tanigia iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana, niinoŋ goo siŋgisoŋgoga mesaojeŋ. Kawaajoŋ mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.”

3 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ nama uugianoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Eja koi kanoŋ mono Anutu mepaqepae ama muja.”

4 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ roromoŋgogia ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ qaa bologa uugianoŋ romoŋgoju?

5 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa ii mono afaaŋagadeeŋ jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ qaa ii afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ ijomambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me qaagoti, ii mono asuganoŋ asugiro iibu.

6 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ umbuqumbuyaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa jaayanoŋ iima ijoro, “Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya koloonaga?”

7 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ waama mirianoŋ keno.

8 Kaeŋ kolooro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ mugi. Baloŋ ejawaajoŋ ku-usuŋ kaaŋa murotiwaajoŋ Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Maak 2.13-17; Luuk 5.27-32

9 Jiisasnoŋ iikanondeeŋ kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata Matyuu raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.

10 *Kema Matyuuwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ iikanoŋ takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja mamaganoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋowo rama nene motooŋ negi.

11 Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ii iima Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Oŋoo boigianoŋ mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

12 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju.

13 *Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago. Kawaajoŋ qaa kokawaa kania mono kema kuma aoŋ mobu, ‘Niinoŋ siimoloŋ oowombaajoŋ qaagoto, kiaŋkomuŋ aowombaa siiŋa mojeŋ.” ’ Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Maak 2.18-22; Luuk 5.33-39

14 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejawaa gowokouruta yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Nononoŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi mamaga laligoŋkejoŋ. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ nene siŋgi mende laligoju?”

15 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ, nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋagia koloon yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋonoŋ kawaajoŋ ainjoloŋ aisooŋ rama nene siŋgi laligowombaajoŋ amamaaŋkeju. Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.

---

* **9:10:** Luuk 15.1-2 * **9:13:** Mat 12.7; Hoos 6.6

16 (Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Kawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa:) Moumou walaga jurano moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende ama uumbinaaŋkeja. Opo jakaŋa gbilia kaaŋanoŋ mono waziiŋ moumou walaga hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo.

17 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta kanoŋ mende kosoro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ kileqileewubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ molaaniŋ kemero sokombaa. Kaeŋ aniŋ yoronoŋ awaa koloowao. (Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii konoŋ qamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowabotiwaajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋiadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ.”

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Maak 5.21-43; Luuk 8.40-56

18 Jiisasnoŋ qaa ii iŋijoro qaa galeŋ moŋnoŋ kouma Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qama kooliŋ muro, “Noo borana keteda koi komujato, mono kaŋ boroganoŋ selianoŋ oosirina gbiliŋ toroqeŋ laligowa.”

19 Qama kooliŋ muro waama gowokouruta yoŋowo ii otaaŋ keŋgi.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

20 Keŋgi kambaŋ iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro. Emba iikanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kaŋ malekuyaa kiti susuya oosiriro.

21 Ii oosiriŋ iyaŋaajoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuyanondeeŋ boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ qeaŋgomaŋa.”

22 Kaeŋ jeŋ oosiriro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ eleema ii iima kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono kotiiŋ qaqabuŋabuŋagawo satiiŋ laligowa.” Kaeŋ ijoro moma aua iikanondeeŋ qeaŋgoro.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

23 Toroqeŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa galembaa mirinoŋ uma ejemba jiŋgeŋ qama awelo uugiti ano ejemba tuuŋ guju giligiti, ii iŋiima kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono,

24 “Mono seleeŋgeŋ kembu. Emba melaanoŋ mende komujaato, gaoŋga eja.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugi.
25 Jomoma mugito, ejemba tuuŋ somata ii iŋijoro seleeŋgeŋ keŋgi emba melaa iikawaa ee miri uutanoŋ uma borianoŋ mero waaro.
26 Waaro iikawaa buju qaayanoŋ seiŋ mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jaagoo eja woi meŋ qeaŋgoŋ orono.
27 Jiisasnoŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kemambaajoŋ keno eja jaagoo woiyanoŋ otaaŋ gematanoŋ kaŋ kokaeŋ qari, “Deiwidwaa gbilia, gii mono kiaŋkomuŋ noromba.”
28 Kaeŋ qari miri mombaa uutanoŋ uro jaagoo eja yoronoŋ Jiisaswaanoŋ kari kokaeŋ qisiŋ orono, “Jaagara meŋ toomambaa ku-usuŋa noonoŋ eji, ii moma laarijao me qaago?” Qisiŋ orono kokaeŋ meleema muri, “Poŋnara, ii saanoŋ moma laarijo.”
29 Kaeŋ meleema muri jaa dawogaranoŋ oosiriŋ irijoro, “Momalaarigaraa so mono koloowa.”
30 Kaeŋ irijoro jaagaranoŋ tooro. Kaeŋ kolooro galeŋ meme qaa kotakota oroma kokaeŋ irijoro, “Mobao, kokawaa bujuya ii mono moŋ mende jeri mobu.”
31 Kaeŋ irijoroto, yoronoŋ mesaoŋ kema iikawaa bujuya jeŋ seiri mindimindiri sopa gomaŋ ii kuuya sokoma keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qaamuuŋ moŋ meŋ qeaŋgoro.
32 Jaagara tooro keni qaamuuŋ eja moŋ ii wama Jiisaswaanoŋ kagi.
33 Kagi Jiisasnoŋ omeya konjono eja qaamuuŋ iinoŋ qaa jero ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ jegi, “Tani koi kaaŋa ii Israel uutanoŋ wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago. Keteda koi jaa morotaga iijoŋ.”
34 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jegi, “Iinoŋ mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgiaa esuŋanoŋ ome oŋotaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanageso yoŋoojoŋ wosoya moro.
35 *Jiisasnoŋ kema gomaŋ ano taoŋ so liligoŋ ejemba qamakooli mirigianoŋ kuma oŋoma bentotombaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ iikanoŋ uugia kuuŋ ji wiji ano jepajerepa kania kania meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro.

---

* **9:34:** Mat 10.25; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 * **9:35:** Mat 4.23; Maak 1.39; Luuk 4.44

36 *Kaeŋ laligoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa iŋiiro lama galeŋgia qaa taniŋaeŋ deeŋqeema iliŋwaliŋ qeŋ qeqelala laligogi yoŋoojoŋ wosoya moro.
37 *Kaeŋ iŋiima gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Anutuwaa gawonoŋ nene hoŋa mamaga osasaaŋ momogoŋ ejato, ii meŋ kululuuyaa gawoŋ meme ejembanoŋ mono afaaŋgia laligoju.
38 Kawaajoŋ nene hoŋa masuqeqetaa Poŋanoŋ gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu. Qama kooliŋ mugi gawoŋ ejemba asugiŋ hoŋa ii meŋ kululuuwu.” Kiaŋ.

10

Aposol 12 yoŋoo qagia
Maak 3.13-19; Luuk 6.12-16
1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 oŋoono iwaanoŋ kagi omejilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono. Kaaŋagadeeŋ ji wiji qenjeŋmanjeŋ kania kania meŋ qeaŋgowutiwaa ku-usuŋa oŋono.
2 Wasiwasi eja aposol 12 yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Mutuya ii Saimon, qata moŋ Piito qagi ano iwaa koga Andruu. Kawaa gematanoŋ Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi.
3 Filip ano Bartolomyuu, Tomas ano Matyuu takis meme eja, Jeims Alfiuswaa meria ano Lebeus qata moŋ Tadius,
4 Saimon Zelot-politik ejaga* ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ Jiisas memelolo meŋ muro.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Maak 6.7-13; Luuk 9.1-6
5 Jiisasnoŋ eja 12 ii wasiŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo waba kantriwaa ejemba yoŋoonoŋ mende kembu. Kaaŋagadeeŋ Samaria prowins yoŋoo taoŋgia moŋnoŋ mende kembu.
6 Iikanoŋ mende kembuto, Israel kanagesowaa lama soogiti, mono iyoŋoonoŋ kembu. Ii gawoŋgia mutuya.
7 *Daeŋ daeŋ kembuti, iikanoŋ mono Buŋa qaa kokaeŋ iŋijoŋ jeŋ asariwu, ‘Siwewaa bentotonoŋ mono kosere kaja. Mono iikawaa uutanoŋ keubu.’
8 “Ejemba jigiawo mono meŋ qeaŋgoŋ oŋoma koomuya ii meŋ gbiliŋ oŋoma laligowu. Ejemba manimbagiawo ii mono meŋ solaŋaniŋ oŋoma omejiilaŋ ii konjoma oŋoma laligowu.

---

* **9:36:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Maak 6.34 * **9:37:** Luuk 10.2 * **10:4:** Nesenel paati Zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **10:7:** Luuk 10.4-12

Anutunoŋ iwoi kaleŋ oŋonoti, ii mono toroqeŋ kaleŋ oŋoma laligowu.

9 “Kana kembutiwaajoŋ soojaakota goul me silwa me
aeŋ kopanoŋ memeta ii mono irimuŋ kasagianoŋ mende
somoŋgowu.

10 *Ejembanoŋ gawoŋ meme ejemba oŋoo laaligogia
naŋgowutiwaa so kolooju. Kawaajoŋ kana kembuti, iwoi koi
mende meŋ kembu: geso mende, maleku samoŋa mendeto,
motooŋgo mewu, kana esu mende ano taa gbaru mende
mewu.

11 “Kema taoŋ me gomaŋ dakanoŋ keubuti, iikanoŋ mono
moronoŋ eja geria qabuŋayawo kolooji, iikawaajoŋ qisigi
miri oŋombuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ taoŋ
ii mesaoŋ kana kembu.

12 Miri moŋnoŋ uma luaenoŋ yoŋowo ewaatiwaa jewu.

13 Kaeŋ jegi luaegia aŋgoŋ kombutiwaa so koloojuti eeŋ,
luaegianoŋ mono iyoŋoo qagianoŋ ubaato, ii aŋgoŋ kom-
butiwaa so mende koloojuti eeŋ, luaegianoŋ mono eleema
oŋoaŋgiaanoŋ kawaa.

14 *“Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ
oŋoma qaagia mende mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ
qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo gomanoŋ kaniŋ sububuŋ
kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ konjoratiniŋ
oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa.’ Kaeŋ jeŋ saanoŋ gomaŋ me
taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kembu.

15 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anu-
tunoŋ kambaŋ somatanoŋ qemasologeŋgiaa iroŋa meleeno
taoŋ iikawaa qaganoŋ ubaati, so iikanoŋ mono Sodom ano
Gomora gomaŋ yoŋoo so uuguŋ toroqeŋ oŋombaa. (Sodom
Gomora yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ uugia mende
meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema oŋooro.) Kiaŋ.

Kema gawoŋ megi sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.9-13; Luuk 21.12-17

16 *“Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo
batugianoŋ kemegi luguŋ iŋiwubo, niinoŋ oŋo iikawaa tani
kaaŋa wasiŋ oŋombe kembu. Kawaajoŋ mono mokoleŋ† kaaŋa momakooto qaganoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligoŋ kewo kaaŋa ejemba bonjoŋa koposowaa qaagia qaa laligowu.

---

* **10:10:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:14:** Apo 13.51 * **10:15:** Mat 11.24; Jen 19.24-28 * **10:16:** Luuk 10.3 † **10:16:** Mokoleŋ ano raskol yoŋonoŋ asuganoŋ manja qegi uulaŋawo mokoloon somoŋgoŋ oŋombuyaga. Iikawaa so bimoowabotiwaajoŋ gowoko nononoŋ maslim, komyunist ano tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ qanana misinari ii asuganoŋ mende jeŋkejoŋ. Momakooto ii awaa.

17 *Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ ama oŋoma
qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋgia meŋ ooli waayawonoŋ
oŋootiwuya. Kawaajoŋ ejemba kaaŋa yoŋoojoŋ mono galeŋ
meŋ aoŋ laligowu.
18 "Tosianoŋ noojoŋa ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo
eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ
nama noo kaniana naŋgoŋ jegi eja geria ii ano waba kantri
kanageso yoŋonoŋ ii mobuya.
19 Ii mobuto, qaa jakeyanoŋ ama oŋoŋgi nambuti, kambaŋ
kanoŋ naa qaaga nomaeŋ jewonaga, iikawaa majakaka
mende mobu. Qaa jewuyati, ii Uŋa Toroyanoŋ aua iikanon-
deeŋ oŋombaa.
20 Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋga qaa mende jewuyato, Amagiaa
Uŋa Toroyanoŋ mono uugia sololooro qaa jewuya.
21 *"Uumeleembaa gadokopa moŋnoŋ daremuŋanoŋ uuta
meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ
aŋgi qegi komuwaa. Kaaŋagadeeŋ maŋ moŋnoŋ merab-
orata memelolo mero komuwaa ano merabora yoŋonoŋ
nemuŋmaŋurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.
22 *Noo qanaajoŋ ama kantria kantria yoŋonoŋ kuuya
kazi ama oŋoŋgi laligowuto, moŋnoŋ kaparaŋ koma kambaŋ
tegowaatiwaa so kotiiŋ boŋ qeŋ nambaati, iinoŋ mono
oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.
23 "Taoŋ moŋnoŋ sisiwerowero ama oŋombuti, ii mono kok
koma taoŋ moŋgeŋ kembu. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Oŋo Israel taoŋa taoŋa mende liligodaborogi
Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ eleema kawaa.
24 *Gowoko moŋnoŋ boiya uuguŋ momoyawo mende
kolooja ano weleŋqeqe moŋnoŋ somataya uuguŋ gawombaa
momo mende meŋ laligoja.
25 *"Gowokonoŋ boiya kaaŋa momoyawo kolooro sokom-
baa ano weleŋqeqenoŋ somataya kaaŋa gawombaa momo
meŋ laligoro sokombaa. Miri uuta mombaa eja jeŋ boliŋ
qata Iimolaŋ‡ qajuti eeŋ, iwaa embameraaŋuruta yoŋoo
qagia mono afaaŋagadeeŋ iikaaŋ qamakebuya. Kiaŋ.

Qaagiaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.
Luuk 12.2-7

---

* **10:17:** Maak 13.9-11; Luuk 12.11-12; 21.12-15 * **10:21:** Maak 13.12; Luuk 21.16 * **10:22:** Mat 24.9, 13; Maak 13.13; Luuk 21.17 * **10:24:** Luuk 6.40; Jon 13.16; 15.20 * **10:25:** Mat 9.34; 12.24; Maak 3.22; Luuk 11.15 ‡ **10:25:** Juuda yoŋoonoŋ Iimolaŋ qata Beelzebul. Ii omejiilaŋ yoŋoo somatagia. Matyuu 9.34 kanoŋ Jiisaswaajoŋ qa bologa ii qagi. Iikawaa so Jiisaswaa alauruta ananaajoŋ qa bologa kania kania qamakebu.

26 *“Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi
asuganoŋ koloowaa. Kaaŋiadeeŋ qaa aasaŋgoya eji, ii
kuuya mono iŋisaaŋgi moma kotowuya. Kawaajoŋ ejemba
yoŋoojoŋ toroko mende moma laligowu.
27 Niinoŋ qaa paŋgamanoŋ oloŋ jemaŋati, ii mono
asasaganoŋ jewu. Qaa saŋe aŋgi gejagianoŋ kemero mobuti,
ii mono sombenoŋ asuganoŋ jewu. Kawaajoŋ mono qaa-
giaajoŋ galeŋ meŋ laligowu.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.
28 “Tosianoŋ selegia qeŋ komuwuyagato, uŋagia qeŋ ko-
muwombaajoŋ amamaawuyati, iyoŋoojoŋ toroko mende
moma laligowu. Ii qaagoto, iwoi jegeŋa koi: Moŋnoŋ ku-
usuŋ meŋ uŋa ano sele kaaŋgadeeŋ tiwilaaŋ orono gere
sianoŋ kemebaoti, iwaajoŋ mono toroko moma laligowu.
29 Tosianoŋ arioŋ (me wilisi) woi moneŋ kota mo-
tooŋgodanoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuto, iridogi
Maŋgianoŋ ‘Ooŋ!’ mende jero iyoroonoŋga motooŋgonoŋ
balonoŋ mende kamaawaa.
30 “Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya
kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ jaŋgogia moja.
31 Ejemba oŋoo sewaŋgia ii arioŋ wilisi mamaga uŋuuguŋ
uuta kolooja. Kawaajoŋ mono toroko mende moma
laligowu. Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Luuk 12.8-9
32 “Kaeŋ kolooro moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloon
nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ
laligojiwaa jaanoŋ jokoloomaŋa.
33 *Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nom-
baati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Maŋna Siwe gomanoŋ
laligojiwaa jaanoŋ qakoomaŋa.” Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ luae qaagoto, kazi koloowaa.
Luuk 12.51-53; Luuk 14.26-27
34 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kokaeŋ mende ro-
moŋgowu: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ ka-
maaro. Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama
juma deeŋgi manjawaa soo somatanoŋ aowuya.
35 *“Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba
uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ ama kokaeŋ koloowaa: ‘Maŋ
mera yoronoŋ juma kerekere ani nemuŋ bora yoronoŋ
riitama aori eŋaronoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota.

---

* **10:26:** Maak 4.22; Luuk 8.17 * **10:33:** 2 Tim 2.12 * **10:35:** Mai 7.6

36 Ejemba iyaŋgi*a* sumaŋurugi*a*noŋ mono kereurugia koloowuya.'
37 "Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma nemuŋ*a* me maŋ*a* jegeŋ*a* ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa. Moŋnoŋ nii gogoraageŋ ama noma meria me borata jegeŋ*a* ama jopagowaati, ii noonoŋ mende sokombaa.
38 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaaŋ siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jojoriwaati, ii noonoŋ mende sokombaa.
39 *"Moŋnoŋ iyaŋ*aa* laaligo siiseweweya qaa ii mokoloowaati, iwaa laaligoyanoŋ mono soowaa. Moŋnoŋ noojoŋ ama laaligoya qeleeno soowaati, iinoŋ mono oyaŋboy*a*ŋ laaligo mokoloowaa." Kiaŋ.

Anutunoŋ gawoŋgiaa tawaya oŋombaa.
Maak 9.41
40 *Jiisasnoŋ jero, "Moŋnoŋ oŋo mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋombaa*t*i, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii mirianoŋ koma horoŋ mubaa.
41 Moŋnoŋ gejatootoo ejemba moŋ gejatootoo gawoŋ*aa*joŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono gejatootoo ejembawaa tawaya buŋ*a* qeŋ aowaa. Moŋnoŋ ejemba solaŋ*a* moŋ solaŋ*a* koloojiwaajoŋ ama mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono ejemba solaŋ*aa* tawaya buŋ*a* qeŋ aowaa.
42 "Moŋnoŋ merabora koi yoŋoonoŋg*a* mombaajoŋ noo gowokona koloojiwaajoŋ ama apu saŋgoŋ*a* qambiawo newaatiwaajoŋ mubaati, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋ*a* moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ mono tawa mewuya." Kiaŋ.

11

Jombaanoŋ gowoko woi Jiisaswaanoŋ kari.
Luuk 7.18-35
1 Jiisasnoŋ jeŋkooto qaaya kaaŋ gowokouruta 12 oŋono tegoro gomaŋ ii mesaoŋ toroqeŋ Galili prowinswaa taoŋ tosianoŋ kema Buŋ*a* qaa kuma oŋom*a* iikanoŋ uugia kuuŋ laligoro.
2 Kambaŋ kanoŋ Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ rama Kraistnoŋ gawoŋ kaeŋ meroti, ii moma gowokowoita woi wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keni.

---

* **10:38:** Mat 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23 * **10:39:** Mat 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33; Jon 12.25 * **10:40:** Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16; Jon 13.20

3 Kokaeŋ qisiŋ mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono kema jeri,
“Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloo-
jaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa?”

4 Kaeŋ qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti,
iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijori moba:

5 *Jaagoo yoŋonoŋ jaagia uuŋ iigi meendaŋgoya yoŋonoŋ
kana kema kagi manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋanigi gejaduu
yoŋonoŋ qaa mogi koomugiti yoŋonoŋ gbiliŋ waagi ka-
maaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju.

6 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema
nuwaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”

7 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ
kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ
asariro, “Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ naama iibombaa-
joŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utugoŋ metano waŋsaŋ-
waŋsaŋ amakeji, oŋo eja iikaaŋa kaya iibombaajoŋ keŋgi
me?

8 Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya
akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajoŋ me? Mobu,
ejemba malekugia iimasiiŋsiiŋawo moumakejuti, iyoŋonoŋ
mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ laligoju. Ii baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.

9 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ
iibombaajoŋ me? Oŋanoŋ, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja
iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa uŋuuguŋ qaita
moŋ kolooja.

10 *Iwaa kania ii wala eeŋanondeeŋ kokaeŋ oogita eja,
‘Moba, niinoŋ qelena gajoba moŋ wasiwe waladeeŋ kema
ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono
iwaa gematanoŋ namonoŋ emu kemebaga.’

11 “Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Embanoŋga merabora koloogiti, kuuya
iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ qabuŋayawo
nanja. Nanjato, Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anu-
tuwaa qabuŋaya mokoloonkejuti, iyoŋoo batugianoŋ ka-
maaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.

12 *“Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero kambaŋ iikanon-
deeŋ kanaiŋ Siwewaa bentotoŋa geriawo tuarenjeŋ ama
manja qeŋkejuto, kileŋ uulaŋawo kema somariiŋkeja. Manja
geregiawo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono bentotoŋ ii iyaŋgiaajoŋ
horoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju.

---

* **11:5:** Ais 35.5-6; 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Luuk 16.16

13 Bentotombaa kania ii Mooseswaa Kana qaanoŋ ano
gejatootoo ejemba kuuya yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ
laligoŋ kouniŋ Jonoŋ kolooŋ hoŋa asuganoŋ iŋisaano.
14 *Qaa koi moma aŋaliŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ mojuti
eeŋ, Elaija koloowaatiwaa so anoti, Jonoŋ mono ii kolooja.
15 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii geja ama
moma kotowa.
16 "Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naa iwoiwo
so ama oŋombenaga? Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju.
Yoŋonoŋ maaket sombenoŋ rama qaa jomo meŋ tondu qama
kokaeŋ jeŋkeju,
17 'Nono rii gbawe meŋ awelo uuniŋ oŋo mende orogi.
Nono jiŋgeŋ qaniŋ oŋo mende saagi.'
18 "Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene
siŋgi laligoŋ wain apu mende nero iwaajoŋ jeŋkeju, 'Ome
moŋnoŋ uutanoŋ kemero laligoja.'
19 "Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nembanene neŋ
korisoro ano iwaajoŋ kokaeŋ jeŋkeju, 'Mobu, iinoŋ baonoŋ
newageeŋ nene qozozoŋgoŋ neŋ wain apu suulaŋ neŋ
takis eja tiliqiligiawo ano bologa meme yoŋoo alagiaga
laligoja.' Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti, iyoŋoo
nanamemeŋgiaa hoŋanoŋ mono momakootogianoŋ sokonji,
ii qendeemakeja." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ 'Yei wosobiri!' jero.
Luuk 10.12-15

20 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ kanaiŋ taoŋ tosaaŋa tem-
boma oŋono. Taoŋ tosaaŋa iikanoŋ aŋgoletoya ku-usuŋawo
seiseiya mero kolooroto, kileŋ uugia mende meleeŋgi.
Kawaajoŋ ii temboma kokaeŋ jeŋ oŋono,
21 *"Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ 'Yei!' jeŋ saajeŋ
ano Betsaida toya, oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ 'Yei!' jeŋ saajeŋ.
Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona ku-
usuŋawo kolooroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto
ii waba gomanoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ koloonagati
eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia meleembombaa
kaisareya qendeema resa ano too ariŋ saabuyaga.
22 "Saabuyagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ
kanageŋ Korazin ano Betsaida yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa
meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanoŋ ii mono
Taia ano Saidon iyoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.
23 *"Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama
oŋono Siwe gomanoŋ ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ!

---

* **11:14:** Mal 4.5; Mat 17.10-13; Maak 9.11-13 * **11:21:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **11:23:** Ais 14.13-15; Jen 19.24-28

Oŋo mono koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemebuya. Niinoŋ yoŋoonoŋ kema qaana jewe sosoniro aŋgoletona kuusuŋawo mewe kolooroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii Sodom taonoŋ koloonagati eeŋ, taoŋ iikanoŋ mono kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nanaga.

24 *"Nanagato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kanageŋ Kaperneam oŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata kanoŋ mono Sodom yoŋonoŋ siimbobolo iikawaa soya uuguŋ mobuya." Kiaŋ.

Lombogiawo oŋonoŋ mono noonoŋ kaŋ haamo mewu.
Luuk 10.21-22

25 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, "Oo Amana, giinoŋ Buŋa qaaga momakooto ejemba momo somata megiti, iyoŋoonoŋ mesaŋgonato, ejemba iyaŋgiaajoŋ moma kamaaŋ merabora kaaŋa poumapou laligojuti, ii mono iyoŋoonoŋ iŋisaana moma asariju. Kawaajoŋ niinoŋ Siwe namowaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ.

26 Oo Amana, gii geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.

27 *"Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋa kolooro. Amananoŋ Meriaa kania aŋodeeŋ moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ Merianoŋ Amayaa kania moma yagoro moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amanaa kania mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba meweeŋgoŋ oŋoma yoŋoojoŋ ii iŋisaambaati, iyoŋonoŋ mono Ama moma mubuya.

28 "Gawoŋ meŋ uulombogiawo laligojuti, oŋo kuuya mono noonoŋ kagi uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mewu.

29 *Noonoŋ qaqaŋ ii mono sawiŋgianoŋ ama aŋgowu ano niinoŋ nanamemena kuma oŋombe ii mono moma sororogoŋ laligowu. Niinoŋ uuna meŋ kamaaŋ ama gumbonjonjoŋ ejaga koloojeŋiwaajoŋ mono saanoŋ uugia meŋ afaaŋgoŋ oŋombe haamo mokoloowuya.

30 Noonoŋ qaqaŋ meŋ aŋgogi sogianoŋ kolooja ano lombo oŋombe bosimbuti, iikanoŋ mono afaaŋa kolooja." Kiaŋ.

12

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Maak 2.23-28; Luuk 6.1-5

* **11:24:** Mat 10.15; Luuk 10.12 * **11:27:** Jon 3.35; 1.18; 10.15 * **11:29:** Jer 6.16

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit
dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowok-
ourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ
borogianoŋ kuma negi.
2 Negito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ii
iima Jiisas kokaeŋ ijogi, “Moba, goo gowokouruganoŋ mono
Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?”
3 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Kiŋ Deiwidnoŋ man-
jaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii
weeŋgogi me qaago?
4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga
Anutuwaa jaasewaŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tu-
ruro qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii
jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa
kerasuru-urutanoŋ ii newubotiwaa soŋgo eroto, ii kileŋ negi.
5 *Kaaŋiadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Sabat kendonoŋ
jiwowoŋ jigonoŋ nama gawoŋ meŋ gawoŋ mewutiwaa
soŋgo uuguŋ kileŋ qaagiawo mende koloonkeju. Qaa ii Kana
qaanoŋ weeŋgogi me qaago?
6 “Ii weeŋgogi, kaeŋ mojento, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa:
Koi nanji, iinoŋ mono jiwowoŋ jigo uuguŋ uuta kolooja.
7 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Niinoŋ siimoloŋ
oowutiwaajoŋ qaagoto, batugianoŋ kiaŋkomuŋ aowutiwaa-
joŋ mojeŋ.” Oŋo qaa iikawaa kania mobuyagati eeŋ,
ejemba koposowaa qaanana qaa nonoo qaanana mono
tondu mende jeŋ tegowuyaga.
8 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ
mono Sabat kendombaa Poŋa kolooja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya meŋ qeaŋgoro.
Maak 3.1-6; Luuk 6.6-11

9 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ qamakooli mirigianoŋ uro.
10 Iikanoŋ eja boria soosoolia moŋ raro. Ejembanoŋ Jiisas
qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja
Sabat kendonoŋ meagoŋ Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”
11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Oŋoonoŋga moronoŋ
kokaeŋ kolooja: Eja mombaanoŋ lama motooŋgonoŋ Sabat
kendonoŋ roŋnoŋ kemebaati eeŋ, iinoŋ ii mende meŋ
hororo koubaa?
12 Ejawaa sewaŋanoŋ mono lamawaa sewaŋa mamaga
uuguji, mono ii romoŋgowu. Kawaajoŋ Sabat kendonoŋ
gawoŋ awaa meŋ kaaŋanoŋ Kana qaa mende uuguwoŋa.”

---

* **12:1:** Dut 23.25 * **12:3:** 1 Sml 21.1-6 * **12:4:** Lew 24.9 * **12:5:** Jaŋ 28.9-10
* **12:7:** Mat 9.13; Hoos 6.6 * **12:11:** Luuk 14.5

13 Kaeŋ meleema eja ii ijoro, “Gii mono boroga
qetetereewa.” Kaeŋ ijoro qetetereero wala anoti, iikawaa so
awaa kolooŋ boria alia kaaŋa kolooro.
14 Kaeŋ kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema ajoajoroo ama Jiisas nomaeŋ ama
qeniŋ komuwaatiwaa qaa jeŋ moŋgaŋgi. Kiaŋ.

Anutuwaa gawoŋ meme eja tak-kootoya ii kokaeŋ:
15 Jiisasnoŋ qaagia ii iima kotoŋ iikanondeeŋ gomaŋ ii
mesaoŋ moŋgeŋ keno. Keno mamaganoŋ iwaa gematanoŋ
otaaŋ keŋgi yoŋoo batugianoŋ ji ejemba kuuya meŋ qeaŋgoŋ
oŋono.
16 Ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma kania asuganoŋ jewubotiwaajoŋ
kotakota qotogoŋ oŋono.
17 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja Aisaia sololooro
qaa moŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. Qaa ii
kokaeŋ jerota eja,

18 *“Iibu, koi mono noo gawoŋ ejana kolooro ii me-
weeŋgoŋ mube.
Niinoŋ wombo alana iwaajoŋ mobe kerana qeaŋgoro
uunanoŋ iwaajoŋ aisooŋkejeŋ.
Niinoŋ Uŋana Toroya iwaa uuta sokombaatiwaajoŋ
wasiwe kemero iinoŋ qaa dindiŋagadeeŋ jeŋ
tegoŋkejeŋiwaa Buŋa qaaya iŋisaama jeŋ seiro kantria
kantria yoŋoonoŋ kembaa.
19 Iinoŋ aŋgowowo mende ama qaa tokoroŋkota mende
qamakebaa.
Ejemba moŋnoŋ iwaa qa otoŋa ii rooŋqeqe kananoŋ
mende mobaa.
20 Bowo ologogiti, iinoŋ ii mende qosombaa.*
Lambewaa wikyanoŋ jeŋ kotoŋ sokoya kolooro bo-
laŋanoŋ jeŋ bobo amakeji, iinoŋ ii mende qebugowaa.
Gawoŋa kaeŋ meŋ ejembanoŋ qaa dindiŋa otaawuti-
waajoŋ manja qeŋ laligoro qaa iikanoŋ haamo ano
otokoriaŋ ambuya.
21 Kantria kantria yoŋonoŋ mono iinoŋ ilaaŋ
oŋombaatiwaajoŋ mamboma joroŋqoroŋgia iwaa
qatanoŋ ama laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Maak 3.20-30; Luuk 11.14-23
22 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro jaaya gooro moto
laligoroti, ii wama Jiisaswaanoŋ kagi. Jiisasnoŋ ii meŋ

---

* **12:18:** Ais 42.1-4 * **12:20:** Bowo ano lambewaa wik ii ejembawaajoŋ jeja. Ejembanoŋ moŋ qeŋ jaabamagege ama mugi momalaarianoŋ jaŋgoŋ qaomambaajoŋ anji, Jiisasnoŋ ii meŋ qeaŋgowaa.

qeaŋgoro omeya kouma keno neselaŋa lolooro mombo qaa jeŋ uuŋ iiro.
23 Uuŋ iiro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iima aaruŋ jegi,
“Eja koi kanoŋ mono Deiwidwaa gbilia kolooja me?”
24 *Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mombaa
ku-usunoŋ qaagoto, omejiilaŋ yoŋoo Poŋgia Iimolaŋ iwaa
esuŋnoŋ ome oŋotaaŋkeja.”
25 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia modaboroŋ
kokaeŋ iŋijoro, “Kantri daeŋ yoŋoo galeŋurugianoŋ batu-
gianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ
aogi kantrigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ kolooŋ qeqelalaŋ
ewaa. Kaaŋagadeeŋ siti me gomaŋ mombaa kanageso
yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ
mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ ama-
maawuya.
26 “Mobu, Satanoŋ mono alia Satan moŋ otaanagati eeŋ,
iyoŋonoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyaga.
Kaeŋ kolooro galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ ama-
maagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga?
27 “Mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ kon-
joma oŋombenagati eeŋ, oŋoo alaurugianoŋ mono morowaa
esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono
qaagia hoŋa me qaagoti, ii gosiŋ jeŋ tegowu.†
28 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usunoŋ noo boro susuna
sololooro omejiilaŋ oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa ben-
totonoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja.
29 Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria waladeeŋ
mende somoŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono nomaeŋ mirianoŋ
uma qeŋgama esuhinaya menaga? Waladeeŋ ii somoŋgoro
rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya kuuya tagoŋ
meŋ kembaa. (Iikawaa so niinoŋ kaaŋagadeeŋ Satan so-
moŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.)
30 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ
nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qanoŋ ajoroowutiwaajoŋ
mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja.
31 Kawaajoŋ niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Ejemba
siŋgisoŋgo ama mepaqepae kuuya amakejuti, ii Anutunoŋ
saanoŋ mesaoŋkejato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati,
iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ
mende mesaowaa. Qaago totoon!

* **12:24:** Mat 9.34; 10.25 † **12:27:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa esuŋnoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeja? Yoŋonoŋ me niinoŋ? * **12:30:** Maak 9.40

32 *“Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa mepaegoŋ qaa
jewaati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa
Toroya mepaegoŋ qaa iwoi jewaati, iwaa siŋgisoŋgoya
ii Anutunoŋ namonoŋ laligowaatiwaa so me koomu
gematanoŋ kanoŋ mende mesaowaa.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Luuk 6.43-45

33 *“Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ mojoŋ. Kawaa-
joŋ mono gere galeŋ koŋgi awaa kolooro hoŋa awaa
kolooŋkeba*a* me gere meŋ boligi hoŋa bologa kolooŋkeba*a*.

34 *Eja uutanoŋ iwoi saa qeŋ eji, ii mono buutanoŋ
asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgio qatowaa merauruta
kolooju. Bologa kaaŋ kolooŋ mono nomaeŋ qaa awaa
jewuyaga?

35 Eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji,
iinoŋ mono awaa ii asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu
kowianoŋ iwoi bologaa moriaŋa eji, iinoŋ mono bologa ii
asuganoŋ jeŋkeja.

36 “Kaeŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Ejembanoŋ soŋgo waleema qaa je omaya omaya
jewuti, iyoŋonoŋ mono qaa jegia kuuyaa kania ii jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ Anutuwaajoŋ jeŋ asarigi gosiwaa.

37 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ mono qaa jega
gosiŋ iikawaa so qaaga jeŋ tegoro solaŋaniwaga me qaagawo
kolooŋ lombo mokoloowaga. Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Luuk 11.29-32

38 *Kambaŋ kanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ ijogi,
“Boi, gii saanoŋ aŋgoleto moŋ mena ii iibombaajoŋ mojoŋ.”

39 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Ejemba kete na-
monoŋ laligojuti, ii tuuŋ somata bologa kolooŋ serowiliŋ
amakeju. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ kaparaŋ ko-
makejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ mono
koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama
oŋombaa.

40 *Joonanoŋ gomamboria karooŋ kowe osombaa (gaju-
gaju) tomeŋanoŋ laligoroti, kawaa so Siwe gomambaa Eja
hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ gomamboria karoombaa so baloŋ
uutanoŋ ewaa.

---

* **12:32:** Luuk 12.10 * **12:33:** Mat 7.20; Luuk 6.44 * **12:34:** Mat 3.7; 23.33; 15.18; Luuk 3.7; 6.45 * **12:38:** Mat 16.1; Maak 8.11; Luuk 11.16 * **12:39:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **12:40:** Jon 1.17

41 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anutuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joonawaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo kileŋ telambelaŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwuya, ‘Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋgianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya.

42 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kerugeŋ momakooto uuta somata ii kiŋ Solomon muro Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solomombaa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma gomaŋ goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ Solomombaa momoya moro.

“Ii moroto, mobu, kambaŋ kokaamba niinoŋ batugianoŋ koloon nama Anutuwaanoŋ momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ laligogi mende sokonja. Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kambaŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwaa, ‘Oŋo Jiisas telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ jero oŋonoŋ siligia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya. Kiaŋ.

Ome yoŋonoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Luuk 11.24-26

43 “Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloowaa.

44 Ii mende mokoloon mojoya tiiro kokaeŋ jewaa, ‘Mirina mesaoŋ kaweti, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.’ Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii gbameŋa ero mokoloowaa.

45 “Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uuguŋ bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya.

* **12:41:** Jon 3.5 * **12:42:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ boliqolidaborowaa. Ejemba tuuŋ somata bologa koi kete namonoŋ laligojuti, oŋoonoŋ kaaŋ*aga*deeŋ kaeŋ koloowaa." Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta
Maak 3.31-35; Luuk 8.19-21

46 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ qaa iŋijoŋ laligoro nemuŋko*ga*noŋ kaŋ seleeŋgeŋ nama iwo qaa jewombaajoŋ mogi.
47 Mogi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Moba, goo nemuŋko*ga*noŋ mono seleeŋgeŋ nama giwo qaa jewombaajoŋ moju."
48 Qaa ii ijoroto, iwaajoŋ meleema kokaeŋ jero, "Noo nemuna ii moronoŋ? Noo kouruna ii moronoŋ?"
49 Kaeŋ jeŋ boria gowokouruta yoŋoonoŋ baageŋ boraama jero, "Iibu, noo nemuna ano kouruna hoŋ*a* mono koi.
50 Daeŋ yoŋonoŋ noo Siwe Maŋn*aa* uusiiŋ*a* teŋ komakejuti, kuuya iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano naaŋkouru*na* kolooju." Kiaŋ.

13

Qosomakororoo ejawaa sareqaa.
Maak 4.1-9; Luuk 8.4-8

1 Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ raro.
2 *Raro ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma raro. Raro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.
3 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kokaeŋ jero, "Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno.
4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋ*a* kooŋ*a* kouma ii nedaborogi.
5 "Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanoŋ namo mamaga mende mokoloogi. Namo dusiita qaa erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋ*a*wo kougi.
6 Kougito, weeŋnoŋ kouma iŋii*ma* jeŋ kotoŋ oŋono tiigia qaagotiwaajoŋ soolin gororoŋgogi.
7 "Kota tosianoŋ kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanoŋ kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi.
8 Kaeŋ jaŋgoŋ qaonoto, kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma tosaaŋ*a* kogia 100 koloogi. Tosia kogia 60, tosia 30 iikawaa so koloon seigi.

* **13:2:** Luuk 5.1-3

9 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi
geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Maak 4.10-12; Luuk 8.9-10

10 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ
mugi, "Gii mono naambaajoŋ ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ
sareqaanoŋ ama jeŋkejaŋ?"

11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro, "Ii kokaembaajoŋ:
Siwewaa bentotonoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya
ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto, iyoŋoonoŋ ii kaeŋ
qaago.

12 *"Kawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo
laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro koma gbiliŋ mo-
riaŋawo laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji,
Anutunoŋ mono momoya melaa eji, ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ
wambaa.

13 "Ejemba yoŋoo qaa jemanjeŋ kokaembaajoŋ sare-
qaanoŋ ama jeŋkejeŋ: Yoŋonoŋ iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi
iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyaŋgiaa ge-
jagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma
asariwuya.

14 *Gejatootoo eja Aisaianoŋ waladeeŋ qaa moŋ jeŋ ooroti,
iikanoŋ ejemba kaaŋa yoŋoojoŋ hoŋawo koloonkeja. Qaa ii
kokaeŋ,

'Qaa moma bimbimgoŋgo kania kileŋ mende moma
asariwuya.
Iwoi iima bimbimgoŋgo kania kileŋ mende iima ko-
towuya.

15 Ejemba tuuŋ somata koi yoŋoo uugianoŋ mono kotakota
gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋgo jaagia komujulaaŋ
laligoju.
Kaeŋ mende ambuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi iima
kotoŋ gejagianoŋ qaa moma uugianoŋ kania moma
asariŋ uugia meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ qeaŋgoŋ
oŋombenaga.'

16 *"Qaa kaeŋ ejato, oŋoo jaagianoŋ iwoi iima kotojiwaa-
joŋ mono simbawoŋawo kolooju. Gejagianoŋ qaa moma
kotojiwaajoŋ mono simbawoŋawo kolooju.

17 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Ge-
jatootoo ejemba ano Anutuwaanoŋ ejemba solaŋa mam-
aganoŋ oŋo iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ lali-
gogito, ii mende iigi. Oŋo qaa koi mojuti, yoŋonoŋ ii

* **13:12:** Mat 25.29; Maak 4.25; Luuk 8.18; 19.26 * **13:14:** Ais 6.9-10 * **13:16:** Luuk 10.23-24

mobombaajoŋ uuqeeaŋgo somata moma laligogito, ii mende mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Maak 4.13-20; Luuk 8.11-15

18 “Qosomakororoo ejawaa sareqaa jejeŋi, iikawaa kania ii mono geja ama mobu.
19 Nene kota qosoma kororooro kana goraayanoŋ kemeŋ konoti, ii kokaeŋ: Moŋnoŋ bentotombaa Buŋa qaaya moma kania mende moma asariro Kileŋaa Toyanoŋ kaŋ uutanoŋ kota komogiti, ii qetegowaa.
20 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ konoti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma ii iikanondeeŋ uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakeju.
21 “Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende eŋ oŋombaato, kambaŋ torodaamoŋgadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajoŋ ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambaŋ iikanondeeŋ mono tama uŋuwaa.
22 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemejato, balonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeja. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.
23 “Nene kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma asariŋ pondaŋ nama hoŋgia mokoloonjeju. Tosianoŋ qaa je motooŋgonoŋga kota 30 mokoloonjeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota motomotooŋ yoŋoo hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokoloonjeju.” Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaa

24 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Siwewaa bentotoŋaa kania ii eja kokaaŋaa so ama jemaŋa. Iinoŋ gawoŋanoŋ kema nene kota awaa qosoma kororooro.
25 Qosoma kororooroto, gomantiiŋanoŋ egi kanoŋ kere ejanoŋ kaŋ wiit dumuŋ batugianoŋ kanoŋ qiŋqiliwaa kota qosoma kororooŋ mesaoŋ keno.
26 Wiit dumuŋ kotanoŋ juma waama uma hoŋa asugiroti, kambaŋ iikanoŋ qiŋqilinoŋ kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiro.
27 “Asuganoŋ asugiro weleŋqeqeurutanoŋ ii iima gawoŋ toyaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, ‘Somatanana, gawoŋganoŋ nene kota awaa qosoma kororoona me qaago? Qiŋqiliwaa kota ii mono daaŋkaya iikanoŋ asugija?’

28 “Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, ‘Kere ejanoŋ ii qosoma kororooro.’ Kaeŋ iŋijoro weleŋqeqe yoŋonoŋ kokaeŋ jegi, ‘Nono saanoŋ kema qiŋqili ii qonjoma meŋ kululuuwoŋatiwaajoŋ mojaŋ me qaago?’
29 Kaeŋ jegito, kokaeŋ iŋijoro, ‘Qaago! Oŋo qiŋqili qonjoma meŋ kululuuŋ iikanoŋ dumuŋ tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ qonjombubo.
30 “Mono mesaogi motooŋ somariiŋ hoŋa memeyaa kambaŋa kaŋ kuuro niinoŋ kambaŋ iikanoŋ dumuŋ kuŋkuŋ ejemba ii kokaeŋ iŋijomaŋa: Mono wala qiŋqili meŋ kululuuŋ aŋgi jewaatiwaajoŋ boraŋgoŋ kasanoŋ somoŋgowu. Ii somoŋgoŋgo mono wiit dumuŋ hoŋa ii meŋ kululuuŋ meŋ kaŋ noo kowi mirinoŋ ambu.” ’ Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Maak 4.30-32; Luuk 13.18-19
31 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Eja moŋnoŋ nejoŋ kota meŋ aŋaa gawoŋ namoyanoŋ kema ano.
32 Kota ii melaa kazupuleenda. Ii nene kota kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqetagia koloojato, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ gere koloowaa. Kaeŋ kolooŋ nano kanakeewambaa kooŋa kooŋa kouma haigia gere iikawaa borianoŋ amakeju.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Luuk 13.20-21
33 Jiisasnoŋ duŋanoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero: “Siwewaa bentotoŋa ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ bered oomanjeŋ yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama kema raro korebore somariiro.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaaya qaaya jero?
Maak 4.33-34
34 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii kanageso yoŋoojoŋ sareqaanoŋ jero. Sareqaaya qaa kaeŋ qaa moŋ mende iŋijoro.
35 *Kaeŋ kolooro Anutunoŋ gejatootoo eja moŋ sololooro qaa moŋ jeroti, iikanoŋ hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaeŋ jero eja,

“Noo buunanoŋ mono afaaŋgoro sareqaaya qaaya jemaŋa.
Anutunoŋ namo mokolooro asugiroti, kambaŋ iikanondeeŋ qaa aasaŋgoyanoŋ ero laligoŋ kouniŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ jeŋ iŋisaamaŋa.” Kiaŋ.

Qiŋqiliwaa sareqaawaa kania

* **13:35:** Ond 78.2

36 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ ejemba tuuŋ somata
oŋomesaoŋ miri uutanoŋ uro. Uro gowokourutanoŋ
iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muŋ ijogi, “Qiŋqili nene gawonoŋ
asugiroti, gii mono sareqaa iikawaa kania jeŋ asariŋ
nonomba.”
37 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono nene kota awaa awaa qosoma koro-
rooŋkeja.
38 Nene gawoŋ ii namowaa kantri kuuya. Nene kota awaa
ii bentotombaa meraboraaŋa oŋoojoŋ jejeŋ ano qiŋqili ii eja
bologaa meraboraaŋa yoŋoojoŋ jejeŋ.
39 Kerenoŋ ii qosoma kororooroti, ii Kileŋaa Toyaajoŋ
jejeŋ. Dumuŋ kuŋkuŋ kambaŋa ii namowaa kambaŋa
tegowaatiwaa kambaŋa somata ii. Dumuŋ kuŋkuŋ ejemba
ii Siwe gajoba yoŋoojoŋ jejeŋ.
40 “Qiŋqili meŋ kululuuŋ gerenoŋ aŋgi jewaati, iikawaa
so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa kambaŋa so-
matanoŋ koloowaa.
41 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono gajobauruta
wasiŋ oŋono kaŋ qaa areŋ bologa Kraistwaa bentotoŋ uu-
tanoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ kondooŋkeji, ii qewagoŋ
mindiŋgowu ano ejemba jeulalaŋa kuuya ii kululuuŋ
oŋombuya.*
42 “Kaeŋ mindiŋqindiŋ ama ejemba ii hagoŋ oŋoŋgi gere
tombo taŋururuŋ jeŋ eji, iikanoŋ kemebuya. Iikanoŋ ke-
mebuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro
laligowuya.
43 Kambaŋ iikanoŋ ejemba solaŋa yoŋonoŋ mono weeŋ
kaaŋa koloon Maŋgiaa bentotoŋ uutanoŋ asariŋ laligoŋ
ubuya. Moŋnoŋ uugejiawo laligoji, iinoŋ mono qaa ii geja
ama moma kotowa. Kiaŋ.

Maa suaŋ mesamesaŋgoyaa sareqaa

44 “Siwewaa bentotoŋa ii maa damandaŋ sewaŋa uuta
iikawaa so kokaeŋ kolooja: Ii gawonoŋ mesaŋgogi ero eja
moŋnoŋ ii mokoloon aŋaliŋ aŋgoŋ koma mombo namonoŋ
mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ iikawaajoŋ aisooŋ kema esuhinaya
kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo iikanoŋ
gawoŋ baloŋ ii sewaŋa mero.” Kiaŋ.

Soroŋ kotaa sareqaa

45 “Siwewaa bentotoŋa ii stua ejawaa so ama sareqaa moŋ
kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ soroŋ kota moŋgama laligoro.

---

* **13:41:** Qaa areŋ (ideology) bologa ii ŋaa (yaweŋ) gawoŋ momo, komyunist, maslim ano momo areŋ tosaaŋa ii ejemba somoŋgoŋ oŋoŋgi osigi laaligogianoŋ boliŋ sooŋkeji, gajoba yoŋonoŋ mono ii kuuya qewagoŋ mindiŋgowuya.

46 Moŋgama laligoŋ soroŋ kota motooŋgo sewaŋa somata
ii mokoloon kema esuhinaya kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ
ano moneŋ karo iikanoŋ soroŋ kota ii sewaŋa mero.” Kiaŋ.

Misa hoorowaa sareqaa

47 “Siwewaa bentotoŋa ii misawaa so ama sareqaa moŋ
kokaeŋ jemaŋa: Ii apu aŋgonoŋ giligi kemero sora tanigia
kania kania kemegi oŋoma meŋ kululuuro.

48 Meŋ kululuuro saa qero ejembanoŋ ii horogi
goraayanoŋ kouro kamaaŋ rama sora awaa gosiŋ kondenoŋ
meŋ kululuugito, soro bologa ii giligi keno.

49 Qaa iikawaa so mono namowaa kambaŋa tegowaatiwaa
kambaŋa somatanoŋ koloowaa. Siwe gajoba yoŋonoŋ kaŋ
ejemba bologa ii solaŋa yoŋoonoŋga gosiŋ oŋombu.

50 Gosiŋ oŋoma ejemba bologa ii giligi gere tombo
taŋururuŋ jeŋ eji, iikanoŋ kemebuya. Kanoŋ keme-
buti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro
laligowuya.” Kiaŋ.

Qaa kota walaga ano gbilia

51 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Qaa
kuuya jejeŋi, ii moma asariju me qaago?” Qisiŋ oŋono
meleema “Ooŋ!” ijogi.

52 “Ooŋ!” ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Miri toyanoŋ miriaa
kowianoŋga hina iwoi walaga ano gbilia unjuma amakeja.
Iikawaa so Kana qaawaa boi kuuya Siwe bentotombaa
gowokouruta koloogiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ uugiaa
kowianoŋga qaa akadamugiawo doŋgoga ano qaa awaa soro
walaga unjuma jeŋkeju.” Kiaŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Maak 6.1-6; Luuk 4.16-30

53 Jiisasnoŋ sareqaa ii jedaboroŋ gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ
keno.

54 Kema neŋsoomari taoŋanoŋ keuma qamakooli miri-
gianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono aaruŋ
waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iinoŋ momakooto koi
ano aŋgoleto ku-usuŋawo ii mono daeŋkaya meja?

55 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejawaa
meriaga. Nemuŋaa qata Maria ano kouruta Jeims, Joosef,
Saimon ano Juuda. Ii saanoŋ mojoŋ.

56 Naaŋurutanoŋ kuuya batunananoŋ koi laligoju. Kawaa-
joŋ iwoi kuuya koi mono daeŋkaya meŋ kaŋ anja?”

57 *Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ
osigi. Osigito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja ii

* **13:57:** Jon 4.44

iyaŋaa taonoŋ ano iyaŋaa mirinoŋ jejewili ama muŋkejuto, gomaŋ tosianoŋ iikaaŋa qaago."

58 Kaeŋ iŋijoro momalaarigianoŋ mende kolooro yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aŋgoleto ku-usuŋawo ii iikanoŋ mamaga mende mero. Kiaŋ.

14

Jombaa aroya kotogi komuro.
Maak 6.14-29; Luuk 9.7-9

1 Kambaŋ kanoŋ baloŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herod iinoŋ Jiisaswaa bujuya moro.

2 Ii moma weleŋqeqeurua ii kokaeŋ iŋijoro, "Ii mono Jon Oomulu ejaga. Iinoŋ mono koomunoŋga waama gawoŋ mero aŋgoleto ku-usuŋawo kolooŋkeju." Majakaka moma kaeŋ iŋijoro.

3 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia Herodias oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ jeŋ muro opotoro wasiŋ oŋono kema Jon meŋ somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.

4 *Jonoŋ Herodwaajoŋ qaa kokaeŋ jero, "Gii qamboga meŋ laligoŋ Kana qaa uugujaŋ."

5 Kaeŋ jero Herodnoŋ Jon qegi komuwaatiwaa moroto, kanageso yoŋonoŋ Jombaajoŋ mogi gejatootoo ejaga laligoroti, iikawaajoŋ kanageso yoŋoojoŋ toroko moro.

6 Toroko moroto, Herodwaa kolokoloo kambaŋanoŋ karo somataurutanoŋ ajoroon ragi Herodiaswaa boratanoŋ yoŋoo jaagianoŋ danis ano Herodnoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga moro.

7 Kawaajoŋ emba saraŋ iikanoŋ naa iwoiwaajoŋ qisinaga, kiŋnoŋ ii togoŋ mumambaajoŋ qaa somoŋgoŋ qaaya ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiro.

8 Kaeŋ jeŋ kotiiro nemuŋanoŋ emba saraŋ ii kuuŋ muro kokaeŋ ijoro, "Mono qisina Jon Oomulu ejawaa aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ nomba."

9 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosobiri moroto, jojopaŋ qaaya jero somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ ama Jombaa waŋa mubutiwaajoŋ jeŋ kotoro.

10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ opotoroya moŋ wasiŋ jero, "Gii mono kapuare mirinoŋ kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa."

11 Kaeŋ jero Jombaa waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro meŋ kema nemuŋa muro.

---

* **14:3:** Luuk 3.19-20 * **14:4:** Lew 18.16; 20.21

12 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema
qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi. Roŋ
koma kema qaa ii Jiisas ijogi moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

13 Jiisasnoŋ Jombaa sunduya moma gomaŋ ii mesaoŋ
waŋgonoŋ uma baloŋ gbameŋa moŋnoŋ iyaŋgiodeeŋ
laligowombaajoŋ keŋgi. Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ iikawaa
bujuya moma taoŋ ano gomaŋgia mesaoŋ Jiisaswaa
gematanoŋ otaaŋ baloŋ kana keŋgi.

14 Keŋgi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ so-
mata iŋiima yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma batu-
gianoŋ ji iŋiro laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

15 Kaeŋ ama laligoro mare kolooro gowokourutanoŋ Ji-
isaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono baloŋ gbameŋa
kokanoŋ laligoniŋ weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ anja.
Kawaajoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋa
gomaŋa kanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu.”

16 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Yoŋonoŋ saanoŋ
kokanoŋ rabu. Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu.”

17 Kaeŋ iŋijoro jegi, “Nono bered 5 ano sora woi iikaaŋ meŋ
laligojoŋ.”

18 Kaeŋ jegi iŋijoro, “Mono ii meŋ kaŋ nombu.”

19 Kaeŋ iŋijoŋ ejemba tuuŋ somata ii jiiro lolonoŋ kamaaŋ
rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono ragi. Ragi bered 5 ano
sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ
gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema oŋoŋgi.

20 Mendeema oŋoŋgi ejemba korebore neŋ neŋ tim-
biriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia reremoŋa mesaogiti,
ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ
saa qero.

21 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Emba merab-
ora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Maak 6.45-52; Jon 6.15-21

22 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ
kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Oŋo mono waŋgonoŋ uma
waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ
kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi oŋoombe keŋgigo ka-
maŋa.”

23 Kaeŋ jeŋ ejemba oŋoono keŋgi baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ
laligoŋ qama kooliro. Qama kooliŋ laligoro mare kolooro
baaŋanoŋ yaŋabuju raro.

24 Raro waŋgogianoŋ apu aŋgoŋ biiwianoŋ koriganoŋ keno haamonoŋ keŋgiti, iikaaŋ baageŋga qeŋ karo sirinoŋ waŋgo kuuŋ giliro keqelaŋ kema karo.
25 Kaeŋ ano gomaŋ aworaŋgoro (3-6 kilok) iikanondeeŋ Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta yoŋoonoŋ karo.
26 Kaŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ toroko moma jeneŋgia ororo "Kowe Soŋgorinoŋ kaja," jeŋ sombugia moma qama qa gigilaagi.
27 Qama qa gigilaagito, Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa jeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu."
28 Kaeŋ iŋijoro moma Piitonoŋ meleema kokaeŋ ijoro, "Giinoŋ Poŋga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ jena niinoŋ apu qaganoŋ riiŋ riiŋ goonoŋ kamaŋa."
29 Jiisasnoŋ ii moma "Saanoŋ kawa," ijoro. Kaeŋ ijoro Piitonoŋ waŋgo mesaoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ kanaiŋ Jiisaswaanoŋ keno.
30 Kanaiŋ kenoto, haamonoŋ mamaga qeŋ siri karo iima toroko moma jeneŋa ororo kanaiŋ apu uutanoŋ kemeŋ kokaeŋ qaro, "Poŋ, mono ilaaŋ nomba!"
31 Qaro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ boria boraama Piitowaa borianoŋ meŋ kokaeŋ ijoro, "Momalaariga ii melaada. Mono naambaajoŋ uuwoi anjaŋ?"
32 Kaeŋ ijoŋ ilaaŋ muro waŋgonoŋ uri haamonoŋ goroŋ qero sirinoŋ noŋ qero.
33 Noŋ qero eja waŋgonoŋ ragiti, iyoŋonoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi, "Oŋanoŋ, gii Anutuwaa meriaga." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Maak 6.53-56

34 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi.
35 Sakasinoŋ kemegi gomaŋ iikawaa ejembaya Jiisas moma kotoŋ mugi. Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi gomaŋ kuuya kosianoŋ ragiti, iikanoŋ keno bujuya moma ji ejemba kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.
36 Kaŋ nama Jiisaswaa maleku susuyanoŋ oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya iyoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

15

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Maak 7.1-13

1 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
ano Kana qaawaa boi tosianoŋ Jerusalem sitinoŋa Jiisas-
waanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,
2 “Goo gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ kana uuguŋ
ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ sili mende otaaju? Yoŋonoŋ
mono borogia soŋgbama hamo mende qeŋ kileŋ kanaiŋ
nembanene neju?”
3 Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoaŋgio mono naam-
baajoŋ ambosakonana yoŋoonoŋ sili otaawombaajoŋ kana
uuguŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qeŋkeju?
4 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ
kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano
‘Moŋnoŋ maŋa me nemuŋa qasuaaŋ orombaati, ii mono qegi
komuwa.’
5 “Kaeŋ jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Moŋnoŋ maŋaajoŋ me nemuŋaajoŋ kokaeŋ jewaa: Wosona
mojeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ aonaga, ii mono
Anutuwaa mamatewoo nandumbaajoŋ gosiŋ ambeta eja.
Moŋnoŋ kaeŋ jeŋ maŋa me nemuŋa goda qeŋ mubaatiwaa
so mende kolooja.’
6 “Kaeŋ jeŋ siligia walagaajoŋ ama Anutuwaa jojopaŋ
qaaya itagogi omaya kolooŋ jaŋgoŋ qaomakeja. Ii mende
sokonja.
7 Oo uumeleembaa ejemba selesele, gejatootoo eja Ai-
saianoŋ oŋoo kaniagia tororo waladeeŋ iŋisaama kokaeŋ
jerota eja,
8 *‘Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaa-
gadeeŋ goda qeŋ nomakejuto, uugianoŋ mono telam-
belaŋ ama noma moŋgeŋ koriganoŋ aŋgi eja.
9 “Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ
nomakeju. Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba
yoŋoo jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjiŋkeju.” ’ Kaeŋ
meleema oŋono.

Eja uuta ii nomaeŋ tilooja?
Maak 7.14-23

10 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ
iŋijoro, “Oŋo mono qaa koi geja ama moma asariwu.
11 Ejanoŋ iwoi nero uutanoŋ kemeŋkeji, iikanoŋ mende
tilooŋ muŋkejato, iyaŋaa wombotanoŋga qaa kouma ka-
maaŋkeji, iikanoŋ mono tilooŋ muŋkeja.”
12 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Farisii
(Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qaa ii mogi uŋuro
uugianoŋ boliji, ii mojaŋ me qaago?”

---

* **15:4:** Eks 20.12; 21.17; Dut 5.16; Lew 20.9 * **15:8:** Ais 29.13

13 Qisigi kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ waro kuuya noo Siwe
Maŋnanoŋ mende komoroti, ii mono tiitawo qonjomaŋa.
14 *Kileŋ, ii mono oŋomesaowu. Yoŋonoŋ ‘Ejemba jaagoo
uŋuamboŋa,’ jeŋkejuto, iyaŋgiaa jaagianoŋ mono gooja. Jaa-
goo moŋnoŋ jaagoo alia moŋ borianoŋ meŋ wambaati eeŋ,
iyoronoŋ mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ uruwaa.”
15 Kaeŋ meleeno Piitonoŋ ijoro, “Sareqaa iikawaa kania
mono jeŋ asarina moboŋ.”
16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Oo alauruna, oŋo
kaaŋagadeeŋ toroqeŋ momogia awaa mende kolooja me?
17 Ejanoŋ iwoi kuuya nero uutanoŋ kemeŋkeji, ii koro-
joŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ kamaaŋkeja. Ii moma kotoju me
qaago?
18 *“Ii kamaaŋkejato, qaa uu kononganoŋga kouma buu-
tanoŋga kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloon muŋkeja.
19 Ejemba uu kononggianoŋga iwoi koi kaaŋa koloon
koumakeja: Qaa bologa romoŋgoŋ oweŋ jenaŋ meŋ ejemba
uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju. Oloŋkalu ama serowiliŋ
ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro mewombaajoŋ
momakeju. Jenoŋkuukuu qaa qoloŋmoloŋgoya jewombaajoŋ
momakeju. Gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajoŋ
momakeju.
20 Iwoi kaaŋanoŋ mono ejemba tiloon oŋomakejato, boro-
gia mende soŋgbama nembanene neŋkejuti, iikanoŋ eja moŋ
mende tiloonkeja.” Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Maak 7.24-30

21 Jiisasnoŋ Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano
Saidon yoroo distrik qata Fonisia iikawaa uutanoŋ keno.
22 Keno Keinan emba, baloŋ iikawaa toya moŋnoŋ kaŋ
Jiisas welema kokaeŋ qama ijoro, “Poŋ, Deiwidwaa gbili,
mono kiaŋkomuŋ nomba! Omenoŋ borana kokojinjiŋ ama
muro siimbobolo somata momakeja.”
23 Qama ijoroto, Jiisasnoŋ qaa moŋ mende meleeno.
Kaeŋ kolooro gowokourutanoŋ kaŋ kokaeŋ kuuŋ muŋ ijogi,
“Emba ii saama qama kanananananoŋ kajiwaajoŋ mono ilaaŋ
muna kemba.”
24 Kaeŋ ijogi meleeno, “Amananoŋ Israel kanagesowaa
lama soosooya iikayadeeŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama
wasiŋ nonota kajeŋ.”
25 Kaeŋ meleeno emba iikanoŋ kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma
muŋ ijoro, “Poŋ, mono ilaaŋ nomba!”

* **15:14:** Luuk 6.39 * **15:18:** Mat 12.34

26 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago, merabora yoŋoo mirigianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda nono wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ waladeeŋ Juuda ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu.”
27 Meleema muroto, embanoŋ ijoro, “Poŋ, ii saanoŋ mojento, kasu meria yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ togiaa nene duŋnoŋga nene reemoŋa kamaaro neŋkeju.”
28 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo emba, goo momalaariga ii somata. Kawaajoŋ welema nonjaŋiwaa hoŋa mono koloowaa.” Kaeŋ ijoro moma boratanoŋ aua iikanondeeŋ qeaŋgoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba seiseiya mero qeaŋgogi.
29 Jiisasnoŋ gomaŋ ii mesaoŋ kaŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ kouma baaŋanoŋ uma kamaaŋ raro.
30 Raro ejemba tuuŋlelembeyanoŋ iwaanoŋ kaŋ ejemba koi kaaŋa uŋuaŋgi: Lokoŋ ano ejemba jaagia googa, tosaaŋa kana borogia eraqeeraŋgoya, tosaaŋa qaamuuŋ ano tosaaŋa ji mamaga iŋiro laligogiti, ii uŋuama Jiisaswaa kana banoŋ oŋooŋgi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
31 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono qaamuuŋ ejemba yoŋonoŋ qaa jegi kana borogia eraqeeraŋgoya yoŋonoŋ qeaŋgoŋ diŋgogi lokoŋ yoŋonoŋ kana riiŋ kema kagi jaagia dooŋgoya yoŋonoŋ jaa uuŋ iigi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima waliŋgoŋ Israel ananaa Anutunana mepeseegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 4,000 nene uŋuagiro.
Maak 8.1-10
32 Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ ejemba tuuŋlelembe somata koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ. Yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ weeŋ karooŋ laligoŋ waagi nenegia qaondabororo iijeŋ. Kananoŋ kema laligoŋ batuyanoŋ jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubotiwaajoŋ ii eeŋ wasiŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ. Kawaajoŋ ii nene uŋuagimambaajoŋ mojeŋ.”
33 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi, “Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kokanoŋ nononoŋ mono daeŋkayaga nembanene mamaga mokoloon ejemba tuuŋlelembe koi uŋuagiwonaga?”
34 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 ano sora melaa tosaaŋa raja,” jeŋ ijogi.
35 Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ ragi.

36 Kemeŋ ragi bered 7 ano sora ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ gowokouruta oŋono yoŋonoŋ ii ejemba tuuŋ so toto qeŋ oŋoŋgi.
37 Toto qeŋ oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia mesaogi kemeroti, ii konde 7 kanoŋ meŋ kululuugi saa qero.
38 Eja nene negiti, yoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Emba merabora yoŋoo jaŋgogia ii mende megi.
39 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe oŋoono keŋgi iyaŋa waŋgonoŋ uma Magadan gomanoŋ keno. Kiaŋ.

16

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Maak 8.11-13; Luuk 12.54-56

1 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowaatiwaajoŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisigi, “Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.”
2 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋo weeŋ kememambaajoŋ ano iikanoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaajiwaajoŋ woraŋ weeŋ awaa koloowaa.’
3 “Kaaŋagadeeŋ umugawodeeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Sombinoŋ ososaaro koosunoŋ totowijiwaajoŋ mono koŋ musu giliwaa.’ Kaeŋ kaeŋ jeŋ sombimbaa tania iima koŋ weembaa kania saanoŋ gosiŋkejuto, kambaŋ laligojoŋi, iikawaa aiweseya gosiwombaajoŋ mende moju. Ii mende sokonja.
4 *Ejemba tuuŋ bologa namonoŋ laligoŋ oloŋkalu amakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Anutunoŋ gejatootoo eja Joonawaa aiweseya oŋondabororo aiwese tosia mende toroqeŋ qendeema oŋombaa.” Kaeŋ meleema oŋomesaoŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Farisii ano Sadusii yoŋonoŋ wosokonduŋ kaaŋa kolooju.
Maak 8.14-21

5 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugiti, ii iigi.
6 *Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo Farisii ano Sadusii paati woi yoŋoo wosokonduŋgia ano riki sombaŋgia iikawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Ii awaagadeeŋ mende gosiŋ gema qegi yoŋonoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ oŋombuya.”

---

* **16:1:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **16:4:** Mat 12.39; Luuk 11.29 * **16:6:** Luuk 12.1

7 Iŋijoro qaa gemata ii mende moma asariŋ batugianoŋ
kokaeŋ amiŋ mogi, “Nono bered mende meŋ kajoŋ. Kawaa-
joŋ jeja me nomaeŋ?”
8 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, “Oo oŋo
momalaarigia melaada, naambaajoŋ ‘Bered mende mejoŋ,’
jeŋ oŋoaŋgia amiŋ moju?
9 *Noo kaniana ii naambaajoŋ mende moma kotoju? Ni-
inoŋ bered 5 ii 5,000 yoŋoojoŋ motowe iikawaa kitia meŋ
kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa qero? Ii duduuju me
qaago?
10 *“Kaaŋagadeeŋ bered 7 ii 4,000 yoŋoojoŋ motowe
iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa
qero? Ii duduuju me qaago?
11 Nii beredwaajoŋ qaa mende jejeŋi, ii nomaeŋ ama
mende moma kotoju? Niinoŋ beredwaajoŋ qaagoto, Farisii
ano Sadusii paati yoŋoo wosokonduŋgia ano riki sombaŋgia
gosiŋ gema qewutiwaajoŋ jejeŋ.”
12 Kaeŋ iŋijoro iikanondeeŋ qaayaa kania kokaeŋ moma
asarigi, “Ahaa! Flaua meŋ somasomarii yiistwaa galeŋ meŋ
aowombaajoŋ mende jejato, Farisii paati ano Sadusii paati
yoŋoonoŋ qaa melokanjiŋ gema qewombaajoŋ jeja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Maak 8.27-30; Luuk 9.18-21

13 Jiisasnoŋ Sisaria Filipai taombaa kosianoŋ kema kanoŋ
gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ejembanoŋ Siwe go-
mambaa Eja hoŋa noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga
koloojeŋ?”
14 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ ijogi, “Tosianoŋ ‘Gii
Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’ jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija
koloojaŋ,’ jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Gii Jeremaia me gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ
koloojaŋ.” ’
15 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ
nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga koloojeŋ?”
16 *Qisiŋ oŋono Saimon Piitonoŋ meleema ijoro, “Gii
Hamoqeqe Toya Kraist ano laaligo Toya Anutuwaa Meria
koloojaŋ.”
17 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ ijoro, “Oo Saimon
Joonawaa meria, baloŋ eja sa busuyawo moŋnoŋ qaagoto,
noo Amana Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono qaa ii gii
gisaano. Kawaajoŋ giinoŋ mono simbawoŋawo koloojaŋ.

---

* **16:9:** Mat 14.17-21 * **16:10:** Mat 15.34-38 * **16:14:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **16:16:** Jon 6.68-69

18 Niinoŋ kokaeŋ gijowe moba: Gii Piito (ananaa qaanoŋ karanjaŋ) koloona niinoŋ karanjaŋ iikawaa qaganoŋ uumeleeŋ kanagesonaa tandoya ambe naŋgoŋ oŋona uugia meagoŋ kotiiŋ nambu. Giinoŋ ii galeŋ koma oŋona koomu Toyanoŋ ii senjoŋ gomambaa kiropo naguyanoŋ horoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Omejiilaŋ tosaaŋa yoŋoo ku-usuŋgianoŋ kaaŋagadeeŋ ii kondeema haamo ama oŋombombaajoŋ amamaawuya.

19 *"Niinoŋ Siwe bentotoŋaa kii meria woi gomaŋa. Gii namonoŋ siŋgisoŋgo somoŋgona iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa. Gii namonoŋ siŋgisoŋgo mesaoŋ isana iikanoŋ mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ iisaŋa ewaa."

20 Kaeŋ jeŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooroti, ii asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobubotiwaajoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Maak 8.31–9.1; Luuk 9.22-27

21 Kambaŋ kanoŋa Jiisasnoŋ kanaiŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋisaama jero, "Niinoŋ Jerusalem kema siimbobolo mamaga momaŋa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nugi komumaŋa. Komuwe weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waamaŋa."

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ horoŋ muŋ goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ kokaeŋ jeŋ muro, "Oo Poŋ, ii kambaŋ moŋnoŋ kolooŋ gombabotiwaajoŋ Anutunoŋ mono sopa somoŋgoŋ gomba."

23 Qotogoŋ muro eleema Piito kokaeŋ jeŋ muro, "Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anutuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan siiŋgiaga. Gii noo kana utumambaajoŋ mona uunanoŋ bolija. Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga togowa!" Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa

24 *Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, "Moŋnoŋ noo gemananoŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa gema qero 'Buŋa gbilia meŋ kaja,' jeŋ sisia megi siimbobolo ii bosimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.

25 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma aŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya noojoŋ ama

* **16:19:** Mat 18.18; Jon 20.23 * **16:24:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **16:25:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon kotiiŋ laligowaa.

26 "Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ soon silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoon! Kuuya anana mono waŋnana somoŋgoŋ aowombaajoŋ amamaawoŋa.

27 *"Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ motomotoon ananaa nanamemenana gosiŋ iroŋa me tawaya iikawaa so nonombaa.

28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kiŋ poŋ kolooŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya." Kiaŋ.

17

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Maak 9.2-13; Luuk 9.28-36

1 *Ween 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon uŋuama iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi.

2 Laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma qaita moŋ kolooro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kaaŋa asariro malekuyanoŋ tualalakota kolooŋ asasagawo kolooro.

3 Kaeŋ kolooro iigi Mooses ano Elaija yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa qaa amigi.

4 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, "Poŋ, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ siiŋganoŋ mojaŋi eeŋ, niinoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ memaŋa. Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ."

5 *Kaeŋ ijoŋ nano kokolo tualalakota asamararaŋawo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uutanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kamaaro mogi, "Eja koi ii neenaa wombo meranaga. Noo uusiiŋna somatanoŋ mono iwaanoŋ eja. Mono iwaa qaaya moma laligowu."

6 Gowoko yoŋonoŋ qaa ii moma jeneŋgia ororo usugoŋ namonoŋ kamaaŋ keegia mamaga mogi.

---

* **16:27:** Mat 25.31; Ond 62.12; Room 2.6 * **17:1:** 2 Piito 1.17-18 * **17:5:** Jen 22.2; Dut 18.15; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

7 Kaeŋ mogi Jiisasnoŋ yoŋoonoŋ kaŋ selegia oosiriŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono waabu. Keegia mende mobu.”
8 Qaa ii moma uuŋ waama woi ii mende iriigito, Jiisasnondeeŋ nano iigi. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.
9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu.”
10 *Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ ii naambaajoŋ jeŋkeju, ‘Eja Elaijanoŋ mono waladeeŋ Siwenoŋga kamaaro Hamoqeqe Toyanoŋ iikawaa gematanoŋ asugiwaa?” ’
11 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Elaijanoŋ waladeeŋ kamaaŋ asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii hoŋagato,
12 *niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijanoŋ kamaaŋ asugiroto, ii iima kania mende moma kotogito, ejembanoŋ ii aŋgiaa siiŋgia otaaŋ laŋ ama mugi. Kaaŋiadeeŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa kaaŋagadeeŋ laŋ ama mugi Juuda jotamemeya sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa.”
13 Elaijawaajoŋ kaeŋ jeŋ hoŋa Jon Oomulu ejawaajoŋ qaa iŋijoroti, gowoko yoŋonoŋ ii kaeŋ moma asarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Maak 9.14-29; Luuk 9.37-43
14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ yoŋoonoŋ kagi eja moŋnoŋ Jiisaswaa kosianoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ kokaeŋ ijoro,
15 “Poŋ, giinoŋ mono merana kiaŋkomuŋ muba. Ji kiro tama kamaaŋ qero sembeŋ aoŋ siimbobolo mamaga momakeja. Kambaŋ mamaga tama gerenoŋ me apunoŋ kemeŋkeja.
16 Niinoŋ ii wama gowokouruga yoŋoonoŋ kajento, yoŋonoŋ ii meŋ qeaŋgoŋ mubombaajoŋ amamaajuya.”
17 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, “Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qato uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Ii mono wama noonoŋ koi kawu.”
18 Wama kagi Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoŋ keno meranoŋ kambaŋ iikanondeeŋ qeaŋgoro.

* **17:10:** Mal 4.5 * **17:12:** Mat 11.14

19 Qeaŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aŋgiodeeŋ Jiisas-
waanoŋ kaŋ rama kokaeŋ qisiŋ mugi, “Nononoŋ mono
naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaa-
joŋ?”
20 *Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Momalaarigianoŋ melaada
koloojiwaajoŋ ii otaawombaajoŋ amamaaju. Niinoŋ qaa
hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Momalaarigiaa hoŋa ii
nejoŋ kotaa so enagati eeŋ, oŋonoŋ saanoŋ baaŋa kokawaa
Toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono baaŋa ii meto-
goŋ waama kema leegeŋ endu amba.’ Kaeŋ jeŋ moma laarigi
iikawaa so kolooro endu kembaa. Anutu moma laarigi inaaŋ
oŋono iwoi mombaajoŋ mende osiwuyaga.”
21 (Ome tania kaaŋa ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ
otaawoŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende kouma kembaa.
Kiaŋ.)

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Maak 9.30-32; Luuk 9.43b-45

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo motooŋ Galili prowins
uutanoŋ liligoŋ kananoŋ keŋgi Jiisasnoŋ qaa kota kokaeŋ
iŋijoro, “Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ
ejemba yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa.
23 Kemero ii qegi komuwaa. Komuro weeŋ karooŋ kolooro
mono koomunoŋga waabaa.” Gowokourutanoŋ ii moma
uugianoŋ bimooro wosobiri mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa takisya ano.

24 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Kaperneam taonoŋ
kougi jiwowoŋ jigowaa takis meme eja yoŋonoŋ
Piitowaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Oŋoo boigianoŋ
jiwowoŋ jigowaa takisya ambaa me qaago?”
25 Qisiŋ mugi “Ooŋ!” jero. Kawaa gematanoŋ Pi-
itonoŋ miri uutanoŋ uro Jiisasnoŋ qaa mutuya kokaeŋ qisiŋ
muro, “Saimon, gii nomaeŋ romoŋgojaŋ? Daeŋ yoŋonoŋ
koŋkororowaa takis ano takis tosaaŋa (custom, revenue) ii
balombaa kiŋ eja poŋ yoŋoojoŋ amakeju? Kantri toya anana
me wabaya yoŋonoŋ ii aŋgi meŋ kululuuŋkeju?”
26 Kaeŋ qisiŋ muro meleema “Wabaya yoŋonoŋ,” jero.
Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Kaeŋ amakejutiwaajoŋ
kantri toya anana ii ambombaa so mende koloojoŋ.
27 Kaeŋ koloojonto, takis mende aniŋ eja iyoŋoo uugianoŋ
boliwabotiwaajoŋ mono kema kasa uupaŋga apu aŋgonoŋ
giliwa. Giliŋ sora mutuya horoŋ mewaati, mono iikawaa qaa
oota mesagoŋ moneŋ kota iikanoŋ mokoloowaga. Moneŋ

* **17:20:** Mat 21.21; Maak 11.23; 1 Kor 13.2 * **17:24:** Eks 30.13; 38.26

kota ii eja woi anaraa takisnaraa so. Mono ii meŋ oŋoma iikanoŋ noojoŋ ano geeŋgaajoŋ takis amba." Kiaŋ.

18

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Maak 9.33-37; Luuk 9.46-48

1 *Kambaŋ kanoŋ gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ moronoŋ uuta kolooja?"

2 Kaeŋ ijogi merabora melaa moŋ qaro karo batugianoŋ ano nano.

3 *Nano kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Uugia mende meleema merabora kaaŋa mende koloowuti eeŋ, oŋo mono kambaŋ moŋnoŋ Siwewaa bentotonoŋ mende keubuya.

4 "Kawaajoŋ moŋnoŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aoŋ merabora kokaaŋa koloowaati, iinoŋ mono Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ uuta kolooja.

5 Moŋnoŋ merabora koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa." Kiaŋ.

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Maak 9.42-48; Luuk 17.1-2

6 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, "Merabora koi kaaŋa moma laariŋ nonjuti, moŋnoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa ironja nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati, iikanoŋ mono afaaŋkota koloonaga.

7 "Siŋgisoŋgowaa siipatitianoŋ mono afaaŋagadeeŋ koloonkeja. Kawaajoŋ baloŋ ejemba oŋoojoŋ 'Yei!' wosobiri mojeŋ. Moŋnoŋ siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋkejato, moŋ moronoŋ tosaaŋa koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ mono 'Yei!' qama wanjinjiŋgoŋ saajeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.

8 *"Boroganoŋ me kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro ama gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ giliŋgo borodomoŋ me kanadomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon oompelelen mokoloowagato, kana boroga woiwo laligona kanageŋ gere sianoŋ giligi kemebabo. Sia gereya ii tetegoya qaa jewaa.

---

* **18:1:** Luuk 22.24 * **18:3:** Maak 10.15; Luuk 18.17 * **18:8:** Mat 5.30

9 *“Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa koŋgoro
ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma giliwa. Qon-
joma giliŋgo jaakoga motooŋgowo laligoŋ laaligo kombom-
baŋanoŋ keuma oompeleleŋ mokoloowagato, jaaga woiwo
laligona gere siawaa gerenoŋ giligi kemebabo. Kiaŋ.

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Luuk 15.3-7

10 “Ejemba melaa koi yoŋoonoŋga moŋ meŋ kamaaŋ
mububotiwaajoŋ mono galeŋgia mewu. Niinoŋ qaa kokaeŋ
iŋijowe mobu: Yoŋoo kokojiji gajobaurugianoŋ Siwe gomaŋ
iikanoŋ noo Siwe Amanaa kosianoŋ laligoŋ jaasewaŋa suu-
laŋ iimakeju. Kawaajoŋ jejewili mono mende ama oŋombu.
11 (Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii
meŋ letoma oŋono oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ kamaaro.)
12 “Oŋo qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Eja
mombaa lamauruta 100 laligogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ
jiŋjauŋ keno toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ mono 99
ii baaŋanoŋ oŋomesaoŋ kema motooŋgo jiŋjauŋ kenoti,
iikawaajoŋ moŋgama kembaa.
13 Moŋgama kema laligoŋ mokoloowaati eeŋ, niinoŋ
qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ 99 jiŋjauŋ
mende keŋgiti, iyoŋoojoŋa kambaŋ iikanoŋ mamaga mende
aisoowaato, motooŋgo iikawaajoŋ honombonoŋaga mende
aisooŋ laligowaa.
14 Iikawaa so oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ
mono ejemba melaa koi yoŋoonoŋga moŋnoŋ sooŋ gere
sianoŋ mende kemebaatiwaajoŋ momakeja.” Kiaŋ.

Alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gono kokaeŋ amba:

15 *“Uumeleeŋ alaganoŋ siŋgisoŋgo ama gombaati eeŋ, gii
mono iwaanoŋ kema jaasewaŋ qeŋ muŋ kana soŋgiroti, ii
qendeema muba. Kaeŋ ana qaaga moma baatanoŋ kembaati
eeŋ, giinoŋ mono alaga haamo ama muna mombo uumo-
tooŋgo ama laligowao.
16 *Kaeŋ ana qaaga moma iikawaa baatanoŋ mende
kembaati eeŋ, giinoŋ mono toroqeŋ ala motooŋgo me woi
uruama iwaanoŋ kembu. Buŋa Terewaa qaa kokawaa so
mono kaeŋ amba, ‘Qaa kuuya ii ejemba woi karoonoŋ
naŋgoŋ jegi kotiiwaa.’
17 “Kaeŋ aŋgi qaagia moma iikawaa baatanoŋ mende kem-
baati eeŋ, giinoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya
ii iŋijona iwo amiŋ mobu. Amiŋ mobuto, iyoŋoo qaa
baatanoŋ kaaŋagadeeŋ mende kembaati eeŋ, ii mono asug-
anoŋ jegi jawo kolooro uumeleembaa gadokopa kaaŋa ama

* **18:9:** Mat 5.29 * **18:15:** Luuk 17.3 * **18:16:** Dut 19.15

muŋ laligowa. Takis tiliqiligiawo megi sisigia meŋkejuti, iikawaa tani kaaŋa ii mono mesaona seleeŋgeŋ laligowaa.

Siŋgisoŋgowaa soomoŋgoya ano iisaŋa

18 *"Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ somoŋgowuti, ii kuuya mono Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ soomoŋgoya ewaa ano siŋgisoŋgo balonoŋ mesaoŋ isambuti, ii kuuya mono Anutunoŋ mesaoro Siwe gomanoŋ kaaŋagadeeŋ ewaa.

19 "Toroqeŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Namonoŋ oŋoonoŋga woiyanoŋ qaa ii me ii kawaajoŋ uumotooŋ ama qama kooliwaotiwaa qaa somoŋgowaoti, noo Maŋna Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono ii orono buŋa qeŋ aowaota.

20 Ii kokaembaajoŋ: Ejemba woi me karoonoŋ noo qananoŋ iikanoŋ me kanoŋ ajoroowuti, niinoŋ mono iikanoŋ yoŋoo batugianoŋ laligomaŋa." Kiaŋ.

Weleŋqeqe kiaŋkomuya qaa iwaa sareqaa

21 *Kambaŋ kanoŋ Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qaa kokaeŋ ijoro, "Poŋ, alananoŋ siŋgisoŋgo ama nomakeji, niinoŋ ii indiŋ dawiwaa so mesaowe sokombaa? Indiŋa 7 ii mamaga. Iikawaa so mesaowe sokombaa me qaago?"

22 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ meleema muro, "Indiŋa 7 qaagoto, 70 taims 7 ii* mesaona sokombaa. Niinoŋ kaeŋ gijojeŋ.

23 Iikawaa kania ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa. Siwewaa bentotoŋa ii kiŋ eja pombaa so ambe kokaeŋ kolooja: Kiŋnoŋ weleŋqeqeurutа oŋoono moneŋgia galeŋ koŋgiti, iikawaa areŋ papiaya qendeeŋgi mindiŋgowaatiwaajoŋ ka-paraŋ kono.

24 "Kaeŋ kanaiŋ moneŋa iikawaa sunduya gosiŋ mindiŋgogi kanoŋ eja moŋ wama kagi iwaa jaanoŋ nano. Tosaya ii 10 milyon Kina iwaanoŋ ero.

25 Ii eroto, tosaya ii kumambaajoŋ moneŋa mende sokono amamaarotiwaajoŋ ama somatayanoŋ nama kokaeŋ jeŋ kotoro, 'Esuhinaya eji, ii kuuya mono sewaŋa mewutiwaajoŋ ambu. Ii ano embameraaŋa ii kaaŋagadeeŋ mono sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgi moneŋ karo iikanoŋ tosaya ii kumbu.

26 "Kaeŋ jeŋ kotoro weleŋqeqeyanoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ kuma usugoŋ kokaeŋ welema muro, 'Gii mono uugere mende ama mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga kuuya ii saanoŋ kuma gomaŋa.'

---

* **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 * **18:21:** Luuk 17.3-4 * **18:22:** 70 taims 7 = 490. Kawaa so alagaa siŋgisoŋgoya ii mono suulaŋ mesaowa.

27 Kaeŋ welema muro somatayanoŋ weleŋqeqeyaajoŋ wo-
somomo ama tosaya ii kotoŋ mesaoŋ isano kamaaro.
28 Kamaaroto, seleeŋgeŋ kema kanoŋ weleŋqeqe alia moŋ
mokoloon iiro. Iwaa tosaya ii weeŋ 100:waa tawaya (Kina
2,000) kawaa so iwaanoŋ ero. Ii iima aroya kotakota meŋ
mosoma kokaeŋ ijoro, 'Noonoŋ tosa goonoŋ eji, ii mono
kuma nombaga me?'
29 "Kaeŋ ijoro weleŋqeqe alianoŋ batanoŋ kamaaŋ simiŋ
kuma usugoŋ kokaeŋ welema muro, 'Gii mono uugere
mende ama mokosiŋgoŋ mamboma nona goonoŋ tosaga ii
saanoŋ kuma gomaŋa.'
30 "Kaeŋ ijoroto, iinoŋ ii togoŋ kema jenteego eja majistreit
ijoro meŋ somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi raro tosaya
kundaborogi kamaawaa.
31 Iwoi ii kolooro weleŋqeqe alaurutanoŋ tani ii iima uugia
kobooro wosobiri moma kema iikawaa sunduya kuuya ii
somatagia ijogi moro.
32 "Ii moma somatagianoŋ weleŋqeqe mutuya ii qaro
jaayanoŋ karo kokaeŋ ijoro, 'Gii gawoŋ meme eja bologa! Gii
tosaga kotoŋ mesaomambaajoŋ qisiŋ nona niinoŋ ii kuuya
mesaoŋ gonjeŋ.
33 Niinoŋ giima kobooŋ kiaŋkomuŋ gombe giinoŋ
kaaŋagadeeŋ iikawaa so weleŋqeqe alaga kiaŋkomuŋ muna
sokonaga.'
34 "Somatayanoŋ kaeŋ ijoro iriŋa soono weleŋqeqe
iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ kasa miriwaa galeŋ yoŋoo boronoŋ
ama muro siimbobolo mamaga moma rabaa. Iikanoŋ
rama tosaya kiŋ pombaanoŋ eroti, ii kuuya kundabororo
kamaawaa.
35 Sareqaa kokawaa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo motomotooŋ
alagiaa siŋgisoŋgoya uugianoŋ mende mesaowuti eeŋ, noo
Siwe Maŋnanoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaa iikawaa so ama
oŋombaa." Kiaŋ.

19

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Maak 10.1-12

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋgo Galili prowins mesaoŋ
Jordan apu kotoŋ leegeŋ kema metetereeŋ kamaaŋ mombo
apu ii kotoŋ Judia prowinsnoŋ karo.
2 Karo ejemba tuuŋlelembenoŋ otaaŋ kagi iikanoŋ meŋ
qeaŋgoŋ oŋono.
3 Meŋ qeaŋgoŋ oŋono Farisii (Kana qaawaa
kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iwaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ
horowaatiwaa aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,

“Ejanoŋ kania ii me woiwaajoŋ embia mesaowaati, ii Kana qaa uuguwaa me qaago?”

4 *Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Mokomokoloo Toyanoŋ mono kanakanaiyanoŋa ii ‘Eja ano emba laligowutiwaajoŋ mokoloon oŋono.’ Buŋa qaa ii weeŋgogi me qaago?

5 *Mokoloon kokaeŋ jero, ‘Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiaanoŋ kema qokotaaro yoronoŋ sele motooŋgo koloon laligowao.’ Qaa ii weeŋgogi me qaago?

6 Kaeŋ ama toroqeŋ woi mende koloojaoto, sele motooŋgo koloon laligowao. Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ oronoti, ejemba moŋnoŋ mono ii mende mendeema oromba.”

7 *Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ ijogi, “Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia oon embia saanoŋ mesaowaa. Moosesnoŋ mono naambaajoŋ qaa kaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja?”

8 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, “Moosesnoŋ mono uugia kotiga koloorotiwaajoŋ ama embia mesaowaatiwaa qaa kaeŋ jeŋ kotoroto, kanakanaiyanoŋ kaeŋ mende ero.

9 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embianoŋ oloŋkalu mende ano kileŋ otaaŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono serowiliŋ ambaa. Moŋnoŋ emba mesamesaoya mewaati, iinoŋ mono serowiliŋ ambaa.”

10 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋononoŋ ijogi, “Loemba batugaranoŋ mesaoŋ aoaoawaa soŋgo kaeŋ eji eeŋ, mono loemba mende kolooniŋ sokombaa.”

11 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Iikawaa qaaya kuma oŋonjeŋi, ejemba kuuyanoŋ ii iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ koma iikawaa so saanoŋ mende ambuto, Anutunoŋ qaa ii ejemba tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋonoti, iyoŋonondeeŋ mono iikawaa so ambu.

12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋ koloon iikanoŋa kanaiŋ loemba koloowombaajoŋ mende moju. Tosianoŋ ejembanoŋ selegia kotoŋ* kondooŋ oŋoŋgi loemba koloowombaa so mende kolooju. Tosianoŋ Siwe bentotoŋaajoŋ ama loemba mende koloowombaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ qaagia ii otaaŋkeju. Moŋnoŋ qaa ii me ii moma aŋgoŋ koma otaamambaa so kolooji, iinoŋ mono iikawaa so amba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Maak 10.13-16; Luuk 18.15-17

13 Kambaŋ kanoŋ tosianoŋ merabora busubuusu uŋuama Jiisasnoŋ boria waŋgianoŋ ama qama kooliwaatiwaajoŋ

* **19:4:** Jen 1.27; 5.2 * **19:5:** Jen 2.24 * **19:7:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **19:9:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11 * **19:12:** Eja tuŋa koŋkombaajoŋ jeja.

iwaanoŋ kagito, gowoko yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ oŋoŋgi.
14 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ jero, “Merabora melaa
ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ kawu. Siwewaa Toyanoŋ
ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ
ii mende somoŋgoŋ oŋombu.”
15 Kaeŋ jeŋ boria waŋgianoŋ ama oŋomesaoŋ moŋgeŋ
keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.

Maak 10.17-31; Luuk 18.18-30

16 Kambaŋ moŋnoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ
qisiŋ muro, “Boi, niinoŋ nanamemeŋ awaa nomaeŋ ama
laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”
17 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Nanamemeŋ awaa nomaeŋ,
naambaajoŋ iikaeŋ qisiŋ nonjaŋ? Motooŋgoyanoŋ mono
awaa kolooja. Laaligo kombombaŋanoŋ keumambaajoŋ
mobaati eeŋ, gii mono jojopaŋ qaa teŋ koma laligowa.”
18 *Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, “Naa jojopaŋ qaawaajoŋ
jejaŋ?” Jero Jiisasnoŋ ii moma ijoro, “Mono koi: ‘Moŋ mende
qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi moŋ
mono yoŋgoro mende mewa. Jenoŋkuukuu mono mende
ama muba.
19 *Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano
‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba kuuya
jopagoŋ oŋomakeba.” ’
20 Kaeŋ ijoro eja gbaworonoŋ kokaeŋ jero, “Ii kuuya mono
teŋ koma laligoŋ waabe. Naambaajoŋ mombo amamaajeŋ?”
21 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii akadamuwo laligomam-
baajoŋ mobagati eeŋ, mono kema esuhinaga sewaŋa mewu-
tiwaajoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ
ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon Kina kaaŋa) ii
Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”
22 Kaeŋ jeroto, gbaworonoŋ qaa ii moma esuhinaya ma-
maga erotiwaajoŋ ama wosobiri moma jaaya bosoleero eeŋ
mesaoŋ keno.
23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,
“Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: ‘Yei!’ Ejemba
qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono Siwewaa bentotonoŋ keubom-
baajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya.
24 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: oro somata kamel ii
sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so

* **19:18:** Eks 20.13-16; Dut 5.17-20 * **19:19:** Eks 20.12; Dut 5.16; Lew 19.18

ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya.”

25 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ aaruŋ tililiŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?”

26 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende amamaaŋ osiŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

27 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ mono iwoinana kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ. Iikawaa tawaya mono naa iwoiga mewoŋa?”

28 *Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iwoi kuuya gbilia kolooro Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ jiŋkaroŋ duŋanoŋ raro asamararaŋanoŋ asariwaati, kambaŋ qaita moŋ iikanoŋ nii notaaŋ kagiti, oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ jiŋkaroŋ duŋ 12 kanoŋ rama Israel tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuya.

29 “Moŋnoŋ noo qanaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, daremuŋa, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraboraaŋa me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ mono iikawaa iroŋa uuguŋ meleema muro seiwaa. Kaeŋ seiro laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa.

30 *Kaeŋ koloowaato, mutuya oŋoonoŋga mamaganoŋ daaburuya koloogi daaburuya yoŋoonoŋga mamaganoŋ mutuya koloowuya.” Kiaŋ.

20

Wain gawoŋ meme ejemba yoŋoo sareqaa

1 Jiisasnoŋ jero, “Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ: Baloŋ toya moŋnoŋ umugawodeeŋ waama seleeŋgeŋ kema eja tosaaŋa iŋiima wain gawoŋanoŋ moneŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋono.

2 Qisiŋ oŋono ‘Saanoŋ,’ jegi weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 20) oŋombaatiwaajoŋ uumotooŋ aŋgi wasiŋ oŋono wain gawoŋanoŋ keŋgi.

3 “Keŋgi 9 kilok kawaa so kolooro mombo toroqeŋ kema eja tosaaŋa maaket sombeŋanoŋ eeŋ naŋgi iŋiiro.

4 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ megi tawagia soyanondeeŋ oŋomaŋa.’

---

* **19:28:** Mat 25.31; Luuk 22.30 * **19:30:** Mat 20.16; Luuk 13.30

5 “Kaeŋ iŋijoro wain gawonoŋ keŋgi. Keŋgi 12 kilok kolooro mombo keno ano mare 3 kilok kawaa so duŋanoŋ mombo seleeŋgeŋ kema kaaŋadeeŋ ano.

6 Kaeŋ koloon mare 5 kilok kawaa so seleeŋgeŋ keno eja tosaaŋa duŋanoŋ mombo eeŋ laŋ naŋgi iŋiiro. Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, ‘Oŋo mono naambaajoŋ weeŋ koriga koi eeŋ laligoju?”

7 “Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, ‘Moŋnoŋ moneŋ gawoŋ mewombaajoŋ mende qisiŋ nononja. Kawaajoŋ eeŋ koi nanjoŋ.’ Meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono kaaŋagadeeŋ noo wain gawonanoŋ kema gawoŋ mewu.’

8 *Gawoŋ megi mare kolooro wain gawoŋ toyanoŋ gawoŋ galeŋa horoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Gii mono gawoŋ meme eja oŋooma tawagia oŋomba. Tetegoya mare kolooro kajuyati, iyoŋoonoŋga kanaiŋ tawagia oŋoma kena gomaambadeeŋ kajuyati, iyoŋoonoŋ tegowa.’

9 “Kaeŋ iŋijoro mare 5 kilok gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kougi weeŋ motooŋgowaa tawaya (Kina 20) ii motomotooŋ oŋono.

10 Wala gawonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ kouma tawagia uuguŋ mewutiwaajoŋ romoŋgogito, ii motomotooŋ kaaŋagadeeŋ weeŋ motooŋgowaa tawaya oŋono.

11 Tawa motooŋgo iikayadeeŋ meŋ kanaiŋ baloŋ toyaajoŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ muŋ kokaeŋ jegi,

12 ‘Nono weeŋ geriawonoŋ nogo ariŋ gawombaa lombota bosinjoŋato, eja ii dologo kaŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjaŋa. Yoŋonoŋ aua motooŋgowaa so gawoŋ mejuyato, giinoŋ kileŋ yoŋoojoŋ moma oŋona nonowo ororoŋ kolooju. Ii mende sokonja.’

13 “Kaeŋ jegito, yoŋoonoŋga mombaajoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Alana, nii giwo qaa jeŋ weeŋ motooŋgowaa tawa (Kina 20) gomambaajoŋ uumotooŋ anjota. Kawaa so tawa iikayadeeŋ gombe sokonja. Mono ii romoŋgowa.

14 Uuga iikawaajoŋ boliwaati eeŋ, mono geeŋgaa tawaga meŋ kemba. Eja dologo gawoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋi, iyoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ tawa gonjeŋi, mono iikayadeeŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 ‘Neenaa moneŋnoŋ neenaa aiŋnaa so ambe sokonja me qaago? Niinoŋ loloogendeeŋ oŋonjeŋiwaajoŋ uuganoŋ baagoŋ jaaga bosoleeja me?” ’

16 *Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ kokaeŋ jero, “Iikawaa so konoga yoŋonoŋ mutuya koloogi mutuya yoŋonoŋ konoga koloowuya.” Kiaŋ.

---

* **20:8:** Lew 19.13; Dut 24.15 * **20:16:** Mat 19.30; Maak 10.31; Luuk 13.30

Jiisasnoŋ koomuyaa qaaya jero indiŋ karooŋ kolooro.
Maak 10.32-34; Luuk 18.31-34

17 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi gowokouruta 12 ii horoŋ oŋoma goraayanoŋ kema kokaeŋ iŋijoro,
18 “Mobu, anana Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ kembaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jedaboroŋ
19 waba gawman yoŋoo borogianoŋ ama mubuya. Ama mugi mepaegoŋ ooli waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ maripoonoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.” Kiaŋ.

Jeims Jon yoroo nemuŋgaranoŋ iwoiwaajoŋ weleno.
Maak 10.35-45

20 Kambaŋ kanoŋ Zebediwaa merawoita yoroo nemuŋgaranoŋ merawoita yorowo Jiisaswaanoŋ kaŋ simiŋ kuma muŋ iwoi qaita mombaa welemambaajoŋ jero.
21 Kaeŋ jero qisiŋ muro, “Gii naa iwoiwaajoŋa mojaŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noo merawoina koi yoronoŋ mono goo bentotonoŋ eu uma moŋnoŋ boro dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ kombuyaga.”
22 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ jero, “Oŋo iikawaa kania mende moma yagoŋ welenju. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii saanoŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago?” Kaeŋ jero moma “Saanoŋ newota,” ijori.
23 Ijori kokaeŋ irijoro, “Ii oŋanoŋ! Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oro ii kaaŋiadeeŋ newaoto, noo boro dindinanoŋ me qaninanoŋ moronoŋ rabaati, niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Noo Maŋnanoŋ duŋ woi ii daeŋ yoroojoŋ mozozoŋgoroti, ii mono yoroojoŋ orono niwo rama iwoi kuuya galeŋ komakeboŋa.” Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqeya kolooja.

24 Daremuŋ woi yoronoŋ kaeŋ welema muri alaurugara 10 yoŋonoŋ ii moma uugia boliro.
25 *Kaeŋ boliroto, Jiisasnoŋ oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Namowaa kantria kantria yoŋoo jawiŋurugianoŋ mono eja poŋ kaaŋa ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo yoŋoo kaniagia ii saanoŋ moju.

* **20:25:** Luuk 22.25-26

26 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa ewaboto, moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ somatagia koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.

27 “Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ jetamemeya mutuya laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono oŋoo newo baagianoŋ laligoŋ weleŋqeqegia omaya koloowa.

28 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋagadeeŋ sili kaaŋa qendeema iyaŋa weleŋ qeŋ mubutiwaajoŋ ama mende karoto, mono weleŋ qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo dowegia memambaajoŋ ama kamaaŋ laaligoya qeleema mesaowaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo woi jaagara metooro.
Maak 10.46-52; Luuk 18.35-43

29 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko siti mesaowombaajoŋ aŋgi ejemba tuuŋlelembenoŋ oŋotaaŋ gemagianoŋ kagi.

30 Kaeŋ kagi eja jaagoo woi kana goraayanoŋ rari. Rari “Jiisasnoŋ uruugumambaajoŋ anja,” jegi moma kokaeŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ noromba!”

31 Kaeŋ qari ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ bo rabaotiwaajoŋ qotogoŋ oroŋgito, iyoronoŋ mono kaparaŋ koma kokaeŋ qari, “Poŋ Deiwidwaa gbili, mono kiaŋkomuŋ noromba!”

32 Kaeŋ qari Jiisasnoŋ doroŋ ama iwaanoŋ kawaotiwaajoŋ qaro kari kokaeŋ qisiŋ orono, “Alawoina, niinoŋ naa iwoi ama oromambaajoŋ mojao?”

33 Kaeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijori, “Poŋ, noro jaanara mombo uuwobaajoŋ mojo.”

34 Kaeŋ ijori Jiisasnoŋ yoroojoŋ wosoya moma jaagara oosiriro iikanondeeŋ tooro uuŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

21

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Oil gere baaŋanoŋ Betfage gomanoŋ kagi. Kaŋ gowokowoita woi wasiŋ oromambaajoŋ ama

2 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ jaasewaŋsewaŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi embia kasanoŋ somoŋgogi nanji ano doŋgi melaa ii iikanondeeŋ mokoloon orombaota. Ii mono isama oroma meŋ noonoŋ kawao.

* **20:26:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

3 “Aisni moŋnoŋ qaa moŋ jero kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ
mono iikawaajoŋ amamaaja.’ Kaeŋ ijori doŋgi ii uulaŋawo
orono koi kawao.”
4 Anutunoŋ qaa moŋ gejatootoo eja mombaa uutanoŋ an-
ota jeroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kaeŋ kolooro.
Qaa ii kokaeŋ,
5 *“Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ laligojuti,
iyoŋoojoŋ mono kokaeŋ iŋijogi mobu,
‘Mobu, oŋoo kiŋ poŋgianoŋ mono oŋoonoŋ asugiwaa.
Iinoŋ gumbonjonjoŋ ama doŋgi qaganoŋ rama kawaa.
Doŋgi lombo bosimakejiwaa meriaa qaganoŋ rama
kawaa.” ’
6 Jiisasnoŋ gowokowoita wasiŋ orono kema qaa irijoroti-
waa so ani.
7 Yoronoŋ doŋgi nemuŋmera uruama kari. Kari malekugia
qetegoŋ doŋgi qagaranoŋ aŋgi Jiisasnoŋ meriaa qaganoŋ
uma raro.
8 Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembenoŋ goda qeŋ
malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ gere
uutanoŋ kema boria memburatiŋ kana somatanoŋ tam-
boŋgi.
9 *Tamboŋgi ejemba tuuŋlelembe somata wala koma
horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ otaaŋ kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ
jeŋ qagi,
“Hoosana! Anutu mepeseejoŋ.
Deiwidwaa gbili oowe oowe! Pombaa qatanoŋ kawaati,
Anutunoŋ mono ii kotuegowa.
Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ eukanoŋ uja! Oowe
oowe!”
10 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma sitiwaa ejemba ku-
uyanoŋ aaruŋ gujumaju ama kokaeŋ qisigi, “Eja koi mono
moroga?”
11 Qisigi ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi,
“Iinoŋ mono gejatootoo eja Jiisas, Galili prowinswaa gomaŋa
Nazaretga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Maak 11.15-19; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

12 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ
ejemba iŋiiro hina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa
megiti, iinoŋ ii kuuya konjoma oŋono kamaagi. Moneŋ
utekute ejemba yoŋoo jakegia metaama meleeno keŋgi.
Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo
duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ riitano keŋgi.

---

* **21:5:** Zek 9.9 * **21:9:** Ond 118.25, 26

13 *Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono qamakooli miri koloowaati-waajoŋ qabu.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililiŋ yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
14 Kaeŋ kolooro jaagoo ama lokoŋ ejemba ii jiwowoŋ jigonoŋ iwaanoŋ kagi meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
15 Kaeŋ kolooroto, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ aŋgoleto meroti, ii iigi ano merabora jiwowoŋ jigonoŋ qama “Hoosana! Deiwidwaa gbili oowe oowe!” jegiti, ii iŋiima uubologa mogi.
16 *Uu bologa moma kokaeŋ jeŋ mugi, “Merabora qaa qajuti, ii mojaŋ me qaago?” Jeŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Saanoŋ mojeŋ. Oŋo kambaŋ moŋgeŋ Buŋa qaa koi weeŋgogi me qaago,

‘Giinoŋ mono merabora ano mera sayawo aju neŋkejuti,
ii kuma oŋona geeŋga tororo mepeseeŋ gomakeju.” ’

17 Kaeŋ meleema oŋoma oŋomesaoŋ mare kolooro siti mesaoŋ Betani kema ero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Maak 11.12-14, 20-24

18 Eŋ umugawodeeŋ waama mombo sitinoŋ kema ne-newaajoŋ komuro.
19 Nembanenewaa komuŋ kana goraayanoŋ fig gere* moŋ iima kawaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋa mende mokoloooroto, qaseŋagadeeŋ iiro. Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ jeŋ muro, “Giinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ hoŋga mombo mende ewa.” Kaeŋ jeŋ tegoŋ muro fig gere iikanoŋ mono iikanondeeŋ gororoŋgoro.
20 Gororoŋgoro gowokourutanoŋ ii iima aaruŋ kokaeŋ jegi, “Fig gerenoŋ mono nomaeŋ ama alanzaŋ pilitiknoŋ gororoŋgoja?”
21 *Jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Momalaari pondaŋ meŋ uuwoi mende ambuyati eeŋ, fig gerewaanoŋ iwoi kolooji, oŋonoŋ iikayadeeŋ mende ambuyato, koi mono kaaŋagadeeŋ saanoŋ ambuyaga: Baaŋa kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Mono baaŋa koi qetegoŋ wama waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ Anutu moma laariro mono iikawaa so koloowaa.
22 Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa.” Kiaŋ.

---

* **21:13:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **21:16:** Ond 8.2 * **21:19:** Fig ii sambi gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi hoŋa naaŋawoga kolooro mamaga neŋkeju.
* **21:21:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Maak 11.27-33; Luuk 20.1-8

23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema ejemba kuma oŋono jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ kougi. Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono?”

24 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ qaa moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema nombuti eeŋ, niinoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ ku-usuŋ nono iwoi koi amakejeŋi, ii iŋijomaŋa.

25 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya mero? Siwe Toyanoŋ muro me baloŋ toyanoŋ mugi?” Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “ ‘Ku-usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ, iinoŋ mono kokaeŋ jewaa, ‘Oŋo mono naambaajoŋ Jon mende moma laariŋ mugi?’ Ii mende sokonja.

26 Me ‘Baloŋ ejembanoŋga asugiro,’ jewoŋati eeŋ, nononoŋ mono ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko moma amamaawoŋa. Kanageso kuuya yoŋonoŋ Jombaajoŋ ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jeŋ laligoju.”

27 Qaa kaeŋ gosiŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Ii mende mojoŋ.” Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

Mombaa merawoita yoroo sareqaa

28 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Oŋo qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Eja moŋ merawoita woi laligogi. Kambaŋ moŋnoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, ‘Merana, gii saanoŋ kete noo wain kasa gawonoŋ kema gawoŋ mewa.’

29 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, ‘Nii togojeŋ.’ Kaeŋ ijoroto, kanageŋ qaaya iikawaajoŋ moma boliŋ eleema kema gawoŋ mero.

30 Kawaa gematanoŋ maŋgaranoŋ meria mombaanoŋ kema mutu meriaajoŋ ijoroti, qaa iikayadeeŋ ijoro. Ii ijoro qaa kokaeŋ meleema jero, ‘Somatana, saanoŋ kemaŋa.’ Kaeŋ jeroto, kileŋ mende keno.”

31 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ qisiŋ oŋono, “Woi yoroononga moronoŋ maŋgaraa jeta teŋ kono?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, “Meria mutuya iinoŋ.” Kaeŋ meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba

yoŋonoŋ mono oŋo uŋuuguŋ wala Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ ubuya.

32 *"Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ oŋoonoŋ kaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwoŋatiwaa kania qendeeno oŋo iwaa qaaya ii mende moma laarigito, takis meme ejemba tiliqiligiawo ano kana somata emba yoŋonoŋ mono ii moma laariŋ mugi. Yoŋonoŋ ii moma laariŋ mugiti, oŋo ii iima kileŋ kanageŋ kaaŋagadeeŋ oŋoaŋgia mende moma boliŋ aoŋ eleema ii mende moma laariŋ mugi." Kiaŋ.

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Maak 12.1-12; Luuk 20.9-19

33 *Jiisasnoŋ jero, "Sareqaa moŋ ii kokaeŋ mobu: Baloŋ toya moŋnoŋ wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata jamonoŋ mero. Iikanoŋ waimbaa hoŋa ama kananoŋ rijijaagi apuyanoŋ lalanoŋ kemero. Wain juu somata ii jamonoŋ meŋ wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake koriga kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ tosaaŋa mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, 'Mono gawoŋ meŋ hoŋaa bakaya oŋoaŋgia meŋ bakaya toya nii nombu.' Kaeŋ jeŋ gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri moŋnoŋ kema laligoro.

34 "Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa gbani 5 toriro kanoŋ weleŋqeqeuruta tosia wasiŋ oŋono galeŋ yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ jero.

35 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii uŋuama somoŋgoŋ tosia koobinoŋ sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi tosia jamonoŋ giliŋ uŋugi komugi.

36 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja tosaaŋa toroqeŋ wasiŋ oŋono mamaga koloogito, ii kaaŋiadeeŋ horoŋ ureeŋ meŋ oŋoŋgi.

37 "Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero, 'Neenaa merana mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?' Kaeŋ jeŋ konoga ii aŋaa meria wasiro yoŋoonoŋ keno.

38 Kenoto, wain gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ meria iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, 'Iinoŋ mono borosamoyaa toya kolooja. Ayo, mono meŋ qeniŋ komuro wain kasa gawoŋanoŋ mono ananaa buŋaga koloowaa.'

39 "Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ giligi gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro.

40 Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma kaŋ gawoŋ galeŋ ii mono nomaeŋ ama oŋombaa?"

---

* **21:32:** Luuk 3.12; 7.29-30 * **21:33:** Ais 5.1-2

41 Jiisasnoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ ijogi, “Galeŋ bologa
ii mono kondeema japaleleŋ meŋ oŋombaa ano gawoŋ galeŋ
dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa yoŋoo boronoŋ
ambaa. Yoŋonoŋ hoŋa momogowaatiwaa kambaŋaŋoŋ
bakaya tororo muŋkebuya.”
42 *Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Buŋa Terewaa qaa
koi kambaŋ moŋgeŋ weeŋgogi me qaago,
‘Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ
mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa
kolooro mokoloogi.
Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kom-
baa.
Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ qabuŋayawo
kolooro waliŋgoŋkejoŋ?’
43 “Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Anutunoŋ mono ben-
totoŋa ii uŋuama ejemba tuuŋ moŋ oŋono yoŋonoŋ iikawaa
gawoŋa megi hoŋa saanoŋ kolooŋkeba.
44 Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qe-
waati, ii mono selia kotomotowaato, aeŋ tando iikanoŋ
joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ kombaati, ii mono
kuuya qenjaŋmenjaŋgowaa.”
45 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii
(Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ sareqaaya ii moma
kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono nonoojoŋa jeja.”
46 Kawaajoŋ ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba
tuuŋ somata yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Ejemba
tuuŋ somata yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ mogi gejatootoo ejaga
kolooro. Kiaŋ.

22

Maraŋ lombambaa sareqaa
Luuk 14.15-24

1 Jiisasnoŋ mombo kanaiŋ sareqaanoŋ qaa kokaeŋ jero,
2 “Siwewaa bentotoŋa ii kokawaa so kolooja: Kiŋ eja
Poŋnoŋ meriaajoŋ maraŋ (agomiŋ aoao) lombaŋ areŋgoŋ
mozozoŋgoro.
3 Mozozoŋgoŋ weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋoma kokaeŋ jero,
‘Niinoŋ ejemba tosaaŋa maraŋ lombanoŋ kawutiwaajoŋ
mojeŋ. Oŋo mono yoŋoonoŋ qele kema kawutiwaajoŋ
iŋijowu.’ Kaeŋ jero kema iŋijogito, ejemba yoŋonoŋ ii moma
kawombaajoŋ togoŋ silemale aŋgi.
4 “Kawaa gematanoŋ weleŋqeqeuruta tosaaŋa mombo
wasiŋ oŋoma kokaeŋ jero, ‘Ejemba kawutiwaajoŋ jeweti,

* **21:42:** Ond 118.22-23

mono iyoŋoonoŋ kema kokaeŋ iŋijowu: Mobu, niinoŋ lombambaa nenena mozozoŋgodaborojeŋa raja. Noo bulmakao ejia ano bulmakao tosaaŋa uŋuaginiŋ kelegiawo koloogiti, ii uŋuŋ ooŋ qeragoniŋ iwoi kuuya mono jojoriŋ eja. Oŋo mono maraŋ lombanoŋ kawu.'

5 "Kaeŋ jero keŋgi ejemba yoŋonoŋ qaa iikawaa geja mende aŋgito, lolomoniŋ tondu keŋgi. Tosianoŋ nene gawoŋgianoŋ keŋgi tosianoŋ koŋkororo gawoŋgianoŋ keŋgi.

6 Tosianoŋ kiŋ pombaa weleŋqeqeurutа qelanjiŋ uŋuama horoŋ ureeŋ oŋoma uŋugi komugi.

7 Komugi kiŋ pombaa iriŋa soono manjaqeqe tuuŋa wasiŋ oŋono kema nama borosa meme eja ii kondeema oŋoma taoŋ mirigia ii kuugi jero.

8 "Kawaa gematanoŋ kiŋnoŋ weleŋqeqeurutа ii kokaeŋ iŋijoro, 'Maraŋ lombaŋ mozozoŋgoniŋ jojoriŋ rajato, ejemba kawutiwaajoŋ jeweti, iyoŋonoŋ mono korisoronoŋ kakawaa so mende kolooju.

9 Kawaajoŋ oŋo mono kana aogaranoŋ ano miri sombeŋa sombeŋa kanoŋ kema ejemba ii me ii mokoloon oŋombuti, ii mono maraŋ lombanoŋ kawutiwaajoŋ jeŋ kaparaŋ koma kuuŋ oŋombu.'

10 "Kaeŋ iŋijoro weleŋqeqeurutanoŋ mesaoŋ kana eŋ keŋgiti, iikanoŋ kema ejemba ii me ii mokoloon oŋoŋgiti, ii korebore horoŋ kululuuŋ oŋoma kagi. Mende gosiŋ oŋoŋgi ejemba awaa ano bologa kaaŋadeeŋ kaŋ maraŋ lombaŋ miri gojoma nene duŋ liligoŋ ragi.

11 Nene duŋ liligoŋ ragito, kiŋnoŋ ii iŋiimambaajoŋ kaŋ iikanoŋ eja moŋ maraŋ lombambaa maleku taaŋa mende mouroti, ii iiro.

12 Eja ii iima kokaeŋ ijoro, 'Alana, gii maraŋ lombambaa malekuya mende mouma kileŋ nomaembaajoŋ miri koi kawaa uutanoŋ kajaŋa?' Kaeŋ ijoro eja iikanoŋ qaaya bogoro oloŋ raro.

13 *"Kaeŋ raro kiŋ poŋnoŋ weleŋqeqeurutа kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, 'Mono eja ii meŋ kana boria somoŋgoŋ seleeŋgeŋ giligi paŋgamanoŋ kemeba.' Iikanoŋ laligowuti, iyoŋonoŋ mono saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.

14 Qaa iikawaa so Anutunoŋ ejemba seiseiyanoŋ kawutiwaajoŋ jeroto, afaaŋgoya yoŋonoŋ qaa ii aŋaliŋ moma aŋgoŋ koma kaŋ Anutunoŋ tuuŋ somata meweeŋgoŋ oŋonoti, mono iyoŋoo batugianoŋ koubuya." Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.13-17; Luuk 20.20-26

* **22:13:** Mat 8.12; 25.30; Luuk 13.28

15 Kawaa gematanoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kema amiŋ moma Jiisas qisiŋ qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ mubombaajoŋ areŋa aŋgi.
16 Areŋ kaeŋ ama gowokouruta ano gawana Herodwaa paati alauruta tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ jegi, “Boi, giinoŋ eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ. Giinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ goŋgi mende dogoŋ somata mende esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋaa so kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano kamaaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ qindiiŋ ama nonomakejaŋ.
17 Kawaajoŋ qaa koi kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgojaŋi, ii jena moboŋ. Nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama iikanoŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”

18 Kaeŋ qisigi areŋgia qoloŋmoloŋgoya moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oo uumeleembaa eja seleseleya, oŋo mono naambaajoŋ qaawaa timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato meŋ nonju?
19 Saanoŋ takis aambaa moneŋa moŋ qendeema noŋgi iimaŋa.” Kaeŋ iŋijoro silwa moneŋ moŋ meŋ kagi.

20 Kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi oogita eja?”
21 “Oo ii Siisa-kimbaanoŋa,” kaeŋ meleema jegi. Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”
22 Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Maak 12.18-27; Luuk 20.27-40

23 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,’ jeŋ laligogi. Kambaŋ kanoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muŋ jegi,
24 *“Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowaa.’

* **22:23:** Apo 23.8 * **22:24:** Dut 25.5

25 Moba, kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia
mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro.
Komuro koganoŋ maloya ii mero.
26 “Meŋ laligoŋ komuro koga moŋnoŋ maloya ii mero.
Mero kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ
mero. Kaanondeeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba
motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi.
27 Komudaborogi konoga malogia ii kaaŋagadeeŋ komuro.
28 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jejanto,
nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii
ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga megi
laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”
29 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo qaa
jeŋ sooju. Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa ku-
usuŋa mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ amakeju.
30 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama kambaŋ iikanoŋ loemba
mende koloowuyato, gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligo-
juti kaaŋa kolooŋ laligowuya.
31 “Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya
Anutunoŋ oŋoojoŋ jeroti, oŋo ii mono weeŋgogi me qaago?
Qaa ii kokaeŋ,
32 *‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano
Jeikobwaa Poŋga laligoŋ waama laligojeŋ.’ Anutunoŋ
koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligo-
juti, mono iyoŋoo Poŋgiaga laligoja.”
33 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ somata kaeŋ kuma oŋono moma
waliŋgogi. Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Maak 12.28-34; Luuk 10.25-28

34 Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas
qisiŋ mugi meleema jeŋ sororogoro qaagia bogoroti, ii
Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ moma kaŋ
ajoroogi.
35 *Yoŋoonoŋga boi moŋ Kana qaa tororo moma kotoroti,
iinoŋ kaŋ Jiisas timbi ama kokaeŋ qisiŋ muro,
36 “Boi, Mooseswaa Kana qaa uutanoŋ naa jojopaŋ qaa ii
waŋa somata kolooja?”
37 *Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaeŋ, ‘Gii
uuga, uŋaga ano roromoŋgoga jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ
Anutuga jopagoŋ laligowa.’
38 Iikanoŋ mono jojopaŋ qaa waŋa ano uuta kolooja.

* **22:32:** Eks 3.6 * **22:35:** Luuk 10.25-28 * **22:37:** Dut 6.5

39 *Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ, ‘Geeŋga jopagoŋ
aoŋkejaŋi, iikaaŋiadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma
laligowa.’
40 Jojopaŋ qaa woi ii mono Mooseswaa Kana qaa ano ge-
jatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere kuuya iikawaa waŋaga
kolooja.” Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Maak 12.35-37; Luuk 20.41-44

41 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kaŋ
ajoroogi Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono,
42 “Oŋo Kraistwaajoŋ nomaeŋ moju? Iinoŋ mono mo-
rowaa meriaga kolooja?” Kaeŋ qisiŋ oŋono meleema ijogi,
“Mono kiŋ Deiwidwaa gbiliaga kolooja.”
43 Ijogi moma iŋijoro, “Kaeŋ koloojato, nomaeŋ ama Uŋa
Toroyanoŋ Deiwid sololooŋ muro iwaajoŋ ‘Neenaa Poŋna,’
qama kokaeŋ jero,
44 *‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ
mono kaŋ noo boro dindinanoŋ rana niinoŋ kambaŋ
biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma
goo kana baaganoŋ oŋoomaŋa.
Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi
raba.’
45 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata ‘Noo Poŋna’ jeja. Poŋna jeŋ
mono nomaeŋ ama iwaa gbilia kaaŋgadeeŋ koloonaga?”
46 Kaeŋ iŋijoro iikawaa kitia moŋnoŋ moŋ meleemambaa-
joŋ amamaaŋ qaagia bogoro naŋgi. Somaŋa iikanondeeŋ
kuuya yoŋonoŋ Jiisas mombo qaa mombaa qisiŋ mubom-
baajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

23

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Maak 12.38-39; Luuk 11.43, 46; 20.45-46

1 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ano
gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro,
2 “Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Mooseswaa jiŋkaroŋ duŋ rara-
noŋ rama Kana qaawaa kania ku-usuŋ qaganoŋ kuma
oŋomakeju.
3 Kawaajoŋ qaa kuuya jeŋ kotoŋ oŋomakejuti, ii mono teŋ
kombuto, nanamemeŋgia ii mono mende otaawu. Yoŋonoŋ
qaa jegianoŋ jeŋ asariŋkejuto, iyaŋgio ii mende otaaŋkeju.
Kawaajoŋ mono ii kaaŋa mende amakebu.

* **22:39:** Lew 19.18 * **22:44:** Ond 110.1

4 “Yoŋonoŋ qaaya qaaya jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ biŋawo
ii ejemba sawiŋgianoŋ amago aŋgi ii aŋgowombaajoŋ bi-
mooro jarambaraŋ amakejuto, iyaŋgio ii boro susugia melaa
moŋnoŋ ilaaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende
eŋkeja.

5 *“Yoŋonoŋ nanamemeŋgia kuuya ejembanoŋ
iŋiibutiwaajoŋ ama meŋkeju. Baibel qaa kota (memori jawo)
irimuŋ kasa bokisgia meŋ somariiŋ asuganoŋ qendeema
Buŋa momogiaajoŋ awelegoŋ aoŋkeju. Malekugiaa
susuyanoŋ akadamuwaa goubire somasomata meŋ
mondoŋkeju.*

6 Yoŋonoŋ jejelombanoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegeŋjegeŋ
rabombaajoŋ momakeju ano qamakooli mirinoŋ jaaqe-
qeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju.

7 Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewuti-
waajoŋ moma ‘Oo somatanana,’ qagia kaaŋ qabutiwaa siiŋa
momakeju.

8 “Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, motooŋgo iinoŋ oŋoo Boigia
kolooro oŋo kuuyanoŋ iwaa uumeleeŋ alauruta kolooju.
Kawaajoŋ oŋoo qagia boinana qabutiwaajoŋ mende mobu.

9 Motooŋgo iinoŋ Maŋgia kolooja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ
laligojiwaajoŋ baloŋ eja mombaajoŋ nonoo Maŋnana qa
kaeŋ mende qabu.

10 Kraist motooŋgo niinoŋ oŋoo somatagia koloojeŋ.
Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Somatanana,’ qabutiwaajoŋ mende
mobu.

11 *“Kaeŋ qaagoto, oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ waŋa kolooji,
iinoŋ mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.

12 *Kaeŋ laligowaato, moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ ubaati,
Anutunoŋ mono ii meŋ kamaaŋ mubaa. Moŋnoŋ iyaŋaa
uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.

Jiisasnoŋ Farisii yoŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jero.
Maak 12.40; Luuk 11.39-42, 44, 52; 20.47

13 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ
ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi
lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ

---

* **23:5:** Mat 6.1; Jaŋ 15.38; Dut 6.8 * **23:5:** Baibel memori jawo irimuŋ kasa ii Duteronomi 6.8 qaa iikawaa so oro selianoŋ meŋ palapaŋgianoŋ me qoi kaaŋa borogianoŋ somoŋgoŋ laligogi. Malekugiaa susuyanoŋ akadamuwaa goubire bewesonoŋ meŋ mondoŋ laligogiti, ii Anutuwaa ejemba hoŋa tooŋ koloogitiwaa aiweseya kolooro. * **23:11:** Mat 20.26-27; Maak 9.35; 10.43-44; Luuk 22.26
* **23:12:** Luuk 14.11; 18.14

‘Yei!’ jejeŋ. Ejemba Siwewaa bentotoŋ uutanoŋ keububotiwaa naguya koma somoŋgoŋkeju. Oŋoaŋgio iikawaa uutanoŋ mende keuju ano tosianoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋo ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋomakeju.

14 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ ama qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ ironga uuta meleeno oŋoo qagianoŋ ubaa.

15 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo moŋnoŋ Juuda ejemba moŋ koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma koweya koweya kotoŋ baloŋa baloŋa liligoŋkeju. Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ Juuda ananaa nanamemenoŋ qokotaawaati, ii mono kuma sooŋ mugi gere siawaa buŋa koloowaa. Oŋoaŋgia kaaŋa qaagoto, indiŋa woi oŋoaŋgia uŋuuguŋ kileqileewaa.

16 “Jaagianoŋ gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti, lombo oŋoo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaa kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qatanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa iwoi goulnoŋ memeta iikawaa qatanoŋ jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’

17 “Oo jaagoo ejemba nekoŋa! Iwoi goulnoŋ memeta ano jiwowoŋ jigo woi yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Goul yaŋo kowoga mende koloojato, jiwowoŋ jigonoŋ aŋgi iikanoŋ mono ii meŋ kobooja.

18 “Qaa moŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Moŋnoŋ alatawaa qata qama qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati eeŋ, iikanoŋ mende kotiiwaato, moŋnoŋ nanduŋ mamatewoo alatanoŋ eji, iikawaa qata qama jojopaŋ qaaya jewaati eeŋ, jojopaŋ qaa iikanoŋ mono somoŋgoŋ mubaa.’

19 “Oo jaagoo ejemba! Nanduŋ mamatewoo ano alata yoroonoŋga naa iwoinoŋ uuta kolooja? Nanduŋ yaŋo kamaaŋqeqeta koloojato, alatanoŋ aŋgi iikanoŋ mono nanduŋ meŋ kobooja.

20 Kawaajoŋ moŋnoŋ alatawaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ alata ano iwoi kuuya alatanoŋ eji, mono iikawaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.

21 “Moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa qanoŋ qaaya jojopaŋ qaanoŋ
jeŋ kotiiwaati, iinoŋ mono jigo iikawaa ano iikanoŋ kotiiŋ
laligoji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.
22 *Kaaŋadeeŋ moŋnoŋ Siwewaa qanoŋ qaaya jojopaŋ
qaanoŋ jeŋ kotiiwaati, iinoŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ ano
iikanoŋ raji, iwaa qanoŋ qaaya jeŋ kotiiwaa.

23 *“Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ
ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi
lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10
iikanoŋa motooŋgo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, raki
ano kiesopa ii kaaŋadeeŋ mendeema tenoŋga motooŋgo ii
Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana
qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii ejemba
batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ kiaŋkomuŋ aoŋ qaa
pondaŋ otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma
otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii kaaŋagadeeŋ mende
uuguŋ mesaowu.
24 Jaagia gooro ejemba borogianoŋ meŋ uŋuamakejuti,
oŋo jeŋgeraŋ apuwo newubotiwaajoŋ apugia saiyanoŋ
gosiŋkejuto, oro somata kamel ii tondu gogoŋkeju.
25 Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ
ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi
lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amane-
newaa selia soŋgbama yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa dogo otoko-
gia mende galeŋ koma iwoi tondu goroŋgoŋ nepaqepalo aŋgi
iikanoŋ uugia saa qero laligoju.

26 “Oo jaagoo eja Kana qaawaajoŋ kaparaŋ komakejaŋi, gii
mono wala qambiwaa uuta soŋgbana selianoŋ kaaŋagadeeŋ
tataaŋkota koloowaa.

27 *Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ
ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi
lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiriwaa maripoona soŋgbaŋgi
taaŋa koloojuti, mono iikawaa so kolooju. Selegianoŋ
iimasiiŋsiiŋgiawo kaaŋa koloojuto, qasiriwaa uutanoŋ
qamo sii ano iwoi arokuukuuyawo eji, iikaaŋanoŋ mono
oŋoo uugia saa qeŋ eja.

28 “Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ ejemba jaagianoŋ oŋanoŋ
dindiŋa tani kolooŋkejuto, uumeleembaa selesele tani ano
qewolonoŋ mono uugia saa qero laligoju.

---

* **23:22:** Ais 66.1; Mat 5.34 * **23:23:** Lew 27.30 * **23:27:** Apo 23.3

Bologa memewaa iroŋa
Luuk 11.47-51

29 “Oo Kana qaawaa boi ano iikawaa kaparaŋkoŋkoŋ
ejemba! Oŋo uumeleembaa ejemba seleseleya koloogi
lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo qasirinoŋ simeŋ
kuuŋ meŋkeju ano ejemba solaŋa yoŋoo jamo kobaagia
menjereŋgoŋkeju.
30 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, ‘Nononoŋ ambosakonana
yoŋoo kambanoŋ laligowonagati eeŋ, mono yoŋowo mende
toroqeniŋ gejatootoo ejemba yoŋoo sagianoŋ mono nonoo
qanananoŋ mende unaga.’
31 “Kaeŋ jeŋ iikanoŋ oŋoaŋgio gejatootoo ejemba uŋugiti,
iyoŋoo esaurugia koloojuti, mono qaa ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu
kaaŋa nanju.
32 Kawaajoŋ ambosakoŋgianoŋ siŋgisoŋgo kanaiŋ aŋgiti,
iikawaa so oŋo mono toroqeŋ kuuya andaborowu.
33 *“Oo Farisii, oŋo mono qato melaa kaaŋa kolooju.
Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebubotiwaa-
joŋ mono nomaeŋ umburatiŋ kembuyaga? Ii mono ama-
maawuya.
34 Kawaajoŋ mono mobu, niinoŋ gejatootoo ano mo-
makooto ejemba ano Kana qaawaa boi wasiŋ oŋombe
oŋoonoŋ kawuya. Kagi yoŋoonoŋga tosaaŋa ii uŋugi ko-
muwuya ano tosaaŋa maripoonoŋ uŋuwuya. Tosaaŋa qa-
makooli mirigianoŋ ororaaŋ oŋoma qaagia jeŋ tegoŋ oolinoŋ
oŋootiŋ konjoma oŋoŋgi taoŋa taoŋa kanoŋ kemakebuya.
35 *“Eja solaŋa Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋa
kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia jiwowoŋ jigo kowoga
ano siimoloŋ alata yoroo batugaranoŋ qegi saya kamaaro
iikanoŋ tegoro. Ejemba solaŋa yoŋoo sagia balonoŋ molaaŋ
laligogiti, sa kuuya iikawaa iroŋa mono oŋoo qagianoŋ ubaa.
36 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa
iroŋa kuuya ii mono ejemba kete laligojuti, mono oŋoo
qagianoŋ uro Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono mobuya.”

Jiisasnoŋ Jerusalem kanageso jopagoŋ oŋono.
Luuk 13.34-35

37 Jiisasnoŋ jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo geja-
tootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono
oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru
nemuŋanoŋ meraboraaŋa eŋgaŋa baatanoŋ ama kojojoon
oŋomakeji, niinoŋ mono iikawaa so kambaŋa kambaŋa

* **23:33:** Mat 3.7; 12.34; Luuk 3.7 * **23:35:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

goo kanagesouruga kotama kololooŋ oŋomambaajoŋ moma laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi.

38 *Mobu, Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.

39 *"Kaeŋ ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima kokaeŋ jewuya, 'Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.' Kiaŋ."

24

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Maak 13.1-2; Luuk 21.5-6

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokourutanoŋ iwaanoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ miri ragiti, ii Jiisas qendeema mugi.

2 Qendeema mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Miri kuuya ii saanoŋ iŋiijuto, niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala saoyagadeeŋ ewaa." Kiaŋ.

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Maak 13.3-13; Luuk 21.7-19

3 Jiisasnoŋ Oil gere baaŋanoŋ kema raro gowokourutanoŋ iyaŋgia siri iwaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, "Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaa ano giinoŋ kana balombaa kambaŋa tegomambaajoŋ ambaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa? Ii saanoŋ ninijowa."

4 Kaeŋ qisiŋ mugi meleema kokaeŋ jero: "Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jiŋjauŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu.

5 Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, 'Niinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojeŋ.' Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.

6 Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooŋ kema karo momakebuya. Ii moma jeneŋgia orowabotiwaajoŋ mono galeŋgia mewu. Iwoi kaaŋa ii waladeeŋ koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, balombaa kambaŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.

7 "Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Gomaŋa gomaŋa kanoŋ bodia bodia koloowaa ano naŋ somasomata ii qonjoma meŋ namo meleeno kemeŋkebaa.

---

* **23:38:** Jer 22.5 * **23:39:** Ond 118.26

8 Iwoi kuuya ii emba korowonoŋ masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa so. Balombaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaiŋ tegomambaajoŋ ambaa.

9 *“Kaeŋ ambaato, kambaŋ kanoŋ tosianoŋ oŋo uugia meleeŋgitiwaajoŋ ama gawman yoŋoo boronoŋ oŋooŋgi siimbobolo ama oŋoma uŋugi komuwuya. Kantri kuuya yoŋonoŋ noojoŋa ama kazi ama oŋomakebu.

10 Kambaŋ kanoŋ mamaganoŋ momalaarigia mesaoŋ aŋgonaŋ meŋ kazi ama aowuya.

11 Gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganoŋ asugiŋ ejemba mamaga kilikalu meŋ oŋoŋgi jinjauŋ qeŋ kemakebuya.

12 “Jeulalaŋ Toyanoŋ seiŋ ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama uumeleeŋ ejemba seiseiya yoŋoo uugianoŋ olomooro uujopagianoŋ looriŋ zololoŋgowaa.

13 *Moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama laligoro balombaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa.

14 Anutuwaa bentotoŋaa Oligaa Buŋa koi mono waladeeŋ namowaa kantria kantria kuuya kanoŋ jeŋ seigi kanageso so naŋgonaŋgo qaaya mogigo balombaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa. Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Maak 13.14-23; Luuk 21.20-24

15 *“Gejatootoo eja Danielnoŋ kondemondeeŋ uuduuduyawo kawaa qaaya jerota eja. Qaa iikawaa so tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ano iwoi aŋgonjorayawo ii jiwowoŋ jigo toroyanoŋ aŋgi nano iibuti, qaa koi weeŋgowagati, iinoŋ mono saanoŋ geja ama moma kotowa.

16 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu.

17 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ geso iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba.

18 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinoŋ mende kemba.

19 “Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuya?

20 Kawaajoŋ iwoi ii koŋuru me Sabat kendombaa kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ mono qama kooliŋkebu.

21 *“Ii kokaembaajoŋ: Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya koloowaa. Kakasililiŋ soya kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloon ero. Anutunoŋ

* **24:9:** Mat 10.22 * **24:13:** Mat 10.22 * **24:15:** Dan 9.27; 11.31; 12.11
* **24:17:** Luuk 17.31 * **24:21:** Dan 12.1; Ais 7.14

iwoi kuuya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokanoŋ laligoŋ kouma kambaŋ biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mombo mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu.

22 Poŋnoŋ kokojinjiŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.

23 “Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,’ me ‘Iibu! Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.’ Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu.

24 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese somasomata megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalolon meŋ oŋombutiwaajoŋ aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligogi ii amamaawuya.

25 Mobu! Niinoŋ iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ iŋijowe modaboroju.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

26 *“Kawaajoŋ ‘Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoja,’ kaeŋ jegi mobuti eeŋ, iikanoŋ mono mende kembu. Me ‘Mobu! Kraistnoŋ miri kawaa uutanoŋ asugiŋ raja,’ kaeŋ iŋijogi ii mende moma laariwu.

27 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii mono oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii weeŋ koukoutanoŋga pilitik bilisik ama leegeŋ weeŋ kemekemetanoŋ sokoma asariŋ keno iijoŋi, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa.

28 *“Oro gisaganoŋ moŋgeŋ ewaati, mamboŋkarara yoŋonoŋ iikanoŋ horoŋ ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kiaŋ

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Maak 13.24-27; Luuk 21.25-28

29 *“Koŋajiliŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro iikanondeeŋ
weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa.
Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano
sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ
eŋkalolon aŋgi soowaa.

* **24:26:** Luuk 17.23-24 * **24:28:** Luuk 17.37 * **24:29:** Ais 13.10; 34.4; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12-13

30 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa aiwe-
seyanoŋ sombinoŋ asugiro iibuya. Kambaŋ iikanoŋ
namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ jiŋgeŋ qama saabuya.
Saama Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ sombimbaa koosu
qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo
asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
31 Karo iigi romoŋ qaita moŋ uugi otoŋa kotakota mogi
Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ
iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya teetee eu-
geŋ emugeŋ iikanoŋa kopepereeŋ oŋoma uŋuambuya. Kiaŋ

Noroŋ gerewaa sareqaa
Maak 13.28-31; Luuk 21.29-33

32 “Oŋo noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi
mobu. Borianoŋ apuyawo kolooro seŋgia loŋgogi ii iima
moma kokaeŋ jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋa mono dodowija.’
33 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa so asugiro iima
moma asariŋ kania kokaeŋ jewu, ‘Jiisasnoŋ mono nagunoŋ
dodowija.’
34 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba
koi kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi
iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ
koloowaa.
35 Sombiŋ namonoŋ goroŋ qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ
mono kambaŋ moŋnoŋ mende aliwaa. Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Maak 13.32-37; Luuk 17.26-30, 34-36

36 “Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kawaato, naa kambanoŋ
kaŋ kuuwaati, iikawaa weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ
moŋ mende moja. Siwe gajobanoŋ ii mende moju. Anu-
tuwaa Merianoŋ kaaŋagadeeŋ ii mende moja. Amanoŋ
aŋodeeŋ ii moja.
37 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ laali-
gogia qemasologeŋ qaganoŋ laligoŋ meŋ kileegiti, iikawaa
so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaatiwaa
kambaŋanoŋ koloowaa.
38 “Apu gboulu somatanoŋ mende karo waladeeŋ iikanoŋ
ejemba nene lombaŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba se-
waŋaajoŋ aŋgi kema karo agimiŋ aoŋ laligogi. Nanamemeŋ
kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ laligogi Nooanoŋ waŋgo uu-
tanoŋ uroti, weeŋ iikanoŋ tegoro.
39 *Tegoro naa iwoi koloowaati, ii mende mogi apu
gboulu somatanoŋ kaŋ jinoŋa qaa tiwilaaŋ oŋono. Kanageŋ
Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ

* **24:30:** Dan 7.13; Zek 12.10-14; Ais 1.7 * **24:37:** Jen 6.5-8 * **24:39:** Jen 7.6-24

iikanoŋ ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama laligoŋ tiwilaawuya.
40 “Kambaŋ iikanoŋ eja woi gawonoŋ laligori yoroonoŋga moŋ meŋ moŋ mesaowuya.
41 Kaaŋiadeeŋ emba woi taweŋ orasiŋ rabaoti, iy-oroonoŋga moŋ meŋ moŋ mesaowuya.
42 “Poŋnoŋ kawaatiwaa kambaŋa me auaya mende mojutiwaajoŋ mono uugbiligbili laligowu.
43 *Gbili laligowombaa qaa koi mono moma kotowu: Gomantiiŋanoŋ kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanoŋ me auanoŋ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili rama miria awaagadeeŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa.
44 Oŋo ‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokanoŋ mende koubaa,’ jeŋ romoŋgogi iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ koubaa. Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Luuk 12.41-48
45 “Kaeŋ kolooro gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ kotoŋ tosaaŋa uŋuuguja? Tosianoŋ zololoŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii borianoŋ ano galeŋa koloowaa. Galeŋa kolooŋ weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindiŋanoŋ uŋuagiŋkebaa.
46 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ iikaaŋ iima ‘Mono simbawoŋawo koloojaŋ!’ jewaa.
47 “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ ‘Mono simbawoŋawo koloojaŋ!’ jeŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.
48 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jewaati eeŋ, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ mono koriga eja.’
49 Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ aoŋ jejelombaŋ ama aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalooloŋ silemale kolooŋ laligowaa.
50 “Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ poŋa koubaatiwaajoŋ mende mambombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambambaajoŋ imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma
51 qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro uumeleembaa ejemba seleseleya kaaŋa gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo

* **24:43:** Luuk 12.39-40

mobaa. Kaeŋ moma saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.” Kiaŋ.

25

Emba saraŋ 10 yoŋoo sareqaa

1 *Jiisasnoŋ jero, “Mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa bentotoŋa ii kokaeŋ koloowaa: Maraŋ lombaŋ kambaŋanoŋ emba saraŋ jumuŋa ten yoŋonoŋ ‘Eja buŋawo aitoŋgowoŋa,’ jeŋ kiwagia meŋ kananoŋ keŋgi.

2 Yoŋoonoŋga 5 ii momakootogiawo koloogito, tosaaŋa 5 ii nekoŋa.

3 Nekoŋa yoŋonoŋ kiwagia megito, gere (koinsare) kelega* mende meŋ keŋgi.

4 Momakootogiawo yoŋonoŋ kiwagia ano koinsare kele kaarogia kaaŋagadeeŋ meŋ keŋgi.

5 Keŋgi eja buŋanoŋ uulaŋawo mende karo mamboŋgi kambaŋ korirotiwaajoŋ kuuya yoŋoo jaalologia bomboŋ mero usugoŋ gaoŋ egi.

6 “Gaoŋ egito, gomantiiŋa biiwianoŋ moŋnoŋ romuŋ qero qa kokaeŋ mogi, ‘Mobu, eja buŋanoŋ mono kaja-oo! Mono iwaanoŋ kema aitoŋgowu.’

7 Qa ii moma emba saraŋ ten ii kuuyanoŋ waama kiwagia meŋ meagoŋ ootirigi.

8 Ootirigi nekoŋa yoŋonoŋ emba momokootogiawo yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, ‘Nonoonoŋ kiwa bogojiwaajoŋ oŋonoŋ mono koinsare kelega tosia nonombu.’

9 “Kaeŋ jegi momakootogiawo yoŋonoŋ meleema kokaeŋ jegi, ‘Qaago! Ii oŋo ano nono mende sokoma nonombaa. Kawaajoŋ mono sii mirinoŋ kema oŋoaŋgiaa koinsare kelegia sewaŋa mewu.’

10 “Kaeŋ jegito, yoŋonoŋ koinsare kelega sewaŋa mewombaajoŋ kema kananoŋ laligogi eja buŋanoŋ mono iikanondeeŋ kouro. Emba saraŋ jojoriŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ kema iwo aitoŋgoŋ maraŋ lombaŋ miri uutanoŋ ugi nagu koŋgi.

11 *Emba saraŋ stuanoŋ keŋgiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kanageŋ kouma nagu qeŋ kokaeŋ qagi, ‘Poŋ Poŋ, mono nagu metaama nonomba!’

12 “Kaeŋ qagito, kokaeŋ meleema jero, ‘Qaago! Nii oŋo mende moma oŋonjeŋ. Qaa ii hoŋaga iŋijojeŋ.’

---

* **25:1:** Luuk 12.35 * **25:3:** Gere (koinsare) kelega ii oil gerewaa kota mujugogi kelega ii kolooro. Gomaŋ tiiro gere susuyanoŋ opo kokosiiŋ kele iikanoŋ qenduŋgoŋ kiwa ootiriŋ kananoŋ keŋgi 15 minitwaa so jero. Kawaa gematanoŋ gere ii eeŋ bubu giliwubotiwaajoŋ ii mombo oil gere kelenoŋ qenduŋgogi.

* **25:11:** Luuk 13.25

13 Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ jeŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nii kamambaa kambaŋa me auaya mende mojutiwaajoŋ mono uugbiligbili laligowu.” Kiaŋ.

Moneŋ esu galeŋ koŋgitiwaa sareqaa.
Luuk 19.11-27

14 *“Mono sareqaa kokawaa so koloowaa: Eja moŋ gomaŋa mesaoŋ koriganoŋ kantri moŋgeŋ kemambaajoŋ moma weleŋqeqeuruta oŋoono kagi moneŋ esuhinaya galeŋ koma oŋombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma borogianoŋ ano.

15 Gawoŋ memegia gosiŋ hoŋa dawi koloowaatiwaa so moma gawoŋ meme eja mombaajoŋ moneŋ esu 5 (Kina 20,000) muŋ moŋ moneŋ esu woi (Kina 8,000) muŋ moŋ motooŋgo (Kina 4,000) muro. Kaeŋ galeŋ kombutiwaajoŋ mendeema oŋoma oŋomesaoŋ keno.

16 “Eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ iikanondeeŋ kema koŋkororo gawoŋ mero moneŋ seiro esu 5 mombo mero.

17 Kaaŋiadeeŋ esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoŋ kema koŋkororo gawoŋ mero moneŋ seiro esu woi mombo mero.

18 “Kaeŋ merito, eja moneŋ esu motooŋgo (Kina 4,000) meroti, iinoŋ mono mesaoŋ kema baloŋ osoŋ eja poŋaa moneŋa roŋ koma mesaŋgoro.

19 Kambaŋ koriga tegoro weleŋqeqe yoŋoo eja poŋgianoŋ eleema kaŋ ‘Gawoŋ megitiwaa sundugia moma gosimaŋa,’ jeŋ koma horoŋ oŋono kagi.

20 “Kaeŋ kagi eja esu 5 (Kina 20,000) meroti, iinoŋ jaayanoŋ kouma esu 5 mombo toroqeŋ meŋ kaŋ kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, giinoŋ moneŋ esu 5 nonati, niinoŋ iikawaa koŋkororoya mewe seiro esu 5 mombo kolooro meŋ kajeŋ.’

21 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga laligowa. Saanoŋ kaŋ eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama laligowoŋa.’

22 Eja Kina esu woi (Kina 8,000) meroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ kouma kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba, giinoŋ moneŋ esu woi nonati, niinoŋ iikawaa koŋkororoya mewe seiro esu woi mombo kolooro meŋ kajeŋ.’

23 “Kaeŋ ijoro eja poŋanoŋ kokaeŋ meleema muro, ‘Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja awaga membiri-qembiriga qaa. Gii iwoi afaaŋa meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ iwoi mamaga goo boroganoŋ ambe iikawaa galeŋaga laligowa. Saanoŋ kaŋ eja poŋga noo miri uutanoŋ kouma motooŋ korisoro ama laligowoŋa.’

* **25:14:** Luuk 19.11-27

24 “Kawaa gematanoŋ eja moneŋ esu motooŋgo (Kina
4,000) meroti, iinoŋ kouma kokaeŋ ijoro, ‘Somatana moba,
niinoŋ kaniaga kokaeŋ moma yagowe: Eja Poŋnanoŋ mono
eja kotakota geriawo kolooja. Geeŋgo nene kota mende
qosoma kororoona iikanoŋ mono kileŋ hoŋa soonoŋ kotoŋ
memambaajoŋ momakejaŋ. Dumuŋ kota mende osona
kemero iikanoŋ mono kileŋ hoŋa meŋ kululuumambaajoŋ
momakejaŋ.
25 “Kaeŋ moma yagoŋ keena moma kema goo moneŋ
esuga ii namonoŋ mesaŋgowe ero. Iiba, moneŋ esu nonati,
iikayadeeŋ mono tororo koi.’
26 Kaeŋ ijoŋ ii muroto, eja poŋanoŋ meleema kokaeŋ
jeŋ muro, ‘Gii injarere kolooŋ weleŋqeqe bologa koloojaŋ!
Gii kaniana moma yagona: Neeno nene kota mende qo-
soma kororoowe iikanoŋ mono kileŋ hoŋa soonoŋ kotoŋ
memambaajoŋ momakejeŋ. Neeno dumuŋ kota mende
osowe kemero iikanoŋ kileŋ hoŋa meŋ kululuumambaajoŋ
momakejeŋ. Noo tanina kaaŋa moma yagoŋgo mono naam-
baajoŋ ama sooŋ laligona?
27 “Gii noonoŋ moneŋ ii benknoŋ ana sokonaga. Benknoŋ
ana somariiro eleema kaweti, kambaŋ kokanoŋ ii saanoŋ
susuyawo mewenaga.’
28 Toroqeŋ tosaaŋa ii iŋijoro, ‘Oŋo mono qezeŋ injarere
eja kokawaa moneŋ esuya ii wama moŋ esu 10 mokoloooti,
mono ii mubu.’
29 *“Sareqaa kokawaa kania ii kokaeŋ: Daeŋ yoŋoonoŋ
iwoi eji, kuuya iyoŋoojoŋ mono toroqeŋ oŋoŋgi seiro kele-
maleleŋ eŋ oŋombaa. Kaeŋ seiwaato, mombaanoŋ iwoi moŋ
mende eji, iwaanoŋ iwoi ii mono kaaŋagadeeŋ waŋgi eeŋ
toontooŋ laligowaa.
30 *Ayo, weleŋqeqe eja omaya gawoŋaa hoŋa qaa ii mono
seleeŋgeŋ hagogi paŋgamanoŋ kemeba. Iikanoŋ kemeŋ
saama gigilaaŋ gubugia kigi qaro laligowuya.” Kiaŋ.

Jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa:

31 *“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ nama Siwe gajoba
kuuya uŋuama motooŋ kawuti, kambaŋ iikanoŋ Siwewaa
asamararaŋanoŋ asugiro iinoŋ Kiŋ Pombaa jiŋkaroŋ duŋnoŋ
rabaa.
32 Rama jero namowaa ejemba tuuŋ kuuya meŋ kululuuŋ
oŋoŋgi iwaa jaanoŋ asugiwuya. Asugigi lama galeŋanoŋ
lamauruta meme (noniŋ) yoŋoonoŋga gosiŋ mendeema
oŋonji, iikawaa so ii mendeŋqendeeŋ ama oŋombaa.

---

* **25:29:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18 * **25:30:** Mat 8.12; 22.13; Luuk 13.28
* **25:31:** Mat 16.27; 19.28

33 Ii ama oŋoma jero lama ii boro dindiŋanoŋ ano meme
(noniŋ) ii qanianoŋ ama oŋombuya.
34 “Kaeŋ ama oŋoŋgi Kiŋ Poŋnoŋ boro dindiŋanoŋ nam-
buti, ii kokaeŋ iŋijowaa, ‘Noo Amananoŋ kotuegoŋ oŋono
laligogiti, oŋo mono kawu. Ama Anutunananoŋ gomaŋ ku-
uya mokoloon oŋonoti, kambaŋ iikanondeeŋ mono bentotoŋ
oŋoojoŋ mozozoŋgoŋ merota jojoriŋ eŋ kouji, oŋo mono kaŋ
ii buŋa qeŋ aoŋ laligowu.
35 “Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Niinoŋ nembanenenaa komuŋ
laligowe oŋo neneya noma laligogi. Niinoŋ apuwaajoŋ
qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu noma laligogi. Niinoŋ waba
koloon laligowe oŋo koma horoŋ noŋgi mirigianoŋ uma
laligowe.
36 Niinoŋ sele esunaajoŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ
noma laligogi. Niinoŋ ji niro laligowe oŋo galeŋ koma
noma laligogi. Niinoŋ kapuare mirinoŋ laligowe oŋo nii
niibombaajoŋ iikanoŋ kaŋ laligogi.’
37 “Kaeŋ iŋijoro ejemba solaŋa yoŋonoŋ kokaeŋ meleema
muŋ jewuya, ‘Poŋ, gii mono naa kambanoŋ nembanenegaa-
joŋ komuna giima guagiŋ laligoniŋ? Mono naa kambanoŋ
apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona giima apu goma laligoniŋ?
38 Mono naa kambanoŋ wabaga laligona giima koma
horoŋ goniŋ mirinananoŋ una laligoniŋ? Mono naa kam-
banoŋ sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona giima opo kereŋ
goma laligoniŋ?
39 “Mono naa kambanoŋ ji giro ena giima me kapuare
mirinoŋ laligona moma gii giibombaajoŋ goonoŋ kaŋ laligo-
niŋ?’
40 Kaeŋ jegi Kiŋ Poŋnoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Niinoŋ
qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo neenaa uumeleeŋ
alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi
moŋ aŋgiti, ii kuuya mono nii ama noma laligogi.’
41 “Kaeŋ jeŋ kawaa gematanoŋ boro qanianoŋ nambuti,
iyoŋoonoŋ meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Maŋnanoŋ qasuaaŋ
oŋono laligogiti, oŋo mono nomesaoŋ togowu. Gere sia tete-
goya qaa jeŋ ubaati, mono iikanoŋ kema kemebu. Anutunoŋ
ii Kileŋaa Toya ano iwaa gajobauruta yoŋoojoŋ mozozoŋgoŋ
merota jojoriŋ eŋ kouja.
42 Ii kokaembaajoŋ iŋijojeŋ: Niinoŋ nembanenenaa ko-
muŋ laligowe oŋo neneya mende noma laligogi. Niinoŋ
apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligowe oŋo apu mende noma lali-
gogi.
43 “Niinoŋ waba koloon laligowe oŋo mende koma horoŋ
noŋgi mirigianoŋ mende uma laligowe. Niinoŋ sele esunaa-
joŋ amamaaŋ laligowe oŋo opo kereŋ mende noma laligogi.

Niinoŋ ji niro ewe ano kapuare mirinoŋ laligoweto, oŋo nii niibombaajoŋ iikanoŋ mende kaŋ laligogi.'

44 "Kaeŋ iŋijoro yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ meleema muŋ kokaeŋ jewuya, 'Poŋ, gii mono naa kambanoŋ nembanenegaajoŋ komuna me apuwaajoŋ qenjeŋ qeŋ laligona me wabaga laligona me sele esugaajoŋ amamaaŋ laligona me ji giro ena me kapuare mirinoŋ laligona nono gii mende weleŋ qeŋ goma laligoniŋ?'

45 "Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijowaa, 'Niinoŋ qaa hoŋa kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uumeleeŋ alauruna kamaaŋqeqeta koi yoŋoonoŋga mombaajoŋ iwoi moŋ mende aŋgiti, ii kuuya mono nii mende ama noma laligogi kolooja.'

46 *"Kaeŋ iŋijoro iroŋa meleema oŋono qagianoŋ uro hagoŋ oŋono kemeŋ siimbobolo kambaŋ tetegoya qaa moma laligoŋ ubuya. Kaeŋ laligoŋ ubuyato, solaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ laaligo ii kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuya." Kiaŋ.

26

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jedaboroŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro,

2 *"Weeŋ woi tegorogo pasowa kendoŋa kaŋ kuuwaa.* Oŋo ii saanoŋ moju. Kaŋ kuuro Siwe gomambaa Eja hoŋa ii waba gawman yoŋoo borogianoŋ aŋgi maripoonoŋ qegi komuwaa."

3 Kambaŋ kanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa jiŋkaroŋ mirianoŋ ragi.

4 Kanoŋ rama nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunagati, iikawaa kania moŋgama gosigi.

5 Moŋgama gosiŋ kokaeŋ jegi, "Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa aowubotiwaajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa." Kiaŋ.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Maak 14.3-9; Jon 12.1-8

6 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solaŋaniroti, iwaa mirinoŋ uma raro.

7 *Iikanoŋ nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta

* **25:46:** Dan 12.2 * **26:2:** Eks 12.1-27 * **26:2:** Pasowa ii Kianŋkomu kendoŋ. Qaa iikawaa kania ii Niniima kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15 * **26:7:** Luuk 7.37-38

iikanoŋ memetaga. Ii apu uuŋkoowaga*a*wo iikanoŋ saa qeqetaga. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ kaŋ apuya Jiisaswaa waŋa*n*oŋ qibibiriŋ moriro.

8 Moriro gowokourutanoŋ ii iima uugia boliro kokaeŋ jegi,
"Ii mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaja?

9 Apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ uuta
kolooro ii ejemba wanaya oŋono sokonaga."

10 Jiisasnoŋ uumomogia ii iima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro,
"Emba kokawaa uuta ii mono naambaajoŋ meŋ boliju?
Iinoŋ sili awaa ama sororogoŋ nono sokonja.

11 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ
laligowuto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kambaŋ so mende
laligomaŋa.

12 Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ ama kelenoŋ
selena nomorija.

13 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa
Buŋa koi kantri kanoŋ me kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ
emba koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya kaaŋgadeeŋ
jegi seiro iwaajoŋ romoŋgoŋ laligowuya." Kiaŋ.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋgo ano.
Maak 14.10-11; Luuk 22.3-6

14 Kambaŋ kanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata
Juudas Iskariot iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema

15 *kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Niinoŋ Jiisas memelolo meŋ muŋ
borogianoŋ ambe oŋonoŋ naa tawaga nombuya?" Qisiŋ
oŋono silwa moneŋ kota 30 weeŋgoŋ borianoŋ aŋgi.

16 Aua iikanondeeŋ kanaiŋ Jiisas kambaŋ moŋgeŋ
memelolo meŋ mumambaa kana moma moŋgama
kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Maak 14.12-21; Luuk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30

17 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ
(Sikunenenoŋ) gowoko woi yoronoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ
kokaeŋ qisiŋ muri, "Boi, nono miri dakanoŋ kema pasowa
lama mozozoŋgoŋ goni newaga? Aiŋga nomaeŋ eja?"

18 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, "Oro Jerusalem sitinoŋ uma
eja moŋ mojeŋi, ii mokoloon kokaeŋ ijowao, 'Boinoŋ jeja:
Noo kambananoŋ mono† dodowija. Niinoŋ goo mirinoŋ kaŋ
gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa." '

19 Gowoko yoronoŋ Jiisasnoŋ jeŋ kotoŋ oronoti, iikawaa so
otaaŋ Pasowa lama mozozoŋgori.

---

* **26:11:** Dut 15.11 * **26:15:** Zek 11.12 † **26:18:** Anutunoŋ Jiisas komuwaatiwaa kambaŋa anoti, iikawaajoŋ jeja.

20 Mare kolooro gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12
yoŋowo miri iikanoŋ kouma uma duŋ kosianoŋ rama nene
mendeema negi.
21 Nene neŋ neŋ rama Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ
qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ
mono memelolo meŋ nombaa.”
22 Kaeŋ iŋijoro moma iikanondeeŋ uugianoŋ wosobiri
somata kolooro kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ ijogi, “Poŋ, mono
noojoŋa jewabo?”
23 *Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niwo bered qaaŋnoŋ
qenduŋgoji, mono iinoŋ.
24 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita
ejiwaa so oŋanoŋ namo mesaoŋ kembaato, moŋnoŋ ii
memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ qama
wanjinjiŋgojeŋ. Iikawaa iroŋa kanjaŋawonoŋ mono iwaa
qaganoŋ ubaa. Eja ii nemuŋ koro uutanoŋga mende asug-
inagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga.” Kiaŋ.
25 Kaeŋ meleeno Juudas memelolo meŋ mubaati, iinoŋ
kokaeŋ meleema ijoro, “Boi, ii mono noojoŋa jewabo?”
Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Jejaŋi, mono kiaŋ!” Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Maak 14.22-26; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

26 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ
oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ
newu.”
27 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ
oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo kuuya mono qambi kokanoŋa
newu.
28 *Koi neenaa sana. Ii Anutunoŋ ejemba yoŋowo
soomoŋgo areŋ ano kotiiwaatiwaajoŋ sana molaagi kemero
ejemba mamaga yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowaa.
29 Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ wain ka-
sawaa hoŋa koi mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ
Maŋnaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ ambaati,
weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii oŋowo nemaŋa.”
30 Kaeŋ iŋijoŋ korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere
baaŋanoŋ ugi.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38

31 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ
qaa moŋ kokaeŋ oorota eja,
‘Niinoŋ galeŋgia qewe
lama tuuŋanoŋ deembuya.’

---

* **26:23:** Ond 41.9 * **26:28:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **26:31:** Zek 13.7

Iikawaa so oŋonoŋ kuuya kete gomantiiŋanoŋ uugia noojoŋ ama boliro nomesaoŋ boratiwuya.

32 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama waladeeŋ Galili prowinsnoŋ kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa

33 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ meleema kokaeŋ jero, “Yoŋonoŋ kuuya uugia goojoŋ ama boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ kambaŋ moŋnoŋ mende gomesaomaŋa.”

34 Jero Jiisasnoŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ gijomaŋa: Kurunoŋ mende qaro giinoŋ kete gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.”

35 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi, kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ komuworagati, ii kileŋ niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa.” Gowoko tosaaŋa kuuya kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

36 Kaeŋ amiŋ moma kema yoŋowo urukisi moŋ qata Gezemane iikanoŋ keugi. Keuma Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi rabu.”

37 Kaeŋ iŋijoŋ Piito ano Zebediwaa merawoita woi uruama keŋgi Jiisasnoŋ kanaiŋ wosobiri moma konjiliŋ kolooro kana boria qetegoro.

38 Kambaŋ kanoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Noo uunanoŋ mono konduŋkonduŋ koma koujiwaajoŋ ama wosobiri mobe koomuya ama nonja. Oŋo mono kokanoŋ rama niwo gbili laligowoŋa.”

39 Kaeŋ iŋijoŋ yaŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ kuma usugoŋ kokaeŋ qama kooliŋ jero, “Amana, gii iwoi moŋ mende mololombijaŋ. Kawaajoŋ siiŋga eji eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago!”

40 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi iŋiima Piito kokaeŋ ijoro, “Oŋo aua motooŋgoda niwo gbili laligowombaajoŋ mende kotiiju me?

41 Uunananoŋ gbili laligowombaa siiŋa momakejonto, selenananoŋ looloori a kolooja. Kawaajoŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ gbiligbili laligowu.”

42 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema indiŋ woi kolooro kokaeŋ qama kooliŋ jero, “Amana, siimbobolowaa qambi

* **26:32:** Mat 28.16

koi kanoŋ mende nuuguwaati eeŋ, ii saanoŋ nemaŋato, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa."

43 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ merotiwaajoŋ mombo gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro.

44 Mombo oŋomesaoŋ leegeŋ kema qaa iikayadeeŋ mombo jeŋ qama kooliro indiŋ karooŋ kolooro.

45 Gowoko yoŋoonoŋ eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo toroqeŋ haamo meŋ gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ubaa. Iikawaa aua kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja.

46 Mono waagi kemboŋa! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi kaja." Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ tuuŋ somata moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi.

48 Memelolo memambaajoŋ anoti, iinoŋ waladeeŋ yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ iŋijoro, "Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, iinoŋ mono ii kolooja. Mono ii meŋ somoŋgowu."

49 Kaeŋ iŋijoŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma "Kokona (Boi), uubonjoŋ!" jeŋ buuta kitoŋ nero.

50 Kitoŋ nero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Alana, gii naambaajoŋ kajaŋi, ii mono uulaŋawo amba." Kaeŋ ijoro eja tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kouma qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.

51 Somoŋgogi Jiisaswo laligogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ borianoŋ manjawaa soo somata horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.

52 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ ijoro, "Mono mesaowa! Manjawaa soo somata taaŋgeŋ mewuti, ii mono kuuya manjawaa soo somatanoŋ uŋuro komuwuya. Kawaajoŋ mono sooga kopiŋanoŋ qena kemeba!

53 Niinoŋ Amana qama kooliwe saanoŋ ilaaŋ nombaati, ii mojaŋ me qaago? Qama kooliŋ mubenagati, iinoŋ mono iikanondeeŋ gajoba manjaqeqe tuuŋ‡ 12 uuguŋ wasiŋ oŋono kaŋ ilaaŋ nombuyaga.

‡ **26:53:** Room yoŋoonoŋ liijon me manjaqeqe tuuŋ moŋ ii manjaqeqe eja 6,000 kawaa so koloon laligogi. Kawaajoŋ manjaqeqe tuuŋ 12 yoŋoo jaŋgogia ii Siwe gajoba 72,000 kawaa so.

54 Ilaaŋ nombuyagati eeŋ, Buŋa Terewaa qaayanoŋ mono
nomaeŋ hoŋawo koloonaga? Buŋa Tere qaawaa so iwoi koi
kanoŋ mono asugiwaa jejetaga kolooja."
55 *Kambaŋ iikanondeeŋ Jiisasnoŋ manjaqeqe tuuŋ ii
kokaeŋ iŋijoro, "Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ
noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ
noma somoŋgowombaajoŋ kouju. Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ
jigonoŋ oŋowo rama nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe
mende noŋgi.
56 Kaento, iwoi kuuya koi mono gejatootoo ejembanoŋ qaa
oogiti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ asugija."
Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ
boratiŋ umburatiŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Maak 14.53-65; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

57 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ ii
wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Kaiafas iwaa mirinoŋ
keŋgi. Keŋgi Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya
yoŋonoŋ iikanoŋ kaŋ ajoroogi.
58 Keŋgi Piitonoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ iikanoŋ keuma
jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ uro. Uma tetegoyanoŋ
nomaeŋ koloowaati, ii iimambaajoŋ weleŋqeqe eja yoŋoo
batugianoŋ raro.
59 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano jigo kaunsol tuuŋ
yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ kuukuu qaa nomaeŋ mondoŋ
naŋgoŋ jeniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ moŋgaŋgi.
60 Moŋgama nama mamaganoŋ waama nama qaa
qoloŋmoloŋgoya Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito,
kileŋ kania moŋ mende mokoloogi. Mende mokoloogito,
tetegoyanoŋ eja woi kouma
61 *kokaeŋ jeri, "Eja koi kanoŋ mono kokaeŋ jero mori,
'Nii saanoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigoya kondeembe namonoŋ
kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ ii mombo metaama
kuumaŋa." '
62 Kaeŋ jeri jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama Jiisas
qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, "Yoŋonoŋ goo seleganoŋ qaa kuuŋ
naŋgojuti, iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?"
63 Qisiŋ muro Jiisasnoŋ iwoi bologa moŋ mende anoto,
kileŋ qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro nano jigo gawoŋ
galeŋ waŋa iinoŋ kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ Anutu laaligo Toyaa
qatanoŋ kokaeŋ qisiŋ kuuŋ gonjeŋ: Gii Anutuwaa Meria
Kraist koloojaŋ me qaago, ii tororo jeŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ
kotiina moboŋa."

* **26:55:** Luuk 19.47; 21.37 * **26:61:** Jon 2.19

64 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ jero, “Jejaŋi, mono ii. Iito, niinoŋ
kuuya oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Kambaŋ kokaambadeeŋ
kanaiŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ku-usuŋ Toyaa
boro dindiŋanoŋ rama kanageŋ sombimbaa koosu qaganoŋ
kamaaro iibuya.”
65 *Qaa ii jero jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinoŋ malekuya men-
jurama kokaeŋ jero, “Yei, maŋgaa siita! Mono Anutu mepae-
goja. Tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mombo mende
qisiŋ oŋombona. Anutu mepaegoji, ii keteda koi oŋoaŋgio
modaboroju.
66 Kawaajoŋ oŋo mono nomaeŋ romoŋgoju?” Kaeŋ qisiŋ
oŋono kokaeŋ jeŋ tegogi, “Iinoŋ mono koomuwaa buŋa
koloowa.”
67 *Kaeŋ jeŋ tegoŋ jaayanoŋ sulaapaŋ qeŋ moriŋ borogia
kuma palapaŋanoŋ qegi. Tosianoŋ uruŋanoŋ qetaaliŋ
68 kokaeŋ ijogi, “Gii gejatootoo eja Kraist koloojaŋiwaajoŋ
moronoŋ guji, mono iwaa qata qana mobona.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Maak 14.66-72; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

69 Kaeŋ kolooro Piitonoŋ seleeŋgeŋ kiropo uutanoŋ
sombenoŋ raro. Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ iwaanoŋ
kaŋ kokaeŋ jero, “Gii kaaŋagadeeŋ Galili eja Jiisaswo mo-
tooŋ laligona.”
70 Kaeŋ jeroto, kuuya yoŋoo jaagianoŋ qakooma kokaeŋ
jero, “Qaa jejaŋi, ii mono kondanjeŋ.”
71 Kaeŋ jeŋ kiropo naguyanoŋ kemero weleŋqeqe emba
moŋnoŋ ii iima eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro, “Eja
koi kanoŋ mono kaaŋagadeeŋ Nazaret eja Jiisaswo laligoro.”
72 Kaeŋ iŋijoro mombo qakooma jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ
kokaeŋ jero, “Niinoŋ eja ii mende moma mujeŋ.”
73 Kambaŋ boroŋa moŋ tegoro eja kosianoŋ naŋgiti,
iyoŋonoŋ Piitowaanoŋ kouma kokaeŋ ijogi, “Oŋanoŋ! Gi-
inoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ! Galili qaa aro
jejaŋi, iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii qendeeno mojoŋ.”
74 Ii moma kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jojopaŋ qaanoŋ
jeŋ kotiiŋ jero, “Nii eja ii mende moma mujeŋ! Qaa
qoloŋmoloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa
meleema nomba.” Kaeŋ jero iikanondeeŋ kuru qaro.
75 Kurunoŋ qaro moma Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, ii
romoŋgoro, “Giinoŋ wala indiŋ karooŋ qakooma nona ku-
runoŋ qabaa.” Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano
seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

* **26:64:** Dan 7.13 * **26:65:** Lew 24.16 * **26:67:** Ais 50.6

27

Jiisas wama Pailotwaa boronoŋ aŋgi.
Maak 15.1; Luuk 23.1-2; Jon 18.28-32

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya ano kantriwaa jota meme (70) yoŋonoŋ ajorooŋ Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya amiŋ mogi.
2 Amiŋ mogi tegoro Jiisas somoŋgoŋ wama Room gawana Pailotwaa boronoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Juudasnoŋ aroya mosono.
Apo 1.18-19

3 *Jiisas qegi komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegogi Juudas memelolo muroti, iinoŋ ii moma moma boliŋ aoŋ silwa moneŋ kota 30 mugiti, ii meŋ jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema meleema oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
4 "Niinoŋ siŋgisoŋgo ama eja koposoya qaa ii memelolo meŋ mube qegi komuwaa." Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ kokaeŋ ijogi, "Ii nonoonoŋ iwoiga qaago! Ii mono geeŋgaa majakakaga!"
5 Kaeŋ ijogi moma silwa moneŋ kota ii meŋ giliro jiwowoŋ jigo uutanoŋ keno. Keno aŋa mesaoŋ kema kasanoŋ jegelaaŋ aroya mosono.
6 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ moneŋ kota ii meŋ kokaeŋ jegi, "Moneŋ koi mono eja sayaa sewaŋaga. Kawaajoŋ ii jiwowoŋ jigowaa moneŋ kowinoŋ ambombaa soya qaago. Kaeŋ ama Mooseswaa Kana qaa uuguwombo."
7 Kaeŋ jeŋ amiŋ moma moneŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja mombaanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi waba ejemba yoŋoo qasirigiaga kolooro.
8 Kawaajoŋ ama baloŋ koria iikawaa qata ii kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ toroqeŋ 'Baloŋ koria sayawo,' qamakeju.
9 *Gejatootoo eja Jeremaianoŋ qaa waladeeŋ jeroti, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ,

> "Yoŋonoŋ Israel kanagesowaa jotamemegia kolooŋ eja ii sewaŋa mewutiwaajoŋ gosiŋ aŋgi silwa moneŋ 30 kolooroti, ii megi. Ii ejawaa sewaŋaga.
> 10 Yoŋonoŋ ii meŋ iikanoŋ gbakonoŋ monjoŋ meme eja mombaanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa megi. Ii mono Poŋnoŋ jeŋ kotoŋ nonotiwaa so iikaaŋ megi." Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Maak 15.2-5; Luuk 23.3-5; Jon 18.33-38

---

* **27:3:** Apo 1.18-19 * **27:9:** Zek 11.12-13

11 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Pailotwaa jaanoŋ nano kokaeŋ
qisiŋ muro, “Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia koloojaŋ
me qaago?” Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Mono
geeŋgo jejaŋi, iikaaŋ.”
12 Jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa jotamemeya (70)
yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegito, kileŋ
qaa kitia moŋ mende meleeno.
13 Qaaya bogoro nano Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ
ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa mamaga goo seleganoŋ kuuŋ
naŋgoŋ jejuti, ii mojaŋ me qaago?”
14 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ
qaa iikawaa kitia moŋ mende meleeno. Qaaya bogoro nano
gawananoŋ mamaga waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Maak 15.6-15; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

15 Room gawananoŋ gbani so Pasowa korisoro kam-
baŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo siiŋgiaa so qata
qama qisigiti, ii isama oŋomakero.
16 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas qagiti, iinoŋ
kapuare mirinoŋ raro. Ii kileŋaajoŋ meŋ biwiigi laligoro.
17 Kaeŋ ano ajoroogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Barabas me
Jiisas, qata Kraist qamakejuti, iyoroonoŋga moroga isama
oŋombe kamaawaatiwaajoŋ moju?”
18 Galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋkiki mogitiwaajoŋ
ama ii gawanawaa boronoŋ aŋgi. Ii moma siiŋgiaajoŋ kaeŋ
qisiŋ oŋono.
19 Ii moroto, jenteegowaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ raro
embianoŋ buju qaa moŋ kokaeŋ ano karo, “Nii kete go-
mantiiŋanoŋ gaoŋ moŋ iima iikanoŋ eja iikawaajoŋ ama
siimbobolo mamaga mojeŋ. Kawaajoŋ eja solaŋa ii mono
lombo mende muba.”
20 Qaa kaeŋ karoto, jigo gawoŋ galeŋ ano kantriwaa
jotamemeya yoŋonoŋ ejemba tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma
kokaeŋ iŋijogi, “Mono Barabas isama Jiisas maripoonoŋ
qewutiwaajoŋ jewa. Kaeŋ qisiŋ mubu.”
21 Kaeŋ jegi gawananoŋ meleema qisiŋ oŋono, “Eja
woi yoroonoŋga mono moroga isama mube oŋoonoŋ ka-
maawaatiwaajoŋ moju?” Kaeŋ qisiŋ oŋono “Barabas!” jegi.
22 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Kaeŋ je-
jutiwaajoŋ Jiisas, qata Kraist qamakejuti, niinoŋ ii mono
nomaeŋ ama mubenaga?” Kaeŋ qisiŋ oŋono yoŋonoŋ kuuya
qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”
23 Kaeŋ qagi gawananoŋ jero, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ
mono naa bologa ano?” Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ ii moma

kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

24 *Kaeŋ qagi gejajojoŋ qegi gujubajunoŋ mombo somariiro Pailotnoŋ ii iima moma manja kareŋ koloowabotiwaajoŋ apu meŋ boria ejemba tuuŋ jaagianoŋ soŋgbama kokaeŋ iŋijoro, “Eja kokawaa saya molaagi kemebaati, iikanoŋ mono noo qananoŋ qaagoto, mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa.”

25 Kaeŋ jero ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Sayaa ironja mono nono ano meraboraurunana nonoo qanananoŋ ubaa!”

26 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ Barabas isama muro yoŋoonoŋ kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoŋ qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi maripoonoŋ qewutiwaajoŋ Room manjaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Maak 15.16-20; Jon 19.2-3

27 Borogianoŋ ano Room gawanawaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama gawanawaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ kuuya horoŋ oŋoŋgi kaŋ ajoroon Jiisas liligoŋ mugi.

28 Liligoŋ muŋ iyaŋaa sele esuya kotogoŋ maleku osoga nezoŋgbala moŋ mouma mugi.

29 Mouma muŋ somaŋ kasa lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kemero. Kemero bowo moŋ boro dindiŋanoŋ ama simiŋ kuma muŋ goŋgeegee ama muŋ kokaeŋ ijogi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia, oowe!”

30 Qaqatete kaaŋa ama sulaapaŋ qeŋ moriŋ bowoya tagoŋ iikanoŋ waŋanoŋ qegi.

31 Mepaqepae kaaŋa ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa sele esu mombo mouma muŋ maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

32 Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga. Mokoloon kuuŋ mugi Jiisaswaanoŋ maripooŋ meŋ aŋgoro.

33 Jiisas kaeŋ wama baloŋ moŋ qata Golgota ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema keugi.

34 *Keuma wain apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ meŋ newaatiwaajoŋ mugito, Jiisasnoŋ ii batogoŋ neŋ moma togoro.

35 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano Jiisaswaa

* **27:24:** Dut 21.6-9 * **27:34:** Ond 69.21 * **27:35:** Ond 22.18

sele esuyaa kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so batugianoŋ mendeema megi.
36 Ii meŋ rama Jiisas jaagaleŋ meŋ mugi.
37 Waŋanoŋ eu qegitiwaa kania ii kokaeŋ ooŋ qegi nano,
‘Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.’
38 Kikekakasililiŋ eja woi ii iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ
boro dindiŋanoŋ, moŋ qanianoŋ leelee kaaŋ urugi.
39 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ
muŋ wambelaaŋ kokaeŋ jegi,
40 *“Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena balonoŋ
kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja qabo! Gii Anutuwaa Meriaga
koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aoŋ maripoonoŋga
kamaawa.”
41 Jigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa
jotamemeya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ
kokaeŋ jegi,
42 “Tosiaga ilaaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja. Iinoŋ Israelwaa kiŋ poŋ kolooji eeŋ,
mono keteda koi maripoonoŋga kamaaro iima ii moma
laariwonaga.
43 *Iinoŋ Anutu moma laariŋ muŋ qaqabuŋabuŋayawo
laligoŋ aŋaajoŋ ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ jero moniŋ.
Ayo, Anutunoŋ ii kambaŋ kokaamba metogoŋ mumambaajoŋ moja me qaagoti, ii saanoŋ iiboŋa.” Kaeŋ jegi.
44 Kikekakasililiŋ eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ
kaaŋiadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

45 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ
kamaaŋ baloŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so
ano.
46 *Jiisasnoŋ 3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa
somata qaro, “Eeli, eeli, lama sabaktani?” Ii ananaa qaanoŋ:
Anutuna, Anutuna, mono naambaajoŋ gema nujaŋ?
47 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii
moma jegi, “Mono Elaijawaajoŋ qaja.”
48 *Iikanondeeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema
momondo moŋ suuŋ kaaŋa ii meŋ wain apu aasoŋawonoŋ
qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa
buu susuyanoŋ eu ano nero.

---

* **27:39:** Ond 22.7; 109.25 * **27:40:** Mat 26.61; Jon 2.19 * **27:43:** Ond 22.8
* **27:46:** Ond 22.1 * **27:48:** Ond 69.21

49 Neroto, tosianoŋ jegi, “Mono mesaogi aŋodeeŋ namba.
Elaijanoŋ kaŋ metogoro kamaawaa me qaagoti, mono ii
iiboŋa.”
50 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ mombo qa somata qama sewaŋ
asoŋ konoga horoŋ komuro.
51 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa uutanoŋ opo*
nanoti, iikanoŋ eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi
kolooro. Kaeŋ kamaaro naŋ somata mero jamo somasomata
mesuno.
52 Qasiriwaa jamo kobaawaa qaa oota aŋgiodeeŋ aan-
taŋgi ejembaya soraaya komugiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ
gbiliŋ waagi.
53 Waama qasiriwaa jamo kobaagia mesaoŋ Jiisasnoŋ
koomunoŋga waaroti, iikawaa gematanoŋ Jerusalem siti
toroya iikanoŋ kaŋ ejemba mamaga asugiŋ oŋoŋgi iŋiigi.
54 Kawali galeŋ ano manjaqeqe eja iwo Jiisaswaa jaa-
galeŋ meŋ laligogiti, iyoŋonoŋ naŋ mero iwoi tosia kuuya
kolooroti, ii iima aaruŋ jeneŋgia mamaga ororo toroko
ama kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaa meriaga
kolooja.”
55 *Emba mamaganoŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii
kaaŋagadeeŋ iigi. Yoŋonoŋ Jiisas otaaŋ Galiliga kaŋ weleŋ
qeŋ muŋ laligogi.
56 Yoŋoo batugianoŋ Maria Magdalaga ano Maria Jeims
ano Jooses yoroo nemuŋgara ano Zebediwaa merawoita
yoroo nemuŋgara. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

57 Mare kolooro Arimatia eja qabuŋayawo moŋ qata Joosef
karo. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisaswaa gowokoya moŋ kolooro.
58 Iinoŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memam-
baajoŋ qisiro. Qisiro kawali ejanoŋ ii Joosef mubutiwaajoŋ
jeŋ kotoŋ oŋono.
59 Jeŋ kotoŋ oŋono Joosefnoŋ kema Jiisaswaa qamoya meŋ
kamaaŋ opo taaŋanoŋ esuuro.
60 Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema aŋaa kobaa dologa jamonoŋ
uroroogi nanoti, qamoya ii iikanoŋ ano. Kaeŋ ama jamo
somata moŋ metano jamo kobaawaa qaa oota kojaŋgiro
mesaoŋ keno.
61 Maria Magdalaga ano Maria alia moŋ yoronoŋ iikanoŋ
jamo kobaa jaasewaŋ qeŋ rari.

Manjaqeqe eja qasiri galeŋ megi.

* **27:51:** Eks 26.31-33 * **27:51:** Opo ii jiwowoŋ jigowaa uuta toroya ano uuta kowoga totooŋ iikawaa batugaranoŋ nano. * **27:55:** Luuk 8.2-3

62 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgoŋ eŋ waama
iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Pailotwaanoŋ kema ajoroon kokaeŋ
jegi,
63 *“Somatanana, eŋkalolombaa uukuukuu eja iikanoŋ
jaawo laligoroti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jero moniŋ,
‘Niinoŋ weeŋ karooŋ tegoro mombo gbiliŋ waamaŋa.’
Nononoŋ qaa ii romoŋgojoŋ.
64 Kawaajoŋ giinoŋ saanoŋ manjaqeqe ejauruga iŋijona
qasirinoŋ kema ii tororo jaagaleŋ meŋ laligogi weeŋ ka-
rooŋ tegoro mesaowu. Kaeŋ mende galeŋ mewuyati eeŋ,
gowokourutanoŋ mono kema qamoya oloŋ meŋ mesaŋgoŋ
ejemba kokaeŋ iŋijowuya, ‘Jiisasnoŋ mono koomunoŋga
waaro.’ Kaeŋ jegi tiliqili eŋkalololoŋ qaa konoga iikanoŋ mono
eŋkalololoŋ qaa mutuya uuguro kileqileewabo.”
65 Kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Manjaqeqe eja koi mono
saanoŋ uŋuama kema kuuŋ oŋoŋgi qasiri jamo kobaawaa
qaa oota ii tororo galeŋ koma sororogowu.”
66 Kaeŋ iŋijoro qasirinoŋ kema jamo kobaawaa qaa
ootanoŋ jamo somata aŋgi kojaŋgiŋ nanoti, ii aasoya ama
manjaqeqe eja kuuŋ oŋoŋgi jaagaleŋ kotakota megi.

28

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Maak 16.1-10; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ waama
gomaŋ ano Maria Magdalaga ano alia Maria moŋ yoronoŋ
qasiriwaa jamo kobaa iibotiwaajoŋ keni.
2 Keni iikanondeeŋ naŋ somata kokaembaajoŋa mero:
Pombaa gajoba moŋnoŋ Siwenoŋga kamaaŋ qasirinoŋ kaŋ
qaa ootanoŋ jamo somata qetano keno qaganoŋ raro.
3 Gajobawaa kaitania ii pilisik kaaŋa kolooro malekuya ii
koosu kaaŋa tualalakota kolooro.
4 Kaeŋ asugiro manjaqeqe eja qasiri galeŋ megiti,
iyoŋonoŋ iwaajoŋ awawaliŋ jeneŋgia ororo komuŋ torigi.
5 Kaeŋ aŋgi gajobanoŋ emba woi ii qaa kokaeŋ irijoro, “Ji-
isas maripoonoŋ qegiti, oro iwaajoŋ moŋganjaoti, ii mojeŋ.
Kawaajoŋ mono toroko mende mobao.
6 Aŋo jerotiwaa so mono koomunoŋga waaja. Kawaajoŋ
koi mende eja. Mono kaŋ duŋ eroti, ii iibao.
7 Ii iima uulaŋawo gowokouruta yoŋoonoŋ kema buju qaa
koi iŋijowao, Jiisasnoŋ koomunoŋga waaja. Mobu, iinoŋ

* **27:63:** Mat 16.21; 17.23; 20.19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

mono waladeeŋ Galili prowinsnoŋ kembaa. Oŋo saanoŋ iikanoŋ kema ii iibu. Mobu, niinoŋ ii mono iŋijowe mogi."

8 Kaeŋ irijoro uulaŋawodeeŋ qasiri mesaoŋ toroko moma kileŋ honombonoŋa mende aisooŋ buju ii meŋ gowokouruta iŋijowaotiwaajoŋ uulaŋawo keni.

9 Uulaŋawo keni Jiisasnoŋ ii kananoŋ asugiŋ oroma "Go-maambagara!" irijoro. Kaeŋ irijoro kosianoŋ kema usugoŋ kanianoŋ meragoŋ waeya meŋ mepeseeŋ muri.

10 Mepeseeŋ muri kokaeŋ irijoro, "Toroko mende mobao. Mono kema kourunanoŋ Galili kembutiwaa qaa iŋijori iikanoŋ kema nii niibuya." Kiaŋ.

Qasiri galeŋ meme yoŋonoŋ sundugia jegi.

11 Embawoi yoronoŋ kana keni qasiriwaa jamo kobaawaa galeŋ meme manjaqeqe eja tosianoŋ sitinoŋ kaŋ jigo gawoŋ galeŋ iŋiima iwoi kuuya kolooroti, iikawaa sunduya iŋijogi.

12 Yoŋonoŋ ii moma Juuda yoŋoo jotamemeurugia horoŋ oŋoŋgi motooŋ ajoajoroo ama Jiisas waawaataa qaa mesaŋgowoŋatiwaa qaa areŋ mokoloon moneŋ somata totooŋ ii manjaqeqe eja oŋoŋgi.

13 Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, "Oŋo mono qaa kokaeŋ jewu: Nono gomantiiŋanoŋ gaoŋ eniŋ gowokouru-tanoŋ oloŋ kaŋ qamoya yoŋgoro meŋ keŋgi.

14 Qaa kaeŋ jegi qaa iikanoŋ gawanawaa gejianoŋ kemero mobaati eeŋ, lombo oŋoo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ nononoŋ mono uuta meŋ looriŋ meŋ kamaaŋ aniŋ majakakaya qaa laligowu."

15 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi iikawaa so otaaŋ moneŋ meŋ kema gawoŋ qaagia otaagi. Kaeŋ aŋgi Juuda yoŋonoŋ qaa ii batugianoŋ jeŋ seigi moma laligogi kema kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ ii toroqeŋ jegi momakejoŋ. Kiaŋ.

Misin gawoŋ mewoŋatiwaa jeŋkootoya
Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

16 *Gowokouruta 11 yoŋonoŋ Jerusalem mesaoŋ Galili prowinsnoŋ kema Jiisasnoŋ baaŋanoŋ kawutiwaajoŋ iŋijoroti, iikanoŋ ugi.

17 Iikanoŋ uma Jiisas iima waeya meŋ mepeseeŋ mugito, tosianoŋ iwaajoŋ uuwoi mogi.

18 Mepeseeŋ mugi yoŋoonoŋ kaŋ kokaeŋ iŋijoro, "Siwewaa ano namowaa ku-usuŋ kuuya ii Anutunoŋ nonota noonoŋ eja.

19 *Kawaajoŋ oŋo mono gomaŋ so kema ejemba tuuŋ kuuya kokaeŋ iŋijoŋ oŋoŋgi noo gowokouruna koloowu: Ii

* **28:16:** Mat 26.32; Maak 14.28 * **28:19:** Apo 1.8

mono Maŋ, Mera ano Uŋa Toroya nonoo qanoŋ oomulu meŋ
oŋombu
20 ano niinoŋ qaa otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋombeti,
ii kuuya teŋ kombutiwaajoŋ mono kuma oŋoma laligowu.
Mobu, niinoŋ mono kambaŋa kambaŋa oŋowo laligoŋ kema
laligowe namowaa kambaŋanoŋ tegowaa." Kiaŋ.

Maak
Oligaa Buŋa Maaknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Maak nemuŋa qata Maria, maŋa qata mende mojoŋ. Jerusalem siti toya laligogi. (Aposol 12.12) Aŋaa sunduya moŋ qata mende qama boŋ 14.51-52 iikanoŋ oorota eja. Piitonoŋ ilaaŋ muro uuta meleeno Buŋa qaa kuma muro. Muro niwita Barnabas ano Pool yorowo liligoŋ misin gawoŋ meŋ kema Pool mesaoŋ deeni. Deeni toroqeŋ gawoŋ meŋ laligoŋ Buŋa sundu motomotooŋ meŋ kululuuŋ metulaŋgoŋ waba kantri yoŋoojoŋ Griik qaanoŋ ooro. Jiisaswaanoŋ qaa ii Arameik. Ii "Eeli eeli lama lama sabaktani," iikawaa so.

Jiisasnoŋ uuwaa gawoŋa nomaeŋ meŋ Anutuwaa Meria kolooŋ ejemba ilaaŋ oŋoma laligoroti, Maaknoŋ qaa ii jeŋ asariŋ ooro. Jiisaswaanoŋ gawoŋa waŋa ii karooŋ: Buŋa kuma oŋono, omejiilaŋ konjoma oŋono ano siŋgisoŋgo mesaoŋ jia jia meŋ qeaŋgoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Jon ano Jiisas 1.1-13
Qenjaaro gawoŋ Galili uutanoŋ mero 1.14–9.50
Galili mesaoŋ Jerusalem keno 10.1-52
Jerusalem Sonda motooŋgo laligoŋ komuro 11.1–15.47
Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro 16.1-8
Waama kolooŋ Siwenoŋ uro 16.9-20

1 Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist ii Anutuwaa Meria kolooja. Niinoŋ iwaa Oligaa Buŋaya kanaiŋ oojeŋ.

Jonoŋ Jiisaswaa kana meleuro.
Mat 3.1-12; Luuk 3.1-18; Jon 1.19-28

2 *Anutunoŋ Siwe uutanoŋ meriaajoŋ qaa moŋ ijoro ge-
jatootoo eja Aisaianoŋ ii oorota iwaa Buju Terenoŋ kokaeŋ
eja,
"Moba. Niinoŋ qele gajobana moŋ wasiwe waladeeŋ
kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kanaga meleuro
giinoŋ iwaa gematanoŋ namonoŋ kemeba."
3 *"Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ
qama laligoro kema qata kokaeŋ mobu, 'Poŋnoŋ
kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania meleuwu.
Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.' "
4 Qaa iikawaa so eja moŋ qata Jon asugiro. qata moŋ
Oomulu eja. Asugiŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ

* **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Ais 40.3

nama Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ laligoro, “Oŋonoŋ mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa.”

5 Kaeŋ jeŋ laligoro Judia prowinswaa gomaŋa kuuya ano Jerusalem siti yoŋonoŋ tuuŋ tuuŋ koma horoŋ Jombaanoŋ kagi. Kaŋ kouma siŋgisoŋgogia jokoloogi Jonoŋ ii Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ oŋono.

6 *Jombaanoŋ selekopaa ii kamel juyanoŋ memeta ano batuyanoŋ iiŋkasa oro selianoŋ memeta ii somoŋgoŋ laligoro. Nembaneneya ii ŋaagiso borotaaŋ ano duuyaa moroŋ apuya, ii neŋ laligoro. Ii kuuya gejatootoo eja Elaija iwaa soga.

7 Jonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoro, “Noo gemananoŋ eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanoŋ mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ isamambaajoŋ gamugamu ama amamaamaŋa.

8 Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, iinoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Luuk 3.21-22; 4.1-13

9 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinswaa gomaŋa qata Nazaret kanoŋa Jombaanoŋ karo Jordan apu bereŋanoŋ oomulu meŋ muro.

10 Meŋ muro apunoŋga kouro iikanondeeŋ Siwenoŋ aantano Jiisasnoŋ uuŋ iiro Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa koloon Jiisaswaa waŋanoŋ kamaaŋ mero.

11 *Ii iiro Siwe gomanoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ mono neenaa komunjua merana koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Luuk 4.1-13

12 Oomulu meŋ muro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas kuuŋ wasiŋ muro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno.

13 Kema weeŋ 40 kawaa so iikanoŋ laligoro omejiilaŋ waŋgia Satan iinoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligoro. Oro kawalia yoŋoo batugianoŋ laligoro Siwe gajoba yoŋonoŋ ilaaŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.12-22; Luuk 4.14-15; 5.1-11

---

* **1:6:** 2 Kiŋ 1.8 * **1:11:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 9.7; Luuk 3.22

14 Kanageŋ Jon kapuare mirinoŋ ooŋgi raro Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ Galili prowinsnoŋ eleema keno. Kema Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ laligoro.

15 *Jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ bentotoŋa ambaatiwaa kambaŋanoŋ mono dodowija. Anutunoŋ kambaŋ ano laligoŋ kougiti, ii keteda koi kolooja. Kawaajoŋ mono uugia meleema Oligaa Buŋa moma laariwu.”

16 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ liligoŋ laligoŋ Galili apu aŋgombaa goraayanoŋ metetereeŋ kema sora hooro eja woi iriiro. Qagara Saimon, koga qata Andruu. Yoronoŋ misagara apu aŋgonoŋ sora horowowaajoŋ giliŋ laligori.

17 Jiisasnoŋ iriima kokaeŋ irijoro, “Ejawoi, oro mono nii notaaŋ kari kuma orombe ejemba sora kaaŋa horoŋ oŋombao.”

18 Kaeŋ irijoro iikanondeeŋ misagara mesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ keni.

19 Jiisasnoŋ yorowo boroŋa moŋ toroqeŋ kema Zebediwaa meria Jeims ano koga Jon iriiro. Yoronoŋ kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ rama misagara meagoŋ somoŋgoŋ rari.

20 Rari iriima iikanoŋa oroono. Oroono maŋgara Zebedi ano moneŋ gawoŋ ejauruta waŋgonoŋ oŋomesaoŋ kanaiŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome moŋ otaaro.
Luuk 4.31-37

21 Kaeŋ motooŋ kema Kaperneam taonoŋ keugi Sabat kendoŋ kolooro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono.

22 *Kana qaawaa boi kaaŋa qaagoto, ku-usuŋ eŋ murotiwaa so kuma oŋoma nanamemeŋaa so ambutiwaajoŋ jero. Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii iima aaruŋ waliŋgogi.

23 Qamakooli mirigia iikanoŋ kambaŋ iikanondeeŋ eja moŋ omeyawo raro ome iikanoŋ qata kokaeŋ qaro,

24 “Oo Jiisas, Nazaret eja! Gii naama ama nonomambaa anjaŋe? Mono meŋ kileeŋ nonomambaajoŋ kajaŋ me? Nii kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya koloojaŋ.”

25 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaoŋ togowa.”

26 Kaeŋ jeŋ muro omenoŋ eja ii utugoŋ orogoŋ muŋ qa bobolo qama kouma mesaoŋ keno.

27 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ qisiŋ aoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, maŋgaa siita! Koi mono naa iwoiga? Koi

* **1:15:** Mat 3.2 * **1:22:** Mat 7.28-29

momo dologa ku-usuŋawo. Iinoŋ omejiilaŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋono jeta teŋ konju."

28 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋayanoŋ uulaŋawo seiŋ gomaŋ kosianoŋ rama keŋgiti, iikanoŋ kema kema Galili prowins kuuya sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Luuk 4.38-41

29 Jiisasnoŋ Kaperneam oŋoonoŋ qamakooli miri mesaoŋ iikanondeeŋ Jeims Jon yorowo Saimon ano Andruu yoroo mirinoŋ ugi.

30 Iikanoŋ ugi Saimombaa seuŋanoŋ selegere ji kiro ero. Ero bujuya ii uulaŋawo Jiisas ijogi.

31 Ijogi iwaanoŋ kema borianoŋ meŋ kobibiiro waaro. Waaro selegereya mesaoro nene ooŋ uŋuagiro.

32 Uŋuagiro mare kolooro weeŋ jaaya kemero kanoŋ Kaperneam toya yoŋonoŋ nama ejembaya ejembaya ji omegiawo ii kuuya uŋuama Jiisaswaanoŋ kagi.

33 Kaperneam taonoŋga tuuŋlelembenoŋ kaŋ Saimombaa miri naguyanoŋ ajoroogi.

34 Ajoroogi nama ejemba ji kania kania iŋiroti, ii mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Kaaŋagadeeŋ omejiilaŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa kania mogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ buugia muuŋguŋ mamaga oŋotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa Galili kuuya sokono.
Luuk 4.42-44

35 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama gomaŋ goraayanoŋ kema yaŋasiri tiriŋ kotoŋ iikanoŋ qama kooliro.

36 Qama kooliro Saimon ano alauruta iwo laligogiti, yoŋonoŋ uulaŋawo kanianoŋ keŋgi.

37 Kema mokoloon kokaeŋ ijogi, "Ejemba kuuyanoŋ mono goojoŋ moŋganju."

38 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, "Gomaŋ tosia liligoŋ rama kenjuti, ii iiju. Niinoŋ Buŋa qaa gomaŋ so jeŋ seimaŋatiwaajoŋ kamaaŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ mono gomaŋ liligoŋ kemboŋa."

39 *Kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins kuuya liligoŋ kema qamakooli mirigianoŋ Buŋa qaa jeŋ omeya omeya ii oŋotaaŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ manimba eja moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Luuk 5.12-16

40 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro manimba eja moŋnoŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisaswaa wosoyanoŋ kemeŋ kokaeŋ qama

* **1:39:** Mat 4.23; 9.35

koliŋ muro, “Giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba.”

41 Kaeŋ qama koliŋ muro iwaajoŋ wosoya moma boria
boraama selia oosiriŋ ijoro, “Niinoŋ ii anuwaatiwaajoŋ
mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa.”

42 Kaeŋ ijoro manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro.

43 Solaŋaniro galeŋ meme qaa kotakota muŋ iikanondeeŋ
“Saanoŋ kemba,” ijoro.

44 *Gejanono qaa ii kokaeŋ ijoro, “Moba. Kokawaa buju
qaaya ii mono moŋ mende jena mobu. Qaagoto, mono
jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muba ano
Mooseswaanoŋ jeŋkooto otaaŋ solaŋanijaŋiwaa mamate-
wooya ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga
moma kotowu.”

45 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, iinoŋ kema kileŋ kanaiŋ buju
qaa ii mamaga jeŋ laligoro seiro. Seiro Jiisasnoŋ taoŋa
taoŋa kanoŋ asuganoŋ mombo kemambaajoŋ amamaaro.
Amamaaŋ taoŋ gemagianoŋ gomaŋ gbameŋa iikanondeeŋ
laligoro. Iikanoŋ laligoro gomaŋ so iikanoŋa ejembaya
ejembaya iwaanoŋ kagi. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Luuk 5.17-26

1 Kaeŋ liligoro kambaŋ tosia tegoro Jiisasnoŋ eleema
mombo gomaŋanoŋ Kaperneam karo. Karo “Mirinoŋ
laligoja,” jegi mogi.

2 Ejemba mamaganoŋ ii moma ajoroon iwaa miri nagu
atapaŋanoŋ eligoŋ sombeŋanoŋ saa qegi. Saa qegi Jiisasnoŋ
nama Buŋa qaa iŋijoro.

3 Iŋijoro iikanoŋ eja moŋ sele bakaya koomuya, ii wama
iwaanoŋ kagi. Eja 4:yanoŋ ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi.

4 Kagi eligoŋ naŋgitiwaajoŋ ama Jiisaswaa kosianoŋ kema
ambombaajoŋ amamaagi. Amamaaŋ miri qaganoŋ uma
Jiisaswaa waŋanoŋga waareŋ osoŋ luluuŋgi. Luluuŋgi oota
kolooro iikanoŋ ji eja ii demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ
aŋgi kemero.

5 Kaeŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ
iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja ii kokaeŋ ijoro, “Merana,
niinoŋ goo siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”

6 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi tosianoŋ batugianoŋ rama
uugianoŋ kokaeŋ romoŋgogi,

* **1:44:** Lew 14.1-32

7 “Eja kokanoŋ mono nomaembaajoŋ kaeŋ jeja. Mono
Anutu mepaegoja. Anutu motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana
mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii qaago.”
8 Uugianoŋ kaeŋ romoŋgogi Jiisasnoŋ iikanondeeŋ uu-
tanoŋ ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaa-
joŋ qaa kaaŋa uugianoŋ romoŋgoju?
9 Niinoŋ ‘Siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ ji eja kaeŋ ijojeŋi, qaa
iikanoŋ mono afaaŋagadeeŋ jejeta. Moŋnoŋ kaeŋ jero
tosianoŋ qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa
afaaŋaa so. Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ,
‘Mono waama tambomaeega meŋ kemba.’ Qaa ii mono
lombotawo jejeta kolooja. Kaeŋ jewe hoŋa koloowaa me
qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro iibu.
10 Mobu, namonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa
ii mono Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa
kaniaajoŋ tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii
eja koi ijowe hoŋa iibu,” Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuyaa
jaayanoŋ iima ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama
tambomaeega meŋ miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo
koloowaati eeŋ, qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaem-
baajoŋ omaya koloonaga?”
11 Kaeŋ jeŋ eja sele bakaya koomuya kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ
gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ miriganoŋ
kemba.”
12 Ijoro mono waama iikanondeeŋ tambomaeeya meŋ
ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ seleeŋgeŋ keno. Kaeŋ keno
kuuyanoŋ waliŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Yei,
maŋgaa siita! Tani koi kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ
moŋgeŋ mende iiniŋ. Qaago! Keteda koi jaa morotaga
iijoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Luuk 5.27-32

13 Jiisasnoŋ mombo Kaperneam mesaoŋ aŋgonoŋ ke-
meŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ kema laligoro. Laligoro ejemba
tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kagi Buŋa qaa kuma oŋono.
14 Kema takis ofis uugumambaajoŋ ano iikanoŋ eja qata
Liwai Alfiuswaa meria raro iima ijoro, “Gii mono noo
gemananoŋ notaaŋ kawa.” Kaeŋ ijoro waama takis gawoŋ
mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ keno.
15 Kema Liwaiwaa mirinoŋ kema nene neŋ ragiti, kambaŋ
iikanoŋ takis meme eja tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo eja
mamaga yoŋonoŋ kaŋ Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋowo
rama nene motooŋ negi. Mamaganoŋ Jiisas otaaŋ laligogi.
16 Jiisasnoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo
ejemba tosaaŋa yoŋowo rama nene negiti, ii Farisii (Kana

qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano yoŋoonoŋ boi tosianoŋ iima Jiisaswaa gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Ae! Iinoŋ mono naambaajoŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo rama nene neja? Ii mende sokonja.”

17 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba jigia qaa yoŋononŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejembanoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju. Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi solaŋa koloojuti, ii qaago.” Kiaŋ.

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Luuk 5.33-39

18 Kambaŋ kanoŋ Jombaanoŋ gowokouruta ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋononŋ nene siŋgi laligogi tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nononoŋ Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowokourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama laligoju. Geeŋgaa gowokouruganoŋ mono naambaajoŋ Anutuwaa nene siŋgi mende laligoju?”

19 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, “Oŋanoŋ! Nono naa kambanoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiurutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa kolooŋ yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ ramakejeŋ. Rabe yoŋononŋ iikawaajoŋ aisooŋ ainjoloŋ rama siŋgi laligowombaa amamaaŋkeju.

20 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe yoŋononŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi laligoŋkebuya.

21 “(Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya. Iikawaa qaa gemata ii kokaeŋ iŋijomaŋa.) Moumou walaga jurano moŋnoŋ opo gbilia mende sooŋgbaŋa motoŋ iikanoŋ opo jakaŋa mende uuŋ meŋ uumbinaaŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, opo jakaŋa gbilianoŋ mono waziiŋ moumou walaga ii hororo mombo riiro ootanoŋ somariiŋ boliqoliwabo.

22 Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru walaga lama selianoŋ memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono somariiŋ taru qosono juma maaro namonoŋ kamaaŋ sooro taruyanoŋ boliqoliwubo. Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianoŋ maaniŋ kemero sokombaa. (Kaaŋiadeeŋ apu awaa ii kononŋ gbamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neniŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ apu awaa ii

konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.) Kiaŋ."

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Mat 12.1-8; Luuk 6.1-5

23 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ kanaiŋ borogianoŋ mesuma negi.
24 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisas kokaeŋ ijogi, "Moba, yoŋonoŋ mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?"
25 *Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, "Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro nenewaajoŋ amamaaŋ iwoi aŋgiti, ii kambaŋ moŋnoŋ weeŋgogi me qaago?
26 *Iinoŋ mono Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii meŋ nero. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Tosianoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo ero kileŋ nero. Neŋ ejauruta kaaŋiadeeŋ oŋono motooŋ negi. Kambaŋ kanoŋ eja qata Abiatar iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa gawoŋ meŋ laligoro."
27 Kaeŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ Sabat kendoŋ ii ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ ano eja. Ii ejembanoŋ tondu jeŋ kotowutiwaajoŋ ama qaago!
28 Kaeŋ ano Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kaaŋagadeeŋ kolooja."

3

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya ii meŋ qeaŋgoro.
Mat 12.9-14; Luuk 6.6-11

1 Jiisasnoŋ mombo qamakooli mirinoŋ uro iikanoŋ eja boria soosoolia moŋ raro.
2 Ejembanoŋ Jiisas qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ "Eja ii Sabat kendonoŋ meagowaa me qaago?" kaeŋ jeŋ Jiisaswaa jaa galeŋ meŋ ragi.
3 Megi Jiisasnoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro, "Mono waama jaanananoŋ namba."

---

* **2:23:** Dut 23.25 * **2:25:** 1 Sml 21.1-6 * **2:26:** Lew 24.9

4 Kaeŋ ijoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa ambonaga? Saanoŋ mombaa waŋa somoŋgowoŋa me mesaoniŋ komuwaa? Moŋga me moŋga meniŋ sokombaa?” Kaeŋ jero moma qaagia bogoro ragi.

5 Qaagia bogoro ragi eleema iŋiiro uugianoŋ kotakota gojonotiwaajoŋ wosobiri moma uugerenoŋ iŋiiro. Kaeŋ iŋiima eja ii kokaeŋ ijoro, “Gii mono boroga qetetereewa.” Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.

6 Awaa kolooro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ seleeŋgeŋ kema iikanondeeŋ gawana Herodwaa paati alauruta yoŋowo ajoajoroo ama “Jiisas nomaeŋ qeniŋ komunaga?” jeŋ qaa gawoŋ megi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

7 Kaeŋ megi Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuano apu aŋgoŋ goraayanoŋ keŋgi. Keŋgi Noot prowins qata Galili kanoŋa ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ kanianoŋ otaaŋ keŋgi. Judia prowins kanoŋa kaaŋagadeeŋ iwaanoŋ kagi.

8 Siti waŋa qata Jerusalem, Saut prowins qata Aidumia ano Jordan apu leegeŋga weeŋ koukoutanoŋ yoŋonoŋ ano weeŋ kemekemetanoŋ baageŋga taoŋ qagara Taia ano Saidon liligoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ tuuŋlelembeyanoŋ horoŋ kagi. Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ laligoroti, iikawaa bujuya moma mindiriŋ kougi.

9 *Kaeŋ kouma utama mububotiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Ologoŋ nombutiwaajoŋ oŋo mono waŋgo moŋ mokoloon noojoŋ kosere aŋgi raba.”

10 Kaeŋ iŋijoro ejemba seiseiya meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligoro. Kawaajoŋ qenjeŋmanjeŋ ano sele bimobimoogiawo kuuya yoŋonoŋ selianoŋ oosiriwombaajoŋ liligoŋ mamaga aoŋ memetaŋ aŋgi.

11 Omeya omeya yoŋonoŋ Jiisas iima jaasewaŋanoŋ namonoŋ kemeŋ kokaeŋ qagi, “Gii mono Anutuwaa Meria koloojaŋ!”

12 Kaeŋ qagi Jiisasnoŋ qetegoŋ oŋoma kanianoŋ asuganoŋ asugiwabotiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Luuk 6.12-16

13 Kanageŋ Jiisasnoŋ baaŋanoŋ uma iikanoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ eja oŋoono iwaanoŋ kagi.

14 Kagi eja 12 iwo laligowutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya jeŋ seiwutiwaajoŋ wasiŋ oŋono.

---

* **3:9:** Maak 4.1; Luuk 5.1-3

15 Wasiŋ oŋoma omejiilaŋ konjoma oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.
16 Kaeŋ ama eja 12 ii kokaeŋ kuuŋ oŋono: Piito, Jiisasnoŋ
qa ii Saimon muro.
17 Jeims ano koga Jon, maŋgara qata Zebedi. Jiisasnoŋ
yoroo qagara moŋ Boanerges qaro. Ii ananaa qaanoŋ
Guŋparandambaa Merawoita.
18 Andruu, Filip, Bartolomyuu, Matyuu, Tomas, Jeims
Alfiuswaa meria, Tadius, Saimon Zelot-politik ejaga,*
19 ano Juudas Iskariot. Kariot eja iikanoŋ kanageŋ Jiisas
memelolo meŋ muro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Luuk 11.14-23; 12.10

20 Jiisasnoŋ iikaaŋ ama oŋoma baaŋanoŋga kamaaŋ yaŋaa
mirinoŋ karo. Mirinoŋ karo ejemba tuuŋ somatanoŋ
mombo kouma ajoroogi nembanene newombaajoŋ ama-
maagi.
21 Amamaagi sakitiurutanoŋ ii moma "Uuta soodaboroja!"
jegi. Jeŋ kemeŋ wambombaajoŋ keŋgi.
22 *Keŋgi Kana qaawaa boiya Jerusalemga kagiti, iyoŋonoŋ
jegi, "Satambaa Iimolanoŋ mono uutanoŋ kemero laligoja.
Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo waŋgia iwaa ku-usuŋanoŋ ome kon-
joma oŋotaaŋkeja."
23 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ oŋoono kagi sareqaanoŋ
kokaeŋ iŋijoro, "Satanoŋ mono nomaeŋ alia Satan moŋ
konjonaga?
24 Kantri mombaa galeŋurugianoŋ batugianoŋ aŋgowowo
ama deembuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia
meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
25 Kaaŋagadeeŋ miri mombaa kanageso yoŋonoŋ batu-
gianoŋ aŋgowowo ama deembuti eeŋ, mono galeŋkoŋkoŋ
gawoŋgia meŋ nambombaajoŋ amamaawuya.
26 Kaaŋagadeeŋ Satambaa kanageso yoŋonoŋ batugianoŋ
aŋgowowo ama tuarenjeŋ ama aowuyagati eeŋ,
galeŋkoŋkoŋgiaa esuŋanoŋ kamaaro ometotoŋgianoŋ mono
qaomambaa anja.
27 "Moŋnoŋ eja kotiga Iimolambaa kana boria wala mende
somoŋgowaati eeŋ, iinoŋ mono mirianoŋ uma esuhi-
naya qeŋgama memambaajoŋ amamaawaa. Wala ii so-
moŋgoro rarogo mono saanoŋ mirianoŋga ilawoilaya ku-
uya kopepereedaboroŋ meŋ kembaa. (Iikawaa so ni-

* **3:18:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tompe ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi. * **3:22:** Mat 9.34; 10.25

inoŋ kaaŋagadeeŋ Satan somoŋgoŋ gematanoŋ omeya oŋotaaŋkejeŋ.") Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo mesamesaoya qaa

28 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa, "Ejemba somata melaa siŋgisoŋgo amakejuti, ii Anutunoŋ mesaoŋkeja. Lombotawo me afaaŋa mepaqepae ambuyagati eeŋ, Anutunoŋ ii saanoŋ soŋgbama oŋombaa.

29 *Soŋgbama oŋombaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iikawaa siŋgisoŋgoya Anutunoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende mesaowaa. Qaago totooŋ! Siŋgisoŋgo iikanoŋ mono qaganoŋ uro kambaŋ tetegoya qaa Anutuwaa jaanoŋ qaayawo laligowaa." Kaeŋ iŋijoro.

30 "Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoja," kaeŋ jegitiwaajoŋ ama kaeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkoaŋuruta.
Mat 12.46-50; Luuk 8.19-21

31 Kaeŋ amiŋ mogi nemuŋkoaŋuruta yoŋonoŋ kaŋ seleeŋgeŋ nama yoŋoonoŋ kamaawaatiwaa qaa aŋgi iwaanoŋ keno.

32 Keno ejemba tuuŋ yoŋonoŋ liligoŋ muŋ rama kokaeŋ ijogi, "Moba! Goo nemuŋkoaŋurugaŋoŋ mono seleeŋgeŋ nama goojoŋ qisiju."

33 Ijogi meleema kokaeŋ iŋijoro, "Noo nemuna ii moronoŋ ano noo kouruna ii daeŋ yoŋonoŋ?"

34 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ ejemba liligoŋ muŋ ragiti, ii uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, "Iibu! Noo nemuna ano kouruna ii mono koi.

35 Anutuwaa uusiiŋa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano naaŋkoaŋuruna kolooju." Kiaŋ.

4

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Luuk 8.4-8

1 *Jiisasnoŋ mombo apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemeŋ kanaiŋ kuma oŋono. Kuma oŋono ejemba tuuŋlelembenoŋ iwaanoŋ kema ajoroogi waŋgonoŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ kema raro. Raro ejemba kuuya yoŋonoŋ aŋgoŋ goraayanoŋ sakasinoŋ ajoroogi.

2 Kaeŋ ajoroogi sareqaa mamaga jeŋ kuma oŋono. Kuma oŋoma kokaeŋ jero:

3 "Mobu! Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ gawonoŋ keno.

---

* **3:29:** Luuk 12.10 * **4:1:** Luuk 5.1-3

4 Kema qosoma kororooro kota tosianoŋ kana goraayanoŋ
kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi (warawen) kooŋa kooŋa kouma
ii nedaborogi.
5 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ
koma iikanoŋ namo mamaga mende mokoloogi. Namo
dusiita mende erotiwaajoŋ kuragagia uulaŋawo kougi.
6 Kougito, weeŋnoŋ kouma oŋooŋ jeŋ kotoŋ oŋono tiigia
qaagotiwaajoŋ soolin gororoŋgogi.
7 Kota tosianoŋ kumuntiri waayawo iikanoŋ kemeŋ koŋgi.
Kemeŋ koŋgi komuntirinoŋ kouma qeŋ turuŋ bibiloko meŋ
oŋoŋgi. Kaeŋ kolooro hoŋa mende kuugi.
8 Kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ
koma kuragagia juma waama geregiaa hoŋgia awaa asugigi.
Tosianoŋ kogia 30, tosianoŋ kogia 60, tosianoŋ 100 iikawaa
so kolooŋ seigi.”
9 Kaeŋ jeŋ jedabororo, “Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ,
iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ naambaajoŋ sareqaa jero.
Mat 13.10-17; Luuk 8.9-10

10 Tuuŋ somata yoŋonoŋ deema keŋgi Jiisasnoŋ yaŋodeeŋ
raro. Yaŋodeeŋ raro gowokouruta 12 ano tosaaŋa liligoŋ
mugiti, ii motooŋ sareqaa koi kawaa kanagiaajoŋ qisiŋ mugi.
11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Anutuwaa ben-
totonoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asug-
anoŋ iŋijowe moma kotojuto, seleeŋgeŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ
ii kuuya sareqaanondeeŋ asugiŋkeja.
12 *Kaeŋ asugiro
‘Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende
moma kotowuya.
Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ
mende moma asariwuya.
Ii moma asariwuyagati eeŋ, mono saanoŋ uugia
meleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaonaga.’ ”

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Luuk 8.11-15

13 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Sareqaa iikawaa
kania ii mende moma asarijuti eeŋ, sareqaa tosaaŋa kuuya
jemaŋati, ii mono nomaeŋ moma asariwuyaga?
14 Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Qosomakororoo
ejanoŋ Buŋa qaa qosoma kororooŋkeja.
15 Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ:
Buŋa qaa qosoma kororoogi ejemba uugianoŋ kemeŋkejato,

* **4:12:** Ais 6.9-10

ii mogi Satanoŋ iikanondeeŋ kaŋ qaa uugianoŋ qosoŋgi kemeroti, ii qetegoŋ uŋuamakeja.

16 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kaaŋagadeeŋ ejemba saregia moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma iikanondeeŋ uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakeju.

17 Kaeŋ amakejuto, uugianoŋ tiita mende eŋ oŋombaato, kambaŋ torodaamoŋadeeŋ nama kotiiŋ laligowuya. Buŋa qaawaajoŋ ama kakasililiŋ me sisiwerowero kolooro kambaŋ iikanondeeŋ mono tama uŋuwaa.

18 Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemeŋkeja.

19 Kemeŋkejato, namonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina hoorowaa uugereya kolooŋ bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaa koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.

20 Nene kota namo awaanoŋ qosono kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama moma moma aŋgoŋ koma pondaŋ nama hoŋgia mokolooŋkeju. Tosianoŋ qaa je motooŋgonoŋga kota 30 mokolooŋkeju. Tosianoŋ hoŋgia 60, tosianoŋ qaa kota motomotooŋ iikawaa hoŋgia 100 meŋ seiŋ mokolooŋkeju.” Kiaŋ.

Lambe ii asasaga nonombaajoŋ raja.
Luuk 8.16-18

21 *Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ jero, “Moŋnoŋ lambe me kiwa meŋ ootiriŋ monjoŋ me duŋ baatanoŋ ambaa me qaago? Ii dakanoŋ ambaa? Ii mono iikawaa duŋ rarayanoŋ asuganoŋ ambaa.

22 *Kaaŋiadeeŋ iwoi moŋ mesaŋgogi eji, ii mono asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ eja. Iwoi moŋ koma turugi eji, ii mono luluuŋgi qetumbaatiwaajoŋ ama eja.

23 Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Nomaeŋ diwelopmen kolooja?

24 *Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Qaa mojuti, ii mono moma aŋgoŋ koma uu wombogianoŋ ama koma gbiliŋ laligowu. (Kaeŋ laligogi uugia diŋgoro roromoŋgogianoŋ somariiro moma komuwuya.) Oŋo tosaaŋa yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowuti, Anutunoŋ mono jeŋkootogia motooŋgo

* **4:21:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **4:22:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **4:24:** Mat 7.2; Luuk 6.38

iikawaa so oŋoaŋgiaa qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. So ii mono uuguŋ iroŋa meleema oŋombaa.

25 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro laligowaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligoji, Anutunoŋ mono momoya melaa eji, ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa." Kiaŋ.

Buŋa qaa kota ii kuragawo.

26 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Anutuwaanoŋ bentotoŋ ii koi kaaŋa: Eja moŋnoŋ gawonoŋ kema nene kota qosoma kororoowaa.

27 Qosoma kororooŋ kema asaga gomantiiŋa eŋ waawaa ano nene kotaa kuraga juma koumakeju. Nomaeŋ juma koumakejuti, ii aŋo mende moma kotoja.

28 Namo aŋodeeŋ nemuŋ kono hoŋa kolooŋkeja: Wala geria, kanageŋ hoŋa ano iikawaa gematanoŋ hoŋa iikawaa kota ii kuuya kolooŋ somariidaborowuya.

29 *Hoŋa somariidaboroŋ momogoro hoŋa memewaa kambaŋa kolooro weleŋqeqeuruta wasiŋ oŋono soogia kaapeŋgoya jetawo meŋ hoŋa mewombaajoŋ gawoŋanoŋ kembuya." Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Luuk 13.18-19

30 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, "Anutuwaa bentotoŋa ii naamombo so ambonaga me naa sareqaanoŋ jeŋ asariwonaga?

31 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Kota ii kazupuleenda. Ii namowaa nene kota kuuya iyoŋoo kamaaŋqeqegia kolooja. Kaeŋ kolooro gawonoŋ komomakeju.

32 Komomakejuto, juma waama logoya kuuya uŋuuguŋ somariiŋ boria somasomata bororo kema kaŋkeja. Kaeŋ boroŋ keno kanakeewambaa kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia iikawaa umuganoŋ amakeju." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sareqaa mamaga jero.

33 Jiisasnoŋ sareqaa kaaŋa kaaŋa ii mamaga jeŋ laligoŋ Buŋa qaa iŋijoro. Moma kotogitiwaa so ii iŋijoro moma laligogi.

34 Kambaŋ so qaaya kuuya ii sareqaanoŋ jeŋ laligoro. Qaaya moŋ eeŋ mende jeroto, gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi kambaŋ kanoŋ qaa kuuya kawaa kanagia ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Luuk 8.22-25

* **4:25:** Mat 13.12; 25.29; Luuk 19.26 * **4:29:** Joel 3.13

35 Weeŋ kanoŋ mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Mono mesaoŋ aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa.”
36 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ Jiisas waŋgi waŋgonoŋ uma raro keŋgi. Waŋgo tosaaŋa ii kaaŋagadeeŋ yoŋowo gemanoŋ gemanoŋ keŋgi.
37 Keŋgi raidimboŋ somatanoŋ obabaŋkota waaro sirinoŋ waŋgo uutanoŋ kemero waŋgo saa qemambaajoŋ ano.
38 Kaeŋ kolooro Jiisasnoŋ waŋgo tetegoyanoŋ rama qembonoŋ laariŋ gaoŋ ero. Gaoŋ ero gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Hei boi! Nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ. Iikawaa majakakaya moŋ mojaŋ me qaago?”
39 Kaeŋ ijogi uuta tooro moma waama musu ano siri kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono, “Mono bogoŋ eeŋ ewao!” Kaeŋ jero haamonoŋ doŋgoro sirinoŋ goroŋ qeŋ ero.
40 Kaeŋ ama kokaeŋ jeŋ oŋono, “Oŋo naambaajoŋa toroko momo eja kolooju? Nomaembaajoŋ ama Anutu mende moma laariju? Sombugia mono eeŋ moju.”
41 Jeŋ oŋono awawaliŋ qarasombugia moma amiŋ mogi, “Yei, maŋgaa siita! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao?” Kiaŋ.

5

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Luuk 8.26-39

1 Kaeŋ asugiro aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Gerasin yoŋoo gomanoŋ keugi.
2 Keuma goraayanoŋ ugi Jiisasnoŋ waŋgo mesaoro iikanondeeŋ eja omeyawo moŋ qasirinoŋga kaŋ nama Jiisas mokolooro.
3 Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamo jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro. Eja kuuyanoŋ kanaboria gbado (tape):noŋ somoŋgowoŋatiwaajoŋ amamaaŋ laligogi.
4 Indiŋa indiŋa kania gbadonoŋ somoŋgoŋ bineŋ qeŋ laligogito, boro bota qeŋkegiti, ii qesuma kana kasia ritoqitoŋ laligoro kuuyanoŋ ii galeŋ koma mubombaajoŋ amamaagi.
5 Amamaaŋ asaga gomantiiŋa suulaŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ me baaŋanoŋ lansaŋ eŋ laligoro. Kaeŋ laligoŋ qama silama selia jamonoŋ qeŋ kotomotoŋ laligoro.
6 Jiisasnoŋ korikori karo iima bobogariŋ kaŋ balonoŋ kosianoŋ kemeŋ simiŋ kuno.
7-8 Simiŋ kuno Jiisasnoŋ omeya ii kokaeŋ jeŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono eja koi mesaoŋ kemba!” Kaeŋ jemambaajoŋ ano qa jinjereŋ somata qama jero, “Ae! Jiisas, gii Anutu uutaa Meria koloojaŋ. Gii nomaeŋ

ama nomambaajoŋ kajaŋ? Niinoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ welema gonjeŋ: Gii qaa somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ siimbobolo geriawo mende ama nomba."

9 Kaeŋ jero kokaeŋ qisiro, "Gii qaga moro?" Qisiro jegi, "Nono mamaga laligojoŋiwaajoŋ qanana Liijon jejoŋ." Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.

10 Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma kokaeŋ welema mugi, "Gii nonotaawagati eeŋ, mono baloŋ kokanoŋa mende wasiŋ nonomba."

11 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbojoja uutanoŋ kuluuma naŋgi.

12 Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ Jiisas welema mugi, "Giinoŋ wasiŋ nonona nono saanoŋ bao yoŋoo uugianoŋ kemeboŋa."

13 Welema mugi "Mono kema kemebu!" jeŋ kotoŋ oŋono eja uutanoŋga kouma kema bao uugianoŋ kemegi. Kemegi iikanondeeŋ bao tuuŋ 2,000 kawaa so ii mono luguŋ newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemotoŋ komugi.

14 Komugi bao galeŋ yoŋonoŋ kok koma taoŋ ano gomaŋ boleboole iikanoŋ kema buju qaa jegi. Jegi moma ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii iibombaajoŋ kagi.

15 Kaŋ Jiisaswaanoŋ kouma iigi eja ome tuuŋawonoŋ laligoroti, iinoŋ mono opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ rama uuta tooro roromoŋgoya kuuya asugiro iima awawaliŋ naŋgi.

16 Naŋgi bao ii nomaeŋ kemeŋ komugiti ano eja omeyawo iwaanoŋ iwoi kolooroti, ii iigiti, iyoŋonoŋ sundu woi ii iŋijogi.

17 Iŋijogi nama Jiisasnoŋ mindimindiri gomaŋ baloŋgia mesaoŋ kembaatiwaajoŋ welema mugi.

18 Welema mugi mesaoŋ waŋgonoŋ umambaajoŋ nano eja omeyawo laligoroti, iinoŋ kaŋ Jiisaswo motooŋ kema laligomambaajoŋ qisiro.

19 Qisiroto, Jiisasnoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, "Gii mono gomaŋganoŋ kema tinitosauruga iŋiima Poŋnoŋ aŋgoleto somata meŋ kiaŋkomuŋ gonji, iikawaa sunduya ii iŋijona mobu."

20 Kaeŋ ijoro mesaoŋ kema Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ muroti, iikawaa qaaya kanaiŋ Ten-taoŋ distrik uutanoŋ jeŋ seiro kuuyanoŋ moma waliŋgogi. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Luuk 8.40-56

21 Jiisasnoŋ waŋgonoŋ uma eleema aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ
karo ejemba tuuŋ mamaganoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi aŋgoŋ
goraayanoŋ naŋgi.
22 Naŋgi qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus
iinoŋ kaŋ Jiisas iima batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma muro.
23 Simiŋ kuma muŋ kaparaŋ koma qama kooliŋ kokaeŋ
ijoro, “Borana melaanoŋ komumambaajoŋ anja. Mono kaŋ
boroga qaganoŋ ana qeaŋgoŋ toroqeŋ laligowa.”
24 Kaeŋ ijoŋ Jiisas wano motooŋ keni ejemba tuuŋlelembe
yoŋonoŋ gemagaranoŋ kema oloqologoŋ liligoŋ oroma
keŋgi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

25 Keŋgi iikanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ
koiŋsa gbani 12:waa so iima ji kiro laligoro.
26 Kaeŋ laligoŋ siimbobolo mamaga moro selegaleŋ ma-
maganoŋ iwaa gawoŋa megi ilailaa moŋ mende mokoloon
laligoro. Iinoŋ selegaleŋ ejemba yoŋoo tawagiaajoŋ moneŋ
hinaya kuuya giliŋ laligoroto, jia iikanoŋ mono mombo
momboga meŋ boliŋ muro laligoro.
27-28 Kaeŋ laligoŋ Jiisaswaa bujuya moma kokaeŋ jero,
“Niinoŋ ii oosirimambaajoŋ moma bimooŋ malekuya-
gadeeŋ boroŋa moŋ oosiriwenagati eeŋ, mono saanoŋ
qeaŋgomaŋa.” Kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ Jiisaswaa
gematanoŋ kema malekuyanoŋ oosiriro.
29 Oosiriro saya iikanondeeŋ juguro qenjeŋmanjeŋa ii
qaono selianoŋ qeaŋgoro moro.
30 Qeaŋgoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ esuŋa moŋ kotoŋ
kenoti, ii moma ejemba tuuŋ batugianoŋ eleema qisiro,
“Moronoŋ malekuna oosirija?”
31 Kaeŋ qisiro gowokourutanoŋ kokaeŋ ijogi, “Ejemba
tuuŋnoŋ ologoŋ liligoŋ goma goosiriju. Ii iima nomaeŋ
‘Moronoŋ noosirija?’ qisijaŋ?”
32 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ mombo “Moronoŋ ii anja?” jeŋ
qisiŋ mokoloomambaajoŋ eleema uuŋ iŋiiro.
33 Iŋiiro emba selianoŋ aŋgoleto kolooroti, iinoŋ ii
moma iikawaajoŋ toroko moma jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa
batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kania kuuya ijoro.
34 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaarig-
anoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Qenjeŋmanjeŋganoŋ mono
qaono saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

35 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa
mirinoŋga moŋnoŋ qele kaŋ Jairus ijoro, “Boraga komuja!

Kawaajoŋ mono boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ mende amba.”

36 Ijoro Jiisasnoŋ qaa iikawaa telambelaŋ ama qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono nii moma laariŋ nomba.”

37 Kaeŋ ijoŋ ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito, Jeims ano Jeimswaa koga Jon iigadeeŋ uŋuano ii otaaŋ keŋgi.

38 Kema qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋ keugi ejemba tuuŋ guju megi iŋiiro. Mamaganoŋ jiŋgeŋ qama kotakota saama amburereŋ megi.

39 Iŋiima mirinoŋ uma kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naambaajoŋ guju meŋ saaju? Bora iikanoŋ mende komujato, gaoŋga eja.”

40 Kaeŋ iŋijoro jonoŋsisi kaaŋa kolooro jomoma mugito, iinoŋ ii kuuya oŋotaaŋ borawaa nemuŋmaŋa ano tosaaŋa iwo laligogiti, iigadeeŋ uŋuano bora eroti, iikanoŋ ugi.

41 Uma Jiisasnoŋ bora ii borianoŋ meŋ ijoro, “Talita kuum.” Ii ananaa qaanoŋ Bora melaa, nii gijojeŋ: Mono waaba!

42 Kaeŋ ijoro bora gbania 12 iinoŋ mono iikanondeeŋ waama nama kema karo. Kaeŋ kolooro iima kosogia kitoŋ waliŋgogi.

43 Waliŋgogi iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ jeŋ soŋgo kotakota ano. Ii ama bora melaa ii nembanene mugi newaatijoŋ iŋijoro. Kiaŋ.

6

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Luuk 4.16-30

1 Ii kolooro Jiisasnoŋ Jairuswaa gomaŋ baloŋ mesaoro gowokourutanoŋ otaaŋ iwo kema Jiisaswaa somasomarii taoŋanoŋ keugi.

2 Sabat kendonoŋ karo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa kanaiŋ kuma oŋono. Kuma oŋono moma ejemba mamaganoŋ aaruŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Yei, gejajuju! Iwoi kuuya koi mono daeŋkaya moma jeja? Momakootoya ii mono moronoŋ kuma muro jeja? Ano aŋgoleto ku-usuŋawo kaaŋa ii mono moronoŋ inaaŋ muro borianoŋ mero asugija?

3 Eja koi mono gomaŋ kokawaa motoŋqeqe ejiaga. Mariawaa meria ano Jeims, Joosef, Juuda ano Saimon yoŋoo dagiaga. Naaŋurutanoŋ batunananoŋ koi laligoju.” Nazaret yoŋonoŋ kaeŋ jegi uugianoŋ boliro iikanoŋ amamaagi.

4 *Amamaagi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo ejawaa
sakiti ano tinitosaurutanoŋ mono iyaŋaa taonoŋ jejewili
ama muŋkejuto, gomaŋ tosaaŋa iikanoŋ kaeŋ qaago.”
5 Kaeŋ aŋgitiwaajoŋ Jiisasnoŋ ji ejemba motomotooŋgo
boria qagianoŋ ama meŋ qeaŋgoŋ oŋonoto, aŋgoleto ku-
usuŋawo tosaaŋa memambaajoŋ amamaaro.
6 Kaeŋ kolooro momalaariŋgianoŋ mende asugiro
yaŋgiseŋgiaajoŋ ama aaruro. Aaruŋ oŋomesaoŋ Nazaretwaa
kosianoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma
laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Luuk 9.1-6

7 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono kagi kanaiŋ woi
woi kuuya wasiŋ oŋono. Wasiŋ oŋoma omejiilaŋ konjoma
oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono.
8 *Ii oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Kana kembuti-
waajoŋ taa gbarugia meŋ kembu. Iwoi tosia moŋ mende
mewu. Kana samoŋgia qaago, gesogia qaago me soojaakota
ii irimuŋ kasagianoŋ mende somoŋgowu.
9 Kana esu saanoŋ kanagianoŋ somoŋgowu. Maleku
samoŋa qaagoto, maleku motooŋgo mewu.”
10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kema miri daeŋ daeŋ keubuti,
mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana
kembu.
11 *Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ
oŋoma qaagia mende mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ
jeŋ qendeema oŋombu, ‘Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ sub-
ubuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ qesaaniŋ
oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa.’ Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa
moma kotogi saanoŋ gomaŋ me taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ
kembu.”
12 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema ejemba uugia meleembuti-
waa Buŋa qaaya ii jeŋ seiŋ laligogi.
13 *Laligoŋ omejiilaŋ mamaga oŋotaaŋ ji ejemba mamaga
kelenoŋ oŋomoriŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋoŋgi. Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ toroko moro.
Mat 14.1-12; Luuk 9.7-9

14 *Jiisaswaa qabuŋayanoŋ seiŋ kiŋ Herodwaa gejianoŋ
kemero moro. Ejembanoŋ kokaeŋ jegi, “Jon Oomulu ejanoŋ
mono koomunoŋga waama gawoŋa mero aŋgoleto ku-
usuŋawo asugiŋkeja.”

---

* **6:4:** Jon 4.44 * **6:8:** Luuk 10.4-11 * **6:11:** Apo 13.51 * **6:13:** Jei 5.14
* **6:14:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

15 Kaeŋ jegito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Ii mono Elaija.”
Tosianoŋ toroqeŋ jegi, “Ii gejatootoo eja walaga
yoŋoonoŋga moŋ.”
16 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ ii moma kokaeŋ jero,
“Jon Oomulu eja niinoŋ jewe aroya kotogiti, iinoŋ mono
koomunoŋga waama laligoja.” Majakaka moma kaeŋ jero.

Jombaa aroya kotogi komuro.

17 *Ii kokaembaajoŋa jero: Herodnoŋ koga Filipwaa embia
Herodias oloŋ mero Jon Oomulu ejanoŋ kiŋ poŋ jeŋ muro
kawaajoŋ opotoro wasiŋ oŋono kema Jon meŋ somoŋgoŋ
kapuare mirinoŋ ooŋgi.
18 Jonoŋ Herodwaa qaa kokaeŋ jero: “Gii qamboga oloŋ
meŋ laligoŋ Kana qaa uugujaŋ.”
19 Kaeŋ jero Herodiasnoŋ Jon kazi ama muŋ qegi
komuwaatiwaajoŋ moroto, iikawaa kania moŋ mende
mokolooro.
20 Mende mokolooro Jonoŋ eja solaŋa ano soraaya toroya
kolooroti, Herodnoŋ ii moma sopa somoŋgoŋ kokojinjiŋ
koma reeŋreeŋ suluŋ muŋ Jombaajoŋ toroko moma laligoro.
Kaeŋ laligoŋ Herodnoŋ Jombaa jetanoŋga qaa moroti, ii uuta
kuugi qaa mamagaajoŋ uuwoiwoi moro. Ii kileŋ Jombaa
qaaya momambaa siiŋ moro.
21 Kaeŋ kolooro Herodiasnoŋ Jon qemambaa kania mende
mokolooŋ laligoro iikawaa kambaŋa awaa ii kokaeŋ kaŋ
kuuro: Kiŋ pombaa kolokoloo kambaŋanoŋ karo jejelombaŋ
ama jawiŋ ano kawali galeŋuruta ano Galili prowinswaa
jotamemeya waŋa ii koma horoŋ oŋono kouma ragi.
22 Kouma ragi Herodiaswaa boratanoŋ miri iikawaa uu-
tanoŋ kouma danis ano Herod ano iwo nene duŋ liligoŋ
ragiti, iyoŋonoŋ iikawaa iimasiiŋa mamaga mogi. Kaeŋ
mogi kiŋnoŋ emba saraŋ ii kokaeŋ ijoro, “Borana, gii naa
iwoiwaajoŋ siiŋa mobagati, ii saanoŋ qisiŋ nona togoŋ
gomaŋa.”
23 Kaeŋ ijoŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ
ijoro, “Naa iwoiwaajoŋ qisiŋ nombagati, ii mono saanoŋ go-
maŋa. Iwoi ii me ii me prowins galeŋ koma oŋomakejeŋi, ii
kaaŋiadeeŋ saanoŋ mendeema bakaya moŋ gombe galeŋgia
koloowa.”
24 Kaeŋ ijoro seleeŋgeŋ kema nemuŋa kokaeŋ qisiŋ muro,
“Nemuna, nii Kiŋnoŋ naa iwoiga nombaatiwaajoŋ qisiŋ
mubenaga?”

Kaeŋ qisiŋ muro nemuŋanoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono
kema jena Jon Oomulu ejawaa aroya kotogi waŋa meŋ kaŋ
nomba.”

---

* **6:17:** Luuk 3.19-20

25 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ miri uutanoŋ bobogariŋ
kimbaanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ ijoro, “Ama, niinoŋ siiŋ
kokaeŋ mojeŋ: Giinoŋ mono jeŋ kotona Jon Oomulu ejawaa
aroya kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ ii keteda koi
nomba.”
26 Kaeŋ ijoro kimbaa uutanoŋ kobooro wosoya moroto,
jojopaŋ qaaya somoŋgoro somataurutanoŋ ii mogiti, iyoŋoo
jaagianoŋ kamaaŋ qewabotiwaajoŋ qiqisiya gema qemam-
baajoŋ moma bimooŋ mesaoro.
27 Mesaoŋ iikanondeeŋ opotoroya moŋ wasiŋ ijoro, “Gii
mono kema Jombaa aroya kotoŋ waŋa meŋ kawa.”
28 Kaeŋ ijoŋ wasiro kapuare miri gbadeyanoŋ kema aroya
kotoŋ waŋa kondenoŋ ama meŋ kaŋ emba saraŋ ii muro
nemuŋa muro.
29 Jombaa gowokourutanoŋ iikawaa bujuya moma kema
qamoya meŋ qasiriwaa jamo kobaanoŋ ama roŋ koŋgi.
Kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kiŋ Herodnoŋ kanageŋ Jiisas-
waajoŋ jero, “Jonoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ waama
laligoja.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Luuk 9.10-17; Jon 6.1-14

30 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroon
iwoi meŋ ejemba kuma oŋoŋgiti, iikawaa sunduya kuuya
ijogi.
31 Ijogi ejemba donoŋ donoŋ kaŋ kema aŋgi selegia tiiroto,
nene newuyatiwaa kambaŋa mende kolooro. Kawaajoŋ
Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono niwo kagi
gomaŋ gbameŋanoŋ anana siri kema laligoŋ haamo melaada
mewoŋa.”
32 Kaeŋ iŋijoro ejemba oŋomesaoŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ
gbameŋa moŋgeŋ iyaŋgia siri laligowombaajoŋ keŋgi.
33 Keŋgi ejembanoŋ ii iima mamaganoŋ iikawaa bujuya
moma taoŋ ano gomaŋ so iikanoŋa baloŋ kana bobogariŋ
waladeeŋ kema iikanoŋ keugi.
34 **Keugi Jiisasnoŋ waŋgonoŋga kamaaŋ ejemba tuuŋ so-
mata iŋiiro lama galeŋgia qaa tani iliŋwaliŋ qeŋ laligogi
yoŋoojoŋ wosoya moro. Wosoya moma kanaiŋ Buŋa qaa
kania kania kuma oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.

35 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ
ano gowokourutanoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, “Boi.

* **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; 34.5; Mat 9.36 * **6:34:** Jaŋ 27.17; 1 Kiŋ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

Nono gomaŋ gbameŋa kokanoŋ laligoniŋ gomaŋ tiimambaa anja.
36 Kawaajoŋ gii saanoŋ ejemba koi wasiŋ oŋona gomaŋ ano miri boleboole kosere rama kenjuti, iikanoŋ kema nembanenegia sewaŋa meŋ newu."
37 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ meleema iŋijoro, "Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu." Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, "Nononoŋ mono nomaeŋ ambonaga? Gawoŋ meme kambaŋ 200:waa sewaŋa (Kina 2,000) eja. Moneŋ ii meŋ kema nene bered sewaŋa meŋ uŋuagiwombaajoŋ jejaŋ me?"
38 Kaeŋ qisiŋ mugi jero, "Oŋoaŋgiaanoŋ nene bered dawi raja? Ii kema iibu." Kaeŋ jero gesogia qeŋgama jegi, "Bered 5 ano sora woi iikaanda meŋ laligojoŋ."
39 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Ejemba kuuya, oŋo mono deema nene newombaajoŋ tuuŋ boleboole ajoroon lolo toŋgoŋanoŋ kemeŋ rabu."
40 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono kosere tuuŋa tuuŋa deema ragi. Tuuŋ tosia 100 ano tosia 50 kaaŋ kaaŋ kululuuŋ rama keŋgi.
41 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianoŋ aŋgi. Sora woi ii kaaŋiadeeŋ tuuŋ kuuya yoŋoojoŋ mendeeno.
42 Mendeeno ejemba korebore neŋgo neŋ timbiriigi.
43 Neŋ timbiriigi nene kitia kitia mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kaaŋagadeeŋ sora kitia ii meŋ kululuugi. Kiaŋ.
44 Eja bered negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 5,000. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Jon 6.15-21

45 Negi tegoro Jiisasnoŋ iikanondeeŋ gowokouruta jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, "Oŋo mono waŋgonoŋ uma waladeeŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Betsaida gomanoŋ kembu. Niinoŋ saanoŋ kambaŋ biiwianoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋomago kamaŋa."
46 Kaeŋ jeŋ yeizozogia jeŋ oŋooma baaŋanoŋ uma qama kooliro.
47 Qama kooliŋ laligoro mare kolooro iyaŋodeeŋ baaŋanoŋ laligoro waŋgogianoŋ aŋgoŋ biiwianoŋ keno.
48 Keno loqanoŋ qeŋ qeŋ bimbimgoŋ naŋgogi keno haamonoŋ keŋgiti, iikaaŋ baageŋa qeŋ karo bimooro majakaka somata mogi. Gomaŋ aaŋanoŋ (3-6 kilok) iikaaŋanoŋ Jiisasnoŋ kaeŋ iŋiima apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ gowokouruta oŋoonoŋ kaŋ uŋuugumambaa ano.
49 Apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ karo ii iima "Kowe Soŋgorinoŋ kaja!" jeŋ kanaiŋ qama silaŋgi.

50 Qama silama kuuyanoŋ ii iima toroko mogito, Jiisasnoŋ iikanondeeŋ qaa bonjonda jeŋ kokaeŋ iŋijoro,

“Alauruna, mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”

51 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋ waŋgonoŋ uro haamonoŋ goroŋ qero. Goroŋ qero jeneŋgia ororo honoŋa mende aarugi.

52 Wala bered meŋ seiŋ uŋuagiroti, iikawaa kania mende moma asarigito, uugianoŋ gojono kaaŋiadeeŋ aaruŋ ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Genesaret laligoŋ meŋqeeaŋgo gawoŋ mero.
Mat 14.34-36

53 Apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Genesaret gomanoŋ keuma waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi.

54 Waŋgo mesaoŋ sakasinoŋ kemegi ejembanoŋ Jiisas iikanondeeŋ moma kotoŋ mugi.

55 Moma kotoŋ muŋ qaa aŋgi meŋ bobogariŋ mindimindiri sopa gomaŋgianoŋ gomaŋ so liligogi. Liligogi moma kanaiŋ ji ejemba demberunoŋ aŋgoŋ oŋoma Jiisasnoŋ gomaŋ daeŋ laligorotiwaa so uŋuama kagi.

56 Gomaŋ so, taoŋ, miri me kuuŋ mombaa uutanoŋ kenotiwaa so ji ejemba uŋuama sombeŋgianoŋ ama oŋoŋgi. Ama oŋoma Jiisaswaa selianoŋ me malekuyaa susuyanoŋ oosiriwombaajoŋ welema muŋ laligogi. Oosirigiti, kuuya yoŋonoŋ mono qeaŋgodaborogi. Kiaŋ.

7

Ambosakoŋ yoŋonoŋ qaa kuma soogi.
Mat 15.1-9

1 Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa boi tosaaŋa Jerusalem sitinoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ ajoroogi.

2 Kambaŋ iikanoŋ Jiisaswaa gowokouruta tosaaŋanoŋ borogia mende soŋgbama doŋhamo mende qeŋ nembanene negi iŋiima uugia boliro.

3 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Juuda ejemba tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ ambosakoŋ yoŋoo siligia otaaŋ laligogi. Kawaajoŋ borogia wala soŋgbama sororogoŋgo nembanene neŋ laligogi.

4 Kaaŋagadeeŋ gawononga me maaketnoŋga kawuti, iikanoŋ wala apu kosoŋ ariŋ konjoratiŋgo nene oosiriŋ laligogi. Kaaŋagadeeŋ qambi, monjoŋ ano komanene kuuya ii soŋgbama hamo qeŋ laligogi. Sili kaaŋa kaaŋa ii mamaga otaaŋ laligogi.

5 Kawaajoŋ Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ ano iikawaa
boi yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Goo gowokou-
ruganoŋ mono naambaajoŋa ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ
sili mende otaaŋ borogia doŋhamo mende qeŋ kileŋ nem-
banene meŋ neŋkeju.”

6 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Oo uumeleembaa
ejemba seleseleya, gejatootoo eja Aisaianoŋ mono oŋoo
kaniagia tororo luluuma Buju Tere moŋ kokaeŋ oorota eja,

‘Ejemba tuuŋ koi kanoŋ mono je buugianoŋ awaa-
gadeeŋ goda qeŋ nomakejuto, uugianoŋ telambelaŋ
ama noma moŋgeŋ koriganoŋ aŋgi eja.

7 Kaeŋ ero noo waena eeŋ toontooŋ meŋ mepeseeŋ no-
makeju.

Kana qaa kuma oŋombonjeŋ kitianoŋ ejemba yoŋoo
jeŋkootogia ii gisomaso ama melokanjiŋkeju.’

8 Aisaianoŋ kaeŋ ooro. Oŋo mono iikawaa so Anu-
tuwaanoŋ jojopaŋ qaa gema qeŋ ambosakoŋurugia yoŋoo
siligia otaaŋkeju. Ii mende sokonja.”
9 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoaŋgiaa siligia walaga otaa-
wombaajoŋ mono awaagadeeŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa
qewagoŋkeju.
10 *Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ
kotoro, ‘Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba,’ ano
‘Moŋnoŋ maŋa me nemuŋa qasuaaŋ mubaati, ii mono qegi
komuwa.’
11 Kaeŋ jeŋ kotoroto, oŋo qaa ii uuguŋ kokaeŋ jeŋkeju,
‘Moŋnoŋ nemuŋ maŋa ii kokaeŋ irijowaa: Oo wosona mo-
jeŋ. Noo naŋgonaŋgo iwoina buŋa qeŋ aowaoragati, ii Anu-
tuwaa taha mamatewowaajoŋ gosiŋ andaborowe buŋayaa
nanduŋa koloowaa.
12 Moŋnoŋ kaeŋ irijoro sokombaa jeju.’ Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ
mugi nemuŋ maŋa yoroojoŋ ilailaa moŋ mende toroqeŋ
oromakebaa. Ii mende sokonja.
13 Yei! Kaeŋ ama oŋoaŋgiaa nanamemeŋgiaa siligia jeŋ
kotoŋ iikanoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa qewagogi omaya
koloŋ jaŋgoŋ qaomakeja. Oŋo iwoi kaaŋa ii mamaga
amakeju.” Kaeŋ jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Eja uu ii nomaeŋ tiloŋ riisija?
Mat 15.10-20

14 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ mombo oŋoono kagi kokaeŋ
iŋijoro, “Oŋo mono kuuya qaa koi geja ama moma asariwu.

* **7:6:** Ais 29.13 * **7:10:** Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

15 Iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, iikanoŋ tiloon mumambaajoŋ amamaaŋkejato, iyaŋaa uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloon muŋkeja.
16 Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa." Kiaŋ.
17 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ oŋomesaoŋ kema miri moŋnoŋ uro. Uma raro gowokourutanoŋ sareqaa iikawaa kaniaajoŋ qisigi.
18 Qisigi kokaeŋ iŋijoro, "Oo alauruna, oŋo kaaŋagadeeŋ momogia awaa mende koloojamaeŋ? Nembanene iwoi seleeŋgeŋga eja uutanoŋ kemeŋkeji, ii tiloon mumambaajoŋ amamaaŋkeja. Ii moma kotoju me qaago?
19 Ii uu wombotanoŋ mende kemeŋkejato, korojoŋanoŋ kemeŋ seleeŋgeŋ kamaaŋkeja." Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ nembanene kuuya ii meŋ soraidabororo.
20 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, "Eja uu wombotanoŋga qaa kouma kamaaŋkeji, iikanoŋ mono tiloon muŋkeja.
21 Ejemba uu wombogianoŋga iwoi koi kaaŋa koloon koumakeja: Qaa bologa romoŋgoŋ serowiliŋ ambombaajoŋ momakeju. Iwoi yoŋgoro meŋ oweŋ jenaŋ meŋ ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ momakeju.
22 Oloŋkalu ambombaajoŋ momakeju. Meŋgo mewombaa otoko amakeju. Bidaaŋ jembooli ano aŋgomokoloŋ ambombaajoŋ momakeju. Qaa saga jeŋ uuduuduu ambombaajoŋ momakeju. Gejajuju ama goroŋooso ambombaajoŋ momakeju. Sewaŋkiki laligoŋ gemaqeqe qaa jeŋ Anutu mepaegowombaajoŋ momakeju. Jaba-arambaraŋ ama sili uugia qaa amakeju.
23 Iwoi bologa kuuya iikanoŋ mono ejemba uu wombogianoŋga kouma tiloon oŋomakeja." Kiaŋ.

Keinan emba moŋnoŋ kaparaŋ koma qama kooliro.
Mat 15.21-28
24 Jiisasnoŋ waama Genesaret gomaŋ mesaoŋ siti qagara Taia ano Saidon iikawaa distrik qata Fonisia kawaa uutanoŋ keno. Kema gomaŋ moŋnoŋ uma bujuya moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ buugia mejugoroto, kileŋ aasaŋgoya laligomambaajoŋ amamaaro.
25 Amamaaro iikanondeeŋ emba moŋ borata melaa ii omeyawo laligoro Jiisaswaa bujuya moma iwaanoŋ kaŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuno.
26 Emba ii Juudaga qaagoto, Griik qaa jeŋ laligoro. Nemuŋ maŋa ii Fonisiaga Siria prowins kanoŋa. Iinoŋ borataa uutanoŋga ome konjombaatiwaajoŋ welema muro.
27 Welema muro kokaeŋ ijoro, "Juuda nono wala nononanaa meraboraanana uŋuaginiŋ neŋ timbiriŋ

ambuya. Kawaajoŋ merabora yoŋoo mirigianoŋga bered meŋ kasu oŋoniŋ mende sokombabo. Juuda anana wabaurunana oŋoo qagia kasu qamakejoŋ. Niinoŋ wala Juuda ejemba ilaaŋ oŋombe kantri tosaaŋa oŋonoŋ mono kasu kaaŋa mamboma laligowu."

28 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ meleeno, "Poŋ, ii saanoŋ mojento, kasu meria yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ merabora yoŋoonoŋ nene reemoŋa nene duŋ baatanoŋ kamaaro neŋkeju."

29 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Qaa kaeŋ jeŋaŋiwaajoŋ saanoŋ moma gonjeŋ. Ome iikanoŋ mono keteda koi boraga mesaoŋ kenja. Kawaajoŋ gii saanoŋ kemba."

30 Kaeŋ ijoro moma mirianoŋ keno omenoŋ borata mesaoro duŋanoŋ ero iiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja moŋ meagoro.

31 Jiisasnoŋ mombo Taia siti gomaŋ mesaoŋ Saidon sitinoŋ kema uuguŋ misiŋgoŋ Ten-taoŋ gomambaa biiwia uuguŋ Galili apu aŋgoŋ kosianoŋ karo.

32 Karo gejaduu eja moŋ qaaya qaomambaajoŋ anoti, ii wama Jiisaswaanoŋ kagi. Kaŋ boria waŋanoŋ ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi.

33 Qisiŋ mugi eja ii wama ejemba tuuŋ ii oŋomesaoŋ moŋgeŋ keni. Kema Jiisasnoŋ boro susuya gejianoŋ ama nama mombo iyaŋaa boro susuyanoŋ sulaaŋ neselaŋanoŋ oosiriro.

34 Oosiriŋ Siwenoŋ uuro uro osoŋgombo qama kooliŋ iyaŋaa qaanoŋ "Efata," ananaa qaanoŋ 'Mono toowa,' kaeŋ jero.

35 Kaeŋ jero gejawoitanoŋ toori neselaŋanoŋ lolooro qaaya awaagadeeŋ jero.

36 Jero Jiisasnoŋ iikawaa bujuya ejemba iŋijowubotiwaajoŋ qotogoŋ oŋono. Qotogoŋ oŋoma kaparaŋ kono yoŋonoŋ ii kaparaŋ koma jeŋ seiŋ laligogi.

37 Jeŋ seiŋ laligogi ejembanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Iwoi kuuya awaagadeeŋ amakeja. Gejaduu gejagia metooro momakeju. Ejemba motoya yoŋoo neselaŋgia isano qaa jeŋkeju." Kiaŋ.

8

Jiisasnoŋ ejemba 4,000 nene uŋuagiro.
Mat 15.32-39

1 Kambaŋ kanoŋ ejemba tuuŋ somatanoŋ mombo ajoroogi. Nembanenegia qaa laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta oŋoono iwaanoŋ kagi kokaeŋ iŋijoro,

2 “Niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ wosona mojeŋ. Yoŋonoŋ niwo kaŋ weeŋ karooŋ laligogi nembanenegia qaondabororo iijeŋ.
3 Yoŋoonoŋga tosianoŋ koriganoŋga kaŋ laligogi niinoŋ ‘Saanoŋ gomaŋgianoŋ kembu,’ jemambo. Nene mende negi eeŋ wasiŋ oŋombe kana batuyanoŋ kema kema jaagia giliro tiwitiwilaa mokoloowubo.”
4 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ meleema kokaeŋ ijogi. “Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kokanoŋ moŋnoŋ mono daeŋkaya nembanene kaaŋa mokoloon tuuŋlelembe koi uŋuaginaga?”
5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋoonoŋ bered dawi raja?” Qisiŋ oŋono “Bered 7 raja,” ijogi.
6 Ijogi Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe ii namonoŋ kemeŋ rabutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ ragi. Kemeŋ ragi bered 7 ii meŋ Anutu qama kooliŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ gowokouruta oŋoma ejemba tuuŋ so batugianoŋ ambutiwaajoŋ jero. Kaeŋ jero iikawaa so aŋgi.
7 Yoŋoonoŋ sora boleboole tosia kaaŋagadeeŋ raro. Ii kaaŋiadeeŋ meŋ kotuegoŋ ejemba tuuŋ so batugianoŋ toto qeŋ oŋombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono.
8 Jeŋ kotoŋ oŋono oŋoŋgi neŋ neŋ timbiriŋgogi. Neŋ timbiriŋgoŋ nene kitia mesaogi raroti, ii konde 7 meŋ kululuugi saa qero.
9 Eja nene negiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 4,000. Negi wasiŋ oŋono gomaŋgianoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoleto iibombaajoŋ kaparaŋ koŋgi.
Mat 16.1-4

10 Keŋgi iikanondeeŋ gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma distrik qata Dalmanuta kanoŋ keŋgi.
11 *Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ iikanoŋ kaŋ Jiisaswo kanaiŋ jenoŋkooli aŋgi. Qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ kaparaŋ koma qisigi, “Mono jena Siwenoŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.”
12 *Kaeŋ jegi uutanoŋ bimooro osoŋgoŋawo qero jero, “Oo ejemba kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojuti, oŋo mono naambaajoŋ Anutuwaa aiwese asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakeju? Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ aiwese kaaŋa ii mende meŋ qendeema oŋombaa. Qaago awawi!”
13 Kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ mombo gowokouruta yoŋowo waŋgonoŋ uma apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keugi. Kiaŋ.

---

* **8:11:** Mat 12.38; Luuk 11.16 * **8:12:** Mat 12.39; Luuk 11.29

Farisii ano Herod yoŋonoŋ woso konduŋ kaaŋa kolooju.
Mat 16.5-12

14 Iikanoŋ keuma samoŋ mewombaajoŋ duduugi bered
motooŋgoda ii waŋgonoŋ meŋ ragi.
15 *Ragi Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Oŋo Kana
qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ (Farisii) yoŋoo tomembouŋbouŋ
qaagia ano Herodwaa riki sombaŋ iikawaajoŋ mono
galeŋgia mewu. Ii awaagadeeŋ mende gosiŋ gema qewuti
eeŋ, iyoronoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ
oŋombaota."
16 Jeŋ kotoŋ oŋono qaa gemata ii mende moma asariŋ
batugianoŋ kokaeŋ amiŋ mogi. "Berednana qaawaajoŋ jeja
me nomaeŋ?"
17 Ii amiŋ mogi gejianoŋ kemero kokaeŋ iŋijoro, "Naam-
baajoŋ berednana qaa jeŋ amiŋ moju? Noo kaniana ii
naambaajoŋ mende moma kotoju? Ii mende moma asariju
me? Uugejagianoŋ gojoma raja me?
18 *Jaagia rajaoto, kileŋ mende iima kotoju me? Gejagia
rajaoto, kileŋ mende moma asariju me? Iwoi asugiroti, ii
duduuju me qaago?
19 Niinoŋ bered 5 ii ejemba 5,000 yoŋoojoŋ motowe
iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ saa
qero?" Qisiŋ oŋono "Konde 12," ijogi.
20 Ijogi toroqero, "Niinoŋ bered 7 ii ejemba 4,000 yoŋoojoŋ
motowe iikawaa kitia meŋ kululuugi konde dawinoŋ kemeŋ
saa qero?" Qisiŋ oŋono "Konde 7," ijogi.
21 Ijogi moma jero, "Kawaajoŋ kaniana ii mono
kaaŋiadeeŋ mende moma asariju me?" Kiaŋ

Eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

22 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Betsaida taonoŋ kagi.
Kanoŋ kaŋ eja jaagoo moŋ wama Jiisaswaanoŋ kouma
borianoŋ oosiriwaatiwaajoŋ qama kooliŋ mugi.
23 Qama kooliŋ mugi Jiisasnoŋ eja jaagoo ii borianoŋ meŋ
wama miri seleeŋgeŋ keni. Kema sulaaya sulaaŋ jaayanoŋ
ama boria waŋanoŋ ama qisiŋ muro, "Iwoi moŋ iijaŋ me
qaago?"
24 Qisiŋ muro jaaya uuro uro jero, "Ejemba iŋiijento, ii gere
tanitani koloogi kokoosugadeeŋ iŋiibe kema kaŋ nanju."
25 Kaeŋ jero mombo borianoŋ jaawoita oosiriro toori
tororo uuro asariŋ kotoro iwoi kuuya awaagadeeŋ iid-
abororo.

---

* **8:15:** Luuk 12.1 * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Maak 4.12

26 Iidabororo wasiŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii gomaŋ moŋgeŋ
mende kembato, dindiŋa geeŋgaa gomaŋgaŋoŋ kemba.”
Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Luuk 9.18-21

27 Jiisasnoŋ Betsaida mesaoŋ gowokouruta yoŋowo Sisaria
Filipai taombaa kosianoŋ keŋgi. Kananoŋ kema gowok-
ouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ
jeŋkeju? Nii eja moroga koloojeŋ?”

28 *Qisiŋ oŋono meleema kokaeŋ jegi, “Tosianoŋ ‘Gii
Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,’ jeŋkejuto, tosianoŋ ‘Gii Elaija
koloojaŋ,’ ‘jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gii
gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.’ ”

29 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Ano oŋoaŋgio noojoŋ
nomaeŋ jeju? Nii moroga koloojeŋ?” Qisiŋ oŋono Piitonoŋ
kokaeŋ meleeno,

“Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ.”

30 Kaeŋ meleeno kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobabotiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.21-28; Luuk 9.22-27

31 Jiisasnoŋ gowokouruta kanaiŋ kokaeŋ kuma oŋono,
“Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga
mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano
Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa.
Komuro weeŋ karooŋ tegoro koomunoŋga waabaa.”

32 Jiisasnoŋ qaa ii mende kolatiŋ asuganoŋ jero Piitonoŋ
iikanondeeŋ horoŋ muŋ goraayanoŋ kema kanaiŋ qotogoŋ
muro.

33 Qotogoŋ muro eleema gowokouruta uuŋ iŋiima Piito
qotogoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Gii qaa romoŋgojaŋi, ii Anu-
tuwaanoŋ qaaga qaagoto, baloŋ ejemba ano Satan siiŋgiaga.
Kawaajoŋ Satan, gii mono keteda koi noo jaasewananoŋga
togowa.” Kiaŋ.

Kraist otaawoŋatiwaa sewaŋa.

34 *Jiisasnoŋ ejemba tuuŋ ano gowokouruta oŋoono kagi
qaa kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ noo gemananoŋ kamambaa-
joŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa
bologa gema qero sisia megi siimbobolo ii bisimakeba.
Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ
kawa.

---

* **8:28:** Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8 * **8:29:** Jon 6.68-69 * **8:34:** Mat 10.38; Luuk 14.27

35 *Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya ii nii ano noo Oligaa Buŋanaajoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon kotiiŋ laligowaa.
36 Moŋnoŋ gomaŋa gomaŋa yoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uuwaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende meŋ mubaa. Qaago totooŋ!
37 Anana kuuyanoŋ mono ananaa dowenana mewombaajoŋ amamaawoŋa.
38 Ejemba tuuŋa tuuŋa kambaŋ kokanoŋ balonoŋ oloŋkalu ama siŋgisoŋgo tosaaŋa ama laligoŋkeju. Moŋnoŋ iyoŋoo batugianoŋ noo qana ano noo Buŋa qaana meŋ kamaaŋ ambaati, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi Maŋaa asamararaŋa iima aarugi iinoŋ eja me emba kaaŋa mono iŋiima tiiŋ oŋombaa." Kiaŋ.

9

1 Kaeŋ iŋijoŋ kokaeŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutunoŋ bentotoŋa kuuro ku-usuŋanoŋ asugiwaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi ii koloon asugiro iibuya." Kiaŋ.

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-13; Luuk 9.28-36

2 *Weeŋ 6 tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama ejemba oŋomesaoŋ iyaŋgia siri baaŋa koriga moŋnoŋ uma gbameŋanoŋ laligogi. Iikanoŋ laligogi jaasewaŋgianoŋ nano Jiisaswaa sele tanianoŋ letoma morota kolooro.
3 Malekuyanoŋ tualalakota asamararaŋawo kolooro. Balonoŋ opo taaŋa gbabulunoŋ (saife, omo) soŋgbamakejuti, mono ii uuguŋ taaliro.
4 Kaeŋ kolooro Elaija ano Mooses yoronoŋ asugiŋ oŋoma Jiisaswo qaa amigi.
5 Amigi Piitonoŋ kanaiŋ qaa jeŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, "Somatanana, nononoŋ kokanoŋ uukorisoro mojoŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa: Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ."
6 Gowoko yoŋonoŋ jeneŋgia mamaga ororo Piitonoŋ "Nomaeŋ jemaŋa?" jeŋ qaa moŋgano.

* **8:35:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25 * **9:2:** 2 Piito 1.17-18

7 *Qaa moŋgama nano kokolo tualalakota asamararaŋawo
moŋnoŋ kamaaŋ umugayanoŋ esuuŋ oŋono iikawaa uu-
tanoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro mogi, “Eja koi neenaa
wombo merana kolooja. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”
8 Qaa ii moma uulaŋawo eleema uuŋ moŋgama woi ii mombo
mende iriigi Jiisasnondeeŋ yoŋowo nano. Kiaŋ.

Jon Oomulu eja ii Elaijawaa kitiaga kolooja.

9 Baaŋanoŋga roganoŋ kamaaŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ ko-
toŋ oŋono, “Oŋono iwoi iijuti, iikawaa bujuya ii mono
ejemba moŋ mende iŋijowu. Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ
koomunoŋga waaro iikawaa gematanoŋ ii saanoŋ jeŋ asariŋ
laligowu.”

10 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ
qaa ii uugianoŋ aŋgoŋ koma koomunoŋga waawaataa qaa
iikawaa kania ii iyaŋgia qisiŋ aoŋ amiŋ mogi.

11 *Amiŋ moma Jiisas kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kana qaawaa
boi yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju, ‘Gejatootoo eja Elaijanoŋ
mono Siwenoŋga waladeeŋ kamaaŋ asugiwaa.’ Ii nomaem-
baajoŋ jeŋkeju?”

12 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Elaijanoŋ
waladeeŋ kamaaŋ asugiŋ laaligo kuuya meagowaa. Qaa ii
hoŋaga koloojato, qaa moŋ koi mono naambaajoŋ oogi eja:
‘Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga
moro jejewili ama mubuya.’

13 Qaa woi ii ejaoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elaijanoŋ
mono kamaaŋ asugiroto, iwaajoŋ Buŋa qaa oogita ejiwaa so
ejembanoŋ ii iyaŋgiaa siiŋgia otaaŋ tondu ama mugi.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Luuk 9.37-43

14 Jiisas ano gowoko karooŋ yoŋonoŋ baaŋanoŋga ka-
maaŋ gowokouruta tosia yoŋoonoŋ kaŋ iwoi kokaeŋ iigi:
Kana qaawaa boi tosianoŋ nama yoŋowo jenoŋkooli ano
niinoŋgiinoŋ qaa jegi ejemba tuuŋlelembenoŋ liligoŋ iŋiima
naŋgi.

15 Kaeŋ nama ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ Jiisas iima
iikanondeeŋ aaruŋ bobogariŋ kosianoŋ kema joloŋa jegi.

16 Joloŋa jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋonoŋ naambaajoŋ
yoŋowo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ qaa jeju?”

17 Qisiŋ oŋono tuuŋgianoŋga eja moŋnoŋ meleema kokaeŋ
ijoro, “Boi, noo merana omenoŋ buuta muuŋguŋ qaamuuŋ
meŋ muro wama goonoŋ kajeŋ.

18 Iinoŋ kanoŋ me kanoŋ meŋ utugoŋ horoŋ giliro kamaaŋ
qeŋ buutanoŋga kokopa kamaaro iriŋa kijoŋgoŋ selianoŋ

* **9:7:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22 * **9:11:** Mal 4.5; Mat 11.14

mejugoŋkeja. Kaeŋ kolooro kaŋ goo gowokouruga welema oŋoma ome ii otaawutiwaajoŋ iŋijojento, yoŋonoŋ ii amamaajuya."

19 Kaeŋ ijoro meleema muŋ jero, "Yei! Balombaa ejemba yaŋgiseŋgiawo. Mono kambaŋ dawi oŋowo qatoŋ uŋuŋ laligowe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa. Ii mono wama noonoŋ kawu."

20 Kaeŋ jero wama iwaanoŋ kagi. Kagi omenoŋ Jiisas iima iikanondeeŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza horoŋ tama namonoŋ qeŋ poraŋporaŋ itagoŋ sembeŋ aoŋ ero buutanoŋga kokopa kouma kamaaro.

21 Jiisasnoŋ ii iima maŋa kokaeŋ qisiŋ muro, "Kambaŋ dawiwaa so tani koi asugiŋ muŋ kouro?" Qisiŋ muro jero, "Ii mono melaayanondeeŋ kolooŋ muro.

22 "Ii meŋ boliŋ mumambaajoŋ indiŋa indiŋa gerenoŋ me apunoŋ metano kambaŋ mamaga kemeŋ qeŋ qeŋgadeeŋ amakeja. Kaento, iikaaŋaa ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ, mono kiaŋkomuŋ ilaaŋ noromba."

23 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, " 'Ku-usuŋa moŋ goonoŋ eji eeŋ,' jejaŋ. Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono ilawoila mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Moŋnoŋ Anutu moma laariwaati, iwaanoŋ ilawoila kania kania saanoŋ kolooŋkebaa."

24 Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ qama jero, "Anutu moma laarijento, momalaarinanoŋ looloria kolooja. Momalaarina mono meŋ kotiiwa."

25 Jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ bobogariŋ kagi iŋiima iikawaajoŋ ome ii kokaeŋ jeŋ muro, "Gii qaamuuŋ ano gejaduuwaa omeya, niinoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Gii mono eja koi mesaoŋ kouma kema mombo mende eleema kawa."

26 Jeŋ muro qama silama mera ii utugoŋ uulaŋawo orogoŋ muro hororo utama kouma keno. Kouma keno qamo kaaŋa kolooŋ ero mamaganoŋ ii iima "Wosoya tegoja!" jegi.

27 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano.

28 Kaeŋ nano Jiisasnoŋ miri uutanoŋ uro gowokourutanoŋ aŋgiodeeŋ rama kokaeŋ qisiŋ mugi, "Nononoŋ mono naambaajoŋ ii nononanodeeŋ otaawombaajoŋ amamaajoŋa?"

29 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "Ome tania kaaŋa ii mono qama kooliŋ nene siŋgi laligoŋ saanoŋ otaawoŋa. Iwoi morota moŋ aniŋ mende kouma kembaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Luuk 9.43b-45

30 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo gomaŋ baloŋ ii mesaoŋ kema Galili prowins uutanoŋ liligoŋ naa gomanoŋ laligogiti, ii moŋnoŋ mobaatiwaajoŋ togoro.

31 Ii togoŋ gowokouruta kuma oŋomambaajoŋ oloŋ keŋgi.
Kananoŋ kema qaa kota kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ Siwe
gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba yoŋoo borogianoŋ ano
kemebaa. Kemero ii qegi komuwaa. Ii qegi komuro roŋ
koŋgi weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa.”
32 Qaa kota kaeŋ iŋijoroto, ii mende moma asarigi ano
kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Luuk 9.46-48

33 Kaeŋ kema Kaperneam taonoŋ kougi. Kanoŋ kouma
iyaŋaa miri uutanoŋ uma gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono,
“Oŋo kananoŋ kaŋ naa qaaga amiŋ mojuya?”
34 *Yoŋonoŋ kananoŋ kaŋ ‘Moronoŋ uuta kolooja?’ jeŋ ii
aŋgiodeeŋ amiŋ moma kagi. Kawaajoŋ qisiŋ oŋono qaagia
bogoro ragi.
35 *Qaa bogoro ragi Jiisasnoŋ kemeŋ rama gowokouruta 12
oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ uuta laligomambaajoŋ
mobaati eeŋ, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo baagianoŋ ka-
maaŋqeqeta koloon tosaaŋa kuuya weleŋ qeŋ oŋomakeba.”
36 Kaeŋ iŋijoŋ naamade melaa moŋ meŋ batugianoŋ ano
nano. Nano borianoŋ meŋ tawoyanoŋ ama kokaeŋ iŋijoro,
37 *“Moŋnoŋ naamade koi kaaŋa moŋ noo qananoŋ miri-
anoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma
horoŋ nombaa. Moŋnoŋ kaeŋ ama nombaati, iinoŋ ni-
igadeeŋ qaagoto, moŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ
koma horoŋ mubaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mindiŋgoŋ oŋono.
Luuk 9.49-50

38 Jonoŋ Jiisas kokaeŋ ijoro, “Boi, nononoŋ eja moŋ
ananawo mende liligoŋkeji, iinoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ
konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende qokotaaŋ
laligoŋkejiwaajoŋ ama nono ii qotogoŋ muniŋ.”
39 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ jero, “Ii mono mende qotogoŋ
mubu. Moŋnoŋ noo qana qama aŋgoleto meji, iinoŋ mono
iikawaa gematanoŋ noo gemaqeqe qaa afaaŋkota jemam-
baajoŋ amamaawaa.
40 *Moŋnoŋ mende qotogoŋ nonomakeji, iinoŋ mono
ananaa areŋnoŋ laligoja. (Kawaajoŋ noo alauruna tosia ii
aŋgosisiri mende meŋ oŋombu.)

---

* **9:34:** Luuk 22.24 * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Maak 10.43-44; Luuk 22.26
* **9:37:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20 * **9:40:** Mat 12.30; Luuk 11.23

41 *Ii mono naŋgoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ iikawaa turuŋa
oŋombaa. Moŋnoŋ Kraistwaa qatanoŋ iwaa buŋa koloojutiwaajoŋ ama apu qambi newutiwaa oŋombaati, Anutunoŋ
mono iikawaa turuŋa meleema mubaa. Niinoŋ qaa hoŋa
moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naŋgoŋ oŋombuti, iyoŋonoŋ
mono turuŋa mewuya." Kiaŋ.

Siŋgisoŋgowaa koŋgoroya mono qotogowu.
Mat 18.6-9; Luuk 17.1-2

42 Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, "Merabora koi kaaŋa moma
laariŋ nonjuti, moŋnoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoroya ama
muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta
mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa iroŋa mono nomaeŋ
muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ
somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi menduŋgoro kemebabo,
iikanoŋ mono afaaŋa koloon muro tani koloonaga.

43 *Kawaajoŋ boroganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa
koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ
giliŋgo borodomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon
oompelelen mokoloowagato, boroga woiwo laligoŋ kanageŋ
gere sianoŋ kemebabo. Sia gereya ii kambaŋ moŋnoŋ
mende bogowaa.

44 Iikanoŋ 'Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende
komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.'

45 "Kaaŋagadeeŋ kanaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa
koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii mono kotoŋ giliwa. Kotoŋ
giliŋgo kanadomoŋ laligoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon
oompelelen mokoloowagato, kanaga woiwo laligona gere
sianoŋ giligi kemebabo.

46 Iikanoŋ 'Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi mende
komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende bogowaa.'

47 *"Kaaŋiadeeŋ jaaganoŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaa
koŋgoroya ama gombaati eeŋ, ii mono qonjoma giliwa.
Qonjoma giliŋgo jaako motooŋgowo laligoŋ Anutuwaa
bentotonoŋ keuma oompelelen mokoloowagato, jaakoga
woiwo laligona gere sianoŋ giligi kemebabo.

48 *Iikanoŋ 'Doonoŋ selegia utoqutooŋ keema kougi
mende komuwuya ano je geregianoŋ kambaŋ moŋnoŋ
mende bogowaa.'

49 "Gere sia iikanoŋ ejemba kuuya ii sii kaaŋa gere bolanoŋ
dalasisi oŋoogi siimboboloya mobuya.

---

* **9:41:** Mat 10.42 * **9:43:** Mat 5.30 * **9:47:** Mat 5.29 * **9:48:** Ais 66.24

50 *“Sii ii awaa koloojato, siinoŋ naaŋa mesaowaati
eeŋ, ii mono nomaeŋ meagogi naaŋa mombo koloonaga?
Oŋo kaaŋiadeeŋ uumotooŋgo laaligowaa aiŋa mesaowubo.
Kawaajoŋ Siwe siigia mesaowubotiwaajoŋ mono galeŋgia
meŋ batugianoŋ luae qeŋ aoŋ laligowu.” Kiaŋ.

10

Loemba mesaoŋ aoaowaa qaaya
Mat 19.1-12; Luuk 16.18

1 Jiisasnoŋ waama Kaperneam gomaŋ mesaoŋ Jordan
apu kotoŋ leegeŋ kema metetereeŋ kamaaŋ mombo apu ii
kotoŋ Judia prowinsnoŋ karo. Karo ejemba tuuŋlelembenoŋ
mombo iwaanoŋ ajoroogi ama laligoroti, iikawaa so mombo
kuma oŋono.

2 Kuma oŋono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
tosianoŋ iwaanoŋ kaŋ qaawaa timbinoŋ horowombaa
aŋgobato meŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Ejanoŋ embia
mesaowaati eeŋ, iikanoŋ Kana qaa uuguwaa me qaago?”

3 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Moosesnoŋ iikawaa
qaaya nomaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonota eja?”

4 *Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ ijogi, “Ejanoŋ mesaoŋ aoao papia
ooŋgo embia saanoŋ mesaowaa. Moosesnoŋ kaeŋ jeŋ ko-
torota eja.”

5 Kaeŋ ijogi kokaeŋ jeŋ oŋono, “Iinoŋ mono uugia kotigaa-
joŋ ama jeŋkooto kaeŋ ooŋ oŋono.

6 *Ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ ilawoila ku-
uya mokolooroti, kambaŋ iikanondeeŋ ‘Eja ano emba
laligowutiwaajoŋ mokoloon oŋono.

7 *Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embi-
aanoŋ kema qokotaaro

8 yoronoŋ sele motooŋgo koloon laligowao. Kaeŋ koloon
toroqeŋ woi mende koloojaoto, sele motooŋgo koloon
laligowao.

9 Anutunoŋ eja ano emba mindiriŋ oronoti, ejemba
moŋnoŋ ii mono mende mendeema oromba.”

10 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ oŋoma miri uutanoŋ uro gowokouru-
tanoŋ qaa iikawaajoŋ mombo qisiŋ mugi.

11 *Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Eja moŋnoŋ embia otaaŋ
emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu serowiliŋ ambaa.

12 Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ loya otaaŋ eja moŋ
mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu serowiliŋ ambaa.” Kiaŋ.

---

* **9:50:** Mat 5.13; Luuk 14.34-35 * **10:4:** Dut 24.1-4; Mat 5.31 * **10:6:** Jen 1.27; 5.2 * **10:7:** Jen 2.24 * **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Luuk 18.15-17

13 Ejemba tosianoŋ merabora boloboolo uŋuama Jiisasnoŋ oŋoosiriwaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagito, gowoko yoŋonoŋ ejemba ii jeŋ qewagoŋ oŋoŋgi.
14 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ ii iima uuta boliro kokaeŋ iŋijoro, “Merabora melaa mono oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu.
15 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋa ii merabora kaaŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanoŋ keumambaa amamaawaa.”
16 Kaeŋ jeŋ tawoyanoŋ ama dooŋgoŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ama kotuegoŋ oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.
Mat 19.16-30; Luuk 18.18-30

17 Jiisasnoŋ kanaiŋ kana kemambaa ano eja moŋnoŋ bobogariŋ iwaanoŋ karo. Kaŋ batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma kokaeŋ qisiŋ muro, “Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”
18 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Noojoŋ ‘Boi awaa,’ ii naambaajoŋ jejaŋ? Anutu motooŋgoyanoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa awaa mende kolooja.
19 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ:

> ‘Moŋ mono mende qena komuwa. Serowiliŋ mono mende amba. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Jenoŋkuukuu mono mende ama muba. Mono kalugoŋ yoŋgoro mende mewa. Nemuŋ maŋga mono goda qeŋ oromakeba.” ’

20 Kaeŋ ijoro moma kokaeŋ jero, “Boi, ii kuuya mono gbaworonanoŋga teŋ koma laligoŋ waabe.”
21 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ uuŋ iima uuwomboyanoŋ jopagoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata totooŋ (milyon Kina kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”
22 Jiisasnoŋ kaeŋ ijoroto, esuhinaya mamaga erotiwaajoŋ ama qaa ii moma uuta bosoleero wosobiri moma eeŋ mesaoŋ keno.

---

* **10:15:** Mat 18.3 * **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

23 Mesaoŋ keno Jiisasnoŋ uuro kema karo gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Oyei! Ejemba moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa kombuya.”

24 Kaeŋ iŋijoro gowoko yoŋonoŋ ii moma waliŋgogito, Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Guaŋuruna, ejemba daeŋ yoŋonoŋ moneŋ hinagia moma laariŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa kombuya.

25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ amamaawuya.”

26 Kaeŋ iŋijoro moma aaruŋ tililiŋgoŋ iyaŋgiaajoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba moronoŋ mono Siewewaa buŋa koloonaga?”

27 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, “Ejembanoŋ ii aŋgobato meŋ osiŋ amamaaŋkejuto, Anutunoŋ kaeŋ mende amakeja. Anutunoŋ mono iwoi kuuya saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende osiŋ amamaaŋkeja.” Kiaŋ.

Jiisaswaa gawoŋ memewaa turuŋa

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema Jiisas kokaeŋ ijoro, “Moba, nononoŋ ilawoila kuuya mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ.”

29 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ noo ano Oligaa Buŋawaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, ii jigo miria, dakoga, naambeeta, nemuŋmaŋa, meraborata me gawoŋ molaleŋa ii oŋomesaoro Anutunoŋ mono iikawaa tawaya uuguŋ meleema muro seiwaa.

30 Moŋnoŋ iwoi ii mesaoroti, Anutunoŋ mono tawaya ii 100:waa so toroqeŋ muro iyaŋaa buŋa koloowaa. Balombaa laaligonoŋ sisiwerowero uutanoŋ laligowaato, jigo miri, dako, naambee, nemuŋmaŋ, merabora ano gawoŋ molaleŋa ii mono kitianoŋ koloon mubaa ano kambaŋ kanageŋanoŋ laaligo komboŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowaa.

31 *Kaeŋ koloowaato, uuta oŋoonoŋga mamaganoŋ kamakamaata koloowuya ano kamakamaata yoŋoonoŋga mamaganoŋ uuta koloowuya.” Kiaŋ.

Komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Luuk 18.31-34

* **10:31:** Mat 20.16; Luuk 13.30

32 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem sitinoŋ ubombaajoŋ baloŋ kana keŋgi. Jiisasnoŋ wala keno gowokourutanoŋ gematanoŋ kema waliŋgogi ano ejemba gemagianoŋ kagiti iyoŋonoŋ mono toroko mogi. Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii mombo horoŋ oŋoma kanaiŋ kuma oŋono. Iwaanoŋ iwoi koloowaati, qaa ii jeŋ asariŋ kokaeŋ iŋijoro,

33 "Mobu, anana mono Jerusalem uboŋa. Iikanoŋ moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋoo borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegoŋ waba gawman yoŋoo borogianoŋ oombuya.

34 Ooŋgi mepaegoŋ sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ qetaaliŋ taluŋgowuya. Qetaaliŋ taluŋgoŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋanoŋ koomunoŋga waabaa." Kiaŋ.

Jeims Jon yoronoŋ iwoiwaajoŋ weleni.
Mat 20.20-28

35 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro Zebediwaa merawoita Jeims ano Jon yoronoŋ iwaanoŋ kema kokaeŋ ijori, "Boi, noronoŋ iwoi mombaajoŋ welema gonjoti, ii norombagiwaajoŋ mojo."

36 Ijori qisiŋ orono, "Oronoŋ naa iwoi ama oromaŋatiwaajoŋ mojao?"

37 Qisiŋ orono kokaeŋ ijori, "Giinoŋ saanoŋ jeŋ kotona noro goo asamararanoŋ eu uma moŋnoŋ boro dindiŋganoŋ ano moŋnoŋ boro qaniganoŋ rama iwoi kuuya galeŋ kombonaga."

38 *Kaeŋ ijorito, Jiisasnoŋ kokaeŋ irijoro, "Oronoŋ iikawaa kania mende moma yagoŋ welenjao. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oronoŋ ii saanoŋ neŋ siimbobolo mobaota me qaago? Joŋkowororo noŋgbanoŋ mulu meŋ nombuti, oronoŋ ii mewao me qaago?"

39 Irijoro moma jeri, "Ii saanoŋ mewota."

Jeri kokaeŋ irijoro, "Ii oŋanoŋ. Niinoŋ qambi aasoŋawo nemaŋati, oronoŋ ii kaaŋiadeeŋ newaota ano joŋkowororo noŋgbanoŋ mulu meŋ nombuti, iikanoŋ mono oro kaaŋagadeeŋ mulu meŋ orombuya.

40 Meŋ orombuto, noo boro dindinanoŋ me qaninanoŋ moronoŋ rabaati, niinoŋ qaa ii jeŋ kotomaŋatiwaa so qaago. Anutunoŋ duŋ woi ii daeŋ yoroojoŋ mozozoŋgoroti, ii mono iyoroojoŋ orono niwo rama iwoi kuuya galeŋ komakeboŋa." Kiaŋ.

Galeŋ hoŋanoŋ mono weleŋqeqe kolooja.

---

* **10:38:** Luuk 12.50

41 Jeims Jon yoronoŋ kaeŋ weleni alauruta 10 yoŋonoŋ ii
moma kanaiŋ uubologa mogi.
42 *Kaeŋ mogito, Jiisasnoŋ oŋoono kagi kokaeŋ iŋijoro,
“Namowaa kantria kantria yoŋoo jawiŋgianoŋ galeŋ koma
oŋomboŋatiwaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ mono eja poŋ taniŋaeŋ
ama oŋomakeju. Yoŋoo somatagianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ
ejemba mindiŋgoŋ oŋoma ku-usuŋgia qendeemakeju. Oŋo
kaniagia ii saanoŋ moju.
43 *Oŋoo batugianoŋ sili iikaaŋa koloowaboto, moŋnoŋ
oŋoo batugianoŋ somatagia koloomambaajoŋ moji, iinoŋ
mono weleŋ qeŋ oŋoma laligowa.
44 Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ oŋoo batugianoŋ uuta laligo-
mambaa moji, iinoŋ mono kuuya oŋoo newo baagianoŋ
laligoŋ weleŋqeqegia omaya koloowa.
45 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋagadeeŋ sili
kaaŋa qendeema iyaŋa weleŋ qeŋ mubutiwaajoŋ ama
mende kamaaroto, weleŋ qeŋ oŋoma ejemba kuuya oŋoo
dowegia memambaajoŋ ama kamaarota laaligoya qeleema
mesaowaa.”

Bartimeus jaaya gooro metooro.
Mat 20.29-34; Luuk 18.35-43

46 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jeriko sitinoŋ kagi.
Kaŋ siti ii mesaowombaajoŋ aŋgi ejemba tuuŋlelembenoŋ
oŋotaaŋ gemagianoŋ kagi. Kaeŋ kagi jaagoo eja qata Bar-
timeus, Timeuswaa meria iinoŋ moneŋ ano nene mubuti-
waajoŋ welema oŋoma kana goraayanoŋ raro.
47 Raro “Nazaret eja Jiisas kaja,” jegi moma kanaiŋ kokaeŋ
qaro, “Jiisas Deiwidwaa gbilia, mono kiaŋkomuŋ nomba!”
48 Kaeŋ qaro mamaganoŋ qaa bogoro rabaatiwaajoŋ qoto-
goŋ mugito, iinoŋ kaparaŋ koma qaro. “Deiwidwaa gbilia,
giinoŋ mono kiaŋkomuŋ nomba!”
49 Qaro Jiisasnoŋ moma doroŋ ama kokaeŋ jero, “Saanoŋ
qagi koi kawa.” Kaeŋ jero jaagoo eja ii qama kokaeŋ ijogi,
“Goojoŋ qaja. Kawaajoŋ mono satiiŋ qena kamaaro waama
kawa.”
50 Ii moma malekuya qetegoŋ giliŋ porasak waama nama
Jiisaswaanoŋ keno.
51 Keno kokaeŋ qisiŋ muro, “Alana, niinoŋ naa iwoiga ama
gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?” Kaeŋ qisiŋ muro jaagoo ejanoŋ
jero, “Somatana, nii jaana mombo uumambaajoŋ mojeŋ.”
52 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Momalaariganoŋ
mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Mono saanoŋ kemba.” Kaeŋ ijoro

* **10:42:** Luuk 22.25-26 * **10:43:** Mat 23.11; Maak 9.35; Luuk 22.26

jaa kota iikanondeeŋ tooro uuŋ gemagianoŋ Jiisas otaaŋ keno. Kiaŋ.

11

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Luuk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo Jerusalem siti dodowiŋ Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoŋ kaŋ Oil gere baaŋanoŋ uma gowokowoita woi wasiŋ oromambaajoŋ ama
2 kokaeŋ irijoro, “Gomaŋ bagiaageŋ raji, mono iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi melaa kasanoŋ somoŋgogi nanji, ii iikanondeeŋ mokoloowaota. Ii doŋgi sagbiliaga, eja moŋnoŋ qaganoŋ mende rarataga. Ii mono isama meŋ koi kawao.
3 Aisni moŋnoŋ ‘Naambaajoŋ kaeŋ anjao?’ jeŋ qisiŋ orono kokaeŋ ijowao, ‘Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaŋ jero kajota kambaŋ mende koriro mombo meleeno kawaa.” ’
4 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono kema doŋgi sagbilia kana goraayanoŋ miri mombaa nagu qaa ootanoŋ kasanoŋ somoŋgogi nano mokoloon isani.
5 Aisni eja tosia iikanoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iriima kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Hei, nomaeŋ nambojeŋ doŋgi melaa isanjao?”
6 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Jiisasnoŋ irijorotiwaa so jeri moma “Saanoŋ meŋ kembao,” jegi.
7 Jegi meŋ Jiisaswaanoŋ kari malekugia qetegoŋ doŋgi melaawaa qaganoŋ aŋgi uma raro.
8 Kaaŋ rama keno ejemba jaasooŋgoyanoŋ goda qeŋ malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi tosianoŋ baloŋ korianoŋ kema gere seŋa memburatiŋ tamboŋgi.
9 *Tamboŋgi ejemba wala koma horoŋ keŋgiti ano gematanoŋ otaaŋ kagiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jeŋ qagi, “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.
10 Ambonana Kiŋ Deiwidnoŋ kantri totoŋ koma galeŋ koma oŋonoti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono mombo kaŋ nononja. Oo Anutu mono kantri totonana kotuegowa. Hoosana! Qabuŋaga mepeseeniŋ euwaa euyanoŋ uja. Oowe oowe!”
11 Kaeŋ qagi Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ liligoŋ ilawoila kuuya iiro mare kolooro kamaaŋ gowokouruta 12 yoŋowo jigo mesaoŋ Betani gomanoŋ kema egi. Kiaŋ.

---

* **11:9:** Ond 118.25-26

Jiisasnoŋ fig gere moŋ qasuaaro gororoŋgoro.
Mat 21.18-19

12 Eŋ umugawodeeŋ waama gowokouruta yoŋowo Betani
goma ŋ mesaoŋ keŋgi Jiisasnoŋ nenewaa komuro.
13 Nenewaa komuŋ uuro keno fig gere moŋ* seŋawo nano
iiro. Iima "Seŋa uutanoŋ hoŋa raro mokoloon newenaga,"
jeŋ fig gerewaa kanianoŋ keno. Kenoto, hoŋaa kambaŋanoŋ
mende torirotiwaajoŋ seŋagadeeŋ nano iiro.
14 Kaeŋ iima gere ii kokaeŋ jeŋ muro, "Moŋnoŋ mono
hoŋga mombo mende newa."
Kaeŋ jeŋ muro qaa ii gowokourutanoŋ mogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Luuk 19.45-48; Jon 2.13-22

15 Kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ ugi Jiisasnoŋ jiwowoŋ
jigowaa totoŋ uutanoŋ keno. Iikanoŋ ejemba iŋiiro esuhina
sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa megiti, ii kanaiŋ kon-
joma oŋono kamaagi. Moneŋ utekute ejemba yoŋoo raragia
metaama meleeno keŋgi. Kaaŋagadeeŋ kewo sewaŋgia
mewutiwaajoŋ aŋgiti, iyoŋoo duŋ raragia ii kaaŋiadeeŋ
riitano keŋgi.
16 Sombeŋ kowoga kotoŋ iwoi elaaŋ keuma kaamawaa
kania ii somoŋgoro.
17 *Iikaeŋ ama kuma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, "Aisaianoŋ
qaa moŋ kokaeŋ oorota eja, 'Noo jigonanoŋ mono gomaŋa
gomaŋa kuuya yoŋoo qamakooli miri koloowaatiwaajoŋ
qabu.' Qaa ii ejato, oŋonoŋ ii utegogi kikekakasililiŋ eja
yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja."
18 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ iikawaajoŋ
newogia tegoro waliŋgogi. Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano
kana qaawaa boi yoŋonoŋ ii moma Jiisaswaajoŋ toroko
moma amiŋ moma kokaeŋ jegi, "Ii mono nomaeŋ jeniŋ qegi
komunaga?"
19 Mare kolooro Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo siti
mesaoŋ seleeŋgeŋ kema egi. Kiaŋ.

Fig gerenoŋ gororoŋgoro iigi.
Mat 21.20-22

20 Eŋ umugawodeeŋ waama kananoŋ kema fig gere ii
uuguwombaajoŋ ama gere ii iigi tiitawo gororoŋgoŋ nano.
21 Nano Piitonoŋ Jiisaswaanoŋ qaa romoŋgoŋ kokaeŋ
ijoro, "Somatana iiba, fig gere qasuaanati, ii mono goro-
roŋgoŋ nanja."

---

* **11:13:** Fig ii jao gerewaa alia moŋ. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota aiŋawo kolooro mamaga neŋ laligogi. * **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11

22 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Anutu momalaariŋ ii
mono pondaŋ meŋ laligowu.”
23 *Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, “Moŋnoŋ
qaayaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ uuwoi mende moma baaŋa
kokawaa toyaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotonaga, ‘Mono baaŋa koi
qetegoŋ waama kema kowenoŋ amba.’ Kaeŋ jeŋ kotoŋ
Anutu moma laariro hoŋa mono iikawaa so koloowaa.
24 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Naa iwoiwaajoŋ
qisiŋ qama kooliwuti, ii kuuya buŋa qeŋ aodaborojoŋi,
iikaeŋ moma laarigi mono buŋagia koloowaa.
25 *Oŋo nama Anutu qama kooligi moŋnoŋ aliaa ko-
posowaajoŋ uubologa mobaati eeŋ, koposoya ii mono
mesaowu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe go-
manoŋ laligoji, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia
mesaowaa.
26 (Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ siŋgisoŋgo mende mesaowuti
eeŋ, oŋoo Maŋgia Siwe gomanoŋ laligoji, iinoŋ mono
kaaŋiadeeŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaowaa.)” Kiaŋ.

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Luuk 20.1-8

27 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo mombo Jerusalem siti-
noŋ ugi. Uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kema karo
jigo gawoŋ galeŋ, kana qaawaa boi ano kantriwaa jo-
tamemeya tosaaŋa yoŋonoŋ iwaanoŋ kougi.
28 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii kokanoŋ iwoi anjaŋi, ii
mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Ii mewagiwaa
ku-usuŋa ii mono moronoŋ gono?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ
kaaŋagadeeŋ qaa moŋ qisiŋ oŋomaŋa. Ii meleema noŋgi
niinoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ ku-usuŋ nono ilawoila koi
amakejeŋi, ii iŋijomaŋa.
30 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ
iikawaa ku-usuŋa ii dakaya mero? Siwe Toyanoŋ muro me
boloŋ toyanoŋ mugi? Ii mono nijowu.”
31 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ
jegi, “ ‘Ku-usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ,
iinoŋ mono kokaeŋ jewaa: ‘Oŋonoŋ mono naambaajoŋ Jon
mende moma laariŋ mugi?’ Ii mende sokonja.
32 Me ‘Baloŋ ejemba yoŋoonoŋga asugiro,’ jewonaga? Ii
mende sokonja.” Ejemba kuuyanoŋ Jombaajoŋ ‘Oŋanoŋ
gejatootoo ejaga kolooja,’ jegitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋ
yoŋoojoŋ toroko moma ii jewombaajoŋ amamaagi.

* **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2 * **11:25:** Mat 6.14-15

33 Kawaajoŋ “Ii mende mojoŋ,” meleeŋgi. Kaeŋ meleeŋgi
Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ ano niinoŋ kaaŋagadeeŋ
ilawoila koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa moronoŋ nonoti, ii
mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

12

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Luuk 20.9-19

1 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Eja moŋnoŋ wain kasa gawoŋ moŋ koma komoro. Koma
komoma sopaya meŋ liligoro. Meŋ liligoŋ wain juu somata
jamonoŋ mero. Iikanoŋ waimbaa hoŋa ama kananoŋ
risuaagi apuyanoŋ lalanoŋ kemero. Wain juu somata ii meŋ
wain yoŋgoro mewubotiwaajoŋ galeŋ meme jake koriga
kowiawo mero. Iwoi kuuya medaboroŋ wain gawoŋ galeŋ
tosaaŋa mokoloon oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Mono gawoŋ meŋ
hoŋaa bakaya oŋoaŋgia meŋ bakaya toya nii nombu.’ Kaeŋ
jeŋ somoŋgoŋ gawoŋ ii borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri
moŋnoŋ kema laligoro.
2 Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani
5) toriro iikanoŋ weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ
yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ
jero.
3 Jeroto, galeŋ yoŋonoŋ ii meŋ somoŋgoŋ koobinoŋ qeŋ
otaagi bobora eleeno.
4 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ wasiro yoŋoonoŋ keno
waŋa qosoma gamu qeŋ mugi.
5 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro keno
qegi komuro. Kaaŋiadeeŋ eja tosaaŋa mamaga wasiŋ oŋono
tosia koobinoŋ sagorogoro uŋuŋ tosia uŋugi komugi.
6 Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero,
‘Neenaa wombo merana motooŋgo iikayadeeŋ laligoja. Ii
mono goda qeŋ mubuya me nomaeŋ?’ Kaeŋ jeŋ konoga kiaŋ
meria wasiro yoŋoonoŋ keno.
7 Kenoto, karo iima batugianoŋ kokaeŋ jegi, ‘Iinoŋ mono
borosamoya kokawaa toya koloowaa. Ayo, mono meŋ qeniŋ
komuro wain kasa gawoŋ kokanoŋ mono ananaa buŋa
koloowaa.’
8 Kaeŋ jeŋ qelanjiŋ meŋ somoŋgoŋ qegi komuro qamoya
gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.
9 “Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaeŋ ambaa?
Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa ano
gawoŋ galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa ii
yoŋoo borogianoŋ ambaa.

* **12:1:** Ais 5.1-2

10 *Buŋa Terenoŋ qaa koi weeŋgogi me qaago?
'Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ
mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa
kolooro mokoloogi. Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono riima
kamaaŋ kombaa.
11 Poŋnoŋ tando ii kuuro jaanananoŋ iiniŋ
qabuŋayawo kolooro waliŋgoŋkejoŋ." '
12 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi. "Sareqaa ii mono nonoojoŋa jeja." Kawaajoŋ ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko moma amamaaŋ mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Luuk 20.20-26

13 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Farisii ano gawana Herodwaa paati alauruta tosia wasiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijogi, "Oŋo mono Jiisaswaanoŋ kema qisiŋ qaawaa timbinoŋ horoŋ gbadooŋ mubu." Kaeŋ iŋijogi Jiisaswaanoŋ kagi.
14 Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "Boi, giinoŋ eja hoŋa koloojaŋi, nono ii mojoŋ. Giinoŋ ejemba tosia mende iŋisosoroon tosia mende qetama oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ kuuŋ goŋgi mende dogoŋ somata mende esuuŋ oŋomakejanto, Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaaŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa dindiŋa iikanoŋ uuta ano kamaaŋqeqeta motoondeeŋ kuuya jeŋ mindiŋgoŋ nonomakejaŋ. Kawaajoŋ nono siisa-kimbaajoŋ takis ama iikanoŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago? Ii aniŋ sokonja me qaago?"
15 Kaeŋ ijogi areŋgia qoloŋmoloŋgoya ii moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo naambaajoŋ qaawaa timbinoŋ ama nombombaajoŋ aŋgobato meŋ nonju? Saanoŋ silwa moneŋ moŋ meŋ kagi iimaŋ."
16 Kaeŋ iŋijoro ii meŋ kagi kokaeŋ qisiŋ oŋono. "Morowaa uŋayaga ano qataga ii koi oogita eja?" "Ii Siisa-kimbaa." Kaeŋ meleema jegi.
17 Jegi kokaeŋ iŋijoro, "Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo eji, ii mono Anutuwaa buŋa qewu." Kaeŋ iŋijoro iwaajoŋ mamaga waliŋgogi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Luuk 20.27-40

* **12:10:** Ond 118.22-23

18 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,

19 *“Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja,
‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuŋ
maloya eeŋ mesaoro koganoŋ saanoŋ maloya ii meŋ
gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowaa.’

20 “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro.

21 Komuro koganoŋ maloya ii meŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ gbilia qaa eeŋ komuro. Komuro koga moŋ iwaa gematanoŋ iikanoŋ emba iikayadeeŋ meŋ laligoŋ eeŋ komuro.

22 Kaaŋadeeŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi. Kuuya komugi konoga malogia ii kaaŋiadeeŋ komuro.

23 Giinoŋ ‘Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,’ jejanto, nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ waabuyagati eeŋ, emba motooŋgo ii embagiaga megi laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

24 Kaeŋ qisigi Jiisasnoŋ meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo qaa jeŋ sooju. Uumeleembaa Buŋa Tereya ano Anutuwaa kuusuŋa mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiŋjauŋ amakeju.

25 Oŋanoŋ, koomunoŋga waama kambaŋ iikanoŋ loemba mende koloowuyato, gajoba yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti kaaŋa koloon laligowuya.

26 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya ii Mooseswaa Buknoŋ kokaeŋ eja: Somaŋ bambanoŋ gere bolaŋ asugiŋ mende jeŋ kotoroti, oŋo sundu ii weeŋgogi me qaago? Anutunoŋ iikanoŋ Mooses kokaeŋ ijoro,
‘Niinoŋ Anutu Aabrahambaa Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano
Jeikobwaa Poŋga laligoŋ waama laligojeŋ.’

27 “Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiiŋ ubuya. Anutunoŋ koomuya yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono iyoŋoo Poŋgiaga kolooja. Oo Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ paati) oŋo mono qaa mamaga moma sooŋkeju.” Kaeŋ meleeno.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Luuk 10.25-28

28 *Jiisasnoŋ Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋowo amiŋ moma jeŋ sororogoŋ meleema oŋonoti, ii kana qaawaa boi eja moŋnoŋ moro. Iikaaŋ moma jaasewaŋanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ muro, “Jojopaŋ qaa kuuya iikanoŋga waŋa somata ii nomaeŋ?”

* **12:18:** Apo 23.8 * **12:19:** Dut 25.5 * **12:26:** Eks 3.6 * **12:28:** Luuk 10.25-28

29 *Qisiŋ muro meleeno, “Waŋa somata ii kokaeŋ,
‘Israel kanageso mobu! Anutunoŋ motooŋgo ananaa
Poŋnana kolooja. Beŋsakoŋ iwoi moŋnoŋ qaago.
30 Kawaajoŋ uugabaga, uŋaga, roromoŋgoga ano ku-usuŋga
kuuya, iikanoŋ mono Poŋ Anutuga uunoŋ jopagoŋ muŋ
laligowa.’
31 *“Jojopaŋ qaa iikawaa alia ii kokaeŋ,
‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono ejemba
kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa,’
Jojopaŋ qaa moŋnoŋ mono qaa woi ii mende uruuguja.”
32 *Jiisasnoŋ Kana qaawaa boiyaajoŋ kaeŋ meleeno ijoro,
“Boi, gii qaa dindiŋa jejaŋ. Anutunoŋ motooŋgo kolooja.
Beŋsakoŋ iwoi moŋnoŋ qaago.
33 *Gii uugabaga, momakootoga kuuya ano ku-usuŋga
kuuya, iikanoŋ mono Poŋ Anutuga uujopagoŋ muŋ laligowa.
Ano geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikaaŋadeeŋ mono ejemba
kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa. Jojopaŋ qaa woi iikanoŋ
waŋa somata koloojao. Ii teŋ kombagi, iikanoŋ mono
siimoloŋ kuuya ano nanduŋ mamatewoo tosia uŋuuguja.”
34 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ uuroromoŋgoya moro sokono
kokaeŋ ijoro, “Gii Anutuwaa bentotonoŋ keumambaa
dodowijaŋ.” Kaeŋ amiŋ mori ejemba kuuya yoŋonoŋ Jiisas
toroqeŋ qisiŋ mubombaajoŋ kokodunduŋ ama mesaogi.
Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Luuk 20.41-44

35 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nama Buŋa qaa kuma oŋoma
kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Kraistnoŋ kiŋ Deiwidwaa gbiliga
kolooji, kana qaawaa boi yoŋonoŋ qaa ii nomaembaajoŋ
jeŋkeju?
36 *Deiwidnoŋ aŋo Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ muro kokaeŋ
jero,
‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro: Giinoŋ mono
kaŋ noo boro dindinanoŋ rana niinoŋ kambaŋ bi-
iwianoŋ kereuruga riiŋ riitama haamo ama oŋoma
goo kana baaganoŋ ama oŋomaŋa. Kambaŋ ii kaŋ
kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi rabaga.’
37 Deiwidnoŋ aŋo kaeŋ jeŋ qata ‘noo Poŋna jeja.’ Poŋna jeŋ
mono nomaeŋ ama iwaa gbiliga kaaŋagadeeŋ koloonaga?”
Kaeŋ jero ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ Jiisaswaa qaayaa
siiŋa moma geja aŋgi. Kiaŋ.

---

* **12:29:** Dut 6.4-5 * **12:31:** Lew 19.18 * **12:32:** Dut 4.35 * **12:33:** Hoos 6.6 * **12:36:** Ond 110.1

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa.
Mat 23.1-36; Luuk 20.45-47

38 Jiisasnoŋ kuma oŋoma toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono kana qaawaa boiya yoŋoojoŋ galeŋ meŋ laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema oŋombombaajoŋ momakeju ano maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju.

39 Qamakooli miri jaaqeqeyanoŋ eu rabombaajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ duŋ jaaya iikanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju.

40 Yoŋonoŋ malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ qamakooli koriga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uutaga meleeno qagianoŋ ubaa.” Kiaŋ.

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Luuk 21.1-4

41 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ nanduŋ katapa somataa gematanoŋ raro ejembanoŋ moneŋ iikanoŋ aŋgi kemero uuŋ iŋiiro. Ejemba qabuŋa ano esuhinagiawo mamaga yoŋonoŋ kouma kina moneŋ mamaga aŋgi kemero.

42 Aŋgi kemero malo wanaya moŋnoŋ kouma soojaakota woi, ii toiya osoga kaaŋa ano kemero.

43 Jiisasnoŋ ii iima gowokouruta koma horoŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ iwoi katapanoŋ aŋgi kemeji, iikawaa soya uuguŋ anja.

44 Kuuya yoŋonoŋ moneŋgia mamaga eŋ oŋono kitiagadeeŋ anjuto, emba koi kanoŋ mono koroboro laligojiwaa so ilawoilaya kuuya andaboroŋ eeŋ totooŋkota laligowaa.” Kiaŋ.

13

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Luuk 21.5-6

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo mesaoŋ kamaaro gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Boi iiba! Jigowaa totoŋ uutanoŋ miria miria ii mono damuyawo. Ii jamo somasomatanoŋ meŋ kaiterenoŋ menjereŋgogita awaasari nanja.”

2 Jiisasnoŋ ii moma qaa kokaeŋ meleeno, “Jigowaa totoŋ uutanoŋ miri somata waaŋgiawo kuuya koi iŋiijanto, ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelala qeŋ saoyagadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Luuk 21.7-19

3 Kaeŋ jero Oil gere baaŋanoŋ uma leegeŋ endu jiwowoŋ jigonoŋ nanoti, ii iima ragi. Iikanoŋ rama Piito, Jeims, Jon ano Andruu yoŋonoŋ Jiisas iyaŋagadeeŋ horoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi,

4 "Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa mono naa kambanoŋ asugiwaa ano iwoi kuuya ii kanaiŋ asugidaborowaati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa? Ii saanoŋ jena mobоŋa."

5 Kaeŋ qisiŋ mugi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, "Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ ano jinjauŋ qeŋ kembubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

6 "Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ jewuya, 'Niinoŋ Kraist koloojeŋ.' Kaeŋ jeŋ ejemba mamaga tiligoŋ oŋombuya.

7 Oŋo manjawaa bujuya ano otoŋa kolooro momakebuya. Ii moma jeneŋgia mende oroŋkeba. Iwoi kaaŋa ii walagadeeŋ koloowaatiwaa jejeta. Ii koloowaato, namowaa kambaŋanoŋ mono iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.

8 Kantri moŋnoŋ kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya. Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata meŋ namo qonjoma meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋagadeeŋ bodi gomaŋa gomaŋa asugiŋ eŋ ubaa. Iwoi kaaŋa ii emba korowonoŋ masu kanaiŋ uŋuŋkejiwaa so. Namowaa kambaŋanoŋ mono iikawaa so kanaidaboromambaajoŋ ambaa.

9 *"Kaeŋ koloowaato, oŋo galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligowu. Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakeyanoŋ oŋooma qamakooli mirigianoŋ qaa gawoŋ meŋ koobinoŋ uŋuwuya. Tosianoŋ noojoŋ ama uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nambuya. Kaeŋ nama noo kaniana naŋgoŋ jegi mobuya.

10 Oligaa Buŋa koi mono waladeeŋ namonoŋ kantria kantria kuuya yoŋoojoŋ jeŋ seidaborogigo namowaa kambaŋanoŋ iikawaa gematanoŋ tegowaa.

11 Horoŋ uŋuama qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaa nomaeŋ jewonagati, iikawaa majakakaya ii waladeeŋ mende mobu. Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ qaa oŋombaati, mono ii jewu. Oŋoaŋgiaa uugiaajoŋ qaa mende jewuto, Uŋa Toroyanoŋ mono uugia sololooro qaa jewuya.

12 Uumeleembaa motoya moŋnoŋ daremuŋa uuta meleenotiwaajoŋ ama ii memelolo mero qaa jakeyanoŋ

* **13:9:** Mat 10.17-20; Luuk 12.11-12

ooŋgi qegi komuwaa. Kaaŋagadeeŋ ama moŋnoŋ meraboraaŋa memelolo mero komuwaa ano meraboraaŋa yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia qetama oŋoma jegi uŋugi komuwuya.

13 *Kantria kantria yoŋonoŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuyato, moŋnoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama laligoro namowaa kambaŋanoŋ tegowaati, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowaa." Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-28; Luuk 21.20-24

14 *"Kanageŋ tosianoŋ kaŋ kondemondeeŋ ama iwoi aŋgonjorayawo jigonoŋ mende aambaa so ii alatanoŋ aŋgi nano iibuti, kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋanoŋ kembu. Qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono saanoŋ geja ama moma kotowa.

15 *Miri kosianoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono kamaaŋ iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba.

16 Gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ malekuya memambaajoŋ eleema mirinoŋ mende kemba.

17 Yei! Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga.

18 Kawaajoŋ iwoi ii koŋ haamo kambaŋanoŋ mende koloowaatiwaajoŋ qama kooliŋkebu.

19 *Kambaŋ iikanoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgia koloowaa. Kakasililiŋ soya kaaŋa ii wala eeŋanoŋ kambaŋ moŋgeŋ mende koloon ero. Anutunoŋ iwoi kuuya mokoloooroti, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ kambaŋ kokaamba laligoŋ waama kambaŋ biiwianoŋ moŋ mende kolooro. Wala eeŋanoŋ mende kolooro ano kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mende koloowaa. Kawaajoŋ mono qama kooliŋ laligoŋkebu.

20 Poŋnoŋ koŋajiliŋ kambaŋ ii mende meŋ torinagati eeŋ, ejemba kuuyanoŋ mono tiwilaadaborowuyagato, ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ ama weeŋ iikawaa jaŋgoya ii meŋ toriwaa.

21 "Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jewuya, 'Mobu! Kraistnoŋ koi laligoja,' ano 'Iibu! Hamoqeqe Toyanoŋ endu nanja.' Moŋnoŋ kaeŋ jewaati eeŋ, ii mono mende moma laariwu.

22 Ii kokaembaajoŋ: Hamoqeqe toya qoloŋmoloŋgoya ano gejatootoo ejemba takapolakaya asugiŋ aŋgoleto ano aiwese jaamorota megi letombuya. Kaeŋ letoŋgi Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii kaaŋagadeeŋ eŋkalolon

* **13:13:** Mat 10.22 * **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11 * **13:15:** Luuk 17.31
* **13:19:** Dan 12.1; Ais 7.14

meŋ oŋombutiwaa aŋgobato meŋ kaparaŋ koŋgi jiŋjauŋ qewubo. Oŋonoŋ galeŋgia awaagadeeŋ meŋ aoŋ laligogi ii amamaawuyaga.
23 Niinoŋ iwoi kuuya ii mende kolooro waladeeŋ kuuya iŋijowe moju. Ii wala jejeŋiwaajoŋ ii mono uuwombogianoŋ ama galeŋgia meŋ aoŋ laligowu." Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Luuk 21.25-28

24 *"Kakasililiŋ ii tegoro kambaŋ iikanondeeŋ weeŋ jaayanoŋ injaŋ kono koiŋnoŋ umuŋ kombaa.
25 *Seŋgelao yoŋonoŋ sombinoŋga tegoŋ kamaawuya ano sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya ii raragia mesaoŋ eŋkalooloŋ aŋgi soowaa.
26 *Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
27 Kaŋ Siwe gajobauruta wasiŋ oŋono yoŋonoŋ ejemba Anutunoŋ iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii baloŋ goraaya leelee, eugeŋ emugeŋ iikanondeeŋ kopepereeŋ oŋombuya." Kiaŋ.

Noroŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Luuk 21.29-33

28 "Oŋo mono noroŋ gere iima tania romoŋgoŋ sareqaa koi mobu. Borianoŋ apuyawo kolooro seŋgia loŋgogi ii iima moma kokaeŋ jeŋkeju, 'Weeŋ kambaŋ dodowija.'
29 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ aiwese iikawaa so kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaeŋ jewu, 'Jiisasnoŋ mono nagunoŋ dodowija.'
30 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba koi kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ koloowaa
31 Sombiŋ ano namo yoronoŋ goroŋ qewaotato, noo Buŋa qaananoŋ mono mende aliwaa." Kiaŋ.

Jiisas kawaatiwaa kambaŋa ii moŋnoŋ mende moja.
Mat 24.36-44

32 *"Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ naa kambanoŋ kawaati, iikawaa weeŋa me aua kambaŋa ii moŋnoŋ moŋ mende moja. Siwenoŋ gajoba yoŋonoŋ ii mende moju. Anutuwaa Merianoŋ kaaŋiadeeŋ ii mende moja. Ama aŋodeeŋ ii moja.
33 Naa kambanoŋ asugiwaati, ii mende mojutiwaajoŋ oŋonoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ uugbiligbili laligowu.

---

* **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ais 6.12 * **13:25:** Ais 34.4; Joel 2.10; Ais 6.13 * **13:26:** Dan 7.13; Ais 1.7 * **13:32:** Mat 24.36

34 *Ii sareqaa kokawaa so eja: Eja moŋnoŋ gomaŋa mesaoŋ kantri moŋgeŋ keno. Kemambaajoŋ ama galeŋuruta iwoi kuuya jeŋ kotoŋ oŋoma naguwaa kiiya meria borogianoŋ ama usuŋa oŋono. Ku-usuŋa oŋoma weleŋqeqeuruta motomotoon gawoŋgia oŋono. Oŋoma laligoŋ nagu galeŋa kaaŋagadeeŋ uugbiligbili laligowaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ muro.
35 Miri toyanoŋ naa kambanoŋ eleema kawaati, ii mende moju. Mare me gomantiiŋa ruuŋanoŋ kawaa me? Weŋgeraŋ suluro kawaa me? Weeŋ kouro kawaa me? Iikawaa so oŋo ii mende mojutiwaajoŋ ama mono uugbiligbili laligowu.
36 Oŋonoŋ gaoŋ egi uulaŋawo kaŋ kaeŋ mokoloon oŋombabo.
37 Oŋo mono uugbiligbili laligowu. Qaa ii gowokouruna oŋoojoŋ jejeŋi, ii kaaŋagadeeŋ alauruna kuuya oŋoojoŋ motooŋ jejeŋ: Oŋo mono uugbiligbili laligowu." Kiaŋ.

14

Jiisas qeniŋ komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Luuk 22.1-2; Jon 11.45-53

1 *Pasowa kendoŋ* ano bered yiistya qaa iikawaa kendoŋa toriri. Weeŋ woi tegoro kanoŋ kanaiwombaa ani jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroogi. Ajoroon nomaeŋ mondoniŋ Jiisas oloŋ meŋ qegi komunaga, iikawaa kania moŋgama jeŋ gosigi.
2 Moŋgama gosiŋ kokaeŋ jegi, "Ejemba iriŋgia soono kareŋa kareŋa koloowabotiwaajoŋ ii korisoro kendoŋ kambaŋanoŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa." Kaeŋ jegi.

Emba moŋnoŋ Jiisas apu uŋkoowagawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

3 *Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoŋ Saimon moŋ manimbaya meŋ solaŋaniroti, iwaa mirinoŋ uma raro. Iikanoŋ nene neŋ raro emba moŋnoŋ jamo kaaro moŋ meŋ iwaanoŋ karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata alabasta iikanoŋ memeta. Ii apu uŋkoowagawo hoŋa qata naad iikanoŋ saa qeŋ raro. Iinoŋ ii sewaŋa somatanoŋ meŋ kaŋ lalu aroya kotoŋ apuya Jiisaswaa waŋanoŋ qibibiriŋ moriro.
4 Moriro eja ragiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugia boliro iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi, "Naad apu ii mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaja?

---

* **13:34:** Luuk 12.36-38 * **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri qata Iijipt kanoŋ Pombaa gajobanoŋ sa iima kobooŋ uŋuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eks 12.15 * **14:3:** Luuk 7.37-38

5 Naad apu kelegawo ii sewaŋa mewutiwaajoŋ anagati
eeŋ, saanoŋ weeŋ 300:waa tawaya uugunaga. Ii ejemba
wanaya oŋono sokonaga." Kaeŋ jeŋ emba ii jeŋ mugi.
6 Jeŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Emba koi mono
mende jeŋ mubu. Naambaajoŋ uuta meŋ boliju? Iinoŋ sili
awaa ama sororogoŋ nono sokonja.
7 *Ejemba wanaya ii kambaŋa kambaŋa batugianoŋ lali-
gogi awaa ama oŋomboŋatiwaajoŋ moma ii saanoŋ kambaŋ
so ambuyato, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kambaŋ so mende
laligomaŋa.
8 Iinoŋ ii iyaŋaa nanamemeŋaa so ama nonja. Niinoŋ
komuwe roŋ koma nombutiwaajoŋ saanoŋ waladeeŋ selena
kelenoŋ nomorija.
9 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oligaa Buŋa
koi kantri kanoŋ me kanoŋ jeŋ seigi kembaati, iikanoŋ emba
koi kanoŋ iwoi ama nonji, iikawaa bujuya ii kaaŋgadeeŋ jegi
seiro iwaajoŋ romoŋgoŋ laligowuya." Kiaŋ.

*Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaa uumotooŋ
ano.*
Mat 26.14-16; Luuk 22.3-6
10 Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot
iinoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ ama jigo gawoŋ
galeŋ yoŋoonoŋ keno.
11 Yoŋoonoŋ kema qaaya jero ii moma uugia qeaŋgoro se-
waŋa moneŋ mubombaajoŋ qaa somoŋgogi. Qaa somoŋgogi
Jiisas kambaŋ moŋgeŋ memelolo meŋ mumambaa kana
moŋgama kokobimbiŋ qeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Luuk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30
12 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ mutuyanoŋ
(Siikunenenoŋ) siligia otaaŋ pasowa lama moŋ qeŋ ooŋkegi.
Kawaajoŋ Jiisaswaa gowokourutanoŋ ijogi, "Boi, nono
miri dakanoŋ kema pasowa lama goojoŋ mozozoŋgoŋgo
newoŋa? Siiŋga nomaeŋ eja?"
13 Kaeŋ ijogi gowokowoita woi kokaeŋ jeŋ wasiŋ orono,
"Oro Jerusalem sitinoŋ uri eja moŋ apu monjoŋ qindiiŋ karo
mokoloowaota. Mokoloon ii saanoŋ otaaŋ kembao.
14 Keni mirinoŋ uro iikawaa toya kokaeŋ ijowao, 'Boinoŋ
kokaeŋ jeja: Saanoŋ miri uuta moŋ jeŋ tegoŋ nonona
iikanoŋ uma gowokouruna yoŋowo pasowa lama newoŋa.'
15 Kaeŋ ijori toyanoŋ miri qaganoŋ eu uma uuta somata
moŋ qendeema orombaa. Iikanoŋ duŋ rara iwoi mozo-
zoŋgogita raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama qeŋ
oowao."

---

* **14:7:** Dut 15.11

16 Kaeŋ jero gowokowoitanoŋ mesaoŋ sitinoŋ uma Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so mokoloon nama lama qeŋ ooŋ mozozoŋgori.
17 Gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ gowokouruta 12 yoŋowo miri iikanoŋ kougi.
18 *Kouma uma duŋnoŋ rama nene negi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋ niwo nene neŋ raji, iinoŋ mono memelolo meŋ nombaa.”
19 Kaeŋ iŋijoro moma uugianoŋ wosobiri moma kanaiŋ aŋa aŋa qisiŋ muŋ jegi, “Noojoŋa jewabo?”
20 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “12 oŋoonoŋga moŋ niwo bered qaaŋnoŋ qenduŋgoji, iinoŋ.
21 Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono iwaajoŋ qaa oogita ejiwaa so namo mesaoŋ kembaa. Kembaato, memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ ‘Yei wosobiri!’ jeŋ wanjinjiŋgojeŋ. Anutunoŋ mono iroŋa uuta meleema mubaa. Eja ii nemuŋaa goroŋ uutanoŋga mende koloonagati, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ munaga.” Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Luuk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25
22 Nene neŋ rama Jiisasnoŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Koi neenaa busuna. Ii mono meŋ newu.”
23 Kaeŋ jeŋ wain qambi meŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋono kuuyanoŋ qambi iikanoŋga negi.
24 *Negi kokaeŋ iŋijoro, “Koi neenaa sana. Koi Anutunoŋ ejemba yoŋowo soomoŋgo areŋ ano kotiiwaatiwaajoŋ sana maagi ejemba mamaga hamo qeŋ oŋombaa.
25 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ wain kasawaa hoŋa kokanoŋ mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ eu raniŋ jejelombaŋ ambaati, weeŋ iikanoŋ mono wain apu qaita moŋ ii nemaŋa.”
26 Kaeŋ jero korisoro rii qama mesaoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ ugi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa jero.
Mat 26.31-35; Luuk 22.31-34; Jon 13.36-38
27 *Uma Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Gejatootoo eja moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ oorota eja,
‘Niinoŋ galeŋgia qewe lama tuuŋanoŋ deembuya.’
Iikawaa so oŋonoŋ kuuya uugia boliro nomesaoŋ boratiwuya.

---

* **14:18:** Ond 41.9 * **14:24:** Eks 24.8; Jer 31.31-34 * **14:27:** Zek 13.7

28 *Boratigi nuwuyato, niinoŋ mono koomunoŋga waama
wala Galili prowinsnoŋ kema iikanoŋ asugiŋ oŋomaŋa."
29 Kaeŋ iŋijoro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, "Yoŋonoŋ kuuya
uugia boliro gomesaoŋ boratiwuti eeŋ, niinoŋ mono kileŋ
iikaaŋ mende amaŋa."
30 Ijoro Jiisasnoŋ jero, "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
gijowe moba: Kurunoŋ indiŋ woi mende qaro giinoŋ kete
gomantiiŋanoŋ qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa."
31 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ kaparaŋ koma kotikotii ano, "Boi,
kaeŋ qaagoto, nii nugi giwo motooŋ komuworagati, ii kileŋ
niinoŋ gii mende qakooma gomaŋa." Gowoko tosaaŋa
kuuyanoŋ qaa iikayadeeŋ jegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Luuk 22.39-46

32 Kaeŋ amiŋ moma kema urukisi moŋ qata Gezemane
iikanoŋ keugi. Keuma gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ
endu kema qama kooliwe oŋo mono kambaŋ biiwianoŋ koi
rabu."
33 Kaeŋ iŋijoŋ Piito, Jeims ano Jon uŋuama keŋgi. Keŋgi
Jiisasnoŋ kanaiŋ konjiliŋ kanjaŋawo moro kana boria qete-
goro.
34 Kaeŋ ama kokaeŋ iŋijoro, "Noo uunanoŋ mono kon-
duŋkonduŋ koma waajiwaajoŋ ama wosobiri mobe komuko-
muyawo ama nonja. Oŋonoŋ mono kokanoŋ rama niwo gbili
laligowoŋa."
35 Kaeŋ iŋijoŋ aŋodeeŋ boroŋa moŋ toroqeŋ kema simiŋ
kuma usugoŋ siimbobolo kambaŋa ii Maŋaa jetaa so
uuguwaatiwaajoŋ qama kooliro.
36 Qama kooliŋ jero, "Aba Amana, gii iwoi moŋ mende
meŋ bimbiŋgoŋkejaŋ. Kawaajoŋ siimbobolowaa qambia koi
mono nuamba. Nuanagati, ii noo siimbaa so qaagoto, mono
geeŋgaa uusiiŋga otaaŋ koloowa."
37 Kaeŋ jeŋ eleeno gowokouruta karooŋ yoŋonoŋ gaoŋ egi
iŋiima Piito kokaeŋ ijoro, "Saimon, gii gaoŋ ejaŋ me? Gii aua
motooŋgoda gbili laligomambaajoŋ mende kotiijaŋ me?
38 Uunananoŋ gbili laligowombaa siiŋa momakejonto,
selenananoŋ looloori kolooja. Kawaajoŋ aŋgobatonoŋ
kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooliŋ uugbiligbili
laligowu."
39 Kaeŋ ijoro mombo oŋomesaoŋ kema qaa iikayadeeŋ
mombo jeŋ qama kooliro.
40 Qama kooliŋ eleeno jaa lologia bomboŋ mero mombo
gaoŋgadeeŋ egi iŋiiro. Gaonoŋga waama qaa meleembom-
baajoŋ oŋopopo qegi.

* **14:28:** Mat 28.16

41 Jiisasnoŋ keno indiŋ karooŋ kolooro eleema kaŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo toroqeŋ haamo meŋ gaoŋgadeeŋ ewombaajoŋ moju me? Mobu! Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ubaati, iikawaa aua kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋoo gaoŋ ee kambaŋgia mono tegoja.

42 Mono waagi kemboŋ. Mobu! Memelolo meŋ nombaati, iinoŋ mono kosere koi kaja.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Luuk 22.47-53; Jon 18.3-12

43 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ tuuŋ moŋ jeta meŋ oŋono kougi. Jigo gawoŋ galeŋ, Kana qaawaa boi ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi manjawaa soo somata ano wasagia meŋ kagi.

44 Memelolo memambaa anoti, iinoŋ wala yoŋowo aiwese qaa kokaeŋ somoŋgoŋ iŋijoro, “Niinoŋ eja buuta kitoŋ nemaŋati, ii iima ‘Mono ii!’ jeŋ meŋ somoŋgoŋ tororo galeŋ koma kembu.”

45 Kaeŋ jeŋ kaŋ iikanondeeŋ Jiisaswaanoŋ keuma “Oo kokona! (Boina!)” jeŋ buuta kitoŋ nero.

46 Kitoŋ nero iima Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.

47 Somoŋgogi kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ manjawaa soo somata horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia kotogoro kamaaro.

48 Jiisas somoŋgogi qaa kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ noma somoŋgoŋ nombombaajoŋ kaju.

49 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo nama Buŋa qaa kuma oŋoma laligowe mende noŋgito, iwoi koi mono Buŋa Terewaa qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kolooja.

50 Jiisas somoŋgogi gowoko yoŋonoŋ kuuya Jiisas mesaoŋ boratiŋ oloŋ koma keŋgi. Kiaŋ.

Sagbili moŋnoŋ oloŋ koma keno.

51 Eja gbaworo moŋnoŋ opoqiisia taaŋa kokosiiŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ keno. Opoya tosia mende mouma keno ii metaqetataŋ megi.

52 Mewombaajoŋ amamaaŋ opoqiisia qetegogi lalaŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.57-68; Luuk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

* **14:49:** Luuk 19.47; 21.37

53 Jiisas somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa jiŋkaroŋ
mirinoŋ keŋgi. Keŋgi jigo gawoŋ galeŋ kuuya, kantriwaa
jotamemeya ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ iikanoŋ kema
ajoroogi.
54 Keŋgi Piitonoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ jigo gawoŋ galeŋ
waŋaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keuma miriaa kiropo uutanoŋ uro.
Uma weleŋqeqe eja yoŋoo batugianoŋ gere kosianoŋ rama
konano.
55 Kaeŋ raroto, jigo gawoŋ galeŋ ano jigo kaunsol
tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaa selenoŋ kuukuu qaa nomaeŋ jeŋ
naŋgoniŋ qegi komuwaatiwaajoŋ jeŋ moŋgaŋgito, iikawaa
kania moŋ mende mokoloogi.
56 Moŋgama nama mamaganoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya
selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ jegito, qaagianoŋ kania motooŋgo
mende kolooro.
57 Kaeŋ aŋgi tosianoŋ waama nama qaa qoloŋmoloŋgoya
selianoŋ kuuŋ naŋgoŋ kokaeŋ jegi,
58 *“Iinoŋ kokaeŋ jero moniŋ, ‘Niinoŋ jiwowoŋ jigo
boronoŋ memeta koi kondeembe namonoŋ kamaaro weeŋ
karoombaa uutanoŋ jigo qaita moŋ boronoŋ memeta qaago
ii meŋ waama kuumaŋa.” ’
59 Kaeŋ jegito, kileŋ qaagianoŋ kania motooŋgo mende
kolooro.
60 Kaeŋ mende kolooro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ waama
jaasewaŋ qeŋ oŋoma nama Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ ijoro,
“Yoŋonoŋ goo seleganoŋ qaa kuuŋ naŋgojuti, iikawaa kitia
moŋ jewaga me qaago?”
61 Kaeŋ ijoro iwoi bologa moŋ mende anoto, kileŋ kitia
moŋ mende meleema qaaya bogoro nano. Qaaya bogoro
nano jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ mombo kokaeŋ qisiŋ muro,
“Anutu mepeseeŋ mumakejoŋi, gii iwaa Meria Kraist koloo-
jaŋ me qaago?”
62 *Qisiŋ muro “Ooŋ” jeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono ku-usuŋ Toyaa boro dindiŋanoŋ rama era
sombimbaa koosu qaganoŋ kamaaro iibuya.”
63 Qaa ii iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ malekuya
menjurama kokaeŋ jero, “Yei, maŋgaa siita! Tosianoŋ qaaya
naŋgowutiwaajoŋ mombo mende qisiŋ oŋomboŋa.
64 *Anutu mepaegoji, ii mono oŋoaŋgio modaboroju.
Kawaajoŋ mono oŋo nomaeŋ moju?” Kaeŋ jero yoŋonoŋ
kuuya Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
65 Kaeŋ jeŋ tegoŋ tosianoŋ kanaiŋ sulaapaŋ qeŋ jaasewaŋa
esuuŋ boro kuma qeŋ kokaeŋ ijogi, “Moronoŋ guji, ii saanoŋ

* **14:58:** Jon 2.19 * **14:62:** Dan 7.13 * **14:64:** Lew 24.16

jena mobonja." Jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisas meŋ uruŋanoŋ qetaaligi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.69-75; Luuk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

66 Kambaŋ iikanoŋ Piitonoŋ kiropo uutanoŋ sombenoŋ laligoro. Emu laligoro jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqe emba moŋnoŋ iikanoŋ kouro.

67 Kouma Piitonoŋ gere konama nano iigigiiŋ kokaeŋ jero, "Gii mono kaaŋagadeeŋ Nazaret eja Jiisaswo laligona."

68 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ jero, "Qaa jejaŋi, ii kondanjeŋ." Kaeŋ jeŋ kiropo naguyanoŋ kemeŋ nano kuru qaro.

69 Nagunoŋ kemero weleŋqeqe emba moŋnoŋ ii iikanoŋ mombo iima eja kosianoŋ naŋgiti, ii kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, "Eja koi kanoŋ mono yoŋoonoŋga moŋ kolooja."

70 Kaeŋ iŋijoroto, iinoŋ mombo qakoono. Qakoono kambaŋ boroŋa moŋ tegoro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ mombo Piitowaajoŋ kokaeŋ jegi, "Giinoŋ Galili ejaga moŋ koloojaŋiwaajoŋ mono hoŋanoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ."

71 Ii moma kanaiŋ aŋa qasuaaŋ aoŋ jopaŋgoŋ jeŋ kotiiŋ jero, "Eja qaaya jejuti, niinoŋ ii mende moma mujeŋ. Qaa qoloŋ-moloŋgoya jewenagati eeŋ, Anutunoŋ mono iroŋa meleema nomba."

72 Kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro indiŋ woi kolooro. Kurunoŋ qaro Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ ijoroti, Piitonoŋ ii romoŋgoro, "Giinoŋ indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qaro indiŋ woi koloowaa." Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano silama saaro. Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Luuk 23.1-5; Jon 18.28-38

1 Gomaŋ ano amandiinoŋ jigo gawoŋ galeŋ, kantriwaa jotamemeya (70), ano Kana qaawaa boi ano jigo kaunsol kuuya yoŋonoŋ qaa jake uutaa ajoajoroo ama Jiisaswaa qaa jeŋ tegogi. Jeŋ tegogi Jiisas somoŋgoŋ wama kema gawana Pailotwaa boronoŋ aŋgi.

2 Room gawana iinoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, "Oŋanoŋ, gii Juuda yoŋoo kiŋgia koloojaŋ me qaago?" Qisiŋ muro Jiisasnoŋ meleema ijoro, "Mono geeŋgo jejaŋi, kaeŋ."

3 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa mamaga Jiisaswaa selianoŋ kuuŋ jegi.

4 Jegi Pailotnoŋ Jiisas mombo qisiŋ muŋ ijoro, “Moba! Yoŋonoŋ qaa mamaga goo seleganoŋ kuuŋ jejuti, giinoŋ iikawaa kitia moŋ jewaga me qaago?”

5 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ bologa moŋ mende anoto, kileŋ qaa kitia mombo mende meleeno. Qaaya bogoro nano gawananoŋ waliŋgoro. Kiaŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaa jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Luuk 23.13-25; Jon 18.39–19.16

6 Gbani so pasowa kendoŋ kambaŋanoŋ gawananoŋ kapuare mirinoŋga eja moŋ qata qama qisigiti, ii silia otaaŋ isama oŋomakegi.

7 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Barabas ii kapuare mirinoŋ raro. Iinoŋ kikekakasililiŋ eja tosaaŋa yoŋowo kareŋ giliŋ eja moŋ qegi komuroti, iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ oŋooŋgi.

8 Kaeŋ aŋgi kanageso yoŋonoŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri sombeŋanoŋ eu uma nama kanaiŋ ama laligorotiwaa so ambaatiwaajoŋ qisiŋ mugi.

9 Qisiŋ mugi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Juuda oŋoo kiŋgiaga isambe kamaawaatiwaajoŋ moju me?”

10 Jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ goroŋooso mogitiwaajoŋ ama ii gawanawaa boronoŋ ooŋgi. Ii moma siiŋgia momambaajoŋ kaeŋ qisiŋ oŋono.

11 Qisiŋ oŋono jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ejemba tuuŋ uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ jegi, “Jiisas mesaoŋ Barabas isamba! Mono kaeŋ qisiŋ mubu.”

12 Kaeŋ jegi mombo meleema qisiŋ oŋono, “Kaeŋ jejutiwaajoŋ Juuda oŋoo kiŋgia qata kaeŋ qamakejuti, niinoŋ mono ii nomaeŋ ama mubenaga?”

13 Kaeŋ qisiŋ oŋono mombo qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

14 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ii naambaajoŋ? Iinoŋ mono naa bologa ano?” Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ ii moma kaparaŋ koma toroqeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qagi, “Mono maripoonoŋ qewu jewa!”

15 Kaeŋ qagi Pailotnoŋ ejemba tuuŋ somata siiŋgiaa so amambaajoŋ moma Barabas isama oŋono kamaaroto, Jiisasga jero ooli waayawonoŋ qeyayagoŋ qegi. Kaeŋ qegi maripoonoŋ qewutiwaajoŋ ii Room manjaqeqe eja yoŋoo borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas kuŋgulolopo ama mugi.
Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

16 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas wama kema gawanawaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ keugi. Keuma manjaqeqe tuuŋ somata kuuya horoŋ oŋoŋgi iikanoŋ kagi.
17 Kaŋ maleku osoga nezoŋgbala ii Jiisaswaa selianoŋ mouma muŋ somaŋ kasa lipima ila kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kemero.
18 Kaeŋ kemero kanaiŋ waeya meŋ joloŋa jegi, “Oowe oowe! Juuda yoŋoo kiŋ poŋgia, oowe!”
19 Qaqatete kaeŋ ama jegi bowonoŋ waŋanoŋ qeŋ sulaapaŋ qeŋ simiŋ kuma muŋ usugoŋ mepeqepesee qoloŋmoloŋgoya meŋ mugi.
20 Mepaqepae kaeŋ ama mudaboroŋ maleku osoga nezoŋgbala ii qetegoŋ iyaŋaa sele esu mouma muŋ maripoonoŋ qewombaajoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Luuk 23.26-43; Jon 19.17-27

21 *Kema kana somatanoŋ eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ Afrika siti qata Sairini iikawaa ejiaga ano Aleksander ano Ruufus yoroo maŋgaraga. Iinoŋ gawonoŋga kouro kuuŋ mugi Jiisaswaanoŋ maripooŋ meŋ aŋgoro.
22 Jiisas kaeŋ wama gomaŋ moŋ qata Golgota ii ananaa qaanoŋ Waŋsii, iikanoŋ kema keugi.
23 Keuma wain apu ano marasiŋ qata mor ii mindiriŋ melokanjiŋ mugito, Jiisasnoŋ ii togoro.
24 *Togoro nama maripoonoŋ qegi. Qegi nano kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro Jiisaswaa sele esuya motomotooŋ batugianoŋ iikawaa so mendeema megi.
25 Gomaamba 9 kilok iikanoŋ maripoonoŋ qegi.
26 Maripoonoŋ qeŋ waŋanoŋ eu qegitiwaa kania kokaeŋ ooŋ qegi, “Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.”
27 Kikekakasililiŋ eja woi kaaŋagadeeŋ iwo maripoonoŋ urugi. Moŋ boro dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee kaeŋ urugi.
28 *(Anutuwaa Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Ii gosiŋ kikekakasililiŋ eja kaaŋa romoŋgoŋ yoŋoo batugianoŋ aŋgi.” Qaa iikaeŋ kanoŋ hoŋawo kolooro.)
29 *Ejemba uuguŋ kema kaŋ kuŋgulolopo ama lukukuuŋ muŋ wambelaaŋ kokaeŋ jegi, “Yei! Gii mono jiwowoŋ jigo saanoŋ kondeena namonoŋ kamaaro weeŋ karoombaa uutanoŋ mombo metaama kuumambaajoŋ jena. Oo, gii eja awaa soro!
30 Mono geeŋga ilaaŋ aoŋ maripoonoŋga kamaawa.”

---

* **15:21:** Room 16.13 * **15:24:** Ond 22.18 * **15:28:** Ais 53.12 * **15:29:** Ond 22.7; 109.25; Maak 14.58; Jon 2.19

31 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ mepaqepae ama muŋ jegi, “Tosiaga ilaaŋ oŋoma laligoroto, iyaŋa ilaaŋ aomambaajoŋ amamaaja.

32 Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist ano Israelwaa kiŋ kolooji eeŋ, mono keteda koi maripoonoŋga kamaaro iima ii moma laariwonaga.” Kaeŋ jegi.

Eja iwo maripoonoŋ urugiti, iyoronoŋ kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ muri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Luuk 23.44-49; Jon 19.28-30

33 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro iikanoŋ gomaŋ kuuya paŋgamaŋ meŋ sokoma ero kema aua karoombaa so kolooro.

34 *Jiisasnoŋ 3 kilok iikanoŋ aŋaa qaanoŋ kokaeŋ qa somata qaro, “Eeli eeli lama sabaktani?” Ii ananaa qaanoŋ: Anutuna, Anutuna mono naambaajoŋ gema nujaŋ?

35 Kaeŋ qaro eja kosianoŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ ii moma jegi, “Mobu! Mono Elaijawaajoŋ qaja.”

36 *Yoŋoonoŋga moŋnoŋ bobogariŋ kema momondo moŋ suuŋ taniŋeeŋ ii meŋ wain apu aasoŋawonoŋ qenduŋgoŋ gere goroŋ kitianoŋ somoŋgoŋ suluŋ Jiisaswaa buu susuyanoŋ eu ano nero jero, “Mono mesaogi aŋodeeŋ namba. Elaijanoŋ kaŋ motogoro kamaawaa me qaago, mono ii iiboŋa.”

37 Kaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ qa somata qama wosoya goroŋ qero komuro.

38 *Komuro iikanondeeŋ jiwowoŋ jigowaa uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro.

39 Kawali galenoŋ maripooŋ jaasewaŋ qeŋ nama Jiisasnoŋ wosoya goroŋ qero komuroti, ii iima kokaeŋ jero, “Eja koi kanoŋ mono oŋanoŋ Anutuwaa meriaga kolooja.”

40 *Emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ sigeŋsigeŋ nama iwoi ii iigi. Yoŋoo batugianoŋ Maria Magdalaga ano Maria Jeims dubaya ano Jooses yoroo nemuŋgara ano Salome yoŋonoŋ motooŋ naŋgi.

41 Yoŋonoŋ Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ laligoro iikanoŋ ii otaaŋ weleŋ qeŋ muŋ laligogi. Kaaŋagadeeŋ emba tosaaŋa mamaga Jiisaswo Jerusalem sitinoŋ uma kagiti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kosianoŋ naŋgi. Kiaŋ.

---

* **15:34:** Ond 22.1 * **15:36:** Ond 69.21 * **15:38:** Eks 26.31-33 * **15:40:** Luuk 8.2-3

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42

42 Sabat kendoŋ rarawaajoŋ iwoi mozozoŋgogi Sabat kendonoŋ kanaimambaajoŋ dodowiro mare koloon karo.
43 Nemuŋgawoŋ iikanoŋ Arimatia toya, eja waaŋawo qata Joosef iinoŋ karo. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoro. Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya moŋ koloon Sabat kendonoŋ kanaimambaa anotiwaajoŋ ama toroko yakariŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memambaajoŋ qisiro.
44 Qisiro "Oŋanoŋ komuja me qaago?" jeŋ romoŋgoŋ kawali galeŋa jero karo "Jiisasnoŋ kambaŋ koriga me toroga komuja," jeŋ qisiŋ muro.
45 Qisiŋ muro buju qaaya moma Jiisaswaa qamoya Joosef jeŋ tegoŋ muro.
46 Jeŋ tegoŋ muro opo taaŋa sewaŋa meŋ kema qamoya maripoonoŋga qetegoŋ meŋ kamaaŋ oponoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa uroroogi duŋ eroti, iikanoŋ ano. Ama jamo somata moŋ metano kobaa qaa oota kojaŋgiro.
47 Dakanoŋ anoti, ii Maria Magdalaga ano Maria Jooseswaa nemuŋa yoronoŋ nama iiri. Kiaŋ.

16

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-8; Luuk 24.1-12; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro iikanoŋ Maria Magdalaga, Maria Jeimswaa nemuŋa ano Salome yoŋonoŋ "Jiisaswaa qamoya kema moriwoŋa," jeŋ jiniŋ marae uŋkoowagawo sewaŋa megi.
2 Meŋ eŋ Sonda umugawodeeŋ waama gomaŋ ano weeŋ jiliŋjolaŋ kouro qasirinoŋ keŋgi.
3 Kema amiŋ moma jegi, "Qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata raji, ii mono moronoŋ qetambaa?"
4 Kaeŋ jeŋ uugi keno iigi: Jamo somata qatawo ii mono qetaŋgi kema ero.
5 Qasiriwaa jamo qaa oota kaeŋ aantama nano uutanoŋ ugi. Ugi dindiŋgiaageŋ eja gbaworo moŋ malekuya koriga taaŋa raro iigi. Kaeŋ iima mamaga awawaligi.
6 Awawaligito, kokaeŋ iŋijoro, "Mono toroko mende mobu. Oŋo Nazaret eja Jiisaswaajoŋ moŋganju. Ii maripoonoŋ qegito, iinoŋ mono gbiliŋ waaja. Kawaajoŋ koi mende eja. Iibu! Duŋa koi, iikanoŋ sulugi ero.

7 *Kawaajoŋ mono kema Piito ano gowokouruta kuuya
buju kokaeŋ iŋijowu, ‘Iinoŋ mono jeta meŋ oŋoma waladeeŋ
Galili prowinsnoŋ kembaa. Oŋo kaaŋagadeeŋ iikanoŋ kema
qaaya jerotiwaa so ii iibu.” ’
8 Kaeŋ iŋijoro aaruŋ jeneŋgia ororo jamo ootanoŋga ka-
maaŋ bobogariŋ keŋgi. Sombugia mogitiwaajoŋ qaa moŋ
mende jegito, qaagia bogoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Jon 20.11-18

9 Jiisasnoŋ Maria Magdalaga iwaa uutanoŋga omejiilaŋ
7 oŋotaaro laligoro. Jiisasnoŋ koomunoŋga waama Sonda
gomaamba amandiinoŋ wala Maria ii asugiŋ muro.
10 Asugiŋ muro alaurutanoŋ Jiisaswo laligoŋ kouma kam-
baŋ iikanoŋ jiŋgeŋ qama saagiti, Marianoŋ mono iyoŋoonoŋ
kema bujuya iŋijoro.
11 Iŋijoroto, Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoro Marianoŋ iiroti, ii
mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ alawoita yoroonoŋ asugiro.
Luuk 24.13-35

12 Kawaa gematanoŋ alawoitanoŋ Jerusalem siti mesaoŋ
gomaŋ moŋnoŋ kembojoŋ kananoŋ keni Jiisasnoŋ kaitania
meleema asugiŋ orono.
13 Yoronoŋ kaaŋagadeeŋ kema bujuya ii alauruta iŋijorito,
yoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ mende moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Luuk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

14 Kanageŋ gowokouruta 11 yoŋonoŋ ajoroon nene neŋ
ragi yoŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ asugiro. Asugiŋ uugia kotiirotiwaajoŋ temboma koomunoŋga waaro iigiti, iinoŋ bujuya
iŋijogi ii mende moma laarigitiwaajoŋ ii jeŋ oŋono.
15 *Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono kantri so kema
gomaŋa gomaŋa liligoŋ ejemba laligoŋ kenjutiwaa so Oligaa
Buŋana jeŋ asarigi mobu.
16 Moŋnoŋ Anutu moma laariro oomulu meŋ mugi uuta
meleembaati, iinoŋ mono letoma Siwewaa buŋa koloowaa.
Moŋnoŋ mende moma laariŋ yaŋgiseŋ laligowaati, Anutunoŋ mono iwaa qaa jeŋ tegoro gere siawaa buŋa
koloowaa.
17 Moma laariŋ noma laligowuti, ii aiwese meŋ oŋombe
kaniagia kokaeŋ koloowaa: Yoŋonoŋ noo qanoŋ omejiilaŋ
oŋotaawuya. Kantri tosia yoŋoonoŋ qaa jeŋ laligowuya.
18 Mokoleŋ borogianoŋ meŋ metaambuya. Nombeŋ
warabe apu iwoi negi iikanoŋ mono mende meŋ boliŋ

* **16:7:** Mat 26.32; Maak 14.28 * **16:15:** Apo 1.8

oŋombaa. Borogia ji ejemba qagianoŋ aŋgi qeaŋgowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Luuk 24.50-53; Apo 1.9-11

19 *Poŋ Jiisasnoŋ qaaya kaeŋ iŋijoro Anutunoŋ wano
Siwenoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ rama laligoja.
20 Eu laligojato, gowokourutanoŋ mesaoŋ gomaŋ baloŋ so
kema Buŋa qaaya jeŋ seiŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Poŋnoŋ
yoŋowo gawoŋ meŋ inaaŋ oŋono aŋgoleto asugiro qaa-
gianoŋ kotiiro. Kiaŋ.

* **16:19:** Apo 1.9-11

Luuk
Oligaa Buŋa Luuknoŋ ooro.
Jeŋ-asa-asari

Uumeleeŋ yoŋonoŋ miti dologa mende meŋ kajuti, dokta Luuknoŋ ii eja uuta Tiofiluswaajoŋ qendeemambaajoŋ ama Oligaa Buŋa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yoŋoonoŋga moŋ qaagoto, Griik ejaga kolooŋ ji ejemba meŋqeeaŋgo gawonoŋ laligoro. Luuknoŋ Jiisaswaa kania woi ii kokaeŋ qendeema nononja: 1) Anutunoŋ Hamoqeqe Toya wasimambaa qaa somoŋgoroti, ii Israel iyoŋoonoŋ kolooro, 2) Iinoŋ kantria kantria meŋ qeaŋgoŋ nonomambaajoŋ karo. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Jiisas oono "Ejemba kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa" jeŋ asariŋ laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoŋ memeqemeaŋ ama laligogiti, Jiisasnoŋ iyoŋoojoŋ majakaka moma ilaaŋ oŋoma laligoro. Luuknoŋ sundu kaaŋa seiseiya areŋgoŋ oodabororo. Luuknoŋ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoŋ wala namonoŋ kamaaro ano tetegoyanoŋ namo mesaoŋ Siwenoŋ uro. Kawaajoŋ korisoro seiseiya ii boŋ 1-2 ano boŋ 24 iikanoŋ eja. Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro Buŋa gawoŋ meŋ seigi momalaari tuuŋnoŋ somariiŋ somariiŋ keno. Luuknoŋ iikawaa sunduya ii buk qata "Aposol gawoŋ meme," iikanoŋ oorota eja.

Luuknoŋ Oligaa Buŋa ooroti, iikawaa qaa waŋa ii kokaeŋ sokoma ano eja: Qamakooli gawoŋ megi hoŋa kolooro. Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololooŋ oŋono laligogi. Emba yoŋonoŋ Jiisaswo gawoŋ mamaga naŋgoŋ megi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ laligoro.

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Buk kokawaa kania Luuknoŋ ooro boŋ 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas kolooŋ somariiri 1.5–2.52
Jon Oomulu ejanoŋ Anutuwaa gawoŋ mero 3.11-20
Jiisas oomulu meŋ muro aŋgobato mokolooro 3.21–4.13
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋa Galili prowinsnoŋ mero 4.14–9.50
Galili mesaoŋ kana kema Jerusalem keuro 9.51–19.27
Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28–23.56
Waama asugiŋ oŋoma Siwenoŋ uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yoŋonoŋ sundu tosia mende oogiti, ii Luuknoŋ iyaŋodeeŋ ooro bakaya 2 ano 6 iikanoŋ eja. Sundu tosia ii kokaeŋ: Gajoba yoŋonoŋ rii qagi. Lama galeŋ yoŋonoŋ Jiisas kolooro kaŋ iigi. Jiisasnoŋ melaadianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uro. Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja

kiaŋkomuŋ muro ano qewoloŋ ejanoŋ siŋgisoŋgonoŋ kemeŋ sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknoŋ tere Tiofiluswaa ooro.

1 Gejatootoo ejembanoŋ Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa hoŋa batunananoŋ asugiroti, ejemba mamaganoŋ kawaa sunduya kanaiŋ oogi.

2 Iwoi hoŋa ii batunananoŋ asugiro tosianoŋ ii kanakanaiyanoŋga kanaiŋ kouma iyaŋgiaa jaagianoŋ iima moma yagogiti, yoŋonoŋ iikawaa so kawaa bujuya toroqeŋ jeŋ seigi gejananoŋ kemeŋ ananaa buŋa kolooro. Ejemba kaaŋa yoŋonoŋ Buŋa ii kanaiŋ papianoŋ ooŋ areŋgogita eja.

3 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya asugiŋ kouroti, ii tororo qisiŋ oŋombe kanianoŋga kanaiŋ jegi moma kotojeŋ. Oo Tiofilus niinoŋ goojoŋ mobe uuta koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobotiwaajoŋ mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeeŋ areŋgoŋ oojeŋ.

4 Buŋa qaa hoŋa kuma goŋgi mojaŋi, giinoŋ iikawaa kania weeŋgoŋ korebore moma komuwa. Kiaŋ.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

5 *Judia prowinswaa kiŋ qata Herod iwaa kambaŋanoŋ eja moŋ qata Zekaraia laligoro. Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ laligoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋnoŋ nano. Embia qata Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ jigo gawoŋ galeŋ Aarombaa gbili moŋ kolooro.

6 Yoronoŋ Anutuwaa jaanoŋ laaligo dindiŋa laligoŋ Pombaa jojopaŋ qaa ano jeŋkooto ii kuuya tororo otaaŋ koposowaa qaagara qaa laligori.

7 Laligorito, Elisabetnoŋ kopimbaajoŋ gbiligara qaa laligoŋ ejemba waŋa koloori.

8 Kambaŋ moŋnoŋ Abaiawaa gawoŋ areŋ kambaŋanoŋ karo Zekaraianoŋ jigonoŋ galeŋ gawoŋ mewaatiwaajoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kouro.

9 Kouro jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kaiyakagia otaaŋ batugianoŋ gawoŋ mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanoŋ uma jiniŋ moroŋawo ooro.

10 Jiniŋ marae ooŋooŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iinoŋ iwoi moroŋawo ii ooro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ jiwowoŋ jigo seleeŋgeŋ mamboma Anutu qama kooliŋ ragi.

11 Jiniŋ ooro moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ miri uuta sokono kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ alatanoŋ eu asugiŋ muŋ boria dindiŋaageŋ nano.

12 Nano Zekaraianoŋ iima aaruŋ toroko moro.

---

* **1:5:** 1 Hist 24.10

13 Toroko moroto, gajobanoŋ kokaeŋ ijoro moro,
“Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunoŋ qamakooliga
modaboroja. Kawaajoŋ embaganoŋ koro ama koko meraga
mewaa. Ii mero giinoŋ qata Jon qaba.
14 Meraga kolooro uuganoŋ iwaajoŋ qeaŋgoro aisoona
ejemba mamaganoŋ korisoro mobuya.
15 *Ii nemuŋaa goroŋ uutanoŋ raro Uŋa Toroyanoŋ
iikanondeeŋ kanaiŋ uuta saa qero somariiŋ wain me apu
kotiga ii mende neŋ Pombaa kooroŋanoŋ eja uuta koloon
laligowaa.
16 Kaeŋ laligoŋ Israel ejemba mamaga uugia meleeno
Poŋgia Anutuwaanoŋ eleembuya.
17 *Anutuwaa Uŋanoŋ gejatootoo eja Elaija inaaro ku-usuŋ
qaganoŋ gawoŋ meroti, iinoŋ mono iikawaa so waladeeŋ
keno Poŋnoŋ gematanoŋ kawaa. Iinoŋ kema kanageso uu
kuuŋ oŋono Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ jojoriŋ nambuya. Maŋ
ano merabora juma deeŋgi uukuukuu meŋ oŋono mombo
metulaŋgoŋ aowuya ano qootogo ejemba ii dindiŋa yoŋoo
momo areŋnoŋ keubuya.”
18 Siwe gajobanoŋ kaeŋ ijoro Zekaraianoŋ jero, “Em-
banawo noronoŋ ejemba waŋa koloojotiwaajoŋ qaaganoŋ
mono nomaeŋ hoŋawo koloonaga?”
19 *Kaeŋ jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinoŋ Anutuwaa
wambu-sooŋanoŋ nambe wasiŋ nono buju awaa koi meŋ
kaŋ gijowe mojaŋ.
20 Noo qaa jena hoŋawo koloowaati, giinoŋ ii jewe
mende moma laarijaŋiwaajoŋ qaaga mono muuŋgoro nekoŋ
laligowa. Kaeŋ laligona buju qaa kokawaa hoŋa koloowaati-
waa kambaŋa kaŋ kuuro iikanoŋ neselaŋga lolooro qaa
mombo jewaga.”
21 Kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejembanoŋ mamboma rama
Zekaraianoŋ jiwowoŋ jigonoŋ eu kambaŋ koriga nanotiwaa-
joŋ uugianoŋ motoqoto mogi.
22 Kaeŋ ama ragi seleeŋgeŋ kamaaŋ qaa jemambaa-
joŋ amamaaro moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ jiwowoŋ
jigonoŋ nama jaaya meleeno Siwenoŋga uŋa moŋ iija.”
Kaeŋ jegi borianondeeŋ kaisare ama oŋoma nekoŋ koloon
laligoro.
23 Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ meme kambaŋanoŋ tegoro
eleema mirianoŋ keno.
24 Weeŋ tosia tegoro Elisabetnoŋ koro ama koiŋ 5 kawaa
so mirinoŋ asaŋgoŋ kokaeŋ jeŋ rama laligoro,

* **1:15:** Jaŋ 6.3 * **1:17:** Mal 4.5-6 * **1:19:** Dan 8.16; 9.21

25 “Merana qaawaajoŋ ejembanoŋ meŋ kamaaŋ noŋgi
Poŋnoŋ wambusooŋ qeŋ noma iikawaa lombota meŋ giliŋ
kiaŋkomuŋ nonja.” Kiaŋ.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnoŋ jero.

26 Elisabetnoŋ koro anotiwaa koiŋa 6 kolooro Anutunoŋ
gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomaŋa
moŋ qata Nazaret kanoŋ kamaaro.
27 *Kamaaŋ emba saraŋ jumuŋa qata Maria iwaanoŋ keno.
Iinoŋ eja qata Joosef iwaa emba buŋaga laligoro. Joosefnoŋ
kiŋ Deiwidwaa gbilia moŋ kolooro.
28 Gajobanoŋ Mariawaanoŋ kema kokaeŋ ijoro, “Oo Maria,
weeŋga awaa. Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ goma giwo namba.”
29 Kaeŋ ijoroto, Marianoŋ joloŋ iikawaajoŋ mamaga aaruŋ
kania moŋgama motoqoto moro.
30 Motoqoto moro kokaeŋ ijoro, “Maria, Anutunoŋ
kaleŋmoriaŋ gono iwaa jaanoŋ sokonjaŋ. Kawaajoŋ toroko
mende moba.
31 *Moba, giinoŋ koro ama koko meraga mewaga. Meŋ
qata Jiisas qaba.
32 *Jiisas iinoŋ somariiŋ eja qabuŋayawo kolooro qata
‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaeŋ laligoro
Poŋ Anutunoŋ amboya kiŋ Deiwidwaa jiŋkaroŋ duŋ muro
ejemba galeŋ koma oŋoma laligowaa.
33 Jeikobwaa kanageso yoŋoo kiŋgia kolooŋ tetegoya qaa
galeŋ koma oŋoma laligowaa. Bentotoŋa iikanoŋ mono
kambaŋ moŋnoŋ mende qaombaa.”
34 Gajobanoŋ kaeŋ ijoro Marianoŋ jero moro, “Yei! Nii
ejawaa kania mende mojeŋ. Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa
hoŋa mono nomaeŋ koloowaa?”
35 Kaeŋ jero moma meleeno, “Uŋa Toroyanoŋ mono aŋgoŋ
koma gono Anutu uuta somataa esuŋanoŋ sokoma turuŋ
gombaa. Kawaajoŋ mera mewagati, iinoŋ toroya kolooro
ejembanoŋ qata ‘Anutuwaa Meria,’ jeŋ qamakebuya.
36 Moba. Tinitosaga Elisabet iinoŋ kaaŋagadeeŋ ‘Kopiŋ
laligoŋ mera memambaajoŋ amamaaja,’ jegito, kileŋ emba
waŋa kolooŋ kambaŋ kokaamba koko merawaa koroyawo
kolooro koiŋa 6 kolooja.
37 *Anutunoŋ iwoi moŋ amambaajoŋ jeŋ ii mende ama-
maaŋkeja.”
38 Kaeŋ jero Marianoŋ ijoro, “Moba, niinoŋ Pombaa
weleŋqeqe emba koloojeŋ. Kawaajoŋ qaa jejaŋi, iikawaa so

* **1:27:** Mat 1.18 * **1:31:** Mat 1.21 * **1:32:** 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7 * **1:37:** Jen 18.14

saanoŋ koloon nomba.” Kaeŋ ijoro Siwe gajobanoŋ mesaoŋ keno. Kiaŋ.

Marianoŋ Elisabetwaanoŋ kusu kema iiro.

39 Marianoŋ ii moma kambaŋ koriga mende kolooro
waama uulaŋawo jojoriŋ gomaŋ baaŋanoŋ uma Judia
prowinswaa taoŋa moŋnoŋ keno.
40 Kema Zekaraiawaa mirinoŋ uma embia Elisabet iima
aisooŋ joloŋa jero.
41 Joloŋa jero iikanondeeŋ moro koko meranoŋ goroŋ
uutanoŋ luguŋ uma kamaaro Uŋa Toroyanoŋ Elisabetwaa
uuta saa qero.
42 Saa qero qa somata qama kokaeŋ jero, “Oo alana,
Anutunoŋ kotumotueya uuta ama gono emba batunananoŋ
laligowaga ano mera mewagati, ii kaaŋiadeeŋ kotuegoŋ
mubaa.
43 Nomaembaajoŋ Poŋnaa nemuŋanoŋ kaŋ niiro kaeŋ
koloon nonja?
44 Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananoŋ kemero
meranoŋ goronanoŋ kaaŋagadeeŋ korisoro qaganoŋ luguŋ
uma kamaaja.
45 Poŋnoŋ buju qaaya jero moma iikawaa hoŋa asugiwaati,
ii moma laarijaŋiwaajoŋ goojoŋ mobe simbawoŋawo koloo-
jaŋ.” Kiaŋ.

Marianoŋ korisoro rii qaro.

46 *Marianoŋ qaa ii moma kokaeŋ jero,
“Ii-ia! Noo uu kononanoŋ mono jinoŋa qaa Poŋ mepe-
seeja.
47 Noo uŋananoŋ Anutu, Hamoqeqe Tonaajoŋ aisooŋ
koriaŋ maaja.
48 *Niinoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta laligojento,
Anutunoŋ kileŋ ba koma kiaŋkomuŋ nonja.
Moba, ejemba tuuŋa tuuŋa kete kanaiŋ koloowuti,
yoŋonoŋ mono noojoŋa ‘Simbawoŋawo!’ jeŋ mepe-
seeŋ noma laligowuya.
49 Ku-usuŋ Toyanoŋ mono aŋgoleto uuta meŋ nono
laligojeŋ.
Iwaa qata ii Toroya.
50 Ejemba kete namonoŋ laligojuti ano kanageŋ koloon
seiwuti, iyoŋoo batugianoŋ isi daeŋ yoŋonoŋ Anu-
tuwaa jeta uuguwubotiwaa toroko mobuti, iwaa
kiaŋkomuyanoŋ mono yoŋowo pondaŋ ewaa.
51 Anutunoŋ borianoŋ aŋgoleto meŋ iikanoŋ usuŋa
qendeema nonono iiniŋ.

* **1:46:** 1 Sml 2.1-10 * **1:48:** 1 Sml 1.11

Ejemba iyaŋgia meŋ biwiiŋ aoŋ sewaŋpiriŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii kondeema oŋono simbiriŋsambaraŋ kolooŋ laligoju.
52 *Kiŋ poŋa poŋa jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rama ejemba galeŋ koma oŋoma laligogiti, Anutunoŋ ii iikanoŋa qetegoŋ utama oŋono kamaagi.
Kamaagito, kamaaŋqeqeta iiga mono meŋ uma oŋono.
53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyaŋ ama laligogiti, iyoŋoo uugia mono
iwoi awaa awaanoŋ saa qeroto,
ejemba qaqabuŋagiawo ii wasiŋ oŋono borogia bobora eeŋ keŋgi.
54-55 *Anutunoŋ ambosakoŋurunana metogoŋ uŋuano Israel koloogi nono
toroqeŋ Anutuwaa weleŋqeqeuruta laligojoŋ.
Anutunoŋ wala eeŋanoŋ jojopaŋ qaaya kokaeŋ jeŋ somoŋgoŋ nonono, ‘Niinoŋ Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligoŋ uma laligowuti, ii kiaŋkomuŋ oŋoma laligomaŋa.’
Kaeŋ jeŋ qaaya ii mende duduuŋ laligoŋ kouro.
Qaagoto, iinoŋ mono qaa jeta ii otaaŋ laligoŋ kete baagoŋ nonomambaajoŋ kaja.”
Marianoŋ kaeŋ jero.
56 Marianoŋ koiŋ karooŋ kawaa so Elisabetwo laligoŋ mombo mirianoŋ eleeno. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ kolooro.
57 Elisabetwaa mera meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro koko meraga mero.
58 Koko meraga mero miri kosianoŋ laligogiti ano tinitosauruta yoŋonoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomu uuta qendeema muroti, ii moma asariŋ iwo motooŋ korisoro aŋgi.
59 *Korisoro ama weeŋ 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianoŋ kotowutiwaajoŋ ajoroogi. Ajoroon maŋaa qata Zekaraia ii wase meŋ muwombaajoŋ jegi.
60 Jegito, nemuŋanoŋ jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qaboŋa.”
61 Jero kokaeŋ ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yoŋoonoŋga mombaa qata kaeŋ mende eja.”
62 Kaeŋ ijogi nama maŋanoŋ iwaa qata qabaatiwaa qisiŋ borogianoŋ kaisare aŋgi.
63 Kaisare aŋgi tafewaajoŋ qisiro mugi iikanoŋ tere kokaeŋ ooro, “Qata ii Jon.” Kaeŋ ooro iikawaajoŋ kuuya aaruŋ tililiŋgogi.

---

* **1:52:** Job 5.11; 12.19 * **1:54-55:** Jen 17.7 * **1:59:** Lew 12.3

64 Aaruŋ tililiŋgogi iikanondeeŋ buuta afaaŋgoro neselaŋa
lolooro qaa jeŋ Anutu mepeseero.
65 Mepeseero alaurugia kuuya yoŋonoŋ qarasombugia
mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya amiŋ
mogi seiŋ Judia baaŋa gomaŋ kuuya sokono.
66 Bujuya amiŋ mogi kuuyanoŋ ii moma uu konoŋgianoŋ
ama aŋgoŋ koŋgi. Poŋnoŋ ku-usuŋa kokosaposapo qaganoŋ
maaro laligoroti, iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi,
“Mera koi kanoŋ somariiŋ mono naa iwoiga moŋ nomaeŋ
ama menaga?” Kiaŋ.

Zekaraianoŋ gejatootoo qaa jero.

67 Kaeŋ jegi Uŋa Toroyanoŋ maŋa Zekaraiawaa uuta saa
qero gejatootoo qaa kokaeŋ jero,
68 “Nono Israel nonoonoŋ Poŋ Anutu mepeseewoŋa. Ii-ia!
Iinoŋ mono kanagesouruta ba koma nonoma dowenana
memambaajoŋ jojoriŋ kawaa.
69 Anutunoŋ weleŋ ejia kiŋ Deiwidwaa kanageso nonoo
batunananoŋga
eja ku-usuŋawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga
koloowaa.
70 Monowaa monoyanoŋga gejatootoo ejembauruta tak-
kootoya
ii sololoon oŋono qaa je kokaeŋ jeŋ laligogi,
71 ‘Niinoŋ mono kereurugia yoŋoo esuŋgia qewe ka-
maaro oŋoo sewaŋgia somoŋgomaŋa.
Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋombuti, niinoŋ mono ku-
uuya iyoŋoo borogianoŋga metogoŋ sopa somoŋgoŋ
oŋomaŋa.’
72 Qaa kaeŋ jeŋ beŋurunana kiaŋkomuŋ oŋoma yoŋowo
soomoŋgo
areŋ tania moŋ somoŋgoroti, ii romoŋgoŋ otaaro hamo-
qeqewaa hoŋa asugiwaa.
73 Soomoŋgo qaa ii beŋnana Aabrahambaajoŋ jeŋ jo-
jopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiirota eja.
74 Soomoŋgo qaa iikawaa hoŋa kokaeŋ:
Iinoŋ nono kereurunana yoŋoo borogianoŋga metogoŋ
nonono yoŋoojoŋ toroko mende moma weleŋa qeŋ
muŋ laligowoŋa.
75 Iinoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ iwaa jaanoŋ soraaya
koloon
laaligonana hoŋa dindiŋa kaeŋ laligoŋ komuwoŋa.
76 *Oo kokona Jon, giinoŋ somariiŋ laligoŋ waladeeŋ
kema ejemba uugia mindiŋgoŋ iikaaŋ ama Pombaa
kania meleuna kawaa.

* **1:76:** Mal 3.1

Kawaajoŋ qaga ‘Anutu uuta somataa gejatootoo ejaga,’
kaeŋ qagi laligowaga.
77 Kaeŋ laligoŋ hamoqeqe Toyaa kania ii Anutuwaa kanage-
souruta kuma
oŋonɑ ii moma kotoŋ uugia meleeŋgi Anutunoŋ
siŋgisoŋgogiɑ soŋgbɑmɑ mesaowaa.
78 Anutunananoŋ uutanoŋ jopagoŋ kianŋkomuŋ nonomakeja.
Kaeŋ ama ba koma nonoma widia eukanoŋɑ ano bilik-
bilik anja.
Kawaajoŋɑ nononoŋ mono weŋgeraŋ suluro asuganoŋ
asariwombaa anjoŋ.
79 *Nono paŋgɑmɑnoŋ tiŋtuaŋ raniŋ koomuwaa kon-
domondo Toyanoŋ aŋgoŋ koma nonomakejato, weeŋ
jiliŋjolaŋ kouma qanananoŋ kuuŋ meŋ asariŋ nonom-
baa.
Meŋ asariŋ nonono luaewaa kania asuganoŋ asugiro
iima iikanoŋ keuma riiŋ nambonɑ.” Zekaraianoŋ
kaeŋ jero.
80 Mera Jon iinoŋ somariiŋ waaro Uŋɑ Toroyanoŋ inaaŋ
muro Anutuwaa qele eja kotakota kolooro. Kaeŋ koloon
baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoro kambaŋanoŋ kaŋ kuuro
Israel kanageso yoŋoo jaagianoŋ asuganoŋ asugiŋ qenjaaro
gawoŋɑ kanaiŋ mero. Kiaŋ.

2

Jiisas Betlehem taonoŋ kolooro.
Mat 1.18-25

1 Jon Oomulu ejanoŋ kolooro kambaŋ kanoŋ Siisa-kiŋ
Oogastus iinoŋ Room sitinoŋ gomaŋɑ gomaŋɑ galeŋ koma
oŋono. Galeŋ koma oŋomɑ takis kanaiŋ mewutiwaajoŋ
gawmambaa jeŋkooto ano gomaŋɑ gomaŋɑ kuuya yoŋonoŋ
ajoroogi kuskus (sensus eja) yoŋonoŋ qagia papianoŋ ooŋ
areŋgogi.
2 Areŋ gawoŋ ii kambaŋ mutuyaga megi. Megiti, kambaŋ
iikanoŋ eja qata Kwirinius iinoŋ Siria prowinswaa gawana
laligoŋ galeŋ koma oŋono.
3 Oogastusnoŋ jeŋkooto ano ejemba korebore horoŋ
keuma qagia areŋnoŋ oowutiwaajoŋ iyaŋgiɑɑ kolokoloo
gomaŋgiɑ waŋɑ so keŋgi.
4 Galili prowinswaa taoŋ qata Nazaret iikanoŋ eja qata
Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kiŋ Deiwid. Kiŋ Dei-
widwaanoŋ taoŋ qata Betlehem ii Judia prowinsnoŋ ero.
Kawaajoŋ Joosefnoŋ Nazaret mesaoŋ uma kemeŋ Betlehem
keno.

---

* **1:79:** Ais 9.2

5 Kemaŋ jero kambaŋ kanoŋ emba buŋaya qata Maria ii
koroyawo laligoro. Laligoro ii aima ŋaoŋ qagara oowutiwaa-
joŋ motooŋ keni.
6 Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kam-
baŋanoŋ kaŋ kuuro.
7 Kaŋ kuuro qenjaaro ee mirinoŋ keuma iikawaa uutanoŋ
tintiŋa moŋ mende mokoloori. Kawaajoŋ bao bulmakao
mirianoŋ uma rari. Rama iikanoŋ mutu meria meŋ oponoŋ
esuuŋ bulmakao juuyanoŋ ano kemeŋ ero. Kiaŋ.

Lama galeŋ yoŋonoŋ Siwe gajoba iŋiigi.

8 Betlehem taoŋ gomaŋ kanoŋ eja tosianoŋ gomantiiŋa so
baloŋ koria iikanoŋ kema lama tuuŋgia galeŋ koma oŋoma
laligogi.
9 Kaeŋ laligogi gomantiiŋa kanoŋ Pombaa gajoba moŋnoŋ
kosogianoŋ asugiŋ oŋono. Asugiŋ oŋono Pombaa asama-
raraŋanoŋ liligoŋ oŋoma asariro sombugia moma jeneŋgia
ororo.
10 Jeneŋgia ororoto, Siwe gajobanoŋ iŋijoro, “Mono geja
ambu! Niinoŋ korisoro Buŋa somata ejemba korebore
yoŋoojoŋ meŋ kajeŋ, ii iŋisaama oŋomaŋa. Kawaajoŋ
jeneŋgia mono mende orowa.
11 Buŋa ii kokaeŋ: Oŋoo Hamoqeqe Togianoŋ keteda koi
kolooja. Iinoŋ kiŋ Deiwidwaa taonoŋ koloon Poŋ qata Kraist
kolooja.
12 Qaa iikawaa aiweseya ii kokaeŋ: Oŋo mono kema
mera sayawo oponoŋ esuuŋ bulmakao juuyanoŋ aŋgi eji, ii
mokoloowu.”
13 Gajobanoŋ kaeŋ jero iikanondeeŋ gajoba tuuŋ so-
matanoŋ Siwenoŋga asugiŋ iwo aitoŋgoŋ Anutuwaa mepe-
mepesee rii qama kokaeŋ jegi,

14 “Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ Siwenoŋ eukanoŋ
uja.
Iinoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoojoŋ
uuqeeaŋgo moma balonoŋ luae ama oŋonja.” Kiaŋ.

Lama galeŋ yoŋonoŋ kema Jiisas iigi.

15 Gajoba yoŋonoŋ oŋomesaoŋ Siwenoŋ eleema ugi lama
galeŋ yoŋonoŋ aŋgio kokaeŋ jegi, “Ayo, Betlehem kanoŋ iwoi
kolooro Poŋnoŋ iikawaa qaaya jero mojoŋi, nono mono ii
kema iiboŋa.”
16 Kaeŋ jeŋ esuŋgiagadeeŋ kema Maria Joosef ano mera
sayawo bulmakao juuyanoŋ eroti, mokoloon iigi.
17 Iima nama gajobanoŋ merawaa qaa jero moma kagiti, ii
iŋisaama jeŋ asarigi.
18 Jeŋ asarigi mogiti, iyoŋonoŋ korebore aaruŋ waliŋgogi.

19 Waliŋgogito, Marianoŋ qaa kuuya ii uu konoŋanoŋ ama
duŋguŋ somoŋgoŋ kania romoŋgoŋ laligoro.
20 Waliŋgogito, iwoi kuuya Siwe gajobanoŋ jerotiwaa so
asugiroti, ii lama galeŋ yoŋonoŋ iima moma kawaajoŋ
Anutuwaa korisoro rii qama mepeseegi. Mepeseeŋ mesaoŋ
eleema keŋgi. Kiaŋ.

Mera qata Jiisas qagi.

21 *Jiisas kolooro Sonda motooŋgo kawaa so tegoro Anu-
tuwaa aiweseya selianoŋ kotowombaa kambaŋa karo qata
Jiisas qagi. Siwe gajobanoŋ qa ii waladeeŋ qama murogo
kambaŋ iikanondeeŋ nemuŋaa goroŋ uutanoŋa kolooro.
Kiaŋ.

Jiisas wama Anutuwaa buŋa aŋgi.

22 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ eja, “Embanoŋ
koko meria mutuya meŋ weeŋ 40 kuuŋanoŋ laligoro
tegoro suru guluga koma konjoratiŋ muŋ oŋo mono ji-
wowoŋ jigonoŋ uma mera ii Pombaa jaanoŋ aŋgi iwaa
buŋa koloowaa.” Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro Joosef
Maria yoronoŋ qaa ii teŋ koma Jiisas wama Pombaa buŋa
koloowaatiwaajoŋ Jerusalem uri.

23 *Pombaa Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Mera
mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa buŋa soraaya
koloowuya.” Yoronoŋ qaa ii otaari.

24 Kaaŋagadeeŋ Pombaa Kana qaanoŋ jeŋkooto qaa ejiwaa
so kewo me kewosusu kooŋ woi ii siimoloŋ oowaotiwaajoŋ
Jerusalem sitinoŋ uma keni.

25 Kambaŋ iikanoŋ eja moŋ qata Simeon Jerusalem laligo-
ro. Iinoŋ uuta jumuŋa Anutuwaanoŋ qokotaaŋ uumeleem-
baa komagbiligbili ano Uŋa Toroyanoŋ iwo nano Hamoqeqe
Toyanoŋ Israel uutanoŋ asugiwaatiwaajoŋ mamboma lali-
goro.
26 Mamboma laligoro Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaeŋ isaano,
“Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala iimago
koomuwagatiwaa siimboboloya mobaga.”
27 Nemuŋmaŋanoŋ Mooseswaa Kana qaa otaaŋ Jiisas
wama jiwowoŋ jigonoŋ uri. Uri Uŋa Toroyanoŋ Simeon
sololooro kambaŋ iikanondeeŋ kaaŋagadeeŋ jigonoŋ uro.
28 Uma mera ii iima meŋ dooŋgoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ
jero,

Simeombaa korisoro rii

29 “Oo Poŋ, kete weleŋ ejaganoŋ saanoŋ kema uuluaenoŋ
laligoŋ komuwaa.

---

* **2:21:** Lew 12.3; Luuk 1.31 * **2:22:** Lew 12.6-8 * **2:23:** Eks 13.2, 12

30 Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananoŋ
iima simbawoŋawo mojeŋ.
Kawaajoŋ saanoŋ kema komumaŋa.
31 Giinoŋ hamoqeqe gawombaa kania mozozoŋgoŋ
kantri kuuya yoŋoojoŋ iŋisaama oŋona ii iima moma
kotowu.
32 *Giinoŋ Hamoqeqe Toyaa asasaga iŋisaana waba kantri
yoŋoo
uugia kuuro asariwu
ano qabuŋaganoŋ geeŋgaa kanagesoga Israel nonoo
batunananoŋ kaaŋiadeeŋ somariiwaa."

Simeombaanoŋ gejatootoo qaa

33 Simeonoŋ merawaajoŋ qaa kaeŋ jero nemuŋmaŋanoŋ
moma kiko ama waliŋgori.
34 Waliŋgori kotuegoŋ oŋoma nemuŋa Maria kokaeŋ ijoro,
"Moba, Anutunoŋ mera koi kuuŋ ano Israel ejemba
seiseiyanoŋ ii gema qeŋ kamaaŋ uŋuro
mamaganoŋ uugia meleema qeaŋgowuya.
Anutu aŋo ii ano aiwese kolooro mamaganoŋ ii toropere
jeŋ mubuya.
35 Toropere jeŋ mugi uumomogia aasaŋgoya ii kaeŋ
asuganoŋ asugiwaa.
Geeŋgaa uuganoŋ kaaŋagadeeŋ wosobiri kolooro
iikanoŋ soo sulutuk aaŋa kaaŋa uuga kuuŋ
qosombaa." Kiaŋ.

Ana embawaanoŋ gejatootoo qaa

36 Jerusalem kanoŋ gejatootoo emba waŋa moŋ qata Ana
laligoro. Iwaa isia qata Aser, maŋa qata Fanuel. Emba kanoŋ
saraŋanoŋ eja meŋ laligoro gbani 7 motooŋ laligori.
37 Laligori loya komuro malo kolooŋ laligoŋ kouro kambaŋ
iikanoŋ gbania 84 kolooro. Iinoŋ kambaŋ so jiwowoŋ
jigonoŋ uma ii weeŋ moŋ mende mesaoroto, gomantiiŋa
asasaga Anutuwaajoŋ nene siŋgiŋ laligoŋ qama kooliŋ
waeya meŋ mepeseeŋ laligoro.
38 Iinoŋ kambaŋ iikanondeeŋ kouma mera ii iima Anutu
mepeseero. Anutunoŋ Jerusalem ejemba dowegia mewaati-
waajoŋ mamboma laligogiti, kuuya iyoŋoojoŋ mera iikawaa
kania jeŋ asariro mogi. Kiaŋ.

Jiisaswo Nazaret eleeŋgi.

39 *Joosef Maria yoronoŋ Poŋnoŋ areŋa jeŋ kotoro Kana
qaanoŋ eji, ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnoŋ eleema
taoŋgara Nazaret kanoŋ keni.

* **2:32:** Ais 42.6; 49.6; 52.10 * **2:39:** Mat 2.23

40 Meranoŋ somariiŋ waama kotiiŋ momakootoyanoŋ
asugiŋ saa qero Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ turuŋ muro
laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowoŋ jigonoŋ ugi.

41 *Jiisaswaa nemuŋmaŋanoŋ gbani so kiaŋkomu* kendoŋ
kambaŋanoŋ Jerusalem sitinoŋ uma kemakegi.
42 Kaeŋ laligoŋ Jiisas gbania 12 kolooro siligia amakejuti-
waa so kambaŋa kaŋ kuuro kaaŋagadeeŋ uma keŋgi.
43 Kema laligoŋ kendoŋ kambaŋ iikanoŋ tegoro eleema
mirigaranoŋ keni. Kenito, mera gbaworo Jiisasnoŋ
Jerusalem raro nemuŋmaŋanoŋ ii mende moma kotori.
44 "Iinoŋ ejemba tuuŋlelembe yoŋowo kenja," jeŋ weeŋ
motooŋgowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yoŋoo
uugianoŋ qama moŋgani.
45 Qama moŋganito, mende mokoloon mombo eleema
Jerusalem kema moŋgani.
46 Moŋgama laligori weeŋ karooŋ tegoro jiwowoŋ jigonoŋ
uma iikanoŋ mokoloori. Mokoloori eja somata yoŋoo batu-
gianoŋ raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisiŋ oŋoma raro.
47 Rama Buŋa qaawaa kania tororo moma asariŋ
dindiŋagadeeŋ meleeno korebore yoŋonoŋ ii moma
waliŋgogi.
48 Nemuŋmaŋanoŋ iima aaruŋ nemuŋanoŋ ijoro, "Mer-
ana, gii nomaembaajoŋ kaeŋ ama noronjaŋ? Moba,
maŋgawo noro goojoŋ majakaka moma qama moŋgama
laligori."
49 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema orono, "Oro mono naam-
baajoŋ nii moŋgama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinoŋ
rabe sokonji, ii mojao me qaago?"
50 Kaeŋ meleema oronoto, yoronoŋ qaa jeroti, iikawaa
kania ii mende moma asariri.
51 Mende moma asaririto, kileŋ waama yorowo eleema
Nazaret taonoŋ kema nemuŋmaŋa teŋ koma oroma laligo-
ro. Jiisasnoŋ qaa jeroti, nemuŋanoŋ ii kuuya moma uu
kononŋanoŋ ama somoŋgoŋ aŋgoŋ kono.
52 *Jiisasnoŋ laligoŋ somariiro gbania uro momakootoya
asariŋ seiro Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa muro kotiiŋ ejemba
ano Anutu yoŋoo jaagianoŋ sokoma oŋono. Kiaŋ.

3

Jon Oomulu ejanoŋ Buŋa qaa jero.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

---

* **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, kiaŋkomu kendoŋ iikawaa qata moŋ Pasowa. * **2:52:** 1 Sml 2.26; Gba 3.4

1 Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ gawoŋa kanairo. Kambaŋ
kanoŋ Siisa-kiŋ qata Taiberius iinoŋ Room sitinoŋ laligoŋ
gomaŋa gomaŋa mindiriŋ gbani 15 eja poŋ kolooŋ toroqeŋ
galeŋ koma oŋono laligogi. Galeŋ koma oŋomambaajoŋ
gomaŋa gomaŋa Israel liligoŋ ejuti, ii mosoŋgi bakaya 4
kolooro yoŋoo kiŋgia 4 ii kokaeŋ kuuŋ oŋoŋgi:
Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisanias. Pontius Pailot ii
Judia prowinswaa gawanagia laligoro. Kiŋ Herodnoŋ Galili
prowins galeŋ koma oŋono ano data Filipnoŋ Ituria ano
Trakonitis prowins woi yoŋoo poŋgiaga laligoro ano Lisanias
iinoŋ Abilene gomaŋ meŋ laligoro.
2 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano
Kaiafas. Kambaŋ kanoŋ Zekaraiawaa meria Jon iinoŋ
baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ laligoro Anutuwaanoŋ Buŋa qaa
kolooro moro.
3 Anutuwaa Buŋa moma kema Jordan apu bereŋaa
kosianoŋ gomaŋ so liligoŋ laligoro. Liligoŋ laligoŋ Buŋa
qaanoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, “Oŋo mono uugia
meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaeŋ aŋgi Anu-
tunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaowaa.”
4 *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianoŋ oorota iwaa
Buju Terenoŋ kokaeŋ eja,

“Qele gajoba moŋnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qama
laligoro kema qata kokaeŋ mobu,
‘Poŋnoŋ kawa-oo! Kawaajoŋ mono jojoriŋ kania
meleuwu. Mono uugia mindiŋgoŋ kania qeleleewu.
5 Kana dondooŋa kuuya mono qeŋ riigi dindiŋa koloowa.
Baaŋa wanjaleya kuuya ii mono qetegoŋ koma qeleleegi
koria koloowa.
Kana misiqisiawo ii mono meagogi diŋgowa.
Haamonoŋ kana kuno simbiriŋsambaraŋ eji, ii mono
kotoŋ meleugi solaŋaniwa.
6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa
kuuya
yoŋonoŋ ii iima moma kotowuya.”

7 *Jonoŋ kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa
yoŋonoŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi iŋiima
kokaeŋ iŋijoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, oŋo uu-
gia mende meleeŋgi Anutuwaa iriŋa soono iroŋa meleema
oŋomambaajoŋ anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii
mono moronoŋ iŋijoro sombugia moma koi kaju?
8 *“Kawaajoŋ mono oŋanoŋ uugia meleembu.
Kileŋagianoŋga eleeŋgi hoŋa kolooro ii mono
nanamemeŋgianoŋ asuganoŋ qendeema laligowu.

* **3:4:** Ais 40.3-5 * **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:8:** Jon 8.33

Uugianoŋ mondomondo qaa kokaeŋ mende romoŋgowu, ‘Nononoŋ Aabrambaa gbiliga laligoniŋ Anutunoŋ mende tiwilaaŋ nonombaa.’ Kaeŋ totogianoŋ qeŋkejuto, hoŋa ii mende amakeju. Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Anutunoŋ jamo koi saanoŋ jeŋ kotoŋ oŋono letoma Aabrambaa gbiliuruta koloon Anutu mepeseeŋkebuto, oŋo mono nomaeŋ?

9 *“Uugia mende meleembuti eeŋ, Anutunoŋ mono oŋo gere kaaŋa kono kamaawombaajoŋ anju. Gere kuuya hoŋa awaa mende kuuŋkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirinoŋ giliro kemebuya. Gere kaaŋa komambaa weŋa mono jeta suŋa ama gere kanianoŋ ano jojoriŋ eja. Anutunoŋ mono kileŋagiaa iroŋa meleema oŋombaa.”

10 Kaeŋ iŋijoro ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kawaajoŋ nono mono nomaeŋ aniŋ sokombaa?”

11 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Moŋnoŋ maleku woi meŋ laligoji, iinoŋ mono yoroonoŋga moŋ ii malekuya qaa ii mubaa ano daeŋ yoŋonoŋ nenegiawo laligojuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ nenegia qaa yoŋoojoŋ mendeema oŋombu.”

12 *Takis meme eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ oŋombaatiwaajoŋ kaŋ qisiŋ mugi, “Boi, nononoŋ mono nomaeŋ aniŋ sokombaa?”

13 Qisiŋ mugi iŋijoro, “Gawmanoŋ takiswaa jaŋgoya jeŋ kotoŋ oŋonota eji, so ii mono mende uuguŋ mewu.”

14 Manjaqeqe eja tosianoŋ kaaŋagadeeŋ qisiŋ mugi, “Nonoto? Nononoŋ nomaeŋ aniŋ sokombaa?” Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Mombaanoŋ monembaajoŋ kuuŋ ubeqube ama luluuma mende ambuto, oŋoaŋgiaa tawagia meŋkejuti, iikawo mono uumotooŋ ama bonjoŋ laligowu.”

15 Ejemba kuuya yoŋonoŋ “Jonoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo,” kaeŋ jeŋ uugianoŋ romoŋgogi. Kawaa kania mobombaajoŋ geja qeŋ qeŋ laligogi.

16 Kaeŋ aŋgi Jonoŋ ii kuuya kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ apu tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonjento, eja ku-usuŋa kotakota moŋ kawaa. Iwaa ku-usuŋa uutanoŋ mono noonoŋ uuguwaa. Iinoŋ eja uuta koloowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kana esuyaa kasia ilaaŋ isamambaajoŋ amamaamaŋa. Iinoŋ mono Uŋa Toroya uugianoŋ ano gere bolaŋanoŋ koma konjoratiŋ oŋono iikaaŋa kanoŋ mulu meŋ oŋombaa.

17 Iinoŋ hoŋa ano kaawoya mendeema oromambaa saraya meŋ kouma kosoŋ korereŋgoŋ gosiwaa. Gosiŋ wiit kota meŋ kululuuŋ kowianoŋ ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoŋ kemeŋ tetegoya qaa jewaa.”

* **3:9:** Mat 7.19 * **3:12:** Luuk 7.29

18 Qaa kaaŋa kaaŋa mamaga toroqeŋ jeŋ uugia kuuŋ
Oligaa Buŋa ejemba tuuŋlelembe ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoro.
19 *Laligoroto, gomaŋ bakayaa kiŋ poŋa Herodnoŋ dataa
embia qata Herodias ii oloŋ mero ano bologa kania kania
ama laligoroti, ii Jonoŋ iŋisaama asuganoŋ jeŋ muro.
20 Jeŋ muro kileŋaya moŋ toroqeŋ ama Jombaanoŋ
gawoŋa riijugoŋ kawali galeŋa jero Jon meŋ kapuare miri-
noŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro.
Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

21 Jonoŋ ejemba kuuya oomulu meŋ oŋoma Jiisas
kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ muro. Meŋ muro qama kooliro
iikanondeeŋ sombinoŋ aantano.
22 *Aantano Uŋa Toroyanoŋ meleema kewo kooŋ kaaŋa
kolooŋ Jiisaswaa qaganoŋ kamaaro. Kaeŋ kamaaro Si-
wenoŋga qa aro moŋ kokaeŋ kolooro, “Giinoŋ neenaa
komunjua meranaga koloona kerana qeaŋgoro giimasiiŋ
moma gonjeŋ.” Kiaŋ.

Jiisaswaa ambosakoŋa yoŋoo qa areŋgia
Mat 1.1-17

23 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muroti, ii gbania 30 kawaa so
kolooro hamoqeqe gawoŋa kanaiŋ meŋ laligoro. Meŋ lalig-
oro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanoŋ kaeŋ romoŋgogi.
Jiisas maŋa Joosef, asaya qata Heli.
24 Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai maŋa
Melki, asia Janai, amboya Joosef,
25 jariria Matatias. Matatias maŋa Aamos, asia Naahum,
amboya Esli, jariria Nagai.
26 Nagai maŋa Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria
Joosek. Joosek maŋa Jooda,
27 asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaabel.
Zerubaabel maŋa Sealtiel, asia Neeri.
28 Amboya Melki, jariria Adi. Adi maŋa Koosam, asia
Elmadam, amboya Eer,
29 jariria Joosua. Joosua maŋa Eliezer, asia Joorim, amboya
Matat, jariria Liwai.
30 Liwai maŋa Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria
Joonam. Joonam maŋa Eliakim,
31 asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata maŋa
Naatan, asia Deiwid,
32 amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed maŋa Boaz, asia
Salmon, amboya Naason.

---

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

33 Jariria Aminadab. Aminadab maŋa Admin, asia Arni,
amboya Hezron, jariria Perez. Perez maŋa Juuda,
34 asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham
maŋa Teera, asia Naahor,
35 amboya Seruk, jariria Reu. Reu maŋa Pelek, asia Eber,
amboya Seela,
36 jariria Kainan. Kainan maŋa Arpaksad, asia Siem,
amboya Nooa, jariria Laamek.
37 Laamek maŋa Metusela, asia Eenok, amboya Jared,
jariria Mahalalel. Mahalalel maŋa Keenan
38 asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii
Anutunoŋ mero kolooro. Kiaŋ.

4

Satanoŋ Jiisas aŋgobato meŋ muŋ laligoro.
Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

1 Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro Uŋa Toroyanoŋ
uuta saa qero Jordan apunoŋga eleeno wama baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ keno.
2 Kema kanoŋ laligoro Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato meŋ
muŋ laligoro weeŋ 40 tegoro. Kambaŋ 40 kanoŋ nene moŋ
mende neŋ laligoro tegoro neneyaajoŋ komuro.
3 Neneyaa komuro Kileŋaa Toyanoŋ kokaeŋ ijoro, "Gii
Anutuwaa meriaga koloojaŋi eeŋ, ii mono qendeema jamo
koi jeŋ kotona letoma bered kolooro newa."
4 *Ijoro meleeno, "Qaago! Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ
oogita eja, 'Nenenondeeŋ ejemba laaligo mende nono-
makeja.' "
5 Meleeno Satanoŋ wama baaŋa koriga moŋnoŋ uma
namowaa kantria kantria kuuya ii uulaŋawo qendeema
muro.
6 Qendeema muŋ kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ kantri kuuya
ii galeŋ koma oŋomambaa ku-usuŋa ano esuhina iwoiyaa
akadamuya ii noo boronanoŋ aaŋaga eja. Kawaajoŋ ii
neenaa aiŋnaanoŋ moroga mumanjeŋ saanoŋ ii mumaŋa.
Kawaajoŋ iwoi kuuya koi mono goo boroganoŋ amaŋa.
7 Kawaajoŋ gii waena meŋ mepeseeŋ nombaati eeŋ, ii
kuuya mono goo buŋaga koloodaborowaa."
8 *Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, "Qaago! Buŋa Terenoŋ
qaa kokaeŋ oogita eja, 'Gii mono Poŋ Anutugaa waeya meŋ
mepeseeŋ ii motooŋgo weleŋ qeŋ muŋ laligowa.' "
9 Meleeno Satanoŋ Jiisas mombo wama Jerusalem sitinoŋ
kema jiwowoŋ jigowaa waareŋanoŋ eu uma kokaeŋ ijoro,

* **4:4:** Dut 8.3 * **4:8:** Dut 6.13

“Gii Anutuwaa meria koloojaŋi eeŋ, mono kokainoŋga luguŋ emu kemeba.
10 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutunoŋ gajobauruta jeŋ kotoŋ oŋono saanoŋ galeŋ koma sopa somoŋgoŋ gombu,’
11 *ano qaa moŋ ii kokaeŋ, ‘Yoŋonoŋ borogianoŋ ama nonoŋgoliŋ goŋgi kemeŋ jamonoŋ kanaganoŋ guŋ mijimiji mende ambaa.’ ” Kawaajoŋ saanoŋ kemeŋ mende tiwilaaŋ gombaa.
12 *Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Qaago! Anutunoŋ jeja, ‘Gii mono Poŋ Anutuga aŋgobato mende meŋ muba.’ ”
13 Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaoŋ keno. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kanaiŋ hamoqeqe gawoŋ mero
Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

14 Jiisasnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋa mesaoro Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ iwo nano Galili prowinsnoŋ eleeno. Eleeno qaa bujuyanoŋ seiŋ gomaŋ miri liligoŋ rama keŋgiti, ii kuuya sokoma keno.
15 Sokono gomaŋa gomaŋa liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono mogiti, kuuya iyoŋonoŋ aisooŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

16 Jiisasnoŋ eleema somasomarii taoŋa Nazaret kanoŋ keno. Sonda kendonoŋ karo amakejiwaa so qamakooli mirinoŋ uma Buŋa Tere weeŋgoŋ oŋomambaajoŋ waaro.
17 Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaeŋ oogita eji, ii mokolooro:
18 *“Pombaa Uŋa Toroyanoŋ noo uunanoŋ kemeŋ gawoŋ memewaajoŋ bedu meŋ noma ejemba
kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ.
Iinoŋ wasiŋ nono qaa kokaeŋ jeŋ seiŋkejeŋ:
Bologanoŋ gbadooŋ oŋono laligojuti, Anutunoŋ mono ii isama metogoŋ oŋono laligowu.
Anutunoŋ jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uuŋ iibuya.
Kike taribari ama menduŋgoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi laligojuti, Anutunoŋ mono ii metogoŋ oŋono siiseweweya qaa laligowuya.
19 Poŋnoŋ hamoqeqewaa gbani awaa ano kaŋ kuuwaati, niinoŋ iikawaa qeleyaga kaŋ ii jeŋ asariŋkejeŋ.”

* **4:10:** Ond 91.11 * **4:11:** Ond 91.12 * **4:12:** Dut 6.16 * **4:18:** Ais 61.1-2

20 Qaa kaeŋ weeŋgoŋ tere pipipipiiya ii pipiiŋ galeŋa muŋ
kamaaŋ raro. Raro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ
kuuya dorondoŋ ama jaasapo iigigiigi.
21 Iigigiigi kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro, “Buju Terewaa qaa koi
weeŋgowe gejagianoŋ kemero mojuti, iikawaa hoŋa mono
kete koi asugija.”
22 Kaeŋ iŋijoro kaleŋmoriaŋ qaaya qaaya buutanoŋga ka-
maaro kuuyanoŋ ii moma waliŋgoŋ jeŋ sororogoŋ muŋ
qaa iikawaa jeŋkelekeleya ii kokaeŋ jegi, “Eja koi Joosefwaa
meriaga me?”
23 Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo kambaŋa kambaŋa gbaqooson
qaa koi jeŋkeju, ‘Meŋqeeaŋgo eja gii mono geeŋga meŋ
qeaŋgoŋ aowa.’ Oŋo gbaqooson qaa ii keteda koi ni-
jowombaajoŋ mojuti, ii mojeŋ. Ii jeŋ kokaeŋ jewuyaga,
‘Gii Kaperneam taonoŋ kema aŋgoleto uuta mena bu-
juya moniŋi, iikawaa so mono geeŋgaa gomanoŋ koi
kaaŋagadeeŋ mewa.’ ”
24 *Kaeŋ jeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijomaŋa: Gejatootoo ejemba moŋ iyaŋaa somasomarii
taonoŋ mende moma uma mubuya.
25 *“Niinoŋ qaa hoŋaboŋa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Elai-
jawaa kambanoŋ Anutunoŋ Siwe naguya kono gbani karooŋ
ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ koŋ mende kiro bodi somata
kolooro namo kuuya sokono. Kambaŋ kanoŋ emba malo
mamaga Israel uutanoŋ laligogi.
26 *Mamaga laligogito, Anutunoŋ Elaija yoŋoonoŋga mom-
baanoŋ kembaatiwaajoŋ mende wasiroto, waba baloŋ
Saidombaa gomaŋ qata Sarefat iikanoŋ emba malo mo-
tooŋgoya iwaanoŋ wasiro keno.
27 *Gejatootoo eja Elisawaa kambanoŋ manimbanoŋ Israel
eja mamaga turuŋ oŋono laligogito, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ
moŋ mende solaŋaniro. Qaagoto, waba baloŋ Siriaga eja
qata Naeman ii motooŋgonoŋ mono Elisawaa qaaya moma
laariŋ solaŋaniŋ qeaŋgoro.”
28 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro qamakooli mirinoŋ ragiti,
iyoŋonoŋ kuuya qaa ii moma iriŋgia soono uuduuduu
koloon oŋono.
29 Uuduuduu koloon oŋono waama Jiisas konjoma otaagi
taoŋ seleeŋgeŋ keno. Taoŋgia ii baaŋaa sia kosianoŋ megi
nanoti, mono iikanoŋ hagogi kemebaatiwaajoŋ keŋgi.
30 Keŋgito, batugianoŋ qendeema oŋomesaoŋ keno. Kiaŋ.

---

* **4:24:** Jon 4.44 * **4:25:** 1 Kiŋ 17.1 * **4:26:** 1 Kiŋ 17.8-16 * **4:27:** 2 Kiŋ 5.1-14

Kaperneam taonoŋ ome moŋ konjono.
Maak 1.21-28

31 Jiisasnoŋ Galili prowins uutanoŋ Kaperneam taonoŋ
kamaaŋ keuma Sabat kendonoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋono.
32 *Kuma oŋono qaayanoŋ ku-usuŋawo kolooro jero.
Kawaajoŋ kanageso yoŋonoŋ ii iima aaruŋ waliŋgogi.
33 Qamakooli miri iikanoŋ eja moŋ omeyawo raro. Raro
omeyanoŋ tereŋgoŋ silama qa kokaeŋ qaro,
34 "Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaeŋ ama nonomambaa-
joŋ anjaŋe? Mono tiwilaaŋ nonomambaajoŋ kajaŋ me? Nii
kaniaga moma kotojeŋ. Gii Anutuwaanoŋ eja Tak-kootoya
koloojaŋ."
35 Kaeŋ qaro Jiisasnoŋ temboma kokaeŋ jeŋ muro, "Gii
mono qaaga bogoro eja koi mesaoŋ togowa." Kaeŋ jeŋ muro
omenoŋ eja ii meŋ giliro tama batugianoŋ namonoŋ kemero
qeŋ mizimizi mende totooŋ kolooŋ kouma mesaoŋ keno.
36 Keno kuuyanoŋ newogia tegoro waliŋgoŋ batugianoŋ
amiŋ moma kokaeŋ jegi, "Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinoŋ
mono esuŋmumu qaganoŋ ome jeŋ kotoŋ oŋono teŋ koma
kouma kenju."
37 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa qabuŋayanoŋ seiŋ gomaŋ kuuya
kosere rama keŋgiti, iikanoŋ kema sokono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ji ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

38 Jiisasnoŋ waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaoŋ
Saimon Piitowaa mirinoŋ uro. Uro Saimombaa seuŋanoŋ
selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajoŋ ama Jiisas qama kooliŋ
mugi.
39 Qama kooliŋ mugi kema usugoŋ kemeŋ selegere jeŋ ko-
toŋ muro mesaoro iikanondeeŋ waama nene ooŋ uŋuagiro.
40 Weeŋ jaaya tegoŋ kemero kanoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ
alaurugia ji kania kania kanoŋ iŋiro egiti, ii kuuya uŋuama
Jiisaswaanoŋ kagi. Kagi boria kuuya yoŋoo qagianoŋ aŋa
aŋa ano qeaŋgodaborogi.
41 Ome yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba mamaga yoŋoo uu-
gianoŋga kouma silama kokaeŋ qagi, "Gii Anutuwaa meria
koloojaŋ."
Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iyoŋonoŋ ii mog-
itiwaajoŋ Jiisasnoŋ jeŋ oŋoma buugia muuŋguŋ oŋotaaro.
Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa ii Galili sokono.
Maak 1.35-39

42 Jiisasnoŋ gaoŋ ero gomaŋ weŋgeraŋ suluro waama
iyaŋa tiriŋ kotoŋ kemeŋ goria moŋnoŋ keno. Kenoto, ejemba

* **4:32:** Mat 7.28-29

yoŋonoŋ iwaaŋ muŋ kema mokoloon mende oŋomesaoŋ kembaatiwaajoŋ batogoŋ aŋgoŋ koma mugi.
43 Aŋgoŋ koma mugito, kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Anutu bentotoŋaa Oligaa Buŋa ii taoŋ tosia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋombe sokombaa. Anutunoŋ mono iikawaajoŋ wasiŋ nono.”
44 Kaeŋ jeŋ kema Galili prowins liligoŋ qamakooli mirigianoŋ Buŋa qaanoŋ uu kuuŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ.

5

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.
Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

1 *Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ Genesaret apu aŋgoŋ goraayanoŋ nano ejembanoŋ kaŋ tuuŋ tuuŋ koma Anutuwaa Buŋa qaa mobombaajoŋ oloqologoŋ liligoŋ mugi.
2 Liligoŋ mugi nama waŋgo woi kowe goraayanoŋ rari iriiro. Sora hooro yoŋonoŋ waŋgo ii mesaoŋ kemeŋ misagia qeesaaŋ soŋgbaŋgi.
3 Waŋgo moŋ ii Saimombaanoŋa. Jiisasnoŋ iikanoŋ uma toya kokaeŋ qisiŋ muro, “Giinoŋ mono naŋgona boroŋa moŋ nuama apunoŋ baageŋ kemba.” Qisiŋ muro naŋgoro keno waŋgonoŋ rama ejemba tuunlelembe kuma oŋono.
4 Kuma oŋono tegoro Saimon ijoro, “Giinoŋ mono waŋgo koi naŋgona apu aŋgoŋ biiwianoŋ keno alauruga yoŋowo misagia sorawaajoŋ giligi kemeba.”
5 *Ijoro Saimonoŋ meleeno, “Somatana, nono gomantiiŋa koriga misa giliŋ bimbimgoŋ hoŋa moŋ mende mejoŋa. Qaagoto, giinoŋ jeŋ kotojaŋiwaajoŋ mono kileŋ kema giliniŋ kemebaa.”
6 *Kaeŋ meleeno jerotiwaa so aŋgi sora ambembo misagianoŋ kemegi misanoŋ boratiwombaa aŋgi.
7 Kaeŋ aŋgi alaurugia waŋgo moŋnoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ kaŋ ilaaŋ oŋombutiwaa boro kaka koŋgi kagi. Kagi waŋgo woi ii soranoŋ saa qegi nemotoŋ tagori.
8-9 Sora honombonoŋa mende meŋ iima iikawaajoŋ kuuyanoŋ waliŋgogi. Waliŋgoŋ Saimon Piitonoŋ ii iima Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma ijoro, “Oo Poŋ, nii siŋgisoŋgo ejaga koloojeŋi-waajoŋ mono nomesaoŋ kemba.”
10 Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebediwaa merawoita yoronoŋ kaaŋagadeeŋ newogara tegoro waliŋgori. Saimonoŋ qaa ii ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanoŋ ejemba ii sora kaaŋa horoŋ oŋona giwo toroqegi laligowuya.”

---

* **5:1:** Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1 * **5:5:** Jon 21.3 * **5:6:** Jon 21.6

11 Kaeŋ ijoro waŋgogia horoŋ kouma sakasinoŋ ama ila-
woilagia kuuya mesaoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi.
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja manimbayawo moŋ meŋ solaŋaniro.
Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

12 Jiisasnoŋ taoŋ moŋnoŋ laligoro kanoŋ eja moŋ selia
manimbanoŋ meŋ bolidabororo raro. Rama Jiisas iima
kosianoŋ simiŋ kuma kemeŋ kokaeŋ qama kooliŋ muro, "Oo
Poŋ, giinoŋ siiŋganoŋ meŋ qeaŋgoŋ nomambaajoŋ mojaŋi
eeŋ, mono nii saanoŋ meŋ solaŋaniŋ nomba."

13 Kaeŋ jero boria boraama selia oosiriŋ ijoro, "Niinoŋ
ii amambaajoŋ mojeŋ. Gii mono solaŋaniwa." Kaeŋ jero
manimbaya ii iikanondeeŋ solaŋaniro.

14 *Solaŋaniro kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, "Moba, kokawaa
buju qaaya ii moŋ mende jena mobu. Qaagoto, gii mono
jigo gawoŋ galembaanoŋ kema selega qendeema muŋ Moos-
eswaanoŋ jeŋkootoya otaaŋ solaŋanijaŋiwaa daŋgiseŋ nan-
duŋa ama siimoloŋ oowa. Ii oona iiro ejembanoŋ kaniaga
moma kotowu."

15 Kaeŋ ijoroto, ii kileŋ Jiisaswaa qabuŋaya jeŋ seiro
gomaŋ so asariŋ keno. Kenotiwaa so ejemba tuuŋa
tuuŋa yoŋonoŋ qaaya mobombaajoŋ ano jigia meŋ
qeaŋgowaatiwaajoŋ iwaanoŋ kaŋ ajoroogi.

16 Kagito, Jiisasnoŋ oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋ-koŋanoŋ
kema laligoŋ qama kooliro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Maak 2.1-12

17 Jiisasnoŋ weeŋ moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono Farisii
(Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano Kana qaawaa boi
tosianoŋ Galili ano Judia prowinswaa gomaŋa gomaŋa ano
Jerusalemga kaŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ ragi. Pom-
baa ku-usuŋanoŋ Jiisas nemuŋ koma muro ejemba jigia
mero qeaŋgogi.

18 Kambaŋ kanoŋ eja tosianoŋ alagia sele batuya koomuya
ii demberunoŋ ama aŋgoŋ kagi. Kaŋ kotoŋ Jiisaswaa
kosianoŋ miri uutanoŋ uma ambombaajoŋ batogogi.

19 Batogogito, ejemba tuuŋlelembenoŋ ologoŋ
naŋgitiwaajoŋ kuuŋ papaŋgoŋ miri uutanoŋ ubombaa
kana moŋ mende mokoloon meŋ miri qaganoŋ ugi. Uma
waareŋ jamonoŋ memeta ii osoŋ luluuŋgi oota kolooro ji
eja demberuyawo kasanoŋ somoŋgoŋ iikanoŋ aŋgi ejemba
batugianoŋ Jiisaswaa batanoŋ kemero.

---

* **5:14:** Lew 14.1-32

20 Kaaŋ kemero Anutu moma laariŋ mugiti, Jiisasnoŋ
iyoŋoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaeŋ ijoro, “Alana,
niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ.”
21 Kaeŋ ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ ii
moma kanaiŋ kokaeŋ jeŋ romoŋgogi, “Eja koi moroga?
Iinoŋ mono Anutu mepaegoŋ mepaqepae anja. Anutu
motooŋgonoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋkejato, eja moŋnoŋ ii
qaago.”
22 Kaeŋ romoŋgogito, Jiisasnoŋ uugia iima kotoŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Tosaaŋa oŋo uugianoŋ naambaajoŋ qaa jejeŋi,
iikawaajoŋ mamaga romoŋgoju? Ii mende sokonja.
23 ‘Niinoŋ siŋgisoŋgoga mesaojeŋ,’ jejeŋi, qaa iikanoŋ
mono afaaŋagadeeŋ jejetaga. Moŋnoŋ kaeŋ jero tosianoŋ
qaa iikawaa hoŋa mende iibu. Kawaajoŋ ii qaa afaaŋaa so.
Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ jemambaajoŋ mojeŋ, ‘Mono waama
kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga kolooja. Kaeŋ jewe
hoŋa koloowaa me qaagoti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro
iibu.
24 Mobu, balonoŋ siŋgisoŋgo mesamesaowaa ku-usuŋa ii
Siwe gomambaa Eja hoŋaanoŋ eji, oŋo iikawaa kaniaajoŋ
tiŋtuaŋ laligowubo. Kawaajoŋ qaa lombotawo ii eja koi
ijowe hoŋa iibu.” Kaeŋ jeŋ eja sele batuya koomuya ii
ijoro, “Niinoŋ gijojeŋ: Gii mono waama tambomaeega meŋ
miriganoŋ kemba. Qaa biŋawo ii hoŋawo koloowaati eeŋ,
qaa afaaŋa ii mono kaaŋagadeeŋ nomaembaajoŋ omaya
koloonaga?”
25 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaagianoŋ waama tambo-
maeeya eroti, ii meŋ Anutu mepeseeŋ mesaoŋ mirianoŋ
keno.
26 Kaeŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ waliŋgoŋ sombugia
moma Anutu mepeseeŋ jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga
iijoŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.
Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

27 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaoŋ kema
takis ofis uugumambaajoŋ ano kanoŋ takis meme eja qata
Liwai raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananoŋ kawa.”
28 Kaeŋ ijoro gawoŋa kuuya mesaoŋ waama Jiisaswaa
gematanoŋ keno.
29 Kema Jiisas mirianoŋ koma horoŋ iwaajoŋ jejelombaŋ
somata mozozoŋgoro. Mozozoŋgoŋ takis meme tiliqiligiawo
ano alauruta tosaaŋa horoŋ oŋono tuuŋ somatanoŋ yoŋowo
rama nembanene negi.

30 *Kaeŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ano
yoŋoonoŋ boi yoŋonoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ Jiisaswaa
gowokouruta kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, "Ae! Oŋo mono naambaa-
joŋ takis meme tiliqiligiawo ano siŋgisoŋgo ejemba yoŋowo
rama nene apu neju? Ii mende sokonja."
31 Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaeŋ iŋijoro, "Ejemba
jigia qaa yoŋonoŋ doktawaa siiŋ mende amakejuto, ji ejem-
banoŋ mono doktawaanoŋ kemakeju.
32 Niinoŋ siŋgisoŋgo ejemba uugia meleembuti
oŋoomambaajoŋ kaŋ laligojento, ejemba iyaŋgiaajoŋ mogi
solaŋa koloojuti, ii qaago."

Nene siŋgi laaligowaa qaaya
Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

33 Ejemba tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ qisigi, "Jon Oomulu
ejawaa gowokouruta nononoŋ kambaŋ mamaga Anutuwaa-
joŋ nene siŋgi laligoŋ qamakooli ajoajoroo koriga amake-
joŋ. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gowok-
ourugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama laligojuto, geeŋgaa gowokou-
ruganoŋ mono pondaŋ nene apu neŋkeju."
34 Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleeno, "Oŋanoŋ! Nono naa kam-
banoŋ nene siŋgi laligoŋkejoŋ? Emba meme kambaŋanoŋ
ejawaa gemakootaŋurutanoŋ gereya aŋgi embawaa sakitiu-
rutanoŋ iwoi ii togoŋkeju me qaago? Niinoŋ neenaa gowok-
ouruna yoŋoo eja buŋa kolooŋ yoŋoo batugianoŋ ainjoloŋ
ramakejeŋ. Rabe nene siŋgi laligowombaajoŋ jegi yoŋonoŋ
ainjoloŋ aisooŋ rama siŋgi laligowombaajoŋ amamaaŋkeju.
35 Amamaaŋkejuto, Anutunoŋ laaligona nuano komuwe
yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ saanoŋ nene siŋgi
laligoŋkebuya.
36 "Oŋo laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindiriŋ
orombombaajoŋ amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata
moŋ ii kokaeŋ iŋijomaŋa: Moumou walaga jurano moŋnoŋ
moumou gbilia motoŋ opo jakaŋa kanoŋ mende ama
uumbinaaŋkeja. Kaaŋ anagati eeŋ, opo jakaŋa gbilianoŋ
mono walagawo ororoŋ mende koloon ii horoŋ menjurano
boliqoliwabo.
37 "Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ wain apu gbilia ii bokoŋ me taru
walaga lama selianoŋ memeta iikanoŋ mende kosoŋ maaro
kemeŋkeja. Kaeŋ anagati eeŋ, wain apu gbilianoŋ mono
somariiŋ taru qenjumenjurama molaaro namonoŋ kamaaro
taruyanoŋ kileqileewubo.
38 "Kawaajoŋ wain apu gbilia ii taru gbilianondeeŋ mo-
laaniŋ kemero sokombaa. (Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ apu awaa ii
konoŋ qamoganoŋ mende kosoŋkejoŋ. Kaeŋ kosowonagati

* **5:30:** Luuk 15.1-2

eeŋ, iikanoŋ mono juma siisororo kamaaro neŋ ji niniwabo. Kaeŋ koloowaboti-waajoŋ apu awaa ii konoŋ awaanoŋ kosoŋkejoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ laaligo walaga ano Oligaa Buŋa gbilia ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawuya.)

39 Moŋnoŋ wain apu walaga mepeseeŋ neŋ laligoŋkeji, iinoŋ wain apu gbilia nemambaajoŋ siiŋa mende moma mojotiitii amakeja." Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ Sabat kendombaa Poŋa kolooja.
Mat 12.1-8; Maak 2.23-28

1 *Kawaa gematanoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ wiit dumuŋ gawoŋ koria somata kotoŋ keno. Keno gowokourutanoŋ wosogia iŋiro wiit hoŋa motomotooŋ borogianoŋ kuma osasaaŋ negi.

2 Kaeŋ negitiwaajoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ ii iima kokaeŋ iŋijogi, "Oŋo mono naambaajoŋ Sabat kendombaa gawoŋ meme soŋgoya uuguju?"

3 *Kaeŋ iŋijogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Kiŋ Deiwidnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo liligoŋ wosogia iŋiro iwoi aŋgiti, ii weeŋgogi me qaago?

4 *Iinoŋ Anutuwaa opo sel jigonoŋ uma bered kowoga Anutuwaa jaasewaŋanoŋ alatanoŋ aŋgi raro esuŋanoŋ tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawoŋ galeŋ yoŋonondeeŋ neŋ laligogi. Iinoŋ ano iwaa kerasuru-urutanoŋ ii newubotiwaajoŋ soŋgo eroto, ii kileŋ negi."

5 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono Sabat kendombaa Poŋa kolooja." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja boria sooroŋgoya meŋ qeaŋgoro.
Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

6 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Iikanoŋ eja moŋ boria dindiŋa sooliro raro.

7 Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas iima qaa jakeyanoŋ ama mubombaa kania moŋgama "Eja ii Sabat kendonoŋ meagowaa me qaago?" kaeŋ jeŋ jaa galeŋ meŋ ragi.

8 Ragito, Jiisasnoŋ roromoŋgogia ii moma kotoŋ eja boria soosoolia ii kokaeŋ ijoro, "Mono waama jaanananoŋ namba." Kaeŋ ijoro waama nano.

9 Nano Jiisasnoŋ kaeŋ jero, "Kana qaa otaaŋ Sabat kendonoŋ iwoi awaa me bologa amboŋa? Saanoŋ mombaa

* **6:1:** Dut 23.25 * **6:3:** 1 Sml 21.1-6 * **6:4:** Lew 24.9

waŋa somoŋ-gowoŋa me mesaoniŋ tiwilaawaa. Nomaeŋ aniŋ sokombaa? Ii qisiŋ oŋombe jewu."
10 Kaeŋ jeŋ eleqeleema korebore iŋiidaboroŋ eja ii ijoro, "Gii mono boroga qetetereewa." Kaeŋ ijoro boria qetetereero mombo awaa kolooro.
11 Awaa kolooroto, galeŋ yoŋonoŋ iriŋgia mamaga soono "Jiisas nomaeŋ ama muboŋa?" jeŋ iyaŋgia amiŋ mogi. Kiaŋ.

Gowokouruta 12 meweeŋgoŋ oŋono.
Mat 10.1-4; Maak 3.13-19
12 Kambaŋ kanoŋ Jiisasnoŋ baaŋanoŋ qama koolimambaajoŋ uma gomantiiŋa koriga ii Anutu qama kooliŋ muŋ laligoro gomaŋ ano.
13 Gomaŋ ano gowokouruta oŋooma yoŋoonoŋga 12 meweeŋgoŋ oŋoma wasiwasi eja aposol qa ii oŋono.
14 Qagia ii kokaeŋ qaro: Saimon, Jiisasnoŋ qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu,
15 Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata moŋ Tompe eja qagi.*
16 Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskariot. Kariot eja kanoŋ kanageŋ memelolo ejaga kolooro.

Jiisasnoŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.
Mat 4.23-25
17 Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo baaŋanoŋga kamaaŋ baloŋ korianoŋ kema naŋgi. Naŋgi gowoko tuuŋ somata ano ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ iwaajoŋ ajoroon mamboŋgi. Yoŋonoŋ "Buŋaya jero moniŋ jinana meŋ qeaŋgowaa," jeŋ iikawaajoŋ Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanoŋga Taia ano Saidon taoŋ iikanoŋa kaŋ ajoroogi.
18 Omejiilanoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋ qeaŋgogi.
19 Ku-usuŋanoŋ iwaanoŋga kotoŋ yoŋoonoŋ uro kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Kawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ Jiisas oosiriwombaajoŋ janjariŋ riigi. Kiaŋ.

Simbawoŋawo ano gejajuju aambaa qaaya
Mat 5.1-12
20 Jiisasnoŋ gowokouruta otaama iŋiima kokaeŋ iŋijoro,
"Anutuwaa bentotoŋ ii wanaya oŋoo buŋaga. Kawaajoŋ wanaya oŋo mono simbawoŋawo kolooju.
21 Kambaŋ kokaamba nenewaa kaaŋa komuŋ qenjeŋ qeŋ laligojuti, Anutunoŋ mono siiŋgia ii uŋuagiwaa. Kawaajoŋ oŋo mono simbawoŋawo kolooju. Kambaŋ kokaamba saajuti, oŋonoŋ mono korisoro ama jomo

* **6:15:** Nesenel paati zelot yoŋonoŋ Room gawman tuarenjeŋ ama iyaŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ tompe meŋ laligogi.

jomowu. Kawaajoŋ wosobiri laligojuti, oŋo mono simbawoŋawo kolooju.

22 *“Ejembanoŋ oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ ama kazi ama yakariŋ selianoŋ kuuŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoma kasu seibolo kaaŋa qagia kotoŋ kondeembuti, oŋo mono simbawoŋawo kolooju.

23 *Ambosakoŋurugianoŋ iikawaa so gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ ama oŋoma laligogi. Mobu! Anutunoŋ tawagia uuta Siwe gomanoŋ anota eja. Kawaajoŋ kaeŋ ama oŋoŋgi kambaŋ iikanoŋ mono aisooŋ otokoriaŋ maabu.

24 Oŋo simbawoŋawo laligojuto, qabuŋa esuhinagiawo oŋo laaligo siisewеweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.

25 Kambaŋ kokaamba neŋ timbiriŋ ama laligojuti, oŋo mono wosogia iŋiro bodi laligowuya. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ. Kambaŋ kokaamba korisoro ama jomo jomojuti, oŋo mono ambureреŋ meŋ saabuya. Kawaajoŋ niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.

26 “Ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba takapolakaya jeŋ mepeseeŋ oŋoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama oŋoŋgi niinoŋ oŋoojoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Oo yei!’ jejeŋ.” Kiaŋ.

Kereuruga mono jopagoŋ oŋomba.
Mat 5.38-48; 7.12a

27 “Bologa ama oŋombuyato, oŋo qaana moma laligojuti, niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono kereurugia uugianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ kazi ama oŋonjuti, ii mono awaagadeeŋ ama oŋoma laligowu.

28 “Daeŋ yoŋonoŋ qasuaaŋ jiriŋgoŋ oŋonjuti, ii mono kobibiiŋ kotuegoŋ oŋombu. Horoŋ ureeŋ ama oŋonjuti, iyoŋoojoŋ mono Anutuwaa qama kooliwu.

29 “Moŋnoŋ uruŋga lee qetaaliro leegeŋ kaaŋagadeeŋ meleema muba. Moŋnoŋ malekuga qaga guama opoga duta kaaŋgadeeŋ memambaajoŋ moro giinoŋ mono ii mende aŋgoŋ komba.

30 “Iwoiwaa welema goŋgi ii mono kuuya oŋomba. Moŋnoŋ goo hina iwoiga mero ii mono meleema gombaatiwaajoŋ mende kaparaŋ koma qisiwa.

31 *Ejembanoŋ oŋo iwoi ama oŋombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋomakebu.

---

* **6:22:** 1 Piito 4.14 * **6:23:** 2 Hist 36.16; Apo 7.52 * **6:31:** Mat 7.12

32 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ
jopagoŋ oŋoŋgi kitia meleema jopagoŋ oŋoma mepeseeŋ
aoŋkeju. Oŋo iikawaa so balombaa tania otaaŋkejuti eeŋ,
Anutuwaanoŋ tosa mende kolooro mono nomaeŋ oŋo
mepeseeŋ oŋonaga? Alaurugia ano kereurugia ii mono
motooŋ jopagoŋ oŋoŋgi tawa oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya.
33 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ alaurugianoŋ iwoi
awaa ama oŋoŋgi kitia meleema oŋoma ala meŋ aoŋ
mepeseeŋ aoŋkeju. Oŋo iikawaa so ama balombaa tania
otaaŋkejuti eeŋ, Anutuwaanoŋ tosa mende kolooro oŋo
mende mepeseeŋ oŋombaa.
34 “Namowaa siŋgisoŋgo ejembanoŋ moneŋ iwoi ii
siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa yoŋoojoŋ oŋoma kitia iikayadeeŋ
meleema oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii balombaa
nanamemeŋa. Oŋo tosianoŋ tosagia meleema oŋombutiwaa
mamboŋgi Anutunoŋ mono nomaeŋ mepeseeŋ oŋonaga?
Tosianoŋ tosagia mende meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono
kitia ii meleema tawa oŋombaa.
35 “Oŋo mono Siwe Toyaa nanamemeŋa ama meŋ
laligowu. Baloŋ ejembanoŋ bologa ama daŋgiseŋ mende
jeŋkejuto, Anutunoŋ kileŋ ii awaa ama oŋomakeja. Kawaa-
joŋ oŋo mono kereurugia uugianoŋ jopagoŋ awaagadeeŋ
ama oŋoma moneŋ iwoi oŋoma iikawaa kitia moŋ meleema
oŋombutiwaajoŋ mende moma mambombu. Kaeŋ ama
laligogi tawagianoŋ seiŋ uuta kolooro Anutu uutaa merab-
oraaŋa koloon laligowuya.
36 “Siwe Maŋgianoŋ korebore kiaŋkomuŋ oŋomambaajoŋ
moji, oŋo mono iikawaa so ejemba kuuya kiaŋkomuŋ oŋoma
laligowu.” Kiaŋ.

Jenteego toya kaaŋa mende koloowu.
Mat 7.1-5

37 “Ejemba tosia yoŋoo qaagia ii mende gosiŋ jeŋ tegowu.
Ii mende jeŋ tegoŋ oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgia
kaaŋagadeeŋ mende jeŋ tegoŋ oŋombaa. Oŋo tosia yoŋoo
siŋgisoŋgogiaa iroŋa ii mende meleema oŋombu. Ii mende
meleema oŋoŋgi Anutunoŋ mono oŋoaŋgiaa siŋgisoŋgogiaa
iroŋa ii kaaŋagadeeŋ mende meleema oŋombaa. Oŋo mono
tosia yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunoŋ
oŋoaŋgiaa siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ soŋgbama mesaowaa.
38 “Oŋo ejemba tosia yoŋoo iwoi ama oŋoŋgi Anutunoŋ
mono iikawaa so gosiŋ iwoi ii meleema oŋo kaaŋiadeeŋ ama
oŋombaa. Kawaajoŋ oŋo mono iwoi kaleŋ oŋomakebu. Kaeŋ
oŋoŋgi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ kaleŋ oŋomakebaa.
Oŋanoŋ, Anutunoŋ ii kalembone mende moma ilaaŋ
oŋomakebaa. Anutunoŋ gosiŋ oŋo iwoi oŋoŋgiti, iikawaa

soya kuuya meŋ qambinoŋ maaro qaa ootanoŋ kouro utugoro ororoŋ kolooro menduŋgoro kemero toroqeŋ qaganoŋ maaro soya uuguŋ qeqelalaŋ kamaaro ii mono gesogianoŋ mouma oŋombaa." Anutuwaa kania ii kaaŋia.

Ejembanoŋ aŋgiaa kanagia iima mobu.

39 *Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Jaagoo ejemba moŋnoŋ jaagoo alia moŋ saanoŋ borianoŋ meŋ wambaa me qaago? Kaeŋ kembaoraga mono motooŋ roŋnoŋ kemeŋ urunaga.

40 *Gowokonoŋ boiya mende uuguja. Boigianoŋ momo kuuya tororo kuma oŋono moma komuwuti, kuuya iyoŋonoŋ mono boigia kaaŋa koloowuya.

41 "Gii naambaajoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru melaada iijanto, geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii nomaeŋ mende iima kotojaŋ?

42 Geeŋgaa jaaganoŋ gere tapia somata eji, ii mende iima kotoŋ nomaembaajoŋ alagaajoŋ kokaeŋ jenaga, 'Alana moba! Jaaganoŋ eugeŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagowe kamaawaa.' Oo uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geeŋgaa jaaganoŋga gere tapia somata ii meŋ giliwa. Ii meŋ giliŋgo tororo iima kotoŋ alagaa jaayanoŋ godomaruru kemeŋ raji, ii saanoŋ itagona kamaawaa." Kiaŋ.

Gerewaa kania ii hoŋa iima gosiŋ moma kotowu.
Mat 7.16-20; 12.33-35

43 "Gere awaa moŋnoŋ hoŋa bologa mende kuuŋkeja. Kaaŋiadeeŋ gere bologa moŋnoŋ hoŋa awaa mende kuuŋkeja.

44 *Jao kota ii kasuneselanoŋ kolooro mewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ ano muli hoŋa ii kowororonoŋ kolooro qetegowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Iikawaa so gerewaa hoŋa iima gosiŋ mono kania moma kotowu.

45 *"Eja uutanoŋ iwoi saa qero eji, ii mono buutanoŋ asuganoŋ jeŋkeja. Kawaajoŋ eja awaawaa uu kowianoŋ iwoi awaawaa moriaŋa eji, iinoŋ mono awaa ii asuganondeeŋ jeŋkeja. Eja bologaa uu kowianoŋ iwoi bologa eji, iinoŋ mono bologa ii asuganoŋ jeŋkeja." Kiaŋ.

Miri tando kotakota ano loolooria
Mat 7.24-27

46 "Oŋo noojoŋ 'Poŋ Poŋ!' qa ii mono naambaajoŋ qamakejuto, niinoŋ iwoi mewutiwaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mende teŋ koma meŋkeju.

---

* **6:39:** Mat 15.14 * **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20 * **6:44:** Mat 12.33
* **6:45:** Mat 12.34

47 “Daeŋ yoŋonoŋ noonoŋ kaŋ qaana moma teŋ koma
mejuti, niinoŋ iyoŋoo kaniagia qendeema sareqaanoŋ je-
maŋa.
48 Iinoŋ motoŋqeqe eja kokawaa so kolooja: Eja iikanoŋ
miri memanjeŋ roŋ koriga osoŋ kemeŋ tandoya jamo
kowonjiŋ (simeŋ) qaganoŋ kuuŋ meŋ kotiiro nano. Kaeŋ
nano koŋuru kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri
batuyanoŋ kuuroto, awaagadeeŋ meŋ mejugoro nanotiwaa-
joŋ kumambaajoŋ qeŋ bimbimgoro kotiiŋ nano.
49 Qeŋ bimbimgoroto, moŋnoŋ qaana moma mende teŋ
koma meji, iinoŋ mono motoŋqeqe eja kokawaa so kolooja:
Iinoŋ miri memanjeŋ tandoya mende osoŋ komoma namo
qaganoŋ teku manjagadeeŋ ama mero. Mero nano koŋuru
kambanoŋ apu gboulu somata qeŋ miri batuyanoŋ kuuro
miri ii iikanondeeŋ kuno ororoŋgoŋ kamaaro.” Kiaŋ.

7

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejia meŋ qeaŋgoro.
Mat 8.5-13

1 Jiisasnoŋ ejemba tuuŋlelembe batugianoŋ laligoŋ Buŋa
qaaya kuuya ii iŋijoŋ oŋomesaoŋ Kaperneam taonoŋ kouro.
2 Iikanoŋ Room kawali galeŋ mombaa gawoŋ ejianoŋ ji
kiro komumambaa ano. Galeŋanoŋ iwaajoŋ moro uuta
kolooro.
3 Kawaajoŋ Jiisaswaa bujuya moma Juuda yoŋoo jo-
tamemeya tosaaŋa wasiŋ oŋono Jiisaswaanoŋ kema kokaeŋ
qisigi, “Mono kaŋ weleŋ ejia meŋ qeaŋgowa.”
4 Kema Jiisaswaanoŋ keuma kaparaŋ koma qama kooliŋ
jegi, “Somatanana, kawali galeŋ iikanoŋ mono ilaaŋ
mubaatiwaa so awaa soro kolooja. Kawaajoŋ mono kawa.”
5 Moba, iinoŋ Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ
siiŋ ano ‘Qamakooli mirinana mewoŋa,’ jeniŋ waba iinoŋ
moneŋ ano megi.”
6 Kaeŋ jegi moma yoŋowo keno. Kenoto, kawali galembaa
miria dodowiro iinoŋ alauruta wasiŋ oŋoma Jiisaswaajoŋ
qaa kokaeŋ ano, “Oo Poŋ, nii kaandiaga laligowe noo miri
waareŋanoŋ gualeembaatiwaajoŋ gamuna mojeŋ. Kawaa-
joŋ mono mende aoŋ komuŋ kawa.
7 Nii neenaa mobe kamaaŋqeqeta koloojiwaajoŋ goonoŋ
kamambaa so mende mojento, qaa jegagadeeŋ jena weleŋ
ejananoŋ qeaŋgowaa.
8 Ii kokaembaajoŋ: Nii neeno kaaŋagadeeŋ galenaa ku-
usuŋ baatanoŋ ama noŋgi laligojeŋ. Noo baananoŋ man-
jaqeqe eja laligogi ii jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋ. Yoŋoonoŋga

mombaajoŋ ‘Kemba!’ jeŋ kotowe iinoŋ kembaa. Mombaajoŋ ‘Kawa!’ jeŋ kotowe iinoŋ kawaa ano weleŋ ejana mombaajoŋ ‘Gawoŋ koi mewa!’ jewe iinoŋ ii mewaa.”

9 Jiisasnoŋ qaa ii moma kawali galembaajoŋ waliŋgoŋ ejemba tuuŋ otaaŋ kagiti, iyoŋoonoŋ eleema kokaeŋ jero, “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Israel kanageso batugianoŋ kaaŋagadeeŋ momalaari somata kaaŋa ii mombaa uutanoŋ mende mokoloowe.”

10 Kaeŋ jero kawali galembaa qele ejaurutanoŋ eleema mirinoŋ keuma weleŋ eja mokoloon iigi qeaŋgoŋ raro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ malo mombaa meria meŋ gbiliro.

11 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ taoŋ qata Nain kanoŋ keno gowokouruta ano ejemba tuuŋlelembenoŋ otaaŋ keŋgi.

12 Iikanoŋ taoŋ kiropo naguya dodowiro qamo moŋ aŋgoŋ kagi. Malo mombaa meriaga motooŋgonoŋ komuro taombaa ejemba tuuŋ somatanoŋ ajoroon roŋ kombombaajoŋ kagi.

13 Poŋnoŋ malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.”

14 Kaeŋ jeŋ kema bokis aŋgoŋ kagiti, ii jero doroŋ aŋgi bokis oosiriŋ kokaeŋ jero, “Eja gbaworo, mono waaba. Niinoŋ gii kaeŋ gijojeŋ.”

15 Kaeŋ jero qamo kanoŋ gbiliŋ waama kanaiŋ qaa jero. Qaa jero Jiisasnoŋ ii nemuŋa muŋ kembaotiwaajoŋ jero.

16 Ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iima qarasombugia moma Anutu mepeseeŋ jegi, “Gejatootoo eja somata moŋnoŋ mono batunananoŋ asugiŋ laligoja.” Tosianoŋ jegi, “Anutunoŋ kanagesoya ba koma nonono laligojoŋ.”

17 Iwaa buju qaa ii seiŋ Judia prowins kuuya so koma gomaŋa gomaŋa leelee kanoŋ kema tegoro. Kiaŋ.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanoŋ kari.
Mat 11.2-19

18 Jon Oomulu ejanoŋ kapuare mirinoŋ raro gowokourutanoŋ iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi.

19 Ijogi moma gowokowoita woi oroono kari Pombaanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ mubaotiwaajoŋ wasiŋ orono, “Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.”

20 Wasiŋ orono Jiisaswaanoŋ keuma ijori, “Jon Oomulu ejanoŋ kokaeŋ qisiŋ gombojoŋ wasiŋ norono kajo, ‘Meŋqeeaŋgo eja kawaatiwaajoŋ mamboniŋ giinoŋ ii koloojaŋ me eja moŋ kanageŋ kawaatiwaajoŋ mambomboŋa.’ ”

21 Jiisasnoŋ kambaŋ iikanondeeŋ ejemba mamaga ji wiji lokoŋ ano omejiilaŋgiawo (isinabisina) ii meŋ qeaŋgoŋ

oŋono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uuŋ iigi.

22 *Jombaa gowokowoitanoŋ keuma qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaeŋ ijowao: Jaagia googa yoŋonoŋ uuŋ iiju. Meendaŋgoya yoŋonoŋ kana kema kaju. Manimbagiawo yoŋonoŋ solaŋaniju. Gejaduu yoŋonoŋ qaa moju. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waaju. Kamaaŋqeqeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariwe momakeju.

23 Kaeŋ kolooro iigi mombaa uutanoŋ mende boliro gema mende nuwaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”

24 Kaeŋ meleeno Jombaa gowoko yoronoŋ keni Jiisasnoŋ kanaiŋ Jombaa kania ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ asariro, “Oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kanoŋ naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Haamonoŋ bowo utitiiŋ metano kema kaŋkeji, oŋo eja iikaaŋa iibombaajoŋ keŋgi me?

25 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaajoŋ me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiiŋsiiŋawo mouma kema kaŋ siiseweweya qaa laligojuti, iyoŋonoŋ mono kiŋ yoŋoo jiŋkaroŋ mirigianoŋ laligoju. Ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ qaago.

26 “Me naa iwoiga iibombaajoŋ keŋgi? Gejatootoo eja moŋ iibombaajoŋ me? Oŋanoŋ, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Eja iigiti, iinoŋ mono gejatootoo ejemba tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ kolooja.

27 *Iwaa kania ii waladeeŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Moba, niinoŋ qelena gajoba moŋ wasiwe waladeeŋ kema ejemba uugia mindiŋgoŋ goo kana meleuro giinoŋ mono iwaa gematanoŋ namonoŋ emu kemeba.’

28 Qaa kaeŋ ejato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Embanoŋga meraurugia kuuya megiti, iyoŋoo batugianoŋ Jonoŋ mono kuuya uŋuuguŋ qabuŋayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma Anutuwaa qabuŋaya mokoloonkejuti, iyoŋoo batugianoŋ kamaaŋqeqeta konoga iinoŋ mono Jon uuguja.

29 *“Ejemba kanageso kuuya ano yoŋoo batugianoŋ takis meme yoŋonoŋ kaaŋgadeeŋ Jombaa Buŋa qaaya mogi oomulu meŋ oŋonotiwaajoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya moma jeŋ qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindiŋa jeŋ asarija.” Kaeŋ jeŋ uugia meleeŋgi.

---

* **7:22:** Ais 35.5-6; 61.1 * **7:27:** Mal 3.1 * **7:29:** Mat 21.32; Luuk 3.12

30 Kaeŋ meleeŋgito, Jonoŋ Farisii ano Kana qaawaa boi
oomulu mende meŋ oŋonotiwaajoŋ yoŋonoŋ Anutuwaa
areŋa mende teŋ koma Buŋaya gema qeŋ silemale aŋgi.
31 "Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii mono naamombo so
ama oŋombenaga? Yoŋoo siligia ii nomaeŋ?
32 Yoŋonoŋ naamade kaaŋa kolooju. Yoŋonoŋ maaket
sombenoŋ rama qaa jomo meŋ tondu qama kokaeŋ jeŋkeju,
'Nono awelo uuniŋ oŋo rii gbawe mende orogi. Nono jiŋgeŋ
qaniŋ oŋo mende toroqeŋ saagi.'
33 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jon Oomulu ejanoŋ kaŋ nene
siŋgiŋ laligoŋ wain apu mende nero oŋo iwaajoŋ jeŋkeju,
'Ome moŋnoŋ uutanoŋ kemerota laligoja.'
34 "Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaŋ nene neŋ korisoro
aŋgi oŋonoŋ jeŋkeju, 'Mobu, iinoŋ baonoŋ newageeŋ nene
qozozoŋgoŋ neŋ wain apu mamaga neŋ takis eja tiliqili-
giawo ano kileŋa meme yoŋoo alagiaga laligoja.'
35 Korebore Anutuwaa momakooto koma gbiliŋkejuti,
iyoŋoo nanamemeŋgiaa hoŋanoŋ mono momakooto-gianoŋ
sokonji, ii qendeemakeja." Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo embanoŋ Jiisaswaa kania kele moriro.

36 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja yoŋoonoŋga
moŋnoŋ Jiisas ii iyaŋaa mirianoŋ kaŋ nene newaatiwaa
koma hororo. Koma hororo kema mirianoŋ uma nene
duŋnoŋ raro.
37 *Taoŋ kanoŋ siŋgisoŋgo emba moŋ laligoro. Iinoŋ
Jiisas Farisii ejawaa mirinoŋ uma rama nene neroti, iikawaa
bujuya moma kele uŋkoowayawo maaro jamo kaaro moŋ
saa qeroti, ii meŋ uma karo. Kaaro ii lalu laŋgoŋawo qata
alabasta iikanoŋ memetaga.
38 Uma kaŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ rama kanaiŋ saaro
jauŋanoŋ riima kemeŋ kanianoŋ moriro. Moriro waŋ
juyanoŋ kereŋ, selemooto meŋ kotoro toboriro kania buu-
tanoŋ kitoŋ neŋ kele uŋkoowayawonoŋ moriro.
39 Moriroto, Farisii ejanoŋ Jiisas koma hororoti,
iinoŋ ii iima uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro, "Emba koi
siŋgisoŋgoyawoga. Eja koi kanoŋ gejatootoo ejaga
laligonagati eeŋ, iinoŋ mono emba kanianoŋ oosirijiwaa
kania moma kotonaga."
40 Jiisasnoŋ ii moma kotoŋ kokaeŋ meleema jero, "Saimon,
niinoŋ qaa moŋ jemambaajoŋ mojeŋ." Jero ijoro, "Boi,
saanoŋ jena momaŋa."
41 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, "Ejemba woinoŋ benknoŋ
kema kiti ambowaa moneŋ galeŋaa qisiri. Moŋnoŋ weeŋ

* **7:37:** Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

500:waa tawaya (Kina 5,000), moŋnoŋ weeŋ 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono.
42 Oroma kanageŋ kitigara kumbao jero moneŋgara qaono amamaari. Amamaari benk galeŋanoŋ kitigara qetegoŋ kotoŋ mesaoŋ orono. Mesaoŋ orono iyoroonoŋga moronoŋ ii uutanoŋ mamaga jopagoŋ muŋkeja?"
43 Kaeŋ qisiro Saimonoŋ kokaeŋ meleeno, "Noo momonoŋ kiti somata kotoŋ mesaoŋ muroti, iinoŋ." Kaeŋ meleeno jero, "Gii qaa tororo gosiŋ jejaŋ."
44 Kaeŋ jeŋ embawaanoŋ eleema kokaeŋ ijoro, "Emba koi iiba. Niinoŋ miriganoŋ koube giinoŋ kanana soŋgbamambaajoŋ apu moŋ mende nonjanto, emba koi kanoŋ mono kanana jauŋanoŋ moriŋ waŋ juyanoŋ selemooto meŋ kotoro toborija.
45 Giinoŋ buuna mende kitoŋ nejanto, emba koi kanoŋ mono mirinoŋ koube iikanondeeŋ kaparaŋ koma kanana kitoŋ neŋ laligoja.
46 Giinoŋ waŋna kele mende morijanto, emba koi kanoŋ mono kele uŋkoowayawonoŋ kanananoŋ nomorija.
47 Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ jewe moba: Anutunoŋ emba kokawaa siŋgisoŋgoya mamaga ii mesaoŋ soŋgbano kawaajoŋ uutanoŋ nii mamaga jopagoŋ nonja. Moŋnoŋ siŋgisoŋgo melaada moŋ ano Anutunoŋ siŋgisoŋgoya melaada mesaoro iinoŋ uutanoŋ boroŋa moŋ iigadeeŋ jopagoŋ nomakeja."
48 Kaeŋ jeŋ emba ii kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ goo siŋgisoŋgoga soŋgbama mesaojeŋ."
49 Kaeŋ jero eja motooŋ nene neŋ ragiti, iyoŋonoŋ kanaiŋ iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ jegi, "Siŋgisoŋgo soŋgbama mesaoji, iinoŋ mono moro ejaga koloomambaa moja?"
50 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ embawaajoŋ jero, "Momalaariganoŋ mono hamo qeŋ gonja. Saanoŋ luaenoŋ kemba." Kiaŋ.

8

Emba tosianoŋ Jiisas naŋgoŋ keŋgi.
1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ liligoŋ taoŋa taoŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ kema Anutuwaa bentotombaa kania jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligoro. Gowokouruta 12 yoŋonoŋ iwo motooŋ keŋgi.
2 *Kaaŋagadeeŋ emba tosianoŋ iwo keŋgi. Emba ii wala ji iŋiro omenoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋono laligogi Jiisasnoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋono. Emba ii kokaeŋ: Magdalaga emba moŋ qata Maria qagi. Jiisasnoŋ iwaa uutanoŋga ome 7 oŋotaaro kouma keŋgi.

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

3 Emba moŋ qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinoŋ kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ miri kanoŋ gawmambaa moneŋ galeŋaga laligoro. Emba moŋ qata Susana. Yoŋonoŋ ano emba tosaaŋa mamaga yoŋonoŋ iyaŋgiaa moneŋ esuhinagianoŋ Jiisas ano gowokouruta kananoŋ galeŋ koma naŋgoŋ oŋoŋgi. Kiaŋ.

Qosomakororoo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Maak 4.1-9

4 Ejembanoŋ taoŋ so kanoŋa horoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ tuuŋlelembenoŋ ajoroogi Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero:

5 “Eja moŋnoŋ nene kota qosoma kororoomambaajoŋ keno. Kema qosono kota tosianoŋ kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi ejembanoŋ riiŋ rikotaagi kanakeewaŋaa (warawen) kooŋa kooŋa kouma ii nedaborogi.

6 Kota tosianoŋ jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma kanoŋ namo apuyawo mende mokoloon kuragagia kouma soliŋ gororoŋgogi.

7 “Kota tosianoŋ komuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koŋgi iikanoŋ ororoŋ kouma uŋuugun qeŋ turuŋ bibiloko meŋ oŋoŋgi.

8 Kota tosianoŋ namo awaanoŋ kemeŋ koŋgi. Kemeŋ koma juma waama hoŋgia awaa koloon handewaa so koloon seigi.”

Qaa ii jedaboroŋ qa somata kokaeŋ qaro, “Moŋnoŋ uugejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ nomaembaajoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

9 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ sareqaa kokawaa kaniaajoŋ Jiisas qisiŋ mugi.

10 *Qisiŋ mugi jero, “Anutuwaa bentotoŋanoŋ keuma laligowoŋatiwaa qaa aasaŋgoya ii oŋo asuganoŋ iŋijowe moma kotojuto, tosaaŋa yoŋoojoŋ ii sareqaanoŋ jewe momakeju. Kaeŋ moma iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iimago kania kileŋ mende iima kotowuya. Iyaŋgiaa gejagianoŋ qaa tororo momago kania kileŋ mende moma asariwuya.”

Jiisasnoŋ sareqaawaa kania jero.
Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

11 “Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Kota qosoma kororooji, ii Anutuwaanoŋ Buŋa qaa.

12 Nene kota kana goraayanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ Buŋa qaa mojuto, ii mogi Kileŋaa Toyanoŋ

* **8:10:** Ais 6.9-10

kaŋ uugia meleema Siwewaa buŋa koloowubotiwaajoŋ qaa kota ii uugianoŋga qetegoŋ uŋuamakeja.

13 Nene kota qosono jamo kowonjinoŋ kemeŋ koŋgiti, ii ejemba sareya moŋ. Yoŋonoŋ Buŋa qaa moma ii uuqeeaŋgo qaganoŋ moma aŋgoŋ komakejuto, uugianoŋ kemeŋ tiigia mende megitiwaajoŋ kambaŋ torodaamo-ŋadeeŋ moma laariŋ laligogi aŋgobatowaa kambaŋanoŋ mono tama uŋuwaa.

14 "Nene kota qosono kumuntiri waayawonoŋ kemeŋ koŋgiti, ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ Buŋa qaa mogi uugianoŋ kemeŋkejato, balonoŋ laaligowaa majakakaya ano moneŋ hina memewaa uugereya koloon bimooŋ oŋomakeja. Qabuŋagiawo koloowombaajoŋ koposoŋgogi siiŋ kombombaŋa bologa tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugianoŋ duŋguŋ Buŋa qaa bibiloko meŋ muŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋgia qaa auta (gipeya) koloowuya.

15 Kaento, nene kota namo awaanoŋ kemeŋ koŋgiti, ii ejemba koi kaaŋa: Yoŋonoŋ Buŋa qaa geja ama mogi uugia awaa gbiŋgbaoŋa qaa iikanoŋ kemero soowabotiwaajoŋ mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma galeŋ koŋgi hoŋgia awaa awaa mokolooŋkeju." Kiaŋ.

Iwoi aasaŋgoya kuuya ii asuganoŋ koloowaa.
Maak 4.21-25

16 *"Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ monjonoŋ mende koma turuwaa me duŋ baatanoŋ mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa duŋ qaganoŋ ano rabaa. Rama asariro tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti, yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubuya.

17 *"Kaaŋiadeeŋ uunananoŋ iwoi moŋ mesaŋgoniŋ aasaŋgoyanoŋ eji, ii mono asuganoŋ koloowaa. Iwoi moŋ koma turuniŋ eji, ii mono luluuŋgi asuganoŋ ewaa.

18 *"Kawaajoŋ Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianoŋ ama romoŋgoŋ koma gbiliŋ laligowu. Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, Anutunoŋ mono ii toroqeŋ muro somariiwaato, moŋnoŋ momakootoya qaa laligojato, 'Kawo laligojeŋ,' jeji, Anutunoŋ mono momoya melaa ii kaaŋagadeeŋ qetegoŋ wambaa." Kiaŋ.

Jiisaswaa nemuŋkouruta.
Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ laligoro nemuŋ kourutanoŋ ii iibombaajoŋ kagito, ejemba tuuŋ somatanoŋ ologoŋ eligogitiwaajoŋ kosianoŋ kembombaajoŋ amamaagi.

---

* **8:16:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2 * **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

20 Amamaaŋ naŋgi moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo nemuŋkoaŋga mono seleeŋgeŋ nama gii giibombaajoŋ moju.”
21 Ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema iŋijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buŋa qaa moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jero raidimboŋ goroŋ qero.
Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Weeŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Mono mesaoŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ keuboŋa.” Kaeŋ jero waŋgonoŋ motooŋ uma apu aŋgoŋ qaganoŋ keŋgi.
23 Kema opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro keŋgi Jiisasnoŋ gaoŋ ero. Ero haamo raidimboŋ apu aŋgonoŋ giliŋ siri qindiiro waŋgo uutanoŋ kemero. Kemeŋ saa qemambaajoŋ ano tiwilaawombaajoŋ aŋgi.
24 Tiwilaawombaajoŋ ama gowokourutanoŋ kema mindiiŋ ijogi, “Poŋ Somatanana, mono nono aŋgonoŋ tiwilaawombaajoŋ anjoŋ.” Kaeŋ ijogi uuta tooro musu ano apu aŋgombaa siria kokaeŋ jeŋ kotoŋ orono esuŋgaranoŋ kamaaro goroŋ qeŋ ero.
25 Kaeŋ kolooro iŋijoro, “Oŋoo momalaarigia ii dakanoŋ?” Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ awawaliŋ qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinoŋ musu ano kowe siri jeŋ kotoŋ orono jeta teŋ konjao.” Kiaŋ.

Omenoŋ bao uugianoŋ kemegi ejanoŋ qeaŋgoro.
Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

26 Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo toroqeŋ opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema apu aŋgoŋ kotoŋ Galili prowins leegeŋ Gerasa gomanoŋ keugi.
27 Iikanoŋ keuma sakasinoŋ uro eja omeyawo moŋ taonoŋga kaŋ Jiisas mokolooro. Eja ii qasirinoŋ laligoŋ qamowaa jamo kobaa osoŋ uroroogi egiti, iikanoŋ eŋ laligoro. Kambaŋ koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanoŋ mende eŋ laligoro.
28-29 Omenoŋ kambaŋ koriga horoŋ ureeŋ muro eja mamaganoŋ boria bota qeŋ kania gbadonoŋ (tapenoŋ) somoŋgoŋ galeŋ koma laligogito, tapeya ii hororo riiqiiro omenoŋ kuuro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ laligoro. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ omeya ii kokaeŋ jeŋ kotoŋ mumambaajoŋ ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaoŋ kemba.” Kaeŋ jemambaajoŋ ano Jiisas iima silama namonoŋ kosianoŋ kemeŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojaŋ. Gii mono nomaeŋ ama nomambaajoŋ koi kajaŋ? Niinoŋ welema gonjeŋ: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

30 Kaeŋ qaro kokaeŋ qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilaŋ
mamaga uutanoŋ kemeŋ laligogitiwaajoŋ “Qanana Liijon
jejoŋ,” jegi. Ii ananaa qaanoŋ Kere tuuŋ somata.
31 Kaeŋ jeŋ Jiisas kokaeŋ welema mugi, “Gii nonotaaŋ ome
roŋ dusiita qaa iikanoŋ kemebombaajoŋ mende jeŋ kotoŋ
nonomba.”
32 Kosogianoŋ maroŋa kanoŋ bao tuuŋ somata moŋ gbo-
joja uutanoŋ kuluuma laligogi. Kawaajoŋ ome yoŋonoŋ
kokaeŋ jeŋ welema mugi, “Gii saanoŋ jena nono bao yoŋoo
uugianoŋ kemeboŋa.” Welema mugi “Mono kema kemebu,”
jeŋ kotoŋ oŋono.
33 Jeŋ kotoŋ oŋono eja uutanoŋga kouma kema bao
uugianoŋ kemegi. Kemegi bao tuuŋ yoŋonoŋ luguŋ
newonewonoŋ kema jororoŋgoŋ apu aŋgonoŋ kemeŋ nemo-
toŋ komugi.
34 Iikaeŋ kolooro bao galeŋ yoŋonoŋ ii iima taoŋ ano
gomaŋ boleboole kanoŋ kok koma unjurama kema buju qaa
ii jegi.
35 Jegi moma ejemba jaasooŋgo yoŋonoŋ iwoi kolooroti, ii
iibombaajoŋ kagi. Kaŋ Jiisaswaanoŋ kouma eja uutanoŋga
omenoŋ kougiti, iinoŋ Jiisaswaa kanianoŋ raro mokoloogi.
Opo selekopaaya tororo somoŋgoŋ uuta tooro roromoŋgoya
kuuya asugiro iima awawaligi.
36 Eja omeyawo iinoŋ nomaeŋ qeaŋgoroti, ii iigitinoŋ
iŋijogi.
37 Iŋijogi moma mamaganoŋ awawaliŋ qarasombugia
mogi. Kawaajoŋ Gerasa gomambaa ejemba tuuŋ ku-
uya yoŋonoŋ Jiisasnoŋ oŋomesaowaatiwaajoŋ welema mugi.
Welema mugi eleema kemambaajoŋ waŋgonoŋ umambaa
ano.
38 Umambaa ano eja uutanoŋga ome kougiti, iinoŋ kaŋ Ji-
isaswo motooŋ kema laligomambaajoŋ qisiro. Kaeŋ qisiroto,
Jiisasnoŋ qotogoŋ wasiŋ muŋ kokaeŋ ijoro,
39 “Gii mono eleema miriganoŋ kema Anutunoŋ aŋgoleto
somasomata meŋ gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.”
Kaeŋ ijoro kema Jiisasnoŋ aŋgoleto somasomata meŋ
muroti, iikawaa qaaya ii taoŋ uutanoŋ liligoŋ gomaŋ so jeŋ
seiro. Kiaŋ.

Jairusnoŋ borataajoŋ Jiisas qama kooliro.
Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

40 Ejemba kuuya Jiisaswaajoŋ mamboŋgi eleema karo
tuuŋa tuuŋa koma aisooŋ horoŋ mugi.
41 Qamakooli miriwaa qaa galeŋ moŋ qata Jairus iinoŋ kaŋ
Jiisaswaa batanoŋ kemeŋ simiŋ kuma mirianoŋ kawaati-
waajoŋ qama kooliŋ muro.

42 Merauruta qaato, borata guaŋ motooŋgo gbania 12:waa so laligoŋ komumambaajoŋ ano. Jiisas koma horoŋ mugi keno ejembanoŋ leelee ologoŋ utama mugi. Kiaŋ.

Emba jiawonoŋ Jiisaswaa malekuya oosiriro.

43 Utama muŋ keŋgi kanoŋ batugianoŋ emba moŋ laligoro. Iinoŋ koiŋsa gbani 12 kawaa so iima ji kiro laligoro. Iinoŋ selegaleŋ yoŋoo tawagia moneŋ hinaya kuuya giliŋ laligoro selegaleŋ kuuyanoŋ meŋ qeaŋgowombaajoŋ amamaagi.

44 Emba kanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ kema malekuyaa kiti susuya oosiriro iikanondeeŋ saya juguro.

45 Jiisasnoŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ noosirija?” Kaeŋ jeroto, ejemba kuuyanoŋ ii qakooŋgi Piitonoŋ ijoro, “Somatana, ejemba tuuŋnoŋ ologoŋ utama aoŋ kaŋ goosiriju.”

46 Ijoro Jiisasnoŋ jero, “Qaago, moŋnoŋ noosiriro esuŋna moŋ keno mojeŋ.”

47 Kaeŋ jero embanoŋ “Kaniana mokolooja,” jeŋ jeneŋa ororo kaŋ Jiisaswaa batanoŋ simiŋ kuma jiaa kania ano oosiriŋ iikanondeeŋ qeaŋgoroti, iikawaa kania asuganoŋ jero ejemba tuuŋ kuuyanoŋ mogi.

48 Mogi Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Borana, momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja. Saanoŋ uubonjonoŋ kemba.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jairuswaa borata meŋ gbiliro.

49 Qaa kaeŋ ijoŋ nano qamakooli miriwaa qaa galeŋaa mirinoŋga moŋnoŋ weleŋ kaŋ Jairus ijoro, “Boraganoŋ komuja! Kawaajoŋ mono boiwaa qaganoŋ lombo toroqeŋ mende amba.”

50 Ijoroto, Jiisasnoŋ qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galeŋ kokaeŋ ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotooŋ ama nii moma laariŋ nona boraganoŋ qeaŋgowaa.”

51 Kaeŋ ijoŋ iwaa mirinoŋ kema ejemba tosaaŋa oŋomesaoŋ Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemuŋmaŋa iigadeeŋ uŋuano iyaŋgiodeeŋ miri uutanoŋ ugi.

52 Ugi ejemba kuuyanoŋ jiŋgeŋ qama saama amburereŋ megito, Jiisasnoŋ jero, “Iinoŋ mende komujato, gaoŋga eja. Kawaajoŋ mono saa mesaowu.”

53 Kaeŋ jero jonoŋsisi kaaŋa kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi.

54 Jomoma mugito, bora ii borianoŋ meŋ qama ijoro, “Borana, mono waaba.”

55 Kaeŋ ijoro kokoosuyanoŋ eleeno iikanondeeŋ waama nano. Nano nene mugi newaatiwaajoŋ jero.

56 Nemuŋmaŋanoŋ ii iima waliŋgorito, Jiisasnoŋ iwoi kolooroti, iikawaa bujuya moŋ jegi mobubotiwaajoŋ soŋgo ama oŋono. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ gowokouruta 12 wasiŋ oŋono.
Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

1 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii oŋoono ajoroogi omejiilaŋ kuuya konjoma oŋombutiwaajoŋ ama ji wiji meŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ku-usuŋa esuŋmumuyawo oŋono.
2 Ku-usuŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ wasiŋ oŋono, "Oŋo mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligowu."
3 *Wasiŋ oŋoma iŋijoro, "Oŋo kana kembutiwaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ kembu, taa gbaru mende, geso mende, kana samoŋ mende ano soojaakota mende. Maleku samoŋa mendeto, motooŋgo mewu.
4 "Kema mirinoŋ daeŋ daeŋ keubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ meŋ taoŋ ii mesaoŋ kana kembu.
5 Kema laligoŋ miri moŋnoŋ keugi mende koma horoŋ oŋoma qaagia mende mogi telambelaŋgia mono kokaeŋ jeŋ qendeema oŋombu, 'Nono oŋoo balonoŋ kaniŋ sububuŋ kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono qesaaniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa.' Kaeŋ jegi kaniagia solaŋa moma kotogi saanoŋ taoŋ ii mesaoŋ toroqeŋ kembu."
6 Kaeŋ iŋijoro mesaoŋ kema gomaŋa gomaŋa liligoŋ miri so Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Herodnoŋ Jiisaswaajoŋ sisau ano.
Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

7 *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabuŋayanoŋ seiŋ baloŋ bakayaa (Galili prowinswaa) kiŋ Herodwaa gejianoŋ kemero moro. Ejemba tosianoŋ kokaeŋ jegi, "Jon Oomulu ejanoŋ mono koomunoŋga waama laligoja." Kawaajoŋ kiŋnoŋ qaawaa moŋgama sisau ano.
8 Anoto, tosianoŋ jegi, "Elaijanoŋ mombo asugiŋ laligoja." Tosianoŋ toroqeŋ jegi, "Gejatootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ mono gbiliŋ waama laligoja."
9 Kaeŋ jegito, kiŋ Herodnoŋ kokaeŋ jero, "Jon Oomulu eja ii niinoŋ jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaeŋ jegi mojeŋi, ii mono moronoŋ?" Kaeŋ jeŋ Jiisas iimambaajoŋ kaparaŋ koma jejeromoŋromoŋ ano. Kiaŋ.

* **9:3:** Luuk 10.4-11; Apo 13.51 * **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

10 Wasiwasi eja aposol yoŋonoŋ Jiisaswaanoŋ eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi uŋuama ejemba qenjaaro sombeŋgia mesaoŋ taoŋ qata Betsaida kawaa kosianoŋ iyaŋgia siri gbameŋanoŋ laligowombaajoŋ keŋgi.

11 Keŋgito, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma Jiisas gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Kema Jiisas-waanoŋ kagi koma horoŋ oŋoma Anutu bentotombaa kania jeŋ asariŋ ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono.

12 Kaeŋ ama laligoro weeŋ jaaya tegoŋ kememambaajoŋ ano. Kaeŋ kolooro gowoko 12 yoŋonoŋ kaŋ Jiisas kokaeŋ ijogi, "Nono baloŋ gbameŋa koi kanoŋ laligojoŋiwaajoŋ gii saanoŋ ejemba tuuŋ koi wasiŋ oŋona gomaŋ miri kosere kosere rama kenjuti, iikanoŋ kema eemiri ano nembanene mokoloowu."

13 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, "Oŋonoŋ mono oŋoaŋgio ii nene uŋuagiwu." Kaeŋ iŋijoro meleeŋgi, "Nono bered 5 ano sora woi iikayadeeŋ meŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ nomaeŋ ambonaga? Nono saanoŋ kema ejemba tuuŋ koi kuuya yoŋoojoŋ nene sewaŋa mewonaga me?

14 (Yoŋonoŋ eja 5,000:baa so laligoju.)" Kaeŋ meleeŋgi gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, "Oŋonoŋ mono ejemba iŋijoŋ mendeema oŋoŋgi tuuŋ so 50:waa so nene newombaajoŋ ajoroon kamaaŋ rabu."

15 Iŋijoro iikaeŋ ama mendeema oŋoŋgi ejemba kuuyanoŋ kamaaŋ tuuŋa tuuŋa rama keŋgi.

16 Rama keŋgi bered 5 ano sora woi ii meŋ Siwenoŋ uuro uro kotuegoro. Kotuegoŋ bered motoŋ gowokouruta oŋono ejemba tuuŋ so mendeema batugianoŋ aŋgi.

17 Batugianoŋ aŋgi korebore neŋ neŋ timbiriŋgogi. Nene kitia reemoŋa mesaogiti, ii gowoko yoŋonoŋ meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.
Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

18 Kambaŋ moŋnoŋ Jiisasnoŋ iyaŋodeeŋ gomaŋ moŋgeŋ qama kooliro gowokourutanoŋ iwo laligogi qisiŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro, "Ejembanoŋ noojoŋ nomaeŋ jeŋkeju? Nii moroga koloojeŋ?"

19 *Iŋijoro meleema kokaeŋ jegi, "Tosianoŋ 'Gii Jon Oomulu ejaga koloojaŋ,' jeŋkejuto, tosianoŋ 'Gii Elaija koloojaŋ,' jeŋkeju ano tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, 'Gii geja-

* **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

tootoo eja walaga yoŋoonoŋga moŋnoŋ koomunoŋga waama laligojaŋ.' "

20 *Kaeŋ jegi kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Ano oŋoaŋgio noojoŋ nomaeŋ jeju? Nii moroga koloojeŋ?" Qisiŋ oŋono Piitonoŋ meleema ijoro, "Gii Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋ." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komumambaa qaaya jero.
Mat 16.20-28; Maak 8.30–9.1

21 Kaeŋ qisiŋ oŋono kania asuganoŋ jegi moŋnoŋ mobutiwaajoŋ soŋgo kotakota ama oŋono.

22 Jiisasnoŋ jero, "Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ mono gema qeŋ qegi komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga waabaa." Kiaŋ.

Kraist otaawombaa sewaŋa.

23 *Jiisasnoŋ ejemba kuuya ii qaa kokaeŋ iŋijoro, "Moŋnoŋ noo gemananoŋ notaaŋ kamambaajoŋ moji, iinoŋ mono iyaŋaa uuseliaa siiŋ kombombaŋa bologa gema qero 'Buŋa gbilia meŋ kaja,' jeŋ sisia megi siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonoŋ komuwaatiwaa so mokosiŋgoŋ nii notaaŋ kawa.

24 *"Moŋnoŋ laaligoya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma iyaŋaa jaajaa laligoji, iinoŋ mono laaligoya hoŋa somoŋgoro soowaa. Soowaato, moŋnoŋ balombaa laaligoya noojoŋ ama qeleema togoŋ nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania mokoloon kotiiŋ laligowaa.

25 "Moŋnoŋ baloŋa baloŋa iyoŋoo ilawoilaya kuuya koma hororo buŋaya kendabororo uutaa laaligoya meŋ sooŋ silemale laligoŋ komuro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere sianoŋ kemeŋ uŋayanoŋ tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanoŋ mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totooŋ!

26 "Moŋnoŋ noo qana ano Buŋa qaana meŋ kamaaŋ anji, ii Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iima tiiwaa. Iinoŋ kanageŋ Siwe gajoba toroya yoŋowo koi kamaagi iyoŋoonoŋ, aŋaa ano Maŋaa asamararaŋgia iima aaruwuya. Kambaŋ iikanoŋ eja me emba kaaŋa mono iima tiiŋ mubaa.

27 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Koi nanjuti, oŋoo batugianoŋga tosianoŋ Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligoŋ koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya." Kiaŋ.

---

* **9:20:** Jon 6.68-69 * **9:23:** Mat 10.38; Luuk 14.27 * **9:24:** Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

Jiisaswaa selianoŋ letono.
Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

28 *Qaa ii iŋijoro weeŋ 8:waa so tegoro Jiisasnoŋ Piito, Jon
ano Jeims uŋuama baaŋanoŋ uma Anutu qama kooliro.
29 Qama kooliro iikanoŋ jaasewaŋaa kaitanianoŋ letoma
qaita moŋ kolooro. Malekuyanoŋ tualalakota koloon koko-
bilibiliawo asariro.
30 Iikanondeeŋ iigi eja woinoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa qaa
amigi. Ii Mooses ano Elaija.
31 Asamararaŋ uutanoŋ asugiŋ Jiisaswo qaa kokaeŋ
amiŋ mogi, "Anutunoŋ Jiisas siimbobolo moma komuwaati-
waajoŋ wasiro kamaaŋ uulaŋawo Jerusalem sitinoŋ keno
areŋ iikanoŋ hoŋawo koloodaborowaa."
32 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ alawoita yorowo jaagianoŋ
bimooro gaoŋ egi. Egito, gaonoŋga uugia tooro jaagia uuŋ
Jiisaswaa asamararaŋa ano eja woi iwo naniti, ii iŋiigi.
33 Iŋiigi nama Jiisas mesaowotiwaajoŋ ani Piitonoŋ Jiisas
ijoro, "Somatanana, nononoŋ koi kanoŋ keraqeeaŋgo mo-
joŋ. Kawaajoŋ nononoŋ saanoŋ kuuŋ karooŋ mewoŋa:
Goojoŋ moŋ, Mooseswaajoŋ moŋ ano Elaijawaajoŋ moŋ."
Piitonoŋ kaeŋ ijoroto, iyaŋaa qaayaa kania ii mende moma
kotoro.
34 Kaeŋ jeŋ nano kokolo moŋnoŋ kamaaŋ aoŋanoŋ esuuŋ
oŋono koosu uutanoŋ laligoŋ awawaliŋ jeneŋgia ororo.
35 *Jeneŋgia ororo naŋgi koosu uutanoŋga qa aro moŋ
kokaeŋ kamaaro mogi, "Eja koi ii neenaa meranaga. Ii
ejemba hamo qeŋ oŋomambaajoŋ meweeŋgoŋ mube. Mono
iwaa qaaya moma laligowu."
36 Qa aro iikanoŋ kamaaro moma gowoko yoŋonoŋ
iikanondeeŋ uuŋ Jiisasnondeeŋ nano iigi. Baaŋanoŋ iwoi
iigiti, iikawaa bujuya ii kambaŋ iikanoŋ mende jeŋ qaagia
bogoro laligogi moŋnoŋ moŋ mende moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.
Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

37 Eŋ waagi Jiisasnoŋ gowokouruta karooŋ yoŋowo
baaŋanoŋga kamaaŋ roganoŋ ejemba tuuŋlelembe iŋiigi.
38 Iŋiigi ejemba tuuŋnoŋga eja moŋnoŋ qama kokaeŋ ijoro,
"Boi, noo merana guaŋga koloojiwaajoŋ mono kaŋ ii iiba.
Kawaajoŋ qama kooliŋ gonjeŋ.
39 Moba, ome moŋnoŋ ii menduŋgoro iikanondeeŋ qa
gigilaaro utugoŋ muro wolaza hororo buutanoŋga kokopa
kamaaŋkeja. Ome iikanoŋ horoŋ ureeŋ muŋ kambaŋ mam-
aga mende mesaoŋkeja.

---

* **9:28:** 2 Piito 1.17-18 * **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

40 Kaeŋ kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajoŋ welema oŋonjento, yoŋonoŋ ii amamaaju."
41 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ meleema muŋ jero, "Yei, balombaa ejemba yaŋgiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, niinoŋ mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qatoŋ uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao."
42 Mera ii wama karo kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ omenoŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza hororo. Kaeŋ kolooroto, Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoro mera meŋ qeaŋgoŋ maŋa muro.
43 Anutuwaa ku-usuŋa somatanoŋ kaeŋ asugiro kuuyanoŋ ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indiŋ woi kolooro.
Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnoŋ iwoi kuuya ii meroti, iikawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ waliŋgogi Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ gowokouruta qaa kota kokaeŋ iŋijoro,
44 "Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa ii baloŋ ejemba sisiwerowerogiawo yoŋoo borogianoŋ ama muro kemebaa."
45 Qaa kota ii iŋijoroto, ii mende moma kotogi. Anutunoŋ ii koma tururo aasaŋgoyanoŋ ero ii mende moma asarigi ano kania nomaeŋ, ii qisiwombaajoŋ kokodunduŋ aŋgi. Kiaŋ.

Gowoko batugianoŋ moronoŋ uuta kolooja?
Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

46 *Gowoko nonoonoŋga 'Moronoŋ uuta kolooja?' jeŋ qaa ii romoŋgogi.
47 Ii romoŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromoŋgogia moma kotoŋ naamade melaa moŋ meŋ kooroŋanoŋ ano nano.
48 *Nano kokaeŋ iŋijoro, "Kuuya oŋoonoŋga moŋnoŋ kamaaŋqeqeta konoga kolooji, iinoŋ mono uuta kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ naamade koi noo qananoŋ mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ kombaati, iinoŋ mono nii koma horoŋ nombaa. Moŋnoŋ nii koma horoŋ nombaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ mubaa." Kiaŋ.

Moŋnoŋ kerega qaago, iinoŋ mono alaga kolooja.
Maak 9.38-40

49 Kambaŋ kanoŋ Jonoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ ijoro, "Somatana, eja moŋnoŋ goo qanoŋ omejiilaŋ konjoma oŋono iiniŋ. Iinoŋ nonowo mende liligoŋ laligojiwaajoŋ nono ii qotogoŋ muniŋ."

---

* **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

50 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii mende qotogoŋ
mubu. Moŋnoŋ mende qotogoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono
oŋoaŋgiaa areŋnoŋ laligoja. (Kawaajoŋ oŋo mono noo
alauruna tosaaŋa ii aŋgosisiri meŋ oŋombubo.)” Kiaŋ.

Samaria gomaŋ moŋ yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

51 Jiisasnoŋ Siwenoŋ umambaajoŋ ano. Kawaa kambaŋa
torijiwaajoŋ Jiisasnoŋ nama “Jerusalem sitinoŋ kemaŋa,”
jeŋ jeŋ kotiiŋ kanaiŋ kananoŋ keno.

52 Kema qele waladeeŋ ano wala keŋgi. Kananoŋ kema
laligoŋ Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnoŋ keuma “Jiisas
kawaatiwaajoŋ mozoqozojoŋ amboŋatiwaajoŋ kajoŋ,” jegi.

53 Jegito, Samaria yoŋonoŋ Juuda ano Jerusalem jejewili
ama oŋomakegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ “Nii Judia prowinsnoŋ
Jerusalem jigo waageŋ kemaŋa,” jerotiwaajoŋ miri aŋgoŋ
koma yeizozogia mende iŋijogi.

54 *Kaeŋ aŋgi gowokowoita Jeims ano Jon yoronoŋ ii
iima jeri, “Oo Poŋ, sombinoŋga gere kamaaŋ oŋooro qaom-
buyaga, kaeŋ qama kooliwombaajoŋ mojaŋ me qaago?”

55 Kaeŋ jerito, Jiisasnoŋ eleema temboma jeŋ orono.

56 Kanoŋa toroqeŋ gomaŋ moŋnoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.
Mat 8.18-22

57 Kananoŋ keŋgi eja moŋnoŋ kaŋ Jiisas ijoro, “Gii daeŋ
daeŋ kembaati, niinoŋ mono iikanoŋ gii gotaaŋ kamaŋa.”

58 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Duuyaa kasu yoŋonoŋ
jamo diiŋgianoŋ egi kanakeewaŋ kooŋ yoŋonoŋ haigia meŋ
laligoŋkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono daeŋgeŋ
kema waŋa naa qembonoŋ laariŋ haamo menaga?”

59 Jiisasnoŋ eja mombaajoŋ ijoro, “Gii mono kaŋ nii
notaawa.” Ijoroto, kokaeŋ meleeno, “Poŋ, ii saanonto,
maŋnanoŋ komumambaajoŋ anja. Kawaajoŋ mono wala
jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”

60 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ qaaya meleema ijoro,
“Mesaowa! Koomuya yoŋonoŋ qamogia koomuya ii saanoŋ
roŋ kombuto, giinoŋ mono kema Anutu bentotombaa kania
jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.”

61 *Mombo eja moŋnoŋ kouma ijoro, “Poŋ, niinoŋ gii
gotaamambaa siiŋa mojento, moba, gii saanoŋ jena wala
mirinoŋ kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

62 Ijoroto, Jiisasnoŋ meleeno, “Moŋnoŋ baloŋ meen-
jaŋgowaa kinoŋ ii hoos gematanoŋ somoŋgoŋ borianoŋ
kinoŋ maayanoŋ meŋ nano keno mombo eleema gematanoŋ

* **9:54:** 2 Kiŋ 1.9-16 * **9:61:** 1 Kiŋ 19.20

uuji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotonoŋ keuma gawoŋa mewaatiwaa so mende kolooja.” Kiaŋ.

10

Jiisasnoŋ gowoko 72 wasiŋ oŋono keŋgi.
Mat 9.37-38; 10.7-16

1 Kawaa gematanoŋ Poŋnoŋ gowoko tosaaŋa 72* ii meweeŋgoŋ oŋono. Aŋo “Taoŋa taoŋa gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jeŋ kanoŋ woi woi metogoŋ wala wasiŋ oŋono.

2 *“Wasiŋ oŋomaŋa,” jeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Anutuwaa gawonoŋ nene hoŋa mamaga momogoŋ ejato, ii meŋ kululuuwombaajoŋ gawoŋ meme ejemba anana afaaŋanoŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ mono nene hoŋa masuqeqetaa Poŋa qama kooliŋ mugi gawoŋ meme ejemba wasiŋ oŋono hoŋa meŋ kululuuwu.

3 *“Oŋo mono kembu. Mobu, lama yoŋonoŋ duuyaa kasu kawalia yoŋoo batugianoŋ kemegi luguŋ iŋiwuboti, niinoŋ oŋo iikawaa tani kaaŋa wasiŋ oŋombe kembu.

4 *Oŋo moneŋ irimuŋ kasa me geso moŋ me kana esu ii mende meŋ kembu. Kema kananoŋ ejemba iŋiima jeŋkelekele ama yeizozogia mende jewu.

5 “Kema miri moŋnoŋ uma wala kokaeŋ iŋijowu, ‘Anutunoŋ mono miri koi kanoŋ luae qero bonjoŋ laligowu.’

6 Kaeŋ jegi moŋnoŋ luae aŋgoŋ komambaa so kolooji eeŋ, luaegianoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaato, moŋnoŋ ii mende aŋgoŋ kombaati eeŋ, luaegianoŋ mono eleema oŋoaŋgiaa qagianoŋ ubaa.

7 *Miri ubuti, mono iikanondeeŋ laligoŋ gawoŋ mewu. Ejembanoŋ gawoŋ meme ejemba laaligogia naŋgowutiwaa so kolooju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ nene ano apu oŋombuti, ii mono newu. Miri tosianoŋ lansaŋ mende ewu. Miri sueŋ mende kema kawu.

8 “Taoŋ iikanoŋ me iikanoŋ keugi koma horoŋ nene oŋombuti, ii mono newu.

9 Neŋ tosianoŋ kanoŋ ji iŋiro ewuti, ii mono meŋ qeaŋgoŋ oŋombu. Kaeŋ ama kokaeŋ jegi mobu, ‘Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono kosere karo iikawaa uutanoŋ keubu.’

10 *Kaeŋ ambuto, taoŋ moŋnoŋ keugi gema uŋuwuti, iikanoŋ mono maaketnoŋ me sombenoŋ kema kokaeŋ jegi mobu,

---

* **10:1:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju. * **10:2:** Mat 9.37-38 * **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5 * **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51

11 ‘Nono oŋoo taonoŋ kaniŋ sububuŋ iwoi kana tambonananoŋ mokotaaji, ii mono riiŋ konjoratiniŋ oŋoaŋgiaanoŋ eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono kosogianoŋ asugija.’

12 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutunoŋ kambaŋ somatanoŋ qemasologeŋgiaa iroŋa meleeno taoŋ iikawaa qaganoŋ ubaati, so iikanoŋ mono Sodom yoŋoo siimbobolo soya uuguŋ toroqeŋ oŋombaa.”†

Jiisasnoŋ taoŋ 3 yoŋoojoŋ ‘Yei wosobiri!’ jero.
Mat 11.20-24

13 *“Oo Korazin toya, niinoŋ oŋoojoŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ ano Betsaida toya, oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Niinoŋ yoŋoonoŋ kembe qaana jewe sosoniro aŋgoletona kuusuŋawo asugiroto, uugia kileŋ mende meleeŋgi. Aŋgoleto ii waba balonoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ asuginagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kambaŋ koriga uugia meleembombaajoŋ kaisareya qendeema resanoŋ lumu aoŋ too ariŋ saabuyaga.

14 “Saabuyagato, Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano Betsaida yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno siimbobolo mobuti, kambaŋ somata iikanoŋ ii mono Taia ano Saidon yoŋoo siimbobolo soya uuguŋ mobuya.

15 *Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ oŋo saanoŋ metaama oŋono Siwe gomanoŋ ubuyaga me qaago? Qaago totooŋ! Oŋo mono koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemebuya.

16 *“Moŋnoŋ qaagia mobaati, iinoŋ mono noo qaana mobaa. Moŋnoŋ gema uŋuwaati, iinoŋ mono nii gema nuwaato, moŋnoŋ nii gema nuwaati, iinoŋ wasiŋ nonoti, mono ii gema qewaa.” Kiaŋ.

Gowoko 72 yoŋonoŋ eleema aisoogi.

17 Gowoko 72‡ yoŋonoŋ laligoŋ eleema kaŋ aisooŋ kokaeŋ jegi, “Poŋ, nono goo qaganoŋ omejiilaŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaanana baatanoŋ kema togoŋ keŋgi.”

18 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleeno, “Niinoŋ Satan aagogi Siwenoŋga luguŋ oobili kaaŋa hagoŋ kemero iibe.

19 *Mobu, niinoŋ ku-usuŋ oŋombe oŋo saanoŋ mokoleŋ, soromaaŋ, kuaŋkuaŋ ano kerenanaa esuŋmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajoŋ iwoi moŋnoŋ uŋuŋ mizimizi mende mewaa.

---

* **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yoŋonoŋ bologa kanjaŋawo meŋ laligoŋ uugia mende meleeŋgi Anutunoŋ gerenoŋ kondeema oŋono. * **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1–28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15 * **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20 ‡ **10:17:** Tosianoŋ weeŋgoŋ 70 jeju. Tosianoŋ 72 jeju. * **10:19:** Ond 91.13

20 “Kawaajoŋ omejiilaŋ yoŋonoŋ qaagia baatanoŋ kenjuto,
kileŋ oŋoonoŋ korisoro waŋa ii iikawaajoŋ mende aisoowu.
Oŋoo qagia Siwe gomanoŋ oogi Anutuwaa buknoŋ eji,
iikawaajoŋ mono honombonoŋga qaa aisoowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aisooŋ Anutu mepeseero.
Mat 11.25-27; 13.16-17

21 Kambaŋ kanoŋ Uŋa Toroyanoŋ Jiisas inaaŋ muro aisooŋ
qaa kokaeŋ jero, “Oo Amana, giinoŋ Buŋa qaaga momakooto
ejemba momo somata megiti, iyoŋoonoŋ mesaŋgonato,
ejemba merabora kaaŋa iyaŋgiaajoŋ mogi poumapou
kolooji, ii mono ii iŋisaana moma asariju. Kawaajoŋ niinoŋ
Siwe gomambaa Poŋa gii mepeseeŋ gonjeŋ. Oo Amana, gii
geeŋgo kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mona sokono awaa kolooro.

22 *“Amananoŋ mono iwoi kuuya jeŋ kotoro noo buŋaga
kolooro. Amananoŋ meriaa kania aŋodeeŋ moma yagoro
moŋnoŋ ii mende moja. Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ Amayaa ka-
nia mende moma yagoro Merianondeeŋ ii moja ano ejemba
meweengoŋ oŋoma yoŋoojoŋ ii iŋisaambaati, iyoŋonoŋ
mono Ama moma mubuya.”

23 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ gowokouruta yoŋoonoŋ eleema
iyaŋgiodeeŋ oloŋ kokaeŋ iŋijoro, “Daeŋ yoŋonoŋ oŋo iwoi
iijuti, ii iima mono jaagiaajoŋ ama simbawoŋawo kolooju.

24 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe
mobu, Gejatootoo ejemba ano kiŋ eja poŋ mamaganoŋ oŋo
iwoi koi iijuti, ii iibombaajoŋ awelegoŋ laligogito, ii mende
iigi. Oŋo qaa koi mojuti, iyoŋonoŋ ii mobombaajoŋ awelegoŋ
laligogito, ii mende mogi.” Kiaŋ.

Jojopaŋ qaa waŋa woi ii nomaeŋ?
Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

25 *Kana qaawaa boi moŋnoŋ waama Jiisas timbi ama
kokaeŋ qisiŋ muŋ ijoro, “Boi, niinoŋ mono nomaeŋ ama
laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aowenaga?”

26 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema qisiro, “Mooseswaa
Kana qaanoŋ qaa nomaeŋ oogita eja? Iikawaa kania ii
nomaeŋ?”

27 *Qisiro meleema jero, “ ‘Gii uugabaga, uŋaga, ku-
usuŋga ano roromoŋgoga jumuŋa iikanoŋ mono Poŋ Anu-
tuga jopagoŋ laligowa,’ ano ‘Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi,
iikaaŋiadeeŋ mono ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowa’.”

28 *Jero Jiisasnoŋ meleeno, “Dindiŋa meleenjaŋ. Ii teŋ koma
laaligo kombombaŋaa buŋa koloowaga.”

---

* **10:22:** Jon 3.35; 10.15 * **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34 * **10:27:** Lew 19.18; Dut 6.5 * **10:28:** Lew 18.5

29 Kaeŋ meleenoto, Kana qaawaa boinoŋ ‘Ii teŋ koma solaŋa koloojeŋ,’ kaeŋ romoŋgoŋ kaniaya qendeemambaajoŋ moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianoŋ laligoŋ koubeti, iyoŋoonoŋa mono morowaajoŋ jejaŋ? Nii mono moroga mende jopagoŋ mubenaga?”

Samaria ejanoŋ gbilibuuruŋ eja kiaŋkomuŋ muro.

30 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema jero, “Eja moŋnoŋ Jerusalem siti mesaoŋ Jeriko gomanoŋ kemeŋ kananoŋ kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemero megi. Meŋ hina iwoiya wama opoya qetegoŋ gbilibuuruŋ qeŋ giliŋ keŋgi komumambaajoŋ ama ero.

31 Eŋ mambono jigo gawoŋ galeŋ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema iima iima sisiriiŋ kana leegeŋga kema uuguŋ keno.

32 Keno mambono jigo gawoŋ eja (Liwait) moŋnoŋ iikanoŋ kouma iima kaaŋiadeeŋ iima sisiriiŋ uuguŋ keno.

33 *Kenoto, Samaria prowinswaa eja§ moŋnoŋ kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanoŋ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

34 “Iima koboon kosianoŋ kemeŋ wijia kele ano wain apuyanoŋ moriŋ esuuro. Wijia esuuŋ meŋ kobibiiŋ doŋgiya qaganoŋ ama wama qenjaaro ee mirinoŋ kema ama kalaŋ koma muro.

35 Kalaŋ koma muŋ eŋ waama umugawodeeŋ weeŋ woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaa toya muŋ ijoro, ‘Eja koi mono kalaŋ koma muŋ laligona moneŋ gonjeŋi, ii mende sokoma uuguwaati eeŋ, ii mono eleema kaŋ kanoŋ toroqeŋ gomaŋa.’

36 Eja karooŋ kaniagia kaeŋ qendeeŋgi. Eja kikekakasililiŋ yoŋoo borogianoŋ kemeroti, iwaa alia moronoŋ kolooro? Yoŋoonoŋga morowaajoŋ mona, ii uukaleŋ muro?”

37 Qisiŋ muro meleeno, “Kiaŋkomuŋ muroti, iinoŋ.” Kiaŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro moro, “Gii mono kema kaaŋiadeeŋ ama laligowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Marta Maria yorowo kusu raro.

38 *Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo kananoŋ keŋgi Poŋgianoŋ gomaŋ moŋnoŋ keuro. Keuro emba moŋ qata Marta iinoŋ koma horoŋ muro mirianoŋ uro.

39 Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinoŋ Poŋ iima kosianoŋ kamaaŋ rama Buŋa qaa jeroti, ii geja ama awutambaŋa koma moro.

---

* **10:33:** 2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yoŋonoŋ Samaria ejemba jejewili ama oŋoma laligogi. * **10:38:** Jon 11.1

40 Moroto, Martanoŋ lombaŋ gawonoŋ hororo kema kaŋ
amaqamamaa ama Jiisaswaajoŋ ijoro, “Poŋ, konanoŋ nome-
saoro neenodeeŋ weleŋ gawoŋ mewe mona sokonja me
qaago? Kawaajoŋ mono Maria jena kaŋ ilaaŋ nomba.”
41 Ijoro Poŋnoŋ meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania
kania kawaajoŋ majakaka ano motoqoto moma koroboro
laligoŋ geriawo ama nanjaŋ.
42 Kaeŋ nanjanto, majakaka motooŋgo moŋ meŋ meŋ koti-
iniŋ sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajoŋ mende ama-
maajoŋ. Marianoŋ gosiŋ uuwaa teeya meagoŋ aomambaa-
joŋ meweeŋgoŋ simbawoŋawo kolooja. Laaligowaa bakaya
awaa ii moŋnoŋ moŋ mende wambaa.” Kiaŋ.

11

Jiisasnoŋ qamakooliwaa kania kuma oŋono.
Mat 6.9-13; 7.7-11

1 Jiisasnoŋ gomaŋ moŋnoŋ qama kooliŋ laligoro tegoro
gowokouruta yoŋoonoŋga moŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, Jon
Oomulu ejanoŋ gowokouruta qamakooliwaa kania kuma
oŋonoti, gii mono kaaŋiadeeŋ nono kuma nonomba.”
2 Ijoro Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono qama kooli-
wonjeŋ kokaeŋ jewu:
Ama, geeŋgaa qaganoŋ mono toroya ewa. Mono galeŋ
koma nonona bentotoŋgaa hoŋa koloowa. (Goo
uusiiŋga Siwenoŋ teŋ komakejuti, ii mono namonoŋ
kaaŋagadeeŋ koloowa.)
3 Gii mono weeŋ so nembanene sonananoŋ nonomba.
4 Tosianoŋ siŋgisoŋgo ama nonoŋgiti, nono kuuya
iyoŋoo siŋgisoŋgogia ii mesaojoŋi eeŋ, gii mono
iikawaa so nonoonoŋ siŋgisoŋgo soŋgbama nonomba.
Aŋgobatonoŋ kamaaŋ nunuwabotiwaajoŋ mono aŋgoŋ
koma nonoma Kileŋaa Toyaa borianoŋga metogoŋ
nonomba.”*
5 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga moŋnoŋ
gomantiiŋaa ruuŋanoŋ aliaa mirinoŋ kema mindiiŋ kokaeŋ
ijowaa, ‘Alana, bered karooŋ nona kitia era meleema go-
maŋa.
6 Alana moŋnoŋ kananoŋ laligoŋ noonoŋ kouro nenena
qaagotiwaajoŋ wagimambaajoŋ moŋganjeŋ.’
7 Kaeŋ ijoro alianoŋ miri uutanoŋga kokaeŋ meleema
ijowaa, ‘Gii gaoŋ gbili qeŋ nononjaŋ. Nii nagu koma
qaqaŋ suluwe meraboraurunanoŋ niwo tambomaeenana
tamboma gaoŋ ejoŋ. Kawaajoŋ waama ii gomambaajoŋ
amamaajeŋ.’

---

* **11:4:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleema jeŋkeju: kileŋanoŋga metogoŋ nonomba.

8 Kaeŋ jewaato, niinoŋ iŋijowe mobu: Miri toyanoŋ alia
koloojiwaajoŋ ama mende waama mubaato, ii kileŋ kaparaŋ
koma jeŋ nanjiwaajoŋ ii saanoŋ waama qisijiwaa so kuuya
mubaa.
9 “Niinoŋ iikawaa bakaya ii kokaeŋ iŋijowe mobu: Mono
Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi oŋombaa. Anu-
tuwaanoŋ mono iwoiwaa borojaŋ meŋ moŋgambu. Ii
moŋgaŋgi qendeeno mokoloowuya. Nama nagunoŋ qewu.
Qegi nagu tama oŋombaa.
10 Moŋnoŋ Anutu qama kooliŋkeji, iinoŋ mono iikawaa
kitia buŋa qeŋ aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji, iinoŋ mono
iwoi mokoloowaa. Nagunoŋ qeŋkejiwaajoŋ mono nagu
horoŋ mubaa.
11 “Maŋuruna oŋoonoŋga moronoŋ kokaeŋ kolooja: Meri-
anoŋ sorawaajoŋ qisiro kitianoŋ qato mubaa
12 me kuru kotaajoŋ qisiro kuaŋkuaŋ mubaa?
13 Kawaajoŋ oŋo ejemba bologa kolooju ano kileŋ kaleŋ
awaa awaa ii meraboraurugia oŋombombaajoŋ mojuti eeŋ,
Siwe Maŋnananoŋ mono kaleŋa nomaeŋ aŋgoŋ konaga?
Iwaa uutaa nanamemeŋa ii nunuuguŋ qaita moŋ kolooja.
Kawaajoŋ Uŋa Toroyaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ mubuti eeŋ,
iinoŋ mono siiŋanoŋ Uŋa ii wasiro uugianoŋ kemebaa.”
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ome yoŋoo esuŋgia uuguŋ qero kamaaja.
Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenoŋ eja moŋ qaamuuŋ meŋ muro moto laligoro
Jiisasnoŋ omeya ii otaaro kouma keno neselaŋa lolooro
mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima
waliŋgogi.
15 *Waliŋgogito, yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ
mono omejiilaŋ yoŋoo poŋgia Iimolaŋ iwaa ku-usunoŋ ome
oŋotaaŋkeja.”
16 *Kaeŋ jegi tosianoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horowom-
baajoŋ iijoŋgoŋ kokaeŋ qisigi, “Gii mono jeŋ kotona sombi-
noŋga aŋgoleto moŋ asugiro iiboŋa.”
17 Qisigito, iinoŋ uu roromoŋgogia modaboroŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Kantri daeŋ yoŋoo galeŋurugianoŋ batugianoŋ
aŋgowowo ama jumbuti, iyoŋonoŋ mono tiwilaaŋ aogi kant-
rigianoŋ boliŋ saoyagadeeŋ ewaa. Kaaŋagadeeŋ miri mom-
baa kanageso yoŋonoŋ jumbuti, mirigianoŋ mono qeqelalaŋ
ewaa.
18 “Mobu! Satambaa kanageso yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ

* **11:15:** Mat 9.34; 10.25 * **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

mono galeŋkoŋkoŋ gawoŋgia mewombaajoŋ amamaagi ometotoŋgianoŋ mono nomaeŋ nanaga? Oŋo noojoŋ kokaeŋ jeju: Iinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋkeja.

19 Kaeŋ jejuto, mobu, niinoŋ Iimolambaa esuŋnoŋ omejiilaŋ konjoma oŋombenagati eeŋ, oŋoo alaurugianoŋ mono morowaa esuŋnoŋ ii konjoma oŋombuyaga? Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono qaagia hoŋa me qaago, ii gosiŋ jeŋ tegowu.†

20 Ii jeŋ tegowuto, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ noo boro susuna sololooro ome oŋotaaŋkejeŋi eeŋ, Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ kuuja.

21 “Eja kotiga Iimolaŋ iinoŋ‡ tiwo wasayawo gomaŋ miria agokayaŋ kono esuhinayanoŋ mono saanoŋ ewaa.

22 Kaeŋ ewaato, eja kotakota totooŋ Uŋa Toroya iinoŋ luguŋ kaŋ qeŋ haamo ama muŋ tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagoŋ esuhinaya qeŋgama meŋ kema alauruta mendeema oŋombaa.

23 *“Moŋnoŋ niwo mende laligoji, iinoŋ mono qetegoŋ nomakeja. Moŋnoŋ ejemba noo qananoŋ ajoroowutiwaajoŋ mende horoŋ oŋomakeji, iinoŋ mono mendeema oŋomakeja.” Kiaŋ.

Omejiilanoŋ eja uutanoŋ eleembombaajoŋ kaparaŋ konju.
Mat 12.43-45

24 “Omenoŋ eja uutanoŋga kouma baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laŋ liligoŋ laligoŋ haamo memambaajoŋ miri moŋgama moŋ mende mokoloon mojoya tiiro kokaeŋ jewaa, ‘Mirina mesaoŋ kajeŋi, iikanoŋ mono mombo eleemaŋa.’

25 Kaeŋ jeŋ eleema miria usuma menjereŋgoro eroti, ii kaaŋiadeeŋ ero mokoloowaa.

26 Kaeŋ mokoloon kema omejiilaŋ tosaaŋa 7 uŋuambaa. Omejiilaŋ 7 ii iyaŋa uuguŋ bologa totooŋ kolooju. Iinoŋ ii uŋuano kaŋ miri ii uma iikawaa uutanoŋ laligowuya. Kaeŋ kolooro eja iikawaa kania wala kileŋkileŋ kolooroto, kanageŋ bolidaborowaa.” Kiaŋ.

Daeŋ yoŋonoŋ simbawoŋawo kolooju?

27 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ laligoro ejemba tuuŋ batugianoŋga emba moŋnoŋ qama Jiisas kokaeŋ ijoro moro, “Kokona, embanoŋ koro ama meŋ goma aju guagiroti, niinoŋ iwaa mobe simbawoŋawo kolooja.”

---

† **11:19:** Iyaŋgiaa sele galeŋurugianoŋ Anutuwaa qata qama kileŋ ome ii Iimolambaa ku-usunoŋ konjoma oŋoŋgi niinoŋ ii Anutuwaa ku-usunoŋ konjoma oŋomakejeŋ. Ororoŋ mende nanjoŋiwaajoŋ moronoŋ hoŋa ano moronoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya otaaŋkeji, ii ejembanoŋ gosiŋ jeŋ tegowu. ‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40

28 Kaeŋ ijoroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ii jejanto,
niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Ejemba Anutuwaa qaawaajoŋ geja
ama moma teŋ koma koma gbiliŋkejuti, iyoŋonoŋ mono
simbawoŋawo kolooju.” Kiaŋ.

Boi tosianoŋ aŋgoletowaajoŋ kaparaŋ koma weleŋgi.
Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

29 *Ejemba tuuŋnoŋ ajoroogi somariiro Jiisasnoŋ toroqeŋ
qaa kokaeŋ jero, “Ejemba kete namonoŋ laligojuti, ii kan-
ageso tuuŋ bologa. Yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseyaajoŋ ka-
paraŋ komakejuto, aiwese moŋ gejatootoo eja Joonawaanoŋ
koloodabororo. Anutunoŋ aiwese morota moŋ mende ama
oŋombaa.

30 *Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala eeŋanoŋ
Joona wasiro Niiniwe yoŋoo batugianoŋ kema Anutuwaa
aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ
kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋ kokawaa batugianoŋ asugiŋ uu-
gia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma aiwesegiaga koloowaa.

31 *“Kaniagiaa kaisareya moŋ ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala
eeŋanoŋ momakooto uuta somata ii kiŋ Solomon muro
Saut waageŋga kantri mombaa kwiin embanoŋ Solomom-
baa momakootoya momambaajoŋ siiŋa moro. Siiŋa moma
namo goraayanoŋga waama kana koriga tintiŋ kaŋ laligoŋ
Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kambaŋ
kokaamba niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Anutuwaanoŋ
momakooto uuta meŋ kajeŋi, ii Solomombaa momakootoya
uuguja. Uugujato, oŋo kileŋ telambelaŋ ama noma tompiŋ
naŋgi mende sokonja.

“Kawaajoŋ Anutunoŋ kanageŋ ejemba korebore horoŋ
oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ jaayanoŋ keubuti, kam-
baŋ iikanoŋ Saut kantriwaa kwiin emba iikanoŋ mono
kaaŋagadeeŋ keubaa. Iinoŋ ejemba tuuŋ somata koi nan-
juti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ
motooŋ nambaa. Motooŋ nama qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ
kuuwaa, ‘Oŋo Jiisas telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa
meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinoŋ kaeŋ
iŋijoro silia gosiŋ oŋoaŋgiaajoŋ gamugia mobuya.

32 *“Joonanoŋ Niiniwe ejemba batugianoŋ kema Anu-
tuwaa qaanoŋ uugia kuuro moma iikanondeeŋ uugia
meleeŋgito, mobu, niinoŋ batugianoŋ asugiŋ nama Joon-
awaa nanamemeŋa uuguŋ amakejeŋ. Kaeŋ amakejento, oŋo
kileŋ telambelaŋ ama nomakeju.

---

* **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **11:30:** Joona 3.4 * **11:31:** 1 Kiŋ 10.1-10; 2 Hist 9.1-12 * **11:32:** Joona 3.5

Kawaajoŋ Niiniwe ejembanoŋ jenteegowaa kambaŋ somatanoŋ ejemba tuuŋ somata koi nanjuti, oŋowo ororoŋ koomunoŋga waama oŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ nambu. Motooŋ nama Niiniwe yoŋonoŋ qaa kokaeŋ oŋoo selegianoŋ kuuwu, 'Oŋo Siwe gomambaa Eja hoŋa telambelaŋ ama mugi Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono siimbobolo uuta mobuya.' Niiniwe yoŋonoŋ kaeŋ jegi nanamemeŋ-gianoŋ oŋoaŋgiaa kaniagia iŋisaaŋgi gamugia mobuya." Kiaŋ.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaajoŋ eja.
Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

33 *"Moŋnoŋ lambe me kiwa ootiriŋ kowi waŋgoŋanoŋ me monjonoŋ mende ambaato, ii mono kawaa duŋ raranoŋ ambaa. Kaeŋ ano tosianoŋ miri uutanoŋ ubombaajoŋ mojuti, yoŋonoŋ iikawaa asasaga iima saanoŋ ubu.

34 Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaajoŋ ji moŋnoŋ jaaga mende meŋ boliji eeŋ, iikanoŋ mono tooŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganoŋ saanoŋ uuganoŋ meŋ asariro laaligoga kuuya asasaganoŋ laligowaa. Asasaganoŋ laligowaato, siiŋ kombombaŋa bologanoŋ me iwoi moŋnoŋ jaaga meŋ boliŋ asasaga kojaŋgiji eeŋ, iikanoŋ selewaa laaligoga kaaŋagadeeŋ meŋ tiiro paŋgamaŋ uutanoŋ tiŋtuaŋ laligowaa.

35 "Kaeŋ kolooro moba, paŋgamanoŋ uugaa asasaga kojaŋgiro tiiwabotiwaajoŋ mono tooga moma galeŋ meŋ aowa.

36 Kaeŋ ana Anutuwaa asasaganoŋ uuga kuuya sokono waŋgoŋa moŋ mende tiiji eeŋ, goo seleganoŋ mono kaaŋagadeeŋ asombilibiliawo koloonŋ jaasewaŋganoŋ asarija. Kiwa somatanoŋ seleganoŋ kuuŋ kokobilibiliawo meŋ asariŋ gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganoŋ andaboroŋ laligowaa." Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele taniwaajoŋ 'Yei!' jero indiŋ 6 kolooro.
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

37 Jiisasnoŋ qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparaŋ-koŋkoŋ) eja moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ koma horoŋ muro, "Gii saanoŋ noo mirinoŋ uma rama nene newoŋa." Kaeŋ jero kema uma nene nemambaajoŋ raro.

38 Wala boria mende soŋgbama kamaaŋ raroto, Farisii ejanoŋ sili ii iima waliŋgoro.

39 Waliŋgoro Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Oo Farisii oŋo mono oŋanoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ qambi ano amanenewaa selia soŋgbama yagoŋkejuto, oŋoaŋgiaa uugianoŋ mono

* **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanoŋ saa qero laligoju.

40 “Oo oŋo, uugia qaa. Moŋnoŋ selia kuuya mokolooroti, iinoŋ mono uuta kaaŋagadeeŋ mokolooro me qaago? Oŋo mono naambaajoŋ uugiaa gawombaajoŋ ataqataŋ anju? Ii mende sokonja.

41 Kawaajoŋ iwoi qambi, amanenenoŋ raji, ii mono kaleŋgia ejemba wanaya oŋombu. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono oŋoonoŋ iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kiaŋ.

42 *“Oo Farisii ejemba, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:noŋga motooŋgo Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Daŋe, supe ano logoya kania kania ii kaaŋagadeeŋ mendeema tenoŋga motooŋgo ii Anutuwaa buŋa qeŋkeju. Nanduŋ ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waŋa koi mono uuguŋ mesaoŋkeju: Gii Anutu uu konoŋganoŋ jopagoŋ muŋkeba ano ejemba batugianoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowa. Qaa waŋa ii mono kaparaŋ koma otaaŋ laligowu ano qaa melamelaa ii kaaŋagadeeŋ mende uuguŋ mesaowu.

43 “Oo Farisii, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qamakooli mirinoŋ duŋ rara mutuyanoŋ jegenjegeŋ rabombaa siiŋa momakeju. Maaketnoŋ me kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju.

44 Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanoŋ qamo moroŋawo dakanoŋ eji, ii mende moma qagianoŋ lansaŋ riiŋ iwoi doŋqiziziŋawo oosiriŋ tiloonkeju.” Kiaŋ.

45 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Kana qaawaa boi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moma meleema kokaeŋ ijoro, “Boi, gii qaa kaeŋ jeŋ nono kaaŋagadeeŋ gamu qeŋ nononjaŋ.”

46 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Kana qaawaa boi, oŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ lombo ubaatiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo qaawaa qaa jeŋ kotoŋ iikawaa qaqaŋ lombotawo ii ejemba qagianoŋ amago ama aŋgi ii aŋgowombaajoŋ bimooŋ oŋono aoŋoroŋkejuto, oŋoaŋgio ii boro susugianoŋ boroŋa moŋ ilaaŋ oŋombombaajoŋ wosomomogia moŋ mende eŋkeja.

47 “Oo oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo gejatootoo ejemba yoŋoo

* **11:42:** Lew 27.30

qasirinoŋ simeŋ kuuŋ meŋ menjereŋgoŋkejuto, oŋoaŋgiaa ambosakoŋuru-gianoŋ mono ii uŋugi komugi.

48 Oŋoaŋgiaa ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi oŋonoŋ iyoŋoo qasirigianoŋ kuuŋ meŋ simeŋ meŋkeju. Kaeŋ meŋ iikanoŋ ambosakoŋurugia yoŋoo nanamemembaajoŋ wambelaaŋ qaagia naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju.

49 “Kawaajoŋ Anutu, momakooto Toya iinoŋ kokaeŋ jeja, ‘Niinoŋ gejatootoo ejemba ano aposol wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kawuya. Kagi iyoŋoonoŋga tosaaŋa ii uŋugi komuwuya ano tosaaŋa sisiwerowero ama oŋombuya.’

50 “Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ gejatootoo ejemba uŋugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa iroŋa kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.

51 *Aabelwaa sayanoŋ kamaaro iikanoŋadeeŋ kanaiŋ uŋuŋ kouma laligoŋ Zekaraia siimoloŋ alata ano jiwowoŋ jigo kowoga yoroo batugaranoŋ qegi saya kamaaro iikanoŋ tegoro. Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sagiaa iroŋanoŋ mono ejemba kete laligojuti, oŋoo qagianoŋ uro siimbobolo mobuya.

52 “Oo Kana qaawaa boi oŋo, lombo qagianoŋ ubaatiwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei!’ jejeŋ. Oŋo Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba uŋuama aŋgoŋ koma oŋomakeju. Oŋoaŋgio iikawaa uutanoŋ mende keugi ano tosianoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ anjuti, oŋonoŋ ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋoma laligogi.”

53 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ mesaoŋ keno Kana qaawaa boi ano Farisii yoŋonoŋ kanaiŋ qaa geriawo jeŋ muŋ qaa kania kania jewaatiwaajoŋ mamaga qisiŋ mugi.

54 Qisiŋ mugi buutanoŋga qaa moŋ qiwitigoro iikanoŋ kokosiiro qaawaa timbinoŋ horowombaajoŋ emboŋgi. Kiaŋ.

12

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 10.26-27

1 *Jiisasnoŋ qaaya jero kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ ejemba tauseŋa tauseŋa iwaanoŋ ajoroon oloqologoŋ utaqutama aoŋ naŋgi. Kaeŋ ama naŋgi kanaiŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Iwoi jegeŋa koi: Oŋo mono Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo uumeleembaa selesele nanamemeŋgiaajoŋ galeŋgia mewu. Ii wosokonduŋ kaaŋa

* **11:51:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21 * **12:1:** Mat 16.6; Maak 8.15

kolooja. Ii mende mesaowuti eeŋ, iikanoŋ mono yiist kaaŋa somariiŋ meŋ boliŋ oŋombaa.

2 *"Ejembanoŋ iwoi unuŋ megi eji, ii kuuya mono kotuŋgi asuganoŋ koloowaa. Kaaŋiadeeŋ qaa mesaŋgogi eji, ii kuuya mono iŋisaaŋgi moma kotowuya.

3 Kawaajoŋ oŋo mono qaagiaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Oŋo qaa paŋgamanoŋ oloŋ jewuti, ii mono asasaganoŋ jegi mobu. Oŋo miri uutanoŋ waŋgoŋa moŋgeŋ saŋenoŋ gejagianoŋ jewuti, ii mono sombenoŋ asuganoŋ jeŋ asariwu." Kiaŋ.

Morowaajoŋ toroko moniŋ sokombaa.
Mat 10.28-31

4 "Alauruna niinoŋ oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ selegia qeŋ komuŋ iikawaa gematanoŋ iwoi moŋ toroqeŋ ambombaajoŋ amamaawuti, iyoŋoojoŋ mono toroko mende moma laligowu.

5 Ii qaagoto, morowaajoŋ toroko mogi sokombaati, niinoŋ ii qendeema oŋomaŋa. Moŋ moronoŋ ku-usuŋ meŋ uŋuro komugi riitama oŋono gere sianoŋ kemebuti, iwaajoŋ mono toroko moma laligowu. Oŋoojoŋ qaa ii mombo jejeŋ: Iwaajoŋ mono toroko moma laligowu.

6 "Tosianoŋ (arioŋ, wilisi) 5 ii toiya woinoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuto, Anutunoŋ iyoŋoonoŋga motooŋgowaajoŋ mende duduuro.

7 Anutunoŋ kalaŋ koma oŋoma waŋ jugia kuuya kaaŋagadeeŋ weeŋgodaboroŋ jaŋgogia moja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii wilisi mamaga uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ toroko mono mende moma laligowu." Kiaŋ.

Kraist jokoloowu me qakoombu?
Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

8 "Niinoŋ qaa moŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ jokoloon nombaati, Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianoŋ jokoloowaa.

9 Kaento, moŋnoŋ nii ejemba jaagianoŋ qakooma nombaati, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii Anutuwaa gajobauruta yoŋoo jaagianoŋ qakoomaŋa.

10 *"Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa qetama qaa jewaati, Anutunoŋ siŋgisoŋgoya ii saanoŋ mesaowaato, moŋnoŋ Uŋa Toroya mepaegowaati, iwaa siŋgisoŋgoya ii Anutunoŋ mende mesaowaa.

* **12:2:** Maak 4.22; Luuk 8.17 * **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29

11 *“Ejembanoŋ oŋo horoŋ qaa jakegianoŋ oŋooŋgi qamakooli mirigianoŋ me kiap gawana ano kantria kantria yoŋoo eja poŋ yoŋoo jaanoŋ nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaagiaa kitia naa qaaga nomaeŋ meleema jewoŋati, iikawaa majakakaya mono mende mobu.
12 Ii kokaembaajoŋ: Oŋo qaa jewuti, ii Uŋa Toroyanoŋ aua iikanondeeŋ kuma oŋono jewuya.” Kiaŋ.

Eja otokoyaa sareqaa
13 Ejemba tuuŋ batugianoŋga eja moŋnoŋ Jiisaswaa jero, “Boi, maŋnaranoŋ komuro gii mono danaa jena maŋnaraanoŋ borosamoya mendeema nomba.”
14 Kaeŋ jeroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema muro, “Oo eja, moronoŋ oroo jenteego togara koloomambaajoŋ kuuŋ nonota baloŋgara mendeembenaga?”
15 Kaeŋ jeŋ qaa kokaeŋ toroqero, “Esuhina tiwomalekugianoŋ afaaŋagadeeŋ me kelemaleleŋ enagati eeŋ, kileŋ laaligogiaa kania ii iikanoŋ mende eja. Laaligogia mende gosiŋ moneŋ esuhinanoŋ mondowuti eeŋ, mono tiwilaawu. Kawaajoŋ meŋgo mewombaa otoko (greed) kuuyawaajoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu.”
16 Kaeŋ jeŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja qaqabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ baloŋanoŋ nene gawoŋa mero toomoriaŋ somata kolooro.
17 Ii kolooro uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaajoŋ dumuŋ gesoya gesoya, amu tuuŋa tuuŋa, yagoŋ boraŋa boraŋa ii mono dakanoŋ meŋ kululuuwenaga? Mono nomaeŋ amaŋamaeŋ?’
18 Kaeŋ jeŋ jero, ‘Mono kokaeŋ amaŋa: Nii kowi mirina kondeema kitianoŋ kowi miri somasomata memaŋa. Ii meŋ nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanoŋ meŋ kululuuwe rabaa.
19 Kanoŋ raro neenaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oo gii simbawoŋawo! Toomoriaŋga mono afaaŋa qaa eŋ gonja. Kawaajoŋ mono nene neŋ aisooŋ gbania gbania siiseweweya qaa haamo meŋ osoŋ laligowa.’
20 Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ kokaeŋ ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinoŋ kambaŋga ama jeŋ tegoŋ uŋa kokoosoga gomantiiŋa kokanoŋ guambe komuwaga. Komuna ilawoila kuuya buŋa qeŋ aoŋ laligonati, ii mono morowaa buŋaya koloowaamaeŋ?’
21 “Moŋnoŋ iyaŋaajoŋ tiwomaleku maa suaŋ iwoi meŋ kululuuŋkejato, Anutuwaa kooroŋanoŋ uuwaa toomoriaŋa mende eŋ muji, iwaajoŋ mono lombo somata kaeŋ koloowaa.” Kiaŋ.

* **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

Anutu moma laariŋ majakaka mende mobu.
Mat 6.25-34

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ koloowaato, niinoŋ oŋo kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo balonoŋ laligowutiwaa majakakaya ii kokaeŋ jeŋ mende mobu: Nono mono naa iwoiga meŋ newonaga ano naa iwoinoŋ selenana esuuwonaga?

23 Selegiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro opo selekopaanoŋ mono iikawaa qereweŋa kolooja. Jaagiawo laligojuti, iikanoŋ iwoi hoŋa kolooro nenenoŋ mono iikawaa qereweŋa kolooja.

24 “Mono aoao kooŋ iŋiibu: Yoŋonoŋ nene kota mende qosoma kororooŋkeju. Dumuŋ hoŋa mende kotoŋ kowi mirigianoŋ mende meŋ kululuuŋkeju. Sii soloŋgia ii qetegoŋ (stua) nene mirinoŋ mende amakeju ano Anutunoŋ ii kileŋ uŋuagiŋkeja. Ejemba oŋoo sewaŋgia ii kooŋ sewaŋgia uŋuuguŋ uma eja. Mono ii romoŋgogi kemba.

25 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ namonoŋ laligowaatiwaa kambaŋa ii weeŋ motooŋgowaa so meŋ toroqewaa me qaago? Ii qaago totooŋ!*

26 “Iwoi melaada kaaŋa ambombaajoŋ amamaawuti eeŋ, iwoi tosaaŋa kuuyaajoŋ mono nomaembaajoŋ majakaka mobuyaga?

27 *Oŋo mono japu jariŋ juraya akadamugiawo ii iŋiibu: Yoŋonoŋ opo surugiaajoŋ beweso mende loŋgbamakeju. Gawoŋ iwoi tosaaŋa mende meŋkeju ano ii kileŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Kiŋ Solomonoŋ goul silwaya qeragoŋ malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba leiŋ firinduawaa so iimasiiŋsiiŋawo mende kolooro.

28 “Japu jariŋ juraya tooŋ ii kete namonoŋ kosonananoŋ raro woraŋ koŋgi kamaaro giliŋ meŋ kululuuŋ kuugi jewaa. Ii kileŋ Anutunoŋ juraya kaaŋa moŋ ii kaaŋiadeeŋ awaagadeeŋ menjereŋgoŋkeja. Kawaajoŋ iinoŋ mono oŋo kaaŋagadeeŋ saanoŋ esuuŋ oŋombaa. Oŋo japu jariŋ jurayaa so mende kolooju. Anutunoŋ kalaŋ koma oŋomambaajoŋ moji, siiŋa iikanoŋ mono iwoi kuuya uŋuuguŋ uja. Oo ejemba, momalaarigianoŋ mono naambaajoŋ melaada kolooja?

29 “Kaeŋ kolooro oŋo kaaŋagadeeŋ laaligogiaajoŋ majakaka mende mobu. Ii moma bimooŋ kokaeŋ jewubo,

---

* **12:25:** Tosianoŋ kokaeŋ meleema jeju: Oŋoonoŋga moŋnoŋ majakaka moma iikaaŋa kanoŋ selia wan fiitwaa so toroqeŋ meŋ korimambaajoŋ amamaawaa.

* **12:27:** 1 Kiŋ 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaeŋ jeŋ uugia iikanoŋ mende ama uukamakamaa koloon uugere mokoloowubo.
30 Kantri so uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ iwoi kaaŋa kuuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma uugere amakeju. Ii amakejuto, oŋo nene opo iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ meŋ amamaajuti, Maŋgianoŋ mono ii modaboroja.
31 Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ kaparaŋ komakebu. Uugia iikanoŋ aŋgi ero iinoŋ mono galeŋ koma oŋoma iwoi kaaŋa ii kaaŋiadeeŋ toroqeŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

Buŋanana Siwenoŋ me namonoŋ meŋ kululuuniŋ sokonja? Mat 6.19-21
32 “Oo noonoŋ tuuŋ melaada, Maŋgianoŋ bentotoŋ oŋomambaajoŋ mojiwaajoŋ mono toroko mende moma laligowu.
33 Balombaa moneŋ hinaya ii kaparaŋ koma qeragowubo. Kawaajoŋ iwoi eŋ oŋonji, ii mono sewaŋaajoŋ ama moneŋ horoŋ bakaya ejemba wanaya kaleŋgiaajoŋ oŋombu. Kaeŋ aŋgi qabuŋagia maa suaŋ kaaŋa ii Siwe gomanoŋ eŋ seiŋ mende qaombaa. Moneŋ gesogia qaita moŋ ii Siwe gomanoŋ mende boliwu. Gureŋ dumunjaŋ ano yoŋgoro meme yoŋonoŋ mono eu uma iwoi meŋ boliwombaajoŋ amamaawuya.
34 “Iwoiwaajoŋ akadamuya meŋ mona uji, iikanoŋ miri moŋgeŋ ero giinoŋ mono uuga kaaŋagadeeŋ iikanoŋ qokotaaŋ laligowaga.” Kiaŋ.

Uugbili laligoŋ gawoŋ megi sokombaa.
35 *“Oŋo mono Anutuwaa gawoŋa mewombaajoŋ jojoriŋ opo surugia somoŋgoŋ yagoŋ akadamugiawo nama uugiaa kiwayanoŋ ootirigi jero laligowu.
36 *Ii kokawaa so: Miri toya moŋ ii ejemba maraŋ (agomiŋ aoao) lombanoŋ kaŋ aisoowombaajoŋ horoŋ mugi keno. Kanoŋ keno meraurutanoŋ mirinoŋ rama eleembaatiwaajoŋ jaagianoŋ seleeŋgeŋ uuŋ kisi-kasu jeŋ kaparaŋ koma mambonju. Mamboma laligogi iinoŋ kambaŋ kanoŋ me kanoŋ kouma nagunoŋ qenaga, yoŋonoŋ mono iikanondeeŋ nagu horogi koubaa. Oŋo mono mera iyoŋoo so koloon jojoriŋ laligowu.
37 “Poŋnoŋ eleema karo gawoŋ memeuruta tosianoŋ uugbili laligogi kaeŋ mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju. Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe

* **12:35:** Mat 25.1-13 * **12:36:** Maak 13.34-36

mobu: Iinoŋ kouma ajoroon oŋoma nene duŋnoŋ ano ragi nene uŋuagi mambaajoŋ jojoroŋ aoŋ weleŋ qeŋ oŋombaa.
38 Iinoŋ ruuŋanoŋ me gomaŋ aworaŋgoro kanoŋ eleeno tosianoŋ uugbili laligogi mokoloon oŋombaati, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
39 *"Gbili laligowombaajoŋ qaa koi mono saanoŋ romoŋgowu: gomantiiŋa ano kikekakasililiŋ ejanoŋ naa kambanoŋ me auanoŋ kawaati, miri toyanoŋ ii monagati eeŋ, iinoŋ mono gbili laligoŋ miria saanoŋ galeŋ mero qosoma umambaajoŋ amamaawaa.
40 Oŋo 'Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba mende koubaa,' jeŋ romoŋgowuti, iinoŋ mono kambaŋ iikanondeeŋ koubaa. Kawaajoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ jojoriŋ laligowu." Kiaŋ.

Gawoŋ ejanoŋ silemale laligoŋ tiwilaaro.
Mat 24.45-51
41 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jero Piitonoŋ qisiro, "Poŋ, gii sareqaa koi ii nonoojoŋ me ejemba tosaaŋa kuuya yoŋoojoŋ kaaŋgadeeŋ jejaŋ?"
42 Kaeŋ qisiro Poŋnoŋ jero, "Gawoŋ meme ejemba batugianoŋ moronoŋ tiriŋ kotoŋ tosaaŋa uŋuuguja? Tosianoŋ zololoŋgoŋ gawoŋ mesaogi moŋnoŋ momakooto awaawaa qaganoŋ kaparaŋ koma pondaŋ meŋkeji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Miri toyanoŋ nanamemeŋa gosiŋ iima moŋgeŋ kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianoŋ ano galeŋa koloowaa. Galeŋa kolooŋ weleŋqeqeuruta ijorotiwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindiŋanoŋ uŋuagiŋkebaa.
43 Kaeŋ kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanoŋ eleema kaŋ kaaŋ iima 'Mono simbawoŋawo koloojaŋ!' jewaa.
44 "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Toyanoŋ simbawoŋawo ijoŋ esuhinaya kuuyaa galeŋa kuuŋ mubaa.
45 Kuuŋ mubaato, gawoŋ meme bibilokoya iinoŋ uutanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jewaati eeŋ, 'Poŋnaa kaka kambaŋanoŋ koriga eja.' Kaeŋ jeŋ kanaiŋ gawoŋ meme ejembauruta uŋuŋ ureeŋ jejelombaŋ ama aisooŋ apu kotiga neŋ uuta sooro eŋkalololoŋ silemale ama laligowaa.
46 Kaeŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ Poŋa koubaatiwaajoŋ mende mambombaati, mono iikanondeeŋ koubaa. Kambaŋaajoŋ imowamo ulumbuluŋ laligoro mono aua iikanondeeŋ kouma qeŋ japaleleŋ meŋ muŋ jeŋ kotoro qaaqootogo ejemba kaaŋa gere sianoŋ kemeŋ siimbobolo mobaa.
47 "Gawoŋ meme moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa moma yagoroto, qaa areŋa ijorotiwaa so joroŋqoroŋ mende meŋ aoŋ gawoŋa

* **12:39:** Mat 24.43-44

meŋ laligoroti, Poŋanoŋ iikawaa iroŋa jero somoŋgoŋ oolinoŋ indiŋ mamaga qeyayagoŋ qewuya.
48 Kaeŋ qewuyato, gawoŋ meme eja moŋnoŋ Poŋaa uusiiŋa mende moma yagoŋ iwoi ama mero iroŋa saanoŋ jegi oolinoŋ qewutiwaa so kolooji, Poŋnoŋ iikawaa iroŋa jero afaaŋa qewuya. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoi mamaga muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa mamaga koloowaatiwaajoŋ mambombaa. Anutunoŋ mombaajoŋ iwoiwaa waroga seiseiya muroti, iinoŋ mono ii meŋ seiro hoŋa seiseiya kolooro meleema mubaatiwaajoŋ qisiwaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gere bolaŋ meŋ kamaaro deeno.
Mat 10.34-36
49 "Niinoŋ namonoŋ gere ama uulaŋgowe jeŋ kema kawaatiwaajoŋ kamaawe uusiiŋna mono iikawaa bolaŋanoŋ jedaborowaatiwaajoŋ eja.
50 *Ejato, ii 'Gere ama uulaŋgomaŋa,' jewe siimbobolo mamaga joŋ kowororo kaaŋa ii noo qananoŋ uma turuŋ nomambaajoŋ ambaa. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ mulu qaita moŋ meŋ nombaa. Oo nii konjiliŋ somata moma laligowe mulu meŋ nono iikanoŋ tegowaa.
51 Kokaeŋ romoŋgowubo: Jiisasnoŋ luae qemambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ luae qemambaajoŋ qaagoto, noojoŋ ama juma deeŋgi boŋ jawo koloowaa.
52 "Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Noo Buŋa qaananoŋ ejemba uugia kuuro meleeŋgitiwaajoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ kokaeŋ koloowaa: Miri mombaa uutanoŋ ejemba 5 yoŋonoŋ batugianoŋ aŋgowowo ama jumbuya. Leegeŋ karooŋ yoŋonoŋ woi yorowo aŋgowowo aŋgi leegeŋ woi yoronoŋ karooŋ yoŋowo deendeeŋ ama laligowuya.
53 *Maŋmera yoronoŋ juma kerekere ani nemumbora yoronoŋ riitama aori eŋaroyanoŋ eŋaroya qetama aoŋ deembaota." Kiaŋ.

Kambaŋ laligojoŋi, ii moma gosiwu.
Mat 16.2-3
54 Jiisasnoŋ toroqeŋ ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, "Weeŋ kemekemetanoŋ gomaŋ bulugoŋ koosu umuŋ kono oŋo ii iima iikanondeeŋ 'Koŋ kawaa,' jeŋkeju. Kaeŋ jegi koŋ kawaa.
55 Saut waageŋga haamo giliro iima moma kokaeŋ jeŋkeju, 'Gomaŋ geriawo koloowaa.' Kaeŋ jegi iikawaa so koloowaa.
56 Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, oŋo sombiŋ namowaa tanigara iima koŋ weembaa kanagara saanoŋ

* **12:50:** Maak 10.38 * **12:53:** Mai 7.6

gosiŋkejuto, kambaŋ koi laligojoŋi, iikawaa kania mende gosiŋ moma kotogi mende sokonja.” Kiaŋ.

Aŋgowowogia mindiŋgogi solaŋaniwaa.
Mat 5.25-26

57 “Oŋo ‘Iwoi dindiŋa ii nomaeŋ amboŋa,’ jeŋ kawaa kania ii nomaembaajoŋ ama oŋoaŋgio mende gosiŋ jeŋ tegoŋkeju? Ii mende sokonja.

58 Kereganoŋ seleganoŋ qaa ama qaa jakeyanoŋ horoŋ gomambaajoŋ ano jenteego galembaanoŋ kema kana nemuŋanoŋ iikanoŋ mono kaparaŋ koma uumotooŋgo ama qaagara jeŋ solaŋaniwao. Kaeŋ mende ambaoti eeŋ, kereganoŋ saanoŋ ororaaŋ gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanoŋ keuna moma jero opotorowaa borianoŋ kemena kapuare mirinoŋ goombabo.

59 Niinoŋ kokaeŋ jewe moba, Gii kanoŋ tawaga kuuya ambaatiwaa so osiŋ rabaga. Toiyaga konoga kaaŋagadeeŋ andaboroŋgo mono wantaaga meŋ kamaawaga.” Kiaŋ.

13

Uugia meleembu me komuŋ tiwilaawu.

1 Kambaŋ iikanondeeŋ tosianoŋ kouma Jiisas sundu kokaeŋ ijogi moro, “Galili ejemba tosianoŋ Jerusalem jigonoŋ siimoloŋ oogi gawana Pailotnoŋ jero kawali galeŋurutanoŋ kanoŋ uma uŋuŋ komugi sagia kamaaŋ lama bulmakao sagiawo melokanjiŋ ero.”

2 Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo iikawaajoŋ kokaeŋ romoŋgowubo: Galili ejemba yoŋonoŋ Galili ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama laligogitiwaajoŋ siimbobolo ii mogi.

3 Kaeŋ qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaadaborowu.

4 Me gomaŋ qata Siloam kanoŋ miri koriga moŋnoŋ kamaaŋ koma ejemba 18 turuŋ oŋono komugiti, oŋo iyoŋoojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo: Yoŋonoŋ Jerusalem kanageso tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgo ama qaagiawo laligogi.

5 Qaagoto, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanoŋ mono kaaŋagadeeŋ tiwilaadaborowuya.” Kiaŋ.

Muli gere gorosoŋaa sareqaa

6 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Eja moŋnoŋ muli gere komoro gawoŋanoŋ kouma nano kawaa hoŋa moŋgamambaajoŋ kenoto, moŋ mende mokolooro.

7 Mende mokoloon gawon galeŋaajoŋ jero, ‘Moba, ni-
inoŋ muli gere kokawaa hoŋa gbani karoombaa so kaŋ
moŋgambeto, moŋ mende mokoloowe. Kawaajoŋ ii
mono naambaajoŋ toroqeŋ namowaa kelega eeŋ horowabo.
Kawaajoŋ ii mono koma gilina kemba.’
8 Toyanoŋ kaeŋ jeroto, galenoŋ meleema ijoro moro, ‘Oo
eja poŋna, ii saanoŋ mesaona gbani koi mombo namba.
Niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kokaamba kanoŋ kinoŋnoŋ namo
osoŋ qidigoŋ isombasoŋ ama liligowe kelegawo koloowaa.
9 Niinoŋ kaeŋ ambe gbani gematanoŋ iikawaa hoŋa
saanoŋ koloonaga. Ii mende koloowaati eeŋ, ii saanoŋ
komba.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba moŋ meŋ qeaŋgoro.
10 Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ qamakooli miri moŋnoŋ uma
Buŋa qaa kuma oŋono.
11 Kanoŋ emba moŋ raro. Omenoŋ gbani 18 kawaa
so meŋ looriŋ muro gemata miligoro qetetereemambaajoŋ
amamaaŋ rama laligoro.
12 Jiisasnoŋ emba ii iima oono karo kokaeŋ ijoro, “Emba,
isinabisina jiganoŋ mono gomesaoro awaa koloojaŋ.”
13 Kaeŋ jeŋ boria waŋanoŋ ano iikanondeeŋ qetetereeŋ
Anutu mepeseeŋ muro.
14 *Mepeseeŋ muroto, Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ emba
ii meŋ qeaŋgoroti, qamakooli miriwaa galeŋanoŋ ii iima
kawaajoŋ moro boliro qaa kanaiŋ ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ
jero, “Gawoŋ memewaa kambaŋ 6 eji, iikanoŋ mono kaŋ
meŋ qeaŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ jewu. Ii Sabat kendonoŋ
qaago.”
15 Kaeŋ jeroto, Poŋnoŋ meleema kokaeŋ jero, “Oo
uumeleembaa selesele ejemba, oŋo kuuya bulmakao ejiaga
me doŋgigiaga ii Sabat kendonoŋ mirinoŋga isama uŋuaŋgi
apunoŋ kema neŋkeju me qaago? Oŋoonoŋga moŋnoŋ ii
mende aŋgoŋ koma oŋomakeja.
16 Mobu! Emba koi kanoŋ Aabrahambaa gbiliga kolooro
Satanoŋ somoŋgoŋ muro gbani 18:baa so laligoro niinoŋ
kasia ii Sabat kendonoŋ isambe sokoma oŋonja me qaago?”
17 Kaeŋ jero tuarenjeŋuruta kuuya yoŋonoŋ gamugia
mogi ano ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ aŋgoleto damuyawo
meroti, ii kuuya iima moma aisoogi. Kiaŋ.

Nejoŋ kotaa sareqaa
Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32
18 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bento-
toŋaa kania ii nomaeŋ? Ii naamombo so ambenaga?

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

19 Ii nejoŋ kotaa so kokaeŋ kolooja: Eja moŋnoŋ ii meŋ gawoŋanoŋ kema komoro waama somariiŋ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewaŋ kooŋa kooŋa yoŋonoŋ haigia gere iikawaa borianoŋ aŋgi.” Kiaŋ.

Yiistwaa sareqaa
Mat 13.33

20 Jiisasnoŋ mombo sareqaa moŋ kokaeŋ jero, “Anutuwaa bentotoŋa ii naa iwoiwo so ambenaga?

21 Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaeŋ kolooja: Emba moŋnoŋ ‘Bered oomaŋa,’ jeŋ yiist meŋ flaua konde karooŋ kanoŋ mindiriŋ meleŋqeleeŋ ama ano rama korebore somariiro.” Kiaŋ.

Mono nagu goŋgoŋanoŋ janjariŋ riiŋ keubu.
Mat 7.13-14, 21-23

22 Jiisasnoŋ kema taoŋa taoŋa ano gomaŋa gomaŋa kanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma kema laligoŋ Jerusalem sitinoŋ baageŋ keno.

23 Keno moŋnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, uugia meleeŋgi Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono letombuti, ii ejemba afaaŋgoya me nomaeŋ?” Qisiŋ muro kokaeŋ iŋijoro,

24 “Oŋo mono nagu goŋgoŋanoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋ aoŋorowu. Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba mamaganoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ batogowuto, ii amamaawuya.

25 Kanageŋ miri toyanoŋ waama nagu konogo oŋo kambaŋ iikanoŋ kanaiŋ seleeŋgeŋ nama nagunoŋ qeŋ kokaeŋ jewuya, ‘Poŋ, mono nagu horoŋ nonomba.’ Kaeŋ jegi meleema kokaeŋ iŋijowaa, ‘Nii mende moma oŋonjeŋ. Oŋo daaŋkaya, ii mende mojeŋ.’

26 Kaeŋ iŋijoro oŋo iikanondeeŋ kanaiŋ kokaeŋ jewuya, ‘Nononoŋ mono giwo ainjoloŋ rama nene neniŋ. Giinoŋ mono liligoŋ nonoo sombenoŋ Buŋa kuma nonona.’

27 *Kaeŋ jewuyato, iinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowaa, ‘Oŋo mono dakaya, nii mende moma oŋonjeŋ. Kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Bologa meme kuuya, oŋo mono nomesaoŋ togowu.’

28 **“Togogi iikanoŋ Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ naŋgi iŋiibuto, oŋoaŋgia hagoŋ oŋoŋgi seleeŋgeŋ nambuya. Kaniagia kaeŋ mokoloon saama gigilaaŋ gobugia kigi qaro laligowuya.

---

* **13:27:** Ond 6.8 * **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12

29 Ejembaya ejembaya ii weeŋ koukoutanoŋga ano kemekemetanoŋga ano leelee Noot Saut iikanoŋa kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keuma duŋ raragia meŋ nembanene neŋ korisoro ama laligowuya.
30 *Kaeŋ laligowuto, mobu! Konoga yoŋoonoŋga tosianoŋ mutuya koloowuya ano mutuya yoŋoonoŋga tosianoŋ konoga koloowuya." Kiaŋ.

Kiŋ Herodnoŋ kasu sooŋa kawaa so kolooja.
Mat 23.37-39
31 Kambaŋ iikanondeeŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tosianoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, "Kiŋ Herodnoŋ guro komuwaatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ mono gomaŋ koi mesaoŋ kemba."
32 Jegi kokaeŋ meleema oŋono, "Oŋo mono duuyaa kasu sooŋa ii kokaeŋ jegi moba, 'Moba! Niinoŋ kete ano woraŋ ome oŋotaamaŋa ano ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋoma laligomaŋa. Kemaŋati, indigeŋ mono iikanoŋ keuma gawona metogomaŋa.'
33 "Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinoŋ uŋugi komugi. Gomaŋ tosianoŋ mende toroqeŋ uŋugi komuŋkeju, iikawaa tanitani eja iijeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ kete ano woraŋ indigeŋ kana kema laligomaŋa. Jerusalem keube nugi komumaŋati eeŋ, mono iyoŋoonoŋ kaiyakagiaga ii toroqeŋ ambu." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.
Mat 23.37-39
34 Jiisasnoŋ jero, "Oo Jerusalem Jerusalem, oŋo gejatootoo ejemba uŋugi komugi Anutunoŋ ejemba wasiŋ oŋono oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii jamonoŋ uŋugi komuŋkeju. Kuru nemuŋanoŋ merauruta eŋgaŋa baatanoŋ ama kojojoon oŋomakeji, niinoŋ iikawaa so kambaŋa kambaŋa goo kanagesouruga suuŋgoŋ kololooŋ oŋomambaajoŋ moma laligoweto, oŋo ii togoŋ laligoŋ kougi.
35 *Mobu! 'Anutunoŋ mono jigo mirigia gema qero saoyagadeeŋ ewaa.' Kaeŋ ewaato, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, Oŋo nii mombo mende niibuyato, kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ niima kokaeŋ jewuya, 'Pombaa qatanoŋ kaŋ nononji, Anutunoŋ mono ii kotuegoŋ muba.' Kiaŋ."

14

Jiisasnoŋ ji eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

* **13:30:** Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31 * **13:35:** Ond 118.26; Jer 22.5

1 Jiisasnoŋ Sabat kendoŋ moŋnoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo jotamemeya mombaa mirianoŋ uma
nene nero. Neŋ raro tosianoŋ galeŋ meŋ itiigi.
2 Iikanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ ji eja moŋ kana boria
apunoŋ ologoŋ somariiro raro.
3 Jiisasnoŋ ii iima kanaiŋ Kana qaawaa boi ano Farisii ii
qisiŋ oŋoma kokaeŋ jero, “Sabat kendonoŋ eja meŋ qeaŋgoŋ
muŋ iikaaŋa kanoŋ Kana qaa uuguwoŋa me qaago?”
4 Kaeŋ jeroto, yoŋonoŋ goroŋ qeŋ ragi. Ragi borianoŋ eja
ii oosiriŋ meŋ qeaŋgoŋ wasiro keno.
5 *Keno kokaeŋ iŋijoro, “Oŋoonoŋga mombaanoŋ mera me
bulmakao ejia ii Sabat kendonoŋ apu roŋnoŋ kemebaati eeŋ,
ii mono uulaŋawo horogi koubaa. Moronoŋ ii mende hororo
kounaga?”
6 Kaeŋ qisiŋ oŋono kawaa kitia meleembombaa bimooŋ
qaagia bogoro ragi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ sele meŋ-uu ii qetano.

7 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba
nenewaajoŋ koma horoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ duŋ jaayanoŋ
eu metogoŋ ragiti, Jiisasnoŋ ii iima kawaajoŋ sareqaa moŋ
kokaeŋ iŋijoro,
8 *“Moŋnoŋ gii maraŋ (agomiŋ aoao) lombambaanoŋ
koma horoŋ gono iikanoŋ kema duŋ jegeŋa mende meŋ
raba. Kaeŋ ambagati eeŋ, tosaaŋa koma horoŋ oŋonoti,
iyoŋoonoŋga moŋnoŋ gii guuguŋ qabuŋayawo koloowabo.
9 “Iinoŋ kouro lombaŋ toyanoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jenaga,
‘Gii duŋ koi mesaona uuta iinoŋ raba.’ Kaeŋ jewaati eeŋ,
gii mono waama baatanoŋ emu kamaaŋ duŋ meŋ rama
gamuga senjombo mobabo.
10 Kaeŋ qaagoto, moŋnoŋ koma horoŋ gombaati, gii
saanoŋ duŋ simiŋanoŋ emu kema raba. Kaeŋ rana lom-
baŋ toyanoŋ kouma giima jewaa, ‘Alana, gii saanoŋ kaŋ
duŋ jegeŋanoŋ eu kema raba’. Kaeŋ jero giinoŋ ejemba
giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyoŋoo jaagianoŋ
qabuŋagawo koloowaa.
11 *Ii kokaembaajoŋa: Iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anu-
tunoŋ ii kuuya meŋ kamaaŋ oŋombaa. Moŋnoŋ iyaŋa uuta
meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa.”
12 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejanoŋ ejemba
koma horoŋ oŋono lombanoŋ ragi Jiisasnoŋ lombaŋ toya
eleema iima kokaeŋ ijoro, “Gii weembaa me gomantiiŋaa
lombaŋ moŋ ooŋ iikanoŋ geeŋgaa alauruga me dare-
muŋuruga ii mende koma horoŋ oŋomba. Tinitosauruga me

* **14:5:** Mat 12.11 * **14:8:** Gba 25.6-7 * **14:11:** Mat 23.12; Luuk 18.14

miri ejemba qabuŋagiawo ii mende koma horoŋ oŋombaa. Kaaŋa lombambaajoŋ koma horoŋ oŋonati, ii kaaŋiadeeŋ koma horoŋ goma tosaga ii metogoŋ goŋgi tegowaa. Kaeŋ ambaati eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya mende gombaa.

13 “Kaeŋ qaagoto, lombaŋ mozozoŋgoŋ oowagati, gii mono ejemba kamaaŋqeqetaa ii koma horoŋ oŋombaa. Ejemba wanaya, lokoŋ ano jaagoo koloojuti, mono ii oŋoonaa sokombaa.

14 Ii koma horoŋ oŋonaa yoŋonoŋ tosa metogoŋ gombombaajoŋ amamaagi gii iikawaajoŋ simbawoŋawo koloon laligowaa. Tosagia ii eeŋ ero laligona solaŋa yoŋonoŋ koomunoŋga waagi kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ aŋo ii goojoŋ metogoŋ gombaa.” Kiaŋ.

Lombaŋ ano mondomondo qaa jeŋ togogi.
Mat 22.1-10

15 Jiisasnoŋ kaeŋ jero nene neŋ ragi yoŋoonoŋga moŋnoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma nene neŋ rabaati, niinoŋ iwaajoŋ simbawoŋawo jejeŋ.”

16 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Eja moŋnoŋ gomantiiŋaa lombaŋ somata mozozoŋgoŋ ooŋ ejemba mamaga horoŋ oŋoŋgi kawutiwaajoŋ jero.

17 Lombaŋ kambaŋa kaŋ kuuro weleŋqeqeya moŋ wasiro koma horoŋ oŋomambaajoŋ ijoroti, iinoŋ yoŋoonoŋ kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozozoŋgodaboroniŋ eja. Kawaajoŋ mono saanoŋ kawu.’

18 Kaeŋ iŋijoroto, ii moma yoŋonoŋ korebore kanaiŋ iwoi tosianoŋ mondoŋ togogi. Eja mutuyanoŋ jero, ‘Nii molaleŋ moŋ sewaŋa mewetiwaajoŋ iikanoŋ kema iimambaajoŋ mojeŋ. Iikanoŋ somoŋgoŋ nonja. Kawaajoŋ saanoŋ kema ijona mende moma boliŋ nomba.’

19 Eja moŋnoŋ jero, ‘Nii bulmakao ejia 10 sewaŋgia meweti, ii qaqanoŋ somoŋgowe kinoŋ horogi kema gawoŋ batogoŋ menjaŋgomaŋa. Iikanoŋ somoŋgoŋ nonjiwaajoŋ saanoŋ ijona mende moma boliŋ nomba.’

20 Moŋnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, ‘Nii emba woranda koi sewaŋa mewetiwaajoŋ kamambaajoŋ amamaajeŋ.’

21 “Kaeŋ jegi weleŋqeqenoŋ eleema eja poŋa buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero weleŋqeqeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, ‘Gii mono alanzaŋ qenjaaro sombenoŋ ano kananoŋ kema ejemba kamaaŋqeqeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokoŋ ejemba ii mono uŋuana lombaŋ miri uutanoŋ koi kawu.’

22 Jeŋ kotoŋ murotiwaa so andaboroŋ kaŋ kokaeŋ ijoro,
‘Poŋna, jeŋ kotoŋ nonjaŋiwaa so anjento, duŋ tintiŋa mombo
kaaŋiadeeŋ raja.’
23 “Kaeŋ ijoro eja poŋnoŋ jero, ‘Gii mono rooŋqeqe ano
kuuŋgianoŋ kema ejemba rama kenjuti, ii kaparaŋ koma
kuuŋ oŋona lombaŋ miri uutanoŋ kouma saa qewu.
24 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba wala koma horoŋ
oŋomambaajoŋ jeweti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ noo lombanoŋ
mende kouma nembanene neŋ naaŋa mobaa.’ ” Kiaŋ.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania
Mat 10.37-38

25 Jiisasnoŋ keno ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ otaaŋ keŋgi
eleema kokaeŋ iŋijoro,
26 *“Moŋnoŋ niwo kaŋ laligomanjeŋ nii gogoraageŋ ama
noma nemuŋmaŋa, embameria, daremuŋa, naambeeta ano
iyaŋaa laaligoya kaaŋagadeeŋ jegeŋ ama jopagoŋkeji, iinoŋ
mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.
27 *Sisigia megi moŋnoŋ nii notaaŋ siimbobolo moma
maripoonoŋ komumambaajoŋ mende jojoriwaati, iinoŋ
mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.
28 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ miri koriga memambaajoŋ moji
eeŋ, iinoŋ mono wala kamaaŋ rama moneŋa miri med-
aborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosiŋ
iima kotowaa.
29 Kaeŋ mende ama miri tandoya komoma medaboro-
mambaajoŋ kotikotiiya mende eŋ muro mesaoro eeŋ nano
ejemba kuuya ii iima kanaiŋ jeŋ mepaqepae ama mububo.
30 Kaeŋ ama muŋ kokaeŋ jewubo, ‘Eja ii kanaiŋ miria
meroto, ii medaboromambaajoŋ mende kotiiro.’ Iikawaa so
gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosiŋ moma kotowa.”
Kiaŋ.
31 Jiisasnoŋ qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jero, “Kaaŋagadeeŋ
kiŋ eja poŋ moŋnoŋ kiŋ mombo aroŋ qeŋ ‘Manja qewoŋa,’
jeŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ uulaŋawogadeeŋ kere mende
ama mubaato, wala jawiŋuruta horoŋ oŋono ajoroon rama
qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ amiŋ mobuya, ‘Ananaanoŋ
ejaurunana 10,000 laligojoŋ ano leegeŋ kereurunana ii
20,000 laligoju. Eja poŋgianoŋ ii uŋuama kagi iŋiima saanoŋ
kotiiŋ uŋuwoŋa me qaago?’
32 ‘Mende kotiiwoŋa,’ jewuti eeŋ, iinoŋ kere kiŋnoŋ
koriganoŋ karo iikanondeeŋ jotamemeuruta wasiŋ oŋono
iwaanoŋ kema luae qewombaajoŋ gejanono amiŋ mobuya.

---

* **14:26:** Mat 10.37 * **14:27:** Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

33 Kaaŋagadeeŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi kuuya eŋ muji,
ii jegeŋa ambaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomam-
baajoŋ amamaawaa. Kawaajoŋ mono niiga jegeŋa nooŋgi
sokombaa." Kiaŋ.

Sii naaŋa qaa ii iwoi omaya totooŋ.
Mat 5.13; Maak 9.50
34 "Sii ii awaa koloojato, siiŋa mesaowaati eeŋ, ii mono
nomaeŋ meagoniŋ mombo siiŋawo koloonaga?
35 Kikisi omaya ii baloŋ kelegawo koloowaatiwaajoŋ meŋ
kululuuŋ isombasoŋ amakejonto, sii naaŋa qaa ii iwoi mom-
baajoŋ mende sokombaa. Qaago! Ii mono eeŋ namonoŋ
giliniŋ kemeŋ eeŋ toontooŋ ewaa. (Gii kaaŋiadeeŋ noo
gowokona kolooŋ batuyanoŋ kotoŋ nomesaowagati eeŋ,
mono iwoi omaya koloowaga.) Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ,
iinoŋ mono qaa ii moma kotowa." Kiaŋ.

15

Lamanoŋ soorotiwaa sareqaa
Mat 18.12-14
1 *Takis tiliqili ama megiti ano siŋgisoŋgo ejemba tosaaŋa
ii jaasooŋgoyanoŋ Jiisaswaa Buŋa qaaya mobombaajoŋ kagi.
2 Kaeŋ kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ
Jiisaswaajoŋ uugia boliro ŋindiŋ-ŋunduru qaa kokaeŋ jegi,
"Eja kanoŋ siŋgisoŋgo ejemba uŋuama yoŋowo rama nene
neja."
3 Kaeŋ jegitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro,
4 "Oŋoonoŋga mombaa lamauruta 100 laligogi yoŋoonoŋga
moŋnoŋ sooŋ jiŋjauŋ keno toyanoŋ nomaeŋ ambaa? Iinoŋ
mono 99 ii baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ oŋomesaoŋ kema
motooŋgo jiŋjauŋ kenoti, iikawaajoŋ moŋgama kema laligoŋ
mokolooro tegowaa.
5 Mokoloon uukoisoro ama sawiŋanoŋ ama bosima kawaa.
6 Mirinoŋ kaŋ alauruta ano tosaaŋa kosere laligojuti,
ii oŋoono ajoroogi kokaeŋ iŋijowaa, 'Lamana sooroti, ii
mokoloojeŋatiwaajoŋ mono kagi niwo korisoro amboŋa'
7 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iikawaa so siŋgisoŋgo eja
motooŋgonoŋ uuta meleembaati, iwaajoŋ Siwe gomanoŋ ko-
risoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyaŋgiaa jaagianoŋ so-
laŋa dindiŋa kolooŋ uugia meleembombaajoŋ mende moma
laligojuti, iyoŋoojoŋ korisoro kaaŋa mende koloowaa."
Kiaŋ.

Moneŋ kota soorotiwaa sareqaa

---

* **15:1:** Luuk 5.29-30

8 “Kaaŋagadeeŋ emba moŋnoŋ silwa moneŋ kota 10 meŋ
laligoro yoŋoonoŋga motooŋgonoŋ kemeŋ sooro nomaeŋ
ambaa? Iinoŋ mono kiwa ootiriŋ kaparaŋ koma miri usuma
moŋgambaa. Moŋgama laligoŋ mokolooro tegowaa.
9 Ii mokoloon emba alauruta ano emba tosaaŋa kosere
laligojuti, ii oŋoono ajoroogi kokaeŋ iŋijowaa, ‘Noonoŋ silwa
moneŋ kota motooŋgonoŋ sooroti, ii mokoloojeŋatiwaajoŋ
mono kagi niwo korisoro amboŋa.’
10 Iikawaa so niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Siŋgisoŋgo
ejemba moŋnoŋ uuta meleeno Anutuwaa gajobauruta
yoŋonoŋ iwaajoŋ korisoro uuta ambuya.” Kiaŋ.

Qewoloŋ ejanoŋ uuŋgonjaŋ ama uuta meleeno.

11 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Eja mombaa merawoita
woi laligori.
12 Koganoŋ maŋaajoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Amana, gii mono
moneŋ esuhinaga mendeema bakaya nomba.’ Kaeŋ ijoro
maŋgaranoŋ ilawoilaya kuuya sogaranoŋ mendeema orono.
13 Ii orono meria melaanoŋ gomaŋ boria woi karooŋ
laligoŋ hina iwoiya kuuya ii kololooŋ meŋ kantri moŋgeŋ
keno. Iikanoŋ kema iyaŋaa jaajaa kana somata emba
yoŋowo bao kasu kaaŋa paŋgamaŋ laaligo laligoŋ moneŋ
hinaya gilidabororo.
14 “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata kolooŋ baloŋ
kuuya ii sokono. Iinoŋ kambaŋ kanoŋ kanaiŋ tapekokoro
kolooŋ memeqemeaŋ ama amamaaro.
15 Amamaaŋ kantri iikawaa toya mombaanoŋ kema
gawombaajoŋ qisiŋ muro wasiro iwaa bao sopanoŋ kemeŋ
bao galeŋgiaga laligoro.
16 Iikanoŋ laligoro bao yoŋonoŋ sako kota negi iima
‘Saanoŋ ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaaŋagadeeŋ
moŋnoŋ mende muro.
17 “Kaeŋ laligoŋ uuta tooro kokaeŋ jero, ‘Maŋnaa gawoŋ
ejemba naa afaaŋa yoŋonoŋ gawoŋ megi sewaŋa oŋono nene
neŋ timbiriŋgoŋ laligojuto, niinoŋ kokanoŋ koŋkorara bodi
laligoŋ komumambaajoŋ anjeŋ.
18 Nii mono waama maŋnaanoŋ eleema kema kokaeŋ
ijomaŋa, ‘Ama, nii siŋgisoŋgo ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya
qaagara qotogoŋ qagara meŋ boliwe.
19 Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’ jewagatiwaa
so mende koloojeŋ. Gii saanoŋ jena weleŋqeqega moŋ
koloomaŋa.’
20 “Kaeŋ jeŋ waama maŋaanoŋ keno. Kema miri dodowiro
maŋanoŋ korikori endu nama iiro karo bata pororogoro
iima kobooŋ esuŋagadeeŋ qiqigoŋ kema kema aroyanoŋ
giliro kemero buuta kitoŋ neŋ ‘Merana, oowe oowe!’ jero.

21 Kaeŋ anoto, merianoŋ ijoro, ‘Maŋna, nii siŋgisoŋgo
ama iikanoŋ gii ano Siwe Toya qaagara qotogoŋ qagara
meŋ boliwe. Kawaajoŋ giinoŋ mombo noojoŋ ‘Merana,’
jewagatiwaa so mende koloojeŋ.’
22 “Kaeŋ ijoro maŋanoŋ iikanondeeŋ weleŋqeqeuruta
kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo mono uulaŋawo maleku akadamuyawo
moŋ meŋ kaŋ mouma mubu. Ilawage aroyanoŋ koma
menjereŋgoŋ muŋ kana esu kanianoŋ mouma mubu.
23 Kaaŋagadeeŋ sopanoŋ kema bulmakao doŋa kelegawo
moŋ meŋ kaŋ qeŋ oogi neŋ korisoro amboŋa.
24 Merana koi komuŋ tagoroti, iinoŋ mono mombo gbiliŋ
kaja. Iinoŋ mono soorogo Anutunoŋ mombo mokolooro
asugija.’ Kaeŋ iŋijoro kanaiŋ korisoro aŋgi.
25 “Korisoro aŋgito, datanoŋ gawonoŋ laligoŋ eleema miri
dodowiŋ kanoŋ rii gbawe qama oroŋ aisoogiti, iikawaa
otoŋa moro.
26 Ii moma weleŋ mera moŋ qaro karo ‘Ii nomaembaajoŋ
anju?’ jeŋ qisiŋ muro.
27 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, ‘Koganoŋ luluuŋkota eleema
karo maŋganoŋ ii mombo aŋaliŋ ba koma muŋ iikawaajoŋ
iŋijoro bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooŋ aisooju.’
28 “Kaeŋ ijoro iriŋa soono mirinoŋ umambaajoŋ togoro.
Togoroto, maŋanoŋ ii moma seleeŋgeŋ kamaaŋ uuluae qaa
bonjoŋanoŋ jeŋ meŋ looriŋ muro.
29 Meŋ looriŋ muroto, iinoŋ meleema kokaeŋ ijoro,
‘Maŋna, niinoŋ gbani mamaga weleŋga qeŋ laligoŋ
jeŋkootoga kambaŋ moŋnoŋ mende uuguŋ laligoweto,
kileŋ giinoŋ kambaŋ moŋnoŋ meme (noniŋ) melaa moŋ
alauruna yoŋowo korisoro ambombaajoŋ mende nona.
30 Mende nonato, meraga koi kanoŋ kana somata emba
yoŋowo laligoŋ moneŋ hinaga tiwilaaŋ kouro giinoŋ mono
iwaajoŋ ama iŋijona bulmakao doŋa kelegawo qeŋ ooju.’
31 “Ijoro maŋanoŋ kokaeŋ meleema jero, ‘Merana, gii
kambaŋ so neenawo laligoŋkejaŋ. Kawaajoŋ neenaa buŋana
kuuya ii mono goo buŋaga kaaŋgadeeŋ kolooja.
32 Kaaŋgadeeŋ koloojato, koga koi kanoŋ komuŋ tagoroto,
mombo gbiliŋ eleema kaja. Iinoŋ soodabororoto, Anutunoŋ
ii mombo mokolooja. Kawaajoŋ keteda koi nene korisoro
aniŋ sokonja.’ ” Kiaŋ.

16

Esuhina galeŋ tiliqiliawowaa sareqaa

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mogi,
“Eja qabuŋayawo mombaa esuhina galeŋa moŋ laligoro.

Tosianoŋ kaŋ eja qabuŋayawo ii qaa kiisaŋ ijogi, ‘Iinoŋ goonoŋ moneŋ hinaga kondeema tondu giliŋ laligoja.’

2 Ii moma galeŋ ii jero karo jeŋ muro, ‘Nii goojoŋ buŋa bologa jegi mojeŋ. Gii noo miri ano esuhinana mombo galeŋ kombagatiwaa so mende koloojaŋ. Kawaajoŋ ii nomaeŋ galeŋ koma laligona, iikawaa lopoya jeŋ asariŋ nomba.’

3 Kaeŋ jero uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoro, ‘Miri toyanoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuano nomaeŋ amaŋamaeŋ? Esuŋna mende sokonjiwaajoŋ baloŋ osomambaajoŋ amamaajeŋ ano jejewelenweleŋ eja laligomambaajoŋ gamuna mojeŋ.

4 Iinoŋ galeŋkoŋkoŋ gawona nuambaati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ ambe tosianoŋ mirigianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma nombuyaga? Ahaa! Kana moŋ romoŋgojeŋ.’

5 “Kaeŋ jeŋ ejemba toyanoŋ tosa ama oŋonoti, ii kuuya aŋa aŋa horoŋ oŋono kagi. Mutuyanoŋ karo ii kokaeŋ ijoro, ‘Tonaanoŋ tosa goonoŋ dawi eja?’

6 Kaeŋ qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaeŋ jero kokaeŋ meleeno, ‘Gii tosa papiaga meŋ koi rama uulaŋawo utegoŋ 50 oona ewa.’

7 Kaeŋ jeŋ eja moŋ qisiŋ muro, ‘Ano gii? Goonoŋ tosa dawi eja?’ Qisiro kokaeŋ jero, ‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaeŋ jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga meŋ iikanoŋ 16,800 kilogram kaeŋ oona ewa.’

8 “Kaeŋ kolooro miri toyanoŋ moma jeŋqeeaŋgo qaa kokaeŋ jero, ‘Galenanoŋ tiliqili qaganoŋ iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’ ” Poŋ Jiisasnoŋ sundu kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, “Paŋgamambaa nanamemeŋ otaaŋkejuti, iyoŋoo momakootogia ii ejemba tosaaŋa kete laligojuti, ii tiliqili ama oŋombutiwaa so ejato, Anutuwaa asasaganoŋ laligojuti, yoŋoo momakootogia ii iikawaa baatanoŋ kolooja.

9 “Kawaajoŋ kokaeŋ jewe mogi: Tosianoŋ balombaa moneŋ hinanoŋ ejemba tiligoŋ oŋomakejuto, oŋonoŋ mono iikanoŋ meŋ alaurugia mokoloon oŋombu. Ii mokoloon oŋoŋgi balombaa iwoinoŋ qaombaati, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ koma horoŋ oŋono laaligo kombombaŋaa gomanoŋ keuma tetegoya qaa laligowu.

10 “Moŋnoŋ iwoi melaada meŋ kaparaŋ koma tororo galeŋ konji, iinoŋ mono iwoi somata kaaŋagadeeŋ tororo galeŋ kombaa. Moŋnoŋ iwoi melaada galeŋ koma gijigaju anji, iinoŋ mono iwoi somata ii kaaŋagadeeŋ galeŋ kombaatiwaajoŋ jeniŋ gijigaju ambaa.

11 Balombaa moneŋ hinaya borogianoŋ aŋgi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa mende kolooroti eeŋ, moŋnoŋ mono iwoi buŋaya uuta hoŋa ii borogianoŋ mende ambaa.

12 Oŋo tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi ii pondaŋ mende galeŋ koŋgi hoŋa mende kolooroti eeŋ, oŋoaŋgiaa uugiaa buŋa hoŋa ii moronoŋ moŋ oŋonaga?
13 *"Weleŋqeqe moŋnoŋ poŋ woi weleŋ qeŋ oromambaajoŋ amamaaŋkeja. Moŋnoŋ kaeŋ amambaajoŋ moji, iinoŋ mono moŋ kazi ama muŋ moŋ uutanoŋ jopagowaa. Mombaanoŋ qokotaaŋ moŋ jejewili ama mubaa. Kawaajoŋ oŋonoŋ Anutu ano moneŋ hina ii mindiriŋ weleŋ qeŋ orombombaajoŋ amamaawu." Kiaŋ.

Monembaa uugere ambubotiwaa qambaŋmambaŋ qaa
Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

14 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ monembaa naaŋ mamaga eŋ oŋono laligogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegoŋ mugi.
15 Mepaegoŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "Farisii oŋonoŋ mono ejemba jaagianoŋ solaŋa kaaŋa qendeema oŋombombaajoŋ geriawo amakejuto, Anutunoŋ uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianoŋ iwoi mombaajoŋ mogi uuta kolooji, ii Anutunoŋ iiro arokuukuuyawo kolooŋkeja.
16 *"Bentotombaa kania ii Mooseswaanoŋ Kana qaanoŋ ano gejatootoo ejemba yoŋoo Buju Terenoŋ oogi weeŋgoŋ laligoŋ waaniŋ Jonoŋ asugiŋ hoŋa asuganoŋ iŋisaano. Kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qaa ii jeŋ seiŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubutiwaajoŋ ejemba uugia kuuŋkejoŋ. Ejemba kuuyanoŋ mono janjariŋ riiŋ kaparaŋ koma bentotoŋ iikawaa uutanoŋ keubombaajoŋ amakeju.
17 *Siwe balonoŋ goroŋ qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolaŋa motooŋgo ii kambaŋ moŋgeŋ mende totooŋ aliwaa. Kiaŋ.
18 *"Eja moŋnoŋ embia mesaoŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu ambaa. Eja moŋnoŋ emba loyanoŋ mesaoroti, ii mewaati, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ oloŋkalu ambaa." Kiaŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

19 "Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ opo maleku nezoŋgbala osoga akadamuyawo mouma laligoŋ kambaŋ so neŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro.
20 Kaeŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianoŋ eja wanaya moŋ qata Lazarus eŋ laligoro. Wiji nombonoŋ selia so koma raro.
21 Wosoya ano gbadonoŋ eŋ eja poŋ qerewenaa nene duŋnoŋga nene kera reemoŋa kamaaro ii nemambaajoŋ

* **16:13:** Mat 6.24 * **16:16:** Mat 11.12-13 * **16:17:** Mat 5.18 * **16:18:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

moro. Moma ero kasu yoŋonoŋ kouma wiji nomboŋa bojoŋ laligogi.

22 “Kaeŋ laligoŋ wanaya iinoŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yoŋonoŋ wama uma oyaŋboyaŋ gomanoŋ aŋgi Aabrahambaa kooroŋanoŋ raro. Eja qabuŋayawo iinoŋ kaaŋiadeeŋ komuro roŋ koŋgi.

23 Roŋ koŋgi koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemero jeŋ sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabrahambaa kooroŋanoŋ koriganoŋ endu raro iriiro.

24 Iriima silama qama jero, ‘Oo amana Aabraham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanoŋ nooro kokanoŋ koŋajiliŋ uuta moma nanjeŋ. Kawaajoŋ mono Lazarus wasina kema koso susuyanoŋ apunoŋ qeesaaŋ kaŋ neselananoŋ moriro olomoowa.’

25 “Kaeŋ jeroto, Aabrahamnoŋ meleeno, ‘Merana, mono koi romoŋgona keno. Giinoŋ namonoŋ laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnoŋ namonoŋ laaligoya qenjeŋmanjeŋ ama laligoro. Kaeŋ laligoroto, kambaŋ kokaamba uluŋkoleŋ ama muniŋ rajato, giinoŋ siimbobolo moma koŋajiliŋ qaganoŋ nanjaŋ.

26 Kaeŋ laligojoŋ ano toroqeŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ nono ano oŋo batunananoŋ mendeema jawo ama kotiiro eja. Kawaajoŋ tosianoŋ jawo qisigoŋ nonoonoŋga oŋoonoŋ koubombaajoŋ mobuyaga, ii mono amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ leegeŋ endu laligojuti, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nonoonoŋ koubombaajoŋ osiwuya.’

27 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, ‘Amana, kaeŋ kolooro kokaeŋ welema gonjeŋ: Giinoŋ mono Lazarus wasina maŋnaa mirinoŋ kemba.

28 Miri iikanoŋ daremuŋuruna 5 laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ senjoŋ gomaŋ koi kanoŋ kamaaŋ siimbobolo somata mobubo. Kawaajoŋ mono jena kema gejatootoo qaa iŋijoro mobu.’

29 “Kaeŋ welenoto, Aabrahamnoŋ jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere ii yoŋoo buŋaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’

30 Kaeŋ jero kokaeŋ jero, ‘Oo ama Aabraham, kaeŋ qaagoto, koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ yoŋoonoŋ kenagati eeŋ, yoŋonoŋ mono uugia meleembuyaga.’

31 Jero Aabrahamnoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Yoŋonoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoo qaawaajoŋ geja mende anjuti eeŋ, kaaŋiadeeŋ koomuya nonoonoŋga moŋnoŋ waama qaa jenagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono kileŋ Anutu mende moma laariŋ mubuyaga.’ ” Kiaŋ.

17

Siŋgisoŋgowaa koŋgoro mono qotogowu.
Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaeŋ iŋijoro, “Bologaa siipatitianoŋ mono afaaŋkota koloonkeja. Moŋnoŋ siipatiti aŋgoŋ komambaajoŋ amamaaŋkejato, moŋ moronoŋ tosaaŋa koŋgoro ama oŋono siŋgisoŋgo ambuti, iwaajoŋ mono tereŋgoŋ ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgojeŋ. Siimbobolo uutanoŋ mono iwaa qaganoŋ ubaa.

2 Iinoŋ ejemba melaa iyoŋoonoŋga moŋ koŋgoro ama muro siŋgisoŋgo ambaati, eja iikanoŋ mono lombo uuta mokoloowaa. Anutunoŋ lombo iikawaa iroŋa nomaeŋ muro soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjiŋ aroyanoŋ somoŋgoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati, iikanoŋ mono afaaŋkota koloonaga.

3 *“Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Alaga moŋnoŋ siŋgisoŋgo anji, ii mono jeŋ mindiŋgoŋ muba. Jeŋ mindiŋgoŋ muna moma boliŋ aoŋ wosoya mobaati eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya mesaoŋ muba.

4 Weeŋ mombaa uutanoŋ siŋgisoŋgo 7 ama boliŋ goma ambeŋa 7 goonoŋ eleema kokaeŋ jewaa, ‘Alana, nii siŋgisoŋgo anjeŋiwaajoŋ moma boliŋ aojeŋ.’ Kaeŋ jewaati eeŋ, gii mono siŋgisoŋgoya ii mesaoŋ muba.” Kaeŋ.

Momalaariwaa hoŋa ii ku-usuŋawo.
Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

5 Aposol yoŋonoŋ Pombaajoŋ jegi, “Momalaarinana mono toroqeŋ meŋ kotiiwa.”

6 Kaeŋ jegi Poŋnoŋ meleeno, “Momalaarigiaa hoŋa ii nejoŋ kotaa so enagati eeŋ, oŋonoŋ saanoŋ numuzu gere* koi kawaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo joloma waama luguŋ kowenoŋ kemeŋ geeŋga komoma aoŋ namba.’ Kaeŋ jeŋ moma laarigi gere iikanoŋ mono qaagia teŋ kombaa.” Kiaŋ.

Weleŋqeqe awaa ii nomaeŋ?

7 “Oŋoonoŋga mombaa gawoŋ ejanoŋ bulmakao meŋ gawonoŋ kema kinoŋ hororo baloŋ mosombaa me lama galeŋgiaga laligowaa. Laligoŋ mirinoŋ kouro iikanoŋ toyanoŋ kokaeŋ jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinoŋ kouma rama nenega newa.’

---

* **17:3:** Mat 18.15 * **17:6:** Jiisasnoŋ mulberi gere moŋ qendeeno. Gere ii numuzu kaaŋaga, kota kowororo kota kaaŋa neneyaga.

8 Kaeŋ qaago! Iinoŋ mono kokaeŋ jewaa: ‘Gii mono
apu ariŋ meagoŋ aoŋ gomantiiŋaa nenena ooŋ ama nona
nemaŋa. Kawaa gematanoŋ geeŋgaa nenega ooŋ newa.’
9 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro gawoŋ ejianoŋ jerotiwaa so gawoŋa
medabororo sokono galeŋanoŋ kawaajoŋ mepeseeŋ mubaa
me qaago? Qaago!
10 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja. Galeŋgianoŋ iwoi kuuya
jeŋ kotoŋ oŋonoti, oŋo ii andaboroŋ kanoŋ mono kokaeŋ
jewu, ‘Nono gawoŋ ejemba tooŋa laligojoŋ. Galenananoŋ
iwoiwaajoŋ jeroti, mono iigadeeŋ meŋ kajoŋiwaajoŋ mepe-
mepesee moŋgambombaajoŋ amamaajoŋ.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja 10 selegia meŋ solaŋaniro.
11 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ Galili ano
Samaria prowins woi yoroo batugaranoŋ kana eroti, iikanoŋ
keno.
12 Kananoŋ kema gomaŋ moŋnoŋ keuro eja 10 sele-
gia manimbayawo yoŋonoŋ mokoloon iima korikori endu
naŋgi.
13 Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas,
mono kiaŋkomuŋ nonomba!”
14 *Qama jegi iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono jigo
gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema selegia qendeema oŋombu.”
Kaeŋ iŋijoro teŋ koma kananoŋ keŋgi selegianoŋ iikanoŋ
solaŋaniŋ awaa kolooro.
15 Awaa kolooroto, 10 yoŋoonoŋga moŋnoŋ selia so-
laŋaniro iima eleema kaŋ Anutu kotakotagadeeŋ qama
mepeseero.
16 Mepeseeŋ Jiisaswaa kanianoŋ kemeŋ usugoŋ simiŋ
kuma ‘Daŋgiseŋ!’ jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yoŋonoŋ
Samaria prowinswaa ejemba yoŋoojoŋ mogi kamaaŋqeqeta
kolooro laligogi.
17 Daŋgiseŋ jero Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Ii saanoŋ an-
janto, eja kuuya 10 oŋoo selegianoŋ mono solaŋanidabororo
me? Eja 9 yoŋonoŋ mono daeŋ laligoju?
18 Eja wabaya giinoŋ geeŋgodeeŋ eleema kaŋ Anutu mepe-
seejanto, eja 9 yoŋonoŋ mono kema lolomoniŋ kenju.”
19 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ ijoro moro, “Momalaariganoŋ mono
meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaajoŋ saanoŋ waama kemba.”
Kiaŋ.

Anutuwaa bentotoŋa ii nomaeŋ koloowaa?
Mat 24.23-28, 37-41
20 Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ Jiisas
kokaeŋ qisiŋ muŋ jegi, “Anutuwaa bentotoŋ ii mono naa

* **17:14:** Lew 14.1-32

kambanoŋ asugiwaa?" Jegi moma meleema kokaeŋ jero, "Anutuwaa bentotoŋanoŋ mono jaanananoŋ iibombaa so mende asugiwaa.

21 Mobu! Anutuwaa bentotoŋa ii batugianoŋ uugianoŋ asugiŋ eja. Kawaajoŋ ii kokanoŋ me endukanoŋ eji, kaeŋ jewombaajoŋ amamaaŋkejoŋ."

22 Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ iŋijoro mogi, "Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa gawoŋ meme weeŋa yoŋoonoŋga moŋ iibombaa siiŋa mobuto, ii mombo iibombaajoŋ amamaawuya.

23 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jegi mobu, 'Mobu! Hamoqeqe Toyanoŋ mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.' Kaaŋ kaaŋ jegi ii iibombaajoŋ iikanoŋ uulaŋawo mende luguŋ kembu.

24 Ii kokaembaajoŋ: Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaati, kambaŋ ii oobiliwaa so kokaeŋ koloowaa: Ii siwe leegeŋga uulaŋawo bilisik ama asariŋ leegeŋ sokoma kenji, iinoŋ mono iikawaa so asugiwaa.

25 Kanageŋ kaeŋ koloowaato, wala ejemba kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ eja ii yakariŋ gema qeŋ mugi siimbobolo somata mobaa.

26 *"Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ laaligogia qemasologeŋ qaganoŋ laligoŋ tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo kawaatiwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ asugiwaa.

27 *Nooawaa kambaŋanoŋ nene lombaŋ ama apu kotiga neŋ embaqemba sewaŋaa aŋgi kema karo agimiŋ aogi. Nanamemeŋ kaeŋ ama meŋ qemasologeŋ laligogi Nooanoŋ waŋgo uutanoŋ uroti, weeŋ iikanoŋ tegoro. Tegoro apu gboulu somatanoŋ kaŋ ejemba qaa roŋ koma oŋono apu nemotoŋ komugi.

28 *"Lootwaa kambaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ qemasologeŋ laligogi kaaŋiadeeŋ kolooro. Ejembanoŋ nene lombaŋ ama apu gisi neŋ gawoŋ koma komoma jigo mirigia meŋ qetegoŋ nene sii miri ama iwoi sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi iwoi tosia sewaŋa meŋ laligoŋkegi.

29 Kaeŋ ama meŋ laligogito, Lootnoŋ Sodom gomaŋ mesaoŋ keno weeŋ iikanondeeŋ gere ano jamo qara geriawo ii mono koŋ kaaŋa sombinoŋga kamaaŋ ejemba jinoŋa qaa oŋooro komugi.

30 Kanageŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kaaŋiadeeŋ qemasologeŋ ama laligoŋ tiwilaawuya.

---

* **17:26:** Jen 6.5-8 * **17:27:** Jen 7.6-24 * **17:28:** Jen 18.20–19.25

31 “Weeŋ iikanoŋ sombenoŋ laligowaati, iinoŋ mono
hina iwoiya memambaajoŋ miri uutanoŋ mende uba me
gawonoŋ kema laligowaati, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ miri-
anoŋ mende eleema kawa.
32 Loot embianoŋ meleema gematanoŋ uuŋ komuŋ jamo
karanjaŋ kolooroti, mono ii romoŋgowu.
33 *Moŋnoŋ laaligoya siiseweweya qaa iyaŋaajoŋ aŋgoŋ
koma iyaŋaa jaajaa laligomambaajoŋ moji, iwaa laaligoy-
anoŋ mono soowaato, moŋnoŋ laaligoya noojoŋ ama
qeleema mesaowaati, iinoŋ mono laaligo hoŋaa kania
mokoloon oyaŋboyaŋ laligowaa.
34 “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: gomantiiŋa iikanoŋ eja
woi duŋnoŋ motooŋ ewaoti, iyoroonoŋga moŋ wama moŋ
mesaowuya.
35 Kaaŋagadeeŋ emba woi ii motooŋ taweŋ orasiŋ rabaoti,
iyoroonoŋga moŋ wama moŋ mesaowuya.”
36 (Eja woi nene gawonoŋ laligowaoti, iyoroonoŋga moŋ
wama moŋ mesaowuya.)
37 Jiisasnoŋ kaeŋ jero gowokourutanoŋ meleema ijogi,
“Oo Poŋ, ii dakanoŋ koloowaa?” Kaeŋ ijogi kokaeŋ
iŋijoro mogi, “Oro gisaganoŋ moŋgeŋ baageŋ ero mam-
boŋkararanoŋ mono iikanoŋ horoŋ ajoroonkejuti, mono
iikawaa so koloowaa.” Kiaŋ.

18

Malonoŋ kaparaŋ koma weleno eja somatanoŋ ilaaro.

1 “Oŋo mono kambaŋ so Anutu qama kooliŋ qelokoli
mende ama laligowu.” Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ iikawaa sareqaaya
kokaeŋ iŋijoro mogi,
2 “Taoŋ moŋnoŋ qaa jenteego eja moŋ laligoro. Iinoŋ
ejemba yoŋonoŋ qaa jeŋ mubutiwaajoŋ gamuya mende
moma iyaŋaa jaajaa laligoŋ Anutuwaa jeta uugumambot-
iwaajoŋ toroko mende moro.
3 Taoŋ kanoŋ malo emba moŋ laligoro. Iinoŋ suulaŋ qaa
jenteego eja iikanoŋ kema kokaeŋ jeŋ laligoro, ‘Moŋnoŋ
niwo aŋgowowo anjiwaajoŋ giinoŋ mono ilaaŋ nonaga.’
4 “Kaeŋ jero kambaŋ koriga ii moma gema qeŋ laligoroto,
kanageŋ uutanoŋ kokaeŋ jero, ‘Niinoŋ ejemba yoŋoo qaa-
giaajoŋ gamuna mende moma neenaa jaajaa laligoŋ Anu-
tuwaa jeta uugumambotiwaajoŋ toroko mende momakejeŋ.
5 Kaeŋ laligojento, malo koi kanoŋ mono qaasoso pondaŋ
jeŋ noma kaŋkejiwaajoŋ mojona tiiro saanoŋ ilaaŋ mube

* **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

qaaya tegowaa. Mende ilaaŋ mubenagati eeŋ, iinoŋ mono kanasoso karo mojotiitiiya momambo.' "

6 Poŋnoŋ sundu ii medaboroŋ jero, "Jenteego eja doogoyanoŋ qaa jeroti, mono iikawaajoŋ geja ama kania romoŋgowu.

7 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ gomantiiŋa asasaga ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ qama kooligi Anutunoŋ mono yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoro awaa koloowu. Ilaaŋ oŋomambaajoŋ jeŋ silemale mende ama kambaŋ mende konjoratiro ubaa. Ii qaago totooŋ!

8 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mogi: Anutunoŋ mono kambaŋ mende koriro qaagia gosiŋ jeŋ tegoro awaa koloowuya. Mono alanzaŋ ilaaŋ oŋomakejato, ii kileŋ Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ eleema kaŋ ejemba gosiŋ oŋombaati, kambaŋ iikanoŋ momalaari hoŋa mokoloowaa me qaago?" Kiaŋ.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

9 Ejemba tosianoŋ iyaŋgiaajoŋ mogi uro solaŋa dindiŋa koloojoŋ jeŋ tosaaŋa mogi kamaaŋqeqeta koolooro. Jiisasnoŋ ii iŋiima sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mogi,

10 "Eja woiyanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma qama kooliri. Moŋnoŋ Farisii ano moŋnoŋ takis meme ejaga.

11 "Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ nama aŋodeeŋ kokaeŋ qama kooliro, 'Oo Anutu, ejemba tosianoŋ uugia dogoro kalugoŋ serowiliŋ amakejuti, nii ii kaaŋa mende laligojeŋ me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaaŋagadeeŋ mende laligojeŋ. Kawaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ gonjeŋ.

12 Niinoŋ sonda so somaŋa woi nenewaa siŋgi laligoŋkejeŋ. Niinoŋ moneŋ hinana kuuya mendeema 10:noŋga motooŋgo Anutuwaa buŋaya qeŋkejeŋ.'

13 "Kaeŋ qama kooliroto, takis meme iinoŋ waŋgoŋa moŋnoŋ nama Siwenoŋ eu uumambaajoŋ gamuya moma borianoŋ jaaya esuuŋ kokaeŋ qama kooliro, 'Oo Anutu, siŋgisoŋgo eja nii mono kianŋkomuŋ nomba.'

14 *Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ miriaŋoŋ eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) iinoŋ kaeŋ qaago. Daeŋ yoŋonoŋ iyaŋgiaa uugia meŋ ubuti, Anutunoŋ mono ii kuuya meŋ kamaaŋ oŋombaato, moŋnoŋ iyaŋaa uuta meŋ kamaawaati, Anutunoŋ mono ii meŋ uma mubaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ merabora kotuegoŋ oŋono.
Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11

15 Ejemba tosianoŋ merabora busubuusu kaaŋagadeeŋ uŋuama Jiisasnoŋ borianoŋ oosiriŋ oŋombaatiwaajoŋ iwaanoŋ kagi. Kagito, gowoko yoŋonoŋ ii iima jeŋ qotogoŋ oŋoŋgi.
16 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ merabora ii koma horoŋ oŋono kagi kokaeŋ jero, “Merabora melaa ii saanoŋ oŋomesaogi noonoŋ kawu. Anutunoŋ ejemba kaaŋa ii bentotoŋa buŋa qeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ ii mende somoŋgoŋ oŋombu.
17 Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bentotoŋa ii merabora kaaŋa buŋa mende qeŋ aowaati, iinoŋ mono iikawaa uutanoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja qabuŋayawo mombaa qambaŋmambaŋ qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galeŋkoŋkoŋ eja moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Boi awaa, niinoŋ mono nomaeŋ ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowenaga?”
19 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Gii noojoŋ ‘Boi awaa’, ii naambaajoŋ jejaŋ? Anutu motooŋgonoŋ awaa kolooja. Eja moŋnoŋ ii kaaŋa awaa mende kolooja.
20 *Gii jojopaŋ qaa koi modaborojaŋ: ‘Serowiliŋ mono mende amba. Moŋ mono mende qena komuwa. Iwoi mono yoŋgoro mende mewa. Moŋ jenoŋkuukuu mono mende ama muba. Nemuŋmaŋga mono goda qeŋ oromakeba.’ ”
21 Kaeŋ jeroto, galeŋkoŋkoŋ ejanoŋ kokaeŋ ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanoŋga teŋ koma laligoŋ waabe.”
22 Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, “Gii tani motooŋgonoŋ amamaajaŋ: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ana moneŋ karo mendeema ejemba wanaya oŋomba. Kaeŋ ana esuhinaga somata (maa suaŋ, milyon kina kaaŋa) ii Siwe gomanoŋ eŋ gombaa. Kaeŋ ama nii notaaŋ kawa.”
23 Kaeŋ ijoroto, eja iikanoŋ kindimbiri laligorotiwaajoŋ ama qaa ii moma wosobiri mokolooŋ jaaya bosoleero eeŋ mesaoŋ keno.
24 Wosobiri mokolooro Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ jero, “Yei! Ejemba moneŋ hinagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaajoŋ bimooŋ kupukapa ambuya.
25 Ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Oro somata kamel ii sosoro ootanoŋ saanoŋ mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keubombaajoŋ bimooŋ osiwuya.”

---

* **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

26 Qaa ii jeroti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi, “Oopopooŋ! Ejemba
moronoŋ mono Siwewaa buŋa koloonaga?”
27 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleeno, “Ejembanoŋ ii aŋgobato
meŋ amamaaŋ osiŋkejuto, Anutunoŋ mono iwoi kuuya
saanoŋ amakeja. Iinoŋ iwoi moŋ ama memambaajoŋ mende
amamaaŋ osiŋkeja.”

Jiisaswaa gawoŋ memewaa tawaya

28 Piitonoŋ qaa ii moma meleema kokaeŋ jero, “Moba,
nononoŋ mono miri balonana mesaoŋ gii gotaaŋ kaniŋ.”
29 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa
moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ Anutuwaa bento-
toŋaajoŋ ama iwoi moŋ mesaoroti, —ii miri baloŋa, em-
bameria, daremuŋa me nemuŋmaŋa —ii oŋomesaoro
30 Anutunoŋ mono kitia toroqeŋ uuguŋ tawaya meleema
muro ii namowaa laaligonoŋ mewaa ano laaligo kan-
ageŋanoŋ laaligo kombombaŋa tetegoya qaa buŋa qeŋ aoŋ
laligowaa.”

Jiisasnoŋ komuwaatiwaa qaaya jero karooŋ kolooro.
Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Jiisasnoŋ gowokouruta 12 ii horoŋ oŋono kagi kokaeŋ
iŋijoro, “Mobu, nono Jerusalem uboŋa. Gejatootoo ejem-
banoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaajoŋ qaa kuuya oogiti, ii
mono hoŋawo koloodaborowaa.
32 Moŋnoŋ ii memelolo meŋ muro waba gawman yoŋoo
borogianoŋ kemebaa. Yoŋonoŋ jejewili ama mepaegoŋ qaa
tokoroŋkota jeŋ muŋ sulaapaŋ qewuya.
33 Sulaapaŋ qeŋ ooli waayawonoŋ ootiŋ taluŋgoŋ qegi
komuwaa. Komuŋ weeŋ karooŋ kolooro koomunoŋga
waabaa.”
34 Kaeŋ iŋijoroto, gowoko yoŋonoŋ qaa ii mende totooŋ
moma asarigi. Qaa iŋijoroti, ii aasaŋgoyanoŋ ero ii mende
moma kotogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ eja jaagoo mombaa jaaya metooro.
Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Jiisasnoŋ kema Jeriko gomaŋ dodowiro eja jaagoo
moŋnoŋ nene moneŋ mubutiwaajoŋ welema kana
goraayanoŋ raro.
36 Raro ejemba tuuŋlelembe kananoŋ uuguŋ keŋgi otoŋgia
moma “Naa iwoi kolooja?” jeŋ qisiŋ oŋono.
37 Qisiŋ oŋono kokaeŋ jegi, “Jiisas, Nazaret ejanoŋ mono
kananoŋ kaŋ guugumambaajoŋ anja.”
38 Jegi kokaeŋ qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono
kiaŋkomuŋ nomba!”

39 Kaeŋ qaro ejemba wala keŋgiti, iyoŋonoŋ bo rabaatiwaajoŋ qotogoŋ mugito, iinoŋ kaparaŋ koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiaŋkomuŋ nomba!”
40 Qa gigilaaro Jiisasnoŋ doroŋ ama kokaeŋ jeŋ kotoro, “Ii mono borianoŋ meŋ noonoŋ kawu.” Jeŋ kotoro meŋ kosere kougi kokaeŋ qisiŋ muro,
41 “Alana, gii mono naa iwoi gomaŋatiwaajoŋ mojaŋ?” Qisiŋ muro ijoro, “Poŋ! Nii jaana mombo uumambaajoŋ mojeŋ.”
42 Ijoro Jiisasnoŋ moma kokaeŋ ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ gonja.”
43 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ jaaya tooro tororo uuŋ Anutu mepeseeŋ Jiisas otaaŋ gematanoŋ keno. Ejemba kuuya yoŋonoŋ iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kiaŋ.

19

Zakiusnoŋ uuta meleeno.

1 Jiisas Jeriko taonoŋ kouma kotoŋ kemambaajoŋ ano.
2 Iikanoŋ eja moŋ qata Zakius laligoro. Iinoŋ eja qabuŋayawo kolooŋ takis meme yoŋoo jotamemegiaga laligoro.
3 Iinoŋ Jiisaswaa kaitania iimambaa siiŋa moroto, eja torodaamombaajoŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ nama akakariŋ amamaaro.
4 “Jiisasnoŋ koi kaŋ nunuuguwaa,” jegi moma iimambaajoŋ bobogariŋ kema ejemba uŋuuguŋ Sikamore gere* qaganoŋ uma raro.
5 Raro Jiisasnoŋ kanoŋ keuma jaayanoŋ uuro uro iima kokaeŋ ijoro, “Zakius, gii mono uulaŋawo kamaawa. Nii kete goo mirinoŋ kawe motooŋ rabota.”
6 Kaeŋ jero uulaŋawo kamaaŋ aisooŋ koma horoŋ muro mirianoŋ keni.
7 Keni ejemba kuuyanoŋ ii iima ŋindiŋ-ŋunduru ama kokaeŋ jegi, “Mono naambaajoŋ siŋgisoŋgo eja kaaŋaa mirinoŋ uma raja?”
8 Kaeŋ jegito, Zakiusnoŋ ejemba batugianoŋ asuganoŋ waama nama Poŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ moba, niinoŋ tiwomalekuna biiwianoŋ mendeema leeya ejemba wanaya yoŋoojoŋ oŋomaŋa ano daeŋ yoŋoonoŋ ilawoila moŋ so uuguŋ tiliqili ama wambeti, ii mono ambeŋa 4:waa so toroqeŋ meleema oŋomaŋa.”
9 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ iwaa kaniaajoŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ kete miri kokawaa toya hamo qeŋ muro letonja. Iinoŋ

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaaŋaya, kota neneyaga.

kaaŋagadeeŋ Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo batugianoŋ laligoja.

10 *Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono ejemba soogiti, ii moŋgama hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama kamaaro.” Kiaŋ.

Moneŋ esu 10 mendeema oŋonotiwaa sareqaa.
Mat 25.14-30

11 *Jiisasnoŋ kaŋ Jerusalem siti dodowiŋ qaaya jero ejemba ii mogiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Anutuwaa bentotoŋaa hoŋanoŋ mono uulaŋawo asugiwaa.” Kaeŋ romoŋgogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ jero,

12 “Eja qabuŋayawo moŋnoŋ kokaeŋ jero, ‘Nii mirina mesaoŋ kantri moŋnoŋ koriganoŋ kembe iikanoŋ nii eja poŋ kuuŋ noŋgi laligoŋ eleema kamaŋa.’

13 Kaeŋ gomaŋ koriganoŋ kemambaajoŋ jeŋ gawoŋ ejauruta 10 oŋoono kagi moneŋ esu 10 mendeema oŋoma kokaeŋ iŋijoro, ‘Niinoŋ kema laligoŋ kanageŋ eleema kamaŋa. Oŋonoŋ kambaŋ biiwianoŋ moneŋ kokanoŋ koŋkororo gawoŋ meŋ ii meŋ seiwu.’

14 Kaeŋ jeŋ kenoto, kanagesourutanoŋ kazi ama muŋ kokaeŋ jegi, ‘Nono eja koi kanoŋ ananaanoŋ eja poŋ koloonŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ togojoŋ.’ Kaeŋ jeŋ weleŋ eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi gematanoŋ kema buju ii ijogi.

15 “Kaeŋ ijogito, kileŋ kantri kenoti, iyoŋonoŋ ii eja poŋ kuuŋ mugi iyaŋaa prowinsnoŋ mombo eleema karo. Kaŋ gawoŋ ejauruta moneŋ esu oŋonoti, ii jero iwaa jaanoŋ kougi. Motomotooŋ yoŋonoŋ koŋkororo gawoŋ meŋ moneŋ meŋ seigi dawi kolooroti, ii qendeeŋgi iimambaajoŋ qisiŋ oŋono.

16 Gawoŋ eja mutuyanoŋ jaanoŋ kouma jero, ‘Poŋ, niinoŋ moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ mombo esu 10 mokoloowe.’

17 “Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, ‘Ii awaa. Gii gawoŋ meme eja awaga. Gii iwoi melaada meŋ ii kaparaŋ koma galeŋ koma laligona seiro. Kawaajoŋ niinoŋ taoŋ gomaŋ 10 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.’

18 Kaeŋ ijoro gawoŋ eja alianoŋ jaayanoŋ kouma kokaeŋ ijoro, ‘Poŋ, niinoŋ goonoŋ moneŋ esuga meŋ seiwe toroqeŋ mombo esu 5 mokoloowe.’

19 Kaeŋ ijoro ii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ ijoro, ‘Ii awaa. Niinoŋ taoŋ gomaŋ 5 mindiriŋ goo boroganoŋ ambe iyoŋoo galeŋgiaga laligowa.’

20 “Mombo moŋnoŋ kouma ijoro, ‘Poŋ iiba. Goo moneŋ esuga koi. Ii oponoŋ esuuŋ loloŋgowe ero.

---

* **19:10:** Mat 18.11 * **19:11:** Mat 25.14-30

21 Giinoŋ eja geriawo koloojaŋiwaajoŋ ama goojoŋ keena
moma laligowe. Gii geeŋgo hina iwoi kowinoŋ mende
anati, ii kileŋ memambaajoŋ momakejaŋ. Gii geeŋgo nene
kota mende komona kolooroti, iikawaa hoŋa ii kileŋ kotoŋ
memambaajoŋ momakejaŋ.'
22 "Kaeŋ ijoro meleema kokaeŋ jeŋ muro, 'Gii gawoŋ eja
bologa. Geeŋgo qaa jejaŋi, niinoŋ iikawaa so gosiŋ goma
iroŋa meleema gomaŋa. Nii eja geriawo koloojeŋ. Neeno
iwoi kowinoŋ mende ama ii memambaajoŋ momakejeŋ.
Neeno nene kota mende komoma iikawaa hoŋa ii kileŋ kotoŋ
memambaajoŋ momakejeŋ. Ii saanoŋ moma laligona.
23 Gii kaniana kaeŋ momago mono naambaajoŋ moneŋ es-
una ii benknoŋ mende ana somariiro. Ii koŋkororo gawonoŋ
anagati eeŋ, iikanoŋ mono seiro niinoŋ kaŋ susuyawo
mewenaga.'
24 "Kaeŋ jeŋ muŋ eja kosianoŋ naŋgiti, ii kokaeŋ iŋijoro,
'Oŋo mono iwaa borianoŋga moneŋ esuya ii wama esu 10
mokolooroti, ii mubu.'
25 Iŋijoro moma kokaeŋ ijogi, 'Poŋ, iwaanoŋ moneŋ esu 10
ii edaboroja.'
26 *Kaeŋ ijogi meleema jero, 'Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Ejemba iwoi eŋ oŋono gawoŋa meŋkejuti, kuuya iyoŋoojoŋ
Anutunoŋ ii toroqeŋ oŋono seiwaato, mombaanoŋ iwoi
melaada moŋ ero gawoŋa mende meŋkeji, Anutunoŋ mono
ii kaaŋagadeeŋ wano eeŋ toontooŋ laligowaa.'
27 Kaeŋ jejento, kereurunanoŋ niinoŋ eja poŋ kolooŋ galeŋ
koma oŋomaŋatiwaajoŋ togogiti, ii mono uŋuama kagi iŋiima
jeŋ kotowe uŋugi komuwuya.' " Kiaŋ.

Jiisaswaajoŋ mare koŋgi Jerusalem uro.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19

28 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ
umambaajoŋ wala keno.
29 Kema Betfage ano Betani gomaŋ woi kosogaranoŋ
kaŋ baaŋa qata Oil gere baaŋa qamakejuti, iikanoŋ uma
gowokowoita woi wasiŋ orono. Wasiŋ oromambaajoŋ ama
30 kokaeŋ irijoro, "Gomaŋ jaasewaŋgaranoŋ raji, mono
iikanoŋ kembao. Kema iikanoŋ keuma doŋgi melaa kasanoŋ
somoŋgogi nanji, ii mokoloowao. Doŋgi ii dologaga, eja
moŋnoŋ qaganoŋ mende rarayaga. Ii mono isama meŋ koi
kawao.
31 Aisni moŋnoŋ 'Ii naambaajoŋ isanjao?' jeŋ qisiŋ orono
kokaeŋ ijowao, 'Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ amamaaja.' "
32 Kaeŋ wasiŋ orono kema ijorotiwaa so mokoloori.

---

* **19:26:** Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

33 Mokoloon doŋgi melaa isambowaajoŋ ani toya yoŋonoŋ
irijogi, “Hei! Doŋgi melaa ii naambaajoŋ isanjao?”
34 Irijogi kokaeŋ meleeni, “Poŋnaranoŋ iikawaajoŋ ama-
maaja.”
35 Kaeŋ meleema meŋ Jiisaswaanoŋ kaŋ malekugia qete-
goŋ doŋgi qaganoŋ tamboma jegi Jiisasnoŋ uma raro.
36 Kaeŋ rama keno ejemba tuuŋlelembe yoŋonoŋ goda qeŋ
opo malekugia qetegoŋ kana somatanoŋ tamboŋgi.
37 Tamboŋgi kema Jerusalem dodowiŋ Oil gere baaŋaa
roganoŋ kemero gowoko tuuŋ kuuyanoŋ kanaiŋ aisooŋ
aŋgoleto kuuya ku-usuŋ qaganoŋ mero iigiti, iikawaajoŋa qa
somata qama Anutu mepeseeŋ muŋ
38 *kokaeŋ jeŋ qagi, “Anutu mepeseejoŋ. Kiŋ Pombaa
qatanoŋ kawaati, Anutunoŋ mono ii kotuegowa. Luaega ano
qabuŋaga mepeseeniŋ Siwe eukanoŋ uja. Oowe oowe!”
39 Kaeŋ qagi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
tosianoŋ ejemba tuuŋ batugianoŋ nama kokaeŋ jeŋ mugi,
“Boi, mono gowokouruga jeŋ oŋomba.”
40 Kaeŋ jeŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Yoŋonoŋ goroŋ nambuyagati eeŋ, jamo yoŋonoŋ
mono silama qabuyaga.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Jerusalem sitiwaajoŋ saaro.
41 Jiisasnoŋ Jerusalem dodowiŋ siti ii iima saaro.
42 Saama kokaeŋ jero, “Oŋoonoŋ luae mono nomaeŋ
koloonaga! Oŋo iikawaa kania weeŋ kokanoŋ moma kotogi
sokonagato, kambaŋ kokaamba ii jaagia mende toojiwaajoŋ
ama aasaŋgoyanoŋ eja.
43 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati,
iikanoŋ kere yoŋonoŋ kouma kiropo kotakotanoŋ siti koi
kuuŋ liligoŋ leelee eu emu gbaŋ ama emboma kakasililiŋ
ama oŋombuya.
44 Anutunoŋ wambusooŋ koma oŋoono oŋo kambaŋ waŋa
ii mende moma kotoŋ telambelaŋ ama Anutu gema qeŋ
tondu laligoŋ koujuti, iikawaajoŋ kere yoŋonoŋ kondemon-
deeŋ oŋoŋgi miriwaa jamo moŋ ii jamo mombaa qaganoŋ
mende nambaato, siti koi kanoŋ mono qeqelalaŋ ewaa.
Yoŋonoŋ jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti uu-
tanoŋ laligojuti, ii uŋuŋ ureewuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22
45 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uu-
tanoŋ kema hina sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgiti, ii kanaiŋ
konjoma oŋono kamaagi.

* **19:38:** Ond 118.26

46 *Konjoma oŋoma kokaeŋ iŋijoro, “Aisaianoŋ qaa moŋ
kokaeŋ oorota eja, ‘Noo jigonanoŋ mono qamakooli miri-
giaga koloowa.’ Qaa ii ejato, oŋo ii utegogi kikekakasililiŋ
yoŋoo kobaa kaaŋa kolooja.”
47 *Jiisasnoŋ kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ uma Buŋa qaa
kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoroto, jigo gawoŋ galeŋ
ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroon kantri jigo kaunsol
yoŋowo amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Ii mono nomaeŋ jeniŋ
qegi komunaga?”
48 Kaeŋ jegito, ejemba tuuŋ somata kuuya yoŋonoŋ iwo
qokotaaŋ Buŋaya geja ama momakegi. Kawaajoŋ “Mono
nomaeŋ amboŋato?” jeŋ kana moŋ mende mokoloogi. Kiaŋ.

20

Jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa ku-usuŋaajoŋ qisigi.
Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

1 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba tuuŋ kuma
oŋoma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kambaŋ
moŋnoŋ kaeŋ ano jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi
yoŋonoŋ kantriwaa jotamemeya tosaaŋa yoŋowo Jiisaswaa
jaanoŋ kougi.
2 Kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii koi kanoŋ iwoi anjaŋi,
ii mono moronoŋ jeŋ kotoŋ gono amakejaŋ? Iikawaa ku-
usuŋa ii mono moronoŋ gono? Ii mono jena moboŋ.”
3 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ
kaaŋagadeeŋ qisiŋ oŋombe ii meleema nijowu.
4 Jonoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ
iikawaa ku-usuŋa ii daeŋkaya mero? Siwe Toyanoŋ muro
me baloŋ toyanoŋ mugi?”
5 Kaeŋ meleema oŋono batugianoŋ amiŋ moma kokaeŋ
jegi, “ ‘Ku-usuŋanoŋ Siwenoŋga asugiro,’ kaeŋ jewoŋati eeŋ,
iinoŋ mono kokaeŋ jewaa, ‘Kaeŋ kolooro oŋonoŋ ii mono
naambaajoŋ mende moma laariŋ mugi? Ii mende sokonja.’
6 Kanageso kuuya yoŋonoŋ Jombaajoŋ ‘Gejatootoo ejaga
kolooja,’ jeŋ ii kotakota moma laariŋ laligoju. Kawaajoŋ
‘Baloŋ ejembanoŋa asugiro,’ jewoŋati eeŋ, yoŋonoŋ mono
iriŋgia soono jamonoŋ nunuwuya.”
7 Qaa kaeŋ gosiŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Ku-usuŋanoŋ
daeŋkaya asugiroti, nono ii mende mojoŋ.”
8 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro
niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi koi amakejeŋiwaa ku-usuŋa mo-
ronoŋ nonoti, ii mende iŋijomaŋa.” Kiaŋ.

* **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

Wain kasa gawoŋ galeŋ bologa, yoŋoo sareqaa
Mat 21.33-46; Maak 12.1-12

9 *Jiisasnoŋ kanaiŋ ejemba sareqaanoŋ kokaeŋ iŋijoro,
"Eja moŋnoŋ wain kasa gawoŋ koma komoro. Koma ko-
moma gawoŋ galeŋ tosaaŋa mokoloon oŋoma jero gawoŋa
meŋ hoŋaa bakaya iyaŋgia meŋ bakaya toya mubutiwaa-
joŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ama oŋomesaoŋ kantri
moŋnoŋ kema kambaŋ koriga laligoro.
10 "Laligoŋ laligoro hoŋa momogorotiwaa kambaŋa (gbani
5) toriro kanoŋ weleŋqeqeya moŋ wasiŋ muro galeŋ
yoŋoonoŋ kema wain gawoŋ hoŋaa bakaya mubutiwaajoŋ
jero. Jeroto, gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ ii koobinoŋ qeŋ otaagi
boria bobora eleeno.
11 Kawaa gematanoŋ weleŋ eja moŋ wasiŋ muro kenoto,
ii kaaŋagadeeŋ koobinoŋ qeŋ gamu qeŋ muŋ otaagi boria
bobora eleeno.
12 Eleeno gawoŋ toyanoŋ weleŋ eja moŋ mombo wasiro
keno ambeŋ karooŋ kolooroto, ii kaaŋagadeeŋ sagorogoro
qeŋ gawoŋ sopa seleeŋgeŋ hagogi kemero.
13 "Kaeŋ aŋgi wain gawoŋ toyanoŋ qaa moŋgama jero,
'Mono nomaeŋ amaŋato? Neenaa komunjua merana mono
wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaeŋ?'
14 Kaeŋ jeŋ meria wasiro kenoto, wain gawoŋ galeŋ
yoŋonoŋ ii iima batugianoŋ kokaeŋ amiŋ moma jegi, 'Iinoŋ
mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeniŋ
komuro wain kasa gawoŋ koi kanoŋ mono ananaa buŋaga
koloowaa.'
15 Kaeŋ jeŋ hagogi gawoŋ seleeŋgeŋ kemero qegi komuro.
Wain gawoŋ toyanoŋ ii moma mono nomaeŋ ama oŋombaa?
16 Iinoŋ mono aŋo kaŋ gawoŋ galeŋ ii kondeema oŋombaa
ano gawoŋ galeŋ dologa mokoloon oŋoma wain kasa gawoŋa
yoŋoo borogianoŋ ambaa." Jiisasnoŋ sareqaa kaeŋ iŋijoro
moma jegi, "Ii mende sokonja. Yamageŋ (kozigeŋ)!"
17 *Jegito, Jiisasnoŋ ii tororo iŋiima kotoŋ kokaeŋ jero,
"Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja,

'Miri meme yoŋonoŋ jamo tando moŋ gema qeŋ eeŋ
mesaogi raroti, iikanoŋ mono tando kombombaŋa
kolooro mokoloogi.

Iikanoŋ riiro mirinoŋ mono gororoŋgoŋ kamaaŋ kom-
baa.' Qaa iikawaa kania ii nomaeŋ?

18 Kawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ tando waŋa iikanoŋ
ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaati, ii mono selia kotomotowaato,
aeŋ tando iikanoŋ joloma tama mombaa qaganoŋ kamaaŋ
kombaati, ii mono kuuya qenjaŋmenjaŋgowaa."

---

* **20:9:** Ais 5.1 * **20:17:** Ond 118.22

19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaeŋ jegi, “Sareqaa ii mono ananaojoŋ jeja.” Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeeŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuuŋlelembe yoŋoojoŋ toroko moma amamaagi. Kiaŋ.

Takis aambaa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

20 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaagaleŋ megi. Kaeŋ meŋ qaaya moŋ qiwitigoro qaawaa timbinoŋ hororo gbadooŋ mubutiwaajoŋ ama eja tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi iwaanoŋ kagi. Opotoro ano gawana yoŋoo borogianoŋ ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaaŋ ama qisiŋ qaayaajoŋ geja aŋgi.

21 Areŋ kaeŋ ama qisiŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Boi, nono goo kanaga mojoŋ. Giinoŋ qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejaŋ. Giinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejanto, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakejaŋ. Kaeŋ ama Anutuwaanoŋ kana ii qaa hoŋa otaaŋ kuma nonomakejaŋ.

22 Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaeŋ Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”

23 Kaeŋ jegito, Jiisasnoŋ aŋgomokoloŋ areŋgia moma kotoŋ kokaeŋ iŋijoro,

24 “Saanoŋ silwa moneŋ moŋ qendeema noŋgi iimaŋa. Morowaa uŋayaga ano qataga ii kanoŋ oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanoŋ,” kaeŋ meleema jegi.

25 Jegi kokaeŋ iŋijoro, “Kaeŋ kolooro iwoi Siisa-kimbaa uŋayawo ii mono iwaa buŋa muŋkebu. Iwoi Anutuwaa uŋayawo ii mono Anutuwaa buŋa qewu.”

26 Jiisasnoŋ kaeŋ jerotiwaajoŋ ejemba tuuŋ somata yoŋoo jaagianoŋ qaawaa timbinoŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋ qaayaajoŋ waliŋgoŋ qaagia bogoro naŋgi. Kiaŋ.

Koomunoŋga waawaataa Jiisas aŋgobato meŋ mugi.
Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

27 *Sadusii boi paati yoŋonoŋ “Komugiti, iyoŋonoŋ mende waabuya,” jeŋ laligogi. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Jiisaswaa jaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ muŋ

28 *jegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, ‘Eja moŋ emba mero merabora mende koloogi komuro koganoŋ saanoŋ maloya meŋ laligoŋ gbili mekoloon muro dataa qa meŋ laligowa.’

29 “Moba! Kambaŋ moŋnoŋ daremuŋ 7 laligogi. Dagia mutuyanoŋ emba meŋ laligoŋ gbilia qaa eeŋ laligoŋ komuro.

* **20:27:** Apo 23.8 * **20:28:** Dut 25.5

30 Komuro koganoŋ maloya ii mero.
31 Kawaa gematanoŋ koga moŋnoŋ emba iikayadeeŋ
mero. Kaandeeŋ kaaŋ daremuŋ 7 kuuya yoŋonoŋ emba
motooŋgo iikayadeeŋ meŋ gbilia qaa laligoŋ komudaborogi.
32 Komudaborogi konoga malogia ii kaaŋagadeeŋ komuro.
33 Giinoŋ 'Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabuya,' jejanto,
nono ii mende moma laarijoŋ. Moba, eja 7 kuuya ii ororoŋ
waabuyagati eeŋ, emba motoondeeŋ ii embagiaga megi
laligorotiwaajoŋ ama mono morowaa embiaga koloonaga?"
34 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, "Kambaŋ
kokaamba namo koi kanoŋ ejemba loemba koloon
laligoŋkeju.
35 Laligoŋkejuto, ejemba uugia meleeŋgi Anutunoŋ iima
moro sokono koomunoŋga waama gomaŋ baloŋ qaita moŋ
eukanoŋ keuma laligowuti, iyoŋonoŋ iikanoŋ mende agimiŋ
aowuya.
36 "Kawaa kania ii kokaeŋ: Uumeleeŋ ejemba gbiliŋ
koomunoŋga waabuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa
kolooju. Yoŋonoŋ Siwe gajoba kaaŋa kooloŋ mombo mende
komuwuto, tetegoya qaa laligoŋ ubuya.
37 *Mobu! Komugiti, iyoŋonoŋ gbiliŋ waabutiwaa qaaya
ii Moosesnoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jero. Somaŋ bambanoŋ
gere bolaŋ kooloŋ mende jeŋ kotoroti, iinoŋ ii iima sunduya
ooro iikanoŋ qaa kokaeŋ eja, 'Niinoŋ Anutu Aabrahambaa
Poŋ, Aisakwaa Poŋ ano Jeikobwaa Poŋga laligoŋ kouma
laligojeŋ.'
38 Isi wanjale karooŋ yoŋonoŋ Anutuwo laligoŋ kotiiŋ
ubuya. Kuuya kotiiŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono laali-
gogia Anutuwaajoŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutunoŋ koomuya
yoŋoo Poŋgia qaagoto, laaligo kombombaŋa laligojuti, mono
iyoŋoo Poŋgiaga kolooja."
39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Kana qaawaa boi tosianoŋ
meleema kokaeŋ ijogi, "Boi, ii qaa dindiŋa jejaŋ."
40 Kaeŋ jeŋ qaa moŋ mombo qisiŋ mubombaajoŋ koko-
bimbiŋ ama mesaogi. Kiaŋ.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.
Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

41 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Kraistnoŋ Kiŋ
Deiwidwaa gbilia kolooji, tosianoŋ qaa ii nomaembaajoŋ
jeŋkeju?
42 *Deiwidnoŋ aŋo qaa kokaeŋ jero Ondino Terenoŋ (Buk
song, Psalm) eja,

* **20:37:** Eks 3.6 * **20:42:** Ond 110.1

‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaeŋ ijoro, Giinoŋ mono
kaŋ noo boro dindinanoŋ rana
43 niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riiŋ riitama
haamo ama oŋoma goo kana baaganoŋ ama oŋomaŋa.
Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asamararanoŋ koi
raba.’
44 Deiwidnoŋ kaeŋ jeŋ qata ‘Noo Poŋna’ jeja. ‘Poŋna’ jeŋ
mono nomaeŋ ama iwaa gbiliga kaaŋgadeeŋ koloonaga?”
Kiaŋ.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galeŋ meme qaa
Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

45 Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaeŋ iŋijoro ejemba
tuuŋ somata kuuya ii mogi,
46 “Kana qaawaa boi yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ
laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ
qendeema oŋombombaajoŋ momakeju. Maaketnoŋ me
kananoŋ ejemba iŋiigi joloŋgia jewutiwaajoŋ momakeju.
Kaaŋagadeeŋ qamakooli mirinoŋ jaaqeqeyanoŋ eu rabom-
baajoŋ siiŋa momakeju ano jejelombanoŋ duŋ rara mu-
tuyanoŋ jegeŋjegeŋ rabombaajoŋ momakeju.
47 Yoŋonoŋ malo yoŋoonoŋ miri iwoi bidaaŋ baagoŋ aŋaliŋ
oŋomakeju ano qabuŋagia koloowaatiwaajoŋ qamakooli ko-
riga koriga qama kooliŋ totogianoŋ qeŋkeju. Kawaajoŋ
Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa uuta meleeno qagianoŋ
ubaa.” Kiaŋ.

21

Emba malo moŋnoŋ nanduŋ hoŋa ano.
Maak 12.41-44

1 Jiisasnoŋ nama uuro keno ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ
nanduŋgia ii nanduŋ katapanoŋ aŋgi kemero.
2 Aŋgi kemero emba malo wanaya moŋnoŋ kaŋ soojaakota
osoga woi ano kemeroti, ii kaaŋagadeeŋ iiro.
3 Ii iima kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Malo wanaya koi kanoŋ nanduŋ anji, ii mono
tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ anja.
4 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya yoŋonoŋ moneŋ somata
eŋ oŋono kitiagadeeŋ anjuto, emba koi kanoŋ eŋ laligojiwaa
so iwoiya kuuya andaboroŋ eeŋ toontooŋ laligowaa.” Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigonoŋ kondemondeeŋ koloowaa.
Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

5 Jerusalem jiwowoŋ jigo ii jamo iimasiiŋsiiŋawo ano
kaleŋa kaleŋa Anutuwaajoŋ aŋgiti, iikanoŋ menjereŋgogi
akadamuyawo eroti, gowoko tosianoŋ ii iima amiŋ mogi
Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro,

6 “Miri koi iijuti, ii mono kondeeŋgi miriwaa jamo moŋ
ii jamo mombaa qaganoŋ mende ewaato, qeqelalaŋ saoya-
gadeeŋ ewaa.”

Kakasililiŋ ano sisiwerowero koloowaa.
Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

7 Kaeŋ iŋijoro qisiŋ mugi, “Boi, qaa jejaŋi, iikawaa hoŋa
mono naa kambanoŋ koloowaa ano koloomambaajoŋ am-
baati, iikawaa aiweseyanoŋ mono nomaeŋ asugiwaa?”

8 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, “Moŋnoŋ aŋgomokoloŋ
ano jiŋjauŋ qeŋ kembutiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ
laligowu. Ejemba mamaganoŋ asugiŋ noo qananoŋ kokaeŋ
iŋijowuya, ‘Niinoŋ Kraist koloojeŋ,’ ano, ‘Kambaŋ mono
torija.’ Kaeŋ iŋijowuyato, oŋonoŋ mono iyoŋoo gemagianoŋ
mende kembu.

9 Manja kareŋa kareŋa kolooŋ kema karo otoŋa mobuyato,
jeneŋgia mono mende orowa. Iwoi ii waladeeŋ koloowaati-
waa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambaŋanoŋ mono
iikanondeeŋ uulaŋawo mende tegowaa.”

10 Kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero mogi, “Kantri moŋnoŋ
kantri moŋ uŋuwombaajoŋ waabuya. Ejemba tuuŋ moŋnoŋ
tuuŋ moŋ yoŋowo aroŋ qeŋ aowombaajoŋ waabuya.

11 Baloŋa baloŋa kanoŋ naŋ somasomata qonjoma meŋ
namo meleeno kemeŋkebaa. Kaaŋagadeeŋ bodia bodia
kolooŋ uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasooŋgo
komuŋkebu. Sombinoŋ aiwese somata jaamorota morota
iŋiima aaruŋ toroko momakebuya.” Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaajoŋ kere koloowaa.
Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

12 “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigeŋ tosianoŋ
oŋo uugia meleeŋgitiwaajoŋ ama uŋuama somoŋgoŋ sisi-
werowero ama oŋombu. Tosianoŋ horoŋ oŋoma qamakooli
mirigianoŋ qaa gawoŋgia meŋ jeŋ tegogi kapuare miria
miria kanoŋ oŋoombuya. Tosianoŋ noo qanaajoŋ ama
uŋuaŋgi kantria kantria yoŋoo eja poŋ ano gawana yoŋoo
jaasewaŋgianoŋ nambuya.

13 Kaeŋ nama noo kaniana saanoŋ naŋgoŋ iŋijowu.

14 *Qaa jakeyanoŋ oŋooŋgi nambuti, kambaŋ iikanoŋ qaa
nomaeŋ jewonaga, iikawaa majakakaya waladeeŋ mende
mobu. Qaa ii mono uu wombogianoŋ aŋgi ewa.

15 “Ii kokaembaajoŋ: Niinoŋ oŋowo nama momakooto
oŋoma buugia meŋ afaaŋgomaŋa. Uuafaaŋgadeeŋ laligogi
tuarenjeŋurugia yoŋoonoŋga moŋnoŋ momakooto ii qotogoŋ
qaagia qewagoŋ meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ amamaawaa.

---

* **21:14:** Luuk 12.11-12

16 Oŋoaŋgiaa nemuŋmaŋ, daremuŋ, tinitosa ano alaurugia yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ aŋgonaŋ meŋ oŋoŋgi oŋoonoŋga tosaaŋa uŋugi komuwuya.
17 Kantri kuuya yoŋonoŋ noo qanaajoŋ ama kazi ama oŋoŋgi laligowuya.
18 “Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kalaŋ koma oŋombe waŋgiaa juya moŋnoŋ mende soowaa.
19 Oŋo kaparaŋ koma kotiiŋ boŋ qeŋ nama iikanoŋ mono haamo ama oyaŋboyaŋ laaligo buŋa qeŋ aowuya.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduuduuyawo
Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

20 “Kanageŋ manjaqeqe tuuŋ yoŋonoŋ kouma Jerusalem siti liligoŋ gbaŋ ambuti, oŋo ii iima kambaŋ iikanoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu, ‘Siti waŋa kondemondeembutiwaa kambaŋaŋoŋ mono kaŋ kuuja.’
21 Kambaŋ iikanoŋ Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misiŋgoŋ horoŋ baaŋaŋoŋ kembu. Sitinoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono siti mesaowu. Siti seleeŋgeŋaŋoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono sitinoŋ mende kembuya.
22 *“Ii kokaembaajoŋ: Buŋa Terenoŋ gejatootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgogiaa iroŋa meleema qagianoŋ ano ubaa.
23 Anutunoŋ Israel kanageso siŋgisoŋgogiaajoŋ iriŋa soono kazia qendeema oŋono namonoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ mono kambaŋ iikanoŋ nomaeŋ uulaŋawo kembuyaga? Kawaajoŋ ‘Yei!’ qama wanjinjiŋgojeŋ.
24 “Kondeŋmondeeŋ iikanoŋ ejemba tosaaŋa ii manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komuwuya. Tosaaŋa kasa gbadooŋ oŋoma uŋuaŋgi kantri kuuya yoŋoo batugianoŋ keubuya. Keugi waba kantri yoŋonoŋ kouma Jerusalem riimemeaaŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kambaŋgia tooŋ qero raji, iikanoŋ kaŋ kuuro mesaowuya.” Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ asugiwaa.
Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

25 *“Weeŋ ano koiŋ jaagaranoŋ ano seŋgelao iikanoŋ aiwese morota morota asugiwaa. Kowenoŋ siri qegi otoŋ somata koloonkejiwaajoŋ namowaa kantri kuuya yoŋonoŋ doomoroŋgia keno koŋajiliŋ moma laligowuya.

* **21:22:** Hoos 9.7 * **21:25:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13

26 Kaeŋ laligogi sombinoŋ utugoro iikawaa ilawoilaya
ii raragia mesaoŋ eŋkalololoŋ aŋgi soowaa. Kawaajoŋ go-
maŋa gomaŋa kanoŋ lombo bologa totooŋ koloowaatiwaa-
joŋ laligoŋ toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.
27 *"Kambaŋ iikanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa iinoŋ koosu
qaganoŋ karo iibuya. Ku-usuŋa somatanoŋ sakondindiŋawo
asuganoŋ asugiro asamararaŋa iibuya.
28 Kaeŋ kawaato, iwoi ii kanaiŋ koloowaati, oŋonoŋ mono
kambaŋ iikanoŋ Siwenoŋ ubombaa kambaŋgianoŋ tori-
waatiwaajoŋ mono waŋgia meŋ waama uugia meŋ kululuuŋ
awasaŋkaka nambu." Kiaŋ.

Taoŋ gerewaa sareqaa
Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

29 Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, "Oŋo mono taoŋ
ano gere tosaaŋa ii iŋiima tanigia mobu.
30 Gere ii seŋgia loŋgogi ii iima iikawaa kania oŋoaŋgio
moma asariŋ kokaeŋ jeŋkeju, 'Weeŋ kambaŋa mono dodow-
ija.'
31 Oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ qaa jejeŋi, iikawaa hoŋanoŋ
kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaeŋ jewu, 'Anu-
tuwaa bentotoŋaa Eja hoŋanoŋ mono uulaŋawo dodowiŋ
kawaa.'
32 "Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ejemba
kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi ku-
uya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋgianoŋ asugiwaa.
33 Siwe namonoŋ goroŋ qewaoto, noo Buŋa qaananoŋ
mono mende aliwaa." Kiaŋ.

Uugbili mesaoŋ koomuya laligowombo.
Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

34-35 "Kambaŋ somata iikawaa lombotanoŋ ejemba kuuya
namonoŋ laligowuti, iyoŋoo qagianoŋ kaeŋ kolooŋ ubaa.
Kawaajoŋ iikanoŋ pilitik kaŋ siwa kaaŋa qeragoŋ oŋombabo.
Kawaajoŋ namonoŋ laaligowaa majakakayanoŋ qagianoŋ
uro jejelombaŋ ama apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ama uugia
bimoowabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.
36 "Kawaajoŋ mono kambaŋ so uugbili laligoŋ qama
kooliŋ laligowu. Kaeŋ laligogi esuŋ oŋono iwoi kuuya ii
koloowaati, iikawaa uutanoŋga kok koma mono Siwe go-
mambaa Eja hoŋaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka nambuya."
Kiaŋ.
37 *Kambaŋ iikanoŋ Jiisasnoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ
nama Buŋa qaa kuma oŋono goma mare kolooro mesaoŋ

* **21:27:** Dan 7.13; Ais 1.7 * **21:37:** Luuk 19.47

baaŋa qata Oil gere baaŋa qamakejoŋi, iikanoŋ uma eŋ laligoro.
38 Kaeŋ laligoro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ weeŋ so umugawodeeŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma Buŋaya jero mobombaajoŋ iwaanoŋ kaŋ laligogi. Kiaŋ.

22

Jiisas qeniŋ komuwaa jeŋ aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

1 *Kaeŋ laligogito, bered yiistya qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa kendoŋ jeŋkejoŋi, ii toriro.*
2 Toriro iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ejemba tuuŋ yoŋoojoŋ toroko mogitiwaajoŋ ama iyaŋgiodeeŋ ajoroon "Nomaeŋ aniŋ qegi komunaga?" jeŋ kana moŋgama amigi.

Juudasnoŋ Jiisas memelolo meŋ mumambaajoŋ uumotooŋ ano.
Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

3 Kambaŋ kanoŋ Satanoŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Juudas ii Jiisaswaa gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ. Kariot gomanoŋga karotiwaajoŋ qata moŋ Iskariot qagi.
4 Iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jigowaa kiropo galeŋ waŋa yoŋoonoŋ kema Jiisas memelolo meŋ borogianoŋ amambaa qaaya iŋijoro.
5 Yoŋonoŋ ii moma "Ayo!" jeŋ uugianoŋ qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaajoŋ qaa somoŋgogi.
6 Qaa somoŋgogi Juudasnoŋ Jiisas oloŋ memelolo meŋ borogianoŋ amambaa kana moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.
Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

7 Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ moŋnoŋ Pasowa lama qeŋ ooŋkegiti, kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro.
8 Jiisasnoŋ Piito ano Jon kokaeŋ irijoŋ wasiŋ orono, "Oro mono kema Pasowa lama mozozoŋgori newoŋa."
9 Kaeŋ irijoŋ wasiŋ orono qisiŋ muri, "Ii dakanoŋ kema mozozoŋgowota?"
10 Qisiŋ muri kokaeŋ meleeno, "Mobao, oro sitinoŋ keuri eja moŋ apu monjoŋ qindiima karo mokoloowaota. Mokoloon ii otaaŋ kema miri ubaati, mono iikanoŋ ubao.

---

* **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanoŋ niniima kobooŋ nunuuguro. Eksodus 12.15

11 Uma miri toya kokaeŋ ijowao, ‘Boinoŋ goojoŋ jeja:
Ala miriga daeŋ? Nononoŋ saanoŋ iikawaa uutanoŋ kaŋ
gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa?’
12 Kaeŋ ijori moma miri qaganoŋ eu uma uuta somata moŋ
qendeema orombaa. Iikanoŋ duŋ rara iwoi mozozoŋgogita
raja. Ii qendeema orono iikanoŋ mono lama qeŋ oowao.”
13 Kaeŋ jeŋ wasiŋ orono kema Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa
so mokoloon nama lama qeŋ ooŋ mozozoŋgori. Kiaŋ.

Pombo samoŋ konoga negi.
Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25
14 Nene kambaŋanoŋ karo Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo
nene newombaajoŋ kamaaŋ ragi.
15 Ragi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Pasowa lama koi oŋowo
newombaajoŋ siiŋ mamaga moma laligowe. Nene koi neŋgo
mono siimbobolo momaŋa. Iikawaa kambaŋanoŋ torija.
16 Ii torijiwaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ Pasowa
lama namonoŋ koi kanoŋ toroqeŋ mende nemaŋa. Kanageŋ
nene samoŋ kokawaa hoŋa qaita moŋ asugiwaati, ii Anu-
tuwaanoŋ bentotoŋ uutanoŋ eukanoŋ nemaŋa.”
17 Kaeŋ iŋijoŋ wain qambi meŋ kotuegoŋ kokaeŋ jero,
“Mono koi meŋ oŋoaŋgio aŋguŋ aoŋ newu.
18 Niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Nii wain kasawaa hoŋa
koi kanoŋ mombo toroqeŋ mende nemaŋa. Mombo ne-
maŋati, ii Anutuwaanoŋ bentotoŋ asugidabororo iikanoŋ
nemaŋa.”
19 Kaeŋ jeŋ bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oŋoma kokaeŋ jero,
“Koi neenaa busunaga. Ii oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ
mono nii romoŋgoŋ nomakebu.”
20 *Ii oŋono negi wain qambi kaaŋiadeeŋ meŋ kokaeŋ jero,
“Qambi koi ii soomoŋgo areŋ doŋgogaa qambiaga kolooja.
Niinoŋ hamo qeŋ oŋomambaajoŋ ama sana molaama komu-
maŋa. Sa iikanoŋ mono Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋa ii
meŋ kotiiwaa.
21 *“Kaeŋ koloojato, mobu, memelolo meŋ nombaati, iinoŋ
mono motoon koi nene neŋ rajoŋ.
22 Oŋanoŋ, Anutunoŋ jeŋ kotorotiwaa so Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono namo mesaoŋ kembaa. Kembaato,
memelolo meŋ mubaati, iwaajoŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ
‘Oo yei!’ jejeŋ. Anutunoŋ mono ironja uutaga meleema
mubaa.”
23 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ kanaiŋ batugianoŋ amiŋ
qisiŋ aoŋ jegi, “Nonoonoŋga mono moronoŋ memelolo meŋ
munaga?” Kiaŋ.

---

* **22:20:** Jer 31.31-34 * **22:21:** Ond 41.9

Gowoko yoŋonoŋ batugianoŋ niinoŋgiinoŋ aŋgi.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

24 *"Gowoko nonoonoŋga moronoŋ jotamemeya waŋa kolooja?" kaeŋ jegi kawaajoŋ kaaŋagadeeŋ batugianoŋ jenoŋkooli aŋgi.

25 *Iikaeŋ aŋgi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Namowaa kantria kantria yoŋoo kiŋgianoŋ mono eja poŋ kaaŋa koloon galeŋ koma oŋomakeju. Yoŋoo poŋ qerewena jawiŋgianoŋ mono qaa jeŋ kotoŋ kanagesogia mindiŋgoŋ oŋoŋgi weleŋ qeŋ oŋoma 'Eja awaa!' jeŋ mepeseeŋ oŋomakeju.

26 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ mono iikawaa so mende ambu. Oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ somatagia kolooji, iinoŋ mono kamaaŋqeqeta kaaŋa koloon laligowa. Jotamemeya waŋanoŋ mono weleŋqeqe kaaŋa koloon laligowa.

27 *"Moŋnoŋ rama nene nero moŋnoŋ nene koma muŋ kema kaŋkeji, iyoroonoŋga uuta ii moronoŋ? Oŋanoŋ, 'Rama nene neji, iinoŋ mono uuta kolooja.' Kaeŋ iŋijoŋkejuto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ weleŋqeqe kaaŋa koloon laligojeŋ.

28 "Kaeŋ laligowe aŋgobato meŋ noŋgi konjiliŋ qarasombuyawowaa uutanoŋ keube oŋo kileŋ kaparaŋ koma niwo qokotaaŋ laligoŋ kouju.

29 Maŋnanoŋ jeŋ kotoŋ nono niinoŋ iwaa bentotoŋa kuusuŋ qaganoŋ galeŋ komakejeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ toroqeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe oŋo kaaŋagadeeŋ ku-usuŋ qaganoŋ ejemba kiŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakebuya.

30 *Kawaajoŋ oŋo saanoŋ noo bentotonanoŋ keuma nene duŋna liligoŋ rama apu ano nene neŋ laligowuya ano eja poŋ raranoŋ rama Israel kanageso tuuŋ 12 yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombuya." Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaajoŋ ijoro.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

31 Jiisasnoŋ jero, "Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanoŋ wiit dumuŋ kota juunoŋ ama utugoro kaawoya deema kamaaŋkeji, Satanoŋ mono iikawaa so oŋonoŋ looriŋ iwaa borianoŋ kemebutiwaajoŋ utugoŋ aŋgobato meŋ oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma jojorija.

32 Jojorijato, goo momalaariganoŋ zololoŋgoŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ niinoŋ goojoŋ qama kooliŋ laligowe. Kawaajoŋ kambaŋ moŋgeŋ uuga mombo meleema noonoŋ

---

* **22:24:** Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46 * **22:25:** Mat 20.25-27; Maak 10.42-44
* **22:26:** Mat 23.11; Maak 9.35 * **22:27:** Jon 13.12-15 * **22:30:** Mat 19.28

kawagati, iikanoŋ mono uumeleeŋ alauruga naŋgoŋ meŋ kotiiŋ oŋomba."

33 Kaeŋ jero Saimonoŋ meleeno, "Poŋ, niinoŋ mono giwo kapuare mirinoŋ kembotiwaajoŋ ano motooŋ komuwotiwaajoŋ jojoriŋ laligojeŋ."

34 Kaeŋ meleenoto, Jiisasnoŋ ijoro, "Piito, niinoŋ kokaeŋ gijowe moba: Kurunoŋ kete mende qaro giinoŋ waladeeŋ "Ii mende moma mujeŋ," jeŋ nii qakooma nona indiŋ karooŋ koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeeŋ meŋ kembu.

35 *Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ qisiŋ oŋono, "Niinoŋ oŋo wala gesogia qaa, moneŋ gesogia qaa, kana esugia qaa kaeŋ wasiŋ oŋombe keŋgiti, kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ amamaagi me qaago?" Qisiŋ oŋono "Iwoi mombaajoŋ mende amamaaniŋ," ijogi.

36 Ijogi kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, "Wala kaeŋ aŋgito, kambaŋ kokaamba mombaanoŋ geso ano moneŋ geso qaŋa eji, ii mono meŋ besaaŋ laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanoŋ mende eji, iinoŋ mono malekuya sewaŋa mewutiwaajoŋ ama moneŋ mokoloon soo ii sewaŋa mewa.

37 *Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Anutuwaa qaanoŋ noojoŋ jegita eji, qaa kuuya ii mono hoŋawo koloodaborowaa. Iikawaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuumambaajoŋ anja. Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, 'Iinoŋ bologa meme yoŋoo tuuŋnoŋ ewaa, jegi.' Kawaajoŋ jejeŋ: Qaa iikawaa hoŋa ii noonoŋ koloodaborowaa."

38 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ ijogi, "Poŋ iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao." Kaeŋ ijogi "Ii sokonja," jeŋ meleema oŋono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Gezemane urukisinoŋ qama kooliro.
Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

39 Jiisasnoŋ miri mesaoŋ silia otaaŋ Oil gere baaŋanoŋ uro gowokourutanoŋ gematanoŋ keŋgi.

40 Uma iikanoŋ keuma kokaeŋ iŋijoro, "Aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qamakooli gawoŋ mewu."

41 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ jamo giliniŋ kemakeji, iikawaa so kema simiŋ kuma qama kooliro

42 Qama kooliŋ kokaeŋ jero, "Amana, giinoŋ uusiiŋga mojaŋi eeŋ, siimbobolowaa qambia koi kanoŋ mono noo qananoŋ ubabotiwaajoŋ nuamba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geeŋgaa uusiiŋgaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago."

---

* **22:35:** Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4 * **22:37:** Ais 53.12

43 Kaeŋ qama kooliro gajoba moŋnoŋ Siwenoŋga asugiŋ meŋ kotiiŋ muro.
44 Meŋ kotiiŋ muro konjiliŋ uuta moma mono kaparaŋ koma uuta meŋ kululuuŋ qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalaŋ kaaŋa riiŋ namonoŋ kamaaro.
45 Qama koolidaboroŋ waama gowokouruta yoŋoonoŋ keno. Kema mokoloon iŋiiro wosobirinoŋ meŋ kamaaŋ oŋono gaoŋ egi.
46 Egi iŋijoro, “Mono naambaajoŋ gaoŋgadeeŋ eju? Mono waama aŋgobatonoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono qama kooligi.” Kiaŋ.

Jiisas qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

47 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ nano iikanondeeŋ eja tuuŋ kougi. Gowokouruta 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas iinoŋ jeta meŋ oŋoma Jiisaswaanoŋ kouma buuta kitoŋ nero.
48 Kitoŋ neroto, Jiisasnoŋ kokaeŋ ijoro, “Juudas, gii buuna kitoŋ neŋ iikaaŋa kanoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa memelolo meŋ mujaŋ me?”
49 Kaeŋ kolooro tosianoŋ Jiisas liligoŋ muŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ iwoi koloomambaajoŋ ano ii iima jegi, “Poŋ, nono manjawaa soo somatanoŋ uŋuwoŋa me?”
50 Kaeŋ jeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋqeqeya qeŋ gejia dindiŋa kotogoro kamaaro.
51 Kamaaroto, Jiisasnoŋ meleema “Mono mesaowu!” jeŋ weleŋqeqewaa gejia kotoroti, ii oosiriro qeaŋgoro.
52 Qeaŋgoro nama jigo gawoŋ galeŋurugia, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) waŋa ano kantriwaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas mewombaajoŋ kougiti, ii kokaeŋ iŋijoro, “Nii kikekakasililiŋ ejaga qaagoto, kileŋ noojoŋ kaeŋ moma manjawaa soo somata ano wasa meŋ kouju.
53 *Niinoŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ oŋowo laligowe oŋonoŋ borogia boraama nii mende noŋgi. Ii qaagoto, keteda koi paŋgamambaa ku-usuŋanoŋ haamo ama asuganoŋ kolooro oŋoo kambaŋgianoŋ kaŋ kuuja.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono.
Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

54 Kaeŋ kolooro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgoŋ wama jigo gawoŋ galeŋ waŋaa mirinoŋ keŋgi. Keŋgi Piitonoŋ gemagianoŋ sigeŋsigeŋ oŋotaaŋ keno.

---

* **22:53:** Luuk 19.47; 21.37

55 Iikanoŋ kema jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ kemeŋ sombeŋ biiwianoŋ gere ooŋ motooŋ ragi. Piitonoŋ kaaŋiadeeŋ yoŋoo batugianoŋ raro.
56 Raro weleŋqeqe emba moŋnoŋ Piitonoŋ gere kosianoŋ raro iigigiiŋ kokaeŋ jero, “Eja koi kanoŋ mono kaaŋagadeeŋ iwo laligoro.”
57 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ qakooma kokaeŋ ijoro, “Embada, niinoŋ ii mende moma mujeŋ.”
58 Kaeŋ ijoŋ raro mende koriro eja moŋnoŋ ii iima ijoro, “Gii kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ.” Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ meleeno, “Alana, nii qaago.”
59 Aua motooŋgowaa so tegoro moŋnoŋ qaa ii mombo kaparaŋ koma jero, “Eja koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ oŋanoŋ iwo laligoro. Iinoŋ mono Galili ejaga kolooja.”
60 Kaeŋ jeroto, Piitonoŋ meleeno, “Ejada, qaa jejaŋi, niinoŋ ii kondanjeŋ.” Kaeŋ meleema jeŋ nano iikanondeeŋ kurunoŋ qaro.
61 Qaro Poŋnoŋ eleema Piito uuŋ iiro iikanondeeŋ qaaya kokaeŋ jeroti, ii romoŋgoro, ‘Gii kete indiŋ karooŋ qakooma nona kurunoŋ qabaa.’
62 Qaa ii romoŋgoŋ wosoya jumambaajoŋ ano seleeŋgeŋ kemeŋ meduqedu meŋ saaro. Kiaŋ.

Jiisas jeŋ jonoŋsisi ama mugi.
Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

63 Manjaqeqe eja Jiisas meŋ somoŋgogiti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama muŋ nama qewagogi.
64 Qewagoŋ jaasewaŋa esuuŋ qisiŋ ijogi, “Gii gejatootoo ejaga koloojaŋiwaajoŋ moronoŋ guji, mono iwaa qata qaba!”
65 Kaeŋ jeŋ mamaga tereŋgoŋ mepaegoŋ jeŋ qetama mugi. Kiaŋ.

Jigowaa jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa qaa gawoŋ megi.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

66 Jeŋ qetama muŋ laligogi gomaŋ ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ ajoroon Jiisas wama Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ aŋgi.
67 Iikanoŋ aŋgi ijogi, “Giinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, ii mono asuganoŋ paŋ jena moboŋa.” Kaeŋ ijogi meleeno, “Ii iŋijowenagato, ii mono mende moma laariwuya.
68 Me qisiŋ oŋombenagato, ii mono mende meleema nombuya.

69 Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ Siwe
gomambaa Eja hoŋa iinoŋ mono Anutu, ku-usuŋ Toyaa boro
dindiŋanoŋ rama laligowaa."
70 Kaeŋ meleeno iikanondeeŋ korebore yoŋonoŋ kokaeŋ
jeŋ qisigi, "Oŋanoŋ, gii Anutuwaa meriaga koloojaŋ me
qaago?" Kaeŋ qisigi kokaeŋ meleema oŋono, "Ii kolooo-
jeŋiwaa qaaya mono oŋoaŋgio jeju."
71 Meleema oŋono jegi, "Aŋo kuakua qeŋ komuwaatiwaa
naŋgonaŋgo qaaya mono iyaŋaa jetanoŋ jero modaborojoŋ.
Kawaajoŋ tosianoŋ qaaya naŋgowutiwaajoŋ mono naam-
baajoŋ mombo qisiŋ oŋombonaga?" Kiaŋ.

23

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

1 Kaeŋ jeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ waama Jiisas wama kema
gawana Pailotwaanoŋ keŋgi.
2 Iwaanoŋ kema kanaiŋ selianoŋ qaa kuuŋ kokaeŋ jegi,
"Eja kokawaa kania ii kokaeŋ iima moniŋ: Iinoŋ ejemba
kuuŋ oŋono eŋkalololoŋ kolooro kareŋ aoŋkeju. Nono
Siisa-kimbaa takis mende amboŋatiwaajoŋ soŋgo amakeja.
Iyaŋaajoŋ 'Nii Hamoqeqe Toya Kraist ano kiŋ koloojeŋ,' kaeŋ
jeŋkeja."
3 Kaeŋ jegi Pailotnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, "Oŋanoŋ, gii
Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koloojaŋ me qaago?" Qisiŋ muro
Jiisasnoŋ meleema jero, "Mono geeŋgo jejaŋi, kiaŋ."
4 Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano ejemba tuuŋ ii kokaeŋ
iŋijoro, "Niinoŋ eja kokawaa qinjita moŋ mende mokoloo-
jeŋ."
5 Kaeŋ iŋijoro mombo kaparaŋ koma kuuŋ jegi, "Iinoŋ
mono ejemba tuuŋ kuuŋ oŋoma Buŋa qaaya Galili prowin-
snoŋ kanaiŋ kuma oŋoma baloŋ sokoma kaŋ Judia prowins
kokanoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ seiŋkeja."
6 Kaeŋ jegi moma qisiŋ oŋoma jero, "Ii Galili ejaga kolooja
me qaago?"
7 Kaeŋ jero "Mono ii!" jegi moma Herodnoŋ Galili
ano prowins tosaaŋa mindiriŋ galeŋ koma oŋoma kambaŋ
iikanondeeŋ Jerusalem sitinoŋ kaŋ laligoroti, iikawaajoŋ
Pailotnoŋ jero Jiisas Herodwaanoŋ wama keŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kiŋ Herodwaa jaanoŋ nano.

8 Herodnoŋ Jiisaswaa sunduya moma mono kambaŋ ko-
riga iimambaajoŋ siiŋ moma laligorotiwaajoŋ ii iima uu-
tanoŋ mamaga qeaŋgoro. Jiisasnoŋ aŋgoleto moŋ mero
iimambaajoŋ ama mamboma laligoro.

9 Kawaajoŋ qiqisi mamaga Jiisas qisiŋ muro. Ii qisiŋ
muroto, Jiisasnoŋ kitia moŋ mende meleeno.
10 Jigo gawoŋ galeŋ ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ nama
selenoŋ kuukuu qaa geriawo jeŋ mugi.
11 Herodnoŋ manjaqeqe ejauruta yoŋowo Jiisas meŋ ka-
maaŋ ama jejewili ama mepaqepae meŋ mugi. Kaeŋ
ama maleku akadamuyawo moŋ mouma mugi nano wasiro
mombo gawana Pailotwaa jaanoŋ keno.
12 Wala Pailot ano Herod yoronoŋ kerekere ama aoŋ
laligorita kambaŋ iikanoŋ ala-ala koloori. Kaeŋ.

Pailotnoŋ Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39–19.16

13 Jiisasnoŋ karo gawana Pailotnoŋ jigo gawoŋ galeŋ
ano galeŋkoŋkoŋ ejauruta ano ejemba tuuŋ horoŋ oŋono
ajoroogi.
14 Ajoroogi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo eja koi kokaeŋ jeŋ
noonoŋ wama kaju, ‘Iinoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono
eŋkalololoŋ amakeju.’ Mobu! Oŋo qaa selianoŋ kuujuti, niinoŋ
iikawaa kania oŋoo jaagianoŋ gosiŋ kokaeŋ mokoloojeŋ:
Oŋo eja kokawaa selianoŋ qaa kuuya kuujuti, ii niinoŋ
koposoya moŋ mende mokoloojeŋ.
15 Herodnoŋ qaa kaaŋiadeeŋ jeŋ wasiro mombo nonoonoŋ
kaja. Mobu, iinoŋ iwoi qinjitawo moŋ mende ano. Kawaajoŋ
koomuwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ amamaaya koloowaa.
16 Kawaajoŋ niinoŋ jewe manjaqeqe eja yoŋonoŋ oolinon-
deeŋ qegi isambe kamaawaa.”
17 (Pailotnoŋ gbani so Pasowa korisoro kambaŋanoŋ ka-
puare mirinoŋga eja motooŋgo isama oŋomakero.)
18 Kaeŋ iŋijoro koreboreyanoŋ silama qama jegi, “Iiga
mono yamageŋ (kozigeŋ)! Barabas mono isama nonomba!”
19 Barabasnoŋ sitinoŋ kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo
galeŋgiaga kolooŋ eja moŋ qero komuroti, iikawaajoŋ ka-
puare mirinoŋ ooŋgi raro.
20 Pailotnoŋ Jiisas isamambaajoŋ moma qaa mombo jero.
21 Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi,
“Maripoonoŋ qewu! Mono maripoonoŋ qewu!”
22 Qa gigilaagi iinoŋ qaa indiŋ karooŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Iinoŋ mono naa bologaga ano? Niinoŋ iwaanoŋ koposo
moŋ mende mokoloowe koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so
mende kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ jewe manjaqeqe eja
yoŋonoŋ oolinondeeŋ qegi isama mube kamaawaa.”
23 Kaeŋ iŋijoroto, yoŋonoŋ jaba ama kaparaŋ koma toro-
qeŋ qa gigilaaŋ qagi, ‘Jiisas mono maripoonoŋ qegi ko-
muwa.’ Kaeŋ qama Pailotwaanoŋ qaa ii qewagogi.

24 Qewagogi Pailotnoŋ qaagiaa baatanoŋ kema qaa kaparaŋ koma jegiti, iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.
25 Jeŋ tegoŋ “Barabas kamaawa!” jeŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ ii isama muro kamaaro. Ii kareŋ motoŋ laligogiti, iyoŋoo galeŋgiaga kolooŋ eja moŋ qero komurotiwaajoŋ kasa mirinoŋ ooŋgi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siiŋgia otaaŋ ama mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Kiaŋ.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

26 Pailotnoŋ Jiisas borogianoŋ ano wama kana somatanoŋ kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ gawonoŋga kouro jeŋ kotoŋ muŋ Jiisaswaa maripoona meŋ iwaa sawiŋanoŋ aŋgi aŋgoŋ otaaŋ keno.
27 Kaeŋ keno ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ luluuma gematanoŋ otaaŋ keŋgi. Yoŋoo batugianoŋ emba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ jiŋgeŋ qama saama keŋgi.
28 Saama keŋgi Jiisasnoŋ eleema iŋiima kokaeŋ iŋijoro, “Oo Jerusalem emba, oŋo mono noojoŋ mende saabu. Noojoŋ qaagoto, oŋoaŋgia ano meraboraurugia yoŋoojoŋ mono saabu.
29 Mobu! Kanageŋ kambaŋ moŋ karo iikanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Emba aruŋa ii simbawoŋawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawoŋawo kolooju. Merabora aju oŋoma mende dooŋgogiti, ii simbawoŋawo.’
30 *Kambaŋ iikanoŋ ejembanoŋ kanaiŋ baaŋa Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono baaŋa ii jegi bagoŋ qanananoŋ ubu.’ Ano seŋ sia Toya ii kokaeŋ welema oŋombuya, ‘Oŋo mono kobaagianoŋ mesaŋgoŋ nonombu.’
31 “Niinoŋ Anutuwaanoŋ gere gbiligbili koloojeŋ ano noojoŋ kileŋ kokaeŋ ama nonju. Oŋo gere koomuya siŋgisoŋgogiawo eja sii qeŋ nanju. Kawaajoŋ Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono gerenoŋ oŋooro siimbobolo uuta mobuya.”
32 Bologa meme woi ii kaaŋagadeeŋ Jiisaswo motooŋ uruwombaajoŋ uruama keŋgi.
33 Kema gomaŋ qata Waŋsii qajuti, iikanoŋ keuma Jiisas maripoonoŋ qegi. Qeŋ bologa meme woi ii motooŋ moŋ dindiŋanoŋ moŋ qanianoŋ leelee kaeŋ urugi.
34 *Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ jero, “Amana, yoŋonoŋ iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia mesaoŋ oŋomba.”

---

* **23:30:** Hoos 10.8; Isa 6.16 * **23:34:** Ond 22.18

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajoŋ kiaweŋ megi jaŋgoya kolooro iikawaa so ii mendeema megi.

35 *Kaeŋ aŋgi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ nama ii uuŋ iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mepaqepae meŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Anutunoŋ meweeŋgoŋ muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji eeŋ, tosaaŋa ilaaŋ oŋoma laligoroti, iinoŋ mono iyaŋa ilaaŋ aowa.”

36 *Manjaqeqe eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa goŋgeegee jeŋ mepaegoŋ kosianoŋ kema wain apu aasoŋawo qeesaaŋ meŋ uma muŋ

37 kokaeŋ ijogi, “Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ poŋga koloojaŋi eeŋ, mono saanoŋ geeŋga ilaaŋ aowa.”

38 Waŋanoŋ eu tere moŋ kokaeŋ ooŋ qegi nano, “Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi.”

39 Kikekakasililiŋ eja woi motooŋ mondoŋ oroni naniti, iyoroonoŋga moŋnoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Jiisas jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojaŋi eeŋ, mono geeŋga ilaaŋ aoŋ noro kaaŋagadeeŋ ilaaŋ noromba.”

40 Kaeŋ ijoroto, alianoŋ jeŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Gii godaqeqega qaa. Gii Anutuwaajoŋ kaaŋagadeeŋ keega mende mojaŋ me? Yoŋonoŋ jeŋ tegoŋ siimbobolo ororoŋ nonoŋgi bosinjoŋ.

41 Anara oŋanoŋ koposo anitiwaajoŋ iroŋa soyanoŋ meleema ama noroŋgi siimbobolo mojo. Ii mojoto, eja koi kanoŋ bologa moŋ mende ano ii kileŋ tiwilaaju.”

42 Kaeŋ jeŋ ijoro, “Jiisas, gii bentotoŋgaa uutanoŋ keubagati, iikanoŋ mono nii romoŋgoŋ nomba.”

43 Ijoro ii kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa gijowe moba: Giinoŋ mono kete niwo oyaŋboyaŋ gomanoŋ uma laligowa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

44 Weeŋ biiwia 12 kilok kolooro weeŋ jaaya bulugoro paŋgamanoŋ kamaaŋ gomaŋ kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

45 *Kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigo uutanoŋ opo nanoti, iikanoŋ mono eukaya biiwianoŋ jurama kamaaŋ woi kolooro.

46 *Jiisasnoŋ kambaŋ iikanoŋ kotakota qama kokaeŋ jero, “Amana, nii kokoosuna goo boroganoŋ anjeŋ.” Kaeŋ jeŋ sewaŋ aasoŋ konoga horoŋ komuro.

---

* **23:35:** Ond 22.7 * **23:36:** Ond 69.21 * **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5

47 Komuro iwoi kolooroti, kawali galenoŋ ii iima Anutu
mepeseeŋ kokaeŋ jero, “Iinoŋ mono oŋanoŋ eja solaŋaga
kolooja.”
48 Ejemba tuuŋ kuuya ii iibombaajoŋ kaŋ ajoroogiti,
iyoŋonoŋ iwoi ii kolooro iima wosogia juno waŋ giliŋ mo-
tomotooŋ mirigianoŋ keŋgi.
49 *Keŋgito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyoŋonoŋ
sigeŋsigeŋ nama ii uuŋ iigi. Emba tosianoŋ Jiisas otaaŋ
Galiliga kagiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nama ii iigi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

50-51 Juuda yoŋoonoŋ taoŋ qata Arimatia iikanoŋa eja
awaa qabuŋayawo qata Joosef iinoŋ kaaŋagadeeŋ karo.
Iinoŋ Anutu bentotombaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mam-
boma laligoro. Iinoŋ Juuda yoŋoo jigo kaunsol tuumbaa
jotamemeya laligoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ somoŋgoŋ aŋgiti,
iikawaa uumotooŋ mende ano.
52 Iinoŋ Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya memam-
baajoŋ qisiro.
53 Qisiŋ uma qamoya maripoononŋga metegoŋ meŋ ka-
maaŋ opo taaŋanoŋ esuuro. Esuuŋ meŋ qasirinoŋ kema
jamo kobaa moŋ ururooŋ qamo moŋ kanoŋ mende aŋgiti,
iikanoŋ Jiisaswaa qamoya ii ano.
54 Sabat kendoŋ rarawaa iwoiya mozozoŋgogiti, (ne-
muŋgawoŋ) iikawaa weeŋa jaayanoŋ kememambaa ano.
55 Kememambaajoŋ ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti,
iyoŋonoŋ Joosefwaa kanianoŋ qasirinoŋ kema iinoŋ Jiisas-
waa qamoya meŋ jamo kobaanoŋ anoti, ii iigi.
56 *Iikanoŋa eleema mirinoŋ kema jiniŋ sambori
uŋkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanoŋ
moriwombaajoŋ mozozoŋgogi. Mozozoŋgogito, Moosesnoŋ
Kana qaanoŋ Sabat kendombaajoŋ jeŋ kotoro eroti, ii otaaŋ
haamo meŋ eeŋ ragi. Kiaŋ.

24

Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro.
Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Sonda umugawodeeŋ gomaŋ
ano emba yoŋonoŋ waama jiniŋ marae uŋkoowagawo mozo-
zoŋgogiti, ii meŋ qasirinoŋ keŋgi.
2 Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata
qetano kenoti, ii iigi.

* **23:49:** Luuk 8.2-3 * **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14

3 Ii iima jamo kobaawaa uutanoŋ ugito, Poŋ Jiisaswaa
qamoya mende mokoloogi.
4 Kawaajoŋ uugia uma kamaaro moma naŋgi eja woi
malekugara taaŋa kokobilibiliawo yoronoŋ bagianoŋ nani
iriigi.
5 Ii iriima awawaliŋ balonoŋ kemeŋ adaragogi kokaeŋ
iŋijori, “Jaawo kotiiŋ laligoji, ii mono nomaembaajoŋ
koomuya yoŋoo batugianoŋ moŋganju?
6 *Iinoŋ koi mende ejato, mono gbiliŋ waaja. Galili
prowinsnoŋ laligoŋ qaa iŋijoroti, ii mono romoŋgowu:
7 Iinoŋ kokaeŋ jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋa
memelolo meŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo
boronoŋ keno maripoonoŋ qegi komuŋ weeŋ karooŋ
kolooro gbiliŋ waabaa.’ ”
8 Kaeŋ jeri qaaya ii momogianoŋ keuro romoŋgogi.
9 Kaeŋ romoŋgoŋ qasirinoŋga eleema kaŋ iwoi kuuya
kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaaŋa
kuuya ii iŋijogi.
10 Qaa ii iŋijogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria
Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaaŋa yoŋowo laligogiti,
iyoŋonoŋ ii kaŋ aposol ii iŋijogi.
11 Buju qaa ii iŋijogito, ii mogi qaa omayaaŋ kolooro ii
mende moma laarigi.
12 Mende moma laarigito, Piitonoŋ waama bobogariŋ
qasirinoŋ kema jamo kobaawaa uutanoŋ uuro keno opo
taaŋa esuugiti, iikayadeeŋ raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti,
ii aŋodeeŋ romoŋgoŋ waliŋgoŋ mirinoŋ eleeno. Kiaŋ.

Gowoko woiyanoŋ Emeus kananoŋ keni.
Maak 16.12-13

13 Weeŋ iikanondeeŋ Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga
woiyanoŋ Jerusalem siti mesaoŋ gomaŋ qata Emeus sewen
mail kanoŋ kembojoŋ keni.
14 Kananoŋ kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyaŋgarodeeŋ
amiŋ mori.
15 Ii amiŋ moma kania jeŋ bimooŋ keni Jiisasnoŋ aŋo
kosogaranoŋ keuro motooŋ keŋgi.
16 Keŋgito, jaagara kojaŋgiro ii mende iima kotori.
17 Mende iima kotori kokaeŋ irijoro, “Oro aŋgarodeeŋ naa
qaaga kananoŋ amiŋ moma kajao?” Kaeŋ irijoro doroŋ ama
wosobiri jaajaa uuŋ iima nani.
18 Iima nama yoroonoŋga moŋ qata Kliopas iinoŋ kokaeŋ
qisiŋ muro, “Pasowa kendonoŋ iwoi kolooroti, ii Jerusalem

* **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

ejemba kuuyanoŋ moju. Gii motooŋgonoŋ wabaga koloon ii mende mojaŋ me?"

19 Qisiŋ muro "Ii naama?" jero moma kokaeŋ ijori, "Nazaret eja Jiisaswaanoŋ iwoi kolooroti, mono ii. Iinoŋ gejatootoo ejaga laligoŋ Anutu ano ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nanamemeŋ ku-usuŋawo ama qaa kotakota jeŋ laligoro.

20 Kaeŋ laligoro ananaa jigo gawoŋ galenana ano galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ ii wama gawanawaa boronoŋ aŋgi komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegoro maripoonoŋ qegi komuro.

21 Iinoŋ Israel kanagesonana kasanoŋga isama dowenana mewaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligoninto, 'Yei!' Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii kolooro laligoŋ kouniŋ kete somaŋa karooŋ koloodaboroja.

22 "Ii mende sokono kete nonoonoŋga emba tosianoŋ qaanoŋ kuuŋ waliŋgoŋ nonoŋgi laligojoŋ. Yoŋonoŋ gomaamba amandiinoŋ qasirinoŋ kema

23 qamoya mende mokoloon eleema kokaeŋ jejuya, 'Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleeŋ uŋa iiniŋ yoronoŋ 'Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoja,' jeri mojoŋ.

24 Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ qasirinoŋ kema emba yoŋonoŋ qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Roŋ gbameŋa iijuyato, iyaŋa mende iijuya."

25 Qaa ii moma kokaeŋ irijoro, "Yei! Oŋo gejatootoo yoŋonoŋ qaa jegiti, ii kuuya mono naambaajoŋ ataqataŋ ama ajojoon gaonjaajaa laligoŋ mende moma laariju?

26 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ siimbobolo kaaŋa momago iyaŋaa asamararaŋ uutanoŋ ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?"

27 Kaeŋ irijoŋ Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ qaa jegiti, iikanoŋa kanaiŋ iyaŋaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jeŋ asariŋ orono.

28 Jeŋ asariŋ oroma kema gomaŋ kembojoŋ jeŋ keniti, ii dodowiŋ kanoŋ toroqeŋ kemambaajoŋ moro.

29 Kaeŋ moroto, yoronoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ ijori, "Gomaŋ mare kolooro weeŋ jaayanoŋ kememambaajoŋ anja. Kawaajoŋ saanoŋ norowo rama ewa." Kiaŋ ijori yorowo mirinoŋ uma ragi.

30 Rama yorowo nene newombaajoŋ ama bered meŋ kotuegoŋ motoŋ oromambaajoŋ ano iwoi kokaeŋ kolooro:

31 Iikanondeeŋ jaagaranoŋ tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri.

32 Kaeŋ kolooro aŋgarodeeŋ kokaeŋ amiŋ mori, "Kana somatanoŋ Buŋa Terewaa qaa jeŋ kania jeŋ asariŋ noronji,

kambaŋ iikanondeeŋ mono uunaranoŋ gere jejiwaa so mojo.”

33 Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ waama Jerusalem sitinoŋ eleema
keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yoŋowo ajoroon raŋ-
iti, ii mokoloon oŋoni.

34 Mokoloon oŋoni kokaeŋ iŋijori, “Poŋnoŋ mono hoŋa
waama Saimombaanoŋ asugijaa.”

35 Kaeŋ iŋijori iyaŋgoro kananoŋ iwoi kolooro ano bered
motoroti, kambaŋ iikanoŋ uugara tooro moma kotori,
iikawaa sunduya meŋ oŋoni. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowoko tuuŋa asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

36 Gowokouruta yoŋonoŋ qaa ii amiŋ moma ragi iikanon-
deeŋ Jiisas aŋo batugianoŋ asugiŋ nama kokaeŋ iŋijoro,
“Alauruna, luaenoŋ mono oŋowo ewa!”

37 Kaeŋ iŋijoro toroko moma jeneŋgia ororo “Ome
kokoosuga iijoŋ,” iikaaŋ romoŋgogi.

38 Kaeŋ romoŋgogito, kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo nomaembaa-
joŋ aaruŋ momo kaaŋa uugianoŋ kolooja?

39 Nii neeno koi laligojeŋ. Ii mono aŋgio kana borona uuŋ
iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo
nambe niiju. Mono noosiriŋ niima kotowu.”

40 Kaeŋ iŋijoŋ kana boria qendeema oŋono.

41 Qendeema oŋonoto, ii korisorogiaajoŋ kileŋ mende
moma laariŋ waliŋgoŋ ragi kokaeŋ qisiŋ iŋijoro, “Nem-
banenegia moŋ koi raja me qaago?”

42 Kaeŋ qisiŋ iŋijoro sora jejetaa kitia moŋ mugi.

43 Mugi meŋ nero iigi.

44 Nero iigi kokaeŋ iŋijoro, “Nii oŋowo laligoŋ kambaŋ
kanoŋ qaa iŋijowe mogiti, iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokanoŋ
kolooro iiju. Niinoŋ kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo qaa ii
Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yoŋoo Buju Tere
ano Ondino (Buŋa rii) buknoŋ oogita eji, ii kuuya mono
hoŋawo koloodaborowaa.”

45 Kaeŋ iŋijoŋ iikanondeeŋ Buŋa Terewaa kania moma
kotowutiwaajoŋ uugia metooro.

46 Metooŋ kokaeŋ iŋijoro, “Qaa kokaeŋ oogita eja: Kraist-
noŋ siimbobolo moma komuŋ somaŋa karooŋ kolooro
koomunoŋga waabaa.

47 Kawaajoŋ oŋonoŋ mono Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ
Buŋa qaa noo qananoŋ jeŋ asariŋ kantri kuuya sokoma
kema uukuukuu meŋ oŋomakebu. Daeŋ yoŋonoŋ uu-
gia meleembuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo siŋgisoŋgogia
soŋgbama mesaowaa.

48 “Qaa ii hoŋawo kolooro ano koloowaati, oŋo ii kolooro
iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nambu.
49 *Mobu! Maŋnanoŋ kaleŋ oŋombaatiwaa qaa so-
moŋgoroti, niinoŋ ii wasiwe uugianoŋ kemebaa. Eukanoŋa
ku-usuŋ ambe qagianoŋ ubaa. Oŋo mono siti koi kanoŋ
iikawaajoŋ mamboma rama laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro.
Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

50 *Jiisasnoŋ qaaya jedaboroŋ gowokouruta uŋuama kema
Betani gomaŋ kosianoŋ keuma iikanoŋ boria metaama
kotuegoŋ oŋono.
51 Kotuegoŋ oŋono iikanondeeŋ Anutunoŋ wano
oŋomesaoŋ Siwenoŋ uro.
52 Uro korisoro somata moma usugoŋ waeya meŋ mepe-
seeŋ muŋ Jerusalem eleeŋgi.
53 Eleema suulaŋ jiwowoŋ jigonoŋ laligoŋ Anutu mepe-
seeŋ muŋ laligogi. Kiaŋ.

* **24:49:** Apo 1.4 * **24:50:** Apo 1.9-11

Jon
Oligaa Buŋa Jonoŋ Ooro.
Jeŋ-asa-asari

Jonoŋ iyaŋaa qata Oligaa Buŋa kokanoŋ asuganoŋ mende ooroto, iyaŋaajoŋ kokaeŋ jeja, “Gowoko Jiisasnoŋ uutanoŋ jopagoŋ muroti.” (19.26) Jonoŋ uujopa uukalembaa qaaya ii kaparaŋ koma jeŋkeja. Jonoŋ Oligaa Buŋa koi ii ejembanoŋ qaa kokaeŋ moma kotowutiwaajoŋ (20.31) ooro, “Jiisas Kraist ii baloŋ ejagadeeŋ mende laligoroto, oŋanoŋ Anutuwaa Meria ano Hamoqeqe Toya kolooja. Oŋo mono ii moma laariŋ iikanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloowu.” Jiisasnoŋ wala Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa jetaga laligoro. (1.1) Kaeŋ laligoŋ namo ejaga kolooŋ esuŋmumuya ano momoya ii aiwese aŋgoleto meŋ iikanoŋ qendeeno. Ii qendeema bentotombaa kania jeŋ asariro tosianoŋ uugia meleeŋgi tosianoŋ kileŋ yaŋgiseŋ aŋgi.

Jiisasnoŋ kokaeŋ kolooja, jero: Hamoqeqe Toya (4.26), laaligowaa nene wota (6.35), Siwe gomaŋ eukawaa buŋaga (8.23), beŋsakoŋ tetegoya qaa (8.58), namowaa asasaga (9.5), nagu (10.7), lama galeŋ awaa (10.11), Anutuwaa Meria (10.36), Poŋ ano Boi (13.13), koomunoŋga waawaataa Toya ano laaligo kombombaŋaa Toya (11.25), kana hoŋa, qaa hoŋa ano laaligo kombombaŋa (14.6), wain gere hoŋa (15.1), tere waŋa mutuya ano tetegoya A ano Z (Ais 1.8), Mutuya ano Konoga (Ais 1.17) ano kaaŋ kaaŋa.

Jiisasnoŋ gowokouruta oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoroti, gejanono qaa konoganoŋ (Boŋ 13-17) ii tororo qendeenja. Qaa ii naaŋawo. Koomunoŋga waamago Piito meŋ kotiiwaatiwaajoŋ kokaeŋ qisiro: “Nii jopagoŋ nonjaŋ me qaago? Kaeŋ koloojaŋi, kiaŋ mono alauruna kalaŋ koma oŋomba.”

Buk kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-18
Jon Oomulu eja ano gowokouruta mutuya 1.19-51
Jiisasnoŋ qenjaaro gawoŋ mero 2.1–12.50
Tetegoyanoŋ Jerusalem kaŋ laligoŋ komuro 13.1–19.42
Gbiliŋ waama alauruta kolooŋ oŋono 20.1-31
Galili kaŋ gowokouruta kolooŋ oŋono 21.1-25

Anutuwaa qaa jeta laaligoyawo.

1 Kanakanaiyanoŋ monowaa monoyanoŋga qaa je laligoro. Iinoŋ laaligowaa kania naŋgoŋ jeŋ waama laligoro.

Qaa je iinoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoŋ waaro ano aŋo beŋsakoŋ Anutugadeeŋ kolooja.

2 Qaa je iinoŋ kanakanaiyanoŋ Anutuwaa kooroŋanoŋ laligoro.

3 Iwaa kooroŋanoŋ laligoŋ ilaaŋ muro iwoi kuuya kolooro. Iwoi moŋ mende ilaaŋ munaga, ii mende koloonaga.

4 Qaa je iinoŋ laaligowaa bemunjaleya kolooja. Iwaanoŋ laaligo kombombaŋa iikanoŋ ejemba meŋ asariŋ oŋono iima laligoŋ waagi.

5 Asasagayanoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ asariŋkejato, paŋgamanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ asasagaa kania ii mende moma asariŋ laligoŋ kougi. Kiaŋ.

6-7 *Anutunoŋ ejemba kuuya asasagaya moma laariwutiwaajoŋ moma qele eja qata Jon wasiro asugiro. Asugiŋ kaŋ asasagaa kania iŋisaama naŋgoŋ jeŋ laligoro.

8 Jon aŋo asasaga ii mende kolooŋ laligoroto, iinoŋ asasagaa kania ii naŋgoŋ jeŋ laligoro.

9 Asasaga oŋaboŋa iinoŋ ejemba gomaŋ so meŋ asariŋ nonomakeji, iinoŋ namononoŋ asugimambaajoŋ ano.

10 Iinoŋ kanakanaiyanoŋ gomaŋa gomaŋa iikawaa ilawoilaya kuuya ii nemuŋ koma oŋono koloogi. Koloogi aŋo batugianoŋ laligoŋ kouroto, baloŋ ejembanoŋ kileŋ ii mende moma kotoŋ muŋ tompiŋ laligogi.

11 Kaeŋ tompiririŋ laligogi iyaŋaa gomaŋ mirianoŋ karo kanagesourutanoŋ zizi togoŋ telambelaŋ ama gema qeŋ mugi.

12 Kaeŋ aŋgito, daeŋ yoŋonoŋ koma horoŋ muŋ qabuŋaya moma moma laarigiti, iinoŋ mono kuuya iyoŋoojoŋ kana meleuro kokaeŋ kolooro: Aŋo nemuŋ koma ku-usuŋ oŋono kolokoloo doŋgoga kolooŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloogi.

13 Anutuwaa uusiiŋanoŋ nemuŋ koma oŋono koloogi. Namo ejanoŋ siiŋa otaaŋ embiawo qaa somoŋgoro koro ama mera mero kolooji, iyoŋonoŋ kana kaaŋa iikanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa mende koloogi. Kiaŋ.

14 Qaa je iinoŋ eja sele busuwo koloon batunananoŋ kema kaŋ laligoro. Kaeŋ laligoro akadamuya uuŋ iima laligoniŋ. Maŋanoŋ Meria motooŋgowaajoŋ akadamuya kuuya ama aoŋ koma muro qaita moŋ laligoji, iinoŋ mono iikawaa so kaleŋmoriaŋanoŋ uuta saa qero akadamuyawo koloon kambaŋ so qaa hoŋ toontooŋa jeŋ laligoro.

15 Jonoŋ eja iikawaa kania naŋgoŋ kokaeŋ qama jeŋ laligoro, “Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo gemananoŋ eja moŋ

* **1:6-7:** Mat 3.1; Maak 1.4; Luuk 3.1-2

kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ wala laligoro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta kolooja." Jon Oomulu ejanoŋ kaeŋ jeŋ laligoro.

16 Kaleŋmoriaŋanoŋ eja iikawaa uuta saa qero akadamuyawo laligoroti, iinoŋ mono iikawaa so kotuegoŋ nonoma laligoro. Kotumotueya ii kambaŋa kambaŋa maaro kuuya nonoo qanananoŋ uro laligoniŋ.

17 Moosesnoŋ Kana qaanana nemuŋ kono kolooroto, Jiisas Kraistnoŋ qaa hoŋa ninisaama Anutuwaa kaleŋmoriaŋa nemuŋ kono asuganoŋ kolooro.

18 Namo eja moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiro. Meria motooŋgonoŋ Maŋaa wosoyanoŋ laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono namonoŋ kamaaŋ kania ninisaano moniŋ. Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ iyaŋaa kania jeŋ asariro.
Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Luuk 3.1-18

19 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ ano jiwowoŋ jigowaa weleŋqeqe tosaaŋa Jerusalem sitinoŋga wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi. Kaŋ qisiŋ muŋ jegi, "Gii naa ejaga koloojaŋ? Kaniaga nomaeŋ?" Kaeŋ jegi kaniaya iŋisaama iŋijoro.

20 Kaniaya mende qakoonoto, asuganoŋ kokaeŋ jokolooro, "Niinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojeŋ."

21 *Kaeŋ jokolooro kaparaŋ koma qisiŋ mugi, "Gii mono eja moroga koloojaŋ? Gii Elaija koloojaŋ me qaago?" Qisiŋ mugi "Qaago!" jero. "Gii gejatootoo eja moŋ koloojaŋ me qaago?" Kaeŋ qisigi "Kaaŋ qaago!" meleeno.

22 Meleeno qisigi, "Gii moroga koloojaŋ? Wasiŋ nonoŋgi kajoŋi, iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ meleema iŋijowonaga? Gii geeŋgaa kaniaga nomaeŋ jeŋ asariwaga?"

23 *Qisigi kokaeŋ iŋijoro,

"Gejatootoo eja Aisaianoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,
'Nii gajoba koloon baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ laligoŋ
kokaeŋ qamakejeŋ: Poŋnoŋ kawa-oo!
Kawaajoŋ oŋo mono uugia mindiŋgoŋ kania meleuŋ
meagowu.' Nii kawaa qele gajobaya koloojeŋ."

24 Eja wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) ejaga koloogi.

25 Yoŋonoŋ mombo kokaeŋ jeŋ qisiŋ mugi, "Gii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojaŋ ano Elaija me gejatootoo eja yoŋoonoŋga moŋ mende koloojaŋi, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ ejemba oomulu meŋ oŋomakejaŋ?"

---

* **1:21:** Dut 18.15, 18; Mal 4.5 * **1:23:** Ais 40.3

26 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ apu
tooŋnoŋ oŋomoriŋkejento, eja moŋ oŋo mende moma koto-
juti, iinoŋ koi batugianoŋ nanja.
27 Eja moŋ noo gemananoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ laligoweti,
iinoŋ mono ii kolooja. Iinoŋ kaŋ nii nuuguŋ somatana
kolooŋ laligowaatiwaajoŋ niinoŋ iwaa kosianoŋ kema
wayaŋgesoya besaaŋ kana esuyaa kasia isamambaa amaqa-
mamaa amaŋa.”
28 Jonoŋ Jordan apu leegeŋanoŋ gomaŋ qata Betani
iikanoŋ laligoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoro. Iwoi
ii iikanoŋ kolooro. Kiaŋ.

Jonoŋ Jiisaswaajoŋ “Anutuwaanoŋ lama meriaga,” jero.

29 Ii kolooro gomaŋ ano Jonoŋ Jiisas sigeŋsigeŋ karo iima
jero, “Iigi, eja ii Anutuwaanoŋ lama meriaga. Iinoŋ mono
baloŋa baloŋa ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratiro
solaŋaniwoŋa.
30 Niinoŋ mombaajoŋ qaa jeŋ laligoweti, iinoŋ mono ii
kolooja. Kokaeŋ jeŋ laligowe: Noo gemananoŋ eja moŋ
kawaati, niinoŋ mende koloowe iinoŋ walagadeeŋ laligoŋ
waaro. Kawaajoŋ iwaa qabuŋayanoŋ mono nii nuuguŋ uuta
kolooja.
31 Niinoŋ ii wala mende moma kotoweto, Anutunoŋ kani-
aya Israel ejemba nono ninisaano moboŋatiwaajoŋ moja. Ii
moma nii wasiŋ nono kaŋ oomulu meŋ oŋomakejeŋ.”
32 Jonoŋ kaeŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama naŋgoŋ kokaeŋ
iŋijoro, “Uŋa Toroyanoŋ mono Siwenoŋga kamaaŋ kewo
kooŋ kaaŋa iwaa waŋanoŋ kamaaŋ koma raro iibe.
33 Niinoŋ ii wala mende moma kotoŋ laligoweto, moŋnoŋ
ejemba oomulu meŋ oŋomaŋatiwaajoŋ wasiŋ nonoti, iinoŋ
kokaeŋ nijoro, ‘Uŋa Toroyanoŋ mombaa waŋanoŋ kamaaŋ
koma raro iibagati, iinoŋ mono Uŋa Toroya ejemba uu-
gianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa.’
34 Niinoŋ ii iibetiwaajoŋ ama kaniaya kokaeŋ naŋgoŋ
jejeŋ, ‘Iinoŋ Anutuwaa Meria kolooja.’ ” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya oŋoono.

35 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano Jonoŋ mombo apu goraayanoŋ
iikanondeeŋ keno gowokouruta yoŋoonoŋga woinoŋ iwo
motooŋ naŋgi.
36 Naŋgi Jiisasnoŋ iikanoŋ uŋuuguŋ kenoti, ii tororo uuŋ
iigigiiŋ jero, “Eja ii mono iibao. Iinoŋ Anutuwaanoŋ lama
meriaga kolooja.”
37 Kaeŋ jero gowoko woi yoronoŋ qaa ii moma Jiisaswaa
gematanoŋ keni.

38 Keni Jiisasnoŋ eleema gematanoŋ kariti, ii iriima kokaeŋ
qisiŋ orono, “Oro moroga moŋgama kajao?” Iikaeŋ moma
meleema ijori, “Somatanara, gii miri dakanoŋ eŋ laligojaŋ?”
(Juuda yoŋonoŋ ‘Somatanana’ qaa ii boiwaajoŋ jeŋkegi.)
39 Kaeŋ ijori meleeno, “Mono kaŋ iibao!” Kaeŋ meleeno
weeŋ jaaya eleeno 4 kilok kawaa so kolooro. Weeŋ jaaya
meleeno iikanoŋ motooŋ kema miri dakanoŋ eŋ laligoroti, ii
iigi. Ii iima kanoŋ iwo laligori gomaŋ siŋsiŋgoŋ tiiro mesaoŋ
kari.
40 Jonoŋ qaa jero gowoko woita moma Jiisaswaa
gematanoŋ keniti, iyoroonoŋga mombaa qata Andruu,
dataa qata Saimon Piito.
41 Andruu iinoŋ wala data Saimon mokoloon kokaeŋ ijoro
moro, “Noro mono Hamoqeqe Toya mokoloojota.” Hamo-
qeqe Toya ii Griik qaanoŋ Kraist.
42 Kaeŋ jeŋ data wama Jiisaswaanoŋ keni. Keni Jiisasnoŋ
Saimon tororo uuŋ iigigiiŋ jero, “Gii Saimon, Jombaa meria
koloojanto, niinoŋ qaga Siifas qabe ewaa.”* Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono.

43 Gomaŋ ano Jiisasnoŋ Galili prowinsnoŋ kemambaajoŋ
kema kananoŋ eja qata Filip mokoloon kokaeŋ ijoro, “Gii
mono nii notaaŋ kawa!”
44 Filipnoŋ Andruu ano Piito yorowo gomaŋgia motooŋa.
Taoŋgia qata Betsaida.
45 Filipnoŋ eja qata Natanael mokoloon kokaeŋ ijoro,
“Moosesnoŋ eja mombaajoŋ Kana qaanoŋ oorota gejatootoo
yoŋonoŋ toroqeŋ oogita eji, nono mono eja ii mokoloojoŋa.
Eja ii qata Jiisas, maŋaa qata Joosef, gomaŋa qata Nazaret.”
46 Natanaelnoŋ ii moma waliŋgoŋ jero, “Oo Nazaret! Ii
gomaŋ qandayaga. Iikanoŋa iwoi awaa moŋ koloowaatiwaa
so qaago.” Kaeŋ jero Filipnoŋ ijoro, “Mono kaŋ geeŋgo iima
kotowa!”
47 Kaeŋ ijoro moma Jiisaswaanoŋ kaŋ kouro iima iwaajoŋ
qaa kokaeŋ jero, “Iibu! Eja koi kanoŋ mono Israel eja hoŋa
kolooja. Uutanoŋ gbiŋgbaoŋ qolomoloŋgoya qaa.”
48 Kaeŋ jero Natanaelnoŋ qisiŋ muŋ jero, “Gii mono
nomaeŋanoŋ nii moma kotoŋ nonjaŋ?” Kaeŋ jero Jiisasnoŋ
meleema ijoro, “Gii fig gere† umuganoŋ rana giima kotowe.
Wala giima kotowego Filipnoŋ kawaa gematanoŋ giima
goono.”

---

* **1:42:** Siifas ii Griik qaanoŋ Piito, ananaa qaanoŋ jamo karanjaŋ. † **1:48:** Fig ii sambi kaaŋaya. Ii gawoŋgianoŋ komogi kota naaŋawo kolooro kambaŋ mamaga neŋ laligoju.

49 Kaeŋ ijoro Natanaelnoŋ meleema ijoro, “Oo Somatana,
gii mono oŋanoŋ Anutuwaa Meria koloojaŋ. Gii Israel
nonoonoŋ eja Poŋga laligojaŋ.”
50 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ meleema ijoro, “Nii wala
kokaeŋ jejeŋ, ‘Gii fig umuganoŋ rana giibe.’ Kaeŋ jeŋ
asugijeŋiwaajoŋ moma laariŋ nonjaŋ. Anutuwaanoŋ ku-
usuŋ koi iima mojaŋi, ii mono iwoi melaada kolooja. Hoŋa
somata ii mono kanageŋ iima moma laligowaga.”
51 *Kaeŋ ijoŋ toroqeŋ ijoro, “Niinoŋ qaa hoŋ tooŋa moŋ
kokaeŋ jewe moba: Kanageŋ noo gowokouruna koloogi
kotoŋ kondooŋ oŋombe jaameleeŋ uŋa kokaeŋ iibuya: Siwe
nagunoŋ tano Anutuwaa gajobaurutanoŋ asugiŋ Siwe go-
mambaa Eja Hoŋaanoŋ uma kamaaŋ aŋgi iŋiibuya.” Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ apu meŋ letono wain kolooro.

1 Jiisasnoŋ Filip ano Natanael oroono weeŋ karooŋ
tegoro laligogi moŋnoŋ agomiŋ aoaowaa maraŋ lombaŋ ano
ajoroogi. Ii Galili prowinswaa gomaŋ qata Kaana iikanoŋ
aŋgi. Jiisaswaa nemuŋanoŋ kanoŋ motooŋ kema ragi.
2 Jiisas ano iwaa gowokouruta ii kaaŋagadeeŋ horoŋ
oŋoŋgi lombanoŋ motooŋ ragi.
3 Iikanoŋ ragi wain apunoŋ qaono Jiisaswaa nemuŋanoŋ
meria ijoro, “Yoŋoonoŋ wain apu qaonja.”
4 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Nemuna, ii nomaeŋ
amaŋatiwaajoŋ jejaŋ? Jeŋ kotoŋ nonjaŋ me? Noo aŋgoleto
meme kambananoŋ mende kaŋ kuuro laligojeŋ.”
5 Kaeŋ jero moma weleŋqeqeuruta kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ
iwoi mombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋombaati, ii mono otaaŋ ambu.”
6 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ Kana qaa-
gia otaaŋ borogia soŋgbama laligoŋkegi. Iikawaa so miri
iikanoŋ koworaŋeŋ somata 6 raro. Koworaŋeŋ motomotooŋ
ii apu konoŋ 8 me 12 iikanoŋ kemeŋ saa qenagiwaa soga
ragi.
7 Jiisasnoŋ ii iima kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono apu kosoŋ
kaŋ maagi koworaŋeŋ koi saa qewa.” Kaeŋ jero moma
jerotiwaa so aŋgi.
8 Koworaŋeŋ ii saa qegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Mono
apu qaga kosoŋ meŋ kema lombaŋ galeŋ mubu.” Jeŋ kotoŋ
oŋono meŋ keŋgi.
9 Kosoŋ keŋgito, galenoŋ apu letoma wain kolooroti, ii
neŋ naaŋa moma daeŋkaya meŋ kagiti, ii mende moma
asariŋ aaruro. Aaruroto, weleŋqeqe apu kosogiti, iyoŋonoŋ
ii moma jegi galenoŋ maraŋ lombaŋ toya oono karo.

* **1:51:** Jen 28.12

10 Karo kokaeŋ ijoro, “Maraŋ kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ
wain apu awaa ii wala meŋ kaŋ oŋomakeju ano ii neŋ
eŋkalooloŋ meŋ aogigo wain apu naaŋa qaa ii kanageŋ
oŋomakeju. Giinoŋ wain apu awaa ii wala aŋgoŋ koma
mende oŋoma ketego koi kambaŋ uuguŋ meŋ kajaŋ. Ii sili
morota moŋ anjaŋ.”
11 Jiisasnoŋ aŋgoleto mutuya koi ii Galili prowinswaa
gomaŋa qata Kaana iikanoŋ mero. Ii meŋ iikanoŋ ku-usuŋa
asuganoŋ iŋisaano. Kaeŋ iŋisaano gowokourutanoŋ moma
laariŋ mugi.
12 *Jejelombanoŋ laligogi tegoro Jiisaswaa nemuŋkoaaŋa
ano gowokouruta yoŋonoŋ gomaŋgianoŋ Kaperneam keŋgi.
Iikanoŋ kema somaŋa tosia toroqeŋ laligogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigo jeŋ kobooro.
Mat 21.12-13; Maak 11.15-17; Luuk 19.45-46

13 *Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendoŋ
kambaŋa dodowiro. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima ko-
booŋ nunuuguroti,* iikawaajoŋ aisoowombaajoŋ aŋgi Jiisas-
noŋ kaaŋagadeeŋ gomaŋa mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ uro.
14 Sitinoŋ uma jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ keuma
iwoi kokaeŋ mokolooro: Ejemba bulmakao ejia, lama ano
kewo kooŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi ano tosianoŋ
moneŋ utekute ambombaajoŋ ragiti, ii iŋiiro.
15 Ii iŋiima kasanoŋ tape (qoilomu) miziziiŋ iikanoŋ
oŋootiŋ uŋuro. Uŋuŋ ejemba ii kuuya konjoma oŋoma
lama bulmakaogiawo jiwowoŋ jigononga oŋotaaro. Utekute
ejemba yoŋoonoŋ soojaakota qewagoro kamaaro peragia
metama maaro keno.
16 Kewo sewaŋgia mewutiwaajoŋ aŋgiti, ejemba ii kokaeŋ
jeŋ oŋono, “Iwoi ii mono meŋ togoŋ seleeŋgeŋ kembu. Oŋo
noo Maŋnaa jiwowoŋ jigo koi mono naambaajoŋ utegogi
koŋkororo miri kaaŋa kolooja?”
17 *Kaeŋ jeŋ oŋono Buŋa qaa moŋ gowoko yoŋoo mo-
mogianoŋ kouro romoŋgogi. Qaa ii kokaeŋ oogita eja,
“Noo uunanoŋ goonoŋ jigo ii kowoga ewaatiwaajoŋ kaparaŋ
kombe iikanoŋ uunanoŋ neqaŋ gere kaaŋa jero majakaka
iikanoŋ ji mokolooŋkejeŋ.”
18 Ii konjoma oŋono Juuda jotamemeya yoŋonoŋ temboma
waama Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii mono
naa aŋgoleto moŋ ana ku-usuŋga iiniŋ sokoma nononogo
tere kaaŋa anaga?”

---

* **2:12:** Mat 4.13 * **2:13:** Eks 12.1-27 * **2:13:** Anutunoŋ Iijipt kanoŋ Israel ejemba niniima kobooŋ nunuuguroti, iikawaa korisoroya ii Kooŋ qaanoŋ Pasowa. Eksodus, Mootogo 12.15 * **2:17:** Ond 69.9

19 *Kaeŋ qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Oŋonoŋ
jiwowoŋ jigo koi kondeeŋgi namonoŋ kamaaro niinoŋ ii
weeŋ karoombaa uutanoŋ metaama kuumaŋa.”
20 Meleema oŋono kokaeŋ ijogi, “Gbani 46:waa uutanoŋ
jiwowoŋ jigo koi meŋ laligoŋ medaborogita nanja ano giinoŋ
ii weeŋ karoombaa uutanoŋ mono nomaeŋ ama metaama
kuunaga?”
21 Kaeŋ ijogito, Jiisasnoŋ jigowaa qaa ii iyaŋaa seliaa
sareaga jero.
22 Jiisasnoŋ kanageŋ koomunoŋga waaro sareqaa jeroti, ii
kambaŋ iikanoŋ gowokouruta yoŋoo roromoŋgogianoŋ kaŋ
kono moma asarigi. Ii romoŋgoŋ Jiisasnoŋ qaa jeroti, ii ano
Buŋa qaa oogiti, ii kuuya moma laarigi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ ejemba kananana modaboroja.
23 Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ kiaŋkomu kendombaa kam-
baŋanoŋ laligoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo meroti, ii ejemba
mamaganoŋ iima qata moma laariŋ iwaanoŋ rapiŋgogi.
24 Rapiŋgogito, Jiisasnoŋ ejemba kuuya yoŋoo kanagia
moma kotodabororo. Kawaajoŋ ejemba kuuya mende
moma laaridaboroŋ oŋoma qaagiaa baatanoŋ mende kema
laligoro.
25 Ejemba uugianoŋ qaa iwoi eroti, Jiisas moŋnoŋ ejemba
uugiaa kania ii isaama qendeema mubaatiwaa so mende
kolooro. Mono aŋo ii moma kotoro. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Nikodeemus uumeleembaa kania kuma muro.
1 Juuda kanagesowaa jigo kaunsol batugianoŋ
jotamemeya eja moŋ qata Nikodeemus laligoro. Iinoŋ
Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋ nano.
2 Iinoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ Jiisaswaanoŋ kouma kokaeŋ
ijoro, “Somatana, gii aŋgoleto meŋkejaŋi, ii eja moŋnoŋ
Anutu iwo mende nano aŋodeeŋ memambaa amamaaŋkeja.
Kawaajoŋ gii Anutunoŋ nemuŋ koma gono boi koloojaŋ,
iikaeŋ mojoŋ.”
3 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ meleema muro, “Niinoŋ qaa hoŋa
tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Moŋnoŋ Anutuwaanoŋga
kolokoloo doŋgoga mende koloowaati eeŋ, iinoŋ mono Anu-
tuwaa bentotonoŋ keuma iimambaa amamaawaa.”
4 Meleema muro kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ ejemba waŋa
kolooŋ laligoŋgo kolokoloo doŋgoga ii mono nomaeŋ koloon-
aga? Iinoŋ mono nemuŋ goroŋ uutanoŋ keuro mombo koro
ama memambaa amamaawaa.”

* **2:19:** Mat 26.61; 27.40; Maak 14.58; 15.29

5 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ
kokaeŋ jewe moba: Moŋnoŋ oomulu meŋ mugi Uŋa Toroy-
anoŋ uutanoŋ kemero iikanoŋ kolokoloo doŋgoga mende
kolooji eeŋ, iikaaŋanoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ
keumambaa amamaawaa.
6 Balombaa nemuŋmaŋ oŋoonoŋga merabora koloojuti, ii
balombaa meraboraaŋaga. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nemuŋ
kono merabora kolooŋkejuti, ii mono Siwewaa merabo-
raaŋaga.
7 “Kawaajoŋ oŋo kolokoloo doŋgoga Anutuwaanoŋga
mende koloowuyati, ii mono mende sokonja. Qaa ii jewe
iikawaajoŋ mono mende aaruwa.
8 Haamonoŋ aŋaa jaajaa laŋ giliro otoŋa momakejanto,
ii dakaya qeŋ kaŋkeji ano dakaaŋ baageŋ qeŋ kemakeji,
giinoŋ iikawaa kania mende moma asarijaŋ. Uŋa Toroyanoŋ
ejemba nemuŋ koma oŋono kolokoloo doŋgoga koloogiti,
kuuya iyoŋoo kaniagia mono haamo kawaa so kolooja.”
9 Kaeŋ meleeno Nikodeemusnoŋ kiko qeŋ kokaeŋ jero, “Ii
mono nomaeŋ koloonaga?”
10 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Gii Israel kanageso kuma
nonomakejaŋ ano kileŋ qaa iikawaa kania mende moma
asarijaŋ. Ii mende sokonja.
11 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Nononoŋ
naama moma kotojoŋi, ii jeŋ iŋisaamakejoŋ ano naama
jaanananoŋ iima mojoŋi, ii naŋgoŋ jeŋkejoŋ. Kaeŋ amake-
jonto, oŋonoŋ kileŋ Buŋa qaanana ii mende moma aŋgoŋ
komakeju.
12 “Balombaa iwoiya jaanoŋ ii-iita kawaa qaaya jewe
moma mende moma laariŋ nonjuti eeŋ, niinoŋ Siwewaa
iwoiya mende ii-iita kawaa kania iŋijowe ii mono nomaeŋ
moma laariwuya?
13 Balombaa eja moŋnoŋ Siwenoŋ mende uroto, Siwe go-
mambaa Eja hoŋanoŋ Siwe gomanoŋ laligoŋ kamaaŋ kolooŋ
asugiroti, iinoŋ mono eleema Siwenoŋ ubaa.
14 *“Anutunoŋ Mooses baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ jeŋ ko-
toro kopa aenoŋ mokoleŋ uŋaya meŋ toonoŋ kosigoro nan-
oti, iikawaa so Siwe gomambaa Eja Hoŋa ii kosigogi uma
nambaa.
15 Ejemba ii moma laariŋ mujuti, iyoŋonoŋ kuuya laaligo
kombombaŋa mokoloon laligowutiwaajoŋ ama eu ubaa.
16 “Iikawaa kania ii kokaeŋ: Ejemba ii moma laariŋ
muŋkejuti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ tiwilaawaabotiwaajoŋ
Anutunoŋ baloŋ so jinoŋa qaa jopagoŋ nonono. Anana
kuuya letoma laaligo kotigaa buŋa koloowoŋatiwaajoŋ ama
Meria motooŋgo soro ii nonono.

* **3:14:** Jaŋ 21.9

17 Ejemba gomaŋ so laligoŋ kenjoŋi, Anutunoŋ
Meria ananaa qaanana jeŋ tegowaatiwaajoŋa qaagoto,
Merianoŋ hamo nunuro kantri so letoma oyaŋboyaŋ
koloowoŋatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.
18 "Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariji, Anutunoŋ iwaa
qaa jeŋ tegoro mende tiwilaawaato, moŋnoŋ Jiisas mende
moma laariŋ muji, Anutunoŋ iwaa qaa jeŋ tegoro laligoja.
Anutuwaa Meria motooŋgowaa qata mende moma laarijiwaajoŋ ama gere siawaa buŋa koloowaa.
19 Anutunoŋ baloŋ ejemba qaanana jeŋ tegoŋkeji, iikawaa
kania ii kokaeŋ: Asasaganoŋ namonoŋ kamaaŋ kolooroto,
ejembanoŋ nanamemeŋ bologa bologa ama meŋ laligogi.
Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa asasaga togoŋ uugia paŋgamambaa
nanamemenoŋ laŋ somoŋgoŋ laligoŋ kougi.
20 "Kuuya nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋonoŋ
Anutuwaa asasaga togoŋ gema qeŋkeju. Anutunoŋ
nanamemeŋgia bologa bologa ii iŋisaama jeŋ oŋono gamugia
mobubotiwaajoŋ toroko momakeju. Ii moma asasagaa
uutanoŋ mende keumakeju.
21 Mende keumakejuto, moŋnoŋ qaa hoŋa otaaŋ laligoji,
iinoŋ saanoŋ asasagayaa uutanoŋ keubaa. Anutunoŋ
sololooŋ muro nanamemeŋa ama meŋ laligoroti, iikawaajoŋ
nanamemeŋa iikanoŋ asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moja."
Kiaŋ.

Jon Oomulu ejanoŋ Jiisaswaa kania jokolooro.

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jedaboroŋ nama gowokouruta uŋuama
Jerusalem siti mesaoŋ Judia prowinswaa gomaŋ gematanoŋ
keŋgi. Iikanoŋ kema gowokouruta yoŋowo sonda tosia
toroqeŋ laligoŋ ejemba oomulu meŋ oŋoma laligoro.
23 Jiisasnoŋ kaeŋ laligoroto, Jonoŋ kaaŋagadeeŋ gomaŋ
qata Salim kawaa kosianoŋ laligoro. Gomaŋ qata Ainon
kanoŋ apu mamaga ero ano ejembanoŋ Jombaanoŋ kouma
oomulu meŋ oŋombatiwaajoŋ qisigi afaaŋgoŋ meŋ oŋoma
laligoro.
24 *Kambaŋ iikanoŋ Jon ii kapuare mirinoŋ mende ooŋgi
raro.
25 Juuda yoŋonoŋ hamo qeŋ aowombaajoŋ borogia
soŋgbama laligoŋkegi. Kawaajoŋ Jombaa gowokouruta
yoŋonoŋ Juuda eja mombo qaa iikawaa niinoŋgiinoŋ jeŋ
kanaiŋ jenoŋkooli aŋgi.
26 Kaeŋ aŋgi bimooro Jombaanoŋ kaŋ kokaeŋ ijogi, "So-
matanana moba, eja Jordan apu leegeŋanoŋ giwo laligoro
geeŋgo kaniaya naŋgoŋ jenati, iinoŋ ejemba oomulu meŋ
oŋono tuuŋ somasomatanoŋ mono iwaanoŋ kemakeju."

* **3:24:** Mat 14.3; Maak 6.17; Luuk 3.19-20

27 Jonoŋ ii moma kokaeŋ meleeno, “Anutunoŋ eja mombaajoŋ iwoi moŋ Siwenoŋga mende ama munagati eeŋ, iinoŋ mono ii buŋa qeŋ aomambaa amamaawaa.

28 *Iwo laligoŋ kokaeŋ jewe, ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist mende koloojento, Anutunoŋ wasiŋ nono wala kajeŋa iinoŋ gemananoŋ kawaa.’ Niinoŋ qaa ii jeweti, oŋo ii saanoŋ oŋoaŋgio naŋgoŋ jeŋ laligowuyatiwaa so kolooju.

29 Iikawaa sareya ama kokaeŋ jemaŋa: Eja moŋnoŋ emba buŋayawo kolooŋ emba memambaajoŋ korisoro qaa jeŋ seiŋ laligoja. Kaeŋ laligoro eja alianoŋ kosianoŋ nama korisoro qaayaa aroya moma iwaajoŋ jinoŋa qaa aisooŋkeja. Kawaa so niinoŋ Jiisaswaa alia kolooŋ iwaajoŋ aisoowe korisoro iikanoŋ keteda koi uuna saa qero laligojeŋ.

30 Jiisaswaa qabuŋayanoŋ somariiŋ seiro Jon noonoŋ waziiro sokombaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋga kamaarotiwaa kania jero.

31 “Moronoŋ eukanoŋa kamaaroti, iinoŋ ejemba kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja. Moŋnoŋ namonoŋ asugiŋ namowaa buŋa kolooja ano namonoŋ laaligowaa qaaya jeŋkeja. Siwenoŋga kamaaŋ karoti, iinoŋ mono kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.

32 Iinoŋ iwoi iima moma kotoŋ laligoroti, iikawaa kania jeŋ naŋgoŋ daŋgunu kaaŋa nanja. Kaeŋ nanjato, naŋgonaŋgo qaaya ii ejemba moŋnoŋ moŋ mende moma aŋgoŋ konja.

33 “Ejemba moŋnoŋ naŋgonaŋgo qaaya moma aŋgoŋ konji, iinoŋ Anutu oŋaboŋa koloojiwaa qaaya meŋ kotiiro powowoŋ koloowaa.

34 Anutunoŋ qele ejia wasiŋ Uŋaya Toroya dogo qaganoŋ qaagoto, kelemaleleŋ muŋkeja. Kawaajoŋ qele ejianoŋ mono Anutuwaanoŋ qaa hoŋa ii iŋisaama jeŋkeja.

35 *Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ muŋkejiwaajoŋ ama iwoi kuuya buŋa qeŋ muŋ borianoŋ ano eja.

36 “Ejemba moŋnoŋ Meria moma laariŋ uuta meleenji, iinoŋ mono mombo letoma laaligo kotigaa buŋa kolooja. Moŋnoŋ Meriaa qaaya mende teŋ komakeji, Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ mono iwaa qaganoŋ uma pondaŋ nano laaligo kotigaa kania mende iima kotoŋ eeŋ laŋ laligoja.” Kiaŋ

4

Jiisasnoŋ Samaria emba mombo qaa amiri.

1 Jiisasnoŋ ejemba kaeŋ kuma oŋono gowokouruta koloogi oomulu meŋ oŋoma iikanoŋ Jon Oomulu eja uuguŋ haamo

* **3:28:** Jon 1.20 * **3:35:** Mat 11.27; Luuk 10.22

ama laligoroti, qaa ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi. Yoŋonoŋ ii mogiti, buju ii jegi seiŋ Pombaa gejianoŋ kemero moro.

2 Jiisasnoŋ aŋo ejemba mende oomulu meŋ oŋonoto, iinoŋ jero gowokourutanoŋ ii aŋgi.

3 Ii moma Judia prowins mesaoŋ eleema mombo Galili prowins waageŋ keŋgi.

4 Kana kaeŋ kema Samaria prowinsnoŋ keuma uuguŋ keŋgi.

5 *Uuguŋ kema Samaria prowinswaa taoŋ moŋ qata Sikar iikanoŋ keuro. Sikar taoŋ ii Jeikobnoŋ baloŋ bakaya moŋ meria Joosef muroti, iikawaa kosianoŋ eja.

6 Jeikobwaanoŋ apu roŋ koriga ii Sikar taonoŋ nanja. Jiisasnoŋ kana karotiwaajoŋ ama selia bimooro weeŋ jiji kolooro apu roŋ iikanoŋ keuma kosianoŋ kamaaŋ raro.

7 Apu roŋ kosianoŋ raro Samaria emba moŋnoŋ apu kosomambaajoŋ karo. Karo Jiisasnoŋ iima kokaeŋ ijoro, “Gii saanoŋ apu nona newenaga.”

8 Kambaŋ kanoŋ gowokourutanoŋ nene sewaŋa mewombaajoŋ ii mesaoŋ taonoŋ keŋgi iyaŋgarodeeŋ nani.

9 *Juuda ejembanoŋ Samaria prowins sureeŋ oŋoma yoŋowo ainjoloŋ mende laligoŋkegi ano pake motooŋgonoŋ apu mende kosoŋ laligoŋkegi. Kawaajoŋ iyaŋgarodeeŋ nani kanoŋ emba iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii Juuda ejaga ano nii Samaria embagato, nomaembaajoŋ ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ nonjaŋ?”

10 Jiisasnoŋ qiqisi ii moma kokaeŋ meleema muro, “Gii Anutu kaleŋaa kania moma kotona sokonaga. Moronoŋ ‘Apu nona newenaga,’ jeŋ qisiŋ gonji, iwaa kania moma asarinagati eeŋ, ii mono qisina laaligowaa apuya gonaga.”

11 Kaeŋ ijoro kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, apu kosomaŋatiwaa pakeya moŋ mende raja ano apu roŋ koi kanoŋ mono koriga kolooja. Kawaajoŋ laaligowaa apuwaajoŋ jejaŋi, ii mono daaŋkaya mokoloonaga?

12 Beŋ isinana Jeikobnoŋ apu roŋa koi nonono. Iinoŋ wala aŋo ano iwaa gematanoŋ meraurutanoŋ koi kaŋ apu kosoŋ neŋ laligoŋkegi ano bulmakao tuuŋa tuuŋa apu oŋoŋgi neŋ laligoŋkegi. Gii Jeikob uuguŋ uuta koloon ejemba apu meŋ seiŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ me?”

13 Kaeŋ jero moma Jiisasnoŋ kokaeŋ meleeno, “Ejemba kuuyanoŋ apu koi neŋgo mombo apuwaa newombaajoŋ momakebuya.

---

* **4:5:** Jen 33.19; Joos 24.32 * **4:9:** Esr 4.1-5; Neh 4.1-2

14 Kaeŋ laligowuto, niinoŋ mombaajoŋ apu mumaŋati, iinoŋ ii neŋgo kambaŋ moŋnoŋ apuwaa mombo mende mobaa. Kaeŋ qaagoto, apu mumaŋati, ii mono iwaa uutanoŋ letoma laaligowaa apu jaaya jujuguya qaa kolooro laligowaa. Ujuŋgoŋ kouma laaligo kombombaŋa tetegoya qaa ii muŋkebaa."

15 Kaeŋ meleeno embanoŋ jero, "Oo somatana, gii mono apu ii nona nemaŋ. Ii neŋgo kambaŋa kambaŋa mombo apuwaa moma apu kosomambaajoŋ koi kanasoso mende riiwenaga."

16 Kaeŋ jero kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, "Gii mono kema loga wama koi kawao."

17 Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro "Nii lona qaa," jeŋ meleeno. Meleeno kokaeŋ ijoro, "Gii 'Lona qaa,' qaa ii oŋanoŋ jejaŋ.

18 Gii wala eja 5 oŋoma laligona ano kete moŋ mena rajaoti, iinoŋ goo loga mende kolooja. Qaa jejaŋi, ii hoŋ tooŋaga."

19 Embanoŋ ii moma kokaeŋ ijoro, "Somatana, gii mono gejatootoo eja qaita moŋ koloojaŋ. Niinoŋ taniga kaeŋ giima kotojeŋ.

20 Nonoo ambosakoŋurunananoŋ baaŋa qendeema kokanoŋ uma simiŋ kuma qama kooliŋ laligogito, Juuda oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, 'Samaria oŋo mono Jerusalem sitinoŋ uma jiwowoŋ jigonoŋ usugoŋ qama kooligi sokombaa.'

21 Ii moma Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, "Oo emba, kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ Ama waeya meŋ mepesee-wombaajoŋ baaŋa kokanoŋ me Jerusalem kanoŋ mende uma laligowuya. Gii qaa ii moma laarina sokombaa.

22 Samaria oŋo Anutuwaa kania tororo mende moma kotoŋ kileŋ iwaa waeya tondu meŋ mepeseeŋkeju. Hamoqeqewaa kania ii Juuda nonoo batunananoŋ asuganoŋ kolooŋ eja. Kawaajoŋ Juuda nononoŋ Anutunanaa kania moma kotoŋ waeya meŋ mepeseeniŋ sokonja.

23 "Kileŋ kambaŋ moŋ kokaeŋ koloowaa: Kambaŋ iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ Ama waeya meŋ oŋanoŋ mepeseeŋ laligowu. Maŋnananoŋ ejemba kaaŋa moŋgama oŋoma asugiwutiwaajoŋ siiŋa moma laligoja. Kambaŋ morota iikanoŋ mono kaŋ kuuŋ kete koi eja.

24 Anutunoŋ Uŋaga kolooja. Kawaajoŋ Uŋa iikawaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ inaaŋ oŋono qaa hoŋa otaaŋ mepeseeŋ laligowu."

25 Jiisasnoŋ kaeŋ jeŋ kotoro embanoŋ ijoro, "Hamoqeqe Toya qata Kraist qajuti, iinoŋ asugimambaajoŋ anja, ii

mojeŋ. Iinoŋ kawaati, kambaŋ iikanoŋ mono qaa kuuya ninisaano iima moboŋa."

26 Jiisasnoŋ qaa ii moma kania kokaeŋ isaano, "Giwo koi nama qaa amiŋ mojoti, niinoŋ mono iikaya koloojeŋ." Kiaŋ.

Gowoko yoŋonoŋ kaŋ yorowo toroqegi.

27 Kaniaya isaano gowoko yoŋonoŋ iikanondeeŋ eleema kagi. Kaŋ embawo qaa amiŋ mori, ii iima waliŋgogito, moŋnoŋ kokaeŋ mende qisiro, "Gii nomaembaajoŋ iwo qaa qaa anjao?" me "Gii naama gombaatiwaajoŋ mojaŋ?" Kaeŋ qisiwombaajoŋ mogito, kuuyanoŋ kokodunduŋ koma ragi.

28 Kaaŋ ragi embanoŋ apu pakeya mesaoŋ eleema taonoŋ kema ejemba kokaeŋ iŋijoro mogi,

29 "Mobu! Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iikawaa kania nisaama jero mojeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloowabo. Mono oŋoaŋgio kaŋ eja ii iibu."

30 Qaa ii moma taoŋ mesaoŋ luluuma horoŋ Jiisaswaanoŋ keŋgi.

31 Gowoko yoŋonoŋ kambaŋ biiwianoŋ kanoŋ Jiisas kuuŋ muŋ kokaeŋ ijogi, "Somatanana, nene newa."

32 Kaeŋ ijogito, kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ nenena qaita moŋ meŋ laligojeŋi, oŋonoŋ iikawaa kania mende moma kotoju. Qaago."

33 Kaeŋ iŋijoro iyaŋgia qisiŋ aoŋ kokaeŋ jegi, "Moŋnoŋ nene moŋ meŋ kaŋ mujaa me nomaeŋ?"

34 Kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, "Wasiŋ nono kaweti, niinoŋ iwaa jeta teŋ koma gawoŋa meŋ sororogoŋkejeŋi, iinoŋ noo neneana kolooja.

35 Oŋonoŋ qaa kokaeŋ jewubo, 'Koiŋ 4 tegoro oliŋ-izizii kambaŋanoŋ toriwaa.' Mobu, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jejeŋi, moma geja ambu: Gawoŋ boŋa boŋa yoŋoo hoŋgianoŋ mumugodabororo qeŋmemetaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuja. Oŋo mono uugiaa jaayanoŋ meleeno uugi keno ii iima kotowu.

36 Tosianoŋ wala qaa kota qosoma kororooŋ laligogi hoŋanoŋ kambaŋ kokaamba asugiro tosianoŋ ii meŋ kululuuŋ tawagia megi ejembaya ejembaya laaligo kotigaa buŋa kolooŋkeju. Kaeŋ kolooro hoŋa qeŋmeme yoŋonoŋ qosomakororoo ejemba yoŋowo ajoroon motooŋ jejelombaŋ ama aisooŋ oyaŋboyaŋawo mobuya.

37 'Moŋnoŋ kota qosoma kororooro moŋnoŋ hoŋa qeŋ meji,' qaa kaeŋ jeŋkejuti, ii qaa hoŋaga. Ii Anutuwaa gawoŋ memewaa kania iŋisaanja.

38 Niinoŋ oŋo wasiŋ oŋombe gawoŋ qaita moŋnoŋ oŋoaŋgio iwoi kota mende komogiti, mono gawoŋ iikanoŋ

kema hoŋa qeŋ mewu. Tosianoŋ wala selegia qeŋ gawoŋ meŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoo gemagianoŋ kema gawoŋ megitiwaa hoŋa mokoloon qeŋ meŋkebu. Niinoŋ kaeŋ wasiŋ oŋonjeŋ." Kiaŋ

Samaria ejemba mamaganoŋ uugia meleeŋgi.

39 Samaria embanoŋ qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero, "Niinoŋ eja moŋ mokoloowe iwoi kuuya ama laligoweti, iinoŋ iikawaa kania nisaama jero mojeŋ." Kaeŋ jerotiwaajoŋ ama Samaria ejemba mamaganoŋ Sikar taoŋ kanoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.

40 Moma laariŋ muŋ iwaanoŋ kaŋ yoŋowo toroqeŋ laligowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qisigi weeŋ woiwaa so toroqeŋ kanoŋ laligoro.

41 Kaeŋ laligoŋ qaa jeŋ laligorotiwaajoŋ ama mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ toroqegi tuuŋgia somariiro.

42 Toroqeŋ emba ii kokaeŋ ijogi, "Eja koi kanoŋ oŋanoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja. Nononoŋ ii goo qaawaajoŋadeeŋ mende toroqeŋ moma laarijonto, ii nononano geja ama moma moma kotojoŋ." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ kawali galeŋ mombaa meria meŋ qeaŋgoro.

43 Jiisasnoŋ Samaria laligoro weeŋ woi tegoro oŋomesaoŋ Galili prowinsnoŋ keno.

44 *Jiisas aŋo kambaŋ moŋnoŋ qaa moŋ kokaeŋ naŋgoŋ jero, "Gejatootoo ejemba moŋnoŋ iyaŋaa gomaŋ balonoŋ laligoro iwaajoŋ mende mogi uro goda mende qeŋ muŋkeju."

45 *Kaeŋ jeroto, kileŋ kambaŋ kanoŋ aŋaa prowinsnoŋ Galili kouro iikanoŋ kaaŋagadeeŋ tosianoŋ joloŋa jegi. Yoŋonoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ uma Jiisasnoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ aŋgoleto meroti, ii kuuya iima mogi. Kawaajoŋ kambaŋ iikanoŋ saanoŋa koma horoŋ mugi.

46 *Galili prowins yoŋonoŋ koma horoŋ mugi gomaŋ qata Kaana wala kanoŋ apu meŋ letono wain kolooroti, iikanoŋ mombo karo. Taoŋ qata Kaperneam kanoŋ kimbaa kawali galeŋ moŋ laligoro. Iwaa merianoŋ ji kiro ero.

47 Eŋ komumambaajoŋ ano. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ Judia prowins mesaoŋ Galili uutanoŋ karoti, iinoŋ iikawaa bujuya moma Jiisaswaanoŋ kema kokaeŋ qisiŋ muro, "Gii saanoŋ kaŋ merana meŋ qeaŋgoŋ mubaga."

---

* **4:44:** Mat 13.57; Maak 6.4; Luuk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11

48 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, “Oŋo nii eeŋ mende moma laariŋ nombutiwaa so koloojuti, ii mende sokonja. Niinoŋ aŋgoleto aiwese mewe iimago mono afaaŋgoŋ nii moma laariŋ noma uugia meleembuyaga.”
49 Kaeŋ ijoroto, kawali galenoŋ kokaeŋ ijoro, “Somatana, merananoŋ komuwabotiwaajoŋ mono uulaŋawo kawa.”
50 Kaeŋ ijoro meleema muro, “Meraganoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ eleema kemba.” Kaeŋ meleema muro iinoŋ ii moma laariŋ eleema keno.
51 Kananoŋ keno weleŋqeqeurutanoŋ kaŋ mokoloon kokaeŋ ijogi, “Meraganoŋ mono qeaŋgojaa.”
52 Kaeŋ ijogi qisiŋ oŋoma jero, “Naa kambanoŋ kanaiŋ qeaŋgojaa?” Kaeŋ jero ijogi, “Woraŋ mare wan kilok kanoŋ sele gereya mesaojaa.”
53 Ijogi momoya kokaeŋ koloon asariro: Ahaa! Jiisasnoŋ “Meraganoŋ mono qeaŋgoŋ laligowaa,” jeroti, mono aua iikanondeeŋ qeaŋgojaa. Qaa ii moma asariŋ ii ano sumaŋurutа kuuya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi.
54 Jiisasnoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins uutanoŋ kaŋ aŋgoleto moŋ koi mero indiŋa woi kolooro. Kiaŋ.

5

Jiisasnoŋ Betesda aŋgoŋ teru goraayanoŋ eja moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ Juuda yoŋoo kendoŋ somata moŋ toriro Jiisasnoŋ Jerusalem sitinoŋ uro.
2 Jerusalem sitiwaa kiriponoŋ nagu moŋ ii lama oŋoojoŋ ero. Kawaa kosianoŋ aŋgoŋ teru moŋ qata Hibruu qaanoŋ Betesda qagiti, ii ero. Iikawaa goraayanoŋ haamo miri koriga somata 5 naŋgi.
3 Haamo miri 5 iikawaa uutanoŋ ji ejemba tuuŋ somata eŋkegi. Tosianoŋ jaagia gooro ragi. Tosianoŋ kanaborogia meendaŋgoyaga egi. Tosianoŋ bakagia koomuyaga egi.*
4 Kambaŋ tosaaŋanoŋ Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kamaaŋ aŋgoŋ terunoŋ rinjanjaŋgoro oroŋkero. Apunoŋ ororo kambaŋ iikanondeeŋ moŋnoŋ wala aŋgoŋ terunoŋ kemeŋkero jia ii me ii iikanoŋ mono qeaŋgoŋkero. Kawaajoŋ mamboma ragi.
5 Iikanoŋ eja moŋ gbani 38:waa so ji kiro eŋkero.
6 Iikanoŋ ero Jiisasnoŋ kouma iima kambaŋ koriga totooŋ ji kiro eŋ laligoroti, ii moma kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii qeaŋgomambaajoŋ mojaŋ me qaago?”

* **5:3:** Yoŋonoŋ apu aŋgonoŋ eligoŋ orowaajoŋ mamboma ramakegi. Tosianoŋ qaa ii jawo 3:waa tetegoyanoŋ ama ooju.

7 Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, apunoŋ oroŋ otoŋ
aoro alana moronoŋ mono aŋgoŋ terunoŋ noma noonaga?
Alana kaaŋa moŋ mende laligoja. Neeno kemambaajoŋ
moma batogoŋ laligoweti, kambaŋ iikanondeeŋ tosaaŋa
yoŋoonoŋga moŋnoŋ nii nuuguŋ kemeŋkeju.”
8 Meleema muro Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono waama tambo-
maeega meŋ kemba.”
9 Kaeŋ ijoro moma iikanondeeŋ qeaŋgoŋ tambomaeeya
meŋ keno. Kenoto, iwoi ii Sabat kendonoŋ kolooro.
10 *Iikawaajoŋ Juuda yoŋonoŋ eja qeaŋgoroti, ii kokaeŋ
ijogi, “Kete Sabat kendoŋ kolooja. Kawaajoŋ tambomaeega
meŋ aŋgoŋ kana mende sokonja.”
11 Ijogi kokaeŋ meleeno mogi, “Meagoŋ nonji, iinoŋ
kokaeŋ jeŋ tegoŋ nonja, ‘Gii mono waama tambomaeega
meŋ kemba’.”
12 Ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, “Eja moronoŋ goojoŋ
‘Tambomaeega meŋ kemba,’ jejaa?”
13 Qisiŋ mugito, Jiisasnoŋ meŋ qeaŋgoro ejemba tuuŋ
somatanoŋ ologogi yoŋoo batugianoŋga iliŋoloŋ koma keno.
Kawaajoŋ moronoŋ ii ama muroti, ii mende moma tom-
piririŋ qeŋ nano.
14 Iikawaa gematanoŋ jiwowoŋ jigo totoŋ uutanoŋ uro Ji-
isasnoŋ iikanoŋ mokoloon muŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ
ijoro, “Moba, gii qeaŋgojaŋa. Kawaajoŋ tiwitiwilaa seiyawo
bologa moŋ koloon gombabotiwaajoŋ mono siŋgisoŋgo
mombo mende toroqeŋ ama laligowa.”
15 Eja qeaŋgoroti, iinoŋ Jiisas iima kotoŋ kema Juuda
jotamemeya ii kokaeŋ iŋijoro, “Eja meŋ qeaŋgoŋ nonoti,
iwaa qata Jiisas.”
16 Ii moma Jiisasnoŋ Sabat kendonoŋ gawoŋ kaaŋa meroti,
Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iikawaajoŋ ama sisiwerowero
ama muŋ laligogi.
17 Kaeŋ laligogito, Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, “Noo
Amananoŋ suulaŋ gawoŋ meŋkeja ano niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii
meŋkejeŋ.”
18 Kaeŋ meleema oŋoma ejemba Sabat kendombaa qaa
tosaaŋa toroqeŋ aŋgi Jiisasnoŋ ii nanamemeŋanoŋ qewagoŋ
yoŋoo jaagianoŋ siŋgisoŋgo ano. Siŋgisoŋgo ii toroqeŋ
Anutuwaajoŋ ‘Amana!’ jeŋ Anutu tani kaaŋa laligojiwaa
so koloon iyaŋa meŋ uma aoro. Juuda ejemba yoŋonoŋ
iwoi woi iikawaajoŋ ama moma koboon kaparaŋ koma Jiisas
qewombaajoŋ jeŋ kotiigi. Kiaŋ.

Laaligo gbiliwaatiwaa ku-usuŋa ii Jiisaswaanoŋ eja.

* **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

19 Kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa
hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Meranoŋ iyaŋaa uu-
taajoŋ iwoi moŋ mende meŋkejato, Maŋanoŋ iwoi meŋkeji,
Merianoŋ mono ii kaaŋiadeeŋ meŋkeja. Kawaajoŋ Maŋanoŋ
iwoi mero iimakeji, iinoŋ mono iikayadeeŋ meŋkeja.
20 Maŋanoŋ Meria uunoŋ jopagoŋ muŋ laligoŋ aŋo gawoŋ
meŋkeji, ii kuuya qendeema muŋkeja. Kawaajoŋ aŋgoleto
iima laligojuti, ii iwoi kamaaŋqeqeta. Iikawaa hoŋa ii
kanageŋ qendeema oŋono iima newogia tegoro waliŋgoŋ
laligowuya.

21 “Moŋ kokaembaajoŋ waliŋgowu: Amanoŋ ejemba
koomuya oŋomindiiro gbiliŋkeju. Merianoŋ mono iikawaa
so kaaŋiadeeŋ ejemba koomuya moroga gbiliwutiwaa moji,
ii mono oŋomindiiro gbiliŋkeju.
22 Kaaŋiadeeŋ Amanoŋ mombaa qaaya mende jeŋ
tegoŋkejato, jenteego gawombaa ku-usuŋa kuuya ii
kokaembaajoŋ Meriaa borianoŋ anota eja:

23 “Ejemba Ama goda qeŋ muŋkejuti, iikawaa so kuuyanoŋ
Meria goda qeŋ mubutiwaajoŋ moja. Amanoŋ Meria wasiŋ
muro. Kawaajoŋ moŋnoŋ Meria mende goda qeŋ muji, iinoŋ
mono Ama kaaŋagadeeŋ goda mende qeŋ muja.
24 Kawaajoŋ niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Moŋnoŋ noo Buŋa qaana moma nii wasiŋ nonoti,
ii moma laariŋ muji eeŋ, iinoŋ mono laaligo kotigaa buŋa
kolooja. Niinoŋ qaaya jeŋ tegowe gere siawaa buŋa mende
koloowaa. Koomu kotigaa leeya mesaoŋ jawo waleema
laaligo kotigaa leegeŋ keuma laligoŋ ubaa.

25 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Kambaŋ qaita moŋ kawaati, ii mono noojoŋ ama kaŋ kuud-
aboroja. Kambaŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo ama uunoŋ koomuya
koloojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa Merianoŋ qaro qaa aroya
mobu. Ii moma teŋ kombuyati, iyoŋonoŋ mono gbiliŋ kotiiŋ
laligowu.
26 Ii kokaembaajoŋ: Ama aŋo laaligo kombombaŋa
kondooŋkeji, iikawaa so laaligo gbiliŋ kotiiwaatiwaa ku-
usuŋa ii Meria muro iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba meŋ gbiliŋ
oŋomakeja.
27 Iinoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa laligojiwaajoŋ ama
Amanoŋ ejemba qaagia jeŋ tegowaatiwaa ku-usuŋa
kaaŋagadeeŋ iwaa boronoŋ ano iwaa buŋa kolooro.

28 “Niinoŋ qaa kota jejeŋi, iikawaajoŋ mono mende
aaruwu. Kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ kuuya qasiri-
noŋ ejuti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qa qabaati, ii mobuya.

29 *Qata ii moma waama asuganoŋ asugigi nanamemeŋ awaa ama laligogiti, iyoŋonoŋ laaligo kotiganoŋ keubuto, nanamemeŋ bologa ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoo qaagia jeŋ tegowe koomu kotigaa buŋa koloowuya.
30 Niinoŋ neenaa uunaajoŋ iwoi moŋ neeno ama memambaajoŋ amamaaŋkejeŋ. Nii Amawaa jetanoŋga qaa momakejeŋi, mono iikawaa so ejemba qaagia jeŋ tegoŋ oŋomakejeŋ. Neenaa uunaajoŋ tondu mende meŋkejento, wasiŋ nonoti, mono iwaa qaaya otaaŋkejeŋ. Kawaajoŋ jenteego qaana jeŋkejeŋi, ii mono soyanoŋgadeeŋ kolooŋkeja." Kiaŋ.

Tosianoŋ Jiisaswaa kaniaya naŋgoŋ jegi.
31 "Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jewenagati eeŋ, qaana iikanoŋ saanoŋ mende kotiinaga.
32 Alana moŋnoŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋkeja. Iinoŋ noojoŋ qaa jeŋkeji, iikanoŋ mono kotiiŋ hoŋawo kolooja, ii mojeŋ.
33 *Oŋo jotamemeya wasiŋ oŋoŋgi Jombaanoŋ kagi qaa hoŋaa so noo kaniana iŋisaama jeŋ naŋgoro.
34 "Jeŋ naŋgoroto, niinoŋ namo ejawaa naŋgonaŋgo qaaya ii moma mende mobe uja. Mende ujato, Jombaa naŋgonaŋgo qaawaajoŋ jeŋkejeŋi, ii mono oŋo kambaŋ kokaamba letoŋgi Anutunoŋ waŋgia somoŋgowaatiwaajoŋ ama jeŋkejeŋ.
35 Jonoŋ kiwa somata kolooŋ awaagadeeŋ jeŋ asariroto, oŋo kambaŋ koriga qaagoto, kambaŋ torodaamoŋ iwaa asasaganoŋ tondu aisoowombaajoŋ siiŋa mogi.
36 "Jonoŋ noo kaniana torodaamoŋ iŋijoro mogito, moŋnoŋ ii naŋgoŋ jeŋkeji, iwaa qaayanoŋ mono Jombaanoŋ naŋgonaŋgo qaa uuguja. Neenaa Amananoŋ gawoŋa nono mewe hoŋa koloonkeja. Hoŋa iikanoŋ mono kaniana kokaeŋ naŋgoŋ iŋisaamakeja: Amanoŋ wasiŋ nono iwaa jeta memeya koloojeŋ.
37 *Amanoŋ wasiŋ nono kamaaweti, iinoŋ kaniana naŋgoŋ jeŋ laligoro. Oŋo kambaŋ moŋnoŋ iwaa qaa aroya mende mogi ano kaitania mende iigi.
38 Iinoŋ moroga wasiro kamaaroti, oŋo ii mende moma laariŋ muju. Kawaajoŋ iwaa qaayanoŋ mono oŋoo uugianoŋ mende eja.
39 "Oŋo laaligo kotigaa kania ii Buŋa Terenoŋ eŋ oŋonja, iikaeŋ romoŋgoŋ ii weeŋgoŋ uu konoŋgianoŋ ama Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moju. Kaeŋ mojuto, tereya tereya kuuya yoŋonoŋ mono noo kaniana naŋgoŋ iŋisaamakeju. Ii moma yagoju me qaago?

* **5:29:** Dan 12.2 * **5:33:** Jon 1.19-27; 3.27-30 * **5:37:** Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 3.22

40 Naŋgonaŋgo qaa mamaga ejato, oŋo laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowombaajoŋ noonoŋ kawombaajoŋ togoŋkeju.
41 Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ qabuŋa noŋgi somariiwaatiwaajoŋ mende mambonjeŋ. Ii noŋgi mobe mende uro laligojeŋ.
42 Kaeŋ laligojento, oŋoo kaniagia ii kokaeŋ eji, ii mojeŋ: Oŋo uugia Anutuwaanoŋ qaago totooŋ somoŋgoŋ uujopa mende ama muŋ laligoju.
43 Niinoŋ Amanaa qata qama kawe oŋo gema nuŋkejuto, moŋnoŋ iyaŋaa qata qama kawaati, oŋo mono ii saanoŋ moma aŋgoŋ koma horoŋ mubu.
44 "Oo oŋo oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋ qabuŋagia somariiwaatiwaa mogi umakeja. Umakejato, beŋ motooŋgonoŋ Anutu hoŋa kolooji, iinoŋ qabuŋa oŋombaatiwaajoŋ kaparaŋ mende komakeju. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowutiwaajoŋ mende janjariŋ riiŋ nanju. Kawaajoŋ nomaeŋ nii moma laariŋ nombuyaga? Ii mono amamaawuyaga.
45 "Niinoŋ oŋo 'Amawaa jaasewaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama oŋomaŋa,' kaeŋ mobubo. Oŋo Mooseswaa qaawaa jejeromoŋromoŋ ama Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ mamboma laligojuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi Mooses aŋo Anutuwaa qaa jakeyanoŋ oŋooma qaa selegianoŋ kuuŋ oŋono gamugia mobuya.
46 "Ii kokaembaajoŋ: Moosesnoŋ noo kaniana jeŋ asariŋ Buŋa Terenoŋ oorota eja. Kawaajoŋ Mooses moma laariŋ mubuyagati eeŋ, mono nii moma laariŋ nombuyaga.
47 Kaanto, Mooseswaanoŋ tere ii mende moma laariŋ teŋ konjutiwaajoŋ mono noonoŋ qaa ii nomaeŋ moma laariwuyaga? Ii kupukapayawo koloowabo." Kiaŋ.

6

Jiisasnoŋ eja 5,000 nene uŋuagiro.
Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Luuk 9.10-17

1 Kawaa gematanoŋ Jiisasnoŋ Galili apu aŋgoŋ, qata moŋ Taiberias apu aŋgoŋ ii kotoŋ leegeŋ keuro.
2 Ji ejemba meŋ qeaŋgoŋ oŋono aŋgoleto kolooro iigitiwaajoŋ ama ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ Jiisaswaa gematanoŋ otaaŋ kagi.
3 Jiisasnoŋ gowokouruta uŋuama baaŋanoŋ uma ragi.
4 Kambaŋ kanoŋ Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.*

* **6:4:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, Juuda yoŋonoŋ kawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkeju. Kooŋ qaanoŋ qata Pasowa jeju. Eksodus 12.15

5 Jiisasnoŋ jaa uuro keno ejemba tuuŋlelembe jaasooŋgoyanoŋ iwaanoŋ kougiti, ii injiima Filipwaajoŋ jero, “Nono nembanene daeŋkaya sewaŋa meniŋ tuuŋ somata kaaŋa neŋ timbiriŋgogi sokonaga?”

6 Iwoi amambaa anoti, ii aŋo moroto, qaa ii Filip aŋgotete ama muŋ ijoro.

7 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Nene bered weeŋ 200:waa tawaya (Kina 4,000) iikanoŋ sewaŋa meŋ mendeeniŋ kuuya yoŋonoŋ kitiagadeeŋ negi kileŋ mende sokoma oŋonaga.”

8 Kaeŋ meleeno gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Andruu, Saimon Piitowaa koganoŋ kokaeŋ ijoro,

9 “Mera melaa moŋ koi kanoŋ raja. Iwaanoŋ baali† bered 5 ano sora woi rajato, ejemba ambembo kokaaŋa ii mende sokombuya.”

10 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ injijoro, “Oŋo mono ejemba tuuŋ koi jeŋ mendeema oŋoŋgi nene newombaajoŋ kamaaŋ rabu.” Baloŋ kanoŋ kegbaŋ lolo mamaga ero. Kawaajoŋ eja jaŋgogia 5,000:waa so yoŋonoŋ namonoŋ kamaaŋ ragi.

11 Kamaaŋ ragi Jiisasnoŋ bered ii meŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ ejemba ragiti, ii mendeema oŋono ano sora ii kaaŋagadeeŋ mendeema siiŋgianoŋ jegitiwaa so oŋono.

12 Mendeema oŋono neŋ timbiriŋgogi Jiisasnoŋ gowokouruta kokaeŋ injijoro, “Nene kitia tiwilaawabotiwaajoŋ ii mono meŋ kululuuwu.”

13 Kaeŋ injijoro baali bered 5 iikanoŋa neŋ kitia reremoŋa mesaogi raroti, ii meŋ kululuugi konde 12 kanoŋ kemeŋ saa qero.

14 Jiisasnoŋ aŋgoleto kaeŋ mero ejembanoŋ iima waliŋgoŋ jegi, “Gejatootoo eja namonoŋ asugiwaatiwaajoŋ jegiti, iinoŋ mono oŋanoŋ ii kolooja.”

15 Kaeŋ jeŋ Jiisaswaajoŋ otokoriaŋ maama kiŋ poŋgia koloowaatiwaajoŋ romoŋgogi. Romoŋgoŋ kaŋ liligoŋ muŋ waliŋgoŋ kiŋ kuuŋ mubombaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi moma kotoŋ injiima togoŋ oŋomesaoŋ mombo baaŋanoŋ uma aŋodeeŋ laligoro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ keno.
Mat 14.22-33; Maak 6.45-52

16 Negi tegoro mare kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋonoŋ apu aŋgoŋ goraayanoŋ kemegi.

17 Kemeŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ ii mesaoŋ apu aŋgoŋ kotoŋ leegeŋ Kaperneam gomaŋ baageŋ keŋgi. Keŋgi gomaŋ tiiro Jiisasnoŋ kileŋ yoŋoonoŋ mende asugiro.

† **6:9:** Baali ii dumuŋ, wiit, out ano yagoŋ yoŋoo alagia moŋ.

18 Keŋgi haamo kotakota qero apu aŋgonoŋ geriawo qindiima uma kamaaro.
19 Uma kamaaro loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ 5 me 6 kilomiita kawaa so keŋgi Jiisasnoŋ apu aŋgoŋ qaganoŋ riiŋ riiŋ waŋgo kosianoŋ karo iima aaruŋ toroko mogi.
20 Kaeŋ mogi kokaeŋ iŋijoro, “Neeno kajeŋ. Toroko mende mobu.”
21 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ waŋgonoŋ ubaatiwaajoŋ ijogi uro. Uro waŋgogianoŋ iikanondeeŋ uulaŋawo uŋuama baloŋ goraayanoŋ kembombaa aŋgiti, iikanoŋ keugi. Kiaŋ.

Ejemba yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ uuŋ moŋgama bimbimgogi.

22 Iikanoŋ keugi gomaŋ ano ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ apu aŋgoŋ leegeŋ toroqeŋ laligoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Woraŋ waŋgo motooŋgonoŋ raro iiniŋ Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋowo waŋgo iikanoŋ mende uma kenjaa. Jiisas ooma aŋgiodeeŋ keŋgi. Waŋgo morota moŋ mende iiniŋ. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ mombo koi laligoja.”
23 Kaeŋ romoŋgoŋ tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Waŋgo motooŋgonoŋ keŋgito, oŋanoŋ, Taiberias taonoŋa waŋgo tosaaŋa kagi. Waŋgo ii Poŋnoŋ beredwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ qama kooliro neŋ raniŋi, mono gomaŋ iikawaa kosianoŋ kagita Jiisasnoŋ waŋgo iyoŋoonoŋga moŋnoŋ uma keno me nomaeŋ?”
24 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kaeŋ jeŋ Jiisas ano gowokouruta kanoŋ mende mokoloon oŋoŋgi. Kaeŋ iima moma kaaŋiadeeŋ waŋgonoŋ uma Kaperneam taonoŋ kema Jiisas moŋgaŋgi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ laaligo kotigaa neneya kolooja.

25 Ejembanoŋ Jiisas moŋgama apu aŋgoŋ leegeŋ luaŋgeŋ baageŋ mokoloon iima kokaeŋ ijogi moro, “Oo Somatanana, gii mono naa kambanoŋ koi kajaŋa?”
26 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ qaa hoŋa toon moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo aŋgoleto mewe iigitiwaajoŋ ama nii mende moŋgama nonjuto, nene bered kotuegowe neŋ timbiriŋgogiti, mono iikawaajoŋ nii notaaŋ koi kaju.
27 Nene aliwaati, ii mokoloowombaajoŋ janjariŋ mende riiŋ laligowuto, uuwaa neneya laaligo kombombaŋa oŋomakeji, mono ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Ama Anutunoŋ muŋgeŋ silimbaŋa Siwe gomambaa Eja Hoŋa muro ku-usuŋanoŋ tururo uuwaa nene oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowu. Kaeŋ ama laligoŋ kotiiŋ komuŋ toroqeŋ tetegoya qaa laligowu.”

28 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisiŋ mugi, “Anutuwaa
uusiiŋa otaaŋ nanamemeŋ tania mono nomaeŋ aniŋ sokon-
aga?”
29 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleeno, “Anutunoŋ eja wasiŋ
muroti, oŋo ii moma laariŋ muŋ laligowu. Nanamemeŋ
iikanoŋ mono Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ kolooja.”
30 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Kaeŋ kolooro gii
mombo naa aŋgoletoga esuŋawo moŋ mena iima moma
laariŋ gombonaga? Gii mono naa iwoi moŋ Moosesnoŋ ano,
iikawaa so ama mewaga?
31 *Buŋa Tere moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Iinoŋ Siwenoŋga
nene bered oŋono negi.’ Qaa iikawaa so ananaa ambosakoŋ
yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laligoŋ nene qata
“mana” neŋ laligogi ano gii mono kaniaga Mooses uuguŋ
nomaeŋ qendeenaga?‡
32 Qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo iikawaa kania
saanoŋ mende moma kotoju. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ
kokaeŋ iŋijowe mobu: Moosesnoŋ aŋgoleto Toya mende
kolooro. Iinoŋ nene bered ii Siwenoŋga mende oŋono
negito, neenaa Amananoŋ mono Siwenoŋga bered oŋaboŋa
ii oŋomakeja.
33 Anutuwaanoŋ nene bered ii Siwenoŋga kamaaŋ asugiŋ
gomaŋ so ejemba laaligo kombombaŋa oŋomakeja.”
34 Kaeŋ iŋijoro kokaeŋ jegi moro, “Oo Poŋ, gii kambaŋ so
nene bered ii nonona neŋ laligowoŋa.”
35 Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ laaligo
kombom-baŋaa neneya koloojeŋ. Moŋnoŋ noonoŋ kaji,
iinoŋ neŋ timbiriŋgoŋ wosoya kambaŋ moŋnoŋ mende
kiwaa. Moŋnoŋ nii moma laariŋ nomakeji, iinoŋ apuwaajoŋ
mende mobaa.
36 Kaeŋ anogo oŋo nii niima kotojuto, kileŋ mende moma
laariŋ nonju. Ii jewe moju.
37 Ano kileŋ Amanoŋ ejemba tosaaŋa nomakeji, iyoŋonoŋ
kuuya noonoŋ kawu. Moŋnoŋ noonoŋ kawaati, niinoŋ
mono ii mende yakarimaŋa.
38 “Niinoŋ Siwenoŋga kamaaŋ neenaa siiŋnanoŋ iwoi laŋ
ama meŋ laligomambaajoŋ mende asugiwe. Kaeŋ qaago.
Wasiŋ nonoti, mono iwaa uusiiŋa otaaŋ gawoŋ meŋ laligo-
mambaajoŋ kamaawe.
39 “Wasiŋ nonoti, iwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Iinoŋ ejemba
noo boronanoŋ ama oŋono laligojuti, niinoŋ ii kuuya kalaŋ

* **6:31:** Eks 16.4, 15; Ond 78.24 ‡ **6:31:** Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ Anutunoŋ gomaamba so gomaambawaa iwoi jokaŋa taaŋa ano afaaŋa aju paora kaaŋa ano namonoŋ ero iima seleeŋgeŋ sombenoŋ kema meŋ kululuuŋ kuuŋgianoŋ kaŋ bered loolooria meŋ neŋkegi. Eks 16.13-36

koma oŋoma laligowe iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende soon tiwilaawaa. Mende tiwilaagi niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa.

40 "Amanaa uusiiŋanoŋ kokaeŋ eja: Tosianoŋ Meria iima moma laariŋ mujuti, iyoŋonoŋ kuuya kambaŋ kokaamba letoma laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Kaeŋ laligoŋ komugi niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ oŋomaŋa."

41 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jero, "Niinoŋ laaligowaa nene hoŋa koloon Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe." Kaeŋ jerotiwaajoŋ ama Juuda jotamemeya yoŋonoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi.

42 Jeŋ muŋ jegi, "Eja koi Jiisas, Joosefwaa meriaga. Iwaa nemuŋmaŋa ii saanoŋ moma oronjonto, mono nomaembaajoŋ 'Siwenoŋa kamaaŋ asugiwe,' jeja?"

43 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, "Uugianoŋ mono mende ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ nombu.

44 Ama nii wasiŋ nonoti, iinoŋ ejemba mende horoŋ oŋonji eeŋ, oŋoonoŋga moŋnoŋ noonoŋ kamambaajoŋ amamaawaa. Hororo kanagi eeŋ, niinoŋ ii mono kambaŋ somatanoŋ oŋomindiiŋ meŋ gbiliŋ mumaŋa.

45 *"Gejatootoo yoŋoo Buju Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, 'Anutunoŋ ii kuuya kuma oŋono mobu.' Amanoŋ ejemba kuma oŋono qaa moma uu kononŋgianoŋ ama laligojuti, iyoŋonoŋ mono korebore noonoŋ kawuya.

46 Ejemba moŋnoŋ Ama mende iima laligoja. Amawaanoŋa kamaaroti, ii motooŋgonoŋ mono ii iima laligoja.

47 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ mono laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoŋ ubaa.

48 "Niinoŋ laaligo kombombaŋaa nene hoŋa koloojeŋ.

49 Mobu! Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema laligoŋ nene qata mana neŋ laligogito, kileŋ komuŋ gisaagi.

50 Yoŋonoŋ komugito, nene bered kambaŋ kokaamba Siwenoŋa kamaaŋ laligoji, moŋnoŋ ii neŋ laligoŋ koomu kombombaŋa mende komuwaa.

51 "Nene bered laaligoyawo Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ. Moŋnoŋ nene ii neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa. Nene muŋ laligomaŋati, ii noo busuna. Gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ kotiiŋ laligowutiwaajoŋ ii ama oŋomaŋa."

---

* **6:45:** Ais 54.13

52 Jiisasnoŋ kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ uugerenoŋ jeŋ qisiŋ aoŋ jegi, “Yei! Eja koi kanoŋ mono nomaeŋ ama busuya nonono newonaga?”

53 Ii moma jegi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋaa saya ano busuya mende newuyati eeŋ, laaligo kombombaŋa iikanoŋ mono oŋoo uugianoŋ mende ewaa.

54-55 Noo sananoŋ apu hoŋa kolooja ano noo busunanoŋ nene hoŋa kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ mono letoma laaligo kombombaŋaa buŋa koloonŋ laligoŋ ubaa. Kaeŋ laligoŋ komuro niinoŋ ii kambaŋ somatanoŋ mindiiŋ meŋ gbiliŋ mumaŋa.

56 “Moŋnoŋ noo sa busuna neŋkeji, iinoŋ mono niwo qokotaaŋ namakeja ano niinoŋ iwo namakejeŋ.

57 Amanoŋ Laaligo Toya koloonŋ wasiŋ noma wona koloonŋ nemuŋ koma nono kotiiŋ laligojeŋ. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ nii neŋ nomakeji, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ iwaa wota koloonŋ nemuŋ koma mube saanoŋ kotiiŋ laligowaa.

58 Nene hoŋa Siwenoŋa kamaaroti, ii niinoŋ koloojeŋ. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ Anutuwaanoŋ nene neŋ laligoŋ komugito, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋga moŋnoŋ bered koi neŋ laligowaati, iinoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ laligowaa.”

59 Jiisasnoŋ Kaperneam taombaa qamakooli mirianoŋ nama qaa ii jeŋ kuma oŋono. Kiaŋ.

Gowoko mamaganoŋ uugia boliro Jiisas mesaogi.

60 Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga mamaganoŋ qaa ii moma jegi, “Qaa je jeji, iikanoŋ mono qaa kota lombotawo kolooja. Ii moniŋ uunananoŋ bimooŋ bolidaboroja. Kawaajoŋ ii mombo mobombaajoŋ mojonana tiijiwaajoŋ ii mono mesaowoŋa.”

61 Gowoko yoŋonoŋ Jiisaswaa qaawaajoŋ moma boliŋ uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru jeŋ jeŋ mugi Jiisasnoŋ ii uutanoŋ moma kokaeŋ jero mogi, “Qaa jejeŋi, ii moma boliju me qaago?

62 Qaa iikawaajoŋ moma bolijuti eeŋ, kanageŋ mono nomaeŋ koloonaga? Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ wala gomaŋ laligoŋ kouroti, eukanoŋ mombo eleema uro iibuti eeŋ, kambaŋ iikanoŋ mono nomaeŋ mobuya?

63 “Uŋa Toroya iinoŋ ejemba meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Oŋo namo embawaanoŋa koloonŋ busugiawo koloojuto, kolokoloo doŋgoganoŋ mende koloonŋ oŋoaŋgiaa esuŋgianoŋ eeŋ letoma Siwewaa buŋa mende kolooju. Ii qaago totooŋ. Uŋa Toroyanoŋ laaligo kombombaŋa oŋonji, niinoŋ qaa kota ii jeŋ asariwe moma laligogi.

64 Kaeŋ moma laligogito, oŋoonoŋga tosianoŋ kileŋ nii
mende moma laariŋ noma laligoju." Daeŋ yoŋonoŋ mende
moma laariŋ mugiti ano moronoŋ kanageŋ memelolo
meŋ mubaati, Jiisasnoŋ ii kanakanaiyanoŋga moma kouro.
Iikawaajoŋ qaa kaeŋ jero.
65 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ jero, "Kawaajoŋ niinoŋ kokaeŋ iŋijowe
mobu: Noo Amananoŋ ejemba moŋ mende inaaŋ muji eeŋ,
iinoŋ mono noonoŋ kamambaajoŋ amamaawaa."
66 Qaa iikawaajoŋ ama gowoko iyoŋoonoŋga mamaganoŋ
piriri ama ziriŋziriŋ koloon mesaoŋ iwo mende toroqeŋ
kema kagi.
67 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ gowoko 12 ii kokaeŋ iŋijoro,
"Oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ nomesaoŋ kembombaajoŋ moju
me qaago?"
68 *Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ meleeno, "Oo Poŋ, nononoŋ
mono morowaanoŋ kembonaga? Laaligo kombombaŋaa
Buŋa qaaya ii mono goonoŋ eja.
69 Giinoŋ Anutuwaanoŋ eja soraaya koloojaŋi, nononoŋ ii
moma laariŋ moma asariŋ laligojoŋ."
70 Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ moma iŋijoro, "Niinoŋ eja 12
oŋo meweeŋgoŋ oŋombe ano oŋoonoŋga moŋnoŋ bologaa
waŋa kolooja."
71 Juudas Saimon Iskariotwaa meria iinoŋ gowoko 12
yoŋoo batugianoŋ laligoŋ kanageŋ memelolo meŋ muro.
Jiisasnoŋ qaa ii iwaajoŋ moma iŋijoro. Kiaŋ.

7

Jiisasnoŋ kouruta yoŋowo qaa amiŋ mogi.

1 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas qewombaajoŋ ka-
paraŋ koŋgitiwaajoŋ Judia prowins uutanoŋ kema kamam-
baajoŋ togoro. Kawaajoŋ Judia mesaoŋ Galili prowins
uutanoŋ kema liligoŋ laligoro koiŋ tosaaŋa tegoro.
2 *Ii tegoro Juuda yoŋoonoŋ kendoŋ moŋ qata teuteuhali-
hali kawaa kambaŋanoŋ toriro.*
3 Kawaajoŋ Jiisaswaa kourutanoŋ kokaeŋ ijogi, "Gii
kokanoŋ laligoŋ aŋgoleto meŋkejaŋi, ii gowokouruganoŋ
kaaŋagadeeŋ iima kotowutiwaajoŋ gii mono gomaŋ koi
mesaoŋ Judia kena sokombaa.

---

* **6:68:** Mat 16.16; Maak 8.29; Luuk 9.20 * **7:2:** Lew 23.34; Dut 16.13 * **7:2:** Teuteuhalihali ii kokaeŋ: Wain gawoŋgianoŋ kema gere seŋa meŋ kuuŋ qeŋ iikanoŋ eŋ weeŋ 8 aisooŋ kendoŋ rama laligogi. Weeŋ konoganoŋ korisoro uuta aŋgi. Wala eeŋanoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 kawaa so opo kuuŋgianoŋ eŋ kaŋ laligogiti, ii romoŋgoŋ aisoogi. Lew 23.33-36, 39-43; Dut 16.13-15

4 Moŋnoŋ aŋo asuganoŋ asugimambaajoŋ momakeji,
iinoŋ iwoi moŋ aasaŋgoyanoŋ mende meŋkeja. Aŋgoleto
kaaŋa meŋkejaŋi-waajoŋ mono ejemba tuuŋa tuuŋa yoŋoo
jaagianoŋ kema asugiŋ kaniaga iŋisaamba."
5 Kourutanoŋ mende moma laariŋ muŋ tompiŋ laligogiti-
waajoŋ ama kaeŋ laŋ ijogi.
6 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ uuwaa gawoŋ asug-
anoŋ memaŋatiwaa kambaŋanoŋ mende kaŋ kuuro laligo-
jento, oŋoo kambaŋgianoŋ mono suulaŋ kembutiwaa so eja.
7 Baloŋ ejembanoŋ kazi ama oŋombombaajoŋ ama-
maaŋkejuto, niinoŋ iyoŋoo nana-memeŋgia bologa iŋisaama
naŋgoŋ jewe mojutiwaajoŋ mono nii kazi ama nomakeju.
8 Kemaŋatiwaa kambananoŋ mende kaŋ kuuja. Kawaajoŋ
niinoŋ korisoro kendoŋ kokanoŋ mende umaŋa. Niinoŋ
mirinoŋ rabe oŋonoŋ saanoŋ kema uma aisoowu."
9 Qaa kaeŋ iŋijoŋ Galili prowins uutanoŋ toroqeŋ laligoro.
Kiaŋ.

Jiisasnoŋ teuteuhalihali korisorononoŋ laligoro.

10 Jiisaswaa kourutanoŋ teuteuhalihali kendombaajoŋ
keŋgito, aŋo mirinoŋ rama kanageŋ asuganoŋ qaagoto,
asaŋgoŋ kema Jerusalem uro.
11 Juuda yoŋoo jotamemeurugianoŋ korisoro kambaŋanoŋ
Jiisaswaa jaaya moŋgama qisiqisi ama kokaeŋ jegi, "Eja ii
dakanoŋ raja?"
12 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ batugianoŋ Jiisaswaajoŋ saŋe qaa
mamaga jegi. Tosianoŋ "Eja ii awaa soro," jegito, tosianoŋ
kokaeŋ jegi, "Qaago! Iinoŋ mono ejemba tuuŋlelembe
eŋkalololoŋ ama meŋ oŋono kaamaa kolooŋkeju."
13 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegito, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ
toroko moma laligogitiwaajoŋ moŋnoŋ iwaa qaaya asug-
anoŋ mende jero. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ aŋaa kania ejemba kuma oŋono.

14 Kendoŋ korisoro biiwianoŋ laligogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ
jigo totoŋ uutanoŋ uma kanaiŋ ejemba kuma oŋono.
15 Kuma oŋono Juuda yoŋonoŋ waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Eja
koi momo jake uutanoŋ mende uma kileŋ Buŋa Terewaa
kania nomaeŋ moma sororogoja?" Kaeŋ jeŋ waliŋgogi.
16 Waliŋgogi kokaeŋ iŋijoro mogi, "Momo Buŋa jeŋkejeŋi,
niinoŋ iikawaa Toya mende koloojeŋ. Neeno qaagoto, wasiŋ
nonoti, niinoŋ mono iwaa momoya meŋ kaŋ jeŋkejeŋ.
17 Ejemba moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ ama memam-
baajoŋ moji, iinoŋ momo qaa jewe iikawaa Toya moronoŋ
kolooji, ii moma kotowaa. Anutunoŋ Buŋaya noo uunanoŋ
ano asugija me neenaa uunaajoŋ qaa laŋ jeŋkejeŋ?

18 “Moŋnoŋ iyaŋaa uutaanoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ aŋo qabuŋayawo koloomambaajoŋ moja. Kaeŋ mojato, wasiwasi eja moŋ toyanoŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ konji, iinoŋ mono jotamemeya hoŋaboŋa gbiŋgbaoŋa qaa kolooja.

19 Moosesnoŋ Kana qaa ama oŋonota ii eja me qaago? Ii ejato, oŋoonoŋga moŋnoŋ ii mende teŋ koma otaaŋkeja. Oŋo mono naambaajoŋ kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ romoŋgoju?”

20 Kaeŋ iŋijoro moma ejemba tuuŋ yoŋonoŋ kokaeŋ meleeŋgi, “Omejiilanoŋ mono uuganoŋ kemeŋ nanja. Moronoŋ kaparaŋ koma gii gumambaajoŋ romoŋgoja?”

21 Kaeŋ meleeŋgi iŋijoro mogi, “Niinoŋ aŋgoleto motooŋgo mewe oŋo korebore aaruŋ kiko qeju.

22 *Moosesnoŋ selegianoŋ Anutuwaa aiwese kotowombaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonoti, oo Moosesnoŋ ii wala mende jeŋ kotoroto, ambosakoŋurunana yoŋonoŋ ii kanaiŋ meŋ laligogi sili ii nonoonoŋ karo Sabat kendonoŋ kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋkeju.

23 *“Anana Mooseswaa Kana qaa waleeniŋ siŋgisoŋgo koloowa-botiwaajoŋ kotakota mojoŋ. Ii mojonto, qaa ii qetama Sabat kendonoŋ kaaŋagadeeŋ eja selegia kotoŋ kileŋ oŋoaŋgia mende jeŋ aoŋ silemale laligoju. Kaeŋ laligojuto, niinoŋ eja jumuŋa Sabat kendonoŋ meŋ qeaŋgoŋ mubeti, iikawaajoŋ mono naambaajoŋ nii yoŋ jeŋ nonju?

24 Oŋo ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ qaa laŋ jeŋ tegoŋkejuti, ii mono mesaowu. Ii mesaoŋ uugia tororo moma gosiŋ qaa hoŋagadeeŋ jeŋ tegowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja me qaago?

25 Jerusalem toya yoŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Eja kaparaŋ koma qewombaajoŋ romoŋgojuti, iinoŋ mono ii me?

26 Iibu, iinoŋ ejemba jaagianoŋ asuganoŋ qaa jero mende jeŋ muju. Kawaajoŋ eja koi kanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, qaa ii hoŋa galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoo gejagianoŋ kemero moju me qaago?

27 Hamoqeqe Toya Kraistnoŋ kawaatiwaajoŋ jeŋ kouma laligogiti, iinoŋ ‘Daeŋkaya koloowaati, ii moŋnoŋ moŋ mende mobaa,’ jejuto, eja koi kanoŋ daeŋkaya kolooroti, ii saanoŋ mojoŋ.”

28 Kaeŋ amiŋ mogi Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama aroya meŋ metaama kuma oŋoma qaa kokaeŋ

* **7:22:** Jen 17.10; Lew 12.3 * **7:23:** Jon 5.9

jero, “Oŋo noojoŋ kokaeŋ jeju, ‘Eja ii moma muŋ gomaŋa dakanoŋga ii saanoŋ mojoŋ.’ Neenaa ku-usuŋ qaganoŋ mende koloon nanjeŋ. Wasiŋ nonoti, iinoŋ wasiwasi Toya hoŋa kolooro ii mende moma kotoŋ muŋ laligoju.

29 Iinoŋ wasiŋ nono iwaanoŋga kamaawetiwaajoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ.”

30 Kaeŋ jero ii meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, kambaŋanoŋ mende kaŋ kuurotiwaajoŋ ama moŋnoŋ selianoŋ mende mero.

31 Kaeŋ mogito, ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga mamaganoŋ moma laariŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Kraistnoŋ kawaati, iinoŋ mono eja koi uuguŋ aŋgoleto meŋ laligowaa me nomaeŋ? Kaeŋ taniŋaaŋ kolooja.” Kiaŋ.

Jiisas meŋ somoŋgowutiwaajoŋ nagu galeŋ wasiŋ oŋoŋgi kagi.

32 Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ niinoŋgiinoŋ jeŋ jenoŋkooli aŋgiti, ii Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ mogi. Ii moma jigo gawoŋ galeŋ yoŋowo nama kiropo galeŋ (sikiriti) tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi meŋ somoŋgowombaa kagi.

33 Kagi Jiisasnoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ oŋowo kambaŋ torodaamoŋ toroqeŋ laligomaŋa. Ii laligoŋgo oŋomesaoŋ wasiŋ nono kamaawetiwaanoŋ eleema umaŋa.

34 Ube iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloon nombuya. Niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya.”

35 Kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ batugianoŋ kokaeŋ amigi, “ ‘Nono mokoloon mubombaajoŋ amamaawoŋa,’ jeja. Iikawaajoŋ mono dakanoŋ umambaajoŋ jeja? Juuda ejemba tosianoŋ deema kantri tosianoŋ kema Griik yoŋoo batugianoŋ laligojuti, mono iyoŋoonoŋ kema Griik ejemba kuma oŋomambaajoŋ moma jeja me?

36 Qaa kokaeŋ jeja, ‘Iwaaŋ noma laligowuto, nii mende mokoloon nombu,’ ano qaa moŋ kokaeŋ jeja, ‘Niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa woi yoroo kanagara nomaeŋ?”

Laaligo kotigaa apuyanoŋ mono jaaya tooŋ koubaa.

37 *Kaeŋ amigito, kendoŋ aisoogiti, iikawaa weeŋ konoga somata kanoŋ kaŋ kuuro Jiisasnoŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jero, “Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ mono noonoŋ kaŋ newa.

---

* **7:37:** Lew 23.36

38 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Moŋnoŋ
nii moma laariŋ nonji, iwaa uutanoŋga laaligo kotigaa
apuyanoŋ mono tooŋ sasagoŋ koumakebaa.’ ”
39 Kaeŋ jeroto, qaa ii Uŋa Toroyaajoŋ sare ama kokaeŋ
jero, “Daeŋ oŋonoŋ nii moma laariŋ nonjuti, oŋonoŋ mono
Uŋa Toroya buŋa qeŋ aoŋ laligowuya.” Anutunoŋ Jiisas na-
monoŋ laligorotiwaa so Siwewaa asamararaŋa mende muro
laligoro. Iikawaajoŋ Uŋa Toroya mende wasiro kamaaŋ
uugianoŋ kemero eeŋ laligogi. Kiaŋ.

Ejemba batugianoŋ deendeeŋ kolooro laligogi.
40 Jiisasnoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋ somata yoŋoonoŋga
tosianoŋ qaa ii moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ mono
oŋaga gejatootoo eja asugiwaatiwaajoŋ jegiti, mono ii
kolooja.”
41 Tosianoŋ jegi, “Iinoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.”
Kaeŋ jegito, tosianoŋ qewagoŋ jegi, “Kraistnoŋ mono no-
maeŋ Galili prowinsnoŋga kanaga? Ii mende sokonja.
42 *Buŋa Terenoŋ kokaeŋ jeja, ‘Kiŋ Deiwidnoŋ Judia
prowinswaa taoŋ melaa Betlehem kanoŋ laligoroti, Kraist-
noŋ iikanoŋa kolooŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga moŋ
koloowaa.’ ”
43 Kaaŋ kaaŋ laŋ jegi ejemba tuuŋ yoŋonoŋ Jiisaswaajoŋ
ama juma deeŋgi.
44 Yoŋoonoŋga tosianoŋ meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito,
moŋnoŋ selianoŋ mende mero. Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas mende moma laariŋ mugi.
45 Jiwowoŋ jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ eleema
jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋoonoŋ kagi kokaeŋ jeŋ oŋoŋgi, “Oŋo naambaajoŋ ii
mende meŋ kaju?”
46 Jeŋ oŋoŋgi kokaeŋ meleeŋgi, “Eja iikanoŋ qaa jeŋkeji,
moŋnoŋ kambaŋ moŋnoŋ qaa tania kaaŋa mende jero.”
47 Kaeŋ meleeŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋonoŋ qisiŋ jeŋ oŋoŋgi, “Oŋo kaaŋiadeeŋ eŋkalooloŋ meŋ
oŋono laligoju me?
48 Galeŋkoŋkoŋ eja nonoonoŋga moŋnoŋ mono ii mende
moma laariŋ muro. Ano Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) nonoonoŋga moŋnoŋ moŋ uuta iwaanoŋ
baageŋ meleeno me qaago?
49 Kaeŋ qaago totoonto, ejemba tuuŋlelembe Mooseswaa
Kana qaa mende moma kotoŋ Jiisaswaa qaa moma
gadokopa qaa laŋ jeŋkejuti, iyoŋoonoŋ qaa seŋa ii

* **7:38:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **7:42:** 2 Sml 7.12; Mai 5.2

mesaowoŋa! Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ oŋono tiwilaawuya."

50 *Kaeŋ jeŋ oŋoŋgi eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ karo qambaŋmamba ŋ qaa muroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloo ŋ batugianoŋ rama kokaeŋ iŋijoro,

51 "Eja moŋnoŋ siŋgisoŋgo anoti, ii mende qisiniŋ jero momago kileŋ gosiniŋ sokonja me qaago? Mende gosiŋ qaaya eeŋ laŋ jeŋ tegowoŋati eeŋ, mono anono Kana qaanana qewoŋa me? Ii mende sokombaa."

52 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema mugi, "Gii kaaŋagadeeŋ Jiisas kaaŋa meleema Galili qanda ejaga koloojaŋ me? Galili prowinsnoŋga gejatootoo eja moŋ mende koloowaati, ii mojoŋ. Kaya ii geeŋgo Buŋa Tere weeŋgoŋ kania moŋgama moma kotowa."

53 Kaeŋ jenoŋkooli ama juma deema mirigianoŋ keŋgi. Kiaŋ.

8

Emba moŋnoŋ serowiliŋ ano mokoloogi.

1 Mirigianoŋ keŋgito, Jiisasnoŋ kema Oil gere baaŋanoŋ uro.

2 Uma eŋ gomaŋ ano umugawodeeŋ mombo eleema jiwowoŋ jigonoŋ uro ejemba tuuŋ kuuya kaŋ liligoŋ mugi kamaaŋ rama kuma oŋono.

3 Kuma oŋono Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ emba moŋ wama iwaanoŋ kagi. Emba iinoŋ serowiliŋ mero iikawaajoŋ meŋ somoŋgogiti, ii wama tuuŋ jaagianoŋ aŋgi.

4 Jaagianoŋ ama Jiisaswaajoŋ jegi, "Boi, emba koi kanoŋ oloŋkalu ama mero mono iikanondeeŋ mokoloo ŋ meŋ kajoŋ.

5 *Mooseswaa Kana qaanoŋ emba kaaŋa ii jamonoŋ giliŋ qeniŋ komuwaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ nononota eja. Kaeŋ ejato, giinoŋ iwaajoŋ nomaeŋ jewaga?"

6 Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ Jiisas qaawaa timbinoŋ horoniŋ amamaaro kania mokoloo ŋ qaa jakeyanoŋ ama qewombaajoŋ jegi. Kaeŋ jegi usugoŋ kamaaŋ borianoŋ tere moŋ namonoŋ ooro.

7 Ooroto, toroqeŋ kaparaŋ koma qisiŋ mugi hak otaama waama dindiŋa nama kokaeŋ iŋijoro mogi, "Oŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ama laligoji, iinoŋ mono saanoŋ jamo mutuya meŋ giliŋ qewaa."

8 Kaeŋ iŋijoro mogi mombo usugoŋ kamaaŋ tere mombo namonoŋ ooro.

---

* **7:50:** Jon 3.1-2 * **8:5:** Lew 20.10; Dut 22.22-24

9 Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikanoŋ oŋoma somoŋgoro iyaŋgia siŋgisoŋgogia gamuyawo aŋgiti, ii Anutunoŋ qendeema iyaŋgiaa uugianoŋ naŋgoŋ jero isiŋosoŋgia qaono. Iikanoŋ qaono qaa bok naŋgi waŋgianoŋ wala oŋomesaoŋ keno iwaa qereweŋanoŋ gematanoŋ keno tosaaŋa motomotoon yoŋonoŋ kokomomola meŋ kuuya kendaborogi. Konoganoŋ keno Jiisasnoŋ penjoŋ kuuŋ raro embanoŋ yaŋodeeŋ iwo nano.
10 Jiisasnoŋ otaama waama dindiŋa nama emba ii iima kokaeŋ ijoro, “Emba, gii qaa jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ jejuti, iyoŋonoŋ mono daeŋgeŋ gii geeŋga nii neena kenju? Yoŋoonoŋga moŋnoŋ nama gii komuwagatiwaa qaaya mende jeŋ tegoja me?”
11 Ijoro moma meleeno, “Oo Poŋ, moŋnoŋ mende jeŋ tegoŋ nonja.” Kaeŋ meleeno ijoro, “Niinoŋ kaaŋagadeeŋ gii mende jeŋ tegoŋ gonjeŋ. Gii mono keteda koi kanaiŋ siŋgisoŋgo mombo mende ama laligowa.” Kiaŋ.

Gomaŋ so ananaa asasaganana ii Jiisas.

12 *Jiisasnoŋ qaa mombo toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Niinoŋ ejemba gomaŋa gomaŋa rama kenjuti, oŋoo asasagagia koloojeŋ. Moŋnoŋ nii notaaŋ kawaati, iinoŋ mono paŋgamanoŋ umbuqumbulaŋ mende kuuŋ laligowaato, laaligo kotigaa asasaga iikawaa uutanoŋ laligowaa.”
13 *Kaeŋ iŋijoro Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ kokaeŋ ijogi, “Geeŋgodeeŋ kaniaga naŋgoŋ jeŋ asariŋkejaŋi, iikaaŋa ii mende sokonja. Qaago.”
14 Kaeŋ ijogi kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ daakaya kamaaŋ kaweti ano dakanoŋ kema umaŋati, ii modaborojeŋ. Kawaajoŋ neeno kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋkejeŋi, qaa ii mono saanoŋ sokonja. Ii sokonjato, oŋo noo kaniana ii oŋanoŋ mende moma kotoju.
15 Oŋonoŋ ejemba selegia iikayadeeŋ iima iikaaŋa kanoŋ bakasasaŋ gosiŋ oŋoma qaagia tondu jeŋ tegoŋkejuto, niinoŋ ejemba mombaa qaaya mende jeŋ tegoŋkejeŋ.
16 “Nii neenodeeŋ mende laligojento, Ama wasiŋ nono kaweti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Iikawaajoŋ mombaa qaaya jeŋ tegowenagati eeŋ, ii mono dindiŋagadeeŋ gosiŋ soyanoŋ jeŋ tegowenaga.
17 *Woinoŋ qaa moŋ uumotoon ama naŋgoŋ jeri kotiiŋkeja. Qaa ii oŋoo Kana qaanoŋ kaaŋagadeeŋ oogita eja.
18 “Niinoŋ neenaa kaniana naŋgoŋ jeŋkejeŋ ano Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ

* **8:12:** Mat 5.14; Jon 9.5 * **8:13:** Jon 5.31 * **8:17:** Dut 19.15

jeŋkeja. Kawaajoŋ woi koloojo iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ sokondaboroja."

19 Jiisasnoŋ kaeŋ jero moma kokaeŋ qisiŋ mugi, "Goo Maŋga ii dakanoŋ laligoja?" Qisiŋ mugi meleeno, "Oŋo nii ano Maŋna noroo kanianara mende moma laligoju. Oŋo noo kaniana moma kotowuyagati eeŋ, mono noo Maŋna kaaŋagadeeŋ moma mubuyaga."

20 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa nanduŋ duŋ kosianoŋ nama ejemba kuma oŋoma qaa ii jero. Ii jeroto, kambaŋanoŋ mende kaŋ kuurotiwaajoŋ ama moŋnoŋ ii mende meŋ somoŋgoro. Kiaŋ.

"Dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya."

21 Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaeŋ toroqeŋ iŋijoro, "Niinoŋ oŋomesaoŋ kema laligowe oŋo nii moŋgama noma laligowuya ano siŋgisoŋgo aŋgiti, iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwu. Iikawaajoŋ dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya."

22 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii moma jegi, "Kokaeŋ jeja, 'Dakanoŋ umaŋati, oŋo iikanoŋ ubombaajoŋ amamaawuya.' Qaa ii nomaeŋ? Aro aomambaajoŋ jeja me?"

23 Kaeŋ jegi iŋijoro, "Oŋo namo kokawaa toya koloon laligojuto, niinoŋ gomaŋ baloŋ eukawaa buŋaga koloojeŋ. Oŋonoŋ balonoŋ koloon namo kokawaa buŋa koloon laligojuto, niinoŋ waladeeŋ namo koi kanoŋ mende koloowe.

24 Mende koloon laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ koubeti, niinoŋ mono ii koloojeŋ. Noojoŋ kaeŋ mende moma laarijuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo aŋgiti, ii mende mesaoŋ iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwuya. Kania iikawaajoŋ ama kokaeŋ iŋijowe moju, 'Oŋo siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikanoŋ qokotaaŋ nama koomu kombombaŋa komuwuya'. Qaa ii oŋanoŋ."

25 Qaa ii moma kokaeŋ qisiŋ mugi, "Gii mono moroga koloojaŋ?" Qisiŋ mugi meleeno, "Kaniana iŋisaambe modaborojuti, niinoŋ mono ii koloojeŋ.

26 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa mamaga saanoŋ toroqeŋ jewenaga ano siŋgisoŋgo mamaga aŋgiti, iikawaa qaaya saanoŋ jeŋ tegowenagato, wasiŋ nonoti, iinoŋ mono noo wasiwasi Tona hoŋa kolooja. Iinoŋ qaa jero iwaanoŋga moma kouma laligojeŋi, niinoŋ mono qaa ii asuganoŋ jewe gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ momakebuya."

27 Kaeŋ meleenoto, Amawaajoŋ qaa toroqeŋ jeroti, iyoŋonoŋ ii mende moma asarigi.

28 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ laaligowaa kania kambaŋ so laligoŋ koubeti, mono ii koloojeŋ. Iikawaa

kania ii kanageŋ saanoŋ moma asariwuya. Niinoŋ iwoi moŋ neenaa esunanoŋ me neenaa uunaajoŋ mende amakejento, Amananoŋ qaa kuma noma laligoroti, mono iikawaa so qaa jena koi jeŋkejeŋ. Qaa kota woi iikawaa kania ii kanageŋ moma asariwuya. Oŋo Siwe gomambaa Eja Hoŋ*a* kosigogi eu uma komuwaati, kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ moma asariwuya.

29 Wasiŋ nonoti, iinoŋ mono niwo nano laligojo. Nanamemeŋ moro sokoma muŋkeji, niinoŋ mono suulaŋ ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iinoŋ mende nomesaoro neenodeeŋ mende laligojeŋ."

30 Qaa kaeŋ jerotiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ uugia meleema Jiisas moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

Aabrahambaa gbiliuruta qoloŋmoloŋgoya ano Jiisas.

31 Jiisasnoŋ Juuda ejemba tosianoŋ moma laariŋ mugiti, iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ iŋijoro, "Noo Buŋ*a* qaananoŋ uugianoŋ kemero kanoŋ qokotaaŋ silia qeŋ nanjuti eeŋ, mono oŋ*a*noŋ noo gowokouruna kolooju.

32 Kaeŋ laligoŋ qaa hoŋ*aa* kania moma kotogi Buŋ*a* qaa hoŋ*a*noŋ oŋo bologagiaa kasanoŋg*a* isama oŋono solaŋ*a* (frii) koloon laligowuya."

33 *Kaeŋ jero moma meleema kokaeŋ jegi, "Nono Aabrahambaa gbiliuruta laligoŋ kanageso walaga koloojoŋ. Kawaajoŋ*a* eja moŋnoŋ kasa gbado meŋ nonono laligojoŋiw*aa*joŋ jejaŋi, ii qaago. Nono mono kambaŋ moŋnoŋ kamaaŋqeqet*a* kaaŋ*a* mende koloon laligoniŋ. Ano gii nomaembaajoŋ ama kokaeŋ jejaŋ, 'Kasanoŋg*a* isama oŋono solaŋ*a* koloon laligowuya'? Qaa ii mende sokonja."

34 Kaeŋ jegi kokaeŋ meleema oŋono, "Niinoŋ qaa hoŋ*a* toon moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Siŋgisoŋgo anjuti, kuuya iyoŋonoŋ siŋgisoŋgow*aa* weleŋqeqe omaya tawagia qaa laligogi iikawaa kasanoŋ kokosiiŋ oŋom*a*kej*a*.

35 Kokosiiŋ oŋom*a*kej*a*to, weleŋqeqenoŋ toyaa miri uutanoŋ kambaŋ so mende laligoŋ ubaa. Iyaŋ*aa* Merianoŋ saanoŋ mirianoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.

36 "Merianoŋ bologaa kasanoŋg*a* isama oŋono solaŋ*a*niwuti eeŋ, oŋonoŋ mono oŋ*a*noŋ kasa gbadoya qaa solaŋ*a* (frii) koloon laligowuya.

37 Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta laligojuti, mojento, bologanoŋ uugia gojonjiwaajoŋ noo Buŋ*a* qaananoŋ qososoniŋ oŋom*a* kondondoŋgoŋ kamaaŋkej*a*. Kania kawaajoŋ mono kaparaŋ koma nii nuwombaajoŋ moju.

---

* **8:33:** Mat 3.9; Luuk 3.8

38 Niinoŋ Amanaa kooroŋanoŋ laligoŋ iwoi iima laligoŋ koubeti, iikawaa qaayaga jeŋkejeŋ. Oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ maŋgianoŋ qaa iŋijoroti, iikawaa so amakeju."

39 Jiisasnoŋ kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ jegi moro, "Aabrahamnoŋ mono ananaa asa-ambonana kolooja." Kaeŋ jegi moma jero, "Oŋo Aabrahambaa gbiliuruta koloowuyagati eeŋ, mono iwaanoŋ nanamemeŋ otaagi sokonaga.

40 Iikawaa tania kokaeŋ kolooja: Niinoŋ Anutuwaa jetanoŋga qaa moma iikawaa so qaa oŋaboŋa ii jewe momakeju. Kambaŋ kokaamba oŋo kaparaŋ koma eja nii nuwombaajoŋ mojuto, Aabrahamnoŋ kaaŋa mende ano.

41 Oŋoaŋgiaa maŋurugiaa nanamemeŋgia iikayadeeŋ otaaŋ laligoju." Kaeŋ jero ijogi, "Serowiliŋ kananoŋ koloon maŋnana qaa (gua mera) mende koloojonto, Maŋnanawo laligojoŋ. Anutu iyaŋa motooŋgonoŋ mono maŋ koma nononja." Kiaŋ.

"Oŋo Kileŋaa Toyaa buŋa kolooju," jero.

42 Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ aŋo maŋ koma oŋonagati eeŋ, niinoŋ iwaanoŋga kamaaŋ koloowetiwaajoŋ mono saanoŋ nii uu jopagoŋ nombuyaga. Neenaa esuŋnoŋ nemuŋ kono mende kolooweto, Anutunoŋ wasiŋ nono kamaaŋ laligojeŋ.

43 Qaa jeŋkejeŋi, ii naambaajoŋ moma asariwombaajoŋ bimooŋkeju? Noo qaananoŋ uugia undeenjiwaajoŋ ii moma kotowombaajoŋ mojogia tiiro zizi togoŋkeju. Kawaajoŋa ii moma asariwombaajoŋ amamaaŋkeju?

44 "Mono maŋgia Bologa Toyaa buŋa kolooju. Siiŋgia kombombaŋanoŋ mono maŋgiaa siiŋa bologa otaawutiwaajoŋ eja. Iinoŋ kanakanaiyanoŋga ejemba uŋugi koomu ejaga koloon kouma laligoja. Qaa hoŋanoŋ uutanoŋ mende nanjiwaajoŋ ama qaa hoŋa uuguŋ siliqalu nanja. Qolomoloŋ jeje ejaga koloon qolomoloŋ jejewaa waŋ koloojiwaajoŋ qolomoloŋ jeŋkeji, ii mono aŋaa uutaajoŋ jeŋkeja.

45 "Iinoŋ qolomoloŋ jeŋkejato, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaajoŋ nii mende moma laariŋ nomakeju.

46 Oŋo kuuyanoŋ noo kaniana kokaeŋ qendeembombaa amamaaŋkeju: Iinoŋ siŋgisoŋgo ano qaayawo laligoja. Kaniana iikaya moŋganjuto, niinoŋ qaa hoŋa jeŋkejeŋi, ii mono naambaajoŋ mende moma laariŋ nonju?

47 "Moŋnoŋ Anutuwaa buŋa kolooji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ qaa geja ama momakeja. Oŋo Anutuwaa buŋa mende koloojutiwaajoŋ ama qaa ii mende moma asariŋkeju." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ nomaeŋ jokolooro?

48 Jiisasnoŋ Juuda ejemba yoŋoo kanagia iŋisaano kitia
meleema kokaeŋ ijogi, “Gii Samaria prowinswaa siliqalu
ejaga koloona omenoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Kaeŋ
jeniŋ sokonja me qoloŋgojoŋ, ii saanoŋ geeŋgo jena moboŋ.”

49 Kaeŋ ijogi kokaeŋ meleeno, “Omenoŋ uunanoŋ mende
kemero laligojeŋ. Nii Amanagadeeŋ goda qeŋ muŋ laligowe
oŋonoŋ kileŋ nii gamu qeŋ nomakeju.

50 Kaeŋ amakejuto, neeno qabuŋanawo koloomambaajoŋ
janjariŋ mende riiŋkejeŋ. Motooŋgonoŋ kaaŋ koloomam-
baajoŋ manjaya qeŋ laligoja. Eja iinoŋ motooŋgo gosiŋ
noma ‘sokonjaŋ,’ jeŋ jeŋ tegoŋ nomakeja.

51 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Moŋnoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono
kambaŋ moŋnoŋ koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.”

52 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas kokaeŋ
jegi moro, “Aabraham ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ ko-
mugi ano giinoŋ kileŋ kokaeŋ jena sisau kolooja, ‘Moŋnoŋ
noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ
koomu kotigaa buŋa mende koloowaa.’ Kaeŋ jejaŋiwaajoŋ
gii ome moŋnoŋ uuganoŋ kemero laligojaŋ. Ii keteda koi
saanoŋ moma asarijoŋ.

53 Nonoo beŋnana Aabraham komuroti, giinoŋ mono ii
uuguŋ iwaa somataya koloojaŋ me? Gejatootoo yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ komugi. Gii geeŋgaajoŋ mona uro ‘Somata
moroga koloojeŋ?’ jeŋ mojaŋ?”

54 Kaeŋ jegi moma kokaeŋ meleeno, “Neenaajoŋ mobe
uro Anutuwaa akadamuya ii neeno buŋa qeŋ aowenagati
eeŋ, qabuŋana ii mono kikisi kaaŋa koloonaga. Amananoŋ
iyaŋaa akadamuya nonotiwaajoŋ ama qabuŋanawo koloon
laligojeŋ. Oŋonoŋ iwaajoŋ ‘Nonoo beŋnana Anutu kolooja,’
jeju.

55 Oŋonoŋ kania ii saanoŋ mende moma kotoŋkejuto,
niinoŋ ii saanoŋ moma mujeŋ. ‘Ii mende moma mujeŋ,’
jewenagati eeŋ, mono oŋo kaaŋa tiliqili eja koloowenaga.
Nii eja kaaŋa mende koloojento, ii saanoŋ moma mujeŋ ano
iwaa qaaya teŋ komakejeŋ.

56 Oŋoo beŋgia Aabrahamnoŋ nii namonoŋ kamaaŋ laligo-
maŋatiwaajoŋ mamboma kambaŋ ii iimambaajoŋ uu ko-
risoro moma laligoro. Kambaŋ kokaamba Siwenoŋ laligoŋ
kotiiro niinoŋ asugiwe noo kambana ii iima kawaajoŋ
aisooro.”

57 Kaeŋ meleeno Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kokaeŋ jegi
moro, “Gbaniga 50 mende uuguŋ iikawaa baatanoŋ laligojaŋ
ano ‘Aabraham iibe,’ jena mende sokonja.”

58 Ii moma iŋijoro, “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Aabrahamnoŋ mende kolooro niinoŋ mono kambaŋ kanoŋ laligowe.”
59 Kaeŋ jero moma jamonoŋ giliŋ qewombaajoŋ jamo amboraŋgoŋ megito, Jiisasnoŋ asaŋgoŋ jiwowoŋ jigowaa tooŋa mesaoŋ oloŋ koma keno. Kiaŋ.

9

Jiisasnoŋ eja jaagoo moŋ meŋ qeaŋgoro.
1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kana kema eja moŋ nemuŋaa goroŋ uutanoŋga jaagoo kolooroti, ii iiro.
2 Ii iiro gowokourutanoŋ qisiŋ muŋ jegi, “Somatanana, iinoŋ mono morowaa siŋgisoŋgo-waajoŋ ama jaagoo kaaŋa kolooro? Iyaŋaa siŋgisoŋgowaajoŋa me nemuŋmaŋa yoroo siŋgisoŋgowaajoŋa?”
3 Jegi kokaeŋ meleeno, “Aŋo siŋgisoŋgo moŋ mende ano nemuŋmaŋanoŋ siŋgisoŋgo mende anito, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ iwaa laaligoyanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaaŋa kolooro.
4 Weeŋ asariŋ ejiwaa so mono wasiŋ nonoti, iwaanoŋ gawoŋ pondaŋ meŋ laligowoŋa. Gomaŋ tiiwaati, iikanoŋ kuuya gawoŋ mewombaajoŋ amamaawoŋa.
5 *Niinoŋ namonoŋ laligomaŋatiwaa so gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagia kolooŋ asariŋ laligomaŋa.”
6 Kaeŋ jeŋ balonoŋ sulaaro kemero gbakoŋ meleema eja jaagoowaa jaayanoŋ timimearo.
7 Timimeaŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, “Gii mono Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga soŋgbambaa.” (Siloam qa ii ananaa qaanoŋ Wasiwasi eja.) Kaeŋ jeŋ kotoro kema jaaya soŋgbano tooro uuro asariro eleema mirianoŋ karo.
8 Kaeŋ karo alauruta kosianoŋ laligogiti ano tosianoŋ wala nene iwoiwaajoŋ welema oŋoma laligoro iigiti, iyoŋonoŋ ii iima jegi, “Jaagoo eja nenewaa welema rama laligoroti, eja iinoŋ me?”
9 Tosianoŋ jegi, “Eja inaa ii.” Tosianoŋ jegi, “Qaago, kaitania ii kaaŋa koloojato, iinoŋ qaago.” Kaandeeŋ kaaŋ jegi aŋo jero, “Niinoŋ mono iiga koloojeŋ.”
10 Kaeŋ jero kokaeŋ qisigi, “Jaaga mono nomaeŋ ana tooja?”
11 Qisigi kokaeŋ meleema iŋijoro, “Eja qata Jiisas qamake-juti, iinoŋ sulaaro baloŋ gurujuyanoŋ kemero meleema jaananoŋ timimeaŋ jeŋ kotoŋ kokaeŋ jero, ‘Gii mono Siloam apu aŋgonoŋ kema jaaga soŋgbambaa.’ Kaeŋ jero apu iikanoŋ kema jaana soŋgbambe tooro uuwe asariro.”

* **9:5:** Mat 5.14; Jon 8.12

12 Kaeŋ meleema oŋono kokaeŋ qisigi, “Eja ii dakanoŋ laligoja?” Qisiŋ mugi “Mende mojeŋ,” jero. Kiaŋ.

Farisii yoŋonoŋ jaaya toorotiwaajoŋ qiqisi aŋgi.

13 Eja jaagoo laligoroti, iinoŋ “Mende mojeŋ,” jero ejembanoŋ ii wama Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋoonoŋ keŋgi.

14 Jiisasnoŋ sulaayanoŋ baloŋ gurujuyawonoŋ meleema jaayanoŋ timimeaŋ metooroti, ii mono Sabat kendoŋ kambaŋanoŋ mero.

15 Kawaajoŋ Farisii yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, “Jaaga mono nomaeŋ ana tooja?” Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Eja iikanoŋ mono sulaayanoŋ baloŋ gurujuyawonoŋ meleema jaananoŋ timimearo kema jaasewana soŋgbama jaana uuwe asarija.”

16 Kaeŋ meleema oŋono Farisii yoŋoonoŋga tosianoŋ jegi, “Eja iikanoŋ Sabat kendoŋ kotogoji, iikawaajoŋ mono Anutuwaanoŋ ejaga mende kolooja.” Tosianoŋ jegi, “Kaaŋ qaago! Eja doogoya moŋnoŋ mono nomaeŋ ama aŋgoleto kaaŋa memambaajoŋ kotiinaga?” Kaaŋ kaaŋ jeŋ iyaŋgia juma deeŋgi.

17 Kaeŋ deema eja jaagoo iikawanoŋ mombo eleema kaŋ jegi, “Jaaga metooroti, iwaajoŋ mono nomaeŋ jewaga?” Kaeŋ jegi “Gejatootoo ejaga kolooja,” jero.

18 Kaeŋ jero jaaya hoŋaga goorota tooro uuroti, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ ii mende moma laarigi. Mende moma laariŋ uuwoi nama nemuŋmaŋa horoŋ oroŋgi kari.

19 Kari kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Eja koi oroo meragaraga me qaago? ‘Jaagoo kolooro,’ jejaoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya uuŋ iija?”

20 Qisiŋ oroŋgi kokaeŋ meleeni, “Eja koi noroo meranaraga kolooja ano jaagoo kolooroti, ii saanoŋ mojo.

21 Ii mojoto, nomaeŋ ama keteda koi jaaya tooro uuŋ iiji, ii mende mojo. Moronoŋ jaaya metooro uuji, noro kaaŋagadeeŋ mende mojo. Kokoga qaago, mono somariiŋ gowia jorak-aaŋaga ano momakootoyawo kolooja. Kawaajoŋ mono iyaŋaajoŋ qisigi kaniaya saanoŋ jewaa.”

22 Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ toroko moma kaeŋ iŋijori. Yoŋonoŋ batugianoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ uumotooŋgo ama naŋgi, “Moŋnoŋ ‘Jiisas Hamoqeqe Toya Kraist kolooji,’ kaeŋ jeŋ asugiwaati eeŋ, ii mono qamakooli miri tuuŋ somatanoŋga konjoma muboŋa.”

23 Qaa kawaajoŋ ama kokaeŋ iŋijori, “Kokoga qaago, ii uugejiawo. Kawaajoŋ mono iyaŋa qisiŋ mubu.”

24 Kawaajoŋ eja jaagoo laligoroti, ii mombo horogi karo
kokaeŋ jegi moro, “Eja ii siŋgisoŋgo ejaga kolooja, ii mo-
joŋ. Iikawaajoŋ mono Anutuwaa qabuŋaya mepeseena
akadamuyawo kolooro sokombaa.”
25 Ii moma kokaeŋ meleeno, “Siŋgisoŋgo ejaga kolooja me
qaago, niinoŋ ii mende mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋa kaya
mojeŋ: Niinoŋ jaagoo laligoweto, keteda koi kanoŋ saanoŋ
uuŋ iijeŋ.”
26 Kaeŋ meleeno kokaeŋ qisiŋ mugi, “Naa iwoiga ama
gonja? Jaaga mono nomaeŋ metooja?”
27 Qisiŋ mugi kokaeŋ meleema oŋono, “Niinoŋ mono
meleema oŋonjento, oŋonoŋ qaa jejeŋati, ii mende mojuya.
Naambaajoŋ ii oŋa kosiga mombo jewe mobombaajoŋ ka-
paraŋ konju? Oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ iwaa gowokou-
ruta koloowombaajoŋ moju me qaago?”
28 Kaeŋ meleema oŋono mepaqepae ama uuqeqe qaa
tokoroŋkota kokaeŋ jeŋ mugi, “Gii mono iwaa gowokoyaga
koloojanto, nononoŋ Mooseswaa gowokourutaga laligojoŋ.
29 Anutunoŋ Mooses Buŋa qaa muroti mojonto, eja iikanoŋ
mono iikanoŋa me kanoŋa kolooroti, ii mende mojoŋ.”
30 Kaeŋ jegi qaa kokaeŋ iŋijoro, “Iinoŋ dakaya kolooroti,
oŋo iikawaajoŋ kaaŋiadeeŋ tompiririŋ ama kiko qejutiwaa-
joŋ moma waliŋgojeŋ. Oŋanoŋ waliŋgojento, kileŋ noo
jaana metooro saanoŋ uuŋ iijeŋ.
31 Ejemba doogoya yoŋonoŋ Anutu qama kooligi mende
moma oŋomakeja, ii mojoŋ. Ii mojonto, moŋnoŋ Anutu goda
qeŋ muŋ uusiiŋa otaaŋkeji, iwaanoŋ qamakooli mono geja
ama momakeja.
32 Moŋ jaagoo kolooro moŋnoŋ kaŋ jaaya metooroti, sundu
kaaŋa ii walagadeeŋ mende moma laligoniŋ. Siwe balonoŋ
koloori, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ kouma kete laligojoŋi,
iikanoŋ sundu kaaŋa moŋ mende moniŋ.
33 Anutuwaanoŋga mende kanagati eeŋ, iinoŋ mono iwoi
kaaŋa memambaajoŋ amamaanaga.”
34 Kaeŋ jero moma kokaeŋ jeŋ mugi, “Nemuŋmaŋganoŋ
siŋgisoŋgowo laligori gii siŋgisoŋgo kuuya kawo kolooŋ
somariina ano giinoŋ kete nono kuma nonomambaajoŋ
mojaŋ. Ii mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ muŋ konjoŋgi seleeŋgeŋ
kamaaro. Kiaŋ.

Uuwaa jaanoŋ gooro kematou-kantou ama laaligo.

35 Konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaaroti, qaa iikanoŋ Jiisaswaa
gejianoŋ kemero moma eja ii mokoloon kokaeŋ ijoro, “Gii
Anutuwaa Meria moma laariŋ mujaŋ me qaago?”

36 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema qisiro, “Oo Somatana, eja ii
moronoŋ? Ii jena momago ii saanoŋ moma laariŋ mumaŋa.”
37 Meleeno kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii kokaeŋ uuŋ niiba.
Giwo qaa jejeŋi, eja ii mono niinoŋ koloojeŋ.”
38 Ii moma jero, “Oo Poŋ, nii moma laariŋ gonjeŋ.” Kaeŋ
jeŋ usugoŋ qama kooliŋ muro.
39 Jiisasnoŋ jero, “Niinoŋ ejemba gosiŋ qaagia jeŋ tego-
mambaajoŋ ama kamaaŋ namonoŋ koloowe. Noojoŋ ama
tosianoŋ jaagoo koloojuti, yoŋoo jaagia tooro saanoŋ uuŋ
iima kotowuya. Tosaaŋa jaagia awaa laligojuti, yoŋonoŋ
noojoŋ ama bao jaagoo kolooŋ laligowuya.”
40 Kaeŋ jero Farisii tosianoŋ kosianoŋ iikanoŋ nama qaa ii
moma kokaeŋ qisigi, “Wae! Nono kaaŋiadeeŋ jaagoo ejaga
koloojoŋ me? Nonoojoŋa jejaŋ me?”
41 Kaeŋ qisigi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo ‘Jaagoo koloojoŋ,’ jew-
uyagati eeŋ, mono siŋgisoŋgo mende eŋ oŋonagato, kambaŋ
kokaamba ‘Saanoŋ iima kotojoŋ,’ kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama
siŋgisoŋgogianoŋ mono eŋ aliŋ eŋ oŋombaa.” Kiaŋ.

10

Lama ano galeŋgia awaa.

1 Jiisasnoŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa
hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ lama totoŋ
uutanoŋ keubombaajoŋ nagunoŋ qaagoto, sopa waleema
kemejuti, yoŋonoŋ mono kikekakasililiŋ ano yoŋgoro meme
ejemba kolooju.
2 Moŋnoŋ nagunoŋ keuji, iinoŋ lama yoŋoo galeŋgia
kolooja.
3 Iinoŋ kouro nagu galeŋanoŋ ii iima nagu horoŋ muro
kamaaŋ qaro lama yoŋonoŋ qaa aroya saanoŋ moma ko-
toŋkeju. Galeŋgianoŋ aŋaa lamauruta oŋooma qagia qama
uŋuano totoŋgia mesaoŋ saanoŋ seleeŋgeŋ kemakeju.
4 “Aŋaanoŋ lamauruta kuuya uŋuano totoŋgia mesaoŋ
seleeŋgeŋ keŋgi iinoŋ jotamemegia kolooŋ wala keno qaa
aroya moma kotojutiwaajoŋ gematanoŋ otaaŋ kemakeju.
5 Iyaŋgiaa galeŋgia saanoŋ otaaŋkejuto, waba moŋnoŋ kaŋ
qaro ii mende totooŋ otaawuya. Waba yoŋoo qaa arogia
mende moma kotojutiwaajoŋ mono jiriŋjiriŋ ama iwaajoŋ
keeta togoŋ deembuya.”
6 Jiisasnoŋ qaa aasaŋgoya ii iŋijoroto, qaa iikawaa kania
mende moma asariŋ kiko qegi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ lama galeŋ awaa kolooja.

7 Kiko qegi toroqeŋ yoŋoojoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ qaa
hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ lama totombaa
naguya koloojeŋ.
8 Noo gemananoŋ tuuŋ galeŋ kuuya wala kagiti, iyoŋonoŋ
kike ano yoŋgoro meme ejembaga koloogi. Kaeŋ koloogiti-
waajoŋ lama yoŋonoŋ ii mende moma kotoŋ oŋoma laligogi.
9 “Niinoŋ motooŋgo lama totombaa naguya koloojeŋ.
Daeŋ oŋonoŋ Anutuwo kotiiŋ laligowombaajoŋ jeŋ niwo
qokotaaŋ laligojuti, niinoŋ mono hamo qeŋ oŋombe
letombuya. Kaeŋ koloon lama totoŋ uutanoŋ uma kamaaŋ
seleeŋgeŋ kema nene gomaŋa moriaŋawo mokoloonkebuya.
10 Yoŋgoro meme yoŋonoŋ naambaajoŋ kaŋkeju? Yoŋonoŋ
yoŋgoro meŋ nunuŋ tiwilaaŋ nonombombaajoŋ kaŋkeju.
Iwoi morota ambombaajoŋ qaago. Niinoŋ iikaaŋa mende
koloojeŋ. Niinoŋ oŋo laaligo kombombaŋa mokoloon
oyaŋboyaŋ laligowutiwaajoŋ kaŋ laligojeŋ.
11 Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Lama galeŋ awaanoŋ
mono lamauruta yoŋoojoŋ ama laaligoya qeleema oŋombaa.
12 Moŋnoŋ lama toya mende koloon tawaya mewutiwaa-
joŋgadeeŋ kaŋ tondu galeŋ koma oŋomakeji, ii kokaeŋ:
Kasu kawalianoŋ karo iima lama oŋomesaoŋ unjurama keno
kasu kawalianoŋ lama kisiyaeŋ meŋ iŋiŋ uŋuŋ mendeema
oŋombaa.
13 Iinoŋ seleeŋgeŋga kaŋ sewaŋ memewaajoŋadeeŋ ‘Lama
galeŋ koma oŋomaŋa,’ ii jetanoŋ jeŋ lama oŋoojoŋ majakaka
mende moma telambelaŋ qaganoŋ tondu laligoŋ unjurama
kembaa.
14-15 *“Niinoŋ lama galeŋ awaa koloojeŋ. Amananoŋ nii
moma nono niinoŋ Amana moma muŋ laligojeŋ. Iikawaa
so niinoŋ neenaa lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ nii
moma nomakeju. Niinoŋ laaligona lamauruna oŋoojoŋ ama
qeleema mesaomaŋa.
16 Noonoŋ lama tuuŋ tosia ii kaaŋagadeeŋ koloon
laligowuya. Yoŋonoŋ lama totoŋ kokawaa toya mende
laligojuto, kileŋ noo qaa arona momakebuya. Niinoŋ ii
kaaŋagadeeŋ uŋuambe kawaa so kema kaŋkebuya. Kanageŋ
tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ kululuuŋ tuuŋ somata motooŋgo
koloogi galeŋ motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono laligowuya.
17 Amanoŋ kokaembaajoŋa ama nii uutanoŋ jopagoŋ no-
makeja: Niinoŋ laaligona mesaoŋ mombo gbiliŋ laligoŋ
umaŋa. Ii Amawaa jaanoŋ sokonja.
18 Laaligona moŋnoŋ mende nuambaato, ii neeno qeleema
mesaomaŋa. Amananoŋ jeŋ kotoŋ nono neeno laaligona

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luuk 10.22

qeleema mesaomaŋa ano iikawaa gematanoŋ mombo gbiliŋ laligoŋ umaŋa. Ku-usuŋ kaaŋa ii noonoŋ eja."
19 Jiisasnoŋ qaa ii jerotiwaajoŋ ama Juuda jotamemeya yoŋoo batugianoŋ niinoŋgiinoŋ mombo kolooro.
20 Yoŋoonoŋga mamaganoŋ kokaeŋ jegi, "Omenoŋ uutanoŋ kemerota laligoŋ kaamaa anja. Mono naambaajoŋ qaaya mobonaga? Mono mesaowoŋa."
21 Tosianoŋ jegi, "Qaa kaaŋa ii kokojinjiŋ ejawaa qaa kaaŋa qaago. Omenoŋ mono jaagoo ejemba yoŋoo jaagia nomaeŋ metoonaga?" Kaeŋ amigi.

Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.
22 Wala eeŋanoŋ jiwowoŋ jigo koma konjoratiŋ naguya horogi. Ii gbani so romoŋgoŋ kendombaa aisoowombaajoŋ* Jerusalem ajoroogi. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro koŋuru kambaŋ saŋgoŋaa uutanoŋ laligogi.
23 Jiisasnoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawo qagiti, kanoŋ kema liligoro.
24 Kema liligoro Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kaŋ liligoŋ muŋ kokaeŋ qisiŋ mugi, "Kaniaga kolatina mono kambaŋ dawi toroqeŋ mambombom-baajoŋ mojaŋ? Gii Hamoqeqe Toya koloojaŋ me qaago, ii mono asuganoŋ jena moboŋ."
25 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mugi Jiisasnoŋ kokaeŋ meleema oŋono, "Nii jewe mogito, oŋo noo qaana ii mende moma laariju. Niinoŋ Amanaa qatanoŋ aŋgoleto amakejeŋi, iikanoŋ mono kaniana iŋisaama naŋgoŋ qendeema oŋomakeja.
26 Ii naŋgoŋ qendeema oŋomakejato, oŋo noo lama tuuŋ uutanoŋ mende laligojutiwaajoŋ ama qaana mende moma laariŋkeju.
27 "Niinoŋ lamauruna moma oŋombe yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaa arona moma nii notaaŋkeju.
28 Niinoŋ laaligo kombombaŋa oŋombe letoma kambaŋ moŋnoŋ mende totooŋ tiwilaawuya. Moŋnoŋ moŋ ii noo boronanoŋga mende horoŋ kondeema oŋombaa.
29 Noo Amananoŋ ii noo boronanoŋ oŋoonoti, iinoŋ kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja. Kawaajoŋ kuuyanoŋ ii noo Amanaa borianoŋga horoŋ kondeema oŋombombaajoŋ amamaawuya.
30 Nii ano Ama noronoŋ mono motooŋgo koloon laligojo."
31 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mombo namonoŋga jamo amboraŋgoŋ iikanoŋ giliŋ qewombaajoŋ aŋgi.

---

* **10:22:** Kendoŋ qata Hanuka ii Disemba 25 kanaiŋ weeŋ 8 kawaa so rama aisoogi. Miri kuuyanoŋ kiwa ootirigi asariro gere seŋa kululuuŋ rii qama korisoro aŋgi.

32 Kaeŋ aŋgito, kokaeŋ jeŋ oŋono, “Amanoŋ nemuŋ
koma nono aŋgoleto somata mamaga ama mewe iigiti,
iyoŋoonoŋga mono naa mombaajoŋa romoŋgoŋ nii jamonoŋ
giliŋ nuwombaajoŋ moju?”

33 *Jeŋ oŋono Juuda yoŋonoŋ meleema jegi, “Nononoŋ
aŋgoleto somata anatiwaajoŋ ama mende jamonoŋ giliŋ
guwombaajoŋ anjonto, Anutu mepaqepae ama mujaŋiwaa
iroŋa ama gomboŋa. Gii baloŋ ejaga ano selega eeŋ meŋ
uma Anutu kaaŋa koloomambaajoŋ jejaŋ.”

34 *Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema oŋono, “Buŋa Terenoŋ
Kana qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, ‘Anutu niinoŋ jewe: Oŋo
mono noo beŋsakoŋuruna kolooju.’

35 Buŋa Terewaa qaa ii mono mende jaŋgoŋ qaom-
baato, powowoŋ ewaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya ano
kaŋ ejemba buŋagiaga kolooroti, Anutunoŋ yoŋoo qagia
‘beŋsakoŋuruna’ kaeŋ qama oŋono.

36 Ejemba omaya kaeŋ qama oŋonoto, Amanoŋ eja meŋ
soraiŋ wasiro namonoŋ kamaaroti, oŋonoŋ mono nomaeŋ
ama iwaajoŋ kokaeŋ jeju, ‘Gii Anutu mepaqepae ama muŋ
laligojaŋ.’ Niinoŋ ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ qaa kaeŋ jewe
oŋonoŋ mono naambaajoŋ ii mogi mende sokonja? Oŋo
Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii qeju me?

37 “Gawoŋ meŋkejeŋi, ii iigi Amanaa nanamemembaa so
mende amakeji eeŋ, mono mende moma laariŋ nombu.

38 Amanaa nanamemembaa so ama meŋ laligojeŋi eeŋ,
kaniana kaaŋ iima mono moma laariŋ nombu. Ii qaanaajoŋ
ama mende moma laariwuyagati eeŋ, mono aŋgoletonaajoŋ
ama kileŋ moma laariŋ nombuya. Amanoŋ niwo qokotaaŋ
nanja ano niinoŋ Amawo qokotaaŋ nanjeŋi, oŋo iikawaa
kania moma sorogoŋ asariwuti-waajoŋ koi jejeŋ.”

39 Jiisasnoŋ kaeŋ jero mombo meŋ somoŋgowombaajoŋ
mogito, boro baagianoŋga qosoma kamaaŋ keno.

40 *Oŋomesaoŋ Jordan apu gowoya kotoŋ mombo leegeŋ
kema Jonoŋ wala oomulu meŋ oŋoma laligoroti, kanoŋ
keuma kambaŋ tosaaŋa toroqeŋ iikanoŋ laligoro.

41 Iikanoŋ laligoro ejemba mamaganoŋ iwaanoŋ kouma
iima kokaeŋ jegi, “Jonoŋ aŋgoleto motooŋgo moŋ mende
meroto, qaa kuuya eja koi kawaajoŋ jeroti, ii mono qaa hoŋa
jeŋ laligoro.”

42 Kougiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleema
moma laariŋ mugi. Kiaŋ.

---

* **10:33:** Lew 24.16 * **10:34:** Ond 82.6 * **10:40:** Jon 1.28

11

Jiisaswaa alia Lazarusnoŋ komuro.

1 *Betani taononŋa eja moŋ qata Lazarus iikanoŋ ji kiro ero. Maria ano Marta daremuŋ yorononŋ Betani taoŋ iikanoŋ laligori.

2 *Maria iikanoŋ Poŋ apu koowayawononŋ moriŋ waŋ juyanoŋ kania kereŋ mero. Lazarus ji kiro eroti, ii iwaa naaŋaga.

3 Lazarusnoŋ ji kiro ero naaŋwoitanoŋ buju qaa kokaeŋ ani Jiisaswaanoŋ keno, “Poŋ moba, wombo alaganoŋ mono ji kiro eja.”

4 Buju ii kenoto, Jiisasnoŋ ii moma kokaeŋ jero, “Ji iikanoŋ eja alana komuwaatiwaajoŋ ama mende koloon muro eja. Iikawaajoŋ qaagoto, Anutuwaa Merianoŋ ii meŋ qeaŋgoro ejembanoŋ kania ii iima kotoŋ Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ asariŋ seiro Siwewaa akadamuyawo koloowaa. Ji ii iikawaajoŋ ama koloon muro.”

5 Jiisasnoŋ Marta, iwaa koga ano naaŋgara Lazarus yoŋoojoŋ uuta ero laligoro.

6 Kaeŋ laligoroto, kileŋ jiaa bujuya moma gomaŋ laligoroti, iikanondeeŋ weeŋ woi toroqeŋ laligoro.

7 Ii laligoro kambaŋ ii tegoro gowokouruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana mono Judia prowinsnoŋ eleema kemboŋa.”

8 Kaeŋ jero meleeŋgi, “Somatanana, Juuda yoŋonoŋ indigeŋ kaparaŋ koma jamonoŋ giliŋ guwombaajoŋ aŋgi. Kawaajoŋ mombo Judia eleema kemambaajoŋ jejaŋi, ii mende sokonja.”

9 Kaeŋ meleeŋgi Jiisasnoŋ qaa kokaeŋ jero, “Weembaa auaya 12 ejuti, moŋnoŋ kawaa asasaganoŋ kana kembaati, ii mono iwoi moŋnoŋ qeŋ mizimizi mende meŋ mubaa. Balombaa asasaganoŋ asariŋ muro saanoŋ iima kembaa.

10 Saanoŋ kembaato, moŋnoŋ kiwaya mende eŋ muro gomantiiŋanoŋ kematou-kantou kembaati, iinoŋ mono kema qeŋ mizimizi mewaa.”

11 Qaa ii jeŋgo kokaeŋ iŋijoro, “Alanana Lazarusnoŋ gaoŋ ejato, niinoŋ kema gaononŋga mindiiwe waabaa.”

12 Qaa ii moma kokaeŋ jegi moro, “Poŋ, oŋanoŋ gaoŋ eji eeŋ, mono saanoŋ eŋ qeaŋgowaa.”

13 Jiisasnoŋ Lazarus komurotiwaa qaa saaŋa jeroto, gowoko yoŋononŋ ‘Gaoŋga eja,’ jeroti, iikawaa moma bimbimgoŋ qaa kania mende moma kotogi.

---

* **11:1:** Luuk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

14 Mende moma kotogitiwaajoŋ Jiisasnoŋ asuganoŋ
jokolooŋ jero, “Lazarusnoŋ komurota eja.
15 Niinoŋ iwo mende laligowe komurotiwaajoŋ niinoŋ
kema meŋ gbiliwe waaro iigi momalaariŋgianoŋ kotiiwaa.
Kaeŋ kolooro oŋoojoŋ aisooŋ oyaŋboyaŋawo moma jejeŋ.
Mono waagi iwaanoŋ kemboŋa.”
16 Kaeŋ jokolooro Tomas qata moŋ Sunesune qagiti, iinoŋ
gowoko alauruta yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anana saanoŋ
motooŋ iikanoŋ kemboŋa. Kemago iwo komuwoŋa.” Kiaŋ.

Laaligo Toyanoŋ naaŋwoita uugara meŋ saoliro.

17 Lazarusnoŋ komuŋ weeŋ 4 mono qasirinoŋ ero tegoro
Jiisasnoŋ kouro bujuya kaeŋ jegi moro.
18 Betani taoŋ ii Jerusalem siti mesaoŋ 3 kilomiita kekeŋaa
so kosere ero.
19 Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ Marta Maria
naaŋgara komurotiwaajoŋ ‘Soŋgoŋ iriiboŋa,’ jeŋ kaŋ ragi.
20 Ragi Martanoŋ “Jiisas kaja,” jegi moma miri mesaoŋ
kananoŋ kema mokolooroto, Marianoŋ mirinoŋ raro.
21 Kananoŋ mokolooŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii kokanoŋ
laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga.
22 Mende komunagato, giinoŋ kambaŋ kokaamba
kaaŋiadeeŋ Anutuwaajoŋ iwoi mombaajoŋ qama kooliwaati
eeŋ, ii kuuya saanoŋ moma gono mokoloowaga, iikaaŋ
mojeŋ.”
23 Qaa ii moma Jiisasnoŋ ijoro, “Goo naaŋganoŋ mono
gbiliŋ waabaa.”
24 Ii moma Martanoŋ jero, “Balombaa kambaŋ tetegoy-
anoŋ koomuya yoŋonoŋ waabuti, iinoŋ mono kambaŋ so-
mata iikanoŋ gbiliŋ waabaati, ii moma yagojeŋ.”
25 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ ijoro, “Koomunoŋga waawaataa
Toya ii niinoŋ koloojeŋ. Neeno Laaligo kotigaa Toya koloo-
jeŋ. Iikawaajoŋ moŋnoŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ
komuwaato, kileŋ toroqeŋ laligoŋ kotiiŋ laligowaa.
26 Moŋnoŋ moŋ namonoŋ laligoŋ moma laariŋ nombaati
eeŋ, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ koomu kom-bombaŋa
mende komuwaa. Qaago. Qaa ii moma laarijaŋ me qaago?”
27 Martanoŋ qaa ii moma jero, “Oo Poŋ, ii moma laarijeŋ.
Giinoŋ Anutuwaa Meria koloojaŋ. Hamoqeqe Toya Kraist
namonoŋ asugiwaatiwaa jegiti, giinoŋ mono ii koloojaŋ.
Kaeŋ moma laarijeŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ saaro jauŋanoŋ kamaaro.

28 Martanoŋ qaa kaeŋ jeŋ mirianoŋ eleema kema koga
Mariawaajoŋ oloŋ jero goraayanoŋ karo ijoro, “Boinoŋ kaŋ
kananoŋ nama goojoŋ endu kema iibagiwaajoŋ jeja.”

29 Kaeŋ jero Marianoŋ qaa ii moma iikanondeeŋ ii mesaoŋ Jiisaswaanoŋ keno.
30 Kenoto, Jiisasnoŋ miri sombenoŋ mende kouro endu Martanoŋ kana somatanoŋ mokoloon iiroti, iikanondeeŋ nano.
31 Juuda ejemba yoŋonoŋ Mariawo miri uutanoŋ uuta meŋ saoliwombaajoŋ ragi Marianoŋ uulaŋawo waama seleeŋgeŋ kamaaŋ keno iima kokaeŋ romoŋgoŋ jegi, "Iinoŋ mono qasirinoŋ kema saabaa." Kaeŋ jeŋ iwaa gematanoŋ otaaŋ keŋgi.
32 Marianoŋ kema Jiisas nanotinoŋ keuma iima kanianoŋ usugoŋ kamaaŋ kokaeŋ ijoro, "Oo Poŋ, giinoŋ koi laligonagati eeŋ, naaŋnanoŋ mono mende komunaga."
33 Kaeŋ jeŋ silama qama saaro Juuda ejemba iwo kaŋ naŋgoŋ motooŋ saagiti, Jiisasnoŋ ii iima basusuya kolaano jaaya kaliliŋgoro kana boria jeneŋawo ororo.
34 Jeneŋawo ororo qisiŋ oŋono, "Ii dakanoŋ aŋgi eja?" Qisiŋ oŋono jegi moro, "Poŋ, kokaeŋ kaŋ iiba!"
35 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ saaro.
36 Saaro Juuda ejemba yoŋonoŋ iima jegi, "Yei! Mono aliaajoŋ siiŋ mamaga eŋ muro laligoŋkeja'
37 Kaeŋ jegito, tosianoŋ qaa ii qeŋ kokaeŋ jegi, "Jaagoo ejemba jaagia metooŋ laligoroti eeŋ, mono saanoŋ Lazarus jero mende komunaga me?" Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.

38 Kaeŋ tondu jegi Jiisaswaa wosoya mombo popoliiro jaaya kaliliŋgoro qasirinoŋ keno. Qasirinoŋ kema iwoi kokaeŋ iiro: Jamo oota ururooŋ qamoya iikawaa uutanoŋ ama naguya jamo somatanoŋ koma kojaŋgigi raro.
39 Ii iima kokaeŋ jero, "Mono jamo qiziziŋgogi kemba." Kaeŋ jero eja komurotiwaa naaŋa Marta iinoŋ kokaeŋ ijoro, "Oo Poŋna, weeŋ 4 ejiwaajoŋ mono moroŋawo kolooja."
40 Jiisasnoŋ ii moma Martawaajoŋ kokaeŋ jero, "Gii moma laariŋ nonagati eeŋ, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ akadamuyawo asugiro iinaga. Wala qaa kaeŋ gijowe me qaago?"
41 Kaeŋ jero jamo qiziziŋgogi keno Jiisasnoŋ eu uuro uro kokaeŋ jero, "Ama, gii qamakoolina mojaŋiwaajoŋ ama 'Keraqeeaŋgo awaa!' jeŋ gonjeŋ.
42 Gii kambaŋ so qamakoolina momakejaŋi, mojento, giinoŋ wasiŋ nona namonoŋ kamaaweti, ejemba tuuŋ somata liligoŋ noma koi nanjuti, iyoŋonoŋ ii moma moma laariwutiwaajoŋ ama qaa koi jejeŋ."
43 Kaeŋ jeŋ aroya meŋ waama kotakota qama kokaeŋ jero, "Lazarus, gii mono waama kawa!"

44 Kaeŋ qaro eja koomuya iinoŋ gbiliŋ waama kaaro. Kana
boria opo jakaŋa taaŋanoŋ esuuŋ jaasewaŋa sibenoŋ pipiiŋ
somoŋgogi ero. Erota waama opo dunduŋawo karo. Kaeŋ
karo Jiisasnoŋ jero, “Mono dunduŋa isaŋgi saanoŋ kemba.”
Kiaŋ.

Juuda galeŋ yoŋonoŋ Jiisas komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgi.
Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Luuk 22.1-2

45 Juuda ejemba Mariawaanoŋ kouma Jiisasnoŋ iwoi ano
iigiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleema Jiisas moma
laariŋ mugi.

46 Moma laariŋ mugito, tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋ-koŋkoŋ) yoŋoonoŋ kema Jiisasnoŋ iwoi anoti, iikawaa
sunduya iŋijogi.

47 Ii iŋijogi jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jigo
kaunsol jotamemeya horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ jegi, “Eja
iikanoŋ aŋgoleto ku-usuŋawo ambembo meŋkejiwaajoŋ ii
mono nomaeŋ ama muniŋ sokonaga?

48 Kondiaŋgoŋ iwoi moŋ mende ama muniŋ toroqeŋ kaeŋ
ama laligowaati eeŋ, mono ejemba korebore ii moma laariŋ
mubuyaga. Kaeŋ aŋgi Rom gawman yoŋoo iriŋgia soono kaŋ
nononana jiwowoŋ jigonana ano ejemba tuuŋ somata koi
nunuaŋgi eeŋ totooŋ laligowombo.”

49 Kaeŋ jeŋ ragi yoŋoonoŋga moŋ qata Kaiafas iinoŋ
gbani iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon gawoŋ ii meŋ
laligoro. Iinoŋ waama gejatootoo qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo
uu momogiaa oota kaaŋiadeeŋ mende tooja.

50 Oŋo qaa koi saanoŋ mende gosiju: Nono ejemba
tuuŋ somata korebore tiwilaaniŋ lombo somata qatawo
koloowabo. Kawaajoŋ eja motooŋgonoŋ Juuda tuuŋ somata
nonoo aiseŋnana meŋ dowenana komuro sokombaa.”

51 Iinoŋ qaa ii iyaŋaa aroyanoŋ mende kolooro jeroto,
gbani iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa laligorotiwaajoŋ ama
aŋo qaayaa kania mende moma gejatootoo qaa jero, “Jiisas-
noŋ ejemba tuuŋ somata nonoojoŋ ama komuro sokombaa.”
Qaa ii hoŋaga jero.

52 Juuda ejemba tuuŋ somata nonoojoŋadeeŋ mende
komuroto, Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso baloŋ so
deeŋqeema laligojoŋi, anana kaaŋagadeeŋ mindiriŋ nonono
uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo koloon laligowombaajoŋ komuro.
Komuwaatiwaa qaaya ii waladeeŋ jero.

53 Weeŋ iikanondeeŋ kanaiŋ jotamemeya yoŋonoŋ
ajoroon kaeŋ amiŋ moma Jiisas komuwaatiwaa qaaya
jeŋ kotiiŋ areŋa aŋgi.

54 Kawaajoŋ Jiisasnoŋ toroqeŋ Juuda yoŋoo batugianoŋ
asuganoŋ mende kema kaŋ laligoro. Kaeŋ qaagoto,

oŋomesaoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋaa goraayanoŋ keno. Iikanoŋ kema taoŋ qata Efraim kanoŋ keuma gowokouruta yoŋowo iyaŋgiodeeŋ laligogi.

55 Juuda nonoonoŋ kiaŋkomu kendonoŋ toriro.* Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ gomaŋ so mirigia mesaoŋ koma konjoratiŋ aowombaajoŋ moma Jerusalem sitinoŋ ugi.

56 Jiisas moŋgama laligoŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ nama amiŋ moma kokaeŋ qisiŋ aogi, "Jiisasnoŋ korisoro kendombaajoŋ koi kanaga me qaago? Nomaeŋ moju?"

57 Kaeŋ qisiŋ aogito, jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii yoŋonoŋ jeŋkooto qaa kokaeŋ aŋgi seiro, "Moŋnoŋ Jiisaswaa eŋ raraya iima mobaati, iinoŋ mono nonoonoŋ kaŋ bujuya jero moma kema meŋ somoŋgowoŋa." Kiaŋ.

12

Marianoŋ Jiisas kowu uŋkoowayawonoŋ moriro.
Mat 26.6-13; Maak 14.3-9

1 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ niniima koboon nunuuguroti, iikawaa kiaŋkomu kendoŋanoŋ toriŋ weeŋ 6 tegoro kanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano. Jiisasnoŋ kambaŋ kanoŋ gomaŋ qata Betani kanoŋ keno. Wala eja qata Lazarus meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoroti, mono iwaa mirinoŋ keuro.

2 Iikanoŋ keuro Jiisas goda qeŋ mubombaajoŋ miri moŋnoŋ nene ooŋ mozozoŋgogi. Martanoŋ ooŋ rindeema koma oŋonoto, eja Jiisaswo motooŋ rama nene negiti, Lazarusnoŋ iyoŋoo batugianoŋ raro.

3 *Kaeŋ ragi Marianoŋ kele kaaro moŋ biŋa 500 gram ii meŋ Jiisaswaanoŋ karo. Kaaro ii apu uŋkoowagawo hoŋa qata naad sewaŋa uuta somataga iikanoŋ saa qeqetaga. Iinoŋ ii meŋ kaŋ simiŋ kuma Jiisas kanianoŋ qibibiriŋ moriŋ waŋ juyanoŋ motoro toboriro. Kaeŋ kolooro miri uutanoŋ ragiti, ii apuwaa moroŋanoŋ pumpuŋgoŋ sokoma ero mogi.

4 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ qata Juudas Iskariot, kanageŋ Jiisas memelolo meroti, eja iikanoŋ qotogoŋ muŋ kokaeŋ jero,

5 "Apu uŋkoowagawo ii mono naambaajoŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ mende anja? Yei, maŋgaa siita! Ii anagati eeŋ, mono weeŋ 300:waa tawaya (Kina 6,000) kawaa so kitonaga. Ii ejemba wanaya oŋoniŋ sokonaga."

6 Kaeŋ jeroto, qaa ii ejemba wanaya yoŋoojoŋ majakaka morotiwaajoŋ ama mende jero. Yoŋoojoŋ ama qaagoto, yoŋgoro meme ejaga laligoŋ kulukululuu moneŋ gesogia

* **11:55:** Kendoŋ qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, iikawaajoŋ gbani so kambaŋ ama aisooŋkegi. Eksodus 12.15 * **12:3:** Luuk 7.37-38; Dut 15.11

galeŋ kono moneŋ aŋgi kemero iikanoŋa kitia iyaŋaajoŋ meŋ laligoro. Mono kawaajoŋ ama ii jero.
7 Kaeŋ jero Jiisasnoŋ iŋijoro, “Oŋo emba koi mono mende jeŋ mubu. Niinoŋ komuwe roŋ koma nombutiwaa kambaŋa torijiwaajoŋ saanoŋ selena apu uŋkoowayawonoŋ nomorija.
8 Ejemba wanaya ii mono kambaŋ so batugianoŋ laligoŋkejuto, niinoŋ oŋowo kambaŋa kambaŋa mende laligomaŋa.” Kiaŋ.

Lazarus qewombaa qaa somoŋgoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
9 Jiisasnoŋ Betani gomanoŋ laligoroti, ii Juuda ejemba tuuŋ mamaganoŋ moma kanoŋ kagi. Jiisaswaajoŋgadeeŋ mende kagito, Lazarus koomunoŋga meŋ gbiliro waaroti, ii motooŋ iibombaajoŋ leelee mujoŋ horoŋ kougi.
10 Kaeŋ kougito, jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ “Lazarus kaaŋagadeeŋ qeniŋ komuwa,” jeŋ qaa somoŋgogi.
11 Juuda ejemba mamaganoŋ Lazaruswaajoŋ ama Betani kema uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kawaajoŋ qaa kaeŋ somoŋgogi. Kiaŋ.

Jiisas Jerusalem uro mare koŋgi.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Luuk 19.28-40
12 Kaeŋ aŋgi eŋ waama iikanoŋ ejemba tuuŋlelembenoŋ kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem sitinoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ buju qaa kokaeŋ mogi, “Jiisasnoŋ Jerusalem kamambaajoŋ kananoŋ kaja.”
13 *Qaa kaeŋ moma tombi boria seŋawo meŋ kananoŋ mokoloon iibombaajoŋ kema kokaeŋ jeŋ qagi,

> “Hoosana! Oowe oowe! Anutu mepeseejoŋ. Pombaa qanoŋ kaji, Anutunoŋ mono ii kotuegowa! Israel nonoo Kiŋ Poŋnana oowe oowe!”

14 Jiisasnoŋ doŋgi melaa moŋ mokoloon kawaa qaganoŋ uma raro. Ii gejatootoo qaa moŋ kokaeŋ oogita ejiwaa so kolooro,

> 15 “Oo Jerusalem ejemba Zaion baaŋa liligoŋ rajuti, oŋo mono mobu, oŋoo Kiŋ Poŋgianoŋ mono kawaa.
> Doŋgi melaawaa qaganoŋ rama kawaa. Kawaajoŋ keegia mono mende mobu.”

16 Jiisaswaa gowokourutanoŋ iwoi kolooroti, iikawaa kania wala mende moma kotogito, kanageŋ saanoŋ moma asarigi. Jiisasnoŋ Siwenoŋ uma asamararaŋawo laligoroti, qaa ii kambaŋ iikanoŋ romoŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Ahaa! Qaa ii mono Jiisaswaajoŋa oogita eja ano ejembanoŋ qaa iikawaa so ama mugi hoŋawo kolooro.”

---

* **12:13:** Ond 118.25, 26; Zek 9.9

17 Ejemba Jiisaswo Betani laligogiti, iyoŋonoŋ daŋgunu
kaaŋa nama bujuya jeŋ seigi. Jiisasnoŋ Lazarus qaro
koomunoŋga gbiliŋ waama qasiriwaa jamo kobaa mesaoŋ
kouro ejemba tuuŋnoŋ iigiti, iyoŋonoŋ Jiisaswaa kania
naŋgoŋ jeŋ jeŋ asarigi.
18 Jiisasnoŋ aŋgoleto ii meroti, qaa ii mogitiwaajoŋ ama
ejemba tuuŋ somatanoŋ luluuma koma horoŋ mubombaa-
joŋ keŋgi.
19 Kaeŋ keŋgi Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ)
yoŋonoŋ iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Mobu.
Baloŋa baloŋa ejemba yoŋonoŋ mono luluuma horoŋ iwaa
gematanoŋ kemakeju ano nono qaa gawoŋ iikayadeeŋ meŋ
bimbimgoniŋ hoŋa moŋ mende kolooja.” Kiaŋ.

Griik ejemba tosianoŋ Jiisas moŋgaŋgi.

20 Juuda ejemba kiaŋkomu kendombaajoŋ Jerusalem siti-
noŋ uma Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋoo batugianoŋ
Griik ejemba tosaaŋa motooŋ laligogi.
21 Yoŋonoŋ gowoko qata Filip iwaanoŋ kagi. Filipnoŋ
Galili prowinswaa taoŋ qata Betsaida kawaa ejaga laligoro.
Griik yoŋonoŋ iwaanoŋ kaŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi moro, “So-
matanana, nono aiŋnananoŋ Jiisas iibombaajoŋ mojoŋ.”
22 Kaeŋ ijogi moma Andruuwaanoŋ kema qaa ii ijoro. Jero
moma motooŋ kema Jiisas jeri moro.
23 Qaa ii moma meleema kokaeŋ jero, “Siwewaa asama-
raraŋanoŋ Siwe gomambaa Eja Hoŋa iwaanoŋ mombo
asugiŋ kotoro asariwaati, iikawaa kambaŋanoŋ mono torija.
24 Niinoŋ koomunaa sare qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ
iŋijowe mobu: Yagoŋ kota namonoŋ mende kemeŋ jumbaati
eeŋ, mono eeŋ iikayadeeŋ ewaa. Kaeŋ eeŋ ewaato, kemeŋ
jumbaati eeŋ, kuragayanoŋ mono juma ondoŋbondoŋ waaro
hoŋa mamaga sogowaa.
25 *“Kawaa so daeŋ yoŋonoŋ laaligogia iyaŋgiaajoŋ aŋgoŋ
koma iyaŋgiaa jaajaa siiseweweya qaa laligowombaajoŋ
siiŋa momakeji, iyoŋoo laaligogianoŋ mono soowaa. Kaeŋ
soowaato, moŋnoŋ moŋ iyaŋaa laaligoya goragora ama
niijegeŋa ama nombaati, iinoŋ mono laaligo hoŋa on-
doŋbondoŋawo mokoloon tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaa.
26 Moŋnoŋ nii weleŋ qeŋ nomambaajoŋ jeji, iinoŋ mono nii
notaaŋ laligoro sokombaa. Welena qeŋkeji, mono nii kema
kaŋ laligomaŋati, iikanoŋ kaaŋagadeeŋ niwo laligowaa.
Moŋnoŋ niwo laligoŋ welena qeŋ nomakeji, Amanoŋ mono
ii goda qeŋ muro laligowaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ komuŋ gbiliwaatiwaa qaa saaŋa jero.

* **12:25:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.35; Luuk 9.24; 17.33

27 Jiisasnoŋ jero, “Wosona keteda koi kouma gojono bana
kuuro laligojeŋ. Mono nomaeŋ jewenaga? Qaa moŋganjeŋ.
Oo Ama, gii saanoŋ konjiliŋ aua kambaŋ kokanoŋa metogoŋ
nomba. Kileŋ kokaembaajoŋ kaeŋ mende qama koolimaŋa:
Aua koi kawaa siimboboloya ii mokosiŋgoŋ bosimaŋiwaajoŋ
ama geeŋgo qananoŋ anjaŋ.
28 Oo Ama, gii mono geeŋgaa akadamuga ama noma
qabuŋaga meŋ somariiwa.” Kaeŋ qama kooliro Siwenoŋga
qaa kokaeŋ kolooro, “Niinoŋ akadamuna ama goma kanoŋ
qabuŋana meŋ somariiwe ano toroqeŋ meŋ somariiwe seiŋ
kembaa.”
29 Qaa ii kolooro ejemba tuuŋ naŋgi yoŋonoŋ ii moma jegi,
“Pilisik qendaŋ qaja.” Tosianoŋ jegi, “Siwe gajoba moŋnoŋ
iwaajoŋ qaa ijoro otoŋa mojoŋ.”
30 Kaeŋ kaeŋ jegi kokaeŋ iŋijoro, “Otoŋ ii noojoŋ ama
mende koloojato, ii oŋoojoŋ ama kolooja.
31 Kambaŋ kokaamba gomaŋa gomaŋa ejemba
nanamemeŋ bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo gosigosi
kambaŋgianoŋ mono ba koma oŋonja. Anutunoŋ
yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ ironja meleema oŋono qagianoŋ
ubaatiwaajoŋ anja. Kambaŋ kokaamba Anutunoŋ Kileŋaa
Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, mono ii konjono
seleeŋgeŋ kamaawaatiwaajoŋ anja.
32 Iinoŋ kamaawaato, noojoŋa kokaeŋ koloowaa: Ejem-
banoŋ balonoŋga noma kanakeewaŋ kosigogi uma nambe
kana kolooro ejemba goman so horoŋ oŋombe luluuma
noonoŋ kaŋ tuuŋ meŋ nambuya.”
33 Ii koomu nomaaŋa komuwaati, iikawaa qaa saaŋa kaeŋ
iŋijoro mogi.
34 *Ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii moma kokaeŋ ijogi, “Nono
Kana qaa weeŋgoŋ kokaeŋ mojoŋ, ‘Kraistnoŋ mende komuŋ
tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa.’ Giinoŋ naambaajoŋa
kokaeŋ ninijojaŋ, ‘Siwe gomambaa Eja Hoŋa namonoŋga
meŋ kosigogi kanakeewaŋ uma nambaa.’ Siwe gomambaa
Eja Hoŋa ii moronoŋ?”
35 Ii moma meleema oŋono, “Asasaganoŋ kambaŋ toro-
daamoŋ mombo batugianoŋ asariŋ laligowaa. Paŋgamanoŋ
qagianoŋ uma turuŋ oŋono kawaa buŋa koloowubotiwaa-
joŋ mono asasaganoŋ kema kaŋ laligowu. Asasaganoŋ
eŋ oŋombaatiwaa so mono asasaganoŋ laligowuya. Mo-
ronoŋ paŋgamanoŋ jibujabu kema kaŋkeji, mono dakanoŋ
keubaati, ii mende moja.
36 Kawaajoŋ asasaganoŋ kambaŋ dawi oŋowo laligowaati,
kambaŋ iikanoŋ ii mono uutanoŋ moma aŋgoŋ koma

* **12:34:** Ond 110.4; Ais 9.7; Eze 37.25; Dan 7.14

laligowu. Asasagaa kanageso kolooŋ laligowutiwaajoŋ mono asasaga ii moma laariŋ laligowu." Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ oŋomesaoŋ asaŋgoŋ keno. Kiaŋ.

Juuda somata yoŋoo uukotiigianoŋ mende looriro.

37 Jiisasnoŋ aŋgoleto mamaga meŋ laligoro Juuda galeŋ yoŋonoŋ ii jaagianoŋ iigito, kileŋ ii mende moma laariŋ muŋ silemale laligogi.

38 *Kaeŋ laligogi gejatootoo eja Aisaiawaanoŋ qaa moŋ ii hoŋawo kolooro. Iinoŋ qaa ii kokaeŋ oorota eja,

"Oo Poŋ, nononoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakejonto, moronoŋ ii moma laarinaga?
Poŋnoŋ ku-usuŋa ii mono morowaajoŋa isaano moma asariwaa?"

39 Hamoqeqe Toya moma laariŋ mubombaajoŋ bimooŋ amamaagiti, Aisaianoŋ iikawaa kania moma qaa moŋ waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oorota eja,

40 "Iyaŋgiaa jaagianoŋ iwoi iima kania iima kotowubo me uugianoŋ qaa kania moma asariwubo. Ii moma asariŋ uugia meleembubo.
Uugia meleeŋgi meŋ qeaŋgoŋ oŋomambo. Iinoŋ kaeŋ koloowabotiwaajoŋ ejemba jaagia meŋ gooŋ uugia gojono laligoju."

41 Jiisasnoŋ Siwewaa asamararanoŋ asariŋ laligoro Aisaianoŋ kaeŋ iima kania jeŋ asariŋ qaa ii jero.

42 Jotamemeya ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoonoŋga mamaganoŋ kaaŋagadeeŋ Jiisas moma laarigito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ qamakooli miri tuuŋnoŋga konjoma oŋombubotiwaajoŋ ii asuganoŋ mende jokoloogi.

43 Ejembanoŋ mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ koŋgito, Anutunoŋ mepeseeŋ oŋombaatiwaajoŋ ii qemasologeŋ aŋgi. Kiaŋ.

Jiisaswaa qaayanoŋ ejemba gosiŋ qaanana jeŋ tegowaa.

44 Tosianoŋ kaeŋ aŋgito, Jiisasnoŋ qama kokaeŋ jero, "Moŋnoŋ moma laariŋ nonji, iinoŋ niigadeeŋ mende moma laariŋ nonjato, moronoŋ wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ moma laariŋ muja.

45 Moŋnoŋ nii niima mono wasiŋ nonoti, ii kaaŋagadeeŋ iimakeja.

46 Ejemba moŋ nii moma laariŋ nonji, iinoŋ mono paŋgamanoŋ qokotaaŋ laligowabo. Kawaajoŋ niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo asasagagiaga kolooweta laligojeŋ.

---

* **12:38:** Ais 53.1; 6.10

47 “Niinoŋ kamaaŋ asugiŋ gomaŋa gomaŋa oŋoo qaagia jeŋ tegomambaajoŋ ama mende kaweto, ejemba baloŋ so hamo qeŋ oŋombe kambaŋ kokaamba letoma Siwewaa buŋa koloowuti-waajoŋ ama kaweta laligojeŋ. Kawaajoŋ ejemba noo Buŋa qaana moma mende teŋ koma otaaŋkejuti eeŋ, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ tegomaŋa.

48 Daeŋ yoŋonoŋ jejewili ama noma Buŋa qaana mende moma aŋgoŋ konjuti, iyoŋoo jeŋ teegogianoŋ mono kokaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa jewe mogiti, qaa iikanoŋ mono kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegoro siimbobolo iikawaa so mobuya.

49 “Kania kokaembaajoŋ kaeŋ koloowaa: Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoweti, ii qaa omaya qaagoto, ii neenaa ainanoŋga mende kolooro jeŋ laligoŋ koube. Kaeŋ qaagoto, Ama wasiŋ nonoti, ii aŋo qaa je nomaeŋ jemaŋati, iikawaa jeŋ kotoŋ nono jeŋ laligoŋ koujeŋ.

50 Amawaanoŋ jeŋkooto iikanoŋ mono oŋo laaligo kotakotanoŋ ama oŋomakeja, ii mojeŋ. Kawaajoŋ Amananoŋ ii jemaŋatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ nonoti, mono iikawaa so Buŋa qaa jeŋkejeŋ.” Kiaŋ.

13

Jiisasnoŋ gowoko yoŋoo kanagia soŋgbano.

1 Kiaŋkomu kendonoŋ* toriro Jiisasnoŋ kania kokaeŋ moma yagoro, ‘Namo mesaoŋ Amanaanoŋ umambaa kambaŋanoŋ mono torija.’ Kaeŋ moma yagoŋ iyaŋaa alauruta namonoŋ laligogiti, ii uutanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoŋ tetegoyanoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uujopaya ii qendeema oŋono.

2 Komuwaatiwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuumambaajoŋ ano kambaŋ moŋnoŋ gomantiiŋaa nene newombaajoŋ ajoroon motooŋ ragi iwoi kokaeŋ kolooro: Saimon Iskariotwaa meria qata Juudas ii Satanoŋ sololoodabororo. Jiisas memelolo meŋ mubaatiwaa qaaya ii saŋe anota uutanoŋ kemero moma raro.

3 Jiisasnoŋ iyaŋaa kania ii kokaeŋ moma kotoro, ‘Amanoŋ iwoi kuuyaa ku-usuŋa ii noo boronanoŋ ano Anutuwaanoŋga kamaaŋ laligoŋ mombo iwaanoŋ umambaajoŋ anjeŋ.’

4 Kania kaeŋ moma kotoŋ nene neŋ ragitinoŋga waama malekuya kotogoŋ gawombaa opo jokaŋa moŋ meŋ batuyanoŋ kokosiiŋ somoŋgoro.

5 Ii somoŋgoŋ apu juunoŋ molaaro kemero kanaiŋ gowokouruta yoŋoo kanagia soŋgbano. Soŋgbandaboroŋ

* **13:1:** Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Israel ejemba niniima koboon nunuuguroti, kendoŋ iikawaa qata Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. Eksodus 12.15

kereŋ jokaŋa (selemooto) batuyanoŋ kokosiiŋ somoŋgoroti, iikanoŋ kanagia motoro.

6 Soŋgbama kema Saimon Piitowaa kanianoŋ kouro kokaeŋ ijoro, “Oo Poŋ gii weleŋqeqe kamaaŋqeqeta qaago. Giinoŋ noo kanana soŋgbana mende sokombaa.”

7 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleeno, “Iwoi keteda koi anjeŋi, giinoŋ iikawaa kania kambaŋ kokaamba mende moma kotojanto, kanagenoŋ ii saanoŋ moma asariŋ laligowaga.”

8 Meleeno kokaeŋ kaparaŋ koma jero, “Gii mono noo kanana kambaŋ moŋnoŋ qaago totooŋ soŋgbambaga.” Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ gii mende soŋgbama gomaŋati eeŋ, gii mono noo gowokona toroqeŋ laligomambaajoŋ amamaawaga.”

9 Kaeŋ ijoro Saimon Piitonoŋ birindiŋ aaruŋ meleeno, “Poŋ, kawaajoŋ gii kananagadeeŋ qaagoto, borona ano waŋna ii motooŋ soŋgbamba.”

10 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, “Moŋnoŋ apu ariŋ karo kania kaaŋiadeeŋ soŋgbaniŋ jewoŋa qaa tataaŋkota koloowaa. Oŋo kuuya soraaya koloodaborojuto, motooŋgoyanoŋ soraaya mende kolooja.”

11 Moronoŋ memelolo meŋ mumambaajoŋ anoti, Jiisasnoŋ ii moma kawaajoŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kuuya soraaya mende kolooju.”

12 *Kanagia soŋgbandaboroŋ malekuya mombo mouma kamaaŋ raro nene negi kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero, “Niinoŋ iwoi ama oŋonjeŋi, oŋo iikawaa kania moma asariju me qaago?

13 Oŋo noojoŋ ‘Boi!’ ano ‘Poŋ!’ kaaŋ noomakeju ano niinoŋ ii hoŋa koloojeŋ. Kawaajoŋ ii soyanoŋ jeŋkeju.

14 Niinoŋ oŋoo Poŋ Boigia koloon weleŋqeqe kamaaŋqeqetaa sili meŋ kanagia soŋgbanjeŋi eeŋ, oŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ weleŋqeqe koloon kanagia soŋgbama aoŋ laligogi sokombaa. Ii mono gawoŋgiaga.

15 “Niinoŋ ama qendeema oŋonjeŋi, oŋo mono iikawaa so naŋgoŋ weleŋ qeŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ iikawaa silia niinoŋ kete qendeema oŋombe iiju. Ii romoŋgoŋ iikawaa tania otaagi sokombaa.

16 *Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Weleŋqeqenoŋ kamaaŋqeqeta kolooro toyanoŋ uuta kolooja. Gowokonoŋ boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa. Kaaŋagadeeŋ eja poŋ moŋnoŋ gajobaya wasiro

* **13:12:** Luuk 22.27 * **13:16:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 15.20

qele kema gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono poŋaa baatanoŋ laligoŋkeja.

17 Oŋo qaa kota ii kete moma kotoju. Kawaajoŋ selememe
mesaoŋ alaurugia yoŋoo newo baagianoŋ kema laligowuti
eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ 'Iia simbawoŋawo!' jemaŋa."
Kiaŋ.

Moŋnoŋ memelolo meŋ mubaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.20-25; Maak 14.17-21; Luuk 22.21-23

18 *"Qaa jejeŋi, ii mono oŋo kuuya mende uŋuanja. Niinoŋ
moroga meweeŋgoŋ uŋuambeti, yoŋoo kaniagia ii saanoŋ
moma kotojeŋ. Kaeŋ laligojento, Buŋa Tere moŋ iikanoŋ
hoŋawo kolooro sokombaa. Qaa ii kokaeŋ, 'Moŋnoŋ niwo
nene motooŋ nejoti, iinoŋ mono kelebele ama gbakoyanoŋ
riitama noma numambaajoŋ jojorija.'†

19 "Nii hoŋa kanageŋ koloowaatiwaa qaayaga wala je-
jeŋ. Kawaajoŋ hoŋa koloowaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ noo
kanana moma asariŋ kokaeŋ jewuya, 'Ahaa! Laaligowaa
kania kambaŋ so laligoŋ kouma laligoroti, iinoŋ mono ii
kolooja.' Kaeŋ jeŋ moma laariŋ nombutiwaajoŋ niinoŋ qaa
ii waladeeŋ asuganoŋ jewe moju.

20 *"Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:
Niinoŋ ejemba moŋ wasiwe gawoŋ memambaajoŋ karo
moŋnoŋ ii koma horoji, iinoŋ mono nii kaaŋiadeeŋ koma
horoŋ nombaa. Kaaŋiadeeŋ nii koma horoŋ nonji, iinoŋ
moronoŋ wasiŋ nonoti, mono ii kaaŋagadeeŋ koma horoŋ
mubaa."

21 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ wosia kouma gojoma jumam-
baajoŋ ano qaa iŋisaama kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qaa hoŋa
tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋoonoŋga moŋnoŋ nii
memelolo meŋ nombaa."

22 Kaeŋ iŋijoro gowokourutanoŋ iyaŋgia kuŋkalileŋ uuŋ
aigigiiŋ aŋa aŋa kokaeŋ romoŋgogi, 'Mono morowaajoŋa
jeja?' Kaeŋ romoŋgoŋ uuwoi tompiririŋ ragi.

23 Tompiririŋ rama nene negi Jiisaswaa wombo gowokoy-
anoŋ iwaa kooroŋanoŋ raro.

24 Iinoŋ raro Saimon Piitonoŋ waŋanondeeŋ gowoko ii sare
ama muŋ kokaeŋ ijoro moro, "Qaa ii morowaajoŋ jeji, ii qisiŋ
muŋ jena momaŋ."

25 Kaeŋ ijoro moma rapiŋgoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ naŋgoŋ
kokaeŋ qisiro, "Poŋ, eja ii moronoŋ?"

---

* **13:18:** Ond 41.9 † **13:18:** Gbakoyanoŋ riitama noma numambaajoŋ jojorija, qaa ii Israel yoŋoonoŋ sareqaa moŋ. Kania kokaeŋ: Iinoŋ uutanoŋ qetama nonja.

* **13:20:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; 10.16

26 Kaeŋ qisiro meleema muro, “Bered kitia qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ moŋ mumaŋati, iinoŋ mono ii.” Meleema muŋ bered kitia meŋ qaaŋnoŋ qenduŋgoŋ Juudas muro. Juudaswaa maŋa qata Saimon Iskariot.
27 Bered kitia ii muro Satanoŋ iikanondeeŋ Juudaswaa uutanoŋ kemero. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jeŋ kotoŋ muŋ kokaeŋ ijoro, “Iwoi ambagati, ii mono uulaŋawo amba.”
28 Qaa kaeŋ ijoroto, ii naambaajoŋ ijoroti, ii gowoko tosianoŋ motooŋ rama nene negiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende moma asariro.
29 Gowoko tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ romoŋgogi, “Juudasnoŋ moneŋ gesowaa galeŋaga laligoroti, iikawaajoŋ kendoŋ kambaŋanoŋ iwoi amamaawoŋati, ii sewaŋa mewaatiwaajoŋ wasija me ejemba wanaya moneŋ iwoi moŋ meŋ oŋombaatiwaajoŋ jeja.”
30 Juudasnoŋ qaa ii saanoŋ moma asariŋ bered kitia ii meŋ iikanondeeŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno gomaŋ tiiro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jojopaŋ qaa doŋgoga jeŋ kotoro.
31 Juudasnoŋ mesaoŋ seleeŋgeŋ keno Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Keteda koi Anutunoŋ akadamuya Siwe gomambaa Eja Hoŋa ama tegoŋ muro iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiro asugija.
32 Iinoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ somariiŋ Anutuwo qokotaaji-waajoŋ Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ iwaa qabuŋaya meŋ somariiwaa. Ii kambaŋ mende koriro meŋ somariiro asamararaŋanoŋ asugiro laligoŋ ubaa.
33 *“Oo kokouruna, niinoŋ kambaŋ torodaamoŋ mombo oŋowo laligomaŋa. Ii laligoŋ oŋomesaowe kanageŋ moŋgama noma laligowuya. Juuda yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Nii gomaŋ kemaŋati, oŋo iikanoŋ kawombaajoŋ amamaawuya.’ Qaa iikayadeeŋ keteda koi oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jejeŋ.
34 *“Niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so jopagoŋ aoŋ laligowu.
35 Batugianoŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowuti eeŋ, ejemba kuuya yoŋonoŋ iŋiima kaniagia moma kotoŋ kokaeŋ jeŋ laligowuya, ‘Ahaa! Mono Jiisaswaa gowokouruta kolooju.’ ”Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoombaatiwaa qaa waladeeŋ jero.
Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Luuk 22.31-34

* **13:33:** Jon 7.34 * **13:34:** Jon 15.12, 17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

36 Saimon Piitonoŋ Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Poŋ, gii daeŋ kembaga?” Qisiŋ muro meleeno, “Nii dakanoŋ kemaŋati, gii iikanoŋ notaaŋ kamambaajoŋ amamaawaga. Kambaŋ kokaamba amamaawagato, kanageŋ ii saanoŋ notaaŋ kawaga.”

37 Meleeno kokaeŋ qisiro, “Poŋ, nii mono naambaajoŋ kambaŋ kokaamba gii gotaaŋ kamambaajoŋ amamaamaŋa? Niinoŋ mono laaligona goojoŋ ama qeleema mesaomaŋa.”

38 Qisiro kokaeŋ meleeno, “Gii hoŋaga laaligoga noojoŋ ama qeleema mesaomambaajoŋ jejaŋ me? Qaa ii jeganondeeŋ jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ gijowe moba: Kete kurunoŋ qamambaajoŋ dodowiro giinoŋ kambaŋ iikanoŋ qakooma nona indiŋa karooŋ koloowaa.” Kiaŋ.

14

Jiisasnoŋ gowokouruta uluŋkoleŋ meŋ oŋono.

1 “Uugianoŋ mono majakaka qaganoŋ wosobiri mende moma laligowu. Mono Anutu moma laariwu ano nii kaaŋgadeeŋ moma laariŋ noma laligowu.

2 Noo Amanaa gomaŋ waŋanoŋ miri uuta seiseiya raja. Ii mende ranagati eeŋ, mono oŋoojoŋ qaa kokaeŋ jewenaga: Niinoŋ mono iikanoŋ uma oŋoo duŋ miri meŋ meagomaŋa.

3 “Niinoŋ wala kema uma oŋoo duŋ mirigia meŋ meagomaŋato, niinoŋ gomaŋ laligomaŋati, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ niwo iikanoŋ motooŋ laligowombaa siiŋa mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ mono mombo eleema kaŋ uŋuambe eukanoŋ ubuya.

4 Niinoŋ gomaŋ daeŋgeŋ kemaŋati, oŋonoŋ iikawaa kania moma kotodaboroju.” Kiaŋ.

Amawaanoŋ kekeŋaa kana ii Jiisas.

5 Jiisasnoŋ kaeŋ iŋijoro gowoko qata Tomas iinoŋ kokaeŋ jero, “Oo Poŋ, gii gomaŋ dakanoŋ kembaati, nononoŋ ii mende mojoŋ. Kawaajoŋ iikawaa kania ii mono nomaeŋ moma kotowonaga?”

6 Ii moma kokaeŋ ijoro, “Niinoŋ Kana koloojeŋ. Niinoŋ Qaa hoŋa ano Laaligo kotakota koloojeŋ. Moŋnoŋ Amawaanoŋ keumambaajoŋ moma noonoŋ kawaati eeŋ, iinoŋ mono kana mokoloowaa. Kana morota moŋ mende raja.

7 Oŋonoŋ nii oŋanoŋ moma kotoŋ nombuyagati eeŋ, mono neenaa Amana kaaŋiadeeŋ moma kotoŋ mubuyaga. Oŋonoŋ kambaŋ kokaamba kanaiŋ noo Amana iima modaboroju.”

8 Kaeŋ jero Filipnoŋ kokaeŋ ijoro moro, “Oo Poŋ, gii Ama qendeema nonona nononoŋ ii uuŋ iiniŋ sokoma nonombaa.”

9 Ii moma Jiisasnoŋ ijoro moro, “Oo Filip, nii kambaŋ koriga totooŋ oŋowo pondaŋ laligowego niima kileŋ kanana mende moma kotojaŋ me? Moŋnoŋ nii niima kotoroti, iinoŋ mono Amana kaaŋagadeeŋ iima kotoŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaembaajoŋ Ama qendeema nonona iibombaajoŋ jejaŋ?

10 “Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanji, ii moma laarijaŋ me qaago? Qaa Buŋa jewe momakejuti, niinoŋ qaa ii neenaa uunanoŋga mende meŋ jeŋkejeŋ. Qaago! Gawoŋ meŋkejeŋi, ii kaaŋagadeeŋ Amananoŋ niwo qokotaaŋ nanji, iinoŋ nemuŋ koma nono hoŋa kolooŋkeja. Kawaajoŋ gawoŋ meŋkejeŋi, ii mono iwaa gawoŋga meŋkejeŋ.

11 “Niinoŋ Amawo qokotaaŋ nambe Amanoŋ niwo qokotaaŋ nanja. Oŋonoŋ mono kaeŋ moma laariŋ nombu. Qaa ii jenanoŋ jewe moma mende moma laariŋ nombuyagati eeŋ, ii mono aŋgoletona iijutiwaajoŋ ama moma laariŋ nombuya.

12 Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Daeŋ yoŋonoŋ nii moma laariŋ nonjuti, yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nii aŋgoleto meŋ laligoweti, iikayadeeŋ meŋkebuya. Iikaaŋadeeŋ meŋkebuya ano kambaŋ tosaaŋanoŋ niinoŋ meweti, iikawaa soya uuguŋ ii meŋkebuya. Niinoŋ Amawaanoŋ uma laligomaŋatiwaajoŋ ama aŋgoleto uuta somata megi asugiwuya.

13 “Amananoŋ noojoŋ ama qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ ama oŋonoŋ noo qananoŋ naa iwoiwaajoŋ qama kooliwuyati, niinoŋ mono ii amaŋa. Kaeŋ ambego iikanoŋ Amanaa qabuŋaya jegi somariiŋkeba.

14 Oŋonoŋ iwoi mombaajoŋ noo qananoŋ qama kooliŋ qisiŋ nombuyati eeŋ, niinoŋ mono ii amaŋa.

15 Oŋonoŋ nii uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti eeŋ, mono noo jojopaŋ qaana teŋ koma otaaŋ laligowu.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Uŋa Toroya wasimambaajoŋ jeŋ somoŋgoro.

16 “Niinoŋ Ama qama kooliŋ mube iinoŋ nemuŋ koipu Toya moŋ oŋono kamaaŋ noo kitina tetegoya qaa oŋowo laligoŋ ubaa.

17 Nemuŋ koipu Toya ii Uŋa Toroya. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ ii mende iima kotoŋ mende moma muju. Kawaajoŋ yoŋonoŋ ii koma horoŋ muŋ aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋkejuto, Uŋa iinoŋ mono oŋowo laligoja ano kanageŋ uugianoŋ kemeŋ oŋowo nambaa. Kawaajoŋ ii wabaga qaagoto, ii saanoŋ moma kotoŋ muju.

18 “Niinoŋ oŋomesaowe guaŋ mera kaaŋa mende koloon laligowu. Nii mono oŋoonoŋ eleema kamaŋa.

19 Kambaŋ torodaamoŋ tegorogo baloŋ ejemba omaya yoŋonoŋ nii mombo mende niima laligowuya. Yoŋonoŋ qaagoto, uugia meleeŋgiti, oŋonoŋ nii saanoŋ niimakebuya. Niinoŋ kotiiŋ laligojeŋiwaajoŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowuya.

20 Ama, nii ano oŋo, anono motooŋgo koloon laligojoŋ. Niinoŋ Amanawo qokotaaŋ nambe oŋonoŋ niwo qokotaaŋ naŋgi niinoŋ oŋowo qokotaaŋ nanjeŋ. Iikawaa kania ii Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemebaatiwaa kambaŋ kanoŋ saanoŋ moma asariwuya.

21 “Moŋnoŋ noonoŋ jojopaŋ qaana kuuya moma aŋgoŋ koma teŋ komakeji, iinoŋ mono uutanoŋ nii jopagoŋ nomakeja. Moŋnoŋ nii jopagoŋ nono noo Amananoŋ mono ii jopagoŋ muŋkeja ano niinoŋ ii jopagoŋ muŋkejeŋ. Niinoŋ ii jopagoŋ kaniana isaambe moma kotowaa.”

22 Jiisasnoŋ kaeŋ jero Juudas Iskariotwaa wakaŋa Juudas iinoŋ kokaeŋ ijoro, “Poŋ, gii nomaembaajoŋ kaniaga nonogadeeŋ ninisaambaga ano ejemba uugia mende meleeŋgiti, yoŋoojoŋ ii kolatiŋ oŋomambaajoŋ jejaŋ?”

23 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ uutanoŋ jopagoŋ nomakeji eeŋ, iinoŋ mono noo Buŋa qaana teŋ koma otaaŋ laligowaa. Kaeŋ laligoro Amananoŋ ii jopagoŋ muro Amawo noronoŋ mono iwaa uutanoŋ kemeŋ pondaŋ iwo motooŋ laligowoŋa.

24 Moŋnoŋ nii uutanoŋ mende jopagoŋ nomakeji eeŋ, ii mono noo Buŋa qaana mende teŋ koma otaaŋ laligowaa. Qaa jewe momakejuti, ii neenaa Buŋaga qaagoto, Ama wasiŋ nonoti, iinoŋ ii nono jeŋkejeŋ.

25 “Niinoŋ qaa kuuya ii oŋowo pondaŋ laligoweti, kambaŋ iikanoŋ kuma oŋoma laligowe.

26 Kaeŋ laligoweto, Amanoŋ Uŋa Toroya noo qananoŋ wasiro kamaaŋ nemuŋ koipu Togia koloon rijojoon oŋomakebaa. Iinoŋ qaa kuuya kuma oŋoma niinoŋ qambaŋmambaŋ qaa kuuya oŋombeti, ii duduuwubotiwaajoŋ koma gbiliŋ oŋomakebaa.

27 “Niinoŋ luae oŋonjeŋ. Neenaa luae soro qaita moŋ ii ambe uugianoŋ ewaa. Balonoŋ ejemba yoŋonoŋ luae qeŋ aoŋkejuti, niinoŋ iikawaa tani kaaŋa mende qeŋ oŋomakejento, ii uuguŋ luae qaita moŋ oŋomakemaŋa. Kawaajoŋ uugianoŋ mono wosobiri qaganoŋ keegia mende moma laligowu.

28 “Niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu, ‘Niinoŋ oŋomesaoŋ uma laligoŋ mombo oŋoonoŋ eleema kamaŋa.’ Oŋonoŋ uugianoŋ nii hoŋaga jopagoŋ nombuyagati eeŋ, qaa jejeŋi, iikawaajoŋ saanoŋ aisoowuyaga. Amanoŋ noo somatana

kolooja. Kawaajoŋ nii ‘Amanaanoŋ umaŋa,’ jejeŋi, oŋonoŋ ii moma saanoŋ uukoisoro mokoloogi sokonaga.

29 Qaa keteda koi jewe mojuti, iikawaa hoŋa era koloowaa. Hoŋa koloowaati, oŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ romoŋgoŋ moma laariwuya. Kawaajoŋ ii waladeeŋ iŋijowe moju.

30 “Kambana torijiwaajoŋ oŋowo qaa mamaga mombo jemambaajoŋ mende mojeŋ. Kileŋaa Poŋanoŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinoŋ mono kamambaajoŋ jojorija. Iwaa esuŋanoŋ mono haamo mende ama noma kondondoŋgowaa. Noonoŋ kana ii iinoŋ jeŋ kotowaatiwaa so mende eja.

31 Mende ejato, niinoŋ Ama jopagoŋ muŋkejeŋiwaajoŋ iwoi kuuya qaa jeŋ kotoŋ nomakejiwaa so amakejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ noo kaniana kaya jeŋ kuma oŋoŋgi moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ mono mesaoŋ waama kagi kemboŋa.” Kiaŋ.

15

Jiisasnoŋ wain gere wanjaleya, anono boria koloojoŋ.

1 Jiisasnoŋ gowokouruta ii kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ wain gere hoŋa koloowe noo Maŋnanoŋ wain gawombaa toya kolooja.

2 Niinoŋ gere kaaŋa qa boronawo koloojeŋ. Gere boria kuuya hoŋgia mende mokolooŋ gorosoŋa koloojuti, Amananoŋ ii kotoŋ giliŋ oŋombaa. Gere boria kuuya noonoŋ ragi hoŋgia kolooŋ elaaŋkejuti, Amananoŋ ii mono koma konjoratiŋ oŋombaa. Nanamemembaa hoŋa somariiŋ qebulugoŋ seiseiyawo koloowuti-waajoŋ mono meŋ solaŋaniŋ oŋombaa.

3 “Oŋo Buŋa qaa iŋijowe iikanoŋ mono meŋ solaŋaniŋ koma konjoratiŋ oŋono soraaya kolooŋ laligoju.

4 Kawaajoŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi niinoŋ oŋowo namaŋa. Wain boria moŋnoŋ gere batuyanoŋ mende rama tama kamaaji eeŋ, ii mono iyaŋa nemuŋ koma aoŋ hoŋa koloomambaajoŋ amamaawaa. Iikawaa so oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, mono oŋoaŋgiodeeŋ nanamemembaa hoŋa eeŋ mokoloowom-baajoŋ amamaawuya.

5 “Nii wain gere koloowe oŋonoŋ iikawaa boria kolooju. Oŋonoŋ nomesaoŋ oŋoaŋgiodeeŋ nama iwoi moŋ ambombaajoŋ amamaa-wuya. Kawaajoŋ moŋnoŋ niwo qokotaaŋ nano niinoŋ iwo qokotaaŋ nambe iinoŋ mono nanamememembaa hoŋa honombonoŋga mende mokolooŋ laligowaa.

6 Daeŋ yoŋonoŋ niwo mende qokotaaŋ nanjuti eeŋ, wain gere toyanoŋ mono ii gere boria kaaŋa kotoŋ oŋoma giliro

seleeŋgeŋ kembuya. Kema sooligi meŋ kululuuŋ gerenoŋ giliro kemeŋ jewuya.

7 “Yoŋonoŋ jewuto, leegeŋ oŋonoŋ mono niwo qokotaaŋ nambu. Kaeŋ naŋgi noo Buŋa qaananoŋ oŋoo uugianoŋ qokotaaŋ nanji eeŋ, oŋonoŋ ii me woi buŋa qeŋ aowombaajoŋ mojuti, ii mono Ama qama kooliŋ mugi oŋombaa.

8 Oŋonoŋ noo gowokouruna koloon naŋgi nanamemeŋgiaa hoŋa honombonoŋga qaa koloon kamaaŋ ragi laligowuya. Kaeŋ meŋ laligowuyatiwaajoŋ Amanaa qatanoŋ mono akadamuyawo koloon ewaa.

9 Amananoŋ nii jopagoŋ noma laligoroti, niinoŋ mono iikawaa so kaaŋgadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Oŋo mono noo uujopa uutanoŋ nambu.

10 Niinoŋ Amanaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koma laligoŋ kouma iwaa uujopa uutanoŋ nanjeŋ. Kawaa so oŋo noonoŋ jojopaŋ qaana meŋ teŋ koma laligowuti eeŋ, mono saanoŋ noo uujopa uutanoŋ naŋgi jopagoŋ oŋoma laligomaŋa.

11 “Niinoŋ uu korisoro oŋoonoŋ ambe kotoŋ uugia saa qeŋ ero honombonoŋa qaa aisooŋ laligowutiwaajoŋ qaa ii iŋijowe moju.

12 *Noonoŋ Kana qaa ii kokaeŋ: Niinoŋ uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligoweti, oŋo mono iikawaa so oŋoaŋgia jopagoŋ aoŋ laligowu.

13 Moŋnoŋ alauruta yoŋoojoŋ ama aŋaa laaligoya togoŋ mesaowaati, iikanoŋ mono uujopa uuta somata kolooja. Moŋnoŋ ii uuguŋ jopagoŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa. Uujopa tosaaŋa ii iikawaa kamakamaaya.

14 “Niinoŋ iwoi ambutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋomakejeŋi, oŋonoŋ iikawaa so amakejuti eeŋ, mono noo alauruna kolooju.

15 Weleŋqeqewaa kania kokaeŋ: Galeŋanoŋ gawoŋa nomaeŋ ama meŋkeji, ii weleŋqeqeyanoŋ mende momakeja. Kawaajoŋ oŋoo qagia ‘Weleŋqeqeuruna,’ kaeŋ mende toroqeŋ jeŋ oŋoomaŋato, Amanaanoŋga Buŋa qaa mobeti, ii kuuya mono oŋoojoŋ iŋisaambe moju. Kawaajoŋ qagia ‘Alauruna,’ kaeŋ oŋoombe sokonja.

16 “Oo alauruna, oŋonoŋ nii mende meweeŋgoŋ noŋgito, niinoŋ oŋo meweeŋgoŋ kuuŋ oŋombe nanju. Kawaajoŋ oŋonoŋ liligoŋ kema hoŋa kokaeŋ mokoloon pondaŋ elaagi eŋ uro sokombaa: Noo qana qama iwoi ii me ii kawaajoŋ Ama qama kooliwuti, ii mono oŋono buŋagia koloowaa.

17 Oŋo mono batugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Niinoŋ jojopaŋ qaana kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.” Kiaŋ.

---

* **15:12:** Jon 13.34; 15.17; 1 Jon 3.23; 2 Jon 5

Uumeleembaa gadokopaya yoŋonoŋ oŋo kazi ama oŋombu.

18 “Balonoŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ kazi ama
oŋombuti eeŋ, mono qaa kokaeŋ moma kotowu: Yoŋonoŋ
wala nii kaaŋiadeeŋ kazi ama noma laligogi.
19 Oŋo uumeleembaa gadokopa tuuŋnoŋ laligowuyagati
eeŋ, tuuŋurugia yoŋonoŋ mono iyaŋgiaa alaurugia uukaleŋ
ama oŋombuyaga. Ii ama oŋombuyagato, niinoŋ oŋo me-
weeŋgoŋ yoŋoo areŋnoŋga uŋuambe morota kolooŋ laligoju.
Yoŋoonoŋ nanamemeŋ bologa ii gema qeŋ laligojutiwaajoŋ
ama kazi ama oŋomakeju.

20 *“Niinoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijowe mogiti, ii mono
uu wombogianoŋ ama romoŋgowu, ‘Weleŋqeqenoŋ ka-
maaŋqeqeta kolooro toyanoŋ somataya kolooja. Gowokonoŋ
boiya uuguŋ uuta koloomambaajoŋ amamaawaa.’ Kawaa
so tosianoŋ nii sisiwerowero ama noma laligoŋ kougiti eeŋ,
tosaaŋa yoŋonoŋ mono noo munduŋuruna oŋo kaaŋiadeeŋ
sisiwerowero ama oŋoma laligowuya. Yoŋonoŋ noonoŋ
Buŋa qaa moma aŋgoŋ koma laligogiti eeŋ, oŋonoŋ noo
qaana jeŋ seiŋ laligogi mono kaaŋiadeeŋ saanoŋ moma
aŋgoŋ koma laligowuya.
21 Kaeŋ laligowuyato, nii wasiŋ nonoti, iyoŋonoŋ ii mende
moma muju. Kawaajoŋ silemale qaganoŋ iwoi kania kania
tondu ama oŋombuti, ii mono noo qabuŋanaajoŋ ama koloon
oŋombaa.

22 “Niinoŋ yoŋoonoŋ mende kamaaŋ Buŋa qaa iŋijowe
mobuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya
mende moma laligowuyaga. Kaeŋ eeŋ laligowuyagato, kam-
baŋ kokaamba siŋgisoŋgogia modaboroŋ koma turuwom-
baajoŋ amamaawuya. Mondomondo qaagia mono nomaeŋ
mokoloowuyaga?
23 Moŋnoŋ nii kazi ama nonji, iinoŋ mono Amana
kaaŋiadeeŋ kazi ama muja.
24 Aŋgoleto uuta somata meweti, ii moŋnoŋ moŋ oŋoo
batugianoŋ mende meŋ laligoro. Niinoŋ ii mende mewena-
gati eeŋ, iyoŋonoŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii mende
moma laligowuyaga. Tompiririŋ qeŋ laligowuyagato, kam-
baŋ kokaamba niinoŋ ii mewe iidaboroŋgo kileŋ nii ano
Amana kaaŋiadeeŋ eeŋ totooŋ kazi ama noroma laligoju.

25 *“Kaeŋ ama noroma laligogi Buŋa qaa moŋnoŋ hoŋawo
kolooro. Moosesnoŋ kana qaa oŋonoti, iikanoŋ qaa ii kokaeŋ
oogita eja, ‘Yoŋonoŋ eeŋ toontooŋ kazi ama noma laligogi.’
Qaa iikanoŋ mono hoŋawo kolooro.

---

* **15:20:** Mat 10.24; Luuk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Ond 35.19; 69.4

26 Niinoŋ Amawaanoŋ uma koipu Toya wasiwe oŋoonoŋ kaŋ uugianoŋ kemeŋ naŋgoŋ oŋombaa. Uŋa Toroya iinoŋ qaa hoŋaa Toya kolooja. Iinoŋ Amawaanoŋga kamaaŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowaa.
27 Iinoŋ kaeŋ laligowaa ano oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ noo kaniana naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowuya. Niinoŋ kanaiŋ uuwaa qenjaaro gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ mono kanakanaiyanoŋga niwo laligoŋ waagi. Kawaajoŋ oŋo mono ii saanoŋ jeŋ asariŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jiisaswaa gowokouruta manja kigi utama oŋombu.
1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Oŋo kamaaŋ uŋuro jiŋjauŋ qewubo. Kawaajoŋ niinoŋ qaa ii waladeeŋ jewe moju.
2 Uugia mende meleeŋgi iyoŋonoŋ mono qamakooli miri tuuŋgianoŋa utama oŋoŋgi seleeŋgeŋ kamaaŋ laligowuya. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ oŋo noojoŋa ama uŋugi komuwuya. Kaeŋ uŋuŋ kokaeŋ jewuya, ‘Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa weleŋa qeniŋ Anutuwaa uutanoŋ qeaŋgoja.’ Kuuyanoŋ kaeŋ moma sooŋ jewuya.
3 Yoŋonoŋ Ama ano nii noroo kanianara mende moma asariŋkejutiwaajoŋ ama iikaaŋ ama oŋoma laligowuya.
4 “Kaeŋ tompiririŋ qeŋ laligowuyato, niinoŋ qaa ii waladeeŋ iŋijowe moju. Kawaajoŋ kambaŋ ii kaŋ kuuro qaa iikawaa hoŋa koloowaati, oŋo kambaŋ iikanoŋ saanoŋ kokaeŋ jewuya, ‘Kraistnoŋ kokawaa buju qaaya mono waladeeŋ ninijoro moniŋ.’ Neeno oŋowo laligowetiwaajoŋ ama qaa ii kambaŋ koriga ero wala mende jewe moma kougi.” Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ gawoŋa kokaeŋ meŋkeja:
5 “Niinoŋ kambaŋ kokaamba wasiŋ nono kamaaweti, mono iwaanoŋ umambaajoŋ ambe oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ kokaeŋ mende qisiŋ nonja, ‘Gii daeŋ kembaga?’
6 Qaa kaeŋ jejeŋi, oŋonoŋ ii moma kawaajoŋ wosobirinoŋ uugia saa qero laligoju.
7 “Kaeŋ laligojuto, kileŋ niinoŋ iikawaa kitia qaa hoŋa moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ oŋomesaoŋ eleema umaŋati, iikawaa hoŋanoŋ koloon mono kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombaa: Niinoŋ uma koipu Toya wasiwe oŋoonoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaa. Niinoŋ mende oŋomesaoŋ ubenagati eeŋ, Toya iinoŋ mono oŋoonoŋ kamaamambaajoŋ amamaanaga.
8 “Koipu Toya iinoŋ kamaaŋ laaligowaa kania kokaeŋ qendeema oŋoma laligowaa: Gomaŋ so siŋgisoŋgogia iŋisaano

Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu me uugia mende meleeŋgi qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋombaa. Ejembanoŋ kaniagia kaeŋ iima moma kotowuya.

9 Nii mende moma laariŋ nonjutiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa kania iŋisaano moma kotowuya.

10 “Anutuwaanoŋ kana solaŋa ii moma sooŋ noojoŋa qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ iinoŋ noo kaniana iŋisaama qendeema oŋono kokaeŋ moma kotoŋ nombuya: Niinoŋ solaŋa laligoŋ Amanaanoŋ eleema ube nii mombo mende niima laligowuya.

11 Kilegaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakejato, Anutunoŋ iwaa qaaya mono jeŋ tegorota gere siawaa Toya koloowaa. Kawaa so kuuya ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ tegowaa.

12 “Niinoŋ saanoŋ qaa mamaga toroqeŋ jewenagato, ii kambaŋ kokaamba jewe otoŋomboraŋ ama koma gbiliwombaajoŋ amamaawubo.

13 Ii amamaawuboto, qaa hoŋaa Toya, Uŋa Toroya iinoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemeŋ qaa saŋe qero mobuya. Ii iyaŋaa uutaajoŋ tondu mende jeŋ laligowaato, Anutuwaanoŋ qaa geja ama moji, iinoŋ mono iikayadeeŋ jeŋkebaa ano kanageŋ iwoi koloowaati, ii waladeeŋ iŋisaama jewaa. Iikawaajoŋ iinoŋ oŋoma qaa hoŋa kuuya iikawaa apu aŋgoŋanoŋ menduŋgoŋ oŋono qaa hoŋaa kaniagadeeŋ riiŋ kembu.

14 “Iinoŋ mono neenaa kowinoŋa qaa meŋ jeŋ asariŋ uu kuuŋ oŋoma laligowaa. Kawaajoŋ mono noo kanana iŋisaano niinoŋ qabuŋanawo kolooŋkemaŋa.

15 Amanaanoŋ iwoi kuuya eji, ii mono noo boronanoŋ anota eja. Iikawaajoŋ jejeŋ, ‘Iinoŋ mono neenaa kowinoŋga qaa meŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋoma laligowaa.’ Qaa ii kiaŋ.”

Wosobiri laligogi meleeno uukoisoro mobuya.

16 “Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mombo mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibu.”

17 Kaeŋ jero gowokouruta yoŋoonoŋga tosianoŋ iyaŋgiodeeŋ kokaeŋ amiŋ mogi, “Qaa kokaeŋ jeja, ‘Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,’ ano qaa moŋ kokaeŋ jeja, ‘Nii Amanaanoŋ umaŋa.’ Kaeŋ jero mojoŋi, qaa woi iikawaa kania ii nomaeŋ?”

18 Kaeŋ amiŋ moma qejejaaŋ jegi, “Iinoŋ ‘Kambaŋ toroga tegorogo,’ jejato, qaa iikawaa kania nomaeŋ? Ii naambaajoŋa jeji, ii mende moma asarijoŋ.”

19 Kaeŋ jeŋ qisiŋ mubombaajoŋ mogi Jiisasnoŋ iŋiima kotoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Qaa kokaeŋ jejeŋ, ‘Kambaŋ torodaamoŋ tegoro oŋo nii mende niibuya. Kawaa gematanoŋ kambaŋ torodaamoŋ tegorogo mono koloon oŋombe saanoŋ mombo niibuya,’ Oŋo mono qaa iikawaa kaniaga moŋgama amiŋ moju me?

20 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Niinoŋ kembe oŋo jiŋgeŋ qama saabuyato, uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ tondu boruŋ meŋ korisoro ama laligowuya. Oŋo wosobiri ama laligowuyato, wosobirigia iikanoŋ mono noojoŋ ama meleema korisoro ama laligowuya.

21 Embanoŋ merabora memambaa kambaŋa kaŋ kuuro masu qero qenjeŋ qaganoŋ merabora mejato, merabora doŋgoga meŋ nama ii iima korisoroyaajoŋ mono siimboboloya ii duduuŋkeja.

22 Iikawaa so oŋo kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba wosobiriwo laligojuto, niinoŋ kanageŋ mombo koloon iŋiibe oŋo saanoŋ uukoisorowo laligowuya. Uukoisorogia ii moŋnoŋ moŋ mende uŋuambaa.

23 “Kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ nii mende qisiŋ nombuto, qamakooligia Amawaanoŋ aŋgi dindiŋagadeeŋ keno afaaŋgoro laligowuya. Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo noo qanoŋ iwoi mombaajoŋ Ama qama kooliŋ mubuti eeŋ, iinoŋ ii mono togoŋ oŋombaa.

24 Niwo laligoŋ kagiti, oŋo kambaŋ iikanoŋ iwoi mombaajoŋ noo qananoŋ mende qama kooliŋ laligogi. Mono Ama qama kooliŋ laligowu. Qama kooligi saanoŋ meleema oŋombaa. Ii oŋono korisorogianoŋ koloon seiŋ uugia saa qero laligowuya.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii haamo amakeja.

25 “Qaa iŋijowe moma kaŋkejuti, ii qaa seiyawo jewe moma laligogi. Kanageŋ kambaŋ moŋ kaŋ kuuwaati, iikanoŋ qaa saaŋa ii mombo mende qeŋ iŋijowe mobuya. Qaagoto, Amanaa kania ii asuganoŋ jeŋ asariŋ laligomaŋa.

26 Kambaŋ kanoŋ oŋo noo qana qama Ama qama kooliŋ laligowu. Kawaa kania ii kokaeŋ: Oŋo qamakooligia Amawaanoŋ ambombaajoŋ noonoŋ mombo mende kaŋkebuto, oŋoaŋgio Amawaanoŋ dindiŋa qama kooliŋ laligowu. Niinoŋ oŋoo je meŋ Amawaa mende qama kooliŋa.

27 “Amanoŋ aŋo uutanoŋ jopagoŋ oŋoma qamakooligia kokaembaajoŋa moma laligowaa: Niinoŋ Anutuwaanoŋga kamaaweti, oŋo noo kanana kaeŋ moma laariŋ pondaŋ

uugianoŋ jopagoŋ noma laligoŋ kougi kana kaeŋ kolooro qamakooligia moma laligowaa.
28 Niinoŋ Ama mesaoŋ namonoŋ kamaaŋ laligoŋ namo mesaoŋ mombo eleema Amanaanoŋ umaŋa."
29 Kaeŋ jero gowokourutanoŋ jegi, "Moba, qaa kete koi jejaŋi, ii saaŋa mende qeŋ jejaŋ. Ii mono asuganoŋgadeeŋ jena saanoŋ moma asarijoŋ.
30 Nono kete kaniaga kokaeŋ moma yagojoŋ: Giinoŋ mono geeŋgodeeŋ iwoi kuuya moma tegona moŋnoŋ moŋ qisiŋ kuma gombaatiwaajoŋ mende amamaajaŋ. Kawaajoŋ gii Anutuwaanoŋga kamaanati, nono ii moma laarijoŋ."
31 Kaeŋ jegi Jiisasnoŋ meleema jero, "Kete saanoŋ moma laariŋ nonjuto,
32 mobu, kambaŋ tania moŋ kawaa ano iikanoŋ mono jaasewaŋ qeŋ nagunoŋ nanja. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro oŋonoŋ toroko moma nomesaoŋ deeŋqeeŋgi neenodeeŋ laligomaŋa. Kileŋ neenodeeŋ totomiŋ mende laligomaŋato, Amananoŋ niwo laligowaa. Amanoŋ niwo laligowaatiwaajoŋ ama neenodeeŋ totooŋkota mende laligomaŋa.
33 Oŋonoŋ toroqeŋ balonoŋ laligoŋ kakasililiŋ qaganoŋ laligowuyato, niwo qokotaaŋ luaenoŋ laligowutiwaajoŋ moma qaa konoga koi jewe moju. Qaagadeeŋ mende jejento, niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mono haamo ama waajambaraŋa kundaborowe kamaaro. Iikawaajoŋ mono qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu." Kiaŋ.

17

Jiisasnoŋ iyaŋaajoŋ Ama qama kooliro.

1-2 Jiisasnoŋ qaa kaeŋ jeŋ tegoŋ Siwenoŋ baageŋ uuro uro kokaeŋ qama kooliro, "Amana, giinoŋ gomaŋ so ejemba kuuya Meraga noo baananoŋ ama oŋona ku-usuŋ qaganoŋ Poŋ koma oŋonjeŋ. Ejembanoŋ Meraga noo qaana saanoŋ mende gema qeŋ uuguŋ laligowuya. Giinoŋ ejemba batugianoŋga tosaaŋa metogoŋ noo boronanoŋ oŋooma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nona, 'Gii mono ii kuuya kuma oŋona laaligo kombombaŋa mokoloon laligowu.' Gawoŋ ii medaborowe Meraganoŋ qabuŋaga meŋ somariiwaati-waajoŋ mono akadamuga nomba. Noo kambana ii keteda koi kaŋ kuuro nama kaeŋ qama koolijeŋ.
3 "Laaligo kotigaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ motooŋgo Anutu hoŋa koloojaŋ ano eja Jiisas Kraist nii wasiŋ nona kamaaweti, ejembanoŋ anaraa kanianara kaeŋ moma kotowuya. Laaligo kombombaŋa kaeŋ mokoloowuya.
4 Gawoŋ noma 'Mewa,' jeŋ jeŋ kotoŋ nonati, niinoŋ ii teŋ koma meŋ laligoŋ metogojeŋ. Akadamugawo laligoŋ

qabuŋaga namonoŋ iŋisaama jeŋ seiwe akadamuyawo kolooro.

5 “Oo Ama, niinoŋ baloŋ mende kolooro Siwe gomanoŋ kanoŋ goo kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligowe. Asamararaŋ iikayadeeŋ mono kete koi mombo ama nona asugiŋ kotoŋ nono mombo goo kooroŋganoŋ asamararambo asariŋ laligomaŋ.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta yoŋoojoŋ ama qama kooliro.

6 “Oo Amana, giinoŋ baloŋ ejemba tosaaŋa gosiŋ noo boronanoŋ ama oŋonati, niinoŋ goo qabuŋaga ii yoŋoojoŋ iŋisaama qendeema laligowe. Yoŋonoŋ goo buŋaga koloogi giinoŋ ii noo boronanoŋ ama oŋona yoŋonoŋ goo Buŋa qaaga ii moma aŋgoŋ koma laligoju.

7 Giinoŋ iwoi nonagi, ii kuuya goonoŋga kaŋkeji, iyoŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba mono moma kotoju.

8 Giinoŋ qaa Buŋa nonati, niinoŋ ii gowokouruna kuma oŋombe moma aŋgoŋ koma laligoju. Nii gomesaoŋ namonoŋ kamaaweti, iyoŋonoŋ ii oŋanoŋ moma yagoju. Giinoŋ wasiŋ nona asugiweti, iyoŋonoŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariju.

9 “Nii yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ. Uumeleembaa ejemba motoya yoŋoojoŋ mende qama koolijento, kanageso noo boronanoŋ ama oŋona uugia meleema goo buŋa kolooojuti, mono iyoŋoojoŋ ama qama kooliŋ gonjeŋ.

10 Ejemba kuuya noo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono goo buŋa kolooju ano ejemba goo buŋa koloojuti, iyoŋonoŋ mono noo buŋa kaaŋagadeeŋ kolooju. Neenaa akadamuna ama oŋombe iikawaa qaganoŋ nama nanamemeŋgia aŋgi noo qabuŋananoŋ somariiŋ seiŋkebaa.

11 Nii namonoŋ laaligona tegoro goonoŋ koumambaajoŋ anjento, iyoŋonoŋ toroqeŋ namonoŋ laligowuya. Oo Ama Toroya, giinoŋ qaga nona iikawaa esuŋanoŋ mono sopa somoŋgoŋ oŋona mende jumbu. Anoro motooŋgo kolooŋ laligojoti, iyoŋonoŋ iikawaa so motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ.

12 *“Niinoŋ yoŋowo namonoŋ laligoŋ koubeti, kambaŋ iikanoŋ qabuŋaga nona iikanoŋ sopa somoŋgoŋ oŋoma laligowe. Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ sooŋ gere siawaa buŋa kolooŋ siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ galeŋ koma oŋombetiwaajoŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ mende jiŋjauŋ ama soogi.

---

* **17:12:** Ond 41.9; Jon 13.18

13 Tosianoŋ mende soogito, niinoŋ keteda koi namonoŋ laligoŋ goonoŋ kamambaajoŋ kaŋ qaa koi jejeŋ: Noo uukori-soronanoŋ mono yoŋoonoŋ kotoro megi uugia saa qero aisooŋ laligowuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ.
14 Niinoŋ goo Buŋa qaa kuma oŋombe moma laligoju. Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii mende otaaŋkejeŋi, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ ii mende otaaŋ gema qeŋkeju. Iikawaajoŋ namonoŋ uugia mende meleeŋgiti, yoŋonoŋ kazi ama oŋomakeju.
15 "Niinoŋ namonoŋga uŋuamambaajoŋ mende qisiŋ gonjento, Kileŋaa Toyaanoŋga aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋoma laligo-wagatiwaajoŋ qama koolijeŋ.
16 Niinoŋ balombaa nanamemeŋ bologa gema qeŋ ii mende otaawe yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii gema qeŋ mende otaaŋkeju.
17 Qaa hoŋa iikanoŋ mono meŋ soraiŋ oŋono laligowu. Goo Buŋa qaaganoŋ mono qaa hoŋa toontooŋ kolooja.
18 Giinoŋ wasiŋ nona baloŋ ejemba batugianoŋ kamaaŋ gawoŋ meŋ laligoweti, niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiŋ oŋombe baloŋ ejemba yoŋoo batugianoŋ deema kembuya.
19 Oo Amana, iyoŋonoŋ qaa hoŋaa so laaligogia kuuya togoŋ gombutiwaajoŋ ama ilaaŋ oŋoma neenaa laaligona kuuya togoŋ gonjeŋ." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ uumeleeŋ ejemba kuuya ananaajoŋ qama kooliro.
20 "Oo Amana, niinoŋ gowokouruna yoŋoojoŋadeeŋ ama mende qama koolijento, Buŋa qaa jeŋ seigi ejemba moma laariŋ nombuti, iyoŋoojoŋ ama kaaŋagadeeŋ qama koolijeŋ.
21 Ama giinoŋ niwo qokotaaŋ nana niinoŋ kaaŋagadeeŋ giwo qokotaaŋ nanjeŋ. Iikawaa so yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ anarawo qokotaaŋ nambutiwaajoŋ mojeŋ. Geeŋgo wasiŋ nona kamaaweti, namo ejembanoŋ ii moma laariwutiwaa-joŋ ama yoŋonoŋ korebore motooŋgo kolooŋ laligowutiwaa-joŋ qama koolijeŋ.
22 Anara motooŋgo kolooŋ laligojoti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ ama akadamuga ama nonati, niinoŋ ii iyoŋoojoŋ ama oŋondaborowe.
23 "Niinoŋ iyoŋowo qokotaaŋ nambe giinoŋ niwo qokotaaŋ nanjaŋ. Iikawaa so yoŋonoŋ qaagia jeŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ qama koolijeŋ. Mo-tooŋgo kolooŋ naŋgi baloŋ ejembanoŋ kaniana kokaeŋ moma asariwuya: Giinoŋ jopagoŋ noma laligonati, iikawaa so ii kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligoŋ nii wasiŋ nona kamaawe.

24 “Oo Amana, giinoŋ namo mende mokoloonati,
waladeeŋ kambaŋ iikanoŋ uuganoŋ jopagoŋ noma
asamararaŋ ama nona laligoŋ koube. Kanageŋ alauruna
nonati, niinoŋ iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ asamararaŋ ii
iibutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ niinoŋ gomaŋ laligo-maŋati,
yoŋonoŋ kanoŋ niwo motooŋ laligowutiwaajoŋ siiŋa mojeŋ.

25 “Oo Ama solaŋa, baloŋ ejemba uugia mende meleeŋgiti,
yoŋonoŋ gii mende moma kotoŋ goma laligoŋ kougito, ni-
inoŋ gii saanoŋgadeeŋ moma kotoŋ gonjeŋ. Geeŋgo wasiŋ
nonati, noo uumeleeŋ alaurunanoŋ ii modaboroju.

26 Niinoŋ goo qaga ii jeŋ asariŋ oŋombe moma laligogi. Gi-
inoŋ uuganoŋ jopagoŋ noma laligonati, uujopa iikanoŋ uu-
gianoŋ ero mogi niinoŋ yoŋowo qokotaaŋ nambe laligowu-
tiwaajoŋ mono toroqeŋ qaga jeŋ asariŋ oŋoma laligomaŋa.”
Kiaŋ.

18

Jiisas meŋ somoŋgogi.
Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Luuk 22.47-53

1 Jiisasnoŋ qaa ii jedaboroŋ gowokouruta uŋuano siti
mesaoŋ kemeŋ apu qata Kidron kotoŋ leegeŋ keuma urukisi
moŋ eroti, iikanoŋ keŋgi.

2 Jiisas ano iwaa gowokouruta yoŋonoŋ suulaŋ iikanoŋ
ajoroon laligoŋkegi. Kawaajoŋ Juudas memelolo meŋ mu-
mambaajoŋ anoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ urukisi ii saanoŋ
moro.

3 Jigo gawoŋ galeŋ ano Farisii (Kana qaawaa
kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ jiwowoŋ jigowaa kiropo
galeŋ (sikiriti) tosaaŋa wasiŋ oŋoŋgi Juudasnoŋ ii ano
gawmambaa manjaqeqe eja tuuŋ moŋ uŋuano motooŋ kagi.
Yoŋonoŋ kiwa lambe ano tiwo wasagia meŋ kaŋ urukisinoŋ
kougi.

4 Kougi Jiisasnoŋ iwoi kuuya kaeŋ kolooŋ mubaati, ii
saanoŋ morotiwaajoŋ ama waama asuganoŋ kaŋ kokaeŋ
qisiŋ oŋono, “Oŋo morowaajoŋa moŋganju?”

5 Qisiŋ oŋono kokaeŋ meleeŋgi, “Nono Jiisas Nazaret toya ii
moŋganjoŋ.” Meleeŋgi kokaeŋ iŋijoro, “Nii kiaŋ koi.” Juudas
memelolo meme eja iinoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋowo nano.

6 “Nii kiaŋ koi.” Jiisasnoŋ qaa kaeŋ iŋijoro gemagema
kema namonoŋ tama kamaaŋ uŋuro.

7 Kaeŋ aŋgi mombo qisiŋ oŋono, “Oŋo mono morowaajoŋ
moŋganju?” Qisiŋ oŋono jegi, “Nono Jiisas Nazaret toya iiga
moŋganjoŋ.”

8 Kaeŋ jegi meleeno, “Nii kiaŋ koi, iŋijowe mojuya. Oŋo niiga moŋgama nonjuti eeŋ, mono eja koi saanoŋ oŋomesaogi kembu.”
9 Wala qama kooliŋ gowokouruta yoŋoojoŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ejemba noo boronanoŋ ama oŋona laligojuti, niinoŋ ii kalaŋ koma oŋoma laligowe yoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende sooŋ aliro.” Qaa iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Jiisasnoŋ jotamemeya yoŋoojoŋ qaa kaeŋ jero.
10 Kaeŋ jero Saimon Piitonoŋ manjawaa soo somata meŋ laligoroti, iinoŋ ii kopiŋanoŋga horoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia dindiŋaageŋ kotogoro kamaaro. Weleŋqeqe eja ii qata Malkus.
11 *Kaaŋ ano Jiisasnoŋ Piito kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, “Gii manjawaa soo somata ii mono mombo ana kopiŋganoŋ kemeba. Amananoŋ siimbobolowaa qambi apu kokoŋawo noo buŋa qeroti, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ wambusooŋ qemaŋa.” Kiaŋ.

Jiisas kuugi Anaswaa jaanoŋ nano.
12 Kawali galeŋgianoŋ jero manjaqeqe eja tuuŋ ano Juuda yoŋoo nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ Jiisas meŋ somoŋgogi.
13 Somoŋgoŋ wama wala jigo gawoŋ galeŋ qata Anas iwaa mirinoŋ keŋgi. Anaswaa qegaya qata Kaiafas iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon gbani iikanoŋ gawoŋ ii meŋ laligoro.
14 *Kaiafasnoŋ wala Juuda ejemba yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ jero, “Ejemba tuuŋ kuuya alidaborowombotiwaajoŋ eja motooŋgonoŋ nonoojoŋ ama komuro sokombaa.” Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas kanaiŋ qakoono.
Mat 26.69-70; Maak 14.66-68; Luuk 22.55-57
15 Jiisas meŋ keŋgi Saimon Piito ano gowoko alia moŋ yoronoŋ gemagianoŋ keni. Kema alia iikanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma murotiwaajoŋ ama saanoŋ afaaŋkota Jiisas otaaŋ jiŋkaroŋ miri sopa uutanoŋ kemero.
16 Iinoŋ kemeroto, Piitonoŋ sopa seleeŋgeŋ nagunoŋ nano. Kaeŋ nano gowoko alianoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa moma muroti, iinoŋ seleeŋgeŋ kemeŋ nagu galeŋ emba iwo qaa ijoro nagu hororo Piito wama sopa uutanoŋ kemeri.
17 Kemebotiwaajoŋ ani iikanoŋ weleŋqeqe emba sopa naguya galeŋ konoti, iinoŋ Piito iima kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii oŋanoŋ kaaŋagadeeŋ eja iikawaa gowoko yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ me?” Kaeŋ qisiŋ muro moma “Nii qaago!” jero.

* **18:11:** Mat 26.39; Maak 14.36; Luuk 22.42 * **18:14:** Jon 11.49-50

18 Weleŋ eja ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ saŋgoŋaajoŋ ama gere aŋgi jeŋ uroroŋgoŋ ero konama naŋgi. Kaeŋ naŋgi Piitonoŋ kaaŋagadeeŋ yoŋoo batugianoŋ kema gere konama nano. Kiaŋ.

Jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ Jiisas qisiŋ muro.
Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Luuk 22.66-71

19 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa Anas iinoŋ Jiisas qisiŋ muŋ kokaeŋ jero, “Gii ejemba nomaeŋ kuma oŋoma gowokouruga moro moro uŋuama laligoŋkejaŋ?”

20 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, “Nii kambaŋ so asuganoŋ ejembaya ejembaya kuma oŋoma laligowe. Juuda kanageso kuuya nononoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma qamakooli mirinana so ajorooŋkejoŋi, nii mono iikanoŋ nama kuma oŋoma laligowe. Buŋa qaa aasaŋgoya moŋ mende jewe.

21 Niinoŋ qaa nomaeŋ ejemba kuma oŋoma laligoweti, naambaajoŋ nii iikaeŋ qisiŋ nonjaŋ? Niinoŋ qaa jewe ejemba moma laligogiti, iyoŋonoŋ mono qaanaa kota modaboroju. Kawaajoŋ ii qisiŋ oŋona sokombaa.”

22 Kaeŋ meleema muroto, jigowaa kiropo galeŋ (sikiriti) moŋnoŋ kosianoŋ nama Jiisas uruŋanoŋ qetaaliŋ jero, “Jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ qisiŋ gono gii qaa silia kaaŋa mono naambaajoŋ meleema mujaŋ? Godaqeqega qaa.”

23 Kaeŋ jero kokaeŋ meleema muro, “Qaa bologaga jewenagati, ii nisaana sokombaato, qaa hoŋa jejeŋi eeŋ, mono naambaajoŋ nii eeŋ nujaŋ?”

24 Kaeŋ meleema muro Anasnoŋ Jiisas wasiŋ jero gbadoya kaaŋiadeeŋ borianoŋ raro wama jigo gawoŋ galeŋ waŋa Kaiafas iwaanoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jiisas qakoono indiŋ woi karooŋ kolooro.
Mat 26.71-75; Maak 14.69-72; Luuk 22.58-62

25 Saimon Piitonoŋ gere konama nano tosianoŋ qisiŋ kokaeŋ ijogi, “Gii oŋanoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa gowokouruta yoŋoonoŋga moŋ koloojaŋ me qaago?” Kaeŋ ijogi qakooma “Nii qaago!” jero.

26 Piitonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋaa weleŋ ejia qeŋ gejia kotegoro kamaaroti, iwaa tinitosaya weleŋqeqe alia moŋnoŋ ii moma qisiŋ ijoro, “Oo gii mono urukisinoŋ iwo motooŋ laligori giijeŋa me nomaeŋ?”

27 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ mombo qakoono kambaŋ iikanondeeŋ kurunoŋ kanaiŋ qaro moro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gawana Pailotwaa jaanoŋ nano.
Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Luuk 23.1-5

28 Gomaŋ ano umugawodeeŋ Jiisas Kaiafaswaa mirinoŋga wama kamaaŋ Room gawanawaa jiŋkaroŋ mirinoŋ keŋgi.

Juuda yoŋonoŋ uugia tiloon kokojinjiŋ koloowombotiwaajoŋ majakaka moma kokaeŋ jegi,* “Kiaŋkomu kendombaa lama newombaajoŋ amamaa-wombo.” Kaeŋ jeŋ moma bimooŋ gawanawaa jiŋkaroŋ miri uutanoŋ mende ugi.

29 Kawaajoŋ gawana Pailotnoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Eja koi kanoŋ mono naa qinjitaga ano qaa jeŋ muŋ wama kaju?”

30 Qisiŋ oŋono meleeŋgi, “Eja iikanoŋ kikekakasililiŋ me bologa meme eja moŋ mende koloonagati eeŋ, nononoŋ mono eeŋ toontooŋ ii wama goonoŋ mende kawonaga.”

31 Kaeŋ meleeŋgi Pailotnoŋ iŋijoro, “Oŋo mono oŋoaŋgio qaa jakeyanoŋ ama muŋ Kana qaagiaa so gosiŋ qaaya jeŋ tegowu.” Kaeŋ iŋijoro moma ijogi, “Nononoŋ eja moŋ komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegowombaajoŋ soŋgo ero amamaajoŋ.”

32 *Juuda yoŋonoŋ kaeŋ ijogi Jiisas aŋo koomu nomaaŋa komuwaatiwaa qaaya ii iŋisaama jeroti, iikaaŋa kanoŋ hoŋawo kolooro.

33 Pailotnoŋ Juuda yoŋoo qaagia moma mombo jiŋkaroŋ miri uutanoŋ uma Jiisas oono karo kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii Juuda yoŋoonoŋ kiŋ poŋgiaga koloojaŋ me qaago?”

34 Kaeŋ qisiŋ muro meleema kokaeŋ qisiro, “Qaa ii mono geeŋgaa uuganoŋga jejaŋ me tosianoŋ noojoŋa qaa kaeŋ jeŋ jeganoŋ aŋgi jejaŋ?”

35 Kaeŋ qisiro Pailotnoŋ meleeno, “Yei! Nii Juuda ejaga koloon Juuda oŋoo qaagia naŋgoŋkejeŋ me? Qaago totooŋ! Nii Room gawana laligowe geeŋgaa ejembauruga ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ mono guama kaŋ noo boronoŋ ama gonju. Giinoŋ mono naa iwoiga ana?”

36 Kaeŋ meleeno jero, “Noo bentotonaa kania ii baloŋ kokoinoŋ mende eja. Niinoŋ balombaa kiŋ-totoŋ mombaa kiŋ poŋa koloowenagati eeŋ, noo kerasuru-urunanoŋ mono saanoŋ waama noojoŋ ama manja qewuyaga. Manja qeŋ niinoŋ Juuda jotamemeya yoŋoo borogianoŋ kememambotiwaajoŋ kaparaŋ koma manja qegi nombombaajoŋ amamaawuyaga. Ii amamaawuyagato, noo kiŋ-totonaa kania ii gomaŋ moŋgeŋ eja. Nii baloŋ eja poŋ mende koloojeŋ.”

37 Qaa ii jero Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii kileŋ eja poŋ qaita moŋ koloojaŋi, ii oŋanoŋ me qaago?” Kaeŋ qisiŋ muro meleeno, “Nii eja poŋ qaita moŋ koloojeŋi, ii geeŋgo jejaŋ. Niinoŋ qaa hoŋa naŋgoŋ jeŋ asarimambaajoŋ ama namonoŋ

* **18:28:** Room gawman yoŋoojoŋ Juuda yoŋonoŋ kokaeŋ moma laarigi: Nono Room yoŋoo jiŋkaroŋ mirinoŋ uniŋ uunana tilooro esuŋnana kamaaro kokojinjinanawo kolooŋ kiaŋkomu kendombaa lama toroya newombaajoŋ amamaawoŋa. Kawaajoŋ sombenoŋ seleeŋgeŋ laligogi. * **18:32:** Jon 3.14; 12.32

kamaaŋ asugiwe. Kuuya yoŋonoŋ qaa hoŋaa leegeŋa laligojuti, iyoŋonoŋ mono noo qaana geja ama momakeju."

Jiisas komuwaatiwaajoŋ jeŋ tegogi.
Mat 27.15-31; Maak 15.6-20; Luuk 23.13-25

38 Kaeŋ meleeno Pailotnoŋ mepaqepae ama qisiro, "Qaa hoŋa ii mono naama?" Kaeŋ qisiŋ mombo Juuda yoŋoonoŋ kemeŋ atapanoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ eja iikawaa qinjita moŋgama moŋ mende mokoloojeŋ.

39 "Moŋ mende mokoloojento, noo nanamemena moŋ kokaeŋ ero moju: Gbani so kiaŋkomu kendoŋ kambaŋanoŋ kapuare mirinoŋga eja motooŋgo oŋoojoŋ isambe kamaaŋkeji, ii moju. Kawaajoŋ Juuda oŋoo kiŋ poŋgia saanoŋ oŋoojoŋ isambe kamaanaga me qaago? Kawaajoŋ oŋo siiŋgianoŋ nomaeŋ moju?"

40 Kaeŋ iŋijoro meleema kokaeŋ qagi, "Qaago, ii qaagoto, Barabas isana nonoonoŋ kamaawa!" Kaeŋ qagito, Barabas iinoŋ kikekakasililiŋ ejaga koloon manja kareŋ moŋ qegiti, iikawaa waŋ kolooro. Kiaŋ.

19

Pailotnoŋ Jiisas maripoonoŋ komuwaa jeŋ jeŋ tegoro.

1 Silama qagi Pailotnoŋ Jiisas wama kema jero manjaqeqe eja yoŋonoŋ ooli waayawonoŋ molaaŋkota ootigi.

2 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ taluŋgoŋ mepaqepae kokaeŋ ama mugi: yoŋonoŋ Jiisas qeŋ kasa waayawo meŋ pipiiŋ ila meagoŋ waŋanoŋ koŋgi kemero maleku osoga nezoŋgbalawo ii koma mugi kemero.

3 Kaeŋ ama kosia-noŋ areŋgoŋ nama jegi, "Oowe oowe! Juuda yoŋoo Kiŋ Poŋgia, oowe!" Kaeŋ jeŋ uruŋanoŋ mamaga qetaaligi.

4 Kaeŋ mepaqepae ama mugi Pailotnoŋ mombo seleeŋgeŋ kemeŋ kokaeŋ iŋijoro, "Mobu! Niinoŋ eja ii gosiŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ. Kawaajoŋ ii mombo wama oŋoo jaagianoŋ kamaawe kania kaeŋ moma kotoŋ iibuya."

5 Kaeŋ iŋijoro Jiisasnoŋ kamaaŋ atapaŋanoŋ nano kokaeŋ iigi: Tosianoŋ kasa waawonoŋ ila pipiiŋ waŋanoŋ koma maleku osoga nezoŋgbalayawo koma mugi nano Pailotnoŋ kokaeŋ iŋijoro, "Mono eja hoŋa koi iibu!"

6 Kaeŋ iŋijoro jigo gawoŋ galeŋ ano nagu galeŋ (sikiriti) yoŋonoŋ ii iima qaa wowombo qama jegi, "Maripoonoŋ qegi komuwa. Maripoonoŋ qegi komuwa." Kaeŋ jegi Pailotnoŋ jegianoŋ meŋ kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ qinjita moŋ mende mokoloojeŋ. Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgiodeeŋ ii meŋ maripoonoŋ qegi komunaga."

7 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii moma kaparaŋ koma kokaeŋ jegi, “Nonoonoŋ Kana qaa eja. Qaa iikawaa so gosiniŋ komuwaatiwaa so kolooja. Iyaŋa meŋ uma ‘Anutuwaa meria koloojeŋ,’ jeŋkeja. Kawaajoŋ mono koomuwaa buŋa koolooro sokombaa.”

8 Kaeŋ kaparaŋ koma jegi Pailotnoŋ moma bomboŋgaoya waaro jeneŋa ororo toroko moro.

9 Kaeŋ moma Jiisas wama mombo jiŋkaroŋ miri uutanoŋ uma kokaeŋ qisiŋ muro, “Gii daakaya?” Qisiŋ muroto, iinoŋ kitia moŋ mende meleema qaaya bogoro nano.

10 Qaaya bogoro nano kokaeŋ ijoro, “Gii noonoŋ qaa kitia moŋ meleembaga me qaago? Niinoŋ jeŋ tegowe isama gombuya me maripoonoŋ gugi komuwaga. Iikawaa kuusuŋa ii noonoŋ eja. Kawaa kania mojaŋ me qaago?”

11 Kaeŋ jero moma kokaeŋ meleema muro, “Moŋnoŋ eukanoŋa ku-usuŋ mende ama gonoti eeŋ, gii mono eja omaya laligoŋ iwoi ama nomambaajoŋ amamaanaga. Kawaajoŋ eja moŋ moronoŋ nii goo boronoŋ noonji, iwaa siŋgisoŋgoyanoŋ mono goonoŋ qinji uuguŋ somata kolooja.”

12 Kaeŋ meleema murotiwaajoŋ ama Pailotnoŋ Jiisas isano kamaawaatiwaa kaparaŋ kono. Kaeŋ kaparaŋ konoto, Juuda yoŋonoŋ qa gigilaaŋ kokaeŋ jegi, “Aisna kamaawaati eeŋ, mono Siisa-kimbaa alia mende toroqeŋ koloоŋ laligowa. Moŋnoŋ neenaajoŋ moro uro ‘Kiŋ poŋ koloojeŋ’ jeji, iinoŋ mono Siisa-kiŋ tuarenjeŋ ama muja.”

13 Kaeŋ jegi qaa ii moma jeŋ kotoro Jiisas wama seleeŋgeŋ kamaagi. Kamaagi gawana Pailotnoŋ jake moŋ jamonoŋ ama tamboŋgi eroti, iikanoŋ uma qaa jenteegowaa duŋ rarayanoŋ kamaaŋ raro. Jake kawaa qata Hibruu qaanoŋ Gabata jeŋ laligogi. Ii ananaa qaanoŋ Jake Jamonoŋ meŋ taamboŋa.

14 Kamaaŋ raroti, Juuda ejembanoŋ weeŋ iikanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi. Weeŋ ii kolooro weeŋ biiwia dodowiro Pailotnoŋ duŋ rarayanoŋ rama Juuda yoŋoojoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Iigi, oŋoo kiŋ poŋgia koi!”

15 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi, “Qaomba! Qaomba! Maripoonoŋ qegi komuwa!” Qa gigilaagi kokaeŋ jero, “Oŋoo kiŋ poŋgiaa qaa jeŋ tegowe maripoonoŋ ubaatiwaajoŋ jeju me?” Kaeŋ jero jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ meleema jegi, “Siisa-kiŋnoŋ motooŋgo kiŋ poŋnana kolooja. Nonoonoŋ eja poŋ morota moŋ mende raja.”

16 Kaeŋ meleema jegi Pailotnoŋ Jiisaswaa qaa jeŋ tegoŋ maripoonoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ borogianoŋ ano. Borogianoŋ ano manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas meŋ galeŋ koŋgi.

Jiisas maripoonoŋ qegi.
Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Luuk 23.26-43

17 Galeŋ koŋgi iyaŋaa maripooŋa aŋo aŋgoŋ siti kotoŋ seleeŋgeŋ kemeŋ gomaŋ moŋ qata Waŋsii qamakejuti, kanoŋ keŋgi. Waŋsii qa ii Hibruu qaanoŋ Golgota qamakeju.
18 Iikanoŋ kema maripoonoŋ qegi ano iwo eja woi teetee motooŋ uruŋ Jiisas batugaranoŋ aŋgi naŋgi.

19 Kaeŋ qegi Pailotnoŋ tere ooŋ jero maripoonoŋ Jiisaswaa waŋanoŋ eu ama qegi. Tere ii kokaeŋ ooro nano, "Jiisas Nazaret toya, Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi."
20 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ ii siti kosianoŋ ero ano tere ii qaa karooŋ, Hibruu, Latin ano Griik qaanoŋ oogi nano. Kawaajoŋ Juuda ejemba mamaganoŋ uuguŋ kema kaŋ eu uuŋ tere ii weeŋgogi.
21 Kaeŋ ooro Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ Pailot kokaeŋ ijogi, " 'Juuda yoŋoo kiŋ poŋgiaga koi,' kaeŋ mende oowato, kokaeŋ oowa, 'Iyaŋaajoŋa Juuda kiŋ Poŋgiaga koloojeŋ, jero.' "
22 Ii moma Pailotnoŋ qaa kokaeŋ meleeno, "Qaa oodaborojeŋiwaajoŋ ii mono kaeŋ ewaa."

23 Manjaqeqe eja yoŋonoŋ Jiisas maripoonoŋ qeŋgo opo selekopaa ilawoilaya meŋ eja 4 batugianoŋ mendeema 4 kolooro totogianoŋ megi. Kaeŋ megi malekuya ero megito, ii kokaembaajoŋa saanoŋ mende mendeeŋgi: Ii kuuyagadeeŋ opo jakaŋa motooŋgonoŋ memetaga. Opo kitia kitia mende mindiriŋ eukaya lililili uuŋ megi emu kemekemeta ero. Kawaajoŋ ii boliwabotiwaajoŋ mendeembombaajoŋ amamaagi.
24 *Amamaaŋ amiŋ moma kokaeŋ jegi, "Ii motoniŋ mende sokombaa. Kawaajoŋ saanoŋ iikawaa unju qeniŋ toya koloowaa." Kaeŋ jeŋ unju qegi Buŋa qaa moŋ hoŋawo kolooro. Qaa ii kokaeŋ oogita eja,

> "Yoŋonoŋ opo selekopaana meŋ batugianoŋ mendeema totogianoŋ meŋ malekunaa unju aaŋgole aŋgi moŋnoŋ haamo ambaa."

Manjaqeqe eja yoŋonoŋ qaa iikawaa so aŋgi.

25 Jiisas maripoonoŋ qegi nano emba kokaaŋanoŋ kanianoŋ naŋgi: Jiisaswaa nemuŋ naseya ano Kloopaswaa embia qata Maria ano Maria Magdalaga.
26 Jiisasnoŋ nemuŋa ano wombo gowokoya kosianoŋ nani iriima nemuŋaajoŋ kokaeŋ jero, "Nemuna, mono meraga koi iima kalaŋ koma rijojooŋ laligowa."

---

* **19:24:** Ond 22.18

27 Kaeŋ jeŋ gowoko ii kokaeŋ ijoro, “Mono nemuŋga koi
iima kalaŋ koma rijojooŋ laligowa.” Kaeŋ jero moma Ji-
isaswaa nemuŋa kambaŋ iikanondeeŋ wano mirianoŋ kema
motooŋ laligori. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ maripoonoŋ nama komuro.
Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Luuk 23.44-49

28 *Jiisasnoŋ gawoŋa kuuya medabororoti, ii moma
iikanoŋ Buŋa Terewaa qaaya moŋnoŋ hoŋawo koloowaati-
waajoŋ kokaeŋ jero, “Nii apuwaajoŋ mojeŋ.”
29 Kanoŋ jua moŋ wain apu aasoŋawo iikanoŋ saa qeŋ
raro. Ii raro kowe momondo moŋ suuŋ taniŋaeŋ ii meŋ wain
apunoŋ qenduŋgoŋ sepere susuyanoŋ qesaŋgoŋ megi uro
buutanoŋ aŋgi.
30 Aŋgi wain apu aasoŋawo ii neŋ jero, “Mono tegoja.”
Kaeŋ jeŋ laaligoya mesao-mambaajoŋ aroya sigoŋ kamaaro
kokoosuya kouro noŋ qero. Kiaŋ.

Jiisaswaa maroŋa wasanoŋ utoogi.
31 Jiisasnoŋ noŋ qero Juuda ejembanoŋ weeŋ iikanoŋ
kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi. Kiaŋkomu Sabat
kendoŋ ii kendoŋ kambaŋ somata kolooro. Kawaajoŋ
Juuda jotamemeya yoŋonoŋ majakaka moma kokaeŋ jegi,
“Qamo yoŋonoŋ Sabat kendoŋ kambaŋanoŋ maripoonoŋ
naŋgi mende sokonja.” Kaeŋ jeŋ gawana Pailotwaanoŋ
kema kokaeŋ qisiŋ mugi, “Gii saanoŋ jeŋ tegona kema
maripoonoŋ uŋujuyati, iyoŋoo tawo siigia kuŋgi qamogia
metogoniŋ kamaawuya?”
32 Qisiŋ mugi jeŋ tegoro manjaqeqe ejanoŋ kougi. Kouma
Jiisaswo maripoonoŋ urugiti, ii uulaŋawo komuwaotiwaajoŋ
wala yoroonoŋga mombaa tawo siita kuma leegeŋ kema
mombaanoŋ kaaŋiadeeŋ aŋgi.
33 Kaeŋ aŋgito, Jiisaswaanoŋ kouma iigi mono komuro.
Kaeŋ iima siita mende kuŋgi.
34 Mende kuŋgito, manjaqeqe eja yoŋoo-noŋga moŋnoŋ
wasa meŋ maroŋa utooro iikanondeeŋ sa ano apu kamaaro.
35 Kaeŋ aŋgi moŋnoŋ iwoi ii jaayanoŋ iiroti, iinoŋ ii naŋgoŋ
jeŋ koi oorota ero keteda koi weeŋgoju. Qaa naŋgoŋ jeŋ
oorota eji, ii mono qaa hoŋa kolooja. Oŋo kaaŋagadeeŋ ii
moma laariwuti-waajoŋ moma qaa hoŋa mojiwaa so jeja.
36 *Iwoi ii kolooroti, ii Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ hoŋawo
koloowaatiwaajoŋ kolooro. Qaa ii kokaeŋ,
“Iwaa siita mono mende kumbu.”
37 *Ano Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja,

* **19:28:** Ond 69.21; 22.15 * **19:36:** Eks 12.46; Jaŋ 9.12; Ond 34.20 * **19:37:** Zek 12.10; Ais 1.7

"Eja utoogiti, iyoŋonoŋ mono iwaageŋ jaagia uuŋ iibu." Oŋo qaa woi iikawaajoŋ ama ii moma laariwu. Kiaŋ.

Jiisaswaa qamoya jamo kobaanoŋ roŋ koŋgi.
Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56

38 Kawaa gematanoŋ Arimatia taoŋ toya qata Joosef karo. Iinoŋ Jiisaswaa gowokoya koloon laligoroto, Juuda jotamemeya yoŋoojoŋ ama toroko moma momalaaria kolatiŋ laligoro. Iinoŋ kaŋ gawana Pailotwaanoŋ kema Jiisaswaa qamoya metogomambaajoŋ qisiŋ muro. Qisiŋ muro moma jeŋ tegoro kaŋ metogoro.

39 *Eja qata Nikodeemus wala Jiisaswaanoŋ gomantiiŋanoŋ karoti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ karo. Kaŋ qamo morimambaajoŋ kele koowagawo qata mor ii repa apuyawo meleeŋgiti, ii esu moŋ biŋa 30 kilowaa so sewaŋa meŋ kaŋ Joosef ilaaŋ muro.

40 Ilaaŋ muŋ motooŋ Jiisaswaa qamoya metogori. Metogoŋ jiniŋ moroŋa awaa meŋ qamo selianoŋ ama opo taaŋa iikanoŋ momosiiri. Juuda ejemba nononoŋ qamonana kaaŋ ama mozozoŋgoŋ roŋ koma oŋomakejoŋ.

41 Jiisas maripoonoŋ qegiti, gomaŋ iikawaa leegeŋanoŋ urukisi moŋ ero. Urukisi iikanoŋ qasiriwaa jamo kobaa dologa moŋ uroroogi nano. Iikanoŋ qamo moŋ mende aŋgi gbameŋa ero.

42 Gbameŋa koloon kosianoŋ ero Juuda ejembanoŋ kiaŋkomu kendoŋ rabombaajoŋ jojorigi kambaŋgia toriro. Kawaajoŋ Jiisaswaa qamoya meŋ iikanoŋ ama roŋ koni. Kiaŋ.

20

Jiisaswaa kobaa qasirianoŋ gbameŋa ero.
Mat 28.1-8; Maak 16.1-8; Luuk 24.1-12

1 Sabat kendoŋ ragi tegoro Maria Magdala emba iinoŋ Sonda umugawodeeŋ weŋgeraŋ suluro qasirinoŋ keno. Kema jaaya uuro keno jamo somata iiro iikanoŋ mono kobaa urorooya iikawaa qaa ootanoŋga qetaŋgi kaŋ ero.

2 Kaeŋ iima iikanondeeŋ mesaoŋ uulaŋawo kema Saimon Piito ano Jiisaswaa wombo gowokoya yoroonoŋ kaŋ kokaeŋ irijoro, "Mono Pombaa qamoya qasirinoŋga meŋ kema dakanoŋ aŋgi eji, ii mende mojoŋ."

3 Kaeŋ irijoro mesaoŋ qasirinoŋ keni.

4 Motooŋ bobogariŋ kenito, gowoko alianoŋ bobogariŋ kema Piito uuguŋ wala qasirinoŋ keuro.

---

* **19:39:** Jon 3.1-2

5 Keuma jamo kobaa urorooya iikawaa uutanoŋ mende
uma qaa ootanoŋ eeŋ akakariŋ uuro keno opoya momosigiti,
iikayadeeŋ ero iiro.
6 Ii iiro Saimon Piitonoŋ kaaŋagadeeŋ gematanoŋ kouma
jamo kobaa uutanoŋ uma opoya momosigiti, iikayadeeŋ ero
iiro.
7 Ii iiro ano waŋa opo jakaŋa moŋnoŋ momosiiŋ esuugiti, ii
tosianoŋ kuma selewaa opoya kawo mende mindiriŋ aŋaso
aŋgi raro iiro.
8 Kaeŋ iiro gowoko alianoŋ wala qasirinoŋ kouroti, iinoŋ
kaaŋagadeeŋ jamo kobaa uutanoŋ uma iwoi ii iima moma
laariro.
9 Jiisas gbiliŋ koomunoŋga waabaati, iyoronoŋ Buŋa Tere-
waa qaa kaaŋa ii waladeeŋ mende moma asariŋ tompiririŋ
laligoŋ kouri. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Magdala emba Mariawaanoŋ asugiro.
Mat 28.9-10; Maak 16.9-11

10 Rama kouma iikanondeeŋ moma laariŋ eleema miri-
garanoŋ keni.
11 Yoronoŋ kenito, Marianoŋ aŋodeeŋ qasiriwaa jamo
kobaa qaa ootanoŋ nama saaro. Kaeŋ saama kobaa uro-
rooya iikawaa uutanoŋ akakariŋ uuro keno.
12 Uuro keno Siwe gajoba woi malekugara tualalakota iri-
iro. Yoronoŋ Jiisaswaa qamoya eroti, iikanoŋ rari. Moŋnoŋ
waŋa eroti, iikanoŋ raro moŋnoŋ kanianoŋ raro.
13 Kaeŋ rama kokaeŋ ijori, “Emba, gii naambaajoŋa saa-
jaŋ?” Ijori moma jero, “Poŋnaa qamoya meŋ kema dakanoŋ
aŋgi eji, ii mende mojeŋ.”
14 Kaeŋ jeŋ eleema Jiisasnoŋ kosianoŋ nano iiroto, kaitania
ii mende iima kotoŋ haŋqaŋ qeŋ nano.
15 Haŋqaŋ qeŋ nano Jiisasnoŋ kokaeŋ qisiŋ muro, “Emba,
gii naambaajoŋa saajaŋ? Morowaajoŋa moŋganjaŋ?” Kaeŋ
qisiŋ muro urukisi galeŋanoŋ nanja me nomaeŋ, iikaeŋ ro-
moŋgoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo somatana, gii qamoya meŋ aŋgoŋ
moŋgeŋ kema anjaŋati eeŋ, mono nijona kema memaŋa.”
16 Kaeŋ ijoro Jiisasnoŋ qata qama “Maria!” jero. Ii qama
jero iwaanoŋ eleema Hibruu qaanoŋ qama “Raboni!” jero.
Ii ananaa qaanoŋ “Boina!”
17 Kaeŋ jero kokaeŋ ijoro, “Nii Amanaanoŋ mende uma
koi nanjeŋ. Kawaajoŋ nii mende noosiriwato, noo kouruna
yoŋoonoŋ kema buju kokaeŋ iŋijowa: Niinoŋ mono Maŋna
Anutu ano oŋoo Maŋgia Anutuwaanoŋ eleema umaŋa.”
18 Kaeŋ ijoro Magdalaga emba Maria iinoŋ eleema kema
gowo-kouruta kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ Poŋ iibe qaa kaaŋ
kaaŋ nijojaa.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ gowokouruta asugiŋ oŋono.
Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Luuk 24.36-49

19 Sonda iikanondeeŋ gomaŋ tiiro gowoko yoŋonoŋ ruuŋanoŋ ajorooŋ Juuda yoŋoojoŋ toroko moma miri naguya koma kii meŋ ragi. Kaeŋ ragi Jiisasnoŋ asugiŋ batugianoŋ nama kokaeŋ iŋijoro, "Alauruna, luae mono oŋowo raba!"

20 Kaeŋ jeŋ borowoita ano maroŋa qendeema oŋono iima korisoronoŋ uugia saa qero.

21 Saa qero mombo kokaeŋ iŋijoro, "Alauruna, luae mono oŋowo raba! Amanoŋ nii wasiŋ nono kaaŋiadeeŋ niinoŋ oŋo wasiŋ oŋonjeŋ."

22 Kaeŋ jeŋ buu aasoŋa uulaŋgoŋ jero, "Mono Uŋa Toroya mewu.

23 *Oŋo ejemba siŋgisoŋgogia mesaowuyati eeŋ, ii mono Anutuwaa jaanoŋ solaŋanidaborowaa. Ejemba siŋgisoŋgogia mende mesaowuti eeŋ, ii mono Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwuya." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Tomas asugiŋ muro.

24 Jiisasnoŋ gowokouruta kaeŋ asugiŋ oŋonoto, gowoko 12 yoŋoonoŋga moŋ qata Tomas, qata moŋ Didimus qagiti, iinoŋ kambaŋ kanoŋ batugianoŋ mende laligoro.

25 Tomasnoŋ karo gowoko tosianoŋ "Nono Poŋ iijoŋa," jegi moma kokaeŋ jero, "Jaananoŋ biriŋ lopoya borianoŋ iima boro susunanoŋ maroŋanoŋ oosirimaŋati eeŋ, ii saanoŋ moma laarimaŋa. Nii neeno ii mende oosirimaŋati eeŋ, mono qaagadeeŋ nijogi ii mende moma laarimaŋa."

26 Kaeŋ jero sonda motooŋgo tegoro gowoko yoŋonoŋ Sonda iikanoŋ mombo mirinoŋ kululuuŋ nagu koma kii meŋ Tomaswo motooŋ ragi. Motooŋ ragi Jiisasnoŋ mombo asugiŋ batugianoŋ nama kokaeŋ jero, "Alauruna, luae mono oŋowo raba!"

27 Kaeŋ jeŋ Tomas ijoro, "Gii mono boroga boraama borowoina meŋ iima boro susuganoŋ maronanoŋ oosiriwa. Kaeŋ ama yaŋgiseŋ mesaoŋ uuwoiga yakariŋ nii moma laariŋ nomba."

28 Kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, "Oo, gii noo Poŋ Anutunaga!"

29 Kaeŋ meleeno kokaeŋ ijoro, "Gii niijaŋiwaajoŋ nii saanoŋ moma laariŋ nonjanto, ejemba mende niima kileŋ nii moma laariŋ nomakejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju." Kiaŋ.

Jonoŋ Oligaa Buŋa koi kokaembaajoŋa ooro:

---

* **20:23:** Mat 16.19; 18.18

30 Jiisasnoŋ gawoŋ esuŋmumuyawo meŋ laligoro aŋgoleto
seiseiya tosaaŋa ii gowoko yoŋoo jaagia qaganoŋ asugiroto,
ii buk koi kanoŋ mende oowe.
31 Qaa tosaaŋa ooweti, ii kokaembaajoŋa oowe: Jiisasnoŋ
Anutuwaa Meria kolooŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, oŋo
qaa ii moma laariŋ iikaaŋa kanoŋ Jiisaswaa qabuŋayaajoŋ
ama laaligo kombombaŋa buŋa qeŋ aowuya. Kaeŋ ama
laligowutiwaajoŋ niinoŋ Oligaa Buŋa tere koi oowe oŋoonoŋ
kaja. Kiaŋ.

21

Jiisasnoŋ gowoko 7 yoŋoonoŋ asugiro sora ambembo horogi.

1 Kanageŋ Jiisasnoŋ mombo gowoko tosaaŋa yoŋoonoŋ
asugiro. Taiberias apu aŋgoŋ goraayanoŋ kanoŋ kokaeŋ
asugiŋ oŋono:
2 Gowoko eja kokaaŋanoŋ motooŋ laligogi: Saimon Piito,
Tomas qata moŋ Sunesune (Didimus) qagiti, Natanael eja
ii Galili prowinswaa taoŋa Kaanaga ano Zebediwaa mera-
woita woi ano gowoko tosaaŋa yoŋoonoŋga woi.
3 *Motooŋ laligogi Saimon Piitonoŋ iŋijoro, “Nii mono
sora horomambaajoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jero tosianoŋ jegi,
“Nono saanoŋ giwo motooŋ kemboŋa.” Kaeŋ jeŋ mesaoŋ
waŋgonoŋ uma kema gomantiiŋa iikanoŋ sora moŋ mende
horogi.
4 Sora mende horoŋ eeŋ laligogi gomaŋ ano Jiisasnoŋ
sakasinoŋ nano. Nanoto, iwaa kaitania ii mende iima kotogi.
5 Jiisasnoŋ nama oŋooma qaro, “Alauruna, sora moŋ
horoju me qaago?” Jero meleema “Qaago!” jegi.
6 *“Qaago!” jegi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono
misagia waŋgo dindiŋaageŋ giligi kemero saanoŋ sora
mokoloowuya.” Ii moma misagia giligi sora seiseiya kemeŋ
ologogitiwaajoŋ horoniŋ koubajeŋ amamaaŋ horoŋ susu-
gogi.
7 Kaeŋ kolooro Jiisaswaa wombo gowokoya iikanoŋ Sai-
mon Piito kokaeŋ ijoro, “Ii mono Poŋga!” Kaeŋ jero Pombaa
qata moma opoqiisiagadeeŋ somoŋgoŋ laligorotiwaajoŋ se-
lekopaaya kokosiiŋ iikanondeeŋ apu aŋgonoŋ luguŋ kemero.
8 Yoŋonoŋ sakasiŋ kooroŋanoŋ 100 miita kawaa so
kosianoŋ kema laligogi. Kawaajoŋ Piitonoŋ kemeŋ keno
gowoko tosaaŋa yoŋonoŋ waŋgo loqanoŋ qeŋ naŋgoŋ kema
misa sorayawo horogi waŋgo gematanoŋ karo.

---

* **21:3:** Luuk 5.5 * **21:6:** Luuk 5.6

9 Kaeŋ kaŋ sakasinoŋ riiŋ iikanoŋ iwoi kokaeŋ iigi: Gere
jero lokotanoŋ sora jejeta ano bered raro.
10 Ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo keteda koi sora
horojuti, mono iikanoŋa tosaaŋa meŋ koi kawu.”
11 Ii jero Saimon Piitonoŋ moma waŋgonoŋ uma misa
hororo sakasinoŋ uro. Uro hoŋa 153 iigi. Misa ii sora somata
seiseiya yoŋonoŋ saa qegito, misanoŋ kileŋ mende riiro.
12 Hoŋa ii iigi Jiisasnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Mono kaŋ go-
maambawaa neneya newu.” Kaeŋ jero moma kaŋ “Ii
Poŋnanaga,” kaeŋ moma kotogito, gowoko yoŋoonoŋga
moŋnoŋ “Gii moronoŋ?” kaeŋ qisimambaajoŋ uulombo
moma mende qisiro.
13 Mende qisiroto, Jiisasnoŋ kema bered meŋ oŋoma sora
kaaŋagadeeŋ mendeema oŋono.
14 Jiisasnoŋ koomunoŋga waama gowokouruta asugiŋ
oŋono indiŋ karooŋ kolooro. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piito mombo kuuŋ meŋ kotiiro.

15 Gomaambawaa neneya negi tegoro Jiisasnoŋ Saimon
Piito-waajoŋ kokaeŋ ijoro, “Saimon Jombaa meria, alauruga
koi yoŋonoŋ nii uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti, giinoŋ ii
uŋuuguŋ mamaga jopagoŋ nomakejaŋ me qaago?” Ii moma
kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii uunanoŋ jopagoŋ gomakejeŋ.
Gii noo wombo alana koloojaŋ. Ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.”
Kaeŋ meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna
melaa uŋuagiŋ laligowa.”
16 Kaeŋ ijoro indiŋa woi qisiŋ muro, “Saimon Jombaa
meria, gii oŋanoŋ jopagoŋ nomakejaŋ me qaago?” Ii moma
kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ, nii goojoŋ ama nomakeja. Gii
noo wombo alana koloojaŋ. Ii geeŋgo saanoŋ mojaŋ.” Kaeŋ
meleeno Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna galeŋ
koma oŋoma laligowa.”
17 Kaeŋ ijoro indiŋa karooŋ qisiŋ muro, “Saimon Jombaa
meria, gii mono oŋanoŋ womboganoŋ noojoŋ ama gomakeja
me qaago?” Kaeŋ qisiŋ muro uujopawaa qiqisia motooŋgo
iikayadeeŋ qisiro indiŋa karooŋ koloorotiwaajoŋ Piitonoŋ
wosobiri moma meleema kokaeŋ jero, “Oo Poŋ, gii iwoi
kuuya saanoŋ modaborojaŋ. Gii wombo alana koloojaŋ.
Giinoŋ mono geeŋgo ii awaagadeeŋ mojaŋ.” Kaeŋ jero
Jiisasnoŋ ijoro, “Gii mono noo lamauruna uŋuagiŋ laligowa.
18 “Niinoŋ qaa hoŋa tooŋ moŋ kokaeŋ jewe moba: Gii
sagbili laligoŋ geeŋgo selekopaaga somoŋgoŋ kana kanoŋ
me kanoŋ kemanjeŋ siiŋ mobagatiwaa so saanoŋ kema kaŋ
laligona. Kaeŋ laligoŋ waanato, eja waŋa koloowagati, kam-
baŋ iikanoŋ boroga boraana moŋnoŋ kaŋ opo selekopaaga

somoŋgoŋ goma kana moŋgeŋ mende kemambaajoŋ mobagati, mono iikanoŋ guama kembaa."

19 Jiisasnoŋ gejatootoo qaa kaeŋ jeŋ Piito komuwaatiwaa qaa saaŋa iŋisaano. Iinoŋ koomu tania moŋ komuro Anutuwaa qabuŋaya somariiwaatiwaajoŋ romoŋgoŋ ii jero. Qaa ii jeŋ iwaajoŋ ijoro, "Gii mono kaŋ nii notaaŋ laligowa!" Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Piitowo gowoko mombaa qaaya amiŋ mori.

20 Piitonoŋ Jiisaswo kema eleema Jiisaswaa wombo gowokoyanoŋ gemagaranoŋ karo iiro. Gowoko iikanoŋ kiaŋkomu lama negiti, iikanoŋ waŋanoŋ Jiisaswaa totoyanoŋ laariŋ jero, 'Poŋ, goonoŋ memelolo eja ii moronoŋ?'

21 Gowoko iikanoŋ kanagaranoŋ karo Piitonoŋ ii iima Jiisas kokaeŋ qisiŋ muro, "Poŋ, gowoko koi kawaanoŋ mono nomaeŋ koloowaa?"

22 Qisiŋ muro kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ iwaa laaligo areŋa kaeŋ me kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoŋ kokaeŋ moma jewenaga, 'Iinoŋ mende koomu laligoŋ uro niinoŋ namonoŋ mombo kamaŋatiwaa kambaŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ unaga,' qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaa mesaoŋ geeŋgaa laaligoga meagoŋ galeŋ koma aoŋ noo gemananoŋ kaŋ nii notaaŋ laligowa."

23 Qaa kaeŋ jero tosianoŋ tondu moma jeŋ seigi uumeleeŋ alaurunana yoŋoo batugianoŋ qaa ii kokaeŋ jeŋ soogi, "Gowoko iikanoŋ mende komuwaa." Kaeŋ jeŋ soogito, Jiisasnoŋ jaawo tetegoya qaa laligoŋ ubaatiwaajoŋ mende jeroto, qaa kokaeŋ jero, "Niinoŋ iwaa laaligo areŋa kaeŋ me kaeŋ ambenagi, ii mono goo majakakaga qaago. Niinoŋ kokaeŋ moma jewenaga, 'Iinoŋ mende koomu laligoro niinoŋ namonoŋ mombo kamaŋatiwaa kamba-ŋanoŋ toroqeŋ jaawo laligoŋ unaga,' qaa ii iwaa qaaga koloonaga. Gii mono iwaa qaaya mesaoŋ geeŋgaa laaligoga meagoŋ galeŋ koma aoŋ laligowa." Kiaŋ.

Neeno ii kuuya jaananoŋ iima naŋgoŋ ooŋ oŋonjeŋ.

24 Gowoko iikanoŋ iwoi ii jaayanoŋ iima laligoŋ iikawaa so ii naŋgoŋ jeŋ asariŋ Oligaa Buŋa koi ooro. Korebore oŋonoŋ gowoko iikawaa kania mojutiwaajoŋ ama saanoŋ naŋgoŋ kokaeŋ jeŋ laligowu, "Iinoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikanoŋ mono qaa hoŋa tooŋ kolooja."

25 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ aŋgoleto tosaaŋa seiseiya ii kaaŋagadeeŋ ama meŋ laligoro. Iikawaa sundugia motomotooŋ ii kuuya tororo oowonagati eeŋ, mono buk papia boraŋa boraŋa seiseiya koloogi kantri so papia kowi miri (laibreri)

kuuya kanoŋ aniŋ saa qeŋ ologoro tintiŋa moŋ mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgojeŋ.

Aposol Gawoŋ Meme
Uŋa Toroyanoŋ aposol inaaŋ oŋono gawoŋ megi.
Jeŋ-asa-asari

Dokta Luuknoŋ buk qata “Kraistwaa Oligaa Buŋa” ooŋ sunduya toroqeŋ buk qata “Aposol gawoŋ meme” ooro. Jiisasnoŋ gowokouruta mutuya kuma oŋono Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono Kraistwaa buju qaa jeŋ seigiti, Luuknoŋ iikawaa sunduya asuganoŋ amambaajoŋ moma kokaeŋ (1.8) ooro, ‘Yoŋonoŋ ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ keno.’ Wala Juuda kanageso uutanoŋ gawoŋ megi uugia meleema gbiligi Kraistwaa qemburuŋ kanaiŋ qeŋ seiŋ kema kema kantria kantria sokono uumeleeŋ kanageso yoŋoo waŋgiaga kolooro. Sunduya weeŋgojuti, Luuknoŋ iyoŋoo uugia meŋ kamaamambaajoŋ kaparaŋ koma qaa kota woi kokaeŋ ooŋ asariro,

1) ‘Kraistwaa alaurutanoŋ Room mindimindiri gawman ii tuarenjeŋ mende ama oŋoma laligoju. Yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ambutiwaajoŋ toropere mende anju. Tosianoŋ kaeŋ mobuyagati, ii bomboŋgaoya eeŋ waababo.’

2) ‘Juuda yoŋonoŋ jigo gawoŋ megi qereweŋa kolooro hoŋa asugiwaatiwaajoŋ mamboma laligogiti, Jiisasnoŋ mono hoŋa ii meŋ kaŋ oŋono.’ Qaa kota ii.

Jiisaswaa Buŋa qaaya kuuŋ jeŋ seiŋ zioz kanaiŋ meŋ kotiigi toroqeŋ keno uumeleeŋ yoŋoo tuuŋgianoŋ somariiro. Iikawaa so “Aposol gawoŋ meme,” sundu ii juno qaa bakaya waŋa karooŋ kokaeŋ kolooju: 1) Jiisasnoŋ Siwe gomanoŋ uro gowoko yoŋonoŋ Jerusalem laligogi Kraistwaa Buŋa qaayanoŋ kanaiŋ qemburuŋ qero. 2) Eŋ somariiŋ Palestain balombaa prowins tosianoŋ keno. 3) Mombo somariiŋ kantria kantria Batugaranoŋ Kowe liligoŋ rama kenjuti, ii sokoma tetegoyanoŋ siti waŋa Room kanoŋ keno.

“Aposol gawoŋ meme” iikawaa qaa waŋa ii Uŋa Toroyaa kania ano gawoŋ meme. Aposol ano momalaari ejemba yoŋonoŋ Yambuyambu dologaa (Pentekost) kambaŋanoŋ Jerusalem qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ ku-usuŋawo uugianoŋ kemero. Uugianoŋ kemeŋ sololooŋ meŋ kotiiŋ oŋono deema kantri liligoŋ gawoŋ megi hoŋa kania kania kolooro. Zioz ejemba ano yoŋoo jotamemeya yoŋonoŋ Kraistwaa

Buŋa qaa ii kanakanaiyanoŋ nomaeŋ jeŋ laligogiti, Luuknoŋ iikawaa qaaya ooro ii saanoŋ buk kokanoŋ weeŋgoŋ moboŋa. Ejemba uugia meleema mindiriŋ naŋgoŋ aoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaawaa ku-usuŋa moma kotogi gomaŋ so asugiro. Nomaeŋ asugiroti, Luuknoŋ iikawaa sunduya ooŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋa qendeema nononja.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

1. Buŋa qaa naŋgoŋ jewombaajoŋ jojorigi 1.1-26
a) Jiisasnoŋ jeŋkooto ama Uŋa oŋomambaajoŋ jero 1.1-14
b) Juudas Iskariotwaa kitia Matias metogogi 1.15-26
2. Jerusalem sitinoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 2.1–8.3
3. Judia ano Samaria Buŋa qaa naŋgoŋ jegi 8.4–12.25
4. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ laligoro 13.1–28.31
a) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 1 kolooro 13.1–14.28
b) Jerusalem ajoajoroo ama qaa somoŋgogi 15.1-35
c) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 2 kolooro 15.36–18.22
d) Misin gawoŋ liligoŋ megi indiŋ 3 kolooro 18.23–21.16
e) Pool Jerusalem, Sisaria ano Room kapuare mirinoŋ raro 21.17–28.31

Jiisasnoŋ zioz kanairo.

1 *Oo Tiofilus, Luuk niinoŋ sunduna mutuya ooweti, iikanoŋ Jiisasnoŋ gawoŋ kanaiŋ meŋ liligoŋ ejemba kuma oŋoma laligoroti, iikawaa sunduya kuuya areŋgoŋ ambe iina.

2 Jiisasnoŋ gawoŋ meŋ wasiwasi eja aposoluruta meweeŋgoŋ kuma oŋoma laligoŋ Uŋa Toroyaa ku-usuŋ qaganoŋ gawoŋ mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Ii oŋono Anutunoŋ wano Siwenoŋ uro. Niinoŋ sunduna ooweti, ii iikanoŋ oodaborowe. Kete iikanoŋa sundu ii toroqeŋ oomaŋa.

3 Jiisasnoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waama weeŋ 40 namonoŋ toroqeŋ laligoro. Laligoŋ kambaŋ iikanoŋ aposoluruta indiŋa mamaga asugiŋ oŋoma Anutu bentotoŋaa kania toroqeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ aiwese tani kania kania meŋ qendeema oŋono. Yoŋonoŋ ii iima Jiisasnoŋ gbiliŋ laligoji, ii saanoŋ moma yagogi. Aiwese iigiti, iyoŋonoŋ ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanju ano moŋnoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.

4 *Kambaŋ moŋnoŋ yoŋowo motooŋ laligoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma iŋijoro, “Oŋo Jerusalem siti koi uulaŋawo mende mesaowu. Maŋnanoŋ ‘Kaleŋ uugianoŋ ama oŋomaŋa,’ jeŋ qaaya somoŋgoro iŋijoweti, ii mono hoŋawo koloowaa. Oŋonoŋ mono iikawaajoŋ mamboma laligowu.

---

* **1:1:** Luuk 1.14 * **1:4:** Luuk 24.49

5 *Wala Jonoŋ ejemba oo tooŋnoŋ mulu meŋ oŋoma laligoroto, Anutunoŋ kambaŋ mende koriro Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋombaa." Kiaŋ.

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro.

6 Aposol yoŋonoŋ kambaŋ moŋnoŋ ajoroogi Jiisasnoŋ batugianoŋ asugiro kokaeŋ qisiŋ mugi, "Poŋ, giinoŋ kambaŋ kokaamba me naa kambanoŋ Israel kantriwaa totoŋ ii mombo kuuŋ meŋ kotiiwaga?"

7 Qisiŋ mugi kokaeŋ iŋijoro, "Amanoŋ iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ gbani ano aua kambaŋ areŋgoŋ anota eji, ii oŋonoŋ mobutiwaa so qaago.

8 *Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ uugianoŋ kemebaati, iinoŋ mono ku-usuŋ oŋono letoma noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowu. Ii Jerusalem sitinoŋ kanaiŋ Judia prowins sokoma Samaria prowinsnoŋ kema liligoŋ toroqeŋ baloŋ goraayanoŋ eu emu leelee keŋgi sokondaboroŋ kemba."

9 *Jiisasnoŋ qaa ii iŋijondabororo Anutunoŋ jaagia qaganoŋ meŋ waaro koosunoŋ kamaaŋ esuuro eukanoŋ uro iibombaajoŋ uugi uro ayayoogagadeeŋ kono moŋgama naŋgi.

10 Kaeŋ uro sombinoŋ eu iigigiiŋ naŋgi iikanondeeŋ eja woi malekugara tualalakota yoronoŋ kosogianoŋ asugiŋ nani.

11 Nama kokaeŋ iŋijori, "Galili eja oŋo mono naambaajoŋ sombinoŋ eu uuŋgadeeŋ nanju? Anutunoŋ Jiisas koi oŋoo batugianoŋga wama Siwe gomanoŋ eu uro iijuti, iinoŋ mono tani kaaŋiadeeŋ mombo eleema kamaawaa." Kiaŋ.

Juudas Iskariotwaa kitia Matias meweeŋgogi.

12 Kaeŋ iŋijori aposol yoŋonoŋ Jerusalem siti kosianoŋ baaŋa qata Oil gere baaŋa kanoŋa eleema kamaaŋ 1 kilomiitawaa so kaŋ sitinoŋ kougi*

13 *Jerusalem kouma miri uuta moŋ qaganoŋ kanoŋ rama laligogiti, iikanoŋ kema ugi. Ugiti, iyoŋoo qagia ii kokaeŋ: Piito, Jon, Jeims ano Andruu; Filip, Tomas, Bartolomyuu ano Matyuu, Jeims Alfiuswaa meria, Saimon Zelot politik ejaga ano Juudas Jeimswaa meria†

---

* **1:5:** Mat 3.11; Maak 1.8; Luuk 3.16; Jon 1.33 * **1:8:** Mat 28.19; Maak 16.15; Luuk 24.47-48 * **1:9:** Maak 16.19; Luuk 24.50-51 * **1:12:** Juuda yoŋonoŋ 1,100 miita ii Sabat kendonoŋ mende uuguŋ kemakegi. Kawaajoŋ Kana qaa mende uuguŋ kagi. * **1:13:** Mat 10.2-4; Maak 3.16-19; Luuk 6.14-16 † **1:13:** Zelot paati yoŋonoŋ aŋgiaa nanaŋ mewombaajoŋ Room mindimindiri gawmambo toropere ano uugere ama laligogi.

14 Eja kuuya yoŋonoŋ uumotooŋ ama emba yoŋowo ka-
paraŋ koma qama kooliŋ laligogi. Yoŋoo batugianoŋ Jiisas
kouruta ano nemuŋa Maria yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.
15 Qama kooliŋ laligoŋ weeŋ moŋnoŋ momalaari ejemba
jaŋgogia 120 kawaa so ajoroogi Piitonoŋ batugianoŋ waama
qaa kokaeŋ jero,
16 “Eja alauruna, Jiisas meŋ somoŋgogiti, Juudasnoŋ
iyoŋoojoŋ kana qendeeno. Uŋa Toroyanoŋ Juudaswaa qaa
ii waladeeŋ kiŋ Deiwidwaa uutanoŋ saŋe ano jetanoŋ jero
Ondino buk (Buk Song) kanoŋ oogita eji, iikanoŋ mono
hoŋawo kolooro.
17 Jiisasnoŋ Juudas meweeŋgoro ananaa tuuŋnoŋ moŋ
laligoro gawoŋa mewaatiwaajoŋ kuuro wasiwasi eja waŋa
aposol kolooro.
18 *“Juudasnoŋ nanamemeŋ bologa ano sewaŋa mugi meŋ
iikanoŋ baloŋ koria moŋ sewaŋa mero. Ii meŋ iikanoŋ aro
aoŋ waŋanoŋ meleema balonoŋ kuuro tomeŋa juno kera
korojoŋa data koga ii kuuya ujuŋgoŋ kouma kamaaro.
19 Kaeŋ kolooro Jerusalem ejemba kuuya iikawaa bujuya
modaboroŋ baloŋ iikawaa qata iyaŋgiaa qaanoŋ Akeldama
qagi. Ii ananaa qaanoŋ Sa Baloŋ koria.”
20 *Piitonoŋ toroqeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Ondino (Buk Song)
kanoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

‘Miria mono bembeŋa kolooŋ gbameŋa namba. Ii
moŋnoŋ toya mende kolooŋ laligoro mirigadeeŋ
namba,’

ano qaa moŋ kokaeŋ eja,

‘Moŋnoŋ saanoŋ iwaa dunduŋanoŋ galeŋ gawoŋ meŋ
namba.’

21-22 *“Kawaajoŋ ama nono eja moŋ meweeŋgoŋ kuuniŋ
nonowo jotamemeya kolooŋ daŋgunu kaaŋa nama Jiisasnoŋ
koomunoŋga waaroti, iikawaa Buŋaya naŋgoŋ jeŋ lalig-
oro sokombaa. Jonoŋ Jiisas oomulu meŋ muro Poŋnoŋ
kambaŋ iikanondeeŋ qenjaaronoŋ kema gawoŋa kanaiŋ
meŋ nonoo balonoŋ liligoŋ kema kaŋ laligoro Anutunoŋ
batunananondeeŋ wama uro. Eja kambaŋ kuuya iikanoŋ
tuuŋnananoŋ motooŋ laligoŋ kouniŋi, mono iyoŋoonoŋga
moŋ meweeŋgoniŋ sokombaa.”
23 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoro ejawaa moŋgama eja woi qagara
qagi. Moŋ qata Joosef, qata moŋ Barsabas ano qata moŋ
Jastus. Eja mombaa qata Matias.
24 Qagara qama kokaeŋ qama kooliŋ jegi, “Oo Poŋ, gii
ejemba uunana korebore moma kotojaŋ. Kawaajoŋ gii eja

* **1:18:** Mat 27.3-8 * **1:20:** Ond 69.25; 109.8 * **1:21-22:** Mat 3.16; Maak 1.9; 16.19; Luuk 3.21; 24.51

koi yoroonoŋga moroga meweeŋgojaŋi, ii mono qendeema nonomba.
25 Juudasnoŋ gbiŋgbaoŋ ama dogoŋ kamaaŋ aposol gawoŋ
mesaoŋ kileŋaa so tiwilaaŋ kemeroti, iwaa dunduŋanoŋ eja
moŋnoŋ mono aposol koloon nama wasiwasi ejawaa gawoŋ
meŋ laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ."
26 Kaeŋ jeŋ yoroo unju (kaas, lot) kuugi Matias asu-
giro. Asugiro aposol 11 yoŋoo batugianoŋ duŋ moŋ mugi
tuuŋgianoŋ toroqero. Kiaŋ.

2

Uŋa Toroyanoŋ kamaaŋ gowoko uugianoŋ kemero.

1 *Jiisasnoŋ komuroti, kambaŋ iikanoŋa sonda 7 tegoro
weeŋ 50* iikanoŋ yambuyambu kambaŋa kaŋ kuuro
uumeleeŋ ejemba kuuya yoŋonoŋ ajoroon kendoŋ ragi.
2 Ragi Sombinoŋga iwoi moŋ obabaŋ bilisik kaaŋa ka-
maaro otoŋ somata asugiro mogi. Raidimbonoŋ qeŋkeji,
mono iikawaa tani kaaŋa asugiŋ kamaaŋ miri ragiti, ii kuuya
saa qero.
3 Miri saa qeŋ iwoi iikanoŋ deeŋqeema seiŋ gere bolaŋ
kaaŋa waŋgia qaganoŋ uro iigi.
4 Kaeŋ asugiro Uŋa Toroyanoŋ kuuya yoŋoo uugia saa
qero kantri tosia yoŋoonoŋ qaa kanaiŋ jegi. Uŋa Toroyanoŋ
sololoon qaa saŋe anotiwaa so asuganoŋ jegi.
5 Juuda ejemba tosianoŋ Anutu goda qeŋ kantri kania
kania sombiŋ baatanoŋ rama kenjuti, iikanoŋ deema kema
laligoŋ Jerusalem eleema kagiti, tosia iikaaŋa ii sitinoŋ
laligogi.
6 Kaeŋ laligoŋ otoŋ somata ii moma ejemba tuuŋ mam-
aganoŋ kouma ajoroogi. Ajoroon naŋgi momalaari ejem-
banoŋ qaa morota morota jegiti, ii kuuya moma aŋo aŋo
moma asariŋ iikawaajoŋ aaruŋ kiko aŋgi.
7 Kiko ama waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Mobu! Eja koi qaaya
qaaya jejuti, iyoŋonoŋ mono kuuya Galili ejembaga kolooju
me?
8 Nono kantri morota morota kanoŋ koloon kouma laligo-
niŋ yoŋonoŋ mono nomaeŋ ama laligoŋ somariiŋ kantri-
nanaa so qaanana aŋa aŋa jegi mojoŋ?
9 Nono Partia ejemba, Midia ejemba ano Eelam ejemba koi
nanjoŋ. Nono tosianoŋ Mesopotemia laligoniŋ. Tosianoŋ
Judia laligoju ano tosianoŋ Kapadosia gomanoŋ laligogi.
Ejemba tosianoŋ Pontuswaajoŋ, tosianoŋ Eisia prowinswaa-
joŋ koloojoŋ ano yoŋonoŋ ananaa qaanoŋ qaa jegi mojoŋ.

* **2:1:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * **2:1:** 50 ii Griik qaanoŋ Pentekost.

10 “Tosianoŋ Frigia gomaŋ mesaoŋ koi kaŋ laligoju.
Tosianoŋ Pamfilia taoŋ mesaogi. Tosianoŋ Iijipt kantrinoŋ
laligogi. Tosianoŋ Sairini gomaŋ leegeŋ Libia kantrinoŋ
laligogi. Tosaaŋa nono Room sitiga tawatawaga koi kaŋ
laligojoŋ.
11 Nono tosianoŋ Juuda ejemba kolooŋ laligojoŋ ano
tosianoŋ kantri tosianoŋ kolooŋ kanageŋ Juuda ejemba
koloonіŋ. Kaaŋa nanjoŋ ano yoŋonoŋ qaa jegi nono qaanana
motomotooŋ ii saanoŋ moma kotojoŋ. Nonoonoŋga
tosianoŋ wato qata Kriit mesaoŋ kowe kotoŋ kagi. Tosianoŋ
Arebia qaa jeŋkeju. Nono kaaŋanoŋ laligojonto, yoŋonoŋ
aisooŋ Anutunoŋ aŋgoleto uuta anoti, iikawaa kania ii
ananaa qaanoŋ aŋa aŋa jegi mojoŋ.”
12 Kaeŋ jeŋ kuuya yoŋonoŋ aaruŋ mogi sooboo kono
iyaŋgia kokaeŋ jeŋ qisiŋ aogi, “Koi kawaa kania mono
nomaeŋ?” Kaeŋ qisiŋ aoŋ qaa moŋgama tompiŋ naŋgi.
13 Tompiŋ naŋgito, tosianoŋ mepaqepae ama kokaeŋ
jegi, “Yoŋonoŋ wain apu naaŋawo mamaga neŋ eŋkalolоŋ
kolooju.” Kaeŋ.

Piitonoŋ Uŋa Toroyaa kania jeŋ asariro.

14 Kaeŋ jegi Piitonoŋ aposol 11 yoŋowo motooŋ waama
nama kotakota qama ejemba tuuŋ ii kokaeŋ iŋijoro, “Alau-
runa, Juuda ejemba ano ejemba kuuya Jerusalem laligojuti,
niinoŋ iwoi koloojiwaa kania jewe mono geja ama mobu.
15 Oŋo tosianoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jeju, ‘Yoŋonoŋ apu
kotiga negi uugianoŋ eŋkalolоŋ kolooja.’ Kaeŋ romoŋgojuto,
nononoŋ iikaaŋa mende koloojoŋ. Koi gomaambawaa 9
kilok kolooja. Gomaamba ii apu nene kambaŋa qaago.
16 Qaagoto, gejatootoo eja Joelnoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeroti,
iikanoŋ mono hoŋawo kolooja,

17 *‘Anutunoŋ jeja: Pombaa kaka kambaŋanoŋ tori-
waati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ Uŋana Toroya maabe
ejemba kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa. Uma sololoоŋ
kotoŋ kondooŋ oŋono kokaeŋ koloowaa:
Oŋoo meraboraurugianoŋ gejatootoo qaaya qaaya
jeŋkebuya.
Oŋoo gbaworo saraŋurugianoŋ jaagia meleeno uŋaya
uŋaya iimakebuya.
Oŋoo ejemba waŋa yoŋonoŋ gaoŋ kuukuu iimakebuya.
18 Uŋana Toroya maamaŋati, ii eja ano emba noo weleŋ
qeŋ laligowuti, iyoŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro
gejatootoo qaa jeŋkebuya.

* **2:17:** Joel 2.28-32

19 Niinoŋ aŋgoleto sombinoŋ ambe uugi eu uro iibuya
ano namonoŋ aiwese ii kokaeŋ iibuya:
Iwoi sayawo, gere bolaŋ uuta ano kaaso kondunaŋawo ii
asugiwuya.
20 Weeŋ jaayanoŋ paŋgamaŋ mero koiŋnoŋ ososaaŋ sa
kaaŋa koloowaa.
Kaeŋ kolooro iikawaa gematanoŋ Pombaa kambaŋ so-
matanoŋ mono kaŋ kuuwaa.
Weeŋ ii akadamu ano qabuŋayawo.
21 Daeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ Pombaa qata qama kooli-
waati, Anutunoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.'
Joelnoŋ kaeŋ oorota eja.
22 "Oo Israel ejemba, oŋo mono geja ama qaa koi mobu:
Anutunoŋ Jiisaswaa laaligo kambaŋanoŋ sololooŋ muro
laligoro aŋgoleto, aiwese ano kaiyaka esuŋmumuyawo ii
oŋoo batugianoŋ balonoŋ asuganoŋ asugiro. Oŋo ii saanoŋ
moju. Anutunoŋ iwoi ii kolooŋ muŋ iikaaŋa kanoŋ Nazaret
eja iikawaa kania naŋgoŋ jeŋ qendeema oŋoma laligoro.
23 *"Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Jiisaswaa qaa waladeeŋ so-
moŋgoŋ moma kotoŋ kokaeŋ jerota eja, 'Hamoqeqe Toyanoŋ
mono eja jotamemeya oŋoo borogianoŋ kamaawaa.'
Qaa iikawaa so Anutunoŋ Jiisas mende aŋgoŋ kono oŋoo
borogianoŋ kamaaro. Kaeŋ kamaaro oŋo komuwaatiwaajoŋ
qagi waba kantri gawman yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana
qaa mende moma kileŋ jeŋ kotogi borogianoŋ Jiisas qelanjiŋ
meŋ maripoonoŋ qegi komuro. Komuroto, sayanoŋ mono
oŋoo qagianoŋ urota eja.
24 *Jiisasnoŋ komuroto, koomuwaa kasa gbadoyanoŋ ka-
maaro koomu Toyanoŋ ii somoŋgoŋ kambaŋ koriga galeŋ
koma mumambaajoŋ amamaaro. Ii Anutuwaanoŋ mende
sokono. Kawaajoŋ iinoŋ ii meŋ gbiliŋ koomuwaa siim-
boboloyanoŋga metogoro waaro.
25 *Kiŋ Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kokaeŋ jerota eja,
'Niinoŋ taraturu ama tama nuwabotiwaajoŋ Poŋnoŋ
boro dindinanoŋ laligoja.
Iinoŋ kambaŋ so kooronanoŋ nano uŋauŋa kaaŋa iima
laligojeŋ.
26-27 Kaeŋ laligoŋ komumaŋato, koomuwaa gomanoŋ
kemebe gema mende nuwaa.
Giinoŋ geeŋgaa wombo eja soraaya tak-kootoya nii
mono metogoŋ nona qasirinoŋ eŋ mende gisaamaŋa.
Kawaajoŋ uunanoŋ korisoro moma buunanoŋ renduŋ
rii qama laligojeŋ.

* **2:23:** Mat 27.35; Maak 15.24; Luuk 23.33; Jon 19.18 * **2:24:** Mat 28.5-6; Maak 16.6; Luuk 24.5 * **2:25:** Ond 16.8-11

Selenanoŋ kaaŋagadeeŋ gbiliŋ waabaatiwaajoŋ ama mamboma jejeromoŋromoŋ ama haamo meŋ ewaa.
28 Giinoŋ laaligo kotigaa kania qendeema nona moma kotomaŋa.
Niinoŋ goo jaasewaŋganoŋ pondaŋ laligowe giinoŋ uuna korisoronoŋ meŋ saa qewaa.' Deiwidnoŋ Jiisaswaajoŋ kaeŋ jerota eja.

29 "Oo alauruna, Piito niinoŋ beŋ ambonana kiŋ Deiwidwaa kania ii awasaŋkaka qaganoŋ asuganoŋ kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Deiwidnoŋ komuro roŋ koŋgi qasirianoŋ kete batunananoŋ koi eja.

30 *Deiwidnoŋ gejatootoo ejaga kolooŋ laligoroti, iinoŋ kokaeŋ moro: Anutunoŋ gbiliuruta yoŋoonoŋga moŋ meweeŋgoŋ kuuro iyaŋa kaaŋa eja pombaa duŋ rarayanoŋ rabaa. Anutunoŋ qaa ii somoŋgoŋ jojopaŋ qaanoŋ jeŋ kotiiŋ laligoro.

31 Moŋnoŋ rabaati, ii waladeeŋ iima moro. Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ koomunoŋga waabaati, Deiwidnoŋ ii moma kokaeŋ jero,

'Kraistnoŋ laligoŋ komuwaato, koomuwaa gomanoŋ kemero Anutunoŋ ii gema mende qero ewaa.
Iwaa sele busuya ii mende mesaoro qamoyanoŋ qasirinoŋ mende gisaawaa.'

32 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro waaro iikaaŋa kanoŋ qaa ii hoŋawo kolooro. Nono kuuya ii jaa konananoŋ iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanjoŋ.

33 Jiisasnoŋ waama laligoŋ Anutunoŋ wano uma boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama Maŋanoŋ Uŋa Toroya wasiwaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, iinoŋ (promis) ii moma ii maaro kamaaro hoŋa kete koi asugiro iima moju.

34 *Deiwidnoŋ Siwenoŋ mende uro. Iinoŋ aŋo qaa kokaeŋ jerota eja,

'Anutunoŋ Siwe gomaŋ uutanoŋ neenaa Poŋnaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro moro:
Giinoŋ mono kaŋ boro dindinanoŋ asamararaŋ koi kanoŋ kamaaŋ rama laligowa.
35 Kaeŋ rama laligona niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ koi kanoŋ tuarenjeŋuruga riiŋ riitama haamo ama oŋomaŋa.
Haamo ama oŋombe yoŋonoŋ tama kemeŋ siimbobolo moma saama kana doga kaaŋa koloowuya.
Kaaŋa koloogi giinoŋ saanoŋ waama yoŋoo qagianoŋ riiŋ aisooŋ laligowa.'

---

* **2:30:** Ond 132.11; 2 Sml 7.12-13 * **2:34:** Ond 110.1

36 “Oo Israel ejemba, oŋo Jiisas maripoonoŋ qegi komuroto, Anutunoŋ Jiisas ii kuuro Poŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist koloon nonoma laligoja. Israel tuuŋ kuuya oŋo mono iikawaa kania moma yagowu.”

37 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba tuuŋnoŋ moma uugia qosono Piito ano aposol tosaaŋa ii kokaeŋ iŋijogi, “Eja alaurunana, nono mono nomanomaeŋ aniŋ sokombaa?”

38 Iŋijogi Piitonoŋ kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo mono uugia meleembu. Motomotoon uugia meleeŋgitiwaa so nononoŋ mono Jiisas Kraistwaa qatanoŋ oo mulu meŋ oŋomboŋa. Ii oŋoniŋ Anutunoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoŋ Uŋa Toroyaa kaleŋa ii buŋa qeŋ oŋombaa.

39 Anutunoŋ Uŋa ii oŋomambaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, qaa ii mono oŋoaŋgia ano oŋoo gbiliurugia oŋoojoŋ ama jero. Oŋoojoŋ ama tosaaŋa koriganoŋ kema laligogi Anutu Poŋnananoŋ oŋoombaati, iinoŋ soomoŋgo qaa (promis) ii mono kuuya oŋoojoŋ ama kaaŋagadeeŋ jeŋ somoŋgorota eja.”

40 Piitonoŋ kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ qambaŋmambaŋ qaa tosaaŋa mamaga iikanoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jero, “Ejemba iriŋqiriŋa koi namonoŋ laligojuti, Anutunoŋ ii hamo qeŋ oŋono letombutiwaajoŋ moja. Yoŋowo siimbobolo mokoloowubotiwaajoŋ mono uugia meleema ejemba doogoya ii jawo ama oŋomesaowu.”

41 Piitonoŋ kaeŋ jero ejemba jaasooŋgoyanoŋ qaaya moma aŋgoŋ koŋgi oomulu meŋ oŋoŋgi. Ii meŋ oŋoŋgi kanagesogianoŋ toroqegi jaŋgogianoŋ weeŋ iikanoŋadeeŋ 3,000 kawaa so somariiro. Kiaŋ.

Momalaari yoŋonoŋ uugia somoŋgoŋ aoŋ laligogi.

42 Uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ uumotoon ama uugia somoŋgoŋ aoŋ kambaŋ so aima ajoroogi aposol yoŋonoŋ Buŋa qaa kuma oŋoŋgi samoŋ kowoga ano nembanene motoŋ neŋ qamakooli gawoŋ meŋ laligogi. Pondaŋ laaligo kaaŋa laligogi.

43 Kaeŋ nama Anutuwaa qatanoŋ boliwabotiwaajoŋ jeneŋooro ama laligogi. Kaaŋa laligogi Anutunoŋ sololoon oŋono aposol yoŋonoŋ jetamemegia koloon gawoŋ megi aŋgoleto aiwese morota morota asugiro.

44 *Anutu moma laarigiti, iyoŋonoŋ kuuya laaligogia motoon laligoŋ esuhina (tiwomaleku) iwoigia kuuya mindiriŋ motoon meŋ laligogi.

45 Kaeŋ meŋ laligoŋ baloŋ esuhina iwoigia sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi sewaŋa oŋoŋgi karoti, ii batugianoŋ mojoqojoroŋ ama amamaagitiwaa so mendeema aŋgun laligogi.

---

* **2:44:** Apo 4.32-35

46 Kaeŋ mindiriŋ laligoŋ suulaŋ uumotooŋ ama kambaŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ajorooŋ laligogi. Bered ii miri so motoŋ neŋ laligogi ano nembanenegia ii gbiŋgbaoŋgia qaa korisoro qaganoŋ rama neŋ laligogi.
47 Kaiyakagia kaeŋ ama Anutu mepeseeŋ laligogi ejemba kuuya yoŋonoŋ ii iŋisosoroo laligogi. Iŋisosoroo laligogi tuuŋgianoŋ somariiro Poŋnoŋ kambaŋ so ejemba tosaaŋa meŋ letoma oŋono uugia meleema mindimindiri areŋgianoŋ toroqegi. Kiaŋ.

3

Piitonoŋ eja meendaŋgoya moŋ meŋ qeaŋgoro.

1 Juuda yoŋonoŋ mare so 3 kilok qama kooliŋkegi. Mare moŋnoŋ Piito Jon yoronoŋ qamakooli kambaŋ iikanoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uri.
2 Uri iikanoŋ eja moŋ nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloo rama laligoroti, ii aŋgoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa kiropo naguyanoŋ aŋgi. Alaurutanoŋ weeŋ so kaŋ demberunoŋ aŋgoŋ kiropo nagu qata Nagu Iimasiiŋsiiŋawo qagiti, iikanoŋ aŋgi raro. Rama ejemba jigo goranoŋ ugiti, iyoŋonoŋ moneŋ kaleŋ mubutiwaajoŋ welema oŋoma laligoro.
3 Kaeŋ aŋgi raro Piito ano Jon yoronoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ubo jeri dodobobo iriima ii kaaŋadeeŋ kalembaajoŋ welema orono.
4 Welema orono jaasewaŋanoŋ uuŋ iima Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Mono noro niriiba.”
5 Kaeŋ ijoro jaa suaŋa irigigiiŋ iwoi moŋ borogaranoŋga nombaotiwaajoŋ mambono.
6 Irigigiiro Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Noonoŋ silwa me goul moneŋ mende ejato, noonoŋ iwoi moŋ eji, ii saanoŋ gomaŋa: Gii mono Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Toya Kraistwaa qatanoŋ waama kemba!”
7 Kaeŋ ijoŋ boria dindiŋanoŋ meŋ kobibiiro waaro. Waaro kania ano gbako siita mono iikanondeeŋ kotiiro.
8 Kotiiro waama luguŋ yorowo jiwowoŋ jigonoŋ uma iikanoŋ kema kaŋ toriŋ qeŋ oroŋ Anutu mepeseero.
9 Kaeŋ kema kaŋ Anutu mepeseeŋ muro ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ii iigi.
10 Ii iima kokaeŋ jegi, “Eja koi kaleŋ muboŋiwaajoŋ jigowaa kiropo Nagu Iimasiiŋsiiŋa-wowaa kosianoŋ rama welema laligoroti, mono ii.” Kaeŋ jeŋ moma muŋ “Selianoŋ naa iwoiga kolooja?” jeŋ aaruŋ newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ jiwowoŋ jigonoŋ Buŋa qaa jero mogi.

11 Waliŋgogi jejewelenweleŋ eja iikanoŋ suulaŋ Piito Jon
yorowo motooŋ kema karo ejemba tuuŋ korebore yoŋonoŋ
uulaŋawo kosogianoŋ kaŋ jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ
uma kiŋ Solomombaa sombeŋ saraŋawonoŋ ajoroon nama
iigigiigi.
12 Kaeŋ iigigiigi Piitonoŋ iŋiima kanaiŋ kokaeŋ iŋijoro,
“Oo Israel alauruna, oŋo mono naambaajoŋ iwoi koi iima
aaruju? Naambaajoŋ noro uuŋ nirigigiiju? Eja koi kanoŋ
qeaŋgoŋ kana kema kaji, ii noroo esuŋnoŋ me Anutuwaa
Buŋa qaa tororo moma otaaŋkejotiwaajoŋ ama qaago. Kaeŋ
mende romoŋgowu.
13 *Ananaa ambosakonana Aabraham, Aisak ano Jeikob
yoŋoo beŋ Anutunoŋ mono Meria Jiisas asamararaŋ muro
jotamemeya uuta kolooro hoŋa asugiro iiju. Oŋo Jiisas ii
meŋ baloŋ galeŋ yoŋoo borogianoŋ aŋgi gawana Pailotnoŋ
isamambaa qaaya somoŋgoŋ jeroto, oŋonoŋ Jiisas ii iwaa
jaanoŋ qakooma gema qeŋ mugi.
14 *“Oŋo eja dindiŋa ano soraaya ii gema qeŋ muŋ borosa
meme eja moŋ isambaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qama silama
qisigi.
15 Kaeŋ qama qisiŋ iikaaŋa kanoŋ laaligowaa Toyanoŋ
komuwaatiwaa qaaya jegi komuro. Komuroto, Anutunoŋ
ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Noronoŋ ii jaanaranoŋ
iima naŋgoŋ jeŋ iwaa daŋgunu kaaŋa nanjo.
16 Kaeŋ nama Jiisaswaa qata moma laariŋ muŋ laligojo.
Eja koi iima moma mujuti, ii mono qa iikawaa ku-usuŋanoŋ
meŋ kotiiro nanja. Jiisasnoŋ sololooŋ norono momalaari-
naranoŋ kolooro iikawaa qaganoŋ nama jeŋ kotori kana
gbakoyanoŋ qeaŋgoro oŋo kuuya ii iiju.
17 “Oo alauruna, Jiisas komumambaajoŋ kaparaŋ koŋgiti,
oŋonoŋ ii mono poumapou qaganoŋ aŋgi, ii mojeŋ.
Oŋoaŋgia ano galeŋurugianoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi ama
mugiti, iikawaa kania mende moma kotoŋ laŋ aŋgi.
18 Kaeŋ aŋgito, iikawaa kitia Anutunoŋ kokaeŋ ano: Anu-
tunoŋ qaaya wala eeŋanoŋ gejatootoo ejembauruta kuuya
sololooŋ oŋono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ oogi, ‘Anutuwaa Hamo-
qeqe Toya Kraistnoŋ mono siimbobolo mobaa.’ Kawaajoŋ
oŋo kaeŋ aŋgi Anutuwaanoŋ qaa iikanoŋ mono hoŋawo
kolooro.
19 Kawaajoŋ mono uugia meleema Anutuwaanoŋ eleema
kagi siŋgisoŋgogia kotoŋ soŋgbambaa.
20 “Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya kolooja. Oŋo eeŋ
laŋ laligowubotiwaajoŋ Anutunoŋ Jiisas waladeeŋ

* **3:13:** Eks 3.15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Maak 15.6-14; Luuk 23.13-23; Jon 19.12-15

meweeŋgoro. Kawaajoŋ oŋo mono uugia meleeŋgi Hamoqeqe Toya Kraist wasiro oŋoonoŋ karo iwo qokotaagi laaligogianoŋ gbiliro oyaŋboyaŋ kambaŋgia kaŋ kuuwaa.
21 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ kanaiŋ qaaya gejatootoo ejembauruta tak-kootoya kuuya ii sololooŋ oŋono waladeeŋ kokaeŋ jeŋ laligogi,

‘Anutunoŋ Hamoqeqe Toya aŋgoŋ koma muro Siwe gomanoŋ rama laligoro iwoi kuuya mombo areŋgoŋ koloŋaniwaati, mono kambaŋ iikanoŋadeeŋ wasiro Siwe mesaoŋ kamaawaa.’

Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kamaaŋ nonoonoŋ karo.
22 *Moosesnoŋ kokaeŋ iŋijoro,

‘Poŋ Anutunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga gejatootoo eja moŋ meŋ gbiliro waama Mooses nii kaaŋa koloowaa.
Iinoŋ geregiaga nama qaa iŋijowaati, mono ii kuuya geja ama moma teŋ koma laligowu.
23 *Moŋnoŋ gejatootoo eja iikawaa qaaya mende teŋ kombaati,
Anutuwaanoŋ kanageso oŋonoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoŋ tiwilaaŋ mubu.’

24 Gejatootoo ejemba Samuelwaanoŋa kanaiŋ kouma qaa jegiti, iyoŋonoŋ mono korebore kaaŋagadeeŋ gejatootoo qaa kambaŋ kokaamba hoŋawo kolooji, ii waladeeŋ jeŋ laligogi.
25 *Anutunoŋ ambosakoŋurunana yoŋowo soomoŋgo areŋa ama Aabraham kokaeŋ ijoro,

‘Goo gbiliuruga yoŋoonoŋga moŋnoŋ kolooŋ waabaati, Anutu niinoŋ mono iwaajoŋ ama namowaa ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya kotuegoŋ oŋombe oyaŋboyaŋ koloowuya.’

Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ninisaano gejatootoo ejembanoŋ ii toroqeŋ jeŋ kotiiŋ laligogiti, ii mono oŋoojoŋ ama anota eja.
26 Anutunoŋ Meria meŋ gbiliro waaro kotuegoŋ oŋombaatiwaajoŋ wasiro wala oŋoonoŋ kamaaro. Kawaajoŋ mono keteda koi uugia meleema aŋa aŋa laaligogiaa kana bologa gema qewu. Kaeŋ ama oyaŋboyaŋ koloowuya.” Kaeŋ jero.

4

Piito Jon yoronoŋ jigo kaunsol tuuŋnoŋ nani.

1 Piito ano Jon yoronoŋ ejemba tuuŋ ii qaa kaeŋ iŋijori jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ, jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano

* **3:22:** Dut 18.15, 18 * **3:23:** Dut 18.19 * **3:25:** Jen 22.18

Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ waama jaagaranoŋ kougi.
2 Gowokowoiyanoŋ ejemba tuuŋ kuma oŋoma kokaeŋ jeri, “Jiisasnoŋ koomunoŋga waaro. Kawaa so komugiti, iyoŋonoŋ kaaŋadeeŋ gbiliŋ waabuya.” Kaeŋ jeri uugia boliro yoroonoŋ kougi.
3 Kouma uruama gomaŋ tiirotiwaajoŋ ama kapuare mirinoŋ orooma jegi, “Gomaŋ anogo qaa jakeyanoŋ oroomboŋa.”
4 Kaeŋ jegito, Buŋa qaagara mogiti, iyoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Moma laarigiti, iyoŋoo jaŋgogianoŋ somariiro 5,000:baa so koloon laligogi.
5 Goman ano galeŋkoŋkoŋ ejaurugia, Juuda yoŋoo jetamemeurugia ano Kana qaawaa boi yoŋonoŋ Jerusalem ajoroogi.
6 Ajoroon jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Anas iinoŋ batugianoŋ raro. Kaaŋagadeeŋ Kaiafas, Jon, Aleksander ano jigo gawoŋ galeŋ waŋaa sumaŋuruta tosaaŋa kuuya ii motooŋ ragi.
7 Ragi Piito Jon uruama jaagianoŋ orooŋgi nani kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Oronoŋ mono nomaeŋ anjaota? Morowaa qataga qari esuŋanoŋ turuŋ muro letonjaa?”
8 Qisiŋ oroŋgi Uŋa Toroyanoŋ Piitowaa uuta saa qero nama kokaeŋ iŋijoro, “Kantriwaa galeŋkoŋkoŋ eja ano jotamemeurunana, mobu.
9 Noro eja meendaŋgoya nomaeŋ ala ilailaa ama muri kania gbiliŋ qeaŋgoro, kete kaeŋ qisiŋ noronju.
10 Kawaajoŋ iikawaa kitia ii saanoŋ jewe oŋo ano Israel ejemba kanageso kuuya mobu. Oŋonoŋ Nazaret eja Jiisas, Hamoqeqe Tonana maripoonoŋ qegito, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Jiisaswaa qataa ku-usuŋanoŋ mono eja koi meagoro oŋoo jaagianoŋ qeaŋgoŋ nanja.
11 *Qaa moŋ ii kokaeŋ,
‘Miri meme eja yoŋonoŋ kowonjiŋ tando moŋ gema qeŋ mesaogito,
Anutunoŋ ii komoro aeŋ tando kombombaŋa waŋa kolooja.’
Aeŋ tando waŋa ii Jiisas.
12 “Jiisas motooŋgonoŋ mono hamo qeŋ nononja. Qa moŋ qama koliniŋ ii amamaawuto, Jiisaswaa qatanoŋ mono sokonja. Anutunoŋ qa moŋ Sombimbaa baatanoŋ mende nononota eja. Qaago! Qa motooŋgo ii qama letoma Siwewaa buŋa koloowoŋa.”

* **4:11:** Ond 118.22

13 Kaeŋ jendabororo kaitanigara iima kokaeŋ jegi, “Eja
woi koi yoronoŋ momo mirinoŋ mende uma kileŋ qaa
kotiga kotiga jeŋ awasaŋkaka nama kawali kaaŋa koloojao.”
Kaeŋ jeŋ kiko ama waliŋgoŋ kaniagara moma kotoŋ jegi,
“Oŋanoŋ! Eja woi yoronoŋ mono Jiisaswo laligoŋ letoni.”
14 Kanagara moma kotoŋ eja meendaŋgoyanoŋ qeaŋgoŋ
yorowo nanoti, ii iima qaagara qewagowombaajoŋ ama-
maagi.
15 Ii amamaaŋ jigo kaunsol tuuŋ oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ ke-
mebaotiwaajoŋ jeŋ kotogi kemeri aŋgiodeeŋ qaa moŋgama
gejanonogia amigi.
16 Gejanonogia amigi, “Nono eja woi koi mono nomaeŋ
ama orombonaga? Yoronoŋ jeŋ kotori aŋgoleto qaita moŋ
asugiroti, ii Jerusalem korebore yoŋonoŋ modaboroju ano
nono ii kaaŋagadeeŋ qakoombombaajoŋ amamaajoŋ.
17 Ii amamaajonto, iikawaa qaaya ejemba batugianoŋ
mombo seiŋ kembabotiwaajoŋ mono saanoŋ kokaeŋ jeŋ
kotoŋ oroniŋ sokombaa, ‘Oro mono Jiisaswaa qatanoŋ qaa
mombo mende jewao.’ Kaeŋ jeŋ kotakota jeŋ qetegoŋ oroniŋ
sologori moŋnoŋ moŋ ii mende mobaa.”
18 Kaeŋ jeŋ somoŋgoŋ orooŋgi uri kokaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgi,
“Oro mono Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ mende toroqeŋ jeŋ
ejemba kuma oŋombao.” Kaeŋ jeŋ soŋgo kotakota ama
oroŋgi.
19 Kaeŋ jeŋ kotoŋ oroŋgito, Piito Jon yoronoŋ meleema
kokaeŋ iŋijori, “Noronoŋ oŋoo jeŋkootogia teŋ kombojoŋ
Anutuwaanoŋ qaa meŋ kamaaŋ ani omaya koloowabo.
Ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ sokonja me qaagoti, ii mono
oŋoaŋgio gosiŋ jeŋ somoŋgowu.
20 Kaeŋ me kaeŋ jeŋ somoŋgowuyagato, noronoŋ iwoi iima
moriti, ii kolatiŋ qaa bogoro laligowotiwaa so qaago.”
21 Kaeŋ iŋijori mogi ejemba kuuyanoŋ aŋgoleto asugiroti,
iikawaajoŋ Anutu mepeseegi. Kaeŋ mepeseegitiwaajoŋ ama
“Kitia nomaeŋ ama orombonaga?” jeŋ kana moŋ mende
mokoloogi. Mende mokoloon galeŋ meme qaa kotiiŋ jeŋ
oroma oromesaogi kamaari.
22 Aŋgoleto asugiro eja meendaŋgoya qeaŋgoroti, ii gbania
40 uuguŋ laligoro. Kawaajoŋ mono Anutu mamaga mepe-
seeŋ laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ yoŋonoŋ qama kooliŋ nama kotiigi.

23 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya yoŋonoŋ Piito
ano Jon galeŋ meme qaa jeŋ oroma oromesaogi iyaŋgaraa
alaurugara yoŋoonoŋ eleema keni. Kema qaa kuuya jegiti, ii
iŋijori mogi.

24 *Ii iŋijori moma uumotooŋ ama uugia meŋ kululuuŋ
arogia meŋ waama Anutu kokaeŋ qama kooliŋ mugi, “Oo
Poŋ uuta somata, giinoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya
iikanoŋ eji, ii mokoloon oŋoma Togia koloojaŋ.
25 *Giinoŋ eeŋanoŋ geeŋgaa Uŋa Toroya wasina kamaaŋ
gawoŋ ejaga Deiwid, nonoo ambonana iwaa buutanoŋ
qaaga ana goo jega meŋ kokaeŋ jero,
‘Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ mono naambaajoŋ
guju mamaga meŋkeju?
Kantria kantria yoŋonoŋ mono nomaembaajoŋ ama
momo omaya omaya romoŋgoŋkeju?
26 Namowaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ baloŋgiaa so waa-
makeju.
Poŋ jawiŋa jawiŋa yoŋonoŋ mindiriŋ ajoroonkeju. Kaeŋ
qemburuŋ ero Poŋ ano iwaa Hamoqeqe Toya qetama
oromakeju.’
27 *Oŋanoŋ, qaa iikawaa so siti kokanoŋ kolooro. Gii Meraga
Toroya Jiisas kuuna Hamoqeqe Tonana kolooja. Iinoŋ asu-
giro eja poŋ woi Herod ano Pontius Pailot yoronoŋ Room
gawman galeŋ kooloŋ ananaa Israel isiurunana yoŋowo
mindiriŋ ajoajoroo ama tuarenjeŋ ama mugi.
28 Gii geeŋgo ku-usuŋga ano jegaa so iwaajoŋ iwoi
koloowaatiwaa qaaya jeŋ waladeeŋ somoŋgoŋ areŋgona.
Yoŋonoŋ iwoi ii ama mugi qaa areŋ kuuya ii kaeŋ hoŋawo
kolooro.
29 “Oo Poŋ, nono gii weleŋ qeŋ goniŋ kete galeŋ meme qaa
nononjuti, gii mono ii iima naŋgoŋ nonona saanoŋ goo Buŋa
qaaga kawali kaaŋa awasaŋkaka nama jeŋ laligowoŋa.
30 Giinoŋ mono boroga suluna ji ejemba ii Meraga Toroya
Jiisaswaa qa ku-usuŋanoŋ qeaŋgowu ano aŋgoleto aiwese
morota morota asugiŋkebu. Qaa ii oŋanoŋ.”
31 Kaeŋ qama kooligi miri ajoroon ragiti, baloŋ ii memen-
jaliŋ utugoro Uŋa Toroyanoŋ korebore uugia saa qero kema
kawali kaaŋa awasaŋkaka nama Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ
laligogi. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejembanoŋ uugia somoŋgoŋ aogi.

32 *Uumeleeŋ tuuŋ somata yoŋonoŋ uuroromoŋgo mo-
tooŋgo ama laligogi. Iwoi kuuya eŋ oŋonoti, ii goonoŋga
me noonoŋga, iikaeŋ mende jegito, iwoigia kuuya ii metu-
laŋgogi motooŋgia kolooro laligogi.

---

* **4:24:** Eks 20.11; Neh 9.6; Ond 146.6 * **4:25:** Ond 2.1-2 * **4:27:** Mat 27.1-2; Maak 15.1; Luuk 23.1, 7-11; Jon 18.28-29 * **4:32:** Apo 2.44-45

33 Kaeŋ laligogi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ turuŋ oŋono kotiigi aposol yoŋonoŋ jeta meŋ daŋgunu kaaŋa nama Poŋ Jiisasnoŋ koomunoŋga gbiliŋ waaroti, qaa ii naŋgoŋ jeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa somata maama oŋono ejembanoŋ goda qeŋ oŋoŋgi.

34 Kaaŋa laligogi iikawaa so batugianoŋ moŋnoŋ iwoi mombaajoŋ mende memeqemeaŋ meŋ amamaaŋ laligoro. Korebore nene gawoŋa gawoŋa ano miria miria yoŋoo toya koloogiti, iyoŋonoŋ ii sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi sewaŋa megi moneŋ karo ii meŋ kagi.

35 Meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ aŋgi korebore memeqemeaŋ meŋ amamaagitiwaa so ii batugianoŋ mendeema oŋoma laligogi.

36 Eja moŋ qata Joosef, aposol yoŋonoŋ qata Barnabas qagiti, ii ananaa qaanoŋ: Uu-naŋgonaŋgo eja, iinoŋ wato qata Saiprus kanoŋ koloon somariiŋ jigo gawoŋ ejaga (Liwait) laligoro.

37 Iinoŋ kaaŋagadeeŋ nene gawoŋ baloŋa sewaŋa mewutiwaajoŋ ano moneŋ karo sewaŋa ii meŋ aposol yoŋoonoŋ kaŋ borogianoŋ ano. Kiaŋ.

5

Ananaias Safaira yoroonoŋ tiliqili

1 Kaeŋ ama laligogito, eja moŋ qata Ananaias embia qata Safaira yoronoŋ gawoŋ baloŋgaraa bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani.

2 Ani sewaŋa karo ejanoŋ moneŋ bakaya iyaŋaajoŋ aŋgoŋ koma mesaŋgoro embianoŋ ii modabororo bakaya moŋ meŋ kaŋ aposol yoŋoo borogianoŋ ano.

3 Borogianoŋ anoto, Piitonoŋ kokaeŋ ijoro, “Oo Ananaias, gii mono naambaajoŋ Satan mende qetana uuga saa qeja? Iinoŋ uuga saa qero giinoŋ batogoŋ Uŋa Toroya aŋgomokoloŋ ama muŋ geeŋgaa balombaa moneŋ bakaya aŋgoŋ koma mesaŋgojaŋ?

4 Gii iikawaa toya koloonati, kambaŋ iikanoŋ ii geeŋgaa buŋaga kolooro me? Geeŋgaa baloŋga sewaŋa megi sewaŋa karoti, moneŋ ii mono goo buŋaga kolooro me qaago? Gii mono naambaajoŋ uuganoŋ qaa somoŋgoŋ iwoi koi anjaŋ? Gii qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ iikaaŋa kanoŋ ejemba mende tiligoŋ nononjanto, Anutu iyaŋa mono tiligoŋ mujaŋ!”

5 Kaeŋ ijoro qaa ii moma tama kamaaŋ namonoŋ kemeŋ komuro. Kaeŋ komuro ejemba kuuya iikawaa bujuya moma sombugia mamaga mogi.

6 Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma qamoya meŋ esuuŋ aŋgoŋ kema roŋ koŋgi.

7 Aua karooŋ tegoro embianoŋ iwoi kolooroti, ii mende
moma karo.
8 Karo Piitonoŋ embia Safaira kokaeŋ qisiŋ muro, “Oro
gawoŋ meme baloŋgara bakaya sewaŋa mewutiwaajoŋ ani
moneŋ karoti, ii iikawaa so me qaago? Ii mono nijona
momaŋ!”

Qisiŋ muro kokaeŋ meleeno, “Moneŋ ii oŋanoŋ iikawaa so
karo.”
9 Kaeŋ meleeno jeŋ muro, “Oro mono naambaajoŋ uumo-
toon ama Pombaa Uŋa Toroya tiligoŋ mujaota? Moba,
loganoŋ komuro ejanoŋ meŋ kema roŋ konjuti, iyoŋonoŋ
mono nagu koi dodowigi otoŋa mojaŋ. Yoŋonoŋ gii
kaaŋagadeeŋ esuuŋ aŋgoŋ goma kembuya.”
10 Kaeŋ jeŋ muro iikanondeeŋ tama Piitowaa batanoŋ
kemeŋ komuro. Komuro eja gbaworo yoŋonoŋ kouma
qamoya mokoloon meŋ aŋgoŋ kema loyaa kooroŋanoŋ roŋ
koŋgi.
11 Roŋ koŋgi uumeleeŋ tuuŋ kuuya yoŋonoŋ moma
awawaligi bujuya seiro korebore moma sombugia mamaga
mogi. Kiaŋ.

Aposol yoŋonoŋ ejemba mamaga meŋ qeaŋgoŋ oŋoŋgi.

12 Kaeŋ aŋgi Anutuwaa ku-usuŋanoŋ aposol inaaŋ oŋono
gawoŋ meŋ borogia ejemba qagianoŋ aŋgi Anutunoŋ aiwese
aŋgoleto kania kania mero batugianoŋ mamaga kolooro.
Ejemba Jiisas moma laarigiti, kuuya iyoŋonoŋ jiwowoŋ
jigowaa totoŋ uutanoŋ uma kiŋ Solomombaa sombeŋ
saraŋawonoŋ ajoroon tuuŋ motoongo koloon laligogi.
13 Kaeŋ ajoroon laligogi ejemba tosianoŋ keegia moma
jiriŋjiriŋ ama moŋnoŋ iyoŋoonoŋ mende toroqero. Kaeŋ
qaagoto, ejemba tuuŋ yoŋonoŋ goda mamaga qeŋ oŋoma
laligogi.
14 Kaeŋ ajoroon laligogito, kileŋ ejemba seiseiya yoŋonoŋ
tuuŋgia toroqeŋ oŋoma laligogi. Eja ano emba tuuŋa tuuŋa
yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi tuuŋgianoŋ
somariiŋ seiro.
15 Aposol yoŋonoŋ gawoŋ kaeŋ megi ejemba seiseiyanoŋ
qeaŋgogi. Kaeŋ qeaŋgogitiwaajoŋ ama tosianoŋ ji
ejemba uŋuama demberu koma aŋgoŋ kana goraayanoŋ
kaaŋagadeeŋ duŋ meagoŋ maki tamboma kanoŋ oŋooma
kokaeŋ jegi, “Piitonoŋ kaŋ nunuuguwaati, uŋauŋayanoŋ
mono kambaŋ iikanoŋ yoŋoonoŋga mombaa qaganoŋ uro
qeaŋgonaga.”
16 Kaaŋagadeeŋ taoŋ ano gomaŋ Jerusalem siti liligoŋ
rama kenjuti, iyoŋoonoŋga ejemba tuuŋ mamaganoŋ horoŋ

kagi. Kaeŋ kaŋ ejemba ji iŋiroti ano omenoŋ qaamuuŋ meŋ* kokojinjiŋ ama oŋoŋgiti, ii uŋuama kaŋ kougi. Kougi kuuya yoŋonoŋ qeaŋgogi. Kiaŋ.

Gajobanoŋ aposol kapuare mirinoŋga uŋuano kamaagi.

17 Kaeŋ ama laligogi jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ ano iwaa alauruta Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati naŋgoŋ mugiti, kuuya iyoŋoo iriŋgia soono uuduuduu aŋgi.

18 Uuduuduu ama aposol oŋoma somoŋgoŋ gawmambaa kapuare mirinoŋ oŋooŋgi.

19 Oŋooŋgito, gomantiiŋa kanoŋ egi Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ kapuare miri naguya naguya horoŋ uŋuama seleeŋgeŋ kamaaŋ kokaeŋ iŋijoro,

20 “Mobu, oŋo mono kema jiwowoŋ jigonoŋ uma ejemba jaagianoŋ nama laaligo gbiliaa kania kuuya asuganoŋ iŋijowu.”

21 Kaeŋ iŋijoro gomaŋ ano jiwowoŋ jigonoŋ uma nama Buŋa qaa kuma oŋoŋgi. Kaeŋ nama kuma oŋoŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano alauruta naŋgoŋ mugiti, iyoŋonoŋ keuma jigo kaunsol tuuŋ ano Israel jotamemeurugia koma horoŋ oŋoŋgi motooŋ ajoroogi. Ajoroon nama opotoro tosaaŋa aposol uŋuambombaajoŋ wasiŋ oŋoŋgi kapuare mirinoŋ keŋgi.

22 Keŋgito, ii iikanoŋ mende mokoloon oŋoma eeŋ eleema sundugia kokaeŋ aŋgi,

23 “Nono oŋanoŋ kapuare mirinoŋ keuma nagu kotakota koŋgi nangi eja waagiawo yoŋonoŋ nagu so naŋgi iŋiijoŋ. Ii iŋiijonto, naguya horoŋ uma kanoŋ eja moŋ mende mokoloojoŋ.”

24 Kaeŋ sundugia aŋgi jigowaa kiropo galeŋ waŋa ano jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ qaa ii moma uugia sooboo kono jegi, “Oopopoon! Kete kaeŋ koloon kanageŋ mombo sipasipa kono mono nomaeŋ koloowabo?”

25 Kaeŋ jegi moŋnoŋ kouma kokaeŋ iŋijoro, “Mobu, eja kapuare mirinoŋ oŋooŋgiti, iyoŋonoŋ mono jiwowoŋ jigonoŋ nama ejemba Buŋa qaa kuma oŋonju!”

26 Kaeŋ iŋijoro jigowaa kiropo galeŋ waŋanoŋ opotoro uŋuano keŋgi. Kema “Ejembanoŋ jamo giliŋ nunuwubo,” jeŋ toroko moma loloonkotagadeeŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma aposol uŋuama kagi.

27 Kaeŋ uŋuama kaŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oŋooŋgi naŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋono,

---

* **5:16:** Qaamuuŋ ii kokaeŋ: Omenoŋ buuta muuŋgoro qaa bogoro laligoja.

28 *"Oŋo Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ mende kuma oŋombu. Nononoŋ kaeŋ jeŋ soŋgo kotakota ama oŋoninto, qaa iikawaa oŋanoŋ mono nomaeŋ kolooro? Oŋonoŋ mono kileŋ toroqeŋ Jiisaswaa sundu kuma oŋoŋgi Jerusalem siti kuuya sokoma waŋgia meŋ saa qero laligojoŋ. Ano eja iikanoŋ komuŋ saya maaro oŋonoŋ kokaeŋ ninijoŋkeju, 'Iwaa qaayanoŋ mono Juuda nonoo qanananoŋ urota eja.' "
29 Kaeŋ qisiŋ oŋonoto, Piito ano aposol tosianoŋ kokaeŋ meleeŋgi, "Nononoŋ ejemba oŋoo jeŋkootogia teŋ kombombaajoŋ ama Anutuwaanoŋ qaa uuguniŋ mende sokombaa. Qaago!
30 Anutunoŋ ananaa ambosakoŋurunanaa beŋgiaga kolooja. Oŋo Jiisas gere batuyanoŋ mondoŋ qegi komuroto, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waaro.
31 Anutunoŋ ii meŋ gbiliŋ wama uma iyaŋaa boro dindiŋanoŋ anota raja. Eukanoŋ raro Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nonomambaajoŋ kuuro Poŋnana ano Hamoqeqe Tonana kolooja. Iikaaŋa kolooŋ Israel kanageso meŋ letoma nonono uunana meleembombaajoŋ moja.
32 Nono iwoi ii iima qaa kuuya ii naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya kolooŋ nanjoŋ. Uŋa Toroyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii naŋgoŋ jeŋkeja. Anutunoŋ Uŋa Toroya ejemba jeta teŋ koma muŋkejuti, mono iyoŋoo uugianoŋ ama buŋa qeŋ oŋonja."
33 Piitonoŋ qaa kaeŋ meleeno jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ mogi uugia soonoŋ kotowageeŋ kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero aposol uŋugi komuwutiwaajoŋ mogi. Kiaŋ.

Gamalielnoŋ alauruta jeŋ meŋ looriŋ oŋono.

34 Kaeŋ mogito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) eja moŋ qata Gamaliel iinoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo batugianoŋ raro. Iinoŋ Kana qaawaa boi ejaga laligoro ejemba kuuya goda qeŋ mugi jotamemegiaga kolooro. Kaaŋ kolooŋ waama aposol uŋuaŋgi seleeŋgeŋ kemeŋ boroŋa moŋ mambombutiwaajoŋ jeŋ kotoro.
35 Kaeŋ jeŋ kotoro kemegi jotameme alauruta kokaeŋ iŋijoro, "Israel ejauruna, oŋo eja koi nomaeŋ ama oŋombuyaga, iikawaajoŋ mono awaagadeeŋ toogia moma galeŋ meŋ aowu.
36 Wala emukanoŋ eja moŋ qata Teudas iinoŋ waama 'Niinoŋ somatagiaga koloojeŋ,' jero kete gbani tosaaŋa tegoro laligojoŋ. Teudasnoŋ kaeŋ jero eja 400:waa so iwo toroqeŋ somoŋgoŋ aoŋ laligogito, moŋnoŋ ii qero komuro tosianoŋ ejauruta wambelaaŋ mugiti, ii kuuŋ oŋoŋgi boratigi qemburuŋgianoŋ jaŋgoŋ qaondabororo.

* **5:28:** Mat 27.25

37 “Iwaa gematanoŋ Galili eja moŋ qata Juudas asugiro. Iinoŋ takis mewutiwaajoŋ ejemba qagia ooŋ areŋgogiti, (sensus) kambaŋ iikanoŋ asugiro. Asugiŋ ejemba tutugoŋ meŋ looriŋ oŋono kareŋ ambutiwaajoŋ ala ilailaauruta koloogi. Kaeŋ koloogito, ii kaaŋagadeeŋ qegi komuro ano alauruta wambelaaŋ mugiti, tosianoŋ ii kuugi toroko moma boratigi.

38 Kaeŋ kolooro niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Oŋo mono eja koi yoŋoo selegianoŋ iwoi laŋ mende ambu. Yoŋonoŋ gawoŋ koi megi qemburuŋ kolooji, ii baloŋ ejemba yoŋoo momo areŋgianondeeŋ kolooji eeŋ, ii mono sooŋ jaŋgoŋ qaombaa. Kawaajoŋ ii mono oŋomesaogi kamaawu.

39 Ii qaombaato, Anutuwaa momo areŋnoŋga koloonagati eeŋ, oŋonoŋ mono qemburuŋ ii somoŋgowombaajoŋ amamaawuya. Oŋo Anutu iyaŋa qetama tuarenjeŋ ama muŋ laligowubo. Oŋoaŋgiaa kaniagia kaaŋa mokoloowubotiwaajoŋ mono toogia moma galeŋgia meŋ aowu.”

40 Gamalielnoŋ kaeŋ iŋijoro gejanono qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma otaagi. Ii otaaŋ aposol oŋooŋgi kougi opotorowaajoŋ jegi raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi. Raunakapaŋ meŋ oŋoŋgi jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ aposol ii Jiisaswaa qatanoŋ qaa moŋ toroqeŋ jewubotiwaa soŋgo kotakota ama oŋoma “Kamaaŋ kembu,” jegi.

41 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuuŋ mesaoŋ keŋgi. Kananoŋ kema kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa qataajoŋ ama qabuŋanana kaeŋ meŋ soojuti, ii Anutunoŋ moja. Iinoŋ nono siimbobolo iikaaŋa mobombaa so moma niniiro saanoŋ sokonja.” Kaeŋ jeŋ uugianoŋ kawaajoŋ qeaŋgoro aisoogi.

42 Aisooŋ gawoŋ toroqeŋ meŋ weeŋ so jiwowoŋ jigonoŋ ugi ano miria miria kanoŋ kema Buŋa qaa kuma oŋoma laligogi. Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, yoŋonoŋ iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ iikanoŋ ejemba uugia kuuŋ laligogi. Kiaŋ.

6

Gawoŋ ilailaa eja (diikon) 7 metogoŋ oŋoŋgi.

1 Gowoko jaŋgogianoŋ somariiŋ uro Juuda ejemba tuuŋ woi kolooŋ laligogi. Tosianoŋ kantri tosianoŋga kaŋ Griik qaa jegi ano tosianoŋ iyaŋgiaa baloŋgianoŋ laligoŋ kouma Arameik ano Hibruu qaa jeŋkegi. Kaeŋ laligogi kambaŋ iikanoŋ niinoŋgiinoŋ kolooro. Griik qaa jegiti, iyoŋonoŋ kokaeŋ jegi boliro, “Aposol yoŋonoŋ kambaŋ so nene hina mendeema nonomakejuto, Griik qaa jeje emba malo nonoo nene hina bakaya ii bakasasaŋ nonomakeju. Ororoŋ mende mendeeŋgi mende sokonja.”

2 Kaeŋ jegitiwaajoŋ ama aposol 12 yoŋonoŋ gowoko tuuŋ ii koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi kokaeŋ iŋijogi, “Nononoŋ selewaa gawoŋ meŋ nembanene mendeema oŋoma Anutuwaa Buŋa gawombaajoŋ kambanana saanoŋ mende sokono uuwaa gawonananoŋ kamaawabo. Ii mende sokonja.

3 Kawaajoŋ alaurunana, mobu! Oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa batugianoŋga gawoŋ ilailaa mokolooŋ oŋombu. Uŋa Toroyanoŋ eja uugia saa qero Anutunoŋ momakootoya qaita moŋ oŋono qabuŋa awaa meŋ nanjuti, mono eja iikaaŋa 7 meweeŋgoŋ oŋombu. Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi gawoŋ ii oŋoniŋ ii galeŋ koma meŋ laligowuya.

4 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, nononano kambaŋ so pondaŋ qama kooliŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jegeŋa nama jeŋ seiŋ laligowoŋa. Gawoŋ iikanoŋ mono pondaŋ namboŋa.”

5 Kaeŋ iŋijogi tuuŋ kuuya yoŋonoŋ “Saanoŋ sokonja,” jegi. Kaeŋ jeŋ eja qata Stiiwen meweeŋgogi. Stiiwen ii Anutu kotakota moma laariŋ muro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero laligoro. Toroqeŋ eja kokaaŋ meweeŋgoŋ oŋoŋgi: Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas ano Nikolas. Nikolas ii waba kantriwaa siti qata Antiokia kanoŋ kolooŋ kanageŋ Juuda ejaga kolooŋ uuta Kraistwaanoŋ meleeno.

6 Ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi aposol yoŋoo jaasewaŋgianoŋ uma keŋgi borogia waŋgianoŋ ama qama kooliŋ kotuegoŋ oŋoŋgi.

7 Anutuwaanoŋ qaa jeŋ seigi toomoriaŋawo kolooro gowoko yoŋoo jaŋgogianoŋ Jerusalem sitinoŋ somariiŋ seiro. Jigo gawoŋ galeŋ yoŋoo tuuŋnoŋga seiseiya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi. Kiaŋ.

Stiiwen qelanjiŋ meŋ somoŋgogi.

8 Anutuwaa kaleŋmoriaŋa ano ku-usuŋa kanoŋ gawoŋ ilailaa eja Stiiwembaa uuta saa qero nama aiwese aŋgoleto somasomata ii ejemba batugianoŋ mero asugiro.

9 Ii asugiroto, Juuda tosianoŋ waama Stiiwen tuarenjeŋ ama mugi. “Loloon kagiti, iyoŋoo qamakooli miri tuuŋ”* yoŋoo batugianoŋ Juuda tosianoŋ Sairini ano Aleksandria Iijipt siti woi kanoŋa eleema kaŋ naŋgi. Eja kaaŋianoŋ mindiriŋ waama Silisia ano Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋoo tuuŋnoŋga Juuda eja tosaaŋa uŋuama motooŋ Stiiwembo mondoŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.

10 Kaeŋ amigito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwen sololooro momakooto somataa qaganoŋ qaaya meleema iŋijoroti, ii Juuda yoŋonoŋ qewagowombaajoŋ amamaaŋ kamaagi.

---

* **6:9:** Qamakooli miri tuuŋ mombaa qata ii kokaeŋ kolooro qagi: Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ tosaaŋa sewaŋgia megi buŋagia kolooŋ togiaa weleŋ eeŋ qeŋ laligoŋ (sleiw) borogianoŋga loloon kagiti, iyoŋonoŋ iyaŋgiaa qamakooli miri tuuŋgia ama qagia kaeŋ qagi.

11 Amamaaŋ kamaaŋ kokomomola meŋ kema eja tosaaŋa
mokoloon kuuŋ oŋoma kaŋ kokaeŋ jegi, “Iinoŋ mepaqepae
qaa jeŋ iikanoŋ Mooses ano Anutu qetama orono moniŋ.”
12 Kaeŋ jeŋ kema ejemba tuuŋ, iyoŋoo jotamemeyagia ano
Kana qaawaa boi yoŋoo uunoŋkeeme qaa jegi uugia gere
jero. Gere jero tililuaaŋ kaŋ Stiiwen horoŋ qelanjiŋ meŋ jigo
kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ keŋgi.
13 Kema eja tosaaŋa uŋuaŋgi kouma Stiiwembaa selianoŋ
qaa qoloŋmoloŋgoya kuuŋ kokaeŋ naŋgoŋ jegi, “Eja koi
kanoŋ mono jiwowoŋ jigonana ano Mooseswaanoŋ Kana
qaa tuarenjeŋ ama mende mesaoŋkejato, ii toroqeŋ jeŋkeja.
14 Tuarenjeŋ ama kokaeŋ jero moniŋ, ‘Jiisas, Nazaret
ejanoŋ mono jiwowoŋ jigo koi kondeeno qeqelalaŋ ewaa ano
Moosesnoŋ Kana qaa nononota eji, ii utegowaa.’ ”
15 Kaeŋ jegi jigo kaunsol tuumbaa ajoajoroonoŋ ragiti, ii
kuuyanoŋ Stiiwen tororo uugi kaitanianoŋ Siwe gajoba tani
kaaŋa kolooro iima mogi. Kiaŋ.

7

Stiiwenoŋ qaa kitia meleema jero mogi.

1 Stiiwen qaa jakeyanoŋ ooŋgi nano jigo galeŋ waŋanoŋ
kokaeŋ qisiŋ muro, “Qaa ii hoŋa me qoloŋmoloŋgoyaga?”

Stiiwenoŋ Aabrahambaa sunduya jero.

2 *Qisiŋ muro kitia kokaeŋ meleeno, “Ejauruna, maŋ
daremuna, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Ananaa ambonana
Aabrahamnoŋ Mesopotemia balonoŋ laligoro asamararaŋ
Toya Anutu iinoŋ asugiŋ muro Mesopotemia mesaoŋ Haran
gomanoŋ kema laligoro.
3 Anutunoŋ kokaeŋ ijoro,

> ‘Gii geeŋgaa gomaŋ baloŋga ano tinitosauruga
> oŋomesaoŋ baloŋ moŋ qendeema gomaŋati, mono
> iikanoŋ kema laligowa.’

4 *Kaeŋ ijoro moma Kaldia gomaŋ mesaoŋ Haran gomanoŋ
kema laligoro. Iikanoŋ laligoro maŋanoŋ komuro Anutunoŋ
wasiŋ murota oŋo kambaŋ kokaamba koi laligojuti, mono
baloŋ kokanoŋ kaŋ kanaiŋ rama laligoro.
5 *Baloŋ kokanoŋ rama laligoro Anutunoŋ baloŋ kitia
boroŋa moŋ kana tamboyaa so ii mende buŋa qeŋ muro.
Baloŋ koi kawaa toya mende totooŋ kolooroto, Aabraham-
baa gbilia mende kolooro Anutunoŋ kambaŋ iikanondeeŋ
iwaa qaa waladeeŋ kokaeŋ jeŋ somoŋgoro,

---

* **7:2:** Jen 12.1 * **7:4:** Jen 11.31; 12.4 * **7:5:** Jen 12.7; 13.15; 15.18; 17.8

‘Niinoŋ gomaŋ koi ii gii ano goo gemaganoŋ gbiliuruga koloowuti, mono iyoŋoojoŋ oŋombe iikawaa toya koloowuya.’

6 *Kaeŋ jeŋ toroqeŋ qaa kokaeŋ jero,

‘Goo gbiliuruganoŋ gomaŋ moŋgeŋ kema wabaya kolooŋ laligowuya. Wabaya kolooŋ laligogi gomaŋ iikawaa toya yoŋonoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi togiaa weleŋ eeŋ qeŋ laligowuya. Kaeŋ laligogi ama riiŋ oŋoŋgi gawoŋ biŋawo biŋawo eeŋ megi sewaŋa mende oŋoŋgi gbani 400:waa so koŋajiliŋ qaganoŋ laligowuya.

7 Kaeŋ laligowuyato, niinoŋ kanageŋ baloŋ ejemba weleŋgia qeŋ laligowuyati, ii qaanoŋ ama jeŋ tegoŋ oŋomaŋa.’

Anutunoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero,

‘Kaeŋ kolooro gbiliuruganoŋ gomaŋ ii mesaoŋ gomaŋ kokanoŋ eleema kaŋ waena meŋ mepeseeŋ noma laligowuya.’ Kiaŋ.

Aisak, Jeikob ano Joosef yoŋoo sundugia jero.

8 *“Anutunoŋ Aabraham kaeŋ ijoŋ aiwese kokaeŋ ambutiwaajoŋ jero moro, ‘Oŋo niwo soomoŋgo ambutiwaajoŋ mono noo aiwese asa koma eja selegia kotoŋ laligowu.’ Iikawaa so Aabrahamnoŋ meria Aisak kolooro weeŋ 8 tegoro kanoŋ Anutuwaa aiweseya meŋ selia kotoro. Aisaknoŋ meria Jeikob mekolooŋ aiwese ii kotoro ano Jeikobnoŋ merauruta mekolooŋ oŋoma iikawaa so kotoŋ oŋono. Jeikobwaa merauruta 12 yoŋonoŋ Israel nonoo ambosakoŋurunanaga koloogi.

9 *“Ambosakoŋurunananoŋ kogia Joosef ii gema qeŋ muŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ aŋgi tosianoŋ sewaŋa meŋ wama Iijipt kantrinoŋ kema ooŋgi laligoro. Iikanoŋ laligoroto, Anutunoŋ iwo laligoro.

10 *Iwo laligoro koŋajiliŋ kania kania qaganoŋ uro moroti, kuuya iikanoŋga mono metogoŋ muro. Metogoŋ muŋ kaleŋmoriaŋa muro momakootoya awaa kolooro. Ii kolooro Iijipt kantriwaa faarao kiŋ iwaa jaanoŋ keuro iiro sokono eja poŋ kuuŋ muro Iijipt kantri ano faarao kimbaa jiŋkaroŋ miri iwoiya galeŋ koma oŋoma laligoro.

11 *Galeŋ koma oŋono bodi kambaŋa kaŋ kuuro Iijipt kuuya ano Keinan gomaŋ ii sokono. Kawaajoŋ ejemba

* **7:6:** Jen 15.13-14; Eks 3.12 * **7:8:** Jen 17.10-14; 21.2-4; 25.26; 29.31–35.18
* **7:9:** Jen 37.11, 28; 39.2, 21 * **7:10:** Jen 41.39-41 * **7:11:** Jen 42.1-2

yoŋonoŋ majakaka somata moma koroweborowe laligogi. Kaeŋ laligoŋ ananaa ambourunananoŋ nembanene mokoloowombaajoŋ memeaŋgogi.

12 “Kaeŋ memeaŋgogi ‘Iijipt gomanoŋ dumuŋ kota eja,’ kaeŋ jegi Jeikobnoŋ moro. Kaeŋ moma merauruta, ananaa ambourunana ii indiŋ mutuya wasiŋ oŋono kanoŋ keŋgi.

13 *Kaeŋ kema laligoŋ eleema maŋgiaanoŋ kagi. Kanageŋ indiŋa moŋ mombo keŋgi Joosefnoŋ kaniaya iŋisaano mogi. Mogi faarao kiŋnoŋ kaaŋiadeeŋ tinitosaya iŋiima kaniagia moma kotoro.

14 *Moma kotoro Joosefnoŋ qaa ama maŋa Jeikob ano tinitosauruta kuuya ii koma horoŋ oŋono iwaanoŋ keŋgi. Ejemba keŋgiti, iyoŋoo jaŋgogia ii 75 kolooro.

15 *“Jeikob kaeŋ waŋgi Iijipt gomanoŋ keno. Kema laligoŋ iikanoŋ komuro. Ambourunananoŋ kaaŋagadeeŋ komudaborogi.

16 *Komudaborogi qamogia meŋ aŋgoŋ Keinan gomanoŋ eleema Sekem gomanoŋ kaŋ roŋ koma oŋoŋgi. Wala eeŋanoŋ Aabrahamnoŋ Sekem (Sikem) laligoŋ baloŋ moŋ eja qata Haamor iwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga moneŋnoŋ sewaŋa meroti, mono iikawaa qasirianoŋ jamo kobaa uroroon kanoŋ ama oŋoŋgi.” Kiaŋ.

Moosesnoŋ Iijipt kantrinoŋ koloon laligoŋ kouro.

17 *Stiiwenoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ wala eeŋanoŋ soomoŋgo qaa Aabraham muroti, ii hoŋawo koloowaatiwaa kambaŋa toriŋ dodowiro. Dodowiroti, iikawaa so Israel yoŋonoŋ Iijipt gomanoŋ koloon seiŋ laligogi tuuŋgianoŋ somariiŋ uro.

18 Somariiŋ uro faarao kiŋ moŋnoŋ waama kanaiŋ Iijipt galeŋ koma oŋono. Faarao kiŋ gbilia iinoŋ Joosefwaa kania mende moma laligoro.

19 *Iwaa kania mende moma ananaa kanageso ii aŋgomokoloŋ qaganoŋ tiligoŋ ambourunana ama riiŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi kiŋnoŋ Israel yoŋoo jeŋkooto kotakota kokaeŋ ano, ‘Oŋo mono merauruguia bubuga ii oŋoma yamageŋ kema apunoŋ giligi kemeŋ komuwu.’

20 *“Jeŋkooto kaeŋ ano kambaŋ iikanoŋadeeŋ mera moŋ qata Mooses kolooro. Anutunoŋ ii iima moro sokono. Mooses kolooro nemuŋmaŋanoŋ ii koiŋ karoombaa so mirigaranoŋ galeŋ koma laligori.

21 *Koiŋ karoon ii tegoro nemuŋanoŋ meŋ yamageŋ kema

* **7:13:** Jen 45.1, 16 * **7:14:** Jen 45.9-10, 17-18; 46.27 * **7:15:** Jen 46.1-7; 49.33 * **7:16:** Jen 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joos 24.32 * **7:17:** Eks 1.7-8 * **7:19:** Eks 1.10-11, 22 * **7:20:** Eks 2.2 * **7:21:** Eks 2.3-10

kondenoŋ apu qaganoŋ ama mesaŋgoro. Mesaŋgoŋ keno faarao kimbaa boratanoŋ mokoloon mero meria kolooro galeŋ koma muro laligoro.

22 Kaeŋ laligoro Iijipt yoŋoonoŋ momo ano kaiyaka kuuya ii kuma mugitiwaa so Iijipt yoŋoonoŋ momakooto eja somata kolooro. Iinoŋ qaaya ano nanamemeŋa ii esuŋmumu qaganoŋ jeŋ ama laligoro.

23 *"Mooses gbania 40 tegoro kanoŋ Israel daremuŋuruta yoŋoo prowinsnoŋ kema iŋiimambaajoŋ romoŋgoŋ qaaya somoŋgoŋ keno.

24 Kema Iijipt ejanoŋ Israel eja moŋ iwo eeŋ toontooŋ aŋgowowo ama horoŋ ureeŋ ama muŋ qero iiro. Iima kema Israel eja ii ilaaŋ muŋ gematanoŋ kema iroŋa meleema Iijipt eja ii qeŋ qero komuro.

25 Qero komuro Anutunoŋ Mooseswaanoŋ laariŋ Israel ejemba faarao kimbaa boronoŋga metogoŋ oŋomambaajoŋ ku-usuŋ muro karo. Yoŋonoŋ Mooses iima kaniaya iikaeŋ saanoŋ moma asariju, iikaeŋ romoŋgoroto, yoŋonoŋ ii mende moma asariŋ eeŋ tompiŋ laligogi.

26 "Gomaŋ ano mombo yoŋoonoŋ keno Israel eja woiyanoŋ aori iriiro. Iriima batogoŋ batugaranoŋ luae koloowaatiwaajoŋ moma kokaeŋ irijoro, 'Eja woi, oro daremuŋga. Oroaŋgara motoonoŋ mono naambaajoŋ kaeŋ tiwilaaŋ aojao?'

27 Kaeŋ irijoroto, ejanoŋ alia meŋ boliŋ muroti, iinoŋ mono Mooses geriawo utama muŋ kokaeŋ jeŋ muro, 'Gii nonoonoŋ galeŋkoŋkoŋ ano jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ kuuŋ gonota nanjaŋ?

28 Gii woraŋ Iijipt eja qena komuroti, mono kaaŋadeeŋ nii numambaajoŋ jejaŋ me?'

29 *Kaeŋ qisiŋ muro qaa kawaajoŋ ama Iijipt kantri mesaoŋ oloŋ koma Midian gomanoŋ kema wabaga laligoro. Iikanoŋ laligoŋ emba meŋ merawoita woi mekoloon orono laligogi." Kiaŋ.

Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ gbani 40 laligoro.

30 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, "Kaaŋ laligogi gbani 40 tegoro kanoŋ Moosesnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ liligoŋ baaŋa qata Sainai iikawaa kanianoŋ laligoro Siwe gajoba moŋnoŋ asugiro. Ii gere jerendeŋ batuyanoŋ gere bolaŋ kolooŋ mende jeŋ kotoroti, iikanoŋ asugiŋ muro.

---

* **7:23:** Eks 2.11-15 * **7:29:** Eks 18.3-4 * **7:30:** Eks 3.1-10

31 Kaeŋ asugiŋ muro tani iikawaajoŋ waliŋgoŋ kania iima
moma kotomambaajoŋ kosianoŋ keno Anutuwaanoŋa qaa
moŋ kokaeŋ kolooro moro,
32 ‘Niinoŋ goo ambosakoŋuruga yoŋoo Anutugiaga koloo-
jeŋ. Niinoŋ Aabraham, Aisak, Jeikob yoŋoo Poŋgiaga laligoŋ
kouma laligojeŋ.’ Qaa kaeŋ kolooro moma jeneŋa kanaiŋ
ororo iikaaŋ baageŋ uuŋ iimambaajoŋ toroko moro.
33 “Toroko moroto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, ‘Baloŋ riiŋ nan-
jaŋi, ii baloŋ kowogaga. Kawaajoŋ gii mono kana esuga
qetegowa.
34 Noo ejemba tuuŋuruna Iijipt laligojuti, ii ama riiŋ oŋoŋgi
siisiiwaewae qaganoŋ aoŋ oroŋ laligoju. Niinoŋ ii iima
kotoŋ laligojeŋ. Yoŋonoŋ osoŋgoŋ uŋuro saama welenjuti,
niinoŋ ii modaborojeŋ. Niinoŋ yoŋoo borogianoŋga meto-
goŋ oŋomambaajoŋ kamaajeŋ. Kawaajoŋ gii mono keteda
koi waama kana wasiŋ gombe Iijipt kemba!’ Kaeŋ ijoro.”

Moosesnoŋ Israel uŋuano gbani 40 kananoŋ laligogi.

35 *Stiiwenoŋ qaa toroqeŋ kokaeŋ jero, “Yoŋonoŋ Mooses
qakooma kondama muŋ kokaeŋ ijogi, ‘Gii galeŋkoŋkoŋ ano
jenteego ejaga koloojaŋ me? Moronoŋ kuuŋ gonota kaya
nanjaŋ?’ Kaeŋ qakooma ijogito, Anutunoŋ Mooses ii wasiŋ
muro yoŋoo eja poŋgia kolooro. Siwe gajobanoŋ gere
jerendenoŋ bolaŋ jero kanoŋ asugiŋ muroti, iinoŋ mono
Anutuwaanoŋ buju qaa ii meŋ kaŋ uuta kuuro mootogo
ejagiaga kolooro.
36 *Israel mootogo ejagia koloon ejembauruta ii aiwese
aŋgoleto kania kania meŋ Iijipt kantrinoŋga metogoŋ
uŋuano mesaoŋ Kowe Osoga iikanoŋ kagi. Emu kagi kanoŋ
ano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaaŋiadeeŋ toroqeŋ aiwese
aŋgoleto morota morota ii gbani 40:waa uutanoŋ meŋ qen-
deeno iima laligogi.
37 *Moosesnoŋ eja poŋgia laligoŋ Israel kanageso ii kokaeŋ
iŋijoro, ‘Anutunoŋ Juuda tuuŋ oŋoo batugianoŋga geja-
tootoo eja moŋ meweeŋgoŋ kuuro nii kaaŋa koloowaa.’
38 *“Israel yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ lali-
gogi eja poŋgia koloon ananaa ambosakoŋurunana yoŋowo
laligoŋ kanagesogia galeŋ koma oŋono. Galeŋ koma oŋoma
baaŋa qata Sainai iikanoŋ uro Siwe gajoba moŋnoŋ qaa ijoro
moma iwo laligoro. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ laaligo kotigaa
qaaya suulaŋ ijoro moma laligoroti, iinoŋ qaa ii iikawaa so
jero nonoo Buŋa kolooro.

---

* **7:35:** Eks 2.14 * **7:36:** Eks 7.5; 14.21; Jaŋ 14.33 * **7:37:** Dut 18.15, 18
* **7:38:** Eks 19.1–20.17; Dut 5.1-33

39 “Iinoŋ eja poŋgi*a* laligoroto, ananaa ambosakoŋuruna*na* yoŋonoŋ qaaya teŋ koma mubombaajoŋ mojogia tiiro gema qegi. Gema qeŋ utama muŋ uugia meleeno Iijipt kantrinoŋ mombo eleembombaa siiŋ*a* mogi.

40 *Kaeŋ moma Mooseswaa data Aaron ii kokaeŋ ijogi, ‘Moosesnoŋ eja Poŋna*na* kolooŋ Iijipt kantrinoŋg*a* metogoŋ nunuano kaniŋi, iinoŋ baaŋ*a*noŋ uma tani nomaeŋ kolooji, nono ii mende mojoŋ. Ii mende mojoŋiw*aa*joŋ giinoŋ saanoŋ tando lopioŋ mena iikanoŋ jotamemenana koloogi kanagianoŋ toroqeŋ kemboŋ*a*.’

41 *“Kaeŋ ijoŋ iikanondeeŋ goul meŋ kanoŋ lopioŋ moŋ bulmakao meriaa tani megi. Ii meŋ siimoloŋ meŋ kaŋ ama muŋ lombaŋ ooŋ iwoi borogianoŋ megiti, iikawaa korisoro ama mepeseegi.

42 *Kaeŋ aŋgito, Anutunoŋ ii iima mojoya tiiro gema uŋuro Sombimbaa seŋgel*ao* Toya waegia meŋ mepeseeŋ oŋombutiw*aa*joŋ oŋomes*a*oro. Gejatootoo eja Aamosnoŋ qaa moŋ ooro Buju Terenoŋ eji, mono iikawaa so kokaeŋ aŋgi,

‘Oo Israel ejemba, oŋo baloŋ qararaŋkoŋkoŋ*a*noŋ kaŋ gbani 40:waa so laligoŋ kambaŋ iikanoŋ oro siimoloŋ ooŋ nanduŋ tosaaŋ*a* meŋ kaŋ noma laligogi me qaago?

43 Ii qaagoto, oŋonoŋ mono beŋ qata Moolek iwaa opo sel kuuŋ*a* ii aŋgogi ano beŋ qata Refan iwaa seŋgel*ao* uŋ*aya* ii aŋgoŋ kaŋ laligogi.

Oŋonoŋ uŋ*a* lopioŋ ii waegara meŋ mepeseeŋ orombombaajoŋ megi buŋ*agia* kolooro.

Kawaajoŋ ama niinoŋ mono konjoma oŋombe kereurugianoŋ kaŋ uŋu*aŋ*gi kema laligoŋ koriganoŋ Babilon kantriwaa gematanoŋ uma laligowu.’ ” Kiaŋ.

Stiiwenoŋ opo sel jigowaa qaaya jero.

44 *“Ambosakoŋuruna*na* yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋ*a*noŋ kaŋ laligoŋ Anutuwaa daŋgunu kuuŋ opo sel jigo meŋ aŋgoŋ laligogi. Ii meŋ aŋgoŋ Anutunoŋ jigoya mewutiwaajoŋ Mooses jeŋ kotoŋ muŋ uŋ*a* sareya qendeema muro iiroti, mono iikawaa so megi nano.

45 *Moosesnoŋ ambosakoŋuruna*na* galeŋ koma oŋono yoŋonoŋ opo sel jigo ii aŋgoŋ laligogi. Kanageŋ Joosuanoŋ waama galeŋ koma oŋono gbiliurugianoŋ jigo ii buŋ*a* qeŋ aŋgoŋ toroqeŋ kaŋ laligoŋ kantri kokanoŋ kougi. Kantri kokanoŋ kougi Anutunoŋ baloŋ toya tuuŋ*a* tuuŋ*a* oŋot*aa*ro

---

* **7:40:** Eks 32.1 * **7:41:** Eks 32.2-6 * **7:42:** Aam 5.25-27 * **7:44:** Eks 25.9, 40 * **7:45:** Joos 3.14-17

keŋgi gomaŋgia aŋgoŋ koma megi. Meŋ rama laligogi kiŋ Deiwid kolooro.
46 *“Iinoŋ kolooŋ Anutu jaasewaŋanoŋ kaleŋmoriaŋa
mokoloon kokaeŋ qisiŋ muro, ‘Anutu Jeikobwaa beŋa, gi-
inoŋ saanoŋ jena niinoŋ jeŋ kotowe nono goojoŋ jiwowoŋ
jigo waŋa mewoŋa.’
47 *Kaeŋ qisiŋ muroto, Solomonoŋ jeŋ kotoro Anutuwaa-
joŋ jiwowoŋ jigo megi.
48 Ii megito, Uuta Somata iinoŋ ejanoŋ miri borogianoŋ
megiti, iikanoŋ mende laligoja. Kawaa qaaya gejatootoo eja
moŋnoŋ kokaeŋ oorota eja,
49 *‘Poŋnoŋ jeja: Noonoŋ jiŋkaroŋ duŋ rarana ii Siwenoŋ
ero namo ii kananaa doya kolooro iikanoŋ riiŋ rajeŋ.
Oŋo mono noojoŋ miri tania nomaeŋ megi sokonaga?
Me miri dakanoŋ mokoloon noŋgi iikanoŋ uma haamo
meŋ laligowenaga?
50 Iwoi kuuya ii mono neeno neenaa boronanoŋ
mokoloon oŋombeti, ii moju.’ ” Kiaŋ.

Stiiwenoŋ kaunsol yoŋoo uugia kuuro.

51 *“Oo qaaqeqe ejemba, oŋoo uugianoŋ mono duuro
gadokopa kolooju. Gejagianoŋ hoŋgoŋ mende totooŋ tooja!
Ii duujiwaajoŋ Anutuwaanoŋ qaa qotogoŋ gejajojombaŋ
amakeju. Ambosakoŋurugianoŋ Uŋa Toroya tuarenjeŋ ama
muŋ laligogi oŋonoŋ mono yoŋoo so toroqeŋ kaaŋiadeeŋ
Uŋa Toroya suulaŋ gema qeŋkeju!
52 Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ gejatootoo ejemba afaaŋa
qaago sisiwerowero ama oŋoma laligogi. Yoŋoonoŋga mo-
ronoŋ kakasililiŋ mende mokolooro? Yoŋonoŋ Eja So-
laŋanoŋ asugiwaatiwaa gejatootoo qaaya jegi ii uŋugi ko-
mugi. Yoŋonoŋ komugi Eja Solaŋanoŋ aŋo asugiro oŋonoŋ
ii memelolo meŋ muŋ qegi komuro.
53 Anutunoŋ gajobauruta wasiŋ oŋono Siwenoŋga kamaaŋ
Kana qaa oŋoŋgi Buŋagia kolooroto, oŋonoŋ ii mende teŋ
koma otaaŋ laligogi.” Kiaŋ.

Stiiwen jamonoŋ qegi komuro.

54 Stiiwenoŋ qaa kaeŋ jero jigo kaunsol yoŋonoŋ mogiti, ii
uugia soonoŋ kootoya kaaŋa kotoro. Kotoro uugia gere jero
ambari kiŋ waama naŋgi.
55 Kaeŋ aŋgito, Uŋa Toroyanoŋ Stiiwembaa uuta saa qero
jaaya Siwenoŋ uuro uro Jiisas Anutuwaa asamararaŋ uu-
tanoŋ eukanoŋ Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iiro.

---

* **7:46:** 2 Sml 7.1-16; 1 Hist 17.1-14 * **7:47:** 1 Kiŋ 6.1-38; 2 Hist 3.1-17 * **7:49:** Ais 66.1-2 * **7:51:** Ais 63.10

56 Jiisas iima jero, “Mobu! Siwe aantano Siwe gomambaa
Eja hoŋanoŋ mono Anutuwaa boro dindiŋanoŋ nano iijeŋ.”
57 Kaeŋ jero moma qa gigilaagi guju somata waaro gejagia
borogianoŋ gojoma kuuyanoŋ luguŋ kema qelanjiŋ megi.
58 Kaeŋ meŋ taoŋ goraayanoŋ ororaaŋ kema seleeŋgeŋ
ama jamonoŋ kanaiŋ giliŋ qegi. Kaeŋ qegi tosianoŋ ii iima
nama malekugia qetegoŋ meloloon eja gbaworo Soolwaa
kosianoŋ aŋgi.
59 Kaeŋ ama jamonoŋ giliŋ qeŋgadeeŋ naŋgi Stiiwenoŋ
Anutuwaa qama kooliŋ kokaeŋ jero, “Oo Poŋ Jiisas, gii mono
kokoosona meŋ aŋgoŋ komba!”
60 Kaeŋ jeŋ kemeŋ simiŋ kuma qa gigilaaŋ jero, “Poŋ,
siŋgisoŋgo koi anjuti, iikawaa lombota mono yoŋoo qa-
gianoŋ mende amba!” Kaeŋ jeŋ goroŋ qeŋ komuro. Kiaŋ.

8

Soolnoŋ uumeleeŋ tuuŋ sisiwerowero ama oŋono deeŋgi.

1 Stiiwen qegi komuroti, ii Soolnoŋ kaaŋagadeeŋ moro
sokono. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ sisiwerowero somata
kolooro Jerusalem sitiwaa uumeleeŋ tuuŋ kazi ama oŋoŋgi.
Kawaajoŋ yoŋonoŋ korebore siti mesaoŋ deema Judia ano
Samaria prowins woi ii sokoma keŋgi aposol yoŋonondeeŋ
kaparaŋ koma sitinoŋ laligogi.
2 Ejemba Anutu goda qeŋ waeya meŋ laligogiti,
iyoŋoonoŋga tosianoŋ Stiiwen komurotiwaajoŋ jiŋgeŋ qama
mamaga saama qamoya meŋ kema roŋ koŋgi.
3 *Roŋ koŋgito, Soolnoŋ uumeleeŋ kanageso jaabamagege
meŋ oŋoma miria miria liligoŋ uma uumeleeŋ eja ano emba
ororaaŋ uŋuama giliŋ oŋono kamaagi jero kapuare mirinoŋ
oŋooŋgi. Kiaŋ.

Filipnoŋ Samaria sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

4 Uumeleeŋ ejembanoŋ deema gomaŋ so kema kaŋ liligoŋ
laligogiti, iyoŋonoŋ Oligaa Buŋa jeŋ iikanoŋ ejemba uugia
kuuŋ laligogi.
5 Filipnoŋ Samaria prowinswaa siti moŋnoŋ kemeŋ Hamo-
qeqe Toya Kraistwaa kania jeŋ asariŋ oŋono mogi.
6 Ii jeŋ asariŋ oŋoma aŋgoleto mero letono ejemba tuuŋ
yoŋonoŋ ii iima qaa jeroti, ii uumotooŋ ama geja ama moma
aŋgoŋ koŋgi.
7 Filipnoŋ gawoŋ mero Anutuwaa ku-usuŋanoŋ omeji-
ilaŋ mamaga ii ejemba uugianoŋga oŋotaaro. Oŋotaaro

* **8:3:** Apo 22.4-5; 26.9-11

qa bobolo qama kouma keŋgi. Gawoŋ mero ejemba seiseiya bakagia koomuya kolooŋ meendaŋgoya laligogiti, ii qeaŋgogi.
8 Kaeŋ kolooro Samaria sitinoŋ korisoro uuta kolooŋ ero. Kiaŋ.

Sele galeŋ eja Saimonoŋ umbuqumbuliŋ ano.

9 Korisoro eroto, Samaria siti kanoŋ oweŋ jenaŋ eja moŋ qata Saimon laligoro. Iinoŋ gbani tosaaŋa suuqaŋgoroŋ hamoqeqe gawoŋ meŋ Samaria ejemba waliŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi "Eja uuta koloojeŋ," jeŋ iyaŋaajoŋ moro uro.
10 Ejemba uuta ano kamaaŋqeqeta yoŋonoŋ korebore Saimombaa qaawaajoŋ geja ama moma kokaeŋ jeŋ laligogi, "Anutuwaa esuŋa qata 'Ku-usuŋ somata,' qajuti, iikanoŋ mono eja kawaa uutanoŋ kemerota eja."
11 Saimonoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe gawoŋ ii kambaŋ koriga mero ejembanoŋ waliŋgoŋ laligogi. Kaeŋ ano waliŋgoŋ laligotiwaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaŋ laligogi.
12 Kaeŋ laligogito, Filipnoŋ kaŋ Anutuwaa bentotonoŋ keubombaa Oligaa Buŋa ano Jiisas Kraist qataa kania ii jeŋ asariŋ oŋono. Ii jeŋ asariŋ oŋono ejemba mamaganoŋ Buŋa qaa moma laariŋ uugia meleeŋgi oomulu meŋ oŋono.
13 Kaeŋ aŋgi Saimonoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii moma laariro oomulu meŋ mugi Filipwaa kosianoŋ kaŋ laligoŋ otaaro. Kaeŋ kolooro Filipnoŋ aŋgoleto aiwese somasomata mero asugiro ii iima waliŋgoŋ laligoro. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ Samaria yoŋoo uugianoŋ kemero.

14 Samaria ejembanoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kaeŋ moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti, iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Jerusalem sitinoŋ keno aposol yoŋonoŋ mogi. Yoŋonoŋ ii moma Piito ano Jon meweeŋgoŋ wasiŋ oroŋgi yoŋoonoŋ keni.
15 Kema keuma yoŋoojoŋ ama qama kooliŋ Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemebaatiwaajoŋ Poŋ qisiri.
16 Kania kokaembaajoŋ qisiŋ qama kooliri: Yoŋonoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu meŋ oŋoŋgito, Uŋa Toroyanoŋ yoŋoonoŋga mombaa uutanoŋ mende kemero eeŋ laligogi.
17 Kawaajoŋ qama kooliŋ borogara waŋgianoŋ ani Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero megi. Kiaŋ.

Saimonoŋ Uŋa Toroya sewaŋa memambaajoŋ jero.

18 Aposol yoronoŋ borogara ejemba waŋgianoŋ ani Anutunoŋ iikawaa so Uŋa Toroya yoŋoo uugianoŋ ano Saimonoŋ ii iima moneŋ meŋ kaŋ kokaeŋ irijoro,

19 “Oro mono ku-usuŋ kaaŋa ii nii moŋ noni meŋ borona
daeŋ yoŋoo waŋgianoŋ amaŋati, Uŋa Toroyanoŋ mono
iyoŋoo uugianoŋ kemebaa.”
20 Kaeŋ irijoroto, Piitonoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Ae! Ya-
mageŋ! Giinoŋ Anutuwaa kaleŋa ii moneŋnoŋ sewaŋa
memambaajoŋ jejaŋ. Kawaajoŋ gii mono moneŋgawo gere
sianoŋ kemeba.
21 Goo uuganoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende diŋgoja. Kawaa-
joŋ gii Buŋa qaa kokawaa hoŋa moŋ mende totooŋ mewaga.
22 Kileŋaganoŋga mono uuga meleema Poŋ qama koolina
iinoŋ uumomogaa siŋgisoŋgoya ii mesaonaga.
23 Goo uuganoŋ kobooro tomembombomboŋ kaaŋa juma
saa qeŋ gonja. Siŋgisoŋgoganoŋ mono kasa kaaŋa kokosiiŋ
gono osijaŋ.”
24 Piitonoŋ kaeŋ jeŋ muro owеŋ jenaŋ eja Saimonoŋ
kokaeŋ meleema orono, “Oro mono noojoŋ ama Pombaajoŋ
qama kooliri qaa jejaoti, iikawaa hoŋa moŋ mende koloоŋ
nonaga.”
25 Aposol yoronoŋ Pombaa Buŋa qaa ii siti iikanoŋ naŋgoŋ
jeŋ jeŋ asariŋ oŋomesaoŋ keni. Kananoŋ kema Samaria
prowinswaa gomaŋa gomaŋa liligoŋ ejemba uugia Oligaa
Buŋa qaanoŋ kuuŋ oŋoma laligoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema
keni. Kiaŋ.

Filipnoŋ Afrika eja moŋ ii Buŋa qaa ijoro.

26 Pombaanoŋ gajoba moŋnoŋ Filip qaa kokaeŋ ijoro, “Gii
mono Jerusalem siti mesaoŋ Saut waageŋ kemba. Baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ kana isia (walaga) Gaza taonoŋ ke-
meŋkejuti, mono iikanoŋ kemba.”
27 Kaeŋ ijoro Filipnoŋ afaaŋgoŋ mesaoŋ keno. Kema
Afrika eja moŋnoŋ gomaŋanoŋ eleema keno kananoŋ
mokolooro. Iinoŋ Etiopia kantriwaa kandasi kwiimbaa
jawiŋa uuta koloоŋ emba pombaa jiŋkaroŋ mirianoŋ moneŋ
ano esuhina iwoiya galeŋ koma laligoro. Seliaa iwoiwaajoŋ
ama Juuda eja koloomambaajoŋ amamaaroto, kileŋ Anu-
tuwaa waeya meŋ mepeseemambaajoŋ Jerusalem sitinoŋ
karo.
28 Kaŋ gomaŋanoŋ eleemambaajoŋ hoos karenoŋ uro
hoosnoŋ horogi kananoŋ keno. Iikanoŋ kema gejatootoo eja
Aisaiawaa buk kotuma weeŋgoŋ raro.
29 Kaeŋ kolooro Uŋa Toroyanoŋ Filip saŋe qeŋ muŋ qaa
kokaeŋ ijoro, “Gii mono hoos kare iikawaa kooroŋanoŋ
kema metetereeŋ kemba.”
30 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ ijoro iikanondeeŋ bobogariŋ
kosianoŋ keno. Kema ejanoŋ gejatootoo eja Aisaiawaa
buk iikanoŋa Buŋa qaaya weeŋgoro moro. Moma kokaeŋ

qisiŋ muro, “Qaa weeŋgojaŋi, ii saanoŋ moma asarijaŋ me qaago?”
31 Qisiŋ muro ijoro, “Moŋnoŋ mende jeŋ asariro neeno ii nomaeŋ moma asariwenaga?” Kaeŋ ijoro hoos karenoŋ uro motooŋ rari.
32 *Buŋa Tere weeŋgoroti, ii kokaeŋ,
“Ejanoŋ lama qeŋ kotowombaajoŋ meŋ wanjuti, ii mono iikawaa so osoŋ sororoŋgoŋ ero.
Galeŋanoŋ lama meriaa juya biaŋkatinoŋ motoro kooroŋanoŋ goroŋ qeŋ otoŋa qaa nanji, iwaa so mono mende qama wauŋgoro.
33 Meŋ kamaaŋ mugi moŋnoŋ qaa jakeyanoŋ qaayaa kitia mende naŋgoŋ jero eeŋ laŋ jeŋ tegogi. Namonoŋ laaligoya kaeŋ waŋgi komuro.
Gbiliuruta qaa komuro. Kawaajoŋ moŋnoŋ qa areŋa kanageŋ mende weeŋgoŋ jewaa.”
34 Jawinoŋ ii weeŋgoŋ Filip kokaeŋ qisiŋ muro, “Gejatootoo ejanoŋ qaa ii morowaajoŋ jeja? Ii iyaŋaajoŋ me eja mombaajoŋ jeja? Gii saanoŋ iikawaa kania nijowa.”
35 Kaeŋ qisiŋ muro gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Terenoŋga kanaiŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaniawo jeŋ asariro moro.
36 Kaeŋ amiŋ moma kananoŋ kema apu kosianoŋ keuri kwiin jawiŋanoŋ ijoro, “Iiba, apu bereŋa koi eja. Kawaajoŋ gii saanoŋ oomulu meŋ nomba. Qaa moŋnoŋ aŋgoŋ koma gonja me qaago?”
37 (Kaeŋ ijoro Filipnoŋ jero, “Gii qaa gijojeŋi, ii uuga kuuya Anutuwaanoŋ ama moma laarijaŋi eeŋ, ii saanoŋ amaŋa.” Jero qaa kokaeŋ meleeno, “Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooja, niinoŋ ii moma laarijeŋ.”
38 Kaeŋ meleema jeŋ kotoro hoos kare somoŋgogi aŋgarakuŋ apunoŋ kemeŋ Filipnoŋ oomulu meŋ muro.
39 Ii meŋ muro apunoŋga kouri Pombaa Uŋa Toroyanoŋ Filip wano uma aliro kwiin jawiŋanoŋ ii mombo mende iiro. Mende iiroto, toroqeŋ korisoro qaganoŋ gomaŋ baloŋanoŋ Etiopia keno.
40 Filipnoŋ aliŋ kema taoŋ qata Asdod kanoŋ asugiro mokoloogi. Iikanoŋadeeŋ toroqeŋ taoŋa taoŋa liligoŋ kanoŋ Oligaa Buŋa qaanoŋ ejemba uugia kuuŋ kema laligoŋ Sisaria taonoŋ kouro. Kiaŋ.

9

Poŋnoŋ Sool asugiŋ muro uuta meleeno.
Apo 22.6-16; 26.12-18

* **8:32:** Ais 53.7-8

1 Kambaŋ biiwia kanoŋ Soolnoŋ uugere qaganoŋ nama uu
selia bolaŋ qetano Pombaa gowokouruta unuŋ ureeŋ oŋoma
laligoro. Kaeŋ laligoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa iwaanoŋ keno.
2 Iwaanoŋ kema kokaeŋ kuuŋ qisiro, “Kana gbilia otaaŋ
laligojuti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koriganoŋ Damaskas siti-
noŋ laligoju. Kawaajoŋ niinoŋ saanoŋ endu kema moŋgama
oŋoma moŋ mokoloomaŋati, ii mono somoŋgoŋ wama
Jerusalem sitinoŋ kamaŋa. Damaskas sitinoŋ Juuda nonoo
qamakooli miri galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ ii aŋgoŋ koma
oŋombubotiwaajoŋ mono jenteego tere ooŋ nona meŋ kema
qendeema oŋomaŋa.” Kaeŋ jero ooro meŋ keno.
3 Kananoŋ kema kema Damaskas siti dodowimambaajoŋ
ano iwoi moŋ uulaŋawo kokaeŋ kolooro: Asamararaŋ moŋ
Siwenoŋga oobili kaaŋa asugiŋ kamaaŋ liligoŋ muro.
4 Liligoŋ muro tama namonoŋ kemeŋ eŋ otoŋ moŋ moro
qaa kokaeŋ ijoro, “Sool Sool, gii mono naambaajoŋ sisi-
werowero qaganoŋ ama nonjaŋ?”
5 Kaeŋ ijoro Soolnoŋ qisiŋ jero, “Poŋ, gii moronoŋ?”
Kaeŋ jero meleeno, “Nii Jiisas sisiwerowero qaganoŋ ama
nomakejaŋi, nii mono ii.
6 Ii koloojento, saanoŋ waama sitinoŋ kemba. Iikanoŋ
kema naa iwoiga ambagati, moŋnoŋ iikawaa bujuya gi-
jowaa.”
7 Eja iwo keŋgiti, iyoŋonoŋ qaagia bogoro totomiŋ naŋgi.
Yoŋonoŋ qaa otoŋ oŋanoŋ mogito, eja moŋ mende iigi.
8 Qaa meleeno Soolnoŋ namonoŋga waaroto, jaaya uuŋ
iwoi moŋ mende iima titou kuuŋ nano. Kaeŋ nano borianoŋ
meŋ Damaskas sitinoŋ wama keŋgi.
9 Keŋgi weeŋ karooŋ kawaa so titou rama apu me nene
moŋ mende neŋ eeŋ raro. Kiaŋ.

Ananaiasnoŋ Sool oomulu meŋ muro.

10 Damaskas sitinoŋ Jiisaswaa gowoko moŋ qata Anana-
ias laligoro. Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ unja iiro
“Ananaias!” qaro. Qata qaro jero, “Oo Poŋ, nii koi rajeŋ.”
11 Kaeŋ jero Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, “Gii mono waama kana
qata Kana Dindiŋa jeŋkejuti, iikanoŋ kemba. Iikanoŋ kema
Juudaswaa mirinoŋ uma Tarsus eja qata Soolwaajoŋ qisiwa.
Moba, iinoŋ nii qama kooliŋ noma raja.
12 Qama kooliŋ rama uutanoŋ jaameleeŋ unja moŋ kokaeŋ
iiro: Eja qata Ananaiasnoŋ miria uutanoŋ kouma jaaya
mombo toowaatiwaajoŋ boria waŋanoŋ ambaa.”
13 Poŋnoŋ qaa kaeŋ ijoro kokaeŋ meleeno, “Oo Poŋ,
ejemba mamaganoŋ eja iikawaa sunduya jedaborogi mobe.
Iinoŋ Jerusalem sitinoŋ goonoŋ kanagesouruga soraaya ii
mamaga unuŋ ureeŋ oŋoma laligoro.

14 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋonoŋ nemuŋ koma kuusuŋ mugi Damaskas siti kokanoŋ kaaŋagadeeŋ gawoŋ iikayadeeŋ memambaajoŋ karo. Ejemba goo qaga qama kooliŋkejoŋi, iinoŋ mono nono korebore nonoma somoŋgoŋ nonomambaajoŋ moja."

15 Kaeŋ meleenoto, Poŋnoŋ kokaeŋ ijoro, "Niinoŋ eja ii meweeŋgoŋ mube qana bosima noo manja qeŋ laligowaa. Kaeŋ laligoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ noo Buŋana jeŋ seiro Israel ano waba kantri ejembanoŋ momakebuya. Qaa jakeya jakeya kanoŋ horogi eja poŋ mamaga yoŋoo jaagianoŋ keuma noo Buŋana iŋijoro mobuya. Kawaajoŋ mono kileŋ kemba.

16 Iinoŋ qana bosima kawaajoŋ siimbobolo mamaga mobaa. Niinoŋ iikawaa areŋa qendeema mumambaajoŋ mojeŋ."

17 Kaeŋ ijoro Ananaiasnoŋ kema miri iikawaa uutanoŋ uma borowoita Soolwaa waŋanoŋ ama ijoro, "Sool alana, kana somatanoŋ kana Jiisasnoŋ asugiŋ gonoti, Poŋ iikanoŋ mono wasiŋ nono kajeŋ. Goo jaaganoŋ mombo tooro Uŋa Toroyanoŋ uuga saa qewaatiwaajoŋ nijoro kajeŋ."

18 Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ iwoi sunuyawo tani kanoŋ jaayanoŋga tama kamaadabororo jaaya tooro. Jaaya tooro uuro asariro waaro. Waama jero oomulu meŋ muro.

19 Oomulu meŋ muro nene neŋ kotiiro. Soolnoŋ kotiiŋ gowoko yoŋoo batugianoŋ Damaskas sitinoŋ weeŋ tosaaŋa laligoro. Kiaŋ.

Soolnoŋ Damaskas sitinoŋ Buŋa gawoŋ mero.

20 Laligoŋ iikanoŋa waama Juuda yoŋoo qamakooli miria miria kanoŋ uma Jiisaswaa kania jeŋ asariŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ iŋijoro, "Jiisasnoŋ Anutuwaa meria kolooja."

21 Kaeŋ iŋijoro moma kuuya yoŋonoŋ aaruŋ waliŋgoŋ jegi, "Jerusalem sitinoŋ qa ii qama kooligiti, eja koi kanoŋ ii uŋuŋ ureeŋ oŋoma laligoro me qaago? Kaaŋiadeeŋ koi kanoŋ karoti, ii mono nono somoŋgoŋ nunuama jigo gawoŋ galeŋ waŋa yoŋoo borogianoŋ nonoomambaajoŋ karo. Kawaajoŋ mono nomaeŋ letoma aŋo Anutuwaa qaa iikayadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja?"

22 Kaeŋ jegito, Anutunoŋ Sool esuŋmumu muro mombo kotiiŋ laligoro. Kotiiŋ laligoŋ Juuda ejemba Damaskas sitinoŋ laligogiti, iyoŋoo uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, "Jiisasnoŋ oŋanoŋ Anutuwaanoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooja." Qaa ii jeŋ kotiiŋ kania qendeema laligoro yoŋonoŋ kiko qeŋ qaa ii qewagowombaajoŋ amamaaŋ laligogi.

23 *Weeŋ mamaga tegoro Juuda yoŋonoŋ ajoroon qaa
gawoŋ meŋ Sool qegi komuwaatiwaajoŋ aŋgonaŋ aŋgi.
24 Aŋgonaŋ aŋgito, iikawaa bujuya ii Soolwaa gejianoŋ
kemero moro. Soolnoŋ Damaskas siti mesaomambaajoŋ
ano iikanoŋ qegi komuwaatiwaajoŋ siti kiropo naguyanoŋ
iwaajoŋ asaga gomantiiŋa jaa galeŋ meŋ laligogi.
25 Kaeŋ meŋ laligogito, gowokourutanoŋ gomantiiŋa
moŋnoŋ konde (misa) somata meŋ kasanoŋ somoŋgoŋ Sool
kondenoŋ ama siti sopawaa ootanoŋga aŋgi kemeŋ keno.
Kiaŋ.

Soolnoŋ Jerusalem tatawaga kema laligoro.
26 Soolnoŋ kema Jerusalem sitinoŋ keuma Jiisaswaa
gowokouruta yoŋowo batogoŋ toroqeroto, kuuya yoŋonoŋ
Sool gowoko koloon laligoroti, ii mende moma laarigitiwaa-
joŋ ama iwaajoŋ toroko mogi.
27 Toroko mogito, eja qata Barnabas iinoŋ ala meŋ muŋ
kalaŋ koma wama aposol yoŋoonoŋ kema qendeema sun-
duya kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋono, "Sool eja koi kanoŋ kananoŋ
karo Poŋnoŋ asugiŋ muro iiro qaaya ijoro ano kanageŋ
Jiisaswaa qata ii Damaskas sitinoŋ jeŋ asariŋ uugia kotakota
kuuŋ laligoro."
28 Sunduya kaeŋ jeŋ asariŋ oŋono yoŋowo toroqeŋ
Jerusalem siti uutanoŋ liligoŋ awasaŋkaka nama Pombaa
qata asuganoŋ qama ejemba uukuukuu kotakota ama oŋoma
laligoro.
29 Ii ama oŋoma laligoŋ Juuda ejemba Griik qaa moma lali-
gogiti, iyoŋowo amiŋ moma mondoŋgosi qaa meleŋqeleeŋ
anoto, yoŋonoŋ Sool kaparaŋ koma qegi komuwaatiwaajoŋ
mogi.
30 Ii batogi alaurutanoŋ Sool mokoloon wama Sisaria
taonoŋ kema nama wasigi yaŋodeeŋ toroqeŋ kolokoloo
taoŋa qata Tarsus kanoŋ keno. Kiaŋ.

Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ luaenoŋ laligogi.
31 Soolnoŋ uuta meleeno iikawaa gematanoŋ uumeleeŋ
kanageso kuuya Judia, Galili ano Samaria prowins sokoma
laligogiti, iyoŋonoŋ luae mokoloogi Uŋa Toroyanoŋ ii meŋ
kotiiŋ naŋgoŋ oŋono laligogi. Kaeŋ metulaŋgoŋ Pom-
baa qaaya uuguwombotiwaa keegia moma gawoŋ megi
uumeleeŋ kanagesogianoŋ somariiŋ seiro laligogi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Lida eja moŋ meŋ qeaŋgoro.
32 Piitonoŋ gomaŋa gomaŋa liligoŋ Jiisaswaanoŋ kanageso
soraaya iŋiima kema laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ taoŋ qata Lida
kanoŋ keuro.

---

* **9:23:** 2 Kor 11.32-33

33 Keuma kanoŋ eja moŋ qata Ainias mokolooro. Bakaya
koomuya kolooro duŋnondeeŋ eŋ laligoro gbani 8 tegoro.
34 Piitonoŋ ii mokoloon kokaeŋ ijoro, “Ainias, Jiisas Kraist-
noŋ gii meŋ qeaŋgoŋ gonja. Kawaajoŋ mono waama tambo-
maeega meŋ kululuuwa.” Kaeŋ ijoro iikanondeeŋ waaro.
35 Kaeŋ kolooro Lida ano Saaron ejemba kuuya yoŋonoŋ ii
iima uugia meleema Pombaanoŋ qokotaagi. Kiaŋ.

Piitonoŋ Jopa kema Tabita meŋ gbiliro.

36 Jopa taonoŋ gowoko emba moŋ qata Tabita laligoro.
(Qa ii Griik qaanoŋ Dorkas, ananaa qaanoŋ nembaro,
Iŋglis qaanoŋ deer.) Iinoŋ kambaŋ so gawoŋ awaa awaa
meŋ kaleŋ seiseiya mendeema ejemba kamaaŋqeqeta ilaaŋ
oŋoma laligoro.
37 Piitonoŋ gomaŋ kanoŋ laligoro Tabitanoŋ kambaŋ
iikanoŋ ji koloon muro komuro. Komuro qamoya soŋgbama
meŋ miri uuta moŋnoŋ uma aŋgi.
38 Lida ii Jopa taoŋ kosianoŋ raro. Kawaajoŋ Piitonoŋ Lida
laligoroti, gowoko yoŋonoŋ ii moma eja woi wasiŋ oroŋgi
kema Piito kokaeŋ qisiŋ muri, “Gii mono uulaŋawo kana
norowo Jopa taonoŋ kemboŋa.”
39 Qisiŋ muri iikanondeeŋ afaaŋgoŋ yorowo keŋgi. Kema
keugi qamo miri uutanoŋ erotiwaanoŋ wama ugi. Ugi emba
malo kuuya Piito liligoŋ saama Dorkasnoŋ yoŋowo laligoŋ
opo maleku uuŋ meŋ oŋonoti, ii qendeema mugi.
40 Qendeema mugito, Piitonoŋ jero kuuya yoŋonoŋ kemed-
aborogi simiŋ kuma qama kooliro. Qama koolindaboroŋ
qamo jaasewaŋ qeŋ kokaeŋ ijoro, “Tabita, mono waaba.”
Kaeŋ ijoro jaaya uuŋ Piito iima waama raro.
41 Raro Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waama nano.
Nano uumeleeŋ alauruta ano emba malo oŋoono ugi. Ugi
koomunoŋga gbiliŋ waaroti, emba ii jaasewaŋgianoŋ ano
iigi.
42 Iikawaa buju qaa ii Jopa uutanoŋ miri so keno moma
ejemba mamaganoŋ kanaiŋ Poŋ moma laariŋ mugi.
43 Piitonoŋ Jopa kanoŋ somaŋa tosaaŋa toroqeŋ laligoŋ
Saimombaa mirinoŋ rama ero. Eja ii kana esu mewutiwaa-
joŋ bulmakao selia orasiŋ soŋgbama meagoŋ laligoro. Kiaŋ.

10

Korniliusnoŋ Piito qaro karo uuta meleeno.

1 Taoŋ qata Sisaria kanoŋ kawali galeŋ wabaya moŋ qata
Kornilius laligoro. Iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata
“Italiwaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja
100 yoŋoo galeŋgia laligoro.

2 Iinoŋ sumaŋuruta kuuya yoŋowo Anutu goda qeŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Juuda ejemba wanaya yoŋoojoŋ kaleŋ seiseiya oŋoma Anutu pororo qama kooliŋ laligoro.
3 Mare moŋnoŋ 3 kilok kawaa so kolooro Poŋnoŋ Kornilius kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ iiro. Uŋa ii tororo iima iikanoŋ Anutuwaanoŋ gajoba moŋnoŋ mirianoŋ uro iiro. Gajoba kanoŋ uma "Kornilius!" jeŋ qata qaro.
4 Kaeŋ qaro gajoba iigigiiŋ sombuya moma ijoro, "Somatana, naambaajoŋ koi kajaŋ?" Kaeŋ ijoro meleeno, "Gii qama kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja. Gii ejemba wanaya kaleŋa kaleŋa mendeema oŋomakejaŋi, ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ nono kajeŋ.
5 Kawaajoŋ mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno eja qata Saimon, qata moŋ Piito qajuti, iiga wama kawu.
6 Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja qata Saimon iwaa mirinoŋ kowe goraayanoŋ laligoja."
7 Siwe gajobanoŋ Kornilius qaa kaeŋ ijoŋ mesaoŋ keno. Mesaoŋ keno weleŋqeqeya woi oroono kari. Kari koipuya manjaqeqe eja moŋ kosianoŋ kaparaŋ koma Anutu motooŋgara goda qeŋ laligoriti, ii kaaŋagadeeŋ oono karo.
8 Kagi gajobawaanoŋ qaa ii kuuya iŋijoro wasiŋ oŋono Jopa taonoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poŋnoŋ Piito kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro.

9 Eja yoŋonoŋ kananoŋ keŋgi gomaŋ ano taoŋ dodowigi weeŋ biiwia kanoŋ Piitonoŋ miri uuta moŋ eu kanoŋ uma nama qama kooliro.
10 Nama qama kooliŋ nenewaa komuŋ iwoi nemambaajoŋ moma jero oogi. Oogi kambaŋ kanoŋ Pombaa umbeumbeŋanoŋ qero rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro:
11 Siwenoŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo taaŋa somataa tani kaaŋa kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ naŋgowuyaga, iikawaa tani kaaŋa balonoŋ kamaaro.
12 Iwoi iikawaa uutanoŋ oro kania kania ragi. Oro tosianoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ kemakeju. Tosianoŋ wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju. Kaaŋagadeeŋ kooŋa kooŋa kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi kaaŋa kaaŋa ii opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi.
13 Kamaagi iikanoŋ qa moŋ kolooŋ qaa kokaeŋ ijoro, "Piito, gii mono waama iwoi koi qeŋ ooŋ newa."
14 Kaeŋ ijoroto, Piitonoŋ jero, "Oo Poŋ, kaeŋ qaago totooŋ! Ii qizimiziŋawo. Nii kambaŋ moŋnoŋ iwoi aŋgonjorayawo ii mende newe. Nii iikawaajoŋ arokuukuu mojeŋ."

15 Kaeŋ ijoro qa iikanoŋ mombo koloon iwaajoŋ jero,
“Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa qata
aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.”
16 Iwoi kaaŋa ii mombo asugiro indiŋa karooŋ kolooro.
Indiŋa karooŋ kolooro iikanondeeŋ opo ii mombo horogi
Siwenoŋ uro.
17 Piitonoŋ jaameleeŋ uŋa ii iima iikawaa kaniaajoŋ kiko
qeŋ momambaajoŋ moma bimbimgoŋ raro. Kaeŋ raro
kambaŋ iikanondeeŋ Korniliusnoŋ eja wasiŋ oŋono kaŋ
Saimombaa miri moŋgama kawaajoŋ qiqisi ama mokoloon
kouma miri naguyanoŋ naŋgi.
18 Miri naguyanoŋ nama kokaeŋ qama qisigi, “Saimon
qata moŋ Piito qajuti, iinoŋ miri koi kanoŋ laligoja me
qaago?”
19 Piitonoŋ toroqeŋ jaameleeŋ uŋa iikawaa kaniaajoŋ
moma bimbimgoŋ raro Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ ijoro, “Moba,
eja karoonoŋ kaŋ gii moŋgama gonju.
20 Niinoŋ eja ii wasiŋ oŋombe koi kaju. Kawaajoŋ
mono keteda koi waama kemeŋ uuwoi ezelobezelo mesaoŋ
yoŋowo kemba.”
21 Kaeŋ ijoro Piitonoŋ eja iyoŋonoŋ kemeŋ iŋijoro, “Mobu,
oŋo eja moŋganjuti, niinoŋ ii koloojeŋ. Mono naambaajoŋ
kaju?”
22 Iŋijoro meleeŋgi, “Kawali galeŋ Kornilius ii eja dindiŋa
kolooja. Iinoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro Juuda
ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ goda uuta qeŋ muŋkeju. Anu-
tuwaa gajoba toroya moŋnoŋ asugiŋ muŋ kokaeŋ jeŋ kotoro
moro, ‘Gii mono qele ama Piito koma horoŋ muna miriganoŋ
uma qaa uutanoŋga jewaati, ii geja ama moba.’ ”
23 Kaeŋ meleeŋgi horoŋ oŋono miri uutanoŋ ugi kalaŋ
koma oŋono ainjoloŋ rama egi. Egi gomaŋ ano Piitonoŋ
waama yoŋowo keno. Jopa taoŋ kanoŋa ala tosaaŋa uŋuano
iwo motooŋ keŋgi. Kiaŋ.

Piitonoŋ waba ejemba yoŋowo ajoroogi.

24 Motooŋ kema somaŋa motooŋgo eŋ kema laligoŋ Sisaria
taonoŋ keugi. Keugi Korniliusnoŋ yoŋoojoŋ mamboma
laligoro. Kaeŋ laligoŋ tinitosa ano alauruta awaa ii koma
horoŋ oŋono mirianoŋ ajoroon ragi.
25 Keuma Piitonoŋ mirinoŋ umambaajoŋ ano Kornilius-
noŋ waama kamaaŋ joloŋa jeŋ kanianoŋ kemeŋ usugoŋ
muro.
26 Usugoŋ muroto, Piitonoŋ borianoŋ meŋ kobibiiro waaro
kokaeŋ ijoro, “Mono waaba, nii kaaŋiadeeŋ baloŋ ejaga
koloojeŋ.”

27 Kaeŋ ijoro iwo amiŋ moma miri uutanoŋ uri ejemba
mamaganoŋ ajoroon ragiti, ii iŋiiro.
28 Iŋiima kokaeŋ iŋijoro mogi, “Oŋo Juuda ejemba nonoo
kanianana moju. Juuda nono ejemba wabaya oŋoo mirinoŋ
uma oŋowo ainjoloŋ rarawaa soŋgo ero amamaaŋkejoŋ. Ii
amamaaŋkejonto, Anutunoŋ qaaya moŋ qendeema noma
kokaeŋ nijoro, ‘Giinoŋ ejemba ii me woi yoŋoo qagia ii
aŋgonjora arokuukuuyawo kaeŋ mende qaba.’
29 Kawaajoŋ oŋo qele ama koma horoŋ noŋgi niinoŋ
mende qotogoŋ kaŋ koujeŋ. Kouma kokaeŋ qisijeŋ: Oŋo
mono naambaajoŋ qele ama koma horoŋ noŋgi? Ii saanoŋ
jegi momaŋa.”
30 Kaeŋ iŋijoro moma Korniliusnoŋ meleeno, “Nii mare
moŋnoŋ kambaŋ kokaamba 3 kilok kanoŋ mirinanoŋ rama
qamakooli gawoŋ meŋ laligoŋ koube kete somaŋa 4 kolooja.
Qamakooli gawoŋ meŋ laligowe iikanoŋadeeŋ eja moŋ se-
lekopaaya asamararaŋawo kanoŋ asugiŋ bananoŋ nano.
31 “Bananoŋ nama kokaeŋ nijoro, ‘Kornilius, gii qama
kooliŋ laligona qaaga Anutuwaanoŋ uro moro awaa kolooja.
Gii kaleŋa kaleŋa ejemba wanaya mendeema oŋomakejaŋi,
ii Anutunoŋ moma aŋgoŋ koma goojoŋ romoŋgoŋ wasiŋ
nono kajeŋ.
32 Kawaajoŋ mono keteda koi qele ana Jopa taonoŋ keno
eja qata Saimon, qata moŋ Piito qajuti, iiga wama kawu.
Iinoŋ oro selianoŋ gawoŋ meme eja Saimon iwaa mirinoŋ
kowe goraayanoŋ laligoja.’
33 “Kaeŋ nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ iikanondeeŋ qele
ambe goonoŋ kagi. Giinoŋ qaana moma kajaŋiwaajoŋ uuna
qeaŋgoja. Poŋnoŋ qaa kuuya jewagiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gonoti,
giinoŋ ii saanoŋ jena mobona. Nono kuuya keteda koi
iikawaajoŋ ajoroon Anutuwaa jaasewaŋanoŋ koi rajoŋ.”
Kiaŋ.

Piitonoŋ Korniliuswaa mirinoŋ Buŋa qaa jero.

34 *Korniliusnoŋ kaeŋ jero Piitonoŋ kanaiŋ kokaeŋ jero,
“Ahaa! Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋiisosoroon
tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ
nonomakeja. Iwaa jaanoŋ moŋnoŋ aŋgonjorayawo mende
kolooja. Niinoŋ ii keteda koi oŋanoŋ moma kotojeŋ.
35 “Kaeŋ qaagoto, ejemba tuuŋa tuuŋa kuuya noŋoo
batunananoŋ daeŋ yoŋoonoŋga moŋnoŋ Anutu waeya meŋ
mepeseeŋ kaiyakayanoŋ kana dindiŋa otaaji, iinoŋ mono
Anutuwaa jaanoŋ sokonja.

---

* **10:34:** Dut 10.17

36 Jiisas Kraistnoŋ ejemba kuuya ananaa Poŋnana koloon luae qeŋ nonomakeji, Anutunoŋ Buŋa qaaya ii Israel kanageso nonoonoŋ ano karo. Buŋa iikanoŋ karo nono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligojoŋ.
37 Jonoŋ ejemba uugia kuuŋ kokaeŋ jero, 'Oŋo mono uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa.' Kaeŋ jero kawaa gematanoŋ qaa ii Galili prowinsnoŋ kanaiŋ jegi seiŋ kema Judia prowinsnoŋ keuma kuuya sokono. Oŋo ii modaboroju.
38 "Anutunoŋ Uŋa Toroya Nazaret eja Jiisaswaa uutanoŋ maaro ku-usuŋ buŋa qeŋ aoŋ gomaŋ so liligoŋ laligoroti, ii iwo nano kema ejemba kiaŋkomuŋ oŋono. Kileŋaa Toyanoŋ ejemba esuŋanoŋ somoŋgoŋ horoŋ oŋono kemegiti, iinoŋ ii kuuya meŋ qeaŋgoŋ oŋondabororo.
39 Iwoi ii Juuda nonoo gomanoŋ ano Jerusalem sitinoŋ ama meŋ laligoro gere batuyanoŋ mondoŋ qegi komuro. Nono ii kuuya iima naŋgoŋ jeŋ daŋgunuya koloon nanjoŋ.
40 Komuŋ ero somaŋa karooŋ kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro waaro. Waama indiŋa mamaga ejemba asugiŋ oŋono.
41 "Iinoŋ ejemba tuuŋ kuuya yoŋoojoŋ mende asugiroto, Anutunoŋ waladeeŋ nono meweeŋgoŋ nonono Jiisasnoŋ koomu-noŋga waama laligoroti, kambaŋ iikanoŋ iwo qaa amiŋ moma nembanene aŋgoŋ neŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ asugiro nono iikawaa qaaya naŋgoŋ jeŋ namakejoŋ.
42 Kaeŋ naniŋ Jiisasnoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, 'Anutunoŋ kuuŋ nono niinoŋ ejemba laligojuti ano komugiti, iyoŋoo jenteego Togiaga koloojeŋ. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono noo kaniana ii ejemba tuuŋ so yoŋoonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowu.'
43 Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ muŋ qata qamakejuti, Anutunoŋ mono qa ii moma yoŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbamakeja. Iwaa kania kaeŋ eji, ii gejatootoo ejemba kuuya yoŋonoŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oogita eja." Kiaŋ

Uŋa Toroyanoŋ waba ejemba yoŋoonoŋ kamaaro.

44 Piitonoŋ qaa kaeŋ jeŋgadeeŋ nano Uŋa Toroyanoŋ ejemba geja ama mogiti, iyoŋoo uugianoŋ kemero.
45 Anutunoŋ Uŋa Toroya kaleŋa ii waba ejemba yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ maaro kemeroti, ii Piitowaa alaurutanoŋ iima aarugi. Juuda ejemba selegianoŋ Anutuwaa aiwese meŋ kotogi uugia meleema Jiisas moma laariŋ Piito otaaŋ kaŋ ragiti, iyoŋonoŋ mono aaruŋ kokaembaajoŋ waliŋgogi:
46 Yoŋonoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo qaagia morota morota kanaiŋ jeŋ Anutu mepeseegi. Kawaajoŋ waliŋgogi Piitonoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋoma jero,

47 “Yoŋonoŋ Uŋa Toroya ii nononoŋ aniŋ kaaŋa aŋgoŋ
koma buŋa qeŋ aojuti, ii mojoŋ. Kawaajoŋ ii saanoŋ
oomulu meŋ oŋoniŋ sokombaa. Ii aniŋ moronoŋ qotogoŋ
nononaga?”
48 Kaeŋ jeŋ jeŋ kotoŋ oŋono Piitowaa alaurutanoŋ nama
Jiisas Kraistwaa qatanoŋ Kornilius sumaŋuruta oomulu meŋ
oŋoŋgi. Oomulu meŋ oŋoŋgi Piito aŋgoŋ koma mugi toroqeŋ
weeŋ tosaaŋa yoŋowo laligoro. Kiaŋ.

11

Piitonoŋ Jerusalem kema gawoŋaa sunduya jero.

1 Waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ qaa
meŋ aŋgoŋ koŋgiti, iikawaa bujuya ii aposol ano uumeleeŋ
alaurugia Judia prowins sokoma laligoŋ mogi.
2 Kawaajoŋ Piitonoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema uro Juuda
selegianoŋ Anutuwaa aiwese meŋ kotogi uugia meleeŋgiti,
iyoŋonoŋ jejewili (jaaliki) ama jeŋ mugi.
3 Jeŋ muŋ kokaeŋ ijogi, “Waba kantri eja Anutuwaa aiwe-
sewo mende laligojuti, gii mono naambaajoŋ kema yoŋowo
ainjoloŋ rama nembanene nena? Ii mende sokonja.”
4 Kaeŋ ijogi kanakanai-yanoŋga kanaiŋ iwoi kolooroti, ii
korebore areŋawo jeŋ asariŋ oŋoma kokaeŋ iŋijoro,
5 “Niinoŋ Jopa sitinoŋ laligoŋ qama kooliwe Pombaa um-
beumbeŋanoŋ nuro rama jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iibe:
Siwenoŋ aantano iwoi somata moŋ kamaaro. Iwoi ii opo
taaŋa somataa tani kaaŋa kolooro. Gajoba yoŋonoŋ iwoi
iikawaa waŋgoŋa 4 iikanoŋ meŋ naŋgowuyaga, iikawaa tani
kaaŋa noo kosonanondeeŋ kamaaŋ ero.
6 Kamaaŋ ero iwoi iikawaa uutanoŋ tororo iibe oro kania
kanianoŋ ragi. Oro tosaaŋa ii namonoŋ kana 4:yanoŋ riiŋ
kemakeju. Tosaaŋa kawalia geregiawo kolooju. Tosianoŋ
wosogianoŋ kondondoŋgoŋ kemakeju. Kaaŋagadeeŋ kooŋ
kania kania kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, iwoi iikaaŋa ii
opo iikawaa uutanoŋ motooŋ kamaagi iŋiibe.
7 Iŋiibe qa moŋ kaaŋagadeeŋ koloon kokaeŋ nijoro mobe,
‘Piito, mono waama iwoi koi qeŋ ooŋ newa.’
8 “Kaeŋ mobeto, niinoŋ kokaeŋ jewe, ‘Oo Poŋ, nii iikawaa-
joŋ arokuukuu mojeŋ. Iwoi qizimiziŋ aŋgonjorayawo kaaŋa
ii kambaŋ moŋgeŋ noo buunanoŋ mende oosiriro. Kawaa-
joŋ ii mono mende totooŋ nemaŋa.’
9 Kaeŋ jewe qa iikanoŋ mombo Siwenoŋga koloon kokaeŋ
nijoro, ‘Anutunoŋ iwoi jeŋ konjoratiro eji, giinoŋ iikawaa
qata aŋgonjorayawo kaeŋ mende qaba.’
10 Iwoi kaaŋa ii indiŋa karooŋ kolooro. Kaeŋ kolooro iwoi
kuuya ii mombo horogi Siwenoŋ eleema uro.

11 Uma ayayooga kono kambaŋ iikanoŋadeeŋ Korniliusnoŋ Sisaria taonoŋga eja karooŋ wasiŋ oŋono noonoŋ kagiti, iyoŋonoŋ miri raniŋi, iikawaa naguyanoŋ naŋgi.
12 “Naguyanoŋ naŋgi Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono mobe, ‘Gii mono uuwoi ezelobezelo yakariŋ yoŋowo kemba.’ Qaa ii mobe uumeleeŋ alauruna 6 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Jopa mesaoŋ niwo Sisaria taonoŋ keniŋ. Sisaria keuma kawali galeŋ iikawaa mirinoŋ uniŋ.
13 Uniŋ qaa sundu kokaeŋ meŋ nonono, ‘Gajoba moŋnoŋ noo mirinoŋ asugiro iibe nama kokaeŋ nijoro: Gii mono Jopa gomanoŋ qele ama eja qata Saimon, qata moŋ Piito ii wama kawu.
14 Iinoŋ kaŋ Buŋa qaa jero gii ano sumaŋuruganoŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgi kuuya hamo qeŋ oŋono letombu.’
15 “Sundu ii meŋ nonono niinoŋ kanaiŋ Buŋa qaa jewe. Ii jewe mogi Uŋa Toroyanoŋ kanakanaiyanoŋ nonoo uunananoŋ kemeroti, mono iikawaa so geja ama mogi iyoŋoo uugianoŋ kaaŋgadeeŋ kemero.
16 *Iinoŋ kemero iibe iikanondeeŋ Pombaa qaa moŋ noo momonoŋ kouro romoŋgowe. Qaa ii kokaeŋ, ‘Jonoŋ oo tooŋnoŋ mulu meŋ oŋonoto, niinoŋ Uŋa Toroya uugianoŋ ama iikanoŋ mulu meŋ oŋomaŋa.’
17 Nononoŋ Poŋ Jiisas Kraist moma laariŋ muniŋ Anutunoŋ kaleŋa nononoti, ano yoŋonoŋ moma laarigi Anutunoŋ kaleŋa iigadeeŋ yoŋoo uugianoŋ kaaŋagadeeŋ ano. Kawaajoŋ ama nii kaaŋanoŋ mono nomaeŋ Anutu ku-usuŋ Toya batogoŋ qetama mubenaga? Iinoŋ kaeŋ ama oŋonota niinoŋ aŋgoŋ koma mumambaajoŋ amamaawe.”
18 Piitonoŋ sunduya kaeŋ jero moma uugia olomooro bonjoŋ kolooro Anutu mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Oŋanoŋ, nono uunana meleema laaligo kotigaa buŋaya koloojoŋ mojonto, Anutunoŋ kana motooŋgo ii waba kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋonota eja. Ii mono keteda koi asariŋ moma kotojoŋ.” Kiaŋ.

Waba kantrinoŋ uumeleeŋ tuuŋ mutuya kolooro.

19 *Stiiwen qegi komurotiwaajoŋ ama kakasililiŋ kolooro uumeleeŋ ejembanoŋ deema liligoŋ kema kagi. Kema kagi tosianoŋ kowe goraayanoŋ Fonisia gomanoŋ keŋgi. Tosianoŋ kowe kotoŋ wato qata Saiprus kanoŋ keŋgi. Tosianoŋ Siria prowinswaa sitia qata Antiokia keŋgi. Kaeŋ deema keŋgito, ejemba batugianoŋ Jiisaswaa Buŋa qaa ii Juuda ejembagadeeŋ iŋijogi mogi. Waba kantri ii mende iŋijogi.

---

* **11:16:** Apo 1.5 * **11:19:** Apo 8.14

20 Mende iŋijogito, Saiprus ano Sairini eja tosianoŋ yoŋoo batugianoŋ laligogi. Yoŋonoŋ waba balonoŋ somariiŋ Antiokia sitinoŋ kouma baloŋ toya yoŋowo Griik qaanoŋ amiŋ moma Poŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋa ii kaeŋ Juuda qaago yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoŋgi.

21 Ii jeŋ asariŋ oŋoŋgi Poŋnoŋ yoŋowo laligoro kuusuŋanoŋ ejemba uugia kuuŋ oŋono mamaga yoŋonoŋ Poŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema iwaanoŋ qokotaagi tuuŋgia somariiŋ somata kolooro.

22 Kaeŋ kolooro iikawaa bujuyanoŋ kema Jerusalem kanageso yoŋoo gejagianoŋ kemero mogi. Ii moma Barnabas wasigi Antiokia sitinoŋ keno.

23 Kema keuma Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋono qeaŋgogiti, ii jaayanoŋ iima moro uro aisooŋ qambaŋmambaŋa kokaeŋ jero, “Oŋo mono korebore uugia meŋ kululuuŋ kotiiŋ Pombo qokotaaŋ nambu.”

24 Barnabasnoŋ eja awaa kolooro Uŋa Toroyanoŋ uuta saa qero uuwoi yakariŋ gema qeŋ uuta kuuya kanoŋ Jiisas moma laariŋ muŋ laligoro. Kawaajoŋ ejemba mamaganoŋ uugia meleema Pombaa tuuŋnoŋ toroqegi somariiro.

25 Barnabasnoŋ Antiokia mesaoŋ Sool moŋgamambaajoŋ Tarsus taonoŋ keno.

26 Kema mokoloon wano Antiokia sitinoŋ kari. Kaŋ iikanoŋ motooŋgara gbani motooŋgo kuuya laligoŋ zioz gawoŋ meŋ uugia meleeŋgiti, ii tuuŋa tuuŋa kuma oŋoni ejemba mamaganoŋ momo meŋ uu wombogianoŋ aŋgi. Antiokia ejembanoŋ mutuya kanaiŋ gowoko qagia Kraistwaa ejemba (kristen, Kraistwaa buŋa) qama laligogi. Kiaŋ.

Waba kantriwaa uumeleeŋ yoŋonoŋ Juuda naŋgoŋ oŋoŋgi.

27 Kambaŋ kanoŋ gejatootoo ejemba tosianoŋ Jerusalem mesaoŋ Antiokia sitinoŋ kamaaŋ kougi.

28 *Yoŋoonoŋga moŋ qata Agabus ii waama Uŋa Toroyanoŋ sololooro buju qaa kokaeŋ iŋijoro, “Bodi somatanoŋ koloon gomaŋa gomaŋa sokoma ewaa.” Kaeŋ jero iikawaa so Siisakiŋ qata Kloodius iwaa galeŋkoŋkoŋ kambaŋanoŋ kolooro.

29 Ii kolooro gowoko yoŋonoŋ mindiriŋ uumeleeŋ alaurugia Judia prowinsnoŋ laligogiti, ii naŋgoŋ oŋoma kulukululuuŋ nanduŋ somata aŋgi kembaatiwaa qaa somoŋgogi.

30 Qaa ii somoŋgogi ano iikawaa so oŋanoŋ aŋgi. Yoŋonoŋ moneŋ ano iwoi meŋ kululuuŋ Barnabas Sool yoroo borogaranoŋ ama wasiŋ oroŋgi Jerusalem kema uumeleeŋ kanageso yoŋoo jotamemeurugia iŋiima oŋoni. Kiaŋ.

---

* **11:28:** Apo 21.10

12

Herodnoŋ Jeims qeŋ Piito kapuare mirinoŋ ano.

1 Kambaŋ iikanoŋ kiŋ Herodnoŋ* uumeleeŋ kanageso sisi-
werowero meŋ oŋomambaajoŋ moma jero uumeleeŋ ejemba
tosaaŋa oŋoma somoŋgoŋ oŋoŋgi.
2 Kiŋnoŋ jeŋ kotoro Jombaa data Jeims ii manjawaa soo
somatanoŋ kiaŋgi.
3 Kaeŋ jeŋ kotoro qegi komuro Juuda ejemba tosianoŋ ii
mogi awaa kolooro iiro. Ii iima kawaajoŋ toroqeŋ jero Piito
kaaŋagadeeŋ meŋ somoŋgogi. Iwoi ii bered yiistya qaawaa
kendoŋ kambaŋanoŋ jero kolooro.
4 *Kawaajoŋ kiŋnoŋ kokaeŋ jero, “Niinoŋ kiaŋkomu
kendoŋ† tegoro Juuda yoŋoo qaa jakeyanoŋ oomaŋa.” Kaeŋ
jeŋ jeŋ kotono kapuare mirinoŋ ooŋgi. Ooŋgi manjaqeqe eja
16 yoŋonoŋ batugianoŋ tuuŋ 4 koma kambaŋ utekute aŋgita
eja 4:yanoŋ asaga gomantiiŋa suulaŋ nama galeŋ meŋ muŋ
laligogi.
5 Piito kaeŋ galeŋ meŋ muŋ laligogi kapuare mirinoŋ
eroto, uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ suulaŋ iwaajoŋ ama
Anutu kaparaŋ koma qama kooliŋ laligogi. Kiaŋ.

Siwe gajobanoŋ Piito isama wama kamaaro.

6 Qama kooliŋ laligogi kiaŋkomu (Passover) kendoŋ tegoro
gomantiiŋa kanoŋ manjaqeqe eja woiyanoŋ Piito gbado
(tape) woinoŋ kotakota somoŋgori batugaranoŋ gaoŋ ero
ano eja waagiawo tosianoŋ nagu gematanoŋ nama kapuare
miri galeŋ megi. Kiŋ Herodnoŋ gomaŋ ano Piito wama qaa
jakeyanoŋ oomambaajoŋ romoŋgoŋ areŋ ano gaoŋ egi.
7 Gaoŋ egito, Pombaa gajoba moŋnoŋ uulaŋawo asugiŋ Pi-
itowaa kooroŋanoŋ nano kasa miriwaa uuta asaridabororo
Piitowaa maroŋanoŋ qeŋ ijoro, “Mono uulaŋawo waaba.”
Kaeŋ ijoro gbado (tape) woiyanoŋ iikanondeeŋ Piitowaa
borianoŋga eeŋ suni.
8 Suni gajobanoŋ ijoro, “Mono opoga somoŋgoŋ kana
esuga mouba.” Ijoro moma iikaeŋ ano. Ii ano toroqeŋ ijoro
moro, “Mono malekuga mouma nii notaaŋ kawa.”
9 Kaeŋ ijoro moma miri uuta mesaoŋ otaaro. Ii otaaŋ
kenoto, gajobanoŋ iwoi anoti, ii oŋanoŋ kolooro me qaagoti,
Piitonoŋ iikawaajoŋ moro sisau kolooro. Iinoŋ gaoŋ eŋ gaoŋ
iiroti, iikawaa tanitani moro kolooro.

---

* **12:1:** Kiŋ Herod Agripa I (mutuya) iinoŋ gbani 37-44 kanoŋ Palestain kuuya galeŋ koma oŋoma laligoro. * **12:4:** Eks 12.1-27 † **12:4:** Kiaŋkomu kendoŋ ii Iŋglis qaanoŋ Passover. Ananaa qaanoŋ qata moŋ ii goukoŋkoŋ kendoŋ. Israel ejemba yoŋonoŋ Iijipt laligoŋ nagugia sanoŋ morigi Anutuwaa gajobanoŋ iŋiima koboon uŋuuguŋ mutu meragia mende uŋuro komugi.

10 Miri uuta mesaoŋ nagu mutuyanoŋ galeŋ meŋ naniti, ii uruuguŋ nagu moŋnoŋ keuma uruuguŋ kotoŋ kema kapuare miri seliaa aeŋ kiropoyanoŋ keuri. Keuri nagu somata kotakota iikanoŋ mono aŋodeeŋ eeŋ tano seleeŋgeŋ siti kana qaa ootanoŋ kemeri. Kemeŋ kana somata striit moŋ toroqeŋ keni gajobanoŋ uulaŋawo Piito mesaoŋ aliro.

11 Aliro Piitowaa uuta tooro kokaeŋ jero, “Oo Poŋnoŋ mono gajobaya wasiro kaŋ Herodwaa boronoŋga metogoŋ nonja, ii mojeŋ. Juuda ejembanoŋ noo selenanoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ mambonjuti, iinoŋ mono iwoi kuuya iikanoŋa noo waŋna somoŋgoja. Niinoŋ keteda koi ii oŋanoŋ moma kotojeŋ.”

12 Kaeŋ moma kotoro asariro Jombaa nemuŋa Mariawaa mirinoŋ baageŋ keno. Jon iikawaa qata moŋ Maak qagi. Miri iikanoŋ ejemba mamaganoŋ ajoroon Anutu qama koliŋ laligogi.

13 Kaeŋ laligogi Piitonoŋ kaŋ toomaanoŋ nama nagunoŋ qero. Nagunoŋ qero weleŋqeqe emba qata Roda iinoŋ kaŋ “Gii moronoŋ?” jeŋ qisiro.

14 Qisiŋ nama Piitowaa aroya moma kotoŋ “Ii-ia kajaŋ!” jeŋ aisooŋ luguŋ nagu mende horoŋ uulaŋawo miri uutanoŋ uma iŋijoro, “Piitonoŋ kaŋ nagunoŋ nanja.”

15 Iŋijoro moma iwaajoŋ “Uuga sooro jejaŋ,” jegi. Jegito, iinoŋ waŋ qeŋ “Qaa oŋia jejeŋ!” iŋijoro. Kaeŋ iŋijoro jegi, “Ii mono Piitowaa gajobayanoŋ nanja.”

16 Kaeŋ amiŋ mogito, Piitonoŋ nagu qeŋgadeeŋ nano horoŋ iima aarugi.

17 Aarugi borianoŋ sare ama oloŋ ambutiwaajoŋ jero. Jeŋ Poŋnoŋ kapuare mirinoŋga wama seleeŋgeŋ kamaaroti, sundu ii iŋijoro, “Oŋo buju koi mono bisop Jeims ano uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa ii iŋijogi mobu.” Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ gomaŋ moŋgeŋ keno. Kiaŋ.

Piitonoŋ kapuare miri mesaoro kiŋ Herodwaa iriŋa soono.

18 Gomaŋ ano manjaqeqe eja yoŋonoŋ Piito moŋgama “Daeŋ iliŋoloŋ koma aliŋ kenja?” jeŋ kawaajoŋ konjiliŋ ano majakaka somata mogi.‡

19 Herodnoŋ kaaŋagadeeŋ Piito mokoloowutiwaajoŋ jero moŋgama bimbimgoŋ mende mokoloogi eja waagiawo Piitowaa galeŋ megiti, ii qaa jakeyanoŋ oŋooma mamaga qisiŋ oŋoma jeŋ tegoŋ uŋuama uŋugi komuwutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kawaa gematanoŋ Judia prowins mesaoŋ Sisaria taonoŋ kemeŋ kanoŋ laligoro. Kiaŋ.

‡ **12:18:** Room gawman gawombaa areŋa kokaeŋ: Kapuare ejanoŋ oloŋ konagati eeŋ, eja waagiawo ii mono uŋugi komuŋkegi. Kawaajoŋ konjiliŋ ama majakaka somata mogi.

Anutunoŋ kiŋ Herod iroŋa muro komuro.

20 Fonisia prowinswaa taoŋ qagara Taia ano Saidon yoŋonoŋ nene gawoŋgia mewombaajoŋ amamaaŋ kiŋ Herodwaa kantri yoŋoonoŋga nene iwoigia sewaŋa meŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Herodwaa iriŋa soono Taia Saidon kere ama oŋoma nembanene oŋombutiwaa soŋgo ano. Kawaajoŋ yoŋonoŋ kululuuŋ jotamemeurugia wasiŋ oŋoŋgi tuuŋ meŋ kiŋ Herod iibombaajoŋ keŋgi. Keŋgi jawiŋa qata Blastus jiŋkaroŋ miriaa galeŋanoŋ ii wala iŋiiro. Iŋiiro ijogi, “Nono qaa jeŋ solaŋaniniŋ luae koloowaatiwaa qisiwombaajoŋ kajoŋ.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ meŋ looriŋ mugi iŋijoro, “Saanoŋ qaagia kotiŋgoŋ gemagianoŋ namaŋa.”

21 Kaeŋ iŋijoro kiŋnoŋ qaa meleema oŋomambaajoŋ kambaŋ meŋ oŋono kanoŋ ajoroogi iyaŋaa selia menjereŋgoŋ kiŋ eja poŋ malekuya mouma jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rama korisoro qaa iŋijoro.

22 Iŋijoro ejemba tuuŋ yoŋonoŋ moma kokaeŋ jeŋ qagi, “Qaa ii Anutuwaanoŋ qaaga. Ii baloŋ ejawaa qaaya qaago.”

23 Kaeŋ qagito, kiŋnoŋ kaeŋ ama Anutuwaa qabuŋaya qakooma mende mepeseeŋ iyaŋaajoŋ moro uro. Kawaajoŋ Pombaanoŋ Siwe gajoba moŋnoŋ iikanondeeŋ qero doonoŋ kiŋ kiŋ kema kiro komuro.

24 Kaeŋ kolooroto, Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeŋ laligogi toomorianaŋwo koloon seiro.

25 Antiokia siti yoŋonoŋ Barnabas ano Sool naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ§ oroŋgiti, iyoronoŋ ii Jerusalem laligoŋ metogori. Ii metegoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii wama motooŋ Jerusalem mesaoŋ Antiokia sitinoŋ eleema kagi. Kiaŋ.

13

Barnabas Sool yoronoŋ misin gawoŋ kanaiŋ meŋ keni.

1 Antiokia sitinoŋ tosianoŋ uugia meleema uumeleeŋ kanageso koloogi jotamemegia kokaaŋanoŋ gejatootoo qaa jeŋ kuma oŋoma laligogi: Qagia Barnabas ano Simeon qata moŋ Injaŋa (Griik qaanoŋ Naija) ano Lusius (Sairini gomambaajoŋ), Manaiŋ (ii poŋ gawana Herod* iwo motooŋ laligoŋ somariiri) ano Sool.

2 Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ Pombaa waeya meŋ mepeseeŋ nene siŋgi laligogi iikanoŋ Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ

§ **12:25:** Antiokia yoŋoonoŋ naŋgonaŋgo moneŋ ii meŋ kema Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeurugia yoŋoo borogianoŋ ani. Kawaajoŋ qata naŋgonaŋgo misin gawoŋ moŋ jejoŋ. Apo 11.30 * **13:1:** Herod Antipas iinoŋ gbani 4 B. C. – 39 A. D. kanoŋ Galili ano Perea prowins woi ii galeŋ koma oŋoma laligoro.

iŋijoro, “Niinoŋ Barnabas ano Sool gawoŋ qaita moŋ mewaotiwaajoŋ meweeŋgoŋ oroombe. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono ii jeŋ tegoŋ wasiŋ oroŋgi kembao.”

3 Kaeŋ iŋijoro qama kooliwombaajoŋ nene siŋgi laligoŋ borogia waŋgaranoŋ aŋgi Pombaa ku-usuŋanoŋ turuŋ orono wasiŋ oroŋgi keni. Kiaŋ.

Saiprus watonoŋ kema gawoŋ megi.

4 Uŋa Toroyanoŋ kaeŋ wasiŋ orono gomaŋ qata Selusia kanoŋ kemeri. Kanoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema wato Saiprus kawaa weeŋ koukoutanoŋ keugi.

5 Keugi siti qata Salamis kanoŋ kema Juuda ejemba yoŋoo qamakooli miria miria kanoŋ uma Anutuwaa Buŋa qaa jeŋ uu kuuŋ oŋoni. Eja qata Jon ii kaaŋagadeeŋ wani yorowo kema kaŋ ala ilailaagaraga laligoro.

6 Kaeŋ laligoŋ wato kuuya liligoŋ kotoŋ leegeŋ weeŋ kemekemetanoŋ Pafos sitinoŋ keugi. Kanoŋ keuma Juuda eja qata Barjiisas mokoloogi. Iinoŋ oweŋ jenaŋ ejaga koloon gejatootoo eja takapolakaya laligoro.

7 Oweŋ eja ii wato kawaa kiapya qata Sergius Pool iwaa mirinoŋ rama laligoro. Kiap iikanoŋ momakooto ejaga laligoro. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa momambaa siiŋa eŋ muro Barnabas Sool koma horoŋ orono iwaanoŋ kari.

8 Karito, Elimas, (oweŋ memewaajoŋ qata Griik qaanoŋ kaeŋ jeŋkegiti,) iinoŋ kiapnoŋ Anutu moma laariŋ mubabotiwaajoŋ tuarenjeŋ ama oroma kiap uuta qaanoŋ eŋkalaloŋ memambaajoŋ aŋgobato mero.

9 Aŋgobato mero Sool, qata moŋ Pool qagiti, Uŋa Toroyanoŋ iwaa uuta saa qero Elimas tororo iima kotoro.

10 Iima kotoŋ kokaeŋ jeŋ muro, “Yei! Umbuqumbuliŋ eja, gii mono Kileŋaa Toyaa mera koloojaŋ. Satanoŋ uuga osoŋkakale ambembo meŋ gono selenoŋ kuukuu kania kania ama laligoŋkejaŋ. Qaa dindiŋa kuuyaa kereya koloon Pombaanoŋ kana dindiŋa meeraŋgona dogoŋkeji, ii mono mesaowaga me?

11 Kawaajoŋ moba! Poŋnoŋ mono boria qaganoŋ ano esuŋanoŋ turuŋ gono jaaga gooro weeŋ asasaga iimambaajoŋ amamaawaga. Iinoŋ kambaŋ merotiwaa so mono jinjauŋ qeŋ laligowa.” Jeŋ muro iikanondeeŋ paŋgamanoŋ qaganoŋ kamaaŋ tururo umuŋ koma titou kuuŋ iliŋwaliŋ qeŋ kema kaŋ borianoŋ mewutiwaajoŋ qisiŋ borianoŋ koromojoroŋ ano.

12 Iwoi ii kolooro kiapnoŋ ii iima Pombaa Buŋa qaa momoyaajoŋ waliŋgoŋ moma laariŋ muro. Kiaŋ.

Pisidiawaa Antiokia taonoŋ misin gawoŋ megi.

13 Poolnoŋ neŋauruta yoŋowo Pafos gomaŋ mesaoŋ waŋgonoŋ ugi opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Pamfilia prowinswaa siti qata Perga kanoŋ keugi. Kanoŋ keuma nama Jonoŋ oromesaoŋ eleema Jerusalem sitinoŋ karo.

14 Eleema karoto, yorononŋ Perga siti mesaoŋ toroqeŋ kema Pisidia prowinswaa taoŋ qata Antiokia kanoŋ keuri. Kanoŋ keuma Sabat kendononŋ qamakooli mirigianoŋ uma rari.

15 Rari qamakooli miriwaa galeŋ yoŋonoŋ Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ weleŋ aŋgi kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, “Alawoinana, oroonoŋ qaa moŋ kanageso uunana kuuwaotiwaajoŋ eji eeŋ, ii mono saanoŋ jeri mobonga.”

16 Kaeŋ qisiŋ oroŋgi Poolnoŋ waama boro kuma kokaeŋ jero, “Israel wabaurunana ano baloŋ toya nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, oŋo mono geja ama mobu.

17 *Israel ejemba tuuŋ ananaa beŋnana ii Anutu. Iinoŋ bemunjaleurunana meweeŋgoŋ oŋono ambosakoŋurunananoŋ Iijipt gomanoŋ kema waba koloon laligogi. Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ Israel ejemba tuuŋ ii toomorian oŋono seiŋ qabuŋagiawo koloogi. Kaeŋ koloogi Anutunoŋ aŋgoleto meŋ ku-usuŋa qendeema iikanoŋ uŋuano Iijipt kantri mesaoŋ seleeŋgeŋ kagi.

18 *“Kaŋ laligoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kotoŋ kaŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligogi Anutuwaa iriŋa soono gbani 40:waa so uubooli moma laligoro.

19 *Moma laligoroto, kileŋ kaŋ laligoŋ Keinan gomanoŋ kougi. Kougi iikanoŋ kanageso tuuŋ 7 konjoma kondeema oŋoma baloŋgia meŋ mendeema isiurunana toya toya koloowutiwaajoŋ buŋa qeŋ oŋono.

20 *“Kaeŋ kolooro gbani 450 kawaa so keno. Iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jenteegowaa eja poŋa poŋa (Judge) kuuŋ oŋono. Ii kuuŋ oŋono laligoŋ kougi Samuelnoŋ kolooro. Iinoŋ jenteegowaa eja poŋ konoga koloon gejatootoo ejaga laligoro.

21 *“Samuelnoŋ koloon laligoro kambaŋ iikanoŋ kiŋ pombaajoŋ Anutu welema mugi eja qata Sool oŋono. Sool iinoŋ Benjamin isi yoŋoonoŋga eja qata Kiis iwaa meriaga kolooro ano gbani 40:waa so kiŋ poŋgia laligoro.

22 *Ii laligoroto, Anutunoŋ Sool utegoŋ kitianoŋ eja qata Deiwid kiŋ eja poŋgia koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ kuuro.

---

* **13:17:** Eks 1.7; 12.51 * **13:18:** Jaŋ 14.34; Dut 1.31 * **13:19:** Dut 7.1; Joos 14.1 * **13:20:** Poŋ 2.16; 1 Sml 3.20 * **13:21:** 1 Sml 8.5; 10.21 * **13:22:** 1 Sml 13.14; 16.12; Ond 89.20

Kuuŋ kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, ‘Niinoŋ Jesiwaa meria Deiwid mokoloojeŋ. Iwaa uuta gosiŋ mobe saanoŋ sokoma nonja. Iinoŋ nanamemeŋa kuuya kanoŋ noo jena teŋ koma laligowaa.’

23 Anutunoŋ wala eeŋanoŋ Hamoqeqe Toya wasiŋ nonombaatiwaajoŋ jeroti, soomoŋgo qaa iikawaa oŋanoŋ mono kokaeŋ kolooro: Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga eja qata Jiisas kolooro Anutunoŋ ii Israel tuuŋ nonoo Hamoqeqe Tonana koloon laligowaatiwaajoŋ kuuro.

24 *“Jiisasnoŋ mende asugiro waladeeŋ iikanoŋ Jonoŋ kaŋ kokaeŋ jeŋ laligoro, ‘Oŋo mono uugia meleembu. Uugia meleeŋgi niinoŋ oomulu meŋ oŋomaŋa.’ Kaeŋ jeŋ Israel ejemba tuuŋ kuuya uu kuuŋ oŋoma laligoro.

25 *Kaeŋ laligoroto, iinoŋ gomaŋlili gawoŋa mendaboromambaajoŋ ama iikanoŋ kokaeŋ iŋijoro, ‘Oŋo noojoŋ nomaeŋ romoŋgoju? Iwoi romoŋgojuti, niinoŋ ii qaagoto, mobu, noo gemananoŋ eja moŋ kawaa. Iinoŋ karo niinoŋ iwaa kooroŋanoŋ kamaaŋqeqeta laligojeŋiwaajoŋ wayaŋgesoya besaaŋ kana esu kasia isamambaajoŋ moma bimbiŋgomaŋa.’

26 “Oo alauruna, Aabrahambaa gbiliuruta ano baloŋ toya oŋonoŋ nonowo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejuti, Anutunoŋ hamo qeŋ nonombaatiwaa Buŋaya ii ano nonoonoŋ kaja.

27 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Jerusalem toya ano galeŋurunana yoŋonoŋ Jiisaswaa kania mende moma kotogi. Gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere Sabat kendoŋ so weeŋgoŋkejuto, iikawaa kania ii mende moma asariŋkeju. Kaaŋa tompiŋ laligojuto, kileŋ galeŋkoŋkoŋ ejaurunananoŋ Jiisas komuwaatiwaa qaaya jeŋ tegogi gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ qaa ii iikaaŋa kanoŋ hoŋawo kolooro.

28 *Yoŋonoŋ Jiisas koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so qaa kania moŋgama moŋ mende mokoloon kileŋ “Kozigeŋ!” qagi. Qama Pailotnoŋ jeŋ tegoro komuwaatiwaajoŋ qama weleŋgi.

29 *“Iwaajoŋ qaa kuuya oogita eji, yoŋonoŋ mono iikawaa so aŋgi hoŋa koloodabororo Jiisas gerenoŋga metogoŋ kamaaŋ qasirinoŋ kema jamo kobaa uutanoŋ aŋgi.

30 Aŋgito, Anutunoŋ ii koomu-noŋga meŋ gbiliro waaro.

31 *Waaro iwo Galili prowinsnoŋga Jerusalem sitinoŋ kagiti, ii mono weeŋ boria mamaga asugiŋ oŋono. Alau-

* **13:24:** Maak 1.4; Luuk 3.3 * **13:25:** Mat 3.11; Maak 1.7; Luuk 3.16; Jon 1.20, 27 * **13:28:** Mat 27.22-23; Maak 15.13-14; Luuk 23.21-23; Jon 19.15 * **13:29:** Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Luuk 23.50-56; Jon 19.38-42 * **13:31:** Apo 1.3

ruta asugiŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ kambaŋ kokaamba ejemba batugianoŋ daŋgunu kaaŋa nama kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligoju.

32 Anutunoŋ Juuda ambosakoŋurunana yoŋowo iwoi amambaa qaa jeŋ somoŋgorota nono iyoŋoo gbiliurugia kolooniŋ qaa walaga iikawaa oŋanoŋ mono kambaŋ kokaamba nonoojoŋ kokaeŋ kolooro: Iinoŋ Jiisas meŋ gbiliro waama laligoja. Kawaajoŋ nononoŋ iikawaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋonjoŋ.

33 *"Anutunoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jero Deiwidnoŋ moro Ondino (Buk song) jaŋgo woi kanoŋ kokaeŋ oorota eja,

'Giinoŋ neenaa meranaga koloojaŋi, ii kete ejemba qendeema oŋombe iima kotoju.'

Iinoŋ qaa iikawaa so Jiisas meŋ gbiliro waaro.

34 *Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waama kotiiŋ laligoŋ kanageŋ mombo mende komuwaa. Iikawaa qaaya Anutunoŋ kokaeŋ jerota eja,

'Nii kaleŋmoriana kiŋ Deiwid muŋ laligowe soraaya kolooŋ powowoŋ kotiiŋ nanoti, iikawaa so ii mono oŋoojoŋ togoŋ oŋomaŋa.'

35 *Deiwidnoŋ iikawaa qaaya ii Ondino (Buk song) moŋnoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ anota eja,

'Geeŋgaa wombo ejaga soraaya ii mende mesaona koomuwaa roŋnoŋ mende gisaawaa.'

36 Nono kiŋ Deiwidwaa kania mojoŋ: Iinoŋ laaligoya laligoŋ Anutuwaa jeta otaaŋ gawoŋ muroti, ii medaboroŋ goroŋ qeŋ komuro. Komuro ambosakoŋuruta yoŋoo kosogianoŋ roŋ koŋgi qamoyanoŋ eŋ gisaaŋ qaono.

37 Deiwidnoŋ gisaaŋ qaonoto, Anutunoŋ eja meŋ gbiliro waaroti, iinoŋ mende gisaaro.

38 "Eja alauruna, kawaajoŋ qaa koi mono mobu: Anutunoŋ Jiisaswaajoŋ ama siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbambaa. Nononoŋ iikawaa Buŋaya jeŋ asariŋ oŋonjoŋ.

39 Wala 'Mooseswaanoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowoŋa,' jeninto, iikanoŋ iinoŋ woinoŋ osiŋ amamaaŋ laligoniŋ. Kaeŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ iwo qokotaawuti, Anutunoŋ mono kuuya yoŋoo qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwuya.

40 Gejatootoo ejembanoŋ qaa jeŋ oogita eji, Anutunoŋ iikawaa so iroŋa meleeno qagianoŋ ubabotiwaajoŋ mono toogia moma galeŋgia meŋ aowu. Qaa kaaŋa moŋ ii kokaeŋ,

41 *'Niinoŋ oŋoo laaligo kambaŋanoŋ aŋgoleto qaita moŋ memaŋa.

---

* **13:33:** Ond 2.7 * **13:34:** Ais 55.3 * **13:35:** Ond 16.10 * **13:41:** Hab 1.5

Moŋnoŋ iikawaa buju qaa jero mobuyaga, ii qaa hoŋa
koloowaatiwaajoŋ mende moma laariwuyaga.
Kawaajoŋ qaa ii meŋ kamaaŋ ama jejewili amakejuti,
oŋo mono eeŋ uuŋ iima waliŋgoŋ tiwilaawu.' "
42 Poolnoŋ kaeŋ jero Barnabaswo qamakooli miri mesaoŋ
kamaari tosianoŋ kokaeŋ qisiŋ oroŋgi, "Nono qaa koi
mombo mobombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ ii Sabat kendoŋ
moŋ eukanoŋ saanoŋ toroqeŋ jeri mobonaga."
43 Qamakooli mirinoŋga kamaaŋ deeŋgi ejemba mam-
aganoŋ Pool ano Barnabas kanagaranoŋ orotaagi. Tosianoŋ
Juudaga koloogi ano tosianoŋ waba kantrinoŋa koloogito, Ju-
uda yoŋowo toroqeŋ laligogi. Yoŋonoŋ orotaagi amiŋ moma
qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ oŋoni, "Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ
oŋonoti, iikanoŋ mono boŋ qeŋ nambu."
44 Sabat kendoŋ moŋ kaŋ kuuroti, iikanoŋ taoŋ baloŋ
iikawaa ejembaya ii kololoon "Anutuwaa Buŋa qaa
mobonga," jeŋ kouma ajoroogi.
45 Kouma ajoroogi Juuda yoŋonoŋ ejemba tuuŋa tuuŋa
iŋiima iriŋgia soondabororo. Soondabororo Poolwaanoŋ
qaa qewombaajoŋ jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ jeŋ
mepaqepae ama oroŋgi.
46 Kaeŋ ama oroŋgi Pool Barnabas yoronoŋ awasaŋkaka
kotiiŋ nama qaa kokaeŋ jeri, "Anutunoŋ gawoŋ noronoti-
waa so Buŋaya wala Juuda ejemba iŋijoniŋ sokonagato, oŋo
ii gema qeŋ laŋ kokaeŋ jeju, 'Nono laaligo kotiga uutanoŋ
keuboŋatiwaa so qaago.' Kawaajoŋ mobu, noronoŋ mono
oŋomesaoŋ waba kantria kantria yoŋoonoŋ eleema kemb-
ota.
47 *Poŋnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono,
'Niinoŋ kuuŋ gombe waba kantri yoŋoo asasagiaga
koloon hamoqeqewaa kania jeŋ asariŋ laligona baloŋ
goraaya kuuya sokondabororo leelee eu emu yoŋonoŋ
letoma Siwewaa buŋa koloowuya.' "
48 Kaeŋ jeri baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋonoŋ
moma uugia qeaŋgoro Pombaa Buŋaya mepeseegi. Mepe-
seeŋ laaligo kotigaa buŋa koloowutiwaajoŋ Anutunoŋ
moma gosiŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ iikawaa so uugia meleema
Jiisaswaa Buŋaya moma laarigi.
49 Moma laarigi Pombaa Buŋa qaa jeŋ seigi prowins kuuya
sokoma keno.
50 Saanoŋ kenoto, Juuda yoŋonoŋ taombaa eja geria ano
emba uuta Anutu goda qeŋ laligogiti, iyoŋoo uugia qaanoŋ
osoŋ kuuŋ Pool Barnabas motooŋ sisiwerowero ama oroma
gomaŋ mirigianoŋga orotaagi.

* **13:47:** Ais 42.6; 49.6

51 *Kembaotiwaajoŋ ama telambelaŋgia qendeema kokaeŋ iŋijori, “Noro oŋoo balonoŋ kari sububuŋ kana tambonaranoŋ mokotaaji, ii mono qesaari oŋoaŋgiaageŋ eleema kemebaa.” Kaeŋ iŋijori kaniagara solaŋa moma kotogi kema Galesia prowins uutanoŋ siti qata Aikoniam kanoŋ keuri.
52 Keurito, gowokourunana Antiokia taonoŋ laligogiti, Uŋa Toroyanoŋ iyoŋoo uugia saa qero honoŋa mende aisooŋ laligogi. Kiaŋ.

14

Aikoniam sitinoŋ uugia kuuri.

1 Pool Barnabas yoronoŋ Aikoniam sitinoŋ keuma kaaŋiadeeŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirinoŋ uma Buŋa qaa jeri. Jeri Juuda ano waba kantri ejemba yoŋoonoŋga tuuŋ seiseiya yoŋonoŋ uugia meleema Jiisas moma laarigi.
2 Moma laarigito, Juuda ejemba mende moma laarigiti, iyoŋonoŋ baloŋ toya Juuda mende laligogiti, iyoŋoo uugia osoŋ aposol uunoŋkeeme ama orombutiwaajoŋ uugia kuugi.
3 Kuugi kileŋ kambaŋ koriga kanoŋ laligoŋ Poŋ moma laariŋ awasaŋkaka nama Buŋaya jeŋ laligori. Poŋ kaleŋmoriaŋaa qaaya jeŋ asariri qaagara naŋgoŋ ku-usuŋa borogaranoŋ ano aiwese aŋgoleto meri asugiro.
4 Kaeŋ asugiro taombaa kanagesoyanoŋ juma deeŋgi. Tosianoŋ Juuda jotamemeya yoŋowo motooŋ somoŋgogi tosianoŋ aposol yorowo toroqeŋ naŋgi.
5 Kaeŋ aroŋ qeŋ naŋgi baloŋ toya ano Juuda ejemba wabaya yoŋonoŋ waama jotamemeurugia yoŋowo uumotooŋ ama wasiwasi eja aposol ii “Jamonoŋ giliŋ uruwoŋa!” jeŋ romoŋgogi.
6 Kaeŋ romoŋgogi moma oloŋ koma togoŋ Likaonia prowinsnoŋ keni. Kanoŋ kema taoŋ qagara Listra ano Derbe ano gomaŋ liligoŋ oroma rama keŋgiti, iikanoŋ keuri.
7 Kanoŋ keuma Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligori. Kiaŋ.

Listra taonoŋ Pool Barnabaswaajoŋ beŋ qagi.

8 Listra taonoŋ eja moŋ kanawoita koomuya laligoro. Ii nemuŋ goroŋ uutanoŋga meendaŋgoya koloon kambaŋ moŋgeŋ kana mende riiŋ eeŋ ramakero.
9 Poolnoŋ Buŋa qaa jero moma raro uuŋ kania kokaeŋ iima romoŋgoro, “Iwaa uutanoŋ momalaaria eŋ murotiwaajoŋ ama saanoŋ qeaŋgowaa,” kaeŋ jero.

* **13:51:** Mat 10.14; Maak 6.11; Luuk 9.5; 10.11

10 Kaeŋ romoŋgoŋ qa somata qama ijoro, “Mono waama
namba.” Kaeŋ ijoro porazak waama kema kaŋ nano.
11 Poolnoŋ kaeŋ ano ejemba tuuŋ yoŋonoŋ ii iima Likao-
nia qaagianoŋ kokaeŋ silama qagi, “Beŋ yoronoŋ letoma
eja selewo koloon batunananoŋ asugiŋ nonoonoŋ kamaaŋ
laligojao.”
12 Kaeŋ jeŋ Barnabas qata beŋ waŋgia qata Zuus qagi
ano Poolnoŋ jetanoŋ meŋ qaa jerotiwaajoŋ ama beŋ qata
Hermes qagi.
13 Kaeŋ qagi beŋ Zuus iwaa jiwowoŋ jigoya taoŋ batanoŋ
eroti, iikawaa jigo gawoŋ galeŋanoŋ bulmakao ejia uŋuama
karo. Kaeŋ kaŋ ila kasasoroŋ meŋ kaŋ taoŋ kiropo
naguyanoŋ nama ejemba tuuŋ yoŋowo jakenoŋ ama si-
imoloŋ ooŋ orombombaajoŋ aŋgi.
14 Kaeŋ aŋgi aposolwoi yoronoŋ ii moma “Mende sokonja,”
jeŋ qotogoŋ selekopaagara menjurama uulaŋawo ejemba
tuuŋ uutanoŋ kema qari.
15 *Qama kokaeŋ jeri, “Ejaurunara, oŋo mono nomaem-
baajoŋ ama iwoi kaaŋa anju? Noro kaaŋagadeeŋ oŋo kaaŋa
baloŋ eja tooŋga koloojo. Noro Anutuwaa Oligaa Buŋa jeŋ
asariŋ oŋonjo. Kawaajoŋ oŋo mono beŋ omaya gema uŋuwu
ano uugia meleema Anutu laaligo Toyaanoŋ qokotaawu.
Anutu laaligo Toyanoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya
iikawaa uutanoŋ eji, ii mokoloon oŋonota laligoju.
16 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ laligoŋ
kougiti, Anutunoŋ ii mende aŋgoŋ koma oŋono iyaŋgiaa
jaajaa iliŋwaliŋ laligogi.
17 “Mende aŋgoŋ koma oŋonoto, kileŋ tompiŋ mende
laligogi. Qaagoto, Anutunoŋ iwoi awaa awaa ama oŋoma
laligoro. Iinoŋ jero koŋ kiro weeŋ qero toomoriaŋanoŋ
kambaŋa kambaŋa kolooro neŋkorisoro ama iikaaŋa kanoŋ
uugia kuuŋ oŋono laligogi. Kaeŋ laligogi aŋaa kania mobuti-
waajoŋ kaleŋa ii qendeema oŋoma iikaaŋa kanoŋ daŋgunuya
ano laligogi.”
18 Yoronoŋ kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ siimoloŋ ooŋ orombuti-
waajoŋ jarambaraŋ riiŋ jeŋ susugoŋ oŋoni looriŋ mesaogi.
Kiaŋ.
19 Listra yoŋonoŋ Pool Barnabas oromesaogito, Juuda
ejemba tosianoŋ Antiokia taoŋ ano Aikoniam siti woi
iikanoŋa kouma ejemba tuuŋ uunoŋkeeme ama oŋoŋgi.
Ama oŋoma yoŋowo ororoŋ luguŋ Pool jamonoŋ qeŋ “Mono
komuja!” jegi. Kaeŋ jeŋ ororaaŋ taoŋ gematanoŋ kamaaŋ
mesaogi ero.

* **14:15:** Eks 20.11; Ond 146.6

20 Eroto, gowoko yoŋonoŋ kouma liligoŋ mugi waama
kema taonoŋ uro. Kanoŋ uro eri gomaŋ ano Barnabaswo
Derbe sitinoŋ keni.

Siriawaa Antiokia sitinoŋ eleema kari.

21 Derbe sitinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ uugia kuuŋ
oŋoni mamaganoŋ uugia meleema Jiisaswaa gowokouruta
koloogi. Kaeŋ koloogi Derbe taoŋ mesaoŋ Listra, Aikoniam
ano Antiokia taoŋ iikanoŋ eleema kema iŋiiri.

22 Iŋiima rama gomaŋ so liligoŋ Jiisaswaa gowokouruta
yoŋoo uugia naŋgoŋ meŋ kotiiri. Poŋ moma laarigiti,
iwo qokotaaŋ nambutiwaa qambaŋmambaŋ qaaya oŋoma
kokaeŋ iŋijori, “Nono mono koŋajiliŋ qaganoŋ (lombo kania
kania mokoloon) laligoŋ papaŋgoŋ Anutuwaa bentotonoŋ
eu keuboŋa.”

23 Uumeleeŋ kanageso so jotamemeurugia meweeŋgoŋ
galeŋ laligowutiwaa kania kuma oŋoma kuuŋ oŋoni. Kuuŋ
oŋoma Anutuwaajoŋ nene siŋgi laligoŋ gowoko tuuŋ
yoŋoojoŋ qama kooliŋ Poŋ moma laarigiti, iwaa boronoŋ
oŋooni.

24 Oŋooma oŋomesaoŋ Pisidia prowins kotoŋ kema Pam-
filia prowinsnoŋ keuri.

25 Kanoŋ keuma Perga sitinoŋ rama Buŋa qaa jeŋ uugia
kuuŋ oŋoma Atalia taonoŋ kemeri.

26 Kanoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ moro-
roŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ Antiokia sitinoŋ
keuri. Antiokia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii Anutuwaa
kaleŋmoriaŋ uutanoŋ misin gawoŋ mewaotiwaajoŋ wala
Anutuwaa boronoŋ ama oroŋgi oŋomesaoŋ keni. Kema
liligoŋ gawoŋgara ii medaboroŋ mombo iyaŋgaraa sitinoŋ
eleema kari.

27 Kanoŋ kaŋ uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoni.
Koma horoŋ oŋoni ajoroogi qaa sundugara kokaeŋ iŋijori,
“Anutunoŋ norowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ
laligoro. Iinoŋ nemuŋ koma norono gawoŋ meri waba
kantria kantria yoŋonoŋ Jiisas moma laariwutiwaa nagu
horoŋ oŋono uugia meleeŋgi.”

28 Sundugara kaeŋ iŋijoŋ gowoko tuuŋ yoŋowo kambaŋ
koriga qeŋ koriŋ rama laligori. Kiaŋ.

15

Waba kantri yoŋoojoŋ ama zioznoŋ deemambaajoŋ ano.

1 *Antiokia laligorito, Judia prowinsnoŋga ejemba
tosianoŋ kamaaŋ kaŋ kanaiŋ uumeleeŋ ejemba kokaeŋ
kuma oŋoŋgi, “Oŋo Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so

* **15:1:** Lew 12.3

Anutuwaa aiwese meŋ selegia mende kotowuti eeŋ, iikaaŋa mono Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ amamaawuya."

2 Kaeŋ kuma oŋoŋgitiwaajoŋ ama aŋgowowo kolooro Pool Barnabas yoronoŋ tuarenjeŋ ama oŋoma geriawo jeŋ oŋoni. Jeŋ oŋoni uumotooŋ mende ama qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, "Nono mono Pool, Barnabas ano jotamemeya tosaaŋa wasiŋ oŋoniŋ Jerusalem sitinoŋ uma qaa ii meŋ aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋoonoŋ kema iŋijowu."

3 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ jegi uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii wasiŋ oŋoŋgi kananoŋ keŋgi. Kema laligoŋ Fonisia ano Samaria prowins woi ii kotoŋ kananoŋ kanagesoya kanagesoya iŋiigi. Iŋiima waba kantri tosaaŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgitiwaa bujuya jeŋ uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ korisoro somata ama oŋoŋgi.

4 Ama oŋoma kema kema Jerusalem sitinoŋ keugi. Keugi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ uumeleeŋ kanageso yoŋowo koma horoŋ oŋoŋgi. Koma horoŋ oŋoŋgi sundugia kokaeŋ jegi, "Anutunoŋ nemuŋ koma nonono misin gawoŋ meniŋ nonowo laligoŋ aŋgoleto somasomata ama meŋ laligoro."

5 Sundu ii jegito, Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) tuuŋnoŋga uumeleeŋ eja tosianoŋ waama kokaeŋ jegi, "Waba kantri yoŋonoŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoojoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotowoŋa: Yoŋonoŋ mono Anutuwaa aiwese meŋ selegia kotoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa kuuya otaaŋ laligowu." Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroo ama aŋgowowo qaa mindiŋgogi.

6 Kaeŋ jegi aposol ano jotamemeya yoŋonoŋ qaa ii jeŋ gosiwombaajoŋ ajoroogi.

7 *Ajoroon niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ jenoŋkooli aŋgi. Ii aŋgi Piitonoŋ waama kokaeŋ iŋijoro, "Alauruna, Anutunoŋ wala batunananoŋ gawoŋ mendeema meweeŋgoŋ noma noojoŋ kokaeŋ jero, 'Gii mono waba kantrinoŋ kema Oligaa Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋona yoŋonoŋ uugia meleema Poŋ moma laariwu.' Oŋo qaa ii moju.

8 *Anutunoŋ ejemba kuuya uunana moma kotoji, iinoŋ kania qendeema Uŋa Toroya Juuda ejemba nonoojoŋ wasiro kamaaroti, iikawaa so mono waba kantri ejemba yoŋoojoŋ kaaŋiadeeŋ ii wasiro uugianoŋ kemero.

9 "Wasiro kemero iikaaŋa kanoŋ Juuda ejemba mende iŋisosoroon kantri tosia mende sureeŋ oŋono. Qaagoto,

* **15:7:** Apo 10.1-43 * **15:8:** Apo 2.4; 10.44

yoŋonoŋ Anutu moma laarigi siŋgisoŋgogia mesaoŋ uugia soŋgbano soraaya koloogi.
10 Kawaajoŋ oŋo mono naambaajoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubuyaga? Naambaajoŋ gowoko gbilia yoŋoo arogianoŋ qaqaŋ toroqeŋ aniŋ aŋgowuyaga? Qaqaŋ kaaŋa ii ananaa ambosakonananoŋ me nononano kaaŋagadeeŋ aŋgowombaa so mende koloon laligoniŋ.
11 Kaeŋ qaagoto, kokaeŋ moma laarijoŋ: Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono Anutu nemuŋ koma muro hamo qeŋ nonono Siwewaa buŋa koloowoŋa. Waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kana motooŋgo iikayadeeŋ otaaŋ letoma Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ moma laariŋkeju."
12 Kaeŋ iŋijoro tuuŋ yoŋonoŋ kuuya qaa moŋgama qaa bo ragi. Ragi Pool Barnabas yoronoŋ qaa sundugara kokaeŋ jeri, "Anutunoŋ nemuŋ koma norono waba kantrinoŋ kema batugianoŋ misin gawoŋ meri aiwese aŋgoleto somasomata asugiro." Kaeŋ jeri geja ama mogi. Kiaŋ. *

Bisop Jeimsnoŋ qaa iŋijoro.
13 Pool Barnabas yoronoŋ sundugara jedaborori mogi Jeimsnoŋ qaa kokaeŋ jero, "Alauruna, niinoŋ qaa jewe mono geja ama mobu.
14 Anutunoŋ kambaŋ mutuya waba kantri ejemba jaasewaŋ qeŋ oŋoma batugianoŋga ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono qata bosima kanagesoya toroqegi. Anutunoŋ kaeŋ ama kaniaya qendeema nononoti, Saimon Piitonoŋ iikawaa qaaya ninijoro.
15 Qaa kaaŋa ii gejatootoo ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeju. Yoŋonoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

16 *'Kawaa gematanoŋ niinoŋ eleema kaŋ kiŋ Deiwidwaa kantri totoŋa mombo meŋ waamaŋa.
Iinoŋ wala jiŋkaroŋ kuuŋa qeŋ ambosakonana galeŋ koma oŋono kuuŋanoŋ boratiŋ riiŋ kamaaroto, niinoŋ ii mombo meagoŋ kuuwe kantrinoŋ qeaŋgoŋ nambaa.
17 Ii kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ amaŋa: Ejemba tuuŋ tosaaŋa kuuya yoŋonoŋ Poŋ moŋgambuya.
Waba kantri kuuya neenaa buŋana koloowutiwaajoŋ oŋoombeti, iyoŋonoŋ Poŋ nii moŋgama nombuya.
Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ ano iikawaa so kantrigia meŋ qeaŋgomaŋa.
18 Kaeŋ amakejeŋi, ii mono monowaa monoyanoŋga moma kouma laligoju.'

* **15:12:** Bisop, Griik qaanoŋ episkopos, ananaa qaanoŋ jaagaleŋ me inspekta. Iinoŋ zioz gawoŋ kuuyaa mindimindiri galeŋa kolooja. Jeims koi kanoŋ Jiisaswaa gowokoya qaagoto, Jiisaswaa koga. * **15:16:** Aam 9.11-12

19 “Kawaajoŋ Jeims niinoŋ qaa ii gosiŋ momonanoŋ
kokaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ: Waba kantri ejemba uugia Anu-
tuwaanoŋ meleenjuti, nononoŋ mono lombo qaqaŋ somata
iyoŋoo qagianoŋ aniŋ mende sokombaa.
20 *Kaeŋ qaagoto, iyoŋoojoŋ tere kokaeŋ ooniŋ sokombaa:
Yoŋonoŋ oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kana-
gianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mende newu. Serowiliŋ
mende ambu. Oro aroya qoosoŋaa busuya ano sa ii mende
newu. Iwoi 4 ii mesaowutiwaajoŋ jeŋ kotiiwonaga.
21 Mooseswaa Kana qaa ii monowaa monoyanoŋga gomaŋ
so jeŋ asariŋ kouma laligojoŋ. Ii Sabat kendoŋ so qamakooli
mirinananoŋ weeŋgoŋ momakejoŋ. Kawaajoŋ qaa 4 ii
saanoŋ mende mesaowoŋa.” Kiaŋ.

Jerusalem ajoajoroonoŋ waba kantri yoŋoojoŋ tere oogi.

22 Jeimsnoŋ kaeŋ jero aposol ano jotameme yoŋonoŋ
kanageso kuuya yoŋowo qaa ii mogi sokono. Mogi sokono
batugianoŋga eja tosaaŋa meweeŋgoŋ oŋoma Pool Barnabas
yorowo motooŋ Antiokia sitinoŋ wasiŋ oŋombombaajoŋ jegi.
Kaeŋ jeŋ eja qata Juudas qata moŋ Barsabas ano Sailas
meweeŋgoŋ oroŋgi. Eja woi ii uumeleeŋ tuumbaa jotameme
ejaga koloori.
23 “Eja ii wasiŋ oromboŋa,” jeŋ tere moŋ kokaeŋ ooŋ
borogaranoŋ aŋgi,

“Momalaariwaa waba alaurunana, Antiokia siti ano
Siria ano Silisia balonoŋ laligojuti, nononoŋ oŋoo
joloŋgia jejoŋ. Aposol nononoŋ momalaari kanage-
sowaa jotamemeya yoŋowo oŋoo uumeleeŋ alauru-
giaga koloojoŋ. Kaeŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ
tere ama oŋonjoŋ.
24 Ananaa ejemba tosaaŋa mende jeŋ kotoŋ oŋoniŋ aŋgio
nonomesaoŋ oŋoonoŋ kaŋ uugia kuuŋ qaa morotanoŋ
lolowawa meŋ oŋoŋgi uu momogia sisau kolooro
moniŋ.
25 Kawaajoŋ nono korebore ajoajoroo ama uumotooŋ
aniŋ sokono. Sokono eja woi meweeŋgoŋ wasiŋ
oroniŋ wombo alawoinana Barnabas Pool yorowo
oŋoonoŋ kawuya.
26 Barnabas Pool yoronoŋ ananaa Poŋ Jiisas Kraistwaa
qataajoŋ ama laaligogara qeleeni tosianoŋ urugi ko-
muwowaajoŋ ani.
27 Nono Juudas Sailas wasiŋ oroniŋ kaŋ qaa iikayadeeŋ
toroqeŋ jegaranoŋ jeri mobuya.
28 Uŋa Toroya ano nononoŋ qaa kokaembaajoŋ uumo-
toooŋ aniŋ sokonja: Oŋoo qagianoŋ lombo qaqaŋ

* **15:20:** Eks 34.15-17; Lew 17.10-16; 18.6-23

mende toroqeŋ amboŋa. Qaa waŋa 4 iikayadeeŋ mono otaawu. Ii uugugi juma deembombo.

29 Qaa 4 ii kokaeŋ: Oro busuya beŋ lopiombaa nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro aroya qoosoŋaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi 4 ii mesaoŋ gema qegi uumotooŋ aniŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono qeaŋgoŋ laligowu. Mono uu bonjoŋ laligowu." Kiaŋ.

Qaa meŋ keŋgi Antiokia siti yoŋonoŋ aisoogi.

30 Tere kaeŋ ooŋ wasiŋ oŋoŋgi keŋgi. Kana kema kemeŋ Antiokia sitinoŋ keugi. Keuma uumeleeŋ kanageso koma horoŋ oŋoŋgi ajoroogi. Ajoroogi tere ii oŋoŋgi weeŋgogi.

31 Ii weeŋgogi iikawaajoŋ afaaŋgoŋ uluŋkoleŋ qaganoŋ moma aisoogi.

32 Juudas Sailas yoronoŋ iyaŋgoro gejatootoo ejaga laligoŋ qambaŋmambaŋ qaa mamaga oŋoma uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ meŋ kotiiŋ oŋoni.

33 Meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tosaaŋa kanoŋ toroqeŋ laligori. Laligori tegoro uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ "Luaewo kembao," jeŋ wasiŋ oroŋgi. Jerusalem laligori wasiŋ oroŋgiti, Juudasnoŋ yoŋoonoŋ eleeno.†

34 (-)

35 Pool ano Barnabas yoronoŋ toroqeŋ Antiokia sitinoŋ laligoŋ ejemba tosaaŋa mamaga yoŋowo Pombaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma uugia kuuŋ oŋoma laligogi. Kiaŋ.

Pool ano Barnabas yoronoŋ deeni.

36 Kaeŋ laligogito, kambaŋ tosaaŋa tegoro Poolnoŋ Barnabas kokaeŋ ijoro, "Anara taoŋ ano gomaŋ kuuya liligoŋ Pombaanoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligoriti, mono iikanoŋ eleema uumeleeŋ alaurunaranoŋ nomaeŋ laligojuti, ii saanoŋ kema iŋiima mobota."

37 Kaeŋ ijoro Barnabasnoŋ Jon qata moŋ Maak qagiti, ii kaaŋagadeeŋ wama motooŋ kembombaajoŋ moro.

38 *Kaeŋ moroto, Jonoŋ wala Pamfilia taonoŋ loriŋ oromesaoŋ yorowo toroqeŋ gawoŋ mende mero. Kawaajoŋ Poolnoŋ ii wama kembombaajoŋ moro mende sokono.

39 Mende sokono aŋgowowo ama uugara gere jero deeni. Deema Barnabasnoŋ Maak wama kemeŋ waŋgonoŋ uri opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Saiprus watonoŋ keni.

---

† **15:33:** Tosianoŋ toroqeŋ jawo 34 kokaeŋ anju: Eleenoto, Sailasnoŋ qaaya somoŋgoŋ toroqeŋ kanoŋ laligoro. * **15:38:** Apo 13.13

40 Kenito, Poolnoŋ eja qata Sailas meweeŋgoro uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ Pombaa boronoŋ ama oroma kaleŋmoriaŋanoŋ sopa somoŋgoŋ orombaatiwaajoŋ jegi mesaoŋ keni.
41 Kema laligoŋ Siria ano Silisia prowins woi ii kotoŋ liligori. Liligoŋ Poolnoŋ uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya iŋiima meŋ kotiiŋ oŋoma laligoro. Kiaŋ.

16

Timotinoŋ Pool ano Sailas yorowo toroqero.
1 Poolnoŋ liligoŋ kema laligoŋ taoŋ qagara Derbe ano Listra kanoŋ keuro. Listra keuma kanoŋ gowoko moŋ qata Timoti mokolooro. Nemuŋanoŋ Juuda uumeleeŋ embaga kolooroto, maŋanoŋ Griik ejaga.
2 Poolwaa eja alaurutanoŋ Listra ano Aikoniam laligogiti, iyoŋonoŋ Timotiwaa kania jeŋ qeaŋgogi moro.
3 Kaeŋ jegi moma wama motooŋ kemambaajoŋ moro. Ii moroto, Timotiwaa maŋanoŋ Griik ejaga laligoroti, ii kuuyanoŋ modaborogi ano miri gomaŋ kanoŋ Juuda ejemba mamaga laligogi. Kawaajoŋ yoŋonoŋ Pool jeŋ mububotiwaajoŋ Timoti wama Anutuwaa aiwese meŋ selia kotoro.
4 Kotoro kema taoŋ ano gomaŋ so keugiti, iikanoŋ Jerusalem mindimindiri ajoajoroowaa qaaya jegi. Aposol ano Jerusalem uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋonoŋ qaa somoŋgoŋ kotiigiti, ii otaawutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi.
5 Kaeŋ liligogi Jiisaswaanoŋ kanagesoya kanagesoya gomaŋ so laligogiti, iyoŋoo momalaarigianoŋ kotiiro. Kaeŋ kotiiŋ Buŋa qaa jegi tosianoŋ uugia meleema weeŋ so kaŋ toroqegi tuuŋgiaa jaŋgoyanoŋ somariiŋ uro. Kiaŋ.

Anutunoŋ Pool gaonoŋ kotoŋ kondooro Yurop keŋgi.
6 Liligoŋ laligoŋ “Eisia prowinsnoŋ kema Buŋa qaa jeŋ asariwoŋa,” jegito, Uŋa Toroyanoŋ soŋgo ama aŋgoŋ koma oŋono. Kawaajoŋ yoŋonoŋ toroqeŋ kema Frigia ano Galesia prowins woi ii eeŋ kotoŋ uruuguŋ keŋgi.
7 Kema laligoŋ Misia gomaŋ goraayanoŋ keuma Bitinia prowinsnoŋ keubombaajoŋ mogito, Jiisaswaa Uŋa Toroyanoŋ iikanoŋ kembutiwaajoŋ uumotooŋ mende ano.
8 Uumotooŋ mende ano mesaoŋ kema Misia gomaŋ eeŋ kotoŋ kowe goraayanoŋ kemeŋ Troas taonoŋ keugi.
9 Troas keuma gomantiiŋanoŋ gaoŋ egi Anutunoŋ Pool kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa moŋ kokaeŋ iiro: Yurop eja moŋnoŋ Masedonia leegeŋ nama ooma kokaeŋ jeŋ qama kooliŋ muro, “Gii mono kowe kotoŋ Masedonia gomanoŋ kaŋ ilaaŋ nonomba.”

10 Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa ii iiro nono iikawaa kania
kokaeŋ moma kotoŋ jeniŋ, “Anutunoŋ mono nonooma kowe
kotoŋ Yurop uutanoŋ kema Oligaa Buŋa Masedonia prowin-
snoŋ jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ jeja.” Kaeŋ jeŋ iikanondeeŋ
mesaoŋ kembombaajoŋ romoŋgoŋ afaaŋgoniŋ. Kiaŋ.

Filipai emba Lidianoŋ uuta meleeno.

11 Nononoŋ afaaŋgoŋ kemeŋ waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ
mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Troas siti mesaoŋ kema
dindiŋagadeeŋ Samotres watonoŋ keuniŋ. Keuma eŋ gomaŋ
ano toroqeŋ kema Neapolis sitinoŋ keuniŋ.

12 Kanoŋ keuma waŋgonoŋga kamaaŋ kana kema Filipai
sitinoŋ keuniŋ. Room ejemba yoŋonoŋ eeŋanoŋ kaŋ Filipai
siti ii meŋ kanoŋ laaligo raragia aŋgi Masedonia prowinswaa
siti somata kolooro.* Nono Filipai keuma weeŋ tosaaŋa
kanoŋ laligoniŋ.

13 Kanoŋ laligoŋ Sabat kendonoŋ siti kiropo seleeŋgeŋ
keniŋ. Kanoŋ kema ‘Juuda yoŋonoŋ apu sakasiŋanoŋ
ajoroon Anutu qama kooliŋkejuti,’ kaeŋ romoŋgoŋ kemeŋ
rooŋqeqe moŋnoŋ keniŋ. Kema emba ajoroon ragiti, ii iŋiima
rama amiŋ moma Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii jeniŋ mogi.

14 Mogiti, iyoŋoo batugianoŋ emba moŋ qata Lidia raro.
Iinoŋ Taiataira sitinoŋga Filipai kaŋ opo osoga nezoŋgbala
akadamuyawo meŋ kululuuŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama
laligoro ano Anutu waeya meŋ mepeseeŋ laligoro. Poŋnoŋ
uuta meŋ afaaŋgoro Poolnoŋ qaa jeroti, iikawaajoŋ siiŋa
kolooro geja ama moma aŋgoŋ kono.

15 Aŋgoŋ kono iyaŋa ano sumaŋuruta oomulu meŋ oŋoniŋ
qisiŋ nonoma kokaeŋ ninijoro, “Oŋo noojoŋ ‘Poŋ moma
laarija,’ jejuti eeŋ, mono saanoŋ kaŋ noo mirinoŋ uma rama
nene neŋ ewu.” Kaeŋ jeŋ kaparaŋ koma qisiŋ nonono. Kiaŋ.

Pool Sailas yoronoŋ kapuare mirinoŋ rari.

16 Nono kambaŋ moŋnoŋ qamakooli rooŋqeqeyanoŋ ke-
mebombaajoŋ kana somatanoŋ keniŋ weleŋqeqe emba
moŋnoŋ mokoloon nonono. Emba ii andoleiŋawo laligoŋ
ejemba kaniagia asuganoŋ jeŋ mokoloomambaajoŋ moro. Ii
moma gejatootoo qaa aasaŋgoya jeŋ koloon iikaaŋa kanoŋ
moneŋ iwoi ii mamaga horoŋ laligoro touruta yoŋoo boro-
gianoŋ kemero.

17 Iinoŋ Pool ano nono niniima nonoo gemanananoŋ kaŋ
kokaeŋ jeŋ qaro, “Eja koi yoŋonoŋ Anutu uuta somataa

* **16:12:** Masedonia prowinswaa siti waŋa ii Tesalonaika. Distrik mutuyaa siti waŋa ii Amfipolis ano siti somata qatawo moŋ Filipai. Room yoŋonoŋ Filipai ii Itali kaaŋa galeŋ koma oŋoŋgi. Griik gomaŋ toya yoŋonoŋ iyaŋgiaa balonoŋ waba kaaŋa koloon laligogi.

weleŋa qeŋ Siwewaa buŋaya koloowombaa kania jeŋ asariŋ oŋomakeju."
18 Kaeŋ jeŋ somaŋa mamaga qama laligoro. Ii laligoroto,
Poolnoŋ togoŋ iikawaajoŋ siimbobolo moro. Ii moma kam-
baŋ moŋnoŋ eleema omeya kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro, "Nii
Jiisas Kraistwaa qatanoŋ gijojeŋ: Gii mono emba kokawaa
uutanoŋga kouma kemba!" Kaeŋ jeŋ kotoŋ muro iikanon-
deeŋ kouma mesaoŋ keno.
19 Ii kenoto, emba tourutanoŋ ii moma moneŋ iwoi
horowombaa kania juguroti, ii mokoloon iriŋgia soono.
Iriŋgia soono Pool Sailas oroma somoŋgoŋ maaket
sombeŋanoŋ horoŋ oroŋgi galeŋ eja yoŋoo jaagianoŋ keŋgi.
20 Kema qaa jake galeŋ yoŋoo jaagianoŋ orooma selegara-
noŋ qaa kokaeŋ kuuŋ jegi, "Nono siti koi kanoŋ luaenoŋ
laligojonto, eja woi koi yoronoŋ kaŋ eŋkalololoŋ ama nono-
makejao. Yoronoŋ Juuda ejaga koloojao
21 ano Juuda siligia kuma nonomakejao. Nono Room
mindimindiri kantriwaa totoŋ toya koloojoŋ. Kawaajoŋ
nono siligia ii saanoŋ mende moma aŋgoŋ komboŋa. Ii meŋ
otaawombaa soŋgo ero amamaajoŋ."
22 Selegaranoŋ qaa kaeŋ kuuŋ jeŋ oroŋgi ejemba tuuŋ
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ waama mindiriŋ kotiiŋ qotogoŋ
oroŋgi. Qotogoŋ oroŋgi galeŋ yoŋonoŋ kuuŋ oŋoŋgi se-
lekopaagara horoŋ menjuqen-juraŋgi ano jeŋ kotoŋ oŋoŋgi
arawambunoŋ urugi.
23 Mamaga urugi tegoro kapuare mirinoŋ oroombom-
baajoŋ uruama eja waayawonoŋ awaagadeeŋ galeŋ meŋ
orombaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ mugi.
24 Kaeŋ jeŋ kotoŋ mugi moma uruama kapuare miri
biiwianoŋ miri uuta moŋnoŋ kema kanawoigara gere ozo-
zopaŋ† batugaranoŋ ama kasanoŋ somoŋgoŋ miri uuta
iikawaa naguya woi ii kii kuŋgi kiro rari. Kiaŋ.

Kapuare miri galeŋanoŋ uuta meleeno.

25 Pool Sailas yoronoŋ kaeŋ rari. Rama gomaŋ ruuŋanoŋ
kolooro kanoŋ Anutu qama kooliŋ rii qama mepeseeŋ rari
kasa eja kuuyanoŋ geja ama mogi.
26 Kaeŋ aŋgi iikanondeeŋ uulaŋawo naŋ somata meŋ giliro
kapuare miriwaa tandoya kuuya waŋsaŋwaŋsaŋ qegi. Kaeŋ
qegi iikanondeeŋ nagu kuuya taŋgi kasa eja kuuya yoŋoo
aeŋ gbadogianoŋ (tape) loloon kamaaro.
27 Kaeŋ kolooro kapuare miri galeŋ iinoŋ gaoŋ uutanoŋga
waaro. Waama kapuare miriwaa naguya kuuya tandaborog-
iti, ii iima jero, "Yei! Kasa ejanoŋ togoŋ kendaboroju me

† **16:24:** Gere ozozopanoŋ kanagara melanjiro amamaaŋ rari. Uŋaya iiba.

nomaeŋ?" Kaeŋ jeŋ romoŋgoŋ jeneŋa ororo manjawaa soo somata ii kopiŋanoŋga horoŋ iyaŋa aomambaajoŋ ano.‡

28 Aŋa aomambaajoŋ anoto, Poolnoŋ gbaŋgbaŋ tereŋgoŋ kokaeŋ jero, "Nono korebore koi rajoŋ. Mono geeŋgaa selega eeŋ mende tiwilaawa."

29 Kaeŋ jero moma kiwa mubutiwaajoŋ qisiro mugi uulaŋawo kapuare miri uutanoŋ kema jeneŋa ororo Pool Sailas yoroo kosoga-ranoŋ kema simiŋ kuma orono.

30 Simiŋ kuma oroma kapuare mirinoŋga uruama kamaaŋ kokaeŋ qisiŋ orono, "Eja somata woi, nii mono nomaeŋ ambe Anutunoŋ hamo qeŋ nono letombenaga?"

31 Qisiŋ orono ijori, "Mono uuga meleema Poŋ Jiisas moma laariŋ muna gii ano sumaŋurugaŋoŋ kaaŋagadeeŋ letoma Siwewaa buŋa koloowu."

32 Kaeŋ ijori mirianoŋ keŋgi kanagesouruta kuuya yoŋowo ajoroogi Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeri mogi.

33 Jeri moma gomantiiŋaa aua iikanondeeŋ uruama kema wijigara soŋgbano. Soŋgbano iikanondeeŋ ii ano sumaŋuruta kuuya ii oomulu meŋ oŋoni.

34 Oomulu meŋ oŋoni uruano nene mirinoŋ uma nene ooŋ ama orono. Oroma iyaŋa ano sumaŋuruta yoŋonoŋ kuuya Anutu moma laarigitiwaajoŋ korisoro aŋgi. Kiaŋ.

Kapuare mirinoŋga konjoma oroŋgi kamaari.

35 Gomaŋ ano qaa jake galeŋ (majistreit) yoŋonoŋ opotoro wasiŋ oŋoŋgi kapuare mirinoŋ kaŋ kokaeŋ jegi, "Eja woi ii mono isama orona kamaawao."

36 Kaeŋ jegi eja waayawonoŋ kaŋ buju ii Pool kokaeŋ ijoro, "Majistreit galeŋ yoŋonoŋ qaa kokaeŋ aŋgita kaja: Oro mono kasagara isambe kamaawao. Kawaajoŋ oronoŋ mono keteda koi mesaoŋ kamaaŋ luaenoŋ kembao."

37 Kaeŋ ijoroto, Poolnoŋ opotoro ii kokaeŋ iŋijoro, "Room mindimindiri gawmanoŋ sopa somoŋgoŋ noroma kawaa (jeŋkooto) paaspoot noroŋgi laligojo. Kawaajoŋ yoŋonoŋ qaanara mende gosiŋ jeŋ tegoŋ kileŋ asuganoŋ ejemba jaagianoŋ eeŋ laŋ arawambu koobinoŋ nuruŋ kapuare mirinoŋ noroonŋgi. Ii gamuyawo. Kaeŋ noroonŋgi rari keteda koi nomaembaajoŋ wasiŋ noroŋgi eeŋ oloŋ kamaaworaga? Ii mende sokonja. Noro qaago totooŋ kamaawoto, yoŋonoŋ mono aŋgio kaŋ nuruaŋgi kamaaworaga."

38 Poolnoŋ opotoro ii kaeŋ iŋijoro qaa ii meŋ majistreit galeŋ yoŋoonoŋ kema iŋijogi. Ii moma Room gawmambaa

‡ **16:27:** Kasa ejanoŋ oloŋ kono galeŋa ii qaa jakeyanoŋ ama qegi iroŋa siimbobolo moma komuŋkegi. Iyaŋa gamuya moma aonaga, kaeŋ afaaŋgoŋ komunaga.

(jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoriti, ii moma aaruŋ sombugia mogi.

39 Sombugia moma kapuare mirinoŋ kaŋ bonjoŋ susugoŋ kele ama kuuŋ oroŋgi kemeri. Kemeri Filipai siti mesaowaotiwaajoŋ welema oroŋgi.

40 Welema oroŋgi Pool Sailas yoronoŋ kapuare miri mesaoŋ Lidiawaa mirinoŋ keni. Kanoŋ kema uumeleeŋ alaurugara iŋiima uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ oŋomesaoŋ keni. Kiaŋ.

17

Tesalonaika gawoŋ megi sisiwerowero aŋgi.

1 Kema laligoŋ Amfipolis ano Apolonia siti woi ii kotoŋ Tesalonaika sitinoŋ keugi. Siti waŋa iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ qamakooli mirigia megi nano.

2 Poolnoŋ nanamemeŋa ama laligoroti, iikawaa so qamakooli mirigianoŋ uma Sabat kendoŋ karooŋ kanoŋ yoŋowo Uumeleembaa Buŋa Tere weeŋgoŋ kania amiŋ moma laligogi.

3 Kaeŋ laligoŋ Buŋa Terewaa kania jeŋ asariŋ kokaeŋ jero, “Anutunoŋ areŋ ama Hamoqeqe Toyanoŋ siimbobolo moma komuŋ koomunoŋga waabaatiwaajoŋ jero.” Kaeŋ jeŋ iikawaa kania Buŋa Terenoŋga qendeema uugia kuuŋ kokaeŋ iŋijoro, “Eja Jiisas jeŋ asariŋ oŋonjeŋi, iinoŋ mono Hamoqeqe Toya Kraist kolooja.”

4 Kaeŋ iŋijoro Juuda kanageso yoŋoonoŋga tosianoŋ moma laariŋ uugia meleema Pool Sailas yorowo toroqeŋ naŋgi. Griik ejemba tosianoŋ Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋoonoŋga kaaŋagadeeŋ tuuŋ somatanoŋ yoŋowo toroqegi ano emba uuta qabuŋagiawo yoŋoonoŋga mamaganoŋ uugia meleeŋgi.

5 Uugia meleeŋgito, Juuda eja geria yoŋonoŋ uugia soono uunoŋ motoqoto moma gemaqeqe qaa jegi. Kaeŋ jegi injarere ejemba rooŋqeqenoŋ laŋ laligogiti, iyoŋoonoŋ kema eja doogoya tosaaŋa oŋoŋgi. Ii oŋoma mindiriŋ ejemba tuuŋ uugia kuuŋ horoŋ oŋoŋgi ajoroogi. Ajorooŋ laŋ qagi qemburuŋ gujubaju kolooro siti sokonda-bororo. Laŋ qama luguŋ eja qata Jeison iwaa miri rijugoŋ Pool Sailas ejemba tuuŋ jaagianoŋ ama orombombaajoŋ moŋgama oroŋgi.

6 Moŋgama oroŋgito, mende mokoloon oroma Jeison ano uumeleeŋ alauruta tosaaŋa somoŋgoŋ horoŋ oŋoma sitiwaa galeŋkoŋkoŋ eja yoŋoo jaagianoŋ keuma kokaeŋ qagi, “Yei! Eja baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so uu kuuŋ oŋoŋgi kaamaa qeŋ sooŋkejuti, iyoŋonoŋ mono koi kanoŋ kaaŋagadeeŋ kari.

7 Koi kanoŋ kari Jeisonoŋ ii oroma aŋgoŋ koma orono.
Ejemba kaaŋa kuuya yoŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, ‘Eja moŋ qata
Jiisas iinoŋ kiŋ Poŋnana kolooja.’ Kaeŋ jeŋ Room Siisa-
kimbaa jeŋkootoya qotogoŋ meŋ kamaaŋ amakeju.”
8 Kaeŋ qagi ejemba tuuŋ ano galeŋkoŋkoŋ eja yoŋonoŋ
mogi uugianoŋ kamaaŋ raidimboŋ kaaŋa sisau kolooro.
9 Sisau kolooro Jeison ano uumeleeŋ alauruta tosaaŋa
kuuŋ qisiŋ oŋoŋgi moneŋ ama waŋ taraagara megi kamaaŋ
keŋgi. Kiaŋ.

Berea keŋgi Baibel stadi ama qaagara gosigi.

10 Kamaaŋ keŋgito, uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ Pool
ano Sailas iikanondeeŋ wasiŋ oroŋgi mesaoŋ gomantiiŋa
kana gomaŋ qata Berea kanoŋ keni. Kema keuma Juuda
yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uri.
11 Qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa jeriti, ii siiŋa
somata moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Juuda kanageso Berea
laligogiti, iyoŋonoŋ Tesalonaika kanageso uŋuuguŋ awaa
soro koloogi. Qaa tororo jeri me qaago, ii weeŋ so Buŋa
Terewaa qaanoŋ gosiŋ weeŋgoŋ amiŋ moma laligogi.* Sili
awaa kaaŋia otaaŋ Juuda ejemba Tesalonaika laligogiti, ii
haamo ama oŋoŋgi.
12 Buŋa qaa jeri Juuda yoŋoonoŋga kelemaleleŋanoŋ
moma laariŋ uugia meleeŋgi. Griik ejemba yoŋoonoŋga
kaaŋagadeeŋ mamaganoŋ Jiisas moma laarigi batugianoŋ
emba uuta qabuŋagiawo ii mamaga laligogi.
13 Jiisas moma laarigito, Poolnoŋ Berea kanoŋ
kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligoroti,
iikawaa bujuyanoŋ seiŋ Tesalonaika kema Juuda
jotamemeya yoŋoo gejagianoŋ kemero. Gejagianoŋ kemero
moma waama Berea kaŋ kaaŋiadeeŋ ejemba uugia osoŋ
kuugi.
14 Kuugi uumeleeŋ alaurugara yoŋonoŋ ii moma iikanon-
deeŋ Pool wasigi kowe goraayanoŋ kemero. Kemeroto,
Sailas Timoti yoronoŋ toroqeŋ Berea laligori.
15 Eja Pool ooŋgiti, iyoŋonoŋ toroqeŋ wama kema Atens
sitinoŋ keugi. Keugi kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono mogi, “Oŋo
mono eleema Sailas ano Timoti jegi uulaŋawo noonoŋ
kawao.” Qaa ii moma mesaoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Atens sitinoŋ gawoŋ mero.

16 Poolnoŋ Atens sitinoŋ rama Sailas Timoti yoroojoŋ
mamboma laligoŋ liligoro. Liligoŋ siti ii tando lopioŋa
lopioŋa kanoŋ saa qegi kana goraaya goraaya naŋgi iŋiima
awawaliŋ temboma uuta gere jero.

* **17:11:** Berea yoŋonoŋ Baibel stadi awaa aŋgi.

17 Poolnoŋ Juuda yoŋoo qamakooli mirigianoŋ uma Juuda waba ejemba ano baloŋ toya Anutu waeya meŋ mepeseegiti, iyoŋowo nama amiŋ mogi. Poolnoŋ weeŋ so roonqeqe sombeŋgia so kema ejemba mokoloon oŋoma yoŋowo aitoŋgoŋ amiŋ mogi.

18 Amiŋ mogi Epikuros ano Stoik momo jake woi kanoŋa boi tosianoŋ kaŋ Poolwo qaa silia siliaa jeŋ niinoŋgiinoŋ ama jenoŋkooli amigi.† Tosianoŋ toroqeŋ Poolwaa qaaya moma kokaeŋ jegi, “Momo kitia kitia zezeŋgo kaaŋa usuma uuŋ moŋgama laŋ meŋ kululuuŋ motooŋgo woi mokoloon bimbimgoŋ meŋ kaja. Ii meŋ kaŋ sosoŋae kaaŋa laŋ jejato, qaayaa hoŋa naama jemambaajoŋ moji, ii mende mojoŋ.”

Poolnoŋ Jiisaswaa Buŋaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋ koomunoŋga waaro‡ jero. Kawaajoŋ tosianoŋ toroqeŋ kokaeŋ jegi, “Beŋ wabaya meŋ kaŋ yoroo kanagara jeŋ asarija, iikawaa tania kaaŋ kolooro iijoŋ.”

19 Kaeŋ lansaŋ jegi Pool wama maaket sombeŋ somata qata Areopagus§ iikanoŋ uma kaunsol yoŋoo jaagianoŋ aŋgi nano kokaeŋ jegi, “Gii momo areŋ gbilia asuganoŋ kuma nonomakejaŋi, iikawaa kania ii nomaeŋ? Ii saanoŋ jena moboŋa.

20 Giinoŋ waba kantri yoŋoonoŋ qaa morota meŋ kaŋ jena gejanananoŋ kemero mojoŋ. Kawaajoŋ goo qaa areŋgaa kania ii tororo mobombaajoŋ mojoŋ.”

21 Atens toya ano waba iikanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kuuya eeŋ lansaŋ laligoŋ momo qaa dologa dologa nuuguna guuguwe ama jeŋ moma uugia iikanoŋ ama kambaŋgia tiwilaaŋ laligogi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Areopagus sombenoŋ nama qaa jero.

22 Poolnoŋ waama Areopagus sombeŋ biiwianoŋ kema kaunsol yoŋoo jaagianoŋ nama kokaeŋ jero, “Atens ejauruna, niinoŋ koi kaŋ iwoi kuuya iima kaniagia kokaeŋ ero mojeŋ: Oŋo beŋurugia goda awaa qeŋ mepeseeŋ oŋoma laligoju.

23 Niinoŋ liligoŋ oŋoonoŋ miri kowoga kowoga iima iikawaa batuyanoŋ alata tereyawo moŋ mokoloowe. Iikanoŋ kokaeŋ oogita ero iibe, ‘Beŋ kania mende mojoŋi, iwaajoŋ koi meniŋ.’ Kawaajoŋ oŋo beŋ moŋ kania mende

† **17:18:** Momakooto boi qata Epikuros iinoŋ keraqeeaŋgo mobombaa kania kuma oŋono. Stoik momo jake (akademi) kawaa boiya qata Zeno iinoŋ siiŋ awaa ano bologa qowogoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ nambombaa kania kuma oŋono. ‡ **17:18:** Jiisas ano Koomunoŋga waawaataa qaa woi ii mende moma asariŋ tompiŋ nama kokaeŋ jegi, ‘Iinoŋ mono beŋ eja ano emba yoroo qagara kaeŋ qaja.’ § **17:19:** Areopagus qaa iikawaa kania ii manjaqeqewaa beŋa qata Ares iwaa baaŋa.

moma kileŋ waeya meŋ mepeseeŋkejuti, niinoŋ mono iwaa kania iŋisaama jewe mobu.

24 *“Beŋ Anutunoŋ Siwe namo ano iwoi kuuya iikawaa uugaranoŋ eji, ii mokolooŋ oŋono. Iinoŋ Siwe namowaa Poŋaga kolooja. Iinoŋ jiwowoŋ jigo boronoŋ memeta kanoŋ mende rama laligoja.

25 Iyaŋo laaligowaa kania kolooja. Ii ano anana balonoŋ laligowoŋatiwaajoŋ sele, kokooso ano iwoi tosaaŋa kuuya nonono sewaŋ aasoŋ horoŋkejoŋ. Kaeŋ nonomakejiwaajoŋ ama aŋo nembanene me iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋkeja. Kawaajoŋ ejemba anana ii wagiwombaajoŋ amamaajoŋ. Anana boronananoŋ iwoi mende meŋ nanduŋ ama muniŋi eeŋ, iinoŋ mende komuwaa. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa mende laligoja. Qaago.

26 “Iinoŋ wala eja motooŋgo mokolooro iwaanoŋga seiŋ deema gbala injaŋa ano sele tosaaŋa kolooŋ baloŋa baloŋa kuuya sokoma laligojoŋ. Iinoŋ kambanana kuuya tororo areŋgoŋ nonono iikawaa so laligojoŋ ano miri gomaŋ daeŋgeŋ daeŋgeŋ eŋ rama laligojoŋi, iikawaa goraaya ano aasoya ama jeŋ kotoro iikawaa so laligojoŋ.

27 Anana mono Anutu iyaŋa moma moŋgama mubombaajoŋ iwoi kuuya ii areŋgoŋ nonono. Iinoŋ korebore kosonananondeeŋ laligojato, kileŋ koromojoroŋ ama Anutu moŋgama laligoŋ mokoloowonaga me qaago?

28 Oŋoaŋgiaa Griik momo ejembanoŋ qaa kota areŋgoŋ oogiti, iyoŋoonoŋga woiyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kota moŋ kokaeŋ jeri,

‘Nono kaaŋagadeeŋ iwaa gbiliuruta kolooŋ laligojoŋ.’

Eja kaaŋa moŋnoŋ qaa kota moŋ kokaeŋ ooro,

‘Iinoŋ mono meŋ letoma nonono iwaa aoŋanoŋ laaligonana laligoŋkejoŋ, kananana kema kaŋkejoŋ ano eŋ waawaanana amakejoŋ.’**

29 Qaa iikawaa so anana Anutuwaa gbiliuruta kolooŋ laligoŋ kosianoŋ nanjoŋ. Kosianoŋ nanjonto, kileŋ iwaa kania moma sooŋ jinjauŋ qewombo. Uŋa meme eja (artist) yoŋonoŋ momo qaganoŋ nama beŋ mombaa tania romoŋgoŋ goul, silwa me jamo kowonjiŋ meŋ ururooŋ tando lopioŋa sogoŋ menjereŋgoŋ meŋkejuti, iinoŋ mono iikawaa tani mende kolooja.

30 Ejembanoŋ poumapou ama jibijabu laligoŋ kougi Anutunoŋ kambaŋ kanoŋ nanamemeŋgiaajoŋ moma boliŋ iroŋa mende meleema laligoroto, kambaŋ kokaamba qaaya

* **17:24:** 1 Kiŋ 8.27; Ais 42.5; Apo 7.48 ** **17:28:** Momo eja somata Pool iinoŋ momo jakeya jakeya uma Griik yoŋoonoŋ buk morota morota weeŋgoŋ moma kotoŋ iikanondeeŋ qaa kota kota afaaŋgoŋ meŋ asuganoŋ jero.

iŋisaama kokaeŋ iŋijoja, ‘Ejemba korebore gomaŋgia so rama kenjuti, oŋo mono uugia meleema noonoŋ kawu.’
31 “Anutunoŋ kambaŋ somata ano kaŋ kuuwaa. Iinoŋ kambaŋ iikanoŋ ejemba gomaŋa gomaŋa kuuya laligoŋ kenjuti, ii meŋ kululuuŋ nonoma qaanana gosiŋ tororo jeŋ tegowaa. Iinoŋ eja moŋ qaanana jeŋ tegowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ jenteegowaa ku-usuŋa borianoŋ ano. Iinoŋ eja ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro iikaaŋa kanoŋ ku-usuŋa somata ii ejemba kuuya qendeema nonono iima mojoŋ. Eja koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono jenteego Tonanaga kolooja.”
32 ‘Anutunoŋ eja moŋ koomunoŋga meŋ gbiliro waaroti,’ tosianoŋ qaa ii moma mepaqepae aŋgi. Kaeŋ aŋgito, tosianoŋ kokaeŋ jegi, “Qaa jejaŋi, nono ii mombo mobombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ gii saanoŋ kambaŋ moŋnoŋ qaa ii toroqeŋ jeŋ asariwa.”
33 Kaeŋ aŋgi Poolnoŋ yoŋoo batugianoŋga waama oŋomesaoŋ keno.
34 Kenoto, tosianoŋ kaŋ Jiisas moma laariŋ iwo toroqegi. Moma laarigiti, iyoŋoo batugianoŋ Areopagus kaunsol tuuŋ yoŋoo jotamemeya eja moŋ qata Dionisius laligoro. Kaaŋagadeeŋ emba somata moŋ qata Damaris ano tosianoŋ yorowo toroqeŋ moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kiaŋ.

18

Poolnoŋ Korint sitinoŋ keno uugia meleeŋgi.
1 Iwoi ii kolooro Poolnoŋ Atens siti mesaoŋ Griik siti moŋ qata Korint kanoŋ keno.
2 Korint kema Juuda eja moŋ qaya Akwila mokolooro. Akwila iinoŋ Eisiawaa prowinsya qata Pontus kanoŋ kolooŋ kanageŋ mindimindiri siti Room kema laligoro. Kanoŋ laligoro Siisakiŋ qata Kloodius iinoŋ jeŋkootoya kokaeŋ ano, “Juuda ejemba oŋo mono korebore Room siti mesaoŋ deembu.” Kaeŋ jeŋkooto anotiwaajoŋ ama Itali kantri mesaoŋ Griik kemeŋ kambaŋ kanoŋ Korint kouro. Kouro Poolnoŋ mokoloon ii ano embia qata Prisila yoroonoŋ keno.
3 Laaligogara naŋgowaotiwaajoŋ opo kuuŋa kuuŋa meri. Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ opo sel kuuŋ meme ejaga. Kawaajoŋ yoroonoŋ keno gawoŋgia ororoŋ ero yorowo laligoŋ eŋ opo sel kuuŋ gawoŋ motooŋ megi.
4 Meŋ laligogi Sabat kendoŋ so qamakooli mirinoŋ uma Juuda ano Griik ejemba yoŋowo Jiisaswaa kania amiŋ mosoma uugia meleembutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma laligoro.
5 Kuuŋ laligoro alawoita Sailas Timoti yoronoŋ Masedonia prowinsnoŋga kouri Jiisaswaa Buŋaya kambaŋ so jeŋ asariŋ

laligoro. Kaeŋ laligoŋ Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iikawaa kania asuganoŋ qendeema qaa iikanoŋ Juuda ejemba uugia kuuro.

6 Uugia kuuroto, Pool tuarenjeŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ mugi borianoŋ jaagianoŋ kuuŋ sububuŋ qesaaro kamaaro kokaeŋ iŋijoro, “Niinoŋ koposo mende ambe oŋo tiwilaaŋ iikawaa iroŋa ii mono noo qananoŋ ambombaajoŋ amamaawuya. Ii oŋoaŋgio bosimbu. Oŋo Buŋa qaa qotogogi niinoŋ saanoŋ oŋomesaoŋ kete nama ubaati, iikanoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ eleema kemaŋa.”

7 Kaeŋ iŋijoŋ oŋomesaoŋ qamakooli miri goraayanoŋ eja moŋ qata Titius Jastus iwaa mirinoŋ uma laligoro. Iinoŋ Juuda ejaga qaagoto, kileŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligoro.

8 Goraayanoŋ kenoto, qamakooli miriwaa galeŋ qata Krispus ano iwaa embameria yoŋonoŋ kuuya uugia meleema Poŋ moma laarigi. Kaaŋiadeeŋ Korint ejemba tosaaŋa Poolwaanoŋ qaa mogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgi oomulu meŋ oŋoŋgi.

9 Poolnoŋ gomantiiŋa moŋnoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ kotoŋ kondooro jaameleeŋ uŋa iiro kokaeŋ ijoro, “Gii toroko mende mobato, Buŋa qaa mono kotiiŋ jeŋ laligowa.

10 Siti kokanoŋ ejemba tuuŋ mamaga yoŋonoŋ noo buŋa kolooju. Kawaajoŋ niinoŋ giwo laligowe moŋnoŋ iwoi moŋ mende kanaiŋ meŋ boliŋ gombaa.”

11 Kawaajoŋ Poolnoŋ kambaŋa meŋ koriŋ yoŋoo batugianoŋ gbani motooŋgo ano koiŋ 6 kawaa so laligoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa kuma oŋoma laligoro.

12 Kuma oŋoma laligoroto, Room yoŋonoŋ eja Galio kuugi Akaia prowinswaa kiap gawana laligoroti, kambaŋ iikanoŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ mindiriŋ Pool tuarenjeŋ ama muŋ horoŋ qaa jakeyanoŋ ooŋgi.

13 Qaa kokaembaajoŋ ooŋgi, “Eja koi kanoŋ ejemba eŋkalololoŋ meŋ oŋomakeja. Room yoŋonoŋ jeŋkootogia aŋgi eji, iinoŋ ejemba kana ii uuguŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseewutiwaajoŋ uukuukuu meŋ nonomakeja.”

14 Qaa kaeŋ selianoŋ kuuŋ jegi Poolnoŋ qaa kitia jemambaajoŋ ano kiap gawana Galio iinoŋ Juuda ejemba ii kokaeŋ iŋijoro, “Juuda ejemba oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ eja qero komunaga me qinji bologa totooŋ moŋ anagati eeŋ, iikawaajoŋ niinoŋ saanoŋ qaagia geja ama mobenaga.

15 Kaanto, oŋoo batugianoŋ momalaariwaa qaa kolooro qa morota morota qama aŋgowowo ama jeŋkootogia nomaeŋ ambuti, ii mono oŋoaŋgiaa lombogiaga. Niinoŋ iwoi kaaŋa ii gosiŋ jeŋ tegomaŋatiwaa so qaago.”

16 Kaeŋ iŋijoŋ qaa jakeyanoŋga oŋotaaro kamaagi.
17 Kamaaŋ iyaŋgiodeeŋ mindiriŋ motooŋ luguŋ qamakooli
miriwaa galeŋ qata Soostenes ii qelanjiŋ meŋ kaŋ qaa
jakeyaa kana qaa ootanoŋ ama qegi. Qegi kiap gawana
Galionoŋ ii iima kawaajoŋ jaaya sooŋgoro hoŋa moŋ mende
kolooro. Kiaŋ.

Poolnoŋ aŋaa gomanoŋ Antiokia sitinoŋ eleeno.

18 *Poolnoŋ kileŋ toroqeŋ Korint sitinoŋ weeŋ mamaga
laligoro. Laligodaboroŋ uumeleeŋ alauruta yeizozogia jeŋ
oŋomesaoŋ Prisila ano Akwila uruama kowenoŋ kemeŋ
waŋgowaajoŋ mamboma ragi. Wala Anutuwaa jaanoŋ
kokaeŋ jero, "Niinoŋ Anutuwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ
koma memaŋa." Qaa kaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ so-
moŋgoŋ laligoro. Kambaŋ ii tegoro kowenoŋ gomaŋ qata
Seŋkria kanoŋ kemeŋ jojopaŋ qaayaajoŋ jero waŋ juya
motogi. Waŋgo moŋ Siria prowinsnoŋ kemambaajoŋ anoti,
ii mokoloon iikanoŋ uma opo sel horoŋ mororoŋgogi haa-
monoŋ naŋgoro keŋgi.
19 Kema Efesus taonoŋ keuma Poolnoŋ Prisila ano Akwila
oromesaoroto, aŋa qamakooli mirinoŋ uma Juuda yoŋowo
Jiisaswaa kania amiŋ mogi.
20 Amiŋ moma kokaeŋ qisiŋ mugi, "Gii saanoŋ kambaŋ
koriga nonowo laligowa." Kaeŋ qisiŋ mugito, Poolnoŋ
iikawaa uumotooŋ mende ano.
21 Kawaajoŋ yeizozo kokaeŋ iŋijoro, "Anutunoŋ iikawaa-
joŋ 'Ooŋ,' jewaati eeŋ, mono saanoŋ eleema oŋoonoŋ ka-
maŋa." Kaeŋ iŋijoŋ waŋgo moŋnoŋ ugi opo sel horoŋ
mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro Efesus mesaoŋ keŋgi.
22 Kema taoŋ moŋ qata Sisaria kanoŋ keuma waŋgo
mesaoŋ baloŋ kana Jerusalem uro. Uma eleema uumeleeŋ
kanageso joloŋgia iŋijoro. Ii iŋijoŋ rama waama kemeŋ
Antiokia sitinoŋ keno.
23 Antiokia sitinoŋ kema laligoro sonda tosaaŋa tegoro
oŋomesaoŋ kananoŋ keno. Kananoŋ kema Galesia ano
Frigia prowins woi ii uuguŋ gomaŋ so liligoŋ gowoko kuuya
iŋiima koma gbiliŋ oŋono kotiigi. Kiaŋ.

Apolosnoŋ Efesus ano Korint gawoŋ mero.

24 Kambaŋ kanoŋ Juuda eja moŋ qata Apolos ii Efesus
karo. Apolos iinoŋ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanoŋ
kolooŋ laligoŋ momo mirinoŋ uro tegoro Buŋa Tere Walagaa
qaaya awaagadeeŋ moma kotoro. Ii moma kotoŋ kania
jero qaayaa tania kawaajoŋ ejemba gomaŋ so aiŋa mamaga
moma aisoogi.

* **18:18:** Jaŋ 6.18

25 Pombaa kania otaawombaa kania kuma mugi Anutuwaanoŋ gere bolaŋanoŋ uutanoŋ jero. Jiisaswaa kania tororo dindiŋa kuma oŋoma Jonoŋ oomulu meŋ oŋonoti, iikawaa kania saanoŋ moma sorogoŋ jero. Ii jeroto, iikawaa batuya moŋ mesaoro. Uŋa Toroyanoŋ mulu meŋ nononji, ii mende moro.
26 Iinoŋ kaŋ qamakooli miri uutanoŋ kanaiŋ qaa esuŋmumu-yawo jero. Jero Prisila Akwila yoronoŋ qaaya moma nama wani yoroo mirinoŋ keŋgi. Kema Anutuwaa kania awaagadeeŋ toroqeŋ jeŋ asariŋ ijori moro.
27 Apolosnoŋ Griik kantriwaa bakaya qata Akaia kanoŋ kemambaajoŋ moro Efesus uumeleeŋ ala yoŋonoŋ kotiŋgoŋ mugi. Kotiŋgoŋ muŋ Akaia gowokourugia yoŋoojoŋ tere kokaeŋ oogi, “Eja koi mono koma horoŋ mubu.” Apolosnoŋ tere ii meŋ Akaia prowinsnoŋ kema ejemba Anutuwaa kaleŋmoriaŋa moma asariŋ uugia meleeŋgiti, ii mamaga ilaaŋ oŋono.
28 Ilaaŋ oŋoma “Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya kolooja,” jeŋ iikawaa kania ii Buŋa Terewaa qaaya qaaya weeŋgoŋ kanoŋ qendeema oŋono mogi. Juuda yoŋonoŋ qaa ii moma jenoŋkooli aŋgi niinoŋgiinoŋ kolooroto, Apolosnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ nama qaagia asuganoŋ qewagoro kamaagi. Kiaŋ.

19

Poolnoŋ Efesus laligoŋ gawoŋ mero.
1 Apolosnoŋ Korint sitinoŋ laligoro Poolnoŋ Antiokia siti mesaoŋ prowins tosaaŋa* uuguŋ kema kema kowe goraayanoŋ Efesus sitinoŋ keuro. Keuma kanoŋ gowoko tosaaŋa mokoloon iŋiiro.
2 Iŋiima kokaeŋ qisiŋ oŋono, “Oŋo moma laariŋ uugia meleeŋgiti, Uŋa Toroyanoŋ mono kambaŋ iikanoŋ uugianoŋ kemero me qaago?” Kaeŋ qisiŋ oŋono kokaeŋ meleema jegi, “Uŋa Toroyanoŋ laligoji, nono iikawaa qaaya ii mende totooŋ moniŋ.”
3 Meleema jegi kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono naa oomuluga meŋ oŋoŋgita laligoju?” Kaeŋ iŋijoro meleeŋgi, “Nono Jonoŋ oomuluwaajoŋ jeŋ laligoroti, mono iikaya meŋ nonoŋgi meniŋ.”
4 *Kaeŋ meleeŋgi Poolnoŋ jero, “Jonoŋ Jiisaswaajoŋ qaa jeŋ ejemba tuuŋ uugia kuuro kokaeŋ mogi, ‘Noo gemananoŋ eja moŋ kawaati, oŋo mono ii moma laariŋ uugia

* **19:1:** Baloŋ ii kambaŋ kokaamba kantri qata Tooki (Turkey) kawaa uutanoŋ eja. * **19:4:** Mat 3.11; Maak 1.4, 7-8; Luuk 3.4, 16; Jon 1.26-27

meleembu.' Kaeŋ jero moma uugia meleeŋgiti, Jonoŋ ii oomulu meŋ oŋoma laligoro."

5 Kaeŋ jero mogi Poolnoŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oomulu meŋ oŋono.

6 Meŋ oŋoma boria waŋgianoŋ ano Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemero kantri tosiaa qaa morota morota kanaiŋ jeŋ gejatootoo qaa jegi.

7 Eja ii mindiriŋ 12 kawaa so laligogi.

8 Poolnoŋ qamakooli mirinoŋ uma nama Anutuwaa bentotombaa kania amiŋ moma awasaŋkaka nama kawali kaaŋa uugia kuuro qaaya qewagowombaajoŋ amamaaŋ laligogi. Kaeŋ laligogi koiŋ karooŋ tegoro.

9 Qewagowombaajoŋ amamaagito, tosianoŋ yaŋgiseŋ ama mende moma laariŋ Pombaanoŋ kania asuganoŋ jeŋ boliŋ ejemba jaagianoŋ qaa kisama jeŋ naŋgi. Kaeŋ jeŋ naŋgi Poolnoŋ gosiŋ mendeema oŋoma oŋomesaoŋ gowokouruta uŋuano korikori keŋgi. Korikori kema eja qata Tiranus iwaa qenjaaro momo jakenoŋ weeŋ so (aua 5 ajoroon) kuma oŋono amiŋ momo ama laligogi.

10 Kaeŋ ama laligogi Pombaa Buŋa qaayanoŋ seiro gbani woi tegoro. Ii tegoro Buŋa qaa ii Eisia prowins uutanoŋ gomaŋ toya ano Juuda ejemba kuuya yoŋoo gejagianoŋ kemero modaborogi. Kiaŋ.

Sewa meraurutanoŋ omejiilaŋ konjombombaajoŋ amamaagi.

11 Anutuwaa ku-usuŋanoŋ Poolwaanoŋ keuro gawoŋ meŋ boria ejemba waŋgianoŋ ano Anutunoŋ aŋgoleto morota morota mero asugiro.

12 Kaeŋ laligoro ejemba ji iŋiro laligogiti, tosianoŋ Poolwaa selianoŋga nogo motomoto ano opo jokaŋa tosaaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ kema kaŋ qagianoŋ aŋgi jigia oŋomesaoro omejiilaŋurugia kouma keŋgi qeaŋgogi.

13 Juuda sele galeŋ tosianoŋ liligoŋ omejiilaŋ oŋotaaŋ kema kaŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kanaiŋ omenoŋ kokojinjiŋ meŋ oŋoŋgiti, iyoŋoo qagianoŋ Poŋ Jiisaswaa qata qama esuŋa koma horowombaajoŋ aŋgobato megi. Aŋgobato meŋ kokaeŋ jegi, "Poolnoŋ Jiisaswaa qata qama uukuukuu meŋ nonomakeji, niinoŋ mono Poŋ iikawaa qatanoŋ omejiilaŋ kouma togowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ."

14 Jiisaswaa qata kaeŋ qagiti, iyoŋoo batugianoŋ Juuda jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Sewa iwaa merauruta 7 yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ laligogi.

15 Yoŋonoŋ ome moŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ mugito, iinoŋ meleema kokaeŋ jeŋ oŋono, “Nii Jiisas moma mujeŋ ano Pool moma mujento, oŋo mono moroga?”

16 Kaeŋ jeŋ oŋoma eja uutanoŋ nanoti, iinoŋ mono luguŋ qagianoŋ uma qelanjiŋ oŋono. Kaeŋ korebore haamo ama japaleleŋ meŋ oŋoma selegia motoqotoŋ opo malekugia menjuqenjurano. Menjuqenjurano aŋa aŋa selegianoŋ sagorogoro kamaaŋ nano togoŋ kesagia meŋ miri uuta ii mesaoŋ selegia tomaŋa kamaaŋ kemaligi.

17 Kaeŋ kolooro Juuda waba ano baloŋ toya Efesus laligogiti, kuuya yoŋonoŋ iikawaa bujuya moma mamaga aaruŋ awawaligi. Awawaligi tosianoŋ Poŋ Jiisaswaa qata kaparaŋ koma mepeseegi akadamuyawo kolooro.

18 Moma laariŋ uugia meleeŋgiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ kema siŋgisoŋgogia iŋisaama jeŋ koloogi.

19 Tosianoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe meŋ laligogiti, iyoŋoonoŋga mamaganoŋ buk papiagia meŋ kaŋ meŋ kululuuŋ ejemba kuuya yoŋoo jaagianoŋ nama asuganoŋ gerenoŋ giligi jero. Buk papia iikawaa sewaŋgia weeŋgoŋ kululuugi mindimindiri jaŋgogia ii silwa moneŋ (Kina) 50,000 kawaa so kolooro.

20 Tani kaeŋ aŋgi Pombaa Buŋa qaaya ii esuŋmumuyawo seiŋ kotiiŋ keno. Kiaŋ.

Poolnoŋ gawoŋaa areŋa ano.

21 Iwoi kuuya ii koloodabororo Uŋa Toroyanoŋ Pool sololoon muro qaaya somoŋgoŋ kokaeŋ jero, “Nii kowe kotoŋ Griik kantriwaa leegeŋa woi Masedonia ano Akaia kanoŋ liligowe tegoro mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ kemaŋa.” Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kanoŋ kema rama Jerusalem mesaoŋ Room siti kaaŋiadeeŋ kema iimaŋa.”

22 Kaeŋ jeŋ neŋawoita Timoti ano Erastus wasiŋ orono Masedonia keni aŋa toroqeŋ kambaŋ tosaaŋa Eisia prowins uutanoŋ laligoro. Kiaŋ.

Efesus yoŋonoŋ manja kareŋ aogi.

23 Efesus sitinoŋ Pombaanoŋ kana otaagitiwaajoŋ kambaŋ kanoŋ eŋkalooloŋ gujubaju somata qatawo kolooro.

24 Silwa gawoŋ meme eja moŋ qata Demitrius iinoŋ silwa ooro bolbolgoro qokotaaŋ beŋ emba qata Artemis iwaa jiwowoŋ jigowaa so uŋa busubuusu meŋ laligoro. Ii mero sewaŋa meŋ laligogi moneŋ uuta hororo koŋkororo alaurutanoŋ mendeema megi.

25 Megi Demitrius ano tuuŋ tosianoŋ gawoŋ kaaŋa meŋ laligogiti, ii motooŋ oŋoono kaŋ ajoroogi kokaeŋ iŋijoro,

“Alauruna, nono gawoŋ koi meniŋ sewaŋa awaa kolooŋ kaŋkeji, ii mojoŋ.

26 Ii mojonto, Pool eja iikanoŋ Efesus koi kanoŋ kouma ejemba uugia osoŋ ii ano Eisia prowins kuuya sokoma ejemba tuuŋa tuuŋa kuuŋ oŋono jinjauŋ koloojuti, ii kambaŋ kokaamba saanoŋ iima kotoju. Iinoŋ kokaeŋ jeŋkeja, ‘Beŋ boronoŋ memeta ii beŋ hoŋa qaago.’

27 “Kaeŋ jeŋ laligoro nono komahooro gawonana meŋkejoŋi, iikawaa qata meŋ boliro jejewili ambubotiwaa uulombo kolooja. Ano iikayadeeŋ qaagoto, uulombo moŋ kokaeŋ eja: Ejemba kuuya Eisia prowins uutanoŋ ano baloŋa baloŋa kuuya kanoŋ beŋ emba uuta Artemis waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iwaa beŋ qabuŋaya somatanoŋ tiwilaaŋ esuŋanoŋ kamaawabo ano jiwowoŋ jigoyaa qatanoŋ boliŋ ejemba jaagianoŋ kamaaŋ omaya koloowabo. Uulombo kaeŋ eja. Kawaajoŋ majakaka moma qaa koi jejeŋ.”

28 Demitriusnoŋ kaeŋ jero gawoŋ alaurutanoŋ ii moma iriŋgia soono kokaeŋ jeŋ qa gigilaagi, “Efesus nonoonoŋ Artemis ii uuta!”

29 Qa gigilaagi eŋkalololoŋ gujubaju kanoŋ seiŋ kema siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Masedonia eja woi qagara Gaius ano Aristarkus Poolwaa neŋawoita ii qelanjiŋ uruama ororaaŋ oroma kulukululuu mirinoŋ kema ajoajoroo megi.

30 Ajoajoroo megi Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba tuuŋlelembe yoŋoo batugianoŋ kemambaajoŋ moroto, uumeleeŋ ejembanoŋ ii aŋgoŋ koma mugi.

31 Eisia prowinswaa galeŋkoŋkoŋ eja tosianoŋ Poolwaa alauruta koloogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ qele ama kokaeŋ welema mugi, “Kulukululuu mirinoŋ ajoajoroo mejuti, gii mono geeŋga iikanoŋ mende asugina giibu.”

32 Ajoajoroo megiti, iikanoŋ ejemba mamaganoŋ nama ajoroogitiwaa kania moŋ mende mogitiwaajoŋ aŋa aŋa lansaŋ qa gigilaaŋ sisau eŋkalololoŋ somata megi seiŋ keno.

33 Kaeŋ keno Juuda yoŋonoŋ eja qata Aleksander kuuŋ naŋgogi tuuŋ yoŋonoŋ horoŋ kana megi qaitanoŋ eu uma nano. Uma nama ejemba jaasewaŋgianoŋ qaa kitia metogoŋ jemambaajoŋ moma boro araŋ kuma aiwese meŋ oŋono.

34 Aiwese meŋ oŋonoto, Juuda ejaga kolooji, iikaya moma kotoŋ iikanondeeŋ buugia mindiriŋ kuuyanoŋ kanaiŋ qaa kokaeŋ qagi, “Efesus nonoonoŋ Artemis ii uuta!” Kaeŋ qama silama naŋgi aua woiwaa so keno.

35 Qama naŋgi siti (klaak) poŋ qerewenanoŋ ejemba tuuŋ uugia meŋ kamaaro goroŋ qegi nama kokaeŋ iŋijoro, “Efesus ejemba, nono ananaa siti kokanoŋ Artemis uuta ii mepe-

seeŋ laligojoŋ. Nono iwaanoŋ jiwowoŋ jigo ano jamo uŋaya kowoga Siwenoŋga kamaaroti, ii galeŋ koma laligojoŋ. Qaa ii oŋo kuuya saanoŋ moju.

36 Ii moŋnoŋ qakoombaatiwaa so qaago. Kawaajoŋ oŋo mono uugia osoŋ meŋ kamaaŋ ama bonjoŋ laligowu. Gejajojombaŋ iwoi moŋ mende ambu.

37 Eja woi koi jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi moŋ mende luluuma qeŋ meŋ boliri. Beŋ embanana mende mepaegoŋ muri. Oŋo kileŋ ii uruaŋgi koi nanjao.

38 “Demitrius ano iwaa komahooro alaurutanoŋ tosia yoŋowo aŋgowowo ama qaa jeŋ aowuyagati eeŋ, kiap mono raju ano qaa jakewaa ajoajorooya ajoajorooya ii qaa mindiŋgowombaajoŋ amakeju. Kawaajoŋ mono saanoŋ iikanoŋ kema qaa jakeyanoŋ ama aoŋ aroŋ qeŋ naŋgi sokombaa.

39 Oŋo iwoi moŋ toroqeŋ jewombaajoŋ mobuyagati eeŋ, siti kokawaa toya tosianoŋ saanoŋ kanageso horoŋ oŋoŋgi qenjaaro sombenoŋ ajoroon qaa gosiŋ jeŋ tegowoŋa.

40 Kete eŋkalololoŋ gujubaju somata koi kania qaato, kileŋ tondu kolooji, ii Room gawman yoŋonoŋ moma kokaeŋ jewubo, ‘Efesus yoŋonoŋ Room mindimindiri gawman qetama manja kareŋ anju.’ Kaeŋ jeŋ qaa jakeyanoŋ nonoombubo. Kawaa uulombota kolooji, ii mojeŋ. Qaa jakeyanoŋ nonooma kareŋ koi kawaa kaniaajoŋ qisiŋ nonombuyagati eeŋ, nono mono kitia meleema aŋgoŋ koma jewombaa so mende mojoŋ.”

41 Efesus siti poŋ qerewenjanoŋ qaa kaeŋ jeŋ ejemba tuuŋ kondeema oŋono zololoŋgoŋ deema keŋgi. Kiaŋ.

20

Poolnoŋ Masedonia ano Griik kema gawoŋ mero.

1 Efesus kanoŋ gujubaju kanoŋ zololoŋgodabororo Poolnoŋ gowokouruta oŋoono kagi uuwaa naŋgonaŋgo qaa qambaŋmambaŋ oŋoma yeizozo jeŋ oŋomesaoŋ Masedonia prowinsnoŋ keno.

2 Masedonia kema gomaŋa gomaŋa kotoŋ liligoŋ kanoŋ qambaŋmambaŋ qaa mamaga jeŋ laligoŋ Griik kantrinoŋ karo.

3 Griik kaŋ koiŋ karooŋ laligoro. Ii laligoro tegoro waŋgo meŋ kowe kotoŋ Siria kemambaajoŋ moro. Kaaŋa moroto, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ kananoŋ qewombaa aŋgonaŋ aŋgi gejianoŋ kemero moro. Ii moma kawaajoŋ Masedonia prowins kotoŋ baloŋ kana gomaŋanoŋ eleemambaa qaaya uutanoŋ somoŋgoro.

4 Qaaya somoŋgoro neŋauruta kokaaŋanoŋ iwo keŋgi: Berea eja qata Soopater Piruswaa meria, Tesalonaika eja

woi qagara Aristarkus ano Sekundus, Derbe eja qata Gaius, Timoti ano Eisia prowinsga eja woi qagara Tikikus ano Trofimus.
5 Yoŋonoŋ waladeeŋ Troas kema kanoŋ nonoojoŋ mamboma laligogi.
6 Troas kema laligogito, Luuk nii ano tosaaŋa nononoŋ bered yiistya qaawaa kendoŋ ii Filipai sitinoŋ raniŋ. Ii raniŋ tegoro waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema weeŋ 5 kolooro Troas yoŋoonoŋ keuniŋ. Troas keuma kanoŋ weeŋ 7 toroqeŋ laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ kambaŋ konoga Troas laligoro.
7 Weeŋ 7 laligoniŋ tegoro Poolnoŋ weeŋ 8 kanoŋ oŋomesaoŋ kemambaajoŋ moro. Ii moma gomantiiŋa konoga Sondameraanoŋ ajoroon Jiisas romoŋgoŋ samoŋ kowoga motowombaajoŋ raniŋ. Kaeŋ raniŋ Poolnoŋ yoŋowo amiŋ moma qaaya jeŋ raro raro gomaŋ ruuŋanoŋ keno.
8 Nono miri uuta mombaa qaganoŋ eu uma ajoroon raniŋ lambe mamaganoŋ jeŋ asarigi.
9 Ajoroon raniŋ eja gbaworo moŋ qata Yutikus iinoŋ jeŋgenanoŋ raro. Raro Poolnoŋ qaa jeŋ raro moro kambaŋ koriro gaoŋaajoŋ moma eŋ gbororo motoŋ kanakeewanoŋga tama uuta mende moma miri uuta karoon uuguŋ balonoŋ kemeŋ qero. Kemeŋ qero luguŋ kemeŋ meŋ waaniŋ komuroti, iiniŋ.
10 Kaeŋ iininto, Poolnoŋ kemeŋ kepelaaŋ muŋ jero, “Mombo sewaŋ aasoŋ ama gbilija. Kawaajoŋ mende awawaliwu.”
11 Kaeŋ jeŋ mombo eleema miri uutanoŋ eu uma samoŋ kowoga motoŋ nero. Neŋ yoŋowo kambaŋ koriga qaa jeŋ raro gomaŋ anogo oŋomesaoŋ kananoŋ keno.
12 Keno eja gbaworo ii waŋgi gbiliŋ laligoroti, ii iima uluŋkoleŋ somata moma keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas mesaoŋ Miletus keno.
13 Yoŋonoŋ keŋgito, Poolnoŋ aŋa baloŋ kana kemambaajoŋ moma kokaeŋ Luuk nii ano tosia jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono waladeeŋ kowe kana gomaŋ qata Asos kanoŋ keŋgi aitoŋgoŋ nuaŋgi waŋgonoŋ uboŋa.” Kawaajoŋ nononoŋ mesaoŋ waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema Asos kanoŋ keuniŋ.
14 Asos keuma nonowo aitoŋgoŋ Pool waniŋ waŋgonoŋ uma gomaŋ qata Mitilini kanoŋ keniŋ.
15 Mitilini kema kanoŋ opo sel mombo horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kema laligoŋ eŋ waama wato qata Kios kawaa kosianoŋ keuniŋ. Keuma toroqeŋ kotoŋ kema eŋ

waamago gomaŋ qata Samos kanoŋ kemeŋ mombo kema eŋ waama gomaŋ qata Miletus kanoŋ kokaembaajoŋ keuniŋ:
16 Poolnoŋ "Yambuyambu dologa (Pentekost) ii batogoŋ kema Jerusalem sitinoŋ ramaŋa," jeŋ kambaŋ tiwilaawombotiwaajoŋ uulaŋawo kembombaajoŋ moro. Kawaajoŋ Eisia prowinsnoŋ kambaŋ koriga tiwilaawombotiwaajoŋ moma waŋgonoŋ uma Efesus siti uuguwombaa qaaya somoŋgoro laligoniŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qaa konoga jero.
17 Miletus keuniŋ Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ qele ama uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeurugia yoŋonoŋ kamaaŋ kawutiwaajoŋ koma horoŋ oŋono.
18 Koma horoŋ oŋono gomaŋ qata Miletus kanoŋ kougi iŋiima kokaeŋ iŋijoro, "Niinoŋ kambaŋ mutuya Eisia prowinsnoŋ kaweti, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ kambaŋ kuuya oŋowo laligoŋ kouma gawoŋ meweti, oŋo iikawaa tania saanoŋ moma yagoju.
19 Niinoŋ Pombaa jaanoŋ uuna meŋ kamaaŋ aodaboroŋ gawoŋa nomaeŋ meŋ kouma laligoweti, oŋo ii saanoŋ moju. Gawoŋa meŋ ejemba oŋoojoŋ saama jauŋna kamaaro laligowe. Juuda yoŋonoŋ uugia mende meleeŋgiti, iyoŋonoŋ kambaŋ tosaaŋa kanoŋ selenoŋ kuukuu ama nuwombaajoŋ aŋgonaŋ ama laligogi. Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ ama aŋgobato morota morota mokoloon siimbobolo moma laligowe.
20 "Niinoŋ Buŋa qaa meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeji, ii jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Ii qenjaaronoŋ ajoroon ano miria miria kanoŋ uma kuma oŋoma laligowe. Niinoŋ kawaajoŋ kokodunduŋ koma gawoŋ mende mesaowe.
21 Gawoŋ mende mesaoweto, Juuda waba ano baloŋ toya oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kota kokaeŋ naŋgoŋ jeŋ laligowe, 'Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanoŋ qokotaaŋ Poŋnana Jiisas Kraist moma laariŋ mubu.' Oŋo ii kuuya saanoŋ modaboroju.
22 "Mobu, kete Uŋa Toroyanoŋ nii Jerusalem sitinoŋ kemambaajoŋ kuuŋ nonja. Kanoŋ kembe naa iwoiga kolooŋ nombaati, ii mende mojeŋ.
23 Moŋ kokaeŋ mojeŋ: Niinoŋ taoŋ daeŋ daeŋ kema laligoweti, Uŋa Toroyanoŋ iikanoŋ saŋe nuŋ kokaeŋ naŋgoŋ nijoro moma laligowe, 'Gii kakasililiŋ moma laligona kapuare mirinoŋ gooŋgi rabaga.'
24 *Kaeŋ nijoro moma laligoweto, ii kileŋ. Niinoŋ toroqeŋ laligowenaga me komuwenaga, ii qaa moŋ mende kolooŋ nonja. Ii qaago totoonto, Poŋ Jiisasnoŋ gawoŋ nonoti, niinoŋ

* **20:24:** 2 Tim 4.7

mono ii meŋ yagomambaajoŋ moma kotiijeŋ. Iinoŋ kokaeŋ nijoro, ‘Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa ejemba oŋomambaajoŋ moji, gii mono iikawaa Oligaa Buŋaya jeŋ asariŋ laligowa.’ Kawaajoŋ balonoŋ laligomaŋati me komumaŋati, ii iwoi omaya totooŋ kooloŋ nonja. Ejemba aaŋgolenoŋ kuuwaajoŋ kenjuti, moŋnoŋ iikanoŋ batuyanoŋ kotoŋ haamo mende ambaa. Niinoŋ mono iikawaa so gawoŋa meŋ batuyanoŋ kotoŋ mesaomambotiwaajoŋ esuŋna kuuyanoŋ kaparaŋ koma kema laligomaŋa.

25 “Kaeŋ laligomaŋato, mobu, niinoŋ oŋoo batugianoŋ kema kaŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariwe mogiti, oŋo noo jaasewana ii mombo mende iibuya. Oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende niibaati, kete kaeŋ mojeŋ.

26-27 Kawaajoŋ niinoŋ oŋo Anutuwaa jeta kuuya otaawutiwaajoŋ jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligowe. Ii mende kokodunduŋ koma mesaowe. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ siŋgisoŋgoyaajoŋ ama sooŋ komuŋ gere sianoŋ kemebaati eeŋ, oŋo nii jeŋ nombombaajoŋ amamaawuya. Niinoŋ ii kete oŋoojoŋ asuganoŋ naŋgoŋ jeŋ kotiijeŋ.

28 “Poŋnoŋ iyaŋaa saya maama iikanoŋ kanagesouruta sewaŋgia mero buŋaya koloodaborojuti, oŋo mono ii lama kaaŋa galeŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligowu. Uŋa Toroya aŋo gawoŋ ii oŋono. Kawaajoŋ oŋo mono oŋoaŋgia ano Pombaanoŋ lama tuuŋ yoŋoojoŋ galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

29 Niinoŋ kembe iikawaa gematanoŋ ejemba kanjaŋgiawo ii kasu kawalia kaaŋa oŋoo batugianoŋ asugiwuya. Yoŋonoŋ asugiŋ lama tuuŋ oŋoojoŋ mende moma titiikota kooloŋ laŋ kaŋ iŋiwuyati, ii mojeŋ.

30 Oŋoaŋgiaa batugianoŋga eja tosianoŋ waama nama Jiisas gowokourutanoŋ goraayanoŋ kembutiwaajoŋ horoŋ oŋoma qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ laligowuya.

31 Kawaajoŋ oŋo mono uugbiligbili laligoŋ qaa koi uu kononggianoŋ ama romoŋgowu: Niinoŋ gbani karoombaa so asaga gomantiiŋa qambaŋmambaŋ qaaya qaaya ii oŋo motomotooŋ pororo kuma oŋoma laligowe jauŋna kamaaŋkero.

32 “Niinoŋ kete oŋo Anutuwaa boronoŋ oŋooma kokaeŋ iŋijojeŋ: Iwaa Buŋa qaayanoŋ mono kaleŋmoriaŋa iŋisaama kalaŋ koma oŋomakeba. Anutunoŋ kotiiŋ uugia naŋgoŋ meagoro saanoŋ kotikotii mokoloon metulaŋgoŋkebu. Oŋo Anutuwo rapiŋgogi alauruta kuuya tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono iyoŋoo batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ kooloŋ laligowu.

33 Nii oŋoonoŋga mombaa maa suaŋ me moneŋ opo ii mende buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma laligowe.

34 Nii ano neŋauruna iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoniŋi, ii
neenaa borona koi kanoŋ gawoŋ meŋ mokolooŋ laligowe.
35 “Ii kuuya ama meŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowe.
Oŋo mono kaaŋiadeeŋ gawoŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ
ejemba loriŋ gawoŋ mewombaajoŋ amamaawuti, ii saanoŋ
kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ megi hoŋa kolooro
Poŋ Jiisaswaanoŋ qaa koi mono romoŋgowu: Iinoŋ aŋo qaa
moŋ kokaeŋ jero, ‘Hina iwoi buŋa qeŋ aogi jaŋgoŋ qaono
eeŋ laligowuyato, tosaaŋa yoŋoojoŋ iwoi kaleŋgiaga oŋoŋgi
Anutunoŋ kitia meleeno oyaŋboyaŋ mokoloowuya.’ Kiaŋ.”
36 Poolnoŋ qaa kaeŋ jeŋ kamaaŋ simiŋ kuma kuuya
yoŋowo Anutu qama kooliro.
37 Qama kooliro kuuya yoŋonoŋ amburereŋ meŋ urusaaŋ
qeŋ aŋgoŋ muŋ buuta kitoŋ negi.
38 Poolnoŋ wala qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo noo jaase-
wana mombo mende iibuya.” Qaa kaeŋ moma kawaajoŋ
wosobiri uuta moma nama wama waŋgonoŋ uma yeizozo
jeŋ ooŋgi. Kiaŋ.

21

Poolnoŋ Jerusalem keno.

1 Yeizozo jeŋ nonomesaogi opo sel horoŋ mororoŋgogi
haamonoŋ naŋgoro kema wato qata Koos iikaaŋ baageŋ
dindiŋagadeeŋ kema keuniŋ. Keuma eŋ waama toroqeŋ
wato qata Rodos kanoŋ keniŋ. Iikanoŋa toroqeŋ Lisia
prowinswaa gomaŋa moŋ qata Patara kanoŋ keuniŋ.
2 Keuma nama waŋgo moŋ Fonisia gomanoŋ kemambaa-
joŋ anoti, ii mokolooŋ kanoŋ uniŋ opo sel horoŋ moro-
roŋgogi haamonoŋ naŋgoro keniŋ.
3 Kema laligoŋ wato moŋ qata Saiprus iikawaa kosianoŋ
kaŋ iima misiŋgoŋ Saut waageŋga uuguŋ toroqeŋ haa-
monoŋ naŋgoro Siria prowins waageŋ keniŋ. Kema
“Waŋgowaa hinaya ii Taia taonoŋ kema waŋgonoŋga meŋ
amboŋa,” jegitiwaajoŋ iikanoŋ keniŋ. Iikanoŋ kema waŋgo
mesaoŋ kemeniŋ.
4 Kemeŋ gowoko tosia mokolooŋ oŋoma yoŋowo toroqeŋ
weeŋ 7 laligoniŋ. Kanoŋ laligoniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ
oŋono Pool Jerusalem sitinoŋ kembabotiwaajoŋ galeŋ meme
qaa jegi.
5 Ii jegito, nono weeŋ 7 ii yoŋowo laligoniŋ tegoro
oŋomesaoŋ kana keniŋ. Kana kemboŋa jeniŋ yoŋonoŋ
korebore embameraurugiawo nonoombonjeŋ taoŋ mesaoŋ
seleeŋgeŋ kagi. Taoŋ seleeŋgeŋ kaŋ kowe sakasiŋanoŋ
kamaaŋ simiŋ kuma Anutu qama kooliniŋ.

6 Qama koliŋ yeizozonana jeŋ aoniŋ Jerusalem kembombaajoŋ waŋgonoŋ uniŋ yoŋonoŋ mirigianoŋ eleeŋgi.
7 Pool ano neŋauruta nono kaeŋ Taia mesaoŋ toroqeŋ kema gomaŋ qata Tolemes kanoŋ keuma waŋgo mesaoniŋ. Waŋgo mesaoŋ uumeleeŋ alaurunana joloŋgia jeniŋ ano yoŋowo weeŋ motooŋgo laligoniŋ.
8 *Laligoŋ eŋ waama oŋomesaoŋ baloŋ kana kema Sisaria taonoŋ kouniŋ. Jerusalem uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ uukuukuu eja (ewanjelis) sewen metogoŋ oŋoŋgiti,* yoŋoonoŋga moŋ qata Filip iinoŋ Sisaria laligoro. Nononoŋ Sisaria kouma iwaa mirinoŋ kema rama eniŋ.
9 Filipwaa borauruta 4 laligogi. Anutunoŋ emba saraŋ yoŋoo uugianoŋ gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋ ano laligogi.
10 *Nononoŋ Sisaria taoŋ kanoŋ weeŋ mamaga toroqeŋ laligoniŋ. Kanoŋ laligoniŋ Juuda prowinsnoŋga gejatootoo eja moŋ qata Agabus kamaaro.
11 Nonoonoŋ kamaaŋ Poolwaanoŋ iiŋkasa meŋ kanoŋ aŋaa kana boria somoŋgoŋ kokaeŋ jero, “Uŋa Toroyanoŋ kokaeŋ jeja, ‘Juuda jotamemeya yoŋonoŋ iiŋkasa kokawaa toya ii Jerusalem sitinoŋ kokaeŋ somoŋgoŋ waba kantriwaa galeŋ† yoŋoo borogianoŋ ambuya.’ ”
12 Kaeŋ jero moma nono ano uumeleeŋ alaurunana kanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋgadeeŋ Poolnoŋ Jerusalem kembabotiwaajoŋ welema qotogoŋ muniŋ.
13 Qotogoŋ muniŋ kokaeŋ meleema jero, “Oŋo mono nomaeŋ anju? Saama qaa jeŋ iikaaŋa kanoŋ noo uuna menjuranju. Niinoŋ Jerusalem kembe gbadooŋ nombutiwaajoŋ jojorijeŋ ano iikayadeeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas qataajoŋ ama nugi komuwenagati, niinoŋ mono iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ jojoriŋ nanjeŋ.”
14 Kaeŋ jero meŋ loriŋ mubombaajoŋ amamaaŋ uunana bonjoŋ kono kokaeŋ jeniŋ, “Ii mono Pombaa uusiiŋaa so koloowa.”
15 Sisaria taonoŋ laligoniŋ kambaŋ ii tegoro afaaŋgoŋ mozozoŋgoŋ oŋomesaoŋ kema Jerusalem sitinoŋ uniŋ.
16 Sisaria iikanoŋa gowoko tosianoŋ kaaŋagadeeŋ nonoo koipunana kagi. Kagiti, yoŋonoŋ kokaeŋ jegi, “Oŋo Saiprus eja qata Naason iwaa mirinoŋ eŋ laligowu.” Kaeŋ jeŋ nunuaŋgi iwaa mirinoŋ keniŋ. Naasonoŋ waladeeŋ uuta meleema Jiisaswaa gowokoya koloon laligoŋ kouro. Kiaŋ.

* **21:8:** Apo 6.5; 8.5 * **21:8:** Aposol gawoŋ meme boŋ 6 kanoŋ eja 7 ii meweeŋgoŋ oŋoŋgi naŋgonaŋgo gawoŋ ano ewanjelis gawoŋ ii mindiriŋ megi.
* **21:10:** Apo 11.28 † **21:11:** Waba kantri yoŋoo borogianoŋ ambuya, ii Room gawman yoŋoojoŋ jeja.

Poolnoŋ Jerusalem sitinoŋ kouro.

17 Nononoŋ Jerusalem keuniŋ uumeleeŋ alaurunana yoŋonoŋ nunuama aisooŋ jolonana jegi.

18 Jolonana jegi eŋ waama Poolnoŋ nonowo bisop Jeims iibombaajoŋ moma keniŋ. Keniŋ uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya yoŋonoŋ korebore iikanoŋ kouma ragi.

19 Ragi Poolnoŋ joloŋgia jeŋ sunduya ano. Anutunoŋ koipu kolooŋ nemuŋ koma nonono waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema liligoŋ misin gawoŋ meniŋ hoŋa kolooroti, iikawaa sunduya kaniawo motogoŋ motomotooŋ ii korebore iŋijoro.

20 Ii iŋijoro moma Anutu mepeseegi eja geria moŋnoŋ kokaeŋ jero, “Pool alanana, Juuda ejemba tauseŋa tauseŋa yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleema kileŋ korebore toroqeŋ Mooseswaa Kana qaa ii tororo otaawombaajoŋ kaparaŋ komakeju.

21 Kaeŋ kaparaŋ komakejuto, goo bujuga ii kokaeŋ laŋ jegi mogi, ‘Juuda ejemba deema waba kantri yoŋoo batugianoŋ kema laligojuti, giinoŋ liligoŋ ii kokaeŋ kuma oŋoma laligojaŋ, jeŋkeju, “Oŋo mono Mooseswaa kana qaa gema qeŋ Anutuwaanoŋ aiwese ii mende meŋ merasisi selegia mende kotowu ano Juuda nanamemeŋ tosaaŋa ii mende otaawu.” ’

22 “Kaeŋ jeŋkejutiwaajoŋ ama giinoŋ kajaŋi, iyoŋonoŋ ii moma iikanondeeŋ horoŋ tuuŋ somata meŋ ajoroowuyaga. Kawaajoŋ nono majakaka moma mono nomaeŋ aniŋ sokonaga?

23 *Kawaajoŋ nononoŋ keteda koi qaa goojoŋ jewoŋati, giinoŋ mono iikawaa so amba. Eja 4:yanoŋ iwoi ambombaa qaagia Anutuwaanoŋ jeŋ jojopaŋ qaanoŋ somoŋgogi.

24 Ii qaanoŋ somoŋgogito, monembaajoŋ amamaaŋ mamboma batunananoŋ koi laligoju. Kawaajoŋ giinoŋ mono ii uŋuama yoŋowo koma konjoratiŋ aoŋ yoŋoojoŋ ama nanduŋ ana sokono saanoŋ waŋ jugia motogi qaagia kotiiwaa. Giinoŋ kaeŋ ama Mooseswaa Kana qaa teŋ koma otaaŋ laligojaŋi, koreboreyanoŋ goo kanaga ii tororo iima moma asariwuya. Ii moma asariŋ goojoŋ qaa jegi mogiti, ii hoŋa moŋ mende mokoloogi omaya kolooro komuwaa.

25 *Goonoŋ qaa komuwaato, waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ uugia meleeŋgiti, nononoŋ iyoŋoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ tere ooŋ aniŋ keno, ‘Oro busuya beŋ lopioŋ yoŋoo nanduŋ buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono mende newu. Kaaŋagadeeŋ sa me oro arogia qoosoŋa iikawaa busuya ii mende newu. Serowiliŋ mono mende ambu. Iwoi kanjaŋawo 4 ii mono mesaoŋ gema qegi sokombaa.’ ”

---

* **21:23:** Jaŋ 6.13-21 * **21:25:** Apo 15.29

26 Jotamemeya yoŋonoŋ kaeŋ jegi Poolnoŋ eja 4 ii uŋuama eŋ waama yoŋowo koma konjoratiŋ aogi. Aogi jiwowoŋ jigonoŋ uma eja motomotooŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ama siimoloŋ oogi koma konjoratiŋ kambaŋgia tegowaati, iikawaa kambaŋ bujuya iŋijoro. Kiaŋ.

Jiwowoŋ jigowaa totoŋ uutanoŋ Pool meŋ somoŋgogi.

27 Poolnoŋ ii iŋijoroto, weeŋ 7 ii tegomambaajoŋ ano Juuda tosaaŋa Eisia prowinsnoŋga kagiti, iyoŋonoŋ Pool jiwowoŋ jigonoŋ uro iigi. Iima ejemba tuuŋ kuuya uugia kuuŋ oŋoŋgi waaro Pool qelanjiŋ megi.

28 Qelanjiŋ meŋ kokaeŋ qagi, “Israel ejemba, mono ilaaŋ nonombu! Eja koi kanoŋ baloŋa baloŋa liligoŋ gomaŋ so kuma oŋoma uugia kokaeŋ kuuŋ oŋomakeja: Oŋo kuuya mono Israel ejemba tuuŋ qotogoŋ meŋ boliŋ nonombu. Ananaanoŋ Kana qaa mesaoŋ jiwowoŋ jigonananoŋ laŋ uma jeulalaŋ ama laligowu. Kaeŋ kuma oŋoma laligoro ano kete Griik eja Anutuwaa aiweseya qaa ii kaaŋiadeeŋ wama jiwowoŋ jigonoŋ uro miri kowoga koi kanoŋ mono totowiŋ kokojinjiŋawo koloowabo.”

29 *Ii kokaembaajoŋ qagi: Efesus eja Trofimus iinoŋ wala siti kananoŋ Poolwo keno iriima kokaeŋ romoŋgogi: Poolnoŋ ii wano motooŋ jiwowoŋ jigonoŋ ubaobo.

30 Kaeŋ qagi ejembanoŋ eŋkalololoŋ ama esuŋgiagadeeŋ luluuma kaŋ ajoroon qemburuŋ somata meŋ guju megi siti kuuya sokono. Kaeŋ kolooro Pool qelanjiŋ somoŋgoŋ jiwowoŋ jigonoŋga horoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ iikanondeeŋ jigowaa kiropo naguya kuuya ii uulaŋawo koma somoŋgogi.

31 Pool somoŋgoŋ qewombaajoŋ kaparaŋ koŋgi bujuya seiŋ Room manjaqeqe tuumbaa kawali galeŋ waŋa iwaa gejianoŋ qaa kokaeŋ kemero moro, “Jerusalem kuuya yoŋonoŋ kareŋ ama manja qeju.”

32 Kaeŋ moma iikanondeeŋ manjaqeqe eja tuuŋ tosia kawali galeŋgiawo uŋuama luguŋ yoŋoonoŋ kemegi. Kemegi ii iŋiima Pool qegiti, ii mesaogi.

33 Mesaogi kawali galeŋ waŋanoŋ batugianoŋ kema jeŋ kotoro Pool meŋ gbado (tape) woinoŋ somoŋgogi. Somoŋgogi kokaeŋ jeŋ qisiŋ oŋono, “Eja koi moroga?” ano “Nomaeŋ ano qeju?”

34 Qisiŋ oŋonoto, ejemba tuuŋnoŋga qaa morota morota meleema lansaŋ qagi. Kaeŋ lansaŋ qama guju megitiwaajoŋ ama kania tororo momambaajoŋ amamaaro. Ii amamaaŋ kawaajoŋ jeŋ kotoro Pool wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ keŋgi.

---

* **21:29:** Apo 20.4

35-36 Wama keŋgi ejemba tuuŋ somata yoŋonoŋ kanagianoŋ oŋotaaŋ kaŋ kokaeŋ qagi, “Mono qegi komuwa. Yamageŋ!” Kaeŋ qagi manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo naguyanoŋ keuro uulaŋawo kema kaŋ gujubaju somata megitiwaajoŋ bimooro. Kawaajoŋ manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool meŋ aŋgoŋ keŋgi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaayaa kitia kanaiŋ meleema jero.

37 Aŋgoŋ kaŋ manjaqeqe eja yoŋoo kiripo uutanoŋ ubombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ kawali galeŋ waŋa kokaeŋ qisiŋ muro, “Nii qaa moŋ saanoŋ gijomaŋa me qaago?” Qisiŋ muro moma kiko ama ijoro, “Oo, gii Griik qaa mojaŋ me?

38 Kawaajoŋ gii Iijipt ejaga koloojaŋ me qaago? Iijipt eja moŋnoŋ indigeŋ tuarenjeŋ eja tiwogiawo 4,000 ii eŋkalololoŋ meŋ oŋoma Room gawman tuarenjeŋ ama manja kareŋ kanaiŋ uŋuŋ uŋuama baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keŋgi. Gii galeŋ eja ii koloojaŋ me qaago?”

39 Kaeŋ ijoro Poolnoŋ jero, “Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus mojaŋi, mono iikanoŋ koloon laligoŋ koube. Kawaajoŋ qisiŋ gomaŋa: Gii saanoŋ jena niinoŋ ejemba tuuŋ koi yoŋoojoŋ qaa jewe mobu.”

40 Kaeŋ jero “Saanoŋ jewa,” ijoro Poolnoŋ donoŋ nama ejemba oŋoojoŋ boro kuno. Boro kuno guju mesaoŋ qaagia bogoro naŋgi Hibruu qaanoŋ qaa kokaeŋ jero,

22

1 Poolnoŋ nama kokaeŋ jero, “Eja alauruna, niinoŋ qaa kitia jemaŋati, ii mono geja ama mobu.”

2 Hibruu qaanoŋ qaa jero moma qaagia kuuya bogodabororo naŋgi toroqeŋ jero,

3 *“Nii Juuda ejaga. Nii Silisia prowinswaa taoŋ qata Tarsus kanoŋ koloowe Jerusalem siti kokanoŋ galeŋ koma noŋgi laligoŋ somariiwe. Laligoŋ somariiŋ kouma boi qata Gamaliel iwaa qaa baatanoŋ rabe iinoŋ Juuda ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ Kana qaa ano nanamemeŋ ii tororo kuma nono iikawaa momoya moma laligowe. Kete oŋonoŋ korebore Anutuwaa qaa baatanoŋ keuma kaparaŋ koma iwaajoŋ manja qeŋ laligojuti, niinoŋ mono iikawaa so koloon laligowe.

4 *Kaeŋ laligoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, ii uŋuŋ kondeema sisiwerowero ama oŋombe siimbobolo moma tosianoŋ komugi. Niinoŋ ejembaya ejembaya uŋuama gbadonoŋ (tape) somoŋgoŋ kapuare mirinoŋ oŋoombe.

---

* **22:3:** Apo 5.34-39 * **22:4:** Apo 8.3; 26.9-11; 9.1-19; 26.12-18

5 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jotamemeya kuuya yoŋonoŋ
ii saanoŋ moju ano yoŋoonoŋ kema qisiŋ oŋoniŋ ii saanoŋ
naŋgoŋ jewuyaga. Yoŋonoŋ Juuda eja geria Damaskas
sitinoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ tere ooŋ noŋgi meŋ laligowe.
Iikanoŋ ejemba Pombaa kania otaaŋ laligogiti, niinoŋ
ii kaaŋiadeeŋ 'Iroŋa meleema oŋombutiwaajoŋ gbadooŋ
oŋoma Jerusalem koi uŋuama kamaŋa,' jeŋ kananoŋ
kembe."

Poolnoŋ aŋaa uumeleeŋaa kania jero.

6 "Kananoŋ kembeto, Damaskas siti dodowiwe kanoŋ iwoi
moŋ kokaeŋ kolooro: Weeŋ biiwia kanoŋ asamararaŋ so-
mata moŋ Siwenoŋga oobili kaaŋa asugiŋ uulaŋawo kamaaŋ
turuŋ nono.

7 Turuŋ nono tama balonoŋ kamaaŋ ewe Siwenoŋga qaa
moŋ kokaeŋ kolooro mobe, 'Sool Sool, gii mono naambaajoŋ
sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋ?'

8 Ii moma meleembe, 'Poŋ, gii moronoŋ?' Kaeŋ meleembe
nijoro, 'Nii Nazaret eja Jiisas, sisiwerowero meŋ nomakejaŋi,
nii mono ii.'

9 Eja niwo kaŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ asamararaŋ ii iigito, qaa
nijoroti, qaa ii zoobooya moŋ mende mogi.

10 Kaeŋ nijoro niinoŋ qisiŋ jewe, 'Poŋ, nii mono nomaeŋ
amaŋa?' Jewe nijoro, 'Gii mono keteda koi waama Damaskas
sitinoŋ kena Anutunoŋ naa iwoiga ambaagiwaajoŋ jewaati,
ii moŋnoŋ gijowaa.'

11 Asamararaŋ iikanoŋ jaana kuuro titou kuuŋ nambe eja
niwo kagiti, iyoŋonoŋ boronanoŋ meŋ nuaŋgi Damaskas
sitinoŋ keniŋ.

12 "Iikanoŋ eja moŋ qata Ananaias laligoro. Iinoŋ Anutu
goda qeŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa tororo otaaŋ laligoro.
Kawaajoŋ Juuda ejemba Damaskas laligogiti, iyoŋonoŋ ku-
uya godaya awaa qeŋ muŋ laligogi.

13 Iinoŋ noonoŋ kaŋ kosonanoŋ nama kokaeŋ nijoro, 'Sool
alana, jaaga mono mombo toowa.' Kaeŋ nijoro aua kambaŋ
iikanondeeŋ jaana tooro uuŋ iibe.

14 Iibe Ananaiasnoŋ nijoro, 'Giinoŋ nanamemeŋ dindiŋa
solaŋaa Toyaga iina qaa jetanoŋ gijoro aro konoŋa mona.
Ananaa ambosakonana yoŋoonoŋ Anutu iinoŋ gii me-
weeŋgoŋ gono iwaa uusiiŋa moma kotowa.

15 Gii naa iwoi iima mojaŋi, mono ii naŋgoŋ jeŋ iwaa jo-
tamemeya kolooŋ baloŋa baloŋa ejemba jaagianoŋ daŋgunu
kaaŋa nama laligowa.

16 Kawaajoŋ gii naambaajoŋ ezelobezelo ama mambon-
jaŋ? Mono waama iwaa qata qama qama kooliŋ jena

oomulu meŋ goniŋ siŋgisoŋgoga soŋgbano solaŋaniwa.' Ananaiasnoŋ kaeŋ nijoro."

Misin gawoŋ waba kantri yoŋowo memambaajoŋ noono.

17 "Damaskas siti mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ eleema jiwowoŋ jigonoŋ qama kooliwe Pombaa umbeumbeŋanoŋ turuŋ nono nama jaameleeŋ uŋa moŋ iibe.

18 Uŋa iikanoŋ Jiisas iibe noonoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro, 'Gii kantri kokanoŋ noo kaniana ano Buŋa qaana ii pondaŋ mende jeŋ laligowa. Ii naŋgoŋ jena telambelaŋ ama gema qewuya. Kawaajoŋ Jerusalem siti koi mono uulaŋawo mesaoŋ kemba.'

19 "Kaeŋ nijoro jewe, 'Poŋ, yoŋonoŋ noo kanana moju. Niinoŋ wala liligoŋ ejemba gii moma laariŋ goŋgiti, ii qamakooli miria miria kanoŋ uma mokoloon oŋoma somoŋgoŋ ooli waayawonoŋ oŋootiŋ tosaaŋa kapuare mirinoŋ oŋooma laligowe.

20 *Goonoŋ gawoŋ ilailaa eja Stiiwenoŋ kaniaga naŋgoŋ jero qegi saya kamaaro niinoŋ kambaŋ kanoŋ kaaŋagadeeŋ kosogianoŋ nama wambelaaŋ malekugia galeŋ koma nambe qegi komuro.'

21 Kaeŋ jewe Poŋnoŋ nijoro, 'Niinoŋ wasiŋ gonjeŋa gii mono koriganoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ kemba.' Kiaŋ."

Room gawmambaa manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool galeŋ koŋgi.

22 Poolnoŋ qaa kitia jeroti, ii ejemba tuuŋ yoŋonoŋ geja ama mogito, (Poŋnoŋ waba kantri ejemba yoŋoonoŋ kemambaajoŋ jeroti,) qaa ii moma iikanondeeŋ kotigagadeeŋ silama qagi, "Yamageŋ! Eja kaaŋa ii mono qegi komuwa. Ii balonoŋ nonowo laligowaatiwaa so qaago."

23 Kaeŋ silama qama opo kereŋ qetegoŋ giliŋ (kanagianoŋ rimbomboŋgoŋ riiŋ) sonjoŋ orasiŋ kanakeewaŋ lansaŋ giligi.

24 Kaeŋ aŋgi Room yoŋoo kawali galeŋ waŋanoŋ jeŋ kotoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ Pool wama kema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi. Kiropo uutanoŋ aŋgi Juuda yoŋonoŋ ii naambaajoŋ ama guju meŋ qajuti, iikawaa kania momambaajoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, "Oŋo mono Pool meŋ ooli waayawonoŋ qeŋ qisiŋ mugi kania asuganoŋ jero moboŋa."

25 Kaeŋ jeŋ kotoroto, Pool meŋ somoŋgoŋ ooli waayawonoŋ qewombaajoŋ aŋgi Room kawali galeŋ moŋnoŋ kosianoŋ nano Poolnoŋ kokaeŋ ijoro, "Room mindimindiri

* **22:20:** Apo 7.58

gawman yoŋonoŋ sopa somoŋgoŋ noŋgi borogianoŋ laligojeŋ. Niinoŋ iikawaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojeŋ. Kawaajoŋ oŋo noo qaana mende moma gosiŋ laŋ jeŋ tegoŋ eeŋ ooli waayawonoŋ nuwuti, ii mono Room jeŋkooto toya yoŋoo jaagianoŋ sokombaa me qaago?"

26 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kawali galenoŋ moma iikanondeeŋ kawali galeŋ waŋa iwaanoŋ kema buju qaa kokaeŋ ijoro, "Eja iikanoŋ Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoja. Kawaajoŋ gii mono nomaeŋ ambaga?"

27 Kaeŋ ijoro kawali galeŋ waŋanoŋ Poolwaanoŋ kema qisiŋ muro, "Gii oŋanoŋ Room gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligojaŋ me qaago? Ii jena momaŋ." Qisiŋ muro Poolnoŋ meleeno, "Oŋanoŋ, niinoŋ ii meŋ laligojeŋ."

28 Kaeŋ meleeno ijoro, "Nii moneŋ somata giliŋ Room mindimindiri gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot sewaŋa mewe noŋgi laligojeŋ." Ijoro Poolnoŋ jero, "Ii awaato, noo maŋnanoŋ Room gawmambaanoŋ paaspoot meŋ laligoro niinoŋ iwaa meria kolooŋ iikanoŋa qa ii meŋ laligojeŋ."

29 Kaeŋ jero eja qisiŋ mubombaajoŋ aŋgiti, iyoŋonoŋ iikanondeeŋ mesaoŋ eleema keŋgi. Poolnoŋ "Nii Room gawmambaa paaspoot meŋ laligojeŋ," jero kawali galeŋ waŋanoŋ ii moma Room ejaga gbadooŋ murotiwaajoŋ ama awawaliŋ sombuya moro.* Kiaŋ.

Poolnoŋ jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nano.

30 Gomaŋ ano kawali galeŋ waŋanoŋ waama Juuda yoŋonoŋ naambaajoŋ Pool qaanoŋ ama muŋ jegiti, iikawaa kania tororo momambaajoŋ moma jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano jigo kaunsol tuuŋ kuuya yoŋonoŋ ajoroowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono. Kaeŋ ajoroogi jero Poolwaa gbadoya (tape) isaŋgi wama kamaaŋ yoŋoo jaasewaŋgianoŋ ano nano. Kiaŋ.

23

1 Poolnoŋ nama jigo kaunsol tuuŋ ii uuŋ iŋiima kokaeŋ jero, "Alauruna, niinoŋ nanamemena kuuya ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ama meŋ laligowe iinoŋ iima 'Sokonja,' jero uunaa gejananoŋ moma qeaŋgoŋ kouma laligoŋ kete koi nanjeŋ."

2 Poolnoŋ kaeŋ jeroto, jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ kosianoŋ naŋgiti, ii jeŋ kotoŋ oŋono uruŋa qetaaligi.

---

* **22:29:** Moŋ Room gawmambaa paaspoot meŋ laligoroti, ii kasanoŋ gbadooŋ mububotiwaajoŋ soŋgo ero. Moŋnoŋ soŋgo ii waleenoti eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ oomakegi. Kawaajoŋ sombuya moro.

3 *Qetaaligi Poolnoŋ ijoro, “Anutunoŋ mono gii qetaaliŋ
gomba. Giinoŋ miri sopa taaŋa kaaŋa koloojaŋ. Selia mun-
danoŋ oogi taaŋa koloojato, uuta jewoŋ meŋ injaŋa kolooja.
Giinoŋ Mooseswaa Kana qaa meŋ kanoŋ gosiŋ noma qaana
jeŋ tegomambaajoŋ rajanto, kileŋ geeŋgo Mooseswaa Kana
qaa iikayadeeŋ qeŋ jeŋ kotoŋ oŋona nuju. Ii mende sokonja.”
4 Poolnoŋ kaeŋ ijoro kosianoŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ ijogi,
“Gii Anutuwaanoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa mepaqepae meŋ
gamu qeŋ mujaŋ me?”
5 *Kaeŋ ijogi jero, “Oo alauruna, iinoŋ jigo gawoŋ galeŋ
waŋa kolooji, ii mende moma jejeŋ. Buŋa Terewaa qaa moŋ
kokaeŋ eja, ‘Gii mono kanageso tuuŋgaa eja poŋa mende
qasuaawa.’ ”
6 *Kaeŋ jeroto, jigo kaunsol tuuŋ yoŋoonoŋga tosianoŋ
Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati qokotaagi
tosianoŋ Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ) paati ejaga
laligogi. Poolnoŋ ii moma kawaajoŋ jigo kaunsol tuuŋ
yoŋoo jaagianoŋ qaa kokaeŋ qama jero, “Alauruna, niinoŋ
Farisii ejaga koloojeŋ. Maŋnanoŋ kaaŋagadeeŋ Farisii paati
ejaga. Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaeŋ
koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligo-
jeŋ. Kaeŋ laligojeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi gosiŋ
noma jeju.”
7 Kaeŋ jero iikanondeeŋ Farisii ano Sadusii paati yoŋoo
batugianoŋ aŋgowowo kolooro jigo kaunsol tuuŋ yoŋonoŋ
juma tuuŋ woi koloogi.
8 *Sadusii (Jigo gawombaa kaparaŋkoŋkoŋ) yoŋonoŋ
kokaeŋ jeŋkegi, “Ejemba koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ
waabuya. Siwe gajoba mende laligoju. Omejiilaŋ ano uŋa
ii mende laligoju.” Kaeŋ jegito, Farisii (Kana qaawaa ka-
paraŋkoŋkoŋ) paati yoŋonoŋ qaa karooŋ iikanoŋ qokotaaŋ
iikawaa so moma laariŋ namakegi.
9 Tuuŋ woi kaeŋ koloon qagi guju somata kolooro Kana
qaawaa boi tosianoŋ Farisii tuuŋ yoŋoo batugianoŋga
waama geriawo tereŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Nono eja kokawaa
qinjita moŋ mende mokoloojoŋ. Siwe gajoba me uŋa
moŋnoŋ qaa kotoŋ kondooŋ iwaa uutanoŋ ano jenaga, ii
mono nomaeŋ sokoma oŋonaga?”
10 Kaeŋ jegi aŋgowowo iikanoŋ mombo gere tooŋ somari-
iro. Somariiro aworaŋgoŋ Pool leelee horogi kema karo
mosoma tagogi. Tani kaeŋ kolooro. Kaeŋ kolooro kawali
galeŋ waŋanoŋ iikawaa toroko moma manjaqeqe tuuŋ moŋ

* **23:3:** Mat 23.27-28 * **23:5:** Eks 22.28 * **23:6:** Apo 26.5; Fil 3.5 * **23:8:** Mat 22.23; Maak 12.18; Luuk 20.27

jeŋ kotoŋ oŋono kemeŋ Pool batugianoŋga horoŋ wama manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ aŋgi.

11 Aŋgito, gomantiiŋa kanoŋ gaoŋ ero Poŋnoŋ Poolwaa kooroŋanoŋ nama kokaeŋ ijoro, “Mono qaqabuŋabuŋagawo koloon satiiŋ laligowa. Noo kanana Jerusalem kokanoŋ naŋgoŋ jeŋ laligonati, iikawaa so mono Room sitinoŋ kaaŋagadeeŋ kema ii naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowa.” Kiaŋ.

Pool qewombaajoŋ aŋgonaŋ megi.

12 Poŋnoŋ kaeŋ ijoroto, gomaŋ ano kanoŋ Juuda eja tosianoŋ oloŋ ajoroon Pool komuwaatiwaa aŋgonaŋ megi. Yoŋonoŋ areŋ ii aŋgi ano ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kotiiŋ kokaeŋ jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia kokanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo newoŋa.”

13 Eja 40 ano jaŋgo ii uugugiti, iyoŋonoŋ mindiriŋ jojopaŋ qaa ii somoŋgoŋ kotiiŋ jegi.

14 Ii jeŋgo jotamemeya ano jigo gawoŋ galeŋ yoŋoonoŋ kema kokaeŋ jegi, “Nono Pool komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi kanoŋ nene siŋgi laligowoŋa. Poolnoŋ mende komuwaati eeŋ, ejembanoŋ mono oŋanoŋ qasuaaŋ nonoŋgi sokombaa. Kawaajoŋ nono mono ajoroon jojopaŋ qaa kokaeŋ somoŋgoŋ kotiiŋ laligojoŋ: Pool qeniŋ komuro iikawaa gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo neŋ laligowoŋa.

15 Kawaajoŋ ama oŋo mono keteda koi jigo kaunsol tuuŋ yoŋowo motooŋ mindiriŋ kawali galeŋ waŋaanoŋ kema qaa kokaeŋ jeŋ qisiwu, ‘Nono Poolwaanoŋ qaa kania mombo qisiniŋ jero hoŋa mobombaajoŋ mojoŋ.’ Tani kaeŋ kolooro qisigi saanoŋ Pool wama oŋoonoŋ kamaawaa. Kamaanagato, kananoŋ kaŋ oŋoonoŋ koumambaajoŋ ambaati, iikanoŋ mono ii qeniŋ komuwaatiwaajoŋ jojoriŋ laligowoŋa.”

16 Kaeŋ jegito, qeniŋ komuwaatiwaa aŋgonaŋ aŋgitiwaa bujuya ii Poolwaa beetaa gejianoŋ kemero moro. Ii moma manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ kema Pool raroti, iikanoŋ uma ijoro.

17 Jero moma kawali galeŋ moŋ qaro karo kokaeŋ ijoro, “Eja gbaworo koi kanoŋ qaa moŋ meŋ kajiwaajoŋ giinoŋ ii saanoŋ wama kawali galeŋ waŋaanoŋ kena qaa ii ijowaa.”

18 Kaeŋ ijoro ii wama kawali galeŋ waŋaanoŋ keni jero, “Kasa eja Poolnoŋ noono iwaanoŋ kembe eja gbaworo koi wama goonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ nonja. Iinoŋ goojoŋ qaa moŋ meŋ kaja.”

19 Kaeŋ jeŋ keno galeŋ waŋanoŋ borianoŋ meŋ wama
goraayanoŋ kema qisiŋ muro, “Gii naa qaaga meŋ kajaŋ?”
20 Qisiŋ muro ijoro, “Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa moŋ
qisiŋ gombombaajoŋ somoŋgoŋ goonoŋ kaŋ kokaeŋ jewuya:
Nono Poolwaa qaa kania tororo mende moma komujoŋ.
Kawaajoŋ gii saanoŋ Pool woraŋ wana jigo kaunsol tuuŋ
yoŋoonoŋ kamaaro mombo qisiŋ muna jero kaniayaa hoŋa
moboŋa. Yoŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaajoŋ moju.
21 Kaeŋ kaŋ jewuyato, giinoŋ qaa iikawaajoŋ mende
wambelaawa. Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋga eja
40 ano jaŋgo ii uugugiti, iyoŋonoŋ mindiriŋ Poolwaajoŋ
kokaeŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kotiigi, ‘Nono Pool
komuwaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia koi kanoŋ
nene siŋgi laligowoŋa. Siŋgi laligoŋ qeniŋ komuro iikawaa
gematanoŋ saanoŋ nene me apu moŋ mombo newoŋa.’
Kaeŋ jeŋ giinoŋ wambelaawagatiwaajoŋ mamboma jojoriŋ
embonju.”
22 Kaeŋ jero eja gbaworo ii wasiŋ kokaeŋ ijoro, “Buju koi
jena mojeŋi, ii mono moŋ mende jena moba.” Kiaŋ.

Pool waŋgi Sisaria taonoŋ keno.

23 Kawali galeŋ waŋanoŋ ii moma kawali galeŋwoita
oroono kari kokaeŋ irijoro mori, “Oro mono tiwo eja 200,
hoos manjaqeqe eja 70 ano wasa manjaqeqe eja 200 ii
jeŋ kotoŋ oŋoni kete gomantiiŋaa 9 kilok kanoŋ Sisaria
kembutiwaajoŋ jojoriwu.
24 Kaaŋagadeeŋ hoos tosaaŋa meweeŋgoŋ meagoŋ
oŋoma Pool mombaa qaganoŋ ama kalaŋ koŋgi gomantiiŋa
kokanoŋ gawana Fiilikswaanoŋ kemba.”
25 Kaeŋ irijoro mori gawanawaajoŋ tere moŋ kokaeŋ ooro,
26 “Oo Uuta sorona gawana Fiiliks! Kloodius Lisias,
niinoŋ joloŋga jejeŋ.
27 “Juuda yoŋonoŋ eja koi meŋ somoŋgoŋ qegi ko-
muwaatiwaajoŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgito, Room mindi-
mindiri gawmambaa (jeŋkooto) paaspoot meŋ laligoji,
niinoŋ ii moma iikanondeeŋ manjaqeqe tuuŋ yoŋowo
kouma sopa somoŋgoŋ muŋ metogoŋ waŋa so-
moŋgowe.
28 Naa qaawaajoŋ qaa jakeyanoŋ anjuti, niinoŋ iikawaa
kania momambaajoŋ moma wama Juuda yoŋoo jigo
kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ oombe.
29 Oombe qaa jakeyanoŋ uma iyaŋgiaa Kana qaawaa
kesaawaraŋ qaaya qaaya kawaajoŋ aŋgowowo
ano tuarenjeŋ ama jeŋ mugi mokoloowe. Iikaaŋ
mokolooweto, iwoi bologa komuwaatiwaa so me
kapuare mirinoŋ aniŋ rabaatiwaa so ii mende

kolooro. Yoŋonoŋ qaa kaaŋaga moŋ mende jegi mobe.
30 Ii mende mobeto, moŋnoŋ iwaa buju qaaya ii kokaeŋ nijoro mobe: Tosianoŋ ‘Eja ii qeniŋ komuwaa,’ jeŋ aŋgonaŋ aŋgita eja. Buju qaa ii moma keteda koi kanoŋga wasiwe goonoŋ kaja. Qaa jakeyanoŋ ama mubombaajoŋ mojuti, niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ oŋombe goo jaasewaŋganoŋ kouma qaagia kuuya asuganoŋ jeŋ mokoloogi moba.”
31 Tere kaeŋ ooro manjaqeqe eja jeŋ kotoŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qaa ii otaaŋ Pool meŋ wama paŋgamanoŋ gomaŋ qata Antipatris kanoŋ keŋgi.
32 Kema gomaŋ ano manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Pool wama kana toroqeŋ keŋgito, tiwo eja yoŋonoŋ iyaŋgio eleema manjaqeqe eja yoŋoo aeŋ kiropo uutanoŋ kagi.
33 Manjaqeqe eja hoosgiawo yoŋonoŋ Sisaria taonoŋ keuma tere ii gawana muŋ Pool kaaŋagadeeŋ iwaa jaanoŋ ooŋgi.
34 Ooŋgi tere weeŋgoŋ “Pool ii naa prowinswaajoŋ?” jeŋ qisiŋ oŋono. Qisiŋ oŋono “Silisia prowins ejaga,” kaeŋ ijogi.
35 Kaeŋ jegi moma ijoro, “Qaa jakeyanoŋ ama gombombaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kougi iikanoŋ saanoŋ qisiŋ gomaŋa.” Kaeŋ ijoŋ jeŋ kotoro Pool wama kiŋ Herodwaa jiŋkaroŋ miriwaa kiropo uutanoŋ ama jaagaleŋ meŋ mugi. Kiaŋ.

24

Pool qaanoŋ aŋgi gawana Fiilikswaa jaanoŋ nano.

1 Gawoŋ memeya 5 tegoro jigo gawoŋ galeŋ waŋa qata Ananaias iinoŋ jotamemeya tosaaŋa ano Kana qaawaa momo eja (looya) qata Tertulus yoŋowo aitoŋgoŋ Sisaria taonoŋ kemeŋ gawana Fiilikswaa jaanoŋ uma Pool qaa jakeyanoŋ ambombaa qaaya jegi moro.
2 Ii moma Pool koma hororo kouro Kana qaawaa momo eja Tertulusnoŋ kanaiŋ Poolwaa selianoŋ qaa kuuŋ gawanawaa jaasewaŋanoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oo Fiiliks, giinoŋ galeŋ koma nonoma laligonati, nono kambaŋ iikanoŋ luae somata moma gumbonjonjoŋ laligoniŋ. Giinoŋ awaagadeeŋ kalaŋ koma jeŋ kotoŋ nonona laaligo raranana leelee meagogi kantri koi kanoŋ utegoŋ waaro qeaŋgojoŋ.
3 Oo somatanana Fiiliks, nono ii gomaŋ so awaagadeeŋ moma kotoŋ goojoŋ aisooŋ kilikaluya moŋ mende moma daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ.
4 Daŋgiseŋ jeŋ gonjonto, niinoŋ qaa koriga jewe mojoga tiiwabotiwaajoŋ kokaeŋ qisiŋ gonjeŋ: Nono qaa meŋ kaniŋ

toroga jemaŋati, ii mono awutambaŋ koma nonoma geja ama moba.
5 “Nono eja kokawaa kania ii kokaeŋ iima mokoloniŋ:
Iinoŋ kikekakasililiŋ eja torokoyawo kolooja. Iinoŋ baloŋa
baloŋa liligoŋ Juuda ejemba uugia osoŋ kuuŋ oŋono kareŋa
kareŋa gomaŋ so kolooro gujubaju qama amakeju. Tosianoŋ
toropere meŋ Nazaret eja mombaa qatanoŋ paati anjuti,
iinoŋ mono iyoŋoo somatagia kolooja.
6 Iinoŋ jiwowoŋ jigo ii kaaŋagadeeŋ kaparaŋ koma meŋ
totowiŋ meŋ kamaaŋ amambaajoŋ ano. Kawaajoŋ nono ii
meŋ somoŋgoniŋ. Nono qaaya gosiŋ ananaanoŋ Kana qaa
otaaŋ jeŋ tegowombaajoŋ moniŋ.
7 (Ii moninto, kawali galeŋ waŋa Lisias iinoŋ manjaqeqe
eja yoŋowo kaŋ ku-usuŋ somata kanoŋ geriawo boro-
nananoŋga metogoŋ waŋgi.
8 Wama qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mujuti, ii goo jaase-
waŋganoŋ koubutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ nonono.) Gii geeŋgo
qisiŋ muna kania ninisaama jewa. Ii jero qaa meŋ kajoŋi,
iikawaa hoŋa kuuya saanoŋ asugiro moba.”
9 Kaeŋ jero Juuda ejemba yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ “Qaa ku-
uya ii oŋanoŋ,” jeŋ wambelaaŋ ii naŋgoŋ toroqeŋ selianoŋ
kuuŋ jeŋ mugi. Kiaŋ.

Poolnoŋ qaa kitia meleeno Fiiliksnoŋ moro.

10 Pool jeŋ mugi gawananoŋ qaa jewaatiwaajoŋ borojua-
laŋ kuuro kokaeŋ meleema jero, “Giinoŋ gbani mamaga
ejemba tuuŋ koi kawaa jenteego toya kolooŋ laligona mojeŋ.
Kawaajoŋ niinoŋ qaanaa kitia ii goo jaaganoŋ awasaŋkaka
jemaŋa.
11 Niinoŋ indigeŋ Anutu waeya meŋ mepeseemambaajoŋ
Jerusalem sitinoŋ ube. Ii weeŋ 12 iikayadeeŋ tegoro kete
koi nanjeŋ. Geeŋgo qisiŋ oŋonagati eeŋ, ii saanoŋ naŋgoŋ
jewuya.
12 Niinoŋ jiwowoŋ jigonoŋ me qamakooli miri moŋgeŋ
uma eja me emba mombo niinoŋgiinoŋ qaa jeŋ jenoŋkooli
ambe iikaaŋa mende mokoloon noŋgi. Siti uutanoŋ kana me
sombeŋ moŋnoŋ ejemba uugia kuuwe orogoŋ liligoŋ noŋgiti,
iikaaŋa mende niigi.
13 “Kaeŋ mende niima keteda koi qaa selenanoŋ kuuŋ jeŋ
nonjuti, yoŋonoŋ iikawaa hoŋa qendeema gombombaajoŋ
amamaaju. Qaa omaya jeju.
14 Ii amamaajuto, qaa moŋ ii oŋanoŋ jokoloon gomaŋa:
Yoŋonoŋ Nazaret paati qata qajuti, niinoŋ mono iikawaa
kana otaaŋ laligoŋ ananaa ambosakoŋurunana yoŋoonoŋ
beŋ Anutu ii waeya meŋ mepeseeŋkejeŋ ano Mooseswaanoŋ

Kana qaa ano gejatootoo yoŋoonoŋ Buju Tere iikanoŋ qaa oogita eji, ii kuuya moma laariŋ kotiijeŋ.

15 Anutunoŋ ejemba dindiŋa ano doogoya ii korebore meŋ gbiliŋ oŋono koomunoŋga waabuti, Juuda eja koi yoŋonoŋ iikawaajoŋ mambonju. Niinoŋ yoŋowo toroqeŋ ororoŋ nama kaeŋ koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligojeŋ.

16 Kaeŋ laligoŋ Anutu ano ejemba jaagianoŋ dindiŋa nambe Anutunoŋ qaana naŋgoŋ jero uunaa gejianoŋ momakejeŋ. Jeneŋna mende oroja. Mono soraaya koloon laligomambaajoŋ kambaŋ so kaparaŋ koma kotiiŋ laligoŋkejeŋ.

17 *“Niinoŋ moŋgeŋ laligowe gbani tosaaŋa tegoro eleema gomaŋ tosaaŋa yoŋoonoŋga kaleŋ meŋ indigeŋ kawe. Kaeŋ kaŋ ‘Ii neenaa kanagesourunana wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋomaŋa,’ jeŋ Anutuwaa siimoloŋ ooŋ nanduŋ ama mumambaajoŋ Jerusalem ube.

18 Kanoŋ uma koma konjoratiŋ aoŋ solaŋa laligoŋ jiwowoŋ jigonoŋ ube. Iwoi ii ooŋ Anutu mube mokoloon noŋgi. Mokoloon noŋgiti, iikanoŋ ejemba tosianoŋ mende kaŋ liligoŋ orogoŋ noma guju megi.

19 Juuda ejemba tosianoŋ Eisia prowinsnoŋga kaŋ jigonoŋ uma niigiti, iyoŋonoŋ mono keteda koi goo jaaganoŋ koi kanoŋ kouma nama qaa moŋ eŋ oŋonagati, ii asuganoŋ selenanoŋ kuuŋ jeŋ noŋgi sokonaga.

20 “Me jigo kaunsol tuuŋ yoŋoo jaagianoŋ nama qaa jeweti, kambaŋ iikanoŋ naa Kana qaaga uuguŋ qinji ambeta qaa jakeyanoŋ noombombaa qaaya mokoloogi? Eja koi rajuti, iyoŋonoŋ mono ii jegi sokombaa.

21 *Niinoŋ yoŋoo batugianoŋ nama qaa motooŋgo jeŋ qaa tokoroŋkota qabe bimooro. Koposo moŋ kaeŋ ambe me qaago? Ii nomaeŋ gosigita eja? Qaa kokaeŋ qama jewe, ‘Koomuya yoŋonoŋ gbiliŋ waabuyati, niinoŋ iikaya moma laarijeŋiwaajoŋ ama qaa jakeyanoŋ nooŋgi kete qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ nombombaajoŋ anju.’ ” Kiaŋ.

Poolwaa qaaya mende jeŋ tegoŋ kapuare mirinoŋ ooŋgi.

22 Poolnoŋ kaeŋ jero gawana Fiiliksnoŋ Jiisaswaa kania otaaŋ laligojuti, iikawaa kania saanoŋ moma sororogoŋ Poolwaa qaaya batuyanoŋ kotoŋ kokaeŋ jero, “Kawali galeŋ waŋa Lisiasnoŋ kouro kambaŋ iikanoŋ Poolwaa qaa ii jeŋ tegomaŋa.”

23 Kaeŋ jeŋ kawali galeŋ jeŋ kotoro Pool mende somoŋgoŋ eeŋ jaagaleŋ mero kasa mirinoŋ raro. Tinitosaurutanoŋ Pool

* **24:17:** Apo 21.17-28 * **24:21:** Apo 23.6

kalaŋ koma iwoi amamaaroti, ii meŋ mubutiwaajoŋ mende qotogoŋ oŋono.

Poolnoŋ qaaya jero Fiiliks ano Drusila mori.

24 Weeŋ tosaaŋa tegoro Fiiliksnoŋ embia qata Drusila,
Juuda emba somata ii wama kari Poolwaajoŋ qaa ano karo
qaayaajoŋ geja ano Kraist Jiisas moma laariŋ mubombaa
kania jeŋ asariro moro.
25 Ii moroto, Anutuwaa qaa tosia toroqeŋ amiŋ mogi
bimooro. Poolnoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaa kania
jeŋ asariŋ ananaa nanamemenana galeŋ koma aowombaa-
joŋ jero ano Anutunoŋ kambaŋ moŋ ano iikanoŋ gosiŋ
nonoma qaanana jeŋ tegowaati, qaa karooŋ iikanoŋ uuta
kuuro. Poolnoŋ qaa iikaaŋ jero aaruŋ lalaŋaniŋ bo qosoma
jero, “Yamageŋ! Mono ii mesaowa. Keteda koi saanoŋ
mesaoŋ kena kambaŋ moŋ mobe sokombaati, iikanoŋ
saanoŋ mombo koma horoŋ gombe kawa.”
26 Kaeŋ jeŋ kileŋ toroqeŋ Poolnoŋ aŋa wantaaya moneŋ
mubaatiwaa romoŋgoro. Kaeŋ mamboma jejeromoŋromoŋ
ama indiŋ mamaga koma horoŋ muro karo qaa qaa jeŋ rari.
27 Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro gbani woi tegoro. Ii
tegoro eja qata Porsius Festus iinoŋ Fiilikswaa mundaŋaga
gawana koloomambaajoŋ ano. Kaeŋ ano Fiiliksnoŋ Juuda
ejembanoŋ nisosoroowutiwaajoŋ moma Pool mende isano
kapuare mirinoŋ toroqeŋ raro. Kiaŋ.

25

Poolnoŋ gawana Festuswaa jaanoŋ qaa kitia jero.

1 Festusnoŋ gawana koloon prowins uutanoŋ keuma raro
weeŋ karooŋ tegoro Sisaria taoŋ mesaoŋ Jerusalem sitinoŋ
uro.
2 Uro jigo gawoŋ galeŋ waŋa ano Juuda jotamemeya
yoŋonoŋ jaasewaŋanoŋ kouma Pool qaa jakeyanoŋ ambom-
baajoŋ jeŋ aroŋ qeŋ naŋgi.
3 Aroŋ qeŋ nama kokaeŋ jeŋ weleŋgi, “Oo gawana, giinoŋ
saanoŋ nononoŋ moniŋ sokombaatiwaajoŋ jeŋ tegona qaa
aŋgi Pool wama Jerusalem sitinoŋ koi kawu.” Yoŋonoŋ wala
qaa kokaeŋ somoŋgoŋ jegi, “Poolnoŋ kananoŋ karo iikanoŋ
mono qeniŋ komuwaa.” Kaeŋ jeŋ jojoriŋ emboŋgitiwaajoŋ
ama kaŋ kaeŋ weleŋgi.
4 Kaeŋ weleŋgito, Festusnoŋ kokaeŋ meleema oŋono,
“Pool ii Sisaria taombaa kasa mirinoŋ raro galeŋ komakeju.
Nii neeno kambaŋ mende koriro iikanoŋ eleema kemambaa-
joŋ mojeŋ.”

5 Kaeŋ jeŋ toroqero, “Kawaajoŋ eja iikanoŋ qinjita moŋ
anagati eeŋ, saanoŋ oŋoo jotamemeurugia tosianoŋ niwo
Sisaria kemeŋ kanoŋ qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi momaŋa.”
6 Kaeŋ jeŋ weeŋ 8 me 10 kawaa so Jerusalem siti-
noŋ yoŋowo laligoro tegoro eleema Sisaria taonoŋ ke-
mero. Kemeŋ eŋ waama iikanondeeŋ qaa jenteegowaa duŋ
rarayanoŋ rama jeŋ kotoro Pool wama kagi jaayanoŋ kouma
nano.
7 Poolnoŋ kouma nano Juuda jotamemeya Jerusalem siti-
noŋga kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ nama kazi qaganoŋ qaa
bologa mamaga selianoŋ kuuŋ jegi. Ii jegito, qaagiaa hoŋa ii
qendeembombaajoŋ amamaagi.
8 Kazi qaa eeŋ jeŋ naŋgito, Poolnoŋ ii qewagoŋ kokaeŋ
jero, “Niinoŋ iwoi bologa moŋ mende ambe. Juuda
nonoonoŋ Kana qaa mende qotogowe. Jiwowoŋ jigo mende
meŋ totowiwe ano Room Siisakimbaanoŋ qaawaajoŋ tu-
arenjeŋ mende ambe.”
9 Kaeŋ jero Festusnoŋ Juuda yoŋonoŋ iyaŋaajoŋ mogi
ubaatiwaajoŋ moma Pool kokaeŋ qisiŋ muro, “Selenoŋ
kuukuu qaa koi jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem
uma kanoŋ noo jaasewananoŋ nama jewaga me qaago?”
10 Qisiŋ muroto, Poolnoŋ jero, “Room Siisakiŋnoŋ jeŋ
kotoro qaa jake koi kuugita koi nambe gosiŋ noma qaana
jeŋ tegona sokombaa. Nii Juuda ejemba bologa moŋ mende
ama oŋombe. Ii geeŋgo saanoŋ moma yagojaŋ. Mono
naambaajoŋ mombo yoŋoonoŋ kembenaga?
11 Bologa moŋ mende ambeto, Kana qaa moŋ uuguŋ iwoi
moŋ ama boliŋ kawaajoŋ koomuwaa buŋa koloowenagati
eeŋ, ‘Niinoŋ komumambo,’ jeŋ mende oloŋ koma kemaŋa.
Ii qaagoto, yoŋonoŋ kazi qaa eeŋ toontooŋ jeŋ qaagiaa
kania qendeembombaajoŋ amamaajuti eeŋ, qaa omayaajoŋ
ama moŋnoŋ nuama yoŋoo boronoŋ amambaajoŋ ama-
maawaa. Room Siisakiŋnoŋ mono qaana mindiŋgoŋ jeŋ
tegoro diŋgowaa. Kawaajoŋ niinoŋ mono iwaa jaanoŋ
kemambaajoŋ kotiiŋ qisijeŋ.”
12 Kaeŋ jero Festusnoŋ jawiŋuruta yoŋowo
qambaŋmambaŋ qaa moŋgama gosiŋ kokaeŋ meleema
muro, “Gii Siisakimbaanoŋ kemambaajoŋ moma qisijaŋi,
iikawaajoŋ mono saanoŋ Room kema iwaa jaanoŋ namba.”
Kiaŋ.

Poolnoŋ kiŋ Agripawaa jaanoŋ nano.

13 Weeŋ tosaaŋa tegoro kiŋ Agripa ano naaŋa Bernaisi
yoronoŋ Festus iima godagara qendeembaotiwaajoŋ Sisaria
taonoŋ kari.

14 Kaŋ kanoŋ weeŋ mamaga laligori Festusnoŋ Poolwaanoŋ qaa ii kiŋ pombo amiŋ moma kokaeŋ jero, “Fiiliksnoŋ eja moŋ mende isano kapuare mirinoŋ kokanoŋ rama laligoja.
15 Niinoŋ Jerusalem kembe Juuda yoŋoo jigo gawoŋ galeŋgia waŋa ano jotamemeurugianoŋ noonoŋ kouma kokaeŋ qisiŋ noŋgi, ‘Nono eja iikawaa qaa meŋ kaniŋ giinoŋ mono saanoŋ iwaa kania gosiŋ qaaya jeŋ tegowa.’
16 “Kaeŋ qisiŋ noŋgito, niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mogi, ‘Room gawman nonoonoŋ kana ii kokaeŋ: Mombaa selianoŋ qaa bologa kuuŋ jejuti, nono ejemba mombaa qaa ii laŋ mende jeŋ tegoŋkejoŋ. Wala horoŋ qaa jakeyanoŋ aniŋ kaziurutanoŋ kagi leelee ororoŋ aroŋ qeŋ naŋgi qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi kitia saanoŋ jewaa. Qaa kitia jero ii gosiŋ hoŋa kolooro iikawaa so saanoŋ qaaya jeŋ tegoŋkejoŋ.’
17 Yoŋonoŋ koi kaŋ ajoroogi niinoŋ kambaŋ mende koriro eŋ waama iikanondeeŋ jenteegowaa duŋ rarayanoŋ rama jeŋ kotowe eja ii wama kagi noo jaananoŋ kouro.
18 “Kouroto, qaa meŋ kagiti, iyoŋonoŋ liligoŋ muŋ aroŋ qeŋ nama qaa selianoŋ kuuŋ jeŋ mugi. Kaeŋ aŋgi iwoi bologa totooŋ moŋ anagati, kaeŋ jewuyatiwaajoŋ mambombeto, qaa iikaaŋa moŋ mende jegi mobe.
19 Ii mende jegi mobeto, kitianoŋ eja ii qetama iyaŋgiaa momalaarigiaa qaa batuya tosaaŋa ano eja moŋ qata Jiisas iwaajoŋ aŋgowowo megi. ‘Jiisasnoŋ komuro,’ jegito, Poolnoŋ ‘Gbiliŋ laligoja,’ jeŋ kaparaŋ koma kotiiro.
20 Kaeŋ jeŋ kazi aŋgi niinoŋ ‘Qaa kaaŋa ii nomaeŋ gosiwenaga?’ jeŋ kana moŋgama uuwoi mobe. Ii moma nama kokaeŋ qisiŋ mube, ‘Selenoŋ kuukuu qaa jejuti, gii saanoŋ iikawaa kitia ii Jerusalem uma kanoŋ jenaga me qaago?’
21 Qisiŋ mubeto, Poolnoŋ Uutananaa jaanoŋ kemambaajoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qisiro, ‘Mono jena galeŋ koma noŋgi Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro diŋgowaa.’ Kaeŋ qisiro eja waagiawo jeŋ kotoŋ oŋombe galeŋ koŋgi raja. Era wasiŋ mube Siisa-kimbaa jaasewaŋanoŋ kembaa.”
22 Festusnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ ijoro, “Niida moŋ eja iikanoŋ qaaya jero momambaa siiŋa mojeŋ.” Ijoro kokaeŋ meleeno, “Woraŋgo saanoŋ qaaya mobaga.”
23 Kaeŋ meleeno eŋ waagi kantriwaa jawiŋ, kawali galeŋ somata ano jotamemeya uuta yoŋonoŋ kaŋ Agripa ano Bernaisi yoroojoŋ jura soroŋ arogaranoŋ mouma korisoro rii qama koma horoŋ oroŋgi qaawaa jake miri uuta iikawaa uutanoŋ keugi. Festusnoŋ jeŋ kotoro Pool waŋgi iikanoŋ kouro.

24 Poolnoŋ kouro Festusnoŋ waama nama kokaeŋ jero,
“Kiŋ Agripa ano eja somata kuuya nonowo koi rajuti, oŋo
mono eja koi iibu. Juuda ejemba tuuŋ kuuya yoŋonoŋ
iwaajoŋ ama noo uuna kuugi. Sisaria taoŋ kokanoŋ ano
Jerusalem sitinoŋ oŋanoŋ qaanoŋ kuuŋ noma qa gigi-
laaŋ kokaeŋ jeŋ laligogi, ‘Eja koi kanoŋ mono balonoŋ
laligowaatiwaa so qaago. Mono yamageŋ!’
25 “Kaeŋ qama laligogito, niinoŋ gosiwe iwoi moŋ
koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so ii mende ano. Niinoŋ
kania kaeŋ mokoloon iibeto, aŋo Room Uutananaa jaanoŋ
keno qaaya mindiŋgoro diŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma
qisiro. Kawaajoŋ qaa somoŋgoŋ wasiwe Room kembaa.
26 Room sitinoŋ kembaato, iwaanoŋ qaa ii nomaeŋ ooŋ
Room eja Poŋnaajoŋ ambe kenaga? Iwaajoŋ qaa laŋ jejuto,
qaa kaniawo moŋ ii tororo mende moma asarijeŋ. Kawaa-
joŋ jewe wama kaŋ kiŋ Agripa goo jaaganoŋ ano oŋo tosaaŋa
kiŋ pombaa gematanoŋ koi rajuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ aŋgi
nanja. Oŋo saanoŋ borojaŋ meŋ qaaya gosigi hoŋa kolooro
mono ii moma saanoŋ terenoŋ oowenaga.
27 Eja moŋ kasanoŋ somoŋgoŋ qaa jakeyanoŋ oombombaa
qaaya nomaeŋ jejuti, ii asuganoŋ jewombaajoŋ amamaaŋ
kileŋ eeŋ wasiwombo. Sili ii noo momonoŋ gejajojombaŋ
tani kaaŋa kolooja.” Kiaŋ.

26

Poolnoŋ qaayaa kitia kiŋ Agripawaa jaanoŋ jero.

1 Kaeŋ ragi kiŋ Agripanoŋ Pool ijoro, “Gii saanoŋ geeŋgaa
qaa kitia jena momaŋ.” Kaeŋ ijoro Poolnoŋ nama boro kotoŋ
muŋ iyaŋaa qaaya naŋgoŋ kokaeŋ kanaiŋ jero,
2 “Oo kiŋ Agripa, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa sele-
nanoŋ kuuŋ jeŋ nonjuti, niinoŋ qaa kuuya iikawaa kitia ii
kete saanoŋ goo jaaganoŋ asuganoŋ jemambaajoŋ simba-
woŋawo mojeŋ.
3 Giinoŋ Juuda nonoonoŋ nanamemeŋ ano aŋgowowo
qaanana kuuya ii tororo moma yagojaŋ. Kawaajoŋ niinoŋ
oŋanoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Kaeŋ kolooro qisiŋ gonjeŋ:
Qaa jemaŋati, ii saanoŋ moma mokosiŋgoŋ geja amba.
4 “Niinoŋ Juuda ejemba tuuŋ uutanoŋ koloon
kanakanaiyanoŋga kanaiŋ neenaa kantri koi ano sitinana
Jerusalem kanoŋ laligoŋ koube. Kawaajoŋ Juuda ejemba
kuuya yoŋonoŋ laaligona gbaworonanoŋga nomaeŋ kouma
laligoweti, ii saanoŋ moma kotoju.
5 *Yoŋonoŋ kaniana kambaŋ koriga moma kotoju. Siiŋgia
ero ii saanoŋ kokaeŋ naŋgoŋ jewuyaga: Ananaa jigo gawoŋ

* **26:5:** Apo 23.6; Fil 3.5

uutanoŋ Farisii paati nononoŋ asa yoŋoonoŋ jigo momo ii tororo toontooŋ otaaŋ laligoŋkejoŋ. Niinoŋ wala yoŋoo tuuŋ paatinoŋ keuma Kana qaa kaparaŋ koma otaaŋ laligowe.

6 Anutunoŋ ambosakoŋ*urunan*a yoŋoojoŋ soomoŋgo qaa anoti, niinoŋ iikawaa hoŋ*a* koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋ*romo*ŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ ama kete qaa jakeyanoŋ nooŋgi nanjeŋ.

7 “Ananaa Israel ejemba tuuŋ 12 nononoŋ korebore soomoŋgo qaa iikawaa hoŋ*a* koloowaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mamboma jejeromoŋ*romo*ŋ ama asaga gomantiiŋ*a* pororo Anutu waeya meŋ mepeseeŋkejoŋ. Oo Uutana, niinoŋ jejeromoŋ*romo*ŋ kaaŋ amakejeŋi*waa*joŋ Juuda jotamemeya yoŋonoŋ qaa bologa bologa selenanoŋ kuuŋ jeŋ nomakeju.

8 Anutunoŋ ejemba koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuyati, oŋo ii mono nomaembaajoŋ ama mende moma laariju?

9 *“Neeno kaaŋ*aga*deeŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowe, ‘Nii Jiisas Nazaret ejawaa qabuŋ*aya* soŋg*bambe* qaombaatiwaajoŋ manja mamaga qemaŋ*ati*w*aa* so koloojeŋ’ Kaeŋ romoŋgoŋ kazi ama laligowe.

10 Kazi ama Jerusalem kanoŋ oŋanoŋ manja qeŋ laligowe. Jigo gawoŋ galeŋ waŋ*a* yoŋonoŋ nemuŋ koma noŋgi jeŋ kotowe Anutuwaa ejemba soraaya ii mamaga u*ŋuam*a kapuare mirinoŋ oŋoom*a*kegi ano tosaaŋ*a* komuwutiwaa qaa jegi niinoŋ kaaŋ*aga*deeŋ qaa ii kotiŋgoŋ wambelaaŋ (wout ama) laligoŋkebe.

11 Kambaŋ*a* kambaŋ*a* liligoŋ qamakooli miri so borojaŋ meŋ oŋombe uugia meleeŋgiti, iyoŋonoŋ asugigi. Asugigi Jiisas qakooma mepaegoŋ mubutiwaajoŋ kuuŋ qaa tokoroŋkot*a* jeŋ horoŋ ureeŋ oŋombe. Kaeŋ ama oŋombe oolinoŋ geriawo taluŋgoŋ uŋugi siimbobolo moma laligogi. Uunanoŋ gere jeŋ sorogoro sisiwerowero ama oŋom*amba*ajoŋ koriganoŋ waba kantriwaa sitia sitia kanoŋ kema laligowe.” Kiaŋ.

Poolnoŋ uuta meleenotiwaa sunduya jero.
Apo 9.1-19; 22.6-16

12 “Kaiyaka kaeŋ ama laligowe kambaŋ moŋnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋ*a* yoŋonoŋ niwo uumotooŋ ama nemuŋ koma noŋgi Damaskas sitinoŋ kemambaajoŋ kananoŋ kembe.

13 Oo Uutana, niinoŋ kananoŋ kembe weeŋ biiwia kanoŋ Siwenoŋg*a* asamararaŋ moŋ uulaŋ*a*wo kamaaro. Kamaaŋ oobili kaaŋ*a* asugiŋ weeŋ jaaya uuguŋ asariro iibe. Asasaga iikanoŋ mono nii ano eja niwo keniŋi, nono turuŋ nononoŋ.

* **26:9:** Apo 8.3; 22.4-5

14 Turuŋ nonono kuuya tama namonoŋ kamaaŋ koniŋ.
Kamaaŋ koma eniŋ noojoŋ qaa moŋ kolooro Hibruu qaanoŋ
kokaeŋ nijoro mobe, ‘Sool, Sool, gii naambaajoŋ sisi-
werowero ama nomakejaŋ? Gii mono bulmakao ejia kaaŋa
koloowabo. Toyanoŋ baloŋ mozozoŋgowaatiwaajoŋ bul-
makao ejia kinoŋnoŋ somoŋgoro sosooda hororo sokonjato,
laŋ horoŋ geriawo yakariŋ horoŋ ureero oolinoŋ qero siim-
bobolo momakeja. Gii mono iikawaa so laŋ luguŋ geeŋgaa
gemaga eeŋ toontooŋ kotowabo.’
15 “Ii moma qisiwe, ‘Oo Poŋ, gii moronoŋ?’ Qisiwe nijoro,
‘Nii Jiisas sisiwerowero qaganoŋ ama nomakejaŋi, mono ii
koloojeŋ.
16 Ii koloojento, gii saanoŋ waama namba. Nii ano iwoi
iijaŋi ano kanageŋ toroqeŋ asugiŋ goma qendeemaŋati, ii
mono naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nama noo jotamemena
koloon welena qeŋ laligowa. Gii gawoŋ ii meŋ laligowa.
Niinoŋ kawaajoŋ ama asugiŋ gonjeŋ.
17 Niinoŋ mono geeŋgaa Israel kanageso tuuŋ yoŋoo
borogianoŋga metogoŋ gomaŋa ano waba kantri ejemba
yoŋoonoŋ wasiŋ gombe kembagati, iyoŋonoŋ guwubotiwaa-
joŋ kaaŋagadeeŋ reeŋreeŋ koma gomaŋa.
18 Niinoŋ wasiŋ gombe kema ejemba jaagia metoona uugia
meleema paŋgamanoŋga asasaganoŋ koubuya. Jaagia tooro
uugia meleema Satambaa ku-usunoŋga loloon Anutuwaa
sopa uutanoŋ kawuya. Kaeŋ kaŋ moma laariŋ noŋgi
siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaomaŋa. Mesaowe Anutunoŋ
alauruta tak kotoŋ oŋono soraaya koloojuti, mono iyoŋoo
batugianoŋ keuma duŋ raragia meŋ oyaŋboyaŋ koloon
laligowuya.’ Jiisasnoŋ kaeŋ kotoŋ kondooŋ noma nijoro.”

Poolnoŋ uuwaa gawoŋaa sunduya jero.

19 “Oo kiŋ Agripa, Jiisasnoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ Siwenoŋga
jaameleeŋ uŋa iima kania moma ii kolatiŋ laligomambaajoŋ
moma osiwe. Kawaajoŋ niinoŋ jaameleeŋ uŋa iikawaa
qaaya ii teŋ koma gawoŋ meŋ laligowe.
20 *Ii teŋ koma liligoŋ Buŋa qaa kokaeŋ jeŋ seiŋ
laligowe: Oŋo mono uugia meleema Anutuwaanoŋ eleema
kaŋ uumeleeŋgitiwaa hoŋa ii nanamemeŋgianoŋ qendeema
laligowu. Buŋa qaa ii wala Damaskas ano Jerusalem siti woi
iikanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ jeŋ asariŋ laligowe. Iikawaa
gematanoŋ Juuda kantri kuuya yoŋoojoŋ jewe ano waba
kantri yoŋoojoŋ jeŋ uugia kuuŋ laligowe.
21 Kania kawaajoŋ ama Juuda ejemba tosianoŋ jiwowoŋ
jigonoŋ uma iikanoŋ qelanjiŋ noma kaparaŋ koma koomuya
nuwombaajoŋ aŋgi.

* **26:20:** Apo 9.20, 28-29

22 “Kaeŋ aŋgito, uuna meleembeti, iikanoŋa laligoŋ koube
Anutunoŋ ilaaŋ noma laligoro kambaŋ kokaamba toroqeŋ
saanoŋ laligojeŋ. Ilailaaŋ kawaajoŋ ano koi nama uuta ano
kamaaŋqeqeta oŋoo jaanoŋ nama qaana koi jejeŋ. Mooses
ano gejatootoo ejemba yoŋonoŋ iwoi koloowaatiwaajoŋ je-
giti, niinoŋ mono yoŋoonoŋ qaa iikayadeeŋ tororo otaaŋ qaa
kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ:
23 *Anutunoŋ areŋ ano Hamoqeqe Toya Kraist iinoŋ si-
imbobolo moma komuŋ eja mutuya koomunoŋga waabaa.
Waama Anutu asasagaa kania ii Juuda tuuŋ ano waba kantri
ii iŋisaama jeŋ asariŋ oŋoma laligomambaajoŋ nijoro.”
24 Poolnoŋ qaayaa kitia kaeŋ jero gawana Festusnoŋ
tereŋgoŋ qaa batuyanoŋ kotoŋ jero, “Pool, gii kaamaa anjaŋ.
Papia miria miria kanoŋ una momoganoŋ seiŋ waŋga meŋ
soorota laligojaŋ.”
25 Kaeŋ jeroto, Poolnoŋ meleeno, “Oo poŋ sorona Festus,
niinoŋ waŋna soosooya mende koloojeŋ. Qaa jejeŋi, ii
momakooto qaa hoŋaga kolooja.
26 Kiŋ Agripanoŋ qaa kokawaa kania moma yagoja, kaeŋ
mojeŋ. Iwoi kuuya ii aasaŋgoyanoŋ waŋgoŋ moŋnoŋ mende
kolooro. Kawaajoŋ buju qaa kuuya ii mono kiŋ pombaa
gejianoŋ kemero modaboroji, iikaeŋ moma kotiijeŋ. Kawaa-
joŋ niinoŋ qaana koi saanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ nama
jewe mojaŋ.
27 Oo kiŋ Agripa, Juuda eja gii gejatootoo yoŋoonoŋ Buju
Terewaa qaaya moma laarijaŋ me qaago? Ii moma laarijaŋi,
iikaeŋ mojeŋ.”
28 Poolnoŋ kaeŋ jero Agripanoŋ meleema jero, “Oo Pool,
giinoŋ kambaŋ torodaamoŋ kokaamba uuna kuuna niinoŋ
uuna meleema Kraistwaa alia koloowenagatiwaajoŋ mojaŋ
me? Kaeŋ romoŋgojaŋ me?”
29 Kaeŋ jero Poolnoŋ meleeno, “Oo kiŋ, qaa koriga me
toroga jewenagati, ii kileŋ. Giinondeeŋ qaagoto, keteda
koi qaana geja ama mojuti, kuuya oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
Kraistwaa alauruta koloowutiwaajoŋ uusiiŋnanoŋ moma
kokaeŋ qama koolijeŋ: Oo Anutu, uugia meleema oŋona
niinoŋ koi laligojeŋi, mono iikawaa so koloowu. Gbado
(tape) iikayadeeŋ oŋoo borogianoŋ ubaatiwaajoŋ mende
mojeŋ.”
30 Kaeŋ meleeno kiŋnoŋ waaro gawana ano Bernaisi
yoronoŋ kaaŋagadeeŋ waari ano yoŋowo ragiti, iyoŋonoŋ
kuuya waagi.
31 Waama mesaoŋ keŋgi eja geria yoŋonoŋ iyaŋgiodeeŋ
amiŋ moma kokaeŋ jegi, “Eja koi kanoŋ bologa moŋ mende

* **26:23:** Ais 42.6; 49.6; 1 Kor 15.20

ano naambaajoŋ eeŋ tooŋ gbadooŋ mugi? Iinoŋ koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja, kaeŋ mojoŋ.”

32 Kaeŋ jeŋ aminŋ moma Agripanoŋ Festus ijoro, “Siisakimbaanoŋ kembe qaana mindiŋgoro diŋgowaatiwaajoŋ mende kaparaŋ koma qisiŋ jenagati eeŋ, mono saanoŋ isaniŋ kemenaga.” Kiaŋ.

27

Pool waŋgonoŋ ooŋgi kanaiŋ Room keno.

1 Eja geria yoŋonoŋ nonoojoŋ qaa kokaeŋ somoŋgogi: “Nono waŋgonoŋ uniŋ haamonoŋ naŋgoro Itali kantrinoŋ kemboŋa.” Qaa kaeŋ somoŋgogi Pool ano kapuare eja tosaaŋa ii kawali galeŋ moŋ qata Julius iwaa boronoŋ nonooŋgi. Julius iinoŋ manjaqeqe tuuŋ bakaya moŋ qata “Room Siisakimbaa manjaqeqe tuuŋ” qagiti, iikanoŋ manjaqeqe eja 100 yoŋoo galeŋgiaga laligoro.

2 Gomaŋ moŋ qata Adramitium iikanoŋa waŋgo moŋ kaŋ Eisia prowinswaa kowe goraaya metetereeŋ waŋgo doya motomotooŋ kanoŋ kembaatiwaajoŋ ama jojoriroti, iikanoŋ uniŋ. Uniŋ opo sel horoŋ morororŋgogi haamonoŋ naŋgoro kowenoŋ keniŋ. Masedonia prowinswaa siti qata Tesalonaika iikanoŋa eja moŋ qata Aristarkus iinoŋ koipunana kolooro motooŋ keniŋ.

3 Kema eŋ waama kanoŋ Saidon gomanoŋ keuniŋ. Keuniŋ Juliusnoŋ Pool ala meŋ muŋ jeŋ tegoro waŋgo mesaoŋ alauruta yoŋoonoŋ kema iŋiiro naa iwoiwaajoŋ amamaaroti, ii ilaaŋ mugi.

4 Iikanoŋa mombo kowenoŋ keniŋ haamonoŋ kana kemboŋ jeniŋi, iikaaŋ baageŋga qeŋ gilirotiwaajoŋ bimooro toroqeŋ wato qata Saiprus kawaa aasaŋgoyanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ.

5 Keniŋ haamonoŋ naŋgoro kowe kotoŋ Silisia ano Pamfilia prowins woi ii uruuguŋ Lisia prowinswaa siti qata Maira kanoŋ keuniŋ.

6 Keuma kanoŋ kawali galenananoŋ waŋgo moŋ mokolooro. Waŋgo iikanoŋ Iijiptwaa siti qata Aleksandria kanoŋa kaŋ Itali kantrinoŋ kemambaajoŋ ama jojoriro. Ii mokoloon jeŋ kotoŋ nonono iikanoŋ uniŋ.

7 Uma kowenoŋ keniŋ haamonoŋ saanoŋ mende naŋgoro weeŋ mamaga ii osoŋosoŋ keniŋ. Kaeŋ keniŋ tegoro kanoŋ kupukapa koma kowe kanoŋ Nidas taoŋ kosianoŋ keuniŋ. Kosianoŋ keuniŋ haamo kotakota qeŋ kaaŋ baageŋ toroqeŋ kembombaa kania somoŋgoro. Somoŋgoro bimooro Kriit watowaa masuya qata Salmone ii uuguŋ kema wato gematanoŋ kemeŋ kooroŋgoŋ metetereeŋ keniŋ.

8 Kowe goraaya kosere metetereeŋ osiqosiwo kema laligoŋ Lasea taoŋ kosianoŋ gomaŋ qata "Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo, Fair Hafens" qamakejuti, iikanoŋ keuniŋ.
9 Iikanoŋ keuma kambaŋ koriga mesoqesooŋ laligoniŋ. Kaeŋ laligoniŋ siŋgisoŋgo sooŋgbambaa kendoŋa qata Yom Kippur* iikawaa kambaŋanoŋ tegoro haamoqeqe kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro keuniŋ. Haamoqeqe kambaŋanoŋ ejemba kowenoŋ kema "Tiwilaawombo," jeŋ waŋgogia somoŋgoŋ laligoŋkegi. Kawaajoŋ Poolnoŋ galeŋ meme qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro,
10 "Ejauruna, anana kowe qaganoŋ toroqeŋ kembombo. Kupukapa qaganoŋ kema tiwitiwilaa mokoloowombo. Raidimbonoŋ qero waŋgonana jaŋgoro esuhinaya sooro nononano kaaŋagadeeŋ komuwombo. Gomaŋ tanianoŋ kaeŋ kolooro iijeŋ."
11 Galeŋ meme qaa kaeŋ jeroto, kawali galenananoŋ Poolwaanoŋ qaa ii qotogoŋ waŋgo toya ano meleŋqeleeŋ loqa (steer) galeŋa yoronoŋ "Saanoŋ kemboŋa," jeriti, kawali galenananoŋ qaagara ii moma laariro.
12 Gomaŋ qata "Waŋgo suuluya iimasiiŋsiiŋawo" iikawaa waŋgo doya ii haamoqeqe kambaŋ rarawaa so mende kolooro. Kawaajoŋ ama eja mamaganoŋ kembombaa qaa kotiŋgoŋ kokaeŋ jegi, "Koi rabombaajoŋ mojonana tiija. Saanoŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi kowenoŋ kemboŋa. Kema kaparaŋ koma laligoŋ kana kolooro Fiiniks waŋgo donoŋ keubonaga. Iikanoŋ keuma haamoqeqe kambaŋ koi saanoŋ rama laligoniŋ tegowaa." Waŋgo do qata Fiiniks ii Kriit wato kawaa goraayanoŋ weeŋ kemekemetaageŋ eja. Kiaŋ.

Raidimbonoŋ kowe mero boliro.

13 Kembombaa qaa kaeŋ jegi haamonoŋ osoŋosoŋ kanaiŋ Saut waageŋga qero. Qero "Saanoŋ kema areŋnana otaaŋ Fiiniks iiboŋa," jeŋ romoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋa mesuŋgi kouro. Kouro waŋgonoŋ lolooro haamonoŋ naŋgoro sosooda nunuano Kriit watowaa goraaya metetereeŋ kosere keniŋ.
14 Kaeŋ keninto, kambaŋ mende koriro haamo esuŋa kotakota qata yoware, Noot Iistwaa raidimboŋ (momosia) kanoŋ mono wato iikawaa qaganoŋga qeŋ giliŋ nunuŋ karo.
15 Nunuŋ karo waŋgonana galeŋ kombombaajoŋ meŋ bimbimgogi haamo qeŋ karotiwaageŋ kemambaajoŋ amamaaro. Amamaaro mesaogi haamonondeeŋ waŋgo kuuŋ meŋ wano aŋo eeŋ keno utugoŋ nonono laŋ keniŋ.

* **27:9:** Yom Kippur korisoro kendoŋ ii Septembe tetegoyanoŋ me Oktobe kanakanaiyanoŋ amakeju.

16 Utugoŋ nonono laligoŋ wato melaa moŋ qata Kauda
kawaa gematanoŋ Saut waageŋ keniŋ. Iikanoŋ kema gomba
kasanoŋ somoŋgogi waŋgo gematanoŋ apu kotoŋ karoti,
ii aoŋ oroŋ kowenoŋga horoniŋ mamaga bimooro kileŋ
kaparaŋ koma horoniŋ kouro.

17 Gomba ii horoniŋ kouro waŋgo somatanoŋ aniŋ.
Waŋgonoŋ utugoŋ jaŋgowabotiwaajoŋ moniŋ kasa meŋ
waŋgo kokosiiŋ somoŋgoŋ kotiigi. Kaeŋ kema kema sakasiŋ
bambaaŋa qata Sirtis† iikanoŋ kowe koria koriga mende eja.
Nono iikanoŋ kuuŋ osiwombotiwaajoŋ toroko moniŋ. Kaeŋ
moniŋiwaajoŋ ama waŋgowaa opo sel iwoiya ii metogoŋ
kamaaŋ ama waŋgo galeŋkoŋkoŋ mesaogi. Ii mesaogi
haamonoŋ waŋgo kuuŋ naŋgoro eeŋ laŋ keniŋ.

18 Eeŋ laŋ keninto, raidimboŋ iikanoŋ mono geriawo toro-
qeŋ qeŋ utugoŋ nonono. Kaeŋ utugoŋ nonono gomaŋ ano
iikanoŋ kanaiŋ waŋgowaa esuhina tosaaŋa meŋ kowenoŋ
giligi kemero.

19 Weeŋ karooŋ kolooro kanoŋ waŋgowaa ilawoila
akadamuyawo ii aŋgio meŋ giligi kowenoŋ kemero.

20 Kaeŋ memenjaliŋ kema kema gomantiiŋa weeŋ
mamaga iikanoŋ weeŋ me seŋgelao moŋ mende iiniŋ.
Raidimboŋ kanoŋ kaaŋagadeeŋ kotakota toroqeŋ qeŋ ero.
Qeŋgadeeŋ ero bimooro “Mono qaomboŋa!” jeŋ laaligo
soomoŋgowaajoŋ moma uunananoŋ kamaaro titiboronana
tegoro raniŋ.

21 Raidimboŋ uutanoŋ kambaŋ koriga kaŋ laligoŋ nem-
banene moŋ mende neniŋ. Kawaajoŋ ama Poolnoŋ batu-
gianoŋ waama nama kokaeŋ iŋijoro, “Ejauruna, niinoŋ Kriit
wato mende mesaowombaa gejanono iŋijoweti, oŋo noonoŋ
qaa ii otaagi sokonaga. Kaeŋ aniŋ tiwitiwilaa koi kanoŋ
mono qanananoŋ mende unaga.

22 Gejanonona mesaogito, keteda koi qambaŋmambaŋ qaa
kokaeŋ oŋonjeŋ: Oŋoonoŋga moŋnoŋ laaligoya mende ti-
wilaawaa. Ii qaagoto, waŋgogadeeŋ tiwilaawaa. Kawaajoŋ
oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu.

23 “Niinoŋ beŋ qata Anutu iwaa buŋa kolooŋ weleŋa qeŋ
laligojeŋ. Gomantiiŋa gaoŋ ewe iinoŋ Siwe gajobaya moŋ
wasiro noo kosonanoŋ kaŋ nanja.

24 Nama kokaeŋ nijoja, ‘Pool, gii toroko mende moba!
Gii saanoŋ Room Siisakimbaa jaasewaŋanoŋ kena gosiŋ
gombaa. Moba! Anutunoŋ keraqeeaŋgoya qendeema goma
ejemba kuuya giwo waŋgonoŋ motooŋ laligojuti, iyoŋoo

† **27:17:** Sirtis ii Afrika kantri qata Libia iikaaŋ baageŋ eja. Sirtis kanoŋ kowe dutanoŋ sakasiŋ bambaaŋa bambaaŋa eja.

laaligogia mono goo boroganoŋ ano giwo nama moŋnoŋ mende komuwaa.'
25 Siwe gajobanoŋ qaa nijoji, mono iikawaa so koloowaa. Niinoŋ Anutu kaeŋ moma laariŋ mujeŋ. Kawaajoŋ ejauruna, oŋo mono qaqabuŋabuŋagia moma rabu.
26 Kaeŋ koloowaato, haamonoŋ qeŋ utitiiŋ nonono wato mombaa goraayanoŋ keuboŋatiwaa so kolooja." Kiaŋ.

Gomantiiŋa 14 kolooro baloŋ dodowigi.

27 Waŋgonananoŋ Kowe Baloŋ Batugaranoŋ (Mediterranean Sea) iikawaa bakaya qata Adria Kowe iikanoŋ eeŋ laŋ keno gomantiiŋa 14 kolooro. Ii kolooro gomantiiŋa biiwia kanoŋ waŋgo gawoŋ meme eja yoŋonoŋ "Mono baloŋ moŋ dodowijoŋ," jeŋ uugianoŋ kaeŋ mogi.
28 Kaeŋ moma nama keda kasa moŋ aeŋ kitiawo somoŋgoŋ giligi kemeŋ kowe dusiita oosiriro. Oosiriro kowe koriaa jaŋgoya kolooroti, ii 40 miita (120 fiit) kawaa so. Boroŋa moŋ toroqeŋ kema tani motooŋ ii kaaŋiadeeŋ aŋgi jaŋgoya iikanoŋ 30 miita (90 fiit) kawaa so kolooro mokoloogi.
29 Ii mokoloon waŋgonananoŋ jamo toroŋ batuyanoŋ kuuwabotiwaajoŋ toroko mogi. Kaeŋ moma waŋgowaa kasa mindaŋa 4 ii waŋgo gematanoŋga isama osoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi ano gomaŋ asariwaa-tiwaajoŋ mamboma qama kooliŋ ragi.
30 Kaeŋ ragito, waŋgowaa gawoŋ meme eja yoŋonoŋ mondomondo qaa kokaeŋ jegi, "Nono waŋgo waŋaageŋ waŋgowaa kasa mindaŋa tosaaŋa giliniŋ kemebaa." Kaeŋ mondoŋ jeŋ waŋgo melaa, gomba moŋ waŋgonoŋga metogoŋ meŋ kamaaŋ aŋgi kowenoŋ kamaaro waŋgo mesaoŋ aŋgobato meŋ aasaŋgoyanoŋ oloŋ koma kembombaajoŋ aŋgi.
31 Kaeŋ aŋgito, Poolnoŋ kawali galeŋ ano manjaqeqe eja ii kokaeŋ irijoro, "Yoŋonoŋ waŋgonoŋ mende meselatiŋ nambuti eeŋ, oŋoo laaligo soomoŋgowaa kania moŋ mende koloowaa."
32 Kaeŋ irijoro manjaqeqe eja yoŋonoŋ kema gombaa kasia kotogi aŋodeeŋ keno gawoŋ meme eja yoŋonoŋ oloŋ koma kembombaajoŋ amamaagi.
33 Weŋgeraŋ suluro kanoŋ Poolnoŋ korebore nene newutiwaa qambaŋmambaŋ qaa jeŋ kotoŋ oŋoma kokaeŋ jero, "Oŋo mono kambaŋ koriga uuwoi mamboma nembanene moŋ mende kisiriiŋ laligogi kete weeŋ 14:ŋa kolooja.
34 Kawaajoŋ nii kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ: Anana laaligonana somoŋgowombaajoŋ aoŋ orowoŋati, iikanoŋ esuŋnana kamaawabotiwaajoŋ mono kotiiŋ nama qeaŋgoniŋ sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono nembanene newu. Oŋoonoŋga

moŋnoŋ moŋ selia mende tiwilaawaa. Waŋ jugia melaa moŋ ii mende totooŋ soowaa."

35 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ bered meŋ korebore yoŋoo jaasewaŋgianoŋ Anutuwaa daŋgiseŋ jeŋ motoŋ kanaiŋ nero.

36 Kaeŋ nero iima kuuya yoŋonoŋ awasaŋgia kamaaro kaaŋagadeeŋ nene meŋ negi.

37 Nono waŋgo uutanoŋ mindiriŋ jaŋgo 276 kawaa so laligoniŋ.

38 Yoŋonoŋ korebore nene neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kaeŋ ama waŋgonoŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ wiit dumuŋ kota taruyawo meŋ giligi kowenoŋ kemero. Kiaŋ.

Waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kuuŋ osiŋ jaŋgoro.

39 Gomaŋ ano baloŋ iima ii mende moma kotogi. Mende moma kotogito, kowe waŋgoŋa (bay) sakasiŋawo moŋ mokoloon iigi. Ii iima "Mono waŋgo meleema batogoŋ iikanoŋ keubonaga," jeŋ qaa somoŋgogi.

40 Qaa kaeŋ somoŋgoŋ nama waŋgowaa kasa mindaŋaa kasia kotogi suno mesaogi kowe dutanoŋ ero. Ii kotoŋ iikanondeeŋ leelee meleŋqeleeŋ (steer) loqa woi eroti, iyoroo kasagara isaŋgi lolooro. Ii isama waŋgo bataa opo selya horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro waŋgo meleeŋgi sakasinoŋ baageŋ keniŋ.

41 Kaeŋ keninto, waŋgonoŋ kowe toroŋnoŋ kembabotiwaajoŋ somoŋgowombaajoŋ amamaaŋ mesaoŋ giligi kema kuuro. Iikanoŋ kuuŋ waŋgo waŋanoŋ toroŋnoŋ qeŋ osiŋ kema kamambaajoŋ amamaaŋ raro. Kaeŋ raro kowe sirinoŋ waŋgo gooŋanoŋ kotakota giliŋ qeŋ qosomosono.

42 Kaeŋ kolooro jegi, "Kapuare eja yoŋoonoŋga moŋnoŋ apu qeŋ kotoŋ oloŋ koma kembabo." Kaeŋ jegi manjaqeqe eja yoŋonoŋ kapuare eja nono kuuya nunuwombaajoŋ mogi.

43 Kaeŋ mogito, kawali galenananoŋ Poolwaa laaligoya somoŋgomambaajoŋ moma manjaqeqe ejaurutanoŋ kaeŋ ambubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma oŋono. Aŋgoŋ koma oŋoma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nonono, "Daeŋ oŋonoŋ kowe aotiŋ kekembaa kania mojuti, oŋo mono wala luguŋ kemeŋ kowe aotiŋ kema goraayanoŋ ubu.

44 Yoŋonoŋ wala keŋgi tosianoŋ gemagianoŋ palaŋ tapia qelanjiŋ mewu me waŋgowaa kitia kania kania mokoloon iikawaa qaganoŋ eŋ kowe aotiŋ kembu." Kaeŋ jeŋ kotoŋ nonono tani kaeŋ ama kuuyanoŋ laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ keudaboroniŋ. Kiaŋ.

28

Malta watonoŋ mamboma laligoniŋ.

1 Laaligonana somoŋgoŋ kowe goraayanoŋ kouma kanoŋ
wato qata Malta qagi moniŋ.
2 Kouniŋ koŋnoŋ kanaiŋ kamaaro gomaŋ olomooroto,
Malta ejemba yoŋonoŋ ala awaa toontooŋ koloon nonoma
gere aŋgi jero nunuaŋgi korebore gere kosianoŋ kema
konama raniŋ.
3 Poolnoŋ gere akado meŋ kululuuŋ boraŋgoŋ gerenoŋ
ano. Ii ano jero qato moŋnoŋ gere kukuŋanoŋ kosuro kouma
borianoŋ somoŋgoŋ kiro.
4 Mokolenoŋ kaeŋ somoŋgoŋ borianoŋ mondoŋ kamaaŋ
nano watowaa toya yoŋonoŋ iima iyaŋgiodeeŋ amiŋ moma
kokaeŋ jegi, “Eja koi kowenoŋga laaligoya somoŋgoŋ
kouroto, Soŋgorinoŋ kileŋ iroŋa meleema laaligoya kotoŋ
muro komuwaa. Kawaajoŋ mono uŋuro koomu ejaga
kolooja. Kaeŋ moma kotiijoŋ.”
5 Kaeŋ jegito, Poolnoŋ soromaaŋ utugoŋ nama giliro gere
uutanoŋ kemero Poolwaa selianoŋ tiwitiwilaa moŋ mende
kolooro.
6 Kaeŋ jeŋ iigigiiŋ “Selia somariiŋ osaawaa me uulaŋawo
komuŋ balonoŋ tama kamaaŋ kombaa,” kaeŋ jeŋ akakariŋ
iima mamboma naŋgi. Kambaŋ koriga mamboma naŋgito,
Poolwaa selianoŋ iwoi bologa moŋ mende kolooro. Kaeŋ
kolooro roromoŋgia meleeno jegi, “Oo, eja koi mono beŋ
ejaga kolooja.”
7 Malta sakasinoŋ kouma laŋ uuŋ kosianoŋ nene gawoŋ
baloŋ koria koria ano bao bulmakao tuuŋa tuuŋa egi iiniŋ.
Ii watowaa eja poŋgia qata Publius iwaanoŋa ero. Baloŋ
toya iikanoŋ koma horoŋ nonono mirianoŋ uniŋ uukaleŋ
qaganoŋ kalaŋ koma nonono iwo ainjoloŋ raniŋ weeŋ ka-
roombaa so keno.
8 Raniŋ Publiuswaa maŋanoŋ selegere ano kerauru
sayawo ji (dysentery) kanoŋ kiro duŋnondeeŋ ero. Ero
Poolnoŋ iwaanoŋ kema qama kooliŋ boria waŋanoŋ ama
meŋ qeaŋgoro.
9 Kaeŋ kolooro iikanondeeŋ ji ejemba tosaaŋa kuuya wato
iikanoŋ egiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kougi Poolnoŋ Anutu
qama kooliro qeaŋgogi.
10 Yoŋonoŋ kaleŋ kania kania mamaga nonoma iikaaŋa
kanoŋ goda qeŋ nonoma laligogi. Kanageŋ waŋgonoŋ
ubombaajoŋ aniŋi, kambaŋ iikanoŋ kowe qaganoŋ kana
laaligowaa iwoiyaajoŋ amamaaniŋi, ii meŋ nonoojoŋ
waŋgonoŋ aŋgi. Kiaŋ.

Malta mesaoŋ kema Room sitinoŋ keuniŋ.

11 Koiŋ karooŋ tegoro waŋgo moŋ qata “Beŋ Sunesune”
mokoloogi. Waŋgo iikawaa waŋanoŋ sunesune beŋwoi

qagara Kastor ano Poluks yoroo uŋagara menjereŋgoŋ aŋgi nani. Waŋgo kanoŋ Iijipt kantriwaa siti qata Aleksandria iikanoŋa karo wato kanoŋ somoŋgoŋ haamoqeqe kambaŋa ii ragi. Ii ragi tegoro uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro mesaoŋ keniŋ.

12 Kema kema siti qata Sairakyus kanoŋ keuma balonoŋ kamaaŋ weeŋ karooŋ raniŋ.

13 Rama waŋgonoŋ uniŋ opo sel horoŋ mororoŋgogi kema Regium sitinoŋ keuniŋ. Keuma eŋ waama haamo Saut waageŋga kanaiŋ qero. Qero kema weeŋ boria woi kolooro kanoŋ Room leegeŋ Puteoli taombaa waŋgo donoŋ keuniŋ.

14 Keuma kanoŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa mokoloon iŋiiniŋ. Iŋiiniŋ kokaeŋ qisiŋ nonoŋgi, “Oŋo saanoŋ nonowo sonda motooŋgo laligowuyaga me qaago?” Qisiŋ nonoŋgi “Saanoŋ,” jeŋ yoŋowo laligoniŋ. Laligoniŋ tegoro oŋomesaoŋ Room sitinoŋ uniŋ.

15 Uumeleeŋ alaurunananoŋ Room siti laligogiti, iyoŋonoŋ kaniŋiwaa buju qaa mogi. Ii moma mokoloon nonombombaajoŋ tosianoŋ waama (kana 43 mail kaŋ) gomaŋ qata Apius Forum maaket iikanoŋ kagi. Tosianoŋ (33 mail kaŋ) gomaŋ qata Ala miri karooŋ, iikanoŋ kaŋ mokoloon nonoŋgi aitoŋgoniŋ. Aitoŋgoŋ Poolnoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋ uuta qeaŋgoro. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room rama Juuda ejemba uugia kuuro.

16 Room sitinoŋ kouma kanoŋ Poolnoŋ miri moŋnoŋ aŋodeeŋ rabaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ mugi manjaqeqe eja moŋnoŋ galeŋ meŋ muŋ laligoro.

17 Kaeŋ jeŋ tegoŋ mugi miri iikanoŋ raro weeŋ karooŋ tegoro Juuda ejemba geria koma horoŋ oŋono kaŋ ajoroogi. Ajoroogi Poolnoŋ kokaeŋ iŋijoro, “Alauruna, niinoŋ ananaa Juuda ejemba tuuŋnana mende qetama kazi ama oŋombe me ambosakoŋurunana yoŋoonoŋga nanamemeŋ moma laligojoŋi, ii mende meŋ boliwe. Kaeŋ qaagoto, kileŋ Jerusalem sitinoŋ qelanjiŋ noma somoŋgoŋ noma kapuare mirinoŋ nooŋgi rabe Room gawman yoŋoo borogianoŋ nooŋgi.

18 Nooŋgi borojaŋ meŋ kanianaa qisiŋ gosigi qeaŋgoro. Niinoŋ iwoi bologa moŋ mende ama koomuwaa buŋa koloowenagatiwaa so mende kolooro. Yoŋonoŋ kaeŋ iima kotoŋ isama nombombaajoŋ mogi.

19 *“Kaeŋ mogito, Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Judia kanoŋ qaa ii qewagoŋ tuarenjeŋ aŋgi. Kaeŋ aŋgi sisau kolooŋ bimooro niinoŋ kana moŋgama moŋ mende mokoloon kokaeŋ kaparaŋ koma qisiwe, ‘Niinoŋ saanoŋ Room sitinoŋ kembe

* **28:19:** Apo 25.11

Siisakiŋnoŋ qaana mindiŋgoro diŋgowaa.' Kaeŋ qisiwe wasiŋ noŋgi koi kawe. Neenaa Juuda tuuŋ yoŋonoŋ kazi ama noŋgito, kileŋ yoŋoo selegianoŋ qaa bologa moŋ kuuŋ jeŋ oŋomambaajoŋ mende mojeŋ. Kaeŋ qaago.

20 Anutunoŋ eja moŋ koloowaatiwaa soomoŋgo qaa nonono Israel nononoŋ qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, niinoŋ mono eja soro iwaajoŋ ama gbadooŋ noŋgi gbado (tape) koi bosinjeŋ. Kaniana kaeŋ. Kawaajoŋ ama kete iŋiima qaa qaa ama amiŋ mobombaajoŋ koma horoŋ oŋombe koi kagi ajoroojoŋ."

21 Kaeŋ iŋijoro moma jegi, "Judia balonoŋ goojoŋ qaa jeŋ laligogito, nonoojoŋ tere moŋ mende aŋgi karo iiniŋ. Kaaŋagadeeŋ alaurunananoŋ iikanoŋa koi kagiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ goo qaa buju me sundu bologa moŋ mende jegi moniŋ.

22 Ii moŋ mende jegi moninto, uuganoŋ qaa eji, nono ii saanoŋ mobombaajoŋ mojoŋ. Goonoŋ Nazaret paati tuuŋ iikawaa qaaya ii baloŋ so jegi ejembanoŋ qotogogi leelee iikanoŋ niinoŋgiinoŋ qaa mamaga jeŋ kazi amakeju. Paati tuuŋ iikawaa bujuya ii gejanananoŋ kaeŋ kemero mojoŋ."

23 Kaeŋ jeŋ Poolnoŋ qaa mombo jewaatiwaa kambaŋ moŋ areŋgogi. Ii areŋgogi Juuda ejemba jaasooŋgonoŋ kambaŋ iikanoŋ kaŋ Pool miri raroti, iikanoŋ ajoroogi. Ajoroogi umugawodeeŋ kanaiŋ Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariŋ laligoro gomaŋ tiiro. Jiisaswaa kania moma yagoŋ moma laariŋ uuwoi mesaowutiwaajoŋ kaparaŋ koma uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Wala Mooseswaanoŋ Kana qaa ano gejatootoo ejemba yoŋoonoŋ Buju Tere weeŋgoŋ qaa iikanoŋadeeŋ kanaiŋ Jiisaswaa kania iŋisaama iikanoŋ qendeema naŋgoŋ jeŋ laligoro.

24 Buŋa qaa kaeŋ jeŋ laligoro tosianoŋ uuwoi mesaoŋ moma laarigito, tosianoŋ ii mende moma laariŋ tompiŋ laligogi.

25 Aŋgia uumotooŋ mende ama aoŋ batugianoŋ roromoŋgo tuuŋ woi koloon deembombaajoŋ aŋgi. Deembombaajoŋ aŋgi Poolnoŋ qaa kokaaŋagadeeŋ iŋijoro, "Uŋa Toroyanoŋ qaa moŋ gejatootoo eja Aisaiawaa uutanoŋ saŋe qero ambosakoŋurugia iŋijoroti, ii mono oŋoo saregiaga tororo jero.

26 *Aisaianoŋ qaa ii kokaeŋ jerota eja,

'Gii mono ejemba tuuŋ koi yoŋoonoŋ kema kokaeŋ
iŋijona mobu:
Oŋo gejagia ama qaa oŋanoŋ momago kania moma
bimbimgoŋ kileŋ mende moma asariwuya.

* **28:26:** Ais 6.9-10

Jaagianoŋ uuŋ iwoi oŋanoŋ iimago kania iima bimbimgoŋ kileŋ mende iima kotowuya.
27 Ejemba tuuŋ koi yoŋoo uugianoŋ mono kotiiŋ gojoma eja.
Gejagianoŋ qaa moma bimbimgoŋ jaagia komujulaaŋ laligoju.
Kaeŋ mende koloowuyagati eeŋ, mono jaagianoŋ iwoi saanoŋ iima kotoŋ gejagianoŋ qaa moma uugianoŋ kania moma asariŋ uugia meleeŋgi niinoŋ ii saanoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga.’ ”
28 Poolnoŋ qaa ii jendaboroŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kawaajoŋ oŋo mono qaa kota koi saanoŋ moma yagowu: Anutunoŋ hamoqeqewaa Buŋa qaaya ii mono waba kantri yoŋoonoŋ ano kembaa. Yoŋoonoŋ keno yoŋonoŋ ii saanoŋ geja ama mobuya.”
29 (Poolnoŋ kaeŋ jendabororo Juuda yoŋonoŋ aŋgiodeeŋ geriawo jenoŋkooli ama niinoŋgiinoŋ amigi uma kamaaŋ ano mesaoŋ keŋgi.)
30 Poolnoŋ iyaŋaajoŋ miri moŋ tatawaga sewaŋa meŋ iikawaa uutanoŋ gbani woi kuuyagadeeŋ eŋ laligoro. Iikanoŋ laligoŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ iibombaajoŋ kagiti, iinoŋ ii kuuya saanoŋ koma horoŋ oŋoma laligoro.
31 Awasaŋkaka qaganoŋ nama Anutu bentotoŋaa kania jeŋ asariŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligoro. Poŋ Jiisas Kraist moma mubutiwaajoŋ Anutu hamoqeqewaa kania kuma oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoro moŋnoŋ mende qotogoŋ muro laligoŋ kouma laligoro. Kiaŋ.

Room Tere
Poolnoŋ Room yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Room sitinoŋ gadokopa laligogi uumeleeŋ tuuŋ*a* tuuŋ*a* yoŋonoŋ batugianoŋ siiŋserereŋ qeŋ deema laligogi. Juuda tosianoŋ uugia meleema Juuda nanamemenoŋ ano Kana qaanoŋ qokotaaŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotoŋ oro mende neŋ laligogi. Waba kantriwaa uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋ*a*noŋ qokotaaŋ Anutuwaa Kana qaa baatanoŋ mende kema sewaŋ*qaa*ri qaganoŋ siŋgisoŋgo afaaŋgoŋ ambombaajoŋ mogi. (6.15) Anutunoŋ Juuda kanageso hoŋ*a* gema uŋuŋ kitigianoŋ waba ejemba oŋoono buŋ*aya* koloogiti, iikawaajoŋ jomoma mepaegoŋ oŋoŋgi. (11.18-20) Kaeŋ ama Juuda uumeleeŋ yoŋonoŋ siligia walaga kaaŋ*aga*deeŋ otaagitiwaajoŋ ama jejewili ama oŋom*a* laligogi. Juuda tuuŋ yoŋonoŋ waba kantriwaa uumeleeŋ alaurugia sureeŋ oŋom*a* Juuda siligia mende otaagitiwaajoŋ ama qaagia totoroŋkot*a* jeŋ tegoŋ sewaŋ*qaa*ri laligogi. (2.17-20; 14.3)

Mindiriŋ oŋomambaajoŋ Poolnoŋ tuuŋ woi yoŋoojoŋ gejanono qaa aŋ*a* aŋ*a* oon oŋomakej*a*. Juuda yoŋoo kanagia iŋis*aa*no (2.21-27) waba kantri yoŋonoŋ aisoogi. Qaa waŋ*a* kokaeŋ iŋijoro, “Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ momalaarinana iima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋ*a*. Kana morota moŋ mende eja.” (1.17) Waba kantri ejemba sewaŋpiriŋgi*a* qetegowaatiwaajoŋ kanagia iŋis*aama* kokaeŋ iŋijoro: “Anutunoŋ oŋo*aŋgiaa* awaagiaajoŋ ama qaagoto, iyaŋ*aa* kiaŋkomuy*aa*joŋ ama oŋo meweeŋgoŋ oŋono. (11.30-32) Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma Kana qaa teŋ koma laligowu. (7.12-24) Korebore siŋgisoŋgow*aa* kasa gbadonoŋ laligoŋ tiwilaawombaajoŋ anjonto, (3.23; 5.12) Anutunoŋ iyaŋ*aa* iriŋsoŋsooŋanoŋ kamaawaatiwaajoŋ ama Kraist wasiro. (5.8-9) Uŋ*a* Toroyanoŋ metogoŋ siŋgisoŋgo kiaŋkoomuw*aa* ku-usunoŋg*a* isama nonombaa. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ mesaoŋ (6.11-14) mindiriŋ jopagoŋ aoŋ gadokopa yoŋoo batugianoŋ gadokopa kaaŋ*a* mende laligowu.” Gejanono kaaŋ*a* oŋono osoŋ osoŋ teŋ koma mindiriŋ laligogi. Poolnoŋ kambaŋ mutuya Room keno naŋgoŋ mugi toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemambaajoŋ moma kaeŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 7 ii kokaeŋ:

Jeŋ-*asa*-*asa*ri qaa ano qaa waŋ*a* 1.1-17

Kuuyanoŋ siŋgisoŋgowaa hamoqeqewaajoŋ amamaajoŋ 1.18–3.20
Anutunoŋ hamo qeŋ nonomakejiwaa kania 3.21–4.25
Kraistwo laaligo dologaa kania 5.1–8.39
Israel yoŋonoŋ Anutuwaa roromoŋgo areŋnoŋ laligoju 9.1–11.36
Uumeleeŋ nonoo sili nanamemembaa qaa 12.1–15.13
Qaa tetegoya ano aŋaa yeizozo qaaya 15.14–16.27

1 Pool nii Jiisas Kraistwaa gawoŋ meme ejaga ano Room uumeleeŋ ejemba oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ noono wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ meweeŋgoŋ nonota laligojeŋ.

2 Anutunoŋ oyamboyaŋ laligowombaa Oligaa Buŋaya niniisaambaatiwaa qaaya ii waladeeŋ somoŋgoŋ jero gejatootoo ejembanoŋ moma Buŋa Tere toroya iikanoŋ oogita eja.

3 Oligaa Buŋawaa kania ii iyaŋaa meria Jiisas Kraist. Iinoŋ baloŋ eja kaaŋa kiŋ Deiwidwaa gbiliuruta yoŋoonoŋga kolooro.

4 Siwe eja kaaŋa Uŋayanoŋ solaŋa toroya kolooro. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro ku-usuŋanoŋ asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋaa Meria koloojiwaa qaaya ii jeŋ kotiiŋ kuuŋ muro. Poŋnanaa kania kiaŋ.

5 Kraistnoŋ gawombaa hoŋa kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ moro: Nononoŋ waba kantria kantria liligoŋ Jiisaswaa qata batugianoŋ jeŋ seiniŋ moma uugia meleema moma laariŋ muŋ qaaya teŋ koma laligowu. Kawaajoŋ aposol gawoŋa ano kaleŋmoriaŋa ii nonono meŋ laligojoŋ.

6 Anutunoŋ ejemba Jiisas Kraistwaa buŋa koloon laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, Room oŋo kaaŋagadeeŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoju.

7 Uugia meleema Room sitinoŋ laligojuti, niinoŋ kuuya oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa ejemba soraaya laligowutiwaajoŋ oŋooma jopagoŋ oŋomakeja. Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kaeŋ qama kooliŋkejeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

8 Gomaŋa gomaŋa kuuya yoŋonoŋ Room oŋoo momalaarigiaa sunduya jegi momakejeŋ. Kawaajoŋ qaana kanaiŋ Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nono kuuya oŋoojoŋ ama Anutuna daŋgiseŋ jeŋkejeŋ.

9 Niinoŋ uusiiŋna kuuya Anutuwaa gawonoŋ ama weleŋa qeŋ Meriaa Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iikanoŋ suulaŋ oŋo romoŋgoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ naŋgoŋ jeŋkeja.

10 Kambaŋ so kokaeŋ jeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Oo Anutu,
niinoŋ Room yoŋoonoŋ kemambaajoŋ moma kambaŋ koriga
mambonjeŋ. Kawaajoŋ mono siiŋgaa so jena kana kolooro
kambaŋ kokaamba saanoŋ kemaŋa.”
11 Iŋiima momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ moma
saanoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ moŋ oŋomaŋa.
Kawaajoŋ kambaŋ mutuya oŋoonoŋ kaŋ iŋiimambaajoŋ
awelegoŋ laligojeŋ.
12 Kokaeŋ ambombaajoŋ awelegoŋkejeŋ: Niinoŋ iŋiibe
metulaŋgoŋ nii ano oŋo nomaeŋ moma laariŋkejoŋi, ii amiŋ
moma uunoŋ naŋgoŋ keraqeeaŋgo qeŋ aowoŋa.
13 *Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo mono kokaeŋ romoŋgoŋ
laligowu: Niinoŋ waba kantri tosia yoŋoo batugianoŋ liligoŋ
uugia kuuŋ oŋombe meleeŋgiti, iikawaa so oŋoo batugianoŋ
kaaŋagadeeŋ hoŋa kolooro iimambaajoŋ mojeŋ. Kawaa-
joŋ kambaŋ mamaga oŋoonoŋ kusu kamambaajoŋ areŋ
ama laligoweto, iwoi tosianoŋ mono kambaŋa kambaŋa
somoŋgoŋ nono amamaawe.
14 Anutuwaa jaanoŋ tosa kokaeŋ eŋ nonja: Ejemba
tuuŋ kania kania ilaaŋ oŋomambaa qaayanoŋ mono noo
qananoŋ eja. Ejemba momogiawo ano lalabubuya yoŋoo
weleŋqeqegia mujoŋ koloojeŋ. Mindimindiri qaa Griik
mojuti ano qanda* laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka
jeŋkejuti, ii kuuya ilaaŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.
15 Kaeŋ moma Oligaa Buŋa ii Room siti oŋoojoŋ
kaaŋagadeeŋ jeŋ asarimambaajoŋ afaaŋgoŋ geregere
amakejeŋ. Kiaŋ.

Oligaa Buŋawaa ku-usuŋa kokaeŋ:

16 *Anutuwaa ku-usuŋanoŋ anana kuuya meŋ letoma
nonono kambaŋ kokaamba Siwewaa buŋa koloojoŋ. Ju-
uda nononoŋ wala uunana meleema ii moma laariniŋ ano
nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ
ii moma laariŋ uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ Anutunoŋ ku-
usuŋa Oligaa Buŋanoŋ ano ejiwaajoŋ ii gamugamu mende
amakejeŋ.
17 *Oligaa Buŋanoŋ mono solaŋa koloowombaa kania
ninisaamakeja. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Solaŋa
kolooji, iinoŋ mono momalaariŋanoŋ nemuŋ kono kotiiŋ
laligoŋ ubaa. Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Nono Anutu
kanaiŋ moma laariniŋ momalaarinana iima qaanana jeŋ

* **1:13:** Apo 19.21 * **1:14:** Qanda, Kooŋ qaanoŋ bus kanaka, ejemba duuyanoŋ iyaŋgiodeeŋ tompiŋ laligoŋ momo mirigia qaa lalabubu laligogi. * **1:16:** Maak 8.38 * **1:17:** Hab 2.4

tegoro solaŋaniniŋ ano namonoŋ laligowoŋatiwaa so toro-qeŋ moma laariŋ muŋ jaayanoŋ solaŋaniŋkeboŋa.” Kiaŋ.

Ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ Anutuwaa iriŋa soomakeja.

18 Saanoŋ solaŋaniwonagato, ejemba qaa hoŋa nanamemeŋgianoŋ kojaŋgiŋ sisau meŋkejuti, Anutunoŋ ii Siwenoŋ eukanoŋa uuŋ iiro mende sokono iriŋa soomakeja. Ejemba iikaaŋa kuuya iŋiima aŋgonjoragia qetama siligia bologaajoŋ ama kazia iŋisaamakeja.

19 Ii kokaembaajoŋ: Anutuwaa kania moma kotowombaa so kolooji, ii mono aŋo iŋisaama oŋono batunananoŋ asug-anondeeŋ erota momakeju.

20 Anutuwaa laaligoya mende iimakejonto, ku-usuŋa ii Siwe namo mokoloon oroma iikanoŋa kanaiŋ qendeema laligoŋ kouro kambaŋ tetegoya qaa asugiŋ eŋkeja. Kawaa-joŋ Anutuwaa borotereya tororo iiniŋ beŋ akadamuyawo koloojiwaa kanianoŋ mono saanoŋ moma kotowoŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ ejembanoŋ iwoi moŋnoŋ mondoŋ iyaŋgiaa qaagiaa kitia naŋgoŋ jewombaajoŋ amamaaŋkeju.

21 *Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogito, kileŋ “Iinoŋ beŋnanaga,” kaeŋ mende jeŋ ii mende mepeseegi qabuŋaya batugianoŋ mende kolooro. Kaeŋ mende kolooroto, qaa omaya lansaŋ romoŋgogi momogianoŋ looriro moto koloogi. Uu momakootogia qaa iikanoŋ mono umuŋ koma paŋgamaŋ mero tiŋtuaŋ laligoju. Kawaajoŋ “Anutuwaa kania mende mojoŋ,” jeŋ mondomondo laŋ aŋgi mende sokonja.

22 “Momakooto ejemba laligojoŋ,” jeŋ selegia meŋ uma laligogito, iikaaŋa kanoŋ ejemba uugia qaa kolooju.

23 *Anutu qabuŋaya asamararaŋawo kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaati, ii mende mepeseeŋ waeya mende meŋ laligogito, ii mesaoŋ tando lopioŋ ano borosowo uŋa tosaaŋa kuugi. Tando lopioŋ sogogi kaitanigianoŋ eja koomuyaa so kolooju. Uŋa tosaaŋa megi kooŋ, oro ano namonoŋ bagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti, iyoŋoo so kolooju. Yoŋonoŋ ii usugoŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋoma laligogi.

24 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa uugiaa siiŋ kombombaŋa tondu otaaŋ serowiliŋ ama iyaŋgiaa selegia gamu qeŋ meŋ kamaaŋ aoŋ laligoju.

25 Anutuwaa qaa hoŋa mesaoŋ kitianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoyanoŋ qokotaagi. Mokomokoloo Toya oŋanoŋ mende goda qeŋ weleŋa mende qeŋ laligogito, iwoi mokoloooroti me iyaŋgiaa borogianoŋ megiti, iikawaa siiŋa kolooro moma borotere yoŋoo waegia meŋ mepeseeŋ oŋoma

* **1:21:** Ef 4.17-18 * **1:23:** Dut 4.16-18

laligogi. Iikaaŋa laligogito, nononoŋ mokomokoloo Tonana ii kambaŋ tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.

26 Kaeŋ ama laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa gamuyawo ii tondu otaaŋ kokaeŋ aŋgi: Yoŋoo embaurugianoŋ loemba kana dindiŋa mesaoŋ iyaŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ laligogi.

27 Eja yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ embawo agimiŋ aoŋ laaligo mesaoŋ dogogi. Serowiliŋ ambutiwaa siiŋgia kombombaŋa ii eja batugianoŋ horoŋ aoŋ mogi geriawo kolooro aŋgiodeeŋ meleema agimiŋ aoŋ aŋgonjoragiawo koloon laligogi. Dogoŋ jeubaba laligogitiwaa iroŋa ii Anutunoŋ sogianoŋ meleema oŋono qagianoŋ uro boligi.

28 Anutuwaa kania moma kotowombaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro mesaogi Anutunoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii gema uŋuro iyaŋgiaa roromoŋgogia doogoyanoŋ galeŋ koma oŋono nanamemeŋ gamuyawo ama meŋ laligogi.

29 Nanamemeŋ doogoya ano sili bologa kania kania iikanoŋ uugia saa qero kokaeŋ amakeju: Iwoi otoko ama neŋ mewombaajoŋ koposoŋgoŋ aŋgomokoloŋ amakeju. Tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoiwaajoŋ goroŋkiki amakeju. Ejemba uŋugi komuŋkeju. Aŋgowowo ama tosaaŋa tiligoŋ oŋomakeju. Ejemba tosaaŋa konjiliŋ qaganoŋ bologa ama oŋombombaajoŋ momakeju. Ejemba gejagianoŋ qaa saŋe aŋgi kemero dimboŋawo juma kemakeja.

30 Gemaqeqe qaa jeŋkeju. Anutuwaa yoŋ jeŋkeju. Sili bologa geriawo teŋ koma otaaŋkeju. Jaba-arambaraŋ ama selegia meŋ umakeju. Selenoŋ kuukuu ano sili bologa morota morota mokolooŋkeju. Nemuŋmaŋ qaagia mende teŋ komakeju.

31 Momogia mende tooro uugia qaa laligoŋ qaa laŋ somoŋgoŋ mende otaaŋkeju. Ala-ala mende ama tosaaŋa yoŋoojoŋ wosomomo mende moma kere meŋ oŋomakeju.

32 Anutunoŋ kana dindiŋa kokaeŋ jeŋ kotorota eja: Ejemba bologa kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono koomu kotakotaa buŋa koloowutiwaa so kolooju. Yoŋonoŋ jeŋkooto ii moma asarijuto, kileŋ iyaŋgio bologa ii amakeju ano iikayadeeŋ qaagoto, tosianoŋ kaaŋa aŋgi ii “Saanoŋ!” jeŋ wambelaaŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Kiaŋ.

2

Anutunoŋ qaanana gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeja.

1 *Oo alana, gii tosia yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋkejaŋ me qaago? Gii tosaaŋa yoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo

* **2:1:** Mat 7.1; Luuk 6.37

nanamemeŋ iikayadeeŋ amakejaŋ. Kawaajoŋ alagaa qaaya moŋ jeŋ tegojaŋi eeŋ, mono geeŋgaa qaa kaaŋagadeeŋ jeŋ tegona iikawaa iroŋanoŋ mono geeŋgaa qaganoŋ ubaa. Kawaajoŋ uuta me kamaaŋqeqeta koloojaŋi, ii kileŋ mono iwoi moŋnoŋ mondoŋ geeŋgaa qaawaa kitia naŋgoŋ jemambaajoŋ amamaaŋkejaŋ.

2 Ejemba nanamemeŋ bologa kaaŋa amakejuti, Anutunoŋ iyoŋoo qaagia qaa hoŋaa so gosiŋ jeŋ tegoŋkeja, ii mojoŋ.

3 Kawaajoŋ nomaeŋ romoŋgojaŋ? Gii namo ejaga ano kileŋ iwoi kaaŋa amakejuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ geeŋgo nanamemeŋ iikayadeeŋ ana sokonja me qaago? Anutunoŋ qaaga gosiŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema gono hoŋa goo qaganoŋ ubaa. Anutuwaa jaanoŋ mende kokomomola meŋ asaŋgowaga.

4 Anutunoŋ ŋala meŋ nonoma kileŋananaa iroŋa uulaŋawo mende meleembaato, mamboma moma mokosiŋgoŋkeji, qaa iikawaajoŋ jejewili anjaŋ me? Anutunoŋ uuawagaya qendeema uuga meleembagatiwaajoŋ horoŋ gomakeji, iikawaajoŋ tompiŋ laligowabo.

5 Gii gejajuju ama uuga mende meleembagati eeŋ, iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jaanoŋ kokomomola mende mewagato, iriŋsoŋsooŋanoŋ mono goo qaganoŋ seiŋ ubaa. Kazi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro qaanana dindiŋagadeeŋ jeŋ tegowaa. Iroŋa meleema nonombaati, kambaŋ iikanoŋ iriŋsoŋsooŋa mono asuganoŋ ninisaano iima moboŋa.

6 *Anutunoŋ mono “Nanamemenanaa so motomotooŋ ananaajoŋ kitia meleema nonombaati,” ii kokaeŋ:

7 Anutunoŋ qabuŋaya nonombaatiwaajoŋ mamboma akadamunanawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma pondaŋ nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligojoŋi, ananaajoŋ laaligo kombombaŋa nonombaa. Ii nonono kambaŋ tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligoŋ uboŋa.

8 Iikaaŋa laligoŋ uboŋato, ejemba iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ kirinjaba meŋ Buŋa qaa hoŋa gema qeŋ qaa bologa otaaŋkejuti, Anutuwaa iriŋanoŋ mono iikawaajoŋ soono uugereya ano qagianoŋ ubaa.

9 Uugereya ii wala Juuda nonoo qanananoŋ uro nonoo gemanananoŋ kantri tosaaŋa kaiyaka bologa amakejuti, kuuya iyoŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro siimbobolo kakasililiŋ moma laligowuya.

10 Kaeŋ laligowuyato, Juuda ano nonoo gemanananoŋ kantri tosianoŋ kaaŋagadeeŋ uugia meleema kaiyaka awaa amakejuti, Anutuwaa akadamuyanoŋ mono kuuya ananaa qanananoŋ uro qabuŋa nonono luaenoŋ laligowoŋa.

* **2:6:** Ond 62.12; Gba 24.12

11 *Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja.
12 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende weeŋgoŋ moma siŋgisoŋgo laŋ amakejuti, iyoŋonoŋ mono korebore tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Juuda nononoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa weeŋgoŋ moma kileŋ siŋgisoŋgo amakejoŋi, Anutunoŋ mono qaa iikawaa so kuuya gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.
13 Ejemba Anutuwaanoŋ Kana qaa eeŋ momakejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa mende kolooju. Qaagoto, Kana qaa teŋ koma otaaŋkejuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwuya.
14 Kantri tosianoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaa mende meŋ laligojuto, tosianoŋ kileŋ tondu iyaŋgiaa aiŋgiaa so romoŋgoŋ amakeju. Anutuwaa kana qaaya mende mojuto, kileŋ momogianoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Anutuwaa kana qaawaa so ama iikawaa baatanoŋ laligoju.
15 Kaaŋa laligojutiwaa kania ii asuganoŋ asugiŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ ejemba mokoloon nonoma iikanoŋ Kana qaayaa jeŋkootoya ii kuuya ananaa uunananoŋ anota eja. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaaya jeŋ saŋe amakeji, ii waba kantri yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ momakeju. Ii uugiaa gejianoŋ mogi qaagia iŋijoro Anutuwo ororoŋ momakeju. Anutunoŋ uumomo oŋonoti, iikanoŋ kambaŋ tosaaŋanoŋ qaa jakeyanoŋ ama kuuŋ oŋono moma boliŋkeju ano kambaŋ tosaaŋanoŋ qaagia naŋgoŋ jero moma qeaŋgoŋkeju.
16 Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋi, iikawaa so kambaŋ somatanoŋ kokaeŋ koloowaa: Kraist Jiisasnoŋ Anutu ilaaŋ muro ejemba ananaanoŋ qaa aasaŋgoya aasaŋgoya gosiŋ jeŋ tegoŋ nonombaa. Kiaŋ.

Kana qaa iikanoŋ kanianana nomaeŋ ninisaanja?

17 Gii geeŋgaa qaga Juuda ejaga qama Kana qaanoŋ hamo qeŋ gombaatiwaajoŋ moma laariŋ "Anutuwaa buŋa koloojeŋ," jeŋ selega mepeseena sokonja me qaago?
18 Gii Anutuwaa jetaa so laaligowaa qaaya moma sorogoŋ laligojaŋ. Anutuwaa Kana qaa kuma goŋgitiwaajoŋ ama kana awaa soro otaamambaajoŋ jeŋ qaa kuuya gosiŋ hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya mendeemakejaŋ.
19 Gii "Saanoŋ jaagoo ejemba ala ilailaagia kolooŋ uŋuamaŋa," jeŋ awelegoŋ aoŋkejaŋ. Paŋgamanoŋ laligojuti, ii meŋ asariŋ oŋombagatiwaa so awasaŋkaka koloojaŋ.

* **2:11:** Dut 10.17

20 Kaeŋ koloon kokaeŋ jeŋkejaŋ, “Kana qaa kuma noŋgita momakooto mokoloon qaa hoŋaa kania modaborojeŋ.” Kaeŋ jeŋ afaaŋgoŋ kokaeŋ jeŋkejaŋ, “Nii saanoŋ ejemba momogia qaa yoŋoo boigia koloomaŋa. Saanoŋ naambora yoŋoo qaqazugia koloon kuma oŋomakemaŋa.”

21 Kaeŋ jeŋ tosaaŋa kuma oŋoma naambaajoŋ geeŋga mende kuma aoŋkejaŋ? “Yoŋgoro mende mewa,” jeŋ ejemba uugia kuuŋ oŋomakejanto, geeŋgo yoŋgoro meme koloona mende sokonja.

22 “Serowiliŋ mende amba,” kaeŋ iŋijona mogito, geeŋgo serowiliŋ anjaŋ me qaago? Tando lopioŋ sisi meŋ oŋomakejanto, kileŋ geeŋgo jiwowoŋ jigonoŋ uma iwoi aŋgoŋ koma leiŋ qeŋ meŋkejaŋ. Ii mende sokonja.

23 Anutuwaanoŋ Kana qaawo laligojaŋiwaajoŋ selega tondu meŋ umakejanto, geeŋgo ii waleema iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa qabuŋaya meŋ kamaaŋ ama laligona gamuyawo kolooŋkeja.

24 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Oŋoo siligiaajoŋ ama waba kantri kanageso yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ batugianoŋ mepaqepae amakeju.”

25 Anutuwaanoŋ Kana qaa otaaŋ laligojaŋi eeŋ, Anutuwaa aiweseya seleganoŋ kotogiti, iikanoŋ mono ilaaŋ gono sokonja. Ii sokonjato, kana qaa waleema siŋgisoŋgo amakejaŋi eeŋ, mono aiweseya mende memetaa taniŋaeŋ kolooŋ eeŋ tondu laligojaŋ.

26 Tosianoŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotogi kileŋ kana qaawaa jeŋkootoya otaaŋkejuti eeŋ, Anutunoŋ aiwese ii selegianoŋ ejiwaa so kaaŋa iŋiiro sokonja.

27 Iikaaŋa iŋiiro yoŋoonoŋga moŋnoŋ saanoŋ Kana qaawaa so goo qaaga tooŋ gosiŋ jeŋ tegoro kamaawaa. Anutuwaa aiweseya seleganoŋ kotogi Kana qaawaa waŋa motomotooŋ moma aŋgoŋ koma laligojanto, ii waleema siŋgisoŋgo amakejaŋiwaajoŋ ama kamaawaa.

28 Eja moŋnoŋ selenondeeŋ Juuda ejaga kolooji eeŋ, iinoŋ mono Juuda eja hoŋa mende kolooja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selianondeeŋ kotogi yaŋgiseŋ amakejuti eeŋ, ii mono aiwese omaya, hoŋa qaa.

29 *Hoŋa qaagoto, eja moŋ uutanoŋ Juuda ejaga kolooji, iinoŋ mono Juuda eja hoŋa kolooja. Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ uunana qosoma Uŋaya Toroya iikanoŋ ano laligoji, iikanoŋ mono aiwese hoŋa kolooja. Kana qaawaa waŋa otaaŋ eja selia kotogi baloŋ ejembanoŋ mogi umakejato, Anutunoŋ aiweseya uunananoŋ nanjiwaajoŋ moro uro mepeseeŋ nonomakeja. Kiaŋ.

* **2:24:** Ais 52.5 * **2:29:** Dut 30.6

3

Anutunoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja.

1 Kaeŋ ero Juuda ejemba laligojoŋi, iikanoŋ mono nomaeŋ
ilaaŋ nononaga? Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogiti,
iikawaa hoŋanoŋ mono nomaeŋ kolooŋ nononja?
2 Hoŋanoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ mamaga kolooŋ
oŋanoŋ ilaaŋ nonomakeja. Iikawaa qaaya mutuya ii kokaeŋ:
Anutunoŋ Buŋa qaaya nonono ananaa buŋa kolooro laligo-
joŋ.
3 Kaeŋ laligojonto, ananaanoŋga tosianoŋ Anutu mende
moma laariŋ muŋ laligogi nomaeŋ ama oŋombaa? Yaŋgiseŋ
laligogitiwaa iroŋa meleema mono nomaeŋ ama nonom-
baa? Uujopaya somoŋgoŋ aŋgoŋ kono omaya koloowaa me
nomaeŋ?
4 *Ii qaago totooŋ! Anana koreboreyanoŋ ejemba
qooloŋgoya koloojonto, Anutunoŋ hoŋa toontooŋa kolooja.
Anutuwaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Qaa jakeyanoŋ ama qisiŋ goŋgi qaagaa kitia jeŋ asariŋ
> iikanoŋ dindiŋa kolooŋ haamo ama oŋoma namba.
> Goo kaniaga kaaŋa mokoloon naŋgoŋ jewuya.”

5 Anana nanamemeŋ doogoya otaaniŋ Anutunoŋ
qindiŋgoŋ nonono iikanoŋ nanamemeŋa dindiŋanoŋ
asuganoŋ asugiji eeŋ, anana qaa iikawaajoŋ mono nomaeŋ
jewonaga? Nii qaa ii namo ejemba momonanaa so
kokaeŋ jejeŋ: Anutunoŋ iroŋa meleeno iriŋsoŋsooŋanoŋ
qanananoŋ uji, iwaa momoyanoŋ kaeŋ dogoja me qaago?
6 Qaago, ii mono kozigeŋ! Anutunoŋ doogoya koloonagati
eeŋ, iinoŋ gomaŋa gomaŋa ananaa qaanana mono nomaeŋ
gosiŋ tororo jeŋ tegonaga?
7 Niinoŋ eja qoloŋmoloŋgoya koloowe Anutunoŋ qaaya
hoŋa iikanoŋ mindiŋgoŋ nono iwaa qabuŋayanoŋ iikaeŋ
asuganoŋ kolooja. Kaeŋ kolooro niinoŋ siŋgisoŋgo ambeti,
Anutunoŋ iikawaa qaaya mono nomaembaajoŋ jeŋ tegoja?
Nomesaoro neenaa jaajaa laligowe sokonaga me qaago?
Qaayanoŋ mono mende looriŋ kamaawaa.
8 Mono kokaeŋ jeniŋ sokonaga, “Nono saanoŋ bologa
toroqeŋ aniŋ Anutunoŋ ii mindiŋgoro sili awagaa hoŋanoŋ
asugiro qaayanoŋ qabuŋayawo koloowaa.” Tosianoŋ nonoo-
joŋ qaa sologeŋ kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ
qaa kaeŋ jeŋ iikawaa so laŋ amakeja.” Kaeŋ ama jegitiwaa
qaaya ii Anutunoŋ gosiŋ sogianoŋ jeŋ tegoŋ oŋombaa, ii
mojeŋ. Kiaŋ.

Ejemba moŋnoŋ solaŋa mende kolooja.

---

* **3:4:** Ond 51.4

9 Qaa kaeŋ amiŋ moma ii nomaeŋ jeŋ tegowonaga? Juuda
nononoŋ kantri tosaaŋa uŋuuguŋ Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa
koloojoŋ me qaago? Qaago totooŋ! Iikawaa qaaya mono
waladeeŋ kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ: Juuda me kantri tosaaŋa
koloowonagati, anana korebore siŋgisoŋgo aniŋ kokosiiŋ
nonono laligojoŋ. Kawaajoŋ selenana meŋ ubombaajoŋ
amamaaŋkejoŋ.
10 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Moŋnoŋ moŋ solaŋa dindiŋa mende totooŋ kolooja.
11 Mombaa uutanoŋ momo mende koloon asariro tondu
laligoju. Moŋnoŋ moŋ Anutu mokoloomambaajoŋ
mende kaparaŋ komakeja.
12 Qaagoto, kuuyanoŋ mono kana uuguŋ sisau laligoju.
Koreborenoŋ mono boliŋ Anutuwaa jaanoŋ
aŋgonjoragiawo kolooju. Awaa kolooŋkeji,
motoondago moŋ ii mende totooŋ mokoloojeŋ.
13 *Neselaŋgianoŋ aŋgomokoloŋ amakeju.
Neŋgbaogbaogianoŋ qasiriwaa roŋ kaaŋa aantama nano
koomuwaa kaŋgaruga kaaŋa iikanoŋ ejemba laŋ ti-
wilaaŋ oŋomakeju. Qaa bologa ii qatowaa jeta
nombeŋ warabe kaaŋa buugianoŋ saa qeŋ ero je-
gianoŋ ejemba tondu iŋiŋkeju.
14 *Qaa kowoga seiyawonoŋ mono buugia saa qero
ejemba tondu qasuaaŋ oŋomakeju.
15 *Ejemba tondu uŋuŋ sagia molaawutiwaajoŋ kana-
gianoŋ kike uulaŋawo kema kaŋkeju.
16 Nanamemeŋgiaa kania dogoro laligojutiwaa aiwe-
segia kokaeŋ kolooja: Daeŋ daeŋ liligoŋkejuti, iikanoŋ
mono kondemondeeŋ aŋgi ejemba uugianoŋ boliŋ
koboonkeja.
17 Luaenoŋ laaligowaa kania ii mende moma kotoŋ
yagoju.
18 *Anutu goda qewombaa qaaya ii uugianoŋ mende eja.
Jeta uuguwubotiwaajoŋ keegia mende moma eeŋ laŋ
laligoju."
Anutuwaanoŋ qaa kaeŋ eja.
19 Anutunoŋ Kana qaa kokaembaajoŋ nonono, ii mojoŋ:
Kana qaa kuuya kanoŋ gomaŋ so somoŋgoŋ nonomakeja.
Anana qaa kawaa baatanoŋ kema teŋ koma laligoniŋ
sokombaa. Mende teŋ komboŋati eeŋ, Anutunoŋ mono
iroŋa meleema nonono tiwilaawoŋa. Kawaajoŋ sombunana
moma mondomondonana mesaoŋ qaanana bogoro laligoŋ

* **3:10:** Ond 14.1-3; 53.1-3 * **3:13:** Ond 5.9; 140.3 * **3:14:** Ond 10.7 * **3:15:** Ais 59.7-8 * **3:18:** Ond 36.1

teŋ koma muniŋ sokombaa. Anutunoŋ ejemba kananana kaeŋ ninisaanota eja.

20 *Kana qaanoŋ somoŋgoŋ nonomakejato, nono kuuya ii otaa-wombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ Kana qaanoŋ siŋgisoŋgo-nana meŋ asugiro iima saanoŋ moma kotowoŋato, kana iikanoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ amamaawoŋa. Kiaŋ.

Solaŋa koloowoŋatiwaa kania ii momalaari.

21 Nononano amamaaŋkejonto, Anutunoŋ Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowoŋatiwaajoŋ ii mende jeroto, kana morota kokaeŋ areŋgoŋ jerota eja: Anutunoŋ aŋo qaanana jeŋ tegoro iwaa jaanoŋ solaŋaniwoŋa. Anutunoŋ qaa ii Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoojoŋ iŋisaano naŋgoŋ jeŋ Buŋa Terenoŋ oogita kambaŋ kokaamba asuganoŋ asugiro mojoŋ.

22 *Kawaajoŋ kanoŋa me kanoŋa anana Jiisas Kraist moma laarijoŋi, Anutunoŋ mono kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Ejemba tuuŋ morota morota anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.

23 Ejemba kuuya anana siŋgisoŋgo ama Anutuwaa asamararaŋaajoŋ amamaajoŋ.

24 Ii amamaajonto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ kolooro Kraist Jiisasnoŋ dowenana mero. Anutunoŋ kaleŋ iikawaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.

25 Wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, Anutunoŋ ii moma mokosiŋgoŋ iroŋa uulaŋawo mende meleema oŋono. Ii mende meleema oŋoma iyaŋaa nanamemeŋ solaŋanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Kraist Jiisas siimoloŋ oro kaaŋa kolooro qegi komuro Anutuwaa jaanoŋ koma konjoratiŋ nonombaatiwaa kania kolooro. Saya molaaroti, ii moma laariniŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama mesaoro solaŋaniwoŋa.

26 Kania ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ moma Jiisas kaeŋ ama muro. Anutuwaa nanamemeŋ solaŋa ii kokaeŋ: Aŋo solaŋa kolooja ano moŋnoŋ Jiisas moma laariji, mono iwaa qaaya jeŋ tegoro solaŋaniŋkeja.

27 Kaeŋ kolooro mono naambaajoŋa selenana meŋ ubonaga? Iwoi mombaajoŋa ama qaago totooŋ. Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowombaajoŋ ii amamaajoŋ. Kaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowoŋato, Jiisas moma laariniŋ Anutunoŋ niniima qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa.

28 Qaa koi jeŋ tegoŋ kota kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Kana qaa otaaŋkejoŋiwaajoŋ qaagoto, Jiisas moma laariŋ

* **3:20:** Ond 143.2; Gal 2.16 * **3:22:** Gal 2.16

mujoŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa.

29 Anutunoŋ Juuda nonoo Anutunanagadeeŋ mende kolooja. Mono kantri tosaaŋa yoŋoo Anutugia kaaŋagadeeŋ kolooja me qaago? Mono yoŋoo Anutugia kaaŋgadeeŋ kolooja.

30 *Anutunoŋ motooŋgo kolooja. Kawaajoŋ selenana kotogi laligojoŋi, nononoŋ moma laariŋ muniŋ meŋ solaŋaniŋ nonomakeja ano selegia mende kotogi laligojuti, ii kaaŋagadeeŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama meŋ solaŋaniŋ oŋomakeja.

31 Moma laariwutiwaa qaa jeŋ kanoŋ kuuŋ oŋoma iikaaŋa kanoŋ Kana qaa meŋ kamaaŋ aniŋ omaya koloowaa me qaago? Ii kozigeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ Kana qaa ii mende qewagoŋkejonto, ii meŋ kotiiŋkejoŋ. Kiaŋ.

4

Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ solaŋa kolooro.

1 Nono bemunjalenana Aabrahambaa kaniaajoŋ nomaeŋ jewoŋa? Iinoŋ Anutuwaa kania nomaeŋ mokoloon iwaa jaanoŋ solaŋa kolooro?

2 Oŋanoŋ, Anutunoŋ iwaa qaaya ii nanamemeŋa awagaajoŋ ama jeŋ tegoro solaŋaninaga eeŋ, iinoŋ iikawaajoŋ saanoŋ selia meŋ unagato, ii Anutuwaa jaanoŋ qaago.

3 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.” Qaa kaeŋ eja.

4 Qaaya ii mono kaleŋga jeŋ tegoro solaŋaniroto, moŋnoŋ gawoŋ mero galeŋanoŋ tawaya kaleŋga qaagoto, gawoŋ meŋkejiwaa so iima gosiŋ tawaya muŋkeja.

5 Baloŋ galenoŋ kaeŋ muŋkejato, Anutunoŋ aŋgonjora ejemba ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkeboŋa. Kawaajoŋ moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ mende meŋ Anutu eeŋ moma laariŋ muji, Anutunoŋ mono momalaaria ii iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniwaa.

6 Deiwidnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa kawaa kania naŋgoŋ qaa kokaeŋ ninisaama jero, “moŋnoŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ gawoŋ mende mero Anutunoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.”

7 *Kaeŋ jero qaaya ii kokaeŋ oogita eja,

---

* **3:30:** Dut 6.4; Gal 3.20 * **4:3:** Jen 15.6; Gal 3.6 * **4:7:** Ond 32.1-2

"Ejemba Kana qaa waleeŋgi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia
mesaoŋ koma konjoratiro laligojuti, iyoŋonoŋ mono
simbawoŋawo kolooju.
8 Poŋnoŋ mombaa siŋgisoŋgoya soŋgbama iiro sokono
iroŋa qaganoŋ mende ano ubaati, iinoŋ mono
oyaŋboyaŋawo kolooja."
Qaa kaeŋ eja.
9 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa kania kaeŋ ninisaama Anutuwaa aiwesenanawo nonoojoŋadeeŋ jerota eja me qaago? Kiaŋ qaago. Ii mono kantri tosaaŋa aiwesegia qaa yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ eja. Nononoŋ kokaeŋ jeŋ oodaborojoŋ, "Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro."
10 Mono naa kambanoŋ iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro? Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotogi laligoroti, kambaŋ iikanoŋ qaagoto, wala eeŋ laligoroti, Anutunoŋ mono kambaŋ iikanoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.
11 *Wala eeŋ laligoŋ Anutu moma laariro qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. Kawaa gematanoŋ sokonotiwaa aiweseya ii selianoŋ kotowutiwaajoŋ jero muŋgeŋ aasoya kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro iwaa gematanoŋ Anutuwaa aiwesenanawo mende laligoŋ moma laariŋ muniŋ momalaarinana iiro sokono qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋati, Aabrahamnoŋ kuuya ananaa wanjalenanaga kolooro.
12 Wanjalenana iinoŋ eeŋ laligoŋ kambaŋ iikanoŋ uuta meleema Anutu moma laariŋ laligoroti, nono aiwesenanawo iwaa so ama laligojoŋ. Anutuwaa aiwesenanawo laligoŋ uunana meleema laligojoŋi, mono nonoo wanjalenana kaaŋagadeeŋ kolooro. Aiwese kotoŋ nonoŋgi eeŋ laŋ mende laligojonto, Aabrahambaa kana lasuya otaaŋ moma laariŋkejoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa moma laariniŋ hoŋawo koloowaa.
13 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ buŋa qeŋ muro toya kolooro gbiliurutanoŋ iwaa gematanoŋ iikaaŋ laligoŋ ubutiwaa qaaya jeŋ somoŋgoro. Qaa ii Kana qaa otaarotiwaajoŋ ama mende ijoroto, Anutunoŋ momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋa koloorotiwaajoŋ qaa ii ijoro.
14 *Tosianoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ Kana qaanoŋ qokotaaŋ iikaaŋa kanoŋ Anutuwaanoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowuyagati eeŋ, iyoŋonoŋ mono momalaariwaa qaaya qewagogi omaya koloonaga. Kaeŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo

* **4:11:** Jen 17.10 * **4:13:** Jen 17.4-6; 22.17-18; Gal 3.29 * **4:14:** Gal 3.18

qaawaajoŋ mende amamaaniŋ qaa iikanoŋ mono omaya koloowabo.
15 Anutuwaanoŋ Kana qaa waleeniŋ iriŋa soono
kazianoŋ qanananoŋ umakejato, Kana qaa mende enaga, ii
siŋgisoŋgowaa qaaya mende jewonaga.
16 *Aabrahamnoŋ kaeŋ mindiriŋ nonoma kuuya ananaa
wanjalenana kolooja. Kawaajoŋ soomoŋgo qaaya nononoti,
ii Kana qaanoŋ qokotaaŋkejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ qaagoto,
Aabrahamnoŋ moma laariroti, iikaaŋa moma laariniŋ
ananaanoŋ kaaŋagadeeŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moro.
Kawaajoŋ Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii kokaeŋ areŋgoŋ
ano: Ii moma laariniŋ hoŋa kuuya ananaajoŋ kaleŋga
nonono kaleŋmoriaŋanoŋ asuganoŋ asugiŋkeja.
17 *Aabrahambaa qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita
eja, “Niinoŋ gii kuuŋ gombe ejemba kanageso mamaga
yoŋoo maŋgiaga koloowaga.” Qaa kawaa so Aabraham-
noŋ Anutuwaa jaanoŋ maŋ koma nonomakeja. Anutunoŋ
koomuya meŋ gbiliŋ oŋomakeja. Kanageso laaligogia qaa, ii
jaawo laligojutiwaa tani kaaŋa oŋoono asugiŋkeju. Aabra-
hamnoŋ mono Anutu kaaŋa moma laariŋ muro.
18 *Anutunoŋ wala Aabrahambaajoŋ kokaeŋ ijoro, “Goo
gbiliuruganoŋ koloon seigi jaŋgogia seŋgelao kaaŋa kolooro
laligowuya.” Soomoŋgo qaa ii moma nomaeŋ hoŋawo
koloonaga, ii mende moroto, ii kileŋ jejeromoŋromoŋ ama
ejemba kanageso mamaga yoŋoo maŋgia koloomambaajoŋ
mamboma laligoro. Soomoŋgo qaa mutuyaa so koloowaati-
waajoŋ mono Anutu moma laariŋ muŋ laligoro.
19 *Saarawaa goroŋanoŋ merabora memewaa so mende
kolooro aŋo gbania 100:waa so laligoŋ waaro. Kawaajoŋ
iyaŋa romoŋgoro mono eja waŋa selia waziiŋ soosoolia
kolooroto, kileŋ Anutuwaa qaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaa-
joŋ moma laariŋ muŋ laligoro Aabrahambaa momalaari-
anoŋ mende sologoŋ looriro.
20 Mende looriroto, qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ
moma laariŋ iikanoŋ kotiiŋ nano. Anutuwaa soomoŋgo
qaawaajoŋ uutanoŋ kema qeŋ kaŋ qeŋ mende anoto, mo-
malaarianoŋ kotiiro Anutu mepeseeŋ laligoro Anutuwaa
qabuŋayanoŋ seiro.
21 Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgoŋ
ii andaboromambaajoŋ kotiiŋkeji, ii moma kotiidaboroŋ
uuwoi moŋ mende ama laligoro.
22 Kaeŋ ama laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ Aabrahambaa
momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.

* **4:16:** Gal 3.7 * **4:17:** Jen 17.5 * **4:18:** Jen 15.5 * **4:19:** Jen 17.17

23 Momalaaria iiro sokono qaaya jeŋ tegoro solaŋaniroti,
qaa ii Aabrahambaajoŋadeeŋ mende oogita eja.
24 Aabrahambaajoŋadeeŋ qaagoto, ananaajoŋ ama
kaaŋagadeeŋ ii oogita eja. Anana Poŋnana Jiisas meŋ gbiliro
koomunoŋga waaroti, Anutu iikaaŋ moma laariŋ muniŋ
momalaarinana iiro sokono jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniwoŋa.
25 *Anutunoŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama Jiisas
mende aŋgoŋ kono komuro ano solaŋa koloowombaajoŋ
ama meŋ gbiliro koomunoŋga waama laligoja. Kiaŋ.

5

Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniŋ aisooŋ luaenoŋ laligojoŋ.

1 Anana Anutu moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro so-
laŋanijoŋ. Kawaajoŋ Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono nemuŋ
koma nonono Anutuwo luae mokoloon laligojoŋ.
2 Kaaŋagadeeŋ Jiisas Kraist moma laariniŋ nemuŋ
koma nonono kaleŋmoriaŋ buŋa qeŋ aowombaa kania
mokoloon kambaŋ kokaamba kaleŋmoriaŋ uutanoŋ
laligojoŋ. Anutuwaa asamararaŋ uutanoŋ keubombaajoŋ
jejeromoŋromoŋ ama aisooŋkejoŋ.
3 Kawaajoŋadeeŋ mende aisooŋkejonto, koŋajiliŋ moma
kawaajoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋkejoŋ. Koŋajiliŋ moma
mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ kaparaŋkoŋkoŋ mokoloowoŋa.
Ii moma iikawaajoŋ aisooŋkejoŋ.
4 Kaparaŋ koma aŋgobatonoŋ kotiiŋ namboŋa.
Aŋgobatonoŋ kotiiŋ naniŋ jejeromoŋromonananoŋ
kotiiŋkebaa.
5 Anutunoŋ Uŋa Toroya ama nonono kana kolooro uu-
jopaa molaaro uunananoŋ kemero laligojoŋ. Kawaajoŋ je-
jeromoŋromoŋ ama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mam-
boma gamugamu mende mokoloowoŋa.
6 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala looloria esunana
qaa laligoniŋi, Kraistnoŋ mono kambaŋ dindiŋa iikanon-
deeŋ komuŋ ejemba aŋgonjorananawo ananaa dowenana
mero.
7 Moŋnoŋ Kana qaa tororo otaaŋ dindiŋa kolooji, alia
iikaaŋaajoŋ moŋnoŋ saanoŋ mende komunaga? Ii moro
amamaaya koloonagato, moŋnoŋ uujopa mamaga ejemba
ama oŋomakeji, alia moŋnoŋ iwaajoŋ ama saanoŋ selia
qeleema komumambaajoŋ monaga.
8 Ejembanoŋ iikaaŋa amakejonto, Anutunoŋ uutanoŋ
jopagoŋ nonomakeji, iinoŋ ii kokaeŋ qendeeno: Iinoŋ Kraist
wasiro kamaaŋ wala aŋgonjora ejemba laligoniŋi, kambaŋ
iikanondeeŋ mono ananaajoŋ ama komuro.

* **4:25:** Ais 53.4-5

9 Komuro kambaŋ kokaamba sayanoŋ soŋgbama jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋ laligojoŋ. Kileŋ ii qerewena kaana kolooro hoŋanoŋ mono kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa uugereya asuganoŋ qendeeno iwoi kanjaŋawo namonoŋ asugiwaa. Ii asugiro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloojoŋiwaajoŋ Jiisasnoŋ mono iriŋsoŋsooŋ iikanoŋa metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa.

10 Anana wala Anutuwaa kereuruta laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ iyaŋaa Meria wasiro komuŋ iinoŋ tawanana kolooro Anutuwo ala-ala kolooniŋ. Kolooniŋi, iikanoŋ qerewena koloojato, hoŋanoŋ kanageŋ kokaeŋ asugiwaa: Tawanana ano Anutuwaa alauruta laligoniŋ Jiisasnoŋ kotiiŋ laligojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ metogoŋ nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa.

11 Poŋnana Jiisasnoŋ Anutuwaa hamoqeqe gawoŋa mero Anutunoŋ tawanana ano iwo ala-ala kolooniŋi, iikayadeeŋ qaagoto, oŋanoŋ Anutuwo jopagoŋ aoŋ nama otokoriaŋ maama aisooŋkejoŋ. Kiaŋ.

Aadambaajoŋ ama komuninto, Kraistwaajoŋ ama gbiliwoŋa.

12 *Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo namonoŋ kondooro kolooro. Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa iroŋa ano koomu asugiro. Iikawaa so ejemba kuuyanoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋ koomunoŋ iikawaajoŋ ejemba korebore sokoma nonono laligojoŋ.

13 Wala Kana qaa mende kolooro kambaŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgo asuganoŋ asugiŋ edabororoto, Kana qaa mende ero siŋgisoŋgowaa qaaya ii mende jeŋ gosiŋ laŋ laligogi.

14 Aadambaa kambaŋanoŋga kanaiŋ laŋ laligoŋ kougi Mooseswaa kambaŋanoŋ Kana qaa asugiro. Ejemba kambaŋ biiwianoŋ iikanoŋ siŋgisoŋgo aŋgito, Aadamnoŋ kana waleenoti, iikawaa sogadeeŋ mende waleema laligogito, koomunoŋ kileŋ ii kaaŋagadeeŋ galeŋ koma oŋono laligogi.

Aadam, eja mutuya iinoŋ mono eja moŋ kawaatiwaa sareyaga kolooro.

15 Sareyaga kolooroto, kanagara ii ororoŋ mende koloojao. Aadamnoŋ Kana qaa waleema kamaaro siŋgisoŋgo asugiŋ seiŋ ejemba mamaga sokoma oŋono komuŋ laligogi. Ii koomuwaa kania koloojato, oyaŋboyaŋ koloowombaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ nemuŋ koma nonoma kaleŋmoriaŋa ninisaano Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ asugiŋ ejemba mamaga sokoma qepalugoŋ nonono.

---

* **5:12:** Jen 3.6

16 Toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana woi ii ororoŋ mende koloojao. Eja motooŋgonoŋ siŋgisoŋgo ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro siŋgisoŋgo ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kooloniŋ. Ii baloŋ ejawaa kania koloojato, Siwe ejawaa kania ii moŋ. Ii kokaeŋ: Kambaŋ mamaga Anutuwaa Kana qaa waleeniŋ kaleŋa qendeema jeŋ tegoŋ nonono solaŋaniŋkejoŋ.

17 Ii mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Kana qaa waleema koomu kondooro ejemba korebore komuŋ laligojoŋ. Aadambaa siŋgisoŋgowaajoŋ ama koomunoŋ kuuya sokoma galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ. Ii kana kamaaŋqeqeta koloojato, Anutu esuŋmumuyaa kania ii kokaeŋ: Ejemba anana solaŋa koloowombaa kaleŋa ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ aoŋ kaleŋmoriaŋaa uutanoŋ laligojoŋi, anana mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Eja motooŋgo Jiisas Kraist iinoŋ naŋgoŋ inaaŋ nonono kawali kaaŋa kotiiŋ laligoŋ uboŋa.

18 Mombo toroqeŋ jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ Anutuwaa Kana qaa waleema kamaaro Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro ejemba kuuya anana gere siawaa buŋa kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kondooro uunana meleeniŋ Anutunoŋ saanoŋ ejemba kuuya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ kotiiŋ laligoŋ uboŋa.

19 Iikayadeeŋ mombo jemaŋa: Eja motooŋgonoŋ qootogo ama siŋgisoŋgo waŋ kono seiro ejemba seiseiya anana meleema siŋgisoŋgo ejemba kooloniŋ. Kaaŋiadeeŋ eja moŋnoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma siŋgisoŋgonanaa tawaya mero kana kolooro Anutunoŋ ejemba seiseiya ananaa qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa.

20 Wala eeŋ laŋ laligoŋ kougito, Mooseswaa kambanoŋ Anutunoŋ Kana qaa ejemba siŋgisoŋgogia moma kotowutiwaajoŋ toroqeŋ oŋono. Ii toroqeŋ oŋonoto, ii mogi siŋgisoŋgogianoŋ seiŋ asuganoŋ asugiro. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kaaŋagadeeŋ meŋ seiro siŋgisoŋgo uuguŋ asugiro.

21 Siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa ii somata. Kawaajoŋ siŋgisoŋgo aniŋ iikanoŋ galeŋ koma nonono koomuya kolooŋ laligoŋ kouniŋ. Anutuwaa kaleŋmoriaŋa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ ku-usuŋawo kolooja. Jiisas Kraist Poŋnananoŋ solaŋaniwombaajoŋ kondooro Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro diŋgoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

6

Siŋgisoŋgo gema qeŋ Kraistwo gbiliŋ laligowu.

1 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa nonono seiwaatiwaajoŋ siŋgisoŋgo toroqeŋ ama laligowoŋa me qaago? Kawaajoŋ
mono nomaeŋ jeniŋ sokombaa?
2 Siŋgisoŋgo mono kozigeŋ! Nono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon uunana walaganoŋ qamo kaaŋa kolooro
siŋgisoŋgo ambombaajoŋ togoŋ laligojoŋi eeŋ, mono nomaembaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono
laligowonaga?
3 Qaa koi moju me qaago: Anana kuuya Kraistwaanoŋ qokotaawoŋatiwaajoŋ ama oomulu meŋ nonoŋgi. Iikanoŋ
uunana walaganoŋ mono Jiisas qegi komurotiwaa tani komuro laligowombaajoŋ oomulu ii meŋ nonoŋgi.
4 *Amanoŋ asamararaŋa qendeema Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, ananaa uunananoŋ kaaŋagadeeŋ
gbiliro dologa koloon laligoniŋ sokombaa. Maŋnananoŋ anana Kraistwaa tani kaaŋa gbiliŋ waama nanamemeŋ
dologa ama meŋ laligowoŋatiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ oomulu ii kokaembaajoŋ meŋ nonoŋgi: Uunana walaganoŋ
Jiisaswo motooŋ komuŋ ewaatiwaajoŋ uunana walaga ii kaaŋa roŋ koŋgi.
5 Uunana walaganoŋ Kraistwo ororoŋ komuro iikanoŋ iwo qokotaaŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋnananoŋ anana kaaŋagadeeŋ
Kraistwo namboŋatiwaajoŋ moja. Kraistnoŋ koomunoŋga waaroti, mono iwaa tani ororoŋ gbiliŋ laligoniŋ sokombaa.
6 Uuselewaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ siŋgisoŋgo amboŋatiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, Anutunoŋ siiŋ ii kondeeno
kemebaatiwaajoŋ momakeja. Anutunoŋ siŋgisoŋgonoŋ toroqeŋ galeŋ koma nonono weleŋa qeŋ laligowoŋatiwaajoŋ
mende moja. Kawaajoŋ uunana walaga ii Kraistwo maripoonoŋ qero komuro. Iikawaa so laligojoŋ, ii mojoŋ.
7 Mombaa uuta walaganoŋ komuro iinoŋ mono siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligoja.
8 Uunana walaganoŋ Kraistwo komuroti eeŋ, kaaŋiadeeŋ iwo gbiliŋ laligoŋ kotiiwombaajoŋ moma laarijoŋ.
9 Kaeŋ moma laariŋ Kraistwaa kania kokaeŋ ero moma yagojoŋ: Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waama
laligoŋ kotiiŋ mombo mende komuwaa. Koomunoŋ ii mende toroqeŋ galeŋ kono laligoŋ ubaa.
10 Koomu komuroti, iikaaŋa kanoŋ mono kambaŋ motooŋgo iikanoŋ siŋgisoŋgowaa ku-usuŋa kondeeno kambaŋ
tetegoya qaa loolooria eŋ ubaa. Laaligo kombombaŋa laligoji, ii mono Anutuwaajoŋ laligoŋ ubaa.
11 Qamo yoŋonoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ amamaawuya. Oŋo mono kaaŋiadeeŋ oŋoaŋgiaajoŋ

* **6:4:** Kol 2.12

mogi qamo kaaŋa kolooro Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaajoŋ kotiiŋ laligowu.

12 Selegia komuwaati, iikawaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii teŋ koma muŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ ii mono somoŋgoŋ laligowu.

13 Kawaajoŋ sele kitigia kuuya ii mono siŋgisoŋgo Toyaa boronoŋ mende ambu. Kema kaeŋ aŋgi buŋaya kolooro waŋ kono aŋgonjora koloowabo. Iikaaŋa qaagoto, koomuyanoŋga gbiliŋgo mono oŋoaŋgia Anutuwaa boronoŋ ama aowu. Sele kitigia kuuya ii Anutuwaa borianoŋ aŋgi buŋaya kolooro nemuŋ kono nanamemeŋ solaŋa kolooŋkebaa.

14 Oŋo Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoju. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonoŋ mono eeŋ somoŋgoŋ galeŋ koma oŋono laligowubo. Kiaŋ.

Solaŋa laaligowaa Toyaa mono weleŋ qeŋ laligowu.

15 Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anana Kana qaa baatanoŋ qaagoto, kaleŋmoriaŋ uutanoŋ laligoŋ siŋgisoŋgo aniŋ sokonja me qaago? Ii kozigeŋ!

16 To woi koloojao. Oŋoaŋgia yoroonoŋga mombaa boronoŋ ama aoŋ jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti, iikawaajoŋ mono qaa koi moma yagowu: Oŋo moŋ jeta teŋ komakejuti, mono iwaa weleŋqeqeuruta kolooju. Siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta koloojuti eeŋ, iinoŋ mono uŋuano koomu kotiga komuwuya. Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋa qeŋkejuti eeŋ, iinoŋ mono qaagia jeŋ tegoro solaŋa kolooŋ laligoŋ ubuya.

17 Oŋo wala siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta kolooŋ laligogi. Kaaŋa laligogi Buŋa qaanoŋ mindiŋgoŋ oŋomakebaatiwaajoŋ kuma oŋoŋgi mogi. Ii moma iikawaa so uugia meleema kambaŋ kokaamba Buŋa qaa tororo teŋ koma Anutuwaa kania otaaŋkeju. Kaeŋ moma oŋoojoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ laligojoŋ.

18 Ii otaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loolooŋ Anutuwaa weleŋ qeŋ nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligoju.

19 Uuselegianoŋ loolooria koloojiwaajoŋ ama qaa iikawaa kania ii mono baloŋ ejemba ananaa qaa jejewaa so niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Oŋo wala sele kitigia kuuya togoŋ jeulalaŋ Toyaa (Satambaa) boronoŋ ama weleŋ qeŋ laligogi. Kaaŋa laligogi nanamemeŋ aŋgonjorayawo asugiŋ uugia meŋ tilooro laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ kokaamba sele busu kitigia kuuya ii mono togoŋ Anutuwaa boronoŋ ambu. Kaeŋ ama weleŋ qegi nanamemeŋ solaŋa asugiro soraaya kolooŋkebu.

20 Oŋo siŋgisoŋgo Toyaa weleŋqeqeuruta laligogiti, kambaŋ iikanoŋ nanamemeŋ solaŋa ii mende otaagito, oŋoaŋgiaa jaajaa tondu laligogi.
21 Kambaŋ kokaamba nanamemeŋ iikawaajoŋ gamugia mojuto, kambaŋ iikanoŋ iikaeŋ ama laligoŋ hoŋa mono nomaeŋ mokoloogi? Nanamemeŋ gamuyawo kawaa hoŋa ii koomu kotiga.
22 Kambaŋ kokaamba Anutunoŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga isama oŋono loloon Anutuwaa weleŋqeqeuruta koloogi hoŋa asugiro soraaya koloonkeju. Kaaŋ ama laaligo kombombaŋa laligoŋ tetegoyanoŋ oyaŋboyaŋ mokoloon laligoŋ ubuya.
23 Siŋgisoŋgo aniŋ Toyanoŋ tawa nonono koomu kotiga mokoloowoŋato, Anutuwaa kaleŋa ii oyaŋboyaŋ laaligo. Kraist Jiisas Poŋnanawo qokotaaŋ nambonatiˌ eeŋ, mono kotiiŋ tetegoya qaa laligoŋ uboŋa. Kiaŋ.

7

Loemba laaligowaa sareqaaya

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Kana qaa mojutiwaa so oŋoojoŋ kokaeŋ jemaŋa: Kana qaanoŋ ejemba somoŋgoŋ nononja. Namonoŋ laligoŋ uboŋatiwaa so mono kawaa baatanoŋ laligowoŋa, oŋo ii moju me qaago?
2 Kawaa sareya moŋ ii kokaeŋ: Kana qaanoŋ emba loyawo somoŋgoro ejanoŋ laligowaatiwaa so loemba laligowaoto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, embianoŋ mono loemba laaligowaa Kana qaanoŋga loloowaa.
3 Kawaajoŋ loyanoŋ jaawo laligoro eja mombaajoŋ Ooŋ jero mewaati eeŋ, iwaa qata mono oloŋkalu embaga jeŋkejoŋ. Kaeŋ jeŋkejonto, loyanoŋ komuwaati eeŋ, Kana qaa iikanoŋ mende toroqeŋ somoŋgoro laligowaa. Kaaŋa laligoŋ eja moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu embaga mende koloowaa.
4 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋoo kanagianoŋ mono kaaŋiadeeŋ eja. Oŋo kaaŋagadeeŋ eja mombaa buŋa koloowutiwaajoŋ Kraistwo qokotaagi. Anutunoŋ ii meŋ gbiliro koomunoŋga waaro laaligonananoŋ hoŋa Anutuwaajoŋ mokolooro asugiwaatiwaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ komuro uugia walaganoŋ iwo komuro qamo kaaŋa koloon Kana qaawaa buŋa mende laligoju.
5 Wala uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma nonono tondu laligoniŋ. Kambaŋ kanoŋ Kana qaanoŋ sololoon kuuŋ nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ koloon galeŋ koma nonoŋgi. Kawaajoŋ

uuselenananoŋ waaro laaligonananoŋ koomu kotigaa hoŋa mokoloon tondu laligoniŋ.

6 Kaaŋa laligoninto, wala qaa iikanoŋ somoŋgoŋ nonono gbadoyanoŋ laligoŋ kana qaawaa waŋa motomotooŋ otaa-wombaajoŋ kaparaŋ koma gawoŋa meŋ laligoniŋ. Kraistwo qokotaaŋ naniŋ uunana walaganoŋ iwo komuro kambaŋ kokaamba kana qaawaa buŋa kolooniŋinoŋa loloon mombo weleŋa mende qeŋkejoŋ. Kambaŋ kokaamba kanananananoŋ gbiliro Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa gawoŋa meŋkejoŋ. Kiaŋ.

Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ kaparaŋ koma aoŋoroŋkejoŋ.

7 *Kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Kana qaa aŋo siŋgisoŋgoyawo kolooja me qaago? Ii kozigeŋ! Kana qaanoŋ mono siŋgisoŋgowaa kania qendeema nono mobe. Kana qaa moŋ kokaeŋ eja, "Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ mende koposoŋgowa." Kaeŋ mende jenagati eeŋ, niinoŋ iwoiwaa koposoŋgoŋkejeŋi, iikawaa kania mende moma kotowenaga. Kawaajoŋ Kana qaa mende moma kotowenaga, iikiaŋ siŋgisoŋgo mende moma yagowenaga.

8 Kana qaa mende enaga, siŋgisoŋgonoŋ mono qaa omaya ano koomuya koloonaga. Kaaŋa koloonagato, jeŋkooto qaa mobe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro siŋgisoŋgo ambe asugiro. Jeŋkooto qaanoŋ mono kuuŋ nono uuna waaro siiŋna kombombaŋa bologa kania kania ii tororo asugigi bologaajoŋ tondu koposoŋgoŋkejeŋ.

9 Wala Kana qaa mende moma tompiŋ laligoweto, jeŋkooto qaa mobe iikanoŋ aŋgoŋ koma nonotiwaajoŋ siŋgisoŋgowaa siiŋnanoŋ gbiliro uuna waaro ii ambe. Siŋgisoŋgo ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

10 Anutunoŋ jeŋkooto qaa ii otaaŋ laligoŋ kotiimambaajoŋ moma nonoto, qaa ii otaamambaajoŋ batogowe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Koomuya kolooweti, iikanoŋ mono asuganoŋ asugiro mokoloowe.

11 *Jeŋkooto qaa moma kotowe sopa somoŋgoŋ nono ii waleemambaa kania kolooro jeŋkooto qaanoŋ kuuŋ nono siŋgisoŋgonoŋ tiligoŋ nono ii ambe. Siŋgisoŋgo ama qaanawo koloowe. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgo nemuŋ kono ambe meŋ komuŋ nono koomuya koloowe.

12 Kaaŋa kolooweto, kileŋ Kana qaa iikanoŋ mono kowoga ano soraaya kolooja. Iikawaa jeŋkooto qaayanoŋ mono dindiŋa ano awaa kolooja.

---

* **7:7:** Eks 20.17; Dut 5.21 * **7:11:** Jen 3.13

13 Kaaŋa kolooro jeŋkooto qaa awaa iikanoŋ meŋ komuŋ nono koomuya koloowe me qaago? Ii kozigeŋ! Qaa awaanoŋ qaagoto, Kana qaanoŋ mono neenaa siŋgisoŋgo*naa* kania nisaano moma kotowe. Siŋgisoŋgo*waa* gamuya asuganoŋ asugiro kanjaŋa*wo* momambaajoŋ ama jeŋkooto qaa iikanoŋ siŋgisoŋgo*waa* sopaya somoŋgo*ro* uunanoŋ waaro waleema siŋgisoŋgo ambe. Neenaa siŋgisoŋgo*na* iikanoŋ mono meŋ komuŋ nono koomuya koloowe. Kiaŋ.

Uunanoŋ siŋgisoŋgowaa manjaqeqe ero laligojeŋ.

14 Uŋa Toroyanoŋ Kana qaa nonono dindiŋa kolooji, ii mojonto, niinoŋ siŋgisoŋgo ejaga kolooŋ siiŋ*na* kombombaŋa bologawo koloojeŋ. Kamaaŋ kombe siŋgisoŋgonoŋ galeŋ koma nono teŋ koma weleŋa qeŋ siŋgisoŋgo amakejeŋ.

15 *Kawaajoŋ iwoi awaa amambaajoŋ momakejeŋi, ii mende amakejeŋ. Iito, iwoi bologa amambaajoŋ togoŋ sisia meŋkejeŋi, mono ii amakejeŋ. Kawaajoŋ iwoi amakejeŋi, niinoŋ kawaa kania saanoŋ mende moma kotoŋkejeŋ.

16 Kawaajoŋ iwoi bologa amambaajoŋ mojotiitii ama ii amakejeŋi eeŋ, Kana qaanoŋ mono kileŋ awaa kolooja. Kana qaawaajoŋ mono uumotooŋ anjeŋ.

17 Kaeŋ kolooro niinoŋ neeno ii mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iinoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ.

18 Nanamemeŋ awaa amambaa siiŋa oŋanoŋ momakejento, ii amambaa esunanoŋ mende kolooŋ nomakeja. Kawaajoŋ noo uunanoŋ iwoi awaa moŋ mende ejato, uuselenanoŋ mono siŋgisoŋgo amambaajoŋ kuuŋ nomakeja, iikaya mojeŋ.

19 Kawaajoŋ iwoi awaa amambaa siiŋa momakejeŋi, ii mende amakejento, iwoi bologa mende amambaajoŋ momakejeŋi, mono ii amakejeŋ.

20 Kaeŋ kolooro iwoi amambaajoŋ togoŋkejeŋi, ii kileŋ amakejeŋi eeŋ, ii neeno mende toroqeŋ amakejento, siŋgisoŋgo uunanoŋ eji, iikanoŋ mono kuuŋ nono ii amakejeŋ.

21 Kawaajoŋ neenaa kanana kokaeŋ ero mokoloonkejeŋ: Iwoi awaa amambaa siiŋa mobe bologaa siiŋanoŋ mono uuna somoŋgo*ro* osiŋkejeŋ.

22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uunanoŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaajoŋ uumotooŋ ama teŋ komambaajoŋ momakejeŋ.

23 Kaeŋ momakejento, sele busunanoŋ neenaa kaniana kokaeŋ ero mokoloonkejeŋ: sele busunaa kitia yoŋonoŋ siŋgisoŋgo*waa* waŋa koloogi amambaajoŋ momakejeŋ. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋ*na*noŋ mono uusiiŋ*na* awaa ii meŋ

* **7:15:** Gal 5.17

kamaaŋ amambaajoŋ moro aoŋ oroŋkejao. Siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ mono sele busunaa kitia kitia sololooŋ oŋoma somoŋgoŋ nono kasa gbadonoŋ laligojeŋ.

24 Oo niinoŋ boliŋ tegoŋ aŋgonjoranawo koloojeŋ. Uuselenaa siiŋa bologanoŋ nuano koomu kotiga komumambotiwaajoŋ mono moronoŋ dowena meŋ hamo qeŋ nonaga?

25 Oo Jiisas Kraist Poŋna, iinoŋ nemuŋ koma nono "Anutu daŋgiseŋ!" jejeŋ. Kaniananoŋ kaaŋa kolooro neeno uunanondeeŋ Anutuwaanoŋ Kana qaawaa baatanoŋ kema weleŋa qeŋkejento, sele busuna siŋgisoŋgoyawo iikaaŋanoŋ siŋgisoŋgo amambaa siiŋna kombombaŋanoŋ somoŋgoŋ nono iikawaa kasa gbadonoŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

8

Uŋa Toroyanoŋ riindaŋgonana kolooro kotiiŋ laligojoŋ.

1 Kawaajoŋ ejemba Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjoŋi, Anutunoŋ mono ananaa qaanana jeŋ tegoro kambaŋ kokaamba gere siawaa buŋa mende kolooŋ laligojoŋ.

2 Kawaa kania kokaeŋ: Gii siŋgisoŋgowaa siiŋa teŋ koma laligonatiwaajoŋ ama koomu kotigaa buŋa kolooŋ laligona. Kaaŋa laligonato, Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nana laaligo kotigaa Uŋayanoŋ mono koomu kotigaa kasanoŋga isama gono laligojaŋ.

3 Ejemba uuselenananoŋ siiŋnana kombombaŋa bologa ii eja. Ii otaaniŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ looriŋ laaligo kombombaŋa nonombaatiwaajoŋ amamaaro osiŋ qagoniŋ. Qagoniŋ uuselenananoŋ siŋgisoŋgo ama laligoniŋi, Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ kitia kokaeŋ meleeno: Iinoŋ iyaŋaa Meria wasiro namonoŋ kamaaŋ siŋgisoŋgo ejawaa sele kaaŋa kolooro. Toroqeŋ siŋgisoŋgowaa siimoloŋ tani kaaŋa kolooro oogi komuro. Anutunoŋ laaligo kotigaa kania kaeŋ meleuro.

4 Anutunoŋ kania ii kokaembaajoŋ meleuro: Kana qaanoŋ anana solaŋa ano dindiŋa laligowombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonomakeji, Anutunoŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ ananaanoŋ koloodaborowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ uuselenanaa siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mende galeŋ koma nonombiwaajoŋ togoŋ Uŋa Toroyaa uusiiŋa teŋ kombombaajoŋ namakejoŋ.

5 Ejemba uuselegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋkejuti, iyoŋoo uugianoŋ mono siŋgisoŋgo ambombaajoŋ eja. Ejemba Uŋa Toroyaanoŋ siiŋ otaaŋ amakejoŋi, ananaa uunananoŋ mono Uŋa Toroyaanoŋ nanamemeŋ amboŋiwaajoŋ eja.

6 Uuselenanaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono horoŋ
nonono koomu kotigaageŋ kembombaajoŋ ejato, Uŋa Toroy-
anoŋ uunananoŋ luae qero kotiiŋ laligowombaa siiŋa mo-
makeja.
7 Anutunoŋ Kana qaa nonono siŋgisoŋgo ambombaa siiŋ
kombombaŋanoŋ mono qaa iikawaa baatanoŋ mende ke-
makeja. Ii kemambaajoŋ amamaaja. Ii amamaaro tondu
laligoŋ uunananoŋ Anutu qetama kere ama muŋkejoŋ.
8 Ejemba uuselewaa siiŋgia kombombaŋanoŋ galeŋ koma
oŋoŋgi tondu laligojuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ
sokombombaajoŋ osiwuya.
9 Yoŋonoŋ osiwuyato, Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ oŋoo
uugianoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ mono galeŋ koma oŋono laligoju.
Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa yoŋonoŋ mono oŋo
mende galeŋ koma oŋomakeju. Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ
mombaa uutanoŋ mende kemero eeŋ laligoji, iinoŋ Kraist-
waa buŋa mende kolooja.
10 Mende koloojato, Kraistnoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji
eeŋ, sele busugianoŋ siŋgisoŋgowaajoŋ ama komuwuyato,
uŋagianoŋ solaŋa koloojutiwaajoŋ ama kotiiŋ laligoŋ ubuya.
11 *Anutunoŋ Kraist Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga
waaroti, iwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoji eeŋ, iyoronoŋ oŋo
Anutuwo qokotaaŋ naŋgi selegia koomuya ii kaaŋagadeeŋ
meŋ gbiliwaota.
12 Oo uumeleeŋ alauruna, gbiliŋ laligojoŋiwaajoŋ nononoŋ
mono Anutuwaanoŋ tosawo laligojoŋ. Uuselewaa siiŋnana
kombombaŋa bologa otaawombaa tosaga qaagoto, Uŋa
Toroyaa jeta teŋ koma laligowombaa tosayanoŋ mono eŋ
nononja. Kawaajoŋ ananaa aiŋnananoŋ laŋ laligowombo.
13 Uuselewaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laligojuti
eeŋ, oŋo mono koomu kotigaa buŋa koloowuya. Kaaŋa
koloowuyato, Anutu qama kooligi Uŋa Toroyanoŋ uusele-
giaa nanamemeŋ bologa meŋ komuŋkebaati eeŋ, iikaaŋa
kanoŋ mono gbiliŋ kotiiŋ laligoŋ ubuya.
14 Anutuwaa Uŋayanoŋ ejemba qindiŋgoŋ uŋuano laligo-
juti, iyoŋonoŋ kuuya Anutuwaa meraboraaŋa kolooju.
15 **Omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololooŋ oŋoŋgi jeneŋgia
ororo weleŋqeqe omaya kolooŋ laligojuto, oŋo ome kaaŋa ii
moŋ qaagoto, Uŋa Toroya ii buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Kawaajoŋ
oŋo mono mombo toroqeŋ toroko qaganoŋ laligowubo. Uŋa
Toroya iinoŋ mono meŋ letoma oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Uŋa iikanoŋ sololooŋ nonono Anutuwaajoŋ
“Aba* Ama!” qamakejoŋ.

* **8:11:** 1 Kor 3.16 * **8:15:** Maak 14.36; Gal 4.6 * **8:15:** Gal 4.5-7 * **8:15:** Aba ii Arameik qaanoŋ ama.

16 Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋi, qaa ii Uŋa Toroyanoŋ aŋo ananaa uŋananawo wambelaaŋ motooŋ naŋgoŋ jeŋkejao.
17 Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋi eeŋ, iinoŋ iyaŋaa ejembauruta ananaajoŋ oyaŋboyaŋ mozozoŋgoro eji, ii kaaŋagadeeŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Anutunoŋ Kraistwaajoŋ iwoi mozozoŋgoro eji, ii mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa kooroŋanoŋ nama buŋa qeŋ aowoŋa. Kraistwo motooŋ siimbobolo momakejoŋi eeŋ, mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma iwo motooŋ asariŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Laaligo asamararaŋawonoŋ uma laligowoŋa.

18 Kambaŋ kokaamba siimbobolo moma laligojoŋi, iikanoŋ laaligo kamaaŋqeqeta kolooja. Kanageŋ Kraistwaa asamararaŋanoŋ uma asariŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋati, iikanoŋ mono laaligo uuta akadamuyawo koloowaa. Laaligo woi ii leelee ama gosiwoŋatiwaa so qaago. Kaaŋ romoŋgojeŋ.
19 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono mamboma Kraistnoŋ kaŋ Anutuwaa meraboraaŋa metogoŋ qendeema oŋono asamararaŋ asugiŋ oŋombaatiwaajoŋ awelegoŋkeju.
20 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloooto, yoŋonoŋ laligoŋ komuŋ qaombuya. Iyaŋgiaa siiŋgiaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iyaŋaa siiŋaa so kaeŋ areŋgoro. Iwoi kuuya qaombuyato, kileŋ jejeromoŋromoŋ oŋono oyaŋboyaŋ kokaeŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju:
21 Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kokaembaajoŋ mambomakeju: Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ aŋgonjora laaligowaa kasayanoŋga isama oŋono mende komuŋ gisaaŋ qaombuyato, Anutuwaa merabora kaaŋa loloon asamararaŋgiawo asariŋ eŋ ubuya.
22 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋonoŋ korebore mono motooŋ osoŋgoŋ horoŋ merabora memewaa masu uŋuŋkeji, iikaaŋa moma eŋ kouma kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ amakeju, ii mojoŋ.
23 *Anutunoŋ oro ano iwoi kuuya mokoloorota ejuti, iyoŋoonoŋga qaagoto, Anutuwaa yambuyambu kolooniŋ Uŋaya Toroya kaleŋa nonono laligojoŋi, anana mono kaaŋagadeeŋ uunananoŋ osoŋgoŋ horoŋ laligoŋkejoŋ. Anutunoŋ nunuano meraboraaŋa qaita moŋ koloowombaajoŋ mamboma laligoŋ osoŋgoŋ amakejoŋ. Nunuama dowenana

* **8:20:** Jen 3.17-19 * **8:23:** 2 Kor 5.2-4

mero selenana qaita moŋ buŋa qeŋ aoŋ Siwenoŋ uma qeaŋgowaatiwaajoŋ awelegoŋ laligojoŋ.

24 Kaaŋa letombombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama uunana meleema Siwewaa buŋa koloowoŋa. Iwoiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ amakejoŋi, iikawaa hoŋa kolooro iiniŋ jejeromoŋromonana iikaaŋa kanoŋ tegowaa. Moŋnoŋ iwoiwaa hoŋa kolooro iima iikawaa jejeromoŋromoŋa ii mende toroqeŋ ama mambomakeja. Ii qaago.

25 Iwoiwaa hoŋanoŋ mende kolooro iimakejoŋi, iikawaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjoŋi eeŋ, ii mono kaparaŋ koma koloowaatiwaajoŋ mamboniŋ uunana mende kamaaŋkeja.

26 Kaaŋiadeeŋ loriniŋ Uŋa Toroyanoŋ ilaaŋ nonomakeja. Nomaeŋ qama koliniŋ sokonaga, ii mende mojonto, Uŋa Toroyanoŋ mono aŋo qamakooli gawonananoŋ ilaaŋ nonoma ananaajoŋ ama qama kooliŋ qaa jeta asuganoŋ jejewaa so qaagoto, osoŋgoŋbooro qaganoŋ saŋenoŋ jeŋkeja.

27 Saŋenoŋ jeŋ Anutuwaa siiŋaa so ejemba soraaya ananaajoŋ ama qama kooliŋkeja. Anutunoŋ ejemba uunana iima gosiŋkeji, iinoŋ mono afaaŋgoŋ Uŋa Toroyaa uumomoya momakeja.

28 Anutunoŋ qamakoolia moma ilawoila kuuya galeŋ kono kawaa mindimindiri hoŋanoŋ mono iyaŋaa alaurutanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ koloonkeja. Ii mojoŋ. Hoŋa iikanoŋ ejemba hamoqeqe areŋaa so oŋoono jopagoŋ muŋkejuti, mono ii kaeŋ me kaeŋ ilaaŋ oŋomakeja.

29 Anutuwaa areŋaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋaa Merianoŋ uumeleeŋ ala seiseiya ananaa batunananoŋ jeta meŋ nonombaatiwaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ waladeeŋ areŋ ama nonono taninananoŋ Meriaa so koloowombaajoŋ moro. Iikawaajoŋ ejemba waladeeŋ moma nononoti, nono kaaŋagadeeŋ koloowombaajoŋ jeŋ meweeŋgoŋ nonono.

30 Waladeeŋ jeŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana kaaŋagadeeŋ nonoono. Nonoonoti, ananaa qaanana kaaŋagadeeŋ jeŋ tegoro solaŋaniniŋ. Solaŋaniniŋi, ananaajoŋ kaaŋagadeeŋ kana qendeeno iyaŋaa asamararaŋanoŋ uma oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Anutuwaa uujopayaa mepemepesee rii.

31 Qaa ii moma kawaajoŋ nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ sopa somoŋgoŋ nonoma leegenananoŋ laligoji eeŋ, moronoŋ mono qotogoŋ nononaga?

32 Anutunoŋ iyaŋaa Meria kaaŋiadeeŋ mende aŋgoŋ konoto, ii jeŋ tegoro laaligoya kuuya ananaajoŋ ama qeleeno. Ii qeleeno Anutunoŋ iwo kaleŋ qerewena tosaaŋa kuuya ii kaaŋagadeeŋ afaaŋgoŋ nonombaa.

33 Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonoma
qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkejoŋi, iikawaajoŋ moronoŋ
mono qaa jakeyanoŋ ama nononaga?
34 Kraist Jiisasnoŋ komuro Anutunoŋ mombo meŋ gbiliro
Siwenoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ rama toroqeŋ
ananaajoŋ ama qama kooliŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ moŋ
qaanana gosiŋ gere sianoŋ kemebombaajoŋ jeŋ tegoŋ nono-
mambaajoŋ amamaawaa.
35 Kraistwaa uujopa uutanoŋ laligoniŋ moronoŋ
mono iikanoŋa mendeema nonono kamaawonaga?
Kakasililiŋ ama nonoŋgi koŋajiliŋ mobonagato, Kraistwaa
uujopayanoŋga saanoŋ mende kamaawoŋa. Sisiwerowero
ama nonombuyagato, iikanoŋa saanoŋ mende kamaawoŋa.
Bodi mokoloowonaga me opo surunananoŋ qaono
laligowonaga, mono saanoŋ mende kamaawoŋa.
Komuwombotiwaa toroko qaganoŋ laligowonaga me manja
qegi kazi koloonagato, mono saanoŋ mende kamaawoŋa.
36 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Goo qagaajoŋ ama umugawodeeŋ kanaiŋ nunugi
komuwoŋatiwaajoŋ mogi kema gomaŋ tiiŋkeja.
Lama uŋuŋ neŋkejuti, iikaaŋiadeeŋ nonoojoŋ
romoŋgoŋkeju.”
37 Qaa iikawaa so ama nonombuyagato, Kraistnoŋ uujopaya
ninisaano moniŋi, iinoŋ naŋgoŋ nonono lombo kuuya
iikanoŋ mono haamo ama otokoriaŋ maama laligowoŋa.
38 Iwoi moŋnoŋ mono Kraistwaa uujopayanoŋga mendeema
nonomambaajoŋ amamaawaa. Ii hoŋa tooŋaga moma
yagojeŋ. Koomunoŋ me laaligowaa iwoiya moŋnoŋ mono
mendeema nonomambaajoŋ amamaawaa. Siwe gajoba
me omejiilaŋ yoŋonoŋ mono kambaŋ kokaamba me kan-
ageŋ nono mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya.
Beŋsakoŋ kawali ku-usuŋgiawo yoŋonoŋ ii amamaawuya.
39 Euwaa euyanoŋ me emuwaa emuyanoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ mono mendeema nonombombaajoŋ ama-
maawuya. Anutunoŋ ilawoila tosaaŋa moŋ mokoloorota
ejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ Anutuwaa uujopaya
iikanoŋa mendeema nonombombaajoŋ amamaawuya.
Anutuwaa uujopaya iikanoŋ mono Kraist Jiisas Poŋnana
iwaanoŋ asugiro ninisaano ii mojoŋ. Kiaŋ.

9

Anutunoŋ siiŋaa so Israel meweeŋgoŋ oŋono.

* **8:36:** Ond 44.22

1 Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ nama qaa qoloŋmoloŋgoya
qaagoto, qaa hoŋa tooŋ moŋ jemaŋa. Uŋa Toroyaa qaawaa-
joŋ geja ambe qaana naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ uunanoŋ saŋe nuro
kokaeŋ moma jejeŋ:
2 Niinoŋ Juuda ejemba tosaaŋa yoŋoo wosobirinoŋ nuro
uunanoŋ siimbobolo somata tetegoya qaa kokaembaajoŋ
momakejeŋ:
3 Yoŋonoŋ niwo baloŋ selenoŋ Israel kanagesoga mo-
tooŋgo koloojonto, uugianoŋ Kraistwo mende qokotaaŋ laŋ
laligoju. Niinoŋ Israel ŋalaurunanoŋ uugia meleembutiwaa-
joŋ aoŋoroŋkejeŋ. Anutunoŋ yoŋoo qaagia gosiro neeno
yoŋoo kitigia koloowe iroŋa meleema noo qananoŋ kokaeŋ
ubaatiwaajoŋ mojeŋ: Iinoŋ nii Kraistwaanoŋga mendeema
nono gere siawaa buŋa koloomambaajoŋ mojeŋ.
4 *Yoŋonoŋ Israel tuuŋ uutanoŋ laligogi Anutunoŋ uŋuano
buŋaya kolooju. Anutuwaa qabuŋaya bosima akadamu-
giawo kolooju. Anutunoŋ yoŋowo oyaŋboyaŋ koloowuti-
waa soomoŋgo walaga ano gbilia ama Kana qaa oŋono.
Kawaajoŋ jiwowoŋ jigonoŋ uma Anutuwaa waeya meŋ
mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kotumotueya seiwaatiwaa qaa
somoŋgoroti, iikawaa hoŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ mambo-
makeju.
5 Yoŋonoŋ wanjalenana Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoo
esa meraurugiaga laligoju. Kraistnoŋ yoŋoonoŋga baloŋ sele
busu meŋ eja kolooro. Kraistnoŋ Anutunana koloon iwoi ku-
uya galeŋ kono qata kambaŋ tetegoya qaa mepeseeŋkeboŋa.
Qaa ii oŋanoŋ.
6 Iikaaŋa laligojuto, Israel kanagesonoŋga koloon seiŋ
laligojoŋi, anana kuuya mono kileŋ Israel ejemba hoŋa
mende koloojoŋ. Kawaajoŋ Anutuwaa qaayanoŋ soŋgiro
esuŋanoŋ kamakamaata koloonkeja me? Kaeŋ jewonaga, ii
qaa hoŋa qaago.
7 *Aabrahambaa gbiliuruta yoŋoonoŋga koloojoŋiwaajoŋ
ama kuuya anana mono Anutuwaa meraboraaŋaga mende
koloojoŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ
kokaeŋ ijoro, “Aisakwaa esameraurutanoŋ mono goonoŋ
toroqeŋ qaga bosima laligoŋ ubuya.”
8 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Aabrahambaa gbiliuruta
baloŋ ejemba silinoŋ merabora koloonkejoŋi, kuuya anono
mono Anutuwaa meraboraaŋa mende koloojoŋ. Kaeŋ
qaagoto, Anutunoŋ qaa somoŋgoro ejiwaa so kolooniŋi, Anu-
tunoŋ mono nonoga moma nonono Aabrahambaa gbiliuruta
hoŋa koloojoŋ.

---

* **9:4:** Eks 9.4 * **9:7:** Jen 21.12

9 *Soomoŋgo qaa iikanoŋ Aabrahambaanoŋ kokaeŋ karo
moro, “Gbani motooŋgo tegoro kanoŋ mombo kaŋ giibe
Saaranoŋ mono meriawo koloowaa.”
10 Qaa kaeŋ moro iwaanoŋ iikaya kolooroto, iikanoŋ
mende tegoro. Iwaa gematanoŋ Rebekawaanoŋ kaaŋiadeeŋ
Anutuwaa qaayaa so kolooro. Beŋnana Aisak iinoŋ embia ii
koro muro merawoigara sunesune koloori.
11 Sunesune yoronoŋ goroŋ uutanoŋ rama mende koloon
iwoi awaa me bologa moŋ mende aniti, Anutunoŋ mono
kambaŋ iikanoŋ mera iyoroononga moŋ iyaŋaajoŋ me-
weeŋgoro. Iyaŋaa momo areŋanoŋ kotiiŋ hoŋawo koloon
tegowaatiwaajoŋ ama koga meweeŋgoro.
12 *Iyaŋaa uusiiŋanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ Rebeka
kokaeŋ ijoro, “Datanoŋ mono kogaa weleŋqeqe koloon newo
baatanoŋ laligowaa.” Anutunoŋ kaeŋ ijoŋ nanamemeŋgara
ambaoraga iikawaa soyanoŋ ii mende gosiŋ oronoto, iyaŋaa
siiŋagadeeŋ otaaŋ koga oono dataa somataya kolooro.
13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Jeikob uunanoŋ jopagoŋ laligoweto, Iisoo (Esau) ii togoŋ
kazi ama muŋ laligowe.”
14 Qaa kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Anutunoŋ
dindiŋa mende kolooja me? Iikaaŋa qaago totoon!
15 *Anutunoŋ Mooseswaajoŋ qaa kokaeŋ ijorota eja, “Ni-
inoŋ mono neenaa siiŋna otaaŋ moŋ moroga iima ko-
booŋ kianŋkomumambaajoŋ mojeŋi, iiga mono kianŋkomuŋ
muŋkejeŋ. Moŋ morowaajoŋ wosomomo ama mumambaa-
joŋ jejeŋi, iwaajoŋ mono wosona momakejeŋ.”
16 Qaa kawaajoŋ ama namo ejanoŋ Anutu mende galeŋ
komakejato, iwoiwaa siiŋa moma amambaajoŋ batogoŋ
bimbimgonagato, ii kileŋ Anutu mende uuguwaa. Anutu
aŋo kaleŋmoriaŋaa so iwoi kuuya galeŋ kono iwaa borianoŋ
eja.
17 *Anutunoŋ faarao kimbaajoŋ qaa ijoro Buŋa Terenoŋ
kokaeŋ eja, “Neenaa qabuŋana jeŋ seigi goma korebore
sokombaatiwaajoŋ mojeŋ. Kaeŋ moma ku-usuna qen-
deembe asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ kuuŋ gombe giinoŋ
asugina. Asugiŋ laligoŋ tuarenjeŋ ama noma laligona mono
haamo ama gombe.”
18 Qaa iikawaa so Anutunoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ moŋ
iima koboon kianŋkomumambaajoŋ moji, ii mono kianŋkomuŋ
muŋkebaa ano mombaa uuta meŋ gojomambaajoŋ moji, ii
mono meŋ gojono yaŋgiseŋ kolooŋkebaa. Kiaŋ.

* **9:9:** Jen 18.10 * **9:12:** Jen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Eks 33.19
* **9:17:** Eks 9.16

Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ ano kiaŋkomu

19 Oŋoonoŋga moŋnoŋ noojoŋa kokaeŋ jenaga, “Kaeŋ kolooro kuuya anana mono Anutuwaa uusiiŋa tuarenjeŋ ama mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Kaeŋ koloorogo Anutunoŋ mono naambaajoŋ toroqeŋ jeŋ nonomakeja?”

20 *Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, baloŋ eja gii mono moroga kolooŋ Anutu tuarenjeŋ ano aŋgowowo ama munaga? Boroterenoŋ mono iyaŋaa mokomokoloo Toya kokaeŋ saanoŋ mende jeŋ mubaa, “Gii mono naambaajoŋa tani koi kaaŋa mokolooŋ nona?”

21 Monjoŋ meme ejanoŋ mono iyaŋaa ku-usuŋ qaganoŋ siiŋaa so gbakoŋ meleema meweeŋgoŋ gbakoŋ motooŋgo kanoŋa koworaŋeŋ morota morota meŋkeja. Tosia kambaŋ so meŋ gawoŋ muŋkejoŋ ano tosia akadamugiawo ii mono korisoro kambaŋanoŋadeeŋ gawoŋ muŋkejoŋ.

22 Anutu mokomokoloo Tonananoŋ mono kaaŋiadeeŋ ama nonomakeja. Iinoŋ iriŋsoŋsooŋa ejemba qendeema nonono ku-usuŋa iima mobombaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma iriŋa soono kazianoŋ ejemba tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ uro jojoriŋ kondeema oŋomambaajoŋ ama laligoro. Ii kileŋ iroŋa uulaŋawodeeŋ mende meleema oŋonoto, yoŋoojoŋ ama siimbobolo mamaga moma mokosiŋgoŋ uugia meleembutiwaajoŋ mamboma laligoro.

23 Kaaŋiadeeŋ kaleŋmoriaŋa iŋisaano kelemaleleŋ koloowaatiwaajoŋ momakeja. Kaeŋ moma ejemba akadamuya buŋa qeŋ aowombaajoŋ meweeŋgoŋ nononoti, anana mono niniima kobooro akadamuyawo asariŋkejoŋ.

24 Anana kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowombaajoŋ nonoono. Juuda ejembagadeeŋ qaagoto, waba kantria kantria ii kaaŋagadeeŋ kaaŋa koloowutiwaajoŋ oŋoono.

25 *Anutunoŋ iikawaa qaaya jerota gejatootoo eja Hooseawaa terenoŋ kokaeŋ eja,

> “Ejemba neenaa kanagesouruna mende kolooŋ laligogiti, niinoŋ mono ii oŋoombe neenaa kanagesona koloowuya. Tosianoŋ neenaa wombo alana mende laligogiti, iyoŋoojoŋ mono ‘Neenaa wombo alauruna,’ kaeŋ jeŋ laligomaŋa.
>
> 26 *Niinoŋ gomaŋ mombaa ejembaya yoŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ laligowe,
>
> ‘Oŋo neenaa kanagesouruna mende laligoju.’ Kaeŋ jeŋ laligoweto, ii mono baloŋgianoŋ iikanoŋa oŋooma qagia kokaeŋ qamaŋa: Oŋo mono Anutu laaligo Toyaa meraboraaŋa kolooju. Utequte kaaŋa koloowaa.”

---

* **9:20:** Ais 29.16; 45.9 * **9:25:** Hoos 2.23 * **9:26:** Hoos 1.10

27 *Aisaianoŋ kaaŋagadeeŋ Israel kanageso nonoojoŋ ama kokaeŋ saama jero, “Israel ejemba jaŋgonana kowe sakasiŋ kaaŋa koloonagati eeŋ, ii kileŋ nonoonoŋga afaaŋanoŋ mono uunana meleeniŋ hamo qeŋ nonombaa.
28 Poŋnoŋ gomaŋa gomaŋa kuuya ananaa qaanana iliŋ alaŋ gosiŋ jeŋ tegoŋ kitia kuuya meleema nonondaborowaa.”

29 *Aisaianoŋ kaeŋ jeŋ waladeeŋ qaa moŋ jeroti, iikawaa oŋanoŋ mono nonoonoŋ kokaeŋ kolooja, “Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Tonananoŋ gbiliurunana tosaaŋa mende iŋiima kobooro uugia meleembuyagati eeŋ, balonananoŋ mono Sodom kaaŋa meleeno kemero gere jenaga. Nononoŋ mono Gomora ejemba kaaŋa tiwilaawonaga. Anutunoŋ mono kaaŋa ama nononaga.” Kaeŋ jero.

Israel kelemaleleŋanoŋ Anutu yaŋgiseŋ ama muŋkeju.

30 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Kantri tosianoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa gawoŋa mende kaparaŋ koma megiti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋanigi. Uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaajoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligoju.
31 Kaeŋ laligojuto, Israel nononoŋ solaŋa koloowombaa Kana qaa otaawombaajoŋ kaparaŋ koma laligoŋ kouma ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniniŋ.

32 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgiodeeŋ batogoŋ nanamemeŋ dindiŋa ama iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma Jiisas mende moma laariŋ mugi. Iinoŋ jamo powowoŋ kaaŋa kolooji, mono iwaanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro osiŋ gema qegi. Iikawaajoŋ solaŋa mende koloogi.

33 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Iibu, Anutu niinoŋ mono aeŋ jamo moŋ Zaion baaŋanoŋ Israel tuuŋ uugianoŋ komowe yoŋonoŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro gema qeŋkebu. Moŋnoŋ eja gereya powowoŋ kotakota ii moma laariŋ mubaati, iinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ iwaajoŋ nama gamu mende mokoloowaa.” Kiaŋ.

10

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ neenaa Juuda kanagesouruna uugia meleembutiwaajoŋ awelegoŋkejeŋ. Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ uuna meŋ kululuuŋ yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ muŋkejeŋ.

---

* **9:27:** Ais 10.22-23 * **9:29:** Ais 1.9 * **9:33:** Ais 28.16

2 Yoŋoo kanagianoŋ kokaeŋ eja: Yoŋonoŋ Anutuwaajoŋ uugere amakejuto, ii poumapou qaganoŋ amakeju. Yoŋoo qaagia kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ.
3 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋi, iikawaa kania mende moma yagoŋ iyaŋgiodeeŋ batogoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Kaeŋ ama Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ jeŋkeji, qaa iikawaa baatanoŋ mende kema osiŋ eeŋ tondu laligoju.
4 Kraistnoŋ aŋodeeŋ Kana qaa otaadabororo. Nono tosianoŋ ii amamaaŋ Kraist moma laariŋ uunana meleenjoŋi, iikaya mono Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa jaanoŋ solaŋanijoŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ anana kuuya hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja.

5 *Moosesnoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaa qaaya ii kokaeŋ oorota eja, “Kana qaa otaadaborowaati, iinoŋ mono kawaajoŋ ama laaligo kotiga mokoloowaa.”
6 *Qaa kaeŋ ejato, uunana meleema moma laariniŋ Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkejoŋi, Moosesnoŋ kawaajoŋ qaa kokaeŋ jerota eja, “Uuganoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jewabo: Eja moronoŋ mono Siwe gomanoŋ unaga?” Ejembanoŋ ii Kraist wama kamaawaatiwaajoŋ laŋ jegi.
7 Me “Eja moronoŋ koomu gomambaa dutanoŋ kemenaga?” Ejembanoŋ ii Kraist wama koomunoŋga waabaatiwaajoŋ laŋ jegi.
8 Kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Buŋa qaa ii koriganoŋ qaagoto, mono goo buuganoŋ ano uuganoŋ eja.” Buŋa qaa ii moma laariwombaajoŋ eja. Nononoŋ qaa iikanoŋ ejemba uukuukuu meŋ oŋoma kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋomakejoŋ:
9 Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaro. Giinoŋ qaa ii uuwomboganoŋ moma laariŋ je buu susuganoŋ “Jiisasnoŋ Poŋna kolooja,” kaeŋ jeŋ asugijaŋi eeŋ, mono hamo qeŋ gono letomba.
10 Gii uuwomboganoŋ Buŋa qaa moma laarina Anutunoŋ qaaga jeŋ tegoro solaŋaniwa ano je buu susuganoŋ Jiisas jeŋ asugina hamo qeŋ gono letomba.
11 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ jegita eja, “Moronoŋ ii moma laariŋ mubaati, iinoŋ mono gamuya mende mobaa.”
12 Anutunoŋ Juuda ejemba mende ninisorooŋ kantri tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Poŋ motooŋgo iinoŋ mono kuuya ananaa Poŋnana kolooŋ so motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja. Ejemba ii qama kooliŋkejoŋi, anana kuuya mono kotumotueya kelemaleleŋ nonomakeja.

---

* **10:5:** Lew 18.5 * **10:6:** Dut 30.12-14 * **10:11:** Ais 28.16

13 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, “Ejemba
dakaya yoŋonoŋ Pombaa qata qama kooliwuyati, iinoŋ
mono ii kuuya hamo qeŋ oŋono letombuya.”
14 Ejembanoŋ Poŋ mende moma laariŋ muŋ iwaa qata
mono nomaeŋ qama kooliwuyaga? Iwaa kania mende jegi
mogiti, ii mono nomaeŋ moma laariŋ mubuyaga? Moŋnoŋ
Buŋa qaa mende jeŋ asariwaati eeŋ, yoŋonoŋ ii mono
nomaeŋ mobuyaga?
15 *Ejemba moŋ Buŋa qaawaajoŋ mende wasiwoŋati eeŋ,
iinoŋ mono nomaeŋ kema ii jeŋ asarinaga? Iikawaa qaaya
ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba Buŋa qaa
awaa meŋ kaŋkejuti, iyoŋoo kana otoŋgia moniŋ awaa soro
kolooja.”
16 *Kaeŋ oogita ejato, noo Israel kanageso hoŋa yoŋonoŋ
Oligaa Buŋa mende teŋ koma laligoju. Iikawaa qaaya ii
gejatootoo eja Aisaianoŋ kokaeŋ ninijorota eja, “Oo Poŋ,
nono Buŋa qaa jeŋ seiniŋ moronoŋ mono uuta meleema ii
moma laarinagato?”
17 Qaa iikawaa so Kraistwaa qaaya jeŋ seiniŋ gejagianoŋ
kemero mogi momalaarigianoŋ mono iikaaŋ koloowaa.
18 *Momalaari kaaŋ koloowaato, kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ:
Buŋa qaa iikanoŋ mono Juuda yoŋoo gejagianoŋ mende
kemero mogi me? Qaago, ii mono mogi. Kawaa qaaya ii
kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,

“Qaa jegi qaagianoŋ mono kema kaŋ gomaŋ kuuya
sokono. Ii gomaŋa gomaŋa eu emu leelee iikanoŋ
mogi.”

19 *Qaa iikawaa so Buŋa qaa mono mogito, mombo toroqeŋ
kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Israel ejembanoŋ ii moma asarigi me
qaago? Moosesnoŋ wala qaa kokaeŋ jero,

“Ejemba kanageso uumeleeŋgiaa hoŋa qaa niinoŋ ii
hamo qeŋ oŋombe oŋoo uugianoŋ mono iikawaajoŋ
ama motoqoto koloowaa. Waba tuuŋ poumapou
laligojuti, iyoŋonoŋ oŋo uŋuugugi sili iikanoŋ mono
Juuda oŋoo uugia kuuwe iriŋgia soono uugianoŋ
waabaa.”

20 *Aisaianoŋ mono kotiiŋ nama kokaeŋ jerota eja,

“Ejemba nii mende moŋgama noma laŋ laligogiti,
iyoŋonoŋ mono nii mokoloon noŋgi.
Ejemba noo kananaajoŋ mende qisiŋ laligogiti, niinoŋ
kaniana mono yoŋoojoŋ iŋisaambe iima mogi.”

---

* **10:13:** Joel 2.32 * **10:15:** Ais 52.7 * **10:16:** Ais 53.1 * **10:18:** Ond 19.4
* **10:19:** Dut 32.21 * **10:20:** Ais 65.1

21 *Yoŋoojoŋ kaeŋ jeroto, Israel nonoojoŋ qaa kokaeŋ
ninijorota eja, “Weeŋ so umugawodeeŋ kanaiŋ qootogo
kanageso gejajuju koloonkejuti, oŋo noonoŋ kawutiwaajoŋ
oŋooma boro kaka koma laligowe gomaŋ tiiŋkeja.” Kiaŋ.

11

Israel uutanoŋ uumeleeŋ tuuŋ melaa eja.

1 *Kawaajoŋ kokaeŋ qisijeŋ: Anutunoŋ iyaŋaa kanagesoya
gema qeŋ nonono me qaago? Ii qaago totooŋ! Niinoŋ
kaaŋagadeeŋ Aabrahambaa gbilia moŋ koloojeŋ. Neeno
Israel kanagesowaa tuuŋ qata Benjamin iwaa uutanoŋ
laligojeŋ.

2 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa kanagesoya meweeŋgoŋ
nononoti, nono mono mende gema qeŋ nonono laligojoŋ.
Gejatootoo eja Elaijawaa (Eliawaa) sunduya ii Buŋa Terenoŋ
oogita eja. Iinoŋ Anutuwaa jaanoŋ Israel ejemba jeŋ oŋoma
qama kooliroti, oŋo qaa batuya ii moju me qaago? Qaa ii
kokaeŋ,

3 *“Oo Poŋ, yoŋonoŋ mono goo gejatootoo ejembauruga
uŋugi komugi goonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ alataya alataya kon-
demondeeŋgi. Nii motooŋgo nomesaogi laligowe kokomo-
mola meŋ emboma nuwombaajoŋ jojoriju.”

4 *Kaeŋ jeroto, Anutunoŋ ii moma mono kokaeŋ meleema
muŋ ijoro, “Gii geeŋgodeeŋ mende laligojanto, niinoŋ eja
7,000 kaaŋiadeeŋ sopa somoŋgoŋ oŋombe neenaa buŋana
kolooŋ beŋ qoloŋmoloŋgoya Baal ii mende simiŋ kuma muŋ
giwo toroqeŋ laligoju.”

5 Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ Anu-
tuwaa tuuŋ melaa eja. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋaa so ejemba
afaaŋa meweeŋgoŋ nonono laligojoŋ.

6 Kaleŋmoriaŋanoŋ mono nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ
nonono. Nono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligowonagati,
iikawaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonono. Baloŋ ejemba
nanamemenananoŋ nemuŋ koma muro meweeŋgoŋ
nononagati eeŋ, iwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono iwoi omaya
koloonaga.

7 Kawaajoŋ mono nomaeŋ jewonaga? Israel kan-
agesonoŋ solaŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma laligog-
ito, solaŋaniwombaa kania ii mende mokoloogi. Yoŋonoŋ
qaagoto, Anutunoŋ tuuŋ melaa meweeŋgoŋ nononoti,
nononoŋ kaleŋa ii mokolooŋ solaŋa kolooniŋ. Tosianoŋ
momo bologanoŋ uugia gojono eeŋ tondu laligoju.

---

* **10:21:** Ais 65.2 * **11:1:** Fil 3.5 * **11:3:** 1 Kiŋ 19.10, 14 * **11:4:** 1 Kiŋ 19.18

8 *Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Gaonjaajaa laligogi Anutunoŋ ome mende somoŋgoro uu-
gianoŋ kemero koomuya koloogi. Iwoi iima kania iima
kotowubotiwaajoŋ jaagia meŋ gooro umuŋ kono. Qaa
gejagianoŋ moma moma asariwubotiwaajoŋ ii meŋ go-
jono. Kaeŋ tompiŋ laligoŋ kouma kambaŋ kokaamba
kaaŋagadeeŋ eeŋ tondu laligoju.”
9 *Kiŋ Deiwidnoŋ iikawaa qaaya kokaeŋ jerota eja,
“Oo Anutu, yoŋonoŋ jejelombaŋ ooŋ ama neŋ
laŋ aisooŋkeju. Iikanoŋ mono mokoloon iŋiima
siŋgisoŋgogiaajoŋ moto ama oŋomba.
Mono iyaŋgiaa duŋgianoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro
iroŋa meleema oŋona siimbobolo mobu.
10 Oo Anutu, gii mono jaagia meŋ goona uuŋ iibombaa-
joŋ amamaawu.
Mono iroŋa meleema oŋona qagianoŋ uma bimooro
suulaŋ uuŋgoŋ laligowuya.”
Deiwidnoŋ kaeŋ qama kooliro.

Waba kantri yoŋonoŋ Anutuwaa geria hoŋa koloogi.

11 Toroqeŋ kokaeŋ qisijeŋ: Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ
ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuro uugianoŋ gojono awaa koloowom-
baajoŋ amamaawuya me qaago? Ii mende amamaawuya!
Kamaaŋ uŋuroti, iikanoŋ mono Anutu moma kotowom-
baajoŋ awelegowutiwaajoŋ kolooro. Juuda kanageso hoŋa
yoŋonoŋ kana uuguŋ kamaaŋ uŋuro waba kantri yoŋonoŋ
kitigia kolooŋ uugia meleema Anutuwaa buŋaya koloogi.
Kaeŋ koloogiti, iikanoŋ uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia
soono uugia meleembutiwaa siiŋanoŋ koloowaatiwaajoŋ
ama kaeŋ kolooro.

12 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kana soŋgiŋ kamaaŋ
uŋuro kawaajoŋ waba gomaŋa gomaŋa yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ
koloowombaa kania mokoloogi. Ii mokoloon uugia
meleema kotumotue uutanoŋ laligojuto, Juuda kanageso
hoŋa yoŋonoŋ tompiŋ laligoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende
sokonju. Kanageŋ Juuda yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ kuuya uugia
meleembuya. Kaeŋ kolooro Anutuwaa kotumotueyanoŋ
seiŋ kelemaleleŋ asuganoŋ asugiwaa.

13 Niinoŋ qaana koi Juuda oŋoojoŋ qaagoto, waba kantri
kanageso oŋoojoŋ jejeŋ. Niinoŋ waba kantri oŋoonoŋ
wasiwasi eja aposol koloojeŋiwaajoŋ “Gawona qabuŋayawo
kolooja,” jeŋ kaeŋ romoŋgojeŋ.

* **11:8:** Dut 29.4; Ais 29.10 * **11:9:** Ond 69.22-23

14 Gawona ii mewe hoŋa kolooro uugia meleemakejuti,
neenaa Israel kanagesourunanoŋ iikawaa bujuya mobuti-
waajoŋ kaparaŋ koma awelegoŋkejeŋ. Buju qaa iikanoŋ mo-
tomotooŋ yoŋoo uugia kuuro kawaajoŋ iriŋgia soono uugia
meleembombaa siiŋanoŋ kolooro meleeŋgi Anutunoŋ hamo
qeŋ oŋombaa. Gawona qabuŋayawo ii mono kawaajoŋ ama
waba kantri oŋoo batugianoŋ meŋkejeŋ.

15 Anutunoŋ Juuda tuuŋ gema nunuro iikawaa hoŋanoŋ
mono kokaeŋ kolooro: Waba kantria kantria oŋonoŋ kiti-
gianoŋ koloogi Anutunoŋ tawagia meŋ uŋuano alauruta
koloogi. Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ uugia meleeŋgi
Anutunoŋ hamo qeŋ oŋoma moma aŋgoŋ koma aŋaliŋ
oŋombaati, iikawaa hoŋanoŋ mono koomunoŋga gbiliŋ
laligoŋ kotiiwutiwaa so koloowaa.

16 Gbani jaayaqeqe gbilianoŋ nene Anutuwaajoŋ gosiŋ
ama korisoro aniŋ soraaya kolooji eeŋ, gawombaa nem-
baneneya kuuya mono kaaŋagadeeŋ soraaya kolooja. Gere
tiitanoŋ toroya kolooji eeŋ, borianoŋ mono kaaŋagadeeŋ
toroya kolooju.

17 Juuda tuuŋ ii Anutu iyaŋaanoŋ oil gerega kolooja. Anu-
tunoŋ iyaŋaanoŋ oil gere ii hoŋaboŋa meŋ boria tosaaŋa mo-
toro kamaagi ano duuyaa oil gere boria meŋ kaŋ batugianoŋ
ano toroqeŋ somariiŋkeju. Kantri tosaaŋa oŋo duuyaa oil
gere kawaa so koloojuto, Anutunoŋ kileŋ uŋuano kambaŋ
kokaamba gere boria qaita moŋ yoŋoo batugianoŋ laligoŋ
kotiiŋkeju. Oŋo mono Juuda tuumbaa oil gere tiitanoŋga
nene apuya horoŋ neŋ somariiŋkeju.

18 Oŋo Juuda nonowo nanjuto, kileŋ Juuda nunuuguŋ
selegia meŋ ububo. Selegia meŋ ubuyagati eeŋ, mono
qaa koi mobu: Kantri tosaaŋa oŋo gere boriagadeeŋ kaaŋa
kolooju. Oŋo tiinana mende bosimakejuto, nonoonoŋ gere
tiitanoŋ mono oŋombosino nanju.

19 Qaa kokaeŋ jewuyaga, “Anutunoŋ anana iyaŋaa gere
batuyanoŋ ama nonombaatiwaajoŋ ama gere boria ii kotoro
kamaaro tintiŋa kolooro.”

20 Qaa ii hoŋaga. Anutunoŋ Juuda ejemba uugia mende
meleema moma laarigitiwaajoŋ ama kotoŋ oŋono kamaag-
ito, oŋo mono momalaarigianoŋ rindaŋgoŋ oŋono zeŋ
nanju. Kaeŋ nama jaba-arambaraŋ mende meŋ awelegoŋ
laligowuto, mono kokaeŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ sombu-
gia moma laligowu:

21 Anutunoŋ aŋaa geriaa boria hoŋa mende iŋiima koboon
Juuda kanageso kotoŋ oŋonoti eeŋ, oŋo mono “Saanoŋ
niniima koboowaa,” kaeŋ jewubo. Eeŋ kaaŋa romoŋgoŋ
tondu laligowubo.

22 Kawaajoŋ waba kantri oŋo Anutuwaa kania romoŋgoŋ
kokaeŋ jewuya, “Juuda ejemba kana soŋgiŋ kamaaŋ uŋuroti,
Anutunoŋ iikawaa iroŋa meleema mono oŋanoŋ geriawo
ama oŋomakejato, anana qeeaŋgo Toyawo qokotaaŋ naniŋ
meŋ qeaŋgoŋ nonomakeja. Iwo mende toroqeŋ namboŋati
eeŋ, mono kantri tosaaŋa nono kaaŋagadeeŋ kotoŋ nonono
kamaawoŋa.”
23 Kaeŋ saanoŋ jewuyato, Anutunoŋ ejemba kana
soŋgigiti, ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ kotiiŋ gere batuyanoŋ
mombo toroqeŋ oŋombaa. Kawaajoŋ Juuda kanageso
yoŋonoŋ yaŋgiseŋgia mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, ii
mono saanoŋ Jiisaswo toroqeŋ oŋombaa.
24 Anutunoŋ oŋo duuyaa oil gere kanoŋa kotoŋ oŋoma
komakoomowaa kania uuguŋ oil gere qaita mombaa
batuyanoŋ ama toroqeŋ oŋono. Kantri tosaaŋa oŋo kaaŋa
ama oŋonoti eeŋ, iikawaajoŋ iyaŋaa gere boria hoŋa Juuda
kanageso hoŋa ii mono afaaŋgoŋ uŋuama siiŋanoŋ iyaŋaa
oil geriaa batuyanoŋ ama oŋono mombo toroqewuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ Israel kuuya kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja.

25 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa momakooto qaganoŋ
laŋ laligowubotiwaajoŋ mono qaa aasaŋgoya moŋ iŋisaambe
moma asariwutiwaajoŋ mojeŋ. Qaa ii kokaeŋ: Momo
bologanoŋ Israel kanagesowaa bakaya moŋ yoŋoo uugia
gojono laligojuto, kambaŋ tetegoya qaa yaŋgiseŋ mende
toroqeŋ laligowuya. Qaagoto, wala waba kantri yoŋoonoŋga
kelemaleleŋ yoŋonoŋ uugia meleema Anutuwaa bentotoŋ
uutanoŋ koubuya. Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ jaŋgogia iiro sokom-
baati, kambaŋ iikanoŋ Juuda kanageso nonoo yaŋgiseŋ
kambanananoŋ tegoro kuuya uugia meleembuya.
26 *Uugia meleeŋgi Anutunoŋ Israel kanageso kuuya hamo
qeŋ oŋono letombuya. Iikawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ
kokaeŋ oogita eja,

> “Hamoqeqe Toyanoŋ mono Zaion baaŋanoŋga asugiŋ
> Jeikob tuuŋ nonoo nanamemenana aŋgonjorayawo ii
> koma konjoratiwaa.
> 27 *Anutu niinoŋ siŋgisoŋgogia koma konjoratiŋ
> oyaŋboyaŋ mokoloowutiwaajoŋ soomoŋgo areŋa
> ii yoŋowo ambe motooŋ laligowoŋa.”

Qaa kaeŋ eja.
28 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ Oligaa Buŋa gema qeŋ
Anutuwaa kereuruta koloogitiwaajoŋ kantri tosaaŋa oŋonoŋ
kitigianoŋ Anutuwaa alauruta kolooju. Kaeŋ koloojuto, Anu-
tunoŋ Israel wanjaleurunana meweeŋgoŋ oŋonotiwaajoŋ

* **11:26:** Ais 59.20 * **11:27:** Jer 31.33-34

Juuda nononoŋ mono toroqeŋ wombo alauruta hoŋaboŋa koloojoŋ.
29 Anutunoŋ ejemba moroga meweeŋgoŋ oŋooma kaleŋ oŋomakeji, qaa ii mono mombo uuta meleeno utegowaatiwaa so qaago.
30 Waba kantri oŋo kaaŋagadeeŋ wala Anutuwaa jeta mende teŋ koma tondu laligogito, Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ yaŋgiseŋ koloogitiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo kiaŋkomuŋ oŋono letoŋgi.
31 Juuda kanageso hoŋa yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba Anutuwaa jeta qotogoŋ tondu laligoŋ koujuto, oŋonoŋ letoŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ Juuda kanageso nono kaaŋiadeeŋ kambaŋ kokaamba kiaŋkomuŋ nonomambaajoŋ moja. Waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letoŋgi kawaa silianoŋ uugia kuuŋkeji, iikawaajoŋ yoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ afaaŋgoŋ uugia meleema kiaŋkomuya buŋa qeŋ aowuya.
32 Ejemba kuuya anana Anutu qotogoŋ laŋ laligoniŋ qaa qootogonana mokoloon gbadooŋ nonono. Korebore kiaŋkomuŋ nonombaatiwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ nonono. Kiaŋ.

Anutu mepeseeŋ ooŋsaa rii kokaeŋ qamakejoŋ:

33 *Anutu kaleŋmoriaŋaa kowianoŋ mono somata qatawo kolooja. Maŋgaa siita, momoya mono kemekemeta tetegoya qaa. Momakootoyanoŋ nunuuguŋ uuta somata kolooja. Iinoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, nononoŋ ii kuuya jeŋ asariŋ tegowombaajoŋ amamaawoŋa. Laaligonanaa kana areŋgoŋkeji, iikawaa kania mono moma gosiŋ mokoloon tegowoŋatiwaa so qaago.

34 *"Pombaa uu kononaa areŋa ii ejemba kuuyanoŋ moma yagowombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ. Moŋnoŋ gejanono qaa mubaatiwaa so qaago."

35 *"Baloŋ ejemba kaleŋ aŋguŋkejonto, iwo kaeŋ ambombaajoŋ amamaaŋ laligoŋ kouniŋ.

Iwoi muniŋ kitia mende meleema nonono saanoŋ sokoma muja. Iwoi moŋ era nonombaatiwaa kiti mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ."

36 *Ii kokaembaajoŋ amamaaŋkejoŋ: Iinoŋ iwoi kuuyaa Toya kolooŋ wanjaleya kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya nemuŋ kono kolooro. Ii iyaŋaa akadamuya mokoloon mubaatiwaajoŋ ama kolooro. Kawaajoŋ anana qabuŋaya mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

* **11:33:** Ais 55.8 * **11:34:** Ais 40.13 * **11:35:** Job 41.11 * **11:36:** 1 Kor 8.6

12

Laaligonana nomaeŋ laligoniŋ Anutuwaanoŋ sokombaa?

1 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaeŋ kianŋkomuŋ nononotiwaajoŋ niinoŋ mono uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono kianŋkomuy*a* ii uu konoŋgi*a*noŋ romoŋgoŋ kawaa so kitia meleema muŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowu. Kaaŋ*aga*deeŋ oŋo*aŋgiaa* sele busugia ii Anutuwaa kotiŋ nanduŋg*a* ambu. Kaeŋ ambuti eeŋ, oŋo mono gbiliŋ soraaya koloogi Anutunoŋ nanduŋgi*a* ii iiro sokono siiŋ*a* momakebaa.

2 Wala namowaa nanamemeŋ bologaa areŋ*a* otaaŋ laligogito, kambaŋ kokaamba iikaaŋ*a* mono mende toroqeŋ amakebu. Kaeŋ qaagoto, mono uumomogianoŋ gbiliro letoma laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ siiŋ nomaeŋ moji, ii moŋg*am*a saanoŋ kotiiŋ gosiŋ mokoloowuya. Ii mokoloon iikawaa so amakebuti eeŋ, mono kana awaa otaagi sokoma muro akadamugiawo koloonkebuy*a*.

3 Sisau tondu laligowubotiwaajoŋ qaa moŋ jemaŋ*a*. Anutunoŋ kaleŋmori*a*ŋ nono iikawaa qaganoŋ nama kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ iŋijojeŋ: Oŋo mono oŋo*aŋgiaa*joŋ mogi uuta mende koloowato, motomotooŋ oŋo mono tororo moma kotoŋ aoŋ laligowu. Anutunoŋ momalaari nonono iikawaa hoŋ*a* kolooŋkejiw*aa* so mono oŋo*aŋgi*a gosiŋ aoŋ iikawaa so qaa jeŋ laligowu.

4 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Sele busunananoŋ motooŋgo koloojato, sele busu kitinana ii mamaga. Kitia kuuya yoŋonoŋ gawoŋ motooŋgo iikayadeeŋ mende meŋkeju.

5 Iikawaa so uumeleeŋ ejemba anana kaaŋ*aga*deeŋ mamaga laligojonto, kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama sele busu kaaŋ*a* hoŋ*a* motooŋgo koloojoŋ. Motooŋgo koloojonto, aŋ*a* aŋ*a* nononoŋ mono toroqeŋ aoŋ motooŋ gawoŋ meniŋ sokono nanjoŋ.

6 *Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ*a* nononotiwaa so gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota buŋ*a* qeŋ aoŋ laligojoŋ. Moŋnoŋ gejatootoo gawombaa momo kaleŋ*a* buŋ*a* qeŋ aoji eeŋ, iinoŋ ii mono gawonoŋ amakeba. Momalaarianoŋ rindaŋgoŋ muŋkejiw*aa* so gawonoŋ ama Anutuwaa qaaya jeŋ laligowa.

7 Mombaajoŋ weleŋqeqe gawombaa momo kaleŋ*a* muroti eeŋ, iikawaa so mono tosaaŋ*a* pondaŋ ilaaŋ oŋom*a* laligowa. Mombaajoŋ boi qaqazu gawoŋ mewaatiwaa momo kaleŋ*a* muroti eeŋ, iinoŋ mono membiriqembiria qaa pondaŋ tosaaŋ*a* kuma oŋom*a* laligowa.

---

* **12:4:** 1 Kor 12.12 * **12:6:** 1 Kor 12.4-11

8 Mombaajoŋ uu naŋgonaŋgo gawombaa momo kaleŋa
muroti eeŋ, iinoŋ mono pondaŋ kaparaŋ koma ejemba
uugia kuuŋ naŋgoŋ oŋoma laligowa. Tosianoŋ iwoiwaa-
joŋ memeqemeaŋ meŋ amamaagi mombaajoŋ ii naŋgoŋ
oŋombaatiwaa momo kaleŋa muroti eeŋ, iinoŋ mono
koŋgbaraya qaa pondaŋ naŋgoŋ ilaaŋ oŋoma laligowa.
Mombaajoŋ galeŋkoŋkoŋ gawombaa momo kaleŋa muroti
eeŋ, iinoŋ mono zeŋ nama tosaaŋa galeŋ koma oŋoma
laligowa. Mombaajoŋ uujopa gawombaa momo kaleŋa
muroti, iinoŋ gawoŋ ii mono korisoro qaganoŋ meŋ
laligowa. Kiaŋ.

Uujopawaa kania ii tororo otaawu.

9 Mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ tororo uujopa ama aoŋ
laligowu. Bologa sisia meŋ gema qeŋ laligowu. Awaawaajoŋ
ama oŋono iikanoŋ mono qokotaaŋ laligowu.

10 Uumeleeŋ alaurugia ii mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ
ama oŋoma tororo jopagoŋ aoŋ laligowu. Goda qeŋ aowom-
baajoŋ kaparaŋ komakejuti, iikanoŋ mono awelegoŋ mepe-
seeŋ aoŋ laligowu.

11 Uugianoŋ mono mende sologoŋ looriwato, qama kooligi
Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ oŋono geregerenoŋ nama Pombaa
gawoŋ meŋ laligowu.

12 Mono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaajoŋ mamboma je-
jeromoŋromoŋ ama korisoro qaganoŋ laligowu. Kakasililiŋ
moma mono mokosiŋgoŋ laligowu. Mono pondaŋ nama
Anutu qama kooliŋ laligowu.

13 Anutuwaa ejemba soraayanoŋ iwoiwaajoŋ amamaajuti,
ii mono ilaaŋ oŋoma laligowu. Mono ejemba koma horoŋ
oŋoma motooŋ rama nembanene neŋ korisoro amakebu.

14 *Sisiwerowero ama oŋomakejuti, ejemba ii mono mende
qasuaaŋ oŋombuto, mono Anutu qama kooligi kotuegoŋ
oŋomakeba.

15 Aisoojuti, iyoŋowo mono ilaaŋ oŋoma aisoowu. Saajuti,
iyoŋowo mono ilaaŋ oŋoma saabu.

16 *Mono uumotooŋ ama aoŋ luaenoŋ laligowu.
Oŋoaŋgiaajoŋ mono mende mogi uba. Jaba-arambaraŋ
mende ambuto, ejemba kamaaŋqeqeta mono ala meŋ
oŋoma laligowu. Oŋoaŋgiaajoŋ mogi momakooto ejembaga
laligojutiwaa so mende koloowa.

17 Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii mono mombaajoŋ
mende ambu. Ejemba kuuyanoŋ sili tosaaŋa yoŋoojoŋa
mogi nanamemeŋ awaa koloojuti, ii mono kaparaŋ koma
meŋ laligowu.

---

* **12:14:** Mat 5.44; Luuk 6.28 * **12:16:** Gba 3.7

18 Iwoi mombaajoŋ osiqosi mende anjuti, mono kotikotii eŋ oŋonjiwaa so kaparaŋ koma ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ laligowu.

19 *Qaa moŋ ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ mono bologaa kitia meleembe qagianoŋ ubaa. Ii noo gawoŋga. Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ.” Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋoaŋgio mono bologaa iroŋa mende meleembuto, ii Anutuwaajoŋ mesaogi iriŋa soono iwaa kitia meleema metogoŋ oŋombaa.

20 *Kawaajoŋ ii oŋoaŋgio mende meleembuto, Buŋa qaa koi mono otaaŋ laligowu, “Kereganoŋ nenewaa komuji eeŋ, ii mono nene wagiwa. Goo kereganoŋ apuwaajoŋ moji eeŋ, ii mono apu muna newa. Kaeŋ ama goonoŋ sili awaa iikanoŋ mono uu kuuŋ muna gamuya moma mesaonaga.” Qaa ii mono otaaŋ laligowu.

21 Moŋnoŋ sili bologa iikanoŋ haamo ama gombaboto, geeŋgo mono sili awaa ama iikanoŋ haamo ama muŋ silia bologa ii koloŋaniwaga. Kiaŋ.

13

Gawman yoŋoo qaa baagianoŋ kema teŋ koma laligowu.

1 Gawman moŋ ii aŋodeeŋ mende kolooroto, Anutu, ku-usuŋ Toya iinoŋ mono gawman kuuro iikawaa so Somatananaa ku-usuŋ qaganoŋ nama galeŋ koma nonomakeju. Jeŋkooto gawombaa kondomondooya ii Anutu. Kawaajoŋ oŋo kuuya mono oŋoaŋgiaa gawman yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.

2 Kania kaeŋ mojutiwaajoŋ ama moŋnoŋ jeŋkooto galeŋ yoŋoo ku-usuŋgia qetanji, iinoŋ Anutunoŋ laaligowaa areŋa anoti, mono ii qetanja. Jeŋkooto Toya qetanjuti, Anutunoŋ iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono lombo mokoloowuya.

3 Galeŋkoŋkoŋ yoŋonoŋ ejemba nanamemeŋ bologa amakejuti, ii kee momo ama oŋomakejuto, awaa amakejuti, ii iikaaŋa mende ama oŋomakeju. Kawaajoŋ galeŋ kuusuŋgiawo yoŋoo keega momambaajoŋ mojaŋ me qaago? Ii mende momambaajoŋ mojaŋi eeŋ, mono nanamemeŋ awaa ama meŋ laligona mepeseeŋ gomakebuya.

4 Gawman yoŋonoŋ mono Anutu weleŋa qeŋ muŋ meŋ qeaŋgoŋ gombombaajoŋ moju. Kaeŋ mojutiwaajoŋ ejemba bologa koloojuti, mono iikawaa iroŋa meleeŋgi qagianoŋ uro lombo mobutiwaajoŋ nanju. Anutuwaa weleŋqeqeuruta koloogi goondomombaa soo somata oŋonoti, ii eeŋ totooŋ

* **12:19:** Dut 32.35 * **12:20:** Gba 25.21-22

mende meŋ laligoju. Kawaajoŋ iwoi bologa anjaŋi eeŋ, mono toroko moma laligowa.

5 Lombo qagianoŋ ubabotiwaajoŋ mono gawman jegia teŋ koma laligowu. Kawaajoŋadeeŋ qaagoto, Anutuwaa jaanoŋ kaaŋgadeeŋ sokombaatiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu. Mende teŋ koŋgi Anutuwaa iriŋa soono jero uu kononŋgianoŋ kaeŋ mogi uugianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawman yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.

6 *Gawman yoŋonoŋ mono Anutuwaa gawoŋ bakaya moŋ meŋ iikanoŋ zeŋ nama galeŋ koma oŋomakeju. Gawoŋgia ii mewutiwaajoŋ oŋonoŋ mono ilaaŋ oŋoma takis kaaŋagadeeŋ amakeju.

7 Gawmambaa takis ama kotiŋ kania kania dawi oŋombutiwaajoŋ jeŋkejuti, ii mono kuuya iikawaa so oŋomakebu. Gawmambaa takis kania kania kuuya oŋoma komuniti gawoŋ ii mono tororo meŋkebu. Gawmambaa gawoŋ meme ejemba yoŋoojoŋ mono qaqabuŋabuŋa ama goda qeŋ oŋomakebu. Kiaŋ.

Kambaŋ somatanoŋ dodowiro mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

8 Kaeŋ ama mombaanoŋ tosa moŋ oŋowo mende ero laligowu. Kileŋ oŋoo tosagia motooŋgo ii kambaŋ so kokaeŋ eja: Oŋo mono uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Moŋnoŋ tosaaŋa jopagoŋ uukaleŋ ama oŋomakeji, iinoŋ mono Kana qaa otaadaboroŋkeja.

9 *Jeŋkooto qaa waŋa ii kokaeŋ, “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono tosaaŋa kuuya jopagoŋ oŋomakeba.” Qaa kawaa uutanoŋ jeŋkooto qaa koi kaaŋa eju, “Serowiliŋ mende amba,” “Ejemba moŋ mende qena komuwa,” “Yoŋgoro mende mewa,” “Iwoiwaajoŋ mono mende koposoŋgowa.” Ii ano jeŋkooto qaa tosia kuuya ii mono qaa waŋa iikawaa newoyanoŋ kolooju.

10 Ejemba moŋ jopagoŋ mujaŋi eeŋ, iwaajoŋ mono iwoi bologa moŋ mende ama muba. Kawaajoŋ uujopa ama iikaaŋa kanoŋ mono jeŋkooto qaa korebore teŋ koma otaaŋkejaŋ.

11 Kambaŋ kokawaa kania moma kotojutiwaajoŋ mono nanamemeŋ kaaŋa ama meŋ laligowu. Wala Kraist moma laariŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanondeeŋ kanaiŋ laligoŋ kouniŋ Poŋnoŋ metogoŋ nonono Siwenoŋ uboŋati, iikawaa kambaŋanoŋ mono kosere kadaboroja. Kawaajoŋ oŋo gaoŋ ejuti, iikanoŋa uugia tooro waabutiwaa kambaŋa mono kaja.

---

* **13:6:** Mat 22.21; Maak 12.17; Luuk 20.25 * **13:9:** Eks 20.13-15, 17; Dut 5.17-19, 21; Lew 19.18

12 Gomantiiŋa koriga laligoniŋ weeŋ jaaya jililiŋgoŋ kouro asarimambaajoŋ anja. Kawaajoŋ paŋgamambaa nanamemeŋ ii mono koma konjoratigi kamaaro asasagaa manja qewoŋiwaa akadamuya ii mono meŋ koŋgi kemero nambоŋa.

13 Asasagaa uutanoŋ laligojoŋiwaa so mono nanamemeŋ soraaya ama meŋ laligowoŋa. Tosianoŋ jejelombaŋ paati ama baonoŋ neŋkejuti, iikaaŋa neŋ apu kotiga neŋ eloŋkaloŋ amakeju. Sero nambоŋnamboŋ ama laŋ emba yoŋgoro horoŋkeju. Juma deema aŋgowowo ama kisooma aoŋ uunoŋ junjuŋ moma gema qeŋ aoŋkeju. Nanamemeŋ kaaŋa ii mende sokonja.

14 Uuselewaa siiŋgara kombombaŋa bologanoŋ gbiliŋ waagi yoroo siiŋgara teŋ koma oŋombubotiwaajoŋ ii mono geja mende ama romoŋgoŋ oŋomakebu. Kaeŋ qaagoto, Poŋ Jiisas Kraistwaa nanamemeŋanoŋ mono tiwo sumaŋgia kolooro ii maleku kaaŋa mouma aoŋ laligowu. Kiaŋ.

14

Ala looloria ii mende jeŋ oŋoma laligowu.

1 *Mombaa momalaarianoŋ looloria kolooro ii mono kalaŋ koma koma horoŋ muŋ laligowu. Iwo amiŋ moma jenoŋkooli qaa kolooro kawaajoŋ kesa-awaraŋ mende amakebu.

2 Tosianoŋ momalaarigiaa so nembanene kuuya saanoŋ neŋkejuto, tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloria kolooro nene piapiayagadeeŋ neŋkeju. Uugianoŋ tiloowabotiwaajoŋ uuwoi ama oro tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii sisia meŋ logoyagadeeŋ iyaŋa ooŋ neŋkeju.

3 Nembanene kuuya neŋkejuti, iinoŋ mono alaurugia logoyagadeeŋ neŋkejuti, ii jejewili mende ama oŋomakebu. Anutunoŋ alaurugia nembanene kuuya neŋkejuti, ii kaaŋagadeeŋ “Sokonju,” jeŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kawaajoŋ logoyagadeeŋ neŋkejuti, oŋonoŋ mono alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

4 Giinoŋ mono moroga koloоŋ mombaa weleŋqeqeya jeŋ tegoŋ munaga? Iinoŋ mono aŋaa toyaa jaanoŋ qaayaa kitia jero gosiŋ jeŋ tegoro sokono nambaa me lombo qaganoŋ uro kamaawaa. Poŋnoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambaatiwaajoŋ naŋgoŋ muŋkebaa. Kawaajoŋ mono saanoŋ boŋ qeŋ nambaa.

5 Tosianoŋ weeŋ kuuyaajoŋ romoŋgogi tanigia ororoŋ ejuto, tosianoŋ weeŋa weeŋa gosiŋ weeŋ mombaajoŋ mogi uro qaita moŋ kolooro weeŋ tosianoŋ iikawaa newoyanoŋ

* **14:1:** Kol 2.16

kolooju. Oŋo motomotooŋ mono oŋoaŋgiaa momogianoŋ qokotaaŋ iikanoŋ uuwoi kuuya yakariŋ awasaŋkaka nama laligowu.

6 Tosianoŋ weeŋa weeŋa gosiŋ uma kamaaŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii mono Poŋ qabuŋa mubaatiwaajoŋ moma amakeju. Tosianoŋ oro kuuya neŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutu mepeseeŋ Poŋnoŋ kaeŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ neŋkeju. Tosianoŋ oro tosiaa siŋgi laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Poŋnoŋ qabuŋayawo koloowaatiwaajoŋ moma ii amakeju ano kaeŋ laligoŋ Anutu mepeseeŋkeju.

7 Ananaanoŋga moŋnoŋ mono iyaŋaajoŋadeeŋ mende laligoja ano iyaŋaajoŋadeeŋ mende komuwaa.

8 Kawaa kania ii kokaeŋ: Jaawo laligowoŋati eeŋ, mono laaligonana Pombaajoŋ qeleema laligowoŋa. Komuwoŋati eeŋ, mono Pombaajoŋ komuwoŋa. Kawaajoŋ laligowoŋa me komuwoŋati eeŋ, mono Pombaa buŋa koloojoŋ.

9 Kraistnoŋ mono komugiti ano jaawo laligojoŋi, kuuya ananaa Poŋnana koloon laligowaatiwaajoŋ komuŋ gbiliro.

10 *Anutunoŋ mono kuuya nunuama aŋaa qaa jakeyanoŋ nonoono nambonga. Kawaajoŋ tosaaŋa oŋonoŋ mono moroga koloon uumeleeŋ alaurugia jeŋ tegoŋ oŋomakeju? Kaaŋagadeeŋ alauruna tosaaŋa oŋonoŋ mono naambaajoŋ uumeleeŋ alaurugia tosaaŋa ii jejewili ama oŋomakeju? Juma deendeeŋ aŋgi siligia iikanoŋ mono mende sokonja.

11 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

> “Poŋ niinoŋ laligoŋ kotiijeŋi, iikawaa so qaa hoŋa toontooŋa kokaeŋ iŋijojeŋ: Ejemba korebore oŋo mono noo jaasewananoŋ simiŋ kuma jegianoŋ Anutu nii mepeseeŋ nombu.”

12 Qaa kawaa so anana kuuyanoŋ mono iyaŋa iyaŋa nanamemenanaa sundunana ii Anutu ijoŋ jeŋ asariniŋ gosiŋ nonombaa. Kiaŋ.

Moŋnoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ qewaatiwaajoŋ romoŋgowu.

13 Kawaajoŋ mono mende toroqeŋ jeŋ boliŋ aoŋ qaagia mende jeŋ tegowu. Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo kananoŋ ritataŋgoŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ iwoi moŋ mono mende amakebu. Kawaa qaaya mono kaparaŋ koma jeŋ somoŋgowu.

14 Nembanene iwoi moŋnoŋ aŋa siri aŋgonjorayawo mende koloojato, ejembanoŋ iwoiwaajoŋ mogi aŋgonjorayawo kolooji, iyoŋoojoŋadeeŋ ii aŋgonjorayawo kolooja. Niinoŋ Poŋ Jiisaswo nama qaa ii moma kawaajoŋ uuwoi moŋ mende mojeŋ.

---

* **14:10:** 2 Kor 5.10 * **14:11:** Ais 45.23

15 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya koloojuto, kileŋ alaurunana tosianoŋ qizimiziŋgia ama oro tosia mende neŋkeju. Kraistnoŋ yoŋoojoŋ ama komuroto, tosaaŋa oŋonoŋ mono naambaajoŋ oro neŋ iikaaŋa kanoŋ yoŋoo uugia meŋ boliŋkeju? Iikaaŋanoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia otaagi uumeleeŋ alaurugianoŋ kawaajoŋ wosobiri mokoloonkejuti, iikaaŋanoŋ uujopawaa kana ii mende toroqeŋ otaaŋkeju.

16 Momo awaa eŋ oŋonjato, iikawaa qaganoŋ nanamemeŋgianoŋ tondu aŋgi tosianoŋ kawaajoŋ qaa sologeŋ jeŋ jeŋ oŋomakeju. Kaeŋ ambubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

17 Naa nenega newoŋati ano naa apuga newoŋati, iikanoŋ Anutuwaa bentotoŋaa aiweseya mende kolooja. Iwoi iikanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooja. Iwaa bentotoŋ uutanoŋ laaligowaa hoŋa ii kokaeŋ: Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono nanamemeŋ dindiŋa otaaniŋ luae qeŋ nonono aisooŋ laligojoŋ. Iikanoŋ mono muŋgeŋa kolooja.

18 Daeŋ yoŋonoŋ kaeŋ ama Kraistwaa weleŋ qeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ sokoŋgi ejembanoŋ qaagia mogi sokoma oŋomakeja.

19 Kawaajoŋ mono luae qeŋ aoniŋ uumotooŋgonoŋ seiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komboŋa. Iikaaŋa kanoŋ mono uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ aowoŋa.

20 Anutunoŋ nembanene kuuya hamo qeŋ tegoro soraaya kolooju, ii mojonto, moŋnoŋ oro me nene moŋ nero aliaa uutanoŋ kawaajoŋ boliro uugereya asugiro siŋgisoŋgowo kolooji, iikanoŋ mono mende sokonja. Moŋnoŋ tosaaŋa yoŋoojoŋ mende romoŋgoŋ iyaŋaajoŋadeeŋ moma tondu neji, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ siŋgisoŋgowo koloowaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ yoŋoo uugianoŋ gawoŋ meroti, tosaaŋa oŋonoŋ mono gawoŋa awaa ii nenewaajoŋ ama mende meŋ boliwu.

21 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ ama orowaa siŋgi laligoŋ wain apu ii mende neŋ laligowu. Iikaaŋa kanoŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowuya. Kaaŋagadeeŋ uugianoŋ iwoiwaajoŋ boliro siŋgisoŋgowo kolooŋ loorinaga, oŋonoŋ ii mende ambu. Kaeŋ mono motooŋ meŋ qeaŋgoŋ aowu.

22 Kesa-awaraŋ qaawaa momalaaria kaeŋ me kaeŋ eŋ gonji, ii mono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ aŋgoŋ koma laligowa. Moŋnoŋ qaa mombaajoŋ “sokonja,” jeŋ iikanoŋ qokotaaŋ moma kotiiŋ kawaajoŋ iyaŋa mende jeŋ tegoŋ aoji, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja.

23 Ii me woi momalaari qaganoŋ mende nama amakejoŋi, ii kuuya mono siŋgisoŋgo kolooja. Kawaajoŋ moŋnoŋ nene

mombaajoŋ uuwoi ama kileŋ ii neji, iinoŋ mono siŋgisoŋgo ambaa. Momalaari qaganoŋ mende nama nejiwaajoŋ Anutunoŋ mono iwaa qaaya jeŋ tegoro osiŋ lombo mokoloowaa. Kiaŋ.

15

Mono Kraistwaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.

1 Momalaarinananoŋ kotakota kolooji, anono mono ananaajoŋadeeŋ laŋ aisooŋ ananaa ainananoŋ laligowombo. Tosaaŋa yoŋoo momalaarigianoŋ looloooria kolooro kokobimbinoŋ kana uuguŋ tororo mende otaaŋkejuti, anana ii uujopa ama oŋoma lombogia bosimbutiwaajoŋ ilaaŋ oŋombona.

2 Anana motomotooŋ mono alaurunananoŋ qeaŋgowutiwaa so romoŋgoŋ ilaaŋ oŋomakeboŋa. Kaeŋ ama oŋoma uugia meagogi kotikotii mokoloowuya.

3 *Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ iyaŋaajoŋadeeŋ iyaŋaa aiŋnoŋ mende aisooroto, Buŋa qaa kokawaa so ama mugi laligoro, “Ejemba qaa tokoroŋkota jeŋ gii jeŋ gomakejuti, iyoŋoo qaagianoŋ mono nuro siimboboloya momakejeŋ.” Qaa kaeŋ eja.

4 Anutunoŋ ananaajoŋ siiŋa kokaeŋ momakeja: Anana kaparaŋ koma kotiiŋ nama Buŋa Tere weeŋgoniŋ uunana naŋgoro iikaaŋa kanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowoŋ. Kawaajoŋ Buŋa qaa kuuya eeŋanoŋ oogiti, Anutunoŋ mono iikawaa so kuma nonomambaajoŋ moja. Iikawaajoŋ ii oogita eja.

5 Anutunoŋ mono iyaŋo uugia naŋgoro saanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nambu. Iinoŋ mono Uŋaya oŋono inaaŋ oŋono batugianoŋ uunoŋ somoŋgoŋ aoŋ Kraist Jiisaswaa roromoŋgoya otaaŋ laligowu.

6 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ uumotooŋ qaganoŋ buugia mindiriŋ Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa ii mepeseeŋ laligowu. Anutunoŋ oŋonoŋ kaaŋ ama laligowutiwaajoŋ momakeja. Kiaŋ.

Oligaa Buŋanoŋ kantri tosianoŋ kema karo.

7 Kraistnoŋ oŋo moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so oŋo mono kaaŋagadeeŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ mono kaeŋ ama laligowu.

8 Niinoŋ qaa hoŋa koi jemaŋa: Anutunoŋ qaaya qaaya Juuda kanageso nonoo wanjaleurunana yoŋoojoŋ jeŋ somoŋgoroti, iikanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moro.

* **15:3:** Ond 69.9

Kawaajoŋ Kraist wasiro Anutuwaa Buŋa qaa oŋanoŋ kotiiwaatiwaajoŋ ama Juuda nonoo batunananoŋ kamaaŋ weleŋ qeŋ nonoma laligoro.

9 *Juuda nono weleŋ qeŋ nonoma laligoroto, kantri tosaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ iwaa kiaŋkomuya moma kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ laligoju. Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

"Kawaajoŋ niinoŋ kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ laligoŋ mepeseeŋ goma qabuŋaganoŋ seiwaatiwaa rii qamakemaŋa."

10 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ jeŋ oogita eja,

"Anutunoŋ Juuda nono meweeŋgoŋ nonono kanagesoya kolooŋ aisooŋkejoŋ. Kantri tosaaŋa oŋo mono nonowo toroqeŋ aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu."

11 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ,

"Waba kantriwaa tuuŋ kuuya oŋo mono Poŋ mepeseeŋ laligowu. Gomaŋ so laligojuti, oŋo mono kuuya 'Anutu daŋgiseŋ!' jeŋ rii qama laligowu."

12 *Gejatootoo eja Aisaia iinoŋ kaaŋagadeeŋ kawaa qaaya kokaeŋ jerota eja,

"Gere tiitanoŋa unjuta juma waaji, iikaaŋa eja qata Jesi iwaa gbilinoŋa moŋ koloon ejemba gomaŋ so galeŋ koma oŋombaa.

Kaeŋ ama oŋono namowaa kanageso kuuya yoŋonoŋ ilaaŋ oŋombaatiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowuya."

Qaa walaga kanoŋ mono kambaŋ kokaamba hoŋawo kolooŋkeja.

13 Uŋa Toroyaa esuŋanoŋ mono naŋgoŋ oŋono jejeromoŋromoŋgianoŋ kotiiŋ powowoŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ jejeromoŋromoŋ Toya Anutu iinoŋ mono luae qeŋ oŋoma korisoro kuuya kanoŋ uugia meŋ saa qewaa. Kaeŋ qama kooliwe saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama laligowuya. Kiaŋ.

Qaa kotakota ii nomaembaajoŋ oojeŋ?

14 Oo uumeleeŋ alauruna, neeno oŋoojoŋ kokaeŋ moma kotiijeŋ: Oŋo mono tompiŋ mende laligojuto, Anutunoŋ iwoi kuuya awaa ii uugianoŋ ano saa qero momo kania kania mokoloon iikanoŋ saanoŋ qambaŋmambaŋ qaa kuma aowoŋatiwaa so kolooju.

---

* **15:9:** 2 Sml 22.50; Ond 18.49 * **15:10:** Dut 32.43 * **15:11:** Ond 117.1
* **15:12:** Ais 11.10

15 Kaeŋ koloojuto, kileŋ qaa ii duduuwubotiwaajoŋ moma
yoŋoo kanagia ii mombo koma gbiliŋ oŋonjeŋ. Anutunoŋ
kaleŋmoriaŋ nono iikawaa qaganoŋ nanjeŋiwaajoŋ mono
awasaŋkaka qaganoŋ qaa kotakota tosaaŋa ooŋ oŋonjeŋ.
16 Kawaa kania kokaeŋ: Anutunoŋ waba kantri oŋonoŋ
uugia meleeŋgi Uŋa Toroyanoŋ meŋ soraiŋ oŋono soraaya
koloowutiwaajoŋ momakeja. Wala siimoloŋ oogi kaa-
soyanoŋ uro Anutunoŋ aisooŋkero, iikawaa so kambaŋ
kokaamba Anutunoŋ ejemba gomaŋ so buŋaya koloogi
iŋiima aisoomambaajoŋ awelegoŋkeja. Kawaajoŋ Oligaa
Buŋaya kantri tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ jeŋ seimambaajoŋ
jeŋ gawoŋa qananoŋ ano iikawaa so uuwaa gawoŋ galeŋ
koloon Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋkejeŋ.
17 Kawaajoŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ
gawoŋ mewe qabuŋa nono selena meŋ uma awasaŋkaka
nanjeŋ.
18 Kraistnoŋ kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jeta teŋ
kombutiwaajoŋ moma sololoon kuuŋ nomakeji, iikanoŋ
mono nemuŋ koma nono qaana jeŋ nanamemena amakejeŋ.
Qaa tosia laŋ jeŋ seiseiwaa awasaŋkakaya ii mende eŋ nonja.
19 Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma nono
aŋgoleto aiwese ku-usuŋgiawo asugigi. Niinoŋ Jerusalem
siti mesaoŋ kantria kantria liligoŋ kema kema Yuropwaa
sitia moŋ qata Ilirikum kanoŋ keube. Kaeŋ baloŋ so liligoŋ
Kraistwaa Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋondaborowe.
20 Moŋnoŋ tando komoro moŋnoŋ kaŋ aŋaa miria iikawaa
qaganoŋ meŋ mono qaayawo koloowaa. Iikawaa so moŋnoŋ
Kraistwaa qaayanoŋ momalaariwaa tando komodabororo
nanoti, niinoŋ mono kaŋ iwaa tando qaganoŋ rindaŋgoŋ
nama uugia toroqeŋ meagoŋ meŋ kotiiŋ oŋomambaajoŋ to-
goŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya meŋ kanoŋ akadamuna
mokoloomambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. Kawaajoŋ
ejemba daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa qata mende moma tompiŋ
laligogiti, niinoŋ Oligaa Buŋa iyoŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ
awelegoŋ laligowe.
21 *Kawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Daeŋ yoŋonoŋ qaaya mende iŋijogi mogiti, iyoŋonoŋ
mono laligoŋ ii iibuya. Daeŋ yoŋonoŋ kania wala
mende moma tompiŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono
laligoŋ ii moma asariwuya.”
22 *Gawoŋ kaaŋanoŋ somoŋgoŋ nonotiwaajoŋ mono kam-
baŋ so oŋoonoŋ kamambaajoŋ amamaaŋ laligowe. Kiaŋ.

Poolnoŋ Room kemambaa areŋa ano.

* **15:21:** Ais 52.15 * **15:22:** Room 1.13

23 Kaaŋ laligoweto, liligoŋ uukuukuu gawoŋ mutuya meŋ gomaŋ kuuya moma oŋonjoŋi, iikanoŋ ii medaboroŋ laligowe. Uuwaa gawoŋ mutuya memaŋatiwaa gomaŋa ii kambaŋ kokaamba mombo mende eja. Kaaŋagadeeŋ oŋo iŋiimambaa siiŋa moma laligowe gbani mamaga tegoro.

24 Kawaajoŋ kantri qata Spein kemaŋati, iikawaa gematanoŋ mono oŋoonoŋ kamambaa areŋa ama iŋiimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kokaeŋ mojeŋ: Iŋiima oŋowo korisoro ama boroŋa moŋ ainjoloŋ rabe ilaaŋ noŋgi saanoŋ kana toroqeŋ Spein kemaŋa.

25 *Kaeŋ mojento, kambaŋ kokaamba Jerusalem sitiwaa kanageso soraaya naŋgoŋ oŋomboŋatiwaajoŋ iikanoŋ kemaŋa. Iikanoŋ kemago oŋoonoŋ kamaŋa.

26 Masedonia ano Akaia prowins woi yoroo uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa yoŋonoŋ mono Jerusalem sitiwaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaa qaa somoŋgogi. Anutuwaa ejemba soraaya wanaya laligojuti, mono iyoŋoojoŋ qaa somoŋgoŋ nanduŋ mamaga somata ama mindirigi ii meŋgo kema oŋomaŋa.

27 *Kaeŋ ambombaa uukorisoroya moma qaa somoŋgoŋ kulukululuu nanduŋ somata ii aŋgi. Kaeŋ ambutiwaa tosa eŋ oŋono aŋgi saanoŋ sokonja. Anutunoŋ Juuda kanageso kotuegoŋ nonomambaa qaaya jero ero kotumotue iikanoŋ waba kantria kantria sokoma qagianoŋ uro laligoju. Kawaajoŋ waba kantri oŋoonoŋ tosa ero kitia meleema kaleŋgianoŋ Juuda kanagesowaa wanaya ilaaŋ oŋoŋgi sokonja.

28 Niinoŋ kaleŋ ii meŋ kema borogianoŋ ambe gawona iikanoŋ tegoro iikawaa gematanoŋ ii oŋomesaoŋ kusudeeŋ oŋoonoŋ kaŋ iŋiimago toroqeŋ Spein kantrinoŋ kemaŋa.

29 Oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ kotumotue ii kuuya meŋ kaŋ oŋomaŋa. Kiaŋ moma yagojeŋ.

30 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋ Jiisas Kraistwo qokotaaŋ nama kokaeŋ uu kuuŋ oŋonjeŋ: Uŋa Toroyanoŋ jopagoŋ naŋgoŋ oŋomakejiwaa so mono noojoŋ Anutu qama kooliŋ laligowu. Aoŋoroŋkejeŋi, iikanoŋ mono uujopagianoŋ ilaaŋ noma laligowu.

31 Judia prowinsnoŋ kema ejemba Kraistwaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋoo borogianoŋ umambotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooligi sopa somoŋgoŋ nonaga. Kaaŋagadeeŋ nanduŋ kaleŋ somata meŋ Jerusalem kema ejemba soraaya yoŋoo borogianoŋ ambe sokono siiŋa mobutiwaajoŋ mono qama kooliŋ laligowu.

---

* **15:25:** 1 Kor 16.1-4 * **15:27:** 1 Kor 9.11

32 Kaeŋ qama kooligi Anutunoŋ siiŋ kaeŋ moji eeŋ, niinoŋ
mono korisoro qaganoŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋowo ainjoloŋ rama
keraqeeaŋgo qeŋ noŋgi laligomaŋa.
33 Luae Toya Anutu iinoŋ mono kuuya oŋowo namba. Qaa
ii oŋanoŋ.

16

Yeizozo qaa tetegoya

1 Alanana Fiibi (Foibe) iinoŋ Seŋkria uumeleeŋ kanage-
sowaa gawoŋ meme embaga kolooja. Iinoŋ Room oŋoonoŋ
kawaati, ii kalaŋ kombutiwaajoŋ mono qisiŋ oŋoma boro-
gianoŋ anjeŋ.
2 Iinoŋ ejemba mamaga ano nii kaaŋagadeeŋ ilaaŋ
nonoma laligoro. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraayanoŋ
alaurunana koma horoŋ oŋomakejoŋi, iikawaa so Fiibinoŋ
karo ii mono Pombaa qatanoŋ qama kooliŋ koma horoŋ
mubu. Oŋoonoŋ kaŋ iwoi mombaajoŋ amamaaro iikawaa
so mono ilaaŋ mubu.
3 *Loembawoi Prisila ano Akwila Kraist Jiisaswo nanjaoti,
neŋawoina ii mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.
4 Yoronoŋ mono noojoŋ ama laaligogara qeleema ko-
muwaotiwaajoŋ koloori. Niinoŋadeeŋ mende mepeseeŋ
oronjento, kantri tosianoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa
yoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ yoroojoŋ daŋgiseŋ jeŋkeju.
5 Uumeleeŋ kanageso mirigaranoŋ ajoroonkejuti, ii mono
kaaŋagadeeŋ noonoŋ yeizozona jegi mobu. Eisia prowin-
snoŋ gawoŋ mewe hoŋa mutuyanoŋ kolooro Epainetus
iinoŋ uuta meleema Kraistwaa buŋa kolooroti, wombo alana
ii mono noonoŋ yeizozona jegi moba.
6 Marianoŋ oŋoojoŋ ama gawoŋ somata meŋ laligoroti,
iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba.
7 Andronikus ano Junias tinitosawoina yoronoŋ wala
Kraistwaanoŋ qokotaari niinoŋ yoroo gemagaranoŋ uuna
meleembe iikawaa gematanoŋ niwo kapuare mirinoŋ laligo-
niŋ. Aposol yoŋonoŋ oroojoŋ mogi batugianoŋ uuta koloo-
jao. Ii mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.
8 Wombo alana Ampliatus Pombo nanji, iwaajoŋ mono
noonoŋ yeizozona jegi moba.
9 Neŋanana Urbanus Kraistwo nanji ano wombo alana
Stakis yoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobao.
10 Apeles Anutunoŋ aŋgobato muro sokono Kraistwo qoko-
taaŋ nanji, iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi moba. Aris-
tobuluswo miri motooŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ
yeizozona jegi mobu.

* **16:3:** Apo 18.2

11 Tinitosana Herodion iwaajoŋ mono noonoŋ yeizozona
jegi moba. Narsisuswo Pombo qokotaaŋ miri motooŋgo
laligojuti, iyoŋoojoŋ mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.
12 Trifina ano Trifosa emba woi yoronoŋ gawoŋ somata
meŋ Pombo nanjaoti, iyoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona
jegi mobao. Wombo emba alana Persis iinoŋ Pombaajoŋ
gawoŋ somata qatawo meŋ laligoji, iwaajoŋ mono noonoŋ
yeizozona jegi moba.
13 *Rufus iinoŋ Pombaa gawoŋ awaa totooŋ meŋkeji ano
iwaa nemuŋa kambaŋ so nii kaaŋiadeeŋ meria kaaŋa kalaŋ
koma noma laligoroti, iyoroojoŋ mono noonoŋ yeizozona
jegi mobao.
14 Asiŋkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ano
uumeleeŋ ala tosaaŋa yoŋowo nama laligojuti, iyoŋoojoŋ
mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.
15 Filologus, Julia, Nereus naaŋawo ano Olimpas ano
ejemba soraaya tosaaŋa kuuya yoŋowo laligojuti, iyoŋoojoŋ
mono noonoŋ yeizozona jegi mobu.
16 Uumeleeŋ alaurunana yoŋoo batugianoŋ mono aŋgoŋ
aoŋ newogia kososooŋ joloŋgia jeŋ laligowu. Kraistwaa
uumeleeŋ kana-geso kuuya yoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi
oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

17 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ
iŋijojeŋ: Ejemba tosianoŋ uu mendemendeeŋ koloowaati-
waajoŋ waŋ qeŋkejuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
laligowu. Uumotooŋgowaa silia awaa kuma oŋoŋgi mojuto,
qaa ii qotogoŋ kesa-awaraŋ qaa tosaaŋa kanoŋ uugia kuugi
boliro osiŋ kamaaŋkeju. Ejemba kaaŋa ii mono oŋomesaoŋ
korikori laligowu.
18 Ejemba kaaŋanoŋ mono ananaa Poŋnana Kraistwaanoŋ
gawoŋ mende meŋkejuto, iyaŋgiaa siiŋgiaa so koloowaati-
waajoŋ tompe jeŋ iyaŋgia weleŋ qeŋ aoŋkeju. Kele qaa awaa
awaa aiŋawo jeŋ ejemba gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋoo uugia
kuuŋ tiligoŋ oŋomakeju.
19 Oŋo Oligaa Buŋa teŋ koma otaaŋkejuti, qaa ii ku-
uya nonoo gejanananoŋ kemero mojoŋ. Kawaajoŋ niinoŋ
oŋoojoŋ ama honombonoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Kaeŋ anjento,
oŋo kokaeŋ ama laligowutiwaajoŋ mojeŋ: Mono bologa
ambombaajoŋ momakootogia mesaogi kamaawaa. Awaa
ambombaajoŋ momakootogia ii mono pondaŋ koma gbiliŋ
meŋ somariiwu.
20 Luae Toya Anutu iinoŋ mono Satan uulaŋawo rinjaŋgoro
oŋoo baagianoŋ kamaaro otokoriaŋ maama aisooŋ laligowu.

* **16:13:** Maak 15.21

Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.
21 *Noo neŋana Timoti iinoŋ mono yeizozoya ano oŋoonoŋ
kaja. Noo tinitosauruna Lusius, Jeison ano Soosipater
yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.
22 Tertius niinoŋ Poolwaa qaaya moma tere koi oojeŋi,
niinoŋ kaaŋagadeeŋ Pombo nama yeizozona ambe oŋoonoŋ
kaja.
23 *Gaiusnoŋ miria jeŋ tegoro laligowe uumeleeŋ kan-
ageso kuuya yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ koi kaŋ ajoroogi nene
ainjoloŋ ama nonomakeji, iinoŋ mono yeizozoya ano
oŋoonoŋ kaja. Erastus iinoŋ siti poŋ qerewenaa ofis uutanoŋ
takis moneŋ galeŋ komakeji ano uumeleeŋ alanana Kwartus
yoronoŋ mono yeizozogara ani oŋoonoŋ kaja.
24 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo
ewa. Qaa ii oŋanoŋ.

Poŋ mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ:
25 Oligaa Buŋa qaa hoŋa ii monowaa monoyanoŋga laligoŋ
kougiti, iikanoŋ aasaŋgoyanoŋ ero. Kaeŋ ero Jiisasnoŋ
kamaaŋ ninisaama jeŋ asariro moma jeŋ seiŋkejeŋ. Buŋa
qaa kawaa so Anutunoŋ mono kotiiŋ momalaarigia meŋ
kotiiro saanoŋ zeŋ nama kotiiwu. Kawaajoŋ anana mono
Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ seiŋkebaa.
26 Wala Buŋa qaa oŋanoŋ aasaŋgoyanoŋ eŋ kouroto,
kambaŋ kokaamba gejatootoo ejemba tere oogita ejiwaa
so mono asuganoŋ asugiro. Anutunoŋ kambaŋ so laligoŋ
kouma tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iinoŋ ejemba tuuŋa
tuuŋa anana uunana meleema Buŋa qaa moma laariŋ teŋ
koma laligowombaajoŋ moja. Kawaajoŋ gawoŋ kokaeŋ
mewombaajoŋ jeŋ kotoŋ nonono, “Oŋo mono kema gomaŋ
so liligoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ laligowu.” Qaa iikawaa so
nononoŋ Buŋa qaa ii ejemba tuuŋ kuuya mobutiwaajoŋ jeŋ
asariŋ laligoniŋ.
27 Anutu iyaŋodeeŋ momakooto Toya kolooji, anana mono
Jiisas Kraistwaa qatanoŋ iwaa qabuŋaya mepeseeniŋ kam-
baŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ uma ewaa. Qaa ii
oŋanoŋ.

* **16:21:** Apo 16.1 * **16:23:** Apo 19.29; 1 Kor 1.14; 2 Tim 4.20

Korint Tere 1
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa woi kolooro Griik siti Korint kanoŋ keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti waŋa. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weeŋgowu. Kambaŋ kanoŋ Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopioŋ ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseeŋ laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisooŋkegi. Mamaganoŋ serowiliŋ ama laligogi.

Tere koi kokaembaajoŋ ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus sitinoŋ laligoro tosianoŋ Korintnoŋga kaŋ batugianoŋ lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaaŋa kokaeŋ: Uumeleeŋ tuuŋ yoŋonoŋ deema siiŋserereŋ qeŋ laligogi (1.10–4.21), serowiliŋ laŋ amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianoŋ sooro (Boŋ 7), tando lopiombaa bao newombaa niinoŋgiinoŋ amakegi (Boŋ 8), samoŋ toroya newombaa eŋkalooloŋ amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa areŋ mende otaaŋ ilinoŋ koosoŋ laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jeŋkegi (12–14). Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere moŋ kaaŋagadeeŋ oogi Poolwaanoŋ karoti, iikanoŋ qiqisi tosaaŋa ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanoŋ weeŋgowa).

Poolnoŋ qiqisigia ii meleema lombogiaa qambaŋmambaŋ qaa oŋoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Boŋ 13 ii awaa soro. Kanageŋ aŋo Korint kema iŋiimambaa qaaya jeŋ ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waŋa 8 ii kokaeŋ:

Jeŋ-asa-asari qaa 1.19
Deema tuuŋa tuuŋa laligogi 1.10–4.21
Serowiliŋ ano loemba laaligo 5.1–7.40
Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1–11.1
Uumeleeŋ laaligo ano mepemepesee areŋ 11.2–14.40
Kraist ano kuuya anana koomunoŋga waaboŋa 15.1-58
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgi 16.1-4
Poolwaa areŋa ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

1 Kraist Jiisasnoŋ Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alana Soostenes

iwo rajo.

2 *Anutuwaanoŋ kanageso Korint sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo Buŋa qaa aminŋ mobombaajoŋ kajeŋ. Kraist Jiisasnoŋ oŋo oŋoono iwo qokotaagi tak kotoŋ oŋono soraaya kolooju. Kaaŋagadeeŋ ejemba daeŋ yoŋonoŋ baloŋ so Poŋnana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaaŋgadeeŋ poŋ koma nonomakeji, mono kuuya oŋoojoŋ Buŋa Tere koi oojo.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ Anutu kokaeŋ mepeseeja:

4 Oŋo Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa oŋonoti, iikawaajoŋ mono kambaŋ so oŋoojoŋ Anutuna daŋgiseŋ jeŋ mepeseeŋkejeŋ.

5 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ naŋgi gawoŋ memewaa momo kaleŋa kelemaleleŋ oŋono momo kania kania buŋa qeŋ aoŋ saanoŋ Buŋa qaawaa kania kuuya jeŋkeju.

6 Nono Kraistwaa kania naŋgoŋ jeniŋ qaa iikawaa hoŋanoŋ koloon kotiiro nanjutiwaa so momo kaleŋ kuuya ii oŋono. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋkejeŋ.

7 Kawaajoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ mombaajoŋ mende amamaaŋ nama Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju.

8 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ oŋoma kambaŋ tetegoyanoŋ asuganoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ oŋo solaŋa koloon qaagia qaa nama ii iibuya.

9 Anutunoŋ qaaya tororo otaaŋ ilaaŋ oŋomakebaa. Iinoŋ oŋo iyaŋaa Meria Jiisas Kraist Poŋnanawo toroqeŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kiaŋ.

Korint kanagesonoŋ deema tuuŋa tuuŋa nanju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa qatanoŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono korebore uumo-tooŋgo ama batugianoŋ deendeeŋ mende ama laligowuto, uugia kululuugi motooŋgo kolooro momo motooŋgo otaaŋ laligowu.

11 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo batugianoŋ aŋgowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumaŋuruta tosianoŋ nijogi.

12 *Kokaembaajoŋa ii jejeŋ: Oŋoonoŋga tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Poolwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ “Nononoŋ Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ,” jeŋkeju. Toroqeŋ tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Piitowaanoŋ qaa

* **1:2:** Apo 18.1 * **1:12:** Apo 18.24

otaaŋkejoŋ.” Duŋanoŋ mombo tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nononoŋ Kraistwaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.”

13 Kraistnoŋ juma mamaga kolooro me? Pool niinoŋ mono
oŋoojoŋ ama maripoonoŋ komuwe me? Pool noo qananoŋ
oomulu meŋ oŋoŋgi me? Kaeŋ moma soowubo?

14 *Niinoŋ oŋoonoŋga Gaius ano Krispus oomulu meŋ
orombeto, tosaaŋa ii mende meŋ oŋombetiwaajoŋ “Anutu
daŋgiseŋ!” jejeŋ.

15 Kawaajoŋ “Poolwaa qatanoŋ oomulu meŋ nonoŋgi,”
moŋnoŋ qaa omaya kaeŋ jewabo.

16 *Oo oŋanoŋ, Stefanas ano iwaa sumaŋuruta ii
kaaŋagadeeŋ oomulu meŋ oŋombeto, iyoŋoo gemagianoŋ
moŋ oomulu meŋ mube me qaago, ii tororo mende mojeŋ.

17 Kraistnoŋ nii ejemba oomulu meŋ oŋomambaajoŋ
ama mende wasiŋ nonoto, Oligaa Buŋa jeŋ seimambaa-
joŋ nijoro kema kaŋkejeŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama
maripoonoŋ komuroti, gawoŋ iikawaa esuŋanoŋ kamaaŋ
omaya koloowabo. Kawaajoŋ Buŋa qaa ii baloŋ ejawaa
momakooto qaganoŋ laŋ mende jeŋkejeŋ. Kiaŋ.

Kraistnoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ano momo areŋa ninisaano.

18 Ejemba gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋonoŋ
maripooŋaa Buŋa qaaya moma iikawaajoŋ mogi uugia
qaa yoŋoo qaa taniŋaaŋ kolooja. Kaeŋ koloojato, Siwewaa
buŋa koloojoŋi, nonoojoŋ qaa iikanoŋ mono Anutuwaa
ku-usuŋa ninisaano momakejoŋ.

19 *Iikawaa qaaya Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,

“Niinoŋ momo ejemba yoŋoo momakootogia kon-
deembe soowaa.
‘Moma asariŋ yagoŋkejoŋ,’ jeŋkejuti, iyoŋoo momogia
mono meŋ soowe zololoŋgoŋ omaya koloowaa.”

20 *Momakooto ejemba hoŋa ii dakanoŋ laligoju? Buk
weeŋgoŋ momowaa kania mokoloogiti, ii dakanoŋ?
Balonoŋ jenoŋkooliwaa boi koloon qaa meleŋqeleema
jeŋkejuti, ii mono oŋanoŋ qagiawo kolooju me? Balonoŋ
momakooto somata eji, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogia
meŋ mokokowiro uugia qaa taniaaŋ kolooja. Qaa ii oŋia.

21 Anutunoŋ iyaŋaa momakootoyaa so namonoŋ
laaligowaa areŋa anoto, ejembanoŋ iyaŋgiaa momakootogia
naŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa kania moma
kotowombaajoŋ amamaaŋ tompiŋ laligogi. Amamaaŋ
laligoŋ Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, iikawaajoŋ “Uugia
qaa yoŋoo qaaga!” jegito, Anutunoŋ Buŋa qaa ii nononoŋ jeŋ

* **1:14:** Apo 18.8; 19.29; Room 16.23 * **1:16:** 1 Kor 16.15 * **1:19:** Ais 29.14
* **1:20:** Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

seiwoŋiwaajoŋ ninijoro. Ii jeŋ asariniŋ daeŋ yoŋonoŋ uugia meleema moma laariwuti, ii doŋhamo qeŋ oŋomambaajoŋ moro sokono.
22 Juuda yoŋonoŋ aiwese aŋgoleto asugiwutiwaajoŋ kaparaŋ komakejuto, Griik kantri yoŋonoŋ momakootogianoŋ somariwaatiwaajoŋ moma janjariŋ riiŋkeju.
23 Ii janjariŋ riiŋkejuto, nononoŋ Kraist maripoonoŋ qegi komurotiwaa Buŋa qaaya jeŋ seiŋkejoŋ. Juuda yoŋonoŋ qaa ii mogi uugia boliro iikanoŋ osiŋ uugia mende meleemakeju. Waba kantri yoŋonoŋ iikawaajoŋ mogi qaa motoya kolooja.
24 Mamaganoŋ kaeŋ romoŋgojuto, Anutunoŋ nonoono uunana meleeniŋi, Kraistnoŋ mono nonoojoŋ Anutuwaa momakootoya ninisaama iyaŋo Anutuwaa ku-usuŋa koloon nonoma nanja. Juuda me kantri tosaaŋa koloojoŋi, ii kileŋ Kraistwo qokotaaŋ nama motooŋgo koloojoŋ.
25 Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaaŋqeqeta. Anutunoŋ uuta qaa koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba momakootonana uuguŋ uuta somata koloonaga. Anutunoŋ loolooria koloonagati eeŋ, iikanoŋ mono kileŋ ejemba esunana uuguŋ kotakota totooŋ koloonaga.
26 Uumeleeŋ alauruna, oŋoaŋgiaa kanagia nomaeŋ ero Anutunoŋ oŋoonoti, mono ii romoŋgowu? Oŋo mamaganoŋ balombaa momakooto somata mende meŋ laligogi. Mamaganoŋ ku-usuŋ qaganoŋ esuhinagiawo mende laligogi. Maŋurugia mamaganoŋ qabuŋagiawo mende laligogi.
27 Kaeŋ qaagoto, baloŋ ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ oŋono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qeŋ oŋono. Baloŋ ejembanoŋ oŋoojoŋ mogi loolooria koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋa meweeŋgoŋ oŋono. Balombaa ku-usuŋ ejemba geria ii gamu qeŋ oŋono.
28 Baloŋ ejembanoŋ jejewili ama oŋoma kanagiaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta koloojuti, Anutunoŋ mono oŋo iikaaŋia meweeŋgoŋ oŋono. Baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ somata koloojuti, iyoŋoo qabuŋagia meŋ kamaaŋ ano qaombaatiwaajoŋ kamakamaata koloojuti, mono ii meweeŋgoŋ oŋono.
29 Moŋnoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono kaeŋ meweeŋgoŋ oŋono.
30 Anutunoŋ nemuŋ koma oŋoma uŋuano Kraist Jiisaswo qokotaaŋ laligoŋ kotiiŋkeju. Iinoŋ Anutuwaa momakootoya qaita moŋ ninisaano momakejoŋ. Kraistnoŋ dowenana meŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligojoŋ ano tak kotoŋ nonono soraaya koloojoŋ.
31 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Moŋnoŋ

* **1:31:** Jer 9.24

selia meŋ ubaati, iinoŋ mono Poŋ moma mujiwaajoŋ ama selia meŋ uba." Qaa iikawaa so aniŋ sokombaa. Kiaŋ.

2

Kraist maripoonoŋ komurotiwaa qaaya jewe.

1 Uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ Anutuwaa kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ oŋombeti, ii qaana naaŋ siiŋsiiŋawo koloowaatiwaajoŋ mende jeŋ laligowe me balombaa momakooto uuta qendeema iikanoŋ selena mende meŋ uma laligowe.

2 Niinoŋ oŋoo batugianoŋ momo morota kuuya goraayanoŋ ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonoŋ komurotiwaa kania iikayadeeŋ moma kotoŋ ii jeŋ seimambaajoŋ qaa somoŋgowe.

3 *Qaa kaeŋ somoŋgoŋ oŋoonoŋ kaweti, kambaŋ iikanoŋ eja looloria koloon jenena mamaga ororo keena moma laligowe.

4 Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ oŋombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanoŋ mende iŋijoŋ laligowe. Ii qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono esuŋmumuyanoŋ uugianoŋ inaawaatiwaajoŋ kaparaŋ koma qaa iŋijoŋ laligowe.

5 Baloŋ ejembawaa momakootogianoŋ qaagoto, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma oŋono moma laariwutiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowe. Kiaŋ.

Uŋa Toroyaanoŋ momakooto ii qaita moŋ.

6 Niinoŋ kileŋ uumeleeŋ alauruna akadamugiawo laligojuti, iyoŋoo batugianoŋ rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanoŋ amiŋ momakejoŋ. Balombaa momakootoyaga mende amiŋ momakejoŋ. Baloŋa baloŋa galeŋ koma oŋoma laligogi ku-usuŋgianoŋ qaombaati, iyoŋoo momakootogia ii kaaŋagadeeŋ mende amiŋ momakejoŋ.

7 Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasaŋgoya mono ii amiŋ momakejoŋ. Anutunoŋ Siwe namo mende mokoloon orono iikanoŋ waladeeŋ areŋa kokaeŋ ama somoŋgoro, "Ejembanoŋ kanageŋ koloon akadamu mokoloowutiwaajoŋ mono momakootona qaita moŋ ii iŋisaamaŋa." Kaeŋ jeŋ ii aasaŋgoyanoŋ ano ero.

8 Balombaa eja poŋa poŋa laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ momakooto ii mende moma kotoro. Ii moma kotowuyagati eeŋ, Poŋnana asamararaŋawo ii maripoonoŋ mende qegi komunaga.

9 *Momakooto qaita moŋ kawaajoŋ qaa kokaeŋ oogita eja,

* **2:3:** Apo 18.9 * **2:9:** Ais 64.4

"Moŋnoŋ iwoi ii jaa gejianoŋ mende iima moro. Iikawaa momoyanoŋ mombaa uutanoŋ mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianoŋ jopagoŋ muŋkejuti, iyoŋoojoŋ ii mono mozozoŋgoŋ anota eja."
10 Baloŋ ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunoŋ ii mono Uŋaya wasiro nonoojoŋ ninisaano moniŋ. Iinoŋ qaa kuuyaa kania moŋgama mokolooŋkeja. Anutuwaa momo keemeya kaaŋagadeeŋ modaboroji, iinoŋ mono ii sololooŋ nonono moniŋ.
11 Mombaa uuta moŋnoŋ mende moja. Uutaa uŋaya iinondeeŋ mono ii moma yagoja. Kaaŋiadeeŋ Anutuwaa uuta ii moŋnoŋ mende mojato, Anutu iyaŋaa Uŋa Toroya iinondeeŋ ii moma yagoja.
12 Nononoŋ balombaa nanamemeŋ bologaa omeya moŋ mende buŋa qeŋ aoninto, Anutunoŋ iwoi kaleŋ nononoti, iikawaa kania mobombaajoŋ mono iyaŋaa Uŋaya wasiro uunananoŋ kemerota laligojoŋ.
13 Iikawaa kania keemeya ii ajoroon amiŋ momakejoŋ. Baloŋ ejembanoŋ momakootogiaa qaganoŋ qaa kuma nonoŋgi iikawaa so ii mende amiŋ momakejoŋ. Kaeŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa hoŋa gosiniŋ sololooŋ nonono jeŋ asariŋkejoŋ.
14 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonono qaa ii kaeŋ gosijoŋi eeŋ, kania mono mokolooŋ moma asariwoŋatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ Uŋa Toroyanoŋ daeŋ yoŋoo uugianoŋ mende laligoro eeŋ laŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutu Uŋayaa buŋa ii moma aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ Buŋa iikawaajoŋ mogi qaa motoya kaaŋa kolooro kania moma asariwombaajoŋ amamaaju.
15 Yoŋonoŋ amamaajuto, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nononji eeŋ, mono qaa kuuyaa kania gosiŋ jeŋ tegowoŋatiwaa so koloojoŋ. Kaeŋ koloojonto, uumeleeŋ ejemba mombaa kania ii baloŋ ejemba kuuyanoŋ tororo jeŋ tegowombaajoŋ amamaaŋkeju.
16 *Iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Pombaa uumomoya ii eja moŋnoŋ moŋ mende moro.
Kawaajoŋ moŋnoŋ ii qambaŋmambaŋ mubaatiwaa so qaago."
Moŋnoŋ ii mende moroto, nononoŋ Kraistwaa uumomoya meŋ laligojoŋ. Kiaŋ.

3

Anutuwaa gawoŋ meme ejemba

* **2:16:** Ais 40.13

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo naamade kaaŋa Kraistwo
qokotaaŋ naŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ oŋo balombaa
nanamemeŋ metetereeŋkejutiwaa tani Buŋa qaa jeŋ asariŋ
oŋoma batugianoŋ laligowe. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono
laligojutiwaa tani kaaŋa iŋijomambaajoŋ amamaaŋ laligowe.
2 *Niinoŋ qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaaŋa
uŋuagiŋ laligowe. Nene hoŋa nenetaa so mende koloogi-
tiwaajoŋ qaakeemeyaii mende oŋombe. Kambaŋ iikanoŋ
nene hoŋa newombaa amamaagi ano kambaŋ kokaamba
kaaŋagadeeŋ ii saanoŋ mende neŋkeju.
3 Oŋo toroqeŋ balombaa nanamemeŋ bologa metetereeŋ
laligoju. Oŋo uugianoŋ uunoŋ junjuŋ moma aŋgowowo ama
qaa jejegianoŋ nuuguna guuguwe amakeju. Kaeŋ aŋgi uu
selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono
uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yoŋoo tanigiaeŋ
kolooŋkeju.
4 *Tosaaŋa oŋonoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono Poolwaanoŋ
qaa otaaŋkejoŋ.” Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Nono
Apoloswaanoŋ qaa otaaŋkejoŋ.” Kaeŋ kaeŋ jeŋ mono
baloŋ ejemba omaya kolooŋkejutiwaa tani kaaŋa laligoju.
5 Apolosnoŋ moroga kolooja ano Pool niinoŋ moroga
koloojeŋ? Noronoŋ mono Anutuwaa gawoŋga meŋ laligojo.
Poŋnoŋ noroojoŋ gawoŋ aŋa aŋa noronoti, iikawaa so ilaaŋ
oŋoni uugia meleema Poŋ moma laariŋ laligoju.
6 *Niinoŋ kota komowe Apolosnoŋ apu meŋ kaŋ iikanoŋ
maaroto, Anutunoŋ mono kondooro toomoriaŋ kolooro.
7 Kawaajoŋ komoroti, iinoŋ qatawo mende kolooja. Apu
maaroti, iinoŋ kaaŋagadeeŋ qatawo mende koloojato, Anu-
tunoŋ kotuegoro toomoriaŋa kouma somariiŋkejuti, iinon-
deeŋ mono qabuŋayawo kolooja.
8 Kaeŋ koloojato, komomakejeŋi ano apu maamakeji,
noronoŋ mono so motooŋgo koloojo. Motooŋgo koloojoto, ii
kileŋ tawanara ii mono gawonara meŋkejotiwaa so aŋa aŋa
mewota.
9 Noronoŋ Anutuwaa gawombaa neŋawoita kolooŋ iwo
gawoŋ meŋkejo. Oŋoo uugia ii Anutuwaanoŋ molaleŋ kaaŋa
kolooro komakoomo gawoŋa kanoŋ meŋkeja. Anutunoŋ
miri kaaŋa uugia inaaŋ mindiriŋ oŋono kotiiŋ waamakeju.
10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ nonoti, niinoŋ iikawaa so
miri memewaa momo eja kaaŋa kolooŋ Anutuwaa tando
kombombaŋa uugianoŋ kuuŋ komowe moŋnoŋ iikawaa
qaganoŋ miri meŋkeja. Saanoŋ meŋkejato, motomotooŋ
nononoŋ miriwaa gawoŋa awaagadeeŋ mewoŋatiwaa so

* **3:2:** Hib 5.12-13 * **3:4:** 1 Kor 1.12 * **3:6:** Apo 18.4-11, 24-28

koloojoŋ. Iima kotoŋ mewoŋatiwaajoŋ mono jaa galeŋ meŋ aowoŋa.
11 Uuwaa tandoya ii Jiisas Kraist. Niinoŋ ii mono uugianoŋ
komowe moŋnoŋ momalaariwaa tando moŋ mokoloomam-
baajoŋ amamaawaa.
12 Tando motooŋgo koloojato, iikawaa qaganoŋ tosianoŋ
mirigia goul silwanoŋ me jamo hoŋgiawo tosaaŋa kanoŋ
meŋkeju. Tosianoŋ mirigia gere kasanoŋ, towo booŋ
seŋanoŋ me ganoŋ meŋkeju. Silinana kaeŋ me kaeŋ nama
meŋkejoŋi eeŋ,
13 uuwaa gawonanaa hoŋanoŋ mono iyaŋa iyaŋa
asuganoŋ asugiwaa. Poŋnoŋ kambaŋanoŋ kaŋ kuuro
iikanoŋ mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri
esunananoŋ mono Anutuwaa gere bolaŋanoŋ asugiro jeŋ
kamaaro hoŋanoŋ asuganoŋ iibombaa so koloowaa. Gere
iikanoŋ mono motomotooŋ nonoo mirinanaa tania hoŋa ii
aŋgotetenoŋ ama gosiwaa.
14 Gerenoŋ jeŋ miri kuuya gosiŋ oŋono megi hoŋgianoŋ
kotiiŋ nambuyati eeŋ, iyoŋonoŋ mono gawoŋgiaa tawaya
buŋa qeŋ aowuya.
15 Tosianoŋ mirigia megi hoŋgianoŋ jeŋ kamaawuti eeŋ,
iyoŋonoŋ mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii
mokoloowuyato, iyaŋgio kileŋ Siwewaa buŋaya laligowuya.
Gere bolanoŋ jeŋ oŋooro iikawaa tani uuguwombaajoŋ
janjariŋ riiŋ kok koŋgi Anutunoŋ metogoŋ oŋono Siwenoŋ
ubuya.
16 *Oŋoaŋgio Anutuwaa Buŋa jigo (tempel) koloogi Anu-
tuwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoji, ii moju me qaago?
17 Anutuwaa Buŋa jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so
oŋonoŋ soraaya kolooju. Kawaajoŋ moŋnoŋ Anutuwaa jigo
meŋ boliji eeŋ, Anutunoŋ mono iyaŋa meŋ boliŋ mubaa.
18 Moŋnoŋ aŋaa baloŋ momoya otaaŋ tiligoŋ aowabo.
Oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ iyaŋaajoŋ moro “Balombaa mo-
makooto uuta meŋ laligojeŋ,” jeji eeŋ, iinoŋ mono wala uuta
qaa kolooŋ iikaaŋa kanoŋ momakooto hoŋa mokoloonaga.
19 *Anutunoŋ balombaa momakooto uuta iikawaajoŋ
moro uugia qaa yoŋoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buŋa
Terenoŋ kokaeŋ oogita eja, “Anutunoŋ momakooto uuta
meŋ laligojuti, ii gbadooŋ oŋono iyaŋgiaa momo aiŋgianoŋ
sipasipa koma osiwuya.”
20 *Kawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ eja, “Poŋnoŋ momakooto
ejemba yoŋoo momo areŋgiaajoŋ moro omaya kolooja.”

* **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16 * **3:19:** Job 5.13 * **3:20:** Ond 94.11

21 Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ mono ejemba nonoojoŋ
ama selia meŋ ubabo. Kuuya nononoŋ mono oŋoo buŋaga
koloojoŋ.
22 Pool, Apolos, Piito* nononoŋ mono oŋoo buŋaga koloo-
joŋ. Ejemba baloŋ so laligojoŋi, nononoŋ mono kuuya
oŋoo buŋa koloojoŋ. Kawaajoŋ saanoŋ qaa ii me ii gosiŋ
meŋ iikaaŋa kanoŋ laaligogia laligowuya ano koomugia
komuwuya. Kambaŋ kokaamba laligojoŋi, kuuya nononoŋ
mono oŋoo buŋa koloojoŋ ano kanageŋ gawoŋ meme
ejemba laligowuyati, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ oŋoo
buŋa koloowuya.
23 Kaeŋ koloon oŋonjonto, oŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloogi
Kraistnoŋ Anutuwaa buŋa kolooja. Kiaŋ.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojoŋ.

1 Kawaajoŋ ejemba kuuyanoŋ mono nonoojoŋ kokaeŋ
mogi sokombaa: Kraistnoŋ jeŋ kotoŋ oŋono gawoŋa
meŋkeju. Anutunoŋ qaaya aasaŋgoya nonono buŋanana
kolooro galeŋ komakejoŋ. Nononoŋ miri galeŋaa tani kaaŋa
koloojoŋ.
2 Galeŋ yoŋoo togianoŋ miri iwoiya galeŋ kombutiwaajoŋ
borogianoŋ anji, iinoŋ mono qaa waŋa kokaeŋ kaparaŋ
koma jeŋ kotoŋ oŋomakeja, “Gawoŋgia mono meteqetetaŋa
qaa nama pondaŋ meŋ laligowu. Membiriqembiri mende
ambu. Kaeŋ mokoloon oŋombe sokombaa.”
3 Korint oŋonoŋ me balombaa qaa jake mombaa galeŋanoŋ
nii gosiŋ jeŋ tegoŋ nombuyagati eeŋ, niinoŋ mono qaa
iikawaajoŋ mobe kamaaŋqeqeta totooŋ kolooja. Neeno
kaaŋagadeeŋ neenaa qaana mende jeŋ tegojeŋ.
4 Uuna gosiŋ qaa moŋ mende mobe meŋ bimooŋ non-
jato, iikawaajoŋ kileŋ solaŋa mende koloojeŋ. Ejembanoŋ
qaagoto, Poŋnoŋ mono noo qaana gosiŋ jeŋ tegoŋ nomakeja.
5 Kawaajoŋ oŋo mono kambaŋ kokaamba mombaa qaaya
moŋ ii mende jeŋ tegowu. Poŋnoŋ kambaŋa ano kaŋ
kuuwaatiwaajoŋ mono mambombu. Mamboma laligogi
iikanoŋ kaŋ qaa iwoi mesaŋgogita eji, ii mono asasaganoŋ
isaano asuganoŋ asugiwaa. Iinoŋ kaŋ ejemba uunana meŋ
asariro nanamemenanaa kanianoŋ asuganoŋ asugiro iibaa.
Nanamemenanaa kania iima motomotooŋ gosiŋ nonono
Anutunoŋ mono iikawaa so kambaŋ iikanoŋ mepeseeŋ
nononaga.

* **3:22:** Piito qata moŋ Siifas

6 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo juma jaba-arambaraŋ ama laŋ leelee aroŋ qeŋ nama utama aoŋkeju. Kaeŋ laligowubotiwaajoŋ mono Apoloswo noro romoŋgoŋ noroma oŋoaŋgiaa aiŋgia mesaoŋ qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buŋa qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianoŋ ero teŋ koma qeaŋgowutiwaajoŋ sundunara kaeŋ oojeŋ. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosiŋ romoŋgoŋ moma asariwutiwaajoŋ oojeŋ. Deendeeŋgianoŋ kaeŋ tegowaa.

7 Balombaa iwoi moŋnoŋ mono mende meŋ letoma gono tosaaŋa uŋuuguŋ qaita moŋ koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya eŋ gonji, ii mono Anutunoŋ kaleŋ gono buŋa qeŋ aona me qaago? Ii kaleŋga buŋa qeŋ aonati eeŋ, mono naambaajoŋ kaleŋ ii qakooma selega eeŋ meŋ umakejaŋ? Ii mende sokonja.

8 Iwoi kuuya meŋ laligowombaa siiŋa mojuti, ii eŋ oŋondaboroja. Anutunoŋ Siwe kowianoŋga kaleŋa kaleŋa maama oŋono simbawoŋawo kolooju. Nononoŋ mende ilaaŋ oŋoniŋ oŋoaŋgio kileŋ momalaariwaa kiŋ poŋ kaaŋa kolooju. Oŋoaŋgiaajoŋ kaeŋ romoŋgoŋ aoju. Oo oŋanoŋ oŋo kiŋ koloogi sokonaga. Kaeŋ koloogi nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ eja poŋurugia kolooŋ oŋoo kooroŋgianoŋ saanoŋ motooŋ selenana meŋ uma awelegoŋ aowonaga. Niinoŋ kaeŋ ambombaa siiŋa mojeŋ.

9 Niinoŋ kaeŋ mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaeŋ kolooja: Anutunoŋ aposol nono kuuŋ nonono ejemba jaagianoŋ kamaaŋqeqeta tooŋ koloon laligojoŋ. Ejemba uŋugi komuwutiwaajoŋ jeŋ tegogitiwaa tania asuganoŋ kema kaniŋ laŋ qama gamu qeŋ nonomakeju. Iwoi ii-iita qaita moŋ koloonin baloŋ so yoŋoo toya ano Siwe jakeya jakeya yoŋoo poŋ qereweŋa gajoba yoŋonoŋ mono jaagianoŋ niniima kotoŋ niniigigiiŋkeju.

10 “Kraistwaajoŋ nama uuta sooro laligoji,” noojoŋ kaeŋ jeŋkejuto, oŋonoŋ Kraistwo nama momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa tani kolooju. Niinoŋ loolooria koloojento, oŋonoŋ “Ejemba kotiga koloojoŋ,” jeŋkeju. Ejembanoŋ oŋo goda qeŋ oŋomakejuto, noojoŋ mogi kamaaro jejewili ama nomakeju.

11 Kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ nembanenewaa komuŋ apuwaajoŋ moma opo walaga junjuraŋa mouma laligoniŋ manjanoŋ laŋ nunugi duŋ mirinana qaa laligoŋ toroqeŋ kema kaŋkejoŋ.

12 *Ananaa boronananoŋ seleqeqe gawoŋ meŋkejoŋ. Ejembanoŋ laŋ qasuaaŋ nonomakejuto, nononoŋ mono

* **4:12:** Apo 18.3

kotuegoŋ oŋoma yoŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋ. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nononoŋ mono ii moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma laligojoŋ.

13 Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ nonomakejuto, nononoŋ mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ sosooda meleemakejoŋ. Nononoŋ balombaa gojejera roŋaa kaaŋa kooloniŋ baloŋa baloŋa yoŋonoŋ sisinana meŋ gema nununŋkeju. Kaaŋa laligoŋ kouma kambaŋ koi kaaŋanoŋ kaeŋ toroqeŋ laligojoŋ.

14 Gamu qeŋ oŋomambaajoŋ qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaaŋa mono qambaŋmambaŋgia oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 Momalaariwaa boi 10,000 yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ kalaŋ koma kuma oŋombuyagati eeŋ, ii kileŋ niinoŋ mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ maŋgia koloowe uugia meleeŋgi. Kawaajoŋ maŋurugia mamaga mende laligoju.

16 *Kawaajoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaaŋ laligowu.

17 Niinoŋ silina Kraist Jiisaswo qokotaaŋ ama meŋ baloŋa baloŋa liligoŋ uumeleeŋ kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama wombo merana Timoti wasiwe oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ niwo pondaŋ laligoŋ Pombo qokotaaŋ nama kaŋ kanana jeŋ koma gbiliŋ oŋombaa.

18 Oŋoonoŋga tosia yoŋonoŋ niinoŋ oŋoonoŋ mende kawenaga, kaaŋa moma selegia mepeseeŋ jaba-arambaraŋ ama laŋ laligoju.

19 Kaeŋ laligojuto, Pombaa siiŋanoŋ noojoŋ “Kemba!” jewaati eeŋ, mono uulaŋawo oŋoonoŋ kamaŋa. Kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jaba-arambaraŋ ejemba yoŋoo ku-usuŋgiaajoŋ qisiŋ oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia meŋ uma qaa somasomata laŋ jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaaŋqeqeta kolooŋkeja.

20 Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeeŋ jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanoŋ mono nemuŋ koma nononja.

21 Kawaajoŋ uugia mende meleema laŋ laligowuyati eeŋ, niinoŋ mono koobiŋ meŋ kaŋ qaanoŋ oŋootimaŋa. Uugia meleembuti eeŋ, mono uubonjoŋ qaganoŋ uujopa ama oŋomambaajoŋ kamaŋa? Qaa woi ii gosiŋ noojoŋ siiŋgia nomaeŋ mojuti, ii mono moma gosiŋ nijowu. Kiaŋ.

* **4:16:** 1 Kor 11.1; Fil 3.17

5

Moŋnoŋ serowiliŋ anoti, ii mono batugianoŋga konjombu.

1 *Qaa moŋ kokaeŋ jegi noo gejananoŋ kemero: Tosianoŋ uumeleeŋ kanageso batugianoŋ serowiliŋ amakeju. Moŋnoŋ maŋaa embia meŋ laligoja. Serowiliŋ kaaŋa ii uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ moŋ mende eja.

2 Moŋnoŋ kaeŋ ano oŋo kileŋ selegia meŋ uma laŋ jabaarambaraŋ amakeju. Ii mende sokonjato, siliaa wosobirinoŋ mono meŋ komuŋ oŋono sokonaga. Kaeŋ ama saanoŋ eja siŋgisoŋgo kaaŋa anoti, ii mono batugianoŋga konjoŋgi seleeŋgeŋ kamaabaa. Ii nomaeŋ ama mende otaaju?

3 Niinoŋ oŋanoŋ oŋoonoŋga koriganoŋ laligowe selena mende iimakejuto, kileŋ uŋananoŋ mono oŋowo laligoja. Moŋnoŋ nanamemeŋ jekania booroŋgoya anoti, niinoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ batugianoŋ laligojeŋiwaa tani moma jeŋ tegoŋ kokaeŋ jejeŋ:

4 Oŋo mono Poŋnana Jiisaswaa qatanoŋ ajoajoroo aŋgi noo uŋananoŋ oŋowo toroqero Poŋnana Jiisaswaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma oŋono ororoŋ nama qaaya jeŋ mono kokaeŋ somoŋgowu:

5 Satanoŋ seliaa siiŋ kombombaŋa bologa qero kamaawaatiwaajoŋ mono gema qeŋ muŋ iwaa borianoŋ aŋgi mindiŋgoŋ mubaa. Mindiŋgoŋ muro loriŋ uuta meleeno Anutunoŋ hamo qeŋ muŋ Pombaa kambaŋanoŋ uŋaya metogoro Siwewaa buŋa koloonaga.

6 *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Oŋo qaa woi koi moma yagowu, “Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanoŋ aniŋ meŋ somariiro dis saa qeŋkeja. Kaaŋagadeeŋ bao woosoya kaambogawo kanoŋ jumakeji, iikanoŋ mono busia kuuya meŋ boliŋkeja.”

7 *Qaa iikawaa so oŋo flaua dis soraaya kaaŋa kooloogito, siŋgisoŋgowaa yiistya moŋ ii qaroŋ kaaŋa batugianoŋ kouma iŋiŋkeja. Kuuya boliwubotiwaajoŋ mono yiistgia walaga ii gosiŋ utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaaŋa otaaŋ mono duŋanoŋ mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaaŋa kooloŋ laligowu. Kiaŋkomu kendoŋ kambaŋanoŋ lama siimoloŋ ooŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so Kraistnoŋ ananaa kiaŋkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajoŋ oŋo saanoŋ flaua dis soraaya yiistya qaa kaaŋa koloowu ano mombo oyaŋboyaŋ uutanoŋ kouma laligowu.

---

* **5:1:** Dut 22.30 * **5:6:** Gal 5.9 * **5:7:** Eks 12.5

8 *Kraist komurotiwaajoŋ mono korisoro kendoŋ ama laligowoŋa. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqeŋkamaaŋqeŋawo. Iikawaa qaganoŋ mono korisoro kendoŋ mende amboŋa. Kawaajoŋ mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ qaa hoŋa otaaŋ bered yiistya qaa kaaŋa koloon iikawaa qaganoŋ korisoro kendoŋ ama laligowoŋa.

9 Niinoŋ Buŋa Tere ooŋ oŋoma kokaeŋ iŋijowe: Oŋo serowiliŋ amakejuti, iyoŋowo mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu.

10 Balonoŋ uugia mende meleema nanamemeŋ bologa amakejuti, iyoŋoojoŋ qaa ii mende oowe. Yoŋonoŋ serowiliŋ ama iwoiwaa dogo koloon meŋgo mewombaajoŋ koposoŋgoŋkeju. Iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju ano tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋomakeju. Yoŋoojoŋ ama kaeŋ ooŋ oŋombenagati eeŋ, oŋo mono balonoŋ laligowombaajoŋ amamaawuyaga.

11 Yoŋoojoŋa qaagoto, kania kokaembaajoŋ qaa ii ooŋ oŋombe: Moŋnoŋ aŋaa qata uumeleeŋ ala jeŋ kileŋ serowiliŋ anja me iwoiwaa dogo koloon meŋgo memambaajoŋ koposoŋgoŋkeja me tando lopioŋ waeya meŋ mepeseeŋkeji, iwo mono ainjoloŋ mende rama amiŋ mobu. Momalaari tuuŋ oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ mepaqepae amakeja me apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ amakeja me iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeji eeŋ, iwo rama nembanene moŋ mende newu.

12 Seleeŋgeŋ laligojuti, niinoŋ iyoŋoo qaagia mende jeŋ tegoŋkejeŋ. Ii noo gawoŋga qaago. Oŋo kaaŋagadeeŋ kanageso kuuya yoŋoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanoŋ laligojuti, mono iyoŋoo qaagia iikayadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeju.

13 *Seleeŋgeŋ laŋ laligojuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ mono Buŋa qaa kokawaa so ambu, “Eja bologa ii mono batugianoŋga konjombu.” Kiaŋ.

6

Uumeleeŋ alagia ii seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ mende ambu.

1 Uumeleeŋ ejemba batugianoŋ moŋnoŋ alia qaa jakeyanoŋ amambaajoŋ moji eeŋ, iinoŋ Anutuwaa ejemba soraaya uŋuuguŋ ejemba doogoya yoŋoo jaagianoŋ keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaaŋ mubutiwaajoŋ qisiŋ oŋono gamuyawo kolooja.

2 Anutuwaa ejemba soraaya nononoŋ kantria kantria yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowoŋati, ii modaboroju. Oŋo baloŋ kuuya yoŋoo qaagia jeŋ tegowombaa so koloojuti eeŋ,

* **5:8:** Eks 13.7; Dut 16.3 * **5:13:** Dut 13.5; 17.7

mono nomaeŋ ama qaa melamelaa gosiŋ jeŋ tegowutiwaa so mende koloowuyaga? Oŋo mono oŋanoŋ iikawaa so kolooju.

3 Uumeleeŋ ejemba nononoŋ Siwe gajobaurunana yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowoŋati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojoŋi eeŋ, balonoŋ laaligowaa qaaya ii mono afaaŋgoŋ gosiŋ saanoŋ jeŋ tegoŋkeboŋa.

4 Kawaajoŋ balonoŋ laaligowaa qaaya batugianoŋ kolooŋkeji, qaagia ii mono naambaajoŋ seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ uma jeŋ tegowutiwaajoŋ qisiŋ oŋomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ jejewili ama oŋomakejuti, iyoŋoojoŋ kileŋ qaa kambaŋanoŋ mogi umakeja. Ii mende sokonja.

5 Qaa ii gamu qeŋ oŋomambaajoŋ jejeŋ. Momalaari ejemba oŋoo batugianoŋ qaa eji, oŋoonoŋga mombaa momakootoya sokono qaa ii saanoŋ jeŋ tegowaatiwaa so kolooja me qaago? Mono saanoŋ batugianoŋga eja kaaŋa mokoloowu.

6 Qaago tani kolooro uumeleeŋ ala moŋnoŋ alia seleeŋgeŋ yoŋoo qaa jakeyanoŋ amakeja. Kaeŋ ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyoŋoo jaagianoŋ kema qaa gawombaajoŋ qisiŋ oŋomakeja. Ii mende sokonja.

7 Batugianoŋ qaa jakeyanoŋ ama aoŋkejuti, iikaaŋa kanoŋ mono oŋoaŋgia kamaaŋ uŋuro Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono kamaaŋqeqeta kolooro laligoju. Ejembanoŋ meŋ boliŋ oŋoŋgi uugia kawaajoŋ waaro qaanoŋ ama oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horoŋ megi oŋo kitia mende meleema oŋoŋgi iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa kanianoŋ mono akadamuyawo koloowaa.

8 Oŋo Kraistwaa qata kokaeŋ meŋ boliŋkeju: Mono oŋoaŋgio tiliqili ama ejemba meŋ boliŋ oŋoma iwoigia horoŋ meŋkeju. Uumeleeŋ alaurugia yoŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ ama oŋomakeju.

9 Ejemba iriŋqiriŋa yoŋonoŋ mono Anutu bentotoŋaa uutanoŋ uma duŋ mende mewuyati, ii moju. Nanamemeŋgianoŋ mono tiligoŋ aoŋ jinjauŋ ambubo. Tosianoŋ serowiliŋ ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋkeju. Tosianoŋ loemba laaligo uuguŋ oloŋkalu amakeju. Tosianoŋ monembaajoŋ laŋ agimiŋ aoŋ laligoju ano eja iyaŋgarodeeŋ emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligoju. Kaaŋa yoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋaa buŋa mende kolooju.

10 Tosianoŋ yoŋgoro meŋ iwoiwaa dogo koloоŋ meŋgo mewombaajoŋ koposoŋgoŋkeju. Tosianoŋ apu kotiga neŋ eŋkalolоŋ ama laŋ mepaqepae amakeju. Tosianoŋ iwoi kalugoŋ yoŋgoro meŋkeju. Ejemba kaaŋanoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa mende qeŋ aowuya.

11 Oŋoonoŋga tosianoŋ wala iikaaŋa laligogito, kanageŋ Poŋnana Jiisas Kraist buŋa qeŋ aogi sayanoŋ soŋgbama tak kotoŋ oŋoma iwaa qatanoŋ soraaya koloogi. Meŋ solaŋaniŋ oŋono Anutunanaa Uŋayanoŋ mono inaaŋ oŋono diŋgoŋ laligoju. Kiaŋ.

Sele busugianoŋ Anutuwaa jigo kowoga kolooja.

12 *Niinoŋ iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi kuuyanoŋ mono mende meŋ qeaŋgoŋ nombaa. Iwoi kuuya saanoŋ memaŋatiwaa so koloojento, iwoi moŋnoŋ poŋna kolooŋ nombabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejeŋ.

13 "Nene ii nenegadeeŋ. Ii korojonanaajoŋ raja. Korojonana ii nembanene neniŋ kemebaatiwaajoŋ raja." Moŋnoŋ kaeŋ jenagato, Anutunoŋ mono nene ano korojoŋ ii motooŋ jeŋ tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowiliŋ ambombaajoŋ qaagoto, Pombaa gawoŋa mewombaajoŋ ama raja. Kaeŋ raro aŋo sele busunana qeaŋgowaatiwaajoŋ nene iwoi nonomakeja.

14 Anutu iyaŋaa ku-usuŋanoŋ Poŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waaboŋa.

15 Oŋoo sele busugianoŋ Kraistwo toroqeŋ iwaa sele kitia koloojuti, ii moju me qaago? Kawaajoŋ niinoŋ Kraistwaa sele busu kitia moŋ meŋ kana somata embawo qokotaamaŋa me qaago? Ii qaago totooŋ! Mono yamageŋ!

16 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ jerota eja, "Yoronoŋ mono sele busu motooŋgo koloowao." Kawaajoŋ moŋnoŋ kana somata embawo qokotaaji, iinoŋ mono iwo sele busu motooŋgo koloowaota. Ii moju me qaago?

17 Motooŋgo koloowaoto, moŋnoŋ Pombo qokotaaji, iwaa uŋayanoŋ mono Pombaa Uŋayawo mindiriro motooŋgo koloon laligowaota.

18 Serowiliŋ ii mono misiŋgoŋ mesaowu. Siŋgisoŋgo tosaaŋa ii me ii amakejoŋi, ii kuuya mono selenanaa seleeŋgeŋanoŋ koloonkeja. Moŋnoŋ serowiliŋ amakeji, iinoŋ mono iyaŋaa selia meŋ boliŋ siŋgisoŋgo amakeja.

19 *Sele busugianoŋ mono Uŋa Toroyaa Buŋa jigoya (tempel) kolooja. Anutunoŋ Uŋaya oŋono buŋa qeŋ aogi uugianoŋ laligoja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa buŋa mende koloojuti, ii moju me qaago?

20 Oŋoaŋgiaa buŋaga qaagoto, Kraistnoŋ iwoi somatanoŋ sewaŋgia mero iwaa buŋa koloogi. Kawaajoŋ selegianoŋ mono nanamemeŋ soraaya aŋgi Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋ kembaa. Kiaŋ.

---

* **6:12:** 1 Kor 10.23 * **6:16:** Jen 2.24 * **6:19:** 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16

7

Loemba ano gbaworo saraŋ laaligo rara

1 Oŋo qaa tosaaŋa ooŋ qisigiti, ii jeŋ asarimaŋa. Ejanoŋ
emba mende meŋ gbaworoga laligoji, ii saanoŋ.
2 Ii awaa koloojato, sele busuwaa siiŋanoŋ serowiliŋ
ambubotiwaajoŋ oŋo motomotooŋ mono aŋa aŋa loemba
agimiŋ aoŋ laligowu.
3 Ejanoŋ mono embiaa siiŋaa so loemba laaligowaa areŋa
otaawa. Embianoŋ kaaŋagadeeŋ mono loyaa siiŋa otaaŋ
laligowa.
4 Embiaa selianoŋ mono aŋaa buŋaga mende kolooro
aŋa ii mende galeŋ komakejato, loyanoŋ ii galeŋ komakeja.
Loyaa selianoŋ kaaŋagadeeŋ aŋaa buŋaga mende kolooro
aŋasiri mende galeŋ komakejato, embianoŋ ii galeŋ ko-
makeja.
5 Kawaajoŋ oroaŋgara mono mende aŋgoŋ koma aoŋ
laligowao. Yaŋgorodeeŋ uumotooŋ ama pondaŋ qamakooli
gawoŋ mewojoŋ saanoŋ aŋa aŋa laligowaoto, kambaŋ
tosaaŋa kaeŋ laligoŋgo mono mombo mindiriŋ motooŋ
laligowao. Uugara saanoŋ mende galeŋ koni Satanoŋ
aŋgobato meŋ orono siŋgisoŋgonoŋ kamaaŋ uruwabotiwaa-
joŋ mono iikaeŋ ama laligowao.
6 Kaeŋ ambaotiwaajoŋ saanoŋ jejento, jojopaŋ qaa kaaŋa
ii mende ama oŋonjeŋ.
7 Niinoŋ ejemba korebore nii kaaŋa masaraŋa laligowuti-
waajoŋ mojento, oŋo tosaaŋa Anutuwaa gawoŋ memewaa
momo kaleŋ kaaŋa ii mende meŋ laligoju. Anutunoŋ momo
kaleŋa mendeeno motomotooŋ nononoŋ ii me ii aŋa aŋa
buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ.
8 Loemba mende kolooŋ malo laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ
jejeŋ: Oŋonoŋ nii kaaŋa toroqeŋ loemba mende kolooŋ
solaŋa laligowuti, ii mono awaa kolooja.
9 Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere
jero laligowubotiwaajoŋ mono saanoŋ loemba koloogi
afaaŋgowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ uugia galeŋ kombombaa-
joŋ amamaajuti eeŋ, mono saanoŋ loemba koloowu.
10 *Loemba laligojuti, oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ, niinon-
deeŋ qaagoto, Poŋnoŋ aŋo mono qaa koi jeja: Embianoŋ loya
mende mesaowa.
11 Kaeŋ jejato, kileŋ loya mesaowaati eeŋ, mono eja moŋ
mende meŋ eeŋ laligowa me loyawo mombo amiŋ moma
somoŋgoŋ aoŋ laligowao. Kaaŋagadeeŋ loyanoŋ embia
mende mesaowa.

---

* **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

12 Ii Pombaa qaagato, loemba tosaaŋa oŋoo gejanonogia ii
Poŋnoŋ mende jejato, neeno ii kokaeŋ jejeŋ: Uumeleeŋ eja
mombaa embianoŋ uuta mende meleema kileŋ iwo laligo-
mambaajoŋ moji, iinoŋ mono embia ii mende mesaowa.
13 Kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ emba mombaa loyanoŋ uuta
mende meleema kileŋ iwo laligomambaajoŋ moji, iinoŋ
mono loya ii mende mesaowa.
14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Mombaa loyanoŋ uumeleem-
baa gadokopa ejaga kolooro Anutunoŋ ii kileŋ uumeleeŋ
embiawo qokotaajiwaajoŋ ama tak kotoŋ muro soraaya
kolooja. Kaaŋiadeeŋ mombaa embianoŋ momalaaria
qaagoto, uumeleeŋ loyawo qokotaajiwaajoŋ ama Anutunoŋ
ii tak kotoŋ muro soraaya kolooja. Moŋnoŋ soraaya mende
koloonagati eeŋ, meraboragaranoŋ mono Anutuwaa sopa
seleeŋgeŋ laligowuyaga. Kaeŋ laligowuyagato, Anutunoŋ
motooŋ tak kotoŋ oŋonotiwaajoŋ mono soraaya kolooju.
15 Soraaya koloojuto, moŋnoŋ mende moma laariŋ loya
me embia mesaomambaajoŋ mojati eeŋ, mono saanoŋ
mesaowa. Kaeŋ kolooro noo qaananoŋ uumeleeŋ alanana
ii mende somoŋgowaa. Anutunoŋ oŋo luaenoŋ laligowuti-
waajoŋ oŋoono.
16 Emba, gii loga uu kuuŋ muna uuta meleembaa me
qaagoti, ii mono nomaeŋ monaga? Me eja, gii embaga uu
kuuŋ muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaeŋ
monaga? Kawaajoŋ mono luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutunoŋ oŋoonotiwaa so mono toroqeŋ laligowu.

17 Poŋnoŋ motomotooŋ oŋoo laaligogiaa areŋ ano loemba
me masaraŋa laligogi Anutunoŋ oŋoonoti, iikawaa so
mono toroqeŋ laligoŋ laaligogiaa kania mende utegowu.
Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya liligoŋ gomaŋ so kaeŋ jeŋ
kotoŋ oŋomakejeŋ.
18 Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianoŋ kotogi lali-
goro kaaŋa oonoti eeŋ, ii mono kotomambaajoŋ mende ka-
paraŋ komba. Anutuwaa aiweseya mombaa selianoŋ mende
kotogi laligoro kaaŋa oonoti eeŋ, mono ii kotowutiwaajoŋ
mende kaparaŋ komba.
19 Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me
mende eji, iikanoŋ Anutuwaa jaanoŋ iwoi omaya koloojato,
jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaniŋ iikanoŋ mono hoŋawo
kolooja.
20 Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ loemba me
masaraŋa laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so
toroqeŋ laligowu.
21 Mombaa weleŋqeqe omaya koloona Anutunoŋ goonoti
eeŋ, iikawaajoŋ mono majakaka mende ama laligowa. Uuga

meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloonagati eeŋ, ii mono saanoŋ mokoloowa me uuga afaaŋgoro saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa.*

22 Ii kokaembaajoŋ: Moŋnoŋ weleŋqeqe omaya kolooro Poŋnoŋ kaeŋ oono uuta meleeno siŋgisoŋgoyaa kasia isano solaŋa kolooŋ laligoja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ solaŋa kolooro Poŋnoŋ kaaŋa oono uuta meleeno iyaŋaa aiŋa qaagoto, Kraistwaa jeta teŋ kombaatiwaa kasanoŋ nama weleŋa qeŋ laligoja.

23 Kraistnoŋ tawa somatanoŋ sewaŋgia mero laligojutiwaajoŋ mono baloŋ ejemba yoŋoo qaa baatanoŋ kema keegia moma weleŋqeqegia omaya kolooŋ laligowubo.

24 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋoono kambaŋ iikanoŋ solaŋa kasagia qaa me weleŋqeqe togiaa kasa gbadonoŋ laligogiti, oŋo motomotooŋ mono iikawaa so Anutuwaa jaanoŋ toroqeŋ laligowu. Kiaŋ.

Gbaworo saraŋ ano malo yoŋoo gejanono qaagia

25 Emba saraŋ jumuŋa† oŋoo gejanonogia ii Poŋnoŋ mende jeŋ kotoro mojeŋ. Kawaajoŋ Poŋnoŋ kiaŋkomuŋ nono qaana laŋ qaagoto, moma laariŋ noŋgi sokonjiwaa so jeŋkejeŋi, mono iikawaa so gosiŋ neenaa momonanoŋ kokaeŋ jemaŋa:

26 Kakasililiŋ kambaŋa dodowijiwaajoŋ eja gbaworo emba saraŋ laligojuti, kuuya oŋonoŋ mono iikawaa so toroqeŋ laligogi awaa koloowaa. Kaeŋ romoŋgojeŋ.

27 Emba meŋ laligojaŋi eeŋ, embaga mesaomambaajoŋ mende janjariŋ riiwa. Embaga qaa masaraŋa laligojaŋi eeŋ, mono embawaajoŋ mende moŋgamba.

28 Kileŋ emba mewaati, iikanoŋ mono siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa. Kaaŋiadeeŋ emba saranoŋ eja mewaati, iinoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. Siŋgisoŋgo qaagoto, iikaaŋa ambuti, iyoŋonoŋ mono selegianoŋ kakasililiŋ mamaga mokoloowuya. Oŋonoŋ ii mokoloowubotiwaajoŋ mono aŋgoŋ koma oŋomambaajoŋ mojeŋ.

29 Kaeŋ moma gejanonogia jejento, kileŋ qaa moŋ kokaeŋ iŋijomaŋa: Uumeleeŋ alauruna, Poŋ kawaatiwaa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama emba meŋ laligojuti, oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokainoŋga kanaiŋ embagia qaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu.

30 Wosobiri moma saajuti, oŋonoŋ mono mende saabutiwaa tani kaaŋa kolooŋ laligowu. Uugia qeaŋgoro aisoojuti, oŋonoŋ mono mende aisoowutiwaa tani kaaŋa kolooŋ

* **7:21:** Qaa kawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Uuga meleema saanoŋ solaŋa kolooŋ gawoŋ moŋ mokoloojaŋi eeŋ, gii saanoŋ toroqeŋ weleŋqeqe omaya laligowa.
† **7:25:** Oloŋkalu mende qeqeta

laligowu. Iwoi sewaŋa mejuti, oŋonoŋ mono ii mende buŋa qeŋ aowutiwaa tani kaaŋa koloon laligowu.

31 Namonoŋ kambaŋ kokaamba areŋ otaaŋ laligoŋkejuti, iikanoŋ mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajoŋ balombaa ilawoilaya koŋkororo ama gawombaajoŋ amakejuti, oŋonoŋ mono iikanoŋ uugia somoŋgoŋkejiwaa tani kaaŋa mende koloon laligowu.

32 Oŋo balombaa lombotaajoŋ majakakagia qaa laligowutiwaajoŋ mojeŋ. Ejemba masaraŋa laligoji, iinoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe Pombaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.

33 Kaeŋ jeŋkejato, emba meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe embanaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.

34 Poŋnoŋ leegeŋ embianoŋ leegeŋ awaraŋgoŋ momoya horori uutanoŋ deeno laligoja. Kaaŋiadeeŋ emba loya qaa ano emba saraŋ masaraŋa laligojaoti, iyoronoŋ mono Pombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakejao. Ii moma "Nomaeŋ ambe uŋana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaajoŋ sokonaga," iyaŋgaraajoŋ kaeŋ jeŋkejao. Kaeŋ jeŋkejaoto, eja meŋ laligoji, iinoŋ mono balombaa ilawoilawaajoŋ majakaka momakeja. Ii moma "Nomaeŋ ambe lonaa uutanoŋ qeaŋgoro sokonaga," aŋaajoŋ kaeŋ jeŋkeja.

35 Oŋoaŋgia ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma gejanono qaa ii oŋonjeŋ. Ii tosaaŋa kasa kaaŋa somoŋgoŋ oŋombe lombo mokoloowutiwaajoŋ qaagoto, kania kokaembaajoŋ ii oŋonjeŋ: Niinoŋ oŋo nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ uudendeeŋ qaagoto, pondaŋ Pombo qokotaaŋ nama kotiiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ gejanono qaagia ii iŋijojeŋ. Kiaŋ.

36 Eja moŋnoŋ emba sarambo buŋa qeŋ aoŋ laligoŋgo mesaomambaajoŋ romoŋgoji, iwaa goro qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Eja iikanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, "Emba ii meŋ sili awaa mende ama mumambo." Kaeŋ jero emba mewaatiwaa siiŋa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ agimiŋ aori sokombaa. Iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgoyawo mende koloowaa.

37 Mende koloowaato, ejanoŋ emba ii mende mewaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ eja ii qaanoŋ mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji, eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ aŋaa siiŋa otaaŋ emba ii mende mewa.

38 Kaeŋ kolooro emba saraŋ mewaati, iwaa silianoŋ mono
dindiŋa koloowaato, ii mende mewaati, iinoŋ mono kana
awaa soro otaawaa. Kiaŋ.‡
39 Embanoŋ loyanoŋ jaawo laligowaatiwaa so meŋ
aoaowaa qaayanoŋ somoŋgoro laligojato, loyanoŋ ko-
muwaati eeŋ, qaa iikanoŋ kaaŋiadeeŋ komuro saanoŋ eja
siiŋanoŋ jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa
ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeeŋ mewaa.
40 Saanoŋ eja meŋ korisoro qereweŋa mokoloowaato,
toroqeŋ masaraŋa laligowaati eeŋ, mono uukoisoro hoŋa
mokoloon aisooŋkebaa. Niinoŋ qaa ii gosiŋ kaeŋ jejeŋ.
Anutuwaa Uŋayanoŋ noo uunanoŋ kaaŋagadeeŋ laligoji,
iikawaajoŋ mono kaeŋ romoŋgoŋ jejeŋ. Kiaŋ.

8

Nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii newoŋa me qaago?
1 Oŋo nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa kawaa tere oogi
gejanono kokaeŋ jemaŋa: Uujopanoŋ mono ilaaŋ oŋombaa.
Niinoŋgiinoŋ jegi tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Kuuya nononoŋ
tando lopiombaa kanagia moma yagoniŋ omaya kolooja.”
Qaa ii hoŋaboŋaga kolooji, ii mojoŋ. Oŋo momo kaaŋia
jeŋ laligogi uugianoŋ waaro koŋaiŋ kaaŋa terereeŋ awele-
goŋkeju. Kaeŋ ama deema sisau laligoju. Kana qaa waŋa ii
uujopa. Kana iikaaŋa kanoŋ mono ananaa uunana meagoŋ
meŋ kotiiŋ aowoŋa.
2 Moŋnoŋ “Qaa mombaa kania moma yagojeŋ,” ii jetanoŋ
jeji, iwaa momakootoya hoŋanoŋ mono mende kolooro
toroqeŋ tompiŋ laligoja.
3 Ii qaanondeeŋ jejato, moŋnoŋ Anutu uutanoŋ
jopagoŋkeji, Anutunoŋ mono iwaajoŋ moro hoŋa kolooja.
4 Nene tando lopioŋ yoŋoojoŋ nanduŋ aŋgiti, ii newoŋa
me qaago? Qaa kokaeŋ jeŋkeju, “Tando lopioŋ ii beŋ hoŋa
mende laligojutiwaa kaisaregia kolooju,” ano qaa moŋ ii
kokaeŋ, “Anutu motooŋgonoŋ laligoja. Alia moŋ qaago.”
Qaa woi ii oŋiaga koloojaoti, ii mojoŋ.

‡ **7:38:** 36b Eja moŋnoŋ borata eja mumambaajoŋ uuwoi moji, niinoŋ iwaa gejanono qaa kokaeŋ jemaŋa: Maŋanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ jeja, “Borana muŋ sili awaa mende ama mumambo.” Kaeŋ jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siiŋa moma kotiiji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ eja muro mero sokombaa. Maŋanoŋ iikaaŋa kanoŋ siŋgisoŋgo mende ambaa. 37b Mende ambaato, maŋanoŋ borata eja mende mubaatiwaa qaaya aŋaa uutanoŋ somoŋgoŋ moma kotiiji, iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ maŋa ii mende kuuro osijato, saanoŋ aŋaa siiŋa otaaro qaa moŋnoŋ mende somoŋgoji eeŋ, iinoŋ mono saanoŋ siiŋa otaaŋ borata aŋgoŋ komba. 38b Kaeŋ kolooro bora saraŋa eja mubaati, iwaa silianoŋ mono dindiŋa koloowaato, ii mende mubaati, iinoŋ mono kana awaa soro otaawaa. Kiaŋ.

5 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ, “Ome beŋa beŋa,” qagia kaeŋ qamakejuti, ii mamaga laligoju. Sombinoŋ me balonoŋ laligojuti, ii saanoŋ mende mojoŋ. Oŋanoŋ omejiilaŋ, beŋ ano eja poŋ ii mamaga laligoju.

6 Ii laligojuto, ii kileŋ Anutu motooŋgo iinondeeŋ ananaa beŋnana ano Maŋnana kolooja. Iinoŋ iwoi kuuya mokolooro asugiro. Laaligonana iwaajoŋ laligowombaajoŋ ama nonono laligojoŋ. Kaaŋagadeeŋ Poŋ motooŋgo Jiisas Kraist laligoja. Iinoŋ Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori. Nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonono laligoŋ kotiiŋkejoŋ.

7 Kaeŋ moma laarijonto, ejemba kuuyanoŋ momakooto kaaŋa ii mende meŋ laligoju. Ii qaagoto, tosianoŋ wala tando lopioŋ waegia meŋ moma kotiigitiwaajoŋ ama koi kaaŋanoŋ kaaŋagadeeŋ toroqeŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ iikaaŋa kanoŋ afaaŋgoŋ beŋurugia ii romoŋgoŋ laligoju. Uugianoŋ looloori a kolooro uuwoi ama negi uugia iikanoŋ menjereŋgoŋkeja.

8 Menjereŋgoŋkejato, nenenoŋ nunuama Anutuwaa kosianoŋ mende nonoomakeja. Nene siŋgi laligowoŋati, iikanoŋ tiwitiwilaa mende mokoloowoŋa. Nene neŋ laligowoŋati, qabuŋananaŋoŋ iikanoŋ mende somariiwaa.

9 Ii kileŋ nene kuuya newombaajoŋ afaaŋgojuti, oŋonoŋ mono jeubaba laŋ laligowubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeubaba kaeŋ laligogi tosianoŋ iŋiima uugia looloo-ria kanoŋ boliro kamaaŋ uŋuwabo.

10 Kawaa kania ii kokaeŋ: Giinoŋ momakooto hoŋa meŋ laligoŋ afaaŋgoŋ tando lopioŋ jigoyanoŋ kema rama nembanene nena alaga moŋnoŋ giiro kokaeŋ bimoowaa: Uutanoŋ looloori a kolooro uuwoi anji, iinoŋ kaeŋ giima uutanoŋ waaro afaaŋgoŋ nene tando lopiombaa nanduŋ aaŋa ii neŋ kamaaŋ qenaga.

11 Goo momakootoga hoŋa kanoŋ mono geeŋgaa uumeleeŋ alaga kuuro uuwoi qaganoŋ looloori a koloojiwaajoŋ mono afaaŋgoŋ neŋ kamaaŋ qenaga. Kraistnoŋ iwaajoŋ ama komuroto, nene ii neŋ kaeŋ kamaaŋ qeŋ tiwilaaro mende sokombaa.

12 Tiwilaawaato, uumeleeŋ alaurugia kaeŋ meŋ boliŋ oŋoma uugia looloori a ii qeŋ kondeema siŋgisoŋgo amake-juti, iikaaŋa kanoŋ mono Kraist iyaŋa qotogoŋ siŋgisoŋgo amakeju.

13 Kawaajoŋ niinoŋ nene moŋ newe iikanoŋ uumeleeŋ alana koŋgoro muro kamaaŋ qeŋ siŋgisoŋgo anji eeŋ, niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ nene ii mende toroqeŋ nemaŋa. Niinoŋ alana joloŋgoŋ koŋgoro mumambotiwaajoŋ kaparaŋ koma nanjeŋ. Kiaŋ.

9

Aposol nomaeŋ koloowe sokonaga?

1 Naa kasanoŋ somoŋgoŋ nono solaŋa mende koloowenaga? Oŋonoŋ gosiŋ noŋgi aposol koloojeŋ me qaago? Poŋnana Jiisasnoŋ asugiŋ nono iibe me qaago? Niinoŋ Pombaanoŋ naŋgoŋ gawoŋ mewe oŋo mono gawoŋ iikawaa hoŋa kolooju.

2 Poŋnoŋ aŋo aposol gawoŋ nono iwo nama mewe oŋo uugia meleema noo muŋgeŋ aasona kolooju. Kawaajoŋ tosianoŋ gosiŋ noŋgi aposol mende koloowenagati eeŋ, oŋonoŋ mono kanana iikaaŋa moma yagoju. Ii mono afaaŋgoŋ naŋgoŋ jegi sokombaa.

3 Ejemba tosianoŋ noojoŋ “Aposol mende kolooja,” jeŋ ajoroon gemanoŋ qeqe ama nomakejuto, niinoŋ mono oŋoonoŋ sundu jeŋ iikanoŋ neenaa kanana naŋgoŋ jeŋkejeŋ.

4 Kawaajoŋ gere ano nembanene nonoŋgi neŋauruna yoŋowo meŋ neŋ laligowonaga, iikanoŋ mono soyanoŋ koloonaga.

5 Piito, aposol tosaaŋa ano Poŋ Jiisaswaa kouruta yoŋonoŋ embaurugia momalaarigiawo uŋuama motooŋ kema kaŋkeju. Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iikawaa so ambenagati eeŋ, sili iikanoŋ mono kana waleema qetetaŋgowenaga me qaago? Ii qaago totooŋ.

6 Selewaa laaligoyanoŋ oŋo ejemba geria naŋgoŋ oŋomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noroŋgi eeŋ laligoŋkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianoŋ uuwaa gawoŋ megi tawa oŋoŋgi selegiaa gawoŋ mende meŋkejuto, noroojoŋgadeeŋ mono naŋgonaŋgonara noronaro mokoloowotiwaajoŋ jeju me?

7 Gawmambaa manjaqeqe gawoŋ meŋkejuti, yoŋoonoŋga moŋnoŋ aŋaa laaligoya naŋgoŋ aoŋ meŋkeja me qaago? Wain gawoŋ komomakejuti, yoŋonoŋ kuuya iikawaa hoŋa meŋ neŋkeju me qaago? Kaaŋiadeeŋ bulmakao galeŋ komakejuti, yoŋonoŋ kuuya iikawaa aju apuya neŋkeju me qaago?

8 Qaa ii baloŋ ejemba ananaa momonana iikayadeeŋ mondama otaaŋ mende jejento, Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ Mooseswaa Kana qaanoŋ jeja.

9 *Mooseswaa Kana qaanoŋ Juuda noŋoo gawoŋ meme silinana ii jeŋ asariŋ kokaeŋ oogita eja, “Wiit dumuŋ kota ano kaawoya gosiwombaajoŋ bulmakao ejia wama kaŋ ooŋgi dumuŋ tuuŋ qaganoŋ riiŋ rijijaaŋkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaeŋ wagigi saanoŋ nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ meŋ oro

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18

metogoro qeŋ nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunoŋ kasu bulmakao yoŋoojoŋa majakaka mende moma kaeŋ jeja. Ii qaago.

10 Orowaajoŋ qaagoto, qaa ii mono nonoojoŋ jero eja. Qaa ii nononoŋ kokaeŋ ambombaajoŋ ama oogita eja: Kinoŋnoŋ gawoŋ tetebaro meji, iinoŋ mono hoŋa koloowaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ qaganoŋ gawoŋa meŋkeba. Kaaŋagadeeŋ dumuŋ toŋtonoŋ qeŋ hoŋa ano kaawoya gosiji, iinoŋ mono bakaya meŋ newaatiwaa mamboma gawoŋa meŋkeba.

11 *Nononoŋ uuwaa qaa kota batugianoŋ qosoma kororooŋ laligoniŋ oŋonoŋ laaaligowaa naŋgonaŋgo iwoi mende nonoŋgi gamuyawo kolooŋkeja. Niinoŋ meŋ qeaŋgoŋ oŋombe oŋonoŋ iikawaa kitia meleema noŋgi soyanoŋ koloowaa.

12 Tosianoŋ batugianoŋ uuwaa gawoŋ megi naŋgoŋ oŋoŋgi soyanoŋ kolooji eeŋ, nii mono so ii uuguŋ naŋgoŋ noŋgi sokombaa. Kitia oŋoniŋ iikawaa kitia nonoŋgi so konagato, niinoŋ iikaaŋ ambutiwaajoŋ mende qisiŋ oŋombe. Kraistwaa Oligaa Buŋa qaa seiwaatiwaa kania somoŋgowombotiwaajoŋ mono iwoi nonombutiwaajoŋ mende qisiŋ oŋoniŋ. Qaagoto, nononanodeeŋ mono kaparaŋ koma kotiiŋ lombo kuuya bosima laligoniŋ.

13 *Qaa koi mono romoŋgowu: Jiwowoŋ jigonoŋ gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono jigo iikanoŋa nembanenegia meŋ neŋkeju. Siimoloŋ ooŋ alatawaa gere bolaŋa galeŋ kombutiwaajoŋ kuuŋ oŋoŋgi nanjuti, iyoŋonoŋ ejemba nene nanduŋgia alatanoŋ aŋgi nene iikawaa kitia tosia ii iikanoŋa buŋa qeŋ aoŋkeju.

14 *Qaa iikawaa so Poŋnoŋ kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoŋ qaa kokaeŋ jero, “Oligaa Buŋa jeŋ seigi ejembanoŋ mobuti, iyoŋonoŋ mono Oligaa Buŋawaa kitia kotiŋ nanduŋ aŋgi laaligogiaa naŋgonaŋgogia mokoloon laligowu.”

15 Niinoŋ saanoŋ qaa iikawaa so romoŋgoŋ uuwaa gawoŋ meŋ tawa nombutiwaajoŋ qisiŋ oŋombenagato, kotiŋ nanduŋ ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Moneŋ ambutiwaa qaa oojeŋi, ii oŋonoŋ kaeŋ ama nombutiwaajoŋ mende oojeŋ. Tawa memambaajoŋ romoŋgowe bimooro koomuwaajoŋ mobe afaaŋgoja. Neenaajoŋ ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseeŋ jejeŋ. Noonoŋ qaa ii moŋnoŋ me moŋnoŋ qewagomambaajoŋ amamaaro laligomaŋa.

16 Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkejeŋi, iikawaajoŋ selena mepeseemambaa so mende koloojeŋ. Niinoŋ Anutuwaa jeŋkooto

* **9:11:** Room 15.27 * **9:13:** Dut 18.1 * **9:14:** Mat 10.10; Luuk 10.7

baatanoŋ laligoŋ ii jeŋ seimambaa so koloojeŋ. Gawoŋ ii mono mesaomambaajoŋ amamaajeŋ. Oligaa Buŋa mende jeŋ seiwenagati eeŋ, iikawaajoŋ lombonoŋ qananoŋ uro niima ilipizi jewutiwaa so koloowenaga.

17 Neenaa siiŋnaajoŋ gawoŋ ii meweeŋgoŋ mewenagati eeŋ, mono saanoŋ tawa nombutiwaajoŋ mambombenaga. Kaento, Anutunoŋ kuuŋ nono neenaa aiŋna mende otaaŋ Buŋaya galeŋ komakejeŋi eeŋ, ii mono Anutunoŋ moma laariŋ noma gawoŋa nono laligojeŋiwaa so meŋkejeŋ.

18 Kaeŋ kolooro naa iwoinoŋ mono tawana kolooŋkeja? Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ ii sewaŋa qaa amakejeŋi, iikanoŋ mono noo tawana kolooŋkeja. Anutunoŋ gawoŋaa kitia nombutiwaajoŋ jeŋ kotoro Buŋa Terenoŋ eji, qaa iikawaa so tawawaajoŋ mende kaparaŋ komakejeŋ.

19 Ejemba moŋnoŋ me moŋnoŋ mende somoŋgoŋ nono saanoŋ neenaa aiŋnoŋ laligowenagato, ii kileŋ neena meŋ kamaaŋ aoŋ laligojeŋ. Ejemba kuuyanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kaeŋ ambutiwaajoŋ ejemba kuuya weleŋgia qeŋ laligojento, seiseiya yoŋonoŋ kileŋ Kraistwaa buŋaya mende koloowutiwaa so kolooju.

20 Juuda yoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ Juuda tani koloon laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma neeno Kana qaa kawaa baatanoŋ mende laligoŋ kileŋ qaa iikawaa gbadonoŋ somoŋgoŋ nonjiwaa tani koloon batugianoŋ laligowe.

21 Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ Kana qaa mende moma laligojeŋiwaa tani koloon laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajoŋ tompiŋ mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanoŋ kema ii teŋ komakejeŋ. Ii kileŋ yoŋoo batugianoŋ Anutuwaa Kana qaa mende mojeŋ tani koloon laligowe. Ejemba seiseiyanoŋ uugia meleembutiwaajoŋ kaeŋ ama laligowe.

22 Momalaarigianoŋ looloria laligojuti, iyoŋonoŋ uugia meleema kotiiwutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma batugianoŋ looloria tani koloon laligowe. Ejemba tosaaŋa naa afaaŋaga kana iinoŋ me iinoŋ uugia meleembutiwaajoŋ ilaaŋ oŋoma ejemba kania kania yoŋoo batugianoŋ tani kania kania ama laligowe.

23 Tani kuuya ii Oligaa Buŋanoŋ seiwaatiwaajoŋ amakejeŋ. Seiro kotumotueyanoŋ neenaa qananoŋ uro neeno kaaŋagadeeŋ oyaŋboyaŋ koloomambaajoŋ ama kaeŋ amakejeŋ.

24 Qaa koi mono romoŋgowu: Kuu aambaa kambaŋanoŋ kuuya yoŋonoŋ haamo ambutiwaajoŋ esuŋgia meŋ kululuuŋ kemakejuto, motooŋgo moŋnoŋ mono haamo ama tawa mewaa. Oŋo mono motooŋgo iikawaa so bobogariŋ kema tawa mewombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbiliŋ laligowu.

25 Ejemba aaŋgolenoŋ haamo ambombaajoŋ kemakejuti, iyoŋonoŋ mono kuuyanoŋ iyaŋgia tororo galeŋ koma aowombaajoŋ koma gbiliŋkeju. Yoŋonoŋ kasasoroŋ juquma gororoŋgowaati, iikayadeeŋ mewombaajoŋ kaparaŋ komakejuto, nononoŋ ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajoŋ kaparaŋ komakejoŋ.

26 Kawaajoŋ niinoŋ lansaŋ kema koma kaŋ koma mende bobogariŋ kemakejeŋ. Borona kuma manja lansaŋ mende qeŋkejento, kuu aaŋ alauruna haamo ama oŋomambaajoŋ mono dindiŋagadeeŋ tororo qeŋkejeŋ.

27 Niinoŋ ejemba tosaaŋa Buŋa qaanoŋ uugia kuuŋ laligowe tegoro Anutunoŋ mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajoŋ mono neenaa sele busuna mindiŋgoŋ tororo koma gbiliŋ galeŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

10

Israel wala laligogiti, iyoŋoonoŋ galeŋ meme qaa

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Israel nonoo ambosakonananoŋ Mooseswaa gematanoŋ otaaŋ kagi iwoi kolooroti, iika-waajoŋ poumapou laligowubo. Kawaajoŋ Israel nonoo kananana kokaeŋ toroqeŋ oomaŋa: Yoŋonoŋ kuuya koosu baatanoŋ kaŋ laligoŋ Kowe Osoga kotogi yoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende tiwilaaro.

2 Anutunoŋ oomuluya koosunoŋ ano kowenoŋ ano ii kotoŋ kaŋ kuuyanoŋ uugia meleema Mooseswaanoŋ kanageso koloogi.

3 *Kaeŋ kolooŋ kuuya yoŋonoŋ uuwaa nene iikayadeeŋ mokoloon neŋ laligogi.

4 *Kaaŋagadeeŋ kuuya yoŋonoŋ uuwaa apuya iikayadeeŋ mokoloon neŋ laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata moŋnoŋ oŋotaaŋ kanagianoŋ karoti, mono iikanoŋa mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya.

5 *Kaeŋ laligogito, ii kileŋ Anutunoŋ kanageso hoŋa yoŋoojoŋa uukorisoro mende moma laligoro baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ tiwilaagi qamogianoŋ qeqelalaŋ eŋ gisaagi.

---

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35 * **10:4:** Eks 17.6; Jaŋ 20.11 * **10:5:** Jaŋ 14.29-30

6 *Kaeŋ kolooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunoŋ mono sare ii nonoojoŋ ama ano galeŋ meme qaananaga kokaeŋ kolooja: Yoŋonoŋ uugia mende galeŋ koma bologa mewombaajoŋ koposoŋgogiti, nononoŋ mono iikawaa so ama tiwilaawombo.
7 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ laligogiti, oŋonoŋ mono iikawaa so ama laligowubo. Yoŋoojoŋ Buŋa Terenoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, "Kanageso yoŋonoŋ neŋ korisoro ama ajoroon ragi uugianoŋ waaro iikanoŋ meleema gejajojombaŋ kokaeŋ kolooro: Yoŋonoŋ rii gbawe oroŋ apu kotiga neŋ serowiliŋ laŋ aŋgi." Qaa kaeŋ eja.
8 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ serowiliŋ aŋgi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaajoŋ ama ejemba 23,000 kawaa so weeŋ motooŋgowaa uutanoŋ komuŋ kamaagi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so serowiliŋ ambombo.
9 *Kaaŋagadeeŋ Israel yoŋoonoŋga tosianoŋ Poŋ iijoŋgogi mokoleŋ yoŋonoŋ iŋigi komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so Poŋ iijoŋgo wombo.
10 *Yoŋoonoŋga tosianoŋ galeŋurugia ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ ama gema uŋuŋ laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanoŋ mono uŋuro komugi. Nononoŋ mono tosaaŋa yoŋoo so ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ laŋ ama laligowombo.
11 Kaeŋ kolooŋ oŋonoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooja. Namonoŋ laaligowaa kambaŋ tetegoyanoŋ kaŋ kuuŋ nonono laligojoŋi, sundu ii mono nonoojoŋ ama oogi galeŋ meme qaananaga kolooja.
12 Kawaajoŋ nama kotiimambaajoŋ jejaŋi, gii mono kamaaŋ guwabotiwaajoŋ ama galeŋ meŋ aoŋ laligowa.
13 Aŋgobato qagianoŋ umakejuti, iikayadeeŋ mono baloŋ ejemba kuuya nonoo qanananoŋ umakeju. Aŋgobato tania moŋ mokoloowuyaga, iikanoŋ esuŋgianoŋ mende sokombaatiwaajoŋ kamaawuyagato, Anutunoŋ qaaya somoŋgorotiwaa so ii pondaŋ otaaŋ amakeja. Iinoŋ aŋgobato Toya aŋgoŋ kono aŋgobato esuŋgia mende sokombaatiwaa so ii ama oŋomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ aŋgobato mogi Anutunoŋ esuŋa oŋoma iikaaŋa kanoŋ oloŋ kombombaa kana kaaŋagadeeŋ meleuŋ oŋono kolooŋkeja. Kawaajoŋ oŋonoŋ balombaa aŋgobatoya iikanoŋ saanoŋ kotiiŋ haamo ambutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

Tando lopiombaa lombaŋ ano Pombaa samoŋ kowoga

* **10:6:** Jaŋ 11.4 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jaŋ 25.1-18 * **10:9:** Jaŋ 21.5-6 * **10:10:** Jaŋ 16.41-49

14 Kawaajoŋ wombo alauruna, tosianoŋ tando lopioŋ
waegia meŋ mepeseeŋ oŋomakejuto, oŋonoŋ ii kok koma
mesaowu.
15 Niinoŋ momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa
so qaa jemaŋati, ii mono oŋoaŋgio gosiŋ iikawaa hoŋa
mokoloowu.
16 *"Pombaanoŋ samoŋ newoŋa," kaeŋ jeŋ kotumotue-
waa qambiwaajoŋ Anutu daŋgiseŋ jeŋ qama kooliŋ qambi
iikanoŋa neŋkejoŋi, iikanoŋ mono Kraistwaanoŋ toroqeŋ
saya neŋkejoŋ. Bered motoŋ iikanoŋa neŋkejoŋi, iikanoŋ
mono Kraistwaanoŋ toroqeŋ busuya neŋkejoŋ. Iikawaajoŋ
mono duduuwubo.
17 Kuuya nononoŋ bered motooŋgo iikanoŋa neŋkejoŋ.
Bered ii motooŋgo koloojiwaajoŋ ama mamaga nononoŋ
Kraistwaa hoŋa motooŋgo koloojoŋ.
18 *Oŋo mono Israel kanagesowaa laaligoya romoŋgowu.
Ejemba siimoloŋ oowutiwaajoŋ nene aŋgi tosianoŋ iikawaa
kitia neŋkejuti, iyoŋonoŋ alatanoŋ toroqeŋ gawoŋa Anu-
tuwaajoŋ meŋkeju.
19 Qaa iikawaa kania hoŋa ii mono nomaeŋ jewenaga?
Tando lopioŋ oŋoojoŋ bao qegi saya kamaaro siimoloŋ
ooŋkejuti, iikanoŋ hoŋawo koloojiwaajoŋ jeja me qaago?
Tando lopioŋ ii hoŋa koloojutiwaajoŋ jeja me qaago? Qaa
kawaa kania ii nomaeŋ?
20 *Tando lopioŋ ii hoŋa qaagoto, uumeleembaa gadokopa
yoŋonoŋ kileŋ siimoloŋgia omejiilaŋ yoŋoojoŋ ooŋkeju. Ii
Anutuwaajoŋ qaago. Niinoŋ oŋo ome yoŋowo toroqeŋ
laligowubotiwaajoŋ majakaka mojeŋ.
21 Oŋo Pombaa qambinoŋga ano omejiilaŋ yoŋoo qambi-
noŋga ororoŋ newombaajoŋ amamaawuya. Kaaŋagadeeŋ
Pombaa nene duŋ ano omejiilaŋ yoŋoonoŋ nene duŋ ii
ororoŋ toroqewombaajoŋ amamaawuya.
22 *Nanamemeŋ kaaŋanoŋ mono Pombaa uuta mero
boliro iriŋa soombaatiwaajoŋ mojoŋ me? Ku-usunananoŋ
mono Poŋ uuguŋ uma laligojoŋ me?

Nononana ainana mesaoŋ Poŋ mepeseewoŋa.

23 *Tosianoŋ kokaeŋ jeŋkeju, "Nono saanoŋ nononana jaa-
jaa ainana otaaŋ iwoi kuuya amakeboŋa." Qaa ii hoŋagato,
nanamemeŋ kuuya kanoŋ mono mende ilaaŋ nonomake-
baa. "Nono saanoŋ nononana jaajaa ainana otaaŋ iwoi
kuuya amakeboŋa," kaeŋ jeŋkejuto, nanamemeŋ kuuyanoŋ
mono uunana mende naŋgoŋ meŋ kotiiŋ nonomakebaa.

---

* **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:** Lew 7.6
* **10:20:** Dut 32.17 * **10:22:** Dut 32.21 * **10:23:** 1 Kor 6.12

24 Moŋnoŋ moŋ iyaŋaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ
qeaŋgomambaajoŋ kaparaŋ kombaboto, alaurutanoŋ
qeaŋgowutiwaajoŋ kaparaŋ kono sokombaa.

25 Oro ii me ii maaketnoŋ ama qetegoŋ nene mirinoŋ
(sii mirinoŋ) sewaŋa mewutiwaajoŋ amakejuti, ii mono
uuwoi mesaoŋ neŋkebu. Orowaajoŋ ama uugianoŋ men-
jereŋgowabotiwaa qisiqisia moŋ mono mende ambu. Qaago!
26 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja,
"Baloŋ ano iwoi kuuya kanoŋ eji, ii Pombaa buŋaga kolooja."

27 Moŋ Kraist mende moma laariji, iinoŋ oŋoono iwaanoŋ
kembombaajoŋ moma kema ragi nembanene ii me ii jaa-
gianoŋ ama oŋombuti, ii mono uuwoi mesaoŋ newu. Ne-
newaajoŋ ama uugianoŋ menjereŋgowabotiwaa qisiqisia ii
mono mende ambu. Qaago!
28 Oŋoaŋgiaajoŋ qaagoto, "Nene koi tando lopioŋ yoŋoo
nanduŋ aaŋa kolooja," moŋnoŋ kaeŋ iŋijoroti eeŋ, ii
iŋijoroti, iwaa uutanoŋ boliwabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ
aoŋ mende newu.

29 Geeŋgaa uuganoŋ menjereŋgowabotiwaajoŋ mende je-
jento, alagaa uutanoŋ boliwabotiwaajoŋ ii jejeŋ. Niinoŋ
neenaa aiŋnoŋ iwoi ambe alanaa uutanoŋ boliro gosiŋ noma
Anutunoŋ qaana jeŋ tegoŋ kitia meleema nombabo. Eeŋ
kaeŋ mendeema aoniŋ jawo kolooro mende sokonja.
30 Niinoŋ ejemba yoŋowo toroqeŋ rama nenegiaajoŋ
"Anutu daŋgiseŋ!" jeŋ oro nemaŋati, tosianoŋ iikaaŋ ambe
niima iikawaajoŋ gema nugi mende sokombaa. Orowaajoŋ
Anutu mepeseejeŋi, iikawaajoŋ mono qaa tokoroŋkota jeŋ
noŋgi mende sokonja.

31 Kawaajoŋ nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii
kuuya mono Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ ama
amakebu.
32 Iwoi moŋ mende aŋgi mombaa uutanoŋ iikawaajoŋ
boliro momalaarianoŋ zololoŋgoŋ kamaawabo. Juuda me
kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanoŋ kanageso yoŋoo
batugianoŋ mombaa uutanoŋ mono oŋoojoŋ ama boliwabo.
33 Niinoŋ kaaŋagadeeŋ iwoi kuuya amakejeŋi, iikanoŋ
mono ejemba korebore uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ ka-
paraŋ koma laligojeŋ. Neenodeeŋ qeaŋgomambaajoŋ mende
nanjento, ejemba seiseiyanoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ janjariŋ
riiwe mombo letoma Siwewaa buŋa koloowutiwaajoŋ ka-
paraŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

---

* **10:26:** Ond 24.1

11

1 *Niinoŋ Kraistwaa sili kaaŋa amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina otaaŋ laligowu. Kiaŋ.

Emba oŋonoŋ mono waŋgia esuuŋ Poŋ mepeseewu.

2 Niinoŋ iwoi kuuya amakejeŋi, oŋo iikanoŋ romoŋgoŋ nomakejutiwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ oŋonjeŋ. Oŋo kuma oŋombetiwaa so qaana teŋ koma otaaŋkejuti, iikawaajoŋ mono mepeseeŋ oŋonjeŋ.

3 Niinoŋ oŋo qaa koi moma kotowutiwaajoŋ mojeŋ: Kraistnoŋ eja kuuya nonoo waŋnana kolooja. Ejanoŋ embawaa waŋa kolooja ano Anutunoŋ Kraistwaa waŋa kolooja.

4 Kawaajoŋ eja oŋo mono waŋkougia qetegoŋ qama kooliŋ Anutuwaa qaa jegi sokombaa. Eja kuuyanoŋ waŋgia turuŋ qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asarijuti, Anutunoŋ mono iyoŋoo momogiaajoŋ moro gamuyawo kolooro iyaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋkeju.

5 Kaento, emba moŋnoŋ waŋa mende esuuŋ qenjaaro ajoajoroonoŋ qama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jeŋ asariji, iinoŋ mono loya waŋ kolooji, ii gamu qeŋ muŋ iyaŋa meŋ kamaaŋ aowaa. Kaeŋ ama waŋ juya kuuya motogi asuganoŋ eeŋ laligowaatiwaa so koloowaa.

6 Embanoŋ waŋa mende esuuji eeŋ, iinoŋ mono waŋ juya kaaŋagadeeŋ jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanoŋ waŋ juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajoŋ mono waŋa esuuŋ laligoro sokombaa.

7 *Embanoŋ loyaa akadamuya koloojato, ejanoŋ Anutuwaa uŋauŋaya ano akadamuya kolooja. Kawaajoŋ ejanoŋ mono waŋa mende esuuro sokombaa.

8 *Ii kokaembaajoŋ: Waladeeŋ ejanoŋ embanoŋga mende kolooroto, embanoŋ ejawaanoŋa kolooro.

9 Anutunoŋ eja ii embawaajoŋ qaagoto, emba ii ejawaajoŋ mokolooro laligoju.

10 Kania kawaajoŋ ama embanoŋ mono ku-usuŋ baatanoŋ laaligowaa aiweseya ii waŋa esuuŋ laligoro sokombaa. Kaeŋ kolooro Siwe gajoba yoŋonoŋ godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

11 Kaeŋ sokombaato, Pombo qokotaaŋ laligoniŋ embanoŋ mono ejawaa qaaya mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende laligowa. Ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embawaa qaaya mende uuguŋ aŋaa aiŋanoŋ laŋ mende laligowa.

12 Embanoŋ ejawaa siitanoŋga kolooro kawaa so ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embawaa goroŋ uutanoŋga koloon laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

---

* **11:1:** 1 Kor 4.16; Fil 3.17 * **11:7:** Jen 1.26-27 * **11:8:** Jen 2.18-23

13 Kawaajoŋ embanoŋ waŋa mende esuuŋ Anutu qama
kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii mono oŋoaŋgio gosiŋ
somoŋgowu.
14 Anutunoŋ ejemba mokoloon nonoma balonoŋ motooŋ
laaligo areŋgoroti, areŋ ii iima gosiŋ sili koi kaaŋa mono
moma asarijoŋ me qaago? Ejanoŋ waŋ juya mende motoro
koriji eeŋ, iikanoŋ mono gamu qeŋ aoja.
15 Anutunoŋ embawaa waŋ juya koriga ii esuya
koloowaatiwaajoŋ muro laligoja. Kawaajoŋ embanoŋ waŋ
juya mende motoro koriji eeŋ, iikanoŋ mono akadamuya
koloon muja.
16 Moŋnoŋ qaa kawaajoŋ niinoŋgiinoŋ amambaajoŋ moji
eeŋ, niinoŋ iikawaajoŋ qaa motooŋgo kokaeŋ jemaŋa: Anu-
tuwaanoŋ kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaa-
joŋ ajoroonkejuti, iyoŋonoŋ mono nonowo uumotooŋgo ama
sili iikayadeeŋ otaaŋ sili tosaaŋa togoŋkeju. Kiaŋ.

Pombaa samoŋ toroya newutiwaa silia
Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

17 Oŋo uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajoroon kanoŋ mende
qeaŋgoŋkejuto, mono toroqeŋ kileqileeŋkeju. Kawaajoŋ
niinoŋ mende mepeseeŋ oŋonjento, areŋ ama jeŋ kotoŋ
oŋonjeŋ.
18 Qaa mutuya moŋ gejananoŋ kemero kokaeŋ mobe,
“Oŋo uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroonoŋ ajoroonkejuti,
iikanoŋ mono batugianoŋ aŋgowowo amakeju.” Qaa ii jegi
moma bakayagadeeŋ hoŋa kolooji, iikaeŋ moma laarijeŋ.
19 Batugianoŋ deema tuuŋ busubuusu aŋgi Anutunoŋ
iŋiiro daeŋ oŋonoŋ momalaariwaa aŋgotetenoŋ nama koti-
iwu ano daeŋ oŋonoŋ mende sokombuti, qaa iikanoŋ mono
asuganoŋ kolooŋkeja. Iikawaajoŋ uuwoi mende mojeŋ.
20 Uumeleeŋ ajoajoroonoŋ ajoroonkejuti, iikanoŋ mono
Pombaa samoŋ kowoga newombaa silia mende otaaŋkeju.
21 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Samoŋ kowoga neŋkejuti,
iikanoŋ ororoŋ qaagoto, aŋa aŋa nenegia meŋ kanaiŋ laŋ
negi tegoro tosianoŋ toroqeŋ wosogia iŋiro tosianoŋ apu
kotiga mamaga neŋ eŋkalololoŋ kolooju.
22 Ee mirigia eŋ oŋonja me qaago? Iikanoŋ saanoŋ nene
ano apu newu. Anutuwaa uumeleeŋ kanageso jejewili ama
oŋombombaajoŋ moju me ejemba wanaya nembanenegia
qaa ii meŋ kamaaŋ oŋombombaajoŋ moju me? Kawaajoŋ
niinoŋ oŋo mepeseeŋ oŋomaŋiwaajoŋ moju me? Kaeŋ qaago
totooŋ. Mono nomaeŋ jeŋ oŋombe sokonaga?
23 Poŋnoŋ qaa nonoti, niinoŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii
mobutiwaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Poŋ Jiisas memelolo meŋ
mugi gomantiiŋa kanoŋ bered mero.

24 Ii meŋ kotuegoŋ daŋgiseŋ jeŋ motoŋ kokaeŋ jero, “Koi
neenaa busunaga. Ii oŋoojoŋ ama togoŋ oŋonjeŋ. Ii neŋ
mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”
25 *Kaeŋ jero negi tegoro kaaŋiadeeŋ qambi meŋ kokaeŋ
jero, “Qambi koi mono soomoŋgo gbilia kolooja. Noo sana
koi kanoŋ mono Anutuwaa soomoŋgoya meŋ kotiiro ewaa.
Ii neŋkebutiwaa so mono nii romoŋgoŋ noma laligowu.”
26 Bered ano qambi iikanoŋa neŋkebuti, iikanoŋ mono
kambaŋ so Poŋnoŋ komuroti, iikawaa buŋaya meŋ asariŋ
laligoŋ ugi eleema karo tegowaa.
27 Kawaajoŋ moŋnoŋ bered me Pombaa qambi iikanoŋa
arambaraŋ qaganoŋ neji, iinoŋ mono Pombaa busuya ano
saya meŋ kamaaŋ ama siŋgisoŋgoyawo kolooja.
28 Kawaajoŋ ejemba nononoŋ ananaa uunanaa kania
gosiŋgo mono bered ano qambi iikanoŋa neniŋ sokombaa.
29 Moŋnoŋ Pombaa busuya ano saya mende goda qeŋ
nembanene tooŋ kaaŋa laŋ neji, Poŋnoŋ mono iwaa qaaya
jeŋ tegoro lombo qaganoŋ ubaa.
30 Laŋ neŋ laligogitiwaajoŋ ama ejemba seiseiyanoŋ batu-
gianoŋ looriŋ ji mokoloogi mamaganoŋ goroŋ qeŋ komud-
aborogi.
31 Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati
eeŋ, Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoro lombo mende
mokoloowoŋa.
32 Ii mende mokoloowoŋato, Poŋnoŋ qaanana gosiŋ jeŋ
tegoŋ kaeŋ mono kambaŋ kokaamba mindiŋgoŋ nono-
makeja. Kanageŋ jeŋ tegoŋ nonono ejemba uugia mende
meleeŋgiti, iyoŋowo ororoŋ gere sianoŋ kemebombotiwaa-
joŋ mono mindiŋgoŋ nonomakeja.
33 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, nene newombaajoŋ
ajorooŋkebuti, iikanoŋ mono oŋoaŋgiaajoŋ mamboma aoŋ
ororoŋ neŋkebu.
34 Moŋnoŋ wosoya kiji eeŋ, iinoŋ mono iyaŋaa mirinoŋ
nembaneneya newa. Ajoroon laŋ negi Anutunoŋ iŋiima
qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ ii jejeŋ.
Qaa tosaaŋa oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ jeŋ kotoŋ
oŋomaŋa. Kiaŋ.

12

Gawoŋ memewaa momo kaleŋ yoŋoo kanagia

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Uŋa Toroyaa momo
kaleŋa kaleŋa iikawaa qaawaajoŋ poumapou laligowuboti-
waajoŋ mojeŋ.

* **11:25:** Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

2 Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambaŋ iikanoŋ iinoŋ
me iinoŋ horoŋ oŋoma uŋuano tando lopioŋ omaya waegia
meŋ mepeseeŋ laligogi. Kaeŋ me kaeŋ jeŋ jinjauŋ kema laŋ
laligogiti, ii saanoŋ moju.
3 Kawaajoŋ oŋo qaa koi mobutiwaajoŋ jejeŋ: Anutuwaa
Uŋayanoŋ moŋ sololooro "Jiisas qasuaajeŋ," qaa ii jemam-
baajoŋ osiwaa. Kaaŋagadeeŋ Uŋa Toroyanoŋ eja me emba
moŋ mende sololooŋ muji eeŋ, iinoŋ mono "Jiisasnoŋ Poŋna
koloon nonja," qaa ii jemambaajoŋ amamaawaa.
4 *Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii kania kania koloo-
juto, Uŋa Toroya iinoŋ mono motooŋgo kolooja.
5 Uumeleeŋ kanageso weleŋ qeŋ oŋombombaajoŋ gawoŋ
kania kania meŋkejonto, Poŋnoŋ mono motooŋgo kolooja.
6 Weleŋ qeŋ oŋombombaajoŋ Anutunoŋ ku-usuŋa ku-
uya nonoojoŋ mendeema nonono afaaŋgoŋ kotiiŋ gawoŋ
meniŋ hoŋa kania kania kolooŋkeja. Hoŋa kuuya ii Anu-
tuwaanoŋga kaŋkejato, Anutunoŋ mono motooŋgo kolooja.
7 Uŋa Toroyanoŋ kanageso uunana naŋgoro kotiiwom-
baajoŋ moma gawoŋ memewaa momo kaleŋa ninisaano
hoŋanoŋ mono motomotooŋ nonoonoŋ kokaeŋ me kokaeŋ
kolooŋkeja:
8 Uŋa Toroyanoŋ mombaa uutanoŋ kemeŋ Anutu nemuŋ
koma muŋ momakooto qaa jejewaa kaleŋa muja. Uŋa
motooŋgo iikanondeeŋ mono moŋ sololooro momo qaita
moŋ moma yagojiwaa kaleŋa buŋa qeŋ aoja.
9 Moŋnoŋ Uŋa motooŋgo ii qokotaaŋ momalaariwaa
kaleŋa buŋa qeŋ aoja. Toroqeŋ moŋnoŋ Uŋa Toroya iikanon-
deeŋ qokotaaŋ meŋ qeeaŋgowaa kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ
aoja.
10 Mombaajoŋ aŋgoleto memewaa esuŋa muja. Mombaa-
joŋ Anutuwaa gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa muja. Mom-
baajoŋ uŋa ano ome mendeembombaa kaleŋa muro uŋa
awaanoŋ me omejiilaŋ moŋnoŋ sololooro laligoji, ii saanoŋ
gosiŋkeja. Mombaajoŋ qaaya qaaya qaita moŋ jejewaa
kaleŋa muja. Toroqeŋ moŋnoŋ qaa qaita moŋ jero mombaa-
joŋ ii meleembaatiwaa kaleŋa muja.
11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ kuuya ii Uŋa Toroy-
amotooŋgo iikanondeeŋ mono sololooŋ moro sokonjiwaa so
mendeeno kuuya nononoŋ aŋa aŋa buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ.
Kiaŋ.

Kraistwaa selia motooŋgoto, kitiuruta mamaga.

12 *Sele busunana motooŋgo koloojato, kileŋ iikawaa uu-
tanoŋ sele kitiuruta ii mamaga kolooju. Kitia kuuya ii

* **12:4:** Room 12.6-8 * **12:12:** Room 12.4-5

mamaga koloojuto, kileŋ ii mindiriŋ sele busu motooŋgo kolooju. Kraistwaa selianoŋ kaaŋagadeeŋ mono iikawaa so kolooja.

13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Uŋa motooŋgonoŋ mono kuuya nono sololooŋ koma konjoratiŋ kanoŋ mulu meŋ nonono Kraistwaa sele busu motooŋgo koloojoŋ. Nono Juuda me kantri tosiaa toya laligojoŋi, ananaa gawonana meŋkejoŋi me tonana eeŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, ii kileŋ kuuya nono mono Uŋa iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoniŋ uunananoŋ kemero moma mujoŋ.

14 Sele busunananoŋ mono sele kitia motooŋgowaa so mende koloojato, iikawaa uutanoŋ kitiuruta mamaga kolooju.

15 Kanananananoŋ kokaeŋ jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqeŋ laligojeŋ.” Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ aŋodeeŋ mende laligonaga.

16 Gejanananoŋ kokaeŋ jenaga, “Nii jaaga qaago. Kawaajoŋ sele busu mende toroqeŋ laligojeŋ.” Kaeŋ jenagati eeŋ, iikawaajoŋ mono kileŋ sele busu mesaoŋ aŋodeeŋ mende laligonaga.

17 Selenananoŋ kuuya jaa koloonagati eeŋ, qaa momowaa gejanananoŋ mono daeŋ ranaga? Kaaŋagadeeŋ jumuŋanoŋ geja koloonaga, iikaya moroŋ momowaa sewanananoŋ mono daeŋ ranaga?

18 Aŋa aŋa qaagoto, Anutunoŋ sele busu kiti motomotooŋ ii areŋgoŋ moro sokonjiwaa so mindiriŋ oŋono sele busu motooŋgo kolooju.

19 Sele kiti kuuya ii kiti motooŋgo koloowuyagati eeŋ, mono nomaeŋ sele busu motooŋgo koloonaga?

20 Kaeŋ qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunoŋ motooŋgo kolooja.

21 Kawaajoŋ jaanoŋ borowaajoŋ kokaeŋ jemambaajoŋ amamaaja, “Nii goojoŋ mende amamaajeŋ.” Kaaŋagadeeŋ waŋnoŋ kanawaajoŋ “Nii goojoŋ mende amamaajeŋ,” kaeŋ jemambaajoŋ amamaaja.

22 Simbiriŋsambaraŋ qaagoto, sele kitinana moniŋ looloo-ria koloojuti, iyoŋonoŋ qaoŋgi jaawo laligowombaajoŋ amamaawoŋa.

23 Sele kitinana moniŋ qabuŋagia kamakamaata koloojuti, ii mono esuuniŋ qabuŋagiawo kolooju. Sele kitinana moniŋ gamugiawo koloojuti, ii mono tororo esuuniŋ ejemba jaagianoŋ sokonja.

24 Sele kitinana asuganoŋ qendeembombaajoŋ gamu mende mojoŋi, ii mende esuuniŋ sokonja. Kaeŋ amakejonto,

Anutunoŋ sele kitia kitia mindiriŋ somoŋgoŋ oŋoma kitia omaya ii qabuŋa somata muro ororoŋ kolooju.
25 Sele busu kiti yoŋonoŋ batugianoŋ juma aŋgowowo meŋ aowuboto, tani motooŋgo kalaŋ koma aowutiwaajoŋ mono areŋgoro ororoŋ kolooju.
26 Sele busu kitia moŋnoŋ siimbobolo moji, tosaaŋa kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia moŋnoŋ qabuŋa mokolooji, tosaaŋa kuuya mono iwo aisooŋkeju.
27 Oŋonoŋ Kraistwaa sele busuya kolooju ano motomotooŋ oŋonoŋ mono iwaa sele kitiuruta kolooju.
28 *Kawaa so Anutunoŋ ama oŋono uumeleeŋ kanagesowaa gawoŋ kokaeŋ meŋkeju: Wala tosaaŋa kuuŋ oŋono wasiwasi eja aposol kolooju. Kawaa gematanoŋ tuuŋ woiya kuuŋ oŋono gejatootoo ejemba kolooju. Tuuŋ karooŋa yoŋonoŋ boi qaqazu kolooju. Kawaa gematanoŋ tosianoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ momo kaleŋ oŋono jia jia meŋ qeaŋgoŋkeju. Tosianoŋ afaaŋgoŋ kotiiŋ tosaaŋa ala ilailaa ama oŋomakeju. Tosaaŋa yoŋoojoŋ kaleŋ oŋono galeŋkoŋkoŋ gawoŋ meŋkeju. Tosianoŋ qaa qaita moŋ jeŋkeju.
29 Kuuya oŋonoŋ wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi totooŋ! Kuuya oŋonoŋ gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya oŋonoŋ boi qaqazu kolooju me qaago? Kuuya oŋonoŋ aŋgoleto meme ejemba kolooju me qaago?
30 Ji meŋ qeaŋgowombaa momo kaleŋa kaleŋa ii kuuya oŋoonoŋ eja me qaago? Kuuya oŋonoŋ qaa qaita moŋ mende jeŋkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita moŋ jegi oŋo kuuya ii meleembombaajoŋ afaaŋgoju me qaago?
31 Oŋonoŋ mono gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa awaa soro ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ awelegoŋkebu. Kaeŋ awelegogi niinoŋ kana awaa soro qendeema iikawaa momo kaleŋa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa:

13

Uunoŋ jopagoŋ aoaowaa kaleŋa

1 Niinoŋ ejemba ano Siwe gajoba yoŋoo qaaya qaaya qaita moŋ kanoŋ qaa jeŋ laligowenagato, uujopananoŋ mende kolooji eeŋ, mono kileŋ kokaeŋ koloowenaga: Goŋ qegi goŋgoŋ qaro aŋgotomaŋa momakejoŋi me goubire utugogi kiŋqororoŋ qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.
2 *Gejatootoo qaa jejewaa momo kaleŋa eŋ nono qaa aasaŋgoya kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eeŋ, iikanoŋ mono soyanoŋ kolooja me

* **12:28:** Ef 4.11 * **13:2:** Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

qaago? Ii kileŋ uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiro iikaaŋa mono iwoi omayagadeeŋ koloon eeŋ totooŋ laligowenaga. Momalaari kotiga totooŋ mokoloon kawaa qaganoŋ baaŋaa Toya jeŋ kotowe saanoŋ teŋ koma baaŋa qetegoŋ moŋgeŋ anagato, uujopana mende asugiji eeŋ, iikanoŋ kileŋ mono iwoi omayagadeeŋ koloon eeŋ totooŋ laligowenaga.

3 Esuhinana kuuya ejemba wanaya yoŋoojoŋ mendeema oŋombenaga ano sele busuna tosia yoŋonoŋ oogi jewaatiwaajoŋ togoŋ oŋombenagato, uujopanaa hoŋanoŋ mende asugiji eeŋ, iikanoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nombaa.

4 Moŋnoŋ alia uutanoŋ jopagoji, iinoŋ mono uugereya qaa uubonjoŋ qaganoŋ ala ama muŋkeja. Goroŋkiki mende moma iwoiyaajoŋ mende koposoŋgoŋkeja. Selia mende meŋ uma jaba-arambaraŋ mende laligoja.

5 Nanamemeŋanoŋ alia horoŋ ureeŋ mende ama uuta mende meŋ boliŋkeja. Iyaŋa qeaŋgomambaajondeeŋ mende kaparaŋ komakeja. Uuqeqe ama mugi uu uugere uulaŋawo mende amakeja. Meŋ boliŋ mugi siimbobolo moroti, ii mende romoŋgoŋ mesaoŋkeja.

6 Tosianoŋ bologa anjuti, iikawaajoŋ mende aisoojato, qaa hoŋa otaaŋkejuti, mono iyoŋowo motooŋ aisooŋkeja.

7 Kambaŋ so alia sopa somoŋgoŋ kooroŋanoŋ nama kotiiŋ moma laariŋ muŋkeja. Kaeŋ me kaeŋ kolooro Anutuwaa jejeromoŋromoŋ ama mamboma awasaŋkaka nama siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋkeja.

8 Uujopa nanamemeŋ ii kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jeŋ qaaya qaaya qaita moŋ jeŋkejuti, iikanoŋ qaombaa ano momo qaita moŋ iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ omaya koloon tegowaa.

9 Momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagoŋkejoŋ ano gejatootoo qaa ii bakasasaŋ jeŋkejoŋ.

10 Bakasasaŋ amakejonto, Anutuwaa kaleŋa kaleŋa akadamugiawo koloowuti, kambaŋ iikanoŋ bakasasaŋ laaligonananoŋ mono qaono oyaŋboyaŋ siiseweweya qaa laligowoŋa.

11 Niinoŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanoŋ naamade qaa jeŋ laligowe. Uumomonanoŋ naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosiŋ romoŋgoŋ laligowe. Eja somata koloon kanoŋ naamade nanamemeŋ ii mesaoŋ gema qewe.

12 Kawaa so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamuya ii saanoŋ mende iimakejoŋ. Ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iima bimbimgoŋ tania tororo mende moma eeŋ romoŋgoŋkejoŋ. Kaeŋ romoŋgoŋkejonto, kanageŋ Anutuwo jaasewaŋ qeŋ aoŋ iima sororogowoŋa. Kambaŋ kokaamba momo qaita moŋ ii bakasasaŋ moma yagojento, kambaŋ iikanoŋ ii mono

kuuya moma yagodaboro maŋa. Anutunoŋ nii moma komuŋ nonji, niinoŋ iikawaa so iwaa kania moma komudaboro maŋa.

13 Qaa koi jeŋ kotiijoŋ: Kaleŋ karooŋ momalaari, jejeromoŋromoŋ ano uujopa ii kotiiŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemeŋ iikanoŋ mono batugianoŋ uuta kolooja. Kiaŋ.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa kaleŋa

1 Uujopawaa kania mono otaaŋ laligowu ano gawoŋ memewaa momo kaleŋ kania kania ii mono buŋa qeŋ aowombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Iikanoŋ awaato, gejatootoo qaa jejewaa kaleŋa mewombaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu.

2 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeji, iinoŋ ejemba nonoojoŋ qaagoto, mono Anutuwaajoŋadeeŋ ii jeŋkeja. Uŋa Toroyanoŋ sololooro qaa aasaŋgoya asugiro jeŋkejiwaajoŋ tosaaŋa nononoŋ qaa ii mende moma asariŋ muŋkejoŋ. Mono iyaŋa siri ilaaŋ aoŋkeja.

3 Tompiŋ laligojonto, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ejemba uunana meŋ kotiiŋ naŋgoŋ uluŋkoleŋ ama nonomambaajoŋ ama qaa jeŋkeja.

4 Moŋnoŋ qaa qaita moŋ jeŋ iikanoŋ iyaŋaa uuta meagoŋ kotikotii mokolooŋkejato, gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono uumeleeŋ kanageso kuuya uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonomakeja.

5 Oŋo kuuyanoŋ qaa qaita moŋ jewutiwaajoŋ mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma mamaga mojeŋ. Gejatootoo qaa jeŋkeji, iinoŋ mono qaa qaita moŋ jeŋkeji, ii uuguja. Qaa qaita moŋ jeŋ ii iikanondeeŋ ananaa qaanoŋ meleenji, iikaaŋa mono ororoŋ koloojao. Kaeŋ kolooro qaayanoŋ mono uumeleeŋ kanageso uunana meagoŋ meŋ kotiiŋ nonono sokonja.

6 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaaya qaaya qaita moŋ jewenaga, iikanoŋ mono nomaeŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋombenaga? Kaeŋ qaagoto, Anutuwaanoŋ qaa iŋisaamaŋa me momo qaita moŋ oŋomaŋa me gejatootoo qaa jemaŋa me gejanono qaa kuma oŋomaŋati eeŋ, iikanoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ oŋomaŋa.

7 Awelo me gita kulele me iwoi moŋnoŋ riiwaa aroya mokolooŋkejoŋi, iyoŋonoŋ mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ eja: Moŋnoŋ awelo laŋ uuŋ me gita kulele laŋ qero iikanoŋ qagia aŋa aŋa mende mokolooŋkeji eeŋ, riiwaa aroya mono nomaeŋ moma asariwonaga?

8 Kaaŋagadeeŋ romoŋ uuŋ boligi qata tororo mende moma asarijoŋi eeŋ, moronoŋ mono manja qeqewaajoŋ afaaŋgoŋ jojorinaga?

9 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Neselaŋgianoŋ ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa laŋ jejuti eeŋ, moŋnoŋ qaa kaaŋa mono nomaeŋ moma asarinaga? Qaa kaeŋ jejuti, iikanoŋ mono eeŋ laŋ haamonoŋ kemakeja.

10 Baloŋa baloŋa kanoŋ qaa morota morota dawi jeŋkejoŋi, ii moronoŋ monagato, kileŋ kuuya yoŋonoŋ mono qaawaa kania moma asariwoŋiwaajoŋ eju.

11 Kania kawaajoŋ ama jeŋkejonto, moŋnoŋ qaa jero qaayaa kania mende mojeŋi eeŋ, niinoŋ iwaa qaayaa wabaya koloowe iinoŋ kaaŋagadeeŋ noo qaanaa wabana kolooja.

12 Oŋoo kanagia ii kaaŋiadeeŋ eja: Oŋo gawoŋ memewaa momo kaleŋa kaleŋa buŋa qeŋ aowombaajoŋ awelegogi sokonja. Iikanoŋ mono kaleŋ koi kaaŋa mewombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu: Momo kaleŋ uumeleeŋ kanageso uugia meagoŋ meŋ kotiiŋkejuti, mono ii buŋa qeŋ aoŋ gawonoŋ aŋgi awaa soro koloowaa.

13 Kawaajoŋ qaa qaita moŋ jeŋkeji, iinoŋ mono kokaeŋ qama kooliro sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejeŋi, ii meleemaŋiwaa momo kaleŋa mono nomba.”

14 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ qaa qaita moŋ jeŋ qama koolijeŋi eeŋ, noo uŋananoŋ qaagadeeŋ jeŋ qama kooliŋkejato, uumomonanoŋ mono hoŋa moŋ mende mokoloonkeja.

15 Kawaajoŋ mono nomaeŋ ambe sokombaa? Niinoŋ mono uŋananondeeŋ qaagoto, uumomona kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qama kooliŋkemaŋa. Rii qama mepeseeŋkejeŋi, ii uŋananondeeŋ qaagoto, uumomona mono kaaŋagadeeŋ iikanoŋ ama qamakemaŋa.

16 Gii Anutu uŋaganoŋ mepeseeŋ mujaŋi eeŋ, ejemba omaya moŋnoŋ ajoajoroogianoŋ kaŋ rama mepeseejaŋiwaa kania mende moma kotowaati, iinoŋ mono “Qaa ii oŋanoŋ,” ii nomaeŋ jenaga? Naama jejaŋi, iinoŋ ii mende moma asariŋ eeŋ tompiŋ raja.

17 Gii saanoŋ Anutu mepeseejanto, goo qaaganoŋ tosaaŋa yoŋoo uugia mende meagoŋ meŋ kotiiŋ oŋonja.

18 Niinoŋ kuuya oŋo uŋuuguŋ qaaya qaaya qaita moŋ ii mamaga jeŋkejeŋi, iikawaajoŋ Anutu mepeseejeŋ.

19 Anutu mepeseejento, uumeleeŋ kanageso uutanoŋ ejemba kuma oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma moma asariwutiwaajoŋ qaa jeta 5 jemambaajoŋ mobe hoŋa kolooja.

Qaaya qaaya qaita moŋnoŋ qaa jeta 10,000 neenaajoŋadeeŋ jemambaajoŋ mobe kamakamaata kolooja.

20 Uumeleeŋ alauruna, oŋo qaa gosiŋ romoŋgoŋkejuti, iikanoŋ mono naamade tani mesaoŋ ejemba somata yoŋoo tani koloon romoŋgoŋ laligowu. Bologa amboŋa jegi iikanoŋ mono merasiisii kaaŋa koloon amamaawuto, momakootogianoŋ mono ejemba somata koloon laligowu.

21 *Mooseswaa Kana qaanoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja,

"Niinoŋ waba ejemba kuuŋ oŋombe kanageso koi yoŋoonoŋ kaŋ jegianoŋ qaa tania moŋ jegi laŋ waliŋgoŋkebuto, ii kileŋ noo qaana mende moma kotowu. Poŋ niinoŋ kaeŋ jejeŋ."

22 Qaa kawaa so qaa qaita moŋ jeniŋ uugia mende meleeŋgi yoŋonoŋ mogi Anutuwaa aiweseya koloon oŋonjato, momalaari ejemba nonoojoŋ iikanoŋ mono aiweseya moŋ mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jeniŋ iikanoŋ momalaari ejemba nonoojoŋ Anutuwaa aiweseya kolooja. Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ ii mogi Anutuwaa aiweseya moŋ mende koloon oŋonja.

23 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ ajoroon kuuya oŋonoŋ qaaya qaaya qaita moŋ kanoŋ jegi tosianoŋ Buŋa qaa mende kuma oŋoŋgi uugia mende meleema eeŋ kanoŋ ubuti, iyoŋonoŋ mono aaruŋ kokaeŋ jewuyaga me qaago, "Waŋsoosoo mono koloon oŋonja."

24 Kaeŋ jewuyagato, kuuya oŋonoŋ gejatootoo qaaya qaaya jegi moŋnoŋ Buŋa qaa mende kuma mugi momalaaria qaa eeŋ ajoajoroogianoŋ ubaati eeŋ, kuuya oŋonoŋ mono siŋgisoŋgoya isaama uuta mende meleenotiwaa qaaya jedaborogi kaniaya moma kotoro asuganoŋ asugiwaa.

25 Uutaa qaa aasaŋgoya aasaŋgoya asuganoŋ asugiro iinoŋ mono dagoŋ kamaaŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ jokoloon qabaa, "Anutu ii oŋanoŋ oŋoo batugianoŋ laligoja." Kiaŋ.

Uumeleeŋ ajoajoroowaa areŋa ii kokaeŋ:

26 Oo uumeleeŋ alauruna, kawaajoŋ nono mono nomaeŋ jeniŋ sokombaa? Oŋo Buŋa qaawaajoŋ ajoroonkebuti, iikanoŋ motomotoon oŋo mono kuuya areŋgia moŋ me moŋ ii kokaeŋ amakebu: Moŋnoŋ Buŋa ooŋsaawaa areŋa ano moŋnoŋ Buŋa qaa kuma oŋono moŋnoŋ Anutuwaa gejanono qaa doŋgoga iŋisaano moŋnoŋ qaa qaita moŋ iŋijoro moŋnoŋ ii meleembaa. Areŋ kuuya ii mono uumeleeŋ kanageso uunana kuuŋ meŋ kotiiwombaajoŋ ama amakebu.

27 Tosianoŋ qaa qaita moŋ jewuti eeŋ, ejemba 4 qaagoto, woi me karoon yoŋonoŋgadeeŋ mono ajoajoroo

* **14:21:** Ais 28.11-12

motooŋgowaa uutanoŋ kaeŋ jewu. Yoŋonoŋgadeeŋ mono areŋgiaa so awaŋao jegi moŋnoŋ ii meleembaa.

28 Moŋnoŋ qaa meleemambaa so mende kolooji eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroonoŋ qaagia bogoro rama iyaŋgiaajoŋadeeŋ qaagia qaita moŋ jegi Anutunoŋ mobaa.

29 Gejatootoo ejemba yoŋoonoŋga woi me karooŋ yoŋonondeeŋ mono areŋ oŋoŋgi qaa iŋijogi tosianoŋ mono qaagia gosiwu.

30 Kaeŋ ambuto, moŋnoŋ ajoajoroonoŋ raro Anutunoŋ gejanono qaa uutanoŋ isaano moji eeŋ, iinoŋ mono ii iŋijoro gejatootoo qaa wala jeji, iinoŋ qaaya mesaoŋ qaa bo raba.

31 Ejemba kuuyanoŋ Anutuwaanoŋ gejanono qaa mogi uugia naŋgoro qeaŋgowutiwaajoŋ oŋo mono korebore saanoŋ kambaŋgia meŋ areŋgiaa so gejatootoo qaa jewu.

32 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ mono saanoŋ uŋagia galeŋ koŋgi uŋagianoŋ qaa baatanoŋ kenjutiwaa so kolooju.

33 Anutunoŋ gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajoŋ ajoajoroogia mono areŋanoŋ otaaŋ amakebu. Ejemba soraaya yoŋoo batugianoŋ kanageso so amakejuti, oŋo kaaŋagadeeŋ mono iikawaa so kokaeŋ amakebu:

34 Emba oŋo mono uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogianoŋ qaa bogoro rabu. Yoŋonoŋ qaa jewutiwaa so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanoŋ kema laligowu.

35 Embanoŋ uumeleeŋ kanagesowaa qaa jeŋ kotoŋ kuma oŋono mende sokonja. Kawaajoŋ qaa mombaa kania mobombaajoŋ mojuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono mirigianoŋ kema rama aŋgiaa lourugia qisiŋ oŋombu.

36 Anutuwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ oŋoo batugianoŋga kolooro me qaago? Qaa iikanoŋ kolooŋ seiŋ oŋoonoŋ kaŋ oŋoo buŋagadeeŋ kolooja me qaago?

37 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Niinoŋ gejatootoo qaa jewe Uŋa Toroyanoŋ sololoon nono qaa iikawo uumotooŋgo mende anjeŋ.” Kaeŋ jeji, iinoŋ mono qaa koi moma yagowa: Niinoŋ embawaajoŋ qaa ooŋ oŋonjeŋi, iikanoŋ mono Pombaa jeŋkooto qaaga kolooja.

38 Moŋnoŋ qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji eeŋ, oŋo mono eja iwaa qaawaajoŋ geja mende ama laligowu.

39 Kawaajoŋ uumeleeŋ alauruna, oŋo mono gejatootoo qaa jewombaajoŋ awelegoŋ laligowu ano qaa qaita moŋ jewubotiwaa soŋgoya ii mende ambu.

40 Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo areŋ ama otaaŋ amakebu. Kiaŋ.

15

Kraistnoŋ koomunoŋga waaro.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ
asariŋ oŋombeti, ii duduuwubotiwaajoŋ mono meŋ gbiliŋ
oŋomaŋa. Oŋo ii buŋa qeŋ aoŋ momalaarigia iikanoŋ ama
rindaŋgoŋ nanju.
2 Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋombeti, oŋo ii iikawaa so
pondaŋ meŋ aŋgoŋ kombuti eeŋ, iikanoŋ mono meŋ letoma
oŋono Siwewaa buŋa koloowu. Kaeŋ mende ambuti eeŋ,
uugia mono eeŋ totooŋ meleema laligoju.
3 *Niinoŋ qaa tosaaŋa kuuya goraayanoŋ ama neeno Buŋa
qaa moma aŋgoŋ kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota
mobutiwaajoŋ ii kokaeŋ oŋombe: Kraistnoŋ Buŋa Tere
ejiwaa so nonoo siŋgisoŋgonanaajoŋ ama komuro.
4 *Komuro Buŋa Tere ejiwaa so roŋ koŋgi somaŋa karooŋ
kolooro koomunoŋga waaro.
5 *Koomunoŋga waama Piitowaanoŋ asugiro ano kawaa
gematanoŋ gowokouruta 12 yoŋoonoŋ asugiro.
6 Kawaa gematanoŋ kambaŋ motooŋgo iikanondeeŋ
uumeleeŋ alaurunana jaŋgogia 500 uuguroti, mono
iyoŋoonoŋ asugiro. Yoŋoonoŋga ejemba hoŋa yoŋonoŋ
toroqeŋ kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ laligojuto,
tosianoŋ komudaborogi.
7 Kawaa gematanoŋ koga Jeimswaanoŋ asugiro ano kawaa
gematanoŋ aposol kuuya yoŋoonoŋ asugiro.
8 *Yoŋoonoŋ kuuya asugiŋgo konoga mono noonoŋ
kaaŋagadeeŋ asugiro. Niinoŋ aposol kolokolooyanoŋ
qaagoto, paluga kaaŋa koloowe.
9 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Niinoŋ aposol yoŋoo batu-
gianoŋ mobe kamaaro daaburugiaga koloojeŋ. Anutuwaa
uumeleeŋ kanageso sisiwerowero ama oŋoma laligoweti,
iikawaajoŋ noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolooja.
10 Gamuyawo koloojato, kambaŋ kokaamba iwoi anjeŋi,
ii mono Anutuwaa kaleŋmorianaŋanoŋ meŋ letoma nemuŋ
koma nono laligojeŋ. Iinoŋ kaleŋmoriaŋa nono lalabubu
mende ambe kamaaŋ qeŋ omaya mende kolooroto, ni-
inoŋ mono aposol kuuya uŋuuguŋ haamo ama oŋoma
kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ mono inaaŋ nono gawonaa hoŋa kaeŋ
koloon seiro.

---

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32 * **15:5:** Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Apo 9.3-6 * **15:9:** Apo 8.3

11 Niinoŋ meweti me yoŋonoŋ megi hoŋa kolooroti, ii kileŋ. Nononoŋ mono Oligaa Buŋa qaa kaeŋ jeŋ asariŋkejoŋ ano oŋo iikawaa so uugia meleema Kraist moma laariŋ laligoju. Kiaŋ.

Anana koomunoŋga nomaeŋ gbiliŋ waaboŋa?

12 Mobu! Kraistnoŋ koomunoŋga gbiliŋ waaroti, iwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkejoŋi eeŋ, oŋoonoŋga tosianoŋ mono nomaeŋ ama kokaeŋ jeŋkeju, “Koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya.”

13 Kaeŋ jeŋkejuto, koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuyagati eeŋ, Kraistnoŋ mono kaaŋagadeeŋ mende gbiliŋ laligoŋ kotiinaga.

14 Anutunoŋ Kraist mende meŋ gbiliro koomunoŋga waanagati eeŋ, nono Buŋa qaaya ii jeŋ asariŋkejoŋi ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanoŋ mono kaaŋagadeeŋ jaŋgoŋ qaoma omaya koloonaga.

15 Anutunoŋ oŋanoŋ koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuyagati eeŋ, Kraist kaaŋagadeeŋ mende meŋ gbiliro waanaga. Nono ii kileŋ Anutuwaa kania kokaeŋ naŋgoŋ jeŋkejoŋ, “Anutunoŋ mono Kraist meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.” Qaa ii hoŋa mende koloonaga, ejembanoŋ mono kawaajoŋ ama kanianana mokoloogi qooloŋgoya kolooro saanoŋ nonoojoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Anutuwaa kania mono naŋgoŋ jeŋ sooŋkeju.” Qaa kanoŋ mono gamuyawo koloonaga.

16 Anutunoŋ koomuya mende meŋ gbiliŋ oŋono waabuti eeŋ, Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ mende gbiliŋ waanaga.

17 Anutunoŋ Kraist mende meŋ gbiliro waanagati eeŋ, oŋo mono eeŋ toontooŋ moma laariŋ muŋ toroqeŋ siŋgisoŋgogiaa kasagbadonoŋ laligowuyaga.

18 Kaeŋ kolooro alaurunananoŋ Kraistwo qokotaaŋ komugiti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ sooŋ gere siawaa buŋa koloowuyaga.

19 Anana Kraist jejeromoŋromoŋ ama muŋ balonoŋ laligowombaa so galeŋ koma nonono kambaŋ iikanoŋ tegowaatiwaajoŋ mambonjoŋi eeŋ, nono mono ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ baagianoŋ kemeŋ auta dawoyagadeeŋ laligoniŋ kuuyanoŋ woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.

20 Kaaŋa koloowonagato, Kraistnoŋ mono oŋanoŋ gbiliŋ koomuya yoŋoo jetamemegia koloon koomunoŋga waaro.

21 Kawaa kania ii kokaeŋ: Eja moŋnoŋ koomu kondooro
asugiro kanaiŋ komuŋ laligoŋ kouniŋ. Komuŋ laligo-
joŋiwaajoŋ ama eja moŋnoŋ komuŋ gbiliŋ laaligo kombom-
baŋa kondooro asugiro. Kawaajoŋ anana kuuyanoŋ mono
kaaŋagadeeŋ gbiliŋ koomunoŋga waaboŋa.
22 Kuuya anono Aadam kaaŋa koloon komuwoŋati,
kaaŋiadeeŋ Kraistwo qokotaajoŋi, Anutunoŋ anana kuuya
laligoŋ kotiiwombaajoŋ meŋ gbiliŋ nonombaa.
23 Meŋ gbiliŋ nonombaato, kuuya anono mono Anutunoŋ
kambaŋ anotiwaa so gbiliŋ waaboŋa. Kraistnoŋ jotamemenana
koloon gbiliro iikawaa gematanoŋ iwaa buŋa koloo-
joŋi, anono eleema karo kambaŋ iikanoŋ gbiliŋ waaboŋa.
24 Kraistnoŋ mono eleema kaŋ omejiilaŋ kuuya baloŋ so
esuŋmumu qaganoŋ galeŋ komakejuti, iyoŋoo usuŋgia meŋ
kamaaŋ ama esuŋgia kuuya kondeembaa. Ii kondeema
bentotoŋa Anutu Mambaa borianoŋ ano balonoŋ laaligo
kanoŋ tegowaa.
25 *Kraistnoŋ galeŋ koma laligoŋ uro Anutunoŋ Buŋa
qaa ejiwaa so "mono kereuruta kuuya haamo ama iyaŋaa
kana baatanoŋ ama oŋombaa." Kraistwaa galeŋkoŋkoŋ
gawoŋanoŋ mono iikanoŋ tegowaa.
26 Kereuruta haamo ama oŋono kanoŋ koomu Toyanoŋ
mono konoga kolooro meŋ kamaaŋ mubaa.
27 *Kawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, "Anutunoŋ
mono iwoi kuuya iwaa kana baatanoŋ ano eja." Qaa kaeŋ
ejato, "Iwoi kuuya ano eja," qaa kaeŋ jero kania mono
asuganoŋ kokaeŋ eja: Anutunoŋ iwoi kuuya Kraistwaa
baatanoŋ ano ero iyaŋa mono mende meŋ kamaaŋ Kraist-
waa baatanoŋ ama aoro.
28 Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ iwoi kuuya Meriaa baatanoŋ
ano galeŋ koma kereuruta kuuya iyaŋaa ku-usuŋaa
baatanoŋ ama oŋombaa. Ii tegoro kanoŋ Anutunoŋ mono
Meria kaaŋagadeeŋ iyaŋaa ku-usuŋaa baatanoŋ ama galeŋ
koma mubaa. Kaeŋ kolooŋ Anutunoŋ iwoi kuuyaa Poŋa
koloodaboroŋ laligoŋ ubaa.
29 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ uugia mende
meleema eeŋ komugitiwaajoŋ tosianoŋ koomuya ii ilaaŋ
oŋombutiwaajoŋ jeŋ kitigia koloogi duŋanoŋ mombo oomulu
meŋ oŋomakeju. Koomuya yoŋonoŋ mende gbiliŋ waabuya-
gati eeŋ, iyoŋoo gawoŋ hoŋanoŋ mono nomaeŋ koloon-
aga? Anutunoŋ komugiti, ii qaago totooŋ meŋ gbiliŋ
oŋono waabuyagati eeŋ, ejemba kaaŋa yoŋonoŋ mono no-
maembaajoŋ ama jegi yoŋoo kitigia koloogi oomulu meŋ
oŋomakeju? Gawoŋgia ii mono eeŋ mewubo.

* **15:25:** Ond 110.1 * **15:27:** Ond 8.6

30 Komuŋ mende waabonagati eeŋ, nononoŋ kaaŋagadeeŋ mono uunana Anutuwaa gawonoŋ mende ama somoŋgowonaga. Anutuwaa gawombaajoŋ ama komuwombotiwaa lombo baatanoŋ suulaŋ mende kema laligowonaga. Qaago.

31 Koomunoŋ mono kambaŋ so gogoŋ nomambaa so kolooja. Qaa ii oŋia. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ Kraist Jiisas Poŋnana iwo nama oŋoojoŋ ama selena meŋ umakejeŋi, iikawaa sareqaa hoŋa ii asuganoŋ iŋijowe mobutiwaajoŋ mojeŋ.

32 *Neenaa aiŋ otaaŋ gawoŋ koi memambaajoŋ romoŋgojuti eeŋ, iwoi koi kanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ nombaa? Kaeŋ qisiŋ oŋombe ii mono romoŋgoŋ meleembu: Niinoŋ Efesus siti kokanoŋ ejemba jeraŋai kanjaŋawo kaaŋa mokoloon komumambotiwaajoŋ yoŋowo aoŋ laligowe. Mono doomorona keno moma aoŋ laligowe. Komuŋgo mende gbiliŋ waaboŋati eeŋ, iikaaŋa mono mende aoŋ orowenaga. Mono Efesus uulaŋawo mesaowenaga. Kaeŋ kolooro saanoŋ tosaaŋa yoŋowo kokaeŋ jewenaga, “Woraŋ komuwoŋatiwaajoŋ mono saanoŋ neŋkorisoro ama apu kotiga neŋ laligowoŋa.”

33 Jinjauŋ mende ambu. “Ejemba bologa yoŋowo ainjoloŋ ragi nanamemeŋgia awaa iikanoŋ boliwaa.” Qaa moŋ kaeŋ eja.

34 Oŋoo batugianoŋ ejemba tosianoŋ Anutu mende moma mujuti, iikawaajoŋ uumeleeŋ oŋonoŋ gamugia mobutiwaajoŋ ama ii jejeŋ. Kawaajoŋ mono poumapougia mesaowu. Uugianoŋ letono tororo moma siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakebu. Kiaŋ.

Sele busunananoŋ gbiliŋ waama qaita moŋ koloowaa.

35 Moŋnoŋ kokaeŋ qisinaga, “Anutunoŋ koomuya ii nomaeŋ meŋ gbiliŋ oŋono waabuya? Sele busugianoŋ letono mono tani nomaeŋ koloowuyaga?”

36 Kaeŋ qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Oŋo yagoŋ kota mende komuro komowuyati eeŋ, iikanoŋ mono mende juma waabaa.

37 Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeeŋ komojaŋ. Wiit me yagoŋ kota me waroga tosaaŋa komoma kororooŋkejaŋ.

38 Iikayadeeŋ komoma kororooŋkejanto, Anutunoŋ mono siiŋaa so gowoya mubaa. Kota tania aŋa aŋa ii iyaŋgiaa gowogia aŋa aŋa oŋomakeja.

* **15:32:** Ais 22.13

39 Iwoi busugia ii tanigia motooŋgo qaago. Ejemba busugia aŋa, oro busugia aŋa, kooŋ busugia aŋa ano sora busugia ii aŋa.
40 Iikawaa so Siwenoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja ano namonoŋ laaligowaa sele busu ii aŋa kolooja. Aŋa aŋa koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uuguŋ qaita moŋ kolooja.
41 Weembaa asamararaŋa ii aŋa, koimbaa asamararaŋa aŋa ano seŋgelao yoŋoo asamararaŋgia ii aŋa. Seŋgelao asarigi tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii seŋgelao tosaaŋa yoŋoo asamararaŋgia ii uuguŋkeja.
42 Koomunoŋga gbiliŋ waaboŋati, iikawaa kanianoŋ mono iikawaa so eja. Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ gisaaŋ qaombaato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waabaati, iikanoŋ mende komuwaa.
43 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ loolooria akadamuya qaa koloojato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waama kanoŋ mono kotiga koloon asamararaŋawo koloowaa.
44 Sele busu roŋ komboŋati, iikanoŋ namonoŋ laaligowaa selia koloojato, Anutunoŋ ii meŋ gbiliro waama iikanoŋ mono uŋa gomanoŋ laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eeŋ, iikawaa so uŋawaa selia ii kaaŋagadeeŋ eja.
45 *Kawaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ oogita eja, “Eja mutuya Aadam iinoŋ letoma uŋaya mokoloon sewaŋ aasoŋ horoŋ laaligoyawo kolooro.” Qaa ii moniŋ bakaya kokaeŋ kolooro: Aadam moŋ kanageŋ asugiŋ mono meŋgbiligbiliwaa uŋaya kolooro.
46 Uŋawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanoŋ mono mutuya kolooja. Uŋawaa iwoiyanoŋ mono iikawaa gematanoŋ kolooro.
47 Anutunoŋ eja mutuya sububunoŋga mero baloŋ eja kolooro. Aadam kanageŋa iinoŋ mono Siwenoŋga kamaaŋ batunananoŋ asugiro.
48 Namo ejembanoŋ eja balonoŋga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa buŋa koloojoŋi, nononoŋ eja Siwenoŋga kamaaŋ asugiroti, mono iwaa tani koloojoŋ.
49 Anana namo eja mutuyaa kaitania meŋ laligojoŋi, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaaŋagadeeŋ meŋ laligowoŋa. Kiaŋ.
50 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ qaa kokaeŋ iŋijowe mobu: Sa busunananoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ keuma duŋ mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanoŋ gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono oyaŋboyaŋ

* **15:45:** Jen 2.7

mende mokoloowaa. Siwewaa duŋ mende aliwaati, sele busu koi kanoŋ mono ii memambaajoŋ amamaawaa.

51 *Mobu! Niinoŋ qaa aasaŋgoya moŋ kokaeŋ iŋisaamaŋa:
Kuuya nononoŋ mono mende goroŋ qeŋ komuwoŋa.
Qaagoto, koomuya yoŋonoŋ letoŋgi tosaaŋa nononoŋ mono
sele busunanawo letomboŋa.
52 Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono romoŋ qaita
moŋ konoganoŋ qaro iikanoŋ waagi anono bilisik ano
uulaŋawodeeŋ letomboŋa. Wala komugiti, iyoŋonoŋ mono
mombo mende komuwu.
53 Sa busu koi gisaaŋ qaombaati, iikanoŋ mono letoma
mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati,
Anutunoŋ ii mono opo kaaŋa qetegoŋ kawaa kitianoŋ sele
busu mende komuwaati, ii nonono meŋ maleku kaaŋa
mouboŋa.
54 *Kaeŋ koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele
busunana qaita moŋ meniŋ mende komuŋ gisaawaati, kam-
baŋ iikanoŋ mono aisoowoŋa. Buŋa Terenoŋ qaa oogita
eji, iikanoŋ mono hoŋawo kolooro iikawaa so kokaeŋ jewu,
“Iinoŋ mono koomu Toya kondeema haamo ano otokoriaŋ
maajoŋ.”
55 *Qaa iikawaa alia moŋ ii kokaeŋ, “Oo koomu Toya,
giinoŋ mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu
Toya, goonoŋ wasa jeta kanoŋ mono ninimambaajoŋ ama-
maawaa.”
56 Qaa kaeŋ ejato, koomuwaa wasa jeta ii siŋgisoŋgo
nanamemeŋ. Jojopaŋ qaayanoŋ mono siŋgisoŋgo am-
bombotiwaa soŋgo ano kileŋ aniŋ siŋgisoŋgonoŋ esuŋawo
kolooŋkeja.
57 Esuŋawo kolooŋkejato, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mono
Anutuwaanoŋ nemuŋ kono ala ilailaanana kolooro iwaajoŋ
ama koomu haamo ama uuguŋ laligowoŋa. Kawaajoŋ
“Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.
58 Oo wombo alauruna, haamo amboŋatiwaajoŋ oŋonoŋ
mono nama kotiiŋ waŋsaŋ-waŋsaŋ mesaoŋ uugia mende
uma kamaaŋ amakeba. Pombaanoŋ qokotaaŋ gawoŋa megi
hoŋanoŋ mono kamaaŋ omaya mende koloowaa. Ii moma
yagoŋ Pombaa gawoŋa ii mono uugere* qaganoŋ boŋ qeŋ
pondaŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

16

Jerusalem ala ilailaa oŋombutiwaa jeŋkootoya

* **15:51:** 1 Tes 4.15-17 * **15:54:** Ais 25.8 * **15:55:** Hoos 13.14 * **15:58:** Uugere ii Pombaanoŋ awaawaajoŋ jeja. Uugere bologa ii qaago.

1 *Judia kanageso soraaya yoŋoojoŋ ala ilailaa moneŋ meŋ
kululuuwutiwaajoŋ qisiŋ noŋgiti, iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋ
kotoŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ Galesia prowinswaa uumeleeŋ kan-
agesoya kanagesoya jeŋ kotoŋ oŋombeti, oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ
mono iikawaa so kokaeŋ amakebu:
2 Sonda so weeŋ mutuya kanoŋ oŋo kuuya aŋa aŋa mono
nanduŋ amakebu. Toomoriaŋ meŋkejutiwaa so moneŋgia
bakaya ii kowigiaa goraayanoŋ ama galeŋ koma laligowu.
Kaeŋ aŋgi niinoŋ kambaŋ moŋnoŋ oŋoonoŋ kawe kanoŋ
nanduŋ saŋgabaŋga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanoŋ
kowigianoŋga meŋ alatanoŋ ambu.
3 Kaeŋ aŋgi oŋoonoŋ kamaŋati, niinoŋ kambaŋ iikanoŋ
saanoŋ jeŋ-asa-asari tere ooŋ eja gawoŋ kawaajoŋ mogi
sokonji, mono iyoŋoo borogianoŋ ama wasiŋ oŋombe ku-
lukululuu kaleŋgia ii meŋ Jerusalem kembu.
4 Niinoŋ yoŋowo motooŋ kemambaajoŋ kemaŋati eeŋ,
iyoŋonoŋ mono saanoŋ niwo toroqeŋ motooŋ kowe kotoŋ
kemboŋa. Kiaŋ.

Poolwaa gawoŋaa ano kana kekembaa areŋa

5 *Niinoŋ Masedonia prowins uuguŋ kemaŋa. Kawaajoŋ
Masedonia mesaoŋgo mono oŋoonoŋ kamambaajoŋ mojeŋ.
6 Oŋoonoŋ kaŋ kambaŋ tosaaŋa oŋowo rabenaga me
koŋuru kambaŋ (winter) ii kaaŋagadeeŋ oŋoo batugianoŋ
toroqeŋ laligodaborowenaga. Kaeŋ laligowe saanoŋ ilaaŋ
noŋgi daeŋ daeŋ kembenaga, iikanoŋ mono afaaŋgoŋ kana
toroqeŋ kemaŋa.
7 Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kaŋ tatawagadeeŋ iŋiima
uŋuuguŋ kemambaajoŋ mende mojento, Poŋnoŋ oo jewaati
eeŋ, mono kambaŋ tosaaŋa oŋowo ramambaajoŋ jojorijeŋ.
8 **Kaeŋ jojorijento, wala Efesus siti kokanoŋ toroqeŋ
laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanoŋ kaŋ
kuuwaa.
9 Anutunoŋ noojoŋ gawombaa naguya somata hororo
saanoŋ gawoŋ somata mewe hoŋa koloon seiŋkejato, ma-
maganoŋ tuarenjeŋ ama nomakeju. Kawaajoŋ kokanoŋ
toroqeŋ laligomambaajoŋ mojeŋ.
10 *Timotinoŋ nii kaaŋa Pombaa eja geria koloon gawoŋa
meŋ laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ oŋoonoŋ kawaati eeŋ, oŋo
mono kalaŋ koma mugi kee momoya qaa oŋoo batugianoŋ
laligowaa.
11 Moŋnoŋ moŋ mende iima sisiriiŋ jejewili ambato,
oŋowo laligoro tegoro noonoŋ kamambaajoŋ jewaati,

---

* **16:1:** Room 15.25-26 * **16:5:** Apo 19.21 * **16:8:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11
* **16:8:** Apo 19.8-10 * **16:10:** 1 Kor 4.17

iikanoŋ mono ilaaŋ mugi luaenoŋ oŋomesaoŋ eleema kawa. Niinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo ii iibombaajoŋ mambonjoŋ.

12 Uumeleeŋ alanana Apolos iwaa qaa ii kokaeŋ jemaŋa: Iinoŋ uumeleeŋ alauruna yoŋowo oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qaa kotakota ijoŋ uu kuuŋ mube. Kaeŋ kuuŋ mubeto, kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kamambaajoŋ uuta kotiiro togoja. Kanageŋ kambaŋa saanoŋ eŋ mubaati, mono iikanoŋ kawaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Oŋo mono uugbiligbili laligoŋ momalaarigia meŋ gbiliŋ kotiiŋ laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa naŋgonaŋgo ejemba kolooŋ Pombaa ku-usuŋawo nambu.

14 Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanoŋ aŋgi koloowaa.

15 *Stefanas iwaa mirinoŋ laligojuti, oŋo ii moma oŋonju. Akaia prowinsnoŋ gawoŋ meniŋ uugia meleeŋgi gawonanaa hoŋa mutuya kaeŋ kolooroti, ii moju. Yoŋonoŋ ejemba soraaya ii pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma uugia iikanoŋ somoŋgoŋ ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ:

16 Oŋo kaaŋiadeeŋ ejemba kaaŋa ano yoŋowo toroqeŋ gawoŋ motooŋ meŋ Anutuwaa weleŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu.

17 Niinoŋ Stefanas Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajoŋ aisooŋkejeŋ. Oŋo niwo Efesus koi mende laligogi yoŋonoŋ mono oŋoo kitigia koolooŋ ainjoloŋ ama noŋgi sokonja.

18 Yoŋonoŋ oŋoo uŋagia keraqeeaŋgo qeŋ laligojuti, iikawaa so mono noo uŋana kaaŋagadeeŋ keraqeeaŋgo qeŋ noma laligogi. Kawaajoŋ oŋo mono eja kaaŋa yoŋoojoŋ mogi uro ii asuganoŋgadeeŋ jeŋ qaagiaajoŋ tororo geja ama laligowu.

19 *Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Akwila Prisila ano uumeleeŋ kanageso yoroo mirinoŋ ajoroonkejuti, iyoŋonoŋ mono Pombaa qatanoŋ yeizozogia mamaga aŋgi oŋoonoŋ kaja.

20 Uumeleeŋ alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyoŋonoŋ mono yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Oŋo mono uumeleeŋ alaurugia yoŋowo joloŋgia jeŋ aŋgoŋ aoŋ buugia kitoŋ neŋ laligowu.

---

* **16:15:** 1 Kor 1.16 * **16:19:** Apo 18.2

21 Neenaa yeizozona oŋoonoŋ ama qana neenaa boro-
nanoŋ kokaeŋ oojeŋ: Pool.
22 Moŋnoŋ Poŋ mende jopagoŋ uujopa mende ama laligoji
eeŋ, Poŋnoŋ mono qasuaaŋa iwaa qaganoŋ ano ubaa.
Poŋnana, gii mono kawa!
23 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.
24 Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, noo uujopananoŋ
mono kuuya oŋowo eŋ kotuegoŋ oŋono laligowu. Qaa ii
oŋanoŋ. Kiaŋ.

Korint Tere 2
Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ uumotooŋ awaa mende aŋgi kambaŋ iikanoŋ Poolnoŋ Masedonia laligoŋ tereya koi ooro. Tosianoŋ Pool tuarenjeŋ kotiga ama mugito, Poolnoŋ kileŋ aŋgowowo meŋ kamaaŋ ama yoŋowo uumotooŋ ambombaajoŋ kaparaŋ kono. Aŋgowowogi*a* tegowaatiwaa uukoisoroya qendeema oŋono.

Tere bakaya mutuya (Boŋ 1-7) iikanoŋ Poolnoŋ Korint uumeleeŋ kanageso yoŋowo soomoŋgo anotiwaa qaaya jeja. Kania naata uumeleeŋ kanageso ii kotakotagadeeŋ jeŋ oŋono? Kaeŋ ano uugia meleema uumotooŋgo aŋgiti, iikawaa korisoroya qendeema jeŋ asarija.

Tere bakaya 2 (Boŋ 8-9) iikanoŋ Judia uumeleeŋ kanageso ilaaŋ oŋom*a* nanduŋ oŋombutiw*aa*joŋ kuuŋ oŋonj*a*.

Tere bakaya 3 (Boŋ 10-13) iikawaa qaaya ii kokaeŋ: Boi takapolakaya tosianoŋ iyaŋgi*aa* qagia ‘Aposol hoŋ*a*’ jeŋ Poolwaajoŋ aposol qoloŋ-moloŋgoy*a* jegi Poolnoŋ qaa iikawaa kitia meleema oŋono.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Jeŋ-*asa*-*asa*ri qaa 1.1-11
Pool ano Korint uumeleeŋ kanageso 1.12–7.16
Judia uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ nanduŋ ambu 8.1–9.15
Poolnoŋ aposol hoŋ*a* koloojiwaa ku-usuŋ*a* 10.1–13.10
Qaa tetegoya 13.11-13

1 *Anutunoŋ uusiiŋ*aa* so Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa wasiwasi eja aposol koloojeŋ. Niinoŋ uumeleeŋ alanana Timotiwo rajo. Korint sitinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso laligojuti ano ejemba soraaya kuuya Akaia prowinsgia sokoma laligojuti, noronoŋ oŋowo Buŋ*a* qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojo.

2 Anutu Maŋn*an*a ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmori*a*ŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Poolnoŋ Anutu uluŋkoleŋaajoŋ mepeseeja.

3 Nono Poŋn*an*a Jiisas Kraistwaa Maŋ*a* Anutu mepeseeŋkejoŋ. Iinoŋ kiaŋkomu Toya ano uluŋkoleŋ kuuya nonomakejiwaa Anutuya kolooja.

4 Nono kakasililiŋ kania kania mokoloonkejoŋi, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ uunana meŋ saaliŋkej*a*. Uunana meŋ

* **1:1:** Apo 18.1

saaliro moma iikawaa qaganoŋ naniŋ tosianoŋ kakasililiŋ kania kania mokoloonkejuti, ii saanoŋ afaaŋgoŋ meŋ saaliŋ oŋomakeboŋa.

5 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistwo qokotaaniŋ iwaa siimboboloyanoŋ qanananoŋ uro kelemaleleŋ momakejonto, iikawaa so uunana kaaŋiadeeŋ meŋ saaliro Kraistwo qokotaaniŋ uluŋkoleŋanoŋ uunananoŋ kemero kelemaleleŋ momakejoŋ.

6 Nononoŋ konjiliŋ uutanoŋ laligojoŋi eeŋ, Anutunoŋ mono oŋoo uugia meŋ saaliro uugia mombo meleema oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ moja. Anutunoŋ uugia meŋ saaliro oŋonoŋ ii iima oŋoaŋgio uugia meŋ saaliŋ aoŋ laligowu. Meŋ saaliŋ oŋomakejiwaa hoŋanoŋ mono uugianoŋ kokaeŋ kolooŋkeja: Nono siimbobolo moniŋ oŋonoŋ kaaŋiadeeŋ siimbobolo iikayadeeŋ mokoloowuti eeŋ, ii mono saanoŋ moma mokosiŋgoŋ kotiiŋ laligowu.

7 Siimbobolonoŋ qagianoŋ uro momakejuti, uluŋkolenoŋ mono kaaŋiadeeŋ oŋoo qagianoŋ uro laligojuti, ii mojoŋ. Ii moma kawaajoŋ oŋonoŋ nama kotiiwutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ kotakota amakejoŋ.

8 *Oo uumeleeŋ alauruna, nono Eisia prowins uutanoŋ gawoŋ meŋ laligoŋ gawombaa siimbobolo moma kakasililiŋ mokoloon moniŋi, oŋo iikawaajoŋ poumapou laligowubojeŋ mojoŋ. Gawombaa lombotanoŋ esuŋnana uuguŋ uuta koloon menduŋgoŋ nonono nama kotiiwombaajoŋ amamaaninto, kileŋ kaparaŋ koniŋ meŋ kamaaŋ nonono laligoniŋ. Kaeŋ kolooro toroqeŋ jaananawo laligowonaga me qaago, iikawaajoŋ kaaŋagadeeŋ doomoronana keno laligoniŋ.

9 Kaeŋ laligoŋ uunananoŋ kokaeŋ romoŋgoniŋ: Moŋnoŋ komuwoŋatiwaa qaaya jeŋ tegoro qaa iikanoŋ qanananoŋ uro tiwilaawoŋatiwaajoŋ mamboniŋ. Ananaa esuŋnananoŋ laariŋ laligowomboto, Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ laariŋ laligowombaajoŋ ama kaeŋ kolooro. Anutunoŋ koomuya meŋ gbiliŋ oŋono waabuti, iinoŋ mono afaaŋgoŋ nono kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonomakebaa.

10 Komuwombotiwaa torokonana somata totooŋ moninto, Anutunoŋ iikanoŋa metogoŋ nonono. Metogoŋ nonono ano toroqeŋ metogoŋ nonomakebaa. Nono jejeromoŋromonana Anutuwaanoŋ ama kaeŋ moma laariŋ muŋ nanjoŋ.

11 Oŋo kaaŋagadeeŋ ilaaŋ nonoma nonoojoŋ ama qama kooligi metogoŋ nonomakebaa. Mamaganoŋ nonoojoŋ ama qama kooligi Anutunoŋ moma iikawaa kitia meleeno kaleŋmoriaŋanoŋ sokoma nonono niniima koboonkebaa.

* **1:8:** 1 Kor 15.32

Kaeŋ metogoŋ nonono alauruna mamaganoŋ ii moma nonoojoŋ ama mindiriŋ mepeseeŋ mugi qamakooligianoŋ otokoriaŋ kaaŋa uma Anutuwaa gejianoŋ kemeŋkeba. Kawaajoŋ mono toroqeŋ noojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Kaeŋ qisijeŋ.

Poolnoŋ kana kekeŋaa areŋa utegoro.

12 Tosaaŋa oŋonoŋ noo kanianaajoŋ uuwoi anjuti, iikawaajoŋ qaa kokaeŋ jemaŋa: Anutunoŋ solaŋa laligowombaajoŋ momakeji, nononoŋ mono iikawaa so gomaŋa gomaŋa liligoŋ kanoŋ nanamemeŋ soraaya ii pondaŋ otaaŋ laligoniŋ. Oŋoo batugianoŋ ii mono kaparaŋ koma tororo otaaŋ laligoniŋ. Ii baloŋ ejemba momakootonanaa so qaagoto, Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ inaaŋ nononotiwaa so ii ama meŋ laligoniŋ. Anutunoŋ nanamemena ii iima naŋgoŋ "Sokonja," jero uugejananoŋ qaa ii momakejeŋ ano iikawaajoŋ selenana meŋ umakejoŋ.

13 Tere ooŋkejeŋi, iikawaa qaaya kuuya mono saanoŋ weeŋgoŋ moma asariwutiwaa so kolooja. Qaana ii gbiŋgbaoŋa qaa. Qaa kania aasaŋgoya moŋ mende ooŋkejeŋ. Ii asuganondeeŋ eja. Kawaajoŋ noo kaniana ii kuuya moma asaridaborowutiwaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.

14 Noo kaniana ii bakasasaŋ kokaeŋ moma asariju: Poŋnana Jiisasnoŋ mombo asugiwaati, niinoŋ mono kambaŋ iikanoŋ oŋoojoŋ ama selena meŋ umaŋa. Kawaa so oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ saanoŋ noojoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia mepeseegi sokombaa. Oŋo noo kaniana kaeŋ moma asaridaborowutiwaajoŋ mojeŋ.

15 Niinoŋ qaa iikawaa qaganoŋ awasaŋkaka nambetiwaajoŋ ama wala oŋoonoŋ kaŋ iŋiimambaa areŋa ambe. Indiŋa woi kaŋ iŋiibe kotumotue mewutiwaajoŋ ama kana kamambaa areŋa kokaeŋ ambe ero:

16 *Masedonia prowinsnoŋ kemambaa kananoŋ wala oŋo iŋiima toroqeŋ Masedonia kema eleema mombo oŋoonoŋ kamambaajoŋ jewe. Kaŋ laligowe iwoi tosia ilaaŋ noma wasiŋ noŋgi oŋomesaoŋ Judia prowinsnoŋ kemambaajoŋ mobe.

17 Areŋna kaeŋ ambe eroto, ii utegowe. Kaeŋ ama kemakoŋkaŋkoŋ qaganoŋ mondoŋ laŋ mende ambe. Neenaa areŋna ii baloŋ ejemba yoŋoo so neenaajoŋ laŋ romoŋgoŋ mende ambe. Kaeŋ mende romoŋgowu. Qaa aasoŋ motooŋgo iikanondeeŋ "Ooŋ, saanoŋ kamaŋa," ano "Mende kamaŋa," qaa woi ii mindiriŋ mende jewe. Mono nanamemeŋ soraaya otaaŋkejeŋ.

---

* **1:16:** Apo 19.21

18 Anutunoŋ qaa jeŋ iikawaa so pondaŋ amakeji, nononoŋ
mono iwaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotiijoŋ: Nononoŋ kam-
baŋ moŋnoŋ “Ooŋ, ii saanoŋ amboŋa,” jeŋ somoŋgoŋ
iikawaa gematanoŋ “Ii mende amboŋa,” potagororoŋ kaeŋ
meleŋqeleeŋ mende jeŋ laligoniŋ.
19 *Anutuwaa Meriaa kania ii kokaeŋ: Nii, Sailas ano
Timoti nononoŋ oŋoo batugianoŋ Kraist Jiisaswaa kania jeŋ
asariŋ laligoniŋi, Kraist ii “Anutuwaa jeta teŋ komaŋa,”
ano “Mende teŋ komaŋa,” qaa aro woiwoiwaa qaganoŋ
meleŋqeleeŋ amambaajoŋ mende asugiŋ laligoroto, Anu-
tunoŋ qaa jeŋ somoŋgoroti, iikawaa so mono “Ooŋ!” jeŋ
ama mero hoŋawo kolooro.
20 Anutunoŋ soomoŋgo qaa (promis) seiseiya dawi
nononoti, jaŋgogia mende mojonto, Kraistnoŋ qaa kuuya
iikawaajoŋ “Ooŋ!” jeŋ meŋ kotiirota powowoŋ eja.
Kawaajoŋ Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ nemuŋ koma nonono
qaa iikawaa hoŋgianoŋ kolooro moma “Qaa ii oŋanoŋ,”
jewoŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.
21 Anutu aŋo mono nono ano oŋo kaaŋgadeeŋ meŋ kotiiŋ
nonono Kraistwo qokotaaŋ nama kotiiwoŋa. Iinoŋ mono
Buŋa qaa jeŋ seiwombaajoŋ ama bedu meŋ nonono laligo-
joŋ.
22 Anutunoŋ uunananoŋ Uŋa Toroya mokotaaro iinoŋ
oyaŋboyaŋ laligowombaa qaaya naŋgoŋ jeŋ kotiiŋkeja. Anu-
tunoŋ kaeŋ ama buŋaya koloojoŋiwaa muŋgeŋ aasoya ii
mokotaaŋ nonono.
23 Niinoŋ temboma lombo oŋomambotiwaajoŋ moma uu-
laŋawo Korint oŋoonoŋ mende eleema kawe. Kaeŋ jeŋ
Anutuwaa qata qabe saanoŋ qaana ii naŋgoŋ jewaa.
24 Sili nomaeŋ ama Anutu moma laariŋkejuti, iikanoŋ
poŋgia koloowaatiwaajoŋ mende mojeŋ. Momalaari-
gianoŋ rindaŋgoŋ oŋono nama kotiiŋkeju. Kawaajoŋ
korisoro qaganoŋ laligowutiwaajoŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ
moma oŋowo motooŋ uuwaa gawoŋ meŋkeboŋa. Kiaŋ.

2

1 Wala oŋoonoŋ kaŋ sisau aŋgitiwaajoŋ jeŋ oŋombe gamu-
gia moma wosobiri aŋgi. Kawaajoŋ ama oŋoonoŋ kawe
mombo iikaaŋ ambubotiwaajoŋ moma uunanoŋ qaa so-
moŋgoŋ kana kekeŋaa arena utegowe.
2 Kawaa kania ii kokaeŋ: Gamu qeŋ oŋombe wosobiri
ambuyagati eeŋ, moronoŋ saanoŋ uuna meŋ saaliŋ nono
mombo korisoro mokoloowenaga? Jinjauŋgiaajoŋ ama jeŋ
oŋombe wosobiri ambuyagati eeŋ, tosianoŋ korisoro qeŋ

* **1:19:** Apo 18.5

nombombaajoŋ amamaagi neeno kaaŋagadeeŋ wosobiri ama laligomambo. Kawaajoŋ uulaŋawo kaŋ gamu qeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ.

3 Tere kotakota ii kania kokaembaajoŋ ooŋ ambe: Niinoŋ aisoowe kuuya oŋonoŋ mono niwo aisoowu. Niinoŋ oŋo kuuya kaeŋ uuwoiya qaa moma laariŋ oŋonjeŋ. Niinoŋ tosaaŋa oŋoojoŋ korisoro mokoloomambaajoŋ mojento, kawe kanagia sooro laŋ laligogi iŋiima wosobiri momambo.

4 Wosobiri ambutiwaajoŋ tere ii mende ooweto, honoŋa qaa uu jopagoŋ oŋomakejeŋi, oŋo iikawaa kania moma yagowutiwaajoŋ mono qaa kotakota ii terenoŋ oowe. Uunanoŋ oŋoojoŋ ama majakaka somata moma koŋajiliŋ qaganoŋ rama jauŋnanoŋ kamaarota oowe. Kiaŋ.

Moŋnoŋ kana uuguroti, iwaa siŋgisoŋgoya mono mesaowu.

5 Moŋnoŋ siŋgisoŋgo anota oŋonoŋ gamugia mogi wosobiri asugiroti, iikanoŋ mono noo qananondeeŋ qaagoto, kuuya oŋoo qagianoŋ kaaŋagadeeŋ uro. Qaa ii jeŋ somariiwe soowabotiwaajoŋ mono kokaaŋadeeŋ jemaŋa: Gamu iikanoŋ mono kuuya sokoma oŋono iikawaajoŋ mamaga me boroŋa moŋ wosobiri aŋgi.

6 Kanageso hoŋa oŋonoŋ qaayaa kitia meleema mugiti, iikanoŋ mono sokoma muro uuta mombo meleeno.

7 Kambaŋ kokaamba gamu ano wosobiri somata qatawo moro iikanoŋ jeŋ kelelenŋgowabotiwaajoŋ mono lombo mende toroqeŋ mubu. Lombo qaagoto, mono kaparaŋ koma siŋgisoŋgoya mesaoŋ uluŋkoleŋ ama mubu.

8 Kawaajoŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋonjeŋ: Oŋo mono qaa somoŋgoŋ uujopagia mombo toroqeŋ kotiiŋ qendeema muŋ laligowu.

9 Niinoŋ terena ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo noo qaana kuuya teŋ koma aŋgobatonoŋ nama kotiiwu me mende teŋ koma riporogoŋ kamaawuti, iikawaa kania gosiŋ momambaajoŋ moma ii oowe.

10 Oŋo mombaa siŋgisoŋgoya mesaojuti eeŋ, niinoŋ ii kaaŋagadeeŋ mesaoŋ mujeŋ. Bologa ama nonoti, iikawaajoŋ mende mobe ujato, oŋonoŋ mombo qeaŋgoŋ mindiriŋ aowutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kileŋaya ii Kraistwaa jaanoŋ oŋanoŋ mesaoŋ mube tegoro.

11 Satanoŋ areŋa ama selenoŋ kuukuu kania kania amakeji, iikawaajoŋ tompiŋ mende laligojeŋ. Kawaajoŋ Satanoŋ haamo ama nonombaboti-waajoŋ ama eja iikawaa siŋgisoŋgoya mono mesaodaborowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Troas laligoŋ Taituswaajoŋ majakaka moro.

12 *Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋaya jeŋ seimambaajoŋ
ama Troas taonoŋ kembe Poŋnoŋ nagu horoŋ nono gawoŋa
iikanoŋ memambaajoŋ afaaŋgoro.
13 Kaeŋ afaaŋgoroto, uumeleeŋ alana Taitus mende
mokoloowe qaagia mende nijoro mobetiwaajoŋ ama ma-
jakaka moma luae uunanoŋ mende ero. Kawaajoŋ yeizo-
zogia jeŋ oŋomesaoŋ Taitus moŋgamambaajoŋ Masedonia
prowinsnoŋ kembe. Kiaŋ.

Kraistnoŋ ku-usuŋ nonono haamo amakejoŋ.

14 Nononoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋa:
Kraistwaa buŋa kolooŋ weleŋa qeniŋ Anutunoŋ kambaŋ so
kawali galeŋ kaaŋa nunuano kema otokoriaŋ maamakejoŋ.
Haamonoŋ japujariŋ jurayaa moroŋa awaa meŋ karo
momakejoŋi, iikawaa so Anutunoŋ nemuŋ koma nonono
gomaŋ daeŋ daeŋ liligoŋ Kraistwaa kania jeŋ asariniŋ
asuganoŋ kolooŋ seiŋ keno gomaŋ so momakeju. Kawaajoŋ
Anutu mepeseeŋkejoŋ.
15 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ ejemba Siwenoŋ
ubuti ano gere sianoŋ kemebuti, iyoŋoo batugianoŋ kema
kaniŋ mozo moroŋnana soraaya momakeju. Kraistwaa
kania jeŋ seiniŋ Anutunoŋ gawonanaa moroŋa moro awaa
kolooŋkeja.
16 Gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi
iikanoŋ qaagia jeŋ tegoro komuŋ kotiiwutiwaajoŋ mogi
qamowaa mumu moroŋa kaaŋa kolooŋkeja. Siwenoŋ ubuti,
iyoŋonoŋ Buŋa qaanana mogi oyaŋboyaŋ oŋombaatiwaajoŋ
mogi laaligo kombombaŋaa moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa
kolooŋkeja. Moronoŋ gawoŋ kaaŋa mewaatiwaa so kolooja?
17 Ejemba tosaaŋa mamaganoŋ nii kaaŋa mende kolooju.
Yoŋonoŋ laaligogia naŋgowombaajoŋ moma Anutuwaanoŋ
qaa ii komahooro gawoŋ kaaŋa laŋ meŋ ama jeŋkeju. Niinoŋ
iyoŋoo so mende kolooŋ amakejento, Kraistwo qokotaaŋ
qalomalowen mesaoŋ uuna soraaya kolooro nanjeŋ. Anu-
tunoŋ wasiŋ nonoti, ii moma iwaa jaasewaŋanoŋ nama
Buŋa qaaya tororo jeŋ seiŋkejeŋ. Kiaŋ.

3

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme ejemba koloojoŋ.

1 Neeno kaniana mombo kanaiŋ jeŋ qeaŋgomaŋatiwaajoŋ
romoŋgoju me? Kaeŋ qaago. Gawoŋ meme ejemba
tosianoŋ Korint oŋo iyoŋoo kaniagia mobutiwaajoŋ moma
jeŋqeeaŋgo tere oowombaajoŋ kaparaŋ komakeju. Tosianoŋ

* **2:12:** Apo 20.1

Korint oŋo iyoŋoo kanagia naŋgoŋ jeŋqeeaŋgo tere mamaga oowutiwaajoŋ oŋo kuuŋ oŋomakeju. Niinoŋ gawona dindiŋagadeeŋ mewetiwaajoŋ jeŋqeeaŋgo tere kaaŋaajoŋ mende amamaajeŋ.

2 Anutunoŋ Korint oŋo noo boronanoŋ oŋoono letoma noo wombo alauruna koloon oŋoaŋgio neenaa jeŋqeeaŋgo terena kaaŋa kolooju. Anutunoŋ neenaa jeŋqeeaŋgo terena kaeŋ oorota ejemba kuuyanoŋ oŋoo kaisiligia gbilia ii iima weeŋgoŋkeju.

3 *Oŋo Kraistwaa tere papia kaaŋa koloojuti, iikanoŋ asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Kana qaaya naŋiŋ apuya iŋk kanoŋ jamo tafenoŋ ooroti, oŋo iikawaa so mende koloojuto, Kraistnoŋ tereya oŋoo uugiaa tafeyanoŋ kokaeŋ oorota nanju: Nononoŋ gawoŋ meniŋ hoŋa kolooro Kraistnoŋ Anutu laaligo kombombaŋa Toyaa Uŋaya uugianoŋ ano letoŋgi. Ejembanoŋ gawonanaa hoŋa ii iigi iikanoŋ ilaaŋ oŋono gawonanaa kania moma asariŋkeju.

4 Kraistwo qokotaaniŋ Anutunoŋ gawonanaa tania moja. Kawaajoŋ gawoŋ meniŋ oŋo Kraistwaa buŋaya koloogiti, ii saanoŋ Anutuwaa jaanoŋ awasaŋkaka nama jejoŋ.

5 Anana kotikotii qaganoŋ gawoŋ awaa koi Anutuwaa jaanoŋ mewoŋatiwaa so koloojoŋi, iikaeŋ saanoŋ mende jewoŋa. Anana iwoi moŋnoŋ mende rapiŋgoŋkejonto, Anutunoŋ aŋodeeŋ inaaŋ nonoma momo nonono gawoŋ koi meŋkejoŋ.

6 *Anutunoŋ inaaŋ nonoma momo nonono soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋ meme ejemba koloojoŋ. Mooseswaa Kana qaawaa tereya motomotoombaajoŋ uugere ambonagati eeŋ, qaa iikanoŋ mono qaanana jeŋ tegoro koomu kotigaa buŋa koloojoŋ. Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋa jeŋ asariniŋ iinoŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ. Kawaajoŋ Kana qaawaa areŋa iikayadeeŋ otaawutiwaajoŋ mende kaparaŋ komakejonto, Uŋa Toroya moma aŋgoŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ oŋomakejoŋ. Kiaŋ.

Soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa ii akadamuyawo.

7 *Anutunoŋ Kana qaaya jeŋ tereya jamonoŋ kondoŋgoŋ ooroto, ejembanoŋ ii mende teŋ koŋgi Anutunoŋ qaa iikawaa so gosiŋ iroŋa meleema oŋono komuŋ koomuya laligoŋ kougi. Anutunoŋ wala Kana qaaya nonono kambaŋ iikanoŋ asamararaŋanoŋ Mooseswaa jaasewaŋa qero asariro. Asamararaŋ iikanoŋ waziiŋ aliwaatiwaa so kolooroto, ii kileŋ Israel ejemba yoŋonoŋ jaasewaŋa tororo uuŋ iibombaa so mende koloogi. Mamaga asarirotiwaajoŋ

* **3:3:** Eks 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19; 36.26 * **3:6:** Jer 31.31 * **3:7:** Eks 34.29

ii amamaagi. Kana qaawaa Buŋa areŋ walaganoŋ iikaaŋa asamararaŋawo asugiro.

8 Iikaaŋa asugiroto, Uŋa Toroyanoŋ Buŋa areŋ gbilia nonono iikawaa asamararaŋanoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono soomoŋgo areŋ walagaa asamararaŋa uuguŋ honoŋa qaa asariŋ jaanana gamugamuyawo qeŋkebaa.

9 Wala Mooseswaa Kana qaa ii asugiŋ gosiŋ nonono iikawaa so gere siawaa buŋa koloojoŋ. Buŋa qaa ii akadamuyawo asugiro. Kawaajoŋ Anutunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoro solaŋaniwoŋati, Buŋa qaa iikawaa akadamuyanoŋ mono uuta kolooja. Iikanoŋ soomoŋgo areŋ walagaa akadamuya ii mamaga uuguŋ qaqabuŋayawo kolooja.

10 Buŋa gawoŋ walaganoŋ wala akadamuyawo kolooroto, ii Buŋa gawoŋ areŋ gbiliawo mindiriŋ gosiniŋ walaga iikanoŋ mono qabuŋaya qaa kolooja. Uŋa Toroyaa gawoŋ areŋ iikawaa akadamu-yanoŋ uuta koloojiwaajoŋ gawoŋ areŋ walaganoŋ mono iwoi omaya kaaŋa kolooja.

11 Anutu hamoqeqeyaa kana walaganoŋ aloweewaatiwaa so kolooro. Iikanoŋ asamararaŋawo asugidabororo. Kawaajoŋ kana dologa tetegoya qaa eŋ ubaati, iikawaa asamararaŋanoŋ mono kana mutuyaa asamararaŋa ii honoŋa qaa uuguŋ jaanana gamugamuyawo qeŋkeja.

12 Soomoŋgo gbilianoŋ tetegoya qaa ilaaŋ nonono asamararaŋanoŋ asugiwaati, iikaeŋ Anutu jejeromoŋromoŋ ama muŋkejoŋ. Kawaajoŋ keenana qaago totooŋ moma awasaŋkaka nama qaa ii kuma oŋomakejoŋ.

13 *Moosesnoŋ Israel ejemba asamararaŋ eŋ aloweeroti, ii iigigiiwubotiwaajoŋ majakaka moma jaasewaŋa opo jakaŋanoŋ esuuro. Nononoŋ iikawaa so mende amakejonto, Buŋanana qenjaaronoŋ jeŋkejoŋ.

14 Buŋa walagaa asamararaŋa iigito, uugianoŋ kileŋ gojono laŋ laligoŋ kougi. Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ iwoi moŋnoŋ mono opo jokaŋa iikawaa so Juuda ejemba mamaga yoŋoo uugia gojono laligoju. Kawaajoŋ Soomoŋgo Walagaa Buŋa qaaya qaaya weeŋgojuti, iikawaa kanagia ii tororo mende moma asariŋkeju. Uugia meleema Kraistwo toroqegi iikaaŋa kanoŋ mono opo jakaŋgia ii qetegoro moma asariwuya.

15 Kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ Mooseswaa Kana qaaya weeŋgogi iwoi moŋnoŋ mono opo jokaŋa kaaŋa uugia gojono momogianoŋ bimooro laligoju.

16 *Kaaŋa laligojuto, Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Moosesnoŋ ‘Pombo amiŋ mobo,’ jeŋ opo jakaŋa

* **3:13:** Eks 34.33 * **3:16:** Eks 34.34

jaasewaŋanoŋga qetegoŋkero." Qaa kaeŋ ero yoŋoonoŋga moŋnoŋ uuta meleema Pombo toroqeji, kambaŋ iikanondeeŋ mono iwoi opo jakaŋaa so ii qetegoro Anutuwaa hamoqeqeyaa kania moma asariwaa.

17 "Pombaajoŋ" jeji, qaa ii Pombaa Uŋayaajoŋ jeja. Pombaa Uŋa Toroyanoŋ daeŋ yoŋoo uugianoŋ laligoji, iinoŋ mono siŋgisoŋgogiaa kasia isano solaŋa (frii) laligoju. (Kaaŋa laligoŋ solaŋa dindiŋa koloowombaajoŋ Kana qaa otaawombaajoŋ mende kaparaŋ komakeju.)

18 Kawaa so uunana meleeniŋ Pombaa asamararaŋanoŋ kuuya ananaa jaa wambusoonananoŋ kuuro bilibili ano jaanana mende esuuniŋ ejembanoŋ niniima Anutuwaa akadamuya awaa soro ii atatonoŋ uuŋ ii-iitaa tani iimakeju. Nono ii somariiŋ seiŋ iimakebutiwaa so letomakeboŋa. Kaeŋ letoma akadamuya awaa soro ii somariiŋ asariŋ Pombaa tanitani kolooŋkeboŋa. Poŋnoŋ Uŋaya kolooji, iwaa asamararaŋanoŋ mono kaeŋ meŋ letoma nonomakeja. Kiaŋ.

4

Nono koworaŋeŋ kaaŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ hoŋa kolooja.

1 Anutunoŋ kiaŋkomuŋ nononotiwaa so gawoŋ koi qanananoŋ ano meŋkejoŋi, iikawaajoŋ mono boŋ qeŋ naniŋ uunananoŋ mende kamaabaa. Qaago!

2 Nononoŋ gawoŋ memewaa kana aasaŋgoya gamugiawo ii kuuya gema qeniŋ. Tiliqili mende ama Anutuwaa qaaya mende meeraŋgoŋkejonto, qaa hoŋa ii asuganondeeŋ jeŋ silia qeŋkejoŋ. Iikaaŋ aniŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ejemba keraqeeaŋgo moma nonombutiwaajoŋ naniŋ jeŋqeeaŋgo qaanananoŋ kolooro kuuyanoŋ qaa tororo jeŋ nonombombaajoŋ amamaaŋkeju.

3 Kaeŋ amakejonto, tosia oŋononoŋ kokaeŋ jeŋkeju, "Poolnoŋ Oligaa Buŋaya ii esuyawo jeŋkeja." Kaeŋ jewenagati eeŋ, esu iikanoŋ gere sianoŋ kemebuti, mono iyoŋoo uugianoŋ ejiwaajoŋ gojono osiŋkeju.

4 Kraistnoŋ Anutuwaa uŋauŋaya kolooja. Kraistwaa akadamuya ii aŋaa Oligaa Buŋayanoŋ ninisaama asasaga kaaŋa asariŋkejato, yoŋoo jaagianoŋ umuŋ kono tiŋtuaŋ qeŋkeju. Kambaŋ kokaamba bologaa Poŋa gomaŋ so galeŋ koma oŋomakeji, iinoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uŋagiaa jaaya meŋ gooro laŋ laligoju. Kawaajoŋ Oligaa Buŋawaa asasaga iima asariwombaajoŋ amamaaŋkeju.

5 Neenaa qabuŋananoŋ somariiwaatiwaajoŋ Buŋa qaa ii mende jeŋ asariŋkejento, oŋononoŋ Poŋ Jiisas Kraistwaa

kania moma jeta teŋ kombutiwaajoŋ uu kuuŋ oŋomakejeŋ. Nononoŋ Pombaa jeta otaaŋ oŋo weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ.

6 *Kania kokaembaajoŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋ: Anutunoŋ kanakanaiyanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoro, “Asasaganoŋ mono paŋgamaŋ qero asariwa.” Kaeŋ jeroti, iinoŋ mono Buŋayaa asasaga ano uunana kuuro asariro. Kraistnoŋ nanamemeŋa ama mero Anutuwaa asamararaŋanoŋ jaasewaŋanoŋ asariro iigiti, Anutunoŋ nono iikawaa kania moma kotowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Asasagaa kania jeŋ seiwombaajoŋ ama asasaga ii nonono.

7 Asasaganoŋ uunana kuuro asariniŋ momakooto iikawaa sewaŋa ii milyon kina uuguŋ uuta koloojato, sele busunana ii koworaŋeŋ kaaŋa afaaŋgoŋ jumakeja. Anutuwaa asasaganoŋ mono sele busu kaaŋaa uutanoŋ eja. Ejembanoŋ iikawaa kania iibutiwaajoŋ Anutunoŋ areŋa ama nonono. Sareqaa iikawaa kania ii kokaeŋ: ku-usuŋ honoŋa qaa ama nonomakeji, ii nonoonoŋga eeŋ kolooŋkejiwaa so qaagoto, Anutunoŋ mono iikawaa Toya kolooja.

8 Eu emu lee lee iikanoŋa lombo kania kania qanananoŋ uma qololombiŋ nonoŋgi koŋajiliŋ momakejoŋ. Ii momakejonto, kileŋ iikanoŋ mende qezejaaŋ nonoŋgi kamaaŋkejoŋ. Kambaŋ tosaaŋanoŋ juŋ kaaŋa waŋgoŋanoŋ osiŋ kana mende mokolooŋkejonto, kileŋ titiboronana tegoro doomoronana mende momakejoŋ.

9 Ejembanoŋ sisiwerowero ama nonomakejuto, Anutunoŋ gema mende nunuŋkeja. Ejembanoŋ meŋ kamaaŋ ama riiŋ nonomakejuto, kileŋ mende tiwilaaŋkejoŋ.

10 Jiisas qegi komuroti, iikawaa so nono kaaŋiadeeŋ buŋaya jeŋ seiŋkejoŋiwaajoŋ ama nunugi komuwombotiwaa moma kema kaŋ laligojoŋ. Jiisaswo kotiiŋ laligoniŋ inaaŋ nonomakeji, ejembanoŋ iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ ama kaeŋ laligowombaajoŋ uumotooŋ anjoŋ.

11 Balonoŋ jaawo laligoŋ Jiisaswaa gawoŋa meŋkejoŋiwaajoŋ ama kambaŋ so komuwombaa so koloojoŋ. Sele busunananoŋ komuwaatiwaa so koloojato, Jiisasnoŋ uunananoŋ kotiiŋ laligoŋ sele busunana meŋ gbiliŋkeji, ejembanoŋ iikawaa hoŋa iima asariwutiwaajoŋ ama nanjoŋ.

12 Nono kambaŋ so siimbobolo moma komuwombaa so kolooŋkejonto, niinoŋ oŋoo batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoweti, oŋonoŋ iikawaajoŋ ama gbiliŋ laaligo kotiganoŋ keuma laligoŋ ubuya.

* **4:6:** Jen 1.3

13 *Ondino (Buk Song) moŋnoŋ qaa kokaeŋ oogita eja, “Anutu moma laariŋ koomunoŋga metogoŋ nombaatiwaa qama kooliŋ laligowe.” Nononoŋ qaa iikawaa so koomunoŋga metogoŋ nonombaatiwaajoŋ moma laarijoŋ. Momalaariwaa Uŋa Toroya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aojoŋiwaajoŋ nononoŋ mono kaaŋagadeeŋ qaanana jeŋ qama kooliŋkejoŋ.

14 Anutunoŋ Poŋ Jiisas meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, iinoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono waama Jiisaswo uniŋ jaasewaŋanoŋ ama nonono oŋowo motooŋ laligoŋ uboŋa. Ii mojoŋiwaajoŋ ama qaanana jeŋ qama kooliŋkejoŋ.

15 Qaanana jeŋ qama kooliniŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ toroqeŋ ejemba seiseiya sokoma oŋombaa. Kaeŋ kolooro yoŋonoŋ afaaŋgoŋ Anutu kelemaleleŋ mepeseegi qaqabuŋayanoŋ seiŋ eŋ ubaa. Oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutu mepeseeŋ seiwutiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ lombo kania kania bosima aoŋ oroŋ laligojoŋ.

Momalaarinoŋ laaligowaa tania ii kokaeŋ:

16 Anana meŋ gbiliŋ nonombaatiwaajoŋ moma mono boŋ qeŋ naniŋ uunananoŋ mende kamaawa. Oŋanoŋ selenanaageŋ waziiŋ sooliŋkejonto, ii kileŋ uunanaageŋ kambaŋ so koloŋaniŋkejoŋ.

17 Ii kokaembaajoŋ: Namonoŋ kakasililiŋ kambaŋ torodaamoŋ moma laligowoŋato, iikawaa gematanoŋ asamararaŋ honoŋa qaa mokoloon tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Asamararaŋ ano kakasililiŋ woi ii gosiŋ oroniŋ asamararaŋ iikanoŋ mono uuta kolooro namowaa kakasililiŋ kania kania ii moniŋ afaaŋa ano kamaaŋqeqeta kolooja.

18 Ejemba ano ilawoila jaanoŋ ii-iita ii kambaŋgia tegoro aliwuto, Siwe gomambaa ilawoilaya kambaŋ kokaamba mende iimakejoŋi, iyoŋonoŋ mono kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubu. Kawaajoŋ nononoŋ jaanananoŋ ii-iita ii qaagoto, mende ii-iita mono iikaaŋ baageŋ uuŋ iŋiimakejoŋ. Kiaŋ.

5

Poolnoŋ Siwewaa oyaŋboyaŋ kuunoŋ kemambaajoŋ moro.

1 Nononoŋ qaa koi mojoŋ: Namo sele busuwaa opo sel kuuŋanoŋ laligoniŋ koomunoŋ ii kondeeno kamaawaati, Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ sele busuwaa miri doŋgoga aŋo mero Siwenoŋ ewaati, ii buŋa qeŋ nonono iikanoŋ

* **4:13:** Ond 116.10

laligowoŋa. Sele busuwaa miri qaita moŋ ii tetegoya qaa kotakota eŋ ubaa.

2 Qaa ii moma kambaŋ biiwianoŋ kokanoŋ letombombaa aiŋa moma osoŋgoŋ nunuro Siwe laaligo gomanananoŋ ubombaajoŋ awelegoŋkejoŋ.

3 Siwenoŋ uniŋ sele busu qaita moŋ mouma nonono raboŋati, kambaŋ iikanoŋ moŋnoŋ bombolaŋ mende mokoloon nonombaa.

4 Namo sele busu koi qetegowutiwaajoŋ mende mojonto, Siwe laaligo gomanananoŋ uma sele busunana doŋgoga mewombaajoŋ awelegoŋkejoŋ. Sele busu koi komuwaati, ii laaligo kotiganoŋ gogoro qaono Anutunoŋ kitia oyaŋboyaŋ sele busuga nonombaatiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba sel kuuŋ kokawaa uutanoŋ laligoŋ uulombonana bosima letombombaa aiŋa moma osoŋgoŋ nunuŋkeja.

5 Anutu aŋo Siwe sele busu mewombaajoŋ moma mokoloon nonoma Uŋa Toroya uunananoŋ ano oyaŋboyaŋ koloowombaa daŋgunuya kolooja.

6 Kawaajoŋ nono mono kambaŋ so qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ laligoŋ kokaeŋ momakejoŋ: Sele busunanaa laaligo kuuŋnananoŋ koi laligowoŋati, kambaŋ iikawaa so eu Siwe laaligo gomanananoŋ Poŋ Jiisaswo mende laligowoŋa.

7 Kambaŋ kokaamba Siwe gomambaa ilawoilaya mende uuŋ iŋiimakejonto, kileŋ ii moma laariŋ iikawaa so ama meŋ laligoniŋ nemuŋ koma nonomakeju.

8 Kawaajoŋ qaqabuŋabuŋananawo kotiiŋ sele busunanaa laaligo kuuŋa koi mesaowombaajoŋ kaparaŋ koma gomanana hoŋanoŋ eu uma Pombo laligowombaajoŋ mojoŋ.

9 Kawaajoŋ gomanananoŋ koi me eu laligowoŋati, nononoŋ mono uunana Poŋ Jiisas keraqeeaŋgo ama mubombaajoŋ somoŋgoŋ iikawaajoŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejoŋ.

10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kuuya anana mono Kraistwaa qaa jakeyanoŋ asugiwoŋa. Namonoŋ sele busuwo laligoŋ Pombaa uusiiŋa soyanoŋ teŋ koniŋi me qetemetetaŋ aniŋi me eeŋ laŋ laligoniŋi, aŋo mono qaanana ii gosiŋ iikawaa so tawanana aŋa aŋa nonono buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Ejemba Anutuwo uumotooŋ ambutiwaa gawoŋa meŋkejoŋ.

11 Kraistwaa qaa jakeyanoŋ namboŋati, nononoŋ ii moma Pombaa momoya uuguwombotiwaajoŋ keenana momakejoŋ. Ii mojoŋiwaajoŋ ejemba kanianana soraaya mobutiwaajoŋ kaparaŋ koma uu kuuŋ oŋomakejoŋ. Kanianana ii Anutuwaa jaanoŋ asuganoŋ eja. Niinoŋ tiliqili ejaga qaago,

* **5:10:** Room 14.10

oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii uugianoŋ moma yagowutiwaajoŋ moma jejeromoŋromoŋ amakejeŋ.

12 Kaeŋ jeŋ ananaa jeŋqeeaŋgo qaanana mobutiwaajoŋ mombo mende kaparaŋ komakejento, kanianana iikayadeeŋ jeŋ asariŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ. Oŋo ii moma saanoŋ nonoo selenana ii boi takapolakaya yoŋoo jaagianoŋ mepeseegi sokombaa. Yoŋonoŋ iwoi oŋoo uugianoŋ eji, iikawaajoŋ qaagoto, selegiaa iwoiya jaanoŋ iibombaa so kolooji, mono iikawaajoŋ awelegoŋ oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma qaa laŋ jeŋkeju. Kawaajoŋ qaana koi jejeŋ. Oŋonoŋ yoŋoo qaagia auta (gorosoŋa) mojutiwaajoŋ mono nonoo kanianana jeŋ asariŋ tororo meleema oŋombu.

13 Oŋonoŋ noojoŋ "Uusoo tani kaaŋa kolooja," jegiti eeŋ, niinoŋ mono Anutuwaa gawombaajoŋ ama uugere moma laligowe. Tosianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeju, "Uugereya qaagoto, qaaya bonjoŋa-gadeeŋ jeŋkeja." Kaeŋ jejuti eeŋ, ii mono oŋo ilaaŋ oŋombombaajoŋ ama ambe. Mono ii duduuwubo.

14 Kawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jopagoŋ nonomakeji, iikanoŋ mono kondooŋ kuuŋ nonono gawoŋa meŋkejoŋ. Eja motooŋgonoŋ kuuya ananaa kitinanaga duŋnana meŋ komuro. Kawaajoŋ siŋgisoŋgonanaa iroŋa mende meleema nononoto, kuuya ananaa siŋgisoŋgonana mesaoro toroqeŋ koomuya mende koloojoŋ. Qaa ii moma asariŋ moma yagojoŋi, Kraistwaa uujopayanoŋ mono kuuya anana joloŋgoŋ gawoŋa mewombaajoŋ kuuŋ nonomakeja.

15 Iinoŋ mono kokaembaajoŋ kuuya ananaa duŋnana meŋ komuro: Namonoŋ jaawo laligojoŋi, anana mono laaligonana toroqeŋ ananaajoŋadeeŋ laligowombo. Kaeŋ qaagoto, moŋ ananaajoŋ ama komuŋ waaroti, laaligonana mono iwaajoŋ togoŋ muŋ laligowombaajoŋ komuro.

16 Kawaajoŋ uunana meleeniŋi, kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba selesele mende gosiŋ oŋonjoŋ. Ejemba moŋ namonoŋ siliaa so mende moma kotoŋ mujoŋ. Wala Kraist gosiŋ moniŋ baloŋ eja tooŋ kolooroto, kambaŋ kokaamba moma kotoŋ muniŋ Siwewaa Hamoqeqe Tonanaga kolooja.

17 Kawaajoŋ moŋnoŋ Kraistwo qokotaaji eeŋ, iinoŋ mono kolokoloo dologa koloon doŋa doŋgoga kolooja. Laaligo walaganoŋ aliro laaligo gbilianoŋ mono duŋanoŋ koloon asugiŋ muja.

18 Kaaŋa laligojato, iwoi kuuya iikawaa kondomondoo Toya ii Anutu. Iinoŋ Kraist wasiro tawanana meŋ aŋaliŋ nonoma Anutu iyaŋawo uumotooŋgo amboŋiwaa kania mesasariro. Kana kaeŋ asugiro Anutunoŋ gawoŋ nonono ejemba Anutuwaa alauruta koloowutiwaajoŋ joloŋgoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ.

19 Anutuwo uumotooŋgo amboŋiwaa kania ii kokaeŋ:
Kraistnoŋ kamaaŋ gomaŋa gomaŋa ananaa tawanana mero
sokono Anutunoŋ aŋaliŋ nonono alauruta kooloniŋ. Kana
uuguŋ laligoŋ kouniŋi, siŋgisoŋgo iikawaa qaagia mende
weeŋgoŋ romoŋgoŋ iroŋa mende meleema nonono. Anu-
tuwaa alauruta kooloniŋ moma laariŋ nonoma Kraistwaa
tawawaajoŋ ama Anutuwo uumotooŋgo ambombaa Buŋa
qaaya ii boronananoŋ ano.
20 Ii ano Kraistwaa jotamemeuruta koloojoŋ. Anutunoŋ
qaa saŋe ama nonono iikawaa so ejemba uugia kuuŋ
oŋomakejoŋ. Kraistwaa jeta meŋ kaparaŋ koma kokaeŋ
qisiŋ oŋomakejoŋ: Mono Kraistwaa tawaya buŋa qeŋ aoŋ
Anutuwaa alauruta koloowu.
21 Anutunoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonanaa qaaya jeŋ
tegoŋ iroŋa meleema Kraist siŋgisoŋgo moŋ mende an-
otiwaa qaganoŋ ano uro duŋnana meŋ siimbobolo moro.
Kraistwaa siimboboloyaajoŋ ama iwaanoŋ qokotaaniŋ Anu-
tunoŋ saanoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Kiaŋ.

6

1 Nono Anutu iyaŋaa gawoŋ meme alauruta
koloojoŋiwaajoŋ ama uugia kokaeŋ kuujoŋ: Anutuwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ omaya koloowabotiwaajoŋ ii mono buŋa
qeŋ aowu.
2 *Anutunoŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota Buŋa Terenoŋ eja,
“Giima koboomambaa kambananoŋ mono kaŋ kuuro
niinoŋ qamakooliga mobe.
Hamoqeqe kambananoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ ilaaŋ
gombe.”
Qaa kaeŋ eji, ii mobu! Kambaŋ keteda koi kanoŋ mono Anu-
tuwaa hamoqeqe kambaŋa kolooja. Anutunoŋ iŋiima ko-
boomambaajoŋ moro kambaŋanoŋ kaŋ kuuro kiaŋkomuya
ii mono keteda koi buŋa qeŋ aowu. Kiaŋ.

Poolnoŋ kakasililiŋ kania kania mokolooro.
3 Moŋ nonoojoŋ ama uuta boliro kamaawabotiwaajoŋ
galenana meŋ aoŋ laligoŋkejoŋ. Jeŋ nonoŋgi gawonananoŋ
qaayawo koloon kamaawabotiwaajoŋ kaeŋ amakejoŋ.
4 Anutuwaa gawoŋ meme ejemba awaa soro koloojoŋi, ii
nanamemenana kuuyanoŋ qendeemakeja. Kakasililiŋ ama
jaabamagege kania kania ama nonoŋgi koŋajiliŋ uutanoŋ
laligojonto, iikanoŋ mono mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ
namakejoŋ.
5 *Ooli waayawonoŋ nunuŋ kapuare miria miria kanoŋ
nonooŋgi laligoniŋ. Kareŋa kareŋa asugigi kawaa uutanoŋ

* **6:2:** Ais 49.8 * **6:5:** Apo 16.23

komuwombotiwaajoŋ doomoronana keno keenana moma laligoniŋ. Gaoŋ gbili rama nenewaajoŋ wosonana niniro laligoninto, kileŋ selenana qeŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ.

6 Nanamemeŋ soraaya otaaŋ Anutuwaa uusiiŋa moma asariŋ lombo aŋgoŋ mokosiŋgoŋ ejemba ala meŋ oŋomakejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ uunana saa qero batugianoŋ gbiŋgbaoŋa qaa jopagoŋ oŋoma laligojoŋ.

7 Qaa hoŋagadeeŋ jeniŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma nonono nanamemeŋ solaŋaa tiwo sumaŋa meniŋ boro dindinananoŋ ano qaninananoŋ meŋ nanjoŋ. Kaeŋ nama leegeŋ Buŋa qaa jeŋ seiniŋ, leegeŋ qaa qoloŋmoloŋgoya selenananoŋ aŋgi iikawaa kitia jeŋ mindiŋgoŋ laligoniŋ.

8 Qabuŋa nonoŋgi selenana mende mepeseeŋkejoŋ. Yoŋ jeŋ gamu qeŋ nonoŋgi uunananoŋ mende kamaaŋkeja. Nonoojoŋ sundu awaa ano bologa ii laŋ jeŋkeju. Ejemba qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, iikaaŋa ama nonomakejuto, kileŋ qaa hoŋagadeeŋ kuuya jeŋkejoŋ.

9 Ejembanoŋ kanianana saanoŋ moma kotoŋkejuto, kileŋ tosianoŋ lolomoniŋ telambelaŋ ama nonomakeju. Kambaŋ tosaaŋanoŋ komuwombaajoŋ ama laligoninto, kileŋ toroqeŋ jaawo laligojoŋ. Kikekakasililiŋ eja kaaŋa nunuŋ laligogito, kileŋ mende komuniŋ.

10 Wosobirinoŋ nunuro kileŋ kambaŋ so aisooŋ laligojoŋ. Wanaya laligoŋ kileŋ ejemba mamaga ilaaŋ oŋoniŋ uugianoŋ qaqabuŋagiawo koloonkeju. Namowaa esuhinanana qaagoto, kileŋ oyaŋboyaŋ kuuya buŋa qeŋ aoŋ simbawoŋawo laligojoŋ.

11 Oo Korint ejemba, nononoŋ uunanaa naguya oŋoojoŋ horoŋ qaa moŋ mende koniŋ kemero kanianana asuganondeeŋ iŋijowe moju.

12 Oŋonoŋ nonoo uumomonana mobubotiwaajoŋ ii mende aŋgoŋ komakejonto, nononoŋ oŋoo uugia mobombotiwaajoŋ mono oŋoaŋgiodeeŋ aŋgoŋ koma aoŋkeju.

13 Niinoŋ uumomona oŋombe oŋonoŋ mono iikawaa kitia kaaŋagadeeŋ tororo nombu. Niinoŋ meraborauruna kaaŋa tani qaa kokaeŋ iŋijoŋ oojeŋ: Oŋo kaaŋagadeeŋ mono oŋoaŋgiaa uugiaa naguya horoŋ uujopagia ii mombo momboga qendeema nonombu. Kiaŋ.

Momalaarigia qaa yoŋowo mende qokotaawu.

14 Ejemba uugia mende meleeŋgiti, iyoŋowo mono uugia mende somoŋgoŋ* ororoŋ mende laligowu. Laaligo solaŋa

* **6:14:** Qaqaŋ (yoke) ii hoos me bulmakao woi yoroo arogaranoŋ aŋgi kemero kare me kinoŋ iwoi horoŋkejao. Kaeŋ oroaŋgaraa aiŋgara ambotiwaajoŋ amamaaŋkejao. Kaeŋ jinjauŋ kembabo.

ano laaligo doogoya ii aŋa aŋa koloojao. Ii mindiriŋ orombombaajoŋ amamaawoŋa. Paŋgamaŋ ano asasaga ii motooŋ mende koloojao. Qaago!

15 Kraist ano Iimolaŋ (Satan) yoronoŋ uumotooŋ ama motooŋ laligowowaajoŋ amamaawaota. Kawaajoŋ uumeleeŋ ejemba moŋnoŋ nanamemeŋa uumeleembaa gadokopa ejemba moŋ iwo motooŋ mindiriŋ ambowaajoŋ amamaaŋkebaota.

16 *Anutu aŋo qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja,

"Niinoŋ kanagesouruna yoŋoo uugianoŋ laligoŋ batugianoŋ kema kaŋ Poŋgia koloowe yoŋonoŋ nii weleŋ qeŋ mepeseeŋ noma laligowuya."

Qaa iikawaa so Anutuwaa Uŋayanoŋ uugianoŋ laligoro sele busunananoŋ Anutu laaligo kombombaŋaa Toyaa jigo kolooja. Anutunoŋ iyaŋaa jiwowoŋ jigoyanoŋ tando lopioŋ mepeseewombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ. Anutuwaanoŋ jigo ano asa jigo ii aŋa aŋa. Iikawaa so nononoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo qokotaawombaa soŋgo ano erota amamaaŋkejoŋ.

17 *Kawaajoŋ oŋo mono Poŋnoŋ qaa kokaeŋ jerotiwaa so otaaŋ ambu,

"Ii mono oŋomesaoŋ seleeŋgeŋ kaŋ tuuŋ iyaŋa moŋ laligowu.

Aŋgonjoragiawo kolooŋkejuti, ii mono mende oŋoosirigi niinoŋ moma aŋgoŋ koma kalaŋ koma oŋoma laligomaŋa.

18 *Niinoŋ Maŋgia koloowe oŋo noo meraborauruna koloon laligowuya.

Poŋ ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ kaeŋ jeja." Kiaŋ.

7

1 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ kalaŋ koma nonomambaa qaaya kaeŋ somoŋgoŋ nonono eja. Kawaajoŋ iwoi sele uŋanana meŋ tilooji, anana mono ii kuuya qetegowombaajoŋ Kraist qama koliniŋ hamo qeŋ nonombaa. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ mono keenana moma kaparaŋ koniŋ meŋ solaŋaniŋ nononо soraaya koloodaborowoŋa. Kiaŋ.

Uugia meleeŋgitiwaajoŋ Poolnoŋ keraqeeaŋgo moro.

2 Nononoŋ moŋ mende jeŋ kondemondeeŋ ama muniŋ tiwilaaro. Mombaanoŋ iwoi mende qenjamenjaŋgoniŋ. Moŋ mende tiligoŋ jaameesaŋ ama muniŋ. Kawaajoŋ

* **6:16:** Lew 26.12; Eze 37.27; 1 Kor 3.16; 6.19 * **6:17:** Ais 52.11 * **6:18:** 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13; Ais 43.6; Jer 31.9

oŋonoŋ mono uugiaa naguya horoŋ nono uugianoŋ somoŋgoŋ nonoma laligowu.

3 Tosianoŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ selenoŋ kuukuu qaa kaeŋ jeŋ jeŋ nonoŋgito, niinoŋ qaa koi oŋoo qaagia jeŋ tegoŋ ironja meleema oŋomambaajoŋ ama mende jejeŋ. Niinoŋ qaa kokaeŋ jewe modaborogi: Nononoŋ uunanaa naguya horoŋ oŋo uunananoŋ somoŋgoŋ oŋomakejoŋ. Kaeŋ ama saanoŋ oŋowo ororoŋ somoŋgoŋ komuwonja ano ororoŋ kotiiŋ laligowonja.

4 Uuwoiya qaa momalaarina somata oŋoonoŋ ama laligojeŋ. Oŋoo selegia mamaga mepeseeŋkejeŋ. Oŋoojoŋ ama uluŋkolena somata mokoloojeŋiwaajoŋ kakasililiŋ kania kania moma iikanoŋ kileŋ honoŋa qaa aisoojeŋ.

Masedonia prowinsnoŋ kema Taituswo aitoŋgori.

5 *Taitus moŋgama laligowetiwaajoŋ* jeweti, qaa ii toroqeŋ jemaŋa. Masedonia prowinsnoŋ kouma kanoŋ kaaŋagadeeŋ uuluae mokoloomambaajoŋ amamaawe. Daeŋ daeŋ kembeti, iikanoŋ konjiliŋ kania kania mokoloowe. Anutuwaa manja qeŋ tosaaŋa yoŋowo aŋgowowo ama oŋoojoŋ majakaka moma laligowe.

6 Kaaŋ laligoweto, Anutunoŋ uukamakamaa ejemba naŋgoŋ nonomakeji, iinoŋ Taitus karoti, iikanoŋ uluŋkoleŋ ama nono.

7 Taitusnoŋ karoti, iikanondeeŋ qaagoto, Korint oŋonoŋ uluŋkoleŋ ama mugi iinoŋ nijoro Anutunoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uluŋkoleŋ ama nono. Oŋoo sundugia kokaeŋ nijoro, “Oŋonoŋ nii niibombaajoŋ koposoŋgoŋ laligoju. Wosogia oŋanoŋ moma noma lombo noŋgitiwaa qaaya jeŋ noo kitina naŋgoŋ jewombaajoŋ jojoriŋkeju.” Sundu ii nijoro moma uukoisoro somata qatawo mobe.

8 Niinoŋ uugia Buŋa qaanoŋ kuuŋ tere ii oowe weeŋgoŋ oŋoaŋgia moma boliŋ aogiti, iikawaajoŋ mende moma boliŋ aojeŋ. Wala moma boliŋ aoweti, ii kileŋ kambaŋ kokaamba kokaembaajoŋ mombo aisoojeŋ: Tere qaananoŋ uugia meŋ boliro wosobiri aŋgito, wosobiri iikanoŋ mono meleema kambaŋ torodaamonda eŋ tegoro. Kaniagia kaeŋ iibe.

9 Kambaŋ kokaamba oŋo moma boliŋ aogitiwaajoŋ ama mende aisoojento, kokaembaajoŋ aisoojeŋ: Oŋo nanamemeŋgiaajoŋ ama moma boliŋ aogi gamu wosobirigianoŋ ilaaŋ oŋono uugia mombo meleema diŋgogi. Ii Anutuwaa jetaa so kolooro uugianoŋ mono nonoojoŋ ama mende boliroto, oŋanoŋ ilaaŋ oŋombe.

---

* **7:5:** 2 Kor 2.13 * **7:5:** 2 Kor 2.13 kanoŋ Taituswaajoŋ jero.

10 Siŋgisoŋgonanaajoŋ ama moma boliŋ aojoŋi eeŋ, gamu wosobiri iikanoŋ mono ilaaŋ nonono uunana mombo meleema diŋgowoŋa. Diŋgowoŋati, Anutunoŋ mono nunuano Siwenoŋ uboŋa. Moŋnoŋ uuta meleema iikawaajoŋ mende moma boliŋ aowaa. Baloŋ ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgogiaa wosobiri momakejuto, Anutunoŋ ii mesaowaatiwaajoŋ mende qisiwuti eeŋ, iinoŋ mono iroŋa meleema oŋono koomu kotiga kumuwuya.

11 Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋaa so wosobiri mokoloogi gamu iikawaa hoŋa ii uugianoŋ kolooro letoŋgiti, ii gosiŋ iima waliŋgoŋ kokaeŋ jegi, “Anana goŋ-aaŋgolenana mesaoŋ uunana meŋ kululuuŋ uugere qaganoŋ waama kanianana soosooya gosiŋ mindiŋgoniŋ. Ejemba siŋgisoŋgo aŋgiti, iyoŋoojoŋ uunana waaro sisigia meŋ jeŋ oŋoniŋ. Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ aaruŋ lalaŋaniŋ keenana moniŋ. Poolnoŋ kaŋ uunana meleeniŋiwaa hoŋa iibaatiwaajoŋ koposoŋgoŋ laligojoŋ. Uunana nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ aniŋ ano moŋnoŋ kana qiwitigoroti, ii mindiŋgoŋ mubombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ.” Kaeŋ jegi sokombaa. Kambaŋ kokaamba kana dindiŋa otaajuti, ii qendeema noŋgi iijeŋ.

12 Kawaajoŋ moŋnoŋ batugianoŋ boliroti, iigadeeŋ mindiŋgoŋ mubutiwaajoŋ ama terena mende oowe me moŋ ii meŋ boliŋ muroti, iigadeeŋ ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ tere ii mende ooŋ ambe. Ii kokaembaajoŋ oowe: Oŋo Anutuwaa jaasewaŋanoŋ niwo uumotooŋ ambombaajoŋ kaparaŋ komakejuti, sili iikanoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ tere ii oowe.

13 Neenaa uluŋkolena iikayadeeŋ mende mojento, Taituswaa uuta batugianoŋ qeaŋgoro iiniŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ uuna naŋgoro honoŋa qaa aisooŋkejeŋ. Oŋonoŋ korebore Taitus keraqeeaŋgo qeŋ mugitiwaajoŋ aisooŋkeji, korisoro iikanoŋ kaaŋagadeeŋ naŋgoŋ nono iikawaajoŋ honoŋa qaa aisoojeŋ.

14 Niinoŋ oŋoo siligiaajoŋ ama selegia Taituswaa jaanoŋ mepeseeŋ laligoweti, oŋonoŋ iikawaa so aŋgi niinoŋ gamu mende mewe. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligoŋ qaa kuuya iŋijoweti, ii hoŋagadeeŋ. Kawaa so oŋoo qaagia Taituswaa jaanoŋ jeŋ mepeseeŋ laligoweti, qaa iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ kaniagia mindiŋgogi hoŋa kolooro.

15 Oŋo korebore noo qaana teŋ koma Taitusnoŋ karo sombugiawo moma jeneŋgia ororo koma horoŋ mugi. Taitusnoŋ siligia ii romoŋgoŋ qaa nijoro uuqeeaŋgoyanoŋ oŋoojoŋ ama somariiro kotiiŋ mepeseeŋ oŋomakeja.

16 Niinoŋ nanamemeŋgia kuuya romoŋgoŋ iikanoŋ
saanoŋ oŋoojoŋ ama qaqabuŋabuŋanawo kaeŋ moma kotiiŋ
satiiŋ laligomaŋa. Kawaajoŋ aisooŋkejeŋ. Kiaŋ.

8

Uumeleeŋ alaurunana naŋgoŋ oŋombombaa qaaya

1 *Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa
uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kanoŋ nonono hoŋa
mono Masedonia prowins uutanoŋ awaagadeeŋ kolooro.
Niinoŋ oŋo kawaajoŋ poumapou laligowubotiwaajoŋ moma
sundugia kokaeŋ jemaŋa:

2 Yoŋonoŋ kakasililiŋ kania kania mokoloogi aŋgotete lom-
botawonoŋ qagianoŋ uro wanaya totooŋ laligojuto, ii kileŋ
honoŋa qaa aisoogitiwaajoŋ ama uumeleeŋ alaurunana
naŋgoŋ oŋombombaajoŋ moneŋ nanduŋ somata qatawo
aŋgi.

3 Yoŋoo kaniagia kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Moŋnoŋ mende
kuuŋ oŋono iyaŋgiaa siiŋgiaajoŋ kileŋ afaaŋgoŋ esuŋgiaa so
nanduŋgia aŋgi ano ii kaaŋiadeeŋ uuguŋ oŋoŋgi.

4 Yoŋonoŋ kaparaŋ koma mamaga kuuŋ nonoma kokaeŋ
welema ninijogi, “Nono kaaŋiadeeŋ Judia prowinswaa
ejemba soraaya ilaaŋ oŋombombaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ
Pool, gii saanoŋ ‘Ooŋ!’ jena mono simbawoŋawo moma
gawoŋ iikawaa bakaya afaaŋgoŋ mewoŋa.”

5 Kaeŋ jegi jewe nanduŋ ambutiwaajoŋ mambombeti,
iikawaa so iikayadeeŋ qaagoto, ii uuguŋ kokaeŋ aŋgi:
Yoŋonoŋ wala naŋgonaŋgo Pombaa jaanoŋ sokonji, ii am-
bombaajoŋ uugia somoŋgogi ano iikawaa gematanoŋ Anu-
tuwaa jeta teŋ kombombaajoŋ moma iyaŋgiaa laaligogia ii
kaaŋagadeeŋ nonoo boronananoŋ aŋgi.

6 Kawaajoŋ Taitus kokaeŋ jeŋ kotoŋ mube, “Gii
naŋgonaŋgo gawoŋ ii kanaiŋ menati, iikawaajoŋ ii mono
toroqeŋ Korint kanageso ilaaŋ oŋona uukaleŋgia qendeema
moneŋ nanduŋ somata ii mombo toroqeŋ aŋgi batugianoŋ
tegowaa.”

7 Uuwaa iwoi kania kania ii kelemaleleŋ buŋa qeŋ
aoŋ kokaeŋ ama laligoju: Awaagadeeŋ Kraist moma
laariŋ Buŋa qaa hoŋa jeŋ sororogoŋ Anutuwaa uusiiŋa
moma kotoŋ tosaaŋa naŋgoŋ oŋombombaajoŋ pondaŋ ko-
posoŋgoŋkeju. Oŋonoŋ tosaaŋa uŋuuguŋ awaagadeeŋ
jopagoŋ nonoma awaa soro kolooju. Kawaa so naŋgonaŋgo
gawoŋ koi kaaŋagadeeŋ mono saanoŋ meŋ sororogoŋ
tosaaŋa uŋuugugi awaa soro koloowaa.

---

* **8:1:** Room 15.26

8 Kaeŋ jeŋ moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ. Ii qaagoto, uukaleŋgia gbiŋgbaoŋawo kolooja me qaagoti, mono ii aŋgotetenoŋ ama kaniagia momambaajoŋ mojeŋ. Kanageso tosianoŋ goŋaaŋgole mesaoŋ naŋgonaŋgo gawoŋgia hoŋa tooŋa meŋ zeŋ nanjuti, qaa ii jeŋ iikanoŋ oŋo aŋgotete ama oŋonjeŋ.

9 Nanduŋ dawi ambutiwaajoŋ gosiwuti, iikanoŋ mono Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaniaa tania romoŋgowu. Oŋo iwaa kaleŋmoriaŋa somata ii kokaeŋ moju: Iinoŋ Siwewaa ilawoila kuuyaa Toya uuta kolooroto, kileŋ oŋo oyaŋboyambaa qaqabuŋagiawo koloowutiwaajoŋ ama namonoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta koloon laaligoya togoŋ qeleeno.

10 Moneŋ ambutiwaajoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋonjento, Jiisasnoŋ sare anoti, iikawaa so qambaŋmambana iikayadeeŋ oŋonjeŋ. Oŋonoŋ gbani emugeŋanoŋ mutuya koloon naŋgonaŋgo gawoŋ kaparaŋ koma megi ano ii toroqeŋ mewombaa siiŋ kotiga mogi.

11 Kambaŋ kokaamba gawoŋgia ii mono medaborowu. Wala naŋgonaŋgo gawoŋ mewombaajoŋ kaparaŋ koma awelegogiti, iikawaa so ii mono toroqeŋ medaborowu. Iwoi eŋ oŋonjiwaa so mono nanduŋgia mamaga ambu.

12 Kawaa kania ii kokaeŋ: Nanduŋ ambombaa siiŋgianoŋ koloon eji eeŋ, mono iwoi eŋ oŋonjiwaa so aŋgi Anutunoŋ moma aŋgoŋ kono sokombaa. Iwoi mende eŋ oŋonjiwaa so mono mende gosiŋ jeŋ oŋomakeja.

13 Nanduŋ somata aŋgi alaurunana yoŋoo laaligogianoŋ afaaŋgoro oŋoaŋgiaa qagianoŋ lombo ubaatiwaajoŋ mende mojonto, alaurunana amamaaŋ memeqemeaŋ mejuti, iyoŋowo mendeema ororoŋ laligowoŋatiwaajoŋ mojoŋ.

14 Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi kelemaleleŋ eŋ oŋono tosianoŋ laaligogiaa iwoiwaajoŋ amamaajuti, oŋo mono ii ilaaŋ oŋoŋgi soyanoŋ koloowaa. Kaeŋ ama oŋoaŋgia kanageŋ iwoiwaajoŋ amamaagi yoŋoo ilawoilagianoŋ kelemaleleŋ ewaati, kambaŋ iikanoŋ mono iidamoŋ ilaaŋ oŋombuya. Kaeŋ ama aogi ala ilailaa siligianoŋ ororoŋ koloowaa.

15 *Ii Buŋa qaa koi oogita ejiwaa so koloowaa, “Mamaga meŋ kululuuŋ laligoroti, iinoŋ aŋaa so nero qaa suruya mende raro ano borombooroŋ meŋ kululuuŋ laligoroti, iinoŋ nene iwoiwaajoŋ mende amamaaro.” Kiaŋ.

Neŋauruna karooŋ wasiŋ oŋoniŋ kaŋ ilaaŋ oŋombu.

* **8:15:** Eks 16.18

16 Anutunoŋ Taituswaa uuta sololooro oŋoojoŋ nii kaaŋa majakaka moma ilaaŋ oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Kawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” jejeŋ.

17 Niinoŋ Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ qisiŋ uuta kuuwe waŋa meleeno. Iikayadeeŋ qaagoto, aŋo oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma koposoŋgoŋ iyaŋaa siiŋa otaaŋ nonomesaoŋ Korint oŋoonoŋ kamambaajoŋ jero.

18 Nononoŋ uumeleeŋ alanana moŋ wasiniŋ iwo kawaota. Kokanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkejiwaajoŋ ii uumeleeŋ kanageso so mepeseeŋ muŋkeju.

19 Iwaa qaa toroqeŋ kokaeŋ jemaŋa: Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ ii meweeŋgogi naŋgonaŋgo nanduŋa ii meŋ nonowo motooŋ kana kemboŋa. Nononoŋ Poŋ iyaŋaa qabuŋayanoŋ seiwaatiwaajoŋ moma nanduŋ somata ii saanoŋ galeŋ koma Judia prowinsnoŋ kema oŋomboŋa. Ala ilailaa oŋombombaa uukalenana kaeŋ asuganoŋ qendeema oŋomboŋa.

20 Kaeŋ ama naŋgonaŋgo nanduŋ somata ii tiliqili aŋgi soowabotiwaajoŋ saanoŋ galeŋ koma sororogowoŋa. Moŋnoŋ silinana iikawaajoŋ jeŋ nonombabotiwaajoŋ moma kaparaŋ koma nanjoŋ.

21 *Qaa kawaa kania ii kokaeŋ: Nononoŋ sili Pombaa jaanoŋ dindiŋa kolooji, ii qetetaŋgowombotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋkejoŋ. Iikayadeeŋ qaagoto, sili ejemba jaagianoŋ sokonji, ii kaaŋagadeeŋ ambombaajoŋ moma kaparaŋ komakejoŋ.

22 Yorowo uumeleeŋ alanana moŋ ii kaaŋagadeeŋ wasiniŋ kawaa. Ii kambaŋ mamaga aŋgotete meŋ muŋ tania kokaeŋ iiniŋ: Iinoŋ kambaŋa kambaŋa Pombaa gawoŋ memambaajoŋ geregere amakeja. Kambaŋ kokaamba oŋo tosaaŋa ala ilailaa oŋombombaajoŋ mojuti, iikaeŋ moma laariŋ oŋonjiwaajoŋ mono oŋoonoŋ kaŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ moma uuwaawaa somata momakeja.

23 Niinoŋ Taitus kokaembaajoŋ meweeŋgowe: Iinoŋ noo ala ilailaana ano gawoŋ meme neŋana kolooja. Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya yoŋonoŋ alawoinana woi ii meweeŋgoŋ oroŋgi jotamemegia koloojao. Kraistwaa qabuŋayanoŋ mono yoroojoŋ ama somariiŋkeja.

24 Kawaajoŋ eja karooŋ kawuti, ii mono uugianoŋ jopagoŋ oŋoma kaniagia kaeŋ ii qendeeŋgi iibuya. Kaeŋ ambuti eeŋ, nononoŋ siligiaajoŋ selegia mepeseeniŋi, qaa iikawaa hoŋanoŋ mono asuganoŋ kolooro iigi uumeleeŋ kanageso mamagayanoŋ mobuya. Kiaŋ.

---

* **8:21:** Gba 3.4

9

Mono uumeleeŋ alaurugia ilaaŋ oŋombu.

1 Anutuwaa ejemba soraaya ala ilailaa moneŋ oŋombutiwaajoŋ oomambaajoŋ mojento, oŋo qaa ii modaborojutiwaajoŋ qaa mombo jemambaajoŋ mende amamaajeŋ.

2 Oŋo ala ilailaa ambombaa uusiiŋgia eja. Niinoŋ ii moma iikawaajoŋ oŋoo selegia meŋ uma Masedonia uumeleeŋ kanageso yoŋoo jaanoŋ mepeseeŋ oŋoma kokaeŋ jewe, "Korint ano Akaia uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ mono gbani emugendeeŋ kanaiŋ Judia ala ilailaa ama oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoju." Kaeŋ jewe oŋoo uugeregiaajoŋ mogi qaa iikanoŋ mono uugia kuuro. Kawaajoŋ kanageso hoŋa yoŋoo uugia waaro ala ilailaa ambombaajoŋ afaaŋgogi.

3 Oŋoaŋgiaa siiŋ koloon oŋono mojuto, kileŋ neŋauruna karooŋ koi wasiŋ oŋonjeŋ. "Korint yoŋonoŋ moneŋ meŋ kululuuwombaajoŋ jojoriŋ laligoju," kaeŋ jeŋ qaa iikawaajoŋ oŋoo selegia mepeseewe. Qaa iikanoŋ omaya kolooro mamaganoŋ mobuboto, qaagia otaaŋ moneŋ oŋanoŋ aŋgi ozoŋ esunoŋ raro kuuyanoŋ kaaŋ iŋiibutiwaajoŋ mojeŋ.

4 Qaa iikanoŋ omaya kolooro moneŋgianoŋ mawosusunoŋ mende raro eeŋ laligogi Masedonia neŋauruna tosianoŋ niwo kaŋ kaaŋ mokoloon oŋombuyagati eeŋ, niinoŋ mono oŋoojoŋ ama gamu mokoloomambo. Teŋ kombutiwaajoŋ moma laariŋ oŋoma laligowe hoŋa mende koloonagati eeŋ, oŋo mono kaaŋiadeeŋ qaagia omayaajoŋ ama gamu mokoloowubo.

5 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana karooŋ ii uu kuuŋ oŋomambaajoŋ mobe sokono kokaeŋ iŋijowe, "Oŋo mono waladeeŋ Korint yoŋoonoŋ kema naŋgonaŋgo nanduŋ somata ambutiwaa qaa somoŋgogiti, areŋ ii otaaŋ andaborowutiwaajoŋ mono uukuukuu meŋ oŋombu. Kaeŋ aŋgi ala ilailaa nanduŋgia ii kikuyawo otoko qaganoŋ qaagoto, mono loloogendeeŋ afaaŋgoŋ mamaga ambu. Ii mindirigi ziozwaa ozoŋ esunoŋ raro kaŋ saanoŋ mewoŋa." Kaeŋ jewe.

Kota afaaŋgoŋ mamaga qosoma kororoowu.

6 Qaa koi mono romoŋgoŋ laligowu: Nene kota afaaŋagadeeŋ qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ afaaŋagadeeŋ mewaa. Nene kota mamaga qosoma kororooji, iinoŋ mono hoŋa kaaŋagadeeŋ mamaga mewaa. Kawaajoŋ mamaga aŋgi Anutunoŋ kitianoŋ mamaga oŋombaa.

7 Oŋo aŋa aŋa nanduŋgia mono uugianoŋ somoŋgogitiwaa so amakebu. Korisorononŋ afaaŋgoŋ mojoqojoroŋ ejemba

kaleŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii jopagoŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ nanduŋgia moŋnoŋ kuuŋ oŋonjiwaajoŋ ama uuwoi qaganoŋ mende ambu. Ii kikuwo mende ambu.

8 Uuafaaŋ qaganoŋ kotiŋgia mamaga aŋgi Anutunoŋ mono kotiiŋ kaleŋmoriaŋa kuuya meŋ seiŋ oŋomakebaa. Kaeŋ oŋono laaligo kuuya kanoŋ iwoiwaajoŋ amamaawuti, ii kuuya mono kambaŋ so buŋa qeŋ aogi sokoma oŋomakebaa. Kaeŋ kolooro gawoŋ awaa kania kania ii afaaŋgoŋ megi hoŋa kelemaleleŋ koloowaa.

9 *Otokoya qaa nanduŋ somasomata amakejuti, ii Buŋa Tere qaa koi oogita ejiwaa so kolooju,

“Iinoŋ afaaŋgoŋ kaleŋa kaleŋa mendeema ejemba wanaya oŋomakeja.
Nanamemeŋa dindiŋa kikuya qaa kanoŋ mono kambaŋ tetegoya qaa Anutuwaa jaanoŋ eŋ ubaa.”

10 *Anutunoŋ qosomakororoo ejawaajoŋ nene kota muro nene kolooro neŋkejoŋi, iinoŋ mono nembanenewaa mojo-qojoroŋ amakebuti, ii kaaŋagadeeŋ oŋomakebaa. Ii oŋono uugianoŋ lolooro saanoŋ afaaŋgoŋ qaa kota qosoma koro-rooŋ seigi nanamemeŋ solaŋaa hoŋa kolooro Anutunoŋ ii meŋ somariiro seiŋkebaa.

11 Kaeŋ aŋgi Anutunoŋ mono laaligo kuuya kanoŋ kotuegoŋ meŋ seiŋ oŋono qeaŋgoŋkebu. Kanoŋ saanoŋ afaaŋgoŋ ejemba kambaŋ so gbiŋgbaoŋa qaa kaleŋ mamaga oŋomakebu. Kaeŋ aŋgi ii meŋ (Jerusalem kema) oŋoniŋ ejemba mamaganoŋ kotiŋgiaajoŋ ama Anutu mepeseegi hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.

12 Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋkebuti, iikanoŋ mono Anu-tuwaa ejemba soraaya yoŋonoŋ iwoiwaajoŋ memeqemeaŋ aŋgi ilaaŋ oŋomakebaa. Iikayadeeŋ qaagoto, iikawaajoŋ “Anutu daŋgiseŋ!” qaa ii mamaga jewutiwaajoŋ ama hoŋa oŋoonoŋ koloonkebaa.

13 Kawaa kania ii kokaeŋ: Naŋgonaŋgo gawoŋ koi meŋ iikaaŋa kanoŋ momalaarigiaa kania qendeengi ejemba mamaganoŋ ii iima Anutu teŋ kombutiwaajoŋ mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jewuya, “Korint yoŋonoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii qaanondeeŋ mende jokoloojuto, Poolwaanoŋ qaa ii gbiŋgbaoŋa qaa teŋ koma afaaŋgoŋ loloogendeeŋ nono ano tosaaŋa kuuya noŋoojoŋ kaleŋ jaasooŋgo nonomakeju.”

14 Kaeŋ jeŋ oŋoojoŋ qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ waegia mamaga meŋ oŋoma kokaeŋ jewuya, “Iiya! Anutunoŋ mono kaleŋmoriaŋa kelemaleleŋ Korint oŋono uujopagiaa hoŋa mamaga nonoŋgi.” Kaeŋ jegi Anutuwaa kaleŋanoŋ asuganoŋ koloowaa.

* **9:9:** Ond 112.9 * **9:10:** Ais 55.10

15 Oo anana Anutu kaleŋaajoŋ ama mono mepe-
seeŋkeboŋa. Iwaa kaleŋa Jiisas Kraistnoŋ mono awaa
soro kolooja. Naŋgonaŋgo ambutiwaa qaaya ii kaeŋ kaŋ
tegoja.

10

Poolwaa gawombaajoŋ qaa jegi kitia meleeno.

1 Tosianoŋ oŋoo batugianoŋ noojoŋ kokaeŋ jeŋkeju: Jaase-
waŋ qeŋ aoŋ geregere mende amakejato, moŋgeŋ kema
kanoŋ mono qaa kotakotagadeeŋ jeŋ nonomakeja. Kaeŋ
jeŋkejuto, Kraistnoŋ kiaŋkomuŋ gumbonjonjoŋ nomakeji,
niinoŋ mono iikawaa qaganoŋ neeno uugia kokaembaajoŋ
kuumaŋa:

2 Tosaaŋa yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ
jeŋkeju, “Pool ano iwaa neŋauruta yoŋonoŋ balombaa
nanamemeŋaa taniga otaaŋ iyaŋgiaajoŋ romoŋgoŋ
amakeju.” Niinoŋ oŋoonoŋ kaŋ qaa kaeŋ jeŋkejuti,
ii mono temboma oŋoma awasaŋkaka nama jeŋ
oŋomambaajoŋ mojento, kileŋ uugia kotakota totooŋ
kuuŋ jeŋ oŋomambaajoŋ togojeŋ. Kawaajoŋ oŋo ejemba
noojoŋ qaa kaaŋa jeŋkejuti, ii mono uulaŋawo gema uŋuwu.
Qaagia kaaŋa ii mindiŋgogi iŋiibe uunanoŋ mono luae qero
batugianoŋ kaŋ bonjoŋ laligomaŋa.

3 Oŋanoŋ, nanamemena namonoŋ amakejento, ii kileŋ
neenaajoŋ ama balombaa nanamemeŋ bologa mende otaaŋ
manja mende qeŋkejeŋ. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa kawali
galeŋ koloon kereuruta kiropo kuuŋ oŋoma kanoŋ areŋ
soraaya otaaŋ manja qeŋkejeŋ.

4 Baloŋ ejemba yoŋonoŋ uugia walaga otaaŋ manjawaa
iwoiya kuuya iikawo manja qeŋkejuto, nononoŋ kaeŋ qaago.
Manjaqeqe eja yoŋonoŋ jiŋkaroŋ jake kiripoya kiripoya
simeŋ aeŋnoŋ memeta ii idoŋ kondeeŋgi kamaaŋkejuto,
Anutunoŋ tiwo sumaŋ qaita moŋ usuŋawo ii nonono inaaŋ
nonono iikanoŋ mono kere yoŋoo qaa areŋgia powowoŋ
kotiga ii kuuŋ qewagoniŋ kamaaŋkeju.

5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaa kania
moma kotowubotiwaajoŋ ama oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma
momogia dindiŋa kojaŋgiro lalabubu laligojuto, nononoŋ
iyoŋoo roromoŋgo areŋgia doogoya kiripoyawo ii kuuya
qewagoŋ kondeeniŋ kamaaŋkeju. Ejembanoŋ qaa mo-
mogia bologa ii menagoŋ somoŋgowutiwaajoŋ kana qen-
deema oŋoniŋ saanoŋ qaagia kuuya Kraist teŋ koma
muŋkeboŋatiwaa so romoŋgoŋkebu.

6 Kaeŋ romoŋgoŋ Korint oŋonoŋ wala Kraistwaa qaa ku-
uya teŋ koma aposol gawona naŋgowutiwaajoŋ mambonjoŋ.

Oŋonoŋ uugia mombo kaeŋ meleeŋgigo nononoŋ mono qaa qootogo ejemba yoŋoo qaagia kuuya gosiŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligojoŋ. Kiaŋ.

7 Oŋo iwoi kuuya mono selewaajoŋadeeŋ mende iima gosiwu. Batugianoŋ nanamemeŋ sooŋkeji, iikawaa kaniaa hoŋa ii mono romoŋgowu. Tosianoŋ batugianoŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgio Kraistwaa jotamemeuruta koloojutiwaajoŋ uuwoi mende ama moma kotiijuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono toroqeŋ noojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ romoŋgowu: Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋa koloojuti, niinoŋ mono kaaŋagadeeŋ Kraistwaa buŋa koloojeŋ.

8 Poŋnoŋ kokaembaajoŋ ku-usuŋ nono: Oŋo meŋ kamaaŋ oŋoomambaajoŋ qaagoto, mono uugia meagowe kotiiwutiwaajoŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ ku-usuŋ iikawaajoŋ awelegoŋ koŋaiŋ kaaŋa selena meŋ uma terereewenagati eeŋ, ii kileŋ mono gamu moŋ mende mokoloowenaga.

9 Tereya tereya ooŋ ambe weeŋgoŋ ku-usunaajoŋ toogia mobubo. Iikawaa toroko mobutiwaajoŋ mende mojeŋ. Kawaajoŋ qaa ii kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ jemaŋa. Kiaŋ.

10 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋkeju: Poolnoŋ tereya kanoŋ qaa lombotawo ooŋ uunana oŋanoŋ kuuŋkejato, batunananoŋ nano iiniŋ eja loota kolooja ano qaaya jero moniŋ piapiaya kolooja.

11 Niinoŋ qaa iikawaa kitia kokaeŋ jemaŋa: Qaagia omaya mono mesaowu. Noo kanianaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Nii moŋgeŋ kema terenoŋ qaana kotiga ooŋkejeŋi, iikawaa so mono batugianoŋ laligoŋ kaaŋagadeeŋ kotakota mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

12 Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuto, oŋanoŋ nii nuuguŋ aposol qabuŋagiawo koloowuyagati eeŋ, niinoŋ mono gamuna mobenaga. Kaeŋ kolooro neenaa ano yoŋoo nanamemeŋgia leelee ama iima gosimambaajoŋ qetetaŋgoŋ kokodunduŋ ambenagato, yoŋonoŋ mono momogia toroga otaaŋ iyaŋgiaa aiŋgiaa so uugia kedaya ama gosiŋkeju. Nanamemeŋgia kaeŋ laŋ gosiŋ “Pool uugujoŋ,” jeŋ uuqeeaŋgo momakeju. Qaa omaya kaeŋ jeŋ uugia qaa kolooju. Anutuwaa kedanoŋ gosiŋ noŋgi saanoŋ uŋuuguŋ laligojeŋ.

13 Anutunoŋ gawoŋ memewaa jawoya ama nonoti, ii mende uuguŋ selena mamaga mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ. Anutunoŋ gawoŋ meme areŋna ama nono meŋkejeŋi, iikawaa so mono oŋoo batugianoŋ kaaŋagadeeŋ gawoŋ meŋkejeŋ ano iikawaa hoŋaajoŋadeeŋ selena mepeseeŋkejeŋ.

14 Tosianoŋ qaa kokaeŋ jeŋ sooŋkeju, “Poolnoŋ Korint batugianoŋ gawoŋ merotiwaajoŋ selia mepeseero mende sokonja. Anutunoŋ baloŋ mosoma gawoŋ mewaatiwaa jawo ama muroti, Poolnoŋ ii uuguŋ lansaŋ waleemakeja.” Yoŋonoŋ waladeeŋ gawoŋ oŋoo batugianoŋ mende megito, kileŋ nii meŋ kamaaŋ nooma iyaŋgiaa selegia qaanondeeŋ mepeseeŋkeju. Niinoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋ kema laligoŋ wala Korint oŋoonoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ mewe. Wala mende kawenagati eeŋ, umbuqumbuliŋ boi yoŋonoŋ noo qaana kaeŋ jegi sokono niinoŋ neenaa kaniana jemaŋ jeŋ jeŋ soowenaga.

15 Anutunoŋ baloŋ mosoma gawoŋ memewaa jawo ama oŋonoti, iyoŋonoŋ jawogia ii waleema oŋoo batugianoŋ kaŋ uuwaa gawoŋ meŋkeju. Neeno jawona mende waleema tosaaŋa yoŋoo batugianoŋ gawoŋ mewetiwaajoŋ selena mepeseeŋkejeŋ. Boi tosianoŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligogiti, iikawaajoŋ selena mende mepeseeŋkejeŋ. Oŋoo batugianoŋ wala kanaiŋ gawoŋ mewetiwaajoŋ kaeŋ ambe saanoŋ sokonja. Anutuwaa areŋa otaaŋ batugianoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋ momalaarigianoŋ toroqeŋ somariiro naŋgoŋ nonombutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ.

16 Naŋgoŋ nonoŋgi saanoŋ gomaŋa gomaŋa Korint leegeŋanoŋ Noot waageŋ ejuti, mono endukanoŋ kaaŋagadeeŋ kema Oligaa Buŋa jeŋ asariwoŋa. Gawonananoŋ kaeŋ somariiro gemaqeqe qaagianoŋ tegowaa. Anutunoŋ tosaaŋa yoŋoo gawoŋ meme jawogia ama oŋono megi hoŋa koloodabororoti, iikawaajoŋ neenaa selena mepeseemambaajoŋ mende mojeŋ.

17 *Kaeŋ qaagoto, Buŋa qaa koi otaaŋ amambaajoŋ mojeŋ, “Moŋnoŋ selia mepeseemambaajoŋ moji, iinoŋ mono Pombaa gawombaa hoŋaajoŋ ama selia mepeseero sokombaa.”

18 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ: Iyaŋgia jeŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokonjuto, Poŋnoŋ moroga jeŋ qeaŋgoŋ mubaati, iinoŋ mono aŋgotetenoŋ kotiiŋ nambaa. Kiaŋ.

11

Aposol takapolakaya yoŋonoŋ tiligoŋ oŋombubo.

1 Niinoŋ uuna qaa taniŋaaŋ qaa boroŋa moŋ jeŋ selena meŋ ube iikawaajoŋ mono mende moma bimoowu. Ii kileŋ nii gema mende nuwuyati, ii mojeŋ.

2 Niinoŋ oŋo eja motooŋgo Kraist iwaa buŋa koloogi emba saraŋ jumuŋa soraaya kaaŋa oŋoombe iinondeeŋ

* **10:17:** Jer 9.24

uŋuambaatiwaa qaaya jeŋ somoŋgowe. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ ama uutanoŋ motoqoto moma uugereya waamakeji, niinoŋ mono iikawaa so tosianoŋ qaanoŋ tutugoŋ oŋoma kele qeŋ horoŋ oŋoŋgi boliwubotiwaajoŋ majakaka momakejeŋ.

3 *Kokaembaajoŋ majakaka momakejeŋ: Mokolenoŋ osoŋkakale ano Iiwnoŋ (Eewanoŋ) boliroti, iikawaa so umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ me kaeŋ jeŋ tiligoŋ oŋooŋgi uugianoŋ menjereŋgoro jinjauŋ ambubo.

4 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Tosianoŋ kaŋ Jiisas jeŋ asariniŋi, ii qaagoto, Jiisas morota mombaa kania jeŋ seiŋ laligogi oŋonoŋ yoŋoojoŋ mende mogi bimooŋkeja. Uŋa Toroya buŋa qeŋ aogiti, ii qaagoto, ome moŋnoŋ tosaaŋa oŋoo uugianoŋ kemero melokanjiŋ laligoŋ iikawaajoŋ kileŋ konjiliŋ mende moju. Oligaa Buŋa moma aŋgoŋ koŋgiti, ii qaagoto, qaa tania aŋa so moŋ qatagadeeŋ Oligaa Buŋa qama laŋ jegi tosianoŋ ii afaaŋagadeeŋ moma aŋgoŋ komakeju. Kaeŋ koloonkejiwaajoŋ oŋonoŋ kileŋ majakaka moŋ mende momakeju. Ii mende sokonja.

5 Kawaajoŋ majakaka momakejento, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosigi niinoŋ kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ amakejuti, niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ qaago totooŋ laligojeŋ.

6 Qaa nomakejutiwaa kitia ii kokaeŋ jejeŋ: Qaa awaga jejetaa tania ii saanoŋ mende mojento, Buŋa qaawaa kania ii mono moma sororogojeŋ. Ii kambaŋa kambaŋa pondaŋ asuganoŋ iŋisaambe moma yagoju.

7 Oŋo metaama oŋomambaajoŋ moma neena meŋ kamaaŋ aoŋ laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligowe. Kawaajoŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa ii oŋoojoŋ sewaŋa qaa eeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowe. Kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ tosianoŋ noojoŋ uuduuduu qaa kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo amakeja.”

8 Uumeleeŋ kanageso tosianoŋ gawoŋ mende mewe kileŋ nanduŋgia eeŋ noŋgi mewe naŋgoŋ nono oŋo eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligowe. Tosianoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Poolnoŋ yoŋgoro meme sili kaaŋa ama oŋoma laligoja. Kawaajoŋ iinoŋ aposol mende koloojato, aŋaa gawoŋga meŋkeja.” Noojoŋ kaeŋ jeŋ sooŋkeju.

9 *Oŋowo laligoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ iikanoŋ oŋoonoŋga moŋ mende kuuŋ meŋ bimooŋ muŋ nene iwoiya mende meŋ laligowe. Kaeŋ qaagoto, uumeleeŋ alauruna Masedonia prowinsnoŋga kaŋ iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii iima asariŋ moneŋ noŋgi sokono. Nanamemena

* **11:3:** Jen 3.1-5, 13 * **11:9:** Fil 4.15-18

kuuya kanoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ moma galeŋ meŋ aoŋ laligoweta mombo toroqeŋ kaeŋ laligomaŋa.

10 Meŋ bimooŋ oŋomambotiwaa qaana iikawaajoŋ mono neenaa selena meŋ uma laligojeŋ. Moŋnoŋ qaana ii Akaia prowinsgiaa gomaŋa gomaŋa kuuya kanoŋ qewagomambaajoŋ amamaawaa. Kraistwaa qaa hoŋanoŋ mono nemuŋ koma nono qaa kaeŋ somoŋgoŋ jeŋ nanjeŋ.

11 Ii naambaajoŋ? Ii oŋo mende jopagoŋ oŋombenaga, iikawaajoŋ me? Mono oŋanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋi, ii Anutunoŋ moja.

12 Aposol sosoŋae kaaŋa koloonkejuti, iyoŋonoŋ nonowo "Ororoŋ koloowombaa gawoŋ tania iikayadeeŋ meŋkejoŋ," kaeŋ jewombaajoŋ moju. Kawaajoŋ kokaeŋ kuuŋ oŋoma jeŋkeju, "Poolwaa tani kaaŋa gawoŋ meŋkejoŋi, iikawaajoŋ mono Pool kaaŋa naŋgoŋ nonombu." Gawoŋgiaajoŋ selegia mepeseewombaajoŋ moma iikawaa kania moŋgamakejuto, ii saanoŋ mende mokoloowu. Niinoŋ ii kaaŋa mende koloojeŋ. Kawaajoŋ meŋ bimooŋ oŋomambotiwaajoŋ mono neena galeŋ meŋ aoŋ laligoŋkejeŋa mombo toroqeŋ iikaaŋa laligomaŋa.

13 Yoŋonoŋ aposol hoŋa qaagoto, aposol takapolakaya ano gawoŋ meme ejemba osoŋkakalegiawo kolooju. Kraistwaa aposol nonoo tanitani koloon qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeju.

14 Satan aŋo asasagaa gajoba tani kaaŋa qendeema aoŋ gawoŋ laŋ meŋkeja. Kawaajoŋ umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ kaeŋ koloogitiwaajoŋ mende waliŋgoŋkeboŋa.

15 Kawaajoŋ Satambaa weleŋqeqe ejembauruta yoŋonoŋ ejemba weleŋgia qewombaa tanitani ama Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowutiwaajoŋ jeŋ sooŋ qendeema aoŋkeju. Gawoŋ kaaŋ laŋ meŋkejutiwaajoŋ nono mende aaruŋ waliŋgoŋkejoŋ. Selememe kaeŋ amakejuto, kambaŋ tetegoyanoŋ Anutunoŋ tawagia nanamemeŋgiaa so meleema oŋombaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ aposol gawoŋ meŋ siimbobolo mamaga moro.

16 Qaana mombo kokaeŋ jemaŋa: Oŋoonoŋga tosianoŋ noojoŋ "Uuta qaaga laligoja," kaeŋ jeŋ romoŋgowuyaga. Kaeŋ romoŋgowuyagati eeŋ, nii eja uuta qaa kaaŋa mono koma horoŋ nombu. Kaeŋ aŋgi saanoŋ ii kaaŋa neenaa selena meŋ uma batugianoŋ laligomaŋa.

17 Awasaŋkaka somata moma selena meŋ uma qaana jejeŋi, ii Pombaa momonoŋ mende otaaŋ jejento, qaa ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jejeŋ.

18 Ejemba mamaganoŋ batugianoŋ balombaa nanamemeŋ bologa otaaŋ selegia meŋ umakejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ama qaana iikawaa so jejeŋ.
19 Oŋoaŋgio “Momo ejemba uuta koloojoŋ,” jejutiwaajoŋ oŋonoŋ ejemba uugia qaa yoŋoojoŋ mogi mende bimooŋkeja.
20 Oŋonoŋ hoŋa toontooŋ kokaeŋ kolooju: Ejemba koi kaaŋa yoŋoojoŋ mogi uugianoŋ mende bimooŋkeja: Moŋnoŋ uŋuama somoŋgoro weleŋqeqeuruta kamaaŋqeqeta kolooju. Moŋnoŋ tutugoŋ oŋoma nenegia nedaboroŋkeja. Moŋnoŋ jeŋ kelekele ama oŋono iwaa buŋa kolooju. Moŋnoŋ iyaŋaa selia meŋ uma qaa tokoroŋkota jeŋ uruŋgia qetaaliŋkeja.
21 Ii kaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋomambaajoŋ mono looloo-ria koloon laligowe. Bonjoŋa ama oŋombetiwaajoŋ “Kee momo meraga kolooja,” jeŋ noojoŋ kaeŋ romoŋgoju me qaago? Qaa kaeŋ jeŋ iikanoŋ saanoŋ gamu qeŋ nombutiwaa so kolooja me? Qaa jemaŋati, ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa. Umbuqumbuliŋ yoŋonoŋ gawoŋ meŋkejutiwaajoŋ selegia meŋ uma gamugia mende mojuti eeŋ, niinoŋ mono kaaŋagadeeŋ gawonaajoŋ ama selena meŋ umambaajoŋ kotiiŋkejeŋ.
22 Yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jeŋ selegia meŋ umakeju, “Nono Juuda ejemba kolooŋ Hibruu qaa jeŋkejoŋ.” Kaeŋ jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. “Israel ejemba koloojoŋ,” jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ. “Aabrahambaa esa ambouruta koloojoŋ,” jeŋkejuto, niigago mono kaaŋiadeeŋ koloojeŋ.
23 *Qaa moŋ ii eja uuta qaanoŋ jewageeŋ jemaŋa, “Yoŋonoŋ Kraistwaa gawoŋa meŋkejoŋ,” jeŋkejuto, niinoŋ ii mono ii haamo ama uŋuuguŋ meŋkejeŋ. Niinoŋ mono ejemba ii uŋuuguŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ laligowe. Kraistwaa gawombaajoŋ ama kapuare mirinoŋ nooŋgi kanoŋ ii uŋuuguŋ kambaŋ mamaga rabe. Ooli waayawonoŋ geriawo geriawo nuŋ laligogi. Kambaŋa kambaŋa lombo mokoloon komumambaajoŋ ama laligowe.
24 *Juuda jigo galeŋ tosianoŋ jegi arawambu noŋ nugi indeŋa 39 kolooro siimboboloya moma laligowe. Kaeŋ ama noŋgi areŋa 5 kolooro.
25 *Room gawman yoŋonoŋ jegi oporondaayanoŋ nugi indiŋa karooŋ kolooro. Somaŋa motooŋgo jamonoŋ nugi komumambaajoŋ ambe. Waŋgo somatanoŋ laligowe kowe

* **11:23:** Apo 16.23 * **11:24:** Dut 25.3 * **11:25:** Apo 16.22; 14.19

toroŋanoŋ kuuŋ qagoŋ jaŋgoro indiŋa karooŋ kolooro. Kambaŋ moŋnoŋ waŋgo jaŋgoro kowenoŋ kemeŋ weeŋ motooŋgo ano gomantiiŋa moŋ kowe qaganoŋ laŋ laligowe.

26 *Kambaŋa kambaŋa kana kema kaŋ laligowe. Apu somasomata mamaga kotoŋ iikanoŋ lombo mokolooŋ tiwilaamambaajoŋ ama laligowe. Kikekakasililiŋ ejemba yoŋoojoŋ ama koomuwaa toroko moma laligowe. Juuda kanagesouruna yoŋoojoŋ ama lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Waba kantri yoŋoojoŋ ama lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Taoŋa taoŋa kanoŋ lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Duuyaa gomaŋa gomaŋa kanoŋ lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Kowe kotoŋ kema kanoŋ lombo mokolooŋ tiwilaamambaa ama laligowe. Alauruna takapolakagiawo yoŋonoŋ nugi komumambotiwaajoŋ wosona (ba kukuuna) kouma gojono laligowe.

27 Laaligona naŋgomambaajoŋ gawoŋ kotiiŋ meŋ laligowe. Gaoŋ gbili mamaga laligowe. Gawoŋ mamaga mewetiwaajoŋ nenewaa kambana mende ero nene apuwaa komuŋ laligowe. Nene qaono kambaŋ mamaga bodi laligowe. Opo malekuwaajoŋ amamaaŋ totoŋga ariŋ laligowe.

28 Iikayadeeŋ qaagoto, toroqeŋ kokaeŋ moma laligowe: Uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya kuuya yoŋonoŋ majakaka qaagia nijogi uunanoŋ mono kambaŋ so moma bimooŋ laligowe.

29 Momalaari alauruna daeŋ yoŋonoŋ sologoŋ loorijuti eeŋ, niinoŋ mono kaaŋiadeeŋ ii mobe bimooro uuna looriŋkeja. Moŋnoŋ koŋgoro ano uumeleeŋ alananoŋ siŋgisoŋgo anji, siŋgisoŋgo iikawaa gerianoŋ mono noo uuna kaaŋagadeeŋ nooro tembomakejeŋ.

30 Oŋonoŋ sele meŋ-uu qaagadeeŋ mobombaa siiŋa momakeju. Kawaajoŋ niinoŋ selena meŋ ubenagatiwaa so koloowenagati eeŋ, nii selenaa iwoiwaajoŋ qaagoto, mono uunaa iwoiwaajoŋ kamaaŋqeqeta koloowe esuŋna kamaaŋkejiwaajoŋ ama selena meŋ ubenaga.

31 Anutu Poŋ Jiisaswaa Maŋa kambaŋ so mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo laligoŋ ubaati, iinoŋ mono noo kaniana moro qaa qoloŋmoloŋgoya qaagoto, qaa hoŋa tooŋ ii jejeŋ.

32 *Damaskas sitinoŋ laligowe kiŋ Aretaswaa kiapyanoŋ goondomoŋuruta noma somoŋgoŋ nombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋono Damaskas ejemba yoŋoo siti sopa naguyanoŋ emboma oloŋ koma kemambotiwaajoŋ galeŋ meŋ naŋgi.

* **11:26:** Apo 9.23; 14.15 * **11:32:** Apo 9.23-25

33 Kaeŋ naŋgito, alauruna yoŋonoŋ noma konde uutanoŋ nooma kasanoŋ somoŋgoŋ siti kiropo jeŋgenanoŋga sosooda aŋgi namonoŋ kamaaŋ koma borianoŋga oloŋ koma kawe. Kiaŋ.

12

Poolnoŋ jaameleeŋ uŋa iima isaisaaŋ qaa moro.

1 Oŋoo selememe alaurugianoŋ jaameleembaa qaaya qaaya jeŋkejuti, iikawaajoŋ niinoŋ kaaŋagadeeŋ selena mepeseeŋ jaameleembaa qaana jemaŋa. Qaa ii saanoŋ mende ilaaŋ oŋombaato, kileŋ qaa toroqeŋ jaameleeŋ uŋaya uŋaya ii Poŋnoŋ qaagia nisaano mobeti, iikawaa sunduya jemaŋa.

2 Eja moŋ moma mube Kraistwo qokotaaŋ laligoja. Uŋa Toroyanoŋ ii wano namowaa koosu haamo jawoya uuguŋ uma seŋgelao jawoya uuguŋ uma Anutu iyaŋaa Siwe gomaŋ uutanoŋ eu uro. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ gbani 14 tegoro laligojoŋ. Seliawo me selia qaa uŋa kokoosoyagadeeŋ uroti, ii mende mojeŋ. Anutunoŋ ii moja.

3-4 Uŋa Toroyanoŋ eja ii wano Anutuwaa oyaŋboyaŋ gomaŋanoŋ uro qaa qaita moŋ jegi moro. Baloŋ eja niinoŋ qaa ii jemambaajoŋ soŋgo eja ano qaa ii baloŋ ejemba ananaa qaanananoŋ jewombaa so qaago. Seliawo me selia qaa uroti, ii Anutunoŋ moja. Niinoŋ ii mende mojento, iwaa sunduya mojeŋ.

5 Niinoŋ eja iwaanoŋ iwoi kolooroti, iikawaajoŋ selena meŋ umaŋatiwaa so koloojeŋ. Neenaajoŋ ii kolooroto, kileŋ iikawaajoŋ ama neenaa selena mende mepeseeŋkejeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kaeŋ amakejeŋ.

6 Neenaajoŋ selena kaaŋagadeeŋ meŋ umambaajoŋ mobenagati eeŋ, qaana mono qaa hoŋaa so jewenaga. Kaeŋ qaa omaya jeje ejaga mende koloowenagato, ii kokaembaajoŋ kolatiŋ aoŋkejeŋ: Kuuya oŋonoŋ jaameleeŋ ii iibetiwaajoŋ qaa dindiŋa uuguŋ noojoŋ mogi uuta koloomambo. Nanamemena ambe iigi qaa jewe mogiti, mono iikawaa sogadeeŋ gosiŋ nombutiwaajoŋ mojeŋ.

7 Nisaŋnisaaŋ qaa uuta mobe qaa tosaaŋa uuguŋkeji, iikawaajoŋ awelegoŋ aomambotiwaajoŋ Anutunoŋ iwoi jetawo noo sele busunanoŋ ano sosoro somambaa so nuŋkeja. Satambaa gajobanoŋ siimbobolo ii nono momakejeŋ.

8 Kawaajoŋ Poŋnoŋ ii sele busunanoŋga itagowaatiwaajoŋ qama kooliwe indiŋa karooŋ kolooro.

9 Kaeŋ qama kooliweto, qaa kokaeŋ nijoro, “Qaago.
Esuŋkamakamaa koloona noo ku-usunanoŋ mono afaaŋgoŋ
uuga saa qero akadamugawo koloonkebaa. Kawaajoŋ noo
kaleŋmoriana mono buŋa qeŋ aona sokombaa.” Qaa ii nijoŋ
Kraistwaa ku-usuŋanoŋ qananoŋ ubaatiwaajoŋ momake-
jeŋ. Kawaajoŋ esuŋkamakamaa kolooŋkejeŋiwaajoŋ selena
mepeseeŋkejeŋ. Lombo ii qaombaatiwaajoŋ mende toroqeŋ
qama kooliŋkejeŋ.
10 Kraistnoŋ nii esuŋkamakamaa kolooŋkejeŋi, kam-
baŋ iikanoŋ esuŋ nono kotiiŋ namakejeŋ. Kawaajoŋ
esuŋkamakamaa koloojeŋiwaajoŋ kileŋ mobe sokono kiku
mende amakejeŋ. Tosianoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ
noŋgi mobe sokoma nonja. Kraistwaajoŋ ama kakasililiŋ
sisiwerowero ama noŋgi koŋajiliŋ moma kanoŋ kileŋ uubon-
joŋ mokoloonkejeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ majakaka moro?

11 Selena meŋ uma eja uuta qaa taniŋaaŋ koloojeŋ.
Diŋgowutiwaajoŋ ama kana morota moŋ mende mokoloon
noojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ ii jejeŋ. Oŋanoŋ, Anutunoŋ
mende ilaaŋ nonagati eeŋ, neeno mono iwoi moŋ
mende ambe gemaqeqe qaagianoŋ hoŋa koloonaga.
Hoŋa koloonagato, nanamemena kaeŋ me kaeŋ gosijeŋi,
mono kamaaŋqeqeta mende koloojeŋ. Tosianoŋ aposol
qabuŋagiawowaa qa meŋ umbuqumbuliŋ laŋ laligojuti,
niinoŋ mono iyoŋoo newo baagianoŋ mende totoon
laligojeŋ.
12 Oŋoo batugianoŋ gawoŋ meŋ lombo mamaga moma
mokosiŋgoŋ laligoweti, iikanoŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ
sololoon nono aŋgoleto aiwese kania kania asugiro.
Nanamemeŋ iikanoŋ aposol koloojeŋiwaa kania qendeema
oŋonota iigi.
13 Oŋo ilaaŋ oŋombe ano uumeleeŋ kanageso tosaaŋa ii
oŋowo ororoŋ ama oŋombe. Tosaaŋa oŋombe waagita oŋo
mono nomaeŋ oŋomesaowe eeŋ laligowuyaga? Oŋanoŋ,
naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende
ambe. Aposol takapolakagiawo yoŋonoŋ lombo ii oŋoo qa-
gianoŋ amakejuto, niinoŋ ii tosaaŋa yoŋoo qagianoŋ ambe
bosimakeju. Naŋgoŋ nombutiwaajoŋ mende kuuŋ oŋoma
iikanoŋ koposo ama oŋombe me? Kawaajoŋ “Poolnoŋ
koposo ejaga kolooja,” jewuyaga, mono qinjina ii mesaowu-
tiwaajoŋ qisiŋ oŋonjeŋ.
14 Mobu, kambaŋ kokaamba mombo oŋoonoŋ kamam-
baajoŋ jojoriwe indiŋa karooŋ koloowaa. Kaŋ gawona
naŋgowutiwaa lombota ii duŋanoŋ mombo oŋoo qagianoŋ
mende amaŋa. Ii qaago. Oŋoaŋgiaa esuhinagiaajoŋ mende

koposoŋgoŋkejento, oŋoaŋgio noo siiŋ mobutiwaajoŋ mojeŋ. Merabora yoŋonoŋ nemuŋmaŋurugia naŋgoŋ esuhina meŋ kululuuŋ oŋombutiwaa so mende koloojuto, nemuŋmaŋ yoŋonoŋ ii meraborаurugia yoŋoojoŋ meŋ kululuugi sokombaa. Iikawaa so uuwaa gawoŋ baageŋ niinoŋ maŋgia koloojeŋ. Kawaajoŋ uunoŋ baageŋ ilaaŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

15 Kawaajoŋ oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ iwoina kuuya ii korisoro qaganoŋ togoŋ oŋombe oŋoo buŋa koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Neenaa laaligona kaaŋiadeeŋ qeaŋgowutiwaajoŋ qeleemambaajoŋ mojeŋ Kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ oŋombe uujopananoŋ somariiŋkejato, oŋoo uukaleŋgianoŋ mono kileŋ naambaajoŋ waziiŋkeja?

16 Oŋanoŋ, naŋgoŋ nombutiwaa lombota ii oŋoo qagianoŋ mende ambe. Noo tuarenjeŋurunanoŋ qaa iikawaajoŋ uumotooŋgo anjuto, tosianoŋ kokaeŋ jewuyaga, “Pool ii momo eja koloojiwaajoŋ tiliqili ama uugia mejaŋgoŋ kokosiiŋ oŋoma moneŋgia kaeŋ me kaeŋ horoŋkeja.” Qaa ii hoŋa qaago!

17 Ii nomaembaajoŋ jeju? Neŋauruna wasiŋ oŋombe oŋoonoŋ kagiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ Pool esuhina mubutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago.

18 Taitus oŋoonoŋ kawaatiwaajoŋ kuuŋ muŋ uumeleeŋ ala moŋ iwo wasiwe kari. Taitusnoŋ nii esuhina nombutiwaajoŋ kuuŋ oŋono me qaago? Qaago. Uŋa Toroya motoongonoŋ mono sololoonŋ norono gawoŋ naŋgonaŋgowaa kana motoondeeŋ kema kaŋ laligori. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutuwaa ku-usuŋ qaganoŋ kawaa.

19 Tere koi weeŋgoŋ iikanoŋ noojoŋ kokaeŋ romoŋgowubo, “Qaa jeŋ muniŋi, mono iikawaa kitiaga kaparaŋ koma jeŋ kaeŋ ooja.” Oo wombo alauruna, niinoŋ iikawaajoŋ kokaeŋ jemaŋa: Niinoŋ Kraistwo qokotaaŋ qaana Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jeŋ oowe. Gawonana kuuya ii oŋonoŋ uugia meagoŋ kotikotii mokoloowutiwaajoŋ meŋkejoŋ.

20 Oŋoonoŋ kaŋ iibe nanamemeŋgia togoŋkejeŋi, ii mombo otaaŋ laligowubo. Kaeŋ mokoloonŋ oŋomambotiwaajoŋ majakaka mojeŋ. Nanamemeŋgiaa ironŋa meleema oŋombe qagianoŋ ubaati, oŋonoŋ tani amaŋati, ii togowuya, iikaeŋ mojeŋ. Batugianoŋ nanamemeŋ kokaeŋ ambubotiwaajoŋ toona mojeŋ: Uunoŋ motoqoto moma juma andoruru jewubo. Uuduuduu ama yoŋ jewubo. Selenoŋ kuukuu ama aoŋ deema oŋoaŋgiaa tuumbaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ laligowubo. Gemaqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ iikanoŋ meŋ boliŋ aowubo. Tosaaŋa yoŋoo qaagia aasaŋgoyanoŋ jegi

dimboŋawo kembabo. Jaba-arambaraŋ ama areŋa tororo mende otaaŋ oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligowubo.

21 Kaeŋ ama laligowuti eeŋ, niinoŋ kokaeŋ koloowaatiwaajoŋ majakaka moma kamaŋa: Ejemba mamaganoŋ wala siŋgisoŋgo ama laligogiti, niinoŋ iyoŋoojoŋ uukonduŋ ama saamambo. Nanamemeŋ jewoŋawo laŋ otaaŋ siiŋgia kombombaŋa mokoloowutiwaajoŋ serowiliŋ ama gamugia moma mende moma boliŋ aogi. Batugianoŋ kawe uugia mombo mende meleeŋgi iŋiibe Anutunoŋ uuna kuuro mombo uukamakamaa amambo. Kiaŋ.

13

Galeŋ meme qaa konoga

1 *Kambaŋ kokaamba oŋoonoŋ kawe indiŋa karooŋ koloowaa. “Qaawaa jakeyanoŋ aambaa qaaya kuuya ii ejemba woi me karooŋanoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋkeja.”

2 Niinoŋ Buŋa qaa iikawaa so anjeŋ. Oŋoo batugianoŋ laligowe indiŋa woi kolooro kambaŋ iikanoŋ galeŋ meme qaa oŋombe. Qaa ii kambaŋ kokaamba mombo qeŋ gbiliŋ waladeeŋ jejeŋi, iikanoŋ tegoja. Kawaajoŋ mombo kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ ejemba siŋgisoŋgo wala aŋgiti me anjuti, ii mende iŋiima koboomaŋa. Kileŋagiawo oŋo mono kuuya mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

3 Kraistnoŋ esuŋkamakamaa qaganoŋ mende ama oŋomakejato, ku-usuŋa oŋoo batugianoŋ qendeemakeja. Kraist iikanondeeŋ mono sololooŋ nono aposol koloooŋ qaa jeŋkejeŋi, oŋo iikawaa kaniaajoŋ uuwoi ama kaparaŋ koma qisiŋ aoŋkeju. Kawaajoŋ siligiaa so mono qaa jeŋ oŋoma mindiŋgoŋ oŋomaŋa.

4 Kraist maripoonoŋ qegi komuroti, kambaŋ iikanoŋ esuŋkamakamaa tani laligoroto, kileŋ Anutuwaa ku-usuŋanoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ laligoja. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ iwo qokotaaŋ neena esuŋkamakamaa koloooŋ laligojento, Anutuwaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma nono Kraistwaa jeta teŋ koma mindiŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiiŋ laligojeŋ.

Mono oŋoaŋgia gosiŋ aoŋ uugia meleembu.

5 Mono oŋoaŋgia tororo gosiŋ aowu. Uugia meleema oŋanoŋ Kraist moma laariju me qaago, iikawaajoŋ mono aŋgotetenoŋ ama gosiŋ aowu. Kraist Jiisaswaa Uŋayanoŋ uugianoŋ kotiiŋ laligoji, ii moma kotoju me qaago? Uugianoŋ mende laligoji eeŋ, oŋo mono aŋgotete iikanoŋ kamaaŋ uŋuro Kraistwaa buŋa mende kolooju.

---

* **13:1:** Dut 17.6; 19.15

6 Niinoŋ oŋoonoŋ aposol hoŋa koloojeŋ me qaago, oŋo
kaeŋ gosiŋ noŋgi aŋgotete iikanoŋ mende kamaaŋ nuwaa,
iikaeŋ mojeŋ. Oŋo noo kaniana kaeŋ asuganoŋ iima moma
kotowutiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Kawaajoŋ
mindiŋgoŋ oŋombe oŋanoŋ sokombaa.
7 Qaa kuuya ooŋ koujeŋi, ii aŋgi soowabotiwaajoŋ Anutu
qama koolijoŋ. Qaa moŋ jeŋ sooŋ laligogi kaŋ mindiŋgoŋ
oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ mono aposol ku-usuna oŋanoŋ
iima asariwuya. Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ mende qama koolijeŋ. Oŋo mende mindiŋgoŋ oŋomaŋatiwaa so niibubotiwaajoŋ mende qama koolijento, oŋonoŋ uugia dindiŋa meleembutiwaajoŋ qama koolijeŋ. Uugia oŋanoŋ meleembuti eeŋ,
niinoŋ mende mindiŋgoŋ oŋombe tuarenjeŋurunanoŋ noojoŋ toroqeŋ “Eja looloorіaga!” jeŋ mobuyagato, ii kileŋ.
8 Nono qaa hoŋa qotogoŋ moŋ utegowombaajoŋ amamaawoŋato, qaa hoŋanoŋ seiwaatiwaajoŋ saanoŋ nambоŋa.
9 Niinoŋ ku-usuna mende qendeema esuŋkamakamaa tani
laligowe oŋonoŋ kotiiŋ nambuti, kambaŋ iikaaŋanoŋ mono
korisoro amakeboŋa. Uumeleembaa akadamugia kuuya
mokoloon kotiiŋ nambutiwaajoŋ nononoŋ Anutu qama
kooliŋ muŋkejoŋ.
10 Poŋnoŋ oŋo meŋ kamaaŋ oŋomambaajoŋ qaagoto, uugia
meagowe kotiiwutiwaajoŋ moma ku-usuŋa ii nono. Ku-usuŋ
iikawaa qaganoŋ nama oŋoonoŋ kamaŋati, kambaŋ iikanoŋ
geriawo ama oŋomambotiwaajoŋ mono qaa koi koriganoŋ
laligoŋ oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Oŋoaŋgio mindiŋgoŋ aowuti
eeŋ, mono bonjoŋa ama oŋomaŋa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

11 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegoŋ
qambaŋmambaŋ kokaeŋ oŋonjeŋ: Mono aisooŋ laligowu.
Kaniagia sooroti, ii mono kuuya mindiŋgodaborowu.
Uukuukuu qaa oŋonjeŋi, ii mono buŋa qeŋ aoŋ teŋ kombu.
Qaa jeweti, iikanoŋ mono uumotooŋ ama luaenoŋ laligowu.
Kaeŋ aŋgi Anutu jopagoŋ aowutiwaajoŋ inaaŋ nonoma luae
qeŋ nonombaati, iinoŋ mono oŋowo laligowa.
12 Oŋo uumeleeŋ alaurugia yoŋowo mono joloŋgia jeŋ
aŋgoŋ aoŋ kana soraaya otaaŋ buugia kitoŋ neŋ aoŋ
laligowu. Anutuwaa ejemba soraaya kuuya koi laligojuti,
iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.
13 Poŋ Jiisas Kraistnoŋ mono kaleŋmoriaŋa oŋono Anutuwaa uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono Uŋa Toroyanoŋ
kuuya inaaŋ oŋono uumotooŋ ama ainjoloŋ laligowu. Kiaŋ.

Galesia Tere
Poolnoŋ Galesia yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Poolnoŋ Buŋ*a* Tere koi Galesia prowinswaa uumeleeŋ kanageso yoŋoojoŋ ooro. Galesia prowins ii Eisia Maino (Turkey) uutanoŋ Room yoŋonoŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi baagianoŋ laligogi.

Aposol yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋ*a* qaa jeŋ seigi wala Juuda tosaaŋ*a* ano kanageŋ waba kantri tosianoŋ kaaŋ*aga*deeŋ uugia meleeŋgi. Kambaŋ iikanoŋ Juuda yoŋonoŋ kaparaŋ koma qaa woi kokaeŋ jegi bimooro:

1) “Waba kantri yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaawaa so Anutuwaa aiweseya selegianoŋ mende kotowuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono uumeleeŋ kanageso hoŋ*a* mende koloowuya.” Anutunoŋ ejemba iyaŋ*aa*joŋ meweeŋ-goŋ oŋonoti, iyoŋoo aiweseya ii sele kooto. Jen 17.10–12. Poolnoŋ ii moma “Qaa ii hoŋ*a* qaago!” jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Waba kantri yoŋonoŋ Jiisas moma laarigi Anutunoŋ momalaarigia iikawaajoŋ ama qaagia jeŋ tegoro solaŋaniŋ uumeleeŋ tuuŋ hoŋ*a* koloowuya.”

2) Boi takapolakaya yoŋonoŋ Poolnoŋ Uŋ*a* Toroyaa kuusuŋnoŋ gawoŋ meroti, ii meŋ kamaaŋ ama kokaeŋ jegi, “Pool ii aposol hoŋ*a* mende koloojiwaajoŋ ama qaaya mende mobu.” Kaeŋ jegito, Poolnoŋ kotiiŋ jero, “Niinoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋ*a* jeje ejaga koloowe Anutunoŋ metogoŋ kuuŋ nono aposol hoŋ*aga* laligojeŋ.” Kaeŋ jeŋ Galesia yoŋoo uumeleeŋ tuuŋ*a* tuuŋ*a* nanamemembaa qambaŋ*mamba*ŋ qaa ooro. Uunana meleemboŋ*a*ti eeŋ, mono afaaŋgoŋ Kraist jopagoŋ gawoŋ*a* meniŋ hoŋ*a* koloowaa.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-10
Pool nii aposol hoŋ*a* koloojeŋ 1.11–2.21
Anutu kaleŋ*moria*ŋ*aa* Buŋ*a* qaa 3.1–4.31
Nononanaa aiŋ*nanaa* soŋ*goya* 5.1–6.10
Terewaa qaa kota waŋ*a* 6.11-18

1 Pool niinoŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ Galesia uumeleeŋ kanageso oŋoojoŋ tere koi oojeŋ. Wasiwasi eja koloojeŋ*iwaa* kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ aposol gawombaajoŋ mende kuuŋ noŋgi meŋ laligojeŋ. Baloŋ eja moŋnoŋ mende wasiŋ nonoto, Jiisas Kraist ano Maŋ Anutu ii koomunoŋ*ga* meŋ gbiliroti, iyoronoŋ mono areŋgoŋ aposol gawoŋ noni meŋ nanjeŋ.

2 Neŋauruna kuuya niwo nanjuti, iyoŋonoŋ nii kotiŋgoŋ noŋgi tere koi ambe Galesia prowinsnoŋ uumeleeŋ kanageso tuuŋa tuuŋa oŋoonoŋ kaja.

3 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

4 Jiisasnoŋ ananaa Anutu ano Maŋ iwaa je buuta otaaŋ ananaa siŋgisoŋgonanaajoŋ ama laaligoya qeleeno qegi. Kambaŋ kokaamba namowaa kambaŋ bologanoŋ laligoŋkejoŋi, iinoŋ mono kokainoŋga hamo qeŋ metogoŋ nonombaatiwaajoŋ ama komuro.

5 Kawaajoŋ Anutuwaa qabuŋaya kambaŋa kambaŋa mepeseeniŋ tetegoya qaa akadamuyawo eŋ eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Oligaa Buŋa ii mende jeŋ sooŋ modoqodowagowu.

6 Niinoŋ oŋoo kanagiaajoŋ ama aaruwe jaa kona luguja. Anutunoŋ Kraistwaa kaleŋmoriaŋa buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono iwo laligogito, niinoŋ oŋomesaowe tosianoŋ kaŋ Oligaa Buŋa morota jegi kambaŋ mende koriro eleema qaa doogoya kanoŋ qokotaaŋ eŋkalololoŋ laligoju. Kawaajoŋ mono aaruŋ tililiŋgojeŋ.

7 Qaagia ii Oligaa Buŋa hoŋa mende totooŋ koloojato, ejemba tosianoŋ Kraistwaa Oligaa Buŋa ii eŋkalololoŋ meŋ meeqeeraŋ aŋgi dogoja. Kaeŋ kolooro laŋ liligoŋ ejemba kuuŋ oŋoŋgi uugia sisau kolooro laligoju.

8 Ejemba kaaŋa ii mono yamageŋ (kozigeŋ)! Nononoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋi, moŋnoŋ ii qewagoŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagati eeŋ, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ gere siawaa buŋa kolooja. Ii nonoonoŋga moŋnoŋ me Siwewaa gajoba moŋnoŋ kamaaŋ jenaga, ii kileŋ qaa kaaŋa mono mende totooŋ teŋ kombu. Qaa doogoya ii kileŋ.

9 Qaa wala jeŋ laligoniŋi, iikayadeeŋ mono keteda koi mombo jejeŋ: Oŋonoŋ Oligaa Buŋa aŋaliŋ moma aŋgoŋ kondaborogiti, moŋnoŋ ii qewagoŋ buŋa qaa morota jeŋ asarinagi eeŋ, Anutunoŋ mono ii qasuaaŋ muro gere sianoŋ kemeba.

10 Qaa kaeŋ jejeŋi, ii ejembanoŋ nisosoroogi neeno yoŋoo jaanoŋ sokomambaajoŋ ama mende jejento, Anutunoŋ niiro iwaa jaanoŋ sokomambaajoŋ ama ii jejeŋ. Niinoŋ baloŋ ejemba uuqeeaŋgo moma nombutiwaajoŋ mende totooŋ kaparaŋ komakejeŋ. Toroqeŋ ejemba kele ama oŋoma usugowenagati eeŋ, niinoŋ mono Kraistwaanoŋ gawoŋ memambaajoŋ amamaawenaga. Kiaŋ.

Kraistnoŋ meŋ letoma nono aposol koloowe.

11 Oo alauruna, Oligaa Buŋawaa kania ii kokaeŋ moma
yagowu: Buŋa qaa jeŋ asariŋkejeŋi, ii baloŋ eja moŋnoŋ
mende uunoŋ junjuŋ qaa jerota eja.
12 Moŋnoŋ moŋ ii mende kuma nono. Ii baloŋ eja mom-
baanoŋga mende moma aŋgoŋ kombeto, Jiisas Kraistnoŋ
iyaŋo asugiŋ noma Oligaa Buŋaya nisaano moma asariwe
noo buŋaga kolooro.
13 *Oŋonoŋ noo kaniana saanoŋ moju. Juuda ejem-
banoŋ Anutuwaa Kana qaawaajoŋ uugere amakejuti, niinoŋ
waladeeŋ iyoŋoo momogia otaaŋ yoŋoo so koloon meŋ
laligowe. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaanoŋ uumeleeŋ kanageso
ii uŋuŋ ureeŋ jaabamagege meŋ oŋoma laligowe. Geri-
awo sisiwerowero ama oŋoma meŋ tiwilaaŋ oŋomambaajoŋ
aŋgobato meŋ laligowe.
14 *Juuda ejemba gbaworo alauruna gbaninana
motooŋanoŋ laligoniŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga seiseiya ii
haamo ama oŋoma Kana qaawaajoŋ uugere meŋ laligowe.
Kaeŋ laligoŋ Juuda nanamemenanaa kania tororo otaaŋ
ambosakonanaa jeŋkooto qaa kamaawabotiwaajoŋ mono
honoŋa qaa kaparaŋ koma laligowe.
15 *Kaeŋ ama laligoweto, Anutunoŋ walagadeeŋ nemuŋ
goroŋ uutanoŋga niima iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nono ano
kanageŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ ama noono. Noonoti, iinoŋ
mono noojoŋ areŋ kokaeŋ moro sokono:
16 Iinoŋ Meriaa kania nii nisaano momambaajoŋ moma
Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ waba kantri tosianoŋ kema
yoŋoo batugianoŋ jeŋ asariŋ laligomambaajoŋ nijoro. Iinoŋ
kaeŋ nijorotiwaajoŋ ama niinoŋ waama kanakanaiyanoŋga
kanaiŋ baloŋ ejemba yoŋoo gejanono qaagiaajoŋ mende
totooŋ moŋgama qisiŋ oŋoma laligoŋ koube.
17 Kaaŋiadeeŋ Jerusalem sitinoŋ mende uma wasiwasi
eja aposol wala laligoŋ kougiti, iyoŋoonoŋ mende kema
asugiwe. Kaeŋ qaagoto, iikanondeeŋ Arebia gomanoŋ kema
laligoŋ mombo Damaskas sitinoŋ eleembe.
18 *Damaskas eleembe gbani karooŋ tegoro “Piito iima
moma kotomaŋa,” jeŋ Jerusalem sitinoŋ uma iwo somaŋa
15 kawaa so laligowe.
19 Kanoŋ laligoweto, wasiwasi eja aposol tosaaŋa ii mende
iŋiibe. Pombaa koga Jeims iigadeeŋ iibe.
20 Kawaajoŋ mobu, qaa ooŋ oŋonjeŋi, ii qaa hoŋaga
kolooja. Qoloŋmoloŋgoya moŋ qaago. Qaa ii Anutuwaa
jaasewaŋanoŋ jejeŋ.

* **1:13:** Apo 8.3; 22.4-5; 26.9-11 * **1:14:** Apo 22.3 * **1:15:** Apo 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 * **1:18:** Apo 9.26-30

21 Jerusalem mesaoŋ Siria ano Silisia balonoŋ kema gomaŋ
tosaaŋa liligoŋ laligowe.
22 Kaeŋ kema laligoweto, Judia prowinswaa uumeleeŋ
kanageso tuuŋa tuuŋa Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, iyoŋonoŋ
mende niigitiwaajoŋ kambaŋ iikanoŋ nii mende moma
kotoŋ noma laligogi.
23 Noonoŋ buju qaa kokaenda ii yoŋoo gejagianoŋ ke-
mero mogi, "Wala sisiwerowero meŋ nonoma laligoroti,
iinoŋ mono letoma laligoja. Momalaari qaa aliwaatiwaajoŋ
jaabamagege meŋ nononoti, iinoŋ mono kambaŋ ketada
kokaamba aŋo qaa iikayadeeŋ jeŋ asariŋkeja."
24 Kaeŋ moma noojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋ laligogi.
Kiaŋ.

2

Aposol yoŋonoŋ Pool horogi batugianoŋ karo.

1 *Kawaa gematanoŋ gbani 14 tegoro kanoŋ "Barnabaswo
Jerusalem sitinoŋ mombo umaŋa," jeŋ Taitus kaaŋagadeeŋ
wambe motooŋ uniŋ.
2 Anutunoŋ wala noonoŋ asugiŋ kemaŋatiwaa qaa nisaan-
otiwaajoŋ ama yorowo kema Jerusalem keuma gawonaa
kania jeŋ asariŋ oŋombe. Gawoŋ pondaŋ meŋ kouma
laligojeŋi, iikanoŋ aposol yoŋoonoŋ mende sokono gawonaa
hoŋanoŋ kamaaŋ qero pogowabo. Kaeŋ romoŋgoŋ sunduna
ejemba omaya yoŋoojoŋ laŋ mende iŋijoweto, jotamemeu-
runana goda qeŋ oŋomakejoŋi, iigadeeŋ horoŋ oŋombe
ajoroogi. Ajoroogi kanoŋ Oligaa Buŋa waba kantri batu-
gianoŋ liligoŋ jeŋ seiŋkejeŋi, ii asuganoŋ jeŋ asariwe mogi.
3 Yoŋonoŋ ii moma "Saanoŋ!" jegi. Kaeŋ jeŋ neŋana
Taitus Griik eja iinoŋ niwo laligoroto, kileŋ somatau-
runana yoŋonoŋ Anutuwaa aiweseya selianoŋ kotowutiwaa-
joŋ mende jeŋ kotoŋ mugi. Juuda nonoonoŋ Kana qaa ii
mende meŋ kotiiŋ mugi.
4 Juuda somata yoŋonoŋ qaagoto, tosianoŋ eja selia ko-
towombaajoŋ moma batuyanoŋ batuyanoŋ kuuŋ jegiti, boi
takapolakaya iyoŋoo kanagia ii kokaeŋ: Yoŋonoŋ "Uunana
meleenjoŋ," jeŋ kaeŋ mondoŋ nonoo kanianana iima ko-
towutiwaajoŋ oloŋ jaŋ qeŋ kaŋ ala kaaŋa batunananoŋ
kouma laligogi. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ laaligo
walagaa kasanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋi, iikawaa
silia iima kotowutiwaajoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ nonoojoŋ kokaeŋ
moma koposoŋgogi: Saanoŋ laligogi oŋoniŋ ananaa sopa
uutanoŋ kougi Mooseswaa Kana qaa baatanoŋ oŋooniŋ
ananaa weleŋqeqeurunana koloowuya.

* **2:1:** Apo 11.30; 15.2

5 Kaeŋ koposoŋgoŋ metama nonoŋgito, nononoŋ Oligaa Buŋawaa qaa hoŋanoŋ meeqeesoo koloowabotiwaajoŋ nanjoŋ. Ii oŋoo batugianoŋ agokayaŋ koniŋ kotiiŋ ewaatiwaajoŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende loriŋ qaagiaa baatanoŋ kembombaajoŋ mende totooŋ wambelaaniŋ.

6 *Ajoajoroonoŋ nii Buŋa qaana jeŋ asariwe jotamemeya yoŋonoŋ "Saanoŋ!" jeŋ niinoŋ Buŋa qaa moŋ toroqeŋ jemaŋatiwaajoŋ mende jegi. Eja ii geregiaga koloogi goda qeŋ oŋomakeju. Qabuŋagia kaeŋ me kaeŋ kolooji, niinoŋ iikawaajoŋ mobe so motooŋgo kolooja. Anutunoŋ ejemba tosaaŋa mende ninisosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Keda motooŋgonoŋ gosiŋ nonomakeja.

7 Buŋa qaana mende totooŋ utegogito, Anutuwaanoŋ gawoŋ areŋa iikawaajoŋ mono "Ahaa!" jeŋ kokaeŋ iima asarigi: Anutunoŋ moma laariŋ nonoma Oligaa Buŋa jeŋ asariwombaa gawoŋa ii kokaeŋ mendeeno: Niinoŋ ii waba kantri batugianoŋ jeŋ seiwe Piitonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ Juuda kanageso yoŋoojoŋ jeŋ asariŋ uugia kuuŋ oŋomakeja.

8 Gawoŋa kaeŋ mendeema aposol Piito inaaŋ muro Juuda eja selegia kotogiti, iyoŋoo batugianoŋ uukuukuu gawoŋ meŋkeja ano nii kaaŋiadeeŋ inaaŋ nono wasiwasi ejaga koloon waba kantri batugianoŋ liligoŋ gawoŋ iikayadeeŋ meŋkejeŋ.

9 Kawaajoŋ Jeims, Piito ano Jon, eja geria qabuŋagiawo yoŋonoŋ Poŋnoŋ kaleŋmoriaŋ kaaŋa nono laligoweti, qaa ii moma kotogi uumotooŋgo aniŋ. Gawoŋ kaeŋ mendeema iikawaa kaisareyaga Barnabaswo noro boronara qegi kokaeŋ jeŋ kotiiniŋ, "Noro waba kantri yoŋoonoŋ kema gawoŋ meri oŋoaŋgia Juuda kanageso yoŋoo batugianoŋ toroqeŋ gawoŋ meŋkebu."

10 Qaa motooŋgo qisiŋ noroma kokaeŋ toroqeŋ nirijogi, "Ejemba wanaya ilaaŋ oŋombojoŋ mono toroqeŋ romoŋgoŋ laligowao." Kaeŋ nirijogi niinoŋ iikaaŋagadeeŋ ama oŋomambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ Piito jeŋ qotogoŋ muro.

11 Kaeŋ jeŋ kotiininto, Piitonoŋ Antiokia sitinoŋ kaŋ meleŋqeleeŋ ano ejemba uugianoŋ mamaga boliro. Kawaajoŋ Piitonoŋ karo iibeti, kambaŋ iikanoŋ niinoŋ jaayanoŋ kuuŋ kokaembaajoŋ tuarenjeŋ ama mube:

12 Piitonoŋ wala waba kantri yoŋowo laligoŋ nene motooŋ neŋ laligogito, eja tosianoŋ Jeims mesaoŋ Jerusalemga kagi iikawaa gematanoŋ ejemba ii iŋiima sisiriiŋ sigeŋsigeŋ nano. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogi yoŋoojoŋ

* **2:6:** Dut 10.17

toroko moma zirinziriŋ ama Juuda tuuŋ yoŋowo qokotaaŋ laligoro.
13 Kaeŋ waba kantri ejemba ii mojogia tiiro koŋgbara qegi Juuda uumeleeŋ ejemba tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Piitowo qokotaaŋ uumeleembaa selesele qeŋ naŋgi. Selesele qeŋ nama Barnabas kaaŋagadeeŋ horogi yoŋowo jibijabu qero.
14 Kaeŋ ama nanamemeŋgianoŋ Buŋa qaa hoŋa dindiŋagadeeŋ mende otaagiti, niinoŋ ii iima ejemba kuuya yoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama kokaeŋ ijowe, “Piito, gii Juuda ejagato, kileŋ waba kantri yoŋoonoŋ nanamemeŋgia otaaŋ laligojaŋ. Gii Juuda ananaanoŋ nanamemeŋ mende otaaŋ kileŋ waba kantri ejemba ii otaaŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋoma uugere amakejaŋ? Ii mende sokonja.” Kiaŋ.

Juuda ano waba kantri anana Anutuwaa jaanoŋ ororoŋ koloojoŋ.
15 Juuda koloоŋ uunana meleeniŋi, nononoŋ waba kantri ejemba siŋgisoŋgogiawo kaaŋa mende koloоŋ laligojoŋ.
16 *Kaaŋa laligojonto, hamoqeqewaa kania ii kokaeŋ erota moma yagojoŋ: Jiisas Kraist moma laariniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋanijoŋ. Moŋnoŋ Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa mende koloowaa. Kawaajoŋ nononoŋ kaaŋiadeeŋ solaŋa koloowombaajoŋ moma Kraist Jiisas moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniniŋ. Ii Kana qaa teŋ kombonagatiwaajoŋ ama qaago.
17 Kaeŋ ama Kraistwo qokotaaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋaniwombaajoŋ kaparaŋ koniŋ Anutunoŋ kileŋ mokoloоŋ nonono nononano kantri tosaaŋa yoŋoo tani kaaŋa siŋgisoŋgonanawo laligojoŋi eeŋ, Kraistnoŋ siŋgisoŋgo ambombaajoŋ nemuŋ koma nononja me qaago? Qaago totooŋ! Qaa ii yamageŋ (kozigeŋ)!
18 Kana qaa otaaŋ solaŋa koloowombaa qaaya ii kondeema qewagowe. Qewagoweto, ii mombo aŋgobato meŋ jeŋ kuuwenagati eeŋ, mono Kana qaa iikayadeeŋ qotogoŋ siŋgisoŋgo ejaga koloоŋ kaniana mombo iikaeŋ mokoloomambo.
19 Wala kaniana iikaeŋ mokoloоŋ Kana qaawaajoŋ ama koomuya tani kaaŋa koloowe. Kaeŋ koloowe Kana qaanoŋ mende toroqeŋ galeŋ koma nono solaŋa laligojeŋ. Niinoŋ laaligona Anutuwaanoŋ ambe Kraistwo maripoonoŋ nugi kaaŋa komuŋ nama iwo kotiiŋ laligojeŋ.
20 Kawaajoŋ neeno mende toroqeŋ laligojento, Kraistwaa Uŋayanoŋ mono noo uunanoŋ kotiiŋ laligoja. Kraistnoŋ uu jopagoŋ noma laaligoya noojoŋ qeleema dowena mero.

* **2:16:** Ond 143.2; Room 3.20, 22

Kawaajoŋ toroqeŋ jaawo laaligo laligomaŋati, ii mono Anutuwaa Meria moma laariŋ muŋ laligomaŋa.

21 Kana qaa otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowonagati eeŋ, Kraistnoŋ mono eeŋ toontooŋ komunaga. Komuroti, ii moma laariŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa kaeŋ mende qewagoŋkejeŋ. Iikanoŋ mono nemuŋ koma nonono solaŋaniŋkejoŋ. Kiaŋ.

3

Kana qaawaajondeeŋ nambu me Jiisas moma laariwu?

1 Oo Galesia kaamaa ejemba, uugia qaa! Niinoŋ Jiisas Kraist maripoonoŋ qegitiwaa kania ii jaagianoŋ ama jeŋ qendeema oŋombeto, moŋnoŋ noo gemananoŋ kaŋ uusoosoo meŋ oŋono jinjauŋ qeju. Ii mende sokonja.

2 Iwoi motoondago qisiŋ oŋombe nijogi momambaajoŋ mojeŋ: Oŋonoŋ Uŋa Toroya ii mono nomaeŋ ama buŋa qeŋ aogi? Ii Kana qaa otaagitiwaajoŋ ama qaagoto, Oligaa Buŋa moma Jiisas moma laarigi Uŋa ii uugianoŋ ano buŋa qeŋ aogi. Niinoŋ qaa ii duduuwubotiwaajoŋ nama uugia kuujeŋ.

3 Ii duduugitiwaa tanitani meleema momogia mesaoŋ uugia sooro kaamaa anju. Wala Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ kemeŋ inaaŋ oŋono kania kanaiŋ keŋgito, mombo Mooseswaa Kana qaawaa kanianoŋ kemeŋ kemakeju. Kambaŋ kokaamba oŋoaŋgiaa esuŋ qaganoŋ solaŋa koloowombaajoŋ aŋgobato meŋkeju me? Esuŋgia iikanoŋ mende sokonja.

4 Kraistwaajoŋ ama siimbobolo mamaga ama oŋoŋgi qagianoŋ uroti, ii mono eeŋ toontooŋ moma bosima laligogi me? Hoŋa mende kolooro ii mono oŋanoŋ eeŋ toontooŋ bosiŋgi. Kawaajoŋ oŋo mono ejemba uugia qaaga laligoju.

5 Kawaajoŋ Anutunoŋ Uŋa Toroya oŋoma batugianoŋ aŋgoleto kania kania esuŋmumuyawo meŋkeji, ii oŋonoŋ Buŋa qaaya moma Jiisas moma laariŋkejutiwaajoŋ ama meŋkeja. Kana qaa otaaŋkejutiwaajoŋ ama ii mende meŋkeja. Qaago. Qaa ii mono mende duduuwu. Kiaŋ.

Aabrahambaa kana otaaniŋ sokombaa.

6 *Qaa iikawaa so Anutunoŋ Aabraham ama muro ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja, “Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.”

7 *Kawaajoŋ Aabrahambaa kania romoŋgoŋ kokaeŋ mobu: Daeŋ yoŋonoŋ Anutu moma laariŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Aabrahambaa mundaŋuruta kolooŋ laligoju.

---

* **3:6:** Jen 15.6; Room 4.3 * **3:7:** Room 4.16

8 *Anutunoŋ walawala areŋa kokaeŋ ano, “Ejemba Juuda
qaago yoŋonoŋ nii moma laariŋ noŋgi qaagia jeŋ tegowe
solaŋaniwuya.” Areŋa kaeŋ ama iikawaa so Aabrahambaa-
joŋ Oligaa Buŋa qaa walawala kokaeŋ ijoro, “Goojoŋ ama
noo kotuemotuenanoŋ mono namowaa ejemba tuuŋ kuuya
yoŋoo qagianoŋ ubaa.” Tosianoŋ qaa ii waladeeŋ iima
asariŋ Buŋa qaanoŋ oogi.
9 Aabrahamnoŋ Anutu moma laariŋ muro kotuegoŋ
muro momalaariwaa wanjaleya kolooro. Iikawaa so daeŋ
yoŋonoŋ Aabraham kaaŋa moma laarijuti, Anutunoŋ ii
kaaŋagadeeŋ kotuegoŋ oŋono Aabrahambaa mundaŋurutа
koloowuya.

*Jiisasnoŋ kitinana kolooro Anutuwaa qasumasuwaa buŋa
qeŋ aoro.*

10 *Kaeŋ koloowuyato, kuuya yoŋonoŋ Kana qaa otaaŋ
kawaa qaganoŋ laariŋ laligojuti, Anutunoŋ mono qasuaaŋ
oŋono laligowuya. Qaa ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ oogita eja,
“Kana qaa Terenoŋ qaa kuuya oogita eji, moŋnoŋ moŋ
ii kuuya mende teŋ koma otaaŋkeji, Anutunoŋ mono ii
qasuaaŋ murota laligowaa.”
11 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba solaŋa
mombaa momalaarianoŋ mono nemuŋ koma muro kotiiŋ
laligowaa.” Kawaajoŋ moŋnoŋ Kana qaa otaaŋ iikanoŋ
solaŋa koloomambaajoŋ moji, iinoŋ mono Anutuwaa jaanoŋ
mende solaŋaniwaa. Qaago. Qaa ii asuganoŋ qendeema
oŋombe tegoja.
12 *Momalaarinoŋ Mooseswaa Kana qaa mende nemuŋ
konja. Qaa iikanoŋ jojopaŋ qaa kuuya teŋ kondaborowom-
baajoŋ uunana kuuŋkeja. Kana woi ii aŋa aŋa. Kana qaawaa
kania ii kokaeŋ jero oogita eja, “Kana qaa kuuya teŋ koma
otaaŋkeji, iinoŋ mono kotiiŋ laligowaa.”
13 *Kana qaa mende waleembonaga, kaeŋanoŋ laaligo
kombombaŋa mokoloowonaga. Kaento, Anutunoŋ anana
iyaŋaa Kana qaayaa so qasuaaŋ nonomambaajoŋ togoŋ
Kraist wasiro ala ilailaanana koloon dowenana mero.
Buŋa Terenoŋ qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Ejemba gere
batuyanoŋ mondoŋ oŋonjuti, Anutunoŋ ii kuuya qasuaaŋ
oŋono laligoju.” Iikawaa so Kraist gerenoŋ mondoŋgi
ananaa kitinana kolooro Anutunoŋ qasuaaŋ muro iikaaŋa
kanoŋ dowenana mero. Qasumasuaa ananaa qanananoŋ
uroti, ii qetegoro.
14 Beŋnana Aabrahamnoŋ Anutu moma laariro kotuegoŋ
muroti, iikawaa so kotumotue iikanoŋ waba kantri kuuya

* **3:8:** Jen 12.3 * **3:10:** Dut 27.26 * **3:11:** Hab 2.4 * **3:12:** Lew 18.5 * **3:13:** Dut 21.23

sokoma yoŋoo buŋagiaga koloowaatiwaajoŋ moro. Kaeŋ moma kuuya ananaa dowenana mero. Dowenana mero Kraist moma laariniŋ kana kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ Uŋaya Toroya nonomambaa qaaya somoŋgoroti, nono uunana meleema Uŋa ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

Kana qaa ano oyaŋboyaŋ mokoloowoŋatiwaa soomoŋgo qaa

15 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ balonoŋ laaligowaa sareqaaya moŋ kokaeŋ jemaŋa: Moŋnoŋ borosamoya tosia yoŋoo buŋaga koloowaatiwaa qaaya tuuŋnoŋ jero somoŋgogita eji, ii moŋnoŋ moŋ qewagoŋ kanageŋ qaa moŋ qaganoŋ toroqemambaajoŋ amamaawaa.

16 *Mobu, Anutunoŋ soomoŋgowaa qaaya ii Aabraham ano gbilia moŋ yoroojoŋ jeŋ somoŋgorota eja. Buŋa qaa iikanoŋ "gbiliuruga" mamaga ananaajoŋ tani kaaŋa mende jejato, eja motooŋgowaajoŋ kokaeŋ jeja, "Ii goo gbilinoŋa moŋ ii mumaŋa." Eja motooŋgo ii Kraist.

17 *Qaa iikawaa kaniaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Soomoŋgowaa qaa iikawaa hoŋa ii mono kamaawaatiwaajoŋ amamaawaa. Anutunoŋ ii walawala jeŋ somoŋgoŋ gbani 430 tegoro kanoŋ Kana qaaya mokoloon Mooses muro. Kana qaa iikanoŋ soomoŋgo qaaya wala jeroti, ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.

18 *Oyaŋboyaŋ koloowombaa kotumotueya ii Kana qaa otaaŋ mokoloowonagati eeŋ, Anutuwaa soomoŋgo qaawaajoŋ mende toroqeŋ amamaaniŋ eeŋ toontooŋ ewabo. Buŋa qaaya Aabraham muroti, ii eeŋ totooŋ mende eroto, Anutunoŋ qaaya iikawaa so Aabraham kotuegoŋ muro oyaŋboyaŋ mokoloon laligoro.

19 Aabraham eeŋ kotuegoŋ muŋ Kana qaa ii mono nomaembaajoŋ anota eja? Kawaa kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kana uuguŋ jinjauŋ qeŋ laligogitiwaajoŋ Anutunoŋ Kana qaa ii kanageŋ toroqeŋ jeŋ asugiro. Jeŋ asugiro Siwe gajoba yoŋonoŋ ii meŋ kamaaŋ ala ilailaa eja (namel man, mediator) Mooseswaajoŋ isaama borianoŋ aŋgi Anutuwaa je meŋ ejemba batunananoŋ nama jeŋ kotoro. Kana qaa iikanoŋ kambaŋ so eŋ uma galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ ama qaagoto, kanageŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ kamaawaatiwaajoŋ ii nonono. Aabrahambaa gbili mombaa soomoŋgo qaaya nonono eja iikanoŋ asugiroti, kambaŋ iikanoŋ Kana qaawaa esuŋanoŋ mono kamaaro.

20 Ala ilailaa eja iinoŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ nama qaa gawoŋ meŋkeja. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii ala ilailaaya qaa, mono aŋo Aabraham muro. Kawaajoŋ

* **3:16:** Jen 12.7 * **3:17:** Eks 12.40 * **3:18:** Room 4.14

oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaaya ii uuta ano Kana qaa iikanoŋ mono newo baatanoŋ raja. Kiaŋ.

Kana qaawaa gawoŋ hoŋa ii nomaeŋ?

21 Kaeŋ raro Kana qaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaa ii aojao me qaago? Awawi! Anutunoŋ kotiiŋ laligowombaa Kana qaaya nononagati eeŋ, mono oŋanoŋ Kana qaa otaaŋ Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowonaga. Kawaajoŋ qaa woi ii mende aojao.

22 Qaagoto, qaa woi ii aŋa aŋa. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya ii uumeleeŋ ejemba oyaŋboyaŋ mokoloon nonomambaajoŋ ama anota eja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ Jiisas Kraist moma laarijoŋi, mono ananaanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma kokaeŋ areŋgoŋ jero, “Siŋgisoŋgo ejemba uugia mende meleembuti eeŋ, mono eeŋ toontooŋ Anutuwaa jaanoŋ mende solaŋaniwuya.” Kawaa kania ii Buŋa qaanoŋ kokaeŋ jerota eja, “Siŋgisoŋgonoŋ mono gomaŋ so ejemba kuuya gbadooŋ nonono laligojoŋ.”

23 Wala uunana mende meleeniŋ momalaarinananoŋ mende kolooro Kana qaanoŋ somoŋgoŋ galeŋ koma nonoma kapuare uutanoŋ nonoono. Kanageŋ Anutunoŋ momalaariwaa kania ninisaano kolooroti, kambaŋ iikanoŋ kasa gbadonoŋ laaligonana ii tegoro.

24 Kaeŋ raniŋ Kana qaa ii boinanaga kolooŋ Kraistwaa kania mobombaajoŋ kuma nonomakeja. Boi eja gbaworo kuma oŋoŋgiti, iikawaa so qaa iikanoŋ nunuama solaŋa koloowombaajoŋ mindiŋgoŋ galeŋ koma nonomakeja. Kaeŋ ama Kraistwaa kania moma asariŋ moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ kuuŋ nonomakeja. Uunana meleeniŋ boiwaa gawoŋa ii mono kambaŋ iikanoŋ tegowaa.

25 Uunana meleeniŋ momalaarinananoŋ kolooro Kana qaa baatanoŋ mende laligoniŋ iikanoŋ boi kaaŋa mende toroqeŋ galeŋ koma nonomakeja. Kiaŋ.

Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojoŋ.

26 Kuuya oŋonoŋ Jiisas moma laariŋ mugi kolokoloo dologa oŋono Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ Kraistwo qokotaaŋ nanju.

27 Kraistwo nambutiwaajoŋ oomulu meŋ oŋoŋgiti, kuuya oŋo mono Kraist moma aŋgoŋ koma iikanoŋ maleku taaŋa kaaŋa esuuŋ aoŋ iwo qokotaaŋ nanju.

28 Oŋo korebore Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naŋgi mindiriŋ oŋono motooŋgo kolooŋ laligoju. Kawaajoŋ Juuda ano kantri tosaaŋa yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi ii mombo mende kolooju. Iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano

weleŋqeqe omaya koloojuti, Anutunoŋ mono iŋiiro tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju. Ejemba oŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ tuuŋ woi mende toroqeŋ kolooju.

29 *Oŋo Kraistwaa buŋa koloojuti eeŋ, mono Aabrahambaa gbilia iwaanoŋga kolooŋ tinitosauruta laligoju. Kaeŋ kolooŋ soomoŋgo qaayaa hoŋa oyaŋboyaŋ ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju. Kiaŋ.

4

Anana Kraistwaajoŋ ama Anutuwaa meraborata kolooniŋ.

1 Qaa ii toroqeŋ kania kokaeŋ jemaŋa: Meranoŋ maŋaa borosamoya buŋa qeŋ aowaatiwaa so koloojato, mera gbaworo laligoŋ kambaŋ kanoŋ weleŋqeqe omaya yoŋowo ororoŋ kaaŋa kolooja. Maŋaa borosamo iwoi kuuyaa toya koloowaato, kileŋ weleŋqeqe yoŋoo kooroŋgianoŋ alagiaga kolooŋ gawoŋ tawaya qaa eeŋ meŋkeja.

2 Kaeŋ mera laligoŋ galeŋuruta yoŋoo newo baagianoŋ nano yoŋonoŋ laaligoya kuuya areŋgoŋ galeŋ koma jeŋ kotoŋ muŋkeju. Maŋanoŋ kambaŋ ama muro kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ kanaiŋ aŋo borosamo toya koloon laligowaa.

3 Nononana kaaŋiadeeŋ wala uuwaa leegeŋanoŋ mera gbaworo kaaŋa laligoniŋ. Kambaŋ iikanoŋ beŋ ano kawali galeŋ Siwe namo batugaranoŋ iwoi kuuya galeŋ koma oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono nono kaaŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi eeŋ yoŋoo weleŋgia qeŋ newo baagianoŋ laligoniŋ.

4 Kaeŋ laligoninto, Anutuwaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Meria wasiro embawaanoŋga kolooro. Juuda ananaa Kana qaa baatanoŋ laligomambaajoŋ kolooro.

5 *Kana qaa baatanoŋga isama nonoma dowenana memambaajoŋ asugiro. Kaaŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloon buŋaya moma aŋalidaboroŋ laligojoŋ.

6 Kaeŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ ama Anutunoŋ Meriaa Uŋaya wasiro uunananoŋ kemeŋ kokaeŋ qamakeja, “Oo Aba Amana!”*

7 Kaeŋ qamakejiwaajoŋ ama mende toroqeŋ weleŋqeqe omaya koloojanto, Anutuwaa meraboraaŋa kolooŋ laligojaŋ. Kaeŋ laligojaŋiwaajoŋ ama Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Buŋaya gono buŋa qeŋ aoŋ galeŋ koma laligowaga. Kiaŋ.

Poolnoŋ Galesia yoŋoojoŋ majakaka moro.

8 Oŋo wala Anutu mende moma kotoŋ laligogi. Kambaŋ iikanoŋ tando lopioŋ ano beŋ kawali galeŋ beŋ hoŋaa

* **3:29:** Room 4.13 * **4:5:** Room 8.15-17 * **4:6:** Aba ii Arameik qaanoŋ Ama.

laaligoya mende meŋ laligojuti, ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta laligogi.

9 Kaeŋ laligogito, uugia meleema kambaŋ kokaaŋanoŋ Anutuwaa kania moma kotoŋ laligogita Anutunoŋ moma kotoŋ oŋono laligoju. Anutunoŋ moma oŋonji, qaa iikanoŋ waŋa koloon oŋonja. Kaeŋ laligojuto, duŋanoŋ mombo naambaajoŋa beŋ kawali galeŋ iwoi kuuya galeŋ komakejuti, mono iyoŋoonoŋ meleema jaasewaŋ qeŋ oŋoma laligoju? Beŋ kawali galeŋ ii esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, oŋonoŋ mono kileŋ ii weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta koloowombaa siiŋa moju. Ii mende sokonja.

10 Ii weleŋ qeŋ oŋoma kendoŋ rara kambaŋ kania kania iikawaajoŋ mogi uro tororo otaaŋkeju. Sabat kendoŋ ramakeju. Koiŋ gbilia kouro beŋgia romoŋgoŋ koiŋ so aisooŋkeju. Yambuyambu korisoro ama kendoŋ tosia ii gbani so tororo otaaŋkeju.

11 Niinoŋ oŋoojoŋ ama toroko kokaembaajoŋ mojeŋ: Niinoŋ oŋoo batugianoŋ gawoŋ mewe hoŋa mende kolooro eeŋ toontooŋ seleqeqe amambo.

Galesia yoŋonoŋ Pool gema qewombaajoŋ aŋgi.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ kuuŋ qisiŋ oŋonjeŋ: Niinoŋ oŋo kaaŋa koloon laligowetiwaajoŋ oŋonoŋ mono noo so koloowu. Iwoi bologa moŋ mende ama noŋgi.

13 Niinoŋ wala oŋoonoŋ kaŋ ji niro selena kamaaro laligoweti, kania iikawaajoŋ rama Oligaa Buŋa jeŋ asariwe mogi. Oŋonoŋ ii moma komuju.

14 Niinoŋ selekamakamaa laligowe gema nuwombaa aŋgobatoya mokoloogi, ii mojento, kileŋ mende jejewili ama sureeŋ noŋgi. Kaeŋ qaagoto, nii niigi Anutuwaa gajoba kaaŋa koloowe noŋgi. Oopopoo, noojoŋ Kraist Jiisas iyaŋaa tani romoŋgoŋ horoŋ noma “Oowe oowe!” jegi.

15 “Oowe oowe!” jeŋ selenanoŋ gemananoŋ poupou qeŋ jaa korogia qonjoma nombombaajoŋ mogito, ii mende sokono mesaogi. Oŋoo kaniagia moma ii oŋanoŋ kaeŋ naŋgoŋ jejeŋ. Yei! Kambaŋ iikanoŋ qaakorisoro honoŋa qaa aŋgiti, ii mono nomaembaajoŋ kambaŋ kokaamba qaonota eeŋ laligoju? Ii mende sokonja.

16 Oŋoo Buŋa qaa hoŋa jeŋkejeŋiwaajoŋ mono kere ama nonju me?

17 Ejemba tosaaŋa yoŋonoŋ oŋoojoŋ ama uugere amakejuto, ii uugere awaaga qaago. Ii awaaga qaagoto, yoŋonoŋ oŋo nonoonoŋga uŋuama batunananoŋ jawo ama togoŋ nombutiwaajoŋ moju. Kaeŋ mendeema nonoŋgi uugere qaganoŋ iyaŋgia naŋgoŋ oŋom-butiwaajoŋ kaparaŋ komakeju.

18 Oŋo nanamemeŋ awaa ambutiwaa uugereya amakejuti,
ii awaa soro. Niinoŋ oŋoo batugianoŋ laligowe kambaŋ
iikanoŋadeeŋ qaagoto, mono kambaŋ so kaeŋ aŋgi sokom-
baa.
19 Oo kokouruna, nii kolokoloo dologa koloowutiwaa-
joŋ masu kaaŋa nuro siimbobolo mobeti, iikaaŋagadeeŋ
mono duŋanoŋ mombo mojeŋ. Kraistwaa nanamemeŋanoŋ
oŋoonoŋ koloon kotowaatiwaajoŋ siimbobolo ii moma
laligojeŋ.
20 Noo uunanoŋ mono oŋoojoŋ ama sisau kolooja. Kawaa-
joŋ niinoŋ kambaŋ kokaamba oŋoo batugianoŋ laligomam-
baajoŋ motoqoto mojeŋ. Oŋowo laligoŋ qaa arona meŋ
kamaaŋ ama qaa bonjoŋ jemambaajoŋ mojeŋ. Kiaŋ.

Haagar ano Saara yoroo sareqaa

21 Tosaaŋa oŋonoŋ Juuda nonoo Kana qaa Tere otaawom-
baajoŋ mojuto, qaa iikawaa kania ii oŋanoŋ moma kotoju me
qaago? Kania ii moma asariwutiwaajoŋ qisiŋ kuuŋ oŋonjeŋ.
22 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja: Aabrahambaa mera-
woita woi koloori: Moŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqetanoŋ
(sleiw) mero ano moŋ ii aŋaa suujariŋ embia (frii) solaŋa
laaligoya iinoŋ mero.
23 Weleŋqeqe embanoŋ meria meroti, iikanoŋ mera
kolokoloowaa kananoŋ kolooroto, moŋ emba (frii) solaŋa
laaligoyanoŋ meroti, iinoŋ Anutunoŋ mera koloowaatiwaa
qaa somoŋgoroti, mono qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaa-
joŋ kolooro.
24 Qaa iikawaa kania ii aasaŋgoya. Emba woi ii Anutunoŋ
ejemba ananawo soomoŋgo areŋ woi anoti, mono iyoroo
saregaraga. Soomoŋgo areŋ moŋ ii Sainai (Sinai) baaŋanoŋ
anoti, iikawaa sareya ii emba qata Haagar. Ejemba
soomoŋgo areŋ ii otaaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono Kana qaawaa
jeŋkooto baatanoŋ laligoju ano gbiliurugianoŋ qaa iikawaa
weleŋa qeŋkebutiwaajoŋ kolooŋkeju.
25 Haagar ii Sainai baaŋa, Arebia balonoŋ nanjiwaa sareya
kolooja. Sainai iikawaa alia ii Juuda gomambaa siti qata
Jerusalem. Siti iikawaa kanagesoya somata melaa yoŋonoŋ
kambaŋ kokaamba Kana qaa baatanoŋ laligogi somoŋgoŋ
oŋono solaŋa (frii) mende kolooju. Kawaajoŋ sogara mo-
tooŋgo koloojao.
26 Solaŋa (frii) mende koloojuto, Jerusalem siti moŋ eu-
kanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono kasa gbadogia qaa solaŋa
laligoju. Nonoo nemunana Saara iinoŋ siti iikawaa sareya
kolooja.
27 *Iikawaa gejatootoo qaaya ii kokaeŋ oogita eja,

* **4:22:** Jen 16.15; 21.2 * **4:27:** Ais 54.1

"Emba ejanoŋ mojoya tiiroti, iinoŋ mono merabora oŋono seigi iikanoŋ emba loyawo ii uuguŋ haamo ambaa.
Kawaajoŋ emba aruŋa merabora mende menati, gii mono kileŋ aisooŋ laligowa.
Masu mende guro laligonati, gii mono kileŋ qa gigilaaŋ merabora koloowaatiwaajoŋ otokoriaŋ maama laligowa."

28 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Aisakwaa so Anutuwaa soomoŋgo qaanoŋ nemuŋ koma oŋono kolokoloo dologa kolooŋ laligoju.

29 *Kambaŋ iikanoŋ merabora kolokoloowaa kananoŋ kolooroti, iinoŋ koga Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma muro kolooroti, ii sisiwerowero ama muŋ laligoro. Kambaŋ kokaamba kaaŋiadeeŋ sisiwerowero kaaŋa ii eja.

30 *Kaeŋ ejato, Buŋa qaa moŋ ii toroqeŋ kokaeŋ jegita eja, "Weleŋqeqe embawaa merianoŋ mono Maŋaa borosamoya mende mewaa. Emba solaŋa laaligoya iwaa meriawo ii motooŋ mende mendeema aŋgoŋ kombao. Kawaajoŋ weleŋqeqe emba kamaaŋqeqeta ii mono konjona meriawo kembao."

31 Oo uumeleeŋ alauruna, sareqaa kaaŋaa so anana mono weleŋqeqe embawaa mundaŋuruta gbadonanawo mende koloojonto, emba solaŋa laaligoyaa mundaŋuruta koloojoŋ. Kawaajoŋ meloqelokanjiŋ nanamemeŋ ii mono konjombu. Kiaŋ.

5

Loloŋgoŋ Kraistwo nanaŋ solaŋanoŋ nambu.

1 Kraistnoŋ Kana qaa baatanoŋga isama nonono solaŋa laligojoŋ. Iikaaŋa laligoŋ tosianoŋ oŋo mombo horoŋ Kana qaawaa qaqaŋ iikanoŋ* somoŋgoŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Weleŋqeqe omaya kaaŋa koloowubotiwaajoŋ mono kotiiŋ boŋ qeŋ nambu.

2 Mobu! Pool niinoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu: Tosianoŋ Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowutiwaajoŋ jegi wambelaawuti eeŋ, Kraistnoŋ mono ilaaŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa.

3 Qaa ii toroqeŋ kokaeŋ naŋgoŋ jemaŋa: Eja kuuya oŋoo selegia kotoŋ aiwese mewutiwaajoŋ mogi oŋonoŋ wambelaawuti, iyoŋonoŋ mono Kana qaa kuuya teŋ koma otaawutiwaa so kolooju. Ii mende otaagi mende sokombaa.

---

* **4:29:** Jen 21.9 * **4:30:** Jen 21.10 * **5:1:** Gere batuya (yoke) ii bulmakao woiwaa arogaranoŋ ama somoŋgogi mindiriŋ orono iikanoŋ motooŋ kare me baloŋqeqewaa kinoŋ horoŋkejao. Kawaa so Kana qaa gbadonoŋ laligojaŋi eeŋ, gawoŋa mono pondaŋ mewa.

4 Oŋo Kana qaa teŋ koma otaaŋ iikaaŋa kanoŋ solaŋa koloowombaajoŋ mojuti, oŋonoŋ mono Kraistwaanoŋ sopa qisigoŋ iwo mende toroqeŋ nanju. Oŋo mono Anutuwaa kaleŋmoriaŋa mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaaŋ laŋ laligoju.

5 Laŋ laligojuto, anana mono Anutuwaa jaanoŋ dindiŋa koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋa ama awelegoŋkejoŋ. Kaeŋ aniŋ Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ mambomakejoŋ.

6 Kraist Jiisaswo naniŋ uuwaa hoŋa momalaari ii motooŋgonoŋ mono ilaaŋ nonomakeja. Anutu moma laariniŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ uujopa ama aoniŋ sokonjato, momalaari hoŋa qaa ii mende ilaaŋ nonomakeja. Kaaŋagadeeŋ Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogita eja me qaago, ii so motooŋgo kolooja. Selewaa moŋ me moŋ ii Anutuwaa jaanoŋ mende ilaaŋ nonombaa.

7 Wala uu meleŋmeleembaa kuu aaŋnoŋ aaŋgole kaaŋa uulaŋawo keŋgi. Awaagadeeŋ keŋgito, boi takapolakaya moŋnoŋ kaŋ sisau meŋ oŋoma batuyanoŋ kotoro qaa hoŋa mende toroqeŋ teŋ komakeju.

8 Anutunoŋ oŋoomakeji, iinoŋ batuyanoŋ kotowutiwaajoŋ mende tutugoŋ kuuŋ oŋomakeja. Ii qaago.

9 *Yiist melaada monjonoŋ ama flauawo meleeniŋ korebore mero somariiŋ waamakeja. Iikawaa so sisau melaanoŋ mono sokoma oŋono korebore jinjauŋ qewubo.

10 Boi takapolakaya iinoŋ sisau meŋ oŋono jinjauŋ amakejuti, Anutunoŋ mono iwaa nanamemeŋaa ironŋa meleema muro siimbobolo moma laligowaa. Niinoŋ Pombo nama moma laariŋ oŋoma oŋoojoŋ kokaeŋ moma awasaŋkaka koloojeŋ: Oŋo Kraistwaa Buŋa qaa tororo otaaŋ momo morota kuuya yakariwombaajoŋ moma kotiiŋ laligowu.

11 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo kaeŋ laligowuyato, niinoŋ Kraist maripoonoŋ komurotiwaa kania jeŋ seiwe Juuda yoŋoo uugianoŋ iikawaajoŋ boliŋkeja. Maripoombaa qaaya mesaowenagati eeŋ, mono sisiwerowero mende ama nombuyaga. Anutuwaa aiweseya eja selegianoŋ koma kotowutiwaa Buŋa qaaya toroqeŋ jeŋ uukuukuu meŋ oŋombenagi eeŋ, mono kakasililiŋ mende ama nombuyaga.

12 Tosianoŋ kuuŋ oŋoma sisau meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono koma kootowaa qaagia otaadaboroŋ iyaŋgiaa sele kitigia kuuya kotoŋ aogi mobe sokonaga.

13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ oŋo kana walagaa qaanoŋga loloon gbadogia qaa laligowutiwaajoŋ oŋoonoto, kokaembaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu, “Mono

* **5:9:** 1 Kor 5.6

gbadonoŋga loloon solaŋa laligojoŋ," kaeŋ jeŋ mondoŋ uugianoŋ waaro selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ mono galeŋ koma oŋombabo. Oŋoaŋgiaa aiŋgianoŋ qaagoto, mono uujopa qaganoŋ nama weleŋ qeŋ aoŋ laligowu.

14 *Kana qaa waŋa motooŋgo otaagi Anutuwaanoŋ qaa kuuya mono kaaŋagadeeŋ hoŋgiawo koloowuya. Qaa waŋa motooŋgo ii kokaeŋ, "Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba kuuya uuganoŋ jopagoŋ oŋomakeba."

15 Kaeŋ jejato, bao kasu kaaŋa aiŋ aoŋ memesoso meŋ aoŋkejuti eeŋ, mono oŋoaŋgia tiwilaaŋ aowubotiwaajoŋ toogia pondaŋ moma laligowu. Kiaŋ.

Uŋa Toroyanoŋ galeŋ koma oŋono laligowu.

16 Niinoŋ kokaeŋ jemaŋa: Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋgia galeŋ kono laligowu. Kaeŋ laligogi iinoŋ uu selewaa siiŋgia kombombaŋa bologa ii qero kamaaro mende teŋ koma otaaŋkebu.

17 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ mono Uŋa Toroya qetama laŋ koposoŋgoro Uŋa Toroyanoŋ uu walagaa ku-usuŋa qemambaajoŋ moro batugaranoŋ deendeeŋ ero aoŋkejao. Kaeŋ aoŋkejaotiwaajoŋ oŋonoŋ iwoi awaa ama mewombaajoŋ moma ii amamaaŋkeju.

18 Ii amamaaŋkejuto, Uŋa Toroyanoŋ uŋuano kema laligojuti eeŋ, mono Kana qaa baatanoŋ mende laligoju.

19 Uu selewaa nanamemeŋ walagaa gawoŋ hoŋa ii asuganoŋ ero mojoŋ. Ii kokaeŋ: Kaisero alia-alia laŋ aŋgi uugianoŋ menjereŋgoro serowiliŋ amakeju.

20 Tando lopioŋ waegia meŋ beŋgia mepeseeŋ oŋoŋgi uugia sololooŋ oŋono oweŋ jenaŋ amakeju. Kere kolooro aŋgowowo ama aoŋkeju. Mombaanoŋ iwoiwaajoŋ uutanoŋ motoqoto moma baagoŋ yoŋ jeŋ uuduuduu momakeju. Iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ iwoi horoŋ kiririnjaba meŋkeju. Juma mendeema aoŋ tuuŋa tuuŋa meŋ jejewili ama aoŋkeju.

21 Tosaaŋa yoŋoo iwoiwaajoŋ iimasiiŋ moma goroŋkiki ama jejelombaŋ ama nene jabujabu neŋ apu kotiganoŋ eŋkalolon amakeju. Ii ano sili tosaaŋa kaaŋia amakejuti, iyoŋoojoŋ wala jewe ano iikawaa so galeŋ meme qaa ii walawala jeweta duŋanoŋ mombo kokaeŋ jejeŋ: Ejemba sili kaaŋia amakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ mende ubuya.

22 Yoŋonoŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ gawoŋ meŋkejiwaa hoŋa ii uujopa, korisoro, luae ano nanamemeŋ awaa

* **5:14:** Lew 19.18 * **5:17:** Room 7.15-23

kokaeŋ: Lombo kuuya moma mokosiŋgoŋ tosaaŋa ala meŋ oŋoma nanamemeŋ loloogeŋ amakeju. Qaagia pondaŋ otaaŋkeju.

23 Gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa ama oŋoma iyaŋgia tororo galeŋ koma aoŋkeju. Ejemba sili kaaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ Kana qaa mende qotogoŋkeju.

24 Ejemba Kraist Jiisaswaa buŋa koloon laligojuti, iyoŋonoŋ uu selegiaa siiŋgia kombombaŋa bologa ano bologaa uugeregia ii kuuya Jiisaswo maripoonoŋ aŋgi meŋ komurota laligoju.

25 Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero laligojoŋi eeŋ, nanamemenana mono kaaŋagadeeŋ Uŋa iikanoŋ galeŋ koma nonono ama meŋ laligowoŋa.

26 Kaeŋ laligoŋ qabuŋa omaya nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma eeŋ totooŋ mende awelegoŋ aoŋkebu. Uubooli ama aowubotiwaajoŋ mono uuwaawaa ano uuhooŋgo qaganoŋ mende ama aoŋkebu. Kaaŋagadeeŋ goroŋkiki mende amakebu. Kiaŋ.

6

Lombogia mono bosima ilaaŋ aoŋkebu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo ano mokoloojuti eeŋ, uumeleeŋ alauruna oŋonoŋ mono ala kaaŋa ii migigiiŋ mindiŋgoŋ mugi mombo kana mokoloowaa. Kaeŋ ama geeŋga kaaŋagadeeŋ aŋgobatonoŋ kamaaŋ guwabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

2 Lombogia mono ilaaŋ aoŋ bosimakebu. Iikaaŋa kanoŋ Kraistwaa Kana qaaya otaagi hoŋawo kolooŋkebaa.

3 Moŋnoŋ kamaaŋqeqeta laligoŋ kileŋ aŋaajoŋ moro uuta kolooji, iinoŋ mono iyaŋa tiligoŋ aoŋkeja.

4 Kaeŋ mende ambuto, motomotooŋ oŋonoŋ mono oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia gosiŋ aŋgotete megi sokombaa. Kaeŋ ama alagia uuguŋ qabuŋagiawo koloojutiwaajoŋ mende awelegowuto, mono oŋoaŋgiaa kanagiaajondeeŋ selegia mepeseegi sokombaa.

5 Anutunoŋ lombonana morota morota mendeema nonono aŋa aŋa bosimakejoŋ. Kawaajoŋ anana tosaaŋa yoŋowo leelee ama gosiŋ aowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

6 Boi qaqazunoŋ mombaajoŋ Buŋa qaa kuma muŋkeji, iinoŋ mono iikawaa tawaya meleema iwoiya awaa kuuya mendeema bakaya muŋkeba.

7 Oŋoaŋgia mono mende tiligoŋ aoŋkebu. Moŋnoŋ nene waroga komoro hoŋa iikawaa so kolooro mokoloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kileŋanana iima iroŋa iikawaa so

nonombaa. Kawaajoŋ Anutu ii eja omaya kaaŋa mepaqepae meŋ mubombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

8 Uu selewaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ moŋ nemuŋ koma muro iikawaa waroga laŋ komomakeji, iinoŋ mono iikawaa kondemondeeŋa mokoloon boliŋkebaa. Iinoŋ boliŋkebaato, Uŋa Toroyanoŋ moŋ sololoon muro iikawaa waroga komomakeji, iinoŋ mono hoŋa iikawaa so mokoloon laaligo kotigaa buŋa koloon laligowaa.

9 Anana jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ iikanoŋ mono looriŋ tanzololoŋ mende amboŋa. Ataqataŋ ama gawoŋ mende mesaowoŋati eeŋ, hoŋa meme kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanoŋ mono gawonanaa tawaya mokoloowoŋa.

10 Kawaajoŋ namonoŋ laligowoŋatiwaa so anana mono ejemba awaa ama oŋombombaajoŋ jegeŋa nama laligowoŋa. Uumeleeŋ kanageso uutanoŋ laligojuti, ii wala ala ilailaa ama oŋomakeboŋa ano yoŋoo gemagianoŋ ejemba tosaaŋa kuuya kana kolooro meŋ qeaŋgoŋ oŋomakeboŋa.

Galeŋ meme ano yeizozo qaa tetegoya

11 Pool niinoŋ kirifi meŋ neenaa boronanoŋ tere waŋa somata koi oŋoojoŋ oojeŋi, ii iibu.

12 Ejemba Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotowutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ kuuya sele megi baloŋ ejembanoŋ yoŋoojoŋ mogi ubaatiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Kraistnoŋ maripoonoŋ komuroti, qaa iikawaajoŋ sisiwerowero ama oŋombubotiwaajoŋ mono kaeŋ kuuŋ oŋomakeju. Iikawaa kania morota moŋ qaago.

13 Anutuwaa aiwesegiawo yoŋonoŋ mono aŋgio kaaŋagadeeŋ Kana qaa mende otaadaboroŋ laligoju. Kaeŋ qaagoto, oŋoo selegia kotowutiwaajoŋ mojuti, iyoŋonoŋ mono oŋoo sele kitigiaajoŋ ama iyaŋgiaa selegia meŋ uma qabuŋagiawo koloowombaajoŋ momakeju.

14 Kaeŋ momakejuto, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraist maripoonoŋ komuroti, mono Buŋa iikawaajoŋ ama selena mepeseeŋkejeŋ. Qabuŋa morota moŋ mende moŋgamakejeŋ. Ii yamageŋ (kozigeŋ)! Kraistnoŋ maripoonoŋ komuro iwo toroqewe momo areŋnanoŋ utegoro sili bologaa sisia meŋkejeŋ. Baloŋ ejembanoŋ selewaa nanamemeŋ bologa mewombaajoŋ romoŋgoŋ qaa jeŋkejuti, niinoŋ mono iikaaŋ baageŋ koomuya tani koloojeŋ. Mepeseeŋ nombuti me selenanoŋ qaa ambuti, iikawaa kitia ii mende meleemaŋa. Namonoŋ qaa gosiŋ tosia mogi uro tosia mogi kamaaŋqeqeta kolooji, ii noo momo areŋnawo so motooŋgo mende koloojao.

15 Selenananoŋ aiwese kotogi me qaagoti, iikanoŋ mono
so motooŋgo kolooja. Iikanoŋ gorosoŋa koloojato, kolokoloo
dologaa doŋa koloojoŋi, iikanoŋ mono hoŋa tooŋ kolooja.
16 Ejemba kolokoloo dologaa jeŋkooto qaa otaaŋ laligojuti,
Anutunoŋ Juuda kuuya ii ano Anutuwaa uumeleeŋ kan-
ageso kuuya oŋo mono kiaŋkomuŋ oŋono luaenoŋ laligowu.
17 Qaa tetegoya ii kokaeŋ jejeŋ: Niinoŋ Jiisas qegiti-
waa lopoya ii neenaa selenanoŋ ero bosimakejeŋiwaajoŋ
moŋnoŋ mono uulombo mende toroqeŋ nomba.
18 Oo uumeleeŋ alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa
kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo eŋ uŋagia kotuegoŋkeba. Qaa
ii oŋanoŋ.

Efesus Tere
Poolnoŋ Efesus yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri qaa

Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ rama Efesus uumeleeŋ tuuŋ yoŋoojoŋ Tere koi ooro. Efesus ii Eisia prowinswaa siti waŋa. Siti iikawaa uutanoŋ koŋkororo mamaga ama meŋ laligogi. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indiŋa karooŋ kolooro Efesus kaŋ gbani karooŋ kanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligoro. Efesus sitinoŋ Juuda ejemba tosaaŋa gomaŋ toya yoŋoo batugianoŋ laligogitiwaajoŋ Poolnoŋ tere koi ooŋ kokaeŋ kuma oŋono, "Kraistnoŋ tuuŋ woi mindiriro uumeleeŋ tuuŋ motooŋgo koloojao." (2.15-16), (3.6) Anutunoŋ uusiiŋa ano kaleŋmoriaŋa uumeleeŋ tuuŋ ananaajoŋ nomaeŋ ano eji, ii mamaga jeŋ asarija. (3.10) Iikawaa sare-qaaya karooŋ ii kokaeŋ jero:

1. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ sele busu motooŋgo koloogi Kraist aŋo waŋgia kolooja. (1.23; 4.15-16)
2. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ miri motooŋgo kaaŋa koloogi Kraistnoŋ oŋoo tandogia kombombaŋa kolooja. (2.21-22)
3. Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ emba buŋa kaaŋa koloogi Kraistnoŋ logia kolooja. (5.25-27) Kaaŋagadeeŋ Kraistnoŋ Efesus oŋoo tuuŋ woi mindiriŋ orono iikawaajoŋ sele busu motooŋgo kolooju. Asasagaa ejemba koloogitiwaajoŋ laaligogiaa gejanono qaaya qaaya ooro. Kiaŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Kraist ano uumeleeŋ kanageso 1.3–3.21
Kraistwo laaligo gbilia 4.1–6.20
Terewaa qaa kota waŋa 6.21-24

1 *Anutunoŋ Pool nii uusiiŋaa so wasiŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Momalaari alauruna soraaya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ Efesus sitinoŋ laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋ-moriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Kraistnoŋ Anutuwaa kotumotueya nonomakeja.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ anana Kraistwo qokotaaniŋ uunananoŋ

* **1:1:** Apo 18.19-21; 19.1

qeaŋgowaatiwaajoŋ Siwewaa kotumotueya ano kaleŋa kania kania ii uunananoŋ anota laligoŋ koujoŋ.

4 Anutunoŋ anana wala monowaa monoyanoŋga kokaeŋ koloowombaajoŋ meweeŋgoŋ nonono: Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono anana iwaa buŋa soraaya kolooŋ Anutuwaa jaase-waŋanoŋ koposowaa qaanana qaa nambona. Kaeŋ meweeŋgoŋ nonoma iikawaa gematanoŋ Siwe namo mokoloon ama oroono. Kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ ejemba jopagoŋ nonoma laligoŋ kouro.

5 Jopagoŋ nonoma uusiiŋaa so walawala qaa je areŋa ama qaanana kokaeŋ jeŋ tegoro: Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutunoŋ nonoono iyaŋaa meraboraaŋa koloowoŋa.

6 Wombo Meria ii ananaajoŋ wasiro kamaaŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo qeleema sewaŋa qaa eeŋ nonono. Anana mono kaleŋmoriaŋa iikawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkeboŋa.

7 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kowia ii somata qatawo. Kawaa so Jiisasnoŋ saya maama iikanoŋ dowenana mero. Ii merotiwaajoŋ Anutunoŋ saanoŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ soŋgbama nonomakeja.

8 Iinoŋ kaleŋmoriaŋa ii kowianoŋga kelemaleleŋ maaro qanananoŋ uro. Momakootoya uuta kuuya iikawaa so kokaeŋ meŋ asariŋ nonono:

9 Anutunoŋ wala iyaŋaa uutanoŋ qaa areŋ somoŋgoŋ moro awaa kolooro qaa areŋa ii aasaŋgoyanoŋ ero eeŋ laligoŋ kougito, Kraistnoŋ Anutuwaa qaa jetaa so otaaŋ kamaaŋ anana ninisaano iima moniŋ.

10 Anutunoŋ waladeeŋ kaleŋmoriaŋ areŋaa kania ii kokaeŋ romoŋgoro, “Anutu niinoŋ areŋ ii otaaŋ laligoŋ laligowe kambaŋa tororo kaŋ kuuro iikanoŋ hoŋawo kolooro kokaeŋ asugi-waa: Kuuya Siwe gomambaa jakeya jakeya iikanoŋ me namonoŋ kolooŋ laligojuti, niinoŋ mono ii kuuya mindiriŋ somoŋgoŋ oŋomaŋa ano Kraist kuuŋ mube kuuya yoŋoo waŋgia motooŋgo kolooŋ laligowaa.”

11 Anutunoŋ waladeeŋ iyaŋaa uutaa so qaa somoŋgorota eji, mono areŋ iikawaa so kuukuu qaaya jero iwoi kuuya kolooŋkeja. Iyaŋaa areŋa iikawaa so walawala Juuda kanageso nono iyaŋaa buŋa kolooŋ laligowombaajoŋ jeŋ tegoŋ nonoono. Kawaa so tosia anana Kraistwo qokotaaniŋ metogoŋ nonono iwaanoŋ oyaŋboyaŋ akadamu ii borosamo kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ laligojoŋ.

12 Juuda kanageso nononoŋ Kraistnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ mamboma walawala jejeromoŋromoŋ ama

* **1:7:** Kol 1.14

muŋ laligoŋ kouniŋi, iinoŋ anana Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseeŋ laligowombaajoŋ ama meweeŋgoŋ nonono.

13 Waba kantri oŋoonoŋga tosianoŋ kaaŋagadeeŋ Kraistwo toroqeŋ qokotaagi. Hamoqeqewaa Oligaa Buŋaya jegi qaa hoŋa ii moma uugia meleeŋgi. Uŋa Toroya iinoŋ Anutu qaqabuŋayaa muŋgeŋ aiweseya kolooja. Uŋa ii wasiro kamaawaatiwaa qaa somoŋgoroti, iinoŋ mono ii uugianoŋ ano kemero. Kraist moma laariŋ mugi Anutunoŋ aiweseya kombombaŋa ii mokotaaŋ oŋono laligoju.

14 Anutunoŋ kanagesouruta Siwewaa oyaŋboyaŋ akadamu nonomambaa qaa somoŋgoroti, ii mewombaa aiweseya Uŋa Toroya ii wala ama nonono. Uŋa Toroya uunananoŋ ano laligojiwaajoŋ mono kokaeŋ moma kotiijoŋ: Anutunoŋ dowenana meŋ buŋauruta kooloniŋ era namononga nunuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Kawaajoŋ mono Anutuwaa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii mepeseeŋkeboŋa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ kokaeŋ qama kooliro:

15 Kanoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ ama niinoŋ Efesus oŋoojoŋ qama kooliŋkejeŋ. Oŋonoŋ Poŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uugianoŋ jopagoŋ oŋomakejuti, tosianoŋ iikawaa buju qaaya jegi mobe.

16 Kawaajoŋ buju qaa ii mobeti, niinoŋ kaaŋagadeeŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ laligoweti, ii mende mesaowe. Qaago. Niinoŋ qama kooliŋ kanoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋ.

17 Romoŋgoŋ oŋoma Poŋnana Jiisas Kraistwaa Anutuya ii kokaeŋ qama kooliŋ muŋkejeŋ, “Oo Maŋnana ku-usuŋ Toya, gii mono Uŋaga Toroya ii Efesus alaurunana oŋomba. Uŋa ii uugianoŋ ana momakootogia qaita moŋ kolooro Anutuwaa kania awaagadeeŋ iŋisaano moma yagowuya.

18 Anutu, gii mono uugiaa jaaya meŋ asarina geeŋgaa Buŋagaa kania moma yagowuya.” Anutunoŋ iyaŋaa ejemba soraaya nonoojoŋ Siwe Buŋa ku-usuŋa buŋabuŋayawo ii nonomambaa qaa somoŋgoro oŋo iwoi ii mokoloowutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ambutiwaajoŋ oŋoono. Jejeromoŋromoŋ aŋgi Jiisasnoŋ mombo asugiro akadamugiawo koloowuti, oŋo oyaŋboyaŋ iikawaa kania moma sorogowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ.

19 Moma laariŋ muniŋ Anutuwaa ku-usuŋa kotakotanoŋ uunananoŋ seiŋ gawoŋ meŋkeji, iikanoŋ mono somata qatawo tetegoya qaa kolooja. Oŋo iikawaa kania moma kotowutiwaajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Esuŋmumuya damuyawo

kanoŋ selenana kotoŋ inaaŋ nonomakeji, Anutunoŋ iikawaa usuŋa ii kokaeŋ qendeema nonono:

20 *Anutunoŋ ku-usuŋa gawonoŋ ama Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro ano wano Siwe gomanoŋ uma sopaya sopaya liligoŋ jakeya jakeya uŋuuguŋ uro Anutunoŋ iyaŋaa boro dindiŋanoŋ duŋ rara mutuyanoŋ anota raja.

21 Ano jiŋkaroŋ duŋanoŋ rama ilawoila kuuyaa waŋnanaga nanja. Beŋ kawali galeŋ ano yoŋoo newogianoŋ jawiŋ, poŋ qerewena ano gawman kiap uuta ano kamakamaata ku-usuŋgiawo galeŋ koma nonomakejuti, Kraistnoŋ mono iyoŋoo wanjalegia kolooŋ korebore galeŋ koma oŋomakeja. Siwe gomanoŋ, namonoŋ ano yoroo batugaranoŋ galeŋ qa kuuya qama oŋoŋgi bosinjuti, Kraistnoŋ mono ii kuuya uŋuuguŋ uja. Balombaa kambaŋ kokaaŋanondeeŋ qaagoto, kanageŋ kambaŋ qaita moŋ kolooro laligoŋ uboŋati, iikanoŋ kaaŋagadeeŋ ilawoila kuuya galeŋ koma laligoŋ ubaa.

22 **Anutunoŋ uŋa, ome, ejemba ano ilawoila kuuya ii meŋ kamaaŋ Kraistwaa baatanoŋ ama nonono laligoniŋ Poŋnana uuta kolooja. Anutunoŋ Kraist ii uumeleeŋ kanageso nonooma waŋnana nambaatiwaajoŋ kuuŋ muro laligoja.

23 Iinoŋ kopagoŋ nonoma zioz ananaa waŋnana kolooro anana iwaa hoŋaa kana boboria koloojoŋ. Kraistnoŋ waŋnana kolooŋ aŋodeeŋ raro mende sokonagato, anana iwaa dondomoŋuruta kolooŋ iwo toroqeniŋ hoŋanoŋ asugiro sokonja. Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ ilawoila kuuyaa dondomoŋa moŋ kolooŋ toroqero korebore anana mono Anutuwaa akadamunanawo asuginiŋ sokoma kemakeja. Kiaŋ.

Koomuyanoŋga gbiliŋ Kraistwo kotiiŋ laligojoŋ.

2

1 *Waladeeŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgitiwaajoŋ laaligo koomuya laligoŋ kougi.

2 Oŋo kambaŋ iikanoŋ balombaa nanamemeŋ bologa otaagi. Omejiilaŋ yoŋoo Poŋgianoŋ kambaŋ kokaamba Siwe namo batugaranoŋ laligoŋ qootogo ejemba uugia sololooŋ galeŋ koma oŋomakeji, mono iwaanoŋ qokotaaŋ teŋ koma muŋ laligogi.

3 Anana kuuya kaaŋiadeeŋ wala yoŋoo batugianoŋ silemale ama laŋ laligoniŋ. Uu selewaa siiŋnana kombombaŋa bologa otaaŋ ananaa jaajaa laligoniŋ. Kaeŋ laŋ laligoniŋ Anutunoŋ niniiro mende sokono iriŋsoŋsooŋa qanananoŋ

* **1:20:** Ond 110.1 * **1:22:** Ond 8.6 * **1:22:** Kol 1.18 * **2:1:** Kol 2.13

ano laligoniŋ. Qaa qootogo ejemba tosaaŋa yoŋoo so kaaŋa Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa buŋa koloon laligoniŋ.

4 Kaaŋ laligoninto, kambaŋ kokaamba iikaaŋ qaago. Anutunoŋ kiaŋkomuya tetegoya qaa kanoŋ jopagoŋ nonono.

5 Kana uuguŋ Anutu qetama muŋ iikawaajoŋ koomuya koloon laligoninto, Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliroti, anana mono kaaŋiadeeŋ meŋ gbiliŋ nonono kotiiŋ laligojoŋ. Iwaa kaleŋ morianaŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi.

6 Kraistnoŋ waaroti, anana mono kaaŋiadeeŋ nonomindiiro koomuyanoŋa waaniŋ. Anutunoŋ Kraist Jiisas wano Siwe gomanoŋ uroti, anana kaaŋiadeeŋ Siwe laaligowaa jake ejuti, mono iikanoŋ nonoono iwo tosaaŋa galeŋ koma oŋoma laligojoŋ.

7 Anutunoŋ kokaembaajoŋ kaeŋ nonoono: Anutuwaa kaleŋ-morianaa kowia tetegoya qaa iikanoŋ asuganoŋ asugiro moma asariwombaajoŋ moro. Moma asariŋ kanageŋ kambaŋa kambaŋa qaita moŋ asugiro tetegoya qaa laligoŋ uboŋati, kambaŋ iikanoŋ ii meŋ somariiŋ nonomambaajoŋ moro. Anutunoŋ Kraist Jiisas wasiro kaŋ uujopaya kaeŋ qendeema nonono.

8 Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmorianaŋanoŋ mono hamo qeŋ oŋono mombo letoŋgi. Oŋoaŋgio nemuŋ koma aoŋ iikaaŋa kanoŋ mende letoŋgito, Anutunoŋ kaleŋaajoŋ ama meŋ letoma oŋono.

9 Aŋgio iwoi moŋ ama meŋ sororogogitiwaajoŋ mende letoŋgi. Moŋnoŋ moŋ aŋaa selia meŋ ubabotiwaajoŋ mono kaleŋmorianaajoŋadeeŋ kaeŋ ama oŋono.

10 Anana Anutuwaa borosowoga laligojoŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaniŋ Anutunoŋ uu dologa mokoloon nonono. Anutunoŋ walawala gawoŋ awaa awaa meweeŋgoŋ mozozoŋgoroti, anana ii meŋ laligowombaajoŋ kaeŋ mokoloon nononota laligojoŋ. Kiaŋ.

Kraistwo qokotaaŋ sele busu motooŋgo koloojoŋ.

11 Kawaajoŋ Efesus oŋo wala Juuda ejemba mende koloon Anutuwaanoŋ kanageso mende laligogiti, mono ii romoŋgoŋ laligowu. Tosianoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ jeŋ jeŋ oŋoma laligogi, “Nono Anutuwaa aiwesenanawo laligojonto, kantri tosaaŋa oŋo ejemba omaya aiwesegia qaa!” Qa ii eja boronoŋ aiwese selenananoŋ kotoŋkejuti, mono ii romoŋgoŋ jeŋ laligogi.

12 Oŋo kambaŋ iikanoŋ uugia Kraistwo mende jopagoŋ aoŋ eeŋ yamageŋ laligogi. Waba kantri oŋo Juuda kanageso nonoo too leeurunanaga laligogi. Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ nonono laligojoŋi, oŋo nonoo batunananoŋ qagia qaa laligogi. Anutunoŋ Buŋaya alauruta oŋomambaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii mende totooŋ

moma kotoŋ tompiŋ laligogi. Oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋgia qaa. Anutugia qaa kaaŋa namonoŋ eeŋ laŋ laligogi. Mono ii romoŋgoŋ laligowu.

13 Oŋo wala sigeŋsigeŋ laligogito, Kraist Jiisaswo qokotaagi sayanoŋ soŋgbama oŋono kambaŋ kokaamba afaaŋgoŋ Anutuwaa kosianoŋ kaŋ laligoju.

14 Kraist aŋo luae Tonana kolooja. Iinoŋ Juuda kanageso ano waba kantri ejemba tuuŋ woi anana mindiriŋ nonono mutulaŋgoŋkejoŋ. Batunananoŋ kere eŋ sopa renjeŋ kotiga kuuŋ mendeema nononoti, iinoŋ mono soŋgo ii riwagoro uumeleeŋ kanageso motooŋgo koloojoŋ.

15 *Jiisasnoŋ iyaŋaa baloŋ selianoŋ komuro iikaaŋa kanoŋ Juuda nonoonoŋ Kana qaa ano iikawaa jojopaŋ qaaya ano jeŋkooto tosia ii kondeeno. Tuuŋ woi mindiriŋ nonoma kanageso gbilia motooŋgo koloowombaajoŋ ii kondeeno. Kawaajoŋ uu gbilia mokolooŋ nonono Kraistwo qokotaaniŋ batunananoŋ luaeya kolooro.

16 *Kraistnoŋ komuŋ kere nanamemenana maripoonoŋ qero komuŋ kamaaro. Sele busunoŋ motooŋgo komurotiwaa sayanoŋ mono ejemba tuuŋ woi nunuano saanoŋ eleema Anutuwaa kosianoŋ kawoŋa. Kaeŋ mindiriŋ nonono saanoŋ boroqeqe amboŋa. Ii andaboroŋ Kraistwo sele busu motooŋgo kolooŋ laligojoŋ.

17 *Kraistnoŋ kaŋ luae koloowaatiwaa Buŋaya ii waba kantri ejemba Anutu gema qeŋ sigeŋsigeŋ laligogiti, oŋoojoŋ jeŋ asariŋ oŋono ano Juuda ejemba Anutuwaa kosianoŋ laligoniŋi, mono nonoojoŋ motooŋadeeŋ jeŋ asariŋ nonoma laligoro.

18 Kraistnoŋ Juuda ano waba kantri ejemba anana kuuya nemuŋ koma nonono Uŋa Toroya motooŋgonoŋ kana qendeema nonono saanoŋ afaaŋgoŋ Maŋnanaa jaasewaŋanoŋ keuboŋa.

19 Kawaajoŋ oŋo Juuda ejemba qaagoto, kileŋ waba ejemba tawatawaya ii mende toroqeŋ laligoju. Anutuwaa gomaŋ baloŋ toya soraaya koloogi nonowo motooŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso koloojoŋ.

20 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ waladeeŋ Anutuwaa qaanoŋ tando osoŋ kuugi Kraist Jiisas aŋo kaŋ tandonana kombombaŋa kolooŋ aposol wasiŋ nonoma waŋnana nano Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloojoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ tando iikanoŋ keuma naŋgonaŋgo ama aoŋ kotikotii mokoloooŋkeju.

---

* **2:15:** Kol 2.14 * **2:16:** Kol 1.20 * **2:17:** Ais 57.19

21 Iinoŋ miri ii muzugoŋ mindiriŋ somoŋgoro namakeja. Anana Pombo qokotaaŋ nama mutulaŋgoniŋ momalaarinananoŋ kotiiŋ somariiro Anutuwaa uumeleeŋ jigo kowoga koloojoŋ.
22 Oŋo kaaŋagadeeŋ Pombaanoŋ qokotaaŋ uumeleeŋ alaurunana tosaaŋa yoŋowo mutulaŋgoŋ motooŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloonkeju. Kaeŋ nama Anutuwaa uumeleeŋ jigo koloogi Uŋa Toroya uugianoŋ anota aŋo jigoya iikawaa uutanoŋ laligoja. Kiaŋ.

3

Poolnoŋ waba kantri yoŋoonoŋ kema Buŋa gawoŋ mero.
1 Kania iikawaajoŋ ama Pool niinoŋ waba kantri ejemba oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ. Kaeŋ laligowe Kraist Jiisaswaa gawoŋ mewetiwaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rama simiŋ kuma qama koolinkejeŋ.
2 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa kantri tosaaŋa oŋoojoŋ mendeema oŋono qeaŋgowutiwaa gawoŋ nonoti, oŋo ii oŋaŋoŋ modaboroju.
3 Anutunoŋ qaa areŋa aasaŋgoya nisaama jero moma yagojeŋi, qaa iikawaa kania torodaamonda ooŋ oŋombe.
4 *Ooŋ oŋombeti, oŋo tere ii weeŋgoŋ saanoŋ noo kaniana kokaeŋ moma asariwu: Niinoŋ Kraistwaa kania aasaŋgoya ii awaagadeeŋ moma kotojeŋ.
5 Monowaa monoyanoŋga ejembanoŋ kanaiŋ laligoŋ kouma laligogiti, iyoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ Buŋa aasaŋgoya iikawaajoŋ tompiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ kougito, kambaŋ kokaamba Uŋa Toroyanoŋ ii Anutuwaa aposol ano gejatootoo ejemba tak-kootoya nonoojoŋ jeŋ ninisaano mojoŋ.
6 Buŋa aasaŋgoya ii kokaeŋ: Kraist Jiisasnoŋ oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ nonombaatiwaajoŋ jeŋ qaa somoŋgoroti, oŋo ii Juuda nonowo ororoŋ aŋgoŋ koma meŋ laligoju. Oligaa Buŋanoŋ iikawaa kania ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ kaaŋagadeeŋ qendeema oŋomakeja. Oŋo uugia meleema saanoŋ nonowo motooŋ kotumotueyaa Buŋaya so motoondeeŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Uugia Anutuwo somoŋgoŋ motooŋ Kraistwaa sele busuya kolooŋ nonowo tuuŋ motooŋgo nanjoŋ.
7 Iwaa ku-usuŋanoŋ mono noo uuna sololooro uuna meleembe Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa sewaŋa qaa nono. Ii nono kana kolooro Oligaa Buŋawaa gawoŋ meme ejaga koloowe.
8 Niinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso soraaya kuuya oŋoo newo baagianoŋ kamaaŋqeqeta totooŋ laligojeŋ. Kaeŋ

* **3:4:** Kol 1.26-27

laligojento, Anutunoŋ kileŋ kaleŋa uuta koi kaaŋa nono: Niinoŋ Kraistwaa oyaŋboyaŋaa Buŋaya ii waba kantri ejemba oŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ. Oyaŋboyaŋ iikawaa kania ii kuuya osoŋ moma kotodaborowoŋatiwaa so qaago.

9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ iwoi kuuya mokolooŋ Buŋaya aasaŋgoya kojaŋgiro ejembanoŋ laligoŋ kouma laligogiti, kambaŋ iikanoŋ tompiŋ laligogi. Kawaajoŋ niinoŋ Anutuwaa Buŋa areŋ aasaŋgoya ii galeŋ koma laligowe hoŋawo kolooŋkeja. Niinoŋ iikawaa kania asuganoŋ jewe ejemba kuuyanoŋ moma sorogowutiwaajoŋ simbawoŋawo mojeŋ.

10 Anutunoŋ momakootoya kania kania qaita moŋ ninisaano kambaŋ kokaamba uumeleeŋ zioz tuuŋ batunananoŋ amiŋ moniŋ asuganoŋ koloon seiŋkeja. Anutunoŋ uusiiŋa kokaeŋ momakeja: Beŋ kawali galeŋ ano poŋ qereweŋa gajoba uuta ano kamaaŋqeqeta Siwe namo batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaa momakootoya ii geja ama mobutiwaajoŋ momakeja.

11 Yoŋonoŋ ii mobutiwaajoŋ Anutunoŋ Buŋa areŋa ii monowaa monoyanoŋga kambaŋa qaanoŋ uutanoŋ jeŋ kotiiŋ ano ero. Iikawaa so Poŋnana Kraist Jiisas wasiro hoŋa mokolooro kanagesouruta kolooŋ mindiriŋ nanjoŋ.

12 Kraistwo qokotaaŋ nama moma laariŋ muniŋ Anutuwaa nagu-noŋ kaeŋ tano saanoŋ iwaa jaasewaŋanoŋ keubombaajoŋ awasaŋkaka nanjoŋ.

13 Kawaajoŋ kokaeŋ welema oŋonjeŋ: “Niinoŋ kapuare mirinoŋ rama oŋo qeaŋgowutiwaajoŋ ama konjiliŋ moma laligoŋkejeŋi, iikawaajoŋ uugia mono mende kamaawa. Oŋo noo siimbobolona iikawaajoŋ ama saanoŋ akadamugiawo koloowuya.” Kiaŋ.

Poolnoŋ Efesus yoŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliro:

14 Kania iikawaajoŋ niinoŋ Maŋnana simiŋ kuma muŋ qama kooliŋkejeŋ.

15 Iinondeeŋ mono maŋnana mutuya kolooja. Iwaa so Siwe ano namowaa kanageso kuuya anana ama qa ii meŋ qamakejoŋ.

16 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, “Anutu, gii mono Uŋaga Toroya ama oŋona uugianoŋ kotiiŋkebaa. Goo Buŋaga kuusuŋa buŋabuŋayawo ii tetegoya qaa kowiganoŋ eji, gii mono ku-usuŋga iikawaa so meŋ kotiiŋ oŋomakeba.

17 Meŋ kotiiŋ oŋona saanoŋ Kraist moma laariŋ mugi uugianoŋ duŋ meŋ laligowaa. Kaeŋ laligoro kosogia Kraistwaa uujopanoŋ mondoŋgoŋ menduŋgogi kemero rindaŋgoŋ nambu.
18 Uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono kanageso soraaya kuuya yoŋowo saanoŋ Kraistwaa uujopayaa kania moma kotowu. Jopagoŋ nonomakeji, uujopa iikawaa soya ii kokaeŋ: Goraaya leelee tetegoya qaa kema bimbimgoja. Koriga enduwaa enduyanoŋ kemalija. Koriga euwaa euyanoŋ uja. Kaaŋagadeeŋ dutanoŋ emuwaa emuyanoŋ kemeŋ eja.
19 Kraistwaa uujopayanoŋ mono balombaa momonanaa soya uuguja. Ii moma komuwutiwaajoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: “Anutu, gii mono akadamuga kuuya kanoŋ uumomogia saa qeŋ musuluŋgoŋ oŋomba.”
20 Anutu kaeŋ qama kooliŋ muŋ kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Anana momonana uuguŋ iwoiwaajoŋ qama kooliŋ qisiwonaga me jaameleeŋ uŋa iima romoŋgowonagati eeŋ, iinoŋ mono iwoi ii saanoŋ meŋ kotiiŋ nonombaa. Anutu ku-usuŋanoŋ uunananoŋ gawoŋ meŋkeji, iinoŋ mono iikawaa so qamakooli ano momonanaa soya ii uugudaboroŋ afaaŋgoŋ iwoi kuuya saanoŋ nonomakebaa. Kawaajoŋ mepeseeŋ muŋkeboŋa.
21 Uumeleeŋ kanageso anana ajoroon Kraist Jiisaswaajoŋ ama Anutuwaa qabuŋaya mepeseeniŋ akadamuyawo koloon ewaa. Ii beŋ isiurunana yoŋonoŋ meŋ kotiiŋ tetegoya qaa eŋ ubuti, kambaŋ iikanoŋ mono kaaŋiadeeŋ akadamuyawo koloon ewaa. Qaa ii oŋanoŋ.

4

Kraistnoŋ mindiriŋ nonono sele busu motooŋgo koloojoŋ.

1 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama gawoŋa mewetiwaajoŋ kapuare ejaga koloojeŋ. Qaa ii jedaboroŋ uugia qaa kokanoŋ jeŋ kuujeŋ: Anutunoŋ nanamemeŋ akadamuyawo ama meŋ laligowutiwaajoŋ oŋoonoti, iikawaa so oŋo mono laaligo qaita moŋ laligowu.
2 *Mono uugia meŋ kamaaŋ ama qaa baatanoŋ kema ejemba gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma laligowu. Lombo mokosiŋgoŋ laligowu. Mono loloŋgoŋ bologaa kitia mende meleembuto, qaqaaŋgoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.
3 Uŋa Toroyanoŋ uugia meŋ kululuuŋ luaewaa kasanoŋ somoŋgoŋ mindiriŋ oŋomakeji, oŋo mono uusoomoŋgo ii batugianoŋ ewaatiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu.
4 Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono ororoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋgia motooŋgo iikayadeeŋ

* **4:2:** Kol 3.12-13

ama oŋono mamboma laligoju. Iikawaa so oŋo kaaŋiadeeŋ Kraistwaa hoŋa sele busuya motooŋgo koloogi mono Uŋa Toroya motooŋgonoŋ inaaŋ oŋono laligowu.

5 Poŋnana motooŋgonoŋ galeŋ koma oŋono ororoŋ moma laariŋ mugi oomulu motooŋgo iikayadeeŋ meŋ oŋoŋgi motooŋ kooloŋ laligoju.

6 Anutunana motooŋgonoŋ kuuya maŋ koma nonomakeja. Iinoŋ iwoi kuuya kore nunuuguŋ Poŋnana uuta kooloŋkeja. Kaeŋ kooloŋ jeta teŋ kombombaajoŋ kuuya kuuŋ inaaŋ nonoma uunana so laaligo ano rama momo nonomakeja.

7 Iikawaa so ororoŋ Kraistwaa sele busu motooŋgo laligojonto, Kraistnoŋ kaleŋmoriaŋa uusiiŋaa so maama nonono. Gawoŋ memewaa momo kaleŋa kania kania ii motomotooŋ sonananoŋ mendeema nonono laligojoŋ.

8 *Kawaa qaaya ii kokaeŋ jegita Buŋa Terenoŋ eja,

> “Iinoŋ eukanoŋ uma nama kapuare ejemba mamaga oŋono buŋauruta koloogi kaleŋa kaleŋa ii ejemba ananaajoŋ nonono.”

9 “Eukanoŋ uro,” Anutunoŋ qaa ii mono nomaembaajoŋ jero? Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ wala Siwenoŋga kamaaro. Mono namo dutanoŋ emukanoŋ kemero.

10 Kamaaroti, iinoŋ mono kaaŋagadeeŋ eleema eu uro. Uma Siwe gomambaa jakeya kuuya uŋuuguŋ qaganoŋ eukanoŋ uma laligoja. Iikanoŋ laligoŋ Siwe ano namowaa ilawoilaya kuuya ii esuŋanoŋ meŋ saa qeŋ kuuya sokondaboroŋ laligoja.

11 Kraistnoŋ ejemba ananaajoŋ momo kaleŋa kania kania kokaeŋ mendeema nonono: Gawoŋa mendeema nonono tosianoŋ wasiwasi ejemba waŋa (aposol) koloogi. Tosianoŋ gejatootoo ejemba (profet) koloogi. Tosianoŋ uukuukuu ejemba (ewanjelis) koloogi. Tosianoŋ eja to pasto ano boi qaqazu koloogi.

12 Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanagesouruta. Nononoŋ yoŋoo uugia naŋgoniŋ kotikotii mokoloowutiwaaajoŋ gawoŋa kaeŋ mendeema kuuŋ nonono. Kanageso soraaya anana kuuyanoŋ uuwaa gawoŋ mewombaajoŋ jojoridaboroŋ laligowombaajoŋ ama kaeŋ inaaŋ nonono.

13 Kaanoŋ kaeŋ gawoŋ morota morota meŋ laligoŋ Anutu moma laariŋ kanageŋ Meria moma yagoŋ iikanoŋ meŋ kuluuuŋ aoŋ motooŋgo kooloŋ namboŋa. Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii koreyanoŋ Kraistwaanoŋ eja. Nononoŋ Kraistwaa kowinoŋa momoya ano esuŋa horoniŋ musuluŋgoŋ nonono somariiŋ seiŋ kotiiŋ laligoniŋ akadamuya maama nonono kuuya asugiro laligowoŋa.

---

* **4:8:** Ond 68.18

14 Toroqeŋ naamade kaaŋa laligowombotiwaajoŋ
Kraistnoŋ uunana kuuŋ iyaŋa kaaŋa akadamunanawo
koloowoŋatiwaajoŋ inaaŋ nonomakeja. Naambora kaaŋa
laligoniŋ qewoloŋ ejembanoŋ areŋ ii me ii ama mondoŋ
tutugoŋ nonoŋgi tama kamaaŋ nunuroti, oŋo mono iikawaa
so koloon laŋ laligowubo. Haamonoŋ momosiiŋ ewaewaŋ
kono kowenoŋ qindiiro sirinoŋ godomaruru laŋ wama
kemaqeŋ-kaŋqeŋ ama simbiriŋsambaraŋ amakeja. Kawaa
so baloŋ ejembanoŋ selenoŋ kuukuu ama unju meŋ momo
tiliqiliawo mokoloon ejemba laŋ kuma oŋoŋgi jinjauŋ
amakeju.

15 Iikawaa so laŋ mende laligowuto, qaa hoŋagadeeŋ
pondaŋ jeŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Kaaŋa laligoŋ Kraist-
noŋ waŋnana kolooji, kosogia mono iwaanoŋ mondoŋgogi
kemero rindaŋgoŋ iwoi kuuya kanoŋ somariiŋ kotiiŋ
akadamugiawo koloon laligowu.

16 *Kraistnoŋ waŋnana koloon aŋaa sele busuya anana ku-
uya galeŋ koma nonono tokotokoya kuuyanoŋ sele busuya
ano kana boria toroqeŋ somoŋgoŋ metulaŋgoŋ nonoŋgi
motoon koloojoŋ. Esuŋ motomotoon eŋ nononjiwaa so
mono gawonana meŋ kotiŋgoŋ jopagoŋ aoniŋ hoŋa sele
busuya iikanoŋ kotiiŋ somariiŋkeja. Kiaŋ.

Asasagaa nanamemeŋ gbilia ama meŋ laligowu.

17 Kaaŋa koloojoŋiwaajoŋ niinoŋ Pombaa jeta meŋ galeŋ
meme qaa kokaeŋ jewe moma yagowu: Uumeleembaa
gadokopa ejemba uumomogia sooro kikisi kaaŋa koloon eeŋ
omaya laŋ laligoŋkejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ tani bologa ii
mende toroqeŋ ama meŋ laligowu.

18 Uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo uumomogia-
noŋ tiiro Anutuwo laaligowaajoŋ sisau ama sooju. Momo
bologanoŋ uugia gojoma duurotiwaajoŋ ama poumapou
ama tompiŋ laligoju. Kawaajoŋ Anutuwaanoŋ laaligo
kotiganoŋ mende qokotaaŋkejuto, iyaŋgiodeeŋ laŋ toontoon
laligoju.

19 Galeŋgia mende meŋ aogi uugia gojondabororo gamu
sayawo uŋuro laligoju. Uugia kaiseronoŋ somoŋgoŋ meŋ
tiloon oŋono iwoi kaaŋaajoŋ laŋ aisooŋkeju. Iwoi meŋgo
mewombaajoŋ otoko ama koposoŋgoŋkeju.

20 Yoŋonoŋ kaeŋ amakejuto, oŋo Kraistwo laaligowaa
kania ii kaaŋa mende kuma oŋoŋgi mogi.

21 Oŋo qaa hoŋaa Toya Jiisaswo qokotaagi iikawaa so kania
kuma oŋoŋgi hoŋa kokaeŋ moma yagogi:

---

* **4:16:** Kol 2.19

22 *Wala nanamemeŋgia walaga otaagi siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ aŋgomokoloŋ ama oŋono tiwilaaŋ aowombaajoŋ aŋgi. Kana kuma oŋoŋgi mogiti, iikawaa so mono uugia walaga motogoŋ giliŋ gema qewu.

23 Uumomogia meŋ gbiligi koloŋaniŋ laligowutiwaajoŋ kana kuma oŋoŋgi.

24 *Anutunoŋ anana aŋaa kaitaniaa so soraaya koloon kotiiŋ laligowombaajoŋ mokoloon nonono. Uu gbiliaa laaligo solaŋa otaawombaajoŋ mono nonoono. Kawaajoŋ uu gbilia iikayadeeŋ mono bo koŋgi kemero laligowu. Kana ii kaeŋ kuma oŋoŋgi moma yagogi.

25 *Kana kaeŋ ero anana Kraistwaa sele busuya motooŋgo iikawaa uutanoŋ daremuŋ kaaŋa toroqeŋ ala-ala koloon laligojoŋ. Kawaajoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii mono motogoŋ giligi kemero batugianoŋ qaa hoŋagadeeŋ kuuya amiŋ moma laligowu.

26 *Temboma kukupirinoŋ ambuti eeŋ, mono kileŋ siŋgisoŋgo mende ambu. Iriŋgia soombaati, qaagia ii mono uulaŋawo weeŋ jaayanoŋ mende tegoŋ kemero jeŋ tegogi solaŋaniwa.

27 Kaeŋ Kileŋaa Toyanoŋ batugianoŋ koubabotiwaajoŋ qewagoŋ kambaŋ moŋ mende muŋ uulaŋawo yakariwu.

28 Moŋnoŋ yoŋgoro meme laligoroti, iinoŋ kaaŋa mombo mende amba. Kaeŋ qaagoto, mono iyaŋaa borianoŋ gawoŋ kaparaŋ koma meŋ laligowa. Gawoŋ meŋ aŋaa nene hinaya mokoloon saanoŋ afaaŋgoŋ ejemba wanaya naŋgoŋ oŋomakeba.

29 Qaa saga moŋ jegianoŋga mende kamaawato, qaa ejemba uugia naŋgoŋ meŋ kotiiwaati, mono iikayadeeŋ jeŋ laligowu. Ejemba qaagia moma uugia ejiwaa so qambaŋmambambaajoŋ amamaajuti, mono iikawaa so gejanono qaagia oŋoŋgi naaŋa moma qeaŋgowuyaga.

30 Anutunoŋ buŋauruta dowenana mero Siwenoŋ uboŋati, kambaŋ iikawaajoŋ aiweseya kombombaŋa mokotaaŋ oŋono uugianoŋ kemeŋ Anutuwaa muŋgeŋa kolooja. Kawaajoŋ Anutuwaa muŋgeŋa Uŋa Toroya ii mono wosobiri mende qeŋ mubu.

31 Oŋo mono uukaambo ano uuduuduu kuuya ii qetegoŋ giligi koriganoŋ raba. Uugerenoŋ mende juma oŋooro uugianoŋ aoŋ yoŋ qama jeŋ aowubo. Kaaŋagadeeŋ gemaqeqe qaa tokoroŋkota ii mende jewu. Aŋgonjora kania kanianoŋ uugia meŋ tiloowabotiwaajoŋ ii mono kuuya gema qegi korikori ewa.

---

* **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Jen 1.26; Kol 3.10 * **4:25:** Zek 8.16 * **4:26:** Ond 4.4

32 *Korikori ewato, ala-ala meŋ migigiiŋ aoŋ gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama aoŋ laligowu. Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ siŋgisoŋgogia mesaoŋ soŋgbama oŋonoti, oŋo mono iikawaa so toroqeŋ koposogia mesaoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Anutuwaa asasaganoŋ laaligo ii kokaeŋ:

1 Anutuwaa wombo meraboraaŋa koloojutiwaajoŋ siligia mono kaparaŋ koma Anutunoŋ amakejiwaa so ama otaaŋ laligowu.

2 *Kraistnoŋ jopagoŋ nonoma laaligoya nonoojoŋ ama qeleema mesaoro. Siimoloŋ oogi kaasoyanoŋ umakeroti, Anutunoŋ iikawaa so Kraist laaligoyaa kaleŋa ii moma aŋgoŋ kono moroŋa uŋkoowayawo kaaŋa koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooro. Oŋo mono kaaŋagadeeŋ uujopanoŋ nama Kraistwaa so jopagoŋ aoŋ ama meŋ laligowu.

3 Serowiliŋ ano aŋgonjora kania kania me otokowaa (greedy) silia ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonja. Kawaajoŋ Anutuwaa ejemba soraaya koloojutiwaa so iwoi kaaŋaa qaaya moŋ ii batugianoŋ mende oosiriŋ jegi mobu. Awawi!

4 Goŋ koma jonoŋsisi ama qaa saga arokuukuuyawo ano qaa seŋa seŋa ii mende jewu. Iikanoŋ uugia meŋ tilooro mende sokonja. Kawaajoŋ ii mono mesaodaboroŋ mepemepesee qaa jeŋ seiŋ laligowu.

5 Qaa kota koi mono moma komuwu: Moŋnoŋ serowiliŋ me aŋgonjora me otoko koloon iwoiwaajoŋ koposoŋgoŋkeji, iinoŋ mono Anutuwaa bentotoŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ amamaawaa. Nanamemeŋ iikanoŋ beŋ qoloŋmoloŋgoya me tando lopioŋ mepeseeŋ oŋomakejutiwaa tania kolooja. Kaeŋ anji, iinoŋ mono Kraist ano Anutu yoroo bentotoŋ uutanoŋ keumambaajoŋ amamaawaa.

6 Anutunoŋ siŋgisoŋgo iikaaŋaajoŋ ama temboma iriŋsoŋsooŋa qaa qootogo ejemba yoŋoo qagianoŋ ano umakeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ qaa omaya kaaŋa jeŋ kele ama tutugoŋ tiligoŋ oŋombabo.

7 Kawaajoŋ ejemba kaaŋa mono gema uŋuŋ yoŋowo ainjoloŋ mende laligowu.

8 Wala paŋgamanoŋ laligogito, kambaŋ kokaamba Pombo qokotaaŋ nama iwaa asasagawo laligoju. Nanamemeŋgia mono asasagaa buŋaya koloojutiwaa so ama meŋ laligowu.

9 Asasagaa buŋa koloojutiwaa toomoriaŋa hoŋa ii kokaeŋ: Oŋo nanamemeŋ awaa otaagi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro solaŋaniwu ano qaa hoŋa tooŋgadeeŋ jeŋ laligowu.

---

* **4:32:** Kol 3.13 * **5:2:** Eks 29.18; Ond 40.6

10 Naa iwoi Pombaa jaanoŋ sokombaati, iikawaa kania
mono moŋgama gosiŋ moma asariwu.
11 Paŋgamambaa nanamemeŋ gorosoŋa ama meŋkejuti,
iyoŋowo mono ainjoloŋ mende toroqeŋ laligowu. Yoŋoo
kileŋagia ii mono iŋisaama asasaganoŋ ama jeŋ oŋombu.
12 Tosianoŋ siŋgisoŋgo aasaŋgoyanoŋ amakejuti, ii asug-
anoŋ jeniŋ gamuyawo koloowabo.
13 Anutuwaa asasaganoŋ siŋgisoŋgogia kuuya meŋ asariro
kaniagia hoŋanoŋ mono asuganoŋ asugiwaa.
14 Asasagaa Toyanoŋ mono aasaŋgoyaa iwoiya kuuya
iŋisaano asasaganoŋ asugiŋ ewaa. Kawaajoŋ qaa moŋ
kokaeŋ jegita eja,

"Gaoŋ ejaŋi, gii mono uuga tooro moba.
Mono koomuyanoŋga gbiliŋ waana Kraistnoŋ meŋ
asariŋ gombaa."

15 Qaa iikawaa so nanamemeŋgia mono momakooto
qaganoŋ ama meŋ laligowu. Moto koloon tompiŋ
laligowubotiwaajoŋ mono awaagadeeŋ galeŋ meŋ aoŋ
laligowu.
16 *Kambaŋ kokaamba bobooli kambaŋ koloojiwaajoŋ
ama uuwaa gawoŋ mewombaa kana moŋ koloowaati,
kambaŋ ii mono mende mesoqesooŋ tiwilaawuto, ejemba
kooroŋgianoŋ kema osoŋ qambaŋmambaŋ koma oŋombu.
17 Kawaajoŋ eja uugia qaa kaaŋa laŋ mende laligowuto,
Pombaa uusiiŋa ii awaagadeeŋ moma asariŋ nambu.
18 Wain apu kotiga neŋ eŋkalololoŋ ambubo. Aŋgiaa jaajaa
laligogi momogia bologanoŋ asugiro paŋgamaŋ laaligonoŋ
ritegoŋ kemeŋ tiwilaawubo. Kawaajoŋ eŋkalololoŋ ambuboto,
Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qewaatiwaajoŋ mono kaparaŋ
koma nambu.
19 *Mono Buŋa qaa amiŋ moma ondino (Buk soŋ), mepe-
mepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianoŋ
qama Poŋ mepeseeŋkebu.
20 Kaeŋ me kaeŋ kolooro iikawaajoŋ mono Poŋnana Jiisas
Kraistwaa qata qama Maŋnana Anutu suulaŋ daŋgiseŋ jeŋ
muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

21 Kraistwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ mono keegia moma
batugianoŋ qaa baatanoŋ kemeŋ aoŋ laligowu.
22-23 *Kraistwaa sele busuya ii uumeleeŋ kanageso. Iinoŋ
iikawaa waŋa ano Hamoqeqe Toya kolooja. Iikawaa so
ejanoŋ kaaŋagadeeŋ embiaa waŋa kolooja. Kawaajoŋ emba

* **5:16:** Kol 4.5 * **5:19:** Kol 3.16-17 * **5:22-23:** Kol 3.18; 1 Piito 3.1

oŋo mono Pombaa qaa baatanoŋ kekembaa so oŋoaŋgiaa lourugia goda qeŋ oŋoma qaagia baatanoŋ kema laligowu.

24 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa qaa baatanoŋ nanjoŋi, iikawaa so emba oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono lourugia yoŋoo qaa kuuya otaaŋ laligowu.

25 *Kraistnoŋ iyaŋaa uumeleeŋ kanagesoya jopagoŋ nonoma ananaajoŋ ama laaligoya togoŋ qeleenoti, iikaaŋa eja oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ embaurugia jopagoŋ uukaleŋ ama oŋoma laligowu.

26 Kraistnoŋ uumeleeŋ kanagesoya Buŋa qaayanoŋ tak kotoŋ emba buŋaya soraaya koloowombaajoŋ apu kaaŋa kanoŋ soŋgbama meŋ solaŋaniŋ nonono.

27 Iinoŋ anana bumbuŋa awaa soro koloowombaajoŋ moma uunanaa sunuya meŋ solaŋaniŋ jewoŋ gojejeraya qaa koloowombaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kanageso soraaya koposowaa qaanana qaa koloowombaajoŋ momakeja. Kraistnoŋ kaŋ nunuano asamararaŋanoŋ eu keuniŋ jiilaŋanoŋ kuuro asariŋ emba buŋaya kaaŋa iyaŋaa jaasewaŋanoŋ nonoma nonoono akadamunanawo ano iimasiiŋsiinanawo nambonja.

28 Eja oŋo kaaŋagadeeŋ mono Kraistwaanoŋ tani ii otaaŋ embaurugia jopagoŋ oŋoma laligowu. Embia jopagoŋkeji, iinoŋ mono iyaŋa kalaŋ koma aoŋkeja. Kawaajoŋ oŋoaŋgiaa sele busugia kalaŋ koma aoŋkejuti, iikaaŋa mono embaurugia kalaŋ koma oŋoŋgi sokombaa.

29 Moŋnoŋ moŋ aŋaa sele busuya kambaŋ moŋnoŋ kazi mende ama muroto, kuuya anana sele busunana wagiŋ kalaŋ komakejoŋ. Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ uumeleeŋ kanagesouruta anana sele busuya kaaŋa qaayanoŋ nunuagiŋ kalaŋ koma nonomakeja.

30 Uumeleeŋ kanageso anana Kraistwaa sele busuya koloojoŋ. Anana Kraist sele busuyaa dondomoŋuruta koloon laligojoŋ. Kawaajoŋ nunuagiŋkeja.

31 *Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja, “Kawaajoŋ ejanoŋ mono nemuŋmaŋa oromesaoŋ embiawo qokotaaŋ woi yoronoŋ selemotooŋgo koloon laligowao.”

32 Qaa ii sareqaa aasaŋgoya. Ii Kraist ano uumeleeŋ kanageso ananaa uu soomoŋgonanaajoŋ jeŋ oojeŋ. Qaa areŋ iikawaa kania ii aasaŋgoya ano dusiita keemeya.

33 Kaeŋ koloojato, oŋoojoŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo motomotoon mono kaaŋagadeeŋ embaurugia oŋoaŋgia kalaŋ koma aoŋkejutiwaa so jopagoŋ oŋoma laligowu. Emba oŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ lourugia goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

* **5:25:** Kol 3.19; 1 Piito 3.7 * **5:31:** Jen 2.24

6

Merabora ano nemuŋmaŋ oŋoo uusoomoŋgo

1 *Merabora oŋoonoŋ nanamemeŋ dindiŋa ii kokaeŋ: Oŋo mono Pombo qokotaaŋ nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara teŋ koma otaaŋ laligowu.

2 *Anutunoŋ jojopaŋ qaa 1-2-3 kawaa tetegoyanoŋ tawaya nonomambaajoŋ mende jero ejato, jojopaŋ qaa jaŋgo 4 ii dondomoŋawo. Wala kokaeŋ jeja, "Nemuŋmaŋwoiga mono goda qeŋ oroma laligowa." Qaa ii teŋ koniŋ Anutunoŋ iwaa tawaya nonomambaa qaaya kokaeŋ somoŋgoro oogita eja,

3 "Goda qeŋ orona Anutunoŋ toomoriaŋ gono toroqeŋ namonoŋ kambaŋ koriga laligowaa."

4 *Meraborаurugianoŋ uukanjaŋgiawo koloowubotiwaajoŋ maŋ oŋonoŋ mono qaanoŋ soya uuguŋ mende horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu. Kaeŋ qaagoto, Pombaa Kana qaa teŋ kombutiwaajoŋ kuma oŋoma iikawaa so mindiŋgoŋ oŋoŋgi somariiwu. Kiaŋ.

Weleŋqeqe ano galeŋ oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

5 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia Kraistwaa qaa kaaŋa teŋ koma siijaago siimeme mende amakebu. Qaagia uuguwubotiwaajoŋ sombugia moma jeneŋgiawo ororo laligowu. Uugianoŋ gbiŋgbaoŋ mende ambuto, mono boŋ qeŋ nama ama meŋ laligowu.

6 Tourugianoŋ kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, jaaqasue mesaoŋ uugia gawonoŋ ama meŋkebu. Kaeŋ ama Anutuwaa uusiiŋa otaaŋ Kraistwaa weleŋqeqe kaaŋa kolooŋkebu.

7 Baloŋ ejembaga weleŋ qeŋ oŋonjonjeŋ Poŋ aŋa weleŋ qeŋ muŋkejoŋ. Kaeŋ moma gawoŋgia mono Pombaa jaanoŋ sokombaatiwaa so uuqeeaŋgowo meŋ laligowu.

8 Qaa koi mobu: Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ gawoŋ toya laligoju ano tosianoŋ tourugia ii tawagia qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋoma kamaaŋqeqeta laligoju. Ii kileŋ daeŋ yoŋonoŋ gawoŋ awaa ii me ii meŋkejuti, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya oŋono buŋa qeŋ aowuya. Qaa ii mono romoŋgoŋ laligowu.

9 *To ano weleŋqeqe oŋoo Poŋgia motooŋgo iinoŋ Siwe gomanoŋ laligoja. Iinoŋ ejemba tosaaŋa mende iŋisosorooŋ tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, so motooŋgonoŋ gosiŋ qaanana jeŋ tegoŋ nonombaa. Galeŋ oŋo ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqe alaurugia yoŋowo wasombura maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma horoŋ ureeŋ memetorotoro mesaoŋ laligowu. Kiaŋ.

---

* **6:1:** Kol 3.20 * **6:2:** Eks 20.12; Dut 5.16 * **6:4:** Kol 3.21 * **6:5:** Kol 3.22-25 * **6:9:** Dut 10.17; Kol 3.25; 4.1

Anutuwaa jurujambaŋ kuuya meŋ laligowu.

10 Terena oodaboromambaajoŋ ama qaa kokaeŋ oojeŋ:
Oŋo Pombo qokotaaŋ naŋgi ku-usuŋa somatanoŋ mono
inaaŋ naŋgoŋ oŋono kotiiŋkebu.

11 Kileŋaa Toyanoŋ selenoŋ kuukuuwaa momo areŋ kania
kania amakeji, oŋo ii jaasewaŋ qeŋ kotakota nambutiwaajoŋ
mono Anutuwaa jurujambaŋ kuuya meŋ koŋgi kemero
laligowu.

12 Nononoŋ baloŋ ejemba sa busugiawo yoŋowo manja
mende aoŋkejonto, beŋ kawali galeŋ ano koŋhaamo bologa
bologa tuarenjeŋ ama oŋombombaajoŋ nanjoŋ. Beŋ kawali
galeŋ bologa namo sombiŋ batugaranoŋ jiŋkaroŋ duŋgianoŋ
nama poŋ kaaŋa galeŋ komakejuti, ii mono qotogoŋ qetama
oŋomakejoŋ. Kaaŋagadeeŋ poŋ qerewena boi uuta ano
kamaaŋqeqeta batunananoŋ paŋgamambaa ometotombaa
eja geria laligoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, nononoŋ
mono iyoŋowo manja qeŋkejoŋ.

13 Kawaajoŋ tuarenjeŋ ama oŋombombaajoŋ mono Anu-
tuwaanoŋ jurujambaŋ kuuya meŋ koŋgi kemero nambu.
Kaeŋ naŋgi kereurugia kambaŋ bologanoŋ uŋuwombaajoŋ
alanzaŋ koumakebuti, kambaŋ iikanoŋ mono saanoŋ
afaaŋgoŋ manja qeŋ riitama oŋombu ano manja qegi tegoro
saanoŋ gomaŋ baloŋgianoŋ wakasiiŋ nambu.

14 *Jurujambaŋgia mono kokaaŋa kaya mouma aowu: Qaa
hoŋagadeeŋ jejeta iikanoŋ mono irimuŋgaŋ kaaŋa iiŋgianoŋ
somoŋgoŋ nambu. Nanamemeŋ solaŋa soro ii totogianoŋ
reeŋ maleku kaaŋa koma sopa somoŋgoŋ aoŋ nambu.

15 *Kana esu mouma saanoŋ rindaŋgoŋ riiŋ kemakejoŋ.
Kawaa so oŋo mono luaewaa Buŋa jeŋ seiwombaajoŋ jojo-
rigi iikanoŋ nemuŋ koma oŋombaa.

16 Jurujambaŋ iikawo toroqeŋ sumaŋ waŋa qata mo-
malaari ii mono buŋa qeŋ aoŋ suulaŋ besaaŋ namakebu.
Kileŋaa Toyanoŋ ninidoŋ siwisewe nonomambaajoŋ moma
tiwo wasaya motoŋkeji, iikawaa aŋgobato geria kuuya mono
reeŋ iikanoŋ qewagoŋ aŋgoŋ koma aoŋkebu.

17 *Anutuwaa Hamoqeqe Toya ii mono buŋa qeŋ aowu.
Buŋa qeŋ aoŋ mombo letombuti, doŋhamo ii mono
waŋgianoŋ aeŋ waŋkou kaaŋa mougi turuŋ aŋgoŋ koma
oŋomakebaa. Uŋa Toroyanoŋ manjawaa soo somata
nononji, ii Anutuwaanoŋ Buŋa qaa. Ii kaaŋagadeeŋ
mono buŋa qeŋ aoŋ uu wombogianoŋ ama manja iikanoŋ
qeŋkebu.

---

* **6:14:** Ais 11.5; 59.17 * **6:15:** Ais 52.7 * **6:17:** Ais 59.17

18 Jurujambaŋgia kuuya ii mouma aoŋ mono kambaŋ
so Anutu qama kooliŋ qisiŋ laligowu. Uŋa Toroyanoŋ
kondooŋ inaaŋ oŋomakejiwaa so mono welema saama
muŋkebu. Mono pondaŋ uugbiligbili laligoŋ suulaŋ Anu-
tuwaa ejemba soraaya kuuya yoŋoojoŋ ama kaparaŋ koma
qama kooliŋkebu.
19 Noojoŋ kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qama kooliŋkebu,
“Anutu, gii mono qaa kota dindiŋa Pool muna goo Oligaa
Buŋaga aasaŋgoya ii qaa jetanoŋ jewaatiwaa so jeŋ asariŋ
awasaŋkakagadeeŋ nama uukuukuu meŋ oŋomakeba.”
20 Niinoŋ Oligaa Buŋa iikawaajoŋ ama Anutuwaa jo-
tamemeya eja waŋa koloojento, gawoŋa meŋkejeŋiwaajoŋ
ama kambaŋ kokaamba kapuare mirinoŋ rajeŋ. Kawaa-
joŋ Buŋa qaa ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so
awasaŋkakagadeeŋ jeŋ laligomambaajoŋ mono qama kooliŋ
laligowu. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

21 Wombo alana Tikikus iinoŋ noo sunduna ano mobuya.
Iinoŋ Pombo qokotaaŋ gawoŋa membiri-qembiria qaa
meŋkeja. Kokanoŋ nomaeŋ ama meŋ ramakejeŋi, ii kuuya
iŋijoro oŋo kaaŋagadeeŋ ii mobu.
22 Nononoŋ nomaeŋ rama laligojoŋi, oŋo sundu ii mobu-
tiwaajoŋ Tikikus wasiŋ mube Efesus oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ
kaŋ uluŋkoleŋ meŋ oŋono saanoŋ bonjoŋ laligowu.
23 Maŋnana Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono
uumeleeŋ alaurunana oŋo luae qeŋ uunoŋ jopagoŋ oŋoma
momalaarigia meŋ kotiiŋkeba.
24 Ejemba Poŋnana Jiisas Kraist kambaŋ tetegoya qaa
jopagoŋ laligowuti, Anutuwaa kaleŋmorianaŋanoŋ mono ku-
uya oŋowo eŋ eŋ ubaa. Kiaŋ.

Filipai Tere
Poolnoŋ Filipai yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Poolnoŋ misin gawoŋ liligoŋ mero indiŋ*a* woi kolooro Eisia Maino (Turkey) mesaoŋ Yurop balonoŋ keno. Kema Room prowins qata Masedonia kanoŋ uugia kuuro meleeŋgi Kraistwaa kanageso mutuya ii Filipai sitinoŋ kolooro. Kanageŋ aposol Pool ii Room sitiwaa kasa mirinoŋ aŋgi siimbobolo qaganoŋ raro gawoŋ meme ejemba tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi. Ii ama mugi tosianoŋ Filipai uutanoŋ kaaŋi*a*deeŋ qaa doogoya kuma oŋoŋgitiw*aa*joŋ majakaka moro. Kambaŋ iikanoŋ Buŋ*a* Tereya koi Filipai momalaari kanageso yoŋoojoŋ ooro. Majakaka moroto, kileŋ uluŋkoleŋ qaa ano uunaŋgon*a*ŋgo qaa koi korisoro qaganoŋ ooŋ ano.

Poolnoŋ kapuare mirinoŋ raro Filipai momalaari kanageso yoŋonoŋ ilaaŋ mubombaajoŋ kaleŋ aŋgi karoti, iinoŋ iikawaa daŋgiseŋ jeŋ oŋom*a*m-b*aa*joŋ Tere koi ooro. Ii ooŋ toroqeŋ uunaŋgon*a*ŋgo qaaya mamaga motooŋ ano. Aŋo koŋ*a*jiliŋ kania kania moro Filipai yoŋonoŋ Poolwaa qaaya ii mogi kileŋ kotiiŋ awasaŋk*a*k*a* nambutiwaajoŋ uu naŋgoŋ oŋono. Gejanono qaa tosaaŋ*a* kokaeŋ: Oŋo*a*ŋgi*aa* selegia meŋ uma awelegowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ laligowu. Dogo mambaŋ kolooŋ toroqeŋ neweqewele ambuboto, Jiisas kaaŋ*a* uugia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu. Qaa koi duduuwubo: Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, ii Anutuwaa kaleŋg*a*. Juuda yoŋonoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa areŋ*a* teŋ koma otaaŋ Anutuwaajoŋ sili iwoi amakejuto, uumeleeŋ alaurunana oŋonoŋ kaeŋ qaago. Oŋonoŋ mono Anutu moma laariŋ mugi kaleŋmori*a*ŋ*a* sewaŋ*a* qaa oŋono buŋ*a* qeŋ aoŋ iikanoŋ laaligo doŋgog*a* mokoloon laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo qokotaaŋ laligojuti, Anutunoŋ mono ii luae qeŋ oŋono aisooŋ laligowu.

Kraist moma laariniŋ Anutunoŋ uukoisoro nonono saanoŋ awasaŋk*a*k*a* qaganoŋ kotiiŋ laligowoŋ*a* ano uumeleeŋ alaurunana yoŋowo motooŋ kaparaŋ koma kotiiŋ namboŋ*a*. Poolnoŋ iikawaa qaaya ii mamaga ooro. Poolnoŋ Filipai kanageso yoŋoo waegia kotiga mewombaajoŋ moma laligoroti, iikawaa qaaya ii kaaŋ*aga*deeŋ asuganoŋ ooro.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 7 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-11
Poolnoŋ nomaeŋ ama laligoro 1.12-26
Kraistwo laaligowaa kania 1.27–2.18

Timoti Epafroditus yoroonoŋ gawoŋ areŋa 2.19-30
Tuarenjeŋ yoŋonoŋ tiligoŋ oŋoŋgi kamaawubo 3.1–4.9
Poolwaa alauruta Filipai laligogiti, iyoŋoo qaagia 4.10-20
Terewaa qaa kota waŋa 4.21-23

1 *Pool Timoti noronoŋ Kraist Jiisaswaa weleŋ qeŋ laligojo.
Uumeleeŋ kanageso soraaya kuuya Kraist Jiisaswo qokotaaŋ
nama Filipai sitinoŋ laligojuti, noro oŋowo ano oŋoo waŋgia
(bisop, pasto) ano Buŋa gawoŋ meme ejemba tosaaŋa (di-
ikon) oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ moma tere koi oojeŋ.
2 Anutu Maŋnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ
kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowutiwaajoŋ mojeŋ.

Poolnoŋ Anutu mepeseeŋ qama koolija.

3 Niinoŋ romoŋgoŋ oŋomakejeŋiwaa so Anutu mepe-
seeŋkejeŋ.
4 Kambaŋ so korebore oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋkejeŋi,
ii mono korisoro qaganoŋ qama kooliŋkejeŋ.
5 Niinoŋ Anutu kokaembaajoŋ mepeseeŋkejeŋ: Oŋo Oligaa
Buŋanoŋ qokotaagiti, kambaŋ mutuya iikanoŋadeeŋ kanaiŋ
niwo manja qeŋ kotiŋgoŋ noma laligoŋ kouma laligoju.
6 Anutunoŋ uugianoŋ gawoŋ awaa kanaiŋ meŋ laligoji, ii
mono toroqeŋ mero Kraist Jiisasnoŋ mombo asugi-waatiwaa
kambaŋanoŋ tegowaa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ Anutu
mepeseeŋkejeŋ.
7 Oo jogia newe, wombo alauruna koloojutiwaajoŋ ku-
uya oŋo kaeŋ romoŋgoŋ oŋombe awaagadeeŋ sokonja.
Anutunoŋ gawoŋ nonota kapuare mirinoŋ ramakejeŋ me
aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manja qeŋ eŋkalololoŋ
qaa qewagoŋ qaa oŋanoŋ tiita iriga meŋ kotiiwaatiwaajoŋ
liligoŋkejeŋ. Kaeŋ me kaeŋ amakejeŋi, kuuya oŋonoŋ
mono niwo naŋgi kaleŋmoriaŋ iikayadeenoŋ sokoma oŋono
gawona naŋgogi motooŋ simbawoŋawo koloojoŋ.
8 Kraist Jiisasnoŋ oŋo jopagoŋ inaaŋ oŋomakeji, niinoŋ ii
moma iikawaa qaganoŋ nama kuuya oŋoojoŋ siiŋ moma
iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligojeŋ. Kaeŋ jeŋ qaa hoŋa
jejeŋi, ii Anutu aŋo saanoŋ naŋgoŋ noma jewaa.
9 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii
mono Filipai alauruna inaaŋ oŋona toroqeŋ kotiiŋ jopagoŋ
aogi uujopagianoŋ somariiŋ seiwaa. Kaeŋ kolooro saanoŋ
kana hoŋa iima kotoŋ eŋkalololoŋ qaa mesaoŋ laligowu.
10 Kaeŋ laligoŋ saanoŋ qaa gosiŋ kana awaa soro me-
weeŋgoŋ soraaya koloon koposowaa qaagia qaa laligoŋ ubu.
Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ lombonananoŋ
tegowaa.

* **1:1:** Apo 16.12

11 Jiisas Kraistnoŋ nanamemeŋ solaŋa nemuŋ kono
iikawaa hoŋa asugiŋkebaa. Hoŋa kanoŋ uugia saa qero
ejembanoŋ kaeŋ iŋiima Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ
seiwaati-waajoŋ qama kooliŋkejeŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Pool kapuare mirinoŋ aŋgi Buŋa qaanoŋ kotiiro.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ noo kanana moma
kotowu-tiwaajoŋ kokaeŋ moma oojeŋ: Iwoi bologa noonoŋ
kolooroti, iikawaa bujuyanoŋ seiro Oligaa Buŋananaŋoŋ
ejemba sokoma oŋono gawona-nanoŋ toomoriaŋawo
kolooŋkeja.

13 *Nii Kraistwaajoŋ ama kasanoŋ gbadooŋ noŋgi Room
kokanoŋ rajeŋi, qaa ii manjaqeqe eja kuuya Siisa-kimbaa
galeŋkoŋkoŋ miri galeŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ moju ano
kaaŋagadeeŋ ejemba tosaaŋa mamaga yoŋoo gejagianoŋ
kemero modaboroju.

14 Toroqeŋ hoŋa kokaeŋ kolooro: Uumeleeŋ
alaurunananoŋ kapuare mirinoŋ rabe Poŋnoŋ ilaaŋ
nomakejiwaa qaaya mogi. Ii moma seiseiyanoŋ Pombo
kotiiŋ qokotaaŋ nama kaparaŋ koma awasaŋkaka koloogi.
Kaeŋ kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa torokoya qaa jeŋ seigi
toroqeŋ kemakeja.

15 Tosianoŋ noojoŋ mogi uro uusiiŋ soraayanoŋ nama
Kraistwaa kania jeŋ asariŋkejuto, tosianoŋ noojoŋ ama
uugianoŋ junjuŋ moma gema nuŋ aŋgowowo ambombaajoŋ
moju.

16 Alauruna hoŋa yoŋonoŋ noo kanana kokaeŋ moju: Anu-
tunoŋ kuuŋ nonota aworo niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ manja
qeŋ eŋkalololoŋ qaa qewagoŋkejeŋ. Kaeŋ moma jopagoŋ
noma naŋgoŋ nomakeju.

17 Gemaqeqe ejemba yoŋonoŋ iyaŋgiaajoŋadeeŋ
romoŋgoŋ tawawaajoŋ mondoŋ uugianoŋ menjereŋgoro
Kraistwaa kania kaeŋ jeŋ asariŋkeju. Kaeŋ ama kapuare
mirinoŋ rajeŋi, kambaŋ kokaamba aŋgosisiri toroqeŋ ama
nombombaajoŋ moju.

18 Kaeŋ mojuto, ii kileŋ. Kraistwaa kania ii iwoiwaajoŋ
mondoŋ silemale amakeju me Anutu tororo teŋ koma jeŋ
asariŋkejuti, ii niinoŋ mobe sokonja. Kaeŋ me kaeŋ amake-
juti, uunanoŋ mono iikawaajoŋ qeaŋgoro oŋanoŋ aisoojeŋa
aisooŋkemaŋa.

19 Aisoowe noojoŋ qama kooligi Jiisas Kraistwaa Uŋa
Toroyanoŋ naŋgoŋ nono saanoŋ isama noŋgi kamaamam-
baa tani mojeŋ. Kaeŋ koloowaati-waajoŋ moma iikawaajoŋ
kaaŋagadeeŋ aisooŋkejeŋ.

---

* **1:13:** Apo 28.30

20 Iwoi moŋ ama gamu mokoloomambotiwaajoŋ mono jejeromoŋromoŋ ama laligojeŋ. Gamu qaagoto, kambaŋ so Kraist mepeseeŋ laligoweti, iikawaa so kambaŋ kokaamba kaaŋagadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mojeŋ. Sele busunanoŋ komuwaa me laligowaati, ii kileŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ Kraist mepeseewe qabuŋayanoŋ somariiwaa.

21 Laligomaŋati eeŋ, laaligona mono Kraistwaa qabuŋayanoŋ somariiwaatiwaajoŋ ama laligomaŋa. Nugi komuwenagati eeŋ, iikanoŋ mono meŋ qeaŋgoŋ nono oyaŋboyaŋ koloomaŋa.

22 Kaeŋ koloowenagato, balonoŋ sele busuwo laligomaŋati eeŋ, mono uuwaa gawoŋ mewe toroqeŋ hoŋawo kolooŋkebaa. Ii romoŋgoŋ neenaajoŋ laaligo me koomuga meweeŋgowenaga, ii saanoŋ mende mojeŋ.

23 Laaligo ano koomu batugaranoŋ papaŋgoŋ laligojeŋ. Kraistwo eu laligowenaga, iikanoŋ mono iwoi kuuya uuguŋ moriaŋ somata mokoloon nonaga. Kawaajoŋ baloŋ mesaomambaa siiŋa moma laligojeŋ.

24 Kaaŋa laligojento, sele busuwo qeŋ koriŋ laligomaŋati eeŋ, iikanoŋ mono oŋo ilaaŋ oŋombe hoŋa oŋoonoŋ koloowaa. Komu-wenaga, iikanoŋ mono oŋo mende ilaaŋ oŋonaga.

25 Iikaaŋa moma laariŋ kotiiŋ kawaajoŋ niima koboogi toroqeŋ laligoŋ kuuya oŋo ilaaŋ oŋoma laligomambaajoŋ mojeŋ. Ilaaŋ oŋombe momalaarigiaa oŋanoŋ mono somariiŋ kotiiro saanoŋ hononŋa mende aisooŋ lali-gowu.

26 Kaaŋagadeeŋ Kraistnoŋ niima kobooro mombo oŋoonoŋ kawe oŋo saanoŋ noojoŋ ama Kraist Jiisas hononŋa mende mepeseeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Momalaarigianoŋ kotiiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligowu.

27 Nanamemeŋgia ii mono Kraistwaa Oligaa Buŋayanoŋ akada-muyawo koloowaatiwaa so ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo-noŋ kaŋ iŋiimaŋati me mende kaŋ sigeŋsigeŋ laligoŋ qaa bujugia mobe kanagianoŋ kokaeŋ ero sokombaa: Oŋo kulukululuu areŋ motooŋgowaa qaa somoŋgoŋ uumotooŋgo ama nambu. Kaeŋ nama Oligaa Buŋawaa qaa oŋanoŋ sooliwabotiwaajoŋ motooŋ somoŋgoŋ manja qeŋ laligowu.

28 Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ tuarenjeŋ ama oŋomakebuti, oŋonoŋ mono qaa jegia kania kania kawaajoŋ mende aaruŋ lalaŋanigi uugia mende kamaawa. Kaniagia kaeŋ mobe sokombaa. Anutunoŋ ku-usuŋ oŋono tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ kaniagia iima kokaeŋ moma asariwu: Oŋoaŋgia kamaaŋ uŋuro tiwilaagi Anutunoŋ metogoŋ nonono eu oyaŋboyaŋ laligowoŋa.

29 Anutunoŋ areŋa ama oŋonoti, ii kokaeŋ: Oŋo Kraist
moma laariŋ muŋ leegeŋ aisooŋ leegeŋ iwaajoŋ ama siim-
bobolo moma laligowuya.
30 *Niinoŋ momalaariwaa manja wala oŋowo laligoŋ
qeweti, niigi ano kambaŋ kokaamba toroqeŋ qeŋkejeŋiwaa
buju qaa koi mojuti, oŋo mono manja iikayadeeŋ niwo
naŋgoŋ qeŋ laligoju, ii mojeŋ. Kiaŋ.

2

Kraistwaa so oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ ama aoŋ laligowu.

1 Oŋo Kraistwo qokotaaŋ nanjutiwaajoŋ mono uugia
naŋgoŋ aowombaajoŋ qambaŋmambaŋ mokoloowu. Uu-
jopagia iikanoŋ mono uluŋkoleŋ ama aoŋkebu. Uŋa Toroy-
awo ususugoŋ nama waegia meŋ kiaŋkomuŋ aoŋkebu.
2 Kaeŋ anjutiwaajoŋ mono momo motooŋgo otaaŋ ororoŋ
jopagoŋ aoŋ luaenoŋ laligowu. Mono uusiiŋgia ano momo
areŋgia motooŋgo ambombaajoŋ somoŋgowu. Qaa kaeŋ
somoŋgoŋ uumotooŋgo aŋgi hoŋa kolooro moma niinoŋ
oŋoojoŋ honoŋa qaa aisooŋ laligomaŋa.
3 Ilawoila oŋoaŋgiaajoŋadeeŋ horowombaa siiŋanoŋ
mono mende nemuŋ koma oŋomba. Oŋoaŋgiaa
qabuŋagianoŋ somariiwaatiwaajoŋ mono selegia mende
meŋ ubuto, uugia meŋ kamaaŋ ama tosaaŋa yoŋoojoŋ mogi
umakeba.
4 Oŋo motomotooŋ mono oŋoaŋgiaa uugiagadeeŋ
qeaŋgowaatiwaajoŋ mende romoŋgowuto, tosaaŋa yoŋoo
uugianoŋ qeaŋgowaatiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ kaparaŋ koma
romoŋgoŋ yagowu.
5 Kraist Jiisasnoŋ balonoŋ laligoro aro momo eŋ muroti,
iikayadeeŋ mono oŋoonoŋ ero ii otaaŋ laligowu.
6 Anutuwaa kaitani kaaŋa eŋ muro laligoroto, kileŋ
Anutu kaaŋa laligorotiwaajoŋ mende mondoŋ awele-
goŋ laligoro.
7 Kaeŋ qaagoto, aŋo afaaŋgoŋ Anutuwaa asama-
raraŋa mesaoŋ kamaaŋ meleema eja tani koloon
weleŋqeqewaa kaitania meŋ laligoro.
Mono baloŋ eja ananaa tani koloon laligoro.
8 Kaeŋ laligoŋ uuta meŋ kamaaŋ aoŋ Maŋaa qaa jeta
kambaŋ so teŋ koma laligoro. Kaeŋ laligoro gamu qeŋ
muŋ “Maripoonoŋ qewoŋa,” jegito, kambaŋ iikanoŋ
kaaŋagadeeŋ teŋ kondabororo.
9 Kaeŋ teŋ koma laligorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ wano
eukanoŋ uma raro qabuŋa muroti, iikanoŋ qa tosaaŋa
kuuya uŋuuguŋ akadamuyawo kolooja.

* **1:30:** Apo 16.19-40

10 *Anutunoŋ qabuŋa uuta ii kokaembaajoŋ muro:
Ejemba korebore anana mono qa iikawaajoŋ ama kambaŋ moŋnoŋ simiŋ kuma mepeseeŋ muboŋa. Tosianoŋ Siwe gomanoŋ eukanoŋ laligoju. Tosianoŋ namonoŋ koi laligojoŋ. Tosianoŋ komuŋ koomu mirinoŋ me senjoŋ mirinoŋ laligoju. Anana mono korebore kululuuŋ usugoŋ simiŋ kuma muboŋa.
11 Kuuya anana simiŋ kuma muŋ je buu susugia so Maŋ Anutu asuganoŋ goda qewombaajoŋ qata jokoloon kokaeŋ jewoŋa,
"Jiisas Kraistnoŋ mono Poŋnana kolooja." Kiaŋ.

Jiisaswaa asasaga ii ejemba batugianoŋ qendeema laligowu.

12 Kawaajoŋ wombo alauruna, oŋo mono Kraistwaa sareya otaaŋ iikanoŋ mende sologoŋ kamaawu. Kambaŋ so Anutuwaa qaa teŋ koma letoma laligogiti, iikawaa so siligianoŋ uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋ sokonji, ii mono kaparaŋ koma otaaŋ uuwaa gawoŋ meŋ laligowu. Niinoŋ oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ Buŋa qaa awaagadeeŋ koma gbiliŋ zeŋ nama laligogi. Oŋomesaoŋ sigeŋsigeŋ laligojeŋi, kambaŋ kokanoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa jaanoŋ sombugia moma jeneŋgia ororo pondaŋ gawoŋ ii meŋ sororogoŋ laligowu.

13 Anutu aŋo mono oŋo suulaŋ sololoon nemuŋ koma oŋoma iyaŋaa areŋaa so uugia kuuŋkeja. Kaeŋ kanoŋ uusiiŋgia Anutu sokoma mubaatiwaa so kolooro inaaŋ oŋono gawoŋa megi hoŋa koloonkeba.

14 Galeŋurugia yoŋowo qaa meŋkamakamaa mende ama laligowu. Jeŋmeesaŋ ano uunoŋ ŋindiŋ-ŋunduru laŋ mende amakebuto, areŋnana kuuya mono uuwoi jeaqea mesaoŋ pondaŋ meŋ laligowu.

15 *Nanamemeŋgianoŋ mono koposowaa qaaya qaa soraaya koloon ama meŋ laligowu. Ejemba doogoya iriŋqiriŋa kete balonoŋ laligojuti, oŋo mono iyoŋoo batugianoŋ Anutuwaa merabora solaŋa soro laligowu. Seŋgelao sombinoŋ eu asarijuti, oŋo mono kaaŋiadeeŋ balonoŋ sili awaa ama iikanoŋ ejemba asariŋ oŋoma laligowu.

16 Kaeŋ laligoŋ laaligo kotigaa Buŋa qaaya pondaŋ meŋ ejemba oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligowu. Kaeŋ laligogi Kraistnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ noo kanananoŋ kokaeŋ asugiwaa, "Aaŋgole ejanoŋ kuunoŋ haamo amambaajoŋ esuŋa meŋ kululuuŋ kemakeji, niinoŋ iikawaa so uuwaa gawombaajoŋ sele qeŋ meŋ kotiiŋ laligowe. Ii eeŋ

* **2:10:** Ais 45.23 * **2:15:** Dut 32.5

toontoon mende men laligoweto, hon*a* kolooro." Kanana kaen kolooro saanon neenaa selena onoojon ama mepeseeman*a*.

17 Niinon laaligona qeleema togon onom*a* Anutuwaanon gawon ten koma men laligowe. Kaen laligowe ono uugia meleema Anutu moma laarigi iikawaa hon*a* asugiŋkej*a*. Kawaajon Room gawman yonononon qaana jen tegon oro kaan*a* nun siimolon oonoon kaan*a* ama nombuyaga. Sele busunaa saya kaen maabenagati een, ii mono apu kaan*a* een totoon mende kemenaga. Onoo momalaari gawonŋgi*aa* hon*aa*jon ama ii mono akadamuyawo koloowe sokonaga. Kawaajon nugi komuwenagato, uunanon mono kilen aisooŋkejen ano kuuya onowo motoon aisooŋkebon*a*.

18 Kaan*i*adeen ono mono aisoowu ano niwo otokorian maama aisoon laligowon*a*. Kian.

Timoti wasiwe Filipai onoononon kawaa.

19 Pon Jiisasnon noojon moro sokombaati een, mono uulan*a*wo Timoti wasimambaajon moma jejeromonromon anjen. Onoonon kan nomaen laligojuti, ii moma eleema kan nijoro moma noo uunanon kaan*aga*deen qeanŋgon sororogonaga.

20 Momalaarigianon kotiiju me loorijuti, iinon yanodeen onoojon majakaka kaen moma noo kooronanon nanja. Tosianon koi laligojuti, iyonononon mono "Iyanŋgi*aa* majakakagiaga," jen qaago totoon kotiŋgon onombomba*a*jon momakeju.

21 Yonononon kuuya iyanŋgi*aa* iwoiwaajon moma ii koma horon men somariiwombaajon janjarin riinkejuto, Kraist Jiisaswaa gawon*a*non hon*a*wo kolooŋkeb*aa*tiwa*a*jon mende kaparan komakeju. Mono qemasologen lan laligoju.

22 Lan laligojuto, Timotinon kania awaa qendeenoti, ii onoaŋgio moma yagoju. Meranon an*aa* man*a* welen qen munkeji, iinon mono iikawaa so nii Oligaa Bun*a* gawombaa ilaan noma welen qen laligoro.

23 Kawaajon Room gawman yonononon noo qaa nomaen ama nombombaajon somonŋgowuti, ii momago mono saanon Timoti wasiwe uulan*a*wo onoononon kawaatiwaa jejeromonromon anjen.

24 Neeno kaan*i*adeen Pombo nama kamban mende koriro onoononon kamambaajon awasaŋk*aka* kaen moma laarijen.

Epafroditus wasiwe Filipai onoononon kawaa.

25 Niinon iwoi monŋg*ama* amamaan laligowe onononon nenan*a* Epafroditus wasigi kan nanŋgon ilaan nono. Iinon noo kooronanon gawon men manja qen laligoroto, toroqen

somoŋgoŋ mubenaga, iikanoŋ mende sokonaga. Kaeŋ romoŋgoŋ uumeleeŋ alana ii kambaŋ kokaambaga wasiwe oŋoonoŋ eleema kawaa.
26 Iinoŋ kuuya oŋo iŋiimambaajoŋ kaparaŋ koma laligoja. Ji kiro eroti, oŋo qaa ii mogi oŋoonoŋ bimooro moma kawaajoŋ uukamakamaa laligoja.
27 Iinoŋ oŋanoŋ jinoŋ eŋ koomu borianoŋ meroto, Anutunoŋ kiaŋkomuŋ muro qeaŋgoro. Anutunoŋ Epafroditus iigadeeŋ mende kiaŋkomuŋ muroto, nii kaaŋagadeeŋ niima koboon meŋ afaaŋgoŋ nono. Iinoŋ komunagati eeŋ, neenaa wosobirinanoŋ mono somariiŋ seiŋ qana qana uro laligowenaga.
28 Oŋo Epafroditus iima mombo aisoogi noo wosobirinanoŋ kaaŋagadeeŋ afaaŋgowaatiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ kambaŋ kokaambadeeŋ uulaŋawo wasiwe oŋoonoŋ kawaa.
29 Oŋo Pombaa ejemba yoŋoojoŋ honoŋa mende aisooŋkejuti, korisoro iikawaa qaganoŋ mono iinoŋ karo koma horoŋ mubu ano gawoŋ meme ejemba kaaŋa ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu.
30 Iinoŋ Kraistwaa gawombaajoŋ ama koomu borianoŋa uma komuŋ tagoro. Oŋo nii naŋgoŋ ilaaŋ nombombaajoŋ mogito, ii amamaagitiwaajoŋ iinoŋ oŋoo kitigianoŋ kaeŋ ama nomambaajoŋ kaŋ laaligoya mesaoro tiwilaaŋ tagoro. Kiaŋ.

3

Solaŋa koloowombaa kana hoŋa ii kokaeŋ:
1 Oo uumeleeŋ alauruna, qaa kota kokaeŋ toroqeŋ jemaŋa: Mono Pombo qokotaaŋ aisooŋ laligowu. Qaa ii duŋanoŋ mombo ooŋ oŋomambaajoŋ mojona mende tiija. Ejemba tosianoŋ tiligoŋ oŋombubotiwaajoŋ ii ooŋ oŋombe saanoŋ sokonja.
2 Zioz gawoŋ meme ejemba bologa yoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ laligowu. Yoŋonoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba batugianoŋ liligoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jeŋkeju, “Anutuwaa buŋa koloowutiwaajoŋ mono aiweseya meŋ selegia kotowu.” Kaeŋ kaparaŋ koma qaagadeeŋ jeŋ kasu kaaŋa houŋhouŋ qama “Kanageso walaga koloojoŋ,” jeŋ eeŋ totooŋ jeŋkeju.
3 Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende diŋgoju. Selegianoŋ aiwese iikayadeeŋ kotoŋ oŋoŋgito, hoŋa ii mono ananaanoŋ kokaeŋ kolooro: Anutuwaa Buŋa qaayanoŋ uunana mosonoti, anana mono iwaa uumeleeŋ kanageso hoŋaboŋa koloon laligojoŋ. Anutuwaa qatanoŋ selenananoŋ aiwese ama nonoŋgiti, nononoŋ iikawaa qaganoŋ

mende nama naŋgoŋ moma laariŋkejonto, Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nononoti, iikawaajoŋ mono selenana meŋ umakejoŋ. Anutuwaa Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ nonono afaaŋgoŋ Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋkejoŋ.

4 Tosianoŋ selegiaa iwoinoŋ naŋgoŋ Anutuwaa buŋa koloowombaajoŋ moma laarijuti, niinoŋ mono ii uŋuugujeŋ. Kawaajoŋ awaagadeeŋ koroa kaaŋa terereeŋ eŋgana meŋ waama awelegowenaga.

5 *Noo akadamuna ii kokaeŋ: Niinoŋ Israel ejemba tuuŋ uutanoŋ jotamemeya moŋ koloojeŋ. Beŋ isina qata Benjamin. Nemuŋmana Hibruu ejembaga. Niinoŋ yoroonoŋga koloon Hibruu eja hoŋa koloojeŋ. Koloon ewe weeŋ 8 kolooro kanoŋ selena kotogi. Farisii koloon laligowetiwaajoŋ Mooseswaanoŋ Kana qaa ii tororo otaamambaajoŋ kaparaŋ koma laligowe.

6 *Farisii laligoŋ uunanoŋ otoroŋgoŋ gere tooro uumeleeŋ kanageso ii oŋanoŋ sisiwerowero ama oŋoma laligowe. Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ koma otaaŋ dindiŋa koloowonagati eeŋ, niinoŋ mono iikawaa so koposowaa qaaya qaa solaŋa laligowe.

7 Iwoi ii mobe uro iikanoŋ naŋgoŋ moma laariŋ laligoweto, uuna meleema ii kuuya mesaoŋ zeŋ sureeŋ muŋ jejeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraistnoŋ hamo qeŋ nono letombeti, iikawaajoŋ mono mobe umakeja.

8 Poŋna Kraist Jiisas moma kotoŋ oyaŋboyaŋ mokoloomaŋati, ii moma gosiwe sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Kawaajoŋ laaligona walagaa akadamu iwoina kuuya ii Kraist toroqeŋ iikanoŋ mesaoŋ zeŋ sureeŋ mujeŋ. Kraist mokoloon noonoŋ iwoi kuuya ii mobe kikisi kera tooŋ kaaŋa kolooro sureeŋ gemageŋ giliwe.

9 Tosianoŋ “Mooseswaanoŋ Kana qaa teŋ kondaboroŋ iikaaŋa kanoŋ nononano dindiŋa koloowoŋa,” jejuto, niinoŋ so iikanoŋ solaŋa mombo mende laligojeŋ. Kambaŋ kokaamba Kraist moma laariwe Anutunoŋ iikaaŋa kanoŋ qaana jeŋ tegoro solaŋaniŋ laligojeŋ. Momalaari qaganoŋ laligowe Anutunoŋ kiaŋkomuŋ noma jeŋ kotoro siŋgisoŋgonaa qaayanoŋ komuro laligojeŋ. Kraistwo qokotaaŋ nama laligowe Anutunoŋ noo kanana kaeŋ mokoloowaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

10 Niinoŋ Kraist kokaeŋ moma kotomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ: Siimbobolo moroti, iikanoŋ iwo toroqemambaajoŋ jojorijeŋ. Siimbobolo moma komuroti, niinoŋ tani iikayadeeŋ komuŋ iikaaŋa kanoŋ iwaa tani kaaŋa

* **3:5:** Apo 23.6; 26.5; Room 11.1 * **3:6:** Apo 8.3; 22.4; 26.9-11

koloomambaajoŋ jojorijeŋ. Komuŋ waaroti, iwaa ku-usuŋa iikanoŋ mono inaaŋ nono kotiimambaajoŋ mojeŋ.
11 Komuwe Anutunoŋ meŋ gbiliŋ nono koomunoŋga waamambaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Kiaŋ.

Mono Anutuwaa kuunoŋ kaparaŋ koma tooŋanoŋ kembu.
12 Neenaajoŋ kokaeŋ mende jejeŋ, “Anutunoŋ tooŋ anoti, iikanoŋ mono koudaboroŋ uumeleembaa akadamuya kuuya mokoloon laligojeŋ.” Kaeŋ mende koloon laligojento, Kraist Jiisasnoŋ haamo ama nonotiwaajoŋ mono oyaŋboyaŋa buŋa qeŋ aomambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.
13 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutuwaa tooŋ iikanoŋ mende keudaborojeŋi, ii mojeŋ. Motooŋgo kokaeŋ moma amakejeŋ: Iwoi kotogoŋ gema qeweti, ii duduuŋ Anutunoŋ iwoi wambusoonanoŋ ano eji, mono iikaaŋ baageŋ uulaŋawo kemambaajoŋ awelegoŋkejeŋ.
14 Anutunoŋ eukanoŋ umaŋatiwaajoŋ nooma tooŋ kaeŋ qeŋ nono. Kawaajoŋ Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ nonotiwaajoŋ niinoŋ aŋgobatonoŋ kotiiŋ haamo ama Anutuwaa toonoŋ keube iinoŋ ila wage waŋnanoŋ koma nombaa. Ii memambaajoŋ awelegoŋ tooŋ iikaaŋ baageŋ dindiŋagadeeŋ ulanjiŋ esuna meŋ kululuuŋ bobogariŋkejeŋ.
15 Kawaajoŋ uuwaa akadamunanawo koloojoŋi, Anutunoŋ anana kuuya momo motooŋgowaa qaganoŋ Kraist moma kotoŋ laligowombaajoŋ moja. Qaa mombaajoŋ momo aro morota moŋ eŋ oŋonagati eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikawaajoŋ nomaeŋ mogi sokonji, ii kaaŋagadeeŋ jeŋ iŋisaama oŋombaa.
16 Oŋoonoŋ majakaka waŋa ii kokaeŋ kolooro sokombaa: Anana kambaŋ koriga me toroga uunana meleema Anutuwaa kananoŋ laligoŋ kouniŋi, mono nanamemembaa kana motooŋgo iikayadeeŋ toroqeŋ keniŋ sokombaa.
17 *Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ nanamemena amakejeŋi, oŋo mono nii niima noo silina ii otaaŋ laligowu. Nononoŋ sili awaa qendeema oŋoniŋ tosianoŋ iikawaa so riiŋ horoŋ oŋomakejuti, oŋo mono iyoŋoonoŋ nanamemeŋ ii uuŋ iŋiima kotoŋ laligowu.
18 Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ nanamemeŋgianoŋ Kraist kere ama muŋ iyaŋgiaa aiŋgianoŋ laŋ laligoju. Maripoonoŋ komuroti, iikawaa kania riiŋ koloŋaniŋ laligoju. Qaa ii kambaŋ mamaga jinjauŋ koloowubotiwaajoŋ iŋijowe mogito, kambaŋ kokaamba ii saama jauŋna kamaaro jejeŋ.
19 Sele busugiaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ beŋgia kolooja. Iwoi gamuyawo amakejuti, iikawaajoŋ mogi

* **3:17:** 1 Kor 4.16; 11.1

uro akadamugia kolooro sewaŋpiriŋ laligoju. Uumomogia balombaa iwoinoŋ somoŋgogi gbadooŋ oŋono laŋ laligoŋ tetegoyanoŋ gere sianoŋ kemebuya.

20 Yoŋonoŋ emu kemebuto, tosaaŋa nonoo kulukululuu totonana ii Siwenoŋ eu eja. Balonoŋ wabaya koloon tatawagadeeŋ laligoŋ Poŋ Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonananoŋ mombo asugiŋ nunuambaatiwaajoŋ mambomakejoŋ.

21 Iinoŋ baloŋ sele busunana kamaaŋqeqeta koi ii meŋ letono iyaŋaa Siwe sele busu kaaŋa asamararaŋawo koloowaa. Ku-usuŋ kaaŋa ii Kraist eŋ muja. Iinoŋ ku-usuŋ kaaŋa kanoŋ ejemba ano namo Siwewaa ilawoila kuuya ii saanoŋ kotiiŋ meŋ kamaaŋ nonono iwaa newo baatanoŋ keniŋ galeŋ koma nonono laligowoŋa. Kiaŋ.

4

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

1 Oo wombo alauruna, kaeŋ koloowaatiwaajoŋ Poŋnoŋ mono ilaaŋ oŋono boŋ qeŋ kotiiŋ nambu. Niinoŋ oŋoojoŋ siiŋ moma iŋiimambaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Oŋo korisoro qeŋ noŋgi. Batugianoŋ gawoŋ mewetiwaa hoŋa kolooro qendeeŋgi Anutunoŋ iikawaa tawa nonombaati, iikawaajoŋ mono sewaŋpiriŋ ama aisooŋkejeŋ.

2 Jotamemeya emba woi Yuodia Sintike, oronoŋ juma aŋgowowo ama laligojao, kaeŋ mobe. Kawaajoŋ niinoŋ uugara kokaeŋ kuujeŋ: Oro Pombo motooŋgo nanjao, iikawaajoŋ mono uumotooŋ ama laligowao.

3 Oo neŋana hoŋa, gawombaa motooŋ bosima laligoriti, gii kaaŋagadeeŋ kokaeŋ qisiŋ gonjeŋ: Emba woi yoronoŋ uumotooŋ ambaotiwaajoŋ mono ilaaŋ oromba. Yoronoŋ niwo Oligaa Buŋa kotiiŋ seiwaatiwaajoŋ manja qeŋ laligori. Yoronoŋ Kleemen ano neŋauruna tosaaŋa yoŋoo kooroŋgianoŋ motooŋ manja qeŋ laligori. Tosaaŋa yoŋoo qagia ii laaligo kotigaa buk papianoŋ eu eja.

4 Kambaŋ so mono Pombo nama aisooŋ laligowu. Aisoowu qaa ii duŋanoŋ mombo jejeŋ.

5 Oŋo mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba ama oŋoŋgi kuuyanoŋ tanigia ii mobu. Poŋnoŋ mono kamambaajoŋ dodowija.

6 Iwoi mombaajoŋ mono koŋajiliŋ mende moma laligowuto, iwoi kuuya kawaajoŋ qiqisigia mono Anutu ijogi mobaa. Kaeŋ me kaeŋ koloowaati, mono Anutu qama kooliŋ welema daŋgiseŋ jeŋ laligowu.

7 Anutunoŋ uuluae oŋonji, nono iikawaa kania moma kotowombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Ii momakootonana kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja. Kraist Jiisaswo naŋgi Anutunoŋ

mono uugia ano qaa momogia sopa somoŋgoŋ kokojiji meŋ oŋono laligowu.

8 Oo uumeleeŋ alauruna, qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama
qambaŋ*mamba*ŋ qaa kokaeŋ jejeŋ: A*ŋgonjora* qaa mende ro-
moŋgowuto, iwoi kuuya goda qeniŋ akadamuyawo kolooji,
uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu. Qaa hoŋ*a*, qaa
dindi*ŋa* ano soraaya ii mono romoŋgoŋ laligowu. Qaa
siiŋ*nanan*oŋ momakejoŋi, iikanoŋ mono uugia saa qero
nambu. Qaa qaqabu*ŋabuŋayawo* mepemepesee koloowaati-
waa so kolooji, uugia mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu.

9 Noo nanamemena iima Bu*ŋa* qaana moma uu
kono*ŋgian*oŋ ama bu*ŋa* qeŋ aogiti, oŋo mono ii koma gbiliŋ
ama meŋ laligowu. Kaeŋ laligogi luae Toya Anutu iinoŋ
oŋowo nambaa. Kiaŋ.

Poolnoŋ Filipai yoŋoo kaleŋgiaajoŋ daŋgiseŋ jeja.

10 Niinoŋ Pombo qokotaaŋ nama oŋoojoŋ keraqeeaŋgo
somata mojeŋ. Oŋo waladeeŋ nii kalaŋ koma moneŋ
nombombaa siiŋ moma laligogito, nomaeŋ ambombaa kana
moŋg*am*a amamaagi. Kambaŋ koriga amamaaŋ laligogi
Poŋnoŋ kambaŋ kokaamba uugia meŋ gbiliro afaaŋgoŋ
mombo ilaaŋ noŋgi.

11 Sele busunaa lombonoŋ rama amamaawenaga,
iikawaajoŋ qaa koi mende jejeŋ. Noonoŋ iwoi eji, niinoŋ
mono kawo uuluaenoŋ bonjoŋ laligomambaajoŋ mojeŋ.

12 Nii janjariŋ riiŋ luaenoŋ laligowe ano laaligo
qaqabuŋ*ayawo* siiseweweya qaa laligoŋ luaenoŋ laligowe.
Miri so kambaŋ so uuna bonjoŋ kono laligomambaajoŋ
mojeŋ. Neŋ timbiriŋ ambenaga me bodi rabenaga,
iikawaajoŋ mono uuna mende meŋ kamaaŋ aoŋkejeŋ.
Iwoina kelemaleleŋ me boroŋ*a* eŋ nonaga, ii kilenda. Mono
saanoŋ bonjoŋ laligomaŋ*a*.

13 Ii me woi moŋ koloonaga, Kraistnoŋ meŋ kotiiŋ nono
iwoi moŋnoŋ moŋ mono mende meŋ kamaaŋ nono saanoŋ
laligomaŋ*a*.

14 Kileŋ koŋ*ajilin*a iikawaa uutanoŋg*a* ala ilailaa ama meŋ
afaaŋgoŋ noŋgi sokono.

15 *Filipai oŋo kaaŋ*aga*deeŋ noo kanana moma ko-
muju. Niinoŋ kanaiŋ liligoŋ Oligaa Bu*ŋa* gawoŋ meŋ
oŋowo Masedonia prowinsnoŋ laligoŋ oŋomes*ao*weti, kam-
baŋ iikanoŋ*a* kanaiŋ momalaari kanageso tosianoŋ nii se-
lewaa iwoigianoŋ mende naŋgoŋ noŋgi. Niinoŋ uuwaa
Bu*ŋa* oŋombe bu*ŋa* qeŋ aogito, selewaa leeya moŋ mende

* **4:15:** 2 Kor 11.9

meleema noŋgi. Filipai uumeleeŋ kanageso oŋo motooŋgonoŋ mono niwo soomoŋgo ama laaligona naŋgogi nanduŋ monenana buŋa qeŋ aoŋ laligowe.

16 *Niinoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ laligoweti, oŋo ii noojoŋ aŋgi Tesalonaika sitinoŋ karo. Indiŋ motooŋgo qaagoto, indiŋ woi selenaa iwoiwaajoŋ amamaaweti, ii aŋgi noonoŋ karo.

17 Oŋoo hina kaleŋgiaajoŋ koposoŋgowenaga, iikawaajoŋ qaa koi mende oojeŋ. Anutunoŋ oŋoo ala ilailaagiaa kitia meleema oŋomakebaati, niinoŋ mono hoŋa ii oŋoonoŋ seiwaatiwaajoŋ mojeŋ.

18 *Oŋonoŋ kambaŋ kokaamba iwoi aŋgiti, ii buŋa qeŋ aoŋ noonoŋ iwoi kuuya kanoŋ mono sona uuguŋ mamaga eŋ nonja. Epafroditus iinoŋ oŋoo ala ilailaa kaleŋgia meŋ kaŋ nonota morianawo koloon laligojeŋ. Oŋo nanduŋ mamatewoogia aŋgi iinoŋ meŋ karoti, Anutunoŋ iikawaa siiŋa moro saanoŋ sokonja. Anutunoŋ oŋoo nanduŋgia moma aŋgoŋ kono moroŋa awaa uŋkoowayawo koloon iwaa jaanoŋ pumpuŋgoro aisooŋkeja.

19 Noo Anutunanoŋ toomoriaŋ kuuyaa Toya kolooja. Iwaa kowianoŋ iwoi kuuya ii tetegoya qaa eja. Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii kuuya mono eŋ mujiwaa so oŋomakebaa.

20 Kawaajoŋ Anutu Maŋnana mono kambaŋ so mepeseeŋkeboŋa. Kaeŋ aniŋ Anutuwaa qabuŋayanoŋ kambaŋ tetegoya qaa seiŋkebaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Yeizozo tetegoya

21 Niinoŋ yeizozona alaurunana soraaya Kraist Jiisaswo motoondeeŋ nanjuti, kuuya oŋoojoŋ ambe kaja. Neŋauruna niwo koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

22 Anutuwaanoŋ ejemba soraaya tosaaŋa kuuya koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Yoŋoonoŋga tosianoŋ Siisakimbaa jiŋkaroŋ mirinoŋ gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ mono kaeŋ moma kaparaŋ koma jeju.

23 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo eŋ uma uŋagia kotuegoŋkeba.

---

* **4:16:** Apo 17.1 * **4:18:** Eks 29.18

Kolosi Tere
Poolnoŋ Kolosi yoŋoo Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Kolosi ii Eisia prowinswaa taoŋ*a* moŋ. Ii Efesus sitiwaa weeŋ koukoutanoŋ baageŋ eja. Poolnoŋ Kolosi kambaŋ moŋgeŋ mende kenoto, Eisiawaa siti somata Efesus kanoŋ gbani karooŋ Buŋ*a* gawoŋ meŋ Kolosi yoŋoojoŋ kaaŋ*ia*deeŋ majakaka moma laligoro. Kanageŋ Kolosi tosianoŋ uugia meleeŋgi (1.7; Apo 19.10). Poolnoŋ Room sitiwaa kapuare mirinoŋ raro neŋ*ata* Epafras iinoŋ Kolosi uumeleeŋ tuumbaa buju qaaya meŋ iwaanoŋ karo. (1.7-8) Sundugia tosaaŋ*a* ii awaa koloogito, Kolosi kanoŋ boi takapolakaya kaaŋ*ia*deeŋ laligogi.

Boi yoŋonoŋ ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋom*a* laligogi: “Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ Anutu waeya mewombaa kana qaa kania kania ii saanoŋ otaawu. Oŋonoŋ saanoŋ uugia meŋ kamaaŋ selegia qeŋ siimbobolo mobu.” (2.16, 20-21, 23) Toroqeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoŋgi, “Momalaarigiawo oŋonoŋ mono simiŋ kuma gajoba waegia meŋ laligowu.” (2.18) Jiisas kaaŋ*aga*deeŋ meŋ kamaaŋ muŋ kokaeŋ jegi, “Ii Anutuwaa Meria qaagoto, gajoba waŋ*a* moŋ.” Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqegi, “Nonoo qaanana otaawuti, iyoŋonoŋ mono momo aasaŋgoy*a* qaita moŋ mokoloowuya.”

Kawaajoŋ Poolnoŋ Tere koi ooŋ Kolosi uumeleeŋ tuuŋ kokaeŋ kuma oŋono, “Iwoi kuuya mono Jiisaswaa baatanoŋ ero iinoŋ Anutu hoŋ*a* tooŋ koloon (1.15-17) uumeleeŋ tuuŋ ananaa Waŋ*nanaga* laligoja.” (1.18) Toroqeŋ qaa kokaeŋ qendeema oŋono, “Kraist Jiisas moma laarigi iinoŋ Anutuwaa momo ano momakooto aasaŋgoy*a* saanoŋ qendeema oŋomb*aa*. Anutuwaa momoya ii momo tosia kuuya uuguŋ qaita moŋ kolooja.” (2.2-3, 9-10) Poolnoŋ kaaŋ*aga*deeŋ uumeleeŋ ejemba laaligogiaa jeŋkooto qaa tosaaŋ*a* ooŋ ano Kolosi keno. (3.1–4.1)

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Kraistwaa laaligoya ano gawoŋ*a* 1.9–2.19
Kraistwo laaligo gbilia 2.20–4.6
Terewaa qaa kota waŋ*a* 4.7-18

1 Anutunoŋ Pool nii wasiŋ nono jetaa so Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Uumeleeŋ alanana Timoti iinoŋ niwo rajo.

2 Oo uumeleeŋ alaurunana soraaya Kolosi taonoŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi momalaarigianoŋ mende sologoro zeŋ

nanjuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ. Anutu Maŋnananoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu.

Oŋoojoŋ Anutu mepeseeŋ qama kooliŋkejoŋ.

3-4 Oŋo Kraist Jiisas pondaŋ moma laariŋ ejemba soraaya kuuya uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋomakejuti, iikawaa buju qaaya jegi moniŋ. Kawaajoŋ oŋoojoŋ qama kooliŋkejoŋi, iikanoŋ mono kambaŋ so Anutu, Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa mepeseeŋkejoŋ.

5 Oligaa Buŋawaa qaa oŋanoŋ wala oŋoonoŋ karo jegi jejeromoŋromonanaa kania moma moma asaridaborogi. Moma asariŋ Anutunoŋ oŋoojoŋ iwoi ano Siwe gomanoŋ ozoŋ esuŋnoŋ eji, oŋo ii buŋa qeŋ aowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju. Jejeromoŋromoŋ kanoŋ nemuŋ koma oŋono afaaŋgoŋ Anutu moma laariŋ uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligojuti, mono iikawaajoŋ mepeseeŋ muŋkejoŋ.

6 Oligaa Buŋa qaa iikanoŋ seiŋ gomaŋa gomaŋa sokoma hoŋawo koloon somariiŋkeja. Kawaa so oŋoonoŋ karo oŋo Anutuwaa kaleŋmoriaŋaa kania hoŋa ii moma moma asarigi. Ii waladeeŋ moma asarigiti, weeŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoo batugianoŋ kaaŋiadeeŋ hoŋawo koloon kotuegoŋ oŋomakeja.

7 *Wombo neŋanana Epafras iinoŋ Kolosi oŋoojoŋ Oligaa Buŋa ii kuma oŋono mogi. Epafras iinoŋ nonoo kitinana nama Kraistwaa gawoŋa pondaŋ kaparaŋ koma meŋkeja.

8 Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋono jopagoŋ aoŋkejuti, Epafrasnoŋ oŋoo kaniagia kaeŋ iima ninijoro moniŋ.

9 Kawaajoŋ buju qaa ii moniŋi, nononoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ iikanoŋadeeŋ kanaiŋ oŋoojoŋ Anutu qama kooliŋ laligoŋ koujoŋ. Oŋonoŋ Anutuwaa uusiiŋa moma yagogi momo iikanoŋ uugia saa qewaatiwaajoŋ welema muŋkejoŋ. Iikanoŋ saa qeŋ oŋono Uŋa Toroyanoŋ mono sololooŋ momo oŋomakebaa. Iikaaŋa kanoŋ mono saanoŋ Anutuwaa siiŋa kuuya dindiŋagadeeŋ moma kotoŋ laligowuya.

10 Oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ: Momakooto kanoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ laaligogia Pombaa jaanoŋ sokombaatiwaa so laligowu. Uusiiŋa ejiwaa so nanamemeŋgia kuuya ama meŋ laligowu. Kaeŋ saanoŋ gawoŋ awaa kania kania pondaŋ megi kawaa hoŋa kolooŋkeba. Momakootogia kaeŋ koma gbiligi saanoŋ kotiiŋkebu ano Anutuwaa kania toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu.

---

* **1:7:** Kol 4.12; Flm 23

11 Anutuwaa ku-usuŋa ii akadamuyawo. Iikawaa so
iyaŋaa esuŋmumuya kuuya togoŋ oŋono turuŋ meŋ kotiiŋ
oŋomakebaatiwaajoŋ qama kooliŋkejoŋ. Anutunoŋ kaeŋ
meŋ kotiiŋ oŋono saanoŋ kotiiŋ kambaŋ so kaparaŋ
koma uubonjonoŋ nama lombo moma mokosiŋgoŋ aisooŋ
laligowu.
12 Aisooŋ laligoŋ Maŋgiaa daŋgiseŋ jeŋ laligowutiwaajoŋ
qama kooliŋkejeŋ. Maŋnananoŋ alauruta soraaya ananaa-
joŋ iwoi oyamboyaŋawo areŋgoŋ ano asamararaŋaa uu-
tanoŋ eja. Iinoŋ oŋo kaaŋagadeeŋ meŋ letoma oŋono iwoi
oyamboyaŋawo ii buŋa qeŋ aowutiwaa so kolooju.
13 Paŋgamanoŋ galeŋ koma nononoti, Maŋnananoŋ
iikanoŋa metogoŋ nunuama kaŋ wombo Meriaa bentotoŋ
uutanoŋ nonoma nonoono.
14 *Meria iinoŋ dowenana meŋ siŋgisoŋgonana soŋgbama
mesaowaatiwaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ daŋgiseŋ jeŋ
muŋkejoŋ. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistnoŋ iwoi kuuyaa kania ano waŋa kolooja.

15 Kraistnoŋ Anutu mende ii-iita iwaa uŋauŋaya kolooja.
Monowaa monoyanoŋ laaligo kuuya mende kolooro Kraist-
noŋ mono waladeeŋ Maŋawo eja waŋ koloon laligoro. Kaeŋ
laligoŋ Maŋa Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon
oŋoni koloogi.
16 Merianoŋ Anutu ilaaŋ muro ilawoila kuuya mokoloon
oŋoni. Iwoi tosaaŋa Siwe gomambaa jakeya jakeya
kanoŋ egi mende iŋiimakejoŋi ano iwoi tosaaŋa namonoŋ
egi iŋiimakejoŋi, ii Kraistnoŋ jero letoŋgi. Iwoi ku-
uya ii galeŋ koma oŋombutiwaajoŋ uŋa kawali (ome)
galeŋa galeŋa mokoloon oŋono Siwe namo batugara-
noŋ jiŋkaroŋgianoŋ nama jeŋkootogia amakeju. Yoŋoo
newogianoŋ poŋ qerewena jawiŋgia uuta ano kamakamaata
ii kuuŋ oŋono jakegianoŋ ku-usuŋgiawo nama tosaaŋa
poŋ kaaŋa galeŋ koma oŋomakeju. Merianoŋ iwoi ku-
uya koloowaatiwaa bemunjaleya koloorota Anutunoŋ uŋa
(ome) mokoloon oŋonoti, ii Kraist mepeseegi akadamuyawo
koloonkebaatiwaajoŋ kuuŋ oŋonota raju.
17 Kraistnoŋ waladeeŋ laligorogo ilawoila kuuya ii iwaa
gematanoŋ koloogi. Iinoŋ mono iwoi kuuya mindiriŋ
nemuŋ koma oŋono metulaŋgoŋ iwaanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ
nanju.
18 *Kraistnoŋ bemunjalenana kolooja. Ilawoila kuuya
anana horoŋ nonoma waŋnana koloon laligowaatiwaajoŋ
koomunoŋga waaro. Komugiti, iyoŋoo batugianoŋga iinoŋ

* **1:14:** Ef 1.7 * **1:18:** Ef 1.22-23

wala jota meŋ gbiliŋ waaro. Kaeŋ jotamemenana mutuya kolooro anana kanageso walagaa zioz gbilia kolooŋ nanjoŋ. Kawaajoŋ uuwaa, sele busuwaa, iwoi kuuyaa waŋnana kolooro uumeleeŋ kanageso anana iwaa sele busuya kuuya koloojoŋ.

19 Anutunoŋ Meria aŋaa so korondoŋ kineŋ laligowaatiwaajoŋ modabororo sokono. Kawaajoŋ iyaŋaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwo qokotaaŋ nanjiwaajoŋ keraqeeaŋgo moma laligoja.

20 *Ilawoila kuuya namonoŋ ano sombinoŋ Anutuwo kazi amakejuti, ii Anutunoŋ kuuya tawagia meŋ uŋuano iyaŋawo qokotaaŋ uumotooŋgo ambutiwaajoŋ moma kokaeŋ jeŋ tegoro sokono, “Mono neenaa Meranaga wasiwe kemeŋ maripoonoŋ komuŋ saya maama luae nemuŋ kono koloowaa.”

21 Oŋo kaaŋagadeeŋ wala nanamemeŋgia bologa erotiwaajoŋ ama uugianoŋ Anutuwo uumotooŋgo mende ama kere moma muŋ sigeŋsigeŋ laligogi.

22 Wala kaeŋ laligogito, kambaŋ kokaamba Anutunoŋ aŋawo uumotooŋgo ama nambutiwaajoŋ Meria wasiro baloŋ sele busuwo komuŋ koma konjoratiŋ oŋono. Kaeŋ naŋgi qewomewoloŋgia soŋgbano laligogi uŋuama iyaŋaa jaanoŋ soraaya koposogiaa qaaya qaa oŋoono keubutiwaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju.

23 Jejeromoŋromoŋ amakejuto, laligoŋ waŋsaŋwaŋsaŋ qeŋ kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ mono Kraist pondaŋ moma laariŋ nambu. Anutunoŋ Oligaa Buŋaya iikanoŋ tando kuuroti, oŋo iikawaa qaaya mogi. Uugianoŋ iikanoŋ naŋgoŋ rindaŋgoŋ nama kotiiŋ laligowuti eeŋ, mono oyaŋboyaŋ koloowu. Nono Oligaa Buŋaya ii jeŋ seiŋkejoŋ. Anutunoŋ ejemba mokoloon oŋono Siwe baatanoŋ laligoŋ kenjuti, iyoŋoo batugianoŋ ii liligoŋ jeŋ asariŋ laligojoŋ. Pool niinoŋ kaaŋagadeeŋ Oligaa Buŋawaa gawoŋa ii meŋ laligojeŋ. Kiaŋ.

Poolnoŋ zioz tuumbaa gawoŋ nomaeŋ meŋ laligoro?

24 Kraistwaa sele busuya kuuya ii uumeleeŋ kanageso anono koloojoŋ. Kraistnoŋ ananaajoŋ ama koŋajiliŋ moro kitia eŋ uumeleeŋ kanageso qanananoŋ umakeja. Niinoŋ Kraistwaa sele busuya ilaaŋ oŋomambaajoŋ ama sele busunanoŋ koŋajiliŋ kitia ii meŋ moma laligoŋkejeŋ. Kaeŋ kolooŋ nono oŋoojoŋ ama siimbobolo moma laligoweti, iikawaajoŋ kambaŋ kokaamba aisooŋkejeŋ.

25 Anutunoŋ kuuŋ nono uumeleeŋ kanagesoya kanagesoya weleŋ qeŋ oŋoma gawoŋ meŋ laligojeŋ. Anutunoŋ

* **1:20:** Ef 2.16

kaleŋmoriaŋa ejemba mendeema nonomambaa areŋa anoti, iikawaa so Buŋa qaaya jeŋ seidaboromaŋatiwaajoŋ jero. Oŋonoŋ qeaŋgoŋ kotiiwutiwaa gawoŋ ii nono.

26 Anutunoŋ Buŋa qaa ii monowaa monoyanoŋga mesaŋgoro ejemba qeŋ seiŋ ama komugi gbiliurugia waama kaaŋagadeeŋ komugi kaandeeŋ kaaŋ ama laligoŋ kouma tompiŋ laligogi. Kaeŋ laligogi qaa ii kambaŋa kambaŋa aasaŋgoyanoŋ eroto, kambaŋ kokaamba kanagesoya kanagesoya soraaya anana ninisaama jero mojoŋ.

27 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋaa areŋa kokaeŋ jeŋ anota eja, “Niinoŋ qaana aasaŋgoya ii neenaa kanagesouruna oŋo iŋisaama iŋijowe mobutiwaajoŋ mojeŋ. Yoŋonoŋ ii moma yagoŋ kema jeŋ seigi Buŋana aasaŋgoyaa akadamuyanoŋ mono waba kantria kantria yoŋoo batugianoŋ somariiŋ qaqabuŋayawo koloowaa.” Qaa kota aasaŋgoya ii kokaeŋ: Kraistnoŋ oŋoo uugianoŋ laligoji eeŋ, mono asamararanoŋ keubombaa jejeromoŋromoŋ ama oŋomakebaa.

28 Anana Anutuwaa areŋ iikawaa so Kraistwaa kania ejemba kuuya oŋoojoŋ jeŋ asariŋ laligojoŋ. Yoŋonoŋ kuuya Kraistwo qokotaaŋ nama kotiiŋ akadamugiawo koloowutiwaajoŋ kuma oŋomakejoŋ. Kaeŋ uŋuaniŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ keubutiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ momakootonana kuuya meŋ kululuuŋ qambaŋmambaŋ qaaya qaaya oŋomakejoŋ.

29 Niinoŋ iikawaajoŋ aoŋ oroŋkejeŋ. Kraistnoŋ ku-usuŋaa qaganoŋ sololooŋ inaaŋ nomakeji, niinoŋ mono iikawaa so manja qeŋ laligoŋkejeŋ. Kiaŋ.

2

Poolnoŋ Kolosi yoŋoojoŋ majakaka moro.

1 Niinoŋ Kolosi oŋoojoŋ ama manja qeŋ laligojeŋ. Kaaŋagadeeŋ Laodisia sitinoŋ laligojuti ano uumeleeŋ alauruna tosianoŋ noo jaasewana mende iigiti, mono kuuya yoŋoojoŋ qama kooliŋ mamaga aoŋ oroŋkejeŋ. Niinoŋ oŋo iikawaa kania mobutiwaajoŋ mojeŋ.

2 Kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Anutu, gii mono uugia naŋgoŋ oŋona ororoŋ somoŋgoŋ jopagoŋ aoŋ motooŋ uuwaa akadamugia kuuya mokoloowu. Ii mokoloon saanoŋ kotiiŋ iwoi kuuya moma kotodaborowuya. Kaeŋ ama saanoŋ Anutuwaa Buŋa aasaŋgoya, Kraistwaa kania ii kuuya moma asaridaborowuya.

3 Anutunoŋ momoya ano momakootoya ii kuuya Kraistwaanoŋ ama mesaŋgorota eja. Anutuwaanoŋ momakootoyaa kowia ii maa suaŋ kaaŋa kowi aasaŋgoyanoŋ ero Kraistnoŋ iikawaa kiiya meria kolooja. Kraistwaa

jeta teŋ koma iikaaŋanoŋ saanoŋ momakootoya ii mokoloowoŋa.
4 Moŋnoŋ mondokondoroŋ ama qaa kele jeŋ uugia kuuŋ
tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ Kraistwaa qaa ii jejeŋ.
5 Selenoŋ oŋowo motooŋ mende laligojento, uŋa kokoosonanoŋ mono oŋowo nanja. Oŋo kotiiŋ Kraist moma laariŋ
qaaya teŋ koma batugianoŋ areŋgiaa so bonjoŋ laligojuti,
oŋoojoŋ kaeŋ moma romoŋgoŋ aisooŋkejeŋ. Kiaŋ.

Balombaa momoyanoŋ somoŋgoŋ oŋombabotiwaa galeŋ meme qaa

6 Kawaajoŋ oŋo Kraist Jiisas meŋ aŋaligi Poŋgia koloon
nanji, mono iwo qokotaaŋkejutiwaa so nanamemeŋgia ama
meŋ laligowu.
7 Qaa kuma oŋoŋgiti, iikawaa so mono kosogia Kraistwaanoŋ mondoŋgoŋ iwo qokotaaŋ nama uugia naŋgoŋ aoŋ
momalaariwaa esuŋmumuya toroqeŋ mokoloon laligowu.
Daŋgiseŋgia mono apu sasagoŋ kamaaŋkejiwaa so jeŋ mepeseeŋ laligowu.
8 Ambosakoŋ yoŋonoŋ balombaa momakooto kuma
oŋoŋgi kana walaga mokoloon tosianoŋ ii otaaŋkeju.
Kaaŋagadeeŋ beŋ kawali galeŋ sombiŋ namo batugaranoŋ
laligoŋ yoroo ilawoilagara kuuya galeŋ koma oŋomakejuti,
tosianoŋ Kraist uuguŋ iyoŋoonoŋ qokotaaŋ qaa kuma
oŋomakeju. Kaeŋ amakejuti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ oŋoma
tiliqili omaya kawaa kasianoŋ somoŋgoŋ oŋono kamaaŋ boi
iyoŋoo buŋa koloowubo.
9 Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii korebore Kraistwaanoŋ ero baloŋ sele busu meŋ asugiro.
Kawaajoŋ boi takapolakaya kaaŋa yoŋoojoŋ mono galeŋ
meŋ aoŋ laligowu.
10 Kraistnoŋ uŋa kawali galeŋ ano poŋ qereweŋa ano
jawiŋ kuuya yoŋoo waŋgia kolooja. Kraistwo qokotaagi
iinoŋ Anutuwaa momoya ano akadamu iwoiya kuuya ii
saanoŋ sogianoŋ oŋono laligojuya.
11 Kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaagi iinoŋ aiweseya hoŋa
ii oŋoonoŋ kaaŋagadeeŋ kotoŋ oŋono laligoju. Aiwese
ii boronoŋ selenananoŋ kotoŋkejutiwaa so qaagoto,
Kraistnoŋ sele kotokoto qaita moŋ ama oŋonoti, ii kokaeŋ:
Iinoŋ selewaa nanamemeŋ wala-ganoŋ galeŋ koma
oŋombabotiwaajoŋ mono siiŋgia kombombaŋa bologa ii
somoŋgoro laligoju.
12 *Kraistwaa qamoya roŋnoŋ aŋgiti, oŋoo uu walaganoŋ
mono iikaaŋa tanitani komuŋ oomulu iikanoŋ koomu
roŋnoŋ kemero. Kaeŋ kemeroto, Anutunoŋ Kraist meŋ

* **2:12:** Room 6.4

gbiliro koomunoŋga waaroti, iwaa ku-usuŋanoŋ mono oŋo kaaŋia-deeŋ inaaŋ oomulu iikanoŋ nemuŋ koma oŋono gbiligi. Oŋo Anutuwaa ku-usuŋa ii meŋ aŋaliŋ moma laariŋ mugitiwaajoŋ ama Kraistwaa kooroŋanoŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoju.

13 *Wala moŋnoŋ oŋoo siiŋgia kombombaŋa bologa ii mende somoŋgoro uugia walaganoŋ galeŋ koma oŋono laligogi. Siŋgisoŋgo aŋgitiwaajoŋ ama uu koomuya laligogito, Kraistwo qokotaagi Anutunoŋ iwaa kooroŋanoŋ meŋ gbiliŋ oŋono. Siŋgisoŋgonana mono kuuya soŋgbandabororo kotiiŋ laligojoŋ.

14 *Kileŋananа ano iikawaa iroŋaa jeŋkootoya ii Siwe gomanoŋ lopo terenoŋ oogita ero. Kraistnoŋ loponana ii korebore kotoŋ qewagoro. Lopo iikanoŋ Anutuwo nama gemanananoŋ qeŋ tuarenjeŋ ama nonoma eroti, iinoŋ ii kotogoŋ maripoonoŋ kosigoro tegoro.

15 Maripoonoŋ komuŋ beŋ kawali galeŋ ano uŋa poŋ qerewena namo sombiŋ batugaranoŋ ilawoila kuuya galeŋ komakejuti, Kraistnoŋ iyoŋoo ku-usuŋgia ii lua jaŋgbeŋ jeta kaaŋa qewagoŋ riligoŋ rijoŋgodabororo. Kaeŋ ama kaziuruta kasanoŋ gbadooŋ oŋoma gamu qeŋ oŋono. Kaeŋ ama uŋuama otokoriaŋ maama renduŋ hororo qenjaaroyanoŋ kagi haamo ama oŋonotiwaa kania ii asuganoŋ asugiro iigi.

16 *Kraistnoŋ haamo ama oŋonoti, iikawaajoŋ oŋo mono Kraistwo nama qaqabuŋabuŋagiawo satiiŋ laligowu. Kaeŋ laligogi oŋoo batugianoŋ moŋnoŋ naa nene apuga ooŋ neŋkejuti, iikawaa soŋgoya eeŋ ama jeŋ kotoŋ oŋombabo. Gbani so kendoŋ kowoga moŋ ano koiŋ so koiŋ dologa koujiwaa korisoroya ii amakeju me qaago, iikawaajoŋ eeŋ jeŋ boliŋ oŋombubo. Sabat kendoŋ ii Sondameraanoŋ me weeŋ moŋnoŋ ramakejuti, iikawaajoŋ eeŋ wambusooŋgianoŋ qeŋ jeŋ oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

17 Soŋgo kaaŋa kawaajoŋ mono geja mende ambu. Iwoi ii sareyagadeeŋ kolooju. Eja oŋanoŋ dodowiro uŋauŋayanoŋ wala kaŋkeji, iikawaa so hoŋa ii Kraist. Nene soŋgo ano kendoŋ rarawaa qaaya ii Kraistwaa sareya koloon kamaaŋqeqeta kolooja. Kraistnoŋ mono asugiroto, oŋo kileŋ kema kana sareya walaganoŋ eeŋ qokotaaŋ laligowubo.

18 Tosia oŋonoŋ siiŋgianoŋ kokaeŋ amakeju: Oŋoaŋgiaa uugia meŋ kamaaŋ ama Siwe gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋomakeju. Kaaŋagadeeŋ jaagia meleeno uŋauŋagia iima iikawaajoŋ sewaŋkiki amakeju. Kaeŋ oŋoaŋgiaa namowaa momoyanoŋ kuuŋ oŋono selegia eeŋ

* **2:13:** Ef 2.1-5 * **2:14:** Ef 2.15 * **2:16:** Room 14.1-6

totooŋ meŋ uma selememe amakeju. Yoŋoonoŋga moŋnoŋ tiligoŋ oŋoma Kraistwaanoŋga utuŋ oŋombabo. Kaeŋ ano oŋo momalaariwaa kuunoŋ haamo mende ama tawagia mende mewubo. Kawaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

19 *Yoŋonoŋ Kraist waŋnana kolooji, iwo nanaŋgia ii mesaoŋ laŋ laligoju. Kraistnoŋ waŋnana koloon iyaŋaa sele busuya kuuya anana galeŋ koma nonono saanoŋ qokotaaŋ aoŋ laligojoŋ. Sii toroqeqeya ano tokotokoya iikanoŋ mono sele busuyaa dondomoŋuruta mindiriŋ somoŋgoŋ nonoŋgi metulaŋgoŋ motooŋgo koloojoŋ. Kaeŋ koloon Anutunoŋ nemuŋ koma nonomakejiwaa so somariiŋ kotiiŋkejoŋ.

Kraistwo naŋgi namowaa momoyanoŋ galeŋ koma oŋombabo.

20 Oŋo Kraistwaanoŋ qokotaagi uu walagagianoŋ komuro beŋ kawali galeŋ yoŋoo kasa gbadonoŋga loloogi. Yoŋonoŋ namo sombiŋ batugaranoŋ laligoŋ iwoigara kuuya galeŋ koma oŋomakejuto, oŋo mende galeŋ koma oŋomakeju. Kawaajoŋ boi takapolakaya kaaŋanoŋ jeŋkooto laŋ ama oŋomakejuti, ii mono naambaajoŋ eeŋ otaaŋkeju? Siwewaa buŋa koloojuto, kileŋ namowaa qaaya otaagi sisau kolooŋkeja.

21 Soŋgogia kokaeŋ amakeju, “Ii mende gajugoŋ mewa. Moŋ ii mende kisiriiwa. Iwoi ii mende oosiriwa.”

22 Baloŋ ejembanoŋ iyaŋgiaa waŋgianoŋ kaeŋ jeŋ kotoŋ tosaaŋa kuma oŋomakejuto, Anutunoŋ kaaŋa qaago. Anutunoŋ iwoi kuuya ii ama mewoŋatiwaajoŋ ama jero meŋ neniŋ qaombutiwaajoŋ ano eju. Ii balombaa iwoi tatawaga.

23 Ii kileŋ tosianoŋ beŋ kawali galeŋ ano gajoba waegia meŋ beŋ kaaŋa mepeseeŋ oŋombutiwaajoŋ kaparaŋ komakeju. Ii kaparaŋ koma “Ananaa uunana meŋ kamaaŋ anjoŋ,” jeŋ iikanoŋ mondoŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ soŋgoya soŋgoya ama selegia qeŋ sembeŋ aoŋ aoŋkeju. Kaeŋ ama jeŋkootogia amakejuti, ii momakooto qaganoŋ aambaa tani kolooro mamaganoŋ siligia ii iima mogi umakeja. Umakejato, ii kileŋ kaeŋ selewaa siiŋgia kombombaŋa bologa aŋgoŋ kombombaajoŋ amamaaŋ ii laŋ otaaŋkeju. Kawaajoŋ jeŋkooto qaagia iikanoŋ mono iwoi omaya totooŋ kolooja. Kiaŋ.

3

Kraistnoŋ laaligo gbilianoŋ laligowombaa esuŋa nonomakeja.

* **2:19:** Ef 4.16

1 *Kraistnoŋ eukanoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ jiŋkaroŋ jakeya meŋ qaqabuŋayawo raja. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ muroti, iikawaa tani kaaŋagadeeŋ oŋo meŋ gbiliŋ oŋono koomuyanoŋga waama laligoju. Kawaajoŋ oŋo Siwe gomanoŋ eu ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ laligowu.

2 Balombaa ilawoilaya kanoŋ qaagoto, eukanoŋ ilawoila eji, uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ kotiiŋ laligowu.

3 Oŋoo uugia walaganoŋ komuro Anutuwaanoŋ duŋgoŋ laligoju. Kaeŋ Anutuwaa aoŋanoŋ kema laaligo kotigaa kania mokoloogi. Kraistnoŋ Siwe laaligo aasaŋgoyanoŋ laligoji, oŋoo uulaaligogianoŋ mono iikawaa so aasaŋgoyanoŋ eja. Kawaajoŋ uugia mono Kraistwo somoŋgoŋ laligowuya.

4 Kraist laaligo kotigaa Tonananoŋ mombo karo asamararaŋanoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ oŋo mono kaaŋagadeeŋ asugigi uŋuano iwo Anutuwaa asamararaŋanoŋ keubu.

Uu walaga ano uu gbilia ii aworaŋgoŋ aojao.

5 Balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa kania kania ii uugianoŋ eŋ yayasesеŋ meŋ oŋomakejuti, iyoŋoo waŋgia mono kuuya rinjaŋgodaborowu. Bao kasu kaaŋa serowiliŋ ano qewoloŋ aŋgonjorayawo ii mono gema qewu. Uuselewaa siiŋ kombombaŋa bologa ii mono mesaoŋ uugere bologa qowogogi bogowa. Iwoi meŋgo mewombaajoŋ mambaŋ koloon koposoŋgoŋkejuti, iikanoŋ tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋonjutiwaa tania kolooja.

6 Ii aŋgitiwaajoŋ ama Anutuwaa iriŋanoŋ soono uukazia qagianoŋ ano umakeja.

7 Siiŋgia kombombaŋa bologa kaaŋanoŋ mono wala oŋoaŋgiaa laaligogia kaaŋagadeeŋ galeŋ kono kana bologa ii riiŋ otaaŋ laligoŋkegi.

8 Kaeŋ laligogito, kambaŋ kokaamba oŋo kaaŋagadeeŋ iwoi iikaaŋa kuuya ii mono giligi kemba: Uuduuduu moma uugeregianoŋ juma oŋooro uugianoŋ aoŋ uubooli mojuto, ii unjuma giligi kemba. Kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ano qaa aŋgonjorayawo jeŋ uugia menjereŋgojuti ii mono kuuya gema qeŋ mesaowu.

9 *Oŋo uu walaga ano iikawaa nanamemeŋa aŋgonjora-yawo ii yakariŋ qeŋ komuŋ laligojuti eeŋ, qaa qoloŋmoloŋgoya mono mende amiŋ mobu.

10 *Oŋo uu walaga kotogoŋ mombo letoma uu dologa mouma laligoju. Mokomokoloo Tonananoŋ iyaŋaa kania

* **3:1:** Ond 110.1 * **3:9:** Ef 4.22 * **3:10:** Jen 1.26; Ef 4.24

moma asariwombaa sareya anoti iinoŋ mono iikawaa so uu dologa ii letoma muro toroqeŋ koloŋaniŋkeja.

11 Kawaajoŋ anana Juuda me kantri tosiaa ejemba laligojoŋi, ii mono so motooŋgo koloojoŋ. Anutuwaa aiweseya selenananoŋ kotogi me qaago, ii kileŋ Anutuwaa jaanoŋ so motooŋgo koloojoŋ. Taoŋ ejemba momogiawo me qandaya (bus kanaka) laligoŋ iyaŋgiaa qaagianoŋ irikawaraka jeŋ poumapou laligojuti ii kileŋ Kraistnoŋ uunananoŋ nano motooŋgo koloojoŋ. Ananaa gawonana meŋkejoŋi me tourunana ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, iikanoŋ iwoi qerewena koloojato, hoŋaboŋa ii Kraist. Iinoŋ mutulaŋgoŋ kuuya nunuuguŋ uma Kiŋ Poŋnana uuta motooŋgo kolooja.

12 *Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋono uu dologa otaaŋ Anutuwaa wombo alauruta soraaya kolooju. Kawaajoŋ oŋo mono batugianoŋ kianŋkomu ama ala meŋ aoŋ laligowu. Uugia meŋ kamaaŋ tosaaŋa gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma lombo moma mokosiŋgoŋ laligowu. Sili iikanoŋ mono malekugia kolooro koŋgi kemero ii pondaŋ meŋ laligowu.

13 *Mono loloŋgoŋ bologaa kitia mende meleembuto, mono qaqa-aŋgoŋ aoŋ laligowu. Kalaŋ koma aogi batugianoŋ qaa koposo kolooro moŋnoŋ alia jeŋ mumambaajoŋ moji, ii mono mesaoŋ aowu. Poŋnoŋ siŋgisoŋgogia soŋgbama mesaoroti, oŋo mono batugianoŋ kaaŋiadeeŋ ama aoŋkebu.

14 Kaeŋ ama uujopawaa malekugia ii koŋgi kemero iikawaa qaganoŋ mono uukaleŋ ama jopagoŋ aogi qabo koloowaa. Uujopa kanoŋ akadamu kuuyaajoŋ jejeŋi, ii qooŋgoŋ mindiriŋ waŋgiaga nanja.

15 Kraistnoŋ oŋo luaenoŋ sele busu motooŋgo kolooŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kawaajoŋ iwaa luaenoŋ mono uugianoŋ eŋ awaawaa qawa loqagia kolooro uubonjonoŋ jeŋ mepeqepesee ama laligowu.

16 *Kraistwaanoŋ Buŋa qaa iikanoŋ mono uugianoŋ eŋ batugianoŋ mamaga asugiŋ seiwaa. Mono momakooto qaa kuuya jeŋ kuma aoŋ qambaŋmambaŋ qeŋ aoŋkebu. Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so mono Buŋa Rii Ondino (Buk Song), mepemepesee rii (ooŋsaa) ano uuwaa rii tosia ii uu wombogianoŋ Anutu mepeseeŋ qamakebu.

17 Nanamemeŋ ii me ii jenoŋ me silinoŋ ama mewuti ii kuuya mono Poŋ Jiisaswaa qanoŋ amakebu. Kaeŋ aŋgi

* **3:12:** Ef 4.2 * **3:13:** Ef 4.32 * **3:16:** Ef 5.19-20

Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono Maŋ Anutu oewae jeŋ muŋ laligowu. Kiaŋ.

Loemba, nemuŋmaŋ ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 *Emba oŋo mono lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Pombaa buŋa koloojutiwaajoŋ mono kaeŋ aŋgi sokombaa.
19 *Eja oŋo mono embaurugia uukalenoŋ jopagoŋ oŋoma goroŋooso wosokonduŋ qaganoŋ mende ama oŋoma laligowu.
20 *Merabora oŋo Pombo qokotaaŋ nama nemuŋmaŋwoigia yoroo jegara otaagi Poŋnoŋ iŋiiro sokombaa. Kawaajoŋ oŋo mono qaagia jewutiwaa so kuuya teŋ koma oŋoma laligowu.
21 *Maŋurunana oŋoo meraborаurugianoŋ awasaŋkakagia mesaowubotiwaajoŋ mono mende uŋuŋ ureeŋ horoŋ kitoŋ oŋoma laligowu.
22 *Weleŋqeqe oŋo mono namonoŋ galeŋurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ komakebu. Kondokondoowaa waŋ aŋgi ejembanoŋ iŋisosoroowutiwaajoŋ qaagoto, gbiŋgbaoŋ mesaoŋ Pombaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma uugia gawonoŋ ama meŋ laligowu.
23 Iwoi ama meŋkebuti uugia mono iikanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ romoŋgowu: Baloŋ ejembagadeeŋ qaagoto, Poŋ iyaŋa mono weleŋ qeŋ muŋ laligoju.
24 Poŋ Kraist weleŋ qeŋ muŋ laligogi iinoŋ tawagia Siwe gomanoŋ ano eji, ii oŋono buŋagia koloowaa. Mono kaeŋ romoŋgoŋ laligowu.
25 *Moŋnoŋ gawoŋa meŋ soowaati Anutunoŋ kaaŋiadeeŋ meŋ soosooyaa iroŋa meleema mubaa. Anutunoŋ tosaaŋa mende iŋisosorooŋ tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakejato, kuuya anana so motooŋgonoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegowaa.

4

1 *Galeŋurunana oŋoonoŋ Poŋ somata ii Siwe gomanoŋ laligoji, ii moma kotojutiwaajoŋ mono weleŋqeqeurugia yoŋowo wasombura maayanoŋ aoŋ so motooŋgo ama oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ qaa tosia

---

* **3:18:** Ef 5.22; 1 Piito 3.1 * **3:19:** Ef 5.25; 1 Piito 3.7 * **3:20:** Ef 6.1 * **3:21:** Ef 6.4 * **3:22:** Ef 6.5-8 * **3:25:** Dut 10.17; Ef 6.9 * **4:1:** Ef 6.9

2 Qamakooli gawoŋ mono kaparaŋ koma meŋ laligowu.
Iikanoŋ mono uugbiligbili laligoŋ jeŋ mepeqepesee ama
laligowu.
3 Mepeqepesee ambuti iikanoŋ mono nonoojoŋ
kaaŋ*aga*deeŋ kokaeŋ qama kooliŋ laligowu, “Anutu, gii
mono Pool neŋ*auruta* kana meŋ oŋo*na* saanoŋ Kraistwaa
Buŋ*a* qaa aasaŋgo*ya* ii jeŋ asarigi seiwaa.” Niinoŋ Buŋ*a*
gawoŋ mewetiwaajoŋ gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ
rajeŋ.
4 Niinoŋ Buŋ*a* qaa Anutuwaa siiŋ*aa* so jewe asariwutiwaa-
joŋ mono qamakooligianoŋ naŋgoŋ noma laligowu.
5 *Ejemba uumeleeŋ mende ama seleeŋgeŋ laligojuti ii
mono momakooto qaganoŋ ama oŋo*ma* laligowu. Uuwaa
gawoŋ mewombaa kana moŋ koloowaati kambaŋ ii mono
mende mesoqesooŋ tiwilaawuto, ejemba kooroŋgi*a*noŋ
kema bonjoŋ qambaŋ*mamba*ŋ koma oŋombu.
6 Qaa amiŋ mobuti, ii mono kambaŋ so siiyawo mindiriŋ
iŋijogi naaŋ*a*wo koloonkeb*a*. Qaa iŋijogi ejemba motomo-
tooŋ siiŋgi*a* kolooro kuuya yoŋoonoŋ qaa nomaeŋ meleema
oŋombuti ii mono moma yagoŋ iikawaa so jeŋkebu. Kiaŋ.

Poolnoŋ Tikikus Onesimus wasiŋ orono kawao.

7 **Wombo alana Tikikus iinoŋ Pombo qokotaaŋ nama
niwo gawoŋ*a* tororo meŋ neŋ*ana* kolooja. Iinoŋ oŋoonoŋ
kaŋ nomaeŋ ama laligoŋkejeŋi, iikawaa sunduya kuuya
iŋijoro mobu.
8 Nomaeŋ ama meŋ rama laligojoŋi, oŋo sundu ii mobu-
tiwaajoŋ wasiŋ mube oŋoonoŋ kawaa. Iinoŋ kaŋ saanoŋ
uluŋkoleŋ ama oŋomb*aa*.
9 *Kaaŋ*aga*deeŋ wombo alanana Onesimus Kolosi
oŋoonoŋ*ga* kaŋ Pombaa qaaya pondaŋ otaaŋ meŋ yagoŋkeji,
niinoŋ ii wasiwe eleema kawaa. Eja woi yoronoŋ kaŋ
kokanoŋ iwoi kuuya nomaeŋ kolooro laligojoŋi, iikawaa
sunduya saanoŋ jedaborori mobuya. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

10 *Aristarkus niwo kapuare mirinoŋ raji ano Barn-
abaswaa niwita Maak yoronoŋ yeizozogara jeŋ ani oŋoonoŋ
kaja. Maakwaajoŋ qaana kokaeŋ jeŋ kotowe mogi: Oŋoonoŋ
kaŋ koubaati eeŋ, ii mono saanoŋ koma horoŋ ala meŋ
mubu.
11 Joosua qata moŋ Jastus qajuti iinoŋ kaaŋ*aga*deeŋ yeizo-
zoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Neŋ*aurunan*oŋ niwo Anutuwaa

---

* **4:5:** Ef 5.16 * **4:7:** Apo 20.4; 2 Tim 4.12 * **4:7:** Ef 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-12 * **4:10:** Apo 19.29; 27.2; Flm 2-4; Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39

bentotoŋaa gawoŋ meŋ laligojuti iyoŋoo batugianoŋ eja karooŋ yoŋonoŋga Juuda ejaga laligoju. Yoŋonoŋ uluŋkoleŋ ama noma laligogi.

12 *Aŋgiaanoŋa eja Epafras Kraist Jiisas weleŋ qeŋ muŋkeji, iinoŋ yeizozoya jeŋ ano oŋoonoŋ kaja. Iinoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ ama qama kooliŋkeja. Qaa kuuya Anutuwaa jetaa so koloon eji, oŋo iikanoŋ rindaŋgoŋ nama kotiiŋ akadamugiawo koloon laligowutiwaajoŋ aoŋ oroŋkeja.

13 Niinoŋ iwaa kania moma kokaeŋ naŋgoŋ jejeŋ: Iinoŋ oŋo ilaaŋ oŋomambaajoŋ gawoŋ mamaga meŋkeja. Kaaŋagadeeŋ Laodisia ano Hierapolis taoŋ woi kanoŋ moma laariŋ laligojuti iyoŋoojoŋ ama gawoŋ naa afaaŋaga meŋ aoŋ oroŋkeja.

14 *Wombo doktanana Luuk ano Deemas yoronoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia jeŋ ani oŋoonoŋ kaja.

15 Niinoŋ yeizozogia jeŋ oojeŋi, ii mono uumeleeŋ alaurunana Laodisia taonoŋ laligojuti, ii iŋijogi mobu. Kaaŋagadeeŋ Nimfa ano iwaa mirinoŋ kanageso ajoroonkejuti mono ii iŋijogi mobu.

16 Tere koi weeŋgoŋ oŋoŋgi mogi tegoro iikawaa gematanoŋ ii mono aŋgi Laodisia uumeleeŋ kanageso yoŋoonoŋ keno weeŋgowu. Laodisia yoŋoojoŋ tere moŋ oowe kenoti ii aŋgi oŋoonoŋ karo oŋo ii kaaŋagadeeŋ weeŋgowu.

17 *Arkipus eja ii mono kokaeŋ ijogi moba, “Poŋnoŋ Buŋa gawoŋ mewaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ goma koipuga raro laligojaŋi, giinoŋ mono gawoŋ ii romoŋgoŋ kuuya medaborowa.”

18 Pool niinoŋ yeizozogia jeŋ neenaa boronanoŋ qana kokaeŋ oojeŋ: Pool. Oŋo mono kasa gbadonawo nii romoŋgoŋ noma laligowu. Kaleŋmorianoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **4:12:** Kol 1.7; Flm 23 * **4:14:** 2 Tim 4.10, 11; Flm 24 * **4:17:** Flm 2

Tesalonaika Tere 1
Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Room mindimindiri kantriwaa prowins qata Masedonia kawaa siti waŋ*a* ii Tesalonaika. Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoŋ Filipai siti mesaoŋ Tesalonaika kaŋ gawoŋ mero tosianoŋ uugia meleeŋgi kuma oŋono uumeleeŋ tuuŋ kolooro. Ii kolooroto, tuarenjeŋ iikanondeeŋ kolooro. Poolnoŋ Kraistwaa Buŋ*a* qaa jeŋ asariŋ uugia kuuro iikanoŋ Griik ejemba Juuda yoŋowo toroqeŋ laligogiti, iyoŋoonoŋg*a* mamaganoŋ uugia meleeŋgi tuuŋ iikanoŋ somariiro. Kawaajoŋ Juuda ejemba uugia mende meleema uugianoŋ boliro Pool gema qeŋ mugi. Gema qeŋ mugitiwaajoŋ bimooro kana moŋg*ama* oŋomesaoŋ Berea taonoŋ keno. Kanageŋ Korint sitinoŋ laligoro neŋat*a* Timotinoŋ ala ilailaaya kolooŋ Tesalonaika sitiga kaŋ nomaeŋ moma laarigiti, iikawaa sunduya ijoro moro.

Poolnoŋ Tereya mutuya Tesalonaika anoti, ii Kraistwaa alauruta yoŋoo uugia naŋgoŋ momalaarigia meŋ kotiiwaatiwaajoŋ ooro. Poŋ moma laariŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa bujuya momago yoŋoojoŋ Anutu mepeseeja. Aŋo laaligo yoŋowo nomaeŋ ama laligoroti, ii duduuwubotiwaajoŋ ii papianoŋ ooja. Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ qaa tosaaŋ*a* kolooro jegiti, Poolnoŋ ii meleema jeŋ asariŋ ooja. Qaa tosia ii kokaeŋ: Kraistnoŋ eleema karo Siwe laaligonoŋ keuboŋati, iikanoŋ tosianoŋ uugia meleema koomunoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ mono nomaeŋ koloowaa? Kraistnoŋ naa kambanoŋ eleema kawaa? Qaa ii meleema kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo Kraist mombo kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligoŋ iikanoŋ mono gawoŋ awaa awaa ii jegeŋ*a* nama pondaŋ meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Daŋgiseŋ jeŋ aisooŋ mepeseeja 1.2–3.13
Nanamemeŋ dindiŋ*a* ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonj*a* 4.1-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonj*a* 4.13–5.11
Qambaŋm*amba*ŋ qaa tetegoya tosaaŋ*a* 5.12-22
Terewaa qaa kota waŋ*a* 5.22-28

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojoŋ.

* **1:1:** Apo 17.1

Oŋo Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ naŋgi mono kaleŋmoriaŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Momalaari qeŋ gbilijutiwaajoŋ aisoojoŋ.

2 Nononoŋ suulaŋ romoŋgoŋ oŋoma kuuya oŋoojoŋ "Anutu keraqeeaŋgo daŋgiseŋ!" jeŋ mepeseeŋkejoŋ ano qamakooli gawoŋ meŋ iikanoŋ kambaŋ so qagia qamakejoŋ.

3 Oŋo Jiisas Kraist jopagoŋ moma laarigi uujopayanoŋ nemuŋ koma oŋono gawoŋa kotiiŋ meŋkeju ano Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama kaparaŋ koma mambomakeju. Nononoŋ ii kuuya Anutu Maŋnanaa jaasewaŋanoŋ saanoŋ romoŋgoŋkejoŋ.

4 Uumeleeŋ alaurunana, Anutunoŋ jopagoŋ oŋoma oŋo iyaŋaajoŋ kokaeŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, ii mojoŋ.

5 Nononoŋ Jiisaswaa Oligaa Buŋaya meŋ oŋoonoŋ kaŋ batugianoŋ nomaeŋ ama laligoniŋi, oŋo ii moju. Nononoŋ Buŋa ii qaa tooŋgadeeŋ mende jeniŋ mogito, Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonono awasaŋkaka nama esuŋmumuyawo uugia kuuŋ laligoniŋ.

6 *Kaeŋ laligoniŋ oŋo koŋajiliŋ somataa uutanoŋ laligoŋ Buŋa qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii aŋgoŋ koŋgi Uŋa Toroyanoŋ korisoro oŋono Poŋ ano nonoo silinana otaaŋ laligoju. Ii nomaeŋ kolooroti, nononoŋ ii saanoŋ mojoŋ.

7 Kaeŋ gemanananoŋ kaŋ laligoŋ Masedonia Akaia prowins woi kanoŋ Jiisas moma laarijuti, korebore yoŋoojoŋ sili awaa qendeema oŋomakeju.

8 Ii kokaeŋ: Oŋo Pombaanoŋ qaa moma aŋaliŋ aŋgoŋ koma jeŋ laligogi tosianoŋ ii aŋgotomaŋ kaaŋa toroqeŋ jeŋ seigi keno. Kema laligoŋ Masedonia ano Akaia prowins woi ii sokondabororo. Ii sokondabororoto, iikayadeeŋ qaago. Oŋo Anutu moma laariŋ gawoŋa megiti, iikawaa oŋanoŋ mono gomaŋ so kema kaŋ seiro mamaganoŋ uugia meleeŋgi. Ii kilikalu qaago. Kawaajoŋ nono iikawaa qaa moŋ mende toroqeŋ jewoŋa.

9 Nono oŋoonoŋ kaniŋ nomaeŋ kolooroti, iikawaa sunduya ii gomaŋ tosaaŋa yoŋonoŋ jeŋ seigi aŋgotomaŋ kaaŋa momakejoŋ. Oŋo tando lopioŋ ano beŋ qoloŋgoya ii gema uŋuŋ Anutu hoŋaboŋa ano laaligo Toyaanoŋ eleema gawoŋa meŋ laligoju.

10 Anutunoŋ Meria meŋ gbiliro koomunoŋga waaroti, oŋo iinoŋ Siwe gomanoŋga kamaaŋ asugiwaatiwaajoŋ mambomakeju. Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ kanageŋ asuganoŋ asugiro Jiisasnoŋ mono kamaaŋ jiŋjauŋ kanjaŋawo iikanoŋa metogoŋ nonombaa. Kiaŋ.

---

* **1:6:** Apo 17.5-9

2

Poolnoŋ Tesalonaika sitinoŋ gawoŋ nomaeŋ mero?

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meniŋi, iikanoŋ mende jaŋgoŋ qaonoto, hoŋa saanoŋ kolooro. Oŋoaŋgio ii kaaŋagadeeŋ saanoŋ moju.

2 *Mende jaŋgoŋ qaonoto, wala Filipai sitinoŋ gawoŋ meniŋ horoŋ ureeŋ ama nonoŋgi siimbobolo moniŋi, ii moju. Siimbobolo ii momago oŋoonoŋ kaniŋ tosianoŋ tuarenjeŋ kotakota ama nonoŋgito, ii kileŋ Anutunoŋ awasaŋkaka nonono nama iwaanoŋ Oligaa Buŋa ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ.

3 Nonoo kanianana ii kokaeŋ: Uukuukuu qaanana ii aŋgomokoloŋ qaganoŋ mende jeŋkejoŋ. Anano jinjauŋ aniŋ uunananoŋ menjereŋgonaga, ii kaaŋa mende jeŋkejoŋ.

4 Kaaŋa qaagoto, Anutunoŋ Oligaa Buŋa jeŋ seiwoŋatiwaajoŋ niniima uunana gosiro sokono moma laariŋ nonoma Buŋaya nononoti, iikawaa so mono qaaya meŋ jeŋ asariŋkejoŋ. Anutunoŋ uunana aŋgotete meŋ gosiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ iwoi kuuya ii Anutuwaa jaanoŋ sokomboŋatiwaajoŋ amakejoŋ. Ii ejemba siiŋgia otaawoŋatiwaajoŋ qaago.

5 Nononoŋ kambaŋ moŋgeŋ ejemba kelebele qaanoŋ kele qeŋ oŋombombaajoŋ mende kema kaniŋi, ii moju. Nono dogonana esuuŋ moneŋ iwoi nonombutiwaajoŋ mondoŋ qaa siliaa siliaa mende jeniŋ. Anutunoŋ kanianana ii saanoŋ jeŋ naŋgowaa.

6 Oŋo me ejemba tosianoŋ qabuŋa nonombutiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligoniŋ.

7 Kraistwaa aposoluruta koloojoŋiwaajoŋ saanoŋ uugia kokaeŋ kuuwonaga, "Oŋo mono naŋgoŋ nonoŋgi batugianoŋ uuwaa gawoŋ mewoŋa." Iikaeŋ jeniŋ sokonagato, nononoŋ oŋoo batugianoŋ migigiiŋ oŋoma laligoniŋ. Merabora nemuŋgianoŋ aju oŋoma kalaŋ koma oŋomakeji, iikawaa so mono nononana meŋ kamaaŋ aoŋ bonjoŋ ama oŋoma laligoniŋ.

8 Nononoŋ nemuŋmaŋ kaaŋa mokokoliŋ oŋoma laligoniŋiwaajoŋ ama Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa oŋoniŋ ano toroqeŋ ananaa laaligonana kaaŋagadeeŋ qeleema oŋombombaajoŋ jojoriŋ laligoniŋ. Oŋonoŋ hoŋaga komunjua meraboraurunana koloogi.

9 Oo uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoojoŋ ama gawoŋ meŋ selenana qeŋ laligoniŋi, mono ii romoŋgowu. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa qaganoŋ ubabotiwaajoŋ gomantiiŋa asasaga nononanaa

* **2:2:** Apo 16.19-24; 17.1-9

boronananoŋ gawoŋ meŋ Anutuwaanoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ. Ii mono duduuwubo.

10 Jiisas moma laarijuti, nononoŋ oŋoo qaagia kuuya
dindiŋagadeeŋ gosiŋ soraaya koposowaa qaanana qaa
laligoniŋ. Oŋo ii iima moma naŋgoŋ jeŋ naŋgowutiwaa
so kolooju. Anutunoŋ kaaŋagadeeŋ ii jeŋ naŋgoŋ daŋgunu
kaaŋa nanja.
11 Amanoŋ iyaŋaa meraboraaŋa bonjoŋbonjoŋ ama
oŋomakeji, iikawaa so nononoŋ oŋo motomotooŋ ama
oŋoma laligoniŋ. Ii kaaŋiadeeŋ saanoŋ moju.
12 Nononoŋ uuwaa naŋgonaŋgo qaa jeŋ uluŋkoleŋ meŋ
oŋoma laligoniŋ. Anutunoŋ oŋo iyaŋaa bentotonoŋ
keuma asamararanoŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Kawaa-
joŋ nononoŋ uugia kuuŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariŋ laligoniŋ,
“Nanamemeŋgia mono Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa
so soraaya soro ama meŋ laligowu.”
13 Kawaajoŋ nononoŋ kaaŋagadeeŋ suulaŋ Anutu
kokaembaajoŋ mepeseeŋkejoŋ: Anutuwaa Buŋa qaa
oŋoniŋi, ii baloŋ ejemba ananaa qaa kaaŋa mende buŋa
qeŋ aogito, oŋanoŋ Anutuwaa qaa jeta kaaŋa moma ii
aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgi. Ii moma laarigi iikanoŋ mono meŋ
gbiliŋ oŋono letomakeju.
14 *Juuda ejemba Judia prowinsnoŋ uugia meleeŋgi Juuda
tosianoŋ aŋgosisiri ama oŋoŋgi siimbobolo mogi. Yoŋonoŋ ii
moma kileŋ Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nama Anutuwaanoŋ
uumeleeŋ kanageso koloogi. Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo
batugianoŋ mono kaaŋiadeeŋ kolooro: Oŋoaŋgiaa Griik
ejembanoŋ Juuda yoŋoo tani kaaŋa ama oŋoŋgi oŋonoŋ
siimbobolo ororoŋ moma Anutuwaanoŋ kanageso koloogi.
15 *Juuda yoŋonoŋ gejatootoo ejemba uŋugi komugi Poŋ
Jiisas kaaŋagadeeŋ qegi komuro nono sisiwerowero ama
nonoma laligogi. Yoŋonoŋ Anutuwaa jaanoŋ mende sokoma
ejemba kuuya kere ama nonomakeju.
16 Nono waba kantri oŋonoŋ uugia meleema letombuti-
waajoŋ Buŋa qaa jewombotiwaajoŋ ama aŋgoŋ koma ko-
jaŋgiŋ nonomakeju. Kaeŋ siŋgisoŋgo suulaŋ ama qeragogi
qagianoŋ umakeja. Siŋgisoŋgogia qeragogi soya Anutuwaa
jaanoŋ saa qero iriŋsoŋsooŋa toroqeŋ aŋgoŋ komambaa-
joŋ amamaaŋ kambaŋ kokaamba qendeeno qagianoŋ ud-
aboroja. Kiaŋ.

Poolnoŋ Tesalonaika mombo kemambaajoŋ moro.

* **2:14:** Apo 17.5 * **2:15:** Apo 9.23, 29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12

17 Oo uumeleeŋ alaurunana, anana kambaŋ kokaamba
kambaŋ toroga deema laligojoŋ. Selenananoŋ deema laligo-
jonto, uunananoŋ somoŋgoŋ motooŋ laligojoŋ. Kawaa-
joŋ oŋoo jaasewaŋgia iibombaajoŋ mono kaparaŋ koma
uuqeeaŋgo laligojoŋ.
18 Kawaajoŋ oŋoonoŋ kawombaajoŋ moma laligoniŋ. Pool
niinoŋ indiŋ motooŋgo qaagoto, indiŋa woi kamambaajoŋ
batogoweto, Satanoŋ somoŋgoŋ nonono amamaaniŋ.
19 Oŋo nononanaanoŋ ila wage soronana kaaŋa nanju.
Poŋnana Jiisasnoŋ eleema karo iwaa jaasewaŋanoŋ keuma
namboŋati, iikanoŋ iŋiima “Uuwaa gawoŋ eeŋgereda mende
meŋ laligoniŋ,” kaeŋ jewombaajoŋ mojoŋ. Nononoŋ qaa ii
oŋo ano tosaaŋa yoŋoojoŋ ama afaaŋagadeeŋ jewombaajoŋ
jejeromoŋromoŋ anjoŋ. Kawaajoŋ oŋoojoŋ ama honoŋa qaa
aisooŋ selenana meŋ umakejoŋ.
20 Nononoŋ oŋoojoŋ ama qabuŋa mokoloniŋ korisoro
ama nonomakeju. Kiaŋ.

3

Timoti wasiri Tesalonaika keno.

1 *Oŋo nomaeŋ ama laligojuti, ii mobombaa motoqoto so-
mata moma bimbimgoŋ toroqeŋ eeŋ laligowombaajoŋ ama-
maaniŋ. Kawaajoŋ noronarodeeŋ Atens sitinoŋ laligowoti-
waa qaa somoŋgoŋ
2 alanara Timoti wasiri oŋoonoŋ karo. Iinoŋ Anutuwaa
gawoŋ meŋ norowo Kraistwaa Oligaa Buŋa jeŋ seiŋkeja.
Iinoŋ uu naŋgonaŋgo qaa oŋoma momalaarigia meŋ kotii-
waatiwaajoŋ karo.
3 Anutunoŋ areŋnana jeŋ tegoro tosianoŋ qotogoŋ
oŋomakeju, ii oŋoaŋgio saanoŋ moju. Oŋoonoŋga moŋnoŋ
konjiliŋ uutanoŋ koŋgbara ama looriwabotiwaajoŋ jeniŋ
karo.
4 Nononoŋ Tesalonaika oŋowo laligoŋ kambaŋ iikanoŋ
oŋoojoŋ walawala qaa kokaeŋ jeniŋ, “Pombaa uusiiŋa
teŋ koniŋ ejembanoŋ sisiwerowero ama nonoŋgi konjiliŋ
mokoloowoŋa.” Kaeŋ jeniŋ iikawaa so oŋanoŋ kolooroti, ii
saanoŋ moju.
5 Kaeŋ kolooro aŋgobato Toyanoŋ iŋijoŋgoro looriŋ ka-
maagi gawonanaa oŋanoŋ kamaaŋ jaŋgoŋ qaombabo.
Kawaajoŋ nomaeŋ moma laariŋ laligojuti, ii mobombaajoŋ
motoqoto somata aniŋ bimooro mombo eeŋ laligomambaa-
joŋ amamaaŋ Timoti wasiwe qisiŋ momambaajoŋ karo.
Kiaŋ.

Timotinoŋ sundugia ano moniŋ qeaŋgoro.

* **3:1:** Apo 17.15

6 *Motoqoto moma laligoninto, Timotinoŋ kema oŋomesaoŋ eleema kaŋ buŋagia awaa meŋ kaŋ kokaeŋ ninijoro: Oŋo Poŋ saanoŋ moma laariŋ uujopagoŋ aoŋkeju ano kambaŋ so nonoojoŋ romoŋgogi awaa koloonkeja. Nononoŋ iŋiibombaa siiŋ moniŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ nono niniibombaajoŋ kaparaŋ komakeju.

7 Oo uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ sisiwerowero koŋajiliŋ kania kania moniŋ kambaŋ iikanoŋ kaŋ moma laarijutiwaa sunduya awaa ninijoro moniŋ qaa iikanoŋ mono oŋanoŋ uluŋkoleŋ meŋ nonono. Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba oŋoojoŋ ama afaaŋgoŋ luaenoŋ awaagadeeŋ laligojoŋ.

8 Oŋo Pombo qokotaaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ nononoŋ mono oŋanoŋ kotiiŋ laligojoŋ.

9 Oŋoojoŋ ama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ honoŋa qaa aisooŋkejoŋi, korisoro kuuya iikawaajoŋ mono nomaeŋ Anutu mepeseeŋ daŋgiseŋ jeniŋ sokonaga?

10 Nononoŋ asasaga gomantiiŋa uunana meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, ‘Anutu, mono ilaaŋ nonona Tesalonaika kema jaasewaŋgia iima mondoriŋ momalaarigiaa iwoiwaajoŋ amamaajuti, ii oŋomboŋa. Qaa ii oŋanoŋ.’

11 Kaeŋ qama kooliniŋ Anutu Maŋnana aŋa ano Poŋnana Jiisas yoronoŋ mono kana meleuŋ nononi saanoŋ oŋoonoŋ kawoŋa.

12 Toroqeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, ‘Nono honombonoŋa qaa uujopagoŋ oŋomakejoŋi, Poŋ giinoŋ mono uujopaga toroqeŋ oŋona batugianoŋ seiro aŋgia qendeema aoŋ ejemba kuuya kaaŋiadeeŋ qendeema oŋomakebu.

13 Poŋ, giinoŋ mono uugia meŋ kotiiŋkeba. Poŋnana Jiisas giinoŋ kanageŋ kanagesoga soraaya kuuya yoŋowo mombo kawagati, kambaŋ iikanoŋ Tesalonaika yoŋonoŋ soraaya koposowaa qaagia qaa Maŋnana Anutuwaa jaanoŋ nambu.’ Kaeŋ qama kooliŋkejoŋ.

4

Nanamemeŋ solaŋa uujopayawo ii sokombaa.

1 Uumeleeŋ alaurunana, qaa moŋ ii kokaeŋ: Nanamemeŋgia Anutuwaa jaanoŋ aŋgi sokombaatiwaa kania kuma oŋoniŋ ii koma gbiliŋ otaaŋkejuto, ii toroqeŋ mamaga amakebutiwaajoŋ uugia kuujoŋ. Nononoŋ qambaŋmambaŋ qaa iikaeŋ Poŋ Jiisaswaa qatanoŋ oŋonjoŋ.

* **3:6:** Apo 18.5

2 Nononoŋ Poŋ Jiisaswaa ku-usuŋ qaganoŋ nama jojopaŋ
qaaya jeŋ kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ qaa kota motomotooŋ ii
modaboroju.
3 Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa kokaeŋ moja: Oŋo mono
serowiliŋ gema qeŋ soraaya tak-kootoya koloon laligowu.
4 Anutuwaanoŋ kana dindiŋa ii mono kokaeŋ moma
kotowu: Uu selegiaa siiŋgia kombombaŋa galeŋ koma so-
raaya (laligoŋ oŋoaŋgiaa embagia aŋa aŋa meŋ) laligogi
akadamuyawo koloowaa.
5 Uumeleembaa gadokopa yoŋonoŋ Anutuwaa kania
mende moma kotoŋ uugianoŋ gere jero emba laŋ meŋkeju.
Iikawaa so mono mende ama laligowu.
6 Kaeŋ qaagoto, emba loyanoŋ moŋgeŋ keno moŋnoŋ
oloŋ kaŋ emba mende seigowa. Moŋnoŋ bologa kaaŋa ano
uugaranoŋ koboowabo. Wala qambaŋmambaŋ qaa ii jeŋ
galeŋ meŋ oŋoniŋi, iikawaa so moŋnoŋ emba meŋ boliro
Poŋnoŋ siŋgisoŋgoya kuuyaa iroŋa meleema mubaa.
7 Anutunoŋ anana qewoloŋ laligowombaajoŋ qaagoto,
laaligo soraaya laligowombaajoŋ nonoono.
8 Kawaajoŋ moŋnoŋ jojopaŋ qaa ii mesaowaati, iinoŋ
baloŋ ejembaga qaagoto, mono Anutu gema qewaa. Anutu
Uŋaya Toroya oŋomakeji, ii mono gema qewubo.
9 Batugianoŋ jopagoŋ aoŋkejuti, iikawaa kania Anutunoŋ
kuma oŋono oŋoaŋgio modaboroŋ laligoju. Kawaajoŋ
nononoŋ uunoŋ jopagoŋ aowombaa qaaya mombo ooŋ
oŋombombaajoŋ mende amamaajoŋ.
10 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋo Masedonia prowins uu-
tanoŋ uumeleeŋ alaurunana kuuya uunoŋ jopagoŋ oŋoma
laligojuto, ii mono toroqeŋ mamaga ama laligowutiwaajoŋ
uugia kuujoŋ.
11 Mono osoŋosoŋ laligoŋ oŋoaŋgiaa laaligo
naŋgonaŋgogia galeŋ koma borogianoŋ gawoŋ meŋ
laligowu. Kaeŋ ama akadamugiawo koloowombaajoŋ mono
kaparaŋ koma nambu. Wala kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ iikawaa
so mono ama meŋ laligowu.
12 Kaeŋ aŋgi uugia mende meleema seleeŋgeŋ nanjuti,
iyoŋonoŋ nanamemeŋgia solaŋa iima yagoŋ goda qeŋ oŋoma
laligowu. Injarere laŋ laligoŋ nene iwoiwaa welema mom-
baa qanoŋ mende laligowu. Kiaŋ.

Pombaa kaka kambaŋanoŋ kokaeŋ koloowaa:

13 Oo uumeleeŋ alaurunana! “Tosianoŋ uugia meleema
komugita roŋnoŋ ejuti, iyoŋoojoŋ nomaeŋ koloonaga?” Oŋo
qaa kaeŋ jeŋ iikawaajoŋ poumapou laligowubo. Ejemba
uugia mende meleema jejeromoŋromoŋgia qaa laligo-
juti, iyoŋonoŋ koomuya yoŋoojoŋ ama wosobiri laligojuto,

oŋonoŋ ii kaaŋa wosobiri laligowubotiwaajoŋ qaa kokaeŋ jewoŋa:
14 Jiisasnoŋ komuŋ waaroti, nono qaa ii moma laariŋ
kokaeŋ jejoŋ: Anutunoŋ Jiisas meŋ gbiliro. Kawaa-
joŋ ejemba iwo komuŋ goroŋ qegiti, Anutunoŋ mono ii
kaaŋagadeeŋ meŋ gbiliŋ oŋoma Jiisaswo motooŋ uŋuano
asuganoŋ asugiŋ waabuya. Qaa leeya moma laarijoŋi eeŋ,
leeya moŋ ii kaaŋagadeeŋ moma laariniŋ sokombaa.
15 *Poŋnoŋ qaa kuma nononoti, nononoŋ iwaa jo meŋ
oŋo kokaeŋ iŋijojoŋ: Tosia mende komuŋ toroqeŋ sele
busuwo laligoniŋ Poŋnoŋ eleema kawaati, anana kambaŋ
iikanoŋ wala mende uboŋa. Anana ejemba koomuya mende
uŋuuguwoŋa. Qaago.
16 Iikawaa areŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ romoŋa qaita
moŋ uuro otoŋa kolooro Siwe gajoba waŋanoŋ jeŋkooto qa
qaro ejembanoŋ otoŋa mogi Poŋ aŋo Siwenoŋga kamaawaa.
Kraistnoŋ kamaaro ii moma laariŋ muŋ komugiti, iyoŋonoŋ
mono wala koomunoŋga waabuya.
17 Yoŋonoŋ wala waagigo anana mende komuŋ jaawo
laligowoŋati, Anutunoŋ mono nunuano kanakeewaŋ
uboŋa. Waabuyati, iyoŋowo ororoŋ koosunoŋ uma Pombo
aitoŋgoŋ iwo Siwe gomanoŋ kambaŋa qaa laligowoŋa.
18 Kawaajoŋ qaa kaaŋa jeŋ iikanoŋ mono uugia naŋgoŋ
aoŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Poŋnoŋ kawaatiwaajoŋ mono jojoriŋ laligowu!

1 Oo uumeleeŋ alaurunana, Kraistnoŋ eleema kawaato,
naa gbaninoŋ ano naa kambanoŋ asugiwaati, nono iikawaa
qaaya ooŋ oŋombombaajoŋ mende amamaajoŋ.
2 *Oŋoaŋgio mono qaa ii kokaeŋ moma komuju: Yoŋgoro
memenoŋ gomantiiŋanoŋ oloŋ koumakeji, Pombaa kaka
kambaŋanoŋ mono iikawaa so alanzaŋ kaŋ kuuwaa.
3 Ejembanoŋ kokaeŋ jewuya, “Kete kambaŋ kokaamba
luaenoŋ siiseweweya qaa laligojoŋ.” Kaeŋ jegi iikanondeeŋ
kondemondeenoŋ asugiŋ qagianoŋ ubaa. Embanoŋ merab-
ora memambaa masuya qero momakeji, mono iikawaa so
kolooro misiŋgoŋ kembombaajoŋ amamaawuya.
4 Yoŋonoŋ amamaawuyato, uumeleeŋ alaurunana,
oŋonoŋ paŋgamaŋ uutanoŋ kematoukantou mende
laligojutiwaajoŋ ama kambaŋ iikanoŋ mono utuŋ saaŋgoŋ
yoŋgoro meme kaaŋa oŋoo qagianoŋ umambaajoŋ
amamaawaa.

* **4:15:** 1 Kor 15.51-52 * **5:2:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 2 Piito 3.10

5 Kuuya oŋononŋ mono asasagaa ejembaya kolooju ano
iwoi kuuya asuganoŋ ambombaa siiŋa momakeju. Anana
paŋgamambaa ejemba mende koloojoŋ ano umuŋkoŋkoŋaa
iwoiya togoŋ sisia meŋkejoŋ.
6 Kawaajoŋ tosaaŋa ii kaaŋa uunananoŋ mono gaoŋ
ewabo. Kaeŋ qaagoto, mono anana galeŋ koma aoŋ uugbiligbili laligowoŋa.
7 Gaoŋ ejuti, iyoŋononŋ gomantiiŋanoŋ gaoŋ eŋkeju.
Ejemba apu kotiga negi eŋkalololoŋ meŋ oŋomakeji, iyoŋononŋ
mono paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ ama laligoju.
8 *Paŋgamaŋ uutanoŋ kaeŋ amakejuto, asasagaa ejemba
anana mono galeŋ koma aoŋkeboŋa. Waajambaranana
mono opo maleku kaaŋa kokaeŋ mouma namboŋa: Anana
momalaari ano uujopa koma gbiliŋ iikaaŋa kanoŋ totonananoŋ reeŋ maleku koosiŋ (reeŋ* kaaŋa besaaŋ) sopa
somoŋgoŋ aoŋ namboŋa ano Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ
mamboma jejeromoŋromoŋ ama iikaaŋa kanoŋ waŋnana
aeŋ waŋkou kaaŋa esuuŋ turuwoŋa.
9 Anutunoŋ nono kamaaŋ nunuro iriŋsoŋsooŋ mobombaajoŋ mende jeŋ tegoroto, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ
letoma nonono oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowombaajoŋ jeŋ
tegoro laligojoŋ.
10 Jiisasnoŋ ananaajoŋ ama komurotiwaajoŋ laaligonana
balonoŋ laligowoŋati me komuŋ goroŋ qeŋ ewoŋati, ii mono
Jiisaswo kotiiŋ laligowoŋa.
11 Kawaajoŋ uu naŋgonaŋgo meŋ mindiŋgoŋ aoŋ kotikotii
mokoloon mondoriŋkejuti, ii mono toroqeŋ meŋ laligowu.
Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano gejanono qaa konoga

12 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ
oŋonjoŋ: Ejembanoŋ togia Pombo qokotaaŋ nama batugianoŋ gawoŋ meŋ qambaŋmambaŋ oŋomakejuti, ii mono
goda qeŋ oŋoma laligowu.
13 Goda qeŋ oŋoma gawoŋgia meŋkejutiwaajoŋ mono
yoŋoojoŋ mogi uro pondaŋ jopagoŋ oŋoma waegia meŋ
laligowu. Kanageso batugianoŋ mono luae qeŋ aoŋ
laligowu.
14 Uumeleeŋ alaurunana, nononoŋ uukuukuu qaa tosaaŋa
kokaeŋ oŋonjoŋ: Tosianoŋ iyaŋgiaa jaajaa injarere laŋ
laligojuti, ii mono jeŋ oŋoma galeŋ meme qaa oŋombu.

* **5:8:** Ais 59.17; Ef 6.13-17 * **5:8:** Omejiilaŋ yoŋononŋ sololooŋ nonombutiwaajoŋ iwoi bologa bologa ii wasa kisare kaaŋa nonoojoŋ motoŋ giliŋkejuto, iikawaa
jeta ii saanoŋ Jiisas moma laariŋ uukaleŋ qendeema aoŋ nama leelee reeŋ kaaŋa
kojaŋgiŋ aoŋ kokojinjiŋ komakeboŋa.

Ejemba ziriŋziriŋa mono uu naŋgonaŋgo qaa iŋijogi kotiiŋ awasaŋkaka koloowu. Ejemba uugia looriro laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombu. Uugere mende ambuto, ejemba kuuya mono uubonjoŋ qaganoŋ ama oŋombu.

15 Jena jewe, nuna guwe me ana ambe ii moŋnoŋ mende amba. Soŋgo ii waleembubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Kambaŋ so iwoi awaa awaa ii kaparaŋ koma aŋgia jopagoŋ aoŋ ejemba tosaaŋa kuuya ii kaaŋiadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowu.

16 Mono kambaŋa kambaŋa korisoro ama laligowu!

17 Mono Anutu suulaŋ qama kooliŋ muŋ laligowu!

18 Kaaŋ me kaaŋ koloowaati, iikanoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowu! Kraist Jiisaswo qokotaaŋ nanjuti, Anutunoŋ oŋoojoŋ uusiiŋa iikaaŋ momakeja.

19 Uŋa Toroyaa bolaŋa mono mende qowogowu.

20 Anutuwaanoŋ gejatootoo qaa jeŋkejuti, iikawaa jejewilia mono mende ambu.

21 Qaa kuuya mono gosiŋ batogowu. Batogoŋ iigi qaa awaa koloowaati, ii mono aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligowu.

22 Qaa ano nanamemeŋ bologa kania kania ii mono gema qeŋ laligowu.

23 Niinoŋ oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ, ‘Luaewaa beŋ Anutu, gii geeŋgo mono kuuya tak kotoŋ oŋona soraaya koloon laligowu. Giinoŋ mono uugia, kokoosugia ano sele busugia ii kuuya sopa somoŋgoŋ oŋona koposowaa qaagia qaa koloon laligowu. Kaeŋ kambaŋ so laligogi Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ iikaaŋa mokoloon oŋombaa. Qaa ii oŋanoŋ.’

24 Oŋoonji, iinoŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeja. Kawaajoŋ mono qamakooli iikawaa so ama oŋondaborowaa.

25 Uumeleeŋ alaurunana, oŋo mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ laligowu.

26 Uumeleeŋ alaurunana kuuya batugianoŋ mono aŋgoŋ aoŋ qaqatetegia meŋ laligowu.

27 Niinoŋ Pombaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ oojeŋ: Tere koi mono uumeleeŋ alaurunana kuuya yoŋoojoŋ aŋgi keno weeŋgoŋ oŋoŋgi mobu.

28 Poŋnana Jiisas Kraistwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

Tesalonaika Tere 2
Poolnoŋ Tesalonaika yoŋoo Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ uutanoŋ Kraist kawaatiwaajoŋ mamboŋgi tosianoŋ “Mono karo,” jegi tosianoŋ “Qaa ii qoloŋmoloŋgoy*a*,” kaeŋ lansaŋ jeŋ sisau ama laligogi. Tosianoŋ “Pombaa kaka kambaŋ*a*noŋ mono kaŋ kuuro,” jeŋ moma laarigi. Kawaajoŋ “Poolnoŋ Tere Tesalonaika ano 2 kolooro,” buk ii ooŋ qaa ii jeŋ asariro. Poolnoŋ qaa qoloŋmoloŋgoy*a* ii mindiŋgoŋ kania kokaeŋ iŋis*aa*no: Kraistwaa kaka kambaŋ*a*noŋ dodowiwaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba nanamemeŋgi*a*noŋ dogoŋ boliwaa. Kaeŋ boliro eja tania moŋ qata Jeulalaŋ Toya iinoŋ asugiŋ wala aasaŋgoy*a*noŋ laligoŋ kanageŋ Kraist asuganoŋ tuarenjeŋ ama muŋ ejemba kantri so galeŋ koma oŋomb*aa*.

Tosianoŋ Tesalonaika uumeleeŋ tuuŋ kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi siimbobolo moma laligogi. Kawaajoŋ aposol Poolnoŋ qaa waŋ*a* tosaaŋ*a* kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋono, “Oŋo mono kaparaŋ koma kotiiŋ Pombo qokotaaŋ nama moma laariŋ laligowu.” Qaa kota moŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ neŋ*a*uruŋ*a* yoŋowo laaligonana naŋgoŋ aowombaajoŋ gawoŋ meŋ laligoniŋi, oŋo mono iikawaa so injarere laaligo mesaoŋ oŋo*a*ŋgi*a* nene apu mokoloon ii neŋ laligowu ano gawoŋ awaa awaa kaparaŋ koma jegeŋ*a* nama meŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Keraqeeaŋgo moma oŋom*a* aisooŋ mepeseeja 1.3-12
Kraistnoŋ kawaatiwaa qaaya kuma oŋonj*a* 2.1-17
Nanamemeŋ dindiŋ*a* ambutiwaajoŋ kuuŋ oŋonj*a* 3.1-15
Terewaa qaa kota waŋ*a* 3.16-18

1 *Pool, Sailas ano Timoti nononoŋ Tesalonaika uumeleeŋ kanageso oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere oojoŋ. Oŋonoŋ Maŋnan*a* Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nanju.

2 Maŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmori*a*ŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

*Siimbobolo momago mono oyaŋboyaŋ mokoloon laligowoŋ*a*.*

---

* **1:1:** Apo 17.1

3 Uumeleeŋ alaurunana, oŋoo momalaarigianoŋ mamaga kotiiro korebore uukaleŋ ama aoŋkejuti, sili iikanoŋ motomotooŋ oŋoo uugianoŋ seiŋkeja. Kawaajoŋ nononoŋ oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeŋ muŋkejoŋi, ii awaagadeeŋ sokonja. Buŋa qaa koma gbiligitiwaajoŋ daŋgiseŋ jeŋkejoŋi, ii mono gawonanaga.

4 Sisiwerowero aŋgosisiri kania kania ama oŋoŋgi momakejuti, ii kuuya kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ boŋ qeŋ naŋgi momalaarigianoŋ mende sologoŋ loorija. Nononana kaaŋagadeeŋ iikawaa sunduya ii Anutuwaa kanagesoya kanagesoya yoŋoo jaagianoŋ jeŋ selenana oŋoojoŋ ama meŋ uma mepeseeŋkejoŋ.

5 Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, aŋgosisiri momogianoŋ mono iikawaa aiweseya kolooja. Anutuwaa bentotoŋ uutanoŋ kouma laligojutiwaajoŋ siimbobolo mogi iŋiiro Siwe gomanoŋ ubutiwaa so soraaya soro koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Kawaajoŋ koŋajiliŋ mende aŋgoŋ kono kambaŋ kokaamba qagianoŋ umakeja.

6 Anutunoŋ dindiŋa koloojiwaajoŋ nama kakasililiŋ ama oŋomakejuti, ii mono kakasililiŋ iikayadeeŋ meleeno iyaŋgiaa qagianoŋ ubaa.

7 Qagianoŋ ubaato, kakasililiŋ moma laligojuti, oŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ mokoloowuya. Poŋ Jiisasnoŋ gajobauruta ku-usuŋgiawo uŋuama yoŋowo Siwenoŋga kamaaŋ asugiwuti, kambaŋ iikanoŋ mono nonowo motooŋ haamo mewuya.

8 Jiisasnoŋ gere bolaŋ uutanoŋ kamaawaa. Kaeŋ kamaaŋ ejemba Anutu mende moma muŋ Poŋnana Jiisaswaa Oligaa Buŋaya mende teŋ komakejuti, ii mono iroŋa meleema oŋono siimbobolo kokaeŋ moma laligowuya:

9 *Poŋnoŋ mono “Yamageŋ (kozigeŋ)!” jeŋ jaasewaŋanoŋga konjoma oŋono Anutuwaa ku-usuŋa asamararaŋawonoŋ mende ubuyato, seleeŋgeŋ laligoŋ gere siawaa siimboboloya tetegoya qaa moma laligowu.

10 Poŋnoŋ eleema kawaati, kambaŋ iikanoŋ tuuŋuruta soraaya anana mono iwaa asamararaŋa iima iikawaa so letoma “Oowe, Jiisas Poŋnana oowe!” jewoŋa. Moma laariŋ muniŋi, kuuya anana kaeŋ waliŋgoniŋ ejemba omayanoŋ niniima “Yei!” jeŋ aaruŋ nambuya. Nononoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeniŋ oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariŋ uugia meleeŋgitiwaajoŋ mono letoma jiilaleŋgiawo asariŋ nonowo motooŋ nambuya.

11 Kaeŋ koloowaatiwaajoŋ nononoŋ kambaŋ so oŋoojoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, “Anutunana, geeŋgo oŋooma

* **1:9:** Ais 2.10

iikawaa so mono nemuŋ koma oŋona soraaya soro kolooŋ laligowu. Mono ku-usuŋga ama inaaŋ oŋona iwoi awaa kuuya ama mewombaa uusiiŋgia kuuya koloodaborowa. Kaeŋ momalaariwaa gawoŋgia megi hoŋa kuuya koloowa."

12 Kaeŋ qama koliniŋ Poŋnana Jiisas mepeseegi qatanoŋ oŋoojoŋ ama batugianoŋ akadamuyawo koloowaa. Ananaa Anutunana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ kaleŋmoriaŋ oŋoni laligojutiwaa so mono oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ akadamugiawo koloowuya. Kiaŋ.

2

Poŋnoŋ kamambaajoŋ ano Jeulalaŋ Toyanoŋ asugiwaa.

1 *Uumeleeŋ alaurunana, Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ eleema kaŋ nunuano iwaanoŋ eu ajoroowoŋati, oŋo qaa ii mojuto, nononoŋ kokaeŋ qisiŋ qambaŋmambaŋ oŋonjoŋ:

2 "Pombaa kaka kambaŋanoŋ kaŋ kuuja," haamo qaa kaeŋ jegi doomoroŋgianoŋ mono iikanondeeŋ keno oŋopopo qeŋ rabubo. Qaa ii nomaeŋ kolooro? Omejiilaaŋ moŋnoŋ eja moŋ qaganoŋ uro umbeumbeŋanoŋ tururo uŋauŋa iima gejatootoo qaa jeŋ soŋgiro me moŋnoŋ uugia kuumanjeŋ qaa ii jeŋ soŋgiro kolooro? Tosianoŋ kokaeŋ jewubo, "Pool alauruta yoŋonoŋ qaa ii terenoŋ ooŋ aŋgi karo." Qaa omaya iikawaajoŋ mono eeŋ totooŋ aaruŋ lalaŋaniŋ jeneŋgia ororo laligowubo.

3 Moŋnoŋ moŋ kaeŋ me kaeŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Ii kokaembaajoŋa: Wala aiwese woi kokaeŋ asugiri Poŋnoŋ iikawaa gematanoŋ kawaa: Ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ Poŋ jeulalaŋ ama gema qewuya ano Jeulalaŋ Toyanoŋ aŋo kaaŋagadeeŋ asuganoŋ asugiwaa. Anutunoŋ ii jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebaa. Aiwese woi ii wala asugiri iikawaa gematanoŋ kambaŋ somata ii kawaa.

4 *Tuarenjeŋ Toya iinoŋ jaba-arambaraŋ ama aŋaa selia momboga meŋ ubaa. Ejembanoŋ iwoiwaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti me qata beŋ qajuti, iinoŋ mono ii kuuya uŋuuguŋ selia meŋ uma laligowaa. Kaaŋa laligoŋ Anutuwaa jiwowoŋ jigonoŋ uma jiŋkaroŋ duŋa koma "Anutu kolooje," jeŋ kantri kuuya galeŋ koma nonoma laligowaa.

5 Niinoŋ Tesalonaika oŋowo laligoweti, kambaŋ iikanoŋ qaa ii jewe modaborogi. Oŋonoŋ ii duduuwubo.

6 Jeulalaŋ Toyanoŋ alanzaŋ asugiwaatiwaajoŋ amamaawaa. Naa iwoinoŋ kania aŋgoŋ komakeji, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba moju. Kambaŋa tororo kaŋ kuuwaati, iikanoŋadeeŋ mono asugiwaa.

---

* **2:1:** 1 Tes 4.15-17 * **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2

7 Kambaŋ kokaamba Jeulalaŋ Toyaa ku-usuŋa aasaŋgoya iikanoŋ mono koloon ejemba sololoon oŋomakeja. Asuganoŋ asugiwabotiwaa kania kojaŋgiji, iinoŋ ii mesaoro kana koloowaatiwaajoŋ mamboma laligoja.

8-9 **Mambono kania kolooro iikanoŋadeeŋ mono afaaŋgoŋ asugiwaa. Satanoŋ Jeulalaŋ Toya sololoon nemuŋ koma muro aŋgoleto qoloŋmoloŋgoya ano aiwese tere kania kania mero iima laligowuya. Ii iima laligowuyato, Poŋ Jiisasnoŋ asamararaŋawo asugiŋ aoŋ ii buu aasoŋanoŋ qeŋ japaleleŋ meŋ mubaa.

10 Ejemba Anutunoŋ hamo qeŋ oŋombaatiwaajoŋ togoŋ qaa hoŋa buŋa qeŋ aowombaa siiŋa mende moma tondu laligoŋ gere sianoŋ kemebuti, iyoŋonoŋ Jeulalaŋ Toyaa aŋgoletoya ii iigi kaitere kania kania qendeema oŋono jinjauŋ amakebuya.

11 Kawaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa uupaŋawo ii ano kolooro ejembanoŋ ii ku-usuŋgiawo jeŋ seigi kanageso hoŋa yoŋonoŋ sosogoŋ jo kelega gogoŋ qaaya qoloŋmoloŋgoya ii oŋanoŋ jeŋ moma laariwuya.

12 Kaniagianoŋ asuganoŋ asugiwaatiwaajoŋ Anutunoŋ momo areŋ jinjauŋa ii ano karo qagowuya. Ejemba qaa hoŋa mende moma laariŋ uusiiŋgia nanamemeŋ doogoyanoŋ ama osigiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia jeŋ tegoro gere sianoŋ kemebuya. Kiaŋ.

Qaa hoŋa teŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nambu.

13 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, Pombaa wombo alauruna, oŋoojoŋ kambaŋ so “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ mepeseeniŋ sokonja. Ii gawonanaga. Anutunoŋ oŋo kanakanaiyanoŋga Siwewaa buŋa koloon letombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono. Iikawaa so qaa hoŋa moma laarigi Uŋa Toroyanoŋ meŋ soraiŋ oŋono laligoju.

14 Kaaŋ laligowutiwaajoŋ ama Oligaa Buŋa ano nonoonoŋ karo jeŋ asariniŋi, iikanoŋ oŋo oŋoono. Kaaŋ toroqeŋ laligoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa asamararanoŋ uma akadamugiawo koloowuya.

15 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, koŋgbara mono mende qeŋ laligowu. Nononoŋ qaa kuma oŋoma jenananoŋ jeniŋ me terenoŋ ooniŋ iima mogiti, qaa kota ii mono qokotaaŋ otaaŋ laligowu. Kiaŋ.

16 Poŋnana Jiisas Kraist aŋo ano Anutu Maŋnana yoronoŋ jopagoŋ nonoma kaleŋmoriaŋ qaganoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋa nononi iikawaajoŋ mamboma uluŋkoleŋ tetegoya qaa moma laligojoŋ.

---

* **2:8-9:** Ais 11.4 * **2:8-9:** Mat 24.24

17 Yoronoŋ mono uugia naŋgori gawoŋ awaa kuuya meŋ qaa awaa kuuya jeŋ laligowuti, iikanoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoni laligowu. Kiaŋ.

3

Saanoŋ nonoojoŋ qama kooliŋ laligowu.

1 Qaa tetegoya moŋ koi: Pombaa qaanoŋ seiŋ oŋoo batugianoŋ akadamuyawo kolooroti, iikawaa so mono uulaŋawo gomaŋ tosianoŋ kaaŋiadeeŋ kema jeŋ seiniŋ hoŋawo koloon kembaa. Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋ laligowu.

2 Ejemba kelemaleleŋanoŋ Anutu mende moma laariŋkeju. Kawaajoŋ ejemba kaamaaya doogoya yoŋonoŋ kakasililiŋ ama nonombubotiwaajoŋ mono Anutuwaa qama kooliŋ laligogi sopa somoŋgoŋ nonombaa.

3 Kelemaleleŋ yoŋonoŋ bolijuto, Poŋ qaaya pondaŋ otaaŋkeji, iinoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoma bologanoŋga sopa somoŋgoŋ oŋombaa.

4 Qaa jeŋ kotoŋ oŋoniŋi, oŋonoŋ ii kambaŋ kokaamba ano kanageŋ teŋ koma laligowuti, ii moma uuwoi mende anjoŋ. Nononoŋ Pombo qokotaaŋ nama kaeŋ mojoŋ.

5 Poŋnoŋ mono uugia meleema Anutuwo somoŋgoro uujopaya moma yagoŋ Kraist kaaŋa kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligowu. Kiaŋ.

Injarere laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

6 Uumeleeŋ alaurunana, nono oŋoaŋgiaa aiŋgia otaaŋ lansaŋ laligowubotiwaajoŋ kuma oŋoninto, tosianoŋ kileŋ qaa baatanoŋ mende kema nepinepi tondu laligoju. Kawaajoŋ nono Poŋ Jiisas Kraistwaa qatanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋ: Oŋo mono uumeleeŋ alaurunana kaaŋa kuuya ii oŋomesaoŋ misiŋgoŋ sigeŋsigeŋ laligowu.

7 Nononoŋ oŋoo batugianoŋ nononanaa aiŋnoŋ lansaŋ qaagoto, qaa baatanoŋ laligoniŋ. Kawaajoŋ nonoo kana lasunana otaawutiwaa kania ii oŋoaŋgio saanoŋ moju.

8 Nono injarere mende laligoniŋ ano oŋoonoŋga mombaanoŋ nene iwoi ii eeŋ mende neŋ laligoniŋ. Qaago. Naŋgoŋ nonombutiwaa lombotanoŋ oŋoonoŋga mombaa qaganoŋ ubabotiwaajoŋ mono asaga gomantiiŋa gawoŋ suulaŋsuulaŋ meŋ selenana qeŋ laligoniŋ.

9 Anutunoŋ gawoŋa mewombaa ku-usuŋa nonono laligojoŋiwaajoŋ saanoŋ naŋgoŋ nonombutiwaa qaanoŋ uugia kuuŋ oŋombonagato, nonoo kana lasunana otaawutiwaa sili awaa qendeema oŋombombaajoŋ mojoŋ.

10 Oŋowo laligoniŋi, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoniŋ: Gawoŋ memambaajoŋ togoji, iinoŋ mono nene kaaŋaga*a*deeŋ mende newa.
11 Oŋoo batugianoŋ tosianoŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgi*aa* aiŋgi*a* otaaŋ lansaŋ laligoju. Yoŋonoŋ gawoŋ hoŋ*a* mende meŋkejuto, gawoŋ meme tanitani eeŋ laŋ ewaewaŋ koma iinoŋ wainoŋ mondoŋ tosia yoŋoonoŋ iwoi meŋ sooŋ qewoloŋ qeŋ silemale laŋ laligoŋkeju. Oŋoo buju qaa moŋ ii kaeŋ karo moniŋ.
12 Nononoŋ ejemba kaaŋ*a* ii Poŋ Jiisas Kraistwaa qatanoŋ jeŋ kotoŋ uugia kokaeŋ kuujoŋ: Oŋo mono kemaqokotaaŋkaŋqokotaaŋ mesaoŋ zeŋ laligoŋ gawoŋ megi hoŋ*a* kolooro oŋoaŋgi*aa* nene apugia neŋ laligowu.
13 Oo uumeleeŋ alaurunana, oŋonoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ iikanoŋ mono ataqataŋ mende ambu.
14 Nononoŋ tere koi ooŋ jeŋ kotoŋ oŋonjoŋi, moŋnoŋ ii mende teŋ kombaati eeŋ, oŋo mono uuta meleembaatiwaajoŋ gamu qeŋ muŋ iima tiiŋ iwo qaa qaa mende ama ainjoloŋ mende rama laligowu.
15 Kaaŋ*a* laligoŋ kere qaagoto, ala kaaŋ*a* meŋ muŋ qambaŋm*a*mbaŋ koma muŋ laligowu. Kiaŋ.

Qamakooli ano yeizozo qaa tetegoya

16 Poŋ luae Toyanoŋ aŋo mono kambaŋ so nanamemeŋ kuuya kanoŋ luae qeŋ oŋono bonjoŋ laligowu. Poŋnoŋ mono kuuya oŋowo laligowa.
17 Pool neeno yeizozogia neenaa boronanoŋ oojeŋ. Tere kuuya ooŋkejeŋi, iikanoŋ neenaa yeizozo qa tere koi neeno amakejeŋ. Qana kokaeŋ oojeŋ: Pool*
18 Poŋn*a*n*a* Jiisas Kraistwaa kaleŋmori*a*ŋ*a*noŋ mono kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **3:17:** Wala moŋnoŋ tiligoŋ Poolwaa qatanoŋ tere moŋ ano sisau kolooro. Kawaajoŋ iyaŋ*aa* borianoŋ qata ooro.

Timotiwaa Tere 1
Poolnoŋ Timotiwaa Tere mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋ*a* ii Juuda embaga ano maŋ*a* ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsnoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia koloon laligoro. Kaaŋ*a* laligoŋ Poolwaa neŋ*ata* koloon ilaaŋ muro motooŋ liligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaaŋ mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋ*a* karooŋ romoŋgoŋ Buŋ*a* Tere koi ooro.

Majakaka waŋ*a* somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanoŋ nama qaa doogoya kuma sooŋ oŋom*a* laligogiti, Poolnoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋoonoŋ momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaeŋ moma laariŋ jeŋ ejemba kuma oŋom*a* laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaajoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋ*a* koloowombaajoŋ kaparaŋ koma momo aasaŋgoy*a* qaita moŋ mende buŋ*a* qeŋ aoŋ nembanenewaa qizimiziŋ ama soŋgo tosaaŋ*a* waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanoŋ osiŋ hamo qeŋ oŋom*amba*ajoŋ amamaawaa.”

Majakaka qaa waŋ*a* moŋ ii: Nomaeŋ uumeleeŋ kanageso galeŋ koma oŋoniŋ tororo Anutuwaa waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋ*mamba*ŋ qaaya papianoŋ ooro. Kaaŋ*ia*deeŋ zioz galeŋ, babafi ano gawoŋ meme ejemba tosianoŋ nomaeŋ ama laligogi sokonji, iikawaa qaa areŋ*a* ii jeŋ asariŋ ooro.

Tetegoyanoŋ qaa waŋ*a* karooŋ*a* kanoŋ Timotiwaa gejanono qaa tosaaŋ*a* ooro. Mundaŋ*a* iinoŋ mono nomaeŋ Jiisas Kraistwaa weleŋqeqe awaa koloon momalaari ejemba tuuŋ*a* tuuŋ*a* oŋombosim*a* ilaaŋ oŋono sokombaati, iikawaa gejanonoya ooŋ muro.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 3 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Ziozwaa gawoŋ meme yoŋoo jeŋkooto 1.3–3.16
Timotinoŋ gawoŋ*a* mewaatiwaa jeŋkootoy*a* 4.1–6.21

1 Anutu, Hamoqeqe Tonana ano Kraist Jiisasnoŋ galeŋ koma nonombaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma mujoŋi, iyoronoŋ Pool nii jeŋ kotoŋ noma kuuŋ wasiŋ noni aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaaŋ*a* koloon giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laariŋ momalaariwaa mera sorona koloon laligojaŋ. Maŋ Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Eŋkaloloŋ kuma oŋombubotiwaa galeŋ meme qaa

3 Masedonia prowinsnoŋ kemambaajoŋ ambeti, kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gombe, 'Gii mono Efesus sitinoŋ toroqeŋ laligoŋ uumeleeŋ tuuŋ ilaaŋ oŋomakeba. Tosianoŋ momalaariwaa qaa batuya tosaaŋa kuma sooŋkejuti, ii toroqeŋ ambubotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowu.' Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ jewe.

4 Tosianoŋ beŋ sosombaŋa sosombaŋa ano ambosakoŋ yoŋoo qa areŋa areŋa ii tetegoya qaa amiŋ mogi sipasipa kono aŋgowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro romoŋgoŋkeju. Yoŋonoŋ uugia iikanoŋ ama soowubo. Qaa seŋa seŋa jeje kaaŋa ii mende totooŋ ilaaŋ oŋombaato, Anutuwaa laaligo areŋa ii kokaeŋ eja, 'Moŋnoŋ Jiisas moma laariŋ uuta meleeno iinoŋ mono ii hamo qeŋ muro letombaa.' Kete kaeŋ ama oŋombagatiwaajoŋ mombo uuwaa-waataa qaaya jeŋ gonjeŋ.

5 Jeŋ kotoŋ gonjeŋi, iikawaa tooŋa ii uujopa. Niinoŋ uujopa koloowaatiwaajoŋ manja qeŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowagatiwaajoŋ kuuŋ gonjeŋ: Yoŋonoŋ uugianoŋ soraaya ewaatiwaajoŋ galeŋ koma aogi momo bologanoŋ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunoŋ saŋe qeŋkeji, ii uugejagianoŋ saanoŋ moma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ Kraist tororo moma laarigi Anutunoŋ mono uujopaya uugianoŋ ano saanoŋ kolooŋkeba. Uujopa iikanoŋ batugianoŋ asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ komakejeŋ.

6 Tosianoŋ Anutuwaa laaligo areŋa ii soŋgiŋ jinjauŋ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jeŋkeju.

7 Yoŋonoŋ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajoŋ mojuto, iyaŋgio Buŋa qaawaa kania mende moma kotoŋ jaasewaŋ qeŋgadeeŋ jeŋkeju. Eeŋ ejemba jaagianoŋ awasaŋkaka nama qaa kotiiŋ lansaŋ jeŋ manja qeŋkeju.

8 Anutuwaanoŋ Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aoŋ otaaniŋ saanoŋ meagoŋ nonomakeja, ii mojoŋ.

9 Anutu Kana qaayaa kania mono kokaeŋ moma yagowu: Ii ejemba solaŋa dindiŋa yoŋoojoŋ ama qaagoto, Anutunoŋ ii ejemba doogoya mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama anota eja. Tosianoŋ dogoŋ kokaeŋ amakeju: Jeulalaŋ jeubaba ama qaa qeŋ yaŋgiseŋ qaganoŋ aoŋ jaasiisii amakeju. Aŋgonjora ano siŋgisoŋgogiawo laligoŋ kileŋ Anutu telambelaŋ ama

* **1:2:** Apo 16.1

mugi uugia menjereŋgoŋ lolomoniŋ laligoju. Nemuŋmaŋgia ano tosaaŋa uŋugi komuŋkeju.

10 Serowiliŋ amakeju. Sodom taonoŋ aŋgiti, iikawaa so kana uuguŋ eja iyaŋgarodeeŋ ano emba iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋkeju. Ejemba meŋ boliŋ oŋombutiwaajoŋ qelanjiŋ somoŋgoŋ oŋomakeju. Qaa qoloŋmoloŋgoŋkeju. Qaa jeŋ jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kileŋ tiligoŋkeju. Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaajoŋ Oligaa Buŋa nononoti, ii ii me woi ama meŋ iikanoŋ qetamakeju. Anutuwaa Kana qaa iikanoŋ ejemba momalaariwaa kana dindiŋa soŋgiŋkejuti, mono ii mindiŋgoŋ oŋombaatiwaajoŋ ama eja.

11 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ momalaariwaa kana dindiŋa ii Buŋa qaanoŋ anota eja. Niinoŋ Oligaa Buŋaya akadamuyawo jeŋ seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma Buŋa qaaya ii nono. Kiaŋ.

Poolnoŋ Poŋ kaleŋmoriaŋaajoŋ mepeseeja.

12 Kraist Jiisasnoŋ uuna gosiro gawoŋa pondaŋ memaŋatiwaa so koloowe niiro sokono gawoŋa nono meŋkejeŋ. Gawoŋ memambaa ku-usuŋ noma laligoŋ kouji, iikawaajoŋ Poŋnana mepeseeŋ laligojeŋ.

13 *Niinoŋ wala Jiisaswaa alauruta mepaegoŋ sisiwerowero molaŋkota ama oŋoma laligowe. Kaaŋa laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laariŋ silemale tompiŋ laligoŋ tondu ama meŋ laligowe. Siŋgisoŋgo kaeŋ ama laligowetiwaajoŋ mono kiaŋkomuŋ noma koloŋaniŋ nono letombe.

14 Poŋnananoŋ kaleŋmoriaŋa noma kelemaleleŋ maaro noo qananoŋ uro. Kaeŋ uro momalaarinanoŋ kolooro uu-jopawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaaŋ nama uujopaya buŋa qeŋ aoŋ ejemba uunanoŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ.

15 Niinoŋ ejemba tosaaŋa kuuya uŋuuguŋ siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo batugianoŋ somatagia koloon laligowe. Kaaŋa laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ siŋgisoŋgo ejemba hamo qeŋ nonomambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Qaa kota ii noonoŋ hoŋawo kolooro. Kawaajoŋ qaa kota iikanoŋ mono powowoŋ kotiga kolooja. Ii ejemba korebore moma laariŋ meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so kolooja.

16 Siŋgisoŋgowaa ejemba yoŋoo somatagia koloon laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ nii kokaembaajoŋ kiaŋkomuŋ nono: Iinoŋ niwo uuluae qaganoŋ hamo qeŋ noma Anutuwaa uu tania asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moma kotiiro. Noo gemananoŋ ejemba tosianoŋ Jiisas moma laariwuti, tania ii iyoŋoojoŋ qendeema oŋomambaajoŋ

* **1:13:** Apo 8.3; 9.4-5

moro. Ii qendeema oŋono saanoŋ afaaŋgoŋ uugia meleema laaligo kotigaa buŋa koloowuya.

17 Kiaŋkomuŋ nonotiwaajoŋ ama Anutu mepeseeŋkejeŋ. Iinoŋ Kiŋ Poŋ tetegoya qaa koloon laligowaa. Anutu motooŋgonoŋ goroŋ mende qero kaitania mende iimakejoŋ. Niinoŋ iwaa qabuŋaya kambaŋ so mepeseewe tetegoya qaa akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

18 Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaaŋa goojoŋ jegiti, qaa iikanoŋ kotiŋgoŋ gono saanoŋ akadamugawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ mono laaligo soraaya laligowagatiwaajoŋ manja kotakota qeŋ laligowa.

19 Manja qeŋ iikanoŋ momalaariga zololoŋgoŋ soowabotiwaajoŋ mono koronsoŋ mewa. Uuga kalaŋ koma aona momo bologanoŋ mende gojono Anutunoŋ uugejanoŋ saŋe qeŋkeji, ii saanoŋ moma laligowa. Ejemba tosianoŋ uu kalaŋkoŋkoŋgia mesaoŋ laŋ laligogi momalaarigianoŋ loorin koomuya koloon jaŋgoŋ qaono. Waŋgonoŋ kowe toronoŋ kuuŋ jaŋgoji, mono iikawaa so unjaŋqunjaŋgoŋ boligi.

20 Momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaonoti, iyoŋoo batugianoŋ eja woi qagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindiŋgoŋ oromambaajoŋ amamaaŋ uugara meleembaotiwaajoŋ ii Satambaa borianoŋ oroombe. Oroombe Satambaa ku-usuŋa nanamemeŋgara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajoŋ looriro eleema mepaqepae mombo toroqeŋ mende ambaoraga. Kiaŋ.

2

Buŋa gawombaa qamakooli areŋ

1 Iwoi waŋa ii qamakooli gawoŋ. Niinoŋ iikawaa uuwaawaataa qaaya jeŋ uugia kokaeŋ kuujeŋ: Oŋo mono ejemba korebore oŋoojoŋ qama koolin kaparaŋ koma welema Anutu qisiŋ muŋ daŋgiseŋ jeŋ laligowu.

2 Kiŋ eja poŋ ano gawmambaa galeŋ ejemba kania kania yoŋoojoŋ ama qama koolin laligowu. Kaeŋ kotiŋgoŋ oŋoŋgi dindiŋagadeeŋ galeŋ koma nonoŋgi luae qaganoŋ gumbonjonjoŋ laligowoŋa. Kaeŋ laligoŋ Anutuwaa jeta otaaŋ nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ laligoniŋ akadamuyawo koloonkebaa.

3 Qamakooli gawoŋ kaaŋa kanoŋ awaa soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeqe Tonanaa jaasewaŋanoŋ saanoŋ sokonja.

4 Iinoŋ ejemba kuuyanoŋ Buŋa qaa hoŋa moma kotoŋ uugia meleeŋgi hamo qeŋ oŋono letombutiwaa uusiiŋa momakeja.

5 Anutu motooŋgo raja ano ejemba Anutuwo mindiriŋ
nonombaatiwaajoŋ eja motooŋgo kaaŋagadeeŋ raja. Eja
motooŋgo Jiisas Kraistnoŋ mindiriŋ nonomambaajoŋ kotiiro
tosianoŋ ii amamaaŋkeju.
6 Iinoŋ siŋgisoŋgo ejemba kuuya ananaa dowenana
mewaatiwaajoŋ laaligoya qeleema mesaoro. Buŋa qaa ii
Anutunoŋ kambaŋ ano tosianoŋ kambaŋ dindiŋa iikanoŋ
kanaiŋ naŋgoŋ jeŋ asarigi ananaanoŋ karo.
7 *Kawaajoŋ ama Anutunoŋ aposol koloomam-baajoŋ
kuuŋ wasiŋ nono qeleya qeŋ kantri so liligoŋkejeŋ. Ejemba
Jiisas moma laariwutiwaa Buŋa qaa hoŋaboŋa kuma
oŋomakejeŋ. Kaniana kaeŋ jeŋ qolomoloŋ qaagoto, qaa
hoŋaga kaeŋ jejeŋ. Kiaŋ.

Eja ano emba oŋoo laaligo areŋgia

8 Kawaajoŋ uusiiŋnanoŋ kokaeŋ jejeŋ: Eja oŋonoŋ mono
pondaŋ gomaŋ so ajoroon qamakooli gawoŋ koronsoŋ meŋ
laligowu. Yoŋ kazi ano aŋgowowo mesaoŋ uugia sorairo
saanoŋ borogianoŋ meŋ waama Anutu qama kooliŋkebu.
9 *Emba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa ii kokaeŋ jejeŋ:
Oŋonoŋ mono kinisurugia mouma selegia tororo turuŋ
laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Waŋ
jugia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziiŋ hoŋboŋ
mewu. Kasasoroŋ me goul kanoŋ mende menjereŋgoŋ aowu
ano moumou sewaŋa somata kanoŋ meŋ aiweleqaiwele
mende ambu.
10 Akadamugia hoŋa ii nanamemeŋ awaa. Emba Anu-
tuwaa jeta uuguwombojeŋ keegia moma qata asuganoŋ
jokolooŋkejuti, iikawaa so oŋonoŋ mono gawoŋ awaa awaa
jegeŋa nama meŋkebu.
11 Ejanoŋ kuma oŋoŋgi emba oŋonoŋ mono aŋgia meŋ
kamaaŋ aoŋ Buŋa qaa osoŋosoŋ moma neselaŋ qaganoŋ
takaporaka ama jegianoŋ kooga mende meleembuto, ii uu
wombogianoŋ ama laligowu.
12 Emba oŋonoŋ eja galeŋ koma kuma oŋombutiwaajoŋ
niinoŋ ‘Ooŋ!’ mende jejento, ajoroogi oŋo osoŋ qaagia
bogoro rabu.
13 *Anutunoŋ wala Aadam mokolooŋ iwaa gematanoŋ Iiw
(Eewa) mokolooro.
14 *Mokolenoŋ Aadam mende tiligoroto, emba ii tiligoŋ
muro qaa uuguŋ siŋgisoŋgo ano.
15 Kileŋ emba yoŋonoŋ gawoŋ areŋgia otaaŋ merabora
meŋ Kraist moma laariŋ nanamemeŋ soraaya otaaŋ
uumeleeŋ alaurugia uunoŋ jopagoŋ oŋoma bonjoŋ

* **2:7:** 2 Tim 1.11 * **2:9:** 1 Piito 3.3 * **2:13:** Jen 2.7, 21-22 * **2:14:** Jen 3.1-6

laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

3

Ziozwaa gawoŋ galeŋ oŋoo qaa areŋ

1 Moŋnoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ pasto koloomambaa aiŋ moji, iinoŋ mono gawoŋ qabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii hoŋ tooŋaga.

2 *Kawaajoŋ uumeleeŋ kanagesowaa uu galeŋ gawombaajoŋ mono eja koi kaaŋa meweeŋgoŋ kuugi sokombaa: Mombaa selianoŋ koposowaa qaaya qaa, emba motooŋgowaa loya, kepiriria qaa, nanamemeŋa tororo galeŋ koma aoro goda qeŋ muŋkeju. Iwaanoŋ kawuti, ii saanoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋoma momo tororo kuma oŋomakeja.

3 Moŋnoŋ apu kotiga neŋ manja laŋ qeŋ aŋgowowo ama monembaa otoko amakeji, ii qaagoto, moŋnoŋ saanoŋ ejemba mondoriŋ migigiiŋ oŋoma gumbonjonjoŋ ama oŋomakeji, mono eja iikaaŋa kuuwu.

4 Moŋnoŋ iyaŋaa embameraaŋa saanoŋ galeŋ koma gejanonogia oŋono meraboraaŋaŋoŋ goda qeŋ muŋ qaaya kuuya teŋ koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa.

5 Galeŋ eja moŋnoŋ aŋaa sumaŋuruta galeŋ koma oŋomambaajoŋ qetetaŋgoji eeŋ, iinoŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta mono nomaeŋ kalaŋ koma oŋonaga? Ii mono amamaanaga.

6 Eja moŋnoŋ kambaŋ koriga uuta meleema zeŋ nanji, iinoŋ saanoŋ mindimindiri gawoŋ meme galeŋgiaga kolooŋ laligowaa. Moŋnoŋ kambaŋ toroga uuta meleema kemakoŋ kaŋkoŋ ama tewomawoo ama totoyanoŋ qeŋ selia meŋ ubabo. Kileŋaa Toyanoŋ gejajuju ano Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoŋ hagoŋ muŋ konjono kamaaro. Iikawaa so oŋoo galeŋgianoŋ selia meŋ uro Anutunoŋ ii Satan kaaŋa jeŋ tegoro kamaawabo.

7 Galeŋ moŋnoŋ uumeleembaa gadokopa yoŋoo batugianoŋ qabuŋa awaa mende bosinagati eeŋ, ejembanoŋ ii laŋ jeŋ boligi Kileŋaa Toyanoŋ moto siwaya ano iikanoŋ ritogoro qero kamaawabo. Kiaŋ.

Ewanjelis ano Buŋa gawoŋ ejemba yoŋoo qaa

---

* **3:2:** Tai 1.6-9

8 Buŋa gawoŋ ejemba* yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa so taŋhoragia qaa koloon laligowu. Tosianoŋ qaa aro woiwoi jeŋ wain apu mamaga neŋ mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ kaparaŋ komakejuti, ii mono mende kuuŋ oŋoŋgi nambu.

9 Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoŋa aasaŋgoya Anutunoŋ iŋisaanoti, iinoŋ meŋ iikanoŋ qokotaaŋ uugia menjereŋgo-wabotiwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ soraaya laligojuti, mono iiga kuuŋ oŋombu.

10 Ii mono kaaŋagadeeŋ wala gosiŋ oŋoŋgi qaa jejeŋiwaa so kotiiŋ naŋgi sokombaati eeŋ, mono saanoŋ kuuŋ oŋoŋgi nama Buŋa gawombaa ejembagiaga koloon laligowu.

11 Yoŋoo embaurugianoŋ† kaaŋagadeeŋ ejembanoŋ goda qeŋ oŋombutiwaa so taŋhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jenoŋ kiisaŋ mende ama laligowuto, kepiriirigia qaa nama gawoŋ kuuya membiriqembirigia qaa meŋ laligowu.

12 Buŋa gawoŋ ejanoŋ mono emba motooŋgowaa loya koloon iyaŋaa embameraaŋa ano weleŋqeqeuruta ii saanoŋ galeŋ koma oŋomakeba.

13 Buŋa gawoŋ ejemba gawoŋgia awaagadeeŋ meŋkejuti, ejembanoŋ ii goda qeŋ oŋoŋgi qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokoloon saanoŋ awasaŋkaka nama ejemba uugia kuuŋ Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiiŋ jeŋkebu. Kiaŋ.

Anutunoŋ Buŋaya aasaŋgoya ninisaano.

14 Oo Timoti, niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ jejeromoŋromoŋ anjento, kileŋ tere koi goojoŋ oojeŋ.

15 Kambana qeŋ koriŋ kamambotiwaajoŋ wala tere koi kokaembaajoŋ ooŋ ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleeŋ kanagesouruta nomaeŋ galeŋ koma oŋona nanamemeŋgianoŋ diŋgoŋ awaa koloowaati, mono qambaŋmambaŋ qaa ii weeŋgoŋ moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuuŋ zioz sopaya koloojoŋ. Laaligo Toyaanoŋ qokotaaniŋ mindiriŋ nonono gomaŋ so ajoroon qaa hoŋa jeŋ seiŋkejoŋ. Qaa hoŋanoŋ boliŋ esuŋa kamaawabotiwaajoŋ iikawaa wota ano tandoya koloojoŋ.

16 Anutunoŋ hamoqeqewaa kania aasaŋgoya ninisaanoti, nononoŋ Buŋa qaa ii moma asariŋ kokaeŋ jeŋ mokolooŋkejoŋ:

---

* **3:8:** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoŋonoŋ pasto kooroŋgianoŋ ilaaŋ gawoŋ meŋ uumeleeŋ tuuŋ kalaŋ koma oŋoma Buŋa qaanoŋ uŋuagiŋ selewaa gawoŋ tosaaŋa meŋ kanoŋ naŋgoŋ oŋomakeju. Ewanjelis me uukuukuu ejemba yoŋonoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ nanjuti, iyoŋonoŋ uugia meleembutiwaa Buŋa qaa kuma kanoŋ uugia kuuŋ gejanono qaagia oŋomakeju. † **3:11:** Buŋa gawoŋ emba ano Buŋa gawoŋ ejawaa embia yoŋoo jeŋkootogia jeja.

Buŋa Toya iyaŋo namo ejaga kolooŋ batunananoŋ asugiro.
Asugiro qaa jakeyanoŋ oombombaa qaaya tondu moŋgama bimbimgogi Uŋa Toroyanoŋ kania solaŋa asuganoŋ qendeeno. Ii qendeema kuuro Poŋ kolooŋ waama Siwe gajoba galeŋ koma oŋono akadamuya uuŋ iigi.
Ii iigi Anutunoŋ wano Siwenoŋ uma Anutuwo rama galeŋ koma nonomakeja. Galeŋ koma nonono Buŋa qaaya ii kantria kantria liligoŋ jeŋ asarigi mamaga yoŋonoŋ moma laariŋ muŋkeju.
Kaeŋ jokoloonin oŋanoŋ akadamuyawo kolooja. Kiaŋ.

4

Qaa qoloŋmoloŋgoya kuma oŋoŋgi eŋkaloloŋ kolooja.

1 Anutuwaa Uŋayanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ asariro tororo moma yagojoŋ: Balombaa kambaŋa tegomambaajoŋ ambaati, kambaŋ iikanoŋ ejemba kelemaleleŋ yoŋonoŋ momalaari mesaoŋ Poŋ gema qeŋ omejiilaŋ yoŋoo borogianoŋ kemebuya. Kaeŋ kemegi omejiilanoŋ sololooŋ kuma oŋomakejuti, mono iyoŋoonoŋ momo areŋ otaaŋ eŋkaloloŋ laligowuya.

2 Sisau ii kokaeŋ koloowaa: Tosianoŋ uumeleeŋ selesele aŋgi Satanoŋ aaso aiweseya uugianoŋ aeŋ geriawonoŋ qokotaaŋ uugejagia gojono koomuya kolooro qaa qoloŋmoloŋgoya laŋ jeŋ sooŋkeju.

3 Yoŋonoŋ ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋomakeju, ‘Uumeleeŋ ejemba oŋonoŋ mono loemba kaaŋa mende agimiŋ aoŋ laligowu ano nene tosia newubotiwaa qizimiziŋ ama laligowu.’ Kaeŋ kuma sooŋ oŋomakejuto, Anutunoŋ nembanene kuuya ii newombaajoŋ mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laariŋ qaa hoŋa moma yagojoŋi, iinoŋ ii kotuegoro saanoŋ daŋgiseŋ jeŋ newom-baajoŋ ama nonono.

4 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii awaa kolooju. Ii gema qewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanoŋ daŋgiseŋ jeŋ buŋa qeŋ aowoŋa.

5 Iwoi ejemba jaagianoŋ qizimiziŋawo koloonagati eeŋ, ii mono saanoŋ Anutuwaa qaa jeŋ qama koliniŋ esuŋanoŋ turuŋ hamo qero saaŋa koloowaa. Kiaŋ.

Kraist Jiisaswaa weleŋqeqe awaa ii kokaeŋ:

6 Giinoŋ uumeleeŋ ejemba kaeŋ kuma oŋoma laligoŋ Kraist Jiisaswaanoŋ Buŋa gawoŋ meme eja awaa kolooŋ laligowa. Giinoŋ Buŋa qaa otaaŋ laligoŋ koujaŋi, ii tosaaŋa

kuma oŋoma geeŋgo kaaŋiadeeŋ qaa awaa ii ano momalaariwaa qambaŋmambaŋ qaa kuuya weeŋgoŋ romoŋgoŋ iikanoŋ uuga wagiŋ aoŋ laligowa.

7 Baloŋ ejembanoŋ beŋ sosombaŋ qaaya julujulu jegi Anutuwaa Buŋa qaanoŋ bibiloko amambaajoŋ anji, ii mono yakariŋ gema qewa. Ii gema qeŋ Kraist kaaŋa kolooŋ laligowagatiwaajoŋ uuwaa komagbiligbili ama laligowa.

8 Anutunoŋ laaligo kambaŋ kokaamba namonoŋ laligojoŋi, ii kotuegoŋ nonono kanageŋ oyaŋboyaŋ laligowombaa soomoŋgo ano. Aaŋgole ii sele busu gbiligbiliwaajoŋ melaada ilaaŋ nonoma kamaaŋqeqeta koloojato, uuwaa komagbiligbilia ii tandonana komboŋa kolooja. Kawaajoŋ uuwaa nanamemeŋa ii pondaŋ koma gbiliŋ laligona iikanoŋ mono iwoi kuuya kanoŋ nemuŋ koma naŋgoŋ gomakebaa.

9 Qaa jejeŋi, ii ejemba korebore meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ komboŋatiwaa so powowoŋ kotakota kolooja. Qaa powowoŋ kotakota moŋ ii kokaeŋ:

10 “Anutu laaligo Toya iinoŋ ejemba korebore hamo qeŋ nonomambaajoŋ moja. Uunana meleema moma laariŋ muŋkeboŋati eeŋ, mono oŋanoŋ hamo qeŋ nonomakebaa. Kaeŋ moma laarijoŋ. Tosia nononoŋ kaeŋ koloowaatiwaa jejeromoŋromoŋ iikaaŋa Anutu ama muŋ nama gawoŋa meŋ selenana qeŋ aoŋ oroŋkejoŋ.”

11 Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaaŋ ama mewutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma laligowa.

12 Oo Timoti, sagbili laligojaŋiwaajoŋ moŋnoŋ meŋ kamaaŋ gombabo. Kawaajoŋ mono uumeleeŋ ejemba batugianoŋ sili awaa kokaeŋ qendeema oŋoma laligowa: Qaa awaagadeeŋ jeŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ ejemba tororo jopagoŋ oŋoma laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ Anutuwaa gawoŋa meŋ sororogona iikawaajoŋ moma laariŋ goma laligowu. Kaaŋa soraayagadeeŋ kolooŋ mena ejembanoŋ saanoŋ goda qeŋ goŋgi laligowa.

13 Mono pondaŋ Uumeleembaa Buŋa Tere ii jegeŋa weeŋgoŋ kaparaŋ koma jeŋ asariŋ kanageso uugia iikanoŋ kuuŋ kuma oŋoma laligowa. Kambaŋ batuya kokanoŋ kaeŋ ama laligona niinoŋ kawe sokombaa.

14 Jotamemeya yoŋonoŋ borogia goo qaganoŋ ama qama kooligi Anutuwaa gejatootoo qaa goojoŋ kolooro Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gono uuganoŋ eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganoŋ gawoŋ meŋ laligowa.

15 Mende kolatiwato, Buŋa Tere weeŋgoŋ jeŋ asariŋ kuma oŋoma laligowa. Iwoi karooŋ ii mono kaparaŋ koma jegeŋa nama koma gbiliŋ laligowa. Ataqataŋ mende ambagati eeŋ,

uugaa toomorianŋanoŋ mono somariiro kotiiŋ awasaŋkaka koloowaati, ii kuuyanoŋ iima kotowuya.

16 Oo Timoti, mono geeŋgaa uu selega galeŋ koma aoŋ uumeleeŋ gawoŋ tororo kuma oŋombagiwaajoŋ galeŋga meŋ aoŋ laligowa. Kaeŋ ama laligowaati eeŋ, mono geeŋga oyaŋboyaŋ qeŋ aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaaŋadeeŋ oyaŋboyaŋ qeŋ oŋona Siwenoŋ ubuya. Kiaŋ.

5

Malo ano ejemba waŋa ii kokaeŋ galeŋ koma oŋombu:

1 Eja waŋa ii geriawo mende jeŋ mindiŋgoŋ oŋombato, maŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremuŋuruga kaaŋa ama oŋoma laligowa.

2 Emba waŋa ii nemuŋga kaaŋa arobonjoŋanoŋ qaa jena mobu. Emba saraŋ ii naaŋuruga kaaŋa nanamemeŋ soraaya otaaŋ goda qeŋ oŋoma laligowa.

3 Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeqe qaganoŋ ama oŋoma laligowa.

4 Malo mombaa esamerauruta laligojuti eeŋ, iyoŋonoŋ mono mutuya koloon waŋ kuuŋ ii galeŋ koma mubu. Anutunoŋ jeŋ kotoŋ nononoti, iyoŋonoŋ mono iikawaa so iyaŋgiaa sumaŋurugia kalaŋ koma oŋombombaa kania moma kotowu. Nemuŋmaŋurugia-noŋ wala kambaŋ koriga kalaŋ koma oŋoma laligogiti, oŋonoŋ iikawaa kitia meleema tosagia metogoŋ oŋoŋgi Anutuwaa jaanoŋ sokombaa.

5 Malo emba hoŋa, tinitosaya qaa aŋodeeŋ laligoji, iinoŋ jejeromoŋromoŋa Anutu ama muŋ ii suulaŋ asaga gomantiiŋa qisiŋ qama kooliŋ muŋkeja.

6 Iinoŋ kaeŋ laligojato, emba malo tosianoŋ uugianoŋ gere tooro siiŋgia kombombaŋaa so iwoi lansambaajoŋ borojaŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ namonoŋ selewo laligojuto, kileŋ uunoŋ koomuya kolooju.

7 Kawaajoŋ malo yoŋoo selegianoŋ koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaajoŋ mono kaaŋagadeeŋ jeŋ asariŋ oŋoma laligowa.

8 Moŋnoŋ aŋaa tinitosauruta mende kalaŋ koma oŋomesaoro guaŋ laligojuti, iwaa nanamemeŋanoŋ mono bolidaboroja. Iinoŋ Poŋ moma laarijiwaa qaaya ii silianoŋ qakooma uumeleembaa gadokopa tani uuguŋ kileqileeŋ laligoja.

9 Uumeleeŋ kanageso oŋonoŋ malo tosaaŋa kululuuŋ kalaŋ koma oŋomakejuti, malo moŋnoŋ iyoŋoo areŋnoŋ koubaatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati eeŋ, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaeŋ kolooro iigadeeŋ mono qa areŋ

iikanoŋ toroqeŋ ooŋ ambu: Moŋnoŋ gbania 60 uuguŋ eja motooŋgowaa embiaga laligoro.

10 Kaeŋ laligoro tosianoŋ kaniaajoŋ kokaeŋ naŋgoŋ jeŋkeju: Iinoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligoŋ merabora galeŋ koma gejanono qaa oŋono somariigi. Ejemba wabaya mirianoŋ koma horoŋ kalaŋ koma oŋono Kraistwaa alauruta soraayanoŋ kagi wijigia soŋgbama esuuŋ nene apu ooŋ uŋuagiŋ laligoro. Konjiliŋ uutanoŋ laligogiti, ii meŋ qeaŋgoŋ oŋoma gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ uuta pondaŋ somoŋgoŋ jegeŋa nama laligoro. Malo kaaŋa mono areŋ papianoŋ ooŋ kalaŋ koma laligowu.

11 Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋoo qagia mono qa areŋ papia iikanoŋ mende amba. Ii anagati eeŋ, iyoŋoo siiŋgia kombombaŋanoŋ gere jero eja mombo mewombaajoŋ uugia waaro Kraist silemale ama muŋ zioz gawoŋ mesaowubo.

12 Ii mesaoŋ wala Kraist teŋ kombombaajoŋ jojopaŋ qaagia asuganoŋ jeŋ somoŋgogiti, ii qegi jaŋgoŋ qaono Kraistnoŋ qaagia jeŋ tegoŋ gamu qeŋ oŋono eeŋ laŋ laligowubo.

13 Nepinepi laŋ laligoŋ toroqeŋ kokaeŋ boliwubo: Miria miria laŋ liligoŋ kambaŋ tiwilaawutiwaa kania meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ kombubo. Toroqeŋ boliŋ qaa kisama laŋ jeŋ qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ gawoŋ meme tanitani ewaewaŋ kombubo. Iinoŋ woinoŋ laŋ mondoŋ gawoŋ hoŋa mende meŋ tosaaŋa yoŋoonoŋ iwoi meŋ soowubo. Qaa tosia yoŋoonoŋ iwoiga qaagoto, kileŋ ii eeŋ laŋ jeŋ seiwubo.

14 Kaeŋ ambubotiwaa siiŋna moma kokaeŋ jejeŋ: Malo emba waŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ mono eja meŋ merabora meŋ gawoŋ mirigia galeŋ koma laligogi sokombaa. Kaeŋ aŋgi tuarenjenananoŋ jeŋ boliŋ nonomambaa kania moŋgama ii mende mokoloowaa.

15 Malo tosianoŋ galeŋ mende meŋ aoŋ Kraist gema qeŋ kamaaŋ Satambaa kananoŋ kemeŋ otaaŋ laligoju.

16 Uumeleeŋ kanageso anana emba malo tooŋ, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalaŋ koma oŋombombaajoŋ amakejoŋ. Kawaajoŋ uumeleeŋ emba mombaa tinitosaurutanoŋ malo koloojuti, iinoŋ mono ii kalaŋ koma oŋoma laligowa. Iikawaa lombotanoŋ mono zioz tuuŋ oŋoo qagianoŋ mende uba. Kiaŋ.

Ziozwaa jotamemeya ii kokaeŋ kalaŋ koma oŋomboŋa:

17 Jotamemeurunana uumeleeŋ kanageso saanoŋ galeŋ koma oŋomakejuti, oŋonoŋ mono iikawaa tawaya meleema godaqeqe uuta qendeema oŋoma laligowu. Yoŋoonoŋga

tosianoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋ kuma oŋomakejuti, iikawaajoŋ mono kotiŋgia toroqegi uro oŋoma laligowu.

18 *Buŋa Terewaa qaa moŋnoŋ kawaa kania ii kokaeŋ jeja,
"Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaajoŋ bulmakao ejia waŋgi dumuŋ tuuŋ qaganoŋ riiŋ rinjanjaŋgoŋkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaeŋ wagigi saanoŋ nene kitia nero sokombaa."
(Kawaa so kasunoŋ tiwojuŋ meŋ oro metogoro qeŋ ooŋ kitia mugi nero sokombaa.) Qaa moŋ kokaeŋ eja,
"Moŋnoŋ gawoŋ mero tosianoŋ tawaya mugi sokombaa."

19 *Jotamemeya mombaa selianoŋ qaa laŋ ama jeŋ mugi woi me karoonoŋ ii mende naŋgowuyagati eeŋ, ii mono qaa jakeyanoŋ mende amba.

20 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, giinoŋ mono ii asuganoŋ temboma jeŋ oŋona korebore qaaga ii moma siŋgisoŋgo ambombotiwaa toroko moma galeŋgia meŋ aoŋkebu.

21 Oo Timoti, qaa ooŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋi, ii mono teŋ koma otaaŋ laligowa. Eja me emba moŋ mende isosoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomba. Kawaajoŋ mombaa qaaya ii waladeeŋ laŋ mende somoŋgowa. Ejemba korebore mono ororoŋ gosiŋ oŋomba. Kaeŋ ambagatiwaa qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugara soraaya yoŋoo jaasewaŋgianoŋ jeŋ ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokombaa.

22 Tosaaŋa yoŋoo siŋgisoŋgogianoŋ goo qaganoŋ uro gamu mokoloowabo. Kawaajoŋ moŋnoŋ "Pombaa gawoŋ memaŋa," me "Uumeleeŋ tuuŋ toroqemaŋa," jeji, iwaa kaniaya wala mende gosiŋ boroga iliŋ alaŋ iwaa qaganoŋ mende ama kotuegoŋ muba. Geeŋgo soraaya laligowagatiwaajoŋ mono galeŋ koma aoŋ laligowa.

23 Oo Timoti, gii kambaŋ tosaaŋa ji koloon gono "Yaeŋmaeŋ!" qama eŋkejaŋ. Kawaajoŋ mono apugadeeŋ mende newato, wain apu tosia kaaŋagadeeŋ nena korojoŋga ilaaro afaaŋgowaa.

24 Qaa moŋ ii kokaeŋ: Ejemba tosianoŋ siŋgisoŋgo aŋgi uulaŋawo asuganoŋ asugiro ejembanoŋ iima walawala jeŋ tegogi kambaŋ kokaamba gamugiawo nanju. Kaeŋ nanjuto, tosianoŋ siŋgisoŋgo ama mesaŋgoŋ aoŋ laligoŋ daandaaŋ Anutuwaa jaanoŋ keugi asuganoŋ asugiro jeŋ tegoŋ oŋombaa.

---

* **5:18:** Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7 * **5:19:** Dut 17.6; 19.15

25 Ejemba gawoŋ awaa akadamuyawo meŋkejuti, gawoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ kokaamba asuganondeeŋ eja. Gawoŋ awaa tosaaŋa asuganoŋ mende ewuyagati eeŋ, ii mono kaaŋagadeeŋ aasaŋgoyanoŋ ewombaajoŋ amamaaŋ daandaaŋ asugiro iiboŋa. Kiaŋ.

6

Weleŋqeqe yoŋoonoŋ qambaŋmambaŋ areŋ

1 Weleŋqeqeurugia kuuya togiaa qaqaŋ bosima gawoŋ tawagia qaa meŋkejuti, oŋonoŋ mono tourugia jeulalaŋ laŋ mende ama oŋombuto, godaqeqe kuuya qendeema oŋombombaa so iŋiima laligowu. Oŋonoŋ mono tosia yoŋonoŋ Anutuwaa qata mepaegoŋ jewubotiwaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Anutuwaa Buŋa qaaya ejemba kuma oŋoniŋ ii oŋoo nanamemeŋgiaajoŋ ama gema qegi boliwabo.

2 Tourugia tosianoŋ uumeleeŋ alaurugia koloojuti, iikawaajoŋ mono godaqeqegiaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta mende koloowa. Kaeŋ qaagoto, tourugia weleŋ qeŋ oŋoŋgi gawoŋgia awaa koloonkeji, iyoŋonoŋ Kraist moma laarigi wombo ala koloon oŋoŋgi iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma tourugiaa qaa baatanoŋ kema uugia gawonoŋ ama awaagadeeŋ meŋ laligowu. Mono kaeŋ jeŋ kotoŋ kuma oŋoma laligowa. Kiaŋ.

Buŋa qaa jeŋ soogi uugere koloowubo.

3 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ uuwaa komagbiligbili ambombaajoŋ Buŋa qaaya nononoti, nononoŋ mono iikawaa so ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejoŋ. Moŋnoŋ Buŋa qaa hoŋa qiwitigoŋ qaa batuya morota ejemba kuma oŋomakeji, iinoŋ mono gadokopa kolooja.

4 Iinoŋ selia meŋ umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma kotoŋ momalaariwaa qaa batuya batuya jeŋ meleŋqeleema jenoŋkooli ambombaajoŋ koposoŋgoŋkeja. Kaeŋ moma tosaaŋa yoŋowo mondoŋgosi aŋgi hoŋa kokaeŋ koloowaa: Leelee uunoŋ motoqoto aŋgowowo ama aoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ meŋ boliŋ aowubotiwaa sombu momo amakeju.

5 Kaeŋ ama momogia sooro kaamaa ama laaligo hoŋaa kania soŋgiŋ kokaeŋ romoŋgoŋkeju: ‘Uunoŋ komagbiligbili aniŋ iikanoŋ donana kolooro iikanoŋ riiŋ moneŋ hina mokoloowoŋa’ Kaeŋ romoŋgoŋ ajoroon suulaŋ jenoŋkooli amiŋkeju.

6 Kaeŋ amakejuto, anana Anutu Buŋayaa komagbiligbili ama moneŋ hina eŋ nononji, iikanoŋ uu luae qeŋ aoŋkejoŋ.

Uŋa Toroyanoŋ donana kolooŋ meŋ bonjoŋ ama nono-
makejiwaajoŋ mono oŋanoŋ oyaŋboyaŋ somata mokoloon
simbawoŋawo laligojoŋ.
7 Kawaa kania ii kokaeŋ: Anana wala boronananoŋ iwoi
moŋ mende meŋ eeŋ toontooŋ namonoŋ asuginiŋ. Kanageŋ
kaaŋagadeeŋ komuŋ namo koi mesaoŋ bobora kemboŋa.
8 Kaeŋ kemboŋato, kambaŋ kokaamba nene ano opo
maleku eŋ nonono iikawo mono meŋ bonjoŋ ama luae qeŋ
aoŋkeboŋa.
9 Kaeŋ amboŋato, ejemba moneŋ esuhina somata
mokoloowombaajoŋ momakejuti, iyoŋonoŋ mono
aŋgobatonoŋ siwa kaaŋa ritogogi kamaaŋ uŋuŋkeja.
Kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa bologa bologa ii
mamaga asugiŋ uugia eŋkalololoŋ megi gejajuju amakebu.
Siiŋgia kombombaŋa doogoya iikanoŋ mono horoŋ
somoŋgoŋ oŋoŋgi uluŋgoŋ kondemondeeŋ mokoloon
tiwilaawuya.
10 Moneŋ hinawaa siiŋ kombombaŋa kanoŋ mono iwoi
bologa kuuyaa wanjaleya kolooja. Mamaga yoŋonoŋ moneŋ
hinawaa uusiiŋgia moma ewaewaŋ koma jinjauŋ aŋgi mo-
malaarigianoŋ jaŋgoŋ qaono laŋ laligoju. Uugere somata
mogi iikanoŋ mono gbagia qosono siimbobolo mamaga
moma wosobiri laligoju. Kiaŋ.

Poolnoŋ Timoti gawombaa jeŋkooto ama muro.

11 Mamaganoŋ kaaŋa laligojuto, Anutuwaanoŋ eja gii
mono iwoi kaaŋa ii misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaaŋa
laligowagatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowa: Nanamemeŋ
dindiŋa otaaŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋ
laligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondaŋ meŋ
ejemba oŋanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowa. Mono kaparaŋ
koma kotiiŋ nama ejemba gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama
oŋoma laligowa.
12 Aaŋgole ejanoŋ kuu aŋgi iikanoŋ haamo ambaatiwaajoŋ
esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ kenji, gii mono iikawaa so
momalaariga koma gbiliŋ Anutunoŋ kuu akadamuyawo
ano iikanoŋ kotiiŋ pondaŋ manja qeŋ laligowa. Anutunoŋ
laaligo kotiganoŋ keubagatiwaajoŋ goonoti, gii mono laaligo
ii koronsoŋ meŋ buŋa qeŋ aoŋ laligowa. Laaligo kotigaa
buŋa koloojaŋi, giinoŋ qaa ii awaagadeeŋ jokoloona mam-
aganoŋ ii moma saanoŋ naŋgoŋ jeŋkeju.
13 *Anutu iwoi kuuya meŋ gbiliŋkeji, gii iwaa jaanoŋ kani-
aga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanoŋ ii kaaŋagadeeŋ
jokoloona moro. Jiisasnoŋ gawana Pontius Pailotwaa
jaasewaŋanoŋ nama kaniaya jeŋ asariŋ qaa awaa soro

* **6:13:** Jon 18.37

jokolooroti, mono Kraist iikawaa jaanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ:

14 Gii mono Buŋa qaa koma gbiliŋ pondaŋ teŋ koma otaaŋ laligowa. Kaeŋ laligona moŋnoŋ “Gii kana soŋgiŋ bolina,” qaa kaeŋ jeŋ gomambaajoŋ amamaawaa. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa moti, kambaŋ batuya kokanoŋ mono uuwaa gawoŋ kaeŋ meŋ laligowa.

15 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ Toya koloon kambaŋa ano kaŋ kuuro iikanoŋ Jiisas Kraist wasiro asuganoŋ asugiro iiboŋa. Anutu yaŋodeeŋ Uutanana kolooro kuuyanoŋ iwaa newo baatanoŋ nanjoŋ. Iinoŋ kiŋ poŋ yoŋoo Poŋgia ano jawiŋ yoŋoo waŋgia kolooja.

16 Anutu, oyaŋboyaŋ Toya iinoŋ motooŋgo kambaŋ moŋnoŋ mende komuwaa. Iinoŋ asamararaŋ gomanoŋ eukanoŋ laligoro kuuya nono nononano iikanoŋ ubombaajoŋ qagojoŋ. Namowaa ejemba moŋnoŋ ii jaayanoŋ mende uuŋ iiro ano iimambaajoŋ amamaawaa. Iwaa qaqabuŋaya mepeseeniŋ ku-usuŋ Toya akadamuyawo koloon kambaŋ tetegoya qaa iwoi kuuya galeŋ koma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

17 Ejemba qaqabuŋagiawo kambaŋ kokaamba namonoŋ uuta laligojuti, ii giinoŋ mono kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Moneŋ esuhinanoŋ kambaŋ moŋgeŋ qaondaborowaa. Kawaajoŋ yoŋonoŋ mono uugia iikanoŋ mende ama laligowu. Moneŋ esuhina qaganoŋ nama awelegoŋ sewaŋkiki koloojuti eeŋ, jejeromoŋromoŋgianoŋ mono jaŋgoŋ qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunoŋ mende ambuto, Anutunoŋ iwoi kuuya kanoŋ kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ ama mamboŋgi sokombaa. Anutuwo qokotaaŋ naŋgi iinoŋ saanoŋ iwoi kania kania ii kelemaleleŋ laaligonoŋ aisoowoŋiwaajoŋ nonomakeja.

18 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa awaa jegeŋa nama meŋ iikaaŋa kanoŋ akadamugiawo koloowu. Anutuwaa jaanoŋ akadamugiawo koloon afaaŋgoŋ jojoriŋtosaaŋa ilaaŋ oŋoma kaleŋ seiŋ mendeema laligowu.

19 Kaeŋ Anutuwaa jaanoŋ qaqabuŋagiawo koloon laaligowaa maa suaŋ hoŋa mokoloon meŋ seiŋkebu. Maa suaŋ kaaŋa ii laaligowaa tando wota kotakota kolooja. Ii meŋ seiŋ galeŋ koma saanoŋ kanageŋ tando wota iikanoŋ naŋgoŋ nama laaligo hoŋaboŋa buŋa qeŋ aoŋ laligowu.

20 Oo Timoti, Anutunoŋ moma laariŋ goma gawoŋ memewaa momo kaleŋ uuganoŋ anoti, ii mono gawonoŋ ama soowaboti-waajoŋ galeŋ meŋ laligowa. Balombaa qaa julujulu omaya ano aŋgowowo sipasipa koma jegi sooŋkeji, ii

mono mesaoŋ gema qeŋ laligowa. Tosianoŋ “Momakooto amiŋ moboŋa,” jeŋ qaa seŋa seŋa jeŋ seigi kemakeja. Momakooto hoŋa ii kaeŋ jeŋ sooŋkeju.

21 Tosianoŋ momo soosooya buŋa qeŋ aoŋ jokoloon tiŋtuaŋ aŋgi momalaarigianoŋ zolololoŋgoŋ looriŋ sooro.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

Timotiwaa Tere 2
Poolnoŋ Timotiwaa Tere ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Poolnoŋ mundaŋ*a* ano gbaworo ala ilailaaya Timotiwaa-joŋ “Ando qambaŋ*mamba*ŋ qaana konoga mumaŋ,” jeŋ Buŋ*a* Tere koi ooro. Qaa areŋ*a* waŋ*a* ii awaawaa kaparaŋkoŋkoŋ. Poolnoŋ ii jeŋ asariŋ uuta naŋgoŋ qambaŋ*mamba*ŋ*a* kokaeŋ muŋ ooro: Timoti giinoŋ mono pondaŋ nama Jiisas Kraistwaa kania naŋgoŋ jeŋ laligowa. Oligaa Buŋ*a* ano Soomoŋgo Areŋ Walaga mojaŋi, mono iikanoŋ qokotaaŋ iikawaa qaaya hoŋaboŋ*a* ii ejemba kuma oŋom*a* uukuukuu gawoŋ meŋkeb*a*. Tuarenjeŋ ama goŋgi siimbobolo kania kania mokoloon monagati eeŋ, mono kileŋ Anutunoŋ gawoŋ gonotiwaa so ii kaparaŋ koma meŋkeb*a*.

Poolnoŋ galeŋ meme qaa kotiga Timoti kokaeŋ muro: Tosianoŋ “poumapou qaganoŋ aŋgowowo omaya ama gejajojombaŋ amakejuti” giinoŋ mono iikawaa qaanoŋ keuma kambaŋg*a* mesoqesooŋ tiwilaawabo. Aŋgowowo qaa kaaŋ*a* kanoŋ ejemba mende totooŋ ilaaŋ oŋom*a*kejuto, ejemba geja ama momakejuti mono ii meŋ boliŋ oŋono tiwilaawuya.

Poolnoŋ qambaŋ*mamba*ŋ qaaya kuuya naŋgom*amba*aj*o*ŋ aŋ*aa* laaligoyaa sunduya ooro. Naambaajoŋ nomaeŋ gawoŋ areŋ*a* ama manja qeŋ laligoroti Timotinoŋ iikawaa qaaya duduuwabotiwaajoŋ ii kokaeŋ jeŋ asariro, “Niinoŋ Jiisas moma laariŋ lombo moma mokosiŋgoŋ uujopa ama laligowe. Sisiwerowero ama noŋgi siimbobolo moma kaparaŋ koma kotiiŋ nambe.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutu mepeseeŋ Timoti qambaŋ*mamba*ŋ muro 1.3–2.13
Gejanono ano galeŋ meme qaa tosaaŋ*a* 2.14–4.5
Pool horoŋ ureeŋ ama mugi laligoro 4.6-18
Terewaa qaa kota waŋ*a* 4.19-22

1 Anutu uusiiŋ*a*noŋ jeŋ kotoŋ Pool nii kuuŋ nono Kraist Jiisaswaa aposol koloojeŋ. Kraist Jiisaswo qokotaaŋ naniŋ laaligo kombombaŋ*a* nonombaatiwaa qaaya somoŋgorotiw*aa* Buŋ*a* qaaya jeŋ asarimambaajoŋ wasiŋ nono laligojeŋ.

2 *Timoti giinoŋ momalaariwaa wombo merana koloojaŋ. Niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

---

* **1:2:** Apo 16.1

Maŋnana Anutu ano Poŋnana Kraist Jiisas, yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Poolnoŋ Timoti uuta naŋgoŋ qaa jero.

3 Noo ambosakonurunanoŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋ laligogi niinoŋ toroqeŋ gawoŋa mewe Anutunoŋ "Giibe sokonja," nijoro uugejananoŋ kaeŋ momakejeŋ. Uuna soraaya kolooro Anutu mepeseeŋkejeŋ. Mepeseeŋ asaga gomantiiŋa qama kooliŋ gii suulaŋ romoŋgoŋ gomakejeŋ.

4 Gomesaowe saana jauŋga kamaaroti, niinoŋ ii romoŋgoŋ giimambaajoŋ awelegoŋ kaparaŋ komakejeŋ. Giima ainjoloŋ rari korisoronoŋ uuna saa qewaatiwaajoŋ mojeŋ.

5 *Giinoŋ gbiŋgbaoŋa qaa oŋanoŋ Jiisas moma laariŋ laligojaŋi, qaa ii uu wombonanoŋ ero romoŋgoŋkejeŋ. Wala auga Lois ano nemuŋga Yunis yoronoŋ uugara meleeni momalaarigaranoŋ kolooro. Yoroo gemagaranoŋ giinoŋ kaaŋagadeeŋ ama laligojaŋi, iikaya moma laariŋ kotiijeŋ.

6 Kawaajoŋ imowamo laligowabotiwaajoŋ qaa kokaeŋ qeŋ gbiliŋ gijojeŋ: Niinoŋ wala borona waŋganoŋ ama qama kooliwe Anutunoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ gonota uuganoŋ eji, ii mono meŋ gbilina gere bolaŋ kaaŋa kotiiŋ jeŋ mende ililiŋgowa.

7 Qaa koi mono romoŋgowa: Anutunoŋ Uŋa Toroya ii jiriŋjiriŋ ama qarasombunana moboŋatiwaajoŋ qaagoto, iyaŋaa ku-usumbaa Uŋaya nonono saanoŋ uunananoŋ jopagoŋ aoŋ nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ nambona.

8 Kawaajoŋ Poŋnanaa qaaya naŋgoŋ jeŋ seimambaajoŋ ataqataŋ mende amba. Kaeŋ qaagoto, mono nii kaaŋa kolooŋ laligowa. Niinoŋ Pombaa gawoŋa meŋ laligowe iikawaajoŋ kapuare mirinoŋ nooŋgi rajento, kileŋ noojoŋ ama kuukamakamaa mende moma laligowa. Mono kotiiŋ nii kaaŋa awasaŋkaka nama uuwaa gawoŋ meŋ laligowa. Oligaa Buŋawaajoŋ ama aŋgosisiri ama gombuyagati eeŋ, mono iikawaa siimboboloya moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa. Anutunoŋ ku-usuŋ gomakejiwaa so ii saanoŋ niwo motooŋ kaparaŋ koma bosima laligowota.

9 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ Siwe namo mende mokolooŋ oroma kambaŋ iikanoŋ ananaajoŋ romoŋgoŋ areŋ kokaeŋ ano: Anutunoŋ Kraist Jiisaswaajoŋ ama kaleŋmoriaŋ nonombaa. Areŋ ii ano ero laligoŋ kouma laligogi anana kolooniŋ. Kolooniŋ Anutunoŋ anana iwaa buŋa kolooŋ soraaya laligowombaajoŋ nonooma hamo qeŋ

* **1:5:** Apo 16.1

nonono. Anano iwoi awaa aniŋiwaajoŋ ama mende meweeŋgoŋ nonoma nonoonoto, iyaŋaa areŋ walaga ii otaaŋ nama iikanoŋ nonoono.

10 Areŋ walaga iikawaa hoŋa ii kambaŋ kokaamba asuganoŋ kolooro. Hamoqeqe Tonananoŋ asugiŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa maama nonono. Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ koomuwaa esuŋa qeŋ meluŋgoro kemero Oligaa Buŋaya ninisaano asariro. Buŋa qaa ii moma laariŋ saanoŋ laaligo kombombaŋa mokoloon tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende koomu komboŋa mende komuwoŋa.

11 *Anutunoŋ nii Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ ejemba kuma oŋomaŋatiwaajoŋ kuuŋ nono wasiwasi eja aposol koloojeŋ.

12 Aposol koloojeŋiwaajoŋ ama gawoŋa kotiiŋ mewe tosianoŋ aŋgosisiri naŋ noŋgi siimbobolo momakejeŋ. Siwe Eja moma laariŋ muŋkejeŋi, niinoŋ iwaa kania awaagadeeŋ moma yagojeŋ. Kawaajoŋ awasaŋkaka nama kuukamakamaa mende momakejeŋ. Qaago totooŋ! Anutunoŋ moma laariŋ noma Buŋa gawoŋa ama nonotiwaa so nii galeŋ koma nomambaa kotiiŋ laligoji, ii moma yagojeŋ. Kaeŋ moma yagowe gawoŋanoŋ mende sooma kamaaro laligoŋ uma kambaŋ somatanoŋ keuboŋa. Kaeŋ moma laariŋ iikawaajoŋ uuwoiwoi mende anjeŋ.

13 Momalaariwaa qaa ii uunana meagowaatiwaa soga kolooji, niinoŋ qaa hoŋa ii kuma goma sili awaa qendeema goma laligowe. Ii mono uu konoŋganoŋ ama kaaŋiadeeŋ otaaŋ laligowa. Nono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ motooŋ naniŋ jopagoŋ nonomakeji, giinoŋ mono uujopa iikawaa uutanoŋ laligowa.

14 Anutunoŋ giima moma laariŋ goma iwoi awaa kuuya gono buŋaga kolooji, iikanoŋ mesoqesoowabotiwaajoŋ mono ii galeŋ meŋ laligowa. Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ nama laligoji mono iwaa ku-usuŋ qaganoŋ iwoi hoŋa ii agokayaŋ kona ewaa.

15 Eisia prowinswaa neŋauruna yoŋonoŋ kuuya nomesaoŋ gema nugi, ii mojaŋ. Eja qagara Figelus ano Hermogenes yoronoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligojao.

16 Tosianoŋ nomesaogito, Onesiforus iinoŋ qaago. Kawaajoŋ Poŋ, gii mono Onesiforuswaa sumaŋuruta kiaŋkomuŋ oŋona laligowu. Eja kanoŋ noo gbadonaajoŋ (tape) gamu mende qeŋ nomakejato, kambaŋ mamaga kanoŋ keraqeeaŋgo qeŋ nono uuna bonjoŋ kono.

17 Onesiforusnoŋ Room sitinoŋ koi kouma kambaŋ iikanondeeŋ noojoŋ kaparaŋ koma moŋgama laligoŋ mokoloon nono.

---

* **1:11:** 1 Tim 2.7

18 Iinoŋ wala Efesus sitinoŋ nomaeŋ ilailaa somasomata ama meŋ afaaŋgoŋ noma laligoroti ii geeŋgo saanoŋ moma komujaŋ. Kawaajoŋ kambaŋ somatanoŋ Pombaa kooroŋanoŋ keuniŋ Onesiforusnoŋ kiaŋkomuwaa tawaya mokoloowaatiwaajoŋ qama koolijeŋ. Kiaŋ.

2

Kraist Jiisaswaajoŋ mono manja qeŋ laligowa.

1 Oo uumeleeŋ merana Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo qokotaaŋ kaleŋmoriaŋ uutanoŋ boŋ qeŋ kotiiŋ namba.

2 Niinoŋ Buŋa qaa kuma gombe mamaganoŋ niima naŋgoŋ jegi monati, ii ejemba moma laariŋ oŋo-oŋombaa so koloojuti, mono iyoŋoo buŋa ewaatiwaajoŋ oŋomba. Kaeŋ ama oŋona ero saanoŋ ejemba tosaaŋa toroqeŋ kuma oŋombutiwaa so koloowu.

3 Oo Timoti, gii mono Kraist Jiisaswo nama iwaa manjaqeqe eja akadamugawo koloon kaparaŋ koma kotiiŋ manja qeŋ laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa.

4 Manjaqeqe ejawaa tania ii kokaeŋ: Kawali galeŋ waŋgianoŋ eja oŋoono manjaqeqe tuumbaa areŋnoŋ keuma kema kaŋ gawoŋ pondaŋ meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya galeŋgianoŋ jeŋ kotoŋkejiwaa so teŋ koma ambombaajoŋ jojoriŋ nanju. Kaeŋ nama iyaŋgiaa laaligowaa naŋgonaŋgowaajoŋ iwoi moŋ mende meŋ laligoju. Uu deendeeŋ mende laligoju.

5 Kawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋnoŋ keuma jeŋkooto galeŋaanoŋ qaa uuguŋ laŋ bobogariŋ kenji iinoŋ akadamuyawo mende koloowaa. Iwaa waŋanoŋ haamo aambaa ila moŋ mende koŋgi kemebaa. Kawaajoŋ gii mono dindiŋagadeeŋ kemba.

6 Kaaŋiadeeŋ komakoomo ejanoŋ gawoŋ somata mero hoŋa kolooro wala kema jaaya qeŋ nero sokombaa. Tosianoŋ loorigiti, iyoŋonoŋ iwaa gematanoŋ kawuya. Gii mono iikawaa so kotiiŋ gawoŋ meŋ laligowa.

7 Qaa oojeŋi, ii weeŋgoŋ moma bimoona Poŋnoŋ mono momakooto gono ii kuuya saanoŋ moma asariwa. Kawaajoŋ ii mono uu konoŋganoŋ ama romoŋgoŋ laligowa.

8 Mono Jiisas Kraist romoŋgoŋ laligowa. Niinoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋi, Jiisasnoŋ qaa iikawaa so kiŋ Deiwidwaa gbiliga koloon Hamoqeqe Toya kolooro Anutunoŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waaro.

9 Niinoŋ Oligaa Buŋa qaa ii kaparaŋ koma jeŋ asariŋ aŋgosisiriwaa siimboboloya mobe kikekakasililiŋ eja kaaŋa

kasanoŋ gbadooŋ noŋgita rajeŋ. Kaeŋ rajento, Anutuwaanoŋ Buŋa qaa ii mende gbadooŋ somoŋogi.

10 Kania kawaajoŋ ama niinoŋ siimbobolo kuuya moma mokosiŋgoŋ kotiiŋ nanjeŋ. Anutunoŋ ejemba iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, niinoŋ mono iyoŋoojoŋ ama kaparaŋ koma manja qeŋ laligojeŋ. Kraist Jiisasnoŋ hamo qeŋ oŋono yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ letoma oyaŋboyaŋ koloowutiwaajoŋ mojeŋ. Uugia meleema laligowuti eeŋ, mono Siwewaa asamararanoŋ uma tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubu.

11 Qaa koi mono powowoŋ kotakota kolooja:

“Anana uunana walaganoŋ iwo motooŋ komuro laligojoŋi eeŋ, mono kaaŋiadeeŋ iwo kotiiŋ laligowoŋa.

12 *Iwo motooŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligojoŋi eeŋ, mono kaaŋiadeeŋ iwaa bentotoŋ uutanoŋ iwo galeŋkoŋkoŋ gawoŋ mewoŋa.

Anana ii qakoonjoŋi eeŋ, iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ qakooma nonoma niniima tiiwaa.

13 Anana gema qeŋ muniŋ iroŋa meleema nonombaatiwaa qaa somoŋgoro eji, iinoŋ ii qewagomambaajoŋ amamaawaa.

Mindiŋqindiŋ ama iyaŋaa kania utegomambaajoŋ qetetaŋgoŋkeja.

Kawaajoŋ ezelobezelo ama qaanana pondaŋ mende otaawoŋati eeŋ, iinoŋ mono kileŋ (dindiŋa nama) qaaya pondaŋ otaaŋ iikawaa so ama nonombaa.” Kiaŋ.

Anutuwaa Buŋa gawombaa ejia kokaeŋ kolooŋ laligowa:

14 Oo Timoti, qaa koi duduuwabotiwaajoŋ ii mono jeŋ gbiliŋ oŋoma Anutuwaa jaasewaŋanoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋoma laligowa: Momalaariwaa qaa aro kania kania ii mono meleŋqeleema mondoŋ mende gosiŋ nambu. Jenoŋkoolinoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ nonomakejato, tosianoŋ niinoŋgiinoŋ qaa kaaŋa moma eloŋkaloŋ aŋgi momalaarigianoŋ sooro tiwilaawubo.

15 Giinoŋ mono Buŋa gawombaa aŋgotete kania kania ii haamo ana Anutunoŋ giima “Sokonjaŋ,” jewaatiwaajoŋ kaparaŋ koma namba. Gii Kraistwaa gawombaajoŋ gamuga mende moma laligowato, Buŋa qaa hoŋa mono tororo mendeema uugia kuuŋ oŋoma laligowa.

16 Balombaa qaa julujulu omaya omaya ii mono yakariŋ gema qewa. Tosianoŋ ii jeŋ seiŋ laligoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa aŋgonjorayanoŋ qokotaaŋ Anutu toroqeŋ lolomoniŋ kaamaa amakeju.

---

* **2:12:** Mat 10.33; Luuk 12.9

17 Wiji kotiga (qata kensa) kanoŋ sele busugia siriawo qeŋ
kiro somariiŋ kemakeji, yoŋonoŋ iikawaa so qaa omaya jeŋ
iikanoŋ ejemba meŋ boliŋ oŋomakeju. Yoŋoo tuuŋnoŋga eja
woi qagara Himeneus ano Filetus laligojao.
18 Yoronoŋ qaa hoŋaa kania mesaoŋ jinjauŋ qeŋ qaa seŋa
kokaeŋ jeŋkejao, "Uumeleeŋ ejemba anono mono gbiliŋ
waama laligojoŋ. Kawaajoŋ kanageŋ koomunoŋga mombo
mende gbiliŋ waaboŋa." Kaeŋ jeŋ tosaaŋa eŋkalolon meŋ
oŋoni momalaarigianoŋ boliŋkeja.
19 *Kaeŋ boliŋkejato, Anutunoŋ tando powowoŋ kotakota
kuuroti iikanoŋ mono kileŋ mende joloma nanja. Iikawaa
muŋgeŋa ii kokaeŋ oogita eja, "Poŋnoŋ aŋaa buŋa koloo-
juti ii moma kotoŋ oŋonja." Muŋgeŋa moŋ ii kokaeŋ,
"Ejemba Pombaa qata meŋ qamakejuti, kuuya iyoŋonoŋ
mono nanamemeŋ bologa qeŋ yakariŋ laligowu."
20 Miri somata kanoŋ juu, monjoŋ, amanene, komanene,
kosonene, uunene kania kania eja. Tosia gerenoŋ ano
gbakoŋ namonoŋ memeta, ii kambaŋ so meŋ gawonoŋ
amakejoŋ. Tosia goul ano silwanoŋ memetaga. Akadamu-
giawo kaaŋa ii korisoro kambaŋanondeeŋ gawonoŋ amake-
joŋ.
21 Kawaa so moŋnoŋ qaa omaya mesaoŋ iyaŋa koma
konjoratiŋ aoji, iinoŋ mono monjoŋ goulnoŋ memeta kaaŋa
koloowaa. Toyanoŋ ii meŋ gawoŋ akadamuyawonoŋ ano
meŋkebaa. Ii mero toomoriaŋawo kolooro Somatayanoŋ
iwaajoŋ aisooŋkebaa. Anutunoŋ meŋ soraiŋ muro tiriŋ
kotoŋ nama gawoŋ awaa kuuya memambaajoŋ jojoriŋ nam-
baa.
22 Sagbili laaligowaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ
galeŋ koma gombabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ
laligowa. (Gawoŋgaa hoŋanoŋ kamaawabotiwaajoŋ ii
jejeŋ.) Aŋgobatonoŋ horoŋ gomakejuti, ii mono misiŋgoŋ
gema qeŋ laaligo koi kaaŋa laligomambaajoŋ kaparaŋ
koma laligowa: Ejemba uu soraayaa qaganoŋ Poŋ ilaaŋ
oŋombaatiwaajoŋ qamakejuti iyoŋowo mono nanamemeŋ
dindiŋa otaaŋ Anutu tororo moma laariŋ oŋanoŋ jopagoŋ
aoŋ luaenoŋ laligowu.
23 Tosianoŋ gejajojombaŋ qaa oyomakandowe jeŋ ni-
inoŋgiinoŋ jenoŋkooli aŋgi aŋgowowo koloonkeji, ii oŋanoŋ
mojaŋ. Kawaajoŋ ii mono yakariŋ gema qeŋ laligowa.
24 Pombaa gawoŋ meme eja kolooji, iinoŋ mono aŋgowowo
ambaatiwaa so qaagoto, ejemba kuuya gumbonjonjoŋ
qaganoŋ ama oŋoma afaaŋgoŋ kuma oŋoma laligowa.
Aŋgosisiri ama mugi ii kotiiŋ mokosiŋgoŋ laligowa.

* **2:19:** Jaŋ 16.5

25 Tosianoŋ tuarenjeŋ ama mugi ii saanoŋ uuluae qaganoŋ metulaŋgoŋ mindiŋgoŋ oŋomakeba. Kaeŋ ama oŋono Anutunoŋ uugia meŋ looriro saanoŋ Buŋa qaa moma kotoŋ uugia meleembuyaga.
26 Tuarenjeŋ ejemba yoŋonoŋ Bologa Toyaa moto siwanoŋ ritogogi oŋono jeta teŋ koma amakeju. Kaeŋ ama uugia tooro uuroromoŋgogia kolooro Bologa Toyaa kasa gbadonoŋga loloon kamaawuyaga. Kiaŋ.

3

Kambaŋ tetegoyanoŋ laaligo boliŋ aŋgonjorayawo koloowaa.

1 Qaa kota koi mono moma kotoŋ laligowa: Jiisas kakataa kambaŋanoŋ toriro ejemba kaniagianoŋ boliro tetegoyanoŋ laaligo kanjaŋawo kokaeŋ koloowaa:
2 Ejembanoŋ aŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ moneŋ iwoi buuju meŋgo mewombaajoŋ otoko (greed) amakebuya. Selegia mepeseeŋ momoso kaaŋa eŋgaŋgia qerereeŋ sewaŋkiki laligoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkebuya. Nemuŋmaŋurugia yoŋoo jegia mende teŋ koma iwoi awaawaajoŋ daŋgiseŋ mende jeŋ nesaqesa (neŋhololo) amakebuya. Anutuwaa telambelaŋ ama lolomoniŋkebuya.
3 "Aŋaa lomboga," jeŋ woso momo mende amakebuya. Tosaaŋa yoŋoo siŋgisoŋgogia mende mesaoŋ iikawaa uuboolia bosimakebuya. Gemaqeqe qaa kisama jeŋ iyaŋgia mende galeŋ koma aoŋ ejemba horoŋ ureeŋ ama oŋomakebuya. Nanamemeŋ awagaajoŋ mojogia tiiro togoŋkebuya.
4 Memelolo ama iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋ jeubaba qeŋkebuya. Sewaŋkiki laligoŋ jaba-arambaranoŋ uugia utitiiro uugere amakebuya. Sele busuwaa siiŋ korisorogiaajoŋ siiŋ mamaga moma Anutuwaajoŋ mogi kamaaŋqeqeta kolooro gogoraageŋ amakebuya.
5 Anutuwaa Buŋa gawoŋ bakasasaŋ bosima silemale ama Sonda areŋ laŋ otaaŋ mondoŋkejuto, nanamemeŋgianoŋ Anutuwaa ku-usuŋa ii kondama qakoomakeju. Ejemba kaaŋa ii mono jawo ama misiŋgoŋ gema uŋuŋ laligowa.
6 Yoŋoonoŋga tosianoŋ laŋ liligoŋ ejemba mirigianoŋ uma qaa kelenoŋ uuqeqe meŋ oŋoma gejagia qeduuŋkeju. Gejagia qeduugi emba tosianoŋ loriŋ yoŋoonoŋ qokotaaŋkeju. Emba siŋgisoŋgogiaa gamuwaajoŋ kamaaŋ uŋuro siiŋgia kombombaŋa kania kania iikanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi sisau anjuti, iyoŋonoŋ ii gbawiiŋ fua manera meŋ kokosiiŋ oŋoŋgi qaa motogianoŋ kamaaŋ uŋuŋkeja.

7 Emba kaaŋa yoŋonoŋ moma bimooŋ suulaŋ qaa kuma
oŋom-butiwaajoŋ mondoŋ momakejuto, Buŋa qaa hoŋaa
kania ii kambaŋ so moma kotowombaajoŋ amamaaŋkeju.
8 *Iijipt kantriwaa tiriqoonjoŋ eja qagara Janes ano Jam-
bres yoronoŋ Mooses tuarenjeŋ ama muri. Ejemba takap-
olakaya yoŋonoŋ iyoroo so Buŋa qaa hoŋaajoŋ tuarenjeŋ
amakeju. Ejemba kaaŋa yoŋoo momogianoŋ sooro kaamaa
koloojuti, ii mono Anutunoŋ momalaarigia aŋgotete mero
kamaaŋ uŋuro Pombo nanaŋgianoŋ sologowaa.
9 Kambaŋ toroga selegia meŋ umakebuto, gawoŋgiaa hoŋa
ii kambaŋ mende koriro jaŋgoŋ qaombaa. Iijipt eja yoroo
kaniagara asuganoŋ kolooroti, iyoŋoo kaamaagiaa kanianoŋ
mono iikawaa so asuganoŋ kolooro ejemba kuuyanoŋ ii iima
asariwuya. Kiaŋ.

Poolwaanoŋ jeŋkooto qaa tetegoya

10 Yoŋoonoŋ kaeŋ koloowaato, niinoŋ laaligonaa tooŋa
morota kuuŋ areŋ ambe. Ejemba Buŋa qaa kuma oŋoma
nanamemena ama meŋ laligoweti giinoŋ ii iima modaboro-
jaŋ. Laaligonaa tooŋa otaaŋ momalaariwaa komagbiligbili
pondaŋ meŋ siimbobolo mokosiŋgoŋ laligoweti iikawaa
sunduya jeŋ jegi moma sorogojaŋ. Uumeleeŋ alauruna
uunanoŋ jopagoŋ oŋoma laligowe. Tuarenjeŋ aŋgosisiri ama
noŋgi iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowe.
11 *Sisiwerowero kakasililiŋ kania kania ama noma lali-
gogiti, ii mojaŋ. Antiokia, Aikoniam ano Listra taoŋ karooŋ
kanoŋ siimbobolo noo qananoŋ uro koŋajiliŋ mobeti, ii
iwoi kanjaŋawo kolooro. Yei, maŋgaa siita! Aŋgosisiri
mokosiŋgoŋ bosima laligoweto, Poŋnoŋ ii kuuya kanoŋa
metogoŋ nono.
12 Qaa koi mono moba: Ejemba Kraist Jiisaswo qoko-
taaŋ nama laaligo kombombaŋa laligoŋ iikawaa komagbilig-
bilia ambombaajoŋ momakejuti, ii kuuyanoŋ sisiwerowero
mokoloowuya. Nii aŋgosisiri ama noŋgiti, eeŋ, tosaaŋa oŋo
kaaŋagadeeŋ ama oŋombuya.
13 Tiriqoonjoŋ ejemba bologa Buŋa gawoŋ selesele meŋ
oŋompopo qeŋkejuti, iyoŋonoŋ toroqeŋ kileqileeŋkebuya.
Yoŋonoŋ ejemba tosaaŋa tiligoŋ oŋoma iyaŋgia kaaŋagadeeŋ
tiligoŋ aoŋ laligowuya.
14 Yoŋonoŋ kaeŋ laligowuyato, Timoti gii Buŋa qaa hoŋa
moma uu konoŋganoŋ ama uuwoiwoiya qaa moma laari-
jaŋi, mono iikanoŋ toroqeŋ boŋ qeŋ nama kotiiŋ laligowa.
Daeŋ yoŋonoŋ kuma goŋgiti, giinoŋ iyoŋoo kaniagia moma

* **3:8:** Eks 7.11 * **3:11:** Apo 13.14-52; 14.1-7, 8-20

kotojaŋ. Ii moma laariŋ oŋonjaŋiwaajoŋ mono Buŋa qaa koronsoŋ meŋ mende zolololoŋgoŋ mesaowa.

15 Uumeleembaa Buŋa Tere Toroya ii meraaganoŋadeeŋ moma sorogoŋ laligoŋ kouna. Giinoŋ mono ii weeŋgoŋ romoŋgona momakootoga asariro iikawaa qaganoŋ nama Hamoqeqe Toyaa kania moma asariwa. Ii moma asariŋ Kraist Jiisas moma laariŋ muna hamo qeŋ gono toroqeŋ letoma laligowa.

16 Anutunoŋ Buŋa Terewaa qaaya kuuya ii ejemba tosaaŋa sololooŋ oŋono oogita kokaeŋ meŋ qeaŋgoŋ nonombaatiwaajoŋ eja: Ii weeŋgoniŋ Anutunoŋ uunana sololooŋ kana hoŋa kuma nonoma kileŋananaajoŋ temboma jeŋ nonoma mindiŋgoŋ nonomakeja ano laaligo solaŋa laligowombaajoŋ gejanono nonoma koma gbiliŋ nonomakeja.

17 Anutuwaa ejemba anana ii weeŋgoŋ koma gbiliŋ Anutu jetaa so kotiiŋ akadamunanawo kolooŋ gawoŋ awaa kuuya mewombaajoŋ jojoriŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

4

Poolnoŋ gawoŋa mundaŋa Timotiwaa qaganoŋ ano.

1 Kiŋ Poŋnana Kraist Jiisasnoŋ asugiŋ jaawo laligowoŋati, me komuŋ ewoŋati ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ tosaaŋa anana bentotoŋanoŋ ama galeŋ koma nonombaa. Niinoŋ Jiisas ii ano Anutu yoroo jaasewaŋgaranoŋ nama gii uuwaa gawoŋ mewagatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ. Ii otaamambaajoŋ jeŋ qaa ii jojopaŋ qaanoŋ somoŋgona mobe sokombaa.

2 Kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Giinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uugia kuuŋ oŋoma laligowa. Mobutiwaa kambaŋaajoŋ mogi sokonja me mende sokonji, mono kileŋ kaparaŋ koma waama qaa jeŋ asariŋ laligowa. Ejemba kileŋagiaajoŋ jeŋ oŋoma mindiŋqindiŋ ama galeŋ meme qaa jeŋ uuwaa qaa oŋoma laligowa. Qaaga mobu me mende mobuti, ii kileŋ mono mokosiŋgoŋ nama kana hoŋa kambaŋ so kuma oŋoma laligowa.

3 Anana momalaariwaa qaa kambaŋ kokaamba ejemba qeaŋgowutiwaajoŋ kuma oŋomakejonto, kambaŋ moŋ kaŋ kuuro iikanoŋ momalaariwaa qaa batuya moŋ mobubotiwaajoŋ togoŋ gejagia gojombuya. Qaa morota morota mobombaajoŋ gejagia koriro ejawaa eja kelemaleleŋ horoŋ oŋoŋgi kaŋ ejemba qaa ii me woi mobombaa siiŋa mobuti, iikawaa so kuma oŋoŋgi laligowu.

4 Kaeŋ laligoŋ Buŋa qaa hoŋa mobubotiwaajoŋ lolomoniŋ ama gejagia gojoma beŋ sosombaŋ laŋ jeŋkejuti, iyoŋoogeŋ meleema geja ama moma laligowu.

5 Laaligo kaeŋ me kaeŋ utegoŋ koloowaati, Timoti gii
mono kileŋ boŋ qeŋ zeŋ nama nanamemeŋga tororo galeŋ
koma aoŋ laligowa. Aŋgosisiri ama gombuti, iikawaa
siimboboloya mono moma mokosiŋgoŋ bosima laligowa.
Uukuukuu (ewanjelis) ejawaa gawoŋ areŋ ii sokoma kuuya
medaborowa.
6 Kambaŋ koriga ilaaŋ gomambaajoŋ amamaa-
maŋatiwaajoŋ kaeŋ jejeŋ. Tando lopioŋ mepeseewombaa-
joŋ oro qeŋ jakenoŋ ama oogi kaasonoŋ umakero. Iikawaa
so niinoŋ laaligona Anutuwaajoŋ ama qeleema gawoŋa
meŋ laligowetiwaajoŋ gawman yoŋonoŋ qaana somoŋgoŋ
nugi neenaa sana maamaŋatiwaajoŋ dodowijeŋ. Namo koi
mesaomaŋatiwaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuumambaajoŋ
dodowiŋ karo mojeŋ.
7 Aaŋgole ejanoŋ kuu aaŋ kambaŋanoŋ haamo amam-
baajoŋ esuŋa kuuya meŋ kululuuŋ bobogariŋ kenji, niinoŋ
iikawaa so momalaari koma gbiliŋ kuu aaŋ akadamuyawo
andaborojeŋ. Kraist moma laariŋ jeta teŋ komambaa qaa
jeŋ somoŋgoweti ii mende kolatiŋ qakoombeto, iikawaa
manjaya mono pondaŋ kotiiŋ qeŋ laligowe.
8 Poŋnoŋ jenteego Toya dindiŋa koloon laaligona gosiŋ
solaŋa koloon laligoweti, iikawaa ila soroŋa ii jeŋ tegoŋ
nonota noojoŋ mamboma eja. Poŋnoŋ eleema kawaati kam-
baŋ iikanoŋ ii noma aronanoŋ kono kemero qabuŋanawo
koloomaŋa. Ii noojoŋadeeŋ mende nombaato, ejemba
jopagoŋ muŋ mombo asugiwaatiwaajoŋ mambomakejuti, ii
iyoŋoo arogianoŋ kaaŋagadeeŋ kono kemeŋ oŋombaa. Kiaŋ.

Neŋaurunanoŋ nomesaoŋ qeqelalaŋ keŋgi.

9-10 *Kambaŋ kokaamba balombaa nanamemeŋ ama
meŋkejuti, neŋana Deemas iinoŋ uuta iikanoŋ somoŋgoŋ
nomesaoŋ Tesalonaika sitinoŋ keno. Neŋana Kresens iinoŋ
Galesia prowinsnoŋ keno. Taitusnoŋ Dalmesia balonoŋ
keno. Kawaajoŋ gii mono uulaŋawo noonoŋ kamambaajoŋ
kaparaŋ komba.
11 *Luuk iinoŋ aŋodeeŋ niwo laligojo. Maaknoŋ weleŋ
qeŋ nombaatiwaajoŋ mamaga moma iwaajoŋ amamaajeŋ.
Kawaajoŋ Maak wama motooŋ kawao.
12 *Neŋana Tikikus wasiŋ mube Efesus sitinoŋ keno.
13 *Troas taonoŋ laligoŋ malekuna eja qata Karpus iwaa
mirinoŋ mesaoweti, mono ii meŋ kawa. Kaaŋagadeeŋ tere
lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, noonoŋ lama selia ii mono

* **4:9-10:** Kol 4.14; Flm 24; 2 Kor 8.23; Gal 2.3; Tai 1.4 * **4:11:** Kol 4.14; Flm 24; Apo 12.12, 25; Apo 13.13; 15.37-39; Kol 4.10 * **4:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8 * **4:13:** Apo 20.6

kaparaŋ koma mewa ano kawaa gematanoŋ buk tosaaŋa ii mujoŋ meŋ kawa.

14 *Aleksander, silwa kopa ooŋ qokoqokotaa eja mojaŋi, iinoŋ bologa kania kania mamaga ama noma laligoro. Poŋnoŋ nanamemeŋa gosiŋ iikawaa so ironŋa meleeno qaganoŋ uro siimbobolo mobaati ii mojeŋ.

15 Iinoŋ qaananaajoŋ mamaga tuarenjeŋ ama nonoma laligoro. Kawaajoŋ gii kaaŋagadeeŋ mono iwaajoŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowa.

16 Indiŋ mutuya mindimindiri qaa jake waŋanoŋ ama noŋgi qaana kitia jewe moŋnoŋ moŋ mende kaŋ nii naŋgoŋ noma jeroto, alauruna kuuya yoŋonoŋ boratiŋ nomesaogi. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia iikawaa kitia qagianoŋ ambabotiwaajoŋ qama koolijeŋ.

17 Yoŋonoŋ nomesaogito, Poŋnoŋ ilaaŋ nono. Niinoŋ Buŋa qaa jeŋ ejemba uu kuuŋ oŋoma gawoŋ ii kuuya medaboroŋatiwaajoŋ ama meŋ kotiiŋ nono. Kantri kuuya yoŋonoŋ Buŋa ii mobutiwaajoŋ moma ilaaŋ noma laion kawalia yoŋoo qaa oogianoŋ giliŋ nombubotiwaajoŋ aŋgoŋ koma jegianoŋga metogoŋ nono kamaawe.

18 Poŋnoŋ bologa kania kania meŋ nombubotiwaajoŋ metogoŋ nono saanoŋ Siwe bentotoŋaa uutanoŋ eu umaŋa. Pombaa qata mono suulaŋ mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

19 *Gii mono noo yeizozona Prisila ano loya Akwila yoroojoŋ ano Onesiforuswaa sumaŋuruta yoŋoojoŋ jena mobu.

20 *Neŋana Erastus mesaowe Korint sitinoŋ laligoja. Trofimus ii Miletus sitinoŋ mesaowe ji kiro eja.

21 Kawaajoŋ koŋuru kambaŋ mende karo mono baatanoŋ kokanoŋ noonoŋ kamambaajoŋ kaparaŋ komba. Eja qagia Yubulus, Pudens, Linus, Kloodia ano uumeleeŋ alaurunana kuuya yoŋonoŋ yeizozogia jeŋ aŋgi goonoŋ kaja.

22 Oo Timoti, Poŋnoŋ uŋaga kotuegoŋ giwo namba.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **4:14:** 1 Tim 1.20; Ond 62.12; Room 2.6 * **4:19:** Apo 18.2; 2 Tim 1.16-17
* **4:20:** Apo 19.22; Room 16.23; Apo 20.4; 21.29

Taituswaa Tere
Poolnoŋ Taituswaa Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Eja gbaworo qata Taitus iinoŋ uuta meleema Poolwo ororoŋ somoŋgoŋ ilaaŋ misin gawoŋ meri. Meŋ kowe biiwianoŋ wato qata Kriit (Crete) kanoŋ laligori Poolnoŋ batuyanoŋ kotoŋ ala ilailaaya mesaoro zioz gawoŋ areŋgoŋ iima gosiŋ galeŋ kono. Poolnoŋ mesaoŋ kema iwaajoŋ qama kooliŋ laligoŋ Buŋ*a* Tere koi ooro.

Kriit ii qaa Griik iikawo gajugowabo. Kriit ii kowe biiwianoŋ wato moŋ ano Griik (Greece) ii kantri moŋ.

Poolnoŋ Taituswaajoŋ majakaka karooŋ moma qambaŋ*ma*mba*ŋ* qaa kokaeŋ ooŋ muro: Kriit yoŋoo kaniagia ii dogodabororo bao jaagoo kolooŋ laligogi. Tosianoŋ uugia meleeŋgi laaligogianoŋ diŋgoroti, iyoŋonoŋ mombo boliwubo. Kawaajoŋ yoŋoo jotamemegianoŋ sili awaa totoon qendeema qamakooli ano Baibel stadi gawoŋ mende mesaoŋ tuuŋgi*a* mindiŋgoŋ laligowutiwaajoŋ jeja. Uugia meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ tuuŋ boloboolo ii nomaeŋ mindiŋgoŋ kuma oŋom*a* laligowuyaga? Eja waŋ*a*, emba waŋ*a*, emba saraŋ, eja gbaworo ano weleŋqeqe yoŋoo qambaŋ*ma*mba*ŋ* qaagia ii aŋ*a* aŋ*a* kokaeŋ jeŋ asarija: “Uugia meleema Buŋ*a* qaa otaaŋ luaenoŋ laligoŋ somata yoŋoo qaa baatanoŋ kema jegeŋ*a* komuniti gawoŋ awaagadeeŋ meŋ nama jumbubotiwaajoŋ kazi aŋgowowo mesaoŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Poolnoŋ aposol gawoŋ*aa* kania jeja 1.1-4
Anutuwaa jotamemeya yoŋoo gejanono qaagia 1.5-16
Ejemba tuuŋ boloboolo yoŋoo gejanono qaagia 2.1-15
Uukuukuu ano galeŋ meme qaa 3.1-11
Yeizozo ano qaa tetegoya tosia 3.12-15

Poolnoŋ aposol gawoŋaa kania jeja.

1 Anutunoŋ ejemba meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋoo momalaarigianoŋ kolooŋ somariiwaatiwaajoŋ ama Jiisas Kraistnoŋ Pool nii wasiŋ nono iwaa aposolya koloojeŋ.

Niinoŋ Anutu weleŋ*a* qeŋ muŋ qaa hoŋ*a* kuma oŋom*a*kejeŋ. Qaa hoŋ*a* ii moma kotoŋ koma gbiliwuti eeŋ, oŋoo laaligogianoŋ mono utegoŋ letomakebaa. Kawaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Anutunoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya jewaatiwaa so qaago,
iinoŋ monowaa monoyanoŋ laaligo kombombaŋa nono-
mambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ iikawaa gematanoŋ iwoi kuuya
mokolooro. Oŋonoŋ qaa hoŋa moma kotoŋ moma laa-
rigi iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono laaligo kotiganoŋ
keubombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ amakeju.
3 Anutu, Hamoqeqe Tonananoŋ oyaŋboyaŋ laaligoyaa
qaaya jeŋ somoŋgoŋ iikawaa kambaŋa dindiŋa mero kaŋ
kuuro iikanoŋ Buŋa qaaya ninisaama ii jeŋ seiwombaa
jeŋkootoya ano. Iikawaa so ii jeŋ asarigi Anutunoŋ nii ii jeŋ
seimaŋatiwaajoŋ moma laariŋ noma kuuŋ nono.
4 *Oo uumeleeŋ mera sorona Taitus! Niinoŋ ilaaŋ gombe
uuga meleema ala ilailaana koloon motooŋ Poŋ moma laariŋ
laligoŋkejo.
Maŋnana Anutu ano Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist
yoronoŋ mono kaleŋmoriaŋ goni luaenoŋ laligowa.

Galeŋ jotamemeya yoŋoo qaa areŋ

5 Kowe wato Kriit (Crete) kanoŋ motooŋ misin gawoŋ
meŋ batuyanoŋ gomesaomambaajoŋ ama kokaeŋ jeŋ kotoŋ
gombe: "Uumeleeŋ yoŋonoŋ iliŋgosoŋ laŋ laligojuti, ii mono
areŋgoŋ oŋoma (eja to pasto ano) jetamemeurugia goman
ano taoŋ so kuuŋ kuma oŋona areŋgiawo zioz gawoŋ meŋ
laligowu." Kaeŋ jeŋ deeni.
6 *Uugia meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋga eja koi kaaŋa
meweeŋgowa: Mombaa selianoŋ koposowaa qaaya qaa,
embia motooŋgo meŋ laligoja. Meraboraaŋanoŋ uugia
meleema Anutu moma laariŋ yaŋgiseŋ gejajuju siligiaa qaa
selegianoŋ mende kuuŋ jeŋ oŋomakeju.
7 Uumeleeŋ kanagesowaa somatagia pasto (bisop)* iinoŋ
Anutuwaanoŋ kanageso galeŋ koma oŋomakebaati, iikawaa-
joŋ mono eja koi kaaŋa kuuwa: Mombaa selianoŋ ko-
posowaa qaaya qaa, jaba-arambaraŋ ano goroŋkikia qaa.
Apu kotiga mende neŋ manja tondu mende qeŋ mon-
domondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ
mende kaparaŋ komakeja.
8 Iwaanoŋ kawuti, ii saanoŋ koma horoŋ kalaŋ koma
oŋoma qaa nanamemeŋ awaawaa siiŋa moma uuta
iikanoŋ ama laligowaa. Kilikalu kepiriria qaa, qaa kuuya
dindiŋagadeeŋ gosiŋ soraaya toroya qaita moŋ koloon
iyaŋaa nanamemeŋa tororo galeŋ koma aoŋkeja.

---

* **1:4:** 2 Kor 8.23; Gal 2.3; 2 Tim 4.10 * **1:6:** 1 Tim 3.2-7 * **1:7:** Ouwasia, zioz paris liida, bisop, gawoŋ meme waŋa iinoŋ qa somata eeŋ mende bosimbaato, paris tuuŋuruta yoŋoojoŋ qama koliŋ kuma oŋoma uugia kuuŋ gawoŋgiaa areŋgia oŋoma gejanono qambaŋmambaŋ qaganoŋ galeŋ koma mindiŋgoŋ oŋomakebaa.

9 Buŋa qaa kuma nonoŋgi iikanoŋ tando ejia kaaŋa laaligo dooŋgoŋ naŋgomambaajoŋ nanji, pastonoŋ ii mono koronsoŋ meŋ iikanoŋ qokotaaŋ nambaa. Kaeŋ nama saanoŋ Buŋa Tere otaaŋ momalaariwaa qaa batuya batuya ejemba kuma oŋoma iikanoŋ uugia kuuŋkebaa ano tosianoŋ Buŋa qaa meeraŋgoŋ qetamakebuti, iyoŋoo qaagia doogoya ii saanoŋ qewagoŋ mindiŋgoŋkebaa. Kiaŋ.

Boi takapolakaya mono qotogoŋ oŋombu.

10 Ejemba mamaganoŋ qaa qeŋ gejajuju ama sosoŋae kaaŋa qaa seŋa seŋa jeŋ ejemba tiligoŋ oŋomakeju. Anutuwaa aiweseya selegianoŋ kotogiti, iyoŋoo tuuŋnoŋga ejemba jaasooŋgonoŋ iikaaŋa kolooŋkeju.

11 Ejemba iikaaŋa yoŋoo qaagia mono qowogowu. Yoŋonoŋ Buŋa qaa kuma oŋombombaajoŋ mondoŋ moneŋ iwoi horowombaajoŋ moma kesa-awaraŋ qaa laŋ jegi gamuyawo kolooŋkeja. Kaeŋ ama sumaŋ tosaaŋa mono korebore meŋ sooŋ oŋoŋgita eŋkalolon koloogi.

12 Kriit iyaŋgiaa gejatootoo eja moŋnoŋ kaiyakagiaajoŋ kokaeŋ jeŋ ooro, “Kriit ejembanoŋ mono kambaŋ so qaa qoloŋmoloŋgoŋ injarere qezeŋ laligoŋ jeraŋai kombo kaaŋa ewaewaŋ koma baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju.”

13 Yoŋoojoŋ qaa kaeŋ naŋgoŋ jeroti, ii hoŋaga. Kawaajoŋ jigia iikanoŋ qaono momalaarigianoŋ asugiŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ ii mono kotakota jeŋ tereŋgoŋ oŋomakeba.

14 Momalaarigianoŋ hoŋawo kolooro Juuda nonoo beŋ sosombanana ano ejemba qaa hoŋa soŋgiŋ jeŋkooto amakejuti, qaa iikaaŋaajoŋ geja mende ambu.

15 Uunana meleeniŋ Uŋa Toroyanoŋ koŋkonjora meŋ nonono soraaya koloojoŋi, ananaa nembanene mombaa soŋgoya ii mende eja. Anana nembanene kuuya saanoŋ newoŋatiwaa so koloojato, qewoloŋ ejemba qaa hoŋaajoŋ yaŋgiseŋ amakejuti, iyoŋonoŋ ii me woi aŋgi uugianoŋ kileŋ tiloonkeja. Uugianoŋ kokojinjiŋawo kolooro uu gejagia duuro mono bao jaagoo tani kaaŋa laligoju.

16 Yoŋonoŋ “Anutu moma yagojoŋ,” jegianoŋ kaeŋ jeŋ kaiyakagianoŋ ii qakooma qewagoŋkeju. Kaaŋa kolooŋ Anutuwaanoŋ qaa qegi iŋiiro arokuukuugiawo kolooro gawoŋ awaa moŋ mewutiwaa so mende kolooju. Kiaŋ.

2

Ejemba somata oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Giinoŋ kaaŋa mende laligojaŋiwaajoŋ mono momalaariwaa qaa batuya batuya ii Buŋa Tere otaaŋ kokaeŋ kuma oŋomakeba:
2 Eja waŋa oŋonoŋ mono kilikalugia qaa laligogi goda qeŋ oŋomboŋatiwaa so koloowu. Iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aogi momalaarigiaa jianoŋ qaono hoŋa uukaleŋ kolooŋkebaa. Hoŋa kolooro ejemba tororo jopagoŋ oŋoma laligowu ano kaparaŋ koma boŋ qeŋ nambu. Kaeŋ laligowutiwaajoŋ kuma oŋomakeba.
3 Emba waŋa oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋ emba soraaya yoŋoo so nanamemeŋgia ama meŋ laligowu. Gemaqeqe qaa mende kisama kema kaŋkebu. Wain apu mamaga newutiwaa moto siwa-yanoŋ mende kemeŋ osiwu. Uumeleeŋ nanamemembaa silia awaa qendeema tosaaŋa kuma oŋomakebu.
4 Kaeŋ ama laligoŋ emba newo baagianoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ saanoŋ qambaŋmambaŋ qaa iŋijoŋ laligogi yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ lomeraaŋurugia uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu.
5 Jopagoŋ oŋoma iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋ soraaya koloowu. Kaeŋ kolooŋ miriwaa gawoŋa meŋ qelanjiŋ nogo toro qaganoŋ meŋ lomeraaŋurugia kalaŋ koma oŋoma lourugiaa qaa baatanoŋ kema kotiŋgoŋ oŋomakebu. Kaiyaka soraaya kaeŋ kuma oŋoŋgi ama meŋ laligogi tosianoŋ Anutuwaa Buŋa qaa mepaego-wombaajoŋ amamaawuya. Kiaŋ.

Eja gbaworo ano weleŋqeqe oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

6 Eja gbaworo yoŋoo uugia mono kaaŋagadeeŋ kokaeŋ kuuŋ oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ oyaŋkasa laligoŋ iyaŋgiaa nanamemeŋgia tororo galeŋ koma aoŋkebu.
7 Uugia kaeŋ kuuŋ oŋoma geeŋgo nanamemeŋ kuuya kanoŋ sili awaa qendeema oŋoma laligowa. Mono gbiŋgbaoŋa qaa boŋ qeŋ nama taŋhoraya qaa kuma oŋomakeba.
8 Qaa momasiiŋawo jeŋ laligona ejembanoŋ mepaegoŋ meŋ kamaaŋ gombombaajoŋ amamaawuya. Kaeŋ jeŋ laligona tuarenjeŋurunananoŋ qaa bologa jeŋ nonombombaajoŋ qaa moŋgama hoŋa mende mokolooŋ gamugia mobuya. Kaeŋ kuma oŋomakeba.
9 Weleŋqeqeurunana ii kokaeŋ kuma oŋomakeba: Yoŋonoŋ mono somataurugia yoŋoo qaagia kuuya teŋ koma qaa baatanoŋ kema laligowu. Mono korisoro qeŋ oŋombombaajoŋ kaparaŋ koma nambu. Qaa iŋijowuti, ii mono neselaŋ kiito qaganoŋ mende meleema oŋomakebu.

10 Somatagiaa mirinoŋga iwoi woi motooŋ ii oloŋ mende meŋkebuto, somatagianoŋ iŋiima moma laariŋ oŋomakebaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu. Gawoŋgia kuuya mono gbiŋgbaoŋa qaa pondaŋ meŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ Anutu Hamoqeqe Tonanaa Buŋa qaa kuma oŋomakejuti, ii kotiŋgoŋ kopagogi hoŋa kolooro iigi akadamuyawo koloonkebaa. Kiaŋ.

Laaligo soraayaa nemuŋa ii kaleŋmoriaŋ.

11 Laaligo soraayaa nemuŋa ii kokaeŋ: Anutunoŋ ejemba kuuya hamo qeŋ nonombaatiwaajoŋ ama kaleŋmoriaŋa ninisaano gomaŋ so asugiro.

12 Kaleŋmoriaŋ iikanoŋ gadokopawaa laaligoya aŋgonjorayawo ii gema qewombaa kana qendeema balombaa siiŋ kombombaŋa bologa qowogowoŋatiwaajoŋ mindiŋgoŋ kuma nonomakeja. Nanamemenana tororo galeŋ koma aoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ nonomakeja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa ii kambaŋ kokaamba koma gbiliŋ namonoŋ laligowoŋa.

13 Kaaŋa laligoniŋ Jiisas Kraistnoŋ mombo kawaati, anana kambaŋ iikanoŋ Anutu qabuŋayawo ano Hamoqeqe Tonana yoroo asamararaŋgara asugiro iiboŋa. Anana oyaŋboyaŋ kambaŋa ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mamboma laligojoŋ.

14 *Jiisas Kraistnoŋ ananaajoŋ ama iyaŋaa laaligoya qeleema mesaoro. Anana nanamemeŋ bologa kania kania iikanoŋa metogoŋ nonoma dowenana memambaajoŋ moma koma konjoratiŋ nonoma iyaŋaa buŋa soraaya koloowombaajoŋ ama laaligoya qeleema mesaoro. Ii mesaoŋ qewolonana soŋgbano aŋaa kanageso koloon mono gawoŋ awaa awaa mewombaa uugeregere ama jojoriŋ laligowoŋa.

15 Iikawaa qaaya mono kuma oŋoma ejemba uugia naŋgoŋ kana soŋgiwuti, ii ku-usuŋ kuuyaa qaganoŋ temboma jeŋ oŋomakeba. Kaeŋ ana moŋnoŋ jejewili ama gombabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

3

Uumeleeŋ oŋo mono sili kokaeŋ ama meŋ laligowu:

1 Kuma oŋoma qaa koi mono koma gbiliŋ oŋona saanoŋ uu wombogianoŋ ama romoŋgowu: Uumeleeŋ kanageso yoŋonoŋ mono kaunsol komiti ano gawmambaa somataurugia tosaaŋa yoŋoo qaa baagianoŋ kema qaagia teŋ koma

* **2:14:** Ond 130.8; Eks 19.5; Dut 4.20; 7.6; 14.2; 1 Piito 2.9

laligowu. Kulukululuu gawoŋ awaa mewutiwaajoŋ jegi ii kuuya mono jojoriŋ meŋkebu.

2 Uuqeqe qaa tokoroŋkota ii mombaajoŋ mende jewu. Aŋgowowo mende ambuto, ala meŋ aoŋ uumotooŋ ama laligowu. Ejemba kuuya ii gumbonjonjoŋ qaganoŋ ama oŋoma uuluaenoŋ metulaŋgoŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

3 Anana kaaŋagadeeŋ wala uunana mende tooro qaa qotogoŋ jinjauŋ laligoniŋ. Siiŋnana kombombaŋa bologa kania kania iikawaa moto siwayanoŋ kemeŋ osiŋ qagoniŋ galeŋ koma nonoŋgi sele busuwaa siiŋ korisoroya moŋgama laŋ laligoniŋ. Goroŋkiki qaga-noŋ kikekakasililiŋ ama iikanoŋ laaligonana tiwilaaŋ laligoniŋ. Tosianoŋ arokuukuu moma kazi ama nonoŋgi batunananoŋ kere jaa aima aoŋ laligoniŋ.

4 Kaeŋ laligoninto, Anutu Hamoqeqe Tonananoŋ silia awaa qeleema ninisaano uukaleŋanoŋ koloon asugiro kotama uutanoŋ jopagoŋ nonono.

5 Jopagoŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋ hamo qeŋ nonono. Nononano dindiŋa laligoŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligowonagati, iikawaajoŋ ama mende niniima kobooro. Kawaajoŋ qaagoto, iyaŋaa kiaŋkomuyanoŋ mono nemuŋ koma muro siŋgisoŋgonana soŋgbano kolokoloo dologa kooloniŋ Uŋaya Toroya uunananoŋ ano meŋ gbiliŋ nonono.

6 Anutunoŋ hamo qeŋ nonoma Hamoqeqe Tonana Jiisas Kraist ijoro Uŋa Toroya wasiŋ kelemaleleŋ maaro uunananoŋ kemero laligojoŋ.

7 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ nemuŋ koma muro qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaajoŋ ama Uŋa Toroyanoŋ uunananoŋ kemero gbiliniŋ. Gbiliŋ nama oyaŋboyaŋ laaligo tetegoya qaa laligowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomakejoŋi, ii saanoŋ buŋa qeŋ aowoŋa. Kiaŋ.

8 Qaa oojeŋi, iikanoŋ hoŋ tooŋaga. Giinoŋ mono qaa kokaeŋ kaparaŋ koma jeŋ asariŋ oŋoma laligowa: Ejemba Anutu moma laarijuti, iyoŋonoŋ mono jegeŋ qeŋ nama uugia pondaŋ gawoŋ awaa awaa mewutiwaajoŋ ama laligowu. Kaeŋ ambuti, iikanoŋ mono ejemba ilaaŋ oŋono gawoŋgiaa hoŋa iima “Awaa soro!” jeŋ laligowuya.

9 Tosianoŋ eja uugia qaanoŋ jewageeŋ jejuti ano ambosakoŋ yoŋoonoŋ qa areŋa areŋa amiŋ mogi kesa-awaraŋ ano aŋgowowo kolooŋkeji, giinoŋ mono ii yakariŋ gema qewa. Kaaŋagadeeŋ Moosesnoŋ Kana qaa nononoti, tosianoŋ qaa motomotooŋ iikawaajoŋ mondoŋgosi aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Jenoŋkooli kaaŋa ii iwoi omaya tooŋ koloon mende totooŋ ilaaŋ oŋomakeja. Kawaajoŋ ii mono gema qeŋ mesaowa.

10 Moŋnoŋ qaa kaeŋ jeŋ horoŋ iikanoŋ undeundeeŋ ama
oŋomakeji, ii mono galeŋ meme qaa jeŋ muna mende teŋ
kono mombo jeŋ muna indiŋ woi kolooro kileŋ yaŋgiseŋ
ambaati eeŋ, ii mono konjona uumeleeŋ tuuŋ mesaoŋ se-
leeŋgeŋ laligowa.
11 Iwaa kania kokaeŋ ero moma yagojaŋ: Iinoŋ kana
soŋgiŋ oŋompopo qeŋ meeqeesooŋ siŋgisoŋgo nanamemeŋ
amakeja. Siŋgisoŋgoya iikanoŋ mono kania qendeeno
soodabororo Anutunoŋ qaaya jeŋ tegoro gere siawaa buŋa
koloowaa. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

12 *Nii koŋuru kambaŋ koi siti qata Nikopolis Griik kanoŋ
rama laligomambaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ Artemas me
Tikikus kitiga laligowaatiwaajoŋ wasiwe goonoŋ koubaati,
kambaŋ iikanoŋ mono kambaŋ mende qeŋ koriwaato, uu-
laŋawo mesaoŋ Nikopolis kaŋ mokolooŋ nomba.
13 *Kana qaawaa momo eja (lawyer) qata Zenas ano Apolos
yoronoŋ iwoi mombaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ
Kriit kanoŋ osiŋ rabaobo. Kawaajoŋ mono kaparaŋ koma
ilawoila tosianoŋ sogaranoŋ naŋgoŋ orona saanoŋ toroqeŋ
kembao.
14 Alaurunananoŋ mono gawoŋ awaa awaa mewutiwaa
kania moma sororogoŋ pondaŋ jegeŋa zeŋ nama uugia
iikanoŋ ama laligowu. Kaeŋ aŋgi tosianoŋ lombo so-
mata qatawo saŋgabaŋga mokoloowuti, ii afaaŋgoŋ naŋgoŋ
oŋomakebu. Momalaariwaa hoŋa kaeŋ kolooro laaligo
gipeya (auta) nepinepi mende laligowu.
15 Niwo koi laligojuti, iyoŋonoŋ kuuya yeizozogia jegi
goonoŋ kaja. Giinoŋ alaurunana Kriit kanoŋ Poŋ moma
laariŋ uugianoŋ jopagoŋ nonomakejuti, ii mono noo yeizo-
zona inijona mobu.
Kaleŋmorianoŋ mono kuuya oŋowo ewa.

* **3:12:** Apo 20.4; Ef 6.21-22; Kol 4.7-8; 2 Tim 4.12 * **3:13:** Apo 18.24; 1 Kor 16.12

Filemombaa Tere
Poolnoŋ Filemombaa Tere ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Eja qabuŋ*a*yawo Filemon ii Kolosi sitinoŋ laligoŋ uuta meleema zioz gawoŋ meŋ weleŋqeqey*a* qata Onesimus galeŋ kono kileŋ kok koma Room sitinoŋ keno. Kanoŋ kema Poolwo metulaŋgoŋ qaaya moma uuta meleema Poolwo Buŋ*a* gawoŋ meri kapuare mirinoŋ orooŋgi rari. Onesimuswaa kambaŋ*a* qaono Poolnoŋ Tere koi Filemombaajoŋ ooŋ Onesimuswaa boronoŋ ama wasiro Kolosi eleeno. Tere kokanoŋ uuta meleenoti, iikawaa bujuya isaama Filemombaa uuta ii kokaeŋ kuuro: "Gii mono weleŋqeqeg*aa* qinjita mesaoŋ iwo uumotooŋ ama koma horoŋ muna uumeleeŋ alaga kaaŋ*a* kooroŋg*a*noŋ nano iwaajoŋ aisooŋ laligowa."

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Poolnoŋ Filemon mepeseeja 4-7
Onesimuswaajoŋ Filemombaa uuta kuuro 8-22
Terewaa qaa kota waŋ*a* 23-25

1 Oo wombo alana ano neŋ*a*n*a* Filemon. Pool niinoŋ Jiisas Kraistwaa gawoŋ*a* meŋkejeŋiw*aa*joŋ ama gbadooŋ noŋgi kapuare mirinoŋ rajeŋ. Uumeleeŋ alana Timoti iinoŋ niwo raro niinoŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ tere koi oojeŋ.

2 *Kaaŋ*a*g*a*deeŋ emba somata uumeleeŋ naaŋn*a*n*a* Apia ano Arkipus uumeleembaa manjaqeqe ejanana ano uumeleeŋ kanageso goo mirinoŋ ajorooŋkejuti, niinoŋ oŋoojoŋ tere koi oojeŋ.

3 Anutu Maŋn*a*n*a* ano Poŋ Jiisas Kraist yoronoŋ mono kaleŋmori*a*ŋ oŋoni luaenoŋ laligowu.

Filemombaa uukaleŋaajoŋ Poŋ mepeseeja.

4 Niinoŋ kambaŋ so qama kooliŋ gii romoŋgoŋ gomakejeŋiw*aa* so Anutuna daŋgiseŋ kokaembaajoŋ jeŋ muŋkejeŋ:

5 Gii Poŋ Jiisas moma laariŋ jopagoŋ muŋ Anutuwaa ejemba soraaya kuuya jopagoŋ uukaleŋ oŋom*a* laligojaŋ.

6 Daŋgiseŋ jeŋ kokaeŋ qama kooliŋkejeŋ: Momalaarigaŋoŋ mono kotiiŋ powowoŋ kolooro saanoŋ kooronananoŋ nama nonowo momalaariwaa qaaya jeŋ seiŋ laligowaga. Kaeŋ Kraistwo qokotaaŋ naniŋ kaleŋ awaa awaa nonomakeji, gii mono iikawaa kania korebore moma sorogowaga.

---

* **1:2:** Kol 4.17

7 Oo uumeleeŋ alana, gii ejemba soraaya keraqeeaŋgo qeŋ
oŋona afaaŋgoŋ laligoju. Niinoŋ uujopaga iikawaajoŋ ama
mamaga aisoowe iikanoŋ noo uuna naŋgoŋkeja.

Filemonoŋ Onesimus koma horowaatiwaajoŋ qisija.
8 Giinoŋ kaeŋ laligoŋ Kraistwo qokotaari saanoŋ
awasaŋkaka kolooŋ ku-usuŋ qaganoŋ nama iwoi
ambaatiwaajoŋ jeŋ kotoŋ gombenaga.
9 Ii kileŋ Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ noronjiwaajoŋ ama
saanoŋ jeŋkootona mesaoŋ qisiŋ welema gonjeŋ. Gii Pool
noo silina mojaŋ. Niinoŋ eja waŋa koloojeŋ ano Kraist
Jiisaswaa gawombaajoŋ ama kambaŋ kokaamba kapuare
ejaga kaaŋagadeeŋ koloojeŋ.
10 *Nii kapuare miri kokanoŋ alaga qata Onesimus
aitoŋgoŋ ilaaŋ mube uuta meleema momalaariwaa merana
kolooro. Kawaajoŋ kete iwaa je meŋ iwaajoŋ ama qisiŋ
welema gonjeŋ.
11 Iinoŋ wala weleŋ qeŋ laŋ mondoŋ injarere laligoŋ qe-
masologeŋ ama goma laligoroto, kambaŋ kokaamba letoma
gii ano nii awaagadeeŋ ilaaŋ norono gawoŋaa hoŋanoŋ
asugiŋkebaatiwaa so kolooja.
12 Iinoŋ neenaa wombo merana kolooja ano neenaa wom-
bona kaaŋa wasiŋ mube eleema goonoŋ kaja.
13 Niinoŋ Oligaa Buŋawaajoŋ ama kapuare mirinoŋ rajeŋ.
Kawaajoŋ Onesimus somoŋgowe niwo laligoŋ goo kitiga
ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mojeŋ.
14 Kaeŋ mojento, ilaaŋ nombaatiwaajoŋ mende kuuŋ
gonjeŋ. Siiŋganoŋ jero ilaaŋ nona sokonagato, giinoŋ
weleŋqeqega nombaga me aŋgoŋ kombagati, iikawaajoŋ
“Ooŋ!” mende jena neenodeeŋ somoŋgoŋ mumambaajoŋ
amamaajeŋ.
15 Onesimusnoŋ kokaembaajoŋ ama gomesaoromaeŋ?
Iinoŋ kambaŋ torodaamoŋ seleeŋgeŋ laligoŋ mombo eleema
kaŋ giwo kambaŋ tetegoya qaa laligowaa.
16 Wala weleŋqeqe omaya kolooŋ laligoroto, kambaŋ
kokaamba ii uuguŋ eja qaita moŋ kolooja. Uuta meleema
mono wombo alanaraga kolooja. Niinoŋ iwaajoŋ siiŋ mam-
aga mobe giinoŋ eja ii iina Pombaa buŋa kolooro iwaajoŋ nii
nuuguŋ siiŋ honoŋa qaa momakebaga.
17 Giinoŋ niwo ala-ala ama laligojotiwaajoŋ niinoŋ kawe
koma horoŋ nonagati eeŋ, mono Onesimusnoŋ karo iikaaŋa
koma horoŋ muba.
18 Iwoi moŋ ama boliŋ gono me iwaanoŋ tosa moŋ goonoŋ
eji eeŋ, ii mono noo tosaga jena ewa.

---

* **1:10:** Kol 4.9

19 Nii Pool neenaa boronanoŋ kokaeŋ oojeŋ, “Niinoŋ ii
metogomaŋa.” Niinoŋ ilaaŋ gombe uuga meleena tosaga
somata ii kumbaatiwaajoŋ geeŋga kaaŋiadeeŋ noo buŋa jeŋ
tegoŋ aona sokonaga. Kawaajoŋ saanoŋ kokaeŋ jewenaga:
Onesimuswaanoŋ tosa ii mono jena geeŋgaa tosaga ewa.
20 Oo uumeleeŋ alana, Pombaa Buŋa gombeti, ii mono
meleema ilaaŋ nombagatiwaa siiŋa mojeŋ. Kraistwo qoko-
taajaŋi, iikawaa so mono Onesimus koma horona noo uu-
nanoŋ afaaŋgoŋ qeaŋgowaa.
21 Qaana teŋ kombagati, ii moma laariŋ qaana ooŋ goo
kaniaga kokaeŋ ero mojeŋ: Qaa jejeŋi, ii mono uuguŋ awaa
soro ama sororogowaga. Kiaŋ.
22 Qaa moŋ koi: Oŋonoŋ qama kooligi Poŋnoŋ nii wasiŋ
meleema nono oŋoonoŋ kamambaajoŋ mamboma jejero-
moŋromoŋ anjeŋ. Kawaajoŋ mono miri uuta moŋ noojoŋ
mojoqojojoŋgona raba.

Yeizozo ano kotumotue qaa tetegoya

23 *Alana Epafras iinoŋ Jiisas Kraistwaa gawombaajoŋ
ama niwo kapuare mirinoŋ rama yeizozoya ano goonoŋ
kaja.
24 *Neŋauruna gawoŋ motooŋ meŋkejoŋi Maak, Aris-
tarkus, Deemas ano Luuk yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozogia
aŋgi goonoŋ kaja.
25 Poŋ Jiisas Kraistwaa kaleŋmorianoŋ mono uŋagia kotue-
goŋ oŋowo ewa. Kiaŋ.

* **1:23:** Kol 1.7; 4.12 * **1:24:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; 19.29; 27.2; Kol 4.10, 14; 2 Tim 4.10-11

Hibruu Tere
Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere aŋgi.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Jiisasnoŋ Siwenoŋ uro iikawaa gematanoŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja moŋ qata mende mojoŋi, iinoŋ Tere koi ooŋ Juuda uumeleeŋ ejemba yoŋoonoŋ ano. Juuda yoŋonoŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajoŋ qagia Hibruu qagi. Tosianoŋ Juuda uumeleeŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama oŋoŋgi Jiisaswaanoŋ kana dindiŋ*a* mesaowombaajoŋ romoŋgoŋ Juuda yoŋoo kana walaganoŋ duŋ*a*noŋ mombo keubombaajoŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparaŋkoŋkoŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaeŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinoŋ siimbobolo somata moma iikaaŋ*a* kanoŋ Maŋ*a* teŋ komambaa kania moro. Kawaajoŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya uŋuuguŋ uuta kolooja.

2. Anutunoŋ Jiisas kuuro kambaŋ tetegoya qaa jigo gawoŋ galenana waŋ*a* kolooŋ laligowaa. Aŋ*aa* saya molaarotiwaajoŋ siimoloŋ ooŋ-oonoŋ tegoro jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋ*a* yoŋoojoŋ mende amamaawoŋ*a*.

3. Uumeleeŋ anono Jiisas moma laariniŋ siŋgisoŋgon*a*n*a* mesaoŋ hamo qeŋ nonoma koomunoŋg*a* metogoŋ nonono toroko mende mojoŋ. Jigo gawoŋ walaga ii uŋ*a*uŋ*a* kaaŋ*a* kolooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania hoŋ*a* ninisaama aŋ*aa* siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋ*a* ambutiwaajoŋ ama aoro.

Momalaari ejemba somata yoŋoo siligiaa sunduya ii tetegoyanoŋ (Boŋ 11) ooŋ momalaarigianoŋ zololoŋgow*a*botiw*aa*joŋ kokaeŋ kuuŋ oŋonj*a*, “Sisiwerowero ama oŋoŋgi kawaa siimboboloya ii mono kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambaŋm*a*mbaŋ*a* ano galeŋ meme qaaya ii aiŋ*a*wo.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya: Kraistnoŋ Anutuwaa kania ninisaandaborororo 1.1-3
Kraistnoŋ gajoba kuuya uŋuuguj*a* 1.4–2.18
Kraistnoŋ Mooses ano Joosua uruuguja 3.1–4.13
Kraistnoŋ jigo gawoŋ galeŋ kuuya uŋuuguj*a* 4.14–7.28
Kraistwaa soomoŋgo areŋ*a* ii soomoŋgo areŋ walaga uuguja 8.1–9.28
Kraistwaa sa busuyanoŋ siimoloŋ kuuya uŋuuguj*a* 10.1-39
Momalaari ii iwoi mutuya ano waŋ*a* 11.1–12.29

Nanamemenananoŋ Anutu keraqeeaŋgo meŋ mubu 13.1-19
Qamakooli tetegoya 13.20-21
Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunoŋ Meria wasiro qaaya ninisaano.

1 Anutunoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kana morota morota otaaŋ qaaya ninisaamambaajoŋ moro. Kaeŋ moma qaaya kambaŋ mamaga gejatootoo ejemba sololooŋ uugianoŋ ano asuganoŋ jegi ambosakoŋurunananoŋ moma laligoŋ kougi.
2 Kaaŋ laligoŋ kougito, kambaŋ tetegoyanoŋ laligoniŋ kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganoŋ jero moniŋ. Meria iinoŋ Maŋa ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro laligoja.
3 Anutuwaa kaitanianoŋ Meria eŋ muro kamaaŋ qendeeno. Anutuwaa asamararaŋanoŋ mono ii kuuro bilisik ano uŋauŋa kaaŋa iiniŋ. Siŋgisoŋgonana koma konjoratidaboroŋgo mono Siwe gomanoŋ uma duŋa meŋ Uutananaa boro dindiŋanoŋ raja. Iikanoŋ rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-usuŋawonoŋ bosima galeŋ koma laligoja.

Anutuwaa Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguja.

4 Anutunoŋ Meria qa muro iikanoŋ mono Siwe gajoba yoŋoo qagia uuguŋ akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianoŋ Siwe gajoba uŋuuguŋ somatagia kolooro newo baatanoŋ laligoju.
5 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaeŋ mende jero,

“Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga koloojeŋ.”

Kaaŋagadeeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,

“Niinoŋ iwaa Maŋa koloowe iinoŋ noo Merana koloowaa.”

6 *Qaa ii mombo toroqeŋ mutu Meria jeŋ tegoro namonoŋ kamaamambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ waladeeŋ kokaeŋ jero,

“Oo Siwe gajobauruna, oŋo mono korebore iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu.”

7 *Siwe gajoba ii qaa kokaeŋ iŋijorota eja,

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13 * **1:6:** Dut 32.43 * **1:7:** Ond 104.4

"Anutunoŋ gajobauruta meŋ letoma oŋono haamo kaaŋa kolooŋ kema kawuya. Weleŋqeqeurutanoŋ letoma gere bolaŋ kaaŋa kolooŋ kema kawuya."

8 *Ii kaeŋ iŋijoroto, Meria ii qaa moŋ kokaeŋ ijorota eja,

"Oo Poŋ, giinoŋ mono jiŋkaroŋ duŋ raraganoŋ kambaŋ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usuŋawo iikanoŋ qindiŋgoŋ nonona nanamemeŋ dindiŋanoŋ mono bentotoŋgaa muŋgeŋa kolooŋ eŋ ubaa.

9 Giinoŋ nanamemeŋ solaŋaa siiŋ eŋ gono nanamemeŋ doogoyaajoŋ iriŋga soono kazi ama laligoŋ kouna.

Kawaajoŋ goo beŋga Anutu iinoŋ mono goo siiŋ eŋ muro gii korisoro kelenoŋ alauruga uŋuuguŋ honombonoŋa qaa gomoriro laligojaŋ."

10 *Meriaa qaa moŋ ii kokaeŋ,

"Oo Poŋ, giinoŋ kanakanaiyanoŋ namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanoŋ mono goo boroterega kolooju.

11 Siwe baloŋ kuuya kanoŋ opo maleku kaaŋa walaga kolooŋ aliwuyato, giinoŋ mono kotiiŋ nama uba.

12 Maki pipiiŋkejoŋi, giinoŋ mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somoŋgojoŋ kaaŋa pipiiŋ oŋona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinoŋ mono tani motooŋgo kayadeeŋ kolooŋ gbaniga tetegoya qaa laligoŋ uba."

13 *Anutunoŋ kambaŋ moŋnoŋ Siwe gajobauruta yoŋoonoŋga mombaajoŋ qaa kokaeŋ mende jero,

"Giinoŋ kaŋ boro dindinanoŋ rana niinoŋ mono tu-arenjeŋuruga kambaŋ batuya kokanoŋ riiŋ riitama oŋombe kamaaŋ uŋuro goo kanagaa doya koloogi otokoriaŋ maaboŋa."

14 Meriaajoŋ qaaya qaaya kaeŋ jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yoŋonoŋ Anutuwaa weleŋqeqe uŋauruta kolooju. Kaaŋa kolooŋ ejemba oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowuti, ii ilaaŋ oŋombutiwaajoŋ wasiŋ oŋono laligoju. Kiaŋ.

2

Uunana mende meleembombotiwaa galeŋ meme qaa

1 Kawaajoŋ Buŋa qaa moniŋi, ii mono tororo moma asariwombaajoŋ kaparaŋ koma geja ambu. Namonoŋ laaligowaa iwoiya moŋnoŋ nunuano laŋ kema kaŋ lalababu laligowoŋati eeŋ, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawoŋa uuguŋ eeŋ laligoŋ tiwilaawombo.

---

* **1:8:** Ond 45.6-7 * **1:10:** Ond 102.25-27 * **1:13:** Ond 110.1

2 Qaa ii kokaeŋ jeŋ asarimaŋa: Wala Siwe gajoba yoŋonoŋ
Buŋa qaa jegi iikanoŋ ejemba somoŋgoŋ oŋono laligogi.
Kaeŋ laligoŋ daeŋ yoŋonoŋ Kana qaa mende teŋ koma
soŋgo waleeŋgiti, Anutunoŋ mono kuuya iyoŋoo qaagia
dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ iroŋa meleema oŋono lombo qa-
gianoŋ uro laligoŋ kougi.
3 Yoŋonoŋ lombo mokoloogi nononoŋ kaaŋiadeeŋ qaa
qewoŋati eeŋ, iikawaa iroŋaajoŋ mono nomaeŋ oloŋ kom-
bonaga? Hamoqeqe gawoŋ somata ii telambelaŋ qaganoŋ
lolomoniŋ amboŋati eeŋ, mono iikawaa iroŋanoŋga oloŋ
kombombaajoŋ amamaawoŋa. Poŋnoŋ kanaiŋ hamoqeqe-
waa kania iŋisaano tosianoŋ qaa ii jetanoŋga moma naŋgoŋ
jeŋ kotiigi seiŋ sokoma nonono.
4 Ii naŋgoŋ jeŋ asarigi Anutunoŋ yoŋowo motooŋ nama
qaagia naŋgoŋ jero aŋgoleto aiwese kania kania ii ku-
usuŋawo asugiro Uŋa Toroya molaaŋ uusiiŋaa so mendeeno
sokoma nonono. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ danana kolooŋ Siwenoŋ nunuamambaajoŋ moja.

5 Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jeŋkejoŋi,
Anutunoŋ anana iikanoŋ Siwe gajoba newo baagianoŋ
laligowombaa areŋa mende jeŋ kotoro.
6 *Kaeŋ qaagoto, qaa ii moŋnoŋ naŋgoŋ jerota Buŋa
Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,

> "Namo ejanoŋ mono moroga kolooro ii romoŋgoŋ
> muŋkejaŋ? Siwe gomambaa Eja hoŋanoŋ mono mo-
> roga kolooro ii kalaŋ komakejaŋ?
> 7 Giinoŋ ii meŋ kamaaŋ muna kambaŋ toroga Siwe
> gajoba yoŋoo newo baagianoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta
> kolooŋ laligoro. Laligoro wana asamararaŋaŋoŋ
> uro kasasoroŋ ilawage muna akadamuyawo koloon
> qabuŋayawo laligoja. Kaaŋa laligoŋ ilawoila kuuya
> galeŋ koma laligoja.
> 8 Boroterega kuuya mono iwaa jeŋkootoyaa baataŋoŋ
> laligowutiwaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋona laligowu."

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usuŋ baataŋoŋ
laligowutiwaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋoma iikanoŋ iwoi moŋ
mende mesaoro iwaa qaayaa baataŋoŋ mende enaga. Areŋ
kaeŋ anoto, kambaŋ kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-
usuŋ baataŋoŋ meŋ kamaaŋ oŋono qaaya teŋ komakejuti-
waa so mende iŋiimakejoŋ.
9 Kaaŋa mende iŋiimakejonto, Jiisasnoŋ mono kokaeŋ
letoma laligoro iimakejoŋ: Koomuwaa siimboboloya mo-
rotiwaajoŋ Anutunoŋ wano asamararaŋaŋoŋ uro kasasoroŋ
ilawage muro iiniŋ akadamuyawo koloon qabuŋayawo

* **2:6:** Ond 8.4-6

laligoja. Anutunoŋ kaleŋmoriaŋa qendeema nonomambaajoŋ moma kuuya ananaajoŋ ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajoŋ jeŋ tegoro. Kawaajoŋ meŋ kamaaŋ muro kambaŋ toroga Siwe gajoba yoŋoo newo baagianoŋ kamaaŋ kamaaŋqeqeta kolooŋ laligoro. Kaaŋa laligoroto, kambaŋ kokaamba qabuŋa uuta meŋ laligoja.

10 Anutunoŋ ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinoŋ kuuya anana iyaŋa mepeseeŋ mubombaajoŋ ama mokoloonŋ nonono laligojoŋ. Iinoŋ ejemba seiseiya nunuano asamararaŋaŋanoŋ ubombaajoŋ moja. Kaeŋ moma hamoqeqenanaa Toya ii mende aŋgoŋ kono siimbobolo moma iikaaŋa kanoŋ gawoŋa ii medabororo asamararaŋa kuuya mokoloowaatiwaajoŋ moro sokono.

11 Moŋnoŋ meŋ soraiŋ nonomakeji ano ejemba soraaya koloonŋkejoŋi, kuuya ananaa kondomondoo Tonananoŋ mono motooŋgo kolooja. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ qanana "Alauruna," kaeŋ qamambaajoŋ gamuya mende momakeja.

12 *Kanianananaajoŋ Buŋa qaa moŋ kokaeŋ jerota eja,

"Niinoŋ goo qaga ii neenaa alauruna yoŋoojoŋ qama asariŋ oŋoma uumeleeŋ kanageso batugianoŋ nama mepeseeŋ gomakemaŋa."

13 *Kaaŋagadeeŋ iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaeŋ jerota eja, "Niinoŋ momalaarina Anutuwaanoŋ ama laligomaŋa." Duŋanoŋ mombo iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaeŋ jerota eja, "Moba, nii ano Anutunoŋ merabora nonoti, nononoŋ koi laligojoŋ."

14 Moŋnoŋ meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnoŋ mono ii meluŋgoro kemebaatiwaajoŋ ama komuŋ iikanoŋ haamo ano. "Kileŋaa Toya meluŋgomaŋa," jeŋ ejemba sa busunanawo laligojoŋi, iikawaajoŋ iinoŋ kaaŋagadeeŋ ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ namo ejaga kolooro.

15 Ejemba laaligogia namonoŋ laligojutiwaa so komuwombaa torokogianoŋ somoŋgoŋ oŋono laligoŋ kougiti, ii kuuya mono isama oŋono solaŋaniwutiwaajoŋ ama namo ejaga kolooro.

16 Siwe gajoba kalaŋ koma oŋombaatiwaajoŋ baloŋ ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma aŋgoŋ koma ilaaŋ nonomakebaatiwaajoŋ mono iikaaŋa kolooro.

17 Kania kawaajoŋ ama iinoŋ ilawoila kuuya kanoŋ alauruta ananawo tani motooŋgo iikayadeeŋ kolooro. Jigo gawoŋ galenana waŋa kolooŋ gawoŋa noŋ meŋ kiaŋkomuŋ nonoma laligowaatiwaajoŋ mono ananawo tani motooŋ

* **2:12:** Ond 22.22 * **2:13:** Ais 8.17, 18

kolooro. Tani motooŋgo kolooŋgo mono saanoŋ jotamemenana kolooŋ jigo galeŋ waŋaa gawoŋa meŋkeja. Ii memambaajoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya ama Anutuwaa jaanoŋ ii koma konjoratiro.

18 Baloŋ ejaga kolooro ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ mugi aŋo siimbobolo moma laligoroti, iikawaajoŋ ejemba aŋgobato meŋ nonomakejuti, anana mono saanoŋ ilaaŋ nonomakebaa. Kiaŋ.

3

Jiisasnoŋ Mooses uuguŋ uuta kolooja.

1 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana soraaya, Siwe Toyanoŋ oŋoono nonowo tuuŋ somata motooŋgo laligojuti, oŋonoŋ mono uuroromoŋgogia pondaŋ Jiisaswaanoŋ ama laligowu. Anutunoŋ ii wasiro aposol koloon jigo gawoŋ galenana waŋa kolooji, iwaajoŋ kaeŋ jokoloonkejoŋ.

2 *Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaŋ galeŋ koma oŋoma laligoro. Iikawaa so Jiisasnoŋ kaaŋagadeeŋ moronoŋ kuuŋ muroti, iwaa qaaya misi metetaŋa qaa tororo otaaŋ membiriqembiria qaato, pondaŋ meŋ laligoro.

3 Miri ano eja miri meroti, ii gosiŋ oroniŋ motoŋqeqe ejawaa qabuŋayanoŋ mono miriwaa qabuŋaya mamaga uuguŋ nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosiŋ oroniŋ Jiisaswaa asamararaŋa uutanoŋ mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaaŋa iima mokoloonkejoŋ.

4 Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaa borosowoya kolooja.

5 Moosesnoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondaŋ weleŋ qeŋ oŋoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kanageŋ eja qaita mombaajoŋ jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeeŋ isaama daŋgunuyaga nano.

6 Kaaŋa nanoto, Kraistnoŋ Anutuwaa Meria kolooŋ Maŋaa qaaya (misi metetaŋa qaa) noŋ meŋ kanagesoya pondaŋ galeŋ koma nonoma laligoja. Anutuwaanoŋ kanageso ii anono koloojoŋ. Oyaŋboyaŋ mokoloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama iikanoŋ qokotaaŋ selenana meŋ uma awasaŋkaka nama kotiidaborowoŋati eeŋ, mono Anutuwaa uumeleeŋ kanageso kolooŋ laligowoŋa. Kiaŋ.

Yaŋgiseŋ ama laligowombotiwaa galeŋ meme qaa

7 *Kawaajoŋ oŋonoŋ mono Uŋa Toroyanoŋ qaa kokaeŋ jeŋkejiwaa so koloowu,

---

* **3:2:** Jaŋ 12.7 * **3:7:** Ond 95.7-11

"Keteda kokaamba Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano
mojuti eeŋ,
8 uugia mono roromoŋgo bologanoŋ mende
gojombu. Oŋoo ambosakoŋurugianoŋ baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ kambaŋ moŋnoŋ Anutu
qetama aŋgobato meŋ muŋ kareŋ aŋgiti, oŋo mono
iikawaa so Anutu qetama ambubo.
9 Yoŋonoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kaŋ Anutu nii
aŋgobato meŋ noma laligogi. Aŋgoleto ama meŋ
laligoweti, oŋonoŋ ii gbani 40 kawaa so iima laligoŋ
ii kileŋ nii mende moma laariŋ noŋgi uunanoŋ boliro
laligowe.
10 Kawaajoŋ ejemba tuuŋ somata kambaŋ iikanoŋ na-
monoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ ama iriŋna soono kokaeŋ
jewe, 'Yoŋonoŋ mono suulaŋ uugianoŋ kaamaa ama
jinjauŋ kemakeju. Laaligowaa kana kuma oŋoma
laligoweto, ii mende moma kotoŋ kougi. Qaago!'
11 Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jo-
jopaŋ qaananoŋ ii somoŋgoŋ kokaeŋ jewe,
'Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto,
yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubu.' "
12 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋonoŋ mono kokaembaajoŋ
galeŋ meŋ aoŋ laligowu: Oŋoonoŋga mombaa uutanoŋ
doogoro momalaarianoŋ zolololoŋgoŋ kamaaro Anutu laaligo
Toya gema qeŋ laligowabo.
13 Kaeŋ qaagoto, siŋgisoŋgowaa aŋgomokoloŋanoŋ tiligoŋ
oŋono iikanoŋ oŋoonoŋga mombaa uuta gojombabotiwaa-
joŋ mono weeŋ so batugianoŋ uugia kuuŋ aoŋ laligowu.
"Kete" qaa ii jeŋkejoŋi, iikawaa so mono joloŋgoŋ aoŋ
laligowu.
14 Anana Kraist moma aŋgoŋ koma iwo tuuŋ somata
motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Wala uunana meleema uuwoi
yakariŋ awasaŋkaka mokoloon laligoniŋi, iikaaŋa namonoŋ
laligowoŋatiwaa so kaparaŋ koma kotiiŋ namboŋati eeŋ,
mono oyaŋboyaŋ koloowoŋa.
15 *Buŋa qaa ii mombo jeŋ kokaeŋ oojeŋ,
"Kete Anutunoŋ oŋooma qaaya saŋe ano mojuti
eeŋ, uugia mono mende gojombu. Oŋoo
ambosakoŋurugianoŋ Anutu qetama kareŋ aŋgiti,
oŋonoŋ mono iikawaa so Anutu qetama ambubo."
16 *Ejemba daeŋ yoŋonoŋ Buŋa qaa moma Anutu qetama
kareŋ aŋgi? Moosesnoŋ kanageso uŋuano Iijipt mesaoŋ
kagiti, iyoŋonoŋ mono kuuya kaaŋ aŋgi.

* **3:15:** Ond 95.7-8 * **3:16:** Jaŋ 14.1-35

17 Ejemba daeŋ yoŋoojoŋ ama gbani 40 kawaa so iriŋa soono kazi ama oŋono laligogi? Ejemba siŋgisoŋgo aŋgi meŋ komuŋ oŋono sele busugianoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kamaaŋ koŋgiti, iyoŋoonoŋ mono kaeŋ kolooro.
18 Luaenoŋ haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ mende keubutiwaa qaaya jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaayanoŋ somoŋgoroti, qaa ii mono daeŋ yoŋoojoŋ jero? Ejemba qaaya qotogoŋ yaŋgiseŋ laligogiti, ii mono iyoŋoojoŋ ama jero.
19 Qaa iikawaa kania ii kokaeŋ iima asarijoŋ: Yoŋonoŋ Anutu mende moma laariŋ yaŋgiseŋ aŋgitiwaajoŋ ama iyaŋgiaa baloŋgianoŋ keubombaajoŋ amamaagi. Kiaŋ.

4

Anutunoŋ kanagesoya sonda kendoŋ nonombaa.

1 Anutuwaanoŋ keuma luaenoŋ haamo meŋ laligowombaa qaa somoŋgoroti, qaa iikanoŋ mono powowoŋ kotakota eŋ nononja. Kawaajoŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ looriŋ iyaŋaa Siwe kana kekeŋa ii batuyanoŋ kotoro iikaaŋa mokoloon mubombo. Kawaajoŋ mono batunananoŋ galeŋ meŋ aowoŋa.
2 Baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kagi Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ nonoŋgi kaaŋa jegi mogito, qaa ii mono eeŋ selegianondeeŋ mogi uugianoŋ mende kemero. Kawaajoŋ moma-laarigia mende mekolooro tompiŋ eeŋ laligogi mende ilaaŋ oŋoma jaŋgoŋ qaono.
3 *Uunana meleema moma laariŋ laligojoŋi, anana mono Anutuwaanoŋ keuma haamo meŋ oyaŋboyaŋ laligowoŋa, ii mojoŋ. Anutunoŋ iikawaa Buŋa qaaya ii kokaeŋ jerota eja,

> “Kaeŋ jeŋ iriŋsoŋsooŋ qaganoŋ qaana jeŋ kotoŋ jojopaŋ qaananoŋ ii somoŋgoŋ kokaeŋ jewe, ‘Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.’ ”

Anutunoŋ Siwe namo mokoloon orono kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ oyaŋboyaŋ gomaŋanoŋ mono medaborogita ejato, kileŋ qaa kaeŋ jero.
4 *Anutunoŋ weeŋ 7:baa qaaya jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja, “Somaŋa 7 kolooro Anutunoŋ gawoŋa kuuya medabororotiwaa haamo meŋ kendoŋ rama moro.”
5 *Anutunoŋ Buŋa qaa ii toroqeŋ kokaeŋ jerota eja, “Haamo meŋ laligowutiwaa areŋ ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanoŋ mende keubuya.”

---

* **4:3:** Ond 95.11 * **4:4:** Jen 2.2 * **4:5:** Ond 95.11

6 Ejemba tosianoŋ Anutuwaa oyaŋboyaŋ mokolooŋ haamo meŋ laligowuti, qaa iikanoŋ powowoŋ kotakota eŋ nononja. Oligaa Buŋa wala kanageso jeŋ asariŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qootogogiaajoŋ ama oyaŋboyanoŋ mende keuma haamo mende megi.

7 *Haamo mende megitiwaajoŋ ama Anutunoŋ mombo kambaŋ moŋ ama qata 'Kambaŋ keteda koi,' kaeŋ qaro. Kambaŋ koriga tegoro kambaŋ iikawaa Buŋa qaaya keteda koi jeŋ oojeŋi, ii mono Deiwid isaano kokaeŋ jero,

> "Ketada koi kaaŋanoŋ Anutunoŋ oŋooma qaa saŋe ano mojuti eeŋ, uugia mono nanamemeŋ bologanoŋ mende gojombu."

8 *Kaeŋ jero Joosuanoŋ uŋuano oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewuyagati eeŋ, Anutunoŋ mono kambaŋ qaita mombaa qaaya ii kanageŋ mende jenaga.

9 Ii mende jenagato, Anutunoŋ oŋanoŋ kanagesoya haamo meme nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Qaa iikanoŋ mono powowoŋ kotakota eŋ nononja.

10 *Iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ aŋaa gawoŋa merotiwaa haamo meŋ kendoŋ raroti, iikawaa so moŋnoŋ Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo mewaati, iinoŋ mono iyaŋaa gawoŋa merotiwaa haamoya ii kaaŋiadeeŋ meŋ oyaŋboyaŋ laligowaa.

11 Kawaajoŋ anana mono Anutuwaa oyaŋboyanoŋ keuma haamo memeta mokoloowombaajoŋ kaparaŋ komboŋa. Oŋoonoŋga moŋnoŋ kamaaŋ qeŋ kanageso walaga yoŋoo qootogo tanigia iikayadeeŋ otaawabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komboŋa.

12 Anutuwaa qaaya ii meŋgbiligbiliwaa kania ano kuusuŋawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanoŋ mono soo somata kuuya uŋuuguŋ jebomboŋ kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanoŋ mono uu kokoosonana kotoŋ omenoŋ me Anutuwaa Uŋayanoŋ inaaŋ nonomakeji, ii undeema kuuŋ nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siiŋnanaa aladawoya ii kaaŋagadeeŋ gosiŋ (qaanana aasaŋgoya mokoloon) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto areŋnana ii gosiŋ qaanana jeŋ tegoŋkeja.

13 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooro eji, iikanondeeŋ iwoi moŋ ii aasaŋgoyanoŋ mende ero awaagadeeŋ iimakeja. Iwoi moŋ esuuniŋ Anutunoŋ esunana ii saanoŋ luluuma iiro iwaa jaasewaŋanoŋ asuganoŋgadeeŋ eja. Nanamemenanaa

---

* **4:7:** Ond 95.7-8 * **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

lopoya kuuya ii mono iwaanoŋ jeŋ asariwombaa so kolooj-oŋ. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galenana uuta kolooja.

14 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa uuta kolooŋ nononjiwaajoŋ ama anana "Moma laariŋ mujoŋ," jeŋ jokolooŋkejoŋi, iikanoŋ mono kotiiŋ nambo ŋa. Jiisas Anutuwaa Merianoŋ mono Siwe jakeya jakeya uŋuuguŋ urota raja.

15 Uuroromoŋgonana tosia loolooria kolooro jigo gawoŋ galeŋ tosianoŋ kawaajoŋ wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawoŋ galenananoŋ mono qaita moŋ kokaeŋ kolooja: Iinoŋ anana kaaŋa nanamemeŋ kuuya kanoŋ ananawo tani motooŋgo ijoŋgoŋ aŋgobato meŋ muŋ laligogito, ii kileŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ano.

16 Jigo galenananoŋ mono eu kaleŋmoriambaa duŋ rarayanoŋ rama kianŋkomuŋ nonomambaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ mono awasaŋkaka qaganoŋ nama iwaa kosianoŋ kemboŋa. Iwaa kosianoŋ keniŋ kaleŋmoriambaajoŋ amamaajoŋi, iwaa kambaŋa dindiŋanoŋ mono ilaaŋ nonono ii saanoŋ mokoloowoŋa. Kiaŋ.

5

Galeŋ waŋnana Jiisasnoŋ ilaaŋ nonomakeja.

1 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii ejemba batugianoŋga meweeŋgoŋ oŋoma gawoŋ kokaeŋ mewutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakejoŋ: Iinoŋ ejemba jotamemenana kolooŋ Anutuwo uumotooŋgo ama laligowombaa gawoŋa meŋ siŋgisoŋgo aniŋiwaa oro kaleŋa kaleŋa ii Anutuwaajoŋ ama iikanoŋ siimoloŋ ooŋkeja.

2 Iyaŋaa uuroromoŋgoya tosianoŋ kaaŋagadeeŋ loolooria kolooja. Kawaajoŋ ejemba lalabubu qaganoŋ jinjauŋ amakejuti, ii saanoŋ wosomomo qaganoŋ ama nonomakeja.

3 *Loolooria koloojiwaajoŋ mono iyaŋaa siŋgisoŋgoya ano kanagesouruta yoŋoo siŋgisoŋgogia kaaŋagadeeŋ koma konjoratiwaatiwaajoŋ oronoŋ siimoloŋ ooŋkeja.

4 *Moŋnoŋ qabuŋa ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunoŋ Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaaŋagadeeŋ oonja.

5 *Iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ aŋo jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaa qabuŋaya ii aŋaajoŋ mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ muro,

"Giinoŋ noo Merana koloona niinoŋ kete goo Maŋga kooloj-eŋ."

* **5:3:** Lew 9.7 * **5:4:** Eks 28.1 * **5:5:** Ond 2.7

Qaa iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana kolooro.
6 *Qaa iikayadeeŋ jerota Buŋa Terewaa batuya moŋnoŋ kokaeŋ eja,

"Giinoŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ
kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaga."

7 *Jiisasnoŋ sele busuwo namonoŋ laligoŋ iikanoŋ kambaŋa kambaŋa qama koliŋ kotakota qaro jauŋanoŋ kamaaro Anutu koomunoŋga metogowaatiwaajoŋ kotiiroti, ii qisiŋ muŋ laligoro. Qisiŋ muŋ laligoŋ Anutu goda qeŋ qaayaa baatanoŋ ama aoŋ laligorotiwaajoŋ Anutunoŋ qamakoolia moro.
8 Meria kolooroto, Anutunoŋ ii kileŋ siimbobolo mende somoŋgoro qaganoŋ uro moma kanoŋ teŋkoŋkombaa kania mokolooŋ moma sororogoro.
9 Ii moma akadamuya kuuya mokolooŋgo oyaŋboyaŋ tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajoŋ ejemba iwaa jeta teŋ koma laligojuti, ii kuuya mono saanoŋ kondooŋ oŋono oyaŋboyaŋ koloowuya.
10 Toya ii kolooro Anutunoŋ ii Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoŋ kuuŋ muro. Kiaŋ.

Momalaariwaa hoŋa soowabotiwaa galeŋ meme qaa

11 Qaa ii saanoŋ toroqeŋ mamaga jeŋ somariiwonagato, oŋonoŋ qaa moma otaawombaajoŋ gaonjaajaa ama taŋqaŋ anju. Kawaajoŋ ii jeŋ asariŋ oŋombombaajoŋ osiqosi anjoŋ.
12 *Oŋonoŋ kambaŋ koriga kanageso walaga laligoŋ saanoŋ kambaŋ kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, oŋoaŋgio Anutuwaa qaa kota mutuya ii moŋnoŋ duŋanoŋ mombo kuma oŋombaatiwaajoŋ amamaaŋkeju. Oŋonoŋ mono osiŋ Buŋa qaa ii aju kaaŋa newombaajoŋ momakeju. Nene kotiga kaaŋa ii newombaajoŋ amamaaŋkeju.
13 Moŋnoŋ ii aju kaaŋa neŋ laligoji, iinoŋ mono toroqeŋ merasisi kaaŋa kolooja. Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa qaa kuma oŋoninto, iinoŋ iikawaa kania mende moma kotoŋ tompiŋ laligoja.
14 Merasisi kaaŋa laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianoŋ somariiroti, iyoŋonoŋ newutiwaajoŋ ama eja. Ejemba Buŋa qaa suulaŋ koma gbiliŋ laligogi uumomogianoŋ meleendabororo saanoŋ afaaŋgoŋ sili kuuya gosiŋ awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaaŋkeju. Nene kotiga ii iyoŋoojoŋ ama eja.

---

* **5:6:** Ond 110.4 * **5:7:** Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46 * **5:12:** 1 Kor 3.2

6

1 Kawaajoŋ Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboroŋ
iikanoŋ mono mende osiwoŋa. Kaeŋ qaagoto, mono toroqeŋ
somariiŋ akadamunanawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma
laligowoŋa. Momalaariwaa tandoya kuudaboroŋ ii mono
duŋanoŋ mombo kanaiŋ kuuwombo. Tando ii uugianoŋ
kokaeŋ kuuniŋ: Nanamemenana koomuya mesaoŋ uunana
meleema Anutu moma laariŋ muniŋ.

2 Uunana meleeniŋ momalaariwaa qaa batuya batuya
kokaeŋ kuma nonoŋgi moniŋ: Siŋgisoŋgonana koma kon-
joratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa
kania kuma nonoŋgi. Borogia qanananoŋ aambaa kania
kuma nonoŋgi. Gbiliŋ koomunoŋga waaboŋatiwaa kania
kuma nonoŋgi. Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro kambaŋ
tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonoŋgi.

3 Momalaariwaa tandoya iikaya kuuŋgo mono toroqeŋ
teŋ koma qeŋ gbiliwombaajoŋ momakeboŋa. Anutunoŋ
esuŋmumu nonomakejiwaa so mono akadamunana kuuya
mokoloowombaajoŋ kaparaŋ koma namboŋa.

4 Kaeŋ nambombaajoŋ moma iikanoŋ osiŋ kamaawom-
botiwaajoŋ ama nanboŋa. Ejemba koi kaaŋa ii uu-
gia meleembutiwaajoŋ oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ:
Tosianoŋ uugia kambaŋ moŋnoŋ asariro Anutunoŋ Siwe
kaleŋa oŋono moma aisoogi Uŋa Toroyanoŋ susugoŋ oŋono
laligogi.

5 Anutu Buŋa qaayaa naaŋa mogi oyaŋboyaŋ kambaŋ
kanageŋaa ku-usuŋanoŋ uugianoŋ kemero mogi.

6 Ii kuuya momago momalaarigia mesaoŋ Anutu gema
qegi. Ejemba kaaŋa ii uugia mombo meleembutiwaa
oŋombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ. Yoŋonoŋ Anutuwaa Meria
mepaegoŋ duŋanoŋ mombo maripoonoŋ qeqe kaaŋa meŋ
kamaaŋ ama asuganoŋ gamu qeŋ muŋkeju. Iikaaŋa kanoŋ
Kraist qenjaaronoŋ jeŋ gamu qeŋ muŋkeju.

7 Ii sareqaa kokawaa so: Koŋnoŋ kambaŋ mamaga kiŋ
namo qaganoŋ kamaaŋ uutanoŋ kemeŋ baloŋ meŋ kelekele
mero gawoŋ toyaa weleŋqeqeurutanoŋ nene komogi Anu-
tunoŋ baloŋ kotuegoro hoŋa kolooro komakoomo toya
yoŋonoŋ ii meŋ kowigianoŋ amakeju.

8 *Kaeŋ amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanoŋ
namonoŋ asugiŋ waamakeji, baloŋ iikanoŋ mono nesam-
bureya kolooja. Toya yoŋonoŋ ii seigowombaajoŋ momago
kaparaŋ koma mamboŋgi hoŋa mende kolooro iima tetegoy-
anoŋ mono kuugi jewaa.

---

* **6:8:** Jen 3.17-18

9 Oo wombo alauruna, nononoŋ sareqaa kaeŋ jejonto, ii
kileŋ oŋo uugia meleema laligowutiwaajoŋ uuwoi mende
anjoŋ. Oŋoo uugianoŋ Buŋa qaawaa hoŋanoŋ asugiŋ so-
mariiwaatiwaajoŋ moma awasaŋkaka nanjoŋ. Anutunoŋ
hoŋa ii iima metogoŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.
10 Anutunoŋ kalembone qaganoŋ doogoya mende kolooja.
Oŋonoŋ Anutuwaa ejemba soraaya ilaaŋ oŋoma laligoŋ
kouma toroqeŋ ilaaŋ oŋoma gawoŋ meŋ laligoŋkeju.
Kaeŋ uujopagia Anutu qendeema mugi qabuŋayanoŋ so-
mariiŋkeji, iinoŋ gawoŋgia ano uujopagia kawaajoŋ mende
duduuŋ tawaya meleema oŋombaa.
11 Anana oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ
ama iikanoŋ awasaŋkaka uuwoi qaa nambutiwaa siiŋnana
moma kokaeŋ awelegoŋkejoŋ: Oŋonoŋ aŋa aŋa Anutuwaa
uugere amakejuti, iikayadeeŋ mono toroqeŋ qendeema
laligowu. Akadamugiawo koloowombaajoŋ kaparaŋ koma
namonoŋ laligodaborowutiwaa so iikanoŋ mono mende
looriwu.
12 Qezeŋ koloowubotiwaajoŋ mono awelegoŋkejoŋ.
Anutunoŋ oyaŋboyaŋ iwoi nonomambaa qaa somoŋgoroti,
tosianoŋ Anutu moma laariŋ siimbobologia moma
mokosiŋgoŋ iikaaŋa kanoŋ ii buŋa qeŋ aoŋkeju. Oŋonoŋ
iyoŋoo siligia otaawutiwaajoŋ mojoŋ. Kiaŋ.

Anutuwaa soomoŋgo qaa ii uuwoiya qaa.

13 Anutunoŋ Aabraham soomoŋgo qaa muŋ ii iyaŋaa qata
qama jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro. Moŋnoŋ Anutu uuguŋ
uuta laligonagati, saanoŋ iwaa qata qanagato, iikaaŋa moŋ
mende laligorotiwaajoŋ mono iyaŋaa qata qama jojopaŋ
qaaya jero kotiiro.
14 *Jojopaŋ qaaya ii Aabrahambaajoŋ kokaeŋ jeŋ ijoro,
“Niinoŋ mono oŋanoŋ kotuegoŋ gomaŋa. Mono oŋanoŋ
gbiliuruga gombe seiwuya.”
15 Kaeŋ ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somoŋgoro
eroti, iinoŋ ii hoŋawo koloowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma
mamboma laligoŋ hoŋa buŋa qeŋ aoro.
16 Ejembanoŋ somatagiaa qata qama jojopaŋ qaa jegi
momakeju. Jojopaŋ qaagianoŋ qaa jejuti, ii meŋ kotiiro
qewagowombaajoŋ amamaagi qaa jejegianoŋ tegoja.
17 Iikawaa so Anutunoŋ qaaya Aabrahambaa gbiliuruta
anana mobombaajoŋ somoŋgoŋ jero. Qaa areŋa ii moŋnoŋ
qewagoŋ utegomambaajoŋ amamaaji, gbiliuruta anana
soomoŋgo qaa iikawaa kania ii tororo moma yagowom-
baajoŋ moro. Kawaajoŋ soomoŋgo qaaya ijoro mutuya

* **6:14:** Jen 22.16-17

kolooro qaa ii mombo jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro indiŋ woi kolooro.
18 Anutunoŋ qaa ii jeŋ iikawaa qolomoloŋa jemambaajoŋ amamaaro. Iinoŋ qaa utekuteya qaa ii jeŋgo jeŋ kotiiroti, iikanoŋ mono uunana naŋgowaatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ ijoŋgo ii mono jeŋ kotiiro. Anana balombaa nanamemeŋ bologanoŋga oloŋ koma Anutuwaanoŋ keuma oyaŋboyaŋ nonombaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ nononoti, ii mono koroŋ meŋ mamboma laligojoŋ.
19 *Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ ama mamboma iikawaa uuwoi moŋ mende amakejoŋ. Jejeromoŋromonana iikanoŋ uunanaa kasa mindaŋa tani kaaŋa koloon nono Jiisaswo somoŋgoŋ nonomakeja. Jejeromoŋromonanaa kasa mindaŋa koriga iikanoŋ mono nonoonoŋga kanaiŋ Siwe jigo gorawaa uutanoŋ uma jigo uuta leelee batugaranoŋ opo sopa eji, ii kaaŋagadeeŋ kotoŋ toroqeŋ Jiisas jiŋkaroŋ duŋ kowoganoŋ raji, iwaanoŋ kenja.
20 *Jiisasnoŋ jotamemenana koloon wala eukanoŋ uma jiŋkaroŋ duŋa meŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubaa. Kaeŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galenana waŋa koloon laligoja. Kiaŋ.

7

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedekwaa sundu

1 *Melkizedek eja ii gomaŋ qata Saalem kawaa kiŋ poŋa koloon Anutu uutaa jigo gawoŋ galeŋaga laligoro. Kaaŋa laligoro Aabrahamnoŋ kiŋ poŋa poŋa manja qeŋ haamo ama oŋoma eleema gomaŋanoŋ karoti, kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabraham mokoloon kotuegoŋ muro.
2 Kotuegoŋ muro esuhinaya kuuya mendeema tenoŋa motomotooŋ (1/10) meŋ nanduŋaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemeŋ solaŋaa kiŋ poŋa.” Qataa so wala “Nanamemeŋ solaŋaa kiŋ poŋa” kolooro ano toroqeŋ kaaŋagadeeŋ “Saalembaa kiŋ poŋa” laligoro. Saalembaa kiŋ poŋ qa iikawaa kania ii “Luaewaa kiŋ poŋ.”
3 Melkizedeknoŋ nemuŋmaŋa qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kambaŋa qaa ano koomuya qaa.* Kaeŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋa koloon kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Iinoŋ Anutuwaa Meriaa tani kaaŋa kolooja.
4 Wanjalenana Aabrahambaa godaqeqe silianoŋ Melkizedekwaa kania qendeeno ii mono kokaeŋ iima asariwu: Aabraham aŋo esuhina iwoi akadamuyawo kalugoŋ meŋ

* **6:19:** Lew 16.2 * **6:20:** Ond 110.4 * **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Buŋa Qaanoŋ Melkizedekwaa nemuŋmaŋa ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kambaŋa ii mende jeŋ asarija.

karoti, iyoŋoonoŋga boro woi (10) kuuya gosiŋ bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ ano. Kawaajoŋ Melkizedeknoŋ oŋanoŋ uuta somata qaita moŋ kolooja.

5 *Anutunoŋ Kana qaanoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoŋ nononota eja, “Liwaiwaa gbilinoŋa eja kuuŋ oŋoŋgi jigo gawoŋ meme (Liwait) koloogi kanageso oŋonoŋ mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosiŋ iikanoŋa bakaya motooŋgo meŋ Anutuwaa nanduŋ ama oŋomakebu.” Yoŋonoŋ oŋo kaaŋa Aabrahambaa gbiliuruta koloojuto, ii kileŋ iyaŋgiaa kanagesourugia oŋoo borogianoŋga nandunana ii buŋa qeŋ aoŋkebu.

6 Jeŋkooto qaa kaeŋ ejato, Melkizedeknoŋ Liwaiwaa gbiliga moŋ mende kolooja. Ii kileŋ Aabrahamnoŋ Anutuwaa soomoŋgo qaa moma aŋgoŋ koma laligoŋ esuhinaya gosiŋ tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, ii buŋa qeŋ aoŋ kotuegoŋ muro.

7 Somatananaa newo baagianoŋ laligojoŋi, iyoŋonoŋ mono kotuegoŋ nonoŋgi laligojoŋ. Qaa ii qakoombombaajoŋ amamaaŋkejoŋ.

8 Kanageso anana tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii balombaa jigo gawoŋ meme (Liwait) yoŋonoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju. Yoŋonoŋ namonoŋ laligoŋ komuŋkejuto, Siwenoŋ eukanoŋ mombaajoŋ naŋgoŋ jegi kotiiŋ laligoŋ ubaati, iinoŋ mono ii buŋa qeŋ aoŋkeja.

9 Aabrahamnoŋ esuhinaya gosiŋ boro woi kuuya iikanoŋa bakaya motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ anoti, iinoŋ ii gbilia Liwaiwaajoŋ kaaŋagadeeŋ waladeeŋ ano. Kaeŋ jeniŋ saanoŋ sokonaga. Kambaŋ kokaamba tenoŋga motooŋgo (1/10) meŋ Anutuwaa nanduŋ amakejoŋi, ii beŋnana Liwaiwaa gbiliurutanoŋ buŋa qeŋ aoŋkeju.

10 Kaaŋagadeeŋ munduŋa Liwai koloowaatiwaa romoŋgoŋ iwaa nanduŋ anoti, iikawaa kania ii kokaeŋ: Liwainoŋ amboyaa sele busunoŋ raro Melkizedeknoŋ mono kambaŋ iikanoŋ kaŋ Aabrahambo aitoŋgori. Kiaŋ.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

11 Anutunoŋ Kana qaanoŋ Israel kanageso jeŋ kotoŋ nonono iikawaa so Liwai tuuŋnoŋga eja kuuŋ oŋoniŋ jigo gawoŋ galenana kolooŋkegi. Gawoŋ ii megi iikaaŋa kanoŋ akadamunana kuuya mokoloowonagati eeŋ, anana jigo gawoŋ galeŋ qaita mombaajoŋ mende amamaawonaga. Gawoŋ iikawaa hoŋanoŋ mende sokonotiwaajoŋ ama Jiisasnoŋ mono Melkizedek kaaŋa asugiro. Ejembanoŋ ii Aarombaa areŋaa so mende kuugi asugiro.

12 Jigo gawoŋ galeŋ gawoŋaa kanianoŋ utegoji, kambaŋ iikanoŋ Kana qaanoŋ mono kaaŋiadeeŋ utegoja.

* **7:5:** Jaŋ 18.21

13 'Jigo gawoŋ galeŋ qaita moŋ,' qaa ii Poŋnanaajoŋ jejonto, iinoŋ Liwai tuuŋnoŋga qaagoto, mono tuuŋ moŋnoŋga kolooro. Tuuŋ iikawaa eja moŋnoŋ jiwowoŋ jigowaa alatanoŋ nama gawoŋ mende meŋ laligoro.
14 Poŋnananoŋ Juuda tuuŋnoŋga kolooroti, qaa ii asuganoŋ eja. Moosesnoŋ Juuda tuuŋ yoŋonoŋ jigo gawoŋ galeŋ kombutiwaa qaa moŋ mende jero.

Jigo gawoŋ galeŋ Melkizedek kaaŋa moŋ

15 Kawaajoŋ jigo gawoŋ galeŋ moŋ Melkizedekwaa tani kaaŋa asugiji, iikanoŋ mono qaa jejoŋatiwaa hoŋa ii asuganondeeŋ qendeeno sokonja.
16 Iinoŋ namo ejembanoŋ Kana qaa otaaŋ tuuŋaa so jeŋ kotogitiwaajoŋ ama jigo gawoŋ galeŋ mende kolooroto, laaligo kombombaŋa mende aliwaati, iikawaa ku-usuŋanoŋ mono nemuŋ koma muro jigo gawoŋ galeŋ kolooro.
17 *Moŋnoŋ iwaa kania naŋgoŋ jero Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja, "Giinoŋ Melkizedek kaaŋa jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uba."
18 Anutunoŋ kaeŋ jeŋ jeŋkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usuŋanoŋ qaono ilaaŋ nonombaatiwaajoŋ amamaaŋkeji, iikawaajoŋ ii qewagoro.
19 Kana qaanoŋ ejemba akadamunana mokoloowombaajoŋ mende ilaaŋ nonono. Qaago. Kawaajoŋ qaa areŋ mutuya qetegoŋ kitianoŋ jejeromoŋromoŋ awaa soro nononja. Anana jejeromoŋromoŋ iikawaa qaganoŋ nama saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ kema qama koolinkeboŋa.
20 Anutunoŋ jigo gawoŋ galeŋ doŋgogaa qaaya jeŋ ii jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiro. Kaeŋ anoto, jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa yoŋoo qaagia ii jojopaŋ qaanoŋ mende jeŋ kotiigi kileŋ kaeŋ aŋgi.
21 *Tosianoŋ jigo gawoŋ galeŋ eeŋ koloogito, Anutunoŋ Jiisas kuuŋ qaaya ii jojopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiŋ kokaeŋ ijoro,

> " 'Giinoŋ mono jigo gawoŋ galeŋ kolooŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uba.' Poŋnoŋ jojopaŋ qaa jeŋ kotiiroti, qaa ii mombo mende utegowaa."

22 Jojopaŋ qaa iikawaajoŋ ama Jiisasnoŋ mono soomoŋgo areŋ gbiliaa hoŋa koloowaatiwaa galeŋa kolooŋ nanja. Kaeŋ Anutu ano ejemba batunananoŋ gawoŋ meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ iikanoŋ walaga uuguŋ awaa soro kolooja.
23 Jigo gawoŋ galeŋ tosaaŋa ii wala eeŋanoŋ mamaga laligogi. Komuŋ gawoŋgia toroqeŋ mewombaajoŋ amamaagiti, iikawaajoŋ ii mamaga laligogi.

---

* **7:17:** Ond 110.4 * **7:21:** Ond 110.4

24 Yoŋonoŋ mamaga laligogito, Jiisasnoŋ kambaŋ tetegoya
qaa laligoŋ ubaati, iikawaajoŋ jigo gorawaa galeŋ gawoŋ ii
tetegoya qaa meŋ laligoŋ ubaa.
25 Gawoŋ ii meŋ laligojiwaajoŋ ama Jiisasnoŋ ejemba
iwaanoŋ kagi uŋuano Anutuwaa kosianoŋ kemakejuti, ii
saanoŋ kotiiŋ hamo qeŋ oŋono qaagianoŋ komuŋkeja. Kam-
baŋ so yoŋoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkejiwaajoŋ laligoji,
iikawaajoŋ mono saanoŋ hamo qeŋ nonondaboroŋkeja.
26 Jigo gawoŋ galeŋ waŋa kaaŋanoŋ mono saanoŋ sokoma
nononja. Iinoŋ toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya
kolooja. Anutunoŋ Jiisas siŋgisoŋgo ejemba ananaanoŋga
tiriŋ kotoŋ wano Siwe jakeya kuuya kotoŋ euwaa euyanoŋ
uma qaita moŋ koloon laligoja.
27 *Jigo gawoŋ galeŋ tosianoŋ somaŋa somaŋa wala
iyaŋgiaa siŋgisoŋgogiaajoŋ ama iikawaa gematanoŋ kan-
ageso yoŋoo siŋgisoŋgogiaajoŋ ama oronoŋ siimoloŋ ooŋ
laligoŋkegi. Jiisasnoŋ aŋaa sele busuya qeleeno siimoloŋ
ooŋooŋ kaaŋa ama mugi iikaaŋa kanoŋ kanageso ananaa
siŋgisoŋgonana ii indiŋ motooŋgo iikanondeeŋ koma kon-
joratiro sokondabororo. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ ii jigo gawoŋ
galeŋ tosaaŋa kaaŋa kambaŋ so amakebaatiwaajoŋ mende
amamaaja.
28 Anutunoŋ Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejem-
banoŋ eja ii kuuŋ oŋoŋgi jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooŋkeju.
Baloŋ eja yoŋonoŋ ku-usuŋgia qaa laligojuto, Anutunoŋ
oyaŋboyaŋ koloowombaa qaaya ii kanageŋ nonoma ii jo-
jopaŋ qaayanoŋ jeŋ kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro
waŋnana kolooja. Waŋnana iinoŋ mono akadamuya kore-
bore mokoloon kambaŋ tetegoya qaa kotiga laligoŋ uma
laligowaa. Kiaŋ.

8

Soomoŋgo areŋ gbiliaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa

1 *Qaa jejoŋi, iikawaa qaa kota waŋa ii kokaeŋ: Anana jigo
gawoŋ galeŋ waŋnanawo koloojoŋ. Waŋnana iinoŋ Siwe go-
manoŋ uma Uutanana iwaa jiŋkaroŋ duŋ rara kooroŋanoŋ
boro dindiŋanoŋ raja.
2 Opo sel jigo hoŋa ii Siwenoŋ eja. Ii namo ejanoŋ
memeta qaagoto, Poŋnoŋ aŋo ii mero. Jigo gawoŋ galeŋ
waŋnana iinoŋ opo sel jigowaa uuta leegeŋ qata kowoga
totooŋ iikanoŋ laligoŋ Anutu weleŋa qemambaa gawoŋa
meŋkeja.

* **7:27:** Lew 9.7 * **8:1:** Ond 110.1

3 Balombaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kuuya ii nanduŋ kaleŋ
Anutuwaajoŋ ama oronoŋ siimoloŋ ooŋ laligowutiwaajoŋ
kuuŋ oŋomakejoŋ. Iikawaa so jigo gawoŋ galeŋ waŋnana
Jiisasnoŋ kaaŋiadeeŋ aŋa Anutuwaa nanduŋ ama muro.
4 Mooseswaa Kana qaawaa so nanduŋ kaleŋ Anutuwaajoŋ
amakeboŋatiwaajoŋ eja kuuŋ oŋoŋgi laligoju. Kawaajoŋ jigo
gawoŋ galeŋ waŋnana iikanoŋ namonoŋ laligonagati eeŋ,
iinoŋ mono balombaa jigo gawoŋ galeŋa koloomambaajoŋ
amamaanaga.
5 *Balombaa jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ balombaa jiwowoŋ
jigonoŋ Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa meŋkeju. Jigo
iikanoŋ Siwe jigo gorogaa sareya ano uŋaya kolooja. Moo-
sesnoŋ jigo opo selnoŋ memambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ
Anutunoŋ Siwe jigoyaa areŋa ii isaano. Aisandaboroŋ galeŋ
meme qaaya kokaeŋ ijoro, “Moba, baaŋanoŋ laligona areŋ
qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo
otaaŋ mewa.” Iikawaa so opo selnoŋ jiwowoŋ jigo gora mero
iikanoŋ Siwe jigowaa qereweŋa kolooro.
6 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa soomoŋgo qaa gbilia
nonono iikanoŋ soomoŋgo qaa walaga uuguŋ awaa soro
kolooja. Soomoŋgo qaa iikanoŋ areŋ gbiliaa tandoya
kolooja. Soomoŋgo areŋ gbilia iikanoŋ mono areŋ walaga
uuguŋ qabuŋayawo kolooja. Qabuŋa iikawaa so Jiisasnoŋ
soomoŋgo areŋ gbiliaa gawoŋa awaa soro ii buŋa qeŋ aoŋ
Anutu ano ejemba batunananoŋ nama ilaaŋ nonomakeja.
Gawoŋa iikanoŋ mono balombaa jigo gawoŋ meme ii ma-
maga uuguŋ akadamuyawo kolooja.
7 Soomoŋgo areŋ mutuyanoŋ koposowaa qaaya qaa
kolooŋ sokonagati eeŋ, soomoŋgo areŋ kanageŋanoŋ
koloowaatiwaajoŋ mono eeŋ mende mambombonaga.
8 *Kaento, ejembanoŋ kileŋ boligi Anutunoŋ kanagia
mokoloon jeŋ oŋoma kokaeŋ jero,

“Poŋ niinoŋ kokaeŋ jeŋ kotojeŋ: Mobu! Kambaŋ moŋ
kaŋ kuuwaati, iikanoŋ Israel tuuŋ ano Juuda tuuŋ
oŋowo soomoŋgo areŋ gbilia amaŋa.
9 Niinoŋ ambosakoŋurugia borogianoŋ meŋ Iijipt kantri-
noŋga uŋuambe seleeŋgeŋ kagi yoŋowo soomoŋgo
areŋ ambeto, yoŋonoŋ noo soomoŋgo areŋ ii mende
qokotaaŋ teŋ koŋgi. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii
gema uŋuwe. Poŋ niinoŋ kaeŋ jeŋ kotojeŋ. Soomoŋgo
areŋ gbilia amaŋati, ii Buŋa qaa walagaa so qaago.
10 Kaaŋa qaagoto, kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro Poŋ ni-
inoŋ Israel kanageso yoŋowo soomoŋgo areŋ gbilia
kokaeŋ ama jemaŋa: Niinoŋ mono neenaa Kana

* **8:5:** Eks 25.40 * **8:8:** Jer 31.31-34

qaana kuuya ii yoŋoo roromoŋgogianoŋ ama uugianoŋ tere kaaŋa oowe ewaa. Kaeŋ ama yoŋoo Anutugia koloowe yoŋonoŋ mono noo kanagesona koloon laligowuya.

11 Kambaŋ iikanoŋ somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagoŋ laligowuya. Kawaajoŋ boi moŋnoŋ Pombaa kania mobutiwaajoŋ batugianoŋ mende kuma oŋoma laligowaa. Datanoŋ koga kokaeŋ mende ijowaa, 'Gii mono Poŋ moma yagowa.'

12 Kokaembaajoŋ nii moma yagoŋ noma laligowuya: Niinoŋ nanamemeŋgia bologa ii soŋgbama mesaomaŋa. Siŋgisoŋgogia mono duduun ii mende toroqeŋ romoŋgomaŋa."

13 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa kanageŋaajoŋ "Gbilia" jeŋ iikaaŋa kanoŋ soomoŋgo areŋ mutuyaajoŋ "Mono walaga kolooro," jero kania kaeŋ kolooro. Qaa areŋ moŋnoŋ kambaŋ koriga eŋ walaga kolooji, iikanoŋ mono alimambaa anja. Kiaŋ.

9

Balombaa opo sel jigonoŋ Anutu kokaeŋ mepeseegi:

1 Anutunoŋ soomoŋgo areŋ mutuya ama iikanoŋ kaaŋagadeeŋ waeya meŋ mepeseewombaa areŋa ii jeŋ kotoro otaagi. Ii otaaŋ namonoŋ opo sel jigo gora megi ero.

2 *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaeŋ megi: Jigo uuta mutuya kanoŋ lambewaa duŋ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewaŋanoŋ nene duŋnoŋ Anutuwaa buŋa aŋgi raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya

3 *Kawaa gematanoŋ uuta moŋ qata jigo kowoga totooŋ ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranoŋ opo sopa nano.

4 *Jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ jiniŋ ooŋoombaa alata ano soomoŋgo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulnoŋ memeta ano bokis selia ii kuuya goulnoŋ tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonoŋ ama bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Kaaŋagadeeŋ Aarombaanoŋ taa gbaru sota junjuŋa ano Anutunoŋ soomoŋgo areŋa jamonoŋ ooro ilaŋa ii bokis iikawaa uutanoŋ galeŋ komakegi. Bokis uutanoŋ iwoi karooŋ ii kaeŋ egi.

5 *Bokis qaganoŋ borosowo gajoba woi goulnoŋ memeta ii nani. Ii Anutunoŋ kosere laligoro asamararaŋaa sareya ii kolooro. Borosowo woi ii eŋgaŋgara kotuma bokis unuŋa turuŋ nani. Bokis unuŋa ii Anutuwaa koma konjoratiwaa

* **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33 * **9:4:** Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jaŋ 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5 * **9:5:** Eks 25.18-22

duŋa kolooro. Qaa motomotooŋ ii kambaŋ kokaamba aŋa aŋa tororo amiŋ moboŋatiwaa so qaago.

6 *Anutuwaa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaeŋ areŋgogi ero jigo gawoŋ galeŋ yoŋonoŋ kambaŋ so jigo uuta mutuya kanoŋ uma Anutu weleŋa qeŋ gawoŋgia meŋ laligogi.

7 *Kaaŋa laligogito, jigo gawoŋ galeŋ waŋa iinondeeŋ gbani so indiŋa motooŋgo kanoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro. Sa meŋ iikanoŋ uma aŋaajoŋ ano kanageso yoŋonoŋ poumapou qaganoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, mono iikawaajoŋ ama siimoloŋ ooŋ sa maaro kamaaro.

8 Kaeŋ areŋgoŋ aŋgi Uŋa Toroyanoŋ sare ii qendeema iikanoŋ ejemba kokaeŋ kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanoŋ toroqeŋ nanji, kambaŋ iikanoŋ Anutunoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikawaa kania ii asuganoŋ mende iŋisaano laligogi.

9 Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaeŋ: Ejembanoŋ kaleŋa kaleŋa nanduŋ ama siimoloŋ meŋ kagi ooŋkejuto, uugianoŋ kileŋ luae mokoloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Uugianoŋ siŋgisoŋgo aŋgitiwaajoŋ ama tilooro siimoloŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranoŋ uma qama kooliŋkejuto, iikanoŋ mono siŋgisoŋgogia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.

10 Nene kaleŋ ano apu kaleŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma aŋgi oomulu kania kania meŋ oŋomakejuto, kaeŋ selewaa jeŋkootoya kayagadeeŋ otaaŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa areŋ gbiliaa kambaŋanoŋ kaŋ kuuro iikanondeeŋ kanaiŋ mende toroqeŋ sokombaa. Kiaŋ.

Kraistwaa sayaa kania

11 Kraistnoŋ kaŋ oyaŋboyaŋ nonomakejiwaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa kolooroti, iinoŋ balombaa opo sel jigo ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro. Kaeŋ qaagoto, Siwenoŋ jigo gora raji, mono iikanoŋ uro. Jigo gora iikanoŋ uuta qaita moŋ kolooja. Asamararaŋanoŋ mono akadamuyawo.

12 Iikanoŋ uma jigo uuta mutuya kotoŋ meme ano bulmakao meria yoŋoo sagia mende meŋ keno. Kaeŋ qaagoto, iyaŋaa saya maaro iikanoŋ nemuŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uro. Iikanoŋ kambaŋ motooŋgowaa so uro tegoŋ sokonota eja. Dowenana kaeŋ meŋ oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ kondooro kambaŋ tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa.

13 *Wala namonoŋ meme ano bulmakao ejia uŋuŋ sagia meŋ kaŋ bulmakao embia kowiŋa kanoŋ siimoloŋ ooŋ

* **9:6:** Jaŋ 18.2-6 * **9:7:** Lew 16.2-34 * **9:13:** Lew 16.15-16; Jaŋ 19.9, 17-19

iikawaa bugaajoŋa kaaŋagadeeŋ meŋ kaŋ ejemba kokojinjiŋgiawo iikanoŋ qeesaaŋ oŋomorigi sokoma oŋono. Kaeŋ hamo qeŋ oŋoŋgi iikanoŋ selegia soŋgbama meŋ soraiŋ oŋono laligogi.

14 Kaeŋ aŋgiti eeŋ, Kraistwaa sayanoŋ mono kambaŋ kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uuguŋ kokaeŋ ama nonomakeja: Sayanoŋ mono uunana tilooro soŋgbama nanamemenana koomu kotigaa buŋa koloowoŋatiwaa so ii koma konjoratiŋkeja. Kaeŋ ama nonono laaligo Toya Anutu weleŋa qewombaa gawoŋa ii mono afaaŋgoŋ meŋ laligowoŋa. Uŋa Toroyanoŋ laligoŋ kouma tetegoya qaa laligoŋ ubaati, iinoŋ mono Kraist ilaaŋ muro koposoya qaa laligoroto, ananaajoŋ ama iyaŋa qeleema aoŋ Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro.

15 Kania kokaembaajoŋ Kraistnoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋ waŋa kolooja: Anutunoŋ ejemba oyaŋboyaŋ koloon kambaŋ tetegoya qaa kaaŋa laligowombaa qaa somoŋgoŋ oŋoonoti, iyoŋonoŋ iwoi ii buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ moja. Kawaajoŋ ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananoŋ uumotooŋ ambombaa gawoŋa meŋ laligoja. Soomoŋgo areŋ mutuyaa kambaŋanoŋ ejembanoŋ kana uuguŋ siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ somoŋgoŋ oŋono laligogiti, Kraistnoŋ ii iikanoŋa isama oŋomambaajoŋ ama komuŋ dowegia mero.

16 Moŋnoŋ ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanoŋ aliaa buŋaya koloowaatiwaajoŋ jeŋ kotorota qaa eji, alianoŋ iwoi ii uulaŋawo mende mewaa. Uulaŋawo qaagoto, qaa toyanoŋ komuro kanianoŋ asuganoŋ asugiro iigigo kambaŋ iikanoŋ ii saanoŋ mewaa.

17 Jaawo laligoro kambaŋ iikanoŋ qaaya iikanoŋ hoŋawo mende koloowaato, qaa toyanoŋ komurogo qaayanoŋ mono esuŋawo koloowaa.

18 Qaa iikawaa so soomoŋgo areŋ mutuya ii kaaŋagadeeŋ oro saya mende maabuyagati eeŋ, mono hoŋawo mende koloonaga.

19 *Areŋ mutuyaa hoŋa ii kokaeŋ kolooro: Moosesnoŋ Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yoŋoojoŋ weeŋgoŋgo bulmakao meria ano meme uŋuro sagianoŋ kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindiriŋ lama juya osoga nezoŋgbala meŋ gumioŋ susuyanoŋ somoŋgoŋ sanoŋ qenduŋgoŋ qeesaaro Kana qaa Tere lama selianoŋ ooŋ lipiŋgiti, ii moriro. Ii moriŋgo kanageso kuuya batugianoŋ liligoŋ sa apunoŋ qenduŋgoŋ qeesaaŋ giliro iikanoŋ oŋomoriro.

* **9:19:** Eks 24.6-8

20 Kaeŋ oŋomoriŋ kokaeŋ iŋijoro, “Anutunoŋ qaaya teŋ
kombutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋoma oŋowo soomoŋgo anji,
mono iikawaa sayaga koi.”
21 *Kaeŋ iŋijoŋ toroqeŋ opo sel jigo gora ii kaaŋiadeeŋ sa
iikanoŋ qenduŋgoŋ giliro moriro. Hamoqeqe gawoŋ mewu-
tiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaaŋagadeeŋ qenduŋgoŋ
giliro moriro.
22 *Anutuwaa Kana qaanoŋ jeŋ kotojiwaa so ii me woi
kuuya ii mono sanoŋ soŋgbaniŋ soraaya koloonkeja.
Kawaajoŋ moŋnoŋ sa mende maanagati eeŋ, Anutunoŋ
siŋgisoŋgonana mende mesaonaga. Kiaŋ.

Kraistwaa sayanoŋ siŋgisoŋgonana koma konjoratiŋkeja.

23 Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya
ano uŋauŋaya. Namonoŋ jigo ano iwaa borotere ano
borosowo ii siimoloŋ ooŋooŋ ama iikaaŋa kanoŋ hamo
uŋugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ila-
woilawaajoŋ ii mende sokonja. Kawaajoŋ Kraistnoŋ si-
imoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ anoti, iikanoŋ mono Siwe
jigonoŋ uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo uŋuro soraaya
koloogi sokono. Siimoloŋ ooŋooŋ qaita moŋ iikanoŋ
mono namowaa siimoloŋ ooŋooŋa ii uuguŋ akadamuyawo
kolooro.
24 Iikawaa kania ii kokaeŋ: Kraistnoŋ jiwowoŋ jigo
uuta kowoga totooŋ ejanoŋ memeta iikanoŋ mende uro.
Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya hoŋaa
uŋauŋaya kolooro. Kraistnoŋ mono Siwe gomaŋ hoŋa
iikanoŋ uma kambaŋ kokaamba ilaaŋ nonomakebaati-
waajoŋ jotamemenana kolooŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ
asugiŋkeja.
25 Namowaa jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ gbani so oro sagia
meŋ jiwowoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uma laligoro.
Kraistnoŋ iikawaa so mende amakeja. Iinoŋ Siwe gomanoŋ
indiŋ mamaga mende uro. Anutuwaa siimoloŋ lama kolooro
gbani so qeŋkebutiwaajoŋ ama eu mende uro.
26 Indiŋmotooŋgonoŋ mende sokonagati eeŋ, iinoŋ mono
Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa
kanaiŋ siimboboloya kanjaŋawo moro indiŋ seiseiya koloon-
aga. Kaeŋ qaagoto, namowaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ
ano kambaŋ kokaamba indiŋ motooŋgogadeeŋ siŋgisoŋgo
koma konjoratiwaatiwaajoŋ ama asugiro. Asugiŋ iyaŋa
siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mubutiwaajoŋ ama aoro.
27 Namo ejemba ananaa areŋnana ii kokaeŋ eja: Anana
kambaŋ moŋnoŋ komuwoŋa ano iikawaa gematanoŋ Anu-
tunoŋ qaanana gosiŋ jeŋ tegoŋ nonombaa.

* **9:21:** Lew 8.15 * **9:22:** Lew 17.11

28 *Areŋ iikawaa so Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ ejemba seiseiya
ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratiwaatiwaajoŋ indiŋ
motooŋgowaa so kaŋ iyaŋa siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama
mubutiwaajoŋ ama aoro. Iinoŋ kambaŋ moŋnoŋ eleema
kawaa. Siŋgisoŋgowaajoŋ ama mombo mende kawaato,
ejemba asugiwaatiwaajoŋ mambomakejoŋi, mono anana
oyaŋboyaŋ nonoma nunuambaatiwaajoŋ ama asugiwaa.
Kiaŋ.

10

Indiŋ motooŋgo koomunoŋ ama aoro sokondaborota eja.

1 Kana qaa walaga iikanoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa ka-
nia hoŋa ii mende kolooroto, oyaŋboyaŋ asugiwaatiwaa
uŋauŋaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaeŋ
ejiwaajoŋ ama ejemba Anutu mepeseewombaajoŋ jigo gora-
noŋ kambaŋ so umakejuti, iyoŋonoŋ mono letoma akadamu-
giawo koloowombaajoŋ amamaaŋkeju. Yoŋonoŋ kambaŋ
tetegoya qaa nanduŋ kaleŋ meŋ kaŋ ama siimoloŋ ooŋooŋ
iikayadeeŋ gbani so toroqeŋ ama laligogito, iikanoŋ mende
sokono.

2 Iikanoŋ sokonagati eeŋ, siimoloŋ ooŋooŋ ii saanoŋ
mesaowuyaga. Jigo goranoŋ Anutu waeya meŋ mepeseе-
giti, iyoŋonoŋ indiŋ motooŋgo hamo uŋugi soraaya kolood-
aborowuyagati eeŋ, iikaeŋ mono siŋgisoŋgogiaa gamuya ii
mende toroqeŋ mobuyagato, ii toroqeŋ mogi. Kawaajoŋ oro
kaleŋ ii toroqeŋ nanduŋgiaga amakegi.

3 Gbani so siimoloŋ ooŋ laligogiti, iikanoŋ mono toroqeŋ
siŋgisoŋgogiaa gamuya ii jeŋ gbiliŋ oŋono laligogi.

4 Bulmakao ejia ano meme yoŋoo sagianoŋ mono
siŋgisoŋgo koma konjoratiwaatiwaajoŋ amamaaŋkeja. Ii
batogogito, osiŋ laligoŋ kougi.

5 *Kawaajoŋ Kraistnoŋ namonoŋ kamaaŋ asugiroti, kam-
baŋ iikanoŋ kokaeŋ jero,

“Anutu, giinoŋ nanduŋ kalembaajoŋ ano siimoloŋ
oowutiwaajoŋ mende koposoŋgoŋ laligonato, na-
monoŋ laaligowaa selia ii mozozoŋgoŋ nona.

6 Siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogiaajoŋ ama nanduŋ kaleŋa
kaleŋa ama laligogiti, ii iima kawaajoŋ mende aisooŋ
laligona.

7 Kambaŋ iikanoŋ kokaeŋ ijowe, ‘Anutu, moba, niinoŋ
koi kajeŋ.

Noo kanana ii papia liipiŋa iikanoŋ oogita eja. Iikawaa
so mono goo uusiiŋgaa so ama meŋ laligomaŋa.’ ”

---

* **9:28:** Ais 53.12 * **10:5:** Ond 40.6-8

8 Wala kokaeŋ jero, “Nanduŋ kaleŋ ama siimoloŋ ooŋ siŋgisoŋgogianoŋ solaŋaniwaatiwaajoŋ iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajoŋ mono siiŋganoŋ mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajoŋ mende aisooŋ laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqeŋ amakejuto, ii kileŋ kaeŋ jero.
9 Kawaa gematanoŋ qaa kokaeŋ jero, “Anutu moba, niinoŋ mono koi kaŋ goo uusiiŋgaa so ama meŋ laligomaŋa.” Kaeŋ jeŋ Anutu waeya meŋ mepeseewombaa kania mutuya ii qewagoŋ kana gbilia kuuro.
10 Anutuwaa uusiiŋanoŋ nemuŋ koma muro selianoŋ siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa aŋgi tegorotiwaajoŋ mono tak kotoŋ nonono soraaya koloodaboroniŋ. Indiŋ motooŋgowaa so selia qeleenoti, iikanoŋ mono kambaŋ so sokoma eŋ ubaa.

11 *Kambaŋa kambaŋa jigo gawoŋ galeŋ kuuya yoŋonoŋ nama jigo gawoŋgia meŋkeju. Suulaŋ siimoloŋ iikayadeeŋ ooŋgo ooŋ amakejuto, iikanoŋ siŋgisoŋgogia koma konjoratiwombaajoŋ amamaaŋkeju.

12 *Iikanoŋ amamaaŋkejuto, Siwewaa jigo gawoŋ galeŋ waŋa Jiisasnoŋ mono indiŋ motooŋgowaa so siŋgisoŋgowaajoŋ ama selia qeleeno kambaŋ tetegoya qaa sokoma eŋ ubaa. Namonoŋ siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa nama mugi Siwe jigonoŋ uma Anutuwaa boro dindiŋanoŋ raja.

13 Iikanoŋ rama kambaŋ batuya kokanoŋ Anutunoŋ tuarenjeŋuruta riitano kamaaŋ uŋuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokoriaŋ maabombaajoŋ mamboma laligoja.

14 Indiŋ motooŋgowaa so koomunoŋ ama aoro siimoloŋ ooŋooŋ kaaŋa ama mugi iikanoŋ sokondabororo saanoŋ ejemba tak kotoŋ nonono soraaya koloowombaa so koloojoŋ. Kaeŋ saanoŋ meŋ letoma nonono akadamunana kuuya mokoloon kambaŋ tetegoya qaa iikaaŋa laligoŋ uboŋa.

15 Uŋa Toroyanoŋ kaaŋagadeeŋ qaa ii naŋgoŋ jero mojoŋ. Wala qaa kokaeŋ jerota eja:

16 *“Poŋ niinoŋ kokaeŋ jeŋeŋ: Kambaŋ tosianoŋ tegoro iikanoŋ mono soomoŋgo areŋ gbilia yoŋowo amaŋati, ii kokaeŋ: Niinoŋ Kana qaana kuuya ii uu kononŋgianoŋ ama momogianoŋ tere kaaŋa oomaŋa.”

17 *Kaeŋ jeŋ kokaeŋ toroqero, “Niinoŋ yoŋoo siŋgisoŋgogia ano nanamemeŋgia jeulalaŋa aŋgiti, iikawaajoŋ duduuŋ ii mende toroqeŋ romoŋgoŋ laligomaŋa.”

---

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1 * **10:13:** Kereuruta meŋ kamaaŋ oŋoma haamo ama gamu qeŋ oŋombombaajoŋ kanagianoŋ riiwagoŋ qagianoŋ do kaaŋa rilanjiŋ laligogi. Juuda yoŋoo kanagia kiaŋ. * **10:16:** Jer 31.33 * **10:17:** Jer 31.34

18 Qaa iikawaa so hoŋa kolooro Anutunoŋ siŋgisoŋgonana mesaoro qaanananoŋ tegorotiwaajoŋ siŋgisoŋgonanaajoŋ siimoloŋ oowombaa so mende kolooja. Kiaŋ.

Anutuwo kaparaŋ koma laligowombaajoŋ nonoono.

19 Kawaajoŋ uumeleeŋ alaurunana, Jiisaswaa sayanoŋ soŋgbama nonono mono saanoŋ Anutuwaa jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uboŋa. Kaeŋ moma laariŋ kotiiŋ uuwoi mende amakejoŋ.

20 Jiisasnoŋ kana kekeŋaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania koloon nononja. Kana ii iyaŋaa selia qeleema iikaaŋa kanoŋ meleurota eja. Kana ii riiŋ Anutuwaa jigoyaa opo sopaya kotoŋ jigo uuta kowoga totooŋ iikanoŋ uboŋa. Jiisaswaa selianoŋ nemuŋ koma nonono opo sopaya ii saanoŋ kotowoŋa.

21 Jiisasnoŋ jigo gawoŋ galeŋ uuta koloon nonomakeja. Iinoŋ Anutuwaanoŋ kanageso kuuya galeŋ koma nonoma laligoja.

22 *Kaaŋa laligojiwaajoŋ anana mono gbiŋgbaoŋ mesaoŋ uuwoi kuuya yakariŋ pondaŋgadeeŋ momalaari qaganoŋ nama Anutuwaa kosianoŋ kema qama kooliŋ laligowoŋa. Sayanoŋ qeesaaro nonomoriŋ uutilotiloonana soŋgbano soraaya koloon laligowoŋa. Uunananoŋ mende toroqeŋ jeŋ nonono mono awasaŋkaka laligowoŋa. Apu taaŋa ariniŋ meŋ taaliŋ nonono iikaaŋa mono Anutuwo qokotaaŋ laligowoŋa.

23 Anutunoŋ oyaŋboyaŋ koloowombaa qaa somoŋgoŋ nononoti, iinoŋ mono qaaya pondaŋ otaaŋ ananawo nanja. Kaeŋ nanjiwaajoŋ ama iikaaŋa koloowombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ ama jokoloonkeboŋa. Iikanoŋ mono koŋgbara mesaoŋ zeŋ nama kotiiŋ laligowoŋa.

24 Uujopa ano nanamemeŋ awaa ambombaajoŋ mono uukuukuu meŋ naŋgoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaaŋa laligowombaajoŋ mono pondaŋ galeŋ meŋ aoŋ laligowoŋa.

25 Tosianoŋ iyaŋgiaa uumeleeŋ kanagesowaa ajoajoroogia mesaoŋkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowoŋa. Kaeŋ qaagoto, Poŋ kawaatiwaa aiweseya iima kambaŋanoŋ dodowiji iikaaŋ mojoŋi, iikawaa so mono kaparaŋ koma kotiiŋ uukuukuu meŋ aoŋ laligowoŋa.

26 Buŋa qaa hoŋa momago ananaa aiŋnoŋ siŋgisoŋgo laŋ amboŋati eeŋ, siŋgisoŋgonana iikawaajoŋ mono nanduŋ jiwowoŋ moŋ ambombaajoŋ amamaawoŋa. Siimoloŋ ooŋooŋ moŋ ii mende ilaaŋ nonombaa.

---

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25

27 *Ii mende ilaaŋ nonombaato, Anutunoŋ qaanana ii jeŋ
tegoŋ ironja meleeno qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mamboma
jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunoŋ
tuarenjeŋuruta gere gagirinoŋ oŋoowaati, iikawaa usunja
kayadeeŋ koloowaatiwaajoŋ mono mamboma laligowonja.
28 *Moŋnoŋ Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa
jakeyanoŋ ooŋgi woi karoonoŋ qaaya naŋgoŋ jegi qaayawo
koloowaati eeŋ, ii mono mende kianjkomuŋ mugi koomuwaa
bunja koloowaa.
29 *Kaeŋ koloowaato, ejemba moŋ kokaanja iwaa qaayaa-
joŋ mono nomaeŋ romoŋgoju? Moŋnoŋ Anutuwaa Meriaa
qaaya kanianoŋ rikotaaŋ giliŋkeja. Soomoŋgo areŋ gbiliaa
sayanoŋ tak kotoŋ muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya
kaanja meŋ kamaaŋ amakeja ano kaleŋmoriaŋ Toya Unja
Toroya ii mepaegoŋ muŋkeja. Moŋnoŋ kaanja kolooro Anu-
tunoŋ qaaya gosiŋ ironja dawiwaa so muro sokonaga? Kana
qaa qotogoŋ koomuwaa bunja koloowombaa so koloojonto,
Anutunoŋ ejemba kaanjaa ironja ii mono gere gagiriawo
kuuŋ muro qaganoŋ uro siimbobolo honombononja mende
moma laligowaa. Naa siimbobolonoŋ sokoma munaga?
Iwaa kaniaajoŋ mono nomaeŋ romoŋgoju?
30 *Qaa moŋ kokaeŋ eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana
ambe ii noo gawoŋga. Niinoŋ mono ejemba qaagiaa ironja
meleemanja.” Toroqeŋ qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Poŋnoŋ
kanagesouruta oŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegowaa.” Moŋ mo-
ronoŋ kaeŋ jeroti, nononoŋ ii moma mujoŋ.
31 Anutu laaligo Toyaa jaanoŋ nama kamaaŋ nunuro
boria-noŋ nunuwaati, iikanoŋ mono kanjaŋawo totooŋ
koloowaa. Kiaŋ.
32 Looriwubotiwaajoŋ kokaeŋ jejeŋ: Anutuwaa
asasaganoŋ karo bunja qeŋ aoŋ asarigiti, mono kambaŋ
mutuya ii romoŋgoŋ laligowu. Kambaŋ iikanoŋ
momalaariwaa manja qeŋ siimbobolo mamaga mokoloon
ii kileŋ aoŋ oroŋ nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii
mende duduuwu.
33 Kambaŋ tosaaŋanoŋ gamu qeŋ oŋoŋgi koŋajiliŋ mogi
qenjaaronoŋ iŋiigigiiŋ laligogi. Kambaŋ tosaaŋanoŋ alau-
rugia tani kaaŋagadeeŋ ama oŋoŋgi yoŋoo kooroŋgianoŋ
naŋgi.
34 Tosaanja kapuare mirinoŋ oŋooŋgi ragiti, mono ii
iŋiima siimbobologia motooŋ moma laligogi. Esuhinagia
kisiyaeŋ qeŋ kopepereeŋ megiti, ii mono korisoro qaganoŋ
moma aŋgoŋ koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita

* **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8 * **10:30:** Dut 32.35, 36

moŋ mende aliwaati, ii eŋ oŋonjiwaajoŋ moma iikawaajoŋ uluŋkoleŋ moma laligogi.

35 Kawaajoŋ awasaŋkakagia mono kambaŋ kokaamba
mende giliŋ mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunoŋ mono
iikawaa tawaya somata oŋombaa.
36 Anutunoŋ iwoi oŋombaatiwaa qaa somoŋgorota eji,
oŋonoŋ ii buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ nanju. Kawaajoŋ Anu-
tuwaa uusiiŋa otaaŋ lombo moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ
koma laligowuti eeŋ, Siewaa buŋaya iikanoŋ mono oŋoo
buŋa koloowaa.
37 *Kokaembaajoŋ mono nama kotiiŋ laligowu: Kambaŋ
torodaamoŋ iikayadeeŋ mono toroqeŋ mamboniŋ
"Mombo kawaati, iinoŋ mono kaŋ kuuwaa. Kambaŋa
mende qeŋ koriro ubaato, kambaŋaa so tororo kawaa.
38 Tororo kawaato, noo alananoŋ nanamemeŋ dindiŋa
otaaŋkeji, iwaa momalaarianoŋ mono nemuŋ koma
muro kotiiŋ laligoŋ ubaa. Mombo eleema momalaaria
mesaowaati eeŋ, ii mende sokono uunanoŋ iwaajoŋ
mende aisoowaa."
39 Qaa kaeŋ ejato, nononoŋ ejemba uugia mombo eleema
momalaarigia mesaoŋ gere siawaa buŋa koloowuti, iyoŋoo
tuuŋgianoŋ mende nanjoŋ. Kaeŋ qaagoto, momalaarinana ii
mono galeŋ koniŋ Anutunoŋ hamo qeŋ nonono laligoŋ Siwe
gomanoŋ uboŋatiwaa so koloojoŋ. Kiaŋ.

11

Ejemba momalaarigiaajoŋ ama iwoi kokaeŋ kolooro:

1 Momalaariwaa kania ii kokaeŋ: Iwoiwaajoŋ jejero-
moŋromoŋ anjoŋi, ii koloowaatiwaajoŋ mono kotiiŋ uu-
woiya qaa moma laarijoŋ. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama
meŋ hoŋa iibombaajoŋ mamboma awasaŋkaka nanjoŋ.
2 Monowaa monoyanoŋga kanaiŋ ejemba momalaari-
gianoŋ nemuŋ koma oŋono uugia meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro
sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi.
3 *Momalaarinananoŋ nemuŋ koma nonono iwoi kuuyaa
kania ii kokaeŋ moma asariŋkejoŋ: Anutunoŋ qaaya jeŋ
kotoŋ iikanoŋ Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro.
Kawaajoŋ kambaŋ kokaamba iwoi iimakejoŋi, ii iwoi ii-iita
iikanoŋa mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yoŋoo momalaarigia

4 *Kein (Kain) Aabel yoronoŋ Anutuwaajoŋ siimoloŋ oori
Aabelnoŋ uuta meleeno momalaarianoŋ nemuŋ koma muro

* **10:37:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10

tororo teŋ kono kaasoyanoŋ dindiŋa uro. Kaeŋ uro Anutunoŋ siimoloŋa iiro sokono jeŋ qeaŋgoro. Jeŋ qeaŋgoŋ Aabelnoŋ solaŋa kolooroti, Anutunoŋ qaaya ii naŋgoŋ jero momalaarianoŋ nemuŋ koma muro moro. Kaaŋa moma laligoŋ komuroto, ii kileŋ kambaŋ kokaamba nanamemeŋa moniŋ qaa iikanoŋ mono toroqeŋ uunana kuuŋ naŋgoŋ nonomakeja.

5 *Eja qata Eenok iinoŋ wala eeŋanoŋ uuta meleeno Anutunoŋ qaaya naŋgoŋ jeŋ qeaŋgoro moma iwaa jaayanoŋ sokoma laligoro. Kaeŋ laligoŋ kouro momalaarianoŋ Eenok nemuŋ koma muro Anutunoŋ jaawo wano Siwenoŋ uro. “Anutunoŋ wano eu uro toroqeŋ mokoloowombaajoŋ amamaagi.” Buŋa Tere iikawaa so Eenok momalaarianoŋ aŋgoŋ koma muro mende komuro.

6 Uuta Anutuwaanoŋ meleenji, iinoŋ qaa kokaeŋ moma laariwaa: Anutunoŋ laligoja ano Anutunoŋ ejemba iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ moŋganjuti, ii tawa qeŋ oŋombaa. Qaa woi ii moma laariŋ saanoŋ Anutuwaa kosianoŋ kawaato, mende moma laariŋ muŋ eeŋ iwaa jaayanoŋ sokombombaajoŋ amamaawoŋa.

7 *Anutunoŋ Nooawaajoŋ iwoi koloowaatiwaa galeŋ meme qaaya isaano. Aisano Nooanoŋ moma asariŋ sombuya qaita moŋ moma hoŋa mende iiro momalaarianoŋ nemuŋ koma muro teŋ koma waŋgo mero. Anutunoŋ iyaŋa ano sumaŋuruta aŋgoŋ koma oŋom-baatiwaajoŋ moma waŋgo ii mero. Nooa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro waŋgo meroti, nanamemeŋ iikanoŋ mono namo ejemba kanagia doogoya iŋisaano Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro Anutuwaa jaanoŋ solaŋa koloowombaa kaleŋa ii buŋa qeŋ aoro. Ejemba Anutu moma laariŋ muniŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniŋkejoŋi, Nooanoŋ mono iikawaa so solaŋa kolooro. Kiaŋ.

Aabraham Saara yoroo momalaarigara

8 *Anutunoŋ Aabraham baloŋ moŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ iikanoŋ kembaatiwaajoŋ oono. Oono momalaarianoŋ nemuŋ koma muro qaa ii teŋ kono. Dakanoŋ kema keunaga ii mende moroto, ii kileŋ iyaŋaanoŋ baloŋ mesaoŋ keno.

9 *Kema kema Anutunoŋ baloŋ iwaa buŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ somoŋgoroti, mono iikanoŋ keuro. Keuma waba kolooŋ ejemba nanamemeŋgia mende moroto, momalaarianoŋ nemuŋ koma murotiwaajoŋ mono kileŋ opo kuuŋ meŋ

* **11:5:** Jen 5.21-24 * **11:7:** Jen 6.13-22 * **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27

maama kanoŋ eŋ laligogi. Esameria Aisak Jeikob yoronoŋ kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaajoŋ soomoŋgo qaaya iikayadeeŋ buŋa qeŋ aoŋ baloŋ iikanoŋ toroqeŋ opo kuuŋgia meŋ maama eŋ laligogi.

10 Siwe siti tandoyanoŋ mende gisaawaati, Aabrahamnoŋ ii iimambaajoŋ mamboma laligoro. Anutunoŋ siti iikawaa areŋa ama uŋaya meŋ miri tandogia osoŋ mero powowoŋ kotakota eŋ ubaati, mono iikanoŋ keumambaajoŋ ama mamboma opo kuuŋnoŋ laligoro.

11 *Kaaŋa laligoŋ eja waŋa kolooroto, momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kotiiŋ maŋ kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinoŋ kopiŋ laligoroto, ii kileŋ koro ama mera mero. Anutunoŋ Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somoŋgoŋ muroti, iwaajoŋ ama qaayanoŋ hoŋawo koloowaatiwaajoŋ moma laariŋ laligoro. Momalaaria iikanoŋ nemuŋ koma muro meria kolooro iiro.

12 *Eja motooŋgo iwaa momalaarianoŋ nemuŋ koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kileŋ iwaanoŋga kanageso somata qatawo koloogi. Seŋgelao sombinoŋ asarigi jaŋgogia weeŋgowombaajoŋ amamaajoŋi, me sakasiŋ kowe goraayanoŋ ejuti, gbiliurutanoŋ mono iikawaa so seiŋ koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaajoŋ awelegoŋ laligogi:

13 *Ejemba sundugia ii jejoŋi, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laariŋ muŋ laligoŋ komugi. Anutunoŋ baloŋ oŋombaatiwaa qaa somoŋgoŋ oŋono laligogito, baloŋ iikanoŋ mende keugi. Kaeŋ qaagoto, baloŋgia ii koriganoŋ nama uuŋ iima waeya meŋ aisoogi. Iima eeŋ aisooŋ kokaeŋ jeŋ asariŋ jegi, “Namonoŋ wabaga koloon qanda laligojoŋ.”

14 Ejemba iyaŋgiaa miri gomaŋgianoŋ keubombaajoŋ janjariŋ riiŋkejuti, iyoŋonoŋ qaa kaeŋ jeŋkeju.

15 Baloŋ mesaogiti, iikawaajoŋ romoŋgoŋ qaaya jewuyagati eeŋ, yoŋonoŋ mono saanoŋ eleema iikanoŋ keŋgi uugianoŋ tegonaga.

16 Mono saanoŋ eleembuyagato, yoŋonoŋ iikawaajoŋ mende romoŋgoŋ laligogi. Iikawaajoŋ qaagoto, kantri qaita moŋ Siwenoŋ eji, mono iikanoŋ keubombaajoŋ awelegoŋ laligogi. Anutunoŋ yoŋoojoŋ siti merotiwaajoŋ Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aisooŋ yoŋoojoŋ ama gamu moŋ mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yoŋoo momalaarigia

17 *Anutunoŋ Aabraham aŋgotetenoŋ ama muro moma-

* **11:11:** Jen 18.11-14; 21.2 * **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12 * **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12 * **11:17:** Jen 22.1-14

laarianoŋ nemuŋ koma muŋ Aisak Anutu kaleŋga muro. Anutunoŋ Aisakwaajoŋ baloŋ mumambaajoŋ ijoro Aabrahamnoŋ soomoŋgo qaa ii buŋa qeŋ aoroto, kileŋ meria motooŋgo ii moma tegoŋ iikanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano.

18 *Anutunoŋ Aabrahambaajoŋ qaa kokaeŋ ijoro,
“Aisaknoŋ mono gbiliuruga nemuŋ koma oŋono koloon
goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kileŋ meria
alatanoŋ ano.

19 Ama kokaeŋ gosiŋ romoŋgoro, “Komuwaato, Anutunoŋ
saanoŋ kotiiŋ meŋ gbiliro koomunoŋga waabaa.” Sare-
qaa kaeŋ jeroti, iikawaa so merianoŋ mombo toroqeŋ
koomunoŋga kaaŋa waaro wano.

20 *Momalaarianoŋ Aisak nemuŋ koma muro merawoita
Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegoŋ orono. Anutuwaa kotu-
motueya iikanoŋ mono kambaŋ kanageŋanoŋ kaaŋagadeeŋ
sokoma orono qagaranoŋ umakebaatiwaajoŋ qama kooliro.

21 *Jeikobnoŋ komumambaajoŋ anoti, kambaŋ iikanoŋ
momalaarianoŋ nemuŋ koma muro meria Joosefwaa mer-
awoita woi ii kotuegoŋ oroma taa gbaruyaa kitianoŋ laariŋ
Anutu waeya meŋ mepeseero.

22 *Joosefwaa koomuyanoŋ dodowiroti, kambaŋ iikanoŋ
momalaarianoŋ nemuŋ koma muro Israel kanageso Iijipt
mesaoŋ kagiti, iikawaa sunduya ii jeŋ gbiliŋ iŋijoro. Kaeŋ
iŋijoŋ kanageŋ qamoya dakanoŋ roŋ kombutiwaa qaaya ii
jeŋ kotoŋ oŋono. Kiaŋ.

Mooseswaa momalaaria

23 *Momalaarigaranoŋ Mooseswaa nemuŋmaŋa
nemuŋ koma orono Moosesnoŋ kolooroti, ii kambaŋ
iikanoŋa kanaiŋ koiŋ karoombaa so mesaŋgori. Mera ii
iimasiiŋsiiŋawo tania moŋ kolooroti, ii iima kiŋ pombaa
jeŋkootoya uuguwobotiwaajoŋ toroko mende moma
meragara mesaŋgoŋ galeŋ koni.

24 *Moosesnoŋ somariiro qata faarao kimbaa borataa
meria qagi momalaarianoŋ nemuŋ koma muro qa ii bosi-
mambaajoŋ togoŋ faarao kimbaa miria mesaoŋ kemaliro.

25 Saanoŋ toroqeŋ Iijipt yoŋowo siŋgisoŋgowaa korisoroya
mokoloon ii kambaŋ toroga laŋ aisoonagato, laaligoya kaaŋa
ii gema qero. Ii gema qeŋ Anutuwaa uumeleeŋ kanageso
yoŋowo toroqero kakasililiŋ ama oŋoŋgi ii motooŋ moma
aoŋ orowombaajoŋ moro uuta kolooro.

---

* **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Jen 47.31–48.20
* **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19 * **11:23:** Eks 2.2; 1.22 * **11:24:** Eks 2.10-12

26 Anutunoŋ tawa mubaatiwaageŋ uuŋ nama kotiiro. Kawaajoŋ Iijipt yoŋonoŋ maa suaŋgiawo kolooŋ siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajoŋ moro iwoi kamaaŋqeqeta kolooro. Iikanoŋ iwoi kamaaŋqeqeta kolooro gema qeŋ Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajoŋ ama mepaqepae ama muŋ laligogito, ii moro kileŋ hoŋawo ano uuta kolooro.
27 Momalaarianoŋ Mooses nemuŋ koma muro Iijipt kiŋ poŋgiaa iriŋa soombabotiwaajoŋ toroko mende moma kantria mesaoŋ karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romoŋgoŋ muŋ laligoroti, iikawaajoŋ mono kaparaŋ koma nama kotiiro.
28 *Momalaarianoŋ nemuŋ koma muro kiaŋkomu kendoŋ* ama iikawaa areŋa jeŋ kotoŋ oŋono aisooŋ ragi. Koomuwaa gajobanoŋ Iijipt uutanoŋ mutu meraurugia uŋugi Israel yoŋoo meraurugianoŋ komuwubotiwaajoŋ mono jeŋ kotoŋ oŋono nagugianoŋ sa morigi.
29 *Momalaarigianoŋ Israel ejemba nemuŋ koma oŋono Kowe Osoga ii baloŋ kerasianoŋ kekeŋaa so kotoŋ kagi. Iijipt manjaqeqe eja yoŋonoŋ ii kotowombaajoŋ batogogito, mono apunoŋ nemotoŋ tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

30 *Momalaarigianoŋ Israel kanageso nemuŋ koma oŋono Jeriko taonoŋ kaŋ kiropo sopaya weeŋ 7:baa so liligoŋ motooŋ kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanoŋ mono ororoŋgoŋ kamaagi.
31 *Momalaarianoŋ kana somata emba Reihab nemuŋ koma muro kokaeŋ ano Anutunoŋ iima kobooro: Israel jotamemeya yoronoŋ baloŋ iima mobowaajoŋ oloŋ kari ala meŋ koma horoŋ orono. Anutunoŋ ii iima kanageŋ yaŋgiseŋ ejemba uŋuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yoŋowo motooŋ mende komuro. Kiaŋ.
32 *Naa qaaga mombo toroqeŋ jewenaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaaŋa yoŋoo sundugia toroqeŋ jewenagati eeŋ, noo kambananoŋ mono mende sokonaga.
33 *Momalaarigianoŋ tosaaŋa nemuŋ koma oŋono galeŋkoŋkoŋ totoŋa totoŋa meluŋgoŋ meŋ ejemba mindiŋgoŋ oŋoŋgi nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligogi. Anutunoŋ iwoi nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji,

* **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanoŋ Israel ejemba iŋiima kobooŋ uŋuuguroti, iikawaa kendoŋa ii ananaa qaanoŋ kiaŋkomu kendoŋ jeniŋ Kooŋ qaanoŋ Pasowa jeju. * **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25 * **11:32:** Poŋ 6.11–8.32; 4.6–5.31; 13.2–16.31; 11.1–12.7; 1 Sml 16.1–1 Kiŋ 2.11; 1 Sml 1.1–25.1 * **11:33:** Dan 6.1-27

mamaganoŋ qaa iikawaa so qama kooliŋ moma laarigi hoŋa kolooro megi. Tosianoŋ laion oro batugianoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ laion qaa oogia somoŋgoro.

34 *Tosianoŋ gere bolaŋ uutanoŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ gere esuŋa qowogoro mende oŋooro. Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋuwombaajoŋ aŋgi Anutunoŋ yoŋoonoŋ soo jeta meŋ mooniro kok koŋgi. Mamaganoŋ looloori a koloon qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kotiigi. Tosianoŋ manja qeŋ qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ esuŋ oŋono kawali kotakota koloogi. Waba yoŋoo manjaqeqe tuuŋgianoŋ kagi tosaaŋanoŋ qama kooliŋ moma laariŋ kanoŋa mono oŋotaagi unjurama keŋgi.

35 *Emba tosianoŋ kitigianoŋ komuro qama kooliŋ moma laarigi Anutunoŋ meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro mombo toroqeŋ aitoŋgogi. Ejemba tosianoŋ koomu gematanoŋ oyaŋboyaŋ uuta mokoloowombaajoŋ moma kaparaŋ koma naŋgi. Kaaŋa naŋgi qanjonoŋ uŋuŋ kakasililiŋ kania kania ama oŋoma kokaeŋ iŋijogi, “Anutu qakoona uulaŋawo isama gomboŋa.” Kaeŋ iŋijogito, yoŋonoŋ ii togogi toroqeŋ jaabamagege meŋ oŋoma laligogi.

36 *Tosianoŋ Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonoŋ uŋugi siimbobolo kania kania mokoloon laligogi. Toroqeŋ tosaaŋa gbadooŋ kapuare miria miria kanoŋ oŋooŋgi laligogi.

37 *Tosaaŋa jamonoŋ uŋugi komugi. Tosaaŋa segenoŋ motoŋ oŋoŋgi woi koloogi. Tosaaŋa manjawaa soo somatanoŋ uŋugi komugi. Tosianoŋ lama selia ano meme selia kanoŋ opo kaaŋa mouma laŋ kema liligogi. Kaaŋa wanaya tooŋ koloogi sisiwerowero ano kakasililiŋ tondu meŋ oŋoŋgi laligogi.

38 Siwewaa akadamugiawo koloon balombaa nanamemeŋ bologaajoŋ mogi mende sokoma oŋono iikanoŋ mende toroqegi. Mende toroqeŋ laŋ liligoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ kema kaŋ baaŋa baaŋa uma kamaaŋ kobaa me namo riiriitaa uutanoŋ eŋ laligogi. Kiaŋ.

39 Ejemba sundugia jejeŋi, ii kuuya momalaarigianoŋ nemuŋ koma oŋono uugia meleeŋgi Anutunoŋ iŋiiro sokono jeŋ qeaŋgoŋ oŋono laligogi. Kaaŋa laligogito, ii kileŋ Anutunoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonombaatiwaa qaa somoŋgorota eji, iikanoŋ iyoŋoonoŋga moŋnoŋ moŋ mende keuro. Qaago.

40 Anutunoŋ ii aŋgiodeeŋ qaagoto, mono ananawo motooŋ akadamunanawo koloodaborowoŋatiwaajoŋ moja.

---

* **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1 Kiŋ 17.17-24; 2 Kiŋ 4.25-37 * **11:36:** 1 Kiŋ 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6 * **11:37:** 2 Hist 24.21

Kaeŋ moma kawaajoŋ oyaŋboyaŋ qaita moŋ nonono mokoloowombaa qaa areŋa ano eja. Kiaŋ.

12

Anutunoŋ maŋ koma mindiŋgoŋ nonomakeja.

1 Ejemba tuuŋ somata qatawo kaaŋanoŋ momalaariwaa kania naŋgoŋ jeŋ koosu kaaŋa liligoŋ nonoma nanjuti, ii mojoŋ. Kawaajoŋ anana kaaŋiadeeŋ mono lombonana kuuya ano siŋgisoŋgo afaaŋagadeeŋ kokosiiŋ nonomakeji, ii giliniŋ kemba. Anutunoŋ anana momalaariwaa manjaya qeŋ Satan haamo ama mubombaa areŋa anota eja. Kawaajoŋ laaligo batuya koi laligoŋgo komuwoŋati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaaŋ kaparaŋ koma manja qeŋ bobogariŋ kemboŋa.

2 Jiisasnoŋ momalaarinana meŋ letono kolooro meŋ somariiro kotiiŋ akadamuyawo kolooŋkeji, Toya ii mono jaanananoŋ uuŋ tororo iimakeboŋa. Iinoŋ saanoŋ toroqeŋ Siwe gomanoŋ laligoŋ aisoonagato, ii mesaoŋ kamaaŋ iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoonoŋ kikekakasililiŋ kaaŋa komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaaronoŋ moma mokosiŋgoŋ komuro. Komuŋ Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ raranoŋ uma boro dindiŋanoŋ raja.

3 Siŋgisoŋgo ejemba yoŋonoŋ kaeŋ tuarenjeŋ ama mugi siimbobolo moroti, oŋonoŋ mono ii romoŋgoŋ laligowu. Zolologoŋ looriŋ uukamakamaa kolooŋ nama momalaarigia ano jejeromoŋromoŋgia mesaowubotiwaajoŋ mono kaeŋ amakebu.

4 Siŋgisoŋgo ambombotiwaajoŋ aoŋ oroŋ manja qeŋ laligogi iikanoŋ siŋgisoŋgowaa Toyanoŋ mono sagorogoro (gbilibambaŋ) mende uŋuro.

5 *Amanoŋ meraborauruta yoŋoojoŋ qambaŋmambaŋ qaa oŋonji, Anutunoŋ iikawaa so qaa moŋ kokaeŋ iŋijoro mono ii duduuŋ laligoju,

> “Oo merana, Poŋnoŋ mindiŋgoŋ gomakeji, iikawaajoŋ mono mona geegee mende koloowa. Qaa jeŋ gono iikanoŋ mono uukamakamaa mende kolooŋ laligowa.
>
> 6 Poŋnoŋ ejemba jopagoŋ oŋomakeji, ii mono mindiŋgoŋ oŋomakeja.
>
> Ejemba merabora kaaŋa uŋuama kalaŋ koma oŋomakeji, ii kuuya koobinoŋ uŋuŋkeja.”

7 Merabora moŋ amayanoŋ mende mindiŋgoro laŋ laligonaga, iikaaŋa mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajoŋ Anutunoŋ oŋo merabora kaaŋa ama oŋomakeja.

---

* **12:5:** Job 5.17; Gba 3.11-12

Kawaajoŋ lombo oŋono ii mono mindiŋgoŋ oŋombaatiwaa tania romoŋgoŋ moma mokosiŋgoŋ diŋgoŋ laligowu.
8 Anutunoŋ meraborauruta kuuya mindiŋgoŋ oŋomakejiwaa so oŋo mende mindiŋgoŋ oŋonagati eeŋ, mono iwaa meraboraurutа hoŋa mende koloowuyaga. Kaeŋ mono oŋoaŋgiaa jaajaa gua merabora maŋgia qaa kaaŋa koloowuyaga.
9 Qaa ii mombo kokaeŋ jemaŋa: Namowaa maŋurunananoŋ mindiŋgoŋ nonoŋgi ii goda qeŋ oŋoma laligoniŋ. Selewaa maŋurunananoŋ qerewenа koloojuto, uunanaa Amanananoŋ mono hoŋa ano uuta kolooja. Kawaajoŋ mono iwaa qaa baatanoŋ kema diŋgoŋ laligoŋ kotiiniŋ sokombaa.
10 Selewaa maŋrunananoŋ mono iyaŋgiaa momogiaa so kaparaŋ koma namonoŋ kambaŋ toroga laligowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonoma laligoŋkeju. Yoŋonoŋ kaaŋa laligoŋkejuto, Anutunoŋ mono tak kotoŋ nonono iwaa so soraaya koloowombaajoŋ ama mindiŋgoŋ nonomakeja. Kaeŋ ama oŋanoŋ awaa ano oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ moja.
11 Moŋnoŋ mindiŋgoŋ nonono kambaŋ iikanondeeŋ korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejoŋ. Qaa ii hoŋato, iikawaa hoŋa ii kanageŋ kokaeŋ koloowaa: Anutunoŋ ejemba iikaaŋa kanoŋ meŋ gbiliŋ oŋomakeji, iyoŋoo nanamemeŋgianoŋ diŋgoro luae qeŋ oŋono moma laligowuya. Kiaŋ.

Qambaŋmambaŋ ano galeŋ meme qaa tosia

12 *Kawaajoŋ “Sawiŋgia tegoro borogia bimooŋ sororoŋgoŋ nanji, ii mono meŋ waama mindiŋgowu. Tawogia juma simiŋgia sunji, ii mono meŋ kotiiwu.” Buŋa qaa moŋ kaeŋ eja.
13 *Koriŋkoriŋawonoŋ ligisooŋ kamaaŋ qero kanianoŋ suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogoŋ mende ama mubuto, mono qeaŋgowaatiwaajoŋ kaparaŋ koma laligowu. Buŋa qaa moŋ kokaeŋ eja,

“Kana riiŋ kekeŋaa kanagia mono meŋ qeleleegi
dindiŋa koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uuqeaŋgoŋ qeŋ aoŋ laligowu.
14 Ejemba kuuya yoŋowo luaenoŋ uumotooŋ laligowutiwaajoŋ mono kotiiŋ kaparaŋ koma laligowu. Moŋnoŋ laaligo soraaya mende mokoloowaati, mono eeŋ Poŋ mende iibaa. Kawaajoŋ Anutunoŋ meŋ soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ mono kaparaŋ koma nambu.
15 *Moŋnoŋ Anutuwaa kaleŋmoriaŋa uuguŋ mende buŋa qeŋ aowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

* **12:12:** Ais 35.3 * **12:13:** Gba 4.26 * **12:15:** Dut 29.18

Nene gawonoŋ oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejoŋ. Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono qewagowu. Mende qewagogi iikanoŋ somariiŋ kouma eŋkalololoŋ meŋ oŋono mamaga oŋoo uugianoŋ tiloowabo.

16 *Kaaŋagadeeŋ moŋnoŋ serowiliŋ ambabo me Iisoo (Eesau) kaaŋa aŋgonjorayawo laligowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Iisoonoŋ mutu mera kolooroti-waa borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indiŋ motooŋgo newaatiwaajoŋ ama qewagoro. Qewagoro koga Jeikobnoŋ borosamowaa qaaya ii nene iikanoŋ sewaŋa meŋ buŋa qeŋ aoro.

17 *Kanageŋ soomoŋgo qaagaraa so kolooro Maŋaa kotu-motueyanoŋ mono Jeikob qaganoŋ uro, oŋo ii moju. Kaeŋ uro Iisoonoŋ kotumotue ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moma welema saaro jauŋanoŋ kamaaro. Kaeŋ kaparaŋ koma welenoto, kileŋ qaa kogawo somoŋgoriti, ii utegomambaa kania moŋ mende mokolooro. Kawaajoŋ mutu meriaa kotumotueya ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ moroto, iikanoŋ osiŋ amamaaro.

18 *Wala eeŋanoŋ Israel kanageso yoŋonoŋ Sainai (Sinai) kosianoŋ kaŋ naŋgi baaŋa iikanoŋ gere bolanoŋ jero. Jeŋ kaaso kondunduŋgoŋ kamaaŋ paŋgamaŋ mero raidimboŋ qero Anutunoŋ iikanoŋ yoŋowo soomoŋgo areŋ ano. Sainai (Sinai) baaŋa iikanoŋ boronoŋ oosiriwoŋatiwaa so koloojato, oŋonoŋ baaŋa kaaŋa iikawaa kosianoŋ mende kaŋ kouma laligoju.

19 Anutunoŋ soomoŋgo areŋa ii Sainai baaŋanoŋ kokaeŋ ano: Gajobaurutanoŋ romoŋ qaita moŋ uugi aŋgotomaŋa ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otoŋa mogi. Ii moma qaa kaaŋa mombo mende jero mobutiwaajoŋ weleŋgi. Oŋonoŋ baaŋa kaaŋa kawaa kosianoŋ mende kaŋ kouma laligoju.

20 *Anutunoŋ qaa kotiga jeŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Moŋnoŋ ejemba me bao oro moŋnoŋ baaŋa ii oosiriwaati eeŋ, ii mono jamonoŋ qegi komuwa.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono qaa ii otaawombaajoŋ moma bimooŋ amamaagi. Kawaajoŋ qaa mombo mende jewaatiwaajoŋ weleŋgi.

21 *Iwoi kanjaŋawo totooŋ ii uuŋ iigi Moosesnoŋ kokaeŋ jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjeŋ.”

22 Oŋonoŋ kaeŋ qaagoto, mono uugia meleema Zaion baaŋa dodowiŋ kouma laligoju. Anutu laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenoŋ eji, iikanoŋ gajobauruta ten tauseŋa ten tauseŋa yoŋonoŋ tuuŋa tuuŋa meŋ rii oroŋ korisoro amakejuti, oŋonoŋ mono siti ii dodowiŋ laligoju.

---

* **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen 27.30-40 * **12:18:** Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 * **12:20:** Eks 19.12-13 * **12:21:** Dut 9.19

23 Wala kolokoloo doŋgoga kooloŋ uumeleeŋ kanageso
koloogi qagia Laaligowaa buknoŋ oogita Siwenoŋ
eji, oŋonoŋ mono iyoŋoo tuuŋgia somata ii toroqeŋ
laligoju. Anutunoŋ ejemba kuuya ananaa qaanana
gosiŋ jeŋ tegoŋkeji, oŋonoŋ mono beŋnana iwo toroqeŋ
laligoju. Anutunoŋ ejemba meŋ solaŋaniŋ oŋono letoma
akadamugiawo kooloŋ komugiti, oŋonoŋ mono iyoŋoo
kokoosogiawo toroqeŋ laligoju.

24 *Oŋonoŋ soomoŋgo areŋ gbiliaa galeŋa Jiisas iwaanoŋ
kaŋ iwo qokotaaŋ nanju. Iinoŋ sayanoŋ qeesaaro
oŋomoriŋkeji, mono laaligo iikaaŋanoŋ kouma laligoju.
Aabelnoŋ saya maaroto, Jiisaswaa sayanoŋ Aabelwaa saya
uuguŋ qaa akadamuyawowaa muŋgeŋa kolooja.

25 *Wala eja moŋnoŋ namonoŋ laligoŋ Anutuwaa uusiiŋa
ejemba iŋisaama oŋono mamaganoŋ ii mobombaajoŋ to-
gogi Anutunoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ uro. Yoŋonoŋ
iikanoŋa kok kombombaajoŋ amamaagiti eeŋ, anana mono
nomaeŋ kok komboŋaga? Kambaŋ kokaamba alanana
moŋnoŋ Anutuwaa uusiiŋa Siwenoŋga ninisaama jeŋkeji,
anana ii silemale ama mesaojoŋi eeŋ, mono lombonoŋga kok
mende totooŋ komboŋa. Qootogonanaa iroŋa mono oŋanoŋ
qanananoŋ ubaatiwaajoŋ mojoŋ. Kawaajoŋ moŋnoŋ saŋe
qero mojuti, oŋonoŋ qaa ii moma teŋ kombombaajoŋ geja-
juju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowu.

26 *Wala eeŋanoŋ qaaya iŋijoro namo utugoŋ memen-
jaliroto, gejatootoo qaaya moŋ jeŋ somoŋgorota kambaŋ
kokaamba kokaeŋ eja, “Kambaŋ moŋnoŋ namo mombo
utugoŋ memenjalimaŋa. Namogadeeŋ qaagoto, iwoi ambe
sombinoŋ kaaŋagadeeŋ utugowaa.”

27 Qaa kaeŋ ejato, “Kambaŋ moŋnoŋ mombo” jeji, qaa
iikawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ ilawoila mokoloorota eji,
iikanoŋgadeeŋ mono utugoŋ utegowaato, Siwewaa ilawoila
mende utugowaati, iikanoŋ mono nama kotiiŋ eŋ ubaa.

28 Anana bentotoŋ mende utugowaati, ii buŋa qeŋ aoŋ
nanjoŋ. Kawaajoŋ mono “Anutu daŋgiseŋ!” jeŋ iikaaŋa
kanoŋ waeya meŋ mepeseeŋ uuqeeaŋgo meŋ muŋkeboŋa. Ii
jeta uuguwombotiwaa keenana moma goda qeŋ laligowoŋa.

29 *Ananaa Anutunananoŋ mono gere bolaŋ kaaŋa
kolooja. Kawaajoŋ gereyanoŋ nonooro siimbobolo mobom-
botiwaajoŋ mono toroko qaganoŋ goda qeŋ muŋkeboŋa.
Kiaŋ.

---

* **12:24:** Jen 4.10 * **12:25:** Eks 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Dut 4.24

13

Qambaŋmambaŋ qaa tetegoya

1 Uumeleeŋ alaurunana oŋoaŋgia mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

2 *Waba ejemba batugianoŋ kawuti, ii mono kalaŋ koma oŋoŋgi ainjoloŋ mokoloonkebu. Kaeŋ ambombaajoŋ mono mende duduuŋkebu. Tosianoŋ kaaŋa aŋgiti, iikanoŋ Siwe gajoba tosaaŋa mende moma asariŋ motooŋ koma horoŋ oŋoŋgi mirigianoŋ laligogi.

3 Tosianoŋ kapuare mirinoŋ laligojuti, ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Oŋoaŋgio yoŋowo gbadooŋ oŋoŋgi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romoŋgoŋ oŋomakebu. Tosaaŋa meŋ boliŋ oŋoŋgi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono oŋoaŋgio kaeŋ laligowuyagati, iikaaŋa moma romoŋgoŋ oŋomakebu.

4 Ejemba oloŋkalu ano serowiliŋ anjuti, Anutunoŋ ii jeŋ tegoŋ oŋombaa. Kawaajoŋ kuuya oŋonoŋ mono loemba laaligo ii goda qegi soraaya kolooro loemba batugaranoŋ kiiqetete qaa jewoŋa moŋ mende ewa.

5 *Anutunoŋ aŋo qaa moŋ kokaeŋ jerota eja, “Niinoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende gomesaoŋ gema gumaŋa.” Qaa kawaajoŋ ama nanamemeŋgianoŋ meŋgo mewombaajoŋ otoko mende koposoŋgoŋkebuto, iwoi eŋ oŋonji, iikawaajoŋ mono mogi sokoma oŋono korisorowo laligowu.

6 *Kaeŋ moma saanoŋ qaqabuŋabuŋananawo satiiŋ nama kokaeŋ jeŋ laligowoŋa,

> “Poŋnoŋ ilailaana kolooro namo ejembanoŋ tiwilaaŋ nombutiwaa so mende kolooju. Kawaajoŋ keena moŋ mende moma laligojeŋ.”

7 Galeŋurugianoŋ Anutuwaa qaa iŋijogiti, ii mono romoŋgoŋ oŋoma laligowu. Nanamemeŋgia nomaeŋ ama megi laaligogianoŋ tegoroti, mono ii romoŋgoŋ momalaarigiaa siligia otaaŋ laligowu.

8 Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeeŋ kete laligoja ano kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ ubaa.

9 Kaleŋmoriaŋ toroqeŋ buŋa qeŋ aoniŋ uunana meŋ kotiiro qeaŋgoŋkebaato, nene newombaa silia ii me iikanoŋ mono uunana meŋ kotiiwaatiwaajoŋ amamaaŋkeja. Tosianoŋ nenewaa qizimiziŋ kania kania otaagi nanamemeŋ iikanoŋ mono mende totooŋ ilaaŋ oŋono porogoro. Kawaajoŋ tosianoŋ qizimiziŋ morota morota ejemba kuma oŋomakejuti, oŋonoŋ mono qaa ii

---

* **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3 * **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * **13:6:** Ond 118.6

mesaowu. (Siliwaa qaayanoŋ mono jiŋjauŋ mende ama oŋombaa.)

10 Siimoloŋ ooŋooŋ alata qaita moŋ ii ananaanoŋ eja. Balonoŋ opo sel jigo gorawaa gawoŋ meŋkejuti, iyoŋonoŋ siimoloŋ qaita moŋ iikawaa bakaya meŋ newombaajoŋ amamaaŋkeju. Anutunoŋ iyoŋoojoŋ qaa kaeŋ mende jeŋ tegorota eja.

11 *Namonoŋ jigo gawoŋ galeŋ waŋanoŋ nama ejemba siŋgisoŋgogia koma konjoratiwaatiwaajoŋ ama oro qeŋ saya meŋ jigo gorawaa uuta kowoga totooŋ iikanoŋ umakejato, oro hoŋgia ii meŋ gomaŋ tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleeŋgeŋanoŋ kema iikanoŋ oogi jeŋ aloweeŋkeja.

12 Iikawaa so Jiisas kaaŋagadeeŋ kanagesouruta iyaŋaa sayanoŋ meŋ soraiŋ oŋombaatiwaajoŋ ama siti kiropowaa nagu seleeŋgeŋanoŋ qegi siimbobolo moma komuro.

13 Kawaajoŋ gomaŋ tawatawa* laligojoŋi, anana mono iikawaa kiropo seleeŋgeŋanoŋ kema Jiisaswaanoŋ toroqewoŋa. Iwaajoŋ ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowoŋa.

14 Ii kokaembaajoŋ: Siti tetegoya qaa eŋ ubaati, ii namonoŋ mende eŋ nononjato, siti kanageŋ asugiŋ nonombaati, ii iibombaajoŋ mono janjariŋ riiŋ laligojoŋ.

15 Kawaajoŋ mono suulaŋ Jiisasnoŋ nemuŋ koma nonono Anutuwaajoŋ mepemepesee nanduŋ ama laligowoŋa. Jiisas qata mepeseeŋkejuti, iyoŋoo je buugiaa hoŋanoŋ mono Anutuwaa nanduŋa kolooja.

16 Iwoi eŋ oŋonji, ii mendeema aoŋ meŋ qeaŋgoŋ aoŋkejuti, iikanoŋ mono Anutuwaa nanduŋa moŋ kolooja. Anutunoŋ nanduŋ ii iiro uutanoŋ qeaŋgoro sokomakeja. Kawaajoŋ kaeŋ ambutiwaajoŋ mono mende duduuwu.

17 Galeŋurugia mono teŋ koma oŋoma ku-usuŋgia baatanoŋ kema laligowu. Gawoŋ megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanoŋ ambuti, iyoŋonoŋ mono iikaaŋa iŋiima uugia galeŋ komakeju. Yoŋonoŋ gawoŋgia ii uulombo qaganoŋ mewubo. Iikanoŋ oŋo mende ilaaŋ oŋonaga. Kawaajoŋ mono qaagiaa baatanoŋ kema laligogi korisoro qaganoŋ gawoŋgia megi sokombaa.

18 Mono nonoojoŋ ama Anutu qama kooliŋkebu. Iwoi kuuya kanoŋ nanamemeŋ qabuŋayawo ambombaa siiŋa eŋ nonono Anutunoŋ niniima “Sokonja,” jero uugejanananoŋ moniŋ qeaŋgoŋkeja. Qaa ii moma yagojoŋ.

* **13:11:** Lew 16.27 * **13:13:** Balonoŋ kusu laligojoŋi, iikawaa qata tawatawa.

19 Noojoŋa qama kooliŋkebutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma
kokaembaajoŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Oŋo qama kooligi Anu-
tunoŋ kambaŋ mende meŋ koriro qeaŋgoŋ saanoŋ mombo
oŋoonoŋ kamaŋa.

Kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ:

20 Jiisasnoŋ komurotiwaajoŋ ama lama galeŋ qabuŋayawo
koloon laligoja. Saya molaaŋ iikawaa muŋgeŋanoŋ Anu-
tuwaa soomoŋgo areŋa qokotaaŋ meŋ kotiiro kambaŋ tete-
goya qaa eŋ ubaa. Anutunoŋ Poŋnana ii meŋ gbiliro
koomunoŋga waama kotiiŋ laligoja.

21 Anutu luae Toyanoŋ mono inaaŋ oŋoma uusiiŋaa so ama
meŋ laligowutiwaa akadamuya kuuya oŋomakebaa. Iikaaŋ
saanoŋ kotiiŋ gawoŋ awaa kania kania meŋ laligowu. Iinoŋ
meweeŋgoŋ kuuŋ oŋono Jiisas Kraistwaanoŋ naŋgoŋ laaligo
Anutuwaanoŋ sokonji, mono iikaaŋa laligowu. Kraistwaa
qabuŋaya mono kambaŋ so mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya
qaa akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Qaa tetegoya

22 Oo uumeleeŋ alauruna, niinoŋ kokaeŋ qisiŋ oŋonjeŋ:
Buŋa Tere toroga koi ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qam-
baŋmambaŋ qaana koi mono kaparaŋ koma buŋa qeŋ aowu.

23 Buju koi mono mobu: Uumeleeŋ alanana Timoti ii
kapuare mirinoŋga isaŋgi kamaaro. Uulaŋawo koi koubaati
eeŋ, mono iwo kaŋ iŋiibota.

24 Yeizozo qaa ambe galeŋurugia kuuya ano Anutuwaa
ejemba soraaya kuuya ii iŋijowu. Itali alaurunananoŋ
yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja.

25 Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo eŋ uma
ewa.

Jeimswaanoŋ Tere
Jeimsnoŋ Tereya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Gomaŋ*a* gomaŋ*a* kanoŋ ejemba kania kania uugia meleema letoma-kejuti, iyoŋoo nanamemeŋgi*a*noŋ sisau siliqalu kolooro metetaŋgoŋ kamaaŋ uŋuro Anutuwaa qabuŋ*a*y*a*noŋ kamaawabo. Kawaajoŋ Jerusalem bisop Jeims iinoŋ gejanono qaa morota morota meŋ kululuuŋ koi ooja. Gejanono qaaya tosia ii kokaeŋ: Momakooto hoŋ*a* ii nomaeŋ? Zioz gawoŋ hoŋ*a* ano qoloŋmoloŋgoy*a*. Aŋgotete uutanoŋ laaligo. Tosia mende iŋiim*a* sureewu. Je buu susugia mono galeŋ kombu. Selegia mepeseewu me uugia meŋ kamaaŋ aowu? Aŋgowowo me ala ilailaa ambu? Kaparaŋ koma qamakooli gawoŋ mewu.

Majakakaya waŋ*a* ii kokaeŋ: Kraistwaa Buŋ*a* qaayanoŋ somariiŋ akadamuyawo koloowaatiwaa qata bosima qaaya koma gbiliŋ meniŋ hoŋ*a* koloowaa me qaago? Je buu susunananondeeŋ moma laarijoŋ jeniŋ mende sokonja. Zioz gawoŋ hoŋ*a* qaa, ii zioz koomuya.

Tere kokawaa bakaya waŋ*a* 10 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1
Momalaari ano momakooto 1.2-8
Ejemba wanaya ano qabuŋ*a*y*a*wo 1.9-11
Aŋgob*a*to (manambato) ano aŋgotete 1.12-18
Buŋ*a* gejanondeeŋ momo me teŋkoŋkoŋ 1.19-27
Kamaaŋqeqet*a* ii mende iŋiim*a* sureewu 2.1-13
Momalaari gawoŋ*a* qaa ii omaya kolooja 2.14-26
Neselanananoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo 3.1-18
Luaenoŋ laaligo me balombaa nanamemeŋ 4.1–5.6
Lombo bosima qama koliniŋ hoŋ*a* koloowaa 5.7-20

1 *Jeims niinoŋ Anutu ano Poŋ Jiisas Kraistwaanoŋ gawoŋ meŋ laligojeŋ.

Israel tuuŋ 12 ananaanoŋg*a* tosaaŋ*a* oŋo Israel mesaoŋ gomaŋ*a* gomaŋ*a* deema kema laligojuti, niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi ooŋ joloŋgi*a* jejeŋ.

*Moma laariŋ qama kooliŋ momo hoŋ*a* mokoloowoŋ*a*.*

2 Oo uumeleeŋ alauruna, momalaariwaa aŋgotete kania kania qagianoŋ umakeji, iikawaajoŋ uugianoŋ mono mende kamaaro simbawoŋ*a*wog*a*deeŋ moma aisooŋ laligowu.

---

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3; Apo 15.13; Gal 1.19

3 Aŋgotetenoŋ qagia-noŋ uro iikanoŋ momalaarigia kotiiro mono kaparaŋ koma moko-siŋgoŋ nambu. Ii mojutiwaajoŋ mono aisooŋ laligowu.
4 Kaparaŋ koma nambuti eeŋ, iikanoŋ mono toroqeŋ meŋ letoma oŋono nanamemeŋgiaa hoŋa kuuya ii akadamuyawo kolooŋkebaa. Iikaeŋ kolooro Anutunoŋ oyaŋboyaŋanoŋ uugia meŋ saa qero uuwaa iwoi mombaajoŋ mende memeaŋgoŋ laligowuya.
5 Oŋoonoŋga moŋnoŋ “Nomaeŋ ambenaga?” jeŋ momakootowaajoŋ amamaaji, iinoŋ mono Anutu qama kooliro ii mubaa. Anutunoŋ kaleŋa ii loloogeŋ kuuya nonoma sologeŋ mende jeŋ nonomambaajoŋ momakeja. Kawaajoŋ ii saanoŋ muro buŋa qeŋ aowaa.
6 Qama kooliwaati, iikanoŋ nombaati, mono iikaeŋ moma laariŋ uuwoi mende totooŋ amba. Moŋnoŋ uuwoi anji, iinoŋ kowe siri kaaŋa uma kamaaŋkeja. Haamonoŋ kowe qindiiro lansaŋ kema kaŋkeja. Iikawaa so koloowabotiwaajoŋ mono qamakooliaajoŋ uuwoi mende amba.
7 Uuwoi ejemba kaaŋa Poŋnoŋ iwoi mubaatiwaajoŋ mono mende romoŋgowa.
8 Iwaa uutanoŋ mono juquno kaiyakaya kuuya kanoŋ kiŋkololoŋ ama koŋgbara qeŋ qaa kemameŋ-kaŋmeŋ jeŋkeja. Kiaŋ.

Wanaya ano qabuŋawo laaligo

9 Uumeleeŋ alauruna, oŋoo batugianoŋ tosianoŋ kamaaŋqeqeta laligogi Anutunoŋ oŋoojoŋ moro uuta kolooja. Kawaajoŋ mono saanoŋ oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu.
10 *Tosianoŋ uuta laligojuto, moneŋ hinagiaajoŋ mende mogi umakejiwaajoŋ ama kamaaŋqeqeta tani laligoŋ mono oŋoaŋgia mepeseeŋ aoŋkebu. Yoŋoo laaligogianoŋ mono bura juraya kaaŋa kolooŋ sooliwaa. Kamaaŋqeqeta ano uuta anana komuwoŋati, iikanoŋ ororoŋ koloowoŋa.
11 Weeŋnoŋ kouma bura jeŋ kotoro qararaŋgoŋ sooliŋ jurayanoŋ suma kamaaŋkeja. Jurayanoŋ kamaaro batuyaa kaitania iimasiiŋsiiŋawo kanoŋ titiikota kolooŋkeja. Qabuŋagiawo yoŋonoŋ esuhinagia meŋ seiwombaajoŋ ewaewaŋ komakejuto, laligoŋ bura kaaŋa gororoŋgowuya. Kiaŋ.

Aŋgobato (manambato) ano aŋgotete

12 Anutunoŋ qaaya kokaeŋ somoŋgorota eja, “Ejemba uugianoŋ jopagoŋ nomakejuti, niinoŋ ii laaligo kombombaŋa oŋoma waŋgianoŋ goul ila koma oŋomaŋa.” Qaa iikawaa

* **1:10:** Ais 40.6-7

so bologaa aŋgobatonoŋ mombaa qaganoŋ uro iikanoŋ kaparaŋ koma kotiiro tegoro mono laaligo kotigaa ila soroŋ buŋa qeŋ aoŋ oyaŋboyaŋ koloowaa. Iwaajoŋ “Mono simbawoŋawo!” jejoŋ.

13 Kileŋaa Toyanoŋ Anutu aŋgobato meŋ mubaatiwaa so mende kolooro Anutunoŋ moŋ siŋgisoŋgo ambaatiwaajoŋ mende aŋgobato meŋ muja. Kawaajoŋ moŋnoŋ aŋgobato uutanoŋ laligoŋ kokaeŋ mende jewa, “Anutunoŋ aŋgobato meŋ nono siŋgisoŋgo amambaajoŋ anjeŋ.”

14 Anutunoŋ qaagoto, ananaa siiŋnana kombombaŋa bologanoŋ mono potitiŋ kaaŋa horoŋ nonono motowaa bitiŋbitiŋanoŋ osiniŋ siŋgisoŋgowaa aŋgobatoya kaeŋ motomotooŋ ananaanoŋ koloonkeju.

15 Moŋnoŋ siiŋa kombombaŋa bologa mende somoŋgoji, ii siŋgisoŋgo kondooja. Kondooro siiŋa kombombaŋanoŋ koro ama siŋgisoŋgo ii merabora kaaŋa mero koloonkeju. Siŋgisoŋgonoŋ koloon somariidabororo koomu kotiga koloon muŋkeja.

16 Oo wombo alauruna, siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ mono mende tiligoŋ oŋomba.

17 Kaleŋ awaa akadamugiawo kuuya ii Anutunoŋ ano Siwe eukanoŋa asugiŋkeja. Koiŋ ano weeŋ jaagara kouma kotoŋ kemeri uŋa-uŋagaranoŋ koriŋ toriŋ amakejato, asasaga kuuyaa Toya aŋo mende utegowaa. Auŋa me uŋauŋa moŋ ii iwaanoŋ mende eja.

18 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, nono iyoŋoo batugianoŋ yambu dologa koloon laligowoŋatiwaajoŋ moro. Kawaajoŋ aŋaa siiŋaa so qaa hoŋaa kota uunananoŋ komoro iikanoŋ kolokoloo doŋgoga nonono koloniŋ. Kiaŋ.

Buŋa qaa eeŋ moboŋa me teŋ koma mewoŋa?

19 Oo wombo alauruna, mono qaa koi romoŋgoŋ mende duduuwu: Oŋo mono kuuya qaa mobombaajoŋ geja uulaŋawo qewu. Qaa laŋ ii uulaŋawo mende jewu. Iriŋgianoŋ mono uulaŋawo mende soomba.

20 Anutunoŋ nanamemeŋ dindiŋa ambombaa siiŋa momakejato, iriŋsoŋsoonoŋ ii mende kondooŋkeja. Kawaajoŋ mono iriŋsoŋsooŋ mesaoŋ qaa bonjoŋ jeŋ laligowu.

21 Qewoloŋ kania kania ano nanamemeŋ jewoŋawonoŋ qokotaajuti, ii mono mesaowu. Mono yaŋgiseŋgia mesaoŋ Anutuwaa qaa baatanoŋ kema qaa kota uugianoŋ komomakeji, ii mono moma aŋgoŋ koma laligowu. Kaeŋ aŋgi qaa iikanoŋ saanoŋ hamo qeŋ oŋono letoma Siwenoŋ ubuya.

22 Buŋa qaa ii eeŋ tooŋ mogi hoŋa mende koloowabo. Kaaŋa silemale ama tiligoŋ aowuboto, qaa ii mono koma gbiliŋ laligowu.

23 Moŋnoŋ qaa eeŋ tooŋ moma iikawaa so mende amakeji, iinoŋ eja kokawaa so kolooja: Moŋnoŋ jaasewaŋa atatonoŋ (jainoŋ) aimakeja.
24 Aima mesaoŋ moŋgeŋ kema kaitania nomaeŋa, ii uulaŋawo duduuŋkeja.
25 Ii awaa qaagoto, moŋnoŋ kana qaa akadamuyawowaajoŋ geja ama iigigiiŋ iikanoŋ qokotaaŋ siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loolooŋkeji, iwaa nanamemeŋaajoŋ mono "Eeso simbawoŋawo!" jewoŋa. Iinoŋ qaa moma ii mende duduuŋkejato, ii oŋanoŋ teŋ koma iikawaa so amakeja.
26 Moŋnoŋ uumeleembaa komagbiligbili amambaajoŋ jeŋ je buu susuya mende galeŋ koma aŋa kaeŋ tiligoŋ aoŋkeji, iwaa uumeleembaa Buŋa gawoŋanoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa kolooŋkeja.
27 Anutu Maŋgaa jaasewaŋanoŋ uumeleembaa Buŋa gawoŋ soraaya silemaleya qaa memambaajoŋ jejaŋi eeŋ, mono kokaeŋ amba: Guaŋ mera ano malo konjiliŋ qaganoŋ laligojuti, mono ii kema iŋiima kalaŋ koma oŋoma laligowa ano balombaa nanamemeŋaa qewoloŋanoŋ uuga tiloowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa. Kiaŋ.

2

Kamaaŋqeqeta ii mende sureeŋ oŋombu.

1 Oo uumeleeŋ alauruna! Jiisas Kraist Poŋnana qaqabuŋayawo moma laariwombaajoŋ jejuti eeŋ, mono ejemba tosaaŋa mende iŋisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋombuto, keda motooŋgonoŋ ama oŋoma laligowu.
2 Iikawaa sareqaaya moŋ ii kokaeŋ: Eja qabuŋayawo moŋ, boro susuya goul biniŋawo ano opo malekuya iimasiiŋsiiŋawo, iinoŋ qaa mirigianoŋ uro eja wanaya moŋ selekopaaya junjuraŋa jewoŋawo iinoŋ kaaŋagadeeŋ unaga.
3 Uri oŋo eja geria iimasiiŋsiiŋawo ii koma horoŋ muŋ kokaeŋ jewuyaga, "Oo somatanana, gii saanoŋ jaaqeqeyanoŋ eu kema duŋ rara qemboŋawo iikanoŋ raba." Kaeŋ jeŋ eja kamaaŋqeqeta ii iima tiiŋ muŋ jewu, "Gii saanoŋ goraayanoŋ kema namba me kana qembonoŋ kamaaŋ raba."
4 Sili kaaŋa kolooro oŋo kanageso batugianoŋ boŋ jawo ama mendeema aoŋ qemasologeŋ ama qaagiawo kolooju. Roromoŋgogia bologa otaaŋ jenteego ejemba doogoya kolooju.
5 Oo wombo alauruna, mobu! Anutunoŋ bentotoŋa ejemba jopagoŋ muŋkejuti, iyoŋoo buŋa ewaatiwaa qaaya jeŋ kotiiŋ somoŋgoro. Qaa iikawaa so tosianoŋ baloŋ ejemba yoŋoo jaagianoŋ kamaaŋqeqeta koloojuto, Anutunoŋ ii

iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono momalaarigiaajoŋ ama uuta kolooju. Yoŋonoŋ bentotoŋaa uutanoŋ keugi galeŋ koma oŋono esuhinagiawo koloowuya.

6 Hoŋanoŋ uuta koloojuto, oŋo ejemba wanaya iŋiima tiiŋ sisiriiŋ oŋoma laligoju. Ejemba qabuŋagiawo yoŋonoŋ oŋo moneŋ hinagia qaawaajoŋ meŋ kamaaŋ oŋoma oloŋkalu ama oŋoŋgi kamaaŋqeqeta kolooŋkeju. Yoŋonoŋ oŋo horoŋ oŋoŋgi qaa jakeya jakeya kanoŋ keumakeju.

7 Oŋo Kraistwaa buŋa koloogi qa awaa soro ii oŋoma iikawaa so oŋoomakejuto, qabuŋagiawo yoŋonoŋ mono uumeleeŋ (kristen) qa ii laŋ jeŋ boliŋ kisama kema kaŋ jeŋkeju? Namowaa uuta yoŋonoŋ ii kuuya amakeju.

8 *Kaeŋ amakejuto, oŋonoŋ Anutu bentotoŋaa kana qaa waŋa teŋ koma otaagi sokombaa. Anutuwaanoŋ qaa ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ eja: “Geeŋga jopagoŋ aoŋkejaŋi, iikawaa so mono ejemba tosaaŋa kaaŋiadeeŋ uuganoŋ uukaleŋ ama jopagoŋ oŋomakeba.”

9 Iikanoŋ sokombaato, oŋo ejemba tosaaŋa iŋisoroon tosaaŋa sureeŋ oŋoma keda motooŋgonoŋ mende ama oŋomakejuti eeŋ, mono siŋgisoŋgo amakeju. Anutuwaanoŋ kana qaa waleeŋgi iinoŋ mono qaagia ii mokoloon jeŋ tegoŋ oŋombaa.

10 Moŋnoŋ kana qaa kuuya teŋ koma otaaŋkejato, iikanoŋga jojopaŋ motooŋgonoŋ kamaaŋ qeji, iinoŋ mono kana qaa korebore waleema qaayawo kolooja.

11 *Kawaa kania ii kokaeŋ: Anutu “Serowiliŋ mono mende amba,” jeroti, iinoŋ kaaŋiadeeŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro, “Moŋ mono mende qena komuwa.” Gii serowiliŋ mende anjanto, kileŋ moŋ qena komuji, iikanoŋ mono kana qaa kuuya waleendaboroŋ laligojaŋ.

12 Anutuwaanoŋ kana qaa ii siŋgisoŋgowaa kasanoŋga loloon laligowombaajoŋ eja. Anutunoŋ kana qaa iikanoŋ gosiŋ nonoma qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwutiwaajoŋ romoŋgoŋ qaagia iikawaa so jeŋkebu ano nanamemeŋgia uujopa qaganoŋ amakebu.

13 Moŋnoŋ ejemba uujopa qaganoŋ mende kiaŋkomuŋ oŋoma laligowaati, Anutunoŋ mono iwaa qaa gosiŋ kiaŋkomu qaganoŋ mende jeŋ tegoŋ mubaa. Moŋnoŋ ejemba uujopa qendeema oŋoma laligowaati, Anutunoŋ ii gosiŋ muŋ saanoŋ kiaŋkomuŋ muro simbawoŋawo kolooŋ selia meŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari hoŋa qaa ii koomuya kolooja.

---

* **2:8:** Lew 19.18 * **2:11:** Eks 20.13, 14; Dut 5.17, 18

14 Oo uumeleeŋ alauruna, moŋnoŋ “Jiisas moma laarijeŋ,” jeŋ iikawaa gawoŋa mende mero momalaaria iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Qaayanondeeŋ moma laariro Anutunoŋ iima hamo qero letombaa me qaago? Ii qaago!

15 Iikawaa qaaya moŋ ii kokaeŋ: Uugia meleeŋgiti, oŋoo batugianoŋ ejemba moŋnoŋ opo kerembaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ meŋ weeŋ motooŋgowaa so nembaneneya qaa laligonaga.

16 Kaeŋ laligoro oŋoonoŋga moŋnoŋ iwo aitoŋgoŋ selewaa naŋgonaŋgo mende muŋ kokaeŋ ijoro monaga, “Gii saanoŋ kema nembanene neŋ gere konama bonjoŋ raba.” Qaa omaya ii moro iikanoŋ mono nomaeŋ ilaaŋ munaga? Ii qaago totooŋ!

17 Kaaŋiadeeŋ momalaari omaya tooŋ ii koomuya kolooja. Momalaari gawoŋaa hoŋa mende mejiwaajoŋ momalaarianoŋ mono qamo kaaŋa kolooja.

18 Moŋnoŋ kokaeŋ jenaga, “Giinoŋ uuga meleena niinoŋ nanamemeŋ dindiŋa otaaŋkejeŋ.” Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ gijojeŋ, “Giinoŋ ‘Anutu moma laarijeŋ,’ jeŋ iikawaa gawoŋa mende meŋ eeŋ momalaarigaa hoŋa mono nomaeŋ qendeema nonaga? Niinoŋ uumeleembaa gawoŋa mewe iina kanoŋ mono saanoŋ neenaa momalaarinaa hoŋa qendeema gombaa.”

19 Gii “Anutu motooŋgo raji, ii moma laarijeŋ,” jejaŋi, ii awaa! Omejiilaŋ yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ ii moma laariju. Ii moma laarijuto, iikanoŋ qindiiŋ oŋono Anutuwaajoŋ jeneŋgia oroŋkeja.

20 Oo eja uuga qaa, gii omejiilaŋ yoŋoo tani kaaŋa moma laariŋkejaŋ me? Momalaariwaa gawoŋa mende mena hoŋa mende kolooro qaa ii eeŋ omaya jena momalaariganoŋ mono iwoi omaya, hoŋa qaa koloonkeja. Iikawaa kania ii sareqaana iikanoŋ qendeema gonja me qaago?

21 *“Qaago!” jewabotiwaajoŋ ama sareqaa moŋ jemaŋa. Momalaariwaa wanjalenana Aabraham iinoŋ dindiŋa nomaeŋ kolooro? Iinoŋ Anutuwaa jeta teŋ koma meria Aisak wama kema alatanoŋ ama kanoŋ siimoloŋ oomambaajoŋ ano. Kaeŋ ama momalaari qaganoŋ gawoŋ mero Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro.

22 Sareqaa iikawaa kania ii iima asarijaŋ me qaago? Aabrahamnoŋ moma laariŋ qaagadeeŋ mende jeroto, momalaari qaganoŋ nama iikawaa silia kaaŋagadeeŋ qero nemuŋ kono sokono. Nanamemeŋ dindiŋa ama meŋ laligoro momalaarianoŋ iikaaŋ somariiŋ akadamuyawo kolooro.

23 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Aabrahamnoŋ

* **2:21:** Jen 22.1-14 * **2:23:** Jen 15.6; 2 Hist 20.7; Ais 41.8

Anutu moma laariŋ muro qata Eja Dindiŋa jero.” Qaa ii eeŋanoŋ hoŋawo koloorotiwaa so ii oogita tosianoŋ Aabrahambaa qata “Anutuwaa aliaga,” kaeŋ qama jeŋ laligogi.

24 Solaŋa koloowombaajoŋ momalaariwaa qaa ii jenananondeeŋ jeniŋ mende sokonja. Silinananoŋ momalaariwaa nanamemeŋ hoŋa amboŋati eeŋ, Anutunoŋ mono qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwoŋa. Sundunanoŋ mono iikawaa kania qendeenja.

25 *Sareqaa moŋ ii kaaŋagadeeŋ jewe uumeleeŋ gawombaa kania ii qendeema gombaa: Israel yoŋonoŋ gomaŋ iima kotowaotiwaajoŋ eja woi wasiŋ oroŋgi keni kana somataa emba qata Reihab iinoŋ uruama kalaŋ koma oroma kana moŋnoŋ oromesaoro keni. Iinoŋ momalaariwaa nanamemeŋ kaeŋ ano Anutunoŋ ii iima qaaya jeŋ tegoro solaŋaniro. Kiaŋ.

26 Niinoŋ qaana koi kokaeŋ jeŋ tegomaŋa: Eja kokoosoya qaa ii qamoya. Iikawaa so momalaari gawoŋmemeya qaa ii mono koomuya kolooja. Kiaŋ.

3

Neselananaŋoŋ mono tiwilaaŋ nonombabo.

1 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga mamaganoŋ uugia waaro “Tosaaŋa yoŋoonoŋ koposo mindiŋgowoŋa,” jeŋ boi qaqazu, eja to koloowombaajoŋ uugia waambabo. Nono tosaaŋa kuma oŋoma ananaa roromoŋgonana mende mindiŋgowoŋati eeŋ, Anutunoŋ ii iiro mende sokono qaanana gosiŋ kotakota jeŋ tegoŋ iikawaa so iroŋa uuguŋ nonombaa.

2 Ii kokaembaajoŋ jejeŋ: Anana kuuyanoŋ kana qaa mamaga qiwitigoŋkejoŋ. Moŋnoŋ neselaŋa galeŋ koma qaa mende qiwitigoŋkeji, iinoŋ mono eja akadamuyawo soro kolooja. Iinoŋ saanoŋ kotiiŋ laaligoya kuuya kaaŋagadeeŋ galeŋ koma laligowaa.

3 Hoos ii siiŋnana teŋ kombutiwaajoŋ ama aeŋ qawa qaa oogianoŋ suluŋ somoŋgoŋ kasanoŋ horoŋ kanoŋ saanoŋ hoŋgia somata kuuya ii mindiŋqindiŋ ama oŋoniŋ kemakeju.

4 Kaaŋagadeeŋ waŋgo somata iikawaa siligia romoŋgowu. Waŋgo tosia ii somasomatato, kileŋ haamo kotiganoŋ ii naŋgoŋ oŋoŋgi kowe kotoŋ kemakeju. Somata qatawo kolooojuto, ii kileŋ kekeŋaa galeŋa kapten iinoŋ waŋgo giliŋanoŋ rama siiŋa otaaŋ stia (steer) loqaya melaa iikayadeeŋ meleŋqeleeŋ ano waŋgo somatanoŋ kawaa so meleema kemakeja.

---

* **2:25:** Joos 2.1-21

5 Neselambaa kania ii kaaŋiadeeŋ. Ii sele busunanaa kitia melaadaga koloojato, kileŋ saanoŋ qaa somata kania kania iikanoŋ selenana meŋ uma jeŋkejoŋ. Mono koi romoŋgoŋ laligowa:

Gere lokota melaadanoŋ tereema kemeŋ saanoŋ jolonoŋ mondoŋ duuya somata qatawo jedabororo kamaanaga.

6 Neselanananoŋ kaaŋagadeeŋ gere bolaŋ kaaŋa kolooja. Ii sele busunanaa kitia kitia iikawaa batugianoŋ rama qewolombaa kondomondoo nemuŋa kolooja. Kaeŋ kolooro gere siawaa Toyanoŋ jiilaŋanoŋ ootiriŋ iikanoŋ upipiiro afaaŋagadeeŋ uugerenoŋ mondoŋ jero uuta kuuya kotomotoŋ tilooro laaligoyanoŋ nanamemeŋa kuuya ii jewoŋ kaaŋa totowiwaa.

7 Anutunoŋ iwoi kuuya mokolooroti, ii oro kania kania, kooŋ me iwoi baagianoŋ koma kondondoŋgoŋkejuti me kowenoŋ laligojuti, ii ejembanoŋ meŋ looriŋ oŋombutiwaa so kolooju. Tosaaŋa ii koma tutugoŋ meŋ looriŋ oŋoŋgi miriwaa oroya kolooju.

8 Kaaŋ koloojuto, neselanananoŋ mono oro kawalia kaaŋa kolooja. Ii nombeŋ warabe kaaŋanoŋ saa qeqeta koloon oŋomumu kaaŋa oŋoŋgoŋ niniŋ meŋ komuŋ nonomambaajoŋ jojoriŋkeja. Ejemba kuuyanoŋ ii meŋ looriŋ somoŋgoŋ mubombaajoŋ amamaaŋkeju.

9 *Neselanananoŋ Poŋ Jiisas ano Maŋ Anutu mepeseeŋ oromakejoŋ ano leegeŋ ejemba iyaŋaa kaitani kaaŋa mokoloon oŋonoti, ii qaa seinoŋ laŋ qasuaaŋ oŋomakejoŋ.

10 Neselaŋ motooŋgo iikanoŋ Anutuwaa qata mepeseeŋkejoŋ ano qaa seinoŋ tosaaŋa qasuaaŋ oŋoma jeŋkejoŋ. Oo uumeleeŋ alauruna, kaniagianoŋ kaaŋa ero mende sokonja.

11 Apu saaŋa ano kaambogawo ii apu jaaya motooŋgonoŋa ujuŋgoŋ koumakejao me qaago? Kaaŋ qaago.

12 Oo uumeleeŋ alauruna, jogaŋnoŋga pandigbamo (saŋ) ii saanoŋ koloonkeja me qaago? Kaaŋagadeeŋ jao gerenoŋga mandariina saanoŋ koloonkeja me qaago? Iikawaa so apu saaŋa ii kou kaambogawonoŋga ujuŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja. Mono ii.

Momakooto hoŋa ano qoloŋmoloŋgoya

13 Oŋoo batugianoŋ moronoŋ momakootowo koloon qaa mindiŋgowaatiwaa so kolooja? Moŋnoŋ “Kaaŋa kolooja,” jewuti eeŋ, iinoŋ mono uuta ii momakootoyaa so meŋ kamaaŋ silianoŋ gumbonjonjoŋ nanamemeŋa qendeeno asuganoŋ asugiro iiniŋ sokombaa.

---

* **3:9:** Jen 1.26

14 Iikanoŋ sokombaato, uugianoŋ motoqoto kooloŋ uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ kaambogawo moma gemaqeqe ama aoŋkejuti eeŋ, momakootogia iikawaajoŋ mono selegia eeŋ tooŋ mende meŋ ubu. “Qaa hoŋa otaajoŋ,” jeŋ mono iikawaa hoŋa kolatiwubo.

15 Yoŋoo-noŋ momakooto kaaŋa ii balombaa momakootoyaga. Ii Siwenoŋga mende kamaaŋkejato, omejiilaŋ yoŋonoŋ ejemba sololooŋ oŋoŋgi jegi Uŋa Toroyanoŋ iikawaajoŋ wosobiri momakeja.

16 Daeŋ yoŋoo uugianoŋ motoqoto kooloŋ uunoŋ junjuŋ ero iriŋsoŋsooŋ moma gemaqeqe ama aoŋkejuti, iyoŋoo laaligogianoŋ sisau iliŋwaliŋ ero sili aŋgonjorayawo kania kania otaaŋkeju.

17 Ii otaaŋkejuto, momakooto Siwenoŋga kamaaŋkeji, iikawaa kania mutuya ii nanamemeŋ soraaya. Momakooto soraayaa silia tosaaŋa ii kokaeŋ: Luaenoŋ laligowombaa siiŋa eŋ oŋono gumbonjonjoŋ qaganoŋ tosaaŋa uujopa ama oŋoma qaa baatanoŋ keŋgi Uŋa Toroyanoŋ uugia saa qero tosaaŋa kiaŋkomuŋ ama oŋoŋgi uumomogiaa hoŋa awaa awaa ii mamaga asugiŋkeja. Gbiŋgbaoŋ mesaoŋ ejemba qaagia bakasasaŋ mende gosiŋ selenondeeŋ ala-ala mende laligoju.

18 Luaeqeqe ejembanoŋ luaenoŋ laligowombaajoŋ moma iikawaa kota komogi hoŋa nanamemeŋ dindiŋa kolooro oyaŋboyaŋ laligoŋkeju. Kiaŋ.

Balombaa momakooto mesaoŋ Anutuwaa ala kooloŋ laligowu.

4

1 Naa iwoinoŋ manja ano aŋgowowo kondooro batugianoŋ kooloŋkeja? Oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋanoŋ mono waama sele busugia sokono awaa ano bologa iikanoŋ aworaŋgori manja ano aŋgowowo kooloŋkeja.

2 Oŋo iwoi kania kania mewombaa siiŋa kotakota bobo momakejuto, ii oŋoo buŋa mende kooloŋkeja. Iwoiwaa iimasiiŋ ama baagoŋ uugianoŋ gere jero ejemba uŋugi komuŋkejuto, kileŋ ii mende meŋkeju. Kawaajoŋ yoŋ jeŋ aŋgowowo ama manja qeŋkeju. Oŋo Anutuwaajoŋ mende qama kooliŋ oŋoaŋgio eeŋ mewombaajoŋ mojuti, iikawaajoŋ ii mende buŋa qeŋ aoŋkeju.

3 Anutuwaajoŋ qama kooliŋkejuto, kileŋ ii kokaembaajoŋ mende meŋkeju: Uugianoŋ mende diŋgoro iwoi oŋono ii mesooŋ oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa metogoŋ sele busugiaa korisoro ambombaajoŋ moma welemakeju. Ii mende sokono Anutunoŋ ii aŋgoŋ komakeja.

4 Oo oŋo oloŋkalu ejemba kaaŋa kolooju. Loemba kana
dindiŋa mesaoŋ serowiliŋ amakejuti, oŋo mono iikawaa so
Anutu mesaoŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋowo ala-
ala meŋ moneŋ hinanondeeŋ uugia somoŋgoŋ laligoju. Tani
kaaŋ ama iikanoŋ mono Anutuwo kerekere amakeju. Ii
moma kotoju me qaago? Kawaajoŋ moŋnoŋ uuta balombaa
siiŋ kombombaŋa bologa metogomambaajoŋ amakeji, iinoŋ
mono Anutuwaa kereya kolooja.
5 Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ oogita eja, "Uŋaya
Toroya uunananoŋ ama nononota laligoji, Anutunoŋ ii siiŋa
kombombaŋa iikanoŋ saa qero laligoja."* Qaa ii omayaga
kania qaa kaeŋ romoŋgowubo.
6 *Qaa ii omayaga qaagoto, oŋo iikawaa so siiŋgia
tororo Anutuwaanoŋ ambuti eeŋ, iinoŋ mono kaleŋmoriaŋa
honoŋa qaa oŋomakebaa. Kawaajoŋ Buŋa Tere koi jeŋ oogita
eja:

"Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama
oŋomakejato, uugia meŋ kamaaŋkejuti, iiga mono
kaleŋmoriaŋ oŋomakeja."

7 Kawaa so oŋo mono uugia gosiŋ Anutuwaa qaa
baatanoŋ kema laligowuto, Kileŋaa Toya tuarenjeŋ ama
mugi oŋomesaoŋ misiŋgoŋ kemaliwaa.
8 Mono Anutuwo soomoŋgo ama kosianoŋ kagi
iinoŋ oŋowo soomoŋgo ama kosogianoŋ nambaa.
Siŋgisoŋgo megi borogia-noŋ totowiro Jiisaswaa sayanoŋ
ii soŋgbambaatiwaajoŋ qama kooliwu. Uugianoŋ juŋquno
kemaqeŋ-kaŋqeŋ laŋ aŋgi uugianoŋ tilooro koma konjoratiŋ
oŋono soraaya koloowutiwaajoŋ qama kooliŋkebu.
9 Mono tapekokorogia moma kotoŋ jiŋgeŋ qama woso-biri
moma silama saabu. Jomo ainjoloŋgia mesaoŋ meleema
amburereŋ ambu. Korisorogia mono mesaoŋ wosobiri
moma aowu.
10 Mono Pombaa jaanoŋ meŋ kamaaŋ aogi iinoŋ metaama
oŋombaa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ alaurugia yoŋoo qaagia mende jeŋ tegowu.

11 Uumeleeŋ alauruna, gemaqeqe qaa mono mende jeŋ
aoŋ laligowu. Moŋnoŋ qaa kaaŋa jeŋ kisama uumeleeŋ
aliaa qaaya jeŋ tegoji, iinoŋ mono Anutuwaanoŋ kana qaa
jeŋ tegoŋ meŋ kamaaŋ anja. Gii Anutuwaanoŋ kana qaa
jeŋ tegoŋ gogoraageŋ ama iikaaŋa kanoŋ ii mende teŋ
komakejanto, ii silemale ama umbuqumbuliŋ ejaga kolooŋ
laligojaŋ.

---

* **4:5:** Buŋa Tere qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ, "Uŋa Toroya uugianoŋ anota laligoji, iinoŋ jopagoŋ nonomambaa siiŋa kombombaŋa moma ananaajoŋ motoqoto momakeja." * **4:6:** Gba 3.34

12 Anutunoŋ kana qaa jeŋ kotoŋ nonoma iikawaa so
mono qaanana gosiŋ jeŋ tegoro tiwilaawoŋa me kiaŋkomuŋ
nonono oyaŋboyaŋ koloowoŋa. Iinondeeŋ jenteego Tonana
koloojato, gii mono geeŋgaajoŋ “Moroga koloojeŋ?” jeŋ
alaga gosiŋ qaaya jeŋ tegoŋkejaŋ? Kiaŋ.

Sele memewaa galeŋ meme qaa

13 *Mono geja ambu! Tosaaŋa oŋo selegia meŋ uma
kokaeŋ jeŋkeju, “Nono kete me woraŋ koi mesaoŋ taoŋ ii
me ii kanoŋ kema koŋkororo ama moneŋ somata horoŋ
gbani motooŋgo laligoniŋ tegoro kanoŋga eleema kawoŋa.”
Niinoŋ kawaajoŋ kokaeŋ iŋijowe mobu:

14 Laaligogia woraŋ nomaeŋ laligowuti, oŋo ii mende
moma kotoju. Oŋoo laaligogiaa kania ii nomaeŋ? Ii kaaso
koosuwaa soga kambaŋ torodaamoŋ asugiŋ eŋ aliwaa.

15 Kawaajoŋ oŋo mono kokaeŋ jegi sokombaa, “Pombaa
uusiiŋanoŋ ananaajoŋ kaeŋ ero jaawo laligowoŋati eeŋ,
mono kaaŋ kaaŋ ama mewoŋa.”

16 Kaeŋ mende jeŋkejuto, eeŋ tooŋ jaba-arambaraŋ ama
oŋoaŋgiaa selegia meŋ uma mepeseeŋkeju. Nanamemeŋ
kuuya kaaŋa kanoŋ mono bologa kolooja.

17 Qaana jeŋ tegomambaajoŋ ama kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ
sili awaa qeŋ mewaatiwaa kania moma kotoŋgo ii mende
ama mewaati, iinoŋ mono siŋgisoŋgo anja. Kiaŋ.

5

Ejemba esuhinagiawo yoŋoo galeŋ meme qaa

1 Oo ejemba esuhinagiawo, oŋo mono geja ama qaana koi
mobu: Kakasililiŋ siimbobolo qagianoŋ ubaati, iikawaajoŋ
mono amburereŋ ama qama silama saabu.

2 *Moneŋ esuhinagianoŋ mono gisaadaboroja. Gejaloloŋ
ano dumunjaŋ yoŋonoŋ opo malekugia kitomitoŋ neŋkeju.

3 Oŋo kambaŋ tetegoya kokaamba miri, kare ano esuhina
tosaaŋa goul, silwanoŋ memeta ii qanoŋ qanoŋ meŋ kululuugi eji, ii kasukerajujunoŋ turudabororo tonoreawo (rost)
meŋ eja. Tonorea ano kasukerajuju iikanoŋ daŋgunu kaaŋa
eŋ kaniagia kambaŋ tetegoya kokanoŋ kokaeŋ qendeembaa: Oŋo laaligogia moneŋ hinanoŋ somoŋgoŋ mesoqesoogi jaŋgoŋ qaono tiwilaawuya. Tonorea ano kasukerajuju
iikanoŋ mono gere bolaŋ kaaŋa sele busugia kaaŋagadeeŋ
meŋ boliwaa.

4 *Mono koi romoŋgowu: Gawoŋ meme ejemba
gawoŋgianoŋ tetebaro meŋ timiŋtameŋ ano oro qinjiŋ

* **4:13:** Gba 27.1 * **5:2:** Mat 6.19 * **5:4:** Dut 24.14-15

qonjoma laligogiti, oŋonoŋ iyoŋoo tawagia ii bone qaganoŋ aŋgoŋ koŋgi. Oŋo iyoŋoo saa ŋindiŋ-ŋundurugia moju me qaago? Qamasilaŋgia iikanoŋ mono Poŋ Anutu, ku-usuŋ kuuyaa Toyaa gejianoŋ kemedabororo moja.

5 Oŋonoŋ namonoŋ koi iwoi kania kania jaasooŋgo buŋa qeŋ aoŋ siiseweweya qaa laligoŋ sele busuwaa korisoro ama siiŋgia metogoŋ aoŋ laligogi. Balombaa omakeleyanoŋ somoŋgoŋ oŋono jejelombaŋ mamaga laŋ ama baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋ laligogi. Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro uŋugi komuwutiwaa kambaŋgianoŋ kaŋ kuuwaati, mono kambaŋ iikawaajoŋ jojoriŋ kelegiawo koloon laligoju.

6 Ejemba koposowaa qaagia qaa oŋo mende tuarenjeŋ ama oŋoŋgi kileŋ qaagia jeŋ tegoŋ laŋ uŋugi komuŋ komuŋ laligogi.* Kiaŋ.

Biŋ mokosiŋgoŋ bosima qama kooliŋ laligowu.

7 Oo uumeleeŋ alauruna, oŋo Poŋnoŋ koubaatiwaajoŋ mamboma kambaŋ biiwia kokanoŋ mono mokosiŋgoŋ biŋ bosima nambu. Kaeŋ nama komakoomo ejawaa tania ii romoŋgowu: Iinoŋ nembanene namonoŋ komoma nama hoŋa sewaŋa uuta asugiwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mambomakeja. Kaparaŋ koma mamboma laligoro koŋ bedu kambaŋanoŋ karo mombo mambono koŋuru kambaŋanoŋ kaŋ kuuŋkeja.

8 Oŋo kaaŋiadeeŋ mono biŋ bosima mokosiŋgoŋ nambu. Poŋnoŋ mombo kawaatiwaa kambaŋanoŋ torijiwaajoŋ ama mono uugia meŋ kululuuŋ boŋ qeŋ nambu.

9 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajoŋ mono oŋoaŋgiaa batugianoŋ qaa jeŋmeesaŋ ama uugianoŋ ŋindiŋ-ŋunduru mende jeŋ aoŋkebu. Mobu, jenteego Toyanoŋ mono dodowiŋ nagunoŋ nanja. Kiaŋ.

10 Uumeleeŋ alauruna, gejatootoo ejemba yoŋonoŋ wala eeŋanoŋ Pombaa qatanoŋ Buŋa qaa jegi kakasililiŋ meŋ oŋoŋgi moma kileŋ mokosiŋgoŋ biŋ bosima kaparaŋ koma laligogi. Oŋo mono iyoŋoo tanigia romoŋgoŋ kana lasugia otaaŋ laligowu.

11 *Tosianoŋ kaparaŋ koma biŋ bosima laligoŋ haamo aŋgiti, nono iyoŋoojoŋ “Ii-a simbawoŋawo!” jejoŋ. Eja qata Job iinoŋ kakasililiŋ moma kileŋ kaparaŋ koma haamo anoti, ii moju. Haamo ano tetegoyanoŋ Poŋ kiaŋkomu Toya koloon niniima koboonkeji, iinoŋ oyaŋboyaŋa muro laligoro. Mono ii romoŋgowu. Kiaŋ.

---

* **5:6:** Qaa iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Oŋo eja koposowaa qaaya qaa kileŋ qaaya jeŋ tegoŋ qegi komuroti, iinoŋ oŋo mombo mende qotogoŋ oŋomakeja.

* **5:11:** Job 1.21-22; 2.10; Ond 103.8

12 *Oo uumeleeŋ alauruna! Qaa kota uuta moŋ koi
jemaŋa. Oŋo qaa ii me ii jewuti, ii jojopaŋ qaanoŋ kokaeŋ
mende jeŋ kotiiwu, “Qaana hoŋawo mende kolooji eeŋ, Siwe
Toyanoŋ saanoŋ lombo ano qananoŋ ubaa me balombaa
omejiilaŋanoŋ baloŋ mewagoro mereŋ meŋ turuŋ nomba.”
Qaa ii me jojopaŋ qaa tosaaŋa iikaaŋa kanoŋ mono qaagia
mende jeŋ kotiiwu. Kaeŋ qaagoto, oo-qaawaajoŋ moma
“Ooŋ!” iigadeeŋ jewu ano qaago-qaawaajoŋ “Qaago!” jewu.
Potagororoŋ qaa jegi Anutunoŋ qaagia jeŋ tegoŋ iroŋa
meleeno qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Momalaari qaganoŋ qama kooligi hoŋa koloowaa.

13 Uumeleeŋ ejemba oŋoonoŋga moŋnoŋ qen-
jeŋmanjeŋawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono Anutu qama kooliwa.
Moŋnoŋ korisoronoŋ laligoji eeŋ, iinoŋ mono rii qama
Anutu mepeseewa.

14 *Oŋoonoŋga moŋnoŋ ji kiro laligoji eeŋ, iinoŋ mono
uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya horoŋ oŋono kaŋ Pom-
baa qatanoŋ kele selianoŋ moriŋ iwaajoŋ qama kooliwu.

15 Momalaari qaganoŋ qama kooligi Poŋnoŋ ejemba jiawo
ii hamo qeŋ muro qeaŋgoŋ mombo waabaa. Siŋgisoŋgo
ama ji mokolooroti eeŋ, Anutunoŋ mono siŋgisoŋgoya ii
soŋgbama mesaowaa.

16 Kaeŋ kolooro Anutunoŋ hamo qeŋ oŋono
qeaŋgowutiwaajoŋ mono siŋgisoŋgogia jokoloon aoŋ
Anutuwaa qama kooliŋkebu. Ejemba solaŋa moŋnoŋ uuta
meŋ kululuuŋ Anutu qama kooliwaati, iikawaa hoŋanoŋ
mono damuyawo ano usuŋawo koloowaa.

17 *Iikawaa sareya moŋ ii gejatootoo eja qata Elaija. Iinoŋ
baloŋ eja anana kaaŋa laligoro. Iinoŋ koŋ mende kawaati-
waajoŋ uuta meŋ kululuuŋ kaparaŋ koma qama kooliro
koŋnoŋ gbani karooŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanoŋ namonoŋ
mende kamaaro.

18 *Kambaŋ ii tegoro mombo qama kooliro sombiŋ injaŋ
kono koŋ kiŋ bedu mero nembanene mombo toŋgoniŋ
kolooro. Kiaŋ.

Moŋnoŋ jinjauŋ keno alianoŋ ilaaro sokombaa.

19 Uumeleeŋ alauruna, oŋoonoŋga moŋnoŋ qaa hoŋaa
kania qiwitigoŋ jinjauŋ keno moŋnoŋ ii mokoloon kana
dindiŋanoŋ mombo wama ambaati eeŋ,

20 *iikawaajoŋ mono kokaeŋ romoŋgowu: Siŋgisoŋgo
ejemba moŋnoŋ jinjauŋ kanianoŋ keno alianoŋ ii iikanoŋa
wano uuta looriro mombo meleembaati, iinoŋ mono koomu

* **5:12:** Mat 5.34-37 * **5:14:** Maak 6.13 * **5:17:** 1 Kiŋ 17.1; 18.1 * **5:18:** 1 Kiŋ 18.42-45 * **5:20:** Gba 10.12; 1 Piito 4.8

kotiga mende komuwaa. Alianoŋ ii gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ aŋgoŋ koma muro Anutunoŋ siŋgisoŋgoya seiseiya ii soŋgbama koma turuwaa. Kiaŋ.

Piitowaanoŋ Tere 1
Piitonoŋ Tereya mutuya ano.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Piitonoŋ Bun*a* Tere koi ooŋ Kraistwaa alauruta Eisia prowinswaa Noot waageŋ deema laligogiti, iyoŋoojoŋ ano gomaŋ liligoŋ keno. Kanaiŋ qagia kokaeŋ qama ooro, “Anutunoŋ ejemba aŋ*aa*joŋ meweeŋgoŋ oŋonoti, iyoŋonoŋ.” Momalaari ejemba sisiwerowero mokoloon siimbobolo moma laligogiti, iyoŋoo uugia naŋgow*aa*tiw*aa*joŋ moma Tere koi ooro. Kraistwaa Oligaa Bun*a*w*aa* kania duduuwubotiwaajoŋ ama Jiisaswaa qaaya mombo kokaeŋ jeŋ asariro, “Jiisasnoŋ komuroto, mombo koomunoŋg*a* gbiliŋ waama mombo eleema kamambaajoŋ jeŋ somoŋgoŋ oyaŋboy*a*ŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋ*a* nonono mambomakejoŋ. Kawaajoŋ siimbobolo momakejuti, ii mono moma aŋgoŋ koma kaparaŋ koma kotiiŋ nama laligowu. Siimbobolo iikanoŋ momalaarigia gosiro hoŋ*a*wo koloowaati eeŋ, Anutunoŋ mono tawaya meleema oŋomb*aa*. Jiisas Kraistnoŋ asugiwaati, kambaŋ iikanondeeŋ mono akadamugiawo koloowuya. Qaa ii moma mono awasaŋk*a*k*a* nambu.” Kaeŋ qambaŋm*a*mbaŋ oŋom*a* ooro.

Koŋajiliŋ kambaŋanoŋ uugia naŋgoŋ oŋom*a* toroqeŋ kotiiŋ kokaeŋ uukuukuu meŋ oŋono, “Oŋo Kraistwaa bun*a* koloojutiwaa so mono laaligo soraaya laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 6 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutuwaa hamoqeqe gawombaa kania 1.3-12
Laaligo soraaya laligowombaa jeŋkooto 1.13–2.10
Siimbobolo qaganoŋ gawoŋ nomaeŋ bosimboŋ*a* 2.11–4.19
Uugia meleema meŋ kamaaŋ gawoŋ mewu 5.1-11
Bun*a* tere kokawaa qaa kota waŋ*a* 5.12-14

1 Anutunoŋ ejemba iyaŋ*aa*joŋ meweeŋgoŋ nonono nonoonoŋg*a* tosia oŋonoŋ Israel mesaoŋ prowins qagia Pontus, Galesia, Kapadosia, Eisia ano Bitinia kanoŋ deema kema laligoju. Piito niinoŋ Jiisas Kraistwaa wasiwasi eja aposol kolooŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

2 Maŋn*a*n*a* Anutunoŋ waladeeŋ monowaa monoyanoŋ momo areŋ ano ero iikawaa so Uŋ*a* Toroyanoŋ oŋo meŋ soraiŋ oŋono Anutuwaa bun*a* koloogi. Anutunoŋ oŋo Jiisas Kraistwaa jeta teŋ kombutiwaajoŋ meweeŋgoŋ

oŋono Kraistwaa sayanoŋ qeesaaro oŋomoriŋ soŋgbama oŋomakeja.

Anutuwaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono uugia so seiro luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Oyaŋboyambaa jejeromoŋromonanaajoŋ Anutu mepeseewoŋa.

3 Anana Poŋnana Jiisas Kraistwaa Maŋa Anutu ii kokaembaajoŋ mepeseeŋkeboŋa: Anutunoŋ kiaŋkomu somata nonoma nunuano kolokoloo dologa kolooniŋ. Kolokoloo dologa kolooŋ Jiisas Kraistnoŋ gbiliŋ koomunoŋga waaroti, anana iikawaa so gbiliŋ waama oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligojoŋ.

4 Oyaŋboyaŋ buŋa qeŋ aowombaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama mambomakejoŋ. Anutunoŋ oyaŋboyaŋ ii uumeleeŋ alauruta nonombaatiwaajoŋ Siwe gomanoŋ anota eja. Iikanoŋ eŋ mende sakaka kasukerajuju meŋ totowiŋ gisaaŋ aliwaa.

5 Momalaari koma gbiliwuti eeŋ, Anutuwaa esuŋanoŋ sopa somoŋgoŋ kokojiji oŋono Siwewaa buŋa laligogi Jiisasnoŋ saanoŋ uŋuano Siwenoŋ uma oyaŋboyaŋ koloowuya. Anutunoŋ Hamoqeqe Toyaa kania kambaŋ tetegoyanoŋ kaeŋ ninisaandabororo ejemba jeŋ asariŋ oŋomboŋatiwaajoŋ ama eja.

6 Oyaŋboyaŋ koloowombaajoŋ aisooŋ laligojuto, namonoŋ laligoniŋ Anutunoŋ aŋgobato Toya mende somoŋgoro lombo aŋgosisiri kania kania kolooro siimbobolo mokoloon moma laligoju. Kambaŋ toroga kaaŋa laligowuto, ii kileŋ korisoro ama laligoju.

7 Anutunoŋ aŋgobato mende somoŋgoro qagianoŋ uma momalaarigiaa tania gosiŋkeja. Jamo hoŋa kotakota qata goul kawaa sewaŋa ii maa suaŋ uugujato, kileŋ kambaŋ moŋnoŋ alidaborowaa. Kambaŋ toroga ewaatiwaajoŋ ama ejembanoŋ goul ii gerenoŋ dalasisi ooŋ hoŋanoŋ godomaruruya ewabotiwaajoŋ gosiŋ aŋgotete meŋkeju. Iikawaa so oŋo oŋanoŋ tororo moma laariŋ nama kotiiŋkeju me qaago, aŋgotetenoŋ mono iikawaa kania qendeemakeja. Anutunoŋ uugiaa hoŋanoŋ goul kokaembaajoŋ uuguwaatiwaajoŋ moma gosiŋkeja: Momalaarigianoŋ powowoŋ kotakota kolooro sewaŋa uuta iikanoŋ goul silwa mamaga uuguŋ kambaŋ tetegoya qaa ilaaŋ oŋono sokombaa. Kaeŋ iŋiiro sokombaati eeŋ, Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono mepeseeŋ oŋono Anutuwaa jaanoŋ qabuŋa mokoloon akadamugiawo koloowuya.

8 Oŋo Kraist mende iima kileŋ jopagoŋ muŋ laligoju. Kambaŋ kokaamba Kraist mende iima kileŋ moma

laariŋ muŋkeju. Kaeŋ ama korisoro akadamuyawo ama aisooŋkeju. Korisorogia iikanoŋ mono jenoŋ mende jejetaa so kolooja.

9 Oŋo Jiisas moma laarigi hamo qeŋ oŋono letoŋgi. Momalaarigiaa tooŋa ii Siwe gomanoŋ eu raja. Anutunoŋ kokoosogia mero oŋonoŋ eukanoŋ uma tooŋ ii uulaŋawo oosiriwutiwaajoŋ moma korisoro amakeju. Kiaŋ.

Gejatootoo ejembanoŋ jejeromoŋromoŋ ama laligogi.

10 Gejatootoo ejemba yoŋonoŋ hamoqeqewaa kania moŋgama Anutu qama kooliŋ qiqisi ama moma gosiŋ laligoŋ kougi. Kaeŋ laligoŋ Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaatiwaajoŋ moma asariŋ iikawaa gejatootoo qaaya ii waladeeŋ jeŋ laligoŋ kougi.

11 Kraistwaa Uŋa Toroyanoŋ gejatootoo ejemba sololooŋ oŋoma asugiwaatiwaa qaaya iŋisaama saŋe qeŋ kokaeŋ iŋijoro, “Kraistnoŋ siimbobolo moma iikawaa gematanoŋ asamararaŋ akadamuyawo mokoloon asariŋ laligowaa.” Kaeŋ iŋijoro moma Hamoqeqe Toyanoŋ naa kambanoŋ ano nomanomaeŋ asugiwaati, iikawaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi. Kaeŋ laligoŋ buju qaaya qaaya waladeeŋ naŋgoŋ jeŋ laligoŋ kougi.

12 Hamoqeqe Toyaa kania moŋgama qiqisi ama moma gosiŋ laligogi Uŋa Toroyanoŋ momo kokaeŋ iŋisaama iŋijoro, “Oŋo mono oŋoaŋgia weleŋ mende qeŋ aowuto, ejemba kanageŋ koloon qaagia weeŋgowuti, mono ii ilaaŋ oŋoma laligowu.” Kaeŋ iŋijoŋ gejatootoo qaa oŋonoti, nono tosianoŋ ii kambaŋ kokaamba liligoŋ jeŋ asariŋ oŋoniŋ mogi. Kraistnoŋ Uŋa Toroya Siwenoŋa wasiro kamaaŋ ejemba sololooŋ inaaŋ oŋono Oligaa Buŋa jeŋ uukuukuu meŋ oŋoma laligogiti, iyoŋonoŋ Buŋa qaa iikayadeeŋ jeŋ laligogi. Gejatootoo qaa iikawaa hoŋa kolooro Siwe gajobaurunananoŋ kaaŋagadeeŋ ii uuŋ iima kania moma asariwombaajoŋ awelegoŋ laligoju. Kiaŋ.

Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoomakeja.

13 Buŋa qaaya kaeŋ ejiwaajoŋ oŋo mono uugia Anutuwaa gawoŋ mewombaajoŋ opogia horogi kiro jojoriŋ meŋ afaaŋgoŋ aoŋ nambu. Mono boŋ qeŋ oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ laligowu. Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ kaleŋmoriaŋ oŋombaati, mono iikawaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋgia kuuya iikanoŋ ama laligowu.

14 Anutuwaa meraboraurutanoŋ qaaya teŋ komakejuti, oŋo mono iikawaa so kana soraaya otaaŋ laligowu. Wala lalabubu tompiŋ laligogi oŋoaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa

bologanoŋ yaiwisisi meŋ oŋoŋgi lansaŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, kambaŋ kokaamba nanamemeŋgia mono siiŋ iikawaa so mende toroqeŋ ama meŋ laligowu. Laŋ sisau laligowubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

15 Laŋ sisau qaagoto, Anutu soraayanoŋ oŋoono oŋo mono kaaŋagadeeŋ iwaa so nanamemeŋgia kuuya kanoŋ soraaya kolooŋ laligowu.

16 *Buŋa Terewaa qaa moŋ kokaeŋ oogita eja, “Niinoŋ toroya soraaya laligojeŋiwaajoŋ noo buŋauruna oŋo mono soraaya kolooŋ laligowu.”

17 Anutuwaajoŋ “Maŋnana,” jeŋ ku-usuŋa koma horoŋkejoŋi, iinoŋ maŋ awagayaajoŋ ama ejemba tosaaŋa mende ninisoroon tosaaŋa mende sureeŋ oŋomakeja. Kuuya ananaa nanamemenana mono keda motooŋgonoŋ gosiŋ motomotooŋ ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Kawaajoŋ Anutu toroyaa buŋauruta koloojuti eeŋ, namonoŋ kusu laligowutiwaa so mono soraaya kolooŋ laligowu. Jegianondeeŋ qaagoto, nanamemeŋgianoŋ mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ sombugia moma laligowu.

18 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ dowegia merotiwaa kania momago mono soraaya kolooŋ laligowu. Ambosakoŋurunananoŋ tando lopioŋ momo areŋ tondu otaaŋ nanamemeŋ omaya qendeema nonoŋgiti, Anutunoŋ oŋo iyoŋoo so toroqeŋ tondu laligowubotiwaajoŋ sewaŋgia uuta giliŋ dowegia mero. Sewaŋgia ii silwa goul uuguŋ giliroti, ii moju. Balombaa moneŋ hina aliwaatiwaa so kolooji, iwoi iikaaŋa kanoŋ sewaŋgia mende mero.

19 Iikanoŋ qaagoto, Kraistwaa saya sewaŋa uuta iikanoŋ mono waŋgia mero. Kraistnoŋ lama meria solaŋa wiji buubuuya qaa kaaŋa kolooro ii siimoloŋ ooŋ-oombaa tani kaaŋa qegi saya kamaaro. Kawaajoŋ mono soraaya kolooŋ laligowu.

20 Anutunoŋ walawala Siwe namo mende mokoloon oroma kambaŋ iikanoŋa Kraist meweeŋgoŋ dowenana mewaatiwaa gawoŋ areŋ ii waladeeŋ ama areŋgoro. Ii areŋgodabororo ero laligoŋ kouma laligogito, kambaŋ tetegoya kokanoŋ oŋonoŋ qeaŋgowutiwaajoŋ ama ninisaano asuganoŋ kolooro.

21 Kraistnoŋ nemuŋ koma oŋono saanoŋ Anutu moma laariŋ muŋkeju. Anutunoŋ Kraist meŋ gbiliŋ muro koomunoŋga waaro asamararaŋ muro laligoja. Iikaaŋa laligojiwaajoŋ ama oŋo Anutu moma laariŋ nama qaa kuuya jeroti, iikawaa so ama meŋkebaatiwaajoŋ jejeromoŋromoŋ ama muŋkeju.

* **1:16:** Lew 11.44-45; 19.2

22 Jejeromoŋromoŋ ama muŋ qaa hoŋa teŋ koŋgi Kraistwaa sayanoŋ koma konjoratiŋ oŋono laligowu. Kaaŋa laligoŋ saanoŋ uumeleeŋ alaurugia gbiŋgbaoŋa qaa jopagoŋ oŋoma laligowu. Uu wombogia kuuyanoŋ mono kaparaŋ koma tororo uujopa ama aoŋ laligowu.

23 Laaligo kotigaa qaaya kanoŋ mono nemuŋ koma oŋono kolokoloo dologa koloogi. Balombaa qaa kusuga moŋnoŋ mende nemuŋ koma oŋono Maŋ somataa meraborauruta koloogi. Anutuwaa qaayanoŋ mende aliwaato, mono tetegoya qaa zeŋ eŋ ubaa.

24 *Qaa iikawaa kania ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:
"Ejemba kuuya oŋo mono gbojoja lolo tani kaaŋa kolooju. Akadamugia kuuya ii juraya asasagagiawo tani kaaŋa kolooja.
Gbojoja lolonoŋ mono soliŋ gororoŋgogi juragianoŋ boratiŋ tegoqegoŋ kamaawuya.
25 Kaeŋ kamaawuto, Pombaa Buŋa qaa laaligo kombombaŋa nonomakeji, iikanoŋ mono tetegoya qaa kotiiŋ eŋ ubaa."

Buŋa qaa iikanoŋ Oligaa Buŋaya kolooro tosianoŋ ii jeŋ asariŋ oŋoŋgi moju. Kiaŋ.

2

Jamo laaligoyawo iwo nama mono soraaya koloowu.

1 Buŋa qaa mojutiwaajoŋ mono kileŋagia kuuya kotogoŋ giliwu. Gbiŋgbaoŋ qalomaloweŋ kuuya ii mono mesaowu. Uumeleembaa nanamemeŋ seleseleya ii mono sisia meŋ togowu. Goroŋkiki ano gemaqeqe qaa kiisaŋ amakejuti, ii kuuya mono qetegogi kamaaŋ tegowa.

2 Merasisi gbiŋgbaoŋgia qaa yoŋonoŋ ajugadeeŋ newombaajoŋ moma awelegoŋkeju. Oŋo mono iikawaa so Buŋa qaa mende meeraŋgogiti, ii uu wombogianoŋ ambombaajoŋ awelegoŋ laligowu. Kaeŋ laligoŋ momalaarigia koma gbiligi somariiŋ kotiiro letoma laligoŋ oyaŋboyaŋ koloowu.

3 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, "Nembanene moŋ kisiriiŋ aiŋa mogiti, iikawaa so mono Poŋ awaa iwo qokotaaŋ aiŋa mobu." Qaa iikawaa so Pombaa aiŋa mojuti eeŋ, mono Buŋa qaanoŋ somariiŋ kotiiŋ laligowu.

4 Kraistwaa sareqaa moŋ kokaeŋ jemaŋa: Kraistnoŋ waama Anutuwaa tando kombombaŋa kolooŋ laaligo kotigaa wota kolooja. Oŋo mono iwaanoŋ kaŋ mombo letombu. Ejembanoŋ tando mombaajoŋ "Jamo omaya," jeŋ gema qeŋ

* **1:24:** Ais 40.6-8 * **2:3:** Ond 34.8

mesaogito, Anutunoŋ ii Hamoqeqe Toya koloowaatiwaajoŋ meweeŋgoŋ iwaajoŋ moro sewaŋa uuta somata kolooja.

5 Kraistwaanoŋ kaŋ gbiliŋ oŋoaŋgio kaaŋagadeeŋ mono jamo kowonjiŋ laaligogiawo kaaŋa koloowu. Kaeŋ kolooŋ kotiiŋ laligogi Siwewaa motoŋqeqe iinoŋ oŋoma uugia meagoro kotikotii mokoloon uuwaa laaligowaa jiwowoŋ jigo hoŋa koloowu. Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ laligoŋ sololooŋ meŋ letoma oŋono mono jiwowoŋ jigo iikawaa jigo gawoŋ galeŋ soraaya kolooŋ nambu. Uŋa Toroyanoŋ nemuŋ koma inaaŋ oŋono teŋ koma Anutuwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋ laligowu. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iŋiima Jiisas Kraistwaajoŋ ama nanamemeŋgia kaaŋaa aiŋa moma laligowaa.

6 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:

> “Iibu, Anutu niinoŋ kowonjiŋ tando moŋ meweeŋgoŋ Zaion baaŋanoŋ Israel tuuŋ somata uugianoŋ komowe ii jiŋgiliŋ tando kombombaŋa maa suaŋ damandaŋawo (milyon Kina kaaŋa) koloowaa.
>
> Daeŋ yoŋonoŋ tando powowoŋ kotakota ii moma laariŋ muŋkebuti, iyoŋonoŋ iwaajoŋ ama gamu mende moma laligowuya.”

7 *Moma laariŋ muŋ laligojuti, oŋoo jaasewaŋgianoŋ ii tando kombombaŋa akadamuyawo koloojato, tosianoŋ uugia mende meleema eeŋ laligojuti, iyoŋoo jaagianoŋ ii Buŋa qaa kokawaa so eja:

> “Miri meme yoŋonoŋ ‘Kowonjiŋ omaya,’ jeŋ tando ii gema qeŋ mesaogiti, tando iikanoŋ mono tando kombombaŋa kolooro.
>
> Kanageŋ tania ii aeŋ kaaŋa mokoloogi. Tando powowoŋ kotakota kaaŋa ii riinagati eeŋ, mirinoŋ mono ororoŋgoŋ kamaaŋ konaga.”

8 *Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja,

> “Ejembanoŋ jamo kowonjiŋ iikanoŋ ritataŋgoŋ uŋuro iikanoŋ mono uŋuŋ mizimizi ama oŋombaa.”

Yoŋonoŋ Buŋa qaa mende teŋ koma iyaŋgiaa aiŋgia otaaŋkejutiwaajoŋ ama ritataŋgoŋ kamaaŋkeju. Anutunoŋ kaeŋ areŋgoŋ oŋonotiwaa so kamaaŋkeju.

9 *Yoŋonoŋ kaeŋ kamaaŋkejuto, oŋonoŋ ejemba tuuŋ somata qaita moŋ kokaeŋ kolooju: Anutunoŋ oŋo iyaŋaajoŋ meweeŋgoŋ oŋono tak-kootoya kolooju. Anutunoŋ paŋgamanoŋga oŋoono asasaga damuyawo iikanoŋ keuma jigo gawoŋ galeŋ tuuŋ soraaya kolooju. Aŋgoleto akadamuyawo meŋ laligoroti, iikawaa Buŋa qaaya ii jeŋ asariwutiwaajoŋ oŋoono. Oŋoonota oŋonoŋ Anutuwaanoŋ

---

* **2:6:** Ais 28.16 * **2:7:** Ond 118.22 * **2:8:** Ais 8.14-15 * **2:9:** Eks 19.5-6; Ais 43.20-21; Dut 4.20; 7.6; 14.2; Tai 2.1; Ais 9.2

kanageso buŋaya laligoŋ Kiŋ Pombaa jawiŋuruta koloon gawoŋa liligoŋ meŋkeju.
10 *Wala Buŋa Terewaa qaa mombaa so "Simbiriŋsambaraŋ laŋ laligogito," kambaŋ kokaamba uugia somoŋgoŋ aoŋ mutulaŋgoŋ "Anutuwaa uumeleeŋ kanageso tuuŋ" koloon laligoju. Wala Anutuwaa kiaŋkomuwaajoŋ "Poumapou laligogito," kambaŋ kokaamba "Iŋiima kobooro kaleŋmoriaŋa saanoŋ moma kotoŋ laligoju." Kiaŋ.

Anutuwaa weleŋqeqe ejemba kokaeŋ koloon laligowoŋa:
11 Oo wombo alauruna, Siwewaa buŋa koloon namonoŋ koi tatawaga wabaya laligojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuumaŋa: Selewaa siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋombabotiwaajoŋ mono oŋoaŋgia aŋgoŋ koma aowu. Siiŋ morota morota iikanoŋ uugia meŋ boliwaatiwaajoŋ manja qeŋkeju.
12 Uugia mende meleeŋgiti, iyoŋoo batugianoŋ nanamemeŋgia awaagadeeŋ ama meŋ laligowu. Tosianoŋ oŋo bologa meme ejemba kaaŋa qaanoŋ jeŋ boliŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia awaa iima kaniagia tororo moma asarigi roromoŋgogianoŋ utegowaa. Roromoŋgogianoŋ utegoro iyaŋgiaa siŋgisoŋgogia ano momasoosoogia iima kotoŋ uugia meleema Kraist asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ oŋoojoŋ ama Anutu mepeseeŋ muŋkebu.
13 Anutunoŋ laaligo areŋgoro ejemba tosianoŋ galeŋ koma nonomakeju. Pombaa qata bosinjuti eeŋ, oŋo mono kuuya iyoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kiŋ ano gawana yoŋonoŋ waŋgia koloojuti, oŋo mono iyoŋoo jegia teŋ koma laligowu.
14 Kaunsol ano komiti yoŋoo jegia kaaŋagadeeŋ teŋ koma laligowu. Yoŋonoŋ ejemba kaiyaka bologa amakejuti, iyoŋoo qaagia gosiŋ iroŋa meleema oŋomakejuto, kaiyaka awaa amakejuti, iyoŋoo qagia mepeseeŋkeju. Anutunoŋ kawaajoŋ ama gawman ejemba kuuŋ oŋono laligoju.
15 Anutuwaa uusiiŋa ii kokaeŋ eja: Gejajuju ejemba uugia qaa poumapou laligoŋ oŋoojoŋ qaa omaya omaya jeŋkejuti, oŋo mono nanamemeŋ awaa ama meŋ iikanoŋ iyoŋoo buugia mejugogi oloŋ laligowu.
16 Anutunoŋ bologaa kasa gbadoyanoŋga isama oŋono loloogiti, oŋo mono iikawaa so nanamemeŋ solaŋa ama meŋ laligowu. Kaaŋ laligowuto, kileŋagia koma turuwutiwaajoŋ kokaeŋ mende jewu: "Kasa gbadonana qaa solaŋa (frii) laligojoŋ." Kaeŋ jeŋ iikanoŋ mondoŋ oŋoaŋgiaa aiŋgia

* **2:10:** Hoos 2.23

mende otaawu. Kaeŋ qaagoto, Anutuwaa jeta teŋ koma weleŋ qeŋkejuti, mono iikawaa so gbadoya qaa laligowu.
17 Ejemba kuuya ii mono goda qeŋ oŋoma laligowu. Uumeleeŋ alaurugia ii mono uu wombogianoŋ jopagoŋ oŋoma laligowu. Anutuwaa qaaya uuguwombotiwaajoŋ mono sombugia moma laligowu. Kiŋ ano galeŋurugia yoŋoojoŋ mono mogi uro goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Kraistnoŋ siimbobolowaa sili awaa qendeema nonono.
18 Weleŋqeqe oŋo mono somatagiaa qaa baatanoŋ kema goda kuuya qendeema oŋoma laligowu. Uubonjonoŋ galeŋ awaa koma oŋomakejuti, iyoŋoojoŋadeeŋ qaagoto, horoŋ ureeŋ ama oŋomakejuti, ii kaaŋagadeeŋ tororo goda qeŋ oŋoma laligowu.
19 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa jetaa so ejemba goda qeŋ oŋoma laligogi kileŋ kania qaato, eeŋ kakasililiŋ ama oŋoŋgi siimbobolo kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋkejuti, Anutunoŋ ii iima tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju.
20 Kaiyaka bologa aŋgi koobinoŋ uŋugi ii moma mokosiŋgoŋ nambuti eeŋ, oŋoaŋgiaajoŋ mono nomaeŋ mogi unaga? Kaiyaka amakegitiwaa so uŋugi qabuŋagiawo mende koloowu. Kaeŋ qaagoto, nanamemeŋ awaa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mokoloon moma mokosiŋgoŋ laligowuti eeŋ, Anutunoŋ mono iikawaa tawaya meleema kotuegoŋ oŋono simbawoŋawo kolooju.
21 Kraistnoŋ kaaŋiadeeŋ oŋoojoŋ ama siimbobolo moma sili awaa qendeema oŋono. Kawaajoŋ oŋo iwaa kana tamboya kosiŋ metetereeŋ siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ laligoŋ simbawoŋawo koloowuya.
22 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ siŋgisoŋgo moŋ mende ano ano iwaa je buutanoŋga qaa qolomoloŋgoya moŋ mende kamaaro.” Oŋo qaa iikawaa so otaaŋ aŋgi sokombaa.
23 *Ejembanoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota Kraist mamaga jeŋ mugi kitia moŋ mende meleeno. Siimbobolo ama mugi moma kitia metogomambaajoŋ mende torogoŋ oŋono. Kaeŋ qaagoto, Anutunoŋ qaa dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋkeji, mono ii moma laariŋ qaaya iwaa boronoŋ ama jeŋ tegowaatiwaajoŋ mambono.
24 *Kraistnoŋ ananaajoŋ kaparaŋ koma siŋgisoŋgo gema qeŋ nanamemeŋ solaŋa otaaŋ laligowombaajoŋ ama siimbobolo moro. Ii moro Buŋa Terenoŋ ejiwaa so “Selia

* **2:22:** Ais 53.9 * **2:23:** Ais 53.7 * **2:24:** Ais 53.5

qegi wiji koloorotiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋo meŋ qeaŋgoŋ oŋono." Qeaŋgowutiwaajoŋ mono "Aŋo siŋgisoŋgonaŋa meŋ sele busianoŋ aŋgoŋ" maripoonoŋ uma komuro. Kawaajoŋ oŋo mono Kraistwaa tani kaaŋa koloon siimbobolo moma mokosiŋgogi awaa koloowaa. Siŋgisoŋgowaa aŋgobatonoŋ horoŋ nonono iikanoŋ mono qamo taniŋaeŋ koloon koomuya laligowoŋa.

25 *Wala oŋo "Lama kaaŋa jinjauŋ kema kaŋ lansaŋ laligogi." Kaaŋ laligogito, kambaŋ kokaamba uugiaa galeŋaanoŋ eleema kaŋ laligoju. Iinoŋ oŋo lama kaaŋa sopa somoŋgoŋ kalaŋ koma oŋomakeja. Kiaŋ.

3

Loemba oŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 *Anutu weleŋ qewombaa qaaya jedaborojento, emba oŋo mono kaaŋiadeeŋ lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. Kaaŋa laligogi lourugia tosianoŋ Buŋa qaa mende teŋ koma laligojuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋiadeeŋ embaurugia yoŋoo nanamemeŋgia iima uugia meleembuyaga. Uugia meleema laaligogia Kraistwaa boronoŋ ambutiwaa Buŋa qaa jegianondeeŋ mende jewuto, Kraistwaa kania mono siligianoŋ qendeema oŋoŋgi iima asariwuyaga.

2 Nanamemeŋ soraaya dindiŋa ama meŋ Anutuwaa jeta uuguwubotiwaajoŋ keegia mogi ejanoŋ kaeŋ iŋiima yagogi Kraistwo qokotaaŋ laligowombaa siiŋgia asuginaga.

3 *Selewaa akadamugiajoŋadeeŋ mono mende meŋ umakebu. Waŋ sawagia qeŋ gawasu kania kania mende ama miziziiŋ sele meŋ mende awelegoŋ laligowu. Kasasoroŋ goul iwoinoŋ selegia mende menjereŋgoŋ aowu. Selekopaa awaa soro akadamuyawo ii mende meŋ aowu.

4 Kaeŋ qaagoto, akadamugia hoŋa ii mono pondaŋ megi uugianoŋ ewa. Uŋagianoŋ luaenoŋ bonjoŋ laligogi akadamugia hoŋa kanoŋ aasaŋgoyanoŋ eŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende aliwaa. Uubonjoŋ laligogi Anutunoŋ iŋiima moro umakebaa.

5 Wala eeŋanoŋ emba soraaya yoŋonoŋ Anutuwo nama jejeromoŋromoŋ ama muŋ iwoi kuuyaajoŋ mamboma laligogiti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ uugiaa akadamugianoŋ menjereŋgoŋ aoŋ lourugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligogi. Mono emba iyoŋoo tani kaaŋa koloon laligowu.

6 *Saaranoŋ loya Aabraham teŋ koma muŋ "Eja Poŋna," jeŋ muŋ laligoro. Oŋo kaaŋagadeeŋ zeŋ nama gawoŋ awaa awaa meŋ awasaŋkaka nama iwoi mombaajoŋ jeneŋgia

* **2:25:** Ais 53.6 * **3:1:** Ef 5.22; Kol 3.18 * **3:3:** 1 Tim 2.9 * **3:6:** Jen 18.12

mende ororo lourugiawo laligowuti eeŋ, mono Saara kaaŋa emba akadamugiawo koloon laligowu.

7 *Emba yoŋonoŋ esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojuto, kileŋ laaligowaa kaleŋmoriaŋa ii ejawo ororoŋ buŋa qeŋ aoŋ laligoju. Esuŋgia kamaaŋqeqeta koloojutiwaajoŋ eja motomotooŋ oŋo mono embaurugia tororo kalaŋ koma loloonŋgoŋ oŋoma laligowu. Anutunoŋ eja oŋoo qamakooligia sureewabotiwaajoŋ mono goda qeŋ oŋoma laligowu. Kiaŋ.

Gawoŋ awaa meŋkejuto, siimbobolo kileŋ moju.

8 Qaana tegowaatiwaa qambaŋmambaŋa ii kokaeŋ jejeŋ: Oŋo mono kuuya uumotooŋ ama uumeleeŋ alaurugia yoŋowo uubonjonoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu. Gumbonjonjoŋ laligoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ uugianoŋ somoŋgoŋ aoŋ motooŋ nambu.

9 Jena jewe nuna guwe ana ambe ii mende amakebu. Uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋoŋgi kitia mende meleembu. Kaeŋ qaagoto, qaa bologaa kitia meleema mono kotuegoŋ oŋoma laligowu. Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iikawaa tawaya meleeno kotumotueya buŋa qeŋ aowutiwaajoŋ oŋoono. Kaeŋ ama laligoŋ Poŋ asugiwaatiwaa kambaŋanoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowu.

10 *Kaaŋa koloowutiwaa qaaya ii Buŋa Terenoŋ kokaeŋ oogita eja:

> "Moŋnoŋ laaligo naaŋawo laligomambaa aiŋa kolooŋ muro weeŋ awaa awaa iima laligomambaajoŋ moji, iinoŋ mono neselaŋa qaa bologa jewabotiwaajoŋ somoŋgoŋ laligowa. Buu susuyanoŋga gbiŋgbaoŋ qaa koloowabotiwaajoŋ mono galeŋ meŋ aoŋ laligowa.
>
> 11 Nanamemeŋ bologa mono gema qeŋ gawoŋ awaa awaa meŋ laligowa.
>
> Luaenoŋ laaligo iikawaajoŋ moŋgama ii buŋa qeŋ aomambaajoŋ kaparaŋ koma namba.
>
> 12 Ii kokaembaajoŋa: Poŋnoŋ ejemba solaŋa iŋiima galeŋ koma qamakooligiaajoŋ geja amakejato, ejemba doogoya ii ba mende koma oŋomakeja."

Qaa kaeŋ eja.

13 Oŋo gawoŋ awaa mewombaajoŋ uugere ama laligowuti eeŋ, ejemba seiseiyanoŋ gawoŋgia siimberereŋ meŋ meŋ boliŋ oŋombombaajoŋ mende mobuya.

14 *Ii mende mobuyato, kileŋ nanamemeŋ solaŋa aŋgitiwaajoŋ ama siimbobolo mobuyagati eeŋ, oŋo mono kileŋ Anutunoŋ kotuegoŋ oŋono oyaŋboyaŋ mokoloowuya. Kakasililiŋ meŋ oŋombubotiwaajoŋ mono eeŋ aaruŋ

* **3:7:** Ef 5.25; Kol 3.19 * **3:10:** Ond 34.12-16 * **3:14:** Mat 5.10; Ais 8.12-13

lalaŋaniŋ keegia moma uugia kamaaro uubobooligianoŋ uŋuwabo.

15 Uugianoŋ mende kamaawato, uugia mono Poŋ Kraistwaanoŋ somoŋgoŋ kania soraaya pondaŋ romoŋgogi uro laligowu. Mono kambaŋ so jojoriŋ Kraistwaa kania ejemba jeŋ asariŋ oŋoma laligowu. Oyaŋboyaŋ koloowombaa jejeromoŋromoŋ anjuti, ejembanoŋ iikawaa kaniaajoŋ qisiŋ oŋoŋgi mono kuuya iyoŋoonoŋ qaa ii meleema oŋoma laligowu. Mono gumbonjonjoŋ qaganoŋ ejemba goda qeŋ oŋoma uu kuuŋ oŋoma laligowu.

16 Qaagia kaeŋ galeŋ koŋgi Anutunoŋ iŋiima "Sokonja," jero uugejagianoŋ kaeŋ mobutiwaajoŋ nambu. Kraistwo qokotaaŋ nama nanamemeŋ awaa aŋgi uuqeqe qaa tokoroŋkota tondu jeŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono iyaŋgiaanoŋ qaa bologaajoŋ ama gamu mewuya.

17 Gawoŋ awaa awaa meŋ laligogi ejemba tosianoŋ kileŋ kakasililiŋ ama oŋoŋgi Anutuwaajoŋ ama siimbobolo mogi sokonja. Iwoi bologa ama meŋ iikanoŋ siimbobolo mokoloogi gamuyawo kolooja.

18 Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ kambaŋ motooŋgo siŋgisoŋgonanaajoŋ ama komuro. Anana doogoya koloniŋ Dindiŋa iinoŋ nunuano Anutuwaanoŋ keubombaajoŋ ama siimbobolo moro. Namo ejaga jeŋ selia qegi komuroto, Uŋa Toroyanoŋ meŋ gbiliŋ muro waama laligoja.

19 Uŋa Toroyanoŋ wano nonomesaoŋ koomuwaa senjoŋ gomanoŋ kemeŋ kokooso kasa gbadonoŋ laligogiti, iyoŋoojoŋ Buŋa qaaya jeŋ asariŋ oŋono.

20 *Wala eeŋanoŋ Nooawaa kambanoŋ waŋgo somata megi Anutunoŋ uugia meleembutiwaajoŋ kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋ mambonoto, ejembanoŋ qaa mende teŋ koma tiwilaaŋ koomuwaa kasa gbadonoŋ kemegi. Ejemba sumaŋ melaada 8:yanoŋ Anutuwaa jeta teŋ koŋgi jero koŋ kiro apunoŋ waama baloŋ qeŋ turuŋ waŋgo elaaro Anutunoŋ ii gboulunoŋga gou gajogia koma waŋgia somoŋgoro.

21 Iwoi kaaŋa koolooroti, ii oomuluwaa sareya kolooja. Jiisas Kraistnoŋ koomunoŋga waama laligojiwaajoŋ ama kambaŋ kokaamba apu nonomorigi Kraistwaa esuŋanoŋ turuŋ nonoma waŋnana somoŋgoŋkeja. Apu ii selewaa jewoŋa soŋgbambaatiwaajoŋ ama mende ama nononjuto, oomuluwaa hoŋa ii kokaeŋ: Anana Anutuwo laligowombaajoŋ soomoŋgo ama jojopaŋ qaanoŋ somoŋgoŋ kokaeŋ qama kooliŋkejoŋ, "Anutu, gii mono uutaa gojejeraya soŋgbana uuta soraaya kolooro goo jaanoŋ sokombaa."

---

* **3:20:** Jen 6.1–7.24

22 Jiisas Kraistnoŋ Siwe gomanoŋ eu uma Anutuwaa
boro dindiŋanoŋ buŋabuŋayawo raja. Anutunoŋ ku-usuŋ
muro rama Siwe gajoba ano Siwewaa beŋ kawali kania
kania esuŋmumugianoŋ niniima galeŋ kuuŋ nonomakejuti,
ii kaaŋiadeeŋ galeŋ koma oŋono qaaya baatanoŋ laligoju.
Kiaŋ.

4

Mono letoma laaligo qaita moŋ laligowu.

1 Kraistnoŋ aŋaa selianoŋ siimbobolo morotiwaajoŋ oŋo
kaaŋagadeeŋ sele busugianoŋ siimbobolo mobombaajoŋ
jojoriŋ laligowu. Iwo momo motooŋgo kokaeŋ meŋ
romoŋgowu: Moŋnoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iinoŋ iyaŋaa
seliaa siiŋa kombombaŋa otaamambaajoŋ nama muŋkeja.
Moŋnoŋ Kraistwaajoŋ ama siimbobolo momakeji, iwaa
siiŋa kombombaŋa bologanoŋ mono zolololoŋgoŋ kamaaro
siŋgisoŋgo togoŋ mombo mende amamambaajoŋ kaparaŋ
koma laligowaa. Uuroromoŋgogia iikanoŋ mono wogia
mero iikanoŋ rindaŋgoŋ akadamugiawo koloon laligowu.

2 Uuroromoŋgogia iikanoŋ rindaŋgoŋ nama uuselewaa
siiŋ kombombaŋa bologa mono somoŋgoŋ galeŋ koma
laligowu. Kambaŋ kokaambadeeŋ kanaiŋ namonoŋ toroqeŋ
laligoŋ ubuti, iikanoŋ mono Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma
otaaŋ laligowu.

3 Oŋo kambaŋ laligoŋ kougiti, iikanoŋ ejemba
aŋgonjoragiawo uugia mende meleema nanamemeŋ bologa
laŋ ambombaajoŋ mojuti, iyoŋoo tani kaaŋa kokaeŋ laŋ
laligogi: Serowiliŋ ama siiŋgia kombombaŋa bologa tondu
otaaŋ laligogi. Apu gisi (marihuana), goja deuŋ iwoi ii
otoŋomboraŋ meŋ wakasiiŋ negi waŋgia sooro eŋkalololoŋ
laligogi. Jejelombaŋ ooŋ neŋ rii gbawe oroŋ embaqemba
meŋ boliŋ oŋoma gejajuju ama laligogi. Tando lopioŋ
liligoŋ simiŋ kuma oŋoma iwoi kanjaŋawo amakegi. Kaeŋ
amakegito, oŋo kambaŋ kokaamba nanamemeŋ kaaŋa ii
mende toroqeŋ amakeju.

4 Ejemba aŋgonjoragiawonoŋ paŋgamanoŋ laaligowaa resa
sumu piliŋpiliŋgoŋ eji, iikanoŋ horoŋ luguŋ kemeŋkeju.
Oŋo yoŋowo mende horoŋ kemegi iima aaruŋ uuqeqe qaa
tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.

5 Kaeŋ amakejuto, Anutuwaa jaanoŋ keugi qisiŋ oŋono ka-
niagia asuganoŋ isaama jeŋ asarigi mondomondogia qewag-
owaa. Anutunoŋ ejemba jaawo laligojoŋi ano koomuya
mono kuuya ananaa qaanana gosiŋ jeŋ tegomambaajoŋ
jojorija.

6 Sele busunananoŋ komuwoŋati, qaanana iikanoŋ mende
tegowaa. Kawaajoŋ Oligaa Buŋa ii koomuwaa senjoŋ
gomanoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mobutiwaajoŋ
Poŋnoŋ wala jeŋ asariro. Ii kokaembaajoŋ: Anutunoŋ
nanamemeŋgia gosiŋ ejemba tosaaŋa nono kaaŋa jeŋ
tegoŋ oŋono sele busuwo laligogitiwaa iroŋa mokoloowuto,
tosianoŋ uugia meleema kokoosogianoŋ gbiliŋ laaligo
kotigaa buŋa koloogi. Anutu aŋo kotiiŋ laligoŋkeji,
iikaaŋiadeeŋ kuuyanoŋ laaligo kombombaŋa laligoŋ ubuti-
waajoŋ moma kotiiŋkeja. Tosianoŋ Buŋa qaa ii uugia kuuŋ
oŋombutiwaajoŋ jegi. Kiaŋ.

Gawoŋ memewaa momo kaleŋa ii mono galeŋ koma ubu.

7 Iwoi kuuyaa kambaŋanoŋ tegomambaajoŋ dodowija.
Kawaajoŋ oŋo mono qama kooliwombaajoŋ imowamo
mende laligowuto, oŋoaŋgiaa nanamemeŋgia galeŋ koma
aoŋ zeŋ nama qamakooli gawoŋ meŋ laligowu.

8 *Buŋa Terewaa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Ejemba uu-
nananoŋ jopagoŋ oŋoma siŋgisoŋgogia seiseiya koleleeŋ
gamugia turuŋkejoŋ.” Kawaajoŋ alaurugia oŋoo batugianoŋ
mono pondaŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.

9 Oŋo mono alaurugia koma horoŋ mirigianoŋ ain-
joloŋ rama uugianoŋ jejeweneŋwenen ŋindiŋ-ŋunduruya
qaa kalaŋ koma aoŋ laligowu.

10 Anutunoŋ kaleŋmoriaŋ kania kania iikawaa Toya
kolooja. Iinoŋ gawoŋ memewaa momo kaleŋ morota morota
mendeema oŋono laligoju. Oŋo motomotooŋ mono momo
kaleŋgia awaagadeeŋ galeŋ koma iikanoŋ kanagesourugia
weleŋ qeŋ oŋoma laligowu. Ii buŋa qeŋ aogitiwaa so mono
gawonoŋ ama tuuŋ batugianoŋ ilaaŋ aoŋ laligowu.

11 Gawoŋ memewaa momo kaleŋ woi ii kokaeŋ: Daeŋ
yoŋonoŋ Buŋa qaa jeŋ asariŋkejuti, iyoŋonoŋ ii mono Anu-
tunoŋ sololooŋ oŋomakejiwaa so jeŋ laligowu. Daeŋ yoŋonoŋ
alaurugia weleŋ qeŋ naŋgoŋ oŋomakejuti, iyoŋonoŋ mono
Anutunoŋ inaaŋ esuŋ oŋomakejiwaa so ala ilailaa ama
oŋoma laligowu. Jiisas Kraistwaa buŋa koloojutiwaajoŋ
iwoi kuuya kanoŋ mono Anutu mepeseegi qabuŋayanoŋ
akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Iinoŋ asamararaŋ Toya ano
ku-usuŋ Toya ii kambaŋa kambaŋa laligoŋ kouma laligoja
ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Kraistwo nama mono siimbobolo moma laligowu.

12 Oo wombo alauruna, siimbobolo qagianoŋ uro iwaa
kukuŋanoŋ gere kaaŋa qetaaliŋ aŋgotete meŋ oŋomakeji,
iikawaajoŋ mono mende aaruŋ laligowu. Iwoi koloon

* **4:8:** Gba 10.12

oŋomakeji, ii batugianoŋ iwoi morota kaaŋa, iikaeŋ romoŋgowubo. Ii namonoŋ laligojoŋiwaa so koloonkeja.

13 Mende aaruwuto, Kraistnoŋ kaiyaka awaa ano
kakasililiŋ ama mugi moroti, oŋo mono siimbobolo iikawaa
kitia mojutiwaa so korisoro ama laligowu. Iwo kaaŋa
laligogi eleema karo asamararaŋaŋanoŋ asugiro kambaŋ
iikanoŋ kaaŋagadeeŋ aisooŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuya.
14 Ejembanoŋ iŋiima uugia Kraistwaanoŋ
meleeŋgitiwaajoŋ ama uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ
oŋomakejuti eeŋ, oŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.
Kaeŋ jeŋ oŋomakejutiwaajoŋ ama Anutuwaa Uŋa Toroya
asamararaŋawo iinoŋ mono qagianoŋ uma ku-usuŋanoŋ
turuŋ oŋoma kotuegoŋ oŋomakeja.
15 Oŋoonoŋga moŋnoŋ iwoi bologa anotiwaajoŋ siim-
bobolo mokoloon mobabo. Moŋnoŋ kikekakasililiŋ ama
ejemba uŋuŋ iwoi yoŋgoro meroti me tosia siijaago
meŋ oŋomanjeŋ yoŋoonoŋ qaa laŋ jero sipasipa qero
gawoŋ meme kaaŋa mondoŋ laŋ ewaewaŋ koma lombo
mokoloonkeji, iinoŋ mono siimboboloya aŋaa soyanoŋ moja.
16 Moŋnoŋ Kraistwaa alia koloojiwaajoŋ aŋgosisiri
mokoloon siimbobolo moji eeŋ, iinoŋ mono iikawaa
gamugamuya eeŋ mende moba. Gamu qaagoto, Kraistwaa
qata bosinjiwaajoŋ mono Anutu mepeseeŋ laligowa.
17 Anutunoŋ ejemba qaanana gosiwaatiwaa kambaŋa kaŋ
kuuro iyaŋaanoŋ uumeleeŋ kanagesouruta ananaa qaanana
ii wala jeŋ tegowaa. Wala ananaa qaanana jeŋ tegowaati
eeŋ, ejemba Anutuwaa Oligaa Buŋa mende teŋ koŋgi lombo
qagianoŋ uro tetegoyanoŋ mono nomaeŋ koloon oŋonaga?
18 *Buŋa Terenoŋ qaa moŋ ii kokaeŋ eja:
"Solaŋa yoŋonoŋ Siwe gomanoŋ ubombaajoŋ kupukapa
ambuti eeŋ, siŋgisoŋgo ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoo
qaagia mono nomaeŋ koloonaga?"
19 Kawaajoŋ alauruna Anutuwaa jeta teŋ koma aŋgosisiri
mokoloon siimbobolo momakejuti, oŋonoŋ mono kokoosogia mokomokoloo Toyaa boronoŋ ambu. Toya iinoŋ qaa
jerotiwaa so alauruta sopa somoŋgoŋ kokojiji koma kalaŋ
koma oŋomakeja. Kokoosogia iwaa boronoŋ ama mono
jegeŋa nama gawoŋ awaa awaa pondaŋ meŋ laligowu. Kiaŋ.

5

Jotamemeya oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

1 Niinoŋ uumeleeŋ kanagesowaa jotamemeya moŋ
koloon Kraistnoŋ siimbobolo moroti, iikawaa qaaya naŋgoŋ
jeŋkejeŋ. Kanageŋ eleema karo asamararaŋanoŋ asugiro

* **4:18:** Gba 11.31

qabuŋa nono mokoloomambaajoŋ mojeŋ. Oŋoo batugianoŋ noo jotameme alauruna koloojuti, niinoŋ oŋoo uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ:

2 *Anutunoŋ moma laariŋ oŋoma lama tuuŋa borogianoŋ anoti, oŋonoŋ mono ii kalaŋ koma oŋoma laligowu. Gawoŋ ii mojotiitii qaganoŋ qaagoto, Anutuwaa jeta otaaŋ uusiiŋgia gawonoŋ ama afaaŋgoŋ geregere qaganoŋ zeŋ meŋ nambu. Mondomondo qaganoŋ injarere laligoŋ moneŋ iwoiwaajoŋ mende kaparaŋ koma laligowu.

3 Lama tuuŋ baagianoŋ kaŋ nanjuti, ii mono eja poŋ tani kaaŋa mende galeŋ koma oŋombu. “Zioz galeŋ koloojoŋ,” jeŋ totogianoŋ mende qeŋ meŋ biwiiŋ aowuto, nanamemembaa sili awaa ii lama tuuŋ qendeema oŋoma laligowu.

4 Nanamemeŋ awaa ama laligogi lama galeŋ waŋanoŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ mono soroŋ arogianoŋ kotogoŋ ila wage akadamuyawo waŋgianoŋ mouma somoŋgogi buŋa qeŋ aowuya. Akadamu iikanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende taaliŋ titiikota koloowaa. Kiaŋ.

Sagbili oŋoonoŋ qambaŋmambaŋ qaa

5 *Sagbili oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ galeŋurugia yoŋoo qaa baatanoŋ kema laligowu. “Anutunoŋ sewaŋkiki ejemba tuarenjeŋ ama oŋomakejato, iyaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋkejuti, ii mono kaleŋmoriaŋa oŋomakeja.” Kawaajoŋ oŋo mono korebore batugianoŋ oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ laligowu. Tani iikanoŋ mono maleku kaaŋa kotogogi kemero laligowu.

6 *Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia meŋ kamaaŋ aoŋ Anutuwaa boro ku-usuŋawo iikawaa baatanoŋ keŋgi kambaŋanoŋ kaŋ kuuro saanoŋ meŋ biwiiŋ oŋombaa.

7 Buŋa qaa moŋ ii kokaeŋ eja, “Iinoŋ oŋo kalaŋ koma oŋomakejiwaajoŋ majakakagia kuuya mono iwaa boronoŋ ama mesaowu.”

8 Nanamemeŋgia galeŋ koma aoŋ zeŋ nama pondaŋ uugbiligbili laligowu. Kileŋaa Toyanoŋ laŋ liligoŋ ejemba tuarenjeŋ ama moŋgama nonomakeja. Moŋnoŋ uruambe qero iinoŋ mono laion kaaŋa gogoŋ nonomambaajoŋ jojorija. (Laionoŋ gbuu gbororo qama silano moma bomboŋgaogia waamakeja.)

9 Oŋo siimbobolo momakejuti, oŋoo uumeleeŋ alaurugianoŋ kaaŋiadeeŋ gomaŋ so kakasililiŋ iikayadeeŋ moma mokosiŋgoŋ laligoju. Ii romoŋgoŋ torokogia yakariŋ momalaarinoŋ rindaŋgoŋ nama laion ii kotakotagadeeŋ tuarenjeŋ ama muŋ laligowu.

---

* **5:2:** Jon 21.15-17 * **5:5:** Gba 3.34 * **5:6:** Mat 23.12; Luuk 14.11; 18.14

10 Oŋo kambaŋ torodaamoŋ siimbobolo moma laligogi
mososoŋgoŋ naŋgoŋ meŋ kotiiŋ oŋonogo saanoŋ nenduŋ
powowoŋ kotiganoŋ koŋgbaraya qaa nama laligowuya.
Kaaŋa Kraistwo naŋgigo akadamuya togoŋ oŋono asama-
raraŋanoŋ uma tetegoya qaa asariŋ laligoŋ ubuya. Anutu,
kaleŋmoriaŋ kuuyaa Toya kolooji, iinoŋ mono oŋo kaeŋ ama
laligowutiwaajoŋ oŋoono.
11 Iinoŋ ku-usuŋ Toya laligoŋ kouma laligoja ano kambaŋ
tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Piitonoŋ yeizozo qaa tetegoya jero.

12 *Anutuwaa kaleŋmoriaŋ ii kiaŋkomu hoŋa tooŋ kolooja.
Niinoŋ qaa ii kotiiŋ naŋgoŋ jeŋ oŋonoŋ kaleŋmoriaŋ iikanoŋ
naŋgoŋ nama kotiiŋ laligowutiwaajoŋ jeŋ kotoŋ oŋonjeŋ.
Kawaajoŋ tere toroga koi jewe neŋana Sailasnoŋ ooŋ oŋonja.
Iinoŋ niwo pondaŋ nama uumeleeŋ neŋana kolooja. Iwaa-
joŋ kaeŋ romoŋgojeŋ.
13 *Anutunoŋ uumeleeŋ kanageso oŋo kaaŋa iyaŋaajoŋ
meweeŋgoŋ oŋono Babilon siti bologa kanoŋ* laligojuti,
iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi oŋoonoŋ kaja. Momalaariwaa
merana Maak iinoŋ kaaŋagadeeŋ yeizozoya anja.
14 Oŋo batugianoŋ waegia meŋ aŋgoŋ aoŋ newogia
kososooŋ laligowu.†
Alaurunana Kraistwo qokotaaŋ nanjuti, luaenoŋ mono
kuuya oŋowo ewa. Kiaŋ.

---

* **5:12:** Apo 15.22, 40 * **5:13:** Apo 12.12, 25; 13.13; 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24

* **5:13:** Babilon ii Room sitiwaa qa aasaŋgoyaga. Aisisaaŋ buknoŋ kaaŋiadeeŋ qa ii iikawaa so oogita eja. † **5:14:** Kambaŋ kanoŋ joloŋgia jeŋ waegia meŋ buugia kitoŋ neŋ laligogiti, mono iikawaajoŋ jeja.

Piitowaanoŋ Tere 2
Piitonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Piitonoŋ Tere koi Kraistwaa alauruta baloŋ so rama keŋgiti, iyoŋoojoŋ ano liligoŋ keno. Tosianoŋ qaa soosooya mokoloon ejemba kuma sooŋ oŋoŋgitiw*aa*joŋ laaligo soraaya mesaoŋ serowiliŋ nambonŋ*a*mboŋ iwoi laŋ ama meŋ laligogi. Boi takapolakaya ii Anutuwaa qaa baatanoŋ mende kema (2.10) jeulalaŋ (3.17) ama selegia mepeseeŋ (2.18) jabaarambaraŋ (2.10) ama iyaŋg*iaa* jaajaa laligogi. Kaiyakagianoŋ Jiisas qakooma mugi. Yoŋonoŋ mepaqepae ejemba godaqeqegia qaa laligoŋ waŋs*a*ŋw*a*ŋs*a*ŋ ejemba (2.3) looloo-ria (2.18) jinjauŋ meŋ oŋoŋgi. (3.3-4)

Piitonoŋ qaa ano nanamemeŋ iikawaajoŋ majakaka somata moma diŋgow*aa*tiw*aa*joŋ manja qeŋ hamoqeqewaa kania jeŋ asarija. Uugia kuuŋ jeŋkootoy*a* kokaeŋ ooro, “Anutu ano Poŋ Jiisas Kraist ii oŋ*a*noŋ moma laariŋ oroma yorowo qokotaaniŋ lombo ii meŋ kamaaŋ ano afaaŋgow*aa*. Momo kaaŋ*a* ii jembiri qaagoto, ejemba iyaŋg*iaa* jaagianoŋ Jiisas iigi ejemba kuma oŋom*a* laligoroti, ii moma ninijogi karo moniŋ. Kawaajoŋ mono laaligo soraaya laligoŋ gadokopa laaligo ano uuwoi ii gema qewu.”

Tosianoŋ kaparaŋ koma kokaeŋ laŋ jeŋ ejemba kuma sooŋ oŋom*a* laligogi, “Kraistnoŋ mombo mende eleembaa.” Qaa ii jembiri qaaya. Piitonoŋ qaa iikawaajoŋ majakaka somata moma kitia kokaeŋ meleema jeŋ ooro, “Kraistnoŋ eleembaatiwaa kambaŋ*a* qero ujiwaa tani kolooji, ii kokaembaajoŋ*a*: Anutunoŋ ejemba ananaanoŋg*a* moŋnoŋ tiwilaawaatiwaajoŋ mende mojato, kuuya anana uunana meleema siŋgisoŋgo laaligonana mesaowombaajoŋ moma kaparaŋ komakeja.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-2
Anutunoŋ soraaya laligowombaajoŋ nonoono 1.3-21
Boi takapolakaya yoŋoo kaniagia 2.1-22
Tetegoyanoŋ Kraistnoŋ eleema kawaa 3.1-18

1 Saimon Piito niinoŋ oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ tere koi oojeŋ.

Jiisas Kraistnoŋ wasiŋ nono aposol koloon weleŋ qeŋ muŋ laligoŋkejeŋ. Beŋ Anutunananoŋ Hamoqeqe Toya Jiisas Kraist wasiro kamaaro iwaajoŋ ama qaanana jeŋ tegoro solaŋ*a*niniŋ momalaarinananoŋ kolooro. Oŋo momalaari

iikayadeeŋ buŋa qeŋ aogi sewaŋa uuta kolooro nono kaaŋa simbawoŋawo laligoju.

2 Oŋo Anutu ano Poŋnana Jiisas moma kotoŋ oronjuti, iyoronoŋ mono kaleŋmoriaŋa kelemaleleŋ oŋoni luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

Anutunoŋ oŋoonoti, iikanoŋ mono kotiiŋ nambu.

3 Anutunoŋ asamararaŋ Toya akadamuyawo kolooja. Kawaa so anana soraaya tataaŋkota kolooŋ laligowoŋatiwaajoŋ nonoono. Kania kaeŋ moma yagoniŋ kaleŋ nonomakejiwaa kania kolooro. Anana laaligo kombombaŋa laligoŋ uuwaa komagbiligbili tororo ambombaajoŋ iwoi amamaaŋkeboŋati, iwaa beŋ esuŋanoŋ mono ii kuuya nonono buŋananaga kolooŋkebaa.

4 Asamararaŋ Toya iinoŋ uunananoŋ gawoŋa gawoŋa damuyawo meŋ kaleŋa kuuya nonomambaajoŋ momakeja. Anutunoŋ soomoŋgo qaaya nononoti, iikawaa sewaŋanoŋ mono uuta kolooja. Oŋo wala balombaa siiŋgia kombombaŋa bologa tondu otaaŋ aŋgonjora uutanoŋ laligogito, Anutunoŋ oŋo iikanondeeŋ metogoŋ waŋgia somoŋgoro. Kaeŋ kolooro gadokopa laaligo serereeŋ gema qewutiwaajoŋ hamoqeqe areŋa anota eja. Momo ano nanamemeŋ akadamuyawo Anutuwaanoŋ eji, iinoŋ oŋo iikawaa so letoma gbilia koloowutiwaajoŋ kaparaŋ komakeja. Oŋo soomoŋgo qaaya somata qatawo iikanoŋ qokotaajuti eeŋ, iinoŋ mono inaaŋ oŋono mombo letoma Siwewaa akadamuya mokoloŋ buŋa qeŋ aoŋ laligowuya. Akadamuya iikanoŋ saanoŋ rijojooŋ sokoma oŋombaa.

5 Anutuwaanoŋ soomoŋgo qaa kaaŋa ejiwaajoŋ ama oŋo mono momalaariwaa hoŋa koloŋ oŋono qendeema laligowu. Kaaŋa laligowutiwaajoŋ mono kaparaŋ koma zeŋ nama manja qeŋ laligowu. Hoŋa koloŋ oŋombaati, iikaeŋ saanoŋ Anutuwaa kania toroqeŋ moma kotowuya.

6 Momakootogianoŋ somariiro saanoŋ nanamemeŋgia toroqeŋ galeŋ koma aoŋkebuya. Galeŋ koma aoaogianoŋ somariiro saanoŋ nama kotiiŋ lombo mokosiŋgoŋ bosima laligowuya. Nama kotikotiigianoŋ somariiro saanoŋ mombo Anutuwaa jetaa so uuwaa komagbiligbili ama laligowuya.

7 Uuwaa koma gbiligbiligianoŋ koloŋ somariiro saanoŋ uujopagianoŋ seiro uumeleeŋ alaurugia ala-ala meŋ kalaŋ koma aoŋ laligowu. Uujopagianoŋ seiro saanoŋ ejemba kuuya jopagoŋ oŋoma laligowu.

8 Oŋo Anutuwaa akadamu kaaŋa buŋa qeŋ aoŋ meŋ seiŋ laligowuti eeŋ, mono gorosoŋa mende laligowu. Kaaŋa qaagoto, akadamuya iikanoŋ mono nemuŋ koma oŋono

afaaŋgoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa kania moma kotoŋ saanoŋ gawoŋa jegeŋa nama megi hoŋa kolooŋkebaa.

9 Saanoŋ kolooŋkebaato, dakaya yoŋoonoŋ Anutuwaa akadamu kaaŋa mende eŋ oŋonji eeŋ, iyoŋoo momakootogianoŋ mono toroga kolooro bao jaagoo kaaŋa kemakuuŋkaŋkuuŋ amakeju. Anutunoŋ siŋgisoŋgogia walaga soŋgbano soraaya koloogiti, ii duduuŋ imowamo laligoju.

10 Oo uumeleeŋ alauruna, Anutunoŋ meweeŋgoŋ oŋoma oŋoonoti, oŋo iikanoŋ riiŋ rindaŋgoŋ nambuti eeŋ, mono kambaŋ moŋnoŋ mende tama kamaaŋ kombuya. Kawaajoŋ oŋonoŋ mono iikanoŋ kotakota rindaŋgoŋ nambombaajoŋ kaparaŋ koma laligowu.

11 Kaeŋ ama laligogi Anutunoŋ iŋiiro sokono koma horoŋ oŋono Siwe gomaŋ naguyanoŋ kuuya tano saanoŋgadeeŋ uutanoŋ ubuya. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ Hamoqeqe ano bentotoŋ Toya kolooja. Iwaa bentotoŋ uutanoŋ ugi kambaŋ tetegoya qaa galeŋ koma oŋono oyaŋboyaŋ koloon laligowuya.

12 Buŋa qaa hoŋanoŋ kana kaaŋa qendeema oŋonji, oŋo ii mono buŋa qeŋ aoŋ iikanoŋ boŋ qeŋ nama kotiiju. Kawaajoŋ qaa areŋ jejeŋi, ii saanoŋ moma asarijuto, niinoŋ kileŋ iikawaajoŋ kambaŋ so jeŋ gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ.

13 Kaeŋ moma sele busu kokawaa kala kuuŋnoŋ laligomaŋatiwaa so qaa areŋ ii duduuwubotiwaajoŋ momogia jeŋ gbiliŋ kuuŋ oŋomambaajoŋ mobe sokonja.

14 Niinoŋ sele busuna kusuga koi kala kuuŋ kaaŋa luluuma uulaŋawo komuŋ koomu gomanoŋ umaŋati, kaeŋ moma yagojeŋ. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kaaŋagadeeŋ buju qaa kaaŋiadeeŋ nisaano mobe.

15 Qaa areŋ kuma oŋombeti, iikanoŋ uu wombogianoŋ ero niinoŋ goroŋ qeŋ koomu gomanoŋ kembe iikawaa gematanoŋ kaaŋagadeeŋ ii saanoŋ kambaŋ so romoŋgoŋ laligowu. Niinoŋ iikawaajoŋ kotiiŋ kaparaŋ komakejeŋ. Kiaŋ.

Kraistwaa asamararaŋa ii jaanananoŋ iima naŋgoŋ jeŋkejoŋ.

16 Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ qabuŋaya uuta meŋ gawoŋ kuusuŋawo meŋ laligoroti, nononoŋ ii nononanaa jaanananoŋ uuŋ iima laligoniŋ. Kaeŋ laligoŋ iikawaa so ku-usuŋaa kania ano eleema kawaatiwaa qaaya ii jeŋ asariŋ oŋoma laligoniŋ.

Ii beŋ sosombaŋ sundu* kaaŋa mende jembiri aniŋ roromoŋgo giraboga kaaŋa ii laŋ mende otaaŋ laligoniŋ.

17 *Niinoŋ Jiisaswaa qabuŋaya uuta ii nononano kokaeŋ kolooro iiniŋ: Asamararaŋ Toya uuta iinoŋ qaa ijoro qa kokaeŋ kolooro moro: “Eja koi neenaa wombo merana kolooro iwaajoŋ uunanoŋ qeaŋgoro iimasiiŋ mojeŋ.” Kaeŋ ijoro moro Maŋ Anutunoŋ asamararaŋ muro akadamuya buŋa qeŋ aoŋ laligoro.

18 Nononoŋ iwo baaŋa kowoga kanoŋ uma laligoniŋ qa iikanoŋ Siwenoŋga kolooro moniŋ.

19 Gejatootoo ejemba waladeeŋ Buŋa qaa jeŋ oogiti, ii kambaŋ kokaamba moma sorogoŋ aŋgoŋ koniŋ powowoŋ kotakota kolooŋ nononja. Kawaajoŋ Buŋa Tere walagaa qaaya ii mono tororo geja ama buŋa qeŋ aoŋ laligowu. Kiwanoŋ gomaŋ siŋsiŋgoro asariŋkeji, gejatootoo qaa iikanoŋ mono iikawaa so jeŋ asariŋ oŋomakeja. Oŋo iikawaa asasaganoŋ qokotaaŋ nambuti eeŋ, mono saanoŋ Anutuwaa kana hoŋa iima paŋgamambaa nanamemeŋa yakariŋ mesaoŋ laligowu. Kaaŋa laligoŋ uma mamboŋgi gomaŋ weŋgeraŋ suluro gomaambawaa widia asugiro uuwombogianoŋ asariwaa. Poŋnananoŋ eleema kawaatiwaa widianoŋ mono meŋ asariŋ oŋono iima Anutuwaa iwoi kuuya iima asaridaborowu.

20 Qaa waŋa mutuya koi mono moma asariŋ mende duduuwu: Baloŋ ejemba moŋnoŋ Buŋa Terewaa gejatootoo qaaya ii iyaŋaa roromoŋgo qaganoŋ jeŋ asarimambaajoŋ amamaaŋkebaa.

21 Ii kokaembaajoŋ amamaaŋkebaa: Baloŋ ejemba mombaa uusiiŋanoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende nemuŋ kono gejatootoo qaa kolooro jegi. Kaeŋ qaagoto, Uŋa Toroyanoŋ gejatootoo ejemba uugianoŋ sololooŋ oŋono Anutuwaa jetanoŋga qaa meŋ jegi. Kiaŋ.

2

Boi takapolakayanoŋ mono laligoŋ tiwilaawu.

1 Gejatootoo ejemba takapolakaya ii kaaŋagadeeŋ Israel kanageso batugianoŋ asugigi. Iikawaa so oŋoo batugianoŋ boi soosooya kaaŋagadeeŋ asugiwuya. Asugiŋ nama oŋoo momalaarigia tiwilaawaatiwaajoŋ eŋkalololoŋ qaa batuya batuya ii aasaŋgoyanoŋ meŋ batugianoŋ kawuya. Somatanananoŋ dowegia meroti, Poŋ ii kaaŋagadeeŋ qakooma

* **1:16:** Beŋ sosombaŋ iikawaa kania moŋ ii kokaeŋ: Momo ejemba yoŋoo uugianoŋ jembiri momo letono qaa kania kania laŋ romoŋgoŋ gisomaso aŋgi kolooŋkeju. * **1:17:** Mat 17.1-5; Maak 9.2-7; Luuk 9.28-35

muŋ iikaaŋa kanoŋ iyaŋgia kondeema aoŋ uulaŋawo tiwilaawuya.

2 Kaento, ii kileŋ ejemba seiseiyanoŋ yoŋoonoŋ serowiliŋ siligia otaaŋ iyaŋgiaa jaajaa laligowuya. Kaaŋa laligowuyatiwaajoŋ ama ejembanoŋ roromoŋgogia aŋgi qetetaŋgoro uumeleembaa kana hoŋaajoŋ mogi gamuyawo kolooŋkebaa.

3 Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono otoko qaganoŋ sundu kania kania jembiri (qaa aiseŋa) laŋ jeŋ seiŋ laligowuya. Kaaŋa laligogi oŋonoŋ ii moma afaaŋgoŋ moneŋ iwoi meŋ kululuugi laŋ amanagaju meŋ laligowuya. Anutu-noŋ ejemba kaaŋa yoŋoo qaagia mono monowaa monoyanoŋ jeŋ tegorota iroŋa meleeno qagianoŋ ubaatiwaajoŋ eja. Anutunoŋ kondemondeema oŋomambaajoŋ ataqataŋ imowamo mende ambaato, hoŋ tooŋaga siimbobolo moma laligowuya.

4 Kondemondeeŋ koloowaatiwaa galeŋ meme qaa tosaaŋa ii kokaeŋ: Siwe gajoba tosianoŋ Anutuwaa jeta qotogoŋ siŋgisoŋgo aŋgiti, Anutunoŋ ii mende iŋiima kobooroto, hagoŋ oŋono gere sianoŋ emukanoŋ kemegi. Hagoŋ paŋgamaŋ ziwiziwi dutanoŋ oŋooma aeŋ gbadonoŋ (tape) gbadooŋ oŋono. Gbadooŋ galeŋ koma oŋono qaagia jeŋ tegowaatiwaajoŋ mamboma ragita rama kouju.

5 *Monowaa monoyanoŋ ejemba aŋgonjoragiawo namonoŋ laligogiti, Anutunoŋ ii kaaŋagadeeŋ mende iŋiima kobooroto, gboulu somata jero waama uŋuŋ turuŋ oŋono. Turuŋ oŋonoto, kileŋ eja Nooa iinoŋ uumeleembaa qaa jeŋ nanamemeŋ dindiŋa ambutiwaajoŋ ama uukuukuu meŋ oŋoma laligoroti, ii ano ejemba 7 ii laaligogia aŋgoŋ koma sopa somoŋgoŋ oŋono.

6 *Kaaŋagadeeŋ Sodom Gomora taoŋ woi ii tiwilaawaotiwaa qaaya jeŋ tegoŋ gerenoŋ oŋooro gere sogogaragadeeŋ eri. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋoojoŋ iwoi nomaeŋ koloowaati, iikawaa sareya iibutiwaajoŋ ii ano koloojao.

7 *Gerenoŋ kuuya oŋoomambaajoŋ anoto, kileŋ eja solaŋa Loot ii wala batugianoŋga metogoŋ aŋgoŋ koma muro. Jeulalaŋ ejemba serowiliŋ namboŋnamboŋ ama iyaŋgiaa jaajaa nanamemeŋ tosaaŋa tondu aŋgi iima yoŋoojoŋ moma boliŋ uuta kamaaro laligoro.

8 Eja solaŋa ii yoŋoo batugianoŋ laligoŋ nanamemeŋ jeulalaŋ kanjaŋawo iima moma laligoroti, iikawaajoŋ mono weeŋ so moma jinjiŋgoŋ laligoro. Iwaa uuta solaŋanoŋ mono suulaŋ boliro laligoro.

9 Galeŋ meme qaa jejeŋi, iikanoŋ Anutuwaa kania kokaeŋ qendeemakeja: Poŋnoŋ ejemba Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbiliŋkejoŋi, anana saanoŋ aŋgobatonoŋga

* **2:5:** Jen 6.1–7.24 * **2:6:** Jen 19.24 * **2:7:** Jen 19.1-16

metogoŋ waŋnana somoŋgomambaajoŋ momakeja. Iikaaŋ momakejato, ejemba doogoya ii qaagiaa iroŋa meleeno qagianoŋ uro gajobaurutanoŋ galeŋ koma oŋoŋgi laligowuya. Kaaŋa laligoŋ ugi kambaŋ somatanoŋ karo qaagia jeŋ tegoro toroqeŋ siimbobolo moma laligowuya.

10 Ejemba selegiaa siiŋ kombombaŋa bologa otaaŋ aŋgonjora-giawo koloon jeulalanoŋ Anutuwaa ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakejuti, Anutunoŋ ii mono waladeeŋ jeŋ tegoŋ oŋonota siimbobolo somata moma laligowuya. Boi takapolakaya yoŋonoŋ mono jaba-arambaraŋ qaganoŋ iyaŋgiaa jaajaa laligoŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali asamararaŋgiawo eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ sombugia mende momakeju. Ii qaago totoonto, ii kaaŋagadeeŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.

11 Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba ku-usuŋgiawo boi soosooya ii uŋuuguŋ uuta koloojuti, ii kileŋ Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba ii Pombaa jaasewaŋanoŋ qotogoŋ uuqeqe qaanoŋ tokoroŋkota mende jeŋ tegoŋ oŋomakeju.

12 Gajoba yoŋonoŋ kaeŋ mende amakejuto, ejemba yoŋonoŋ selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋ ii kileŋ yoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Oro soona kaaŋa momakootogia hoŋa mende kolooro oro laaligowaa siiŋ iwoi qerewena iigadeeŋ momakeju. Oro soona ii koloogita ejembanoŋ laŋ uŋugi komuŋkejuti, iyoŋonoŋ mono iikawaa so lansaŋ tompiŋ laligoŋ tiwilaawuya. Iyaŋgiaa siiŋ roromoŋgogia iŋgoŋmaŋgoŋanoŋ mono kondeema oŋoŋgi tiwilaadaborowuya.

13 Tosaaŋa horoŋ ureeŋ ama oŋoŋgi kakasililiŋ mogito, Anutunoŋ iyaŋgiaa qaagiaa iroŋa meleema oŋono siimbobolo iikayadeeŋ qagianoŋ ubaa. Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ mono iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. Iyaŋgio sele busugiaa siiŋa metogowombaajoŋ ajoajoroo iwoi asasaganoŋ ama serowiliŋ asuganoŋ ama lansaŋ aisooŋkeju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ tosia oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ tiligoŋ oŋombombaa korisoro momakeju.*

14 Jaagianoŋ kaisero jaajaa uuŋ emba iŋiimakejuti, ii serowiliŋgadeeŋ ambombaajoŋ momakeju. Serowiliŋ iwoi ambombaa siiŋa ii mende totooŋ mesaowombaajoŋ momakeju. Ejemba koŋgbara komakejuti, ii horoŋ oŋoŋgi kana

* **2:13:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.

goraayanoŋ kemegi horombobo meŋ arogia mosomakeja. Otoko ama uuroromoŋgogia kotakota iikanoŋ eja. Kaeŋ amakejutiwaajoŋ Anutunoŋ seigoŋ oŋono tiwilaawuya.

15 *Yoŋonoŋ kana dindiŋa gema qeŋ uusoosoo tiŋtuaŋ kema gejatootoo eja Balaam Beorwaa meria iwaa uugere kana otaaŋkeju. Kere eja poŋ moŋnoŋ Balaam Israel ejemba tiliqili ama oŋombaatiwaajoŋ tawa muroti, uusiiŋanoŋ mono moneŋ ii memambaajoŋ koloon muro.

16 Koloon muroto, doŋgi moŋnoŋ kileŋayaajoŋ tereŋgoŋ jeŋ muro. Doŋgi qaa mende jejeta kanoŋ mono eja aronoŋ qaa jeŋ gejatootoo eja iikawaa uusoo nanamemeŋ ii somoŋgoŋ muro amamaaro.

17 Ejemba yoŋonoŋ mono apu jaaya juuguya kaaŋa tani laligoju. Raidimboŋ haamonoŋ koosu omaya koŋa qaa ii utitiiŋ oŋomakeji, mono iikawaa so eeŋ lansaŋ kema kaŋkeju. Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ miri areŋgoŋ oŋonoti, mono dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ laligoŋ ubuya.

18 Yoŋonoŋ gejajuju qaa omaya jeŋ selegia meŋ uma laŋ aweqawele ama tereŋgoŋkeju. Sele busuwaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ serowiliŋ namboŋnambonoŋ ejemba laŋ horoŋ oŋomakeju. Tiŋtuaŋ laligojuti, tosianoŋ iyoŋoo batugianoŋga oloŋ koŋgiti, mono ii kele qaanoŋ kuuŋ oŋoŋgi kana goraayanoŋ kemegi horombobo meŋ arogia mosomakeja.

19 Iwoi moŋnoŋ ejemba moŋ somoŋgoŋ galeŋ koma muŋkeji, iikawaa kasayanoŋ mono ii somoŋgoro ii tawaya qaa eeŋ weleŋ qeŋ laligoja. Iikawaa so boi takapolakaya yoŋonoŋ kele qaa kokaeŋ laŋ jeŋkeju, “Oŋo mono nono toroqeŋ nonoŋgi saanoŋ kasagia qaa solaŋa (frii) koloon oŋoaŋgiaa jaajaa laligowu.” Qaa kaeŋ jeŋkejuto, ii kileŋ iyaŋgio aŋgonjoragiaa weleŋqeqeya koloon iikawaa kasanoŋ laligoju.

20 Yoŋoo kaniagianoŋ kokaeŋ dogoro laligoju: Poŋnana Jiisas Kraist Hamoqeqe Tonana ii moma kotoŋ iikaaŋa kanoŋ balombaa nanamemeŋ aŋgonjorayawo ii misiŋgoŋ gema qeŋgo mono mombo iikawaa kasanoŋ kokosiiŋ aoŋ osiŋ raju. Kawaajoŋ kanakanaiyanoŋ kileŋkilenda laligogito, tetegoyanoŋ kileqileedaboroŋ laligoju.

21 Anutunoŋ qaanana jeŋ tegoro solaŋaniwombaa kania wala mende moma kotoŋ tompiŋ laligowuyaga, iikanoŋ mono afaaŋa koloon oŋonaga. Kaeŋ koloonagato, Buŋa ii oŋanoŋ iŋijogi kania moma kotogi buŋagiaga kolooro. Uugia meleema iikawaa gematanoŋ jojopaŋ qaa kowoga

* **2:15:** Jaŋ 22.4-35

gema qegiti, iikanoŋ mono iwoi kanjaŋawo koloon gamu qeŋ oŋomakeja.

22 *Gema qeŋ kokosiiŋ aoŋ kamaaŋ uŋuroti, ii gbaqoosoŋ qaa hoŋaboŋa woi iikawaa so kolooja. Qaa jeta moŋ ii kokaeŋ, “Kasunoŋ loma mombo eleema loloŋa neŋkeja.” Qaa jeta moŋ ii kokaeŋ, “Bao apu moriniŋgo mono mombo eleema sumu piliŋpilinoŋ luguŋ kemeŋ lomu aoŋkeja.” Kiaŋ.

3

Poŋ kawaatiwaa soomoŋgo qaaya

1 Oo wombo alauruna, niinoŋ tere indiŋ woi koi ambe oŋoonoŋ kaja. Qaa jejeŋi, oŋo ii modaborojuto, niinoŋ Buŋa qaawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ uugia soraaya ii kuuŋ jeŋ gbiliŋ oŋoma tere indiŋa woi koi kokaembaajoŋ oojeŋ:

2 Gejatootoo ejemba soraaya yoŋonoŋ eeŋanoŋ Buŋa qaa jeŋ laligogiti, ii mono duduuwubo. Kaaŋagadeeŋ Poŋ Hamoqeqe Toyanoŋ jeŋkooto nonono oŋoaŋgiaa wasiwasi eja aposolurugia nononoŋ kuma oŋoniŋi, mono ii romoŋgoŋ koma gbiliŋ aoŋ meŋ laligowu. Kawaajoŋ niinoŋ qaa iikayadeeŋ oowe indiŋa woi kolooja.

3 *Qaa mutuya moŋ ii kokaeŋ moma asariwu: Kraistnoŋ eleemambaajoŋ ano kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba asugiŋ nanamemeŋgianoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa ii otaaŋ mepaqepae qaa jeŋ laligowuya.

4 Tosianoŋ eleema kawaatiwaa qaaya kokaeŋ jeŋ qewagoŋ laligowu: “Kawaatiwaa soomoŋgo qaaya ii mono dakanoŋ eja? Ambosakonananoŋ laligoŋ kouma komugiti, kambaŋ iikanoŋa iwoi moŋnoŋ mende meleeno kemero. Anutunoŋ Siwe namo mokoloon orono ilawoila kuuya kanaiŋ eroti, ii mono kaaŋiadeeŋ eŋ kouro laligojoŋ.”

5 *Kaeŋ jeŋ qaa kota koi duduuŋkeju: Anutunoŋ monowaa monoyanoŋ jeŋ kotoŋ qaayaa ku-usuŋanoŋ siwe namo mokoloon orono. Kaaŋagadeeŋ jeŋ kotoro apu deema horoŋ keŋgi apu uutanoŋa namo asugiŋ kouro. Yoŋonoŋ qaa kota ii mojuto, ii mende mojoŋ tani mondoŋ laŋ jeŋ lolomoniŋ amakeju.

6 *Kanageŋ jeŋ kotoro apu gboulunoŋ waama baloŋ tururo ejemba kambaŋ iikanoŋ namonoŋ laligogiti, ii apu neŋ motoŋ komugi.

7 Yoŋonoŋ apunoŋ uŋuro komugito, namo sombiŋ kambaŋ kokaamba iriimakejoŋi, ii gerenoŋ tiwilaawaatiwaa so kolooja. Anutunoŋ iikawaa qaaya ii gbontoŋ gbontoŋ jeŋ kotodabororota eja. Qaa iikawaa hoŋa koloowaatiwaa

* **2:22:** Gba 26.11 * **3:3:** Juud 18 * **3:5:** Jen 1.6-9 * **3:6:** Jen 7.11

kambaŋanoŋ kaŋ kuuro Anutunoŋ ejemba aŋgonjoragiawo laligowuti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegoŋ kondeema oŋono tiwilaawuya.

8 *Kaeŋ koloowaato, wombo alauruna, nononano iiniŋ gbani 1,000 ii kambaŋ koriga koloojato, Buŋa qaa motooŋgo koi mono mende duduuwu, “Weeŋ motooŋgo ii Pombaa jaasewaŋanoŋ gbani 1,000:baa so kolooja ano gbani 1,000 iiro weeŋ motooŋgowaa so kolooja.”

9 Pombaa soomoŋgo qaa ii hoŋawo koloowaato, iikawaa kambaŋa ii tororo mende mojoŋ. Tosianoŋ kambaŋ ii qero ubaatiwaajoŋ romoŋgoŋ laŋ jeŋkeju. Aŋo kambaŋa mende qero ubaato, moma mokosiŋgoŋ ejemba kuuyanoŋ uunana meleemboŋatiwaajoŋ mambomakeja. Moŋnoŋ gere sianoŋ kemebabotiwaajoŋ mono kaparaŋ komakeja.

10 *Qaayaa hoŋa koloowaato, Pombaa kaka kambaŋanoŋ mono yoŋgoro meme ejawaa tani kaŋ kuuwaa. Ii obabaŋ kota bananoŋ riiro amamaawoŋa. Kambaŋ iikanoŋ namo sombimbaa iwoi ii-iita kuuya ii mono gere tooŋ jeŋ sogoyagadeeŋ ewaa. Weeŋ koiŋ, seŋgelao ano sombimbaa iwoiya kuuya ii juquma otoŋ jinjerereŋawo qama aliŋ qaombuya. Namo ano ejembanoŋ iwoi kuuya iikanoŋ meŋ aŋgita eji, Anutunoŋ ii kuuya kondemondeema meleeno kemebaa. Kemeŋ jeŋ tegoro iwoi moŋ mende totooŋ ewaa. Awawi totooŋ!

11 Ilawoila kuuya ii tani kaaŋa juquma qaombutiwaajoŋ oŋonoŋ mono ejemba nomaaŋa kolooŋ laligogi sokonaga? Kawaajoŋ mono nanamemeŋ soraaya otaaŋ Kraist kaaŋa kolooŋ laligowombaajoŋ koma gbiliŋ aoŋ laligowu.

12 Oŋo Anutuwaa kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma uulaŋawo kawaatiwaa gawoŋa kaparaŋ koma meŋ laligoju. Kambaŋ iikanoŋ namowaa ilawoilaya ano weeŋ koiŋ, seŋgelao ano iwoiya ii gere tooŋ taŋururuŋ jewaa. Anutunoŋ sombimbaa ilawoilaya ii kuuya kondemondeeno juquma jedaborowaa.

13 *Kaeŋ jedaborowaato, Anutunoŋ iwoi asugiwaatiwaa qaa somoŋgorota eji, nononoŋ iikawaa so namo sombiŋ dologa mokoloon orombaatiwaajoŋ mambomakejoŋ. Ii mokoloon orono iikanoŋ keuma nanamemeŋ dindiŋa otaaŋ laligowoŋa.

14 Oo wombo alauruna, oŋo kambaŋ somata ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ mamboma laligoju. Kawaajoŋ mono kokaeŋ ambombaajoŋ kaparaŋ koma nambu: Uugia soraaya

* **3:8:** Ond 90.4 * **3:10:** Mat 24.43; Luuk 12.39; 1 Tes 5.2; Isa 16.15 * **3:13:** Ais 65.17; 66.22; Ais 21.1

kolooro Anutunoŋ jewoŋgia boroŋaa qaaya moŋ mende mokolooro iwo ososogojutiwaajoŋ luaenoŋ laligowu.

15 Mamboma Poŋnanaa uu taniaajoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ laligowu: Iinoŋ oŋo uugia meleema mombo letombutiwaa kambaŋa qeŋ koriro uro mamboma oŋoma mokosiŋgoŋ laligoja. Wombo alanana Poolnoŋ kaaŋagadeeŋ qaa iikayadeeŋ ooŋ oŋonoto, Anutunoŋ momakooto uuta murotiwaa so qaa ii ooŋ oŋono.

16 Iikawaa qaaya ii tereya kuuya kanoŋ jeŋ ooŋkejato, Buŋa Tereyaa uutanoŋ qaaya tosia ii lombotawo. Kawaajoŋ tosianoŋ ii moma asariwombaajoŋ janjariŋ riiŋ bimooŋkeju. Poumapou ejemba koŋgbara qeŋ kokobimbiŋ laŋ laligoŋkejuti, iyoŋonoŋ tereya tereya ii tondu meeraŋgoŋkeju. Iikawaa so Poolwaanoŋ qaa ii kaaŋagadeeŋ meleŋqeleeŋ aŋgi sipasipa koma sooŋkeja. Kaeŋ meeraŋgoŋ nama iyaŋgia meŋ boliŋ aoŋ gere sianoŋ kemebuya.

17 Yoŋonoŋ kemebuto, wombo alauruna, oŋonoŋ kaeŋ koloowaatiwaa qaaya ii mono waladeeŋ modaborogita laligoju. Kawaajoŋ mono oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Jeulalaŋ ejemba kana soŋgiŋ qiwitigoŋkejuti, oŋonoŋ mono iyoŋoo kele qaagianoŋ horoŋ oŋono oŋotaaŋ jiŋjauŋ kembubo. Laaligowaa tando powowoŋ kotakota iikanoŋa kaeŋ ligisooŋ tama kamaaŋ uŋuwabo.

18 Poŋnana Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ nanjuti, iikanoŋ mono mombo toroqeŋ meŋ somariiŋ laligowu. Hamoqeqe Tonana Kraistwaa kania moma kotojuti, ii mono toroqeŋ moma sororogoŋ laligowu. Ii mepeseeniŋ qatanoŋ kambaŋ kokaamba akadamuyawo koloon kanageŋ tetegoya qaa kaaŋa eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Jombaanoŋ Tere 1
Jonoŋ Tere mutuya ano.
Jeŋ-asa-asari

Jonoŋ uunoŋ jopagoŋ aoaowaa qaaya ii kotiiŋ jeŋ laligoro. Uumeleeŋ ejemba anana Anutu ano Jiisas Kraist yorowo qokotaaŋ nama uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ.

Tosianoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya ii ejemba kokaeŋ kuma sooŋ oŋoma laligogi: “Jiisasnoŋ Siwe ejagadeeŋ kolooja. Balonoŋ iwoi kuuya ii bologa kolooja. Kawaajoŋ Jiisasnoŋ baloŋ eja hoŋa mende koloon laligoro.” Qaa kawaajoŋ ama tosianoŋ “Anutu moma laarijoŋ,” jeŋ nanamemeŋ awaa mesaoŋ sisau silemale laligoŋ ejemba tosaaŋa yoŋ kazi ama oŋoŋgi ano qezeŋ injarere laligogi. Qaa seŋa seŋa kaaŋanoŋ zioz meŋ boliwabotiwaajoŋ Jonoŋ gejanono qaaya terenoŋ kokaeŋ ooŋ anota karo, “Jiisasnoŋ Siwe ano namo ejaga motoondeeŋ kolooja. Namonoŋ gawoŋ meme ano momo meme ii iwoi bologa qaago. Kawaajoŋ ‘Anutu moma laarijoŋ,’ jeŋ Meria Jiisas mende mesaowoŋa ano alaurunana oŋowo uunananoŋ jopagoŋ aowoŋa. Uujopa ii mono kaparaŋ koma ama aoŋkeboŋa.”

Tere kokawaa bakaya waŋa 6 ii kokaeŋ:

Laaligowaa kania ii Jiisas 1:1-4
Asasaga ano paŋgamaŋ uutanoŋ laaligo 1:5–2:29
Anutuwaanoŋ ano Satambaanoŋ merabora 3:1-24
Uŋa me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu. 4:1-6
Uujopawaa kania ano jeŋkootoya 4:7-21
Momalaari anana bologa haamo amakeboŋa 5:1-21

Laaligo kotigaa qaaya ii Jiisas Kraist

1 *Niinoŋ laaligo kotigaa qaaya jemambaajoŋ tere koi oo-jeŋ. Waladeeŋ laaligowaa qaa Toyanoŋ laligorogo kanageŋ ilawoila kuuya kolooro. Iinoŋ laligoŋ kouma namonoŋ kamaaro ii jaanananoŋ iima boronananoŋ selia oosiriniŋ qaaya jero moma laligoniŋ.

2 *Oyaŋboyaŋ laaligowaa Toyanoŋ asugirota nononoŋ ii iima kania naŋgoŋ jeŋ daŋgunu kaaŋa nanjoŋ. Laaligo tete-goya qaa iikawaa Toyanoŋ Maŋawo laligoŋ kouma kamaaŋ asugiŋ nononoti, nononoŋ iikawaa Buŋa qaaya jeŋ asariŋ uugia kuuŋkejoŋ.

---

* **1:1:** Jon 1.1 * **1:2:** Jon 1.14

3 Nononoŋ Maŋnana ano Meria Jiisas Kraist yorowo uunana somoŋgoŋ motooŋgo kolooŋ laligojoŋ. Oŋo kaaŋagadeeŋ uugia nonowo somoŋgoŋ motooŋgo laligowombaajoŋ moma iwoi iima moniŋi, ii jeŋ asariŋ oŋomakejoŋ.
4 Korisoronoŋ uunana saa qero laligowombaajoŋ qaa koi neŋaurunawo jeŋ asariŋ oojoŋ. Kiaŋ.

Pombaa asasaganoŋ laaligo

5 Buŋa qaa iwaa Meriaanoŋga moma jeŋ asariŋ oŋonjoŋi, ii kokaeŋ: Anutunoŋ asasagaa Toya kolooja ano iwaanoŋ paŋgamaŋ moŋ mende eja.
6 "Nononoŋ iwo uunana somoŋgoŋ motooŋgo laligojoŋ," kaeŋ jenoŋ jeŋ kileŋ kaiyakanananoŋ kematoukantou ama paŋgamanoŋ laligojoŋi eeŋ, mono qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋ nanamemenananoŋ qaa hoŋa mende otaaŋkejoŋ.
7 Anutunoŋ asasagaa uutanoŋ laligoro nononoŋ iikawaa so kaiyakanana asasagaa uutanoŋ amakejoŋi eeŋ, mono batunananoŋ uunana somoŋgoŋ aoŋ motooŋgo laligoniŋ Meria Jiisas Kraistwaa sayanoŋ mono siŋgisoŋgonana kuuya soŋgbamakeja.
8 "Uunananoŋ siŋgisoŋgo mende eja," kaeŋ jewonagati eeŋ, mono anana tiligoŋ aoniŋ qaa hoŋanoŋ uunananoŋ mende nanja. Qaago!
9 Siŋgisoŋgonana jokoloojoŋi eeŋ, iinoŋ mono uuta dindiŋaa so soomoŋgo qaaya pondaŋ otaaŋ siŋgisoŋgonana mesaoŋ nanamemenana doogoya kuuya soŋgbamakeja.
10 "Siŋgisoŋgo mende aniŋ," kaeŋ jewoŋati eeŋ, mono qaa Toya uuguniŋ Anutunoŋ qolomoloŋ jeje eja kaaŋa kolooro qaayanoŋ uunananoŋ mende nanja. Kiaŋ.

2

Jiisasnoŋ aworo koipu Tonana kolooja.

1 Oo kokouruna, oŋonoŋ siŋgisoŋgo ambubotiwaajoŋ qaa koi oojeŋ. Ii oojento, moŋnoŋ kileŋ siŋgisoŋgo anagati eeŋ, aworo koipu Tonananoŋ mono eŋ nononja. Jiisas Kraist iinoŋ Maŋaa kosianoŋ laligoŋ qaa kuuya dindiŋagadeeŋ gosiŋ ama nonomakeja.
2 Aworo koipu Tonana iinoŋ siŋgisoŋgonanaa tawaya kolooŋ koma konjoratiŋ nonono. Ii ananaa siŋgisoŋgowaajoŋadeeŋ qaagoto, mono namonoŋ kuuya ananaa siŋgisoŋgonana ii kaaŋiadeeŋ koma konjoratimambaajoŋ komuro. Kiaŋ.

Teŋkoŋkoŋ ii kaiyaka dindiŋa.

3 Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ komakeboŋati eeŋ, iikaaŋa
kanoŋ ii moma mujoŋi, ii saanoŋ uuwoiya qaa moma
yagojoŋ.
4 Moŋnoŋ “Anutu moma mujeŋ,” jeŋ jojopaŋ qaaya mende
teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono qolomoloŋ qaa jeje ejem-
baga kolooro qaa hoŋanoŋ iwaa uutanoŋ mende eja.
5 Qaagoto, moŋnoŋ Anutuwaa qaaya teŋ koma otaaŋkeji,
Anutuwaa uujopayanoŋ mono oŋanoŋ iwaa uuta saa qero
akadamuyawo laligoja. Iikaaŋa kanoŋ Anutuwo qokotaaŋ
motooŋgo laligojoŋi, ii moma yagojoŋ.
6 Moŋnoŋ “Anutuwo qokotaaŋ laligojeŋ,” jeji, iinoŋ mono
Jiisasnoŋ nanamemeŋa anoti, iikawaa so mono otaaŋ ama
meŋ laligowaatiwaa so kolooja. Iikaaŋ mende ama meŋ
laligoro mende sokonja. Kiaŋ.

Uujopa amboŋatiwaa jojopaŋ qaa gbilia

7 *Oo wombo alauruna, niinoŋ jojopaŋ qaa gbilia qaagoto,
jojopaŋ qaa walaga kanakanaiyanoŋga eŋ oŋonji, mono ii
ooŋ oŋonjeŋ. Jojopaŋ qaa walaga iikawaa Buŋa qaaya ii
mono moma laligoŋ kougi.
8 Kileŋ iikawaa jeŋkootoya gbilia ii ooŋ oŋonjeŋ.
Paŋgamanoŋ alimambaajoŋ ano asasagaa hoŋa asariŋ
somariiŋkejiwaajoŋ jojopaŋ qaa iikawaa hoŋa mono
Anutuwaanoŋ ano oŋoonoŋ koloon asugiŋ eja.
9 Moŋnoŋ jetanoŋ “Asasaganoŋ laligojeŋ,” jejato, alia kazi
ama muji, iinoŋ mono toroqeŋ paŋgamaŋ uutanoŋ laligoja.
10 Moŋnoŋ alia jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono asasagaa
uutanoŋ pondaŋ laligoro silianoŋ tosaaŋa siŋgisoŋgo ambu-
tiwaajoŋ mende kondooŋkeja.
11 Kaento, moŋnoŋ alia kazi ama muji, iinoŋ mono
umuŋkoŋkoŋanoŋ kematoukantou laligoŋ nanamemeŋa
paŋgamaŋ uutanoŋ amakeja. Paŋgamanoŋ jaaya meŋ gooro
jinjauŋ ama laligojiwaajoŋ dakanoŋ kembaati, ii aŋo mende
moma kotoŋkeja. Qaago.

Anutunoŋ siŋgisoŋgonana qosoloŋgoŋkeja.

12 Oo meraborauruna, Jiisasnoŋ komuŋ qa somata meŋ
laligojiwaajoŋ ama Anutunoŋ oŋoo siŋgisoŋgogia mesaoŋ
qosoloŋgodabororo. Iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.
13 Oo maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ
kouji, oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougi. Kawaajoŋ qaa koi
ooŋ oŋonjeŋ. Oo gbaworouruna, oŋo kileŋaa Toya haamo
ama muŋ laligojuti, iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ. Mer-
aborauruna, oŋo Maŋnanaa kania moma kotoŋ laligojuti,
iikawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.

* **2:7:** Jon 13.34

14 Maŋuruna, moronoŋ kanakanaiyanoŋga laligoŋ kouji,
oŋo ii moma muŋ laligoŋ kougita kouju. Kawaajoŋ qaa koi
oowe oŋoonoŋ kaja. Eja gbaworouruna, oŋo Anutuwaanoŋ
Buŋa qaa uugianoŋ aŋgi kotiiŋ nano esuŋmumugiawo koloon
kileŋaa Toya haamo ama muŋ laligoju. Kawaajoŋ qaa koi
oowe oŋoonoŋ kaja. Kiaŋ.

Balombaa nanamemeŋ bologa mono yakariwu.

15 Oŋo balombaa nanamemeŋ bologa ano iwoi kuuya
iikanoŋ eji, iikawaajoŋ mende naŋ oŋomba. Moŋnoŋ
uutanoŋ balombaa nanamemembaajoŋ naŋ muji eeŋ,
Maŋnanaa uujopayanoŋ mono iwaa uutanoŋ mende nanja.

16 Balombaa nanamemeŋ ii kokaeŋ: Ejembanoŋ sele
busugiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋkeju. Iwoi jaa-
gianoŋ iima iimasiiŋ ama koposoŋgoŋkeju ano balombaa
laaligogiaajoŋ biririgoŋ terereeŋ selegia meŋ umakeju. Ii
ano uugere tosaaŋa ii Maŋaanoŋga mende kaŋkeja. Qaago!
Ii balombaa nanamemeŋ bologa kolooja.

17 Balombaa nanamemenoŋ goroŋ qewaa ano iikawaa
siiŋa bologa bologa ii kaaŋagadeeŋ goroŋ qewuto, moŋnoŋ
Anutuwaa uusiiŋa teŋ koma otaaŋkeji, iinoŋ mono boŋ qeŋ
kambaŋ tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaa. Kiaŋ.

Kraistwaa tuarenjeŋuruta ii mono asugiju.

18 Oo kokouruna, Kraistwaa kitia* nama tuarenjeŋ ama
mubaati, iinoŋ kambaŋ tetegoyanoŋ asugiwaati, kaeŋ jegi
momakeju. Qaa iikawaa so kambaŋ kokaamba Kraistwaa tu-
arenjeŋuruta mamaganoŋ mono asugiŋ nanju. Qaa iikawaa
hoŋa kaeŋ koloorotiwaajoŋ ama kambaŋ tetegoyaa uutanoŋ
kouma laligojoŋ, iikaaŋ mojoŋ. Iikawaa aiweseya kaeŋ.

19 Tuarenjeŋ ejemba iyoŋonoŋ ananaa tuuŋnondeeŋ
laligoŋ nonomesaoŋ keŋgi. Uugia nonowo selesele so-
moŋgoŋ momalaari kanageso batunananoŋ tondu laligoŋ
boratigi. Ananaanoŋ kanageso hoŋa koloowuyagati eeŋ,
mono ananawo pondaŋ qokotaagi motooŋ laligowonaga.
Nonomesaoŋ sigeŋsigeŋ nanjuti, sili iikanoŋ mono kania-
gia kokaeŋ qendeema nonono iima mojoŋ: Iyoŋoonoŋga
moŋnoŋ nonowo oŋanoŋ motooŋgo mende koloon laligoro.

20 Yoŋonoŋ sigeŋsigeŋ nanjuto, Kraistnoŋ Uŋaya Toroya
oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋono kuuya oŋonoŋ
qaa hoŋa moma kotoŋ laligoju.

21 Oŋonoŋ qaa hoŋa mende moma kotowubotiwaajoŋ ama
qaa koi mende ooŋ oŋonjeŋ. Kawaajoŋ qaagoto, oŋo qaa
hoŋa moma kotoju ano qaa hoŋanoŋ qaa qoloŋmoloŋgoya

* **2:18:** Kraistwaa tuarenjeŋa ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania ii woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist tuarenjeŋ ama muŋkeja.

moŋ kondoomambaajoŋ amamaaŋkeja. Kawaajoŋ qaa koi ooŋ oŋonjeŋ.

22 Jiisasnoŋ Hamoqeqe Toya Kraist koloojato, moŋ moronoŋ qaa ii qakoonji, iinoŋ aŋgomokoloŋ ejembaga kolooja. Iinoŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋ Maŋ ano Meria ii motooŋ qakooma oromakeja.

23 Moŋnoŋ Mambaa Meria qakoomakeji, iinoŋ Maŋa qaa eeŋ laligoja. Moŋnoŋ Meria jokoloonkeji, iinoŋ mono Maŋ kaaŋagadeeŋ mokoloon iwo laligoja.

24 Oŋo Buŋa qaa kanakanaiyanoŋga moma kougiti, ii uugianoŋ kotiiŋ nambaatiwaajoŋ galeŋgia meŋ aowu. Buŋa qaa moma kougiti, iikanoŋ uugianoŋ nambaati eeŋ, oŋonoŋ kaaŋagadeeŋ mono boŋ qeŋ Maŋ ano Meria yorowo qokotaaŋ nambu.

25 Kraistnoŋ soomoŋgo qaa kokaeŋ nononota eja, “Niwo nambuti eeŋ, mono laaligo oyaŋboyaŋawo oŋombe tetegoya qaa kotiiŋ laligowuya.”

26 Tosianoŋ batogoŋ jinjauŋ meŋ oŋomakejuti, niinoŋ iyoŋoojoŋ ama qaa ii ooŋ oŋonjeŋ.

27 Tosianoŋ jinjauŋ amakejuto, Kraistnoŋ Uŋa Toroya oŋoo uugianoŋ maaro bedu meŋ inaaŋ oŋomakeja. Uŋa Toroya iinoŋ uugianoŋ boŋ nano mende looriwuti eeŋ, oŋonoŋ mono boi mombaajoŋ mende amamaawuya. Ii kokaembaajoŋ: Iwaa Uŋa Toroyanoŋ mono nanamemeŋ awagaa qaa kuuya kuma oŋomakebaa. Bedu meŋ inaaŋ oŋomakeji, ii iwoi qoloŋmoloŋgoya moŋ qaagoto, momo qaa hoŋa tooŋga kolooŋkeja. Kawaajoŋ qaa hoŋa kuma oŋonotiwaa so mono qaaya kuuya teŋ koma Kraistwo pondaŋ qokotaaŋ nambu.

28 Oo kokouruna, oŋo mono Kraistwo koronsoŋ qokotaaŋ nambu. Iwo nama laligoniŋ mombo asugiwaati, kambaŋ iikanoŋ mende konjoma nonono gamu qaganoŋ mende kokomomola meŋ kemboŋato, saanoŋ iwaa jaanoŋ awasaŋkaka qaganoŋ saitiŋgeŋ namboŋa.

29 Kraistnoŋ solaŋa kolooji, oŋonoŋ qaa ii moma kotojuti eeŋ, mono qaa koi kaaŋagadeeŋ saanoŋ moma asariwu: Ejemba kuuyanoŋ nanamemeŋ solaŋa amakejuti, iyoŋonoŋ mono kaaŋagadeeŋ Anutuwaanoŋga koloon iwaa meraboraaŋa kolooju. Kiaŋ.

3

Anana Anutuwaanoŋa kolooŋ meraboraaŋa koloojoŋ.

1 *Mobu! Siwe Maŋnananoŋ nonoojoŋ “Neenaa meraboraana,” kaeŋ nonooma iikanoŋ uujopaya somata qendeema

* **3:1:** Jon 1.12

nonomakeja. Anana oŋanoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloojoŋ. Ii koloojoŋiwaajoŋ baloŋ ejembanoŋ kanianana mende moma kotoŋ laligoju. Anutuwaa kania mende moma kotojutiwaajoŋ ananaa kanianananaajoŋ kaaŋagadeeŋ kokobimbiŋ ama laligoju.

2 Oo wombo alauruna, kambaŋ kokaamba anana Anutuwaa meraboraaŋa koloon laligojoŋ. Kaeŋ laligoŋ kanageŋ nomaeŋ koloon laligowoŋati, ii asuganoŋ mende asugija. Qaa motooŋgo mojoŋi, ii kokaeŋ: Iinoŋ mombo asuganoŋ asugiro kaitania hoŋa jaanananoŋ iiboŋati, kambaŋ iikanondeeŋ mono letoma ii kaaŋa koloowoŋa.

3 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaajoŋ jejeromoŋromoŋ iikaaŋ ama muŋ laligojuti, iinoŋ mono ii koma konjoratiŋ oŋono iwaa tani kaaŋa soraaya koloon laligowu.

4 Daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono kana qaa qeŋ waleemakeju. Siŋgisoŋgo ii jeulalaŋ nanamemeŋga.

5 *Kraist aŋo siŋgisoŋgoya qaa iinoŋ mono ananaa siŋgisoŋgonana koma konjoratimambaajoŋ kamaaŋ asugiroti, ii moju.

6 Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwo boŋ qeŋ nanjuti, iyoŋonoŋ siŋgisoŋgo mende ama laligoju. Moŋnoŋ siŋgisoŋgo toroqeŋ amakeji, iinoŋ Jiisas mende iima kania mende moma kotoŋ laligoja. Kiaŋ.

7 Oo kokouruna, moŋnoŋ jinjauŋ meŋ oŋombabotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kraistnoŋ solaŋa koloojiwaa so moŋnoŋ nanamemeŋ solaŋa tororo otaaŋkeji, iinoŋ solaŋa kolooja.

8 Kileŋaa Toyanoŋ kanakanaiyanoŋga siŋgisoŋgo ama kouma laligoja. Kawaa so daeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgo amakejuti, iyoŋonoŋ mono Kileŋaa Toyaa buŋaga kolooju. Anutuwaa Merianoŋ mono iwaa gawoŋa kisiyaeŋ memambaajoŋ kamaaŋ asugiro.

9 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ laaligo qaita mombaa uutanoŋ ejiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo mende toroqeŋ amakeja. Kolokoloo doŋgoga koloon laligojiwaajoŋ ama siŋgisoŋgo toroqeŋ amambaajoŋ amamaaŋkeja.

10 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa koloon daeŋ yoŋonoŋ Kilegaa Toyaa meraboraaŋa koloojuti, ii kokaeŋ gosiŋ moma asariwoŋa: Moŋnoŋ nanamemeŋ solaŋa mende otaaŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kaaŋiadeeŋ moŋnoŋ alauruta mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Iikawaa aiweseya kaeŋ.

* **3:5:** Jon 1.29

Oŋo mono jopagoŋ aoŋ laligowu.

11 *Buŋa qaawaa kota kanakanaiyanoŋga moma kouma laligojoŋi, iikawaa jojopaŋ qaaya ii kokaeŋ: Anana mono uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligowoŋa.

12 *Kein (Kain) iinoŋ Kilegaa Toyaa buŋa laligoŋ koga qero komuro. Anana mono ii kaaŋa kolooŋ laligowombo. Iinoŋ kokaembaajoŋ koga qero: Aŋaa nanamemeŋanoŋ bologa kolooroto, kogaanoŋ ii solaŋa kolooro. Mono iikawaajoŋa qero.

13 Oo uumeleeŋ alauruna, baloŋ ejembanoŋ kazi ama oŋombuti eeŋ, iikawaajoŋ mono mende waliŋgowu.

14 *Anana uumeleeŋ alaurunana jopagoŋ oŋomakejoŋiwaajoŋ ama qaa koi moma asarijoŋ: Anana koomu kotigaa jawoya waleema laaligo kotiganoŋ keuma laligojoŋ. Moŋnoŋ uujopa mende amakeji, iinoŋ mono toroqeŋ koomu kotigaa uutanoŋ nambaa.

15 Ejemba alaurugia kazi ama oŋomakejuti, ii kuuyanoŋ mono koomuya uŋu-uŋu ejembaga kolooju. Laaligo kotiga ii uŋu-uŋu ejemba kaaŋa mombaa uutanoŋ mende eji, ii saanoŋ moma yagoju.

16 Jiisas Kraistnoŋ laaligoya ananaajoŋ ama qeleema mesaoŋ jopagoŋ aoaowaa kania kaeŋ qendeema nonono iima moma kotojoŋ. Anana mono kaaŋiadeeŋ laaligonana uumeleeŋ alaurunana yoŋoojoŋ ama qeleema mesaoniŋ sokombaa.

17 Moŋnoŋ balombaa ilawoilaya soyanoŋ meŋ laligoro alianoŋ iwoiwaajoŋ amamaaŋ memeqemeaŋ ano iijato, kileŋ bone koloon uuta somoŋgoji eeŋ, Anutuwaa uu-jopayanoŋ mono iwaa uutanoŋ nomaeŋ enaga?

18 Oo kokouruna, jopagoŋ aoao ii je buu susunananondeeŋ tiwirigoŋ jeŋkebomboto, ii mono nanamemenananoŋ qaa hoŋa otaaŋ ama laligowoŋa.

Mono Anutuwaa jaasewaŋanoŋ saitiŋgeŋ namboŋa.

19 Anana qaa hoŋaa buŋaga koloojoŋ me qaago? Koloojoŋi eeŋ, mono saanoŋ uunana bonjoŋ kono Anutuwaa jaase-waŋanoŋ awasaŋkaka nambona. Qaa ii anana gosiŋ aoŋ kokaeŋ moma kotowoŋa:

20 Uunananoŋ iwoi bologaajoŋ ama jeŋ nononji eeŋ, nono qaa koi saanoŋ moma yagojoŋ: Anutunoŋ gosigosi Tonana kolooŋ qaanana dindiŋagadeeŋ gosiwaa. Anutuwaa ro-romoŋgoyanoŋ mono ananaa roromoŋgonana uuguŋ uuta kolooro qaa kuuya saanoŋ modaboroja. Kawaajoŋ mono saanoŋ uunana bonjoŋ kono laligowoŋa.

---

* **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Jen 4.8 * **3:14:** Jon 5.24

21 Oo wombo alauruna, uunananoŋ mende jeŋ nononji eeŋ, anana mono saanoŋ Anutuwaa jaasewaŋanoŋ awasaŋkaka koloon saitiŋgeŋ nambona.
22 Anana Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ koniŋ nanamemenana ii iiro sokomakejiwaa so ama meŋ laligoŋkejoŋi eeŋ, iwoi mombaajoŋ qama kooliŋ qisiŋ mubonati, ii mono nonono buŋa qeŋ aowona.
23 *Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa woi ii kokaeŋ: Anana mono Meria Jiisas Kraistwaa qata meŋ moma laariŋ uunana meleembona ano jojopaŋ qaa jeŋ kotoŋ nononotiwaa so jopagoŋ aoŋ laligowona. Kaaŋ mende ama laligowonagati, ii Anutuwaa jaanoŋ mende sokonaga.
24 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa teŋ komakejuti, iyoŋonoŋ mono Anutuwo qokotaaŋ laligogi Anutunoŋ yoŋowo rapiŋgoŋ nanja. Iinoŋ ananawo rapiŋgoŋ nanji, ii Uŋaya Toroya nonono uunananoŋ saŋe nunuŋ laligojiwaajoŋ moma kotojoŋ. Kiaŋ.

4

Uŋa me ome ii mono kaniagara gosiŋ mobu.
1 Oo wombo alauruna, gejatootoo ejemba takapolakaya mamaganoŋ gomaŋ so liligoŋ laligojutiwaajoŋ qaa kuuya ii uulaŋawo mende meŋ moma laariwu. Anutuwaa Uŋanoŋ me ome moŋnoŋ sololooro qaa jeji, ii mono wala aŋgotetenoŋ ama gosiwu.
2 Anutuwaa Uŋayaa kania ii mono kokaeŋ gosiŋ mokoloowu, “Jiisas Kraistnoŋ kamaaŋ sele busuwo koloon laligoro,” daeŋ yoŋonoŋ qaa ii jeŋ asugiŋkejuti, iyoŋonoŋ kuuya Anutuwaa buŋa kolooju.
3 Moŋnoŋ Jiisaswaa kania kaeŋ mende jeŋ asugiŋkeji, iinoŋ Anutuwaa buŋa mende kolooja. Kraist tuarenjeŋ Toyaa omeyanoŋ mono iwaa uuta sololooro qaa jeŋkeja. Moŋnoŋ asugiŋ Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama mubaa,* qaa kaeŋ iŋijogiti, iinoŋ mono kambaŋ kokaamba namonoŋ asugija.
4 Oo kokouruna, oŋo Anutuwaa buŋa koloogi Uŋa Toroyanoŋ uugianoŋ nama namowaa omejiilaŋa ii uŋuuguŋ haamo ama oŋomakeja. Kawaajoŋ gejatootoo ejemba takapolakaya ii saanoŋ haamo ama oŋoma laligowutiwaa so kolooju.
5 Yoŋonoŋ balombaa buŋa koloogi namowaa omeyanoŋ sololoon oŋomakeju. Kawaajoŋ balombaa nanamemeŋa

* **3:23:** Jon 13.34; 15.12, 17 * **4:3:** Kraistwaa tuarenjeŋ toya ii Antikraist. Griik qaa anti, iikawaa kania woi. Iinoŋ Kraistwaa kitia nanja ano Kraist hoŋa tuarenjeŋ ama muŋkeja.

otaaŋ qaa jegi uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋonoŋ qaagiaajoŋ geja ama momakeju.

6 Anana Anutuwaa buŋa kolooniŋ Uŋa Toroyanoŋ sololooŋ nonomakeja. Anutu moma mujuti, iyoŋonoŋ ananaa qaa jeniŋ iikawaajoŋ geja qeŋ momakeju. Anutuwaa buŋa mende koloojuti, iyoŋonoŋ anana qaa jeniŋ iikawaajoŋ geja mende ama momakeju. Qaa hoŋaa Uŋaya ano aŋgomokolombaa omeya yoroo kanagara ii mono iikaeŋ gosiŋ moma kotoŋkeboŋ. Kiaŋ.

Anutunoŋ uujopawaa kania kolooja.

7 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ jopagoŋ aoaowaa wanjaleya kolooja. (Kawaajoŋ uujopa ii apu jaayaaŋ eŋ koumakeja.) Kawaajoŋ anana mono jopagoŋ aoŋ laligowoŋa. Kaeŋ ama laligojoŋi, kuuya anana Anutu moma muŋ iwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooŋ laligojoŋ.

8 Anutunoŋ uujopawaa kondokondoo Toya kolooja. Iikaaŋ koloojiwaajoŋ moŋnoŋ ejemba mende jopagoŋ oŋomakeji, iinoŋ Anutu mende moma muŋ tompiŋ laligoja.

9 Anutunoŋ uujopaya batunananoŋ asuganoŋ kokaeŋ qendeema nonono: Iinoŋ Meria motooŋgo ii nemuŋ koma nonono kotiiŋ laligowoŋatiwaajoŋ ama wasiro namonoŋ kamaaro.

10 Anana Anutu jopagoŋ muŋ iikanoŋ uujopa mende kondooniŋ kolooroto, uujopawaa kania ii kokaeŋ: Anutunoŋ wala jopagoŋ nonoma siŋgisoŋgonana koma konjoratimambaajoŋ Meria wasiro ananaanoŋ kamaaro.

11 Oo kokouruna, Anutunoŋ kaeŋ honoŋa qaa jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana mono kaaŋiadeeŋ uunananoŋ jopagoŋ aoŋkeboŋa. Uujopa mende ama aoniŋ mende totooŋ sokonja.

12 *Moŋnoŋ Anutu kambaŋ moŋnoŋ mende iiroto, jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ, Anutunoŋ mono uunananoŋ leiŋgoŋ nano uujopayanoŋ uunana saa qero akadamunanawo kolooŋ laligojoŋ.

13 Anana Anutuwo qokotaaŋ laligoniŋ iinoŋ uunananoŋ leiŋgoŋ nanji, ii Uŋaya Toroya nononotiwaajoŋ ama moma kotoŋ uuwoi mende amakejoŋ.

14 Maŋanoŋ Meria gomaŋa gomaŋa ananaa Hamoqeqe Tonana koloowaatiwaajoŋ wasiro kamaaro. Nononoŋ ii iima moma naŋgoŋ jeŋkejoŋ.

15 Moŋnoŋ "Jiisas Anutuwaa Meria kolooja," jeŋ asugiŋkeji, Anutunoŋ mono iwaa uutanoŋ leiŋgoŋ nano iinoŋ Anutuwo qokotaaŋ laligoja.

---

* **4:12:** Jon 1.18

16 Anutunoŋ uutanoŋ jopagoŋ nonomakeji, nono iikawaa
kania moma kotoŋ iikanoŋ moma laariŋkejoŋ. Anutunoŋ
uujopawaa Toya kolooja. Kaaŋa koloojiwaajoŋ moŋnoŋ
ejemba jopagoŋ oŋoma laligoji, iinoŋ mono Anutuwo qoko-
taaŋ nano Anutunoŋ iwaa uutanoŋ leiŋgoŋ laligoja.
17 Kaaŋ laligoniŋ Anutuwaa uujopayanoŋ gooŋgoŋ kalaŋ
koma nonoma uunana saa qero akadamunanawo laligojoŋ.
Kraistnoŋ namonoŋ tatawaga laligoroti, anana tani kaaŋa
laligojoŋ. Iikaaŋa laligojoŋiwaajoŋ ama Anutuwaa jen-
teego kambaŋ somatanoŋ Kraistwaa jaanoŋ keuma iikanoŋ
awasaŋkaka kolooŋ saitiŋgeŋ namboŋa.
18 Anutunoŋ jopagoŋ nonono nama eeŋ tooŋ toroko
mobombo. Siŋgisoŋgo ejemba Anutunoŋ siŋgisoŋgogiaa
iroŋa meleema oŋombabotiwaajoŋ toroko momakejuto, Anu-
tuwaa uujopayanoŋ uunana saa qeji eeŋ, iikanoŋ mono
toroonana kuuya yakaridaboroŋkeja. Kawaajoŋ moŋnoŋ
toroko momakeji, iinoŋ jopagoŋ nonomakejiwaa kania ii
tororo mende modaboroja.
19 Iinoŋ wala jopagoŋ nononotiwaajoŋ ama anana uujopa
amakejoŋ.
20 Moŋnoŋ "Anutu jopagojeŋ," jejato, alia kazi ama
muŋkeji, iinoŋ mono ejemba qolomoloŋgoya kolooja.
Iikawaa kania ii kokaeŋ: Alia iima kileŋ mende jopagoŋ
muji eeŋ, iinoŋ Anutu mende iima ii mono nomaeŋ jopagoŋ
munaga?
21 Moŋnoŋ Anutu jopagoŋ muŋkeji, iinoŋ mono alau-
ruta kaaŋagadeeŋ jopagoŋ oŋoma laligowa. Anutunoŋ uu-
jopawaa jojopaŋ qaaya kaeŋ anota eja. Kiaŋ.

5

Uumeleeŋ ejemba anana haamo amakeboŋa.

1 Daeŋ yoŋonoŋ Jiisas moma laariŋ "Hamoqeqe Tonanaga
kolooja," jeŋkejuti, ii kuuyanoŋ mono Anutuwaanoŋga
kolokoloo doŋgoga kolooŋ laligoju. Daeŋ yoŋonoŋ Maŋa
jopagoŋkejuti, ii kuuyanoŋ mono iwaa Meria kaaŋagadeeŋ
jopagoŋ muŋkeju.
2 "Anutuwaa meraboraaŋa jopagoŋ oŋonjoŋ," jeniŋ qaa
iikawaa hoŋa ii anana kokaembaajoŋ gosiŋ aoŋ mojoŋ:
Anutu jopagoŋ muŋ jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaŋkejoŋi
eeŋ, mono Anutuwaa meraboraaŋa kaaŋagadeeŋ jopagoŋ
oŋomakeboŋa. Iikawaa aiweseya ii kaeŋ.
3 *Anutu jopagoŋ muboŋatiwaa hoŋa ii qaa teŋkoŋkoŋ.
Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa otaaniŋ sokonja. Jojopaŋ qaaya
teŋ koniŋ lombotawo mende koloowaa.

* **5:3:** Jon 14.15

4 Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga kolooniŋi,
anana kuuyanoŋ saanoŋ iwaa jeta teŋ koma balombaa
nanamemeŋ bologa haamo amakeboŋa. Anutunoŋ
momalaari nonono iikawaa qaganoŋ qama koliniŋ
Anutunoŋ balombaa nanamemeŋ bologa ii qeŋ yakariro
kamaadabororota laligojoŋ. Haamo amboŋatiwaa kania
morota moŋ mende eja.
5 Anana haamo mende ambonagati eeŋ, daeŋ yoŋonoŋ
ii ambuyaga? Jiisas Anutuwaa Meria kolooji, moŋnoŋ ii
moma laariŋ mono balombaa nanamemeŋ bologa haamo
amakebaa. Kiaŋ.

Anutunoŋ Meriaa qaa kokaeŋ naŋgoŋ jero:

6 Jiisas Kraist Anutuwaa Meria kolooji, ii nomaeŋ mo-
joŋ? Jiisasnoŋ apunoŋ kemero Jonoŋ oomulu meŋ muro
Anutunoŋ kambaŋ iikanoŋ qaa ii jero mogi ano kanageŋ
saya molaamambaajoŋ ano iikanoŋ qa aro moŋ Siwenoŋga
kolooro mogi. Qaa apunoŋ indiŋ motooŋgo kolooroti,
iikayadeeŋ qaago. Siwe Toyanoŋ qaa naŋgoŋ jeroti, iikawaa
aiweseya ii apu ano sa, woi ii. Toroqeŋ Uŋa Toroyanoŋ
qaa ii jeŋkeja. Iinoŋ qaa hoŋaa Toya koloojiwaajoŋ ama
qoloŋgomambaajoŋ amamaaŋkeja.
7 Naŋgonaŋgo qaa karooŋ ii kaeŋ moniŋa eja.
8 Qaa karooŋ iikawaa aiweseya ii Uŋa, apu ano sa. Qaagia
ii ororoŋ asuganoŋ moniŋ sokondaboroja.
9 Qaa jakeyanoŋ kouma naŋgonaŋgo amakejuti, ii saanoŋ
moma aŋaliŋ aŋgoŋ komakejonto, Anutuwaa naŋgonaŋgo
qaayanoŋ mono ejemba qaanana uuguŋ powowoŋ kotakota
kolooja. Anutunoŋ Meriaajoŋ “Neenaa Meranaga,” qama
kania kaeŋ asuganoŋ naŋgoŋ jero. Kawaajoŋ qaa ii gema
qewombo.
10 Moŋnoŋ Anutuwaa Meria moma laariŋkeji, naŋgonaŋgo
qaa Toyanoŋ mono aŋo iwaa uutanoŋ laligoro iwaa kania
saanoŋ moma yagoŋkeja. Moŋnoŋ Anutu mende moma
laariŋkeji, iinoŋ mono naŋgonaŋgo qaa Toya aŋa meŋ ka-
maaŋ aoŋ eja qolomoloŋgoya kolooŋkeja. Anutunoŋ qaa
kota Meriaajoŋ naŋgoŋ jeroti, iinoŋ qaa ii mende moma
laarijiwaajoŋ mono Anutu iyaŋa gema qeŋ muŋkeja.
11 *Anutunoŋ qaaya kokaeŋ naŋgoŋ jero, “Niinoŋ laaligo
kombombaŋa oŋomambaajoŋ jeweti, neenaa Merananoŋ
mono laaligo kombombaŋa iikawaa kondomondoo Toya
kolooja.”
12 Iwaa Meriawo qokotaaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombom-
baŋa buŋa qeŋ aoŋ laligoja. Anutuwaa Meriawo mende

* **5:11:** Jon 3.36

qokotaaŋ laligoji, iinoŋ laaligo kombombaŋa mende buŋa qeŋ aoŋ laligoja. Kiaŋ.

Laaligo kotigaa kania

13 Uugia meleema Anutu Meriaa qata ii moma laariŋkejuti,
niinoŋ tere koi oŋoojoŋ oojeŋ. Laaligo kotigaa buŋa koloo-
juti, oŋonoŋ iikawaa kania tororo moma kotowutiwaajoŋ
ama koi oojeŋ.
14 Anana saanoŋ awasaŋkaka kolooŋ Anutuwaa kosianoŋ
kema qama kooliŋ nama kokaeŋ moma yagoŋkejoŋ: Naa
iwoiwaajoŋ iwaa uusiiŋa otaaŋ qama kooliŋ muboŋati,
iinoŋ mono qamakoolinana ii mobaa.
15 Ii me ii kawaajoŋ qama kooliniŋ qamakoolinana
mobaatiwaajoŋ mojoŋi eeŋ, mono qaa koi kaaŋagadeeŋ
moma kotojoŋ: Naa iwoiwaajoŋ qama kooliŋ mujoŋi, ii
kuuya mono ananaa buŋananaga koloowaa.
16 Moŋnoŋ alia iiro siŋgisoŋgo ano iikanoŋ koomu kotigaa
buŋa mende koloowaati, iinoŋ mono alia iwaajoŋ Anutu
qama kooliro hamo qeŋ muro laaligo kotiganoŋ keubaa.
Siŋgisoŋgo Anutunoŋ mesaowaatiwaa so aŋgiti, qaa koi
mono iyoŋoojoŋ jejeŋ. Tosianoŋ siŋgisoŋgo aŋgi iikanoŋ
koomu kotigaa buŋa koloowuti, iyoŋoojoŋ qama kooliwuti-
waajoŋ ii mende jejeŋ. Qaago.
17 Nanamemeŋ bologa kuuya ii siŋgisoŋgo kolooja. Ko-
poso tosaaŋa aniŋ iikanoŋ koomu kotigaa buŋa mende
koloowoŋa. Kiaŋ.

Uumeleeŋ ejemba anana Anutuwo qokotaaŋ nanjoŋ.

18 Daeŋ yoŋonoŋ Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga
koloogiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ siŋgisoŋgo mende toroqeŋ
amakeji, ii mojoŋ. Anutuwaanoŋga kolokoloo doŋgoga
koloon laligoji, iinoŋ mono iyaŋa galeŋ meŋ aoro Kileŋaa
Toyanoŋ ii mende qelanjiŋ mewaa.
19 Anana qaa koi mojoŋ: Anana Anutuwaa buŋa koloo-
jonto, gomaŋ so yoŋonoŋ uugia mende meleema Kilegaa
Toyaa ku-usuŋ baatanoŋ laligogi galeŋ koma oŋomakeja.
20 Qaa koi kaaŋagadeeŋ mojoŋ: Moronoŋ eja hoŋa tooŋ
kolooji, anono ii moma mubombaajoŋ Anutunoŋ Meria
wasiro kamaaŋ moma-asa-asari nonono. Moronoŋ eja hoŋa
tooŋ kolooji, anana iwo qokotaaŋ motooŋgo kolooŋ laligo-
joŋ. Eja hoŋa tooŋ ii Anutuwaa Meria Jiisas Kraist. Iinoŋ
Anutu hoŋaboŋa ano laaligo kotigaa kondomondoo Toya
kolooja.
21 Oo kokouruna, tando lopioŋ ano beŋ qoloŋmoloŋgoya
tosianoŋ kokosiiŋ qelanjiŋ oŋombubotiwaajoŋ mono
oŋoaŋgia galeŋ meŋ aoŋ laligowu. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 2
Jonoŋ Tereya ano 2 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asari*

Buŋ*a* Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋ*aa* qata "Jotamemeya moŋ," qaro. Iinoŋ tere ii "Wombo emba ano iwaa mer-aborauruta," yoŋoojoŋ ano. Qaa aasaŋgoy*a* ii uumeleeŋ kanageso mombaa sareqaaya. Merabora ii kanageso ano wombo emba ii yoŋoo galeŋgi*aga*. Buŋ*a* Terewaa qaa toroga kokanoŋ jopagoŋ aowombaajoŋ uu kuuŋ nonomakeja ano boi takapolakaya yoŋonoŋ ejemba kuma oŋoŋgi qaagianoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaaga kolooja.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-3
Uujopa ii iwoi waŋ*a* 4-6
Qaa doogoyanoŋ seiwabotiwaa galeŋ meme qaa 7-11
Terewaa qaa kota waŋ*a* 12-13

1 Oo emba soro, Anutunoŋ meweeŋgoŋ gono uumeleeŋ kanagesouruga galeŋ koma oŋom*a* nanjaŋ. Niinoŋ oŋo qaa hoŋ*aa* so uu wombonanoŋ jopagoŋ oŋom*a*kejeŋ. Neenodeeŋ qaagoto, ejemba qaa hoŋ*a* moma kotojuti, kuuya iyoŋonoŋ mono kaaŋ*aga*deeŋ oŋo jopagoŋ oŋom*a* laligoju. Niinoŋ jotamemeya koloojeŋ ano giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ.

2 Qaa hoŋ*a*noŋ uunananoŋ nama ananawo tetegoya qaa eŋ ubaa. Niinoŋ Buŋ*a* qaa iikawaajoŋ ama jopagoŋ oŋonjeŋ.

3 Anana qaa hoŋ*a* otaaŋ uunoŋ jopagoŋ aoŋ laligojoŋi eeŋ, Maŋ Anutu ano Meria Jiisas Kraist yoronoŋ mono kiaŋkomuŋ ano kaleŋmori*a*ŋ nononi luaenoŋ laligowoŋ*a*.

*Uujopa ano qaa hoŋ*a* ii motooŋ otaawu.*

4 Maŋnoŋ uujopawaa jeŋkooto qaaya nononoti, iikawaa sogadeeŋgoo kanagesouruga tosianoŋ qaa hoŋ*aa* so nanamemeŋgi*a* ama meŋ laligoju. Niinoŋ siligia kaaŋ*a* iibe korisoro somata nomakeja. Kiaŋ.

5 *Oo wombo alana emba somata, kambaŋ kokaamba jeŋkooto qaa ooŋ gonjeŋi, ii qaa dologa qaago. Qaa kanakanaiyanoŋg*a* kanaiŋ moma kouniŋi, niinoŋ qaa ii mombo ooŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ gonjeŋ: Anana mono uu-nananoŋ jopagoŋ aoŋ laligowoŋ*a*.

6 Jopagoŋ aoŋ laligowombaa qaaya jejeŋi, iikawaa hoŋ*a* ii kokaeŋ: Anana mono Anutuwaa jojopaŋ qaa kuuya teŋ

* **1:5:** Jon 13.34; 15.12, 17

koma nanamemenana ama meŋ laligowoŋa. Kuuya oŋonoŋ jojopaŋ qaa kanakanaiyanoŋga moma laligoŋ kougiti, ii kokaeŋ: Oŋo mono uugianoŋ jopagoŋ aoŋ laligowu.

7 Aŋgomokoloŋ ejembanoŋ Jiisas Kraistwaajoŋ kokaeŋ jeŋ asugiŋkeju: “Hamoqeqe Toyanoŋ baloŋ eja sele busuwo asugimambaajoŋ amamaaro.” Kaeŋ jeŋ asugiŋ tiliqili aŋgi eŋkalololoŋ koloonkeja. Aŋgomokoloŋ ejemba kaaŋa ii Kraistwaa kitia nama tuarenjeŋ ama muŋkeju. Ejemba kaaŋa mamaganoŋ mono baloŋa baloŋa liligoŋ laŋ kema kaŋ laligoju.

8 Nononoŋ uuwaa gawoŋ meniŋ hoŋa uugianoŋ kolooroti, iikanoŋ sooŋ jaŋgoŋ qaombabotiwaajoŋ mojeŋ. Kawaajoŋ aŋgomokoloŋ ejembanoŋ eŋkalololoŋ ama oŋombubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kaeŋ laligogi uugiaa hoŋanoŋ mende sooro Poŋnoŋ tawagia kuuya oŋondaborowaa.

9 Kraistnoŋ qaa kuma nononoti, moŋnoŋ ii mende qokotaajato, ii uuguŋ qaa toroqero melokanjiŋ jeŋkeji, iinoŋ Anutuya qaa eeŋ laligoja. Daeŋ yoŋonoŋ Kraistwaa Buŋa qaanoŋ qokotaajuti, iyoŋonoŋ mono Maŋ ano Mera yorowo kotiiŋ laligoju.

10 Moŋnoŋ Buŋa qaa jumuŋa ii mende meŋ oŋoonoŋ kaji, oŋo mono iwaa joloŋa mende jeŋ mirigianoŋ mende horogi uba.

11 Moŋnoŋ iwaa joloŋa jewaati, iinoŋ mono kileŋaa biŋawo hororo qaganoŋ uro ororoŋ bosimbaota. Kiaŋ.

Qaa tetegoya

12 Niinoŋ oŋoojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋ mojento, ii papia seŋanoŋ iŋknoŋ oomambaajoŋ mende moma mesaojeŋ. Oŋoonoŋ kusu kaŋ jaasewaŋ qeŋ qaa amiŋ mobombaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ ainjoloŋ rama amiŋ moma korisoronana asugidaboroŋ uunana saa qero laligowombaajoŋ mojeŋ.

13 Anutunoŋ emba alaga galeŋ gawombaajoŋ meweeŋgoroti, emba soro iwaa kanagesourutanoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Kiaŋ.

Jombaanoŋ Tere 3
Jonoŋ Tereya ano 3 kolooro.
Jeŋ-*asa*-*asa*ri

Buŋ*a* Tere kokawaa toya iinoŋ iyaŋ*aa* qata "Jotamemeya moŋ," qaro. Iinoŋ Tere ii uumeleeŋ kanageso mombaa jotamemeya moŋ qata Gaius iwaajoŋ ano. Gaiusnoŋ uumeleeŋ ejemba tosaaŋ*a* miri ano nembanene iwoinoŋ ilaaŋ oŋom*a* laligoro. Kawaajoŋ ii mepeseeŋ muro ano tompe eja moŋ qata Diotrefes iwaajoŋ galeŋ meme qaa jero.

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 5 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-4
Jonoŋ Gaius mepeseeja 5-8
Diotrefeswaa galeŋ meme qaa 9-10
Demitriuswaa korisoro qaa 11-12
Buk kokawaa qaa kota waŋ*a* 13-15

1 *Oo wombo alana Gaius, niinoŋ jotamemeya moŋ kolooŋ giwo qaa amiŋ mobojoŋ kaŋ tere oojeŋ. Niinoŋ qaa hoŋ*aa* so uunanoŋ jopagoŋ goma laligojeŋ.

2 Oo wombo alana, goo kokoosoganoŋ Anutuwo qokotaaŋ qeaŋgoro laligojaŋi, ii mojeŋ. Kaaŋi*a*deeŋ sele gbiligbili laligoŋ iwoi kuuya kanoŋ toomoriaŋ mokolooŋ laligowaatiwaajoŋ Anutu qama koolijeŋ.

3 Uumeleeŋ alaurunana tosianoŋ goonoŋg*a* kaŋ goo sunduga kokaeŋ naŋgoŋ nijogi, "Giinoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋ*a* ii pondaŋ otaaŋ ama meŋ laligojaŋ." Kaeŋ nijogi mobe korisoro somata kondooŋ nono.

4 Noo kokourunanoŋ Anutuwaanoŋ qaa hoŋ*a* otaaŋ ama meŋ laligojuti, niinoŋ buju kaaŋ*a* moma hononŋ*a* qaa aisooŋkejeŋ. Buju morota moŋnoŋ korisoro uuta ii mende uuguro mojeŋ. Kiaŋ.

Jonoŋ galeŋ eja qata Gaius mepeseeja.

5 Oo wombo alana, gii uumeleeŋ alaurunana weleŋ qeŋ oŋom*a* iikanoŋ pondaŋ nama laligoŋkej*a*ŋ. Yoŋoonoŋg*a* tosianoŋ gomaŋ liligoŋ oŋoonoŋ kaŋkejuti, ii kalaŋ koma oŋom*a*kej*a*ŋ. Moma oŋonj*a*ŋi me qaago, ii kileŋ awaagadeeŋ ilaaŋ oŋom*a*kej*a*ŋ.

6 Gii uuganoŋ jopagoŋ oŋom*a* laligonati, iyoŋoonoŋg*a* tosianoŋ koi kaŋ momalaari tuumbaa jaagianoŋ kaniaga kaeŋ naŋgoŋ jegi moniŋ. Kawaajoŋ alaurunana kaaŋ*a*noŋ oŋoonoŋ kawuti, ii mono ilaaŋ oŋom*a* laligona saanoŋ

* **1:1:** Apo 19.29; Room 16.23; 1 Kor 1.14

afaaŋgoŋ gawoŋ meŋ kanagia toroqeŋ kembu. Gawoŋ kaaŋa ii Anutuwaa jaanoŋ sokombaatiwaa so mono toroqeŋ meŋ laligowa.

7 Yoŋonoŋ Kraistwaa buŋaga koloojutiwaajoŋ ama iyaŋgiaanoŋ gomaŋ mesaoŋ liligoŋ qabuŋaya jeŋ seiŋkeju. Gawoŋ kaeŋ meŋ uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoonoŋga nembanene iwoi moŋ mende aŋaliŋ meŋkeju.

8 Kawaajoŋ Jiisaswaa alauruta nononanodeeŋ alaurunana kaaŋa ii koma horoŋ naŋgoŋ oŋoniŋ sokombaa. Anana gawoŋ bakaya ii meŋ iikanoŋ qaa hoŋaa Toya motooŋ weleŋ qeŋ muniŋ qaaya hoŋanoŋ seiŋkebaa. Kiaŋ.

Diotrefes kaaŋa koloowabotiwaa galeŋ meme qaa

9 Niinoŋ momalaari tuuŋ oŋoojoŋ tere moŋ ooweto, Diotrefes jotameme eja iinoŋ batugianoŋ galeŋ waŋ laligomambaa siiŋa moji, iinoŋ qaanaa geja mende ama telambelaŋ amakeja.

10 Kawaajoŋ niinoŋ oŋoonoŋ kawenagati eeŋ, mono iwaa nanamemeŋa bologa ii asuganoŋ jewe kokaeŋ mobuya: Iinoŋ nonoojoŋ andoqeqe qaa jeŋ qoloŋgoŋ kisama jeŋkeja ano qaagadeeŋ mende jeŋkeja. Qaagoto, uumeleeŋ alaurunana gomaŋlili gawoŋ meŋkejuti, iinoŋ ii mende koma horoŋ oŋomakeja ano alaurunana tosianoŋ koma horoŋ oŋombombaajoŋ mojuti, iinoŋ ii aŋgoŋ koma oŋoma momalaari tuuŋgianoŋga utama oŋono seleeŋgeŋ kamaaŋkeju.

11 Oo wombo alana, gii nanamemeŋ bologa qaagoto, nanamemeŋ awaa ii mono otaaŋ laligowa. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ awaa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa meraboraaŋa kolooju. Daeŋ yoŋonoŋ nanamemeŋ bologa ama meŋ laligojuti, iyoŋonoŋ Anutuwaa kania mende moma kotoŋ sopa seleeŋgeŋanoŋ laligoju.

12 Demitrius eja iikawaa kania ii awaa. Alaurunana kuuyanoŋ kaeŋ jeŋkeju. Qaa hoŋaa Toya aŋo qaa ii kaaŋiadeeŋ naŋgoŋ jeŋkeja ano nononoŋ toroqeŋ iwaajoŋ qaa ororoŋ jeŋkejoŋ. Nononoŋ qaa jeŋkejoŋi, ii qaa hoŋa tooŋ kolooji, ii mojaŋ. Kiaŋ.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Niinoŋ goojoŋ qaa seiseiya oomambaajoŋ siiŋa mojento, ii kirifi ano iŋknoŋ ooŋ gomambaa so mende moma mesaojeŋ.

14 Niinoŋ uulaŋawo goonoŋ kaŋ giimambaajoŋ mamboma jejeromoŋromoŋ anjeŋ. Aitoŋgowoŋati, kambaŋ iikanoŋ saanoŋ jaasewaŋ qeŋ aoŋ qaa qaa amiŋ moboŋa.

15 Anutunoŋ luae qeŋ gono laligowa!

Momalaari alaurunana koi laligojuti, iyoŋonoŋ yeizozogia aŋgi goonoŋ kaja. Giinoŋ kaaŋiadeeŋ uumeleeŋ alaurunana giwo nanjuti, ii aŋa aŋa noonoŋ yeizozona iŋijona mobu. Bonjoŋ!

Juudawaanoŋ Tere
Juudanoŋ Tereya ano.
Jeŋ-*asa*-*asari*

Juuda ii Jiisas ano Jeims yoroo kogara. Tosianoŋ “Kraist moma laarijoŋ,” jeŋ qaa doogoya ejemba kuma sooŋ oŋo*m*a laligogiti, Juudanoŋ iyoŋoojoŋ ama galeŋ meme qaa ooro. Buŋ*a* Tere koi torodaamoŋ. Qaaya ii 2 Piito 2 qaa iikawaa so. Juudanoŋ Kraistwaa alauruta ananaa uunana kokaeŋ kuuro, “Anutunoŋ anana kambaŋ so moma laariwombaajoŋ momalaari nonono kanagesouruta koloojoŋi, oŋonoŋ mono momalaarigianoŋ seiŋ kotiiwaatiwaajoŋ toroqeŋ manja qeŋ laligowu.”

Buk kokawaa bakaya waŋ*a* 4 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1-2
Boi takapolakaya yoŋoo kanagia ano jenteegogia 3-16
Toroqeŋ pondaŋ moma laariwombaa jeŋkootoy*a* 17-23
Kotumotue qaa 24-25

1 *Juuda bisop Jeimswaa koga niinoŋ Jiisas Kraistwaa weleŋ qeŋ muŋ uumeleeŋ alauruna oŋowo qaa amiŋ mobombaajoŋ kaŋ tere koi oojeŋ.

Anutu Maŋn*a*n*a*noŋ oŋoo*m*a uu konoŋ*a*noŋ jopagoŋ oŋono Jiisas Kraistnoŋ sopa somoŋgoŋ oŋono laligoju.

2 Anutunoŋ mono kiaŋkomuŋ uujopaya kelemaleleŋ oŋono luaenoŋ laligowu. Kiaŋ.

*Buŋ*a* qaa meeqeeraŋgowaa galeŋ meme qaa.*

3 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ hamo qeŋ nonono letoma motooŋ Siwewaa buŋ*a* koloojoŋi, niinoŋ iikawaa qaaya jeŋ asariŋ ooŋ oŋo*m*a*m*b*a*ajoŋ siiŋ*a* somata moma laligowe. Laligoŋ laligowe bimooro toroqeŋ mambomambaajoŋ amamaajeŋ. Kawaajoŋ tere ooŋ uugia kokaeŋ kuuŋ oŋonjeŋ: Anutunoŋ momalaariwaa qaa batuya kuuya ii ejemba soraaya tataaŋkot*a* anono meŋ galeŋ koniŋ mende utegowaatiwaajoŋ ano buŋ*a*n*a*n*a*g*a* kolooja. Kawaajoŋ boi takapolakaya tosianoŋ Buŋ*a* qaa melokanjiŋ ambubotiwaajoŋ mono boŋ nama manja qeŋ laligowu.

4 Ejemba tosianoŋ mondoŋ uumeleeŋ tuuŋ batugianoŋ oloŋ kondondoŋgoŋ kougi kaniagia doogoya ii asuganoŋ mende asugiro laligoju. Anutunoŋ ejemba kaaŋ*a* yoŋoo qaagia mono wala eeŋ*a*noŋ jeŋ tegoro oogita siimbobologianoŋ yoŋoo qagianoŋ umambaajoŋ anja. Anutunananoŋ

* **1:1:** Mat 13.55; Maak 6.3

qaaya ama kaleŋmoriaŋaa kania hoŋanoŋ ninisaamakejato, ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ mono iyaŋgiaa serowiliŋ namboŋnamboŋgia turuwutiwaajoŋ ama kaleŋmoriambaa qaaya ii meeqeeraŋgoŋ meleŋqeleeŋgi boliŋkeja. Kaeŋ ama ananaa Somatanana motooŋgo Jiisas Kraist Poŋnana koloon namakeji, ii qakooma gema qeŋkeju.

5 *Oŋo qaa kuuya ii mono kambaŋ koriga modaboroŋ laligojuto, kileŋ galeŋ meme qaa koi duduuwubotiwaajoŋ mombo kokaeŋ jeŋ gbiliŋ oŋomambaajoŋ mojeŋ: Poŋnoŋ kanagesouruta Iijipt kantrinoŋga metogoŋ uŋuano kagito, kanageŋ tosianoŋ kambaŋ moŋnoŋ mende moma laariŋ mugiti, ii kondemondeeŋ ama oŋono tiwilaagi. Galeŋ meme qaa iikaaŋa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.

6 Kaaŋagadeeŋ Anutunoŋ Siwe gajobauruta galeŋkoŋkoŋ tooŋgia ama oŋono laligogito, iyoŋoonoŋga tosianoŋ uugere ama qaa baatanoŋ mende kema iyaŋgiaa galeŋkoŋkoŋ tooŋgia galeŋ koma oŋombombaajoŋ uumotooŋ mende ama sopagia kororoogi. Qaa qootogo aŋgitiwaajoŋ ama Anutunoŋ ii hagoŋ oŋono jiŋkaroŋ duŋ mirigia mesaoŋ kamaagi. Kamaagi "Kambaŋ somatanoŋ qaagia jeŋ tegomaŋa," jeŋ gbadonoŋ gbadooŋ oŋoma paŋgamaŋ uutanoŋ oŋoono rama kougita kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya. Galeŋ meme qaa ii oŋoojoŋ ama mombo jejeŋ.

7 *Tani motooŋgo iikanoŋ Sodom, Gomora ano gomaŋ tosaaŋa liligoŋ ragiti, iyoŋoonoŋ kolooro. Ejemba yoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ serowiliŋ ama selewaa siiŋgia kombombaŋa meeraŋgoŋ tania moŋ kokaeŋ aŋgi: Eja woi iyaŋgarodeeŋ ano emba woi iyaŋgarodeeŋ agimiŋ aoŋ laligogi. Kaeŋ laligogi Anutunoŋ iroŋgia meleema oŋono gere jeta tetegoya qaa oŋooro siimbobolo moma laligoŋ kouma laligowuya. Kaeŋ laligoŋ boi takapolakaya yoŋoo galeŋ meŋ aowombaa kaisarenanaga kolooŋkeju.

8 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ kambaŋ kokaamba tani motooŋgo kaaŋiadeeŋ amakeju. Jaagia meleeno iwoi uŋauŋaya laŋ iima iikanoŋ mondoŋ otaaŋ iyaŋgiaa selegiaa laaligogia ii meŋ boliŋ kokojinjiŋ mokoloonkeju. Iikaaŋa kanoŋ Anutu jejewili ama jeŋkoŋkoŋgoŋ jeŋ muŋ ku-usuŋa meŋ kamaaŋ amakeju. Kaeŋ ama Siwewaa beŋsakoŋ kawali ejemba asamararaŋgiawo eukanoŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota jeŋ oŋomakeju.

9 *Kaeŋ amakejuto, Siwe gajoba waŋa qata Maikel iinoŋ kaaŋagadeeŋ kaeŋ amambaajoŋ moma bimooŋ amamaaro. Maikelnoŋ Mooseswaa qamoyaajoŋ Kileŋaa Toyawo

* **1:5:** Eks 12.51; Jaŋ 14.29-30 * **1:7:** Jen 19.1-24 * **1:9:** Dan 10.13, 21; 12.1; Isa 12.7; Dut 34.6; Zek 3.2

aŋgowowo ama mondoŋgosi ano. Ii ama uma kamaaroto, kileŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota ii jeŋ tegoŋ mumambaajoŋ awasaŋkaka mende mokoloon amamaaro. Amamaaŋ kokaaŋadeeŋ jeŋ muro, “Poŋ aŋo mono mindiŋgoŋ gomba.”

10 Maikelnoŋ kaaŋagadeeŋ ii amamaaroto, ejemba soosooya yoŋonoŋ mono selegia meŋ uma Buŋa qaa mende moma kotoŋkejuto, kileŋ iikawaajoŋ uuqeqe qaa tokoroŋkota laŋ jeŋkeju. Tompiŋ laligoŋ oro soona kaana lansaŋ laligoju. Momakootogia hona mende kolooro oro laaligowaa siiŋgia qerewena iikayadeeŋ momakeju. Iyaŋgiaa siiŋ momogia iŋgoŋmaŋgona iikanoŋ mono kondeema oŋono tiwilaawuya.

11 *Anutunoŋ boi takapolakaya yoŋoo iroŋgia meleema oŋono siimbobolo somata mobutiwaajoŋ qama wanjinjiŋgoŋ “Yei!” jejeŋ. Ejemba soosooya yoŋonoŋ eja Kein (Kain) iwaa kania metetereeŋ kemakeju. Kanageŋ kere eja poŋ moŋnoŋ eja qata Balaam tawa muro Israel ejemba tiligoŋ oŋono jiŋjauŋ keŋgi. Boi takapolakaya yoŋonoŋ Balaambaa silia otaaŋ moneŋ mokoloowombaajoŋ uugere moma iwoi iliŋalaŋ ama bimbiŋgoŋ laŋ sooŋkeju. Eja qata Koora iinoŋ Mooses ano Aaron yaŋgiseŋ qaganoŋ tuarenjeŋ ama oroma iikanoŋ tiwilaaroti, boi iyoŋonoŋ mono Koora kaaŋa gejajuju ama laligoŋ tiwilaawuya.

12 Uumeleeŋ oŋonoŋ uukaleŋ qendeema aowombaajoŋ ajoroon lombaŋ aŋgi boi takapolakaya yoŋonoŋ iikanoŋ kaaŋagadeeŋ kaŋkeju. Kaŋ dogogia asuganoŋ qendeema iyaŋgiaajoŋadeeŋ romoŋgoŋ baonoŋ newageeŋ nepaqepalo neŋkeju. Kaeŋ ama oŋoo sele jewoŋgia boroŋa boroŋa gamugiawo kaaŋa kolooju. “Ziozwaa eja toya koloojoŋ,” jeŋ ala oŋoojoŋ mende romoŋgoŋ kele qaa laŋ jeŋkeju.* Koosu omaya toontooŋ koŋa qaa kaaŋa laligogi haamonoŋ utitiiŋ oŋono lansaŋ kema kaŋkeju. Hoŋa koloowaatiwaa kambaŋanoŋ geria geria araroga hoŋgia qaa kaaŋa nanju. Guluŋ seŋa kaaŋa kolooŋ wala koomuya kolooŋ tiigia laaligo kotigaa kanianoŋga qonjoma tama mombo komuŋ kotiigi indiŋ woi kolooro koomuya totooŋ koloon laligoju.

13 Yoŋonoŋ kowe siri usuŋawo kaaŋa laŋ qindiiŋgi nanamemeŋgia gamuyawo iikanoŋ kokopa godomaruruyawo kaaŋa asuganoŋ asugiŋkeja. Seŋgelao tosia kanagia soŋgiŋ laŋ kamaaŋkejuti, yoŋonoŋ mono iikawaa so jiŋjauŋ qeŋkeju. Seŋgelao iikawaa so kamaaŋ Anutunoŋ yoŋoojoŋ paŋgamaŋ ziwiziwiwaa uutanoŋ mirigia areŋgoroti, mono

* **1:11:** Jen 4.3-8; Jaŋ 22.1-35; 16.1-35 * **1:12:** Boi yoŋonoŋ toroŋ kaaŋa asaŋgoŋ rajuto, waŋgogianoŋ iyoŋoonoŋ qagoŋ jaŋgowabo.

dutanoŋ emukanoŋ kemeŋ kambaŋ tetegoya qaa rama ubuya.

14 *Aadambaa sakoŋaa esia qata Eenok iinoŋ kaaŋagadeeŋ ejemba takapolakaya yoŋoo gejatootoo qaagia waladeeŋ kokaeŋ jerota eja: “Mobu, Poŋnoŋ Siwe kawali ejemba toroya tauseŋa tauseŋa jaŋgogia uuta somata ii uŋuama kamaaŋ asugiwuya.

15 Asugiŋ korebore ananaa qaanana jeŋ tegowaa. Ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ nanamemeŋ aŋgonjorayawo otaaŋ siŋgisoŋgogia aŋgonjoragiawo ama kougiti, ii kuuya gosiŋ iikawaa ironja meleema oŋono kuuya yoŋoo qagianoŋ ubaa. Qinji ejemba aŋgonjoragiawo yoŋonoŋ qaa jaanoŋ kemekeme gamuyawo iikanoŋ Anutu jeŋ qewagoŋ muŋ kougiti, iikawaa ironja kuuya meleema oŋono siimbobologia moma laligowuya.” Eenoknoŋ galeŋ meme qaa kaeŋ jero.

16 Boi soosooya yoŋonoŋ jeŋkoŋkoŋgoŋ temboma sosoŋae kaaŋa ŋindiŋ-ŋunduru laŋ jeŋ aoŋkeju. Iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ tereqerereeŋ selegia meŋ uma jaba-arambaraŋ amakeju. Ejemba tosaaŋa goda qeŋ kele uŋujuti eeŋ, ii iwoi meleema iyaŋgiaajoŋ oŋombutiwaa siiŋa moma kelebele amakeju. Kaaŋa laligoju.

Galeŋ meme ano qambaŋmambaŋ qaa tosia

17 Kaeŋ laligojuto, wombo alauruna, Poŋnana Jiisas Kraistwaa aposolurutanoŋ boi takapolakaya yoŋoo qaagia mono waladeeŋ jedaborogita eja. Oŋo yoŋoo qaagia duduuwubotiwaajoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu.

18 *Aposol yoŋonoŋ qaa kokaeŋ jegi, “Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ toriro kambaŋ tetegoya kanoŋ mepaqepae ejemba koloowuya. Yoŋonoŋ iyaŋgiaa siiŋgia kombombaŋa bologa otaaŋ laaligo aŋgonjorayawo laligowuya.” Kaeŋ jegi.

19 Ejemba takapolakaya yoŋonoŋ batugianoŋ uudendeeŋ ama oŋoŋgi siiŋserereŋ ambubo. Uŋa Toroyanoŋ mende sololoon oŋono balombaa siiŋ kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono ii otaaŋkeju.

20 Oo wombo alauruna, Anutunoŋ momalaari qaita moŋ oŋonoti, ii mono tandogia sewaŋa uuta kaaŋa kolooja. Oŋonoŋ mono momalaari iikawaa qaganoŋ nama naŋgoŋ aoŋ kotikotii mokoloonkebu. Uŋa Toroyanoŋ inaaŋ oŋomakejiwaa so mono iwaa ku-usuŋnoŋ nama qama kooliŋ laligowu.

21 Anutunoŋ jopagoŋ oŋomakeji, oŋo mono iwaa uujopayanoŋ boŋ qeŋ nambu. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ kianŋkoomu oŋoma mombo asugiro laaligo kotiganoŋ keuma

* **1:14:** Jen 5.18, 21-24 * **1:18:** 2 Piito 3.3

oyaŋboyaŋ laligowu. Oŋo mono kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaajoŋ kaparaŋ koma mamboma laligowu.

22 Ejemba uugia meleembombaajoŋ uuwoi anjuti, ii mono kiaŋkomuŋ oŋoma uujopa qaganoŋ laligowu.

23 Tosianoŋ gere bolanoŋ kemeŋ tagowombaajoŋ anjuti, ii kemebubotiwaajoŋ mono uulaŋawo horoŋ waŋgia somoŋgoŋ oŋoŋgi letombuyaga. Tosianoŋ siiŋgia kombombaŋa bologanoŋ galeŋ koma oŋono qemasologeŋ laligojuti, ii mono kiaŋkomuŋ oŋoma laligowu. Kaaŋa laligowuto, oŋoaŋgiaa laaligogianoŋ boliwabotiwaajoŋ mono keegia moma laligowu. Qemasologeŋ yoŋonoŋ siŋgisoŋgoya siŋgisoŋgoya aŋgi iikanoŋ uugia selegia saa qero asuganoŋ totowiŋ laligojuti, iyoŋoojoŋ mono galeŋgia meŋ aoŋ laligowu. Kokojinjiŋ ambubotiwaajoŋ mono opo surugia jewoŋawo ii kaaŋiadeeŋ sisigia meŋ mende oosiriwu. Kiaŋ.

Mepemepesee qaa

24 Mono Anutu mepeseeŋkeboŋa. Iinoŋ oŋo tama kamaaŋ uŋuwabotiwaajoŋ ama sopa somoŋgoŋ oŋomambaajoŋ kotiija. Iinoŋ saanoŋ uŋuama iyaŋaa jaasewaŋanoŋ oŋoono keuma solaŋa koposowaa qaagia qaa nama asamararaŋa iima aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu.

25 Anutu motooŋgo iinoŋ Hamoqeqe Tonana kolooja. Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ nemuŋ koma nonono Anutu mepeseeŋ muniŋ qata akadamuyawo koloon eŋ ubaa. Iinoŋ monowaa monoyanoŋga kanaiŋ kouma Uutanana ku-usuŋawo kolooja ano kambaŋ kokaamba toroqeŋ iwoi kuuya esuŋmumuyanoŋ galeŋ koma kambaŋ tetegoya qaa Poŋ kolooŋ nonoma laligoŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.

Aisisaaŋ
Kraistnoŋ qaa aasaŋgoya Jon isaano.
Jeŋ-asa-asari

Jiisasnoŋ namo mesaoŋ Siwe gomanoŋ uro gbani 65 kawaa so tegoro aposol Jonoŋ Tere koi ooro. Kambaŋ kanoŋ uumeleeŋ kanageso Jiisas moma laarigiti, ii sisiwerowero somata ama oŋoŋgi. Jon ii wato qata Patmos kanoŋ aŋgi kapuare mirinoŋ kaaŋa raro. Patmos laligoro Anutunoŋ jaaya meleeno iwoi kanageŋ koloowaatiwaa uŋaya iiro. Patmos ii wato melaa (Yurop ano Afrika) Batugaranoŋ Kowe (Mediterranean Sea) kanoŋ eja. Efesus mesaoŋ Saut waageŋ 80 kilomiita kembaga. Room gawman yoŋonoŋ kikekakasililiŋ ejemba qaagia jeŋ tegoŋ konjoma oŋoŋgi iikawaa kapuare mirinoŋ tani laligogi. Oloŋ kombombaajoŋ amamaagi. Baloŋ ii qararaŋkoŋkoŋa, jamoya seiseiya. Jonoŋ iyoŋoo batugianoŋ laligoro Siisa-kiŋ Nerwa iwaa kambaŋanoŋ (gbani 96-98) isaŋgi kamaaro.

Qaa waŋa kokaeŋ: Jiisasnoŋ Satan ano kereuruta kuuya haamo ama meŋ kamaaŋ oŋondaborowaa. Kaeŋ ama momalaari ejemba kotuegoŋ nonono Siwe doŋgoga ano namo doŋgoga kanoŋ keuma tetegoya qaa oyaŋboyaŋ laligowoŋa. Sisiwerowero uutanoŋ laligogiti, iyoŋonoŋ lombo moma mokosiŋgoŋ Jiisas moma laariŋ pondaŋ boŋ qeŋ nambutiwaajoŋ kuuŋ oŋomakeja. Jiisasnoŋ qaaya qaaya kaaŋa jeŋ kotoŋ isaano Jonoŋ moma Tere koi ooro. Ii uumeleeŋ ejemba uunana naŋgowombaajoŋ ama ooro. Sareqaa ano qaa aasaŋgoya ii mamaga. Qaa tosaaŋa moma kotowombaajoŋ moma bimbimgojoŋ.

Buk kokawaa bakaya waŋa 11 ii kokaeŋ:

Qaa mutuya 1.1-8
Zioz tuuŋ 7 yoŋoo teregia 1.9–3.22
Tere pipipipiiya aaso 7:ŋanoŋ soomoŋgoya 4.1–8.1
Romoŋ qaita moŋ 7 uugi 8.2–11.19
Jewenaŋ nemuŋa ano jeŋnemba woi 12.1–13.18
Jaameleeŋ uŋa kania kania 14.1–15.8
Anutuwaanoŋ iriŋsoŋsooŋ qambi 7 maagi 16.1-21
Babilon siti, jeŋnemba, gejatootoo takapolakaya ano Satan ii tiwilaawu 17.1–20.10
Jenteegowaa kambaŋ somata 20.11-15
Siwe namo doŋgoga ano Jerusalem doŋgoga 21.1–22.5
Qaa kota tetegoya 22.6-21

1 Anutunoŋ iwoi kambaŋ mende koriro koloowaati,
iikawaa tania gawoŋ memeuruta ninisaambaatiwaajoŋ
moma Jiisas Kraistwaajoŋ qendeema gejatootoo qaa jeŋ
isaano. Aisano Siwe gajoba moŋ wasiro weleŋqeqeya Jon
noonoŋ kaŋ nijoro mobe.
2 Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaanoŋ Buŋa qaa naŋgoŋ jeŋ
asariŋ qendeema nono Jon niinoŋ iwoi ii jaana meleeno uuŋ
iibeti, ii kuuya iikawaa so toroqeŋ naŋgoŋ jeŋ asariŋ oojeŋ.
3 Moŋnoŋ gejatootoo qaa koi weeŋgowaati, iinoŋ mono
simbawoŋawo kolooja. Jiisaswaa kaka kambaŋanoŋ torija.
Kawaajoŋ tere kokanoŋ qaa ooweta eji, ejemba ii geja ama
mobuti, ano ii moma sorogoŋ aŋgoŋ kombuti, iyoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ simbawoŋawo kolooju. Kiaŋ.

Jonoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 yoŋoo joloŋgia ooro.

4 *Jon niinoŋ Eisia prowinswaa zioz tuuŋ 7 oŋoojoŋ kokaeŋ
oojeŋ:
Moŋnoŋ kotiiŋ laligoji, monowaa monoyanoŋga laligoŋ
kouroti, ano mombo eleema koubaati, iinoŋ mono
kaleŋmoriaŋ oŋono luaenoŋ laligowu. Kaaŋiadeeŋ
Anutuwaa uŋa waŋa 7 iwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanjuti,
iyoŋonoŋ mono kaleŋmoriaŋ oŋoŋgi luaenoŋ laligowu.
5 *Jiisas Kraistnoŋ Anutuwaa kania pondaŋ naŋgoŋ jeŋ
asariŋ laligoŋ mutuya koomunoŋga waaro. Iinoŋ namowaa
eja poŋ yoŋoo Poŋgia kolooja. Iinoŋ sayanoŋ soŋgbama
siŋgisoŋgonananoŋga isama nonoma jopagoŋ nonomakeja.
6 *Iinoŋ anana iyaŋaa bentotoŋanoŋ ama meŋ letoma
nonono kiŋ kaaŋa koloojoŋ. Buŋa gawoŋ galeŋuruta (priist)
ano iyaŋaa Maŋa Anutuwaa weleŋ qeŋkejoŋ. Anana iwaa
qabuŋaya ano ku-usuŋa mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa
akadamuyawo eŋ ubaa. Qaa ii oŋanoŋ.
7 *Iibu, Kraistnoŋ mono kokoosu uutanoŋ kawaa!
Kawaati, kambaŋ iikanoŋ anana korebore ii jaanananoŋ
uuŋ iiboŋa. Kana boria ano maroŋa qetoogiti, iyoŋonoŋ
mono kaaŋagadeeŋ ii iibuya. Ejemba tuuŋa tuuŋa baloŋ so
rama kenjoŋi, anana mono ii iima korebore iwaajoŋ ama
jiŋgeŋ qama amburereŋ mewoŋa. Qaa ii oŋanoŋ, uuwoiya
qaa.
8 *Poŋ Anutu kotiiŋ laligoji, iinoŋ kokaeŋ jeja, “Niinoŋ
walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe
qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Kawaa so niinoŋ

---

* **1:4:** Eks 3.14; Ais 4.5 * **1:5:** Ais 55.4; Ond 89.27 * **1:6:** Eks 19.6; Ais 5.10
* **1:7:** Dan 7.13; Mat 24.30; Maak 13.26; Luuk 21.27; 1 Tes 4.17; Zek 12.10; Jon 19.34, 37 * **1:8:** Ais 22.13; Eks 3.14

tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa konoga Z koloojeŋ.” Niinoŋ ku-usuŋ kuuyaa Toya monowaa monoyanoŋga laligoweta laligoŋ kouma laligojeŋ ano mombo eleema koumaŋa. Kiaŋ.

Siwe gomambaa Eja hoŋaa tania ii kokaeŋ iibe:

9 Jon niinoŋ oŋoo uumeleeŋ neŋagia koloojeŋ. Kraistwo qokotaawe iyaŋaa bentotonoŋ noma noono ejembanoŋ si-imbobolo ama noŋgi koŋajiliŋ momakejeŋ. Ii oŋowo motooŋ moma mokosiŋgoŋ kaparaŋ koma kotiiŋ nanjeŋ. Anutuwaanoŋ Buŋa qaa jeŋ seiŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ asariŋ laligowetiwaajoŋ nuama kema wato qata Patmos iikanoŋ nooŋgi laligowe.

10 Pombaa sonda kendoŋ rara kambaŋ moŋnoŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro gemananoŋga qa somata moŋ mobe. Qa otoŋa ii romoŋ qaita moŋ (biugel) qaji, iikawaa taniŋaeŋ kolooro.

11 Qa iikanoŋ kokaeŋ nijoro, “Ilawoila uuŋ iibagati, iikawaa qaaya mono tere pipipipiiyanoŋ oowa. Ooŋ ana zioz tuuŋ 7 yoŋoonoŋ kemba. Siti 7 yoŋoo qagia ii kokaeŋ: Efesus, Smirna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia ano Laodisia.”

12 Qaa kaeŋ nijoro otoŋa mobeti, “Ii moronoŋ?” jeŋ iima momambaajoŋ eleembe. Eleema nama lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 naŋgi iibe.

13 *Lambewaa duŋ rara iikawaa batugianoŋ eja moŋ iibe kaitanianoŋ Siwe gomambaa Eja hoŋaa kaaŋa kolooro. Malekuya koriga koma hororo kana susuyanoŋ kamaaŋ tururo. Opo jokaŋa goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa maŋkiila koma nano.

14 *Waŋ juyanoŋ tualalakota koosu kombo (snow) kaaŋa kolooro. Lama juya soŋgbaŋgi taaliji, mono iikawaa so iibe. Jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro nano.

15 *Kana susuyanoŋ sosoniŋ goota kolooro. Aeŋ braas gerenoŋ oogi jero gogoriŋ tooŋkeji, mono iikawaa so kokobilibiliawo ero. Qaa nijoro mobeti, ii apu soma-tanoŋ sia kiriŋkiriŋanoŋ kuuro otoŋa somata momakejoŋi, mono iikawaa so ero.

16 Boria dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ nano. Buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta leelee sulutuk aaŋaga kamaaro. Jaasewaŋanoŋ weeŋ jaaya kuuya asaridaboroŋkejiwaa so asariro iibe.

17 *Niinoŋ ii iima uuna doŋgoro iwaa kanianoŋ tama kamaaŋ koomu tani ewe. Kaaŋa ewe boria dindiŋanoŋ noo

* **1:13:** Dan 7.13; 10.5 * **1:14:** Dan 7.9; 10.6 * **1:15:** Eze 1.24; 43.2 * **1:17:** Ais 44.6; 48.12; Ais 2.8; 22.13

waŋnanoŋ meŋ kokaeŋ nijoro, “Mono toroko mende moba! Niinoŋ walawala laligoŋ (iwoi kuuya mokolooweta kanageŋ jewe qaono) tetegoya qaa laligoŋ umaŋa.

18 “Niinoŋ laaligo Toya koloojeŋ. Komuŋ laligoweto, moba, niinoŋ mono gbiliŋ waama laaligo kombombaŋa tetegoya qaa laligoŋ umaŋa. Niinoŋ koomuwaa kondomondoo Toya galeŋ koma koomu gomaŋ Toya uuguŋ kiiya melaa meŋ laligojeŋ.

19 Kawaajoŋ iwoi kambaŋ kokaamba kolooji ano kanageŋanoŋ koloowaati, niinoŋ iikawaa kania gisaambe iibaga. Iwoi iibagati, ii mono papianoŋ oona ewa.

20 Seŋgelao 7 boro dindinanoŋ rajuti ano lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iijaŋi, iikawaa kanagia aasaŋgoya ii kokaeŋ: Seŋgelao 7 ii zioz tuuŋ 7 yoŋoo gajoba galeŋgiaa sare kolooju. Lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 iikanoŋ mono zioz tuuŋ 7 iyoŋoo saregiaga kolooja.” Kiaŋ.

2

Efesus uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ jero, “Jon giinoŋ mono Efesus sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ boro dindiŋanoŋ seŋgelao 7 meŋ lambewaa duŋ rara goulnoŋ memeta 7 yoŋoo batugianoŋ kema kaŋ namakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:

2 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ nogo ariŋ gawona kotiiŋ meŋ laligoŋkejaŋ. Aŋgosisirinoŋ kaparaŋ koma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Ejemba doogoya yoŋowo ala mende meŋ aoŋ oŋanoŋ sureeŋ konjoma oŋomakejaŋi, ii mojeŋ. Tosianoŋ wasiwasi eja aposol mende koloon kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, giinoŋ ii aŋgotetenoŋ ama gosiŋ oŋona qolomoloŋ qaa jejegiaa kaniagianoŋ asuganoŋ asugiro.

3 “Tosianoŋ noo qanaajoŋ ama kakasililiŋ ama goŋgi kaparaŋ koma siimbobolo moma mokosiŋgoŋ laligona. Esuŋkamakamaa olaŋ mende ama laligonato, iwoi kuuya moma mokosiŋgoŋ nama laligona, ii mojeŋ.

4 Kaaŋa laligonato, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Walawala uuga meleema hononga qaa jopagoŋ noma laligonato, uuganoŋ mono sologoro kambaŋ kokaamba olomooŋ laligojaŋ.

5 “Walawala uukoisoro somata moma laligonato, iikanoŋadeeŋ loriŋ olomooŋ kamaaŋ qeŋ laligojaŋ. Gii mono geeŋgaa kanaga ii romoŋgoŋ moma kotowa. Kawaajoŋ mono uuga meleemba. Walawala uumeleembaa

iwoiya anati, mono iikawaa so mombo toroqeŋ amba. Uuga siŋgisoŋgoya iikanoŋa mende meleembagati eeŋ, niinoŋ mono goonoŋ kaŋ lambewaa duŋ raraga qetegowe uumeleeŋ kanageso Efesus kanoŋ mombo mende ewaa.

6 Kamaaŋ guroto, goojoŋ kokaeŋ mobe qeaŋgoja: Giinoŋ Nikolait yoŋoonoŋ nanamemeŋgia togoŋ uuduuduu amakejaŋ. Niinoŋ kaaŋiadeeŋ ii togoŋ kawaajoŋ uuduuduu amakejeŋ.

7 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ ii wambe Anutuwaa oyaŋboyaŋ gawonoŋ (paradais) eukanoŋ uma laaligo kotigaa gere umuganoŋ rama kota neŋ laligowaa.” Kiaŋ.

Smirna uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

8 *“Smirna sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewenja gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Komuŋ gbiliŋ kotiiŋ laligoji, iinoŋ waladeeŋ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jero qaono) konoga laligoŋ ubaati, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:

9 Giinoŋ koŋajiliŋ moma kamaaŋqeqeta koloojaŋi, ii mojento, Anutuwaa jaanoŋ qabuŋaganoŋ uuta kolooro simbawoŋawo koloojaŋ. Tosianoŋ Juuda ejemba mende koloon kileŋ qagia kaeŋ qamakejuti, iyoŋonoŋ mepaqepae ama gema qeŋ goŋgi aŋgosisiri momakejaŋi, ii mojeŋ. Yoŋonoŋ ‘Qamakooli miri hoŋa koloojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju.

10 “Siimbobolo moma laligowagato, iikawaajoŋ toroko mende moba. Moba, Kileŋaa Toyanoŋ aŋgobatonoŋ ama oŋomambaajoŋ ejemba kuuŋ oŋono oŋoonoŋga tosaaŋa uŋuama kapuare mirinoŋ oŋoombu. Aŋgosisiri ama oŋombuti, oŋo ii weeŋ 10 moma laligowu. Jaawo laligowuyaga me komuwuyaga, mono niwo pondaŋ naŋgi niinoŋ laaligo kotigaa ila wage oŋomaŋa.

11 *“Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.

“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaa selianoŋ komuro motooŋgo koloowaato, koomu indeŋ woiya ii mende komuwaa.” Kiaŋ.

Pergamum uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

* **2:7:** Jen 2.9; Ais 22.2; Eze 28.13; 31.8 * **2:8:** Ais 44.6; 48.12; Ais 1.17; 22.13
* **2:11:** Isa 20.14; 21.8

12 “Pergamum sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewe*ŋa*
gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,
“Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) jewoita leelee
sulutuk aa*ŋa* meŋ laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:
13 Giinoŋ laaligo raraga dakanoŋ ama laligojaŋi, ii mojeŋ.
Satanoŋ aŋo jiŋk*a*roŋ duŋ raraya kuurota eji, gii mono
iikawaa kosianoŋ laligoŋkej*a*ŋ. Kileŋ noo qana meŋ niwo
toroqeŋ qokotaaŋ namakejaŋ. Satambaa laaligo raraya
Pergamum siti kanoŋ ero Antipasnoŋ noo kanana pondaŋ
naŋgoŋ jeŋ kotiiŋ nano oŋoo batugianoŋ kanoŋ qegi ko-
muro. Giinoŋ nii moma laariŋ nomakejaŋi, qaa ii kambaŋ
iikanoŋ kaa*ŋagad*eeŋ mende kolatiŋ qakoona.
14 *“Kaento, uugaa qaaya melaa moŋ kokaeŋ mobe
mende sokonja: Goo kanageso batugianoŋ tosianoŋ geja-
tootoo eja takapolakaya qata Balaam iwaa jinjauŋ arembo
laligoŋ otaaŋkeju. Kantri tosaa*ŋa* yoŋonoŋ nembanene meŋ
tando lopioŋ yoŋoo nanduŋ mamatewoo bu*ŋa* qeŋ kana-
gianoŋ aŋgi esuŋgi*a*noŋ tururoti, Israel ejembanoŋ ii mende
neŋkegi. Wala mende negito, Balaamnoŋ eja qata Baalak
kokaeŋ kuma muro, ‘Gii mono Israel ejemba ii newutiwaa-
joŋ tutugoŋ oŋomb*a*.’ Kaeŋ kuma kuuŋ oŋom*a* siwa kaa*ŋa*
utuŋ anoti, iyoŋonoŋ mono iikanoŋ osiŋ afaaŋgoŋ negi ano
serowiliŋ laŋ aŋgi. Oŋoonoŋg*a* tosianoŋ Balaambaanoŋ
momo areŋ ii otaaŋkeju.
15 “Kaa*ŋ*i*ad*eeŋ goo kanageso batugianoŋ tosia Nikolait
yoŋoonoŋ momo qoloŋmoloŋgoy*a* meŋ otaaŋkeju.
16 Kawaajoŋ gii mono uuga meleemba. Kaeŋ mende am-
bagati eeŋ, niinoŋ mono uulaŋ*a*wo goonoŋ kaŋ kanagesou-
ruga kaa*ŋa* ii metama oŋom*aŋa*. Buunanoŋ manjawaa soo
somata (bainat) eji, iikanoŋ manja qeŋ kotoŋ giliŋ oŋom*aŋa*.
17 *“Oŋoonoŋg*a* moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋ*a* Toroy-
anoŋ zioz tuuŋ*a* tuuŋ*a* ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii
geja ama moma kotowa.
“Moŋnoŋ aŋgob*a*to bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati,
niinoŋ mono nene aasaŋgoy*a* qata mana ano jamo taa*ŋa*
mumaŋ*a*. Woi ii mube jamo taa*ŋa* iikanoŋ qata dologa
oogita ewaati, ii yaŋodeeŋ weeŋgoŋ mobaa. Tosianoŋ ii
mende mobuya.” Kiaŋ.

Taiataira uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

18 “Taiataira sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qerewe*ŋa*
gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa:

---

* **2:14:** Jaŋ 22.5, 7; 31.16; Dut 23.4; Jaŋ 25.1-3 * **2:17:** Eks 16.14-15; 16.33-34; Jon 6.48-50; Ais 62.2; 65.15

“Anutuwaa Meriaa jaa kotanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jeŋ asariro kana susuyanoŋ sosoniŋ aeŋ braas kaaŋa kokobilibiliawo kolooji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:

19 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ Anutu jopagoŋ moma laariŋ muŋ gawoŋa meŋkejaŋ ano aŋgosisiri kaparaŋ koma moma mokosiŋgoŋ laligoŋkejaŋ. Kanakanaiyanoŋ iwoi ama menati, ii kambaŋ kokaamba meŋ seiŋ ama meŋkejaŋ.

20 *“Kaeŋ meŋkejanto, uugaa qaaya moŋ kokaeŋ mobe mende sokonja: Giinoŋ emba qata Jezebel iwo uumotooŋ ama ii mende totooŋ sureeŋ muŋkejaŋ. Iinoŋ gejatootoo emba mende koloojato, kileŋ iyaŋaa qata kaeŋ qamakeja. Iinoŋ ejemba tutugoŋ kokaeŋ kuma oŋomakeja: Tando lopiombaa nanduŋ mamatewoo nembaneneya buŋa qeŋ kanagianoŋ aŋgi esuŋgianoŋ tururoti, ii mono saanoŋ neŋ laligowu. Kaeŋ kuma oŋoma gawoŋ meme alauruna kuuŋ oŋono looriŋ jinjauŋ kema ii neŋkeju ano serowiliŋ laŋ amakeju.

21 Niinoŋ Jezebel uuta meleembaatiwaajoŋ kambaŋ mubeto, serowiliŋa mesaoŋ uuta meleembaatiwaajoŋ mende moma tondu laligoja.

22 “Kawaajoŋ niinoŋ emba ii qewe ji kiro salenoŋ eŋ siimbobolo mobaa. Kaaŋagadeeŋ iwo serowiliŋ amakejuti, iyoŋonoŋ nanamemeŋgia bologa ii mende mesaoŋ uugia meleembuti eeŋ, niinoŋ mono ii kaaŋgadeeŋ uŋuwe siimbobolo kanjaŋawo mobu.

23 *Iwaa meraborauruta ii mono uŋuŋ konjoratiwe komuwu. Kaeŋ kolooro zioz kanageso kuuya oŋonoŋ iŋiima noo kaniana kokaeŋ moma yagowu: Niinoŋ ejemba uuroromoŋgia gosiŋ qaa jegia ano uusiiŋgia kuuya moma komuŋ nanamemeŋgiaa so kitia meleembe kuuya motomotooŋ oŋoo qagianoŋ ubaa. Niinondeeŋ mono iikawaa Toya koloojeŋ.

24 “Yoŋoojoŋ kaeŋ koloowaato, Taiataira oŋoonoŋga tosianoŋ Jezebelwaa momo areŋa ii mende otaaŋkeju. Kaeŋ mende aŋgi oŋoojoŋ mepaqepae kokaeŋ ama jeŋ oŋomakeju, ‘Oŋo roromoŋgo keemeyaa kania mende moma kotoŋ seleeŋgeŋ laligoju.’ Mepaqepae kaeŋ ama jeŋ oŋomakejuto, Satambaa buŋa momowaajoŋ qa kaaŋa qamakeju. Niinoŋ zioz tuuŋ kuuya oŋoojoŋ kokaeŋ jewe mobu: Niinoŋ lombo moŋ mende toroqeŋ ambe oŋoo qagianoŋ ubaa.

25 Oŋo Buŋa qaa meŋ laligojuti, mono iikanoŋ qokotaaŋ laligowu. Ii mono pondaŋ otaaŋ laligoŋ ugi nii mombo

* **2:20:** 1 Kiŋ 16.31; 2 Kiŋ 9.22, 30 * **2:23:** Ond 7.9; Jer 17.10; Ond 62.12

eleemaŋ.

26 *“Moŋnoŋ noo uusiiŋna otaaŋ aŋgobato bologa kuuya
uuguŋ haamo ama laligoŋ komuwaati, niinoŋ ii ku-usuŋ
mube waba kantria kantria galeŋ koma oŋoma laligowaa.
27 Maŋnanoŋ ku-usuŋ nono ii buŋa qeŋ aoŋ Poŋ laligojeŋ.
Kaaŋiadeeŋ oŋoonoŋga moŋnoŋ haamo ambaati, niinoŋ ii
galeŋkoŋkoŋ gawombaa ila wageya ano aeŋ taa gbaruya
mumaŋa. Ii mube iikanoŋ gomaŋa gomaŋa ejemba galeŋ
koma oŋoma kotakota mindiŋgoŋ oŋoma laligowaa. Gbakoŋ
monjoŋ gbarunoŋ qeŋ qosonjuti, iinoŋ mono iikawaa so qaa
qootogo ejemba taa gbaru powowoŋ kotiga iikanoŋ unuŋ
kondeema mendeema oŋono qeqelala laligowuya.
28 Kaaŋagadeeŋ gomaŋ aaŋaa widi seŋgelaoya mumaŋa.
29 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroy-
anoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii
geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

3

Sardis uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

1 Jiisasnoŋ toroqeŋ kokaeŋ jero, “Sardis sitiwaa zioz tuuŋ
yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,
“Moŋnoŋ Anutuwaa uŋa waŋa 7 ano seŋgelao 7 ii bori-
anoŋ raro meŋ laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Niinoŋ goo
nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ eja: Giinoŋ
ejemba jaagianoŋ gbiliŋ laligojaŋiwaa qata bosimakejanto,
Anutuwaa jaanoŋ koomuya koloojaŋ.
2 Kawaajoŋ mono uuga tooro moma waaba. Goo
nanamemeŋganoŋ noo Anutunaa jaanoŋ akadamuyawo
mende kolooja. Goo kaniaga gosiŋ kaeŋ mokoloowe. Goo
kanageso uutanoŋ uumeleeŋ ejemba tosaaŋa toroqeŋ laligo-
juto, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ komuŋ tagowombaajoŋ anju.
Kawaajoŋ giinoŋ mono meŋ kotiiŋ oŋoma laligowa.
3 *“Anutuwaa iwoi goŋgi buŋa qeŋ aoŋ monati, ii mono
uu womboganoŋ somoŋgoŋ romoŋgowa. Buŋa ii mono teŋ
koma uuga meleemba. Gbiligbili mende laligowaati eeŋ,
niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋa oloŋ kaŋ asugimaŋa.
Kamaŋatiwaa aua kambaŋa mende mona qaananoŋ mono
uulaŋawo qaganoŋ uro lombo mokoloowaga.
4 Kaento, Sardis zioz tuuŋ oŋoo batugianoŋ ejemba
afaandia oŋonoŋ opo surugia awaagadeeŋ galeŋ koŋgi je-
woŋawo mende kolooja. Kawaajoŋ yoŋonoŋ saanoŋ maleku
taaŋanoŋ selegianoŋ mouma niwo kema kaŋ laligowuya.
Yoŋonoŋ kaaŋa koloon laligowutiwaa so kolooju.

---

* **2:26:** Ond 2.8-9 * **3:3:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Isa 16.15

5 *“Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, iwaajoŋ mono maleku tualalakota mugi mouma laligowaa. Iwaa qata laaligo kotigaa buk papianoŋ oogita eji, niinoŋ ii mende kondeemaŋa. Maŋnaa jaasewaŋanoŋ keuro Siwe gajobaurutanoŋ iigi qata saanoŋ asuganoŋ jokoloon oŋomaŋa.

6 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Filadelfia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

7 *“Filadelfia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋnoŋ Eja Toroya ano Hoŋaboŋa koloon kiŋ Deiwidwaanoŋ kiiya meria meŋ galeŋ koma laligoji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja: Iinoŋ nagu metano moŋnoŋ ii koma kii ii memambaajoŋ amamaawaa. Iinoŋ ii koma kii mero kiro moŋnoŋ ii metamambaajoŋ amamaawaa.

8 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania saanoŋ moma kotojeŋ. Alana moba, goo esuŋganoŋ kamaaŋqeqeta kolooji, ii mojeŋ. Kamaaŋqeqeta koloojato, giinoŋ noo Buŋa qaana teŋ koma kanana otaaŋ qana mende qakooma laligona. Kawaajoŋ niinoŋ nagu moŋ baganoŋ metambe moŋnoŋ ii komambaajoŋ amamaawaa.

9 *“Moba, tuuŋ moŋ yoŋonoŋ ‘Qamakooli mirinanawo koloojoŋ,’ jeŋ kaiyakagianoŋ Satan mepeseeŋkeju. Juuda ejemba mende koloon kileŋ qagia kaeŋ qama qoloŋgoŋ jeŋkeju. Niinoŋ ejemba ii kuuŋ oŋombe goo kaniaga moma asariwuya. Ii moma asariŋ kaŋ goo kanaganoŋ usugoŋ kamaaŋ jopagoŋ gomakejeŋi, ii asuganoŋ jokoloowu.

10 Niinoŋ kaparaŋ koma lombo moma mokosiŋgoŋ nama kotiiwagatiwaajoŋ jeweti, giinoŋ noo jeŋkootona ii aŋgoŋ koma otaaŋ laligona. Kawaajoŋ niinoŋ kaaŋagadeeŋ gii kokaeŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koma gomaŋa: Konjiliŋ kambaŋ qaita moŋ kaŋ kantria kantria sokoma namonoŋ laligoŋ kenjuti, ii aŋgotetenoŋ ama oŋombaa. Kambaŋ iikanoŋ kaŋ kuuro niinoŋ gii konjiliŋ iikanoŋa metogoŋ waŋga somoŋgomaŋa.

11 “Niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa. Moŋnoŋ guuguŋ kouma tawa memeyaa kambaŋanoŋ haamo ama gombabotiwaajoŋ mono uuwaa hina eŋ gonji, ii mono pondaŋ kalaŋ koma laligona mende soowa.

12 *Moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii wama noo Anutunaa mepemepesee

---

* **3:5:** Eks 32.32-33; Ond 69.28; Isa 20.12; Mat 10.32; Luuk 12.8 * **3:7:** Ais 22.22; Job 12.14 * **3:9:** Ais 49.23; 60.14; 43.4 * **3:12:** Ais 21.2; Ais 62.2; 65.15

jigo (tempel) uutanoŋ kuuwe tandoya koloowaa ano kambaŋ moŋnoŋ ii mombo mende mesaowaa. Iikanoŋ laligoro selianoŋ neenaa Anutunaa qata, Anutuwaa sitiaa qata ano neenaa qana dologa qa karooŋ ii oomaŋa. Anutunanoŋ Jerusalem sitia doŋgoga ii iyaŋaa gomanoŋ eukanoŋ ano eji, iikanoŋ Siwenoŋga kamaaŋ namonoŋ asugiwaa.

13 “Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa.” Kiaŋ.

Laodisia uumeleeŋ kanageso yoŋoo qambaŋmambaŋ qaa

14 *“Laodisia sitiwaa zioz tuuŋ yoŋoo poŋ qereweŋa gajobagiaajoŋ mono tere kokaeŋ oowa,

“Moŋ qata Aamen, iinoŋ Anutuwaa qaaya pondaŋ naŋgoŋ Daŋgunu hoŋaboŋa kolooja. Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloori galeŋ komakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jeja:

15 Niinoŋ goo nanamemeŋgaa kania moma kotoweta kokaeŋ kolooja: Uuga mende olomooja ano noo gere bolananoŋ uuganoŋ mende jeŋkeja. Oo uuganoŋ olomoonaga me gere toonaga, iikanoŋ mobe sokonagato, biiwianoŋ kotamototaŋ laligona mende sokonja.

16 “Moŋ me moŋ sokonagato, uuganoŋ boroŋa moŋ geregere ano gereganoŋ mende jeji me uuhamo mende koloojaŋi, ii mende sokonja. Gere ano hamo batubatu uuwoinoŋ laŋ laligojaŋiwaajoŋ mono buunanoŋga sulaaŋ gombe kemebaga.

17 Geeŋgaa selega meŋ uma kokaeŋ jeŋkejaŋ: Niinoŋ eja kindimbiri qabuŋanawo koloojeŋ. Esuhina meŋ seiŋ sonanoŋ mokoloojeŋ. Siiseweweya qaa laligoŋ iwoi mombaajoŋ mende amamaajeŋ. Kaeŋ jeŋkejanto, kaniaga hoŋa mende moma kotojaŋi, ii kokaeŋ: Giinoŋ mono uuŋgonjaŋ ama tapekokoro laligona tosianoŋ wosomomo ama gomakeju. Wanaya laligoŋ jaaga gooro titou sele bombolaŋ laligoŋkejaŋ.

18 “Kawaajoŋ qambaŋmambaŋ qaa kokaeŋ gonjeŋ: Giinoŋ noonoŋga iwoi karooŋ koi sewaŋa mewa: Eja kindimbiri qabuŋagawo koloowagatiwaajoŋ mono goul gerenoŋ dalasisi ooŋ godomaruruya mendeeŋgi sosoniŋ kamaaŋ qaonoti, ii mono sewaŋa mewa. Sele bombolaŋ laligoŋkejaŋi, iikawaa gamuya kojaŋgiwagatiwaajoŋ mono maleku taaŋa sewaŋa meŋ mouba. Jaaga gooji, iikawaajoŋ mono jaaosowaa keleya ii sewaŋa meŋ jaaga tororo uuwagatiwaajoŋ moriwa.

---

* **3:14:** Gba 8.22

19 *Niinoŋ wombo alauruna jopagoŋ oŋomakejeŋi, ii kuuya kileŋagiaajoŋ temboma jeŋ oŋoma mindiŋqindiŋ ama oŋomakejeŋ. Qeaŋgowutiwaajoŋ kaeŋ amakejeŋ. Kawaajoŋ gii mono jeulalaŋ mesaoŋ uuga meleema siŋgisoŋgoga gema qeŋ laligowa.
20 "Moba, niinoŋ nagunoŋ qeŋ nanjeŋ. Moŋnoŋ noo qaa arona moma uu naguya metambaati, niinoŋ mono iwaa miri uutanoŋ uma iwo rabe iinoŋ niwo ainjoloŋ rama motooŋ nembanene newota.
21 "Niinoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ama Maŋnanoŋ nuano iwaa jiŋkaroŋ duŋanoŋ kamaaŋ kooroŋanoŋ rajeŋ. Kawaa so moŋnoŋ aŋgobato bologa kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono ii wambe noo jiŋkaroŋ duŋnanoŋ kamaaŋ kooronanoŋ rabaa.
22 "Oŋoonoŋga moronoŋ gejiawo laligoji eeŋ, Uŋa Toroyanoŋ zioz tuuŋa tuuŋa ananaajoŋ qaa jeŋkeji, iinoŋ mono ii geja ama moma kotowa." Kiaŋ.

4

Jaana meleeno moŋnoŋ Siwewaa jiŋkaroŋ jakenoŋ raro iibe.
1 Kawaa gematanoŋ jaameleeŋ mombo kolooro Siwe gomaŋ naguya moŋ aantano iibe. Iibe aro wala romoŋ qaita moŋ (biugel) kaaŋa qaa jero mobeti, iinoŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Gii mono kokaeŋ kouna gemageŋ iwoi koloowaati, ii qendeema gomaŋa."
2 *Kaeŋ nijoro iikanondeeŋ Uŋa Toroyanoŋ turuŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro iwoi kokaeŋ iibe: Siwe gomaŋ uutanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ero moŋnoŋ iikanoŋ raro.
3 Raroti, iwaa jaasewaŋaa asasaganoŋ mono taronjii me kowonjiŋ qata jaspa ano qilimomoso bumbuŋa me kowonjiŋ qata karnilian iikawaa so bilibiliawo asariŋ ero. Marilooŋ moŋ tere mundaya mumuŋ kaawoya me kowonjiŋ qata emerald kaaŋa kanoŋ jiŋkaroŋ duŋ ii kuuya liligoŋ toŋgoniŋ ero.

Duŋ waŋa liligoŋ duŋ 24:yanoŋ raju.
4 Jiŋkaroŋ duŋ tosaaŋa 24 iikanoŋ duŋ waŋa ii liligoŋ ragi iyoŋoo qagianoŋ Anutuwaa jotamemeuruta 24 ragi. Yoŋonoŋ malekugia tualalakotagadeeŋ mougi oronjoŋ kemero waŋgianoŋ goul ila wage qindiima ragi.
5 *Duŋ waŋa iikanoŋa pilisik bilibili jaasooŋgo asariro gbiŋgururuŋ kolooro aro guŋparandambaa otoŋa kaaŋa

* **3:19:** Gba 3.12; Hib 12.6 * **4:2:** Eze 1.26-28; 10.1 * **4:5:** Eks 19.16; Isa 8.5; 11.19; 16.18; Eze 1.13; Isa 1.4; Zek 4.2

mobe. Duŋ waŋaa batanoŋ toos kiwa asasaga 7 jeŋ asariŋ naŋgi. Kiwa 7 ii Anutuwaanoŋ uŋa waŋa 7 kolooju.

6 *Kaaŋiadeeŋ jiŋkaroŋ jake batanoŋ iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa ero iibe. Ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so asariro. Jake biiwianoŋ duŋ liligoŋ beŋ jawiŋuruta 4 naŋgi. Gemagia ano wosogia ii jaagiagadeeŋ sokono naŋgi.

7 Beŋ jawiŋa mutuyanoŋ laion kaaŋa kolooro. Alianoŋ bulmakao ejia kaaŋa kolooro. Alagara mombaa kaitania ii eja jaasewaŋaa tani kolooro. Alagia 4:yanoŋ tuu kooŋ elelaoŋkeji, iwaa taniŋaaŋ kolooro.

8 *Beŋ jawiŋuruta 4 motomotooŋ yoŋoo eŋgaŋgia 6 kuuya eŋ oŋono. Selegia kuuya ano eŋgaŋgia baatanoŋ kaaŋagadeeŋ jaa kogiagadeeŋ sokoma oŋono naŋgi. Nama asaga gomantiiŋa rii kokaeŋ pororo qamakeju,

> “Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya giinoŋ mono toroya, toroya ano toroyagadeeŋ koloojaŋ.
>
> Laaligo Toya giinoŋ mono monowaa monoyanoŋga laligoŋ kouma laligojaŋ ano mombo eleema asugiŋ laligoŋ ubaga.”

9 Beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ mepemepesee rii kaeŋ qamakeju. Moŋnoŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ nama kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, ii akadamu ano qabuŋa muŋ daŋgiseŋ jeŋkeju.

10 Kaeŋ amakejutiwaa so Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ kamaaŋ moŋ jiŋkaroŋ duŋnoŋ raji, iwaa jaanoŋ simiŋ kuma usugoŋkeju. Moŋnoŋ kambaŋ tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaati, iwaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋkeju. Mepeseeŋ muŋ ila wagegia qetegoŋ jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ ama kokaeŋ jeŋkeju,

> 11 “Oo Poŋ Anutunana, giinoŋ ilawoila kuuya mokoloon oŋona. Goo uusiiŋganoŋ nemuŋ koma oŋono letoma laaligo mokoloon laligoju. Kawaajoŋ akadamu ano qabuŋa ii goma daŋgiseŋ jeŋ gomakejoŋ. Gii motooŋgoyanoŋ mono mepeqepesee kuuya aŋaliŋ aŋgoŋ kombaatiwaa so koloojaŋ.” Kiaŋ.

5

Lamanoŋ Anutuwaa boronoŋga tere pipipipiiya mero.

1 *Kawaa gematanoŋ tere pipipipiiya moŋ iibe jiŋkaroŋ duŋnoŋ rajiwaa boro dindiŋanoŋ ero. Tere iikawaa seŋa ii

* **4:6:** Eze 1.5-10, 22; 10.14 * **4:8:** Eze 1.18; 10.12; Ais 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Ais 29.11

leelee kuuya teregadeeŋ ooŋ pipiiŋ saponoŋ ama muŋgeŋ aaso (siil)* 7:noŋ koma mokotaagita ero.

2 Kaaŋagadeeŋ Siwe gajoba esuŋmumuyawo moŋ iibe kotakotagadeeŋ qama buju qaa kokaeŋ qisiŋ jero, “Moronoŋ soraaya soro kolooŋ saanoŋ tere pipipipiiya koi kawaa muŋgeŋ aasoya (siil) menjurama kotumbaatiwaa so kolooja?”

3 Kaeŋ jeroto, Siwenoŋ, namonoŋ ano koomu gomaŋ kanoŋ korebore iŋiigi moŋnoŋ ii metuma tereya iibaatiwaa so mende kolooro.

4 Moŋnoŋ moŋ soraaya soro kolooŋ tere ii metuma tereya iibaatiwaa so mende mokoloogiti, niinoŋ iikawaajoŋ mamaga saama boliwe.

5 *Saama boliwe Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ nijoro, “Mono mende saaba. Moba, Juuda tuuŋnoŋga Deiwidwaa gbilia moŋ kolooŋ laion oro kaaŋa koloonŋ Kileŋaa Toya haamo ama laligoja. Iinoŋ mono saanoŋ kotiiŋ tere pipipipiiya kokawaa muŋgeŋ aasoya (siil) 7 ii menjurama kotumbaa.”

6 *Kaeŋ nijoro Lama meria iibe jiŋkaroŋ duŋ biiwianoŋ beŋ jawiŋuruta 4 yoŋoo batugianoŋ nano Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ liligoŋ mugi. Lama meria ii qegi komurotiwaa taniŋaaŋ nano. Ilia 7 ano jaa kota 7. Anutunoŋ uŋauruta waŋa 7 wasiŋ oŋono namowaa ejemba kuuya yoŋoonoŋ kema laligojuti, jaa kota 7 ii mono iyoŋoo saregia kolooju.

7 Lama meria ii iibe kaŋ tere pipipipiiya aasoyawo ii jiŋkaroŋ duŋnoŋ rajiwaa boro dindiŋanoŋga mero.

8 *Ii mero beŋ jawiŋuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 yoŋonoŋ mono iikanondeeŋ Lama meriaa batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuŋgi. Yoŋonoŋ motomotooŋ kulele ano goul qambi meŋ naŋgi. Ejemba soraayanoŋ qama kooligi Anutuwaanoŋ umakeji, iikanoŋ mono jiniŋ ooŋ-oombaa so kolooro moroŋa uŋkoowayawonoŋ uma pumpuŋgoŋkeja. Moroŋ kaaŋanoŋ mono goul qambigia saa qero naŋgi.

9 *Simiŋ kuma rii dologa kokaeŋ qama jegi,

“Giinoŋ qaita moŋ koloojaŋ. Gii gugi komuŋ saga maama iikanoŋ ejemba sewaŋgia meŋ oŋona.

---

* **5:1:** Kantri tosianoŋ tere ooŋ esunoŋ ama sapo meŋ moŋnoŋ ii kotumbabotiwaajoŋ ama muŋgeŋ aasonoŋ mokotaaŋkeju. Moŋnoŋ muŋgeŋ aaso (siil) ii laŋ menjurama tereya yoŋgoro weeŋgonagati, ii mono mokoloogi qaayawo koloowaa. Tere toyanondeeŋ ii galeŋ komakeja. Miri ii kii nemuŋa ama kuniŋ kemeŋkejato, tere ii muŋgeŋ aasonoŋ somoŋgoŋkeju. * **5:5:** Jen 49.9; Ais 11.1, 10 * **5:6:** Ais 53.7; Zek 4.10 * **5:8:** Ond 141.2 * **5:9:** Ond 33.3; 98.1; Ais 42.10

Ejemba ii beŋ isigiaa so, qaa aro jejegiaa so, tuuŋgiaa so
ano kantrigiaa so. Giinoŋ yoŋoonoŋga tosaaŋa oŋona
Anutuwaa buŋa kolooju.
Kawaajoŋ giinoŋ mono soraaya soro koloon tere pipip-
ipiiya aasoyawo meŋ muŋgeŋ aasoya (siil) metumba-
gatiwaa so koloojaŋ.
10 *Yoŋonoŋ Anutuwaa buŋa koloogi kuma oŋoma kuuŋ
oŋona beŋtotoŋgaa kiŋ poŋ tuuŋ koloon jigo gawoŋ
galeŋuruta kolooju. Yoŋonoŋ Anutunanaa gawoŋa
meŋ laligoŋ baloŋ so ejemba galeŋ koma oŋoma
laligoŋ ubuya."
11 *Rii dologa kaeŋ qama jegi moma toroqeŋ uuŋ Siwe
gajoba jaŋgogia tauseŋa tauseŋa ano milyoŋa milyoŋa ii
iŋiima rii otoŋgia mobe. Yoŋonoŋ jiŋkaroŋ duŋ kosianoŋ
nama beŋ jawiŋuruta 4 ano Anutuwaa jotamemeya 24 ii
liligoŋ oŋoma rii qagi.
12 Rii kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ qagi,
"Oo Lama meria qegi komuroti, iinoŋ mono soraaya
soro kolooro Anutunoŋ esuŋmumu ano toomoriaŋ
muro sokonja.
Momakooto uuta ano ku-usuŋ kuuya buŋa qero sokonja.
Soraaya soro kolooro saanoŋ qabuŋa kuuya muniŋ
asamararaŋ buŋa qero mepeseeŋ mujoŋ."
13 Kaeŋ qama mepeseegi rii tuuŋ moŋ yoŋonoŋ kokaeŋ qagi
mobe: Anutunoŋ laaligowo mokoloon oŋonoti, iyoŋonoŋ
mono korebore rii qagi mobe. Siwenoŋ laligojuti, namonoŋ
laligojuti, koomu gomanoŋ ano kowe qaganoŋ laligojuti,
iyoŋonoŋ mono kuuya buugia mindiriŋ rii kokaeŋ qagi,
"Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji ano Lama meria nononoŋ oro
mepeseeŋ oronjoŋ.
Kotumotue Toya oroo qabuŋagara jeŋ somariiŋkejoŋ.
Kambaŋ so asamararaŋ oroniŋ ku-usuŋ Toya ii tete-
goya qaa laligoŋ ubao."
14 Kaeŋ qagi beŋ jawiŋuruta 4 yoŋonoŋ "Qaa ii oŋanoŋ," jegi.
Jegi Anutuwaa jotamemeya yoŋonoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ
kuma Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi. Kiaŋ.

6

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso motomotooŋ menjuranja.

1 Kaeŋ moma iwoi kokaeŋ kolooro iibe: Lama meri-
anoŋ tere pipipipiiya aasoyawowaa muŋgeŋ aasoya (siil)
7 iikanoŋga mutuya menjurama kotuno. Kotuno beŋ
jawiŋuruta 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ qaa kokaeŋ jero, "Mono

* **5:10:** Eks 19.6; Ais 1.6 * **5:11:** Dan 7.10

asugiŋ kawa!" Qaaya ii guŋ*para*n*da*ŋ tani kaaŋ*a* kotakotagadeeŋ qaro mobe.

2 *Kaeŋ jero moma iikanondeeŋ hoos taaŋ*a* moŋ asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ eja moŋ tiwoyawo raro tosianoŋ ila wage mugi waŋ*a*noŋ kono. Ii koma manjaqeqenoŋ haamo ama laligoroti, iinoŋ mono mombo hoos qaganoŋ manjaqeqenoŋ haamo amambaajoŋ keno. Kiaŋ.

3 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) woiya menjurama kotuno beŋ jawiŋ*uruta* yoŋoonoŋ*ga* woiya iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, "Mono asugiŋ kawa!"

4 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia osoga soŋ*gobolambo* asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, Anutunoŋ mono ii yoŋ kareŋ qeŋ luae qaombaatiwaa ku-usuŋ*a* muro. Ii muro namonoŋ kisooma aoŋ komuwutiwaajoŋ kuuro ejemba uugia meŋ waamambaa ku-usuŋ*a* mokolooro. Ii mokolooro manjawaa soo (bainat) somata qatawo mugi meŋ keno. Kiaŋ.

5 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) karoon*a* menjurama kotuno beŋ jawiŋ*uruta* yoŋoonoŋ*ga* karoon*a* iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, "Mono asugiŋ kawa!" Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos injaŋ*a* moŋ asugiro iibe. Eja moŋ hoos iikawaa qaganoŋ raroti, iinoŋ hinawaa biŋ*a* gosiwoŋ*a*tiw*aa* kedaya (skeil) ii borianoŋ meŋ raro.

6 Kaeŋ raro beŋ jawiŋ*uruta* 4 yoŋoo batugianoŋ*ga* moŋnoŋ qaa jero otoŋ*a* kokaeŋ mobe, "Weeŋ motooŋ*gowaa* tawaya (Kina 10) kanoŋ saanoŋ 1 kilogram wiit flaua me 3 kilogram baali flaua ii sewaŋ*a* mewa. Kileŋ nembanenewaa oil gere ano wain kasa gawoŋ ii mono mende meŋ boliwu." Kiaŋ.

7 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 4:ya menjurama kotuno beŋ jawiŋ*uruta* 4:yanoŋ qaa jero otoŋ*a* kokaeŋ mobe, "Mono asugiŋ kawa!"

8 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ hoos moŋ selia googookota ano tootooyawoga asugiro iibe. Hoos iikawaa qaganoŋ rarotiwaa qata ii koomuwaa kondomondoo Toya. Iwaa kosianoŋ koomu gomaŋ Toyanoŋ kaaŋ*ia*deeŋ ii otaaŋ karo. Namo mendeeŋ*gi* bakaya 4 eroti, iikanoŋ*ga* mombaa ejembaya ii galeŋ koma oŋ*ombotiwaa* ku-usuŋ*a* ii Anutunoŋ orono. Ku-usuŋ ii orono ku-usuŋ*garanoŋ* namowaa ejemba bakaya ii kokaeŋ meŋ komuŋ oŋ*oni*: Tosianoŋ soo somatanoŋ (bainat) aoŋ komugi. Tosianoŋ bodinoŋ komugi. Ji kanjaŋ*a*wonoŋ tosaaŋ*a* iŋiro komugi ano tosaaŋ*a* ii balombaa oro kawalia yoŋonoŋ iŋ*i*gi komugi. Kiaŋ.

---

* **6:2:** Zek 1.8; 6.3, 6 * **6:4:** Zek 1.8; 6.2 * **6:5:** Zek 6.2, 6 * **6:8:** Eze 14.21

9 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 5:ya menjurama
kotuno iikanondeeŋ Anutuwaa ejemba tosaaŋa uŋugi ko-
mugiti, iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Yoŋonoŋ Anutuwaa Buŋa
qaaya aŋaliŋ aŋgoŋ koma naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogitiwaajoŋ
uŋugi komuŋ alata baatanoŋ naŋgi.
10 Eukanoŋ nama kotakota kokaeŋ qagi, “Oo Poŋ ku-usuŋ
Toya, giinoŋ dindiŋa ano hoŋaboŋa koloojaŋ. Kawaajoŋ
mono kambaŋ dawi mamboniŋ tegoro iikanoŋ namowaa
ejembaya gosiŋ oŋoma qaagia jeŋ tegowaga? Nononoŋ
gii weleŋ qeŋ goniŋ nunugi sananaa iroŋa ii mono naa
kambanoŋ meleena qagianoŋ ubaa?”
11 Kaeŋ jegito, maleku taaŋa koriga ii motomotooŋ
yoŋoojoŋ koma oŋoma Anutuwaa jeŋkooto kokaeŋ oŋoŋgi
mogi, “Oŋo mono toroqeŋ kambaŋ torodaamoŋ mam-
boma laligowu. Momalaari alaurugianoŋ toroqeŋ uuwaa
gawoŋ meŋ laligogi oŋo kaaŋa kaaŋiadeeŋ uŋugi komuwuya.
Yoŋonoŋ komugi jaŋgo ambeti, iikawaa soyanoŋ kolood-
abororo kambaŋ iikanondeeŋ mono uŋugiti, iyoŋoo qaagia
jeŋ tegomaŋa.” Kiaŋ.
12 *Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 6:ya menjurama
kotunoti, ii uuŋ iibe. Ii menjurama kotunoti, kambaŋ
iikanoŋ naŋ tania soosooya giliro. Weeŋ jaayanoŋ butu-
tugoŋ injaŋ koma wosobiriwaa malekuya sokosaare kaaŋa
(meme juyanoŋ memetaa tani) kolooro tiiro. Koiŋ jaayanoŋ
meleema osaaŋ sa kaaŋa kolooro.
13 *Kaeŋ kolooro seŋgelao sombinoŋ ejuti, iyoŋonoŋ na-
monoŋ kamaagi. Neqaŋ kota gooriŋ ragi haamo kotiganoŋ
qeŋ utugoŋ memburatiro kamaaŋkejuti, mono iikawaa so
boratiŋ namonoŋ tata bobolo kamaagi.
14 *Kaeŋ kamaagi sombiŋ iimakejoŋi, iikanoŋ aliro. Tere
pipipipiiya pipiigi horoŋ kemakejiwaa so mono wolaza
horoŋ kema aliro. Ii aliro baaŋa kuuya ano kowewaa watoya
watoya ii kuuya eegianoŋga uulaŋawo kok ama musuluŋgoŋ
qaoŋgi.
15 *Kaeŋ kolooro balombaa kiŋ poŋa poŋa, eja jawiŋa
jawiŋa ano kawali galeŋa galeŋa yoŋonoŋ oloŋ koma
asaŋgogi. Ejemba kindimbiri qabuŋagiawo, ejemba ku-
usuŋgiawo ii mono kuuya kok ama asaŋgogi. Aŋgiaa
gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ii mono
korebore kobaa, jamo oota ano baaŋaa seŋ sia oota oota
moŋgama iikanoŋ asaŋgogi iŋiibe.

---

* **6:12:** Isa 11.13; 16.18; Ais 13.10; Joel 2.10, 31; 3.15; Mat 24.29; Maak 13.24-25; Luuk 21.25 * **6:13:** Ais 34.4 * **6:14:** Isa 16.20 * **6:15:** Ais 2.19, 21

16 *Iikanoŋ asaŋgoŋ baaŋa Toya ano seŋ sia Toya oŋooma
kokaeŋ welema oŋoŋgi, “Oŋo mono baaŋa jeŋ tegogi
bagoŋ kaŋ turuŋ nonombu. Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ
jaasewaŋ koma nonombabotiwaajoŋ ama Lama meriaa
iriŋsoŋsooŋanoŋ nunuwabotiwaajoŋ mono jeŋ tegogi ko-
jaŋgiŋ nonombu.” Kaeŋ welema oŋoŋgi.
17 *Yoronoŋ iriŋsoŋsooŋgara asuganoŋ qendeenjaoti,
iikawaa kambaŋa somatanoŋ mono kaŋ kuuŋ eja. Ii moŋnoŋ
moŋ jaasewaŋ qeŋ kotiiŋ nambaatiwaa so qaago. Kiaŋ.

7

Israel ejemba 144,000 ii Anutunoŋ aaso kuma oŋombaa.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba 4 iŋiibe namowaa
waŋgoŋa 4 iikanoŋ naŋgi. Yoŋonoŋ namowaa haamo Toya
waŋa 4 ii somoŋgoŋ aŋgoŋ koma oŋoŋgi. Haamonoŋ namo
qaganoŋ me kowe qaganoŋ gere moŋnoŋ laŋ qewabotiwaa-
joŋ mono Toya 4 ii borogianoŋ meŋ somoŋgoŋ naŋgi.
2 Anutunoŋ Siwe gajoba 4 ii namo ano kowe kondeema
oŋombutiwaa ku-usuŋa oŋono namo waŋgoŋgianoŋ naŋgi.
Kaeŋ naŋgi iŋiibe Siwe gajoba moŋnoŋ weeŋ koukoutanoŋga
asugiŋ waaro iibe. Iinoŋ laaligowaa Toya Anutuwaa
muŋgeŋ aaso taa gbaruya galeŋ koma kaŋ Siwe gajoba 4
yoŋoojoŋ kotakotagadeeŋ qaro.
3 *Qama qaa kokaeŋ iŋijoro, “Oŋo mono namo me kowe ii
ilinziŋ alanzaŋ mende kondeema orombu ano gere ii mende
tiwilaaŋ oŋombu. Ii qaagoto, mono mamboŋgi wala iliŋ
alandeeŋ Anutunanaa muŋgeŋ aasoya ii gawoŋa meŋkejuti,
iyoŋoo wambusooŋgianoŋ mokotaaŋ oŋomboŋa. Ii wala
meŋ mokotaaŋ oŋoniŋgo gematanoŋ ii saanoŋ kondeema
tiwilaawu.”
4 Kaeŋ iŋijoro Anutuwaa muŋgeŋ aasoya ii Israel ejemba
tosaaŋa yoŋoo wambusooŋgianoŋ meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi.
Moŋnoŋ yoŋoo jaŋgogia jero kokaeŋ mobe: Israel ejemba
tuuŋ 12 kuuya yoŋoonoŋga mindiriŋ ejemba 144,000 ii meŋ
mokotaaŋ oŋoŋgi.
5 Israel tuuŋ motomotooŋ yoŋoonoŋga 12,000 kaaŋ kaaŋ
meŋ mokotaaŋ oŋoŋgi. Juuda tuumbaa 12,000, Ruuben
tuumbaa 12,000, Gaad tuumbaa 12,000,
6 Aser tuumbaa 12,000, Naftali tuumbaa 12,000, Manase
tuumbaa 12,000,
7 Simeon tuumbaa 12,000, Liwai tuumbaa 12,000, Aiskar
tuumbaa 12,000,

* **6:16:** Hoos 10.8; Luuk 23.30 * **6:17:** Joel 2.11; Mal 3.2 * **7:1:** Jer 49.36; Dan 7.2; Zek 6.5 * **7:3:** Eze 9.4, 6

8 Zebulun tuumbaa 12,000, Joosef tuumbaa 12,000 ano
Benjamin tuumbaa 12,000. Kaaŋ kaaŋ aaso meŋ mokotaaŋ
oŋoŋgi mindiriŋ 144,000 kolooro. Kiaŋ.

Oyaŋboyaŋ laligowutiwaa tuuŋ somata iibe.

9 Kawaa gematanoŋ tuuŋ jeta booroŋgoya jaŋgogia mende
weeŋweeŋgoyaa so ii iŋiibe. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ
isigiaa so, kantrigiaa so ano qaa aro jejegiaa so ajoroon
jiŋkaroŋ duŋ ano Lama meria yoroo bagaranoŋ naŋgi.
Iikanoŋ nama maleku koriga taaŋa kotogoŋ aogi kemero
borogianoŋ tombi seŋa boriawo meŋ naŋgi.

10 Ii meŋ nama kotakotagadeeŋ qama kokaeŋ jegi, "Anu-
tunananoŋ jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji ano Lama meria yoronoŋ
mono meŋ letoma nononi oyaŋboyaŋ koloojoŋ."

11 Kaeŋ qama jegi Siwe gajoba kuuya yoŋonoŋ jiŋkaroŋ
duŋ kosianoŋ areŋnoŋ nama Anutuwaa jotamemeya ano
beŋ jawiŋuruta 4 ii liligoŋ oŋoŋgi. Kaeŋ nama jiŋkaroŋ
duŋ batanoŋ usugoŋ kamaaŋ simiŋ kuma Anutu waeya meŋ
mepeseeŋ mugi.

12 Anutu mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi, "Qaa ii oŋanoŋ!
Anutu gii mono kotumotue, asamararaŋ ano momakooto uu-
taa Toya koloojaŋ. Nononoŋ gii mepeseeŋ goma qabuŋaga
jeŋ somariiŋkejoŋ. Anutunana, giinoŋ esuŋmumu ano ku-
usuŋ Toya koloojaŋ. Nononoŋ kambaŋ so kaeŋ jeŋ kotiiniŋ
Toya ii tetegoya qaa laligoŋ uma laligowaa. Qaa ii oŋanoŋ!"

13 Kaeŋ mepeseeŋ jegi Anutuwaa jotamemeya yoŋoonoŋga
moŋnoŋ kokaeŋ jeŋ qisiŋ nono, "Ejemba maleku koriga
taaŋa mouma nanjuti, ii daaŋ yoŋonoŋ? Ii mono dakanoŋga
kaŋ kaeŋ ajoroon nanju?"

14 *Qisiŋ nono kokaeŋ meleema mube, "Oo somatana,
niinoŋ ii mende mobe geeŋgodeeŋ mojaŋ." Kaeŋ meleema
mube jotamemeya iinoŋ kokaeŋ nijoro mobe, "Kakasililiŋ
somataa biiwianoŋga kougiti, iyoŋonoŋ mono ii kolooju.
Lama meriaa sayanoŋ opo malekugia soŋgbano taaliro lali-
gogi.

15 Kaaŋa laligogitiwaajoŋ ama Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋa
jaasewaŋ qeŋ asaga gomantiiŋa mepemepesee jigoyanoŋ
(tempel) laligoŋ Anutuwaanoŋ gawoŋ meŋ laligowuya.
Kaeŋ laligogi jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ mono opo kuuŋa
mororoŋgoŋ koma turuŋ oŋono laligowuya.

16 *"Kaeŋ laligogi kambaŋ moŋnoŋ nembanenewaa me
apuwaa mende komuwuya. Weeŋnoŋ me iwoi geriawo
moŋnoŋ mende jeŋ kotoŋ oŋombaa.

---

* **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Maak 13.19 * **7:16:** Ais 49.10

17 *Kokaembaajoŋ oyaŋboyaŋ laligowuya: Lama merianoŋ jiŋkaroŋ jake biiwianoŋ rama galeŋ koma oŋoma uŋuano laaligo kotigaa apu gowoyaa jaayanoŋ kemakebu. Anutu aŋo jaagianoŋga jauŋgia kuuya kotoro tegowaa." Kiaŋ.

8

Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso 7:ŋa menjuranja.

1 Lama merianoŋ muŋgeŋ aaso (siil) 7:ŋa menjurama kotuno Siwe gomaŋ iikanoŋ otoŋ kuuya 30 minitwaa so goroŋ qeŋ ero.

2 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba 7 Anutuwaa batanoŋ nanjuti, ii iŋiibe moŋnoŋ romoŋ qaita moŋ (biugel) 7 ii borogianoŋ oŋono.

3 *Ii iŋiibe Siwe gajoba moŋ asugiŋ jiniŋ ooŋ-oombaa goul qambia meŋ kaŋ alata kosianoŋ nano. Ejemba soraaya kuuya Anutuwaa qama kooligi iinoŋ jiniŋ alatanoŋ ooro moroŋa uŋkoowayawo ii qamakooligiawo toroqeŋ pumpuŋgoŋ motooŋ uma Anutuwaanoŋ kemakeja. Goul alata ii jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ nanji, iinoŋ mono iikawaa kosianoŋ nano tosianoŋ jiniŋ ii mamaga oowaatiwaajoŋ mugi.

4 Iinoŋ jiniŋ ii ooro iikawaa kaasoyanoŋ mono Anutuwaa ejemba soraaya yoŋoo qamakooligiawo toroqeŋ Siwe gajoba iwaa boronoŋga waama Anutuwaa jaasewaŋanoŋ ugi.

5 *Siwe gajoba iikanoŋ jiniŋ qambi ii meŋ alatanoŋga gere jeta mero jero qambi iikanoŋ uuro saa qero namonoŋ giliro kemero. Giliro kemero iikanoŋa guŋparandambaa gujuya mamaga koloon gbiŋgururuŋ qaro. Oobili esuŋgiawo asugigi kambaŋa kambaŋa naŋa mero. Kiaŋ.

Gajoba yoŋonoŋ romoŋ qaita moŋ uugi.

6 Siwe gajoba 7 romoŋgia qaita moŋ (biugel) megiti, iyoŋonoŋ ii uubombaajoŋ jojorigi.

7 *Gajoba mutuyanoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro kombo (ais) kota ano gere bolaŋa ii koŋ kaaŋa koloon sawo gajugogi moŋnoŋ ii maaro motooŋ namonoŋ kamaaro. Iikanoŋ geriawo kamaaŋ balonoŋ qero namowaa bakaya karooŋ ii gerenoŋ jedabororo. Duuyaa geria iikawaa bakagia karooŋ ii gerenoŋ jedaborogi ano gbojoja seŋa toŋgoŋa ii kuuya gerenoŋ jeŋ jedabororo.

8 Gajoba woiya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii uuro moŋnoŋ baaŋa somata gere jejeta tani kaaŋa (wolkeino) iwoi ii giliro kowenoŋ kemero. Kemeŋ kowe

* **7:17:** Ond 23.1; Eze 34.23; Ond 23.2; Ais 49.10; 25.8 * **8:3:** Aam 9.1; Eks 30.1, 3 * **8:5:** Lew 16.12; Eze 10.2; Eks 19.16; Isa 11.19; 16.18 * **8:7:** Eks 9.23-25; Eze 38.22

mero kowewaa bakaya karooŋ iikanoŋga moŋnoŋ meleema sa kolooro.
9 Kaaŋiadeeŋ Anutunoŋ kowewaa iwoiya kuuya
mokolooro laligojuti, iikawaa bakaya karooŋ yoŋoonoŋga
moŋ ii komugi ano waŋgo kuuya tuuŋ karooŋ iikanoŋga
tuuŋ moŋ ii jaŋgoŋ tiwilaagi.
10 *Gajoba karooŋanoŋ waama romoŋa qaita moŋ (biugel)
uuro. Ii uuro seŋgelao somata kiwa bolaŋ kaaŋa tani jeŋ
sombinoŋga tegoŋ kamaaro. Kamaaŋ koma namowaa apu
gowoya uŋuŋ iikawaa bakaya karooŋ iikanoŋa moŋ ano apu
jaaya kuuya ii sokoma oŋono.
11 *Seŋgelao iikawaa qata ii nombeŋ warabe kaambogawo.
Nombeŋ warabe iikanoŋ kamaaro apuya apuya iikawaa
bakagia karooŋ ii meleema kaambogagiawo koloogi. Kaam-
bogagiawo koloogitiwaajoŋ ama ejemba mamaganoŋ ii neŋ
komugi.
12 *Gajoba 4:ya iinoŋ waama romoŋa qaita moŋ uuro. Ii
uuro moŋnoŋ weeŋ jaaya ano koiŋ jaaya yoroo asasagaraa
bakagara karooŋ ii qebugoro bakasasaŋ umuŋ koma tiiri.
Kaaŋiadeeŋ seŋgelao bakagia karooŋ qebugoro meleema
tiigi. Kawaajoŋ weeŋ kambaŋaa bakaya karooŋanoŋ ti-
iro paŋgamaŋ mero. Kaaŋiadeeŋ gomantiiŋaa asasaganoŋ
toriro bakaya karooŋanoŋ tiiro.
13 Kaeŋ kolooro eu uuŋ tuu kooŋ moŋ iima mobe kana-
keewaŋanoŋ eu elelaoŋ sombiŋ biiwianoŋ kotoŋ kaŋ kotako-
tagadeeŋ qama kokaeŋ jero, “Oo ejemba namonoŋ laligo-
juti, Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ mono toroqeŋ romoŋgia
qaita moŋ uuwombaajoŋ anju. Romoŋ karooŋ iikawaa
otoŋgia mogi lombo kanjaŋawo karooŋ koloowaati, iikawaa-
joŋ mono qama wanjinjiŋgoŋ ‘Yei! Yei! Yei!’ jeŋ saajeŋ.”
Kiaŋ.

9

Siwe gajoba 5:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

1 Siwe gajoba 5:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro
iibe sombinoŋga seŋgelao moŋ tegoŋ namonoŋ kamaaro.
Kamaaro moŋnoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa
kii meria ii seŋgelao Toya muro.
2 *Ii muro omejiilaŋ roŋ dusiita qaa iikawaa unuŋa
mesuno iikanoŋa soŋgo soŋgo taŋururuŋ jeŋ kaaso kondun-
duŋgoŋ waamakeji, iikawaa so kondunduŋgoŋ waama weeŋ
jaaya esuuŋ haamo kaasonondeeŋ sokondabororo.

* **8:10:** Ais 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15 * **9:2:** Jen 19.28

3 *Kaaso iikawaa uutanoŋga ŋaagisoya ŋaagisoya mesaoŋ namonoŋ kougi Anutunoŋ ku-usuŋ oŋono. Ku-usuŋ ii kuaŋkuaŋ yoŋoonoŋ ku-usuŋ tani kaaŋa kolooro.

4 *Ii oŋono Anutunoŋ kokaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono, “Oŋo mono namowaa iwoi toŋgoŋa gbojoja me gere kaaŋa ii mende tiwilaaŋ oŋombuto, ejemba wambusooŋgianoŋ Anutuwaa muŋgeŋ aasogia qaa iyoŋogadeeŋ mono meŋ boliŋ oŋombu.” Kaeŋ jeŋ kotoŋ oŋono.

5 Anutunoŋ ŋaagiso ii ku-usuŋ oŋono ejemba iŋigi koiŋ 5:waa so siimbobolo honombonoŋa mende mogi. Siimbobolo ii kuaŋkuanoŋ eja kiro siimbobolo moji, mono iikawaa so. Siimbobolo kaeŋ mogito, Anutunoŋ aŋgoŋ koma oŋono meŋ komuŋ oŋombutiwaa ku-usuŋa ii ŋaagiso yoŋonoŋ mende meŋ eeŋ iŋigi.

6 *Ejemba iŋigiti, iyoŋonoŋ kambaŋ iikanoŋ komuwombaajoŋ koomu kana moŋgambuyato, koomu ii mende mokoloon komuwombaajoŋ amamaawu. Komuwombaajoŋ moma qenjeŋ qewuto, koomuwaa kondomondoo Toyanoŋ mono moŋgeŋ kembaa.

7 *Ŋaagiso iŋiibe yoŋonoŋ hoos manjaqeqewaajoŋ akadamugiawo jojoriŋkejuti, mono ii kaaŋa koloogi. Waŋgianoŋ iwoi mundaya goul kaaŋa koŋgiti, ii ila wage tanitani kolooro. Jaasewaŋgianoŋ ejemba jaasewaŋ tani kaaŋa koloogi.

8 *Ŋaagiso yoŋoo waŋ jugia ii gbala emba yoŋoo wanju kaaŋa kolooro. Ŋaagiso jegianoŋ laion orowaa jeta kaaŋa kolooro.

9 *Reeŋ malekugia ii aeŋ reeŋ kaaŋa kolooro. Eŋgaŋgia qegi otoŋ kolooro mobeti, ii kokaeŋ: Hoos seiseiya yoŋonoŋ manjaqeqewaa kareya kareya horoŋ luguŋ manjanoŋ keŋgi gbiŋgururuŋ qamakeji, iikawaa so qaro.

10 Daagia ii kuaŋkuaŋ kaaŋa jegiawo koloogi. Iyoŋonoŋ ejemba koiŋ 5 kawaa so siimbobolo mobutiwaajoŋ iŋigiti, iikawaa ku-usuŋanoŋ mono ŋaagiso yoŋoo daagianoŋ ero.

11 Ŋaagiso yoŋoo kiŋ poŋgia ii omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa gajobaya qata Tiwitiwilaa Toya. Ii Hibruu qaanoŋ Abadon ano Griik qaanoŋ Apolion.

12 ‘Yei!’ qagi lombo mutuya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoro. Mobu, iikawaa gematanoŋ ‘Yei!’ qagi lombo kanjaŋgarawo woi ii mono toroqeŋ kanageŋ koloowaota. Kiaŋ.

Siwe gajoba 6:yanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

---

* **9:3:** Eks 10.12-15 * **9:4:** Eze 9.4 * **9:6:** Job 3.21; Jer 8.3 * **9:7:** Joel 2.4 * **9:8:** Joel 1.6 * **9:9:** Joel 2.5

13 *Siwe gajoba 6:ya iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro.
Ii uuro Anutuwaa batanoŋ goul alata eji, iikawaa ilia 4
iikanoŋga qa moŋ kolooro mobe.
14 Otoŋ iikanoŋ Siwe gajoba 6:ya romoŋawo iwaajoŋ
kokaeŋ ijoro, "Anutunoŋ gajoba 4 somoŋgoŋ gbadooŋ
oŋoma apu gowoya somata qata Yufreitis kawaa kooroŋanoŋ
oŋoonoti, ii mono isama oŋomba."
15 Anutunoŋ gajoba 4 ii somoŋgoŋ oŋoma gbadonoŋ rabu-
tiwaa gbanigia, koiŋgia, weeŋgia ano aua kambaŋgia ii
tororo areŋgoŋ oŋono ragi. Yoŋonoŋ kambaŋgia ii kaŋ
kuuro iikanondeeŋ ejemba kantria kantria yoŋoo bakaya
karooŋ ii uŋuwombaajoŋ jojoriŋ rama kambaŋgiaajoŋ mam-
boŋgi. Kawaajoŋ Siwe gajoba 6:yanoŋ alatanoŋga qa moma
iikanondeeŋ kema gajoba 4 ii isama oŋono.
16 Aisma oŋono manjaqeqe tuuŋ somata qatawo ii hoos-
giawo asugiŋ kagi. Niinoŋ jaŋgogia mobe 200 milyon
kolooro.
17 Jaameleeŋ uŋa iikanoŋ eja hoos qaganoŋ rama kagiti,
iyoŋoo kaitanigia iibe kokaeŋ kolooro: Reeŋgia (totowaa
aeŋ reeŋgia) ii gere jo osoga, asoŋa injaŋkoŋkoŋawo ano
goota salfa gere jamo kaaŋa. Hoos yoŋoo kaitanigia iŋiibe
waŋgia laion orowaa waŋa kaaŋa koloogi qaa oogianoŋga
gere, kaaso ano jamo geriawo qata salfa ii kamaaŋ karo.
18-19 Hoos yoŋoo qaa oogianoŋga gere, kaaso ano gere
jamo qata salfa kamaaroti, iikanoŋ mono ejembaya ejem-
baya uŋuro. Hoos yoŋoo ku-usuŋgia ii qaa oogianoŋ ano
daagianoŋ ero. Daagia ii mokoleŋ kaaŋa koloogi daa susugia
ii jetawo. Daa susugia jetawo iikanoŋ mono ejemba ooli
kaaŋa oŋootiŋkeju. Lombo kanjaŋawo karooŋ ii namowaa
ejemba kuuya yoŋoo bakagia karooŋ ii uŋuro komugi.
20 *Lombo kanjaŋawo iikanoŋ ejemba tosaaŋa mende
uŋugi komuŋ toroqeŋ laligogiti, iyoŋonoŋ kileŋ uugia mende
meleeŋgi. Aŋgiaa borogianoŋ iwoi meŋ waegia meŋ mepe-
seegiti, iikawaajoŋ mende moma boliŋ aogi. Omejiilaŋ ano
tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ oŋo-oŋoŋa ii mende
mesaogi. Tando lopioŋ tosia ii goul, silwa me brons aiŋnoŋ
memetaga. Tosia ii jamo orasiŋ me gere sogoŋ memetaga.
Kawaajoŋ tando lopioŋ iikanoŋ iwoi iima mobombaajoŋ
me kema kawombaajoŋ amamaaŋkeju. Kileŋ ejembanoŋ ii
mende mesaogi.
21 Kaaŋagadeeŋ ejemba uŋugi koomuya me sei su-
uqaŋgoroŋ hamoqeqe ii mende mesaogi. Ii toroqeŋ ama
meŋ serowiliŋ aŋgi ano iwoi laŋ yoŋgoro meŋ laligogi.
Iikawaajoŋ uugia mende meleeŋgi. Kiaŋ.

* **9:13:** Eks 30.1-3 * **9:20:** Ond 115.4-7; 135.15-17; Dan 5.23

10

Siwe gajoba ano tere pipipipiiya melaa

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba ku-usuŋa qeekuuya moŋ iibe Siwenoŋga koosunoŋ esuuŋ muro kamaaro. Waŋa marilolonoŋ liligoŋ ero. Jaasewaŋa weeŋ jaaya kaaŋa kolooro kanawoita ii tando gere bolaŋgarawo woi kaaŋa jeŋ nano.

2 Borianoŋ tere pipipipiiya melaa mero qeetuŋa kolooro. Kania dindiŋa kowenoŋ riiŋ kania qania ii namonoŋ riiŋ nano.

3 Kaeŋ nama laion oronoŋ gbuu gbororo qamakeji, qata mono iikawaa so kotakota qaro. Qaro guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ mono meleema gbuu gbororo qaŋ qaagia qagi mobe.

4 Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 iyoŋonoŋ qama qaagia jegi mobeti, niinoŋ ii mono iikanondeeŋ papianoŋ oomambaajoŋ ambe. Tere oomambaajoŋ ambeto, qa moŋ Siwenoŋga mobe qaa kokaeŋ nijoro, “Guŋparandambaa gbiŋgururuŋ 7 qaa jejuti, ii mono geeŋgodeeŋ oloŋ mona ewa. Ii mende oowa.”

5 *Siwe gajoba kania kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nano iibeti, iinoŋ boria dindiŋa metaama Siwenoŋ baageŋ ano.

6 Jojopaŋ qaa jemambaajoŋ boria kaeŋ ama ii jeŋ kotiiŋ ano. Moŋnoŋ Siwe, namo, kowe ano iwoi kuuya iikanoŋ eji, ii mokoloonŋ nama kambaŋ so tetegoya qaa kotiiŋ laligoŋ ubaati, mono iwaa qatanoŋ jojopaŋ qaa kokaeŋ jero, “Anutunoŋ mono kambaŋ mombo mende qeŋ koriro ubaa.

7 Kaeŋ qaagoto, Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro otoŋa mobuti, kambaŋ iikanondeeŋ Anutuwaa qaa areŋ aasaŋgoyanoŋ mono hoŋawo koloowaa. Gejatootoo ejemba Anutuwaa gawoŋa meŋ laligoŋ kougi yoŋoojoŋ Buŋa qaaya awaa jeŋ iŋisaama oŋono moma kouma laligogiti, Buŋa qaa iikawaa so ii mono uulaŋawo hoŋawo koloowaa.”

8 *Kawaa gematanoŋ qa moŋ wala Siwenoŋga mobe qaa jeroti, iikanoŋ mono duŋanoŋ mombo qaa jero kokaeŋ mobe, “Siwe gajobanoŋ kowe ano namo qagaranoŋ riiŋ nama tere pipipipiiya mero borianoŋ qeetuŋa eji, ii mono kema mewa.”

9 Kaeŋ moma Siwe gajobawaanoŋ kema tere pipipipiiya melaa ii nombaatiwaajoŋ qisiwe. Qisiwe kokaeŋ nijoro, “Ii mono meŋ newa. Nena tomeŋganoŋ kemeŋ meleeno gubeso guwaato, buuganoŋ ii moroŋ apuyaa aiŋa kaaŋa koloowaa.”

10 Kaeŋ nijoro tere pipipipiiya melaa ii iwaa boronoŋga meŋ newe. Newe buunanoŋ moroŋ apuyaa aiŋa kaaŋa

* **10:5:** Eks 20.11; Dut 32.40; Dan 12.7; Aam 3.7 * **10:8:** Eze 2.8–3.3

kolooroto, gogowe tomenanoŋ kemero meleeno gubeso nuro.
11 Kaaŋ nuro niinoŋ qaa kokaeŋ mobe, “Gii mono duŋanoŋ mombo Anutuwaa gejatootoo qaaya qaaya jeŋ seiŋ laligowa. Kantria kantria ano beŋsakoŋ isia isia qaa tani jejegiaa so laligojuti, mono iyoŋoo ano iyoŋoo kiŋ poŋgia yoŋoo gejatootoo qaagia ii waladeeŋ jeŋ laligowa.” Kiaŋ.

11

Anutuwaa jotamemeya woiyanoŋ qaaya naŋgoŋ jeri.

1 *Kaeŋ nijoro moma nambe Siwe gajoba iikanoŋ keda aambaa gere goroŋa bowo kaaŋa ii noma kokaeŋ jeŋ kotoŋ nono, “Gii mono waama kema Anutuwaa jiwowoŋ jigo ano iikawaa siimoloŋ alataya ii keda aambaa gere goroŋa (rula mesa) kanoŋ soya ama weeŋgowa. Kaaŋagadeeŋ iikanoŋ uma Anutu mepeseeŋ qamakooligia amakejuti, mono ii gosiŋ jaŋgogia weeŋgowa.

2 *Jiwowoŋ jigo soya ama kanoŋ sombeŋ seleeŋgeŋa ii mono uuguŋ mesaowa. Ii waba kantri yoŋoojoŋ ama oŋoŋgi ero yoŋonoŋ siti toroya ii koiŋ 42 kawaa so riiŋ kema kaŋkebu. Kawaajoŋ sombeŋ seleeŋgeŋaa soya ii mende weeŋgowa.

3 Niinoŋ jotamemewoina wasiŋ oroma qaana naŋgoŋ jewaotiwaa ku-usuŋa ama orombe asugiwao. Asugiŋ wosobiriwaa maleku sokosaare kaaŋa meŋ aoŋ liligoŋ (gbakoŋ osoga ariŋ) weeŋ boria 1,260 kawaa so gejatootoo qaa gawoŋ meŋ laligowao.”

4 *Oil gere woi ano lambe duŋ raraya woi namowaa Pombaa batanoŋ nanjaoti, ii mono meleema kamaaŋ asugiŋ daŋgunu kaaŋa nama noo kaniana naŋgoŋ jeŋ laligowao.

5 Moŋnoŋ me moŋnoŋ uruŋ mizimizi ama oromambaajoŋ moji eeŋ, gere bolaŋanoŋ mono buugaranoŋga kamaaŋ kereurugara oŋooro tiwilaaŋkebuya. Moŋnoŋ me moŋnoŋ urumambaajoŋ moji eeŋ, ii mono kana kaaŋiadeeŋ iikanoŋ qeri komuwaa.

6 *Sombimbaa koosuya somoŋgowaotiwaa ku-usuŋa ii yoroonoŋ ero gejatootoo qaa jeŋ seiwaoti, kambaŋ iikawaa so koŋ mende kiwaa. Ku-usuŋgaranoŋ apu jaaya kuuya kaaŋiadeeŋ sokono iikanoŋ saanoŋ apu kuuya meleeŋgi sa koloowuya. Kaaŋiadeeŋ ku-usuŋgaranoŋ uuta ejiwaajoŋ ama siiŋgaranoŋ jewaatiwaa so saanoŋ jegi lombo kanjaŋawo kania kania koloon namo meŋ boliŋ ejemba uŋuŋkebuya.

---

* **11:1:** Eze 40.3; Zek 2.1-2 * **11:2:** Luuk 21.24 * **11:4:** Zek 4.3, 11-14 * **11:6:** 1 Kiŋ 17.1; Eks 7.17-19; 1 Sml 4.8

7 *Anutuwaa qaaya naŋgoŋ jeŋ tegori omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋa jeŋnemba moŋnoŋ waama manja qeŋ oroma haamo ama ururo komuwao.
8 *Komuri qamogara siti qabuŋayawowaa kana somatanoŋ oromesaogi laŋ ewao. Siti iikawaa qata aasaŋgoya ii Sodom ano Iijipt qamakeju. Poŋgara Jiisas ii kaaŋagadeeŋ iikanoŋ maripoonoŋ qegi komuro.
9 Qamogaranoŋ laŋ eri ejemba kuuya ii iriimakebuya. Balonoŋ roŋ koma orombombaajoŋ jegi aŋgoŋ kombuya. Kaeŋ eeŋ laŋ eri ejemba kantria kantria, tuuŋa tuuŋa, beŋsakoŋ isia isia qaa tanigia aŋa aŋa jeŋkejuti, iyoŋonoŋ qamogara ii weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ kawaa so uuŋ irigigiigi.
10 Gejatootoo eja woi yoronoŋ ejemba namo qaganoŋ laligojuti, ii uu kuuŋ oŋoni iikawaajoŋ siimbobolo hononga mende mokoloon laligogi. Kawaajoŋ komuri qamogara iriimakebuti, kambaŋ iikanoŋ mono otokoriaŋ maama renduŋ oroŋ neŋ korisoro ama iyaŋgia kaleŋ kania kania aŋguŋ aogi kema kawaa.
11 *Weeŋ karooŋ ano bakaya moŋ ii tegoro Anutunoŋ buu aasoŋ sewaŋgaranoŋ uuro kemero gbiliŋ waama koŋa nani. Waama nani ejembanoŋ iriima riimburatiŋ jeneŋgia ororo sombugia mogi.
12 *Koŋa nani Siwenoŋga qa kotakota moŋ kokaeŋ qama irijoro, “Oro mono kokaeŋ waabao!” Kaeŋ irijoro moma koosu uutanoŋ waama Siwenoŋ uri kereurugaranoŋ eeŋ iriima newogia tegoro naŋgi.
13 *Kanagaranoŋ namo mesaoŋ uri kambaŋ iikanondeeŋ naŋ tania soosooya meŋ siti bakaya 10% (bakaya tenoŋga motooŋgo) kawaa so kuma qenjanjaŋgoro kamaaro. Kamaaŋ ejemba 7,000 kawaa so uŋuro komugi. Ejemba mende komugiti, iyoŋonoŋ ii iima riimburatiŋ sombugia moma Siwewaa beŋa Anutu ii ku-usuŋaa mepeseeŋ mugi qabuŋayawo kolooro.
14 ‘Yei!’ qama wanjinjiŋa woiya kanjaŋawo ii kaeŋ tegoroto, mobu, qama wanjinjiŋ yei qa karooŋaa hoŋanoŋ mono uulaŋawo kolooŋ qagianoŋ ubaa. Kiaŋ.

Siwe gajoba 7:ŋanoŋ romoŋa qaita moŋ uuro.

15 *Siwe gajoba 7:ŋa iinoŋ romoŋa qaita moŋ (biugel) uuro. Ii uuro Siwenoŋ qaa kotakotagadeeŋ amiŋ mogi qagia mobe kokaeŋ jegi, “Ayo, ananaa Poŋnana ano iwaa Hamoqeqe Toya Kraist yoronoŋ mono namo kuuya galeŋ koma

* **11:7:** Dan 7.7, 21; Ais 13.5-7; 17.8 * **11:8:** Ais 1.9-10 * **11:11:** Eze 37.10 * **11:12:** 2 Kiŋ 2.11 * **11:13:** Isa 6.12; 16.18 * **11:15:** Eks 15.18; Dan 2.44; 7.14, 27

oŋombaotiwaa ku-usuŋa ii kuuya buŋa qeŋ aojao. Iinoŋ mono kambaŋa kambaŋa galeŋ koma oŋoma laligowaa, ee-aa-ee. Galeŋkoŋkoŋanoŋ mono kambaŋ moŋnoŋ mende tegowaa, ee-aa-ee."

16 Kaeŋ jegi mobe Anutuwaa jotamemeya 24 Anutuwaa jaasewaŋanoŋ jiŋkaroŋ duŋgianoŋ rajuti, iyoŋonoŋ mono kamaaŋ usugoŋ Anutu waeya meŋ mepeseeŋ mugi.

17 Mepeseeŋ muŋ kokaeŋ jegi,

"Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ mono laligoŋ kouma kambaŋ kokaamba laligojaŋ.

Giinoŋ ku-usuŋga uuta meŋ kanaiŋ namo kuuya galeŋ koma oŋoma kiŋ poŋgiaga koloon laligowaga.

Kawaajoŋ nononoŋ mono mepeseeŋ daŋgiseŋ jeŋ gonjoŋ.

18 *Waba kantria kantria yoŋonoŋ iriŋgia soono kazi ama goma laligogito, goo kazi kambaŋganoŋ mono ketada koi kaaŋanoŋ kaŋ kuuŋ eja.

Giinoŋ kambaŋ kokaamba koomuya yoŋoo qaagia gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombaga ano geeŋgaa ejembauruga tawagia oŋombaga.

Gejatootoo ejemba ano ejemba soraaya tosaaŋa goo gawoŋga meŋ laligogiti ano uuta kamaaŋqeqeta goo qaganoŋ tiwilaawabotiwaajoŋ keegia moma laligogiti, ii mono tawagia oŋombaga.

Kaaŋagadeeŋ tosianoŋ ejemba uŋuŋ kantri kondeema laligogiti, ii mono kondeema oŋombaga." Kaeŋ mepeseeŋ jegi.

19 *Kawaa gematanoŋ Siwenoŋ aantano Anutuwaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iibe jigo uutanoŋ Anutuwaanoŋ soomoŋgo areŋ bokis akadamuyawo iikanoŋ ii-iita ero.* Siwenoŋ aantano kambaŋ iikanondeeŋ oobili ano guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qaro mobe. Otoŋa otoŋa ii mobe naŋ meŋ koŋ rombuŋ giliro kombo (ais) kota somasomata kamaagi. Kiaŋ.

12

Emba ano jewenaŋ waŋa iliawo

1 Siwenoŋ aiwese somata damuyawo moŋ kokaeŋ asugiro iibe: Emba moŋ weeŋ jaayanoŋ malekuya kolooro koiŋnoŋ kana tamboya baatanoŋ asariro seŋgelao 12 ii ila wage kaaŋa waŋanoŋ koŋgi kokobilibiligiawo ragi.

---

* **11:18:** Ond 2.5; 110.5; 115.13 * **11:19:** Isa 8.5; 16.18, 21 * **11:19:** Anutuwaanoŋ jojopaŋ qaa 10 ano jeŋkooto tosaaŋa ii jamo ilaŋanoŋ ooŋ bokis iikawaa uutanoŋ aŋgi raro galeŋ komakeju.

2 Koroyawo laligoŋ mera memetaa kambaŋanoŋ dodowiro
bimooro masu qero siimbobolo moma qa gigilaaro.
3 *Kawaa gematanoŋ aiwese moŋ Siwenoŋ kokaeŋ asugiro
iibe: Jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon), mundaya oso popo-
laŋ, waŋa 7 ano ilia 10. Waŋa 7 iikanoŋ ila wage 7 koŋgi
raro.
4 *Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ daayanoŋ sombiŋ qewagoŋ
seŋgelao iyoŋoonoŋga bakaya karooŋ horoŋ giliro namonoŋ
kamaagi. Kamaagi emba iyaŋa mera memambaajoŋ anoti,
iwaa batanoŋ nano. Kaeŋ nama meria mewaati, ii iikanon-
deeŋ gogomambaajoŋ moro.
5 *Emba iikanoŋ mera ejaga mero. Iinoŋ kantria kantria
kuuya aeŋ taa gbarunoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa.
Embanoŋ mera meroti, gajobanoŋ ii mono iikanondeeŋ
uulaŋawo meŋ kema Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ kooroŋanoŋ
ano.
6 Iikanoŋ ano embanoŋ aŋodeeŋ mesaoŋ kok koma
keno. Anutunoŋ emba ii weeŋ 1,260 kawaa so baloŋ
qararaŋkoŋkoŋanoŋ kalaŋ koma mugi laligowaatiwaajoŋ
gomaŋ miri moŋ mozozoŋgoroti, iikanoŋ kok ama keno.
7 *Siwe uutanoŋ manja juno kokaeŋ aogi: Siwe gajoba
waŋa Maikel ano iwaa gajobauruta yoŋonoŋ jewenaŋ ne-
muŋa tuarenjeŋ ama ii ano iwaa gajobauruta yoŋowo aogi.
8 Aoŋ jewenaŋ nemuŋa ano iwaa gajobauruta yoŋoo
esuŋgianoŋ mende sokono haamo mende ama oŋoma go-
maŋgia mesaoŋ Siwe uutanoŋ toroqeŋ laligowombaajoŋ
amamaagi.
9 *Amamaagi jewenaŋ nemuŋa iliawo ii mono konjoma
Siwenoŋga otaagi. Jewenaŋ nemuŋa iikanoŋ monowaa
monoyanoŋga mokoleŋ koloon Iiw (Eewa) manambato meŋ
muro. Qata moŋ Kileŋaa Toya ano Satan. Iinoŋ kantria
kantria kuuya kuuŋ oŋono jinjauŋ kema laligogiti, ii ano
iwaa gajobauruta ii mono iwo Siwenoŋga konjoma hagoŋ
oŋoŋgi namonoŋ kamaagi.
10 *Kamaagi Siwenoŋ qa somata moŋnoŋ kokaeŋ jero
mobe, “Selenoŋ kuukuu Toyanoŋ asaga gomantiiŋa Anutu-
nanaa batanoŋ nama uumeleeŋ alaurunana jenoŋkuukuu
qaa jeŋ oŋoma laligoroti, ii mono yakariŋ hagoŋ mugi
seleeŋgeŋ kamaaro otokoriaŋ maajoŋ. Ananaa Anutu-
nananoŋ mono kambaŋ kokaamba ejemba hamo qeŋ oŋoma
ku-usuŋaa qaganoŋ galeŋ koma oŋono bentotoŋaa hoŋanoŋ
mono kolooja. Hamoqeqe Toyaa esuŋmumuyanoŋ mono
koloodaboroja.

* **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Ais 66.7; Ond 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21; 12.1; Juud 9 * **12:9:** Jen 3.1; Luuk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zek 3.1

11 Iinoŋ momalaari alaurunana qaanoŋ ama oŋoma laligoroto, Toya ii kokaeŋ haamo ama mugi: Lama meriaa sayanoŋ ii hamo qeŋ oŋono kotiiŋ Buŋa qaa hoŋaboŋa naŋgoŋ jeŋ seiŋ laligogi. Kaaŋa laligoŋ jojoriŋ selegia togoŋ boŋ nama manja qeŋ haamo aŋgi.

12 “Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋonoŋ mono korebore aisooŋ otokoriaŋ maama laligowu. Kaaŋa laligowuto, namonoŋ ano kowenoŋ laligojuti, oŋo mono lombo kanjaŋawo bosimbutiwaajoŋ mono ‘Yei!’ jeŋ saajeŋ. Kileŋaa Toyanoŋ luguŋ kamaaŋ riiŋ oŋoonoŋ kaŋ gawoŋ meme kambaŋa torodaamoŋ ero mojiwaajoŋ mono kazi somata amakeja.”

13 Jewenaŋ nemuŋa iliawo yakariŋ hagoŋ mugi namonoŋ kamaaroti, ii iima asariŋ emba mera meroti, ii kazi ama muŋ otaaro.

14 *Otaaroto, embanoŋ kok kono Anutunoŋ tuu somataa eŋgaŋa woi muro kanoŋ elelaoŋ uulaŋawo keno. Anutunoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ iwaajoŋ gomaŋ miri moŋ mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ keno. Iikanoŋ kema asaŋgoŋ laligoro gbani 3 ano bakaya moŋ ii kalaŋ koma mugi mokolenoŋ ii mende mokolooŋ qelanjiŋ mewaa.

15 Embanoŋ elelaoŋ keno mokolembaa iriŋa soondabororo qaa ootanoŋga embawaa gematanoŋ apu gboulu furugoro apu gowoya kolooro. Apu iikanoŋ emba ii kisama meŋ somoŋgoŋ mubaatiwaajoŋ moma kaeŋ furugoŋ lono.

16 Kaeŋ lonoto, namonoŋ emba ii ilaaŋ muŋ riiro roŋ kolooro. Jewenaŋ nemuŋanoŋ qaa ootanoŋga apu furugoro apu gowoya kolooroti, iikanoŋ mono roŋ iikanoŋ kemeŋ juguŋ qaono.

17 Kaeŋ kolooro jewenaŋ nemuŋaa iriŋa emba kawaajoŋ ama soono mesaoŋ emba iikawaa gbiliuruta tosaaŋa qetama manja qeŋ oŋomambaajoŋ keno. Gbiliuruta yoŋonoŋ Anutuwaa jojopaŋ qaa teŋ koma Jiisaswaa Buŋa qaa pondaŋ naŋgoŋ jeŋ seiŋkejuti, mono iyoŋowo kareŋ aowombaajoŋ keno.

18 Aowombaajoŋ kema kowe sakasiŋanoŋ keuma nano. Kiaŋ.

13

Jeŋnemba kowenoŋga kouro.

1 *Kawaa gematanoŋ jeŋnemba moŋ ilia 10 ano waŋa 7 ii kowenoŋga kouro iibe. Ilia 10 iikanoŋ ila wage 10 koŋgi ragi ano waŋa motomotooŋ iikanoŋ qa mepaqepaegiawo oogita ero.

* **12:14:** Dan 7.25; 12.7 * **13:1:** Dan 7.3; Ais 17.3, 7-12

2 *Jeŋnemba ii iibe kokaeŋ kolooro: Kaitania ii oro somata qagara lepaad ano taiga iyoroo tani kaaŋa kolooro. Kana boriaa silia ii bea orowaa sili kaaŋa kolooro. Qaa oota ii laion orowaa qaa oota kaaŋa. Jewenaŋ nemuŋanoŋ esuŋa, jiŋkaroŋ duŋa ano ejemba galeŋ koma oŋombaatiwaa ku-usuŋa uuta ii jeŋnemba muro.

3 Muroto, waŋa moŋ ii wiji kotiga moŋnoŋ kiro komumambaa anoto, wijianoŋ misiriro lopogadeeŋ raro. Namowaa ejemba korebore yoŋonoŋ aaruŋ jeŋnemba ii gematanoŋ otaaŋ keŋgi.

4 Otaaŋ kema jewenaŋ nemuŋaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogi. Ku-usuŋ kaaŋa ii jeŋnemba murotiwaajoŋ ii ano jeŋnembawaa waeya kaaŋiadeeŋ meŋ mepeseeŋ kokaeŋ jegi, “Moronoŋ jeŋnembawaa so koloonaga? Moronoŋ ii tuarenjeŋ ama muŋ iwo aomambaajoŋ kotiinaga?”

5 *Kaeŋ jegi Satanoŋ jeŋnembawaa qaa oota sololooro kotiiŋ jaba-arambaraŋ qaganoŋ mepaqepae qaaya lansaŋ jeŋ laligoro. Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono mepaegomambaa ku-usuŋa ii koiŋ 42 kawaa so eŋ mubaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.

6 Ii jeŋ tegoro qaa ootanoŋ aantano Anutu mepaegoŋ laligoro. Anutuwaa qata, Siwe gomaŋa ano Siwe uutanoŋ laligojuti, ii kuuya mono mepaqepae ama oŋoma laligoro.

7 *Kaeŋ laligoro Satanoŋ ejemba soraaya tuarenjeŋ ama oŋomambaa ku-usuŋa muro yoŋowo manja aoŋ haamo ama oŋono. Haamo ama oŋono Satanoŋ ejemba isigia kuuya tuuŋgiaa so, qaa tanigiaa so ano kantrigiaa so ii mono jeŋnembawaa borianoŋ ama oŋono.

8 *Ejemba korebore namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mono jeŋnembawaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowuya. Anutuwaa ejemba solaŋa qagia Siwe gomanoŋ papianoŋ oogita eji, iyoŋonondeeŋ mono jeŋnemba ii mende mepeseewuya. Monowaa monoyanoŋ Anutunoŋ Siwe namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ qagia ii laaligo kotigaa papia iikanoŋ ooŋ laligoŋ kougi. Laaligo papia ii Lama meria qegi komuroti, iwaa buŋaga ero galeŋ komakeja.

9 “Moŋnoŋ gejiawo laligoji eeŋ, iinoŋ mono qaa koi geja ama moma kotowa!

10 *Moŋ kapuare mirinoŋ kembaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono iikanoŋ kembaa. Moŋ manjawaa soo somatanoŋ uugi komuwaatiwaa so kolooji, iinoŋ mono kaeŋ komuwaa.*

---

* **13:2:** Dan 7.4-6 * **13:5:** Dan 7.8, 25; 11.36 * **13:7:** Dan 7.21 * **13:8:** Ond 69.28 * **13:10:** Jer 15.2; 43.11 * **13:10:** Tosianoŋ qaa ii kokaeŋ meleenju: Moŋnoŋ manjawaa soo somata (bainat) kanoŋ tosaaŋa uŋuuro komuwuti, tosianoŋ mono iyaŋa ii soo kaaŋanoŋ uugi komuwaa.

Kawaajoŋ ejemba soraaya, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ pondaŋ moma laariŋ laligowu." Kiaŋ.

Jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro.

11 Mombo iibe jeŋnemba moŋ namo uutanoŋga kouro. Ii ilia woi Lama meriaa ilia kaaŋaga koloon qaaya ii jewenaŋ nemuŋa iliawonoŋ jeroti, mono kaaŋiadeeŋ jeŋ laligoro.

12 Iinoŋ kouma alia mutuyaa jotamemeya koloon ku-usuŋa kuuya meŋ iikanoŋ iwoi kuuya aliaa jaanoŋ ano. Kaaŋa ano namo ejemba kuuŋ sololoon oŋono aaruŋ alia mutuyaa waeya meŋ mepeseegi. Jeŋnemba mutuya ii wiji kotiganoŋ kiro komumambaajoŋ anoto, misiriro lopoyadeeŋ raro.

13 Jeŋnemba woiya iinoŋ aŋgoleto somata tania kania kania mero. Moŋ meroti, ii gere bolanoŋ sombinoŋga kamaaŋ namonoŋ kaŋ jero ejembanoŋ ii jaagianoŋ iigi.

14 Anutunoŋ Satan mende aŋgoŋ kono ku-usuŋ muro jeŋnemba mutuyaa jotamemeya koloon iwaa jaanoŋ aŋgoleto kania kania meŋ laligoro. Iikanoŋ mono namowaa ejemba tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama soogi. Soogi kokaeŋ kuuŋ jeŋ kotoŋ oŋono, "Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa uŋaya sogoŋ kuugi nano goda qeŋ muŋ laligowu. Jeŋnemba mutuya ii manjawaa soo somatanoŋ (bainat) uugi wiji kiro komumambaa so kolooroto, kileŋ gbiliŋ laligoji, mono iwaa uŋaya kuuwu."

15 Kaeŋ aŋgi Satanoŋ ku-usuŋ jeŋnemba kanageŋa muro tando lopioŋ ii meŋ gbiliŋ muro kanaiŋ buu aasoŋ ano. Kaaŋagadeeŋ jeŋnemba mutuyaa uŋaya meŋ letono eja qaa jeŋ ejemba kuuŋ oŋono kokaeŋ kolooro: Daeŋ yoŋonoŋ tando lopioŋ iikawaa waeya mende meŋ mepeseegiti, ii mono kuuya uŋugi komugi.

16 Jeŋnemba kanageŋanoŋ ejemba korebore kokaeŋ kuuŋ oŋoma iŋijoro, "Oŋo mono jeŋnemba mutuyaa muŋgeŋ aasoya ii jaasewaŋgianoŋ me boro dindiŋgianoŋ meŋ mokotaawu." Kaeŋ iŋijoro iyaŋgiaa gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋ eeŋ qeŋkejuti, ejemba qaqabuŋayawo ano wanaya, somata ano melaa yoŋonoŋ mono korebore muŋgeŋ aasoya ii meŋ boro dindiŋgia me wambusooŋgianoŋ mokotaagi.

17 Daeŋ yoŋonoŋ jeŋnembawaa qata me qataa jaŋgoya selegianoŋ mende meŋ laligogiti, iyoŋonoŋ nembanene iwoi stuanoŋ me maaketnoŋ sewaŋa mewombaajoŋ me ambombaajoŋ amamaagi.

18 Qaa koi moma asariwombaa momakootoya ii kokaeŋ: Moŋnoŋ momakootoyawo laligoji, iinoŋ mono jeŋnembawaa

jaŋgoya weeŋgowa. Jaŋgoya ii baloŋ ejawaa jaŋgoya kolooja. Aaso jaŋgoya ii 666. Kiaŋ.

14

Lama meria ano kanagesouruta 144,000.

1 *Kawaa gematanoŋ uuŋ Lama merianoŋ Zaion baaŋanoŋ nano iibe. Iwo kanagesouruta jaŋgogia 144,000 ii motooŋ naŋgi Lama meriaa qata ano iwaa Maŋaa qata ii kuuya yoŋoo wambusooŋgianoŋ oo-ootaga ero iŋiibe.

2 Iikanondeeŋ mobe Siwenoŋga otoŋ moŋ apu somata sianoŋ giliro kemeŋ kuuŋ qamakeji, kaaŋa kolooro. Ii guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ somata qajiwaa otoŋa iikawaa taniŋaeŋ kolooro. Otoŋa ii gita kulele mamaga qegi otoŋa kolooŋkejiwaa so mobe.

3 Anutunoŋ ejemba 144,000 ii namonoŋga sewaŋgia meŋ uŋuanoti, iyoŋonoŋ mono Anutuwaa jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ kouma beŋ jawiŋa 4 ano jotamemeya waŋa 24 iyoŋoo jaasewaŋgianoŋ nama rii doŋgoga qagi. Kuuya yoŋonoŋ iyaŋgiaa riigia qagi seleeŋgeŋ yoŋonoŋ ii kuma aowombaajoŋ amamaagi.

4 Yoŋonoŋ ejemba qaita moŋ koloonŋ laligoŋ kougi. Mende tiloonŋ soraaya laligowombaajoŋ iyaŋgia galeŋ koma aoŋ emba yoŋowo jewoŋ mende mokoloonŋ laligogi. Lama merianoŋ dakanoŋ kema kaŋkeji, iyoŋonoŋ mono ii otaaŋ iikawaa so kema kaŋkeju. Anutunoŋ ii ejemba batugianoŋga sewaŋgia meŋ metogoŋ uŋuano Anutu ano Lama meria yoroo yambugara dologa kolooju.

5 *Yoŋoo jegianoŋa qaa qoloŋmoloŋgoya moŋ mende mokoloogi koposowaa qaagia qaa soraaya laligoŋ kougi. Kiaŋ.

Siwe gajoba karooŋ yoŋonoŋ qaagia jeŋ elelaogi.

6 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe sombiŋ kotoŋ kanakeewaŋ elelaoro. Iinoŋ Oligaa Buŋa koŋkoŋgoŋ* meŋ kaŋ baloŋ ejemba yoŋoojoŋ jeŋ asarimambaajoŋ karo. Ejemba ii tuuŋgiaa so, beŋsakoŋ isigiaa so, qaa tania jejegiaa so ano kantrigiaa so baloŋ sokoma rama kenjuti, mono kuuya iyoŋoojoŋ jeŋ seimambaajoŋ karo.

7 Kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Anutunoŋ ejemba gosiŋ jeŋ tegoŋ oŋombaatiwaa kambaŋanoŋ mono toriŋ dodowija. Kawaajoŋ oŋo mono Anutuwaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia moma mepeseeŋ qabuŋaya meŋ

* **14:1:** Eze 9.4; Ais 7.3 * **14:5:** Zef 3.13 * **14:6:** Poŋ beŋ koŋkoŋgoŋ Toyaanoŋ Buŋa qaa towoya ii koŋkoŋgoŋ. Ii monowaa monoyanoŋga kanaiŋ tetegoya qaa eŋ ubaa.

seiwu. Moŋnoŋ siwe, namo, kowe ano apu jaaya mokoloon oŋonoti, mono iwaa waeya meŋ mepeseeŋ laligowu."

8 *Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba alia moŋ mutuya otaaŋ kaŋ kokaeŋ qaro, "Babilon siti somata ii meleeno kemerota eja. Babilon emba qabuŋayawo iikanoŋ mono serowiliŋ ama iikanoŋ kantri kuuya meŋ tiloon oŋono sokono. Iinoŋ wain apu kaaŋa newutiwaajoŋ oŋono uugia sooro uusoosoo koloon laligogi. Kaaŋa koloon laligorotiwaajoŋ Anutuwaa iriŋa soono kazi ama jero siti qabuŋayawo ii mono kondeeŋgi meleeno kemerota eja." Kiaŋ.

9 Kaeŋ qaro iwaa kanianoŋ Siwe gajoba karooŋanoŋ orotaaŋ elelaoŋ kaŋ kotigagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, "Moŋnoŋ jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma wambusooŋanoŋ me borianoŋ meŋ mokotaaji eeŋ,

10 *iinoŋ mono kaaŋiadeeŋ Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain apu kotiga kaaŋa neŋ mobaa. Anutunoŋ wain apu ii apu tooŋawo mende mindiriŋ wain kotiga tooŋgadeeŋ iriŋsoŋsooŋaa qambinoŋ maaro raji, iinoŋ mono ii newaa. Ii neŋ Siwe gajoba toroya ano Lama meria yoŋoo baagianoŋ nano salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ ooro siimbobolo hononja mende moma laligowaa.

11 *"Iikanoŋ oŋooro siimbobolo hononja mende moma laligowuti, iikawaa kaasoyanoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Ejemba jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋkejuti, iyoŋonoŋ mono asaga gomantiiŋa senjoŋ moma laligowu. Moŋnoŋ muŋgeŋ aasoya aŋgoŋ koma selianoŋ meŋ mokotaaji, iinoŋ mono selianoŋ ororo qenjeŋ qeŋ haamo memambaajoŋ amamaaŋ laligowaa."

12 Kawaajoŋ ejemba soraaya Anutuwaa jojopaŋ qaaya teŋ koma otaaŋkejuti, oŋonoŋ mono kaparaŋ koma lombo meŋ mokosiŋgoŋ Jiisas pondaŋ moma laariŋ laligowu.

13 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe kokaeŋ nijoro, "Gii mono tere kokaeŋ oowa: Ejemba Pombo qokotaaŋ nama kambaŋ kokaamba kanaiŋ komuwuti, iyoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowuya. Uŋa Toroyanoŋ qaa kitia ii metogoŋ 'Qaa ii oŋanoŋ,' jeja. Yoŋonoŋ gawoŋ kotiga meŋ qenjeŋmanjeŋ moma kaŋ laligogi tegoro gawoŋgiaa hoŋa kolooro Siwe Toyanoŋ sundugia moro sokono iikawaajoŋ korisoro oŋono rama haamo meŋ bonjoŋ laligowuya." Kiaŋ.

Balombaa nene moriaŋ hoŋa mewutiwaa kambaŋa

---

* **14:8:** Ais 21.9; Jer 51.8; Ais 18.2 * **14:10:** Ais 51.17; Jen 19.24; Eze 38.22
* **14:11:** Ais 34.10

14 *Kaeŋ nijoro uuŋ koosu taaŋa iibe iikawaa qaganoŋ moŋ kaitania Siwe gomambaa Eja hoŋa kaaŋa iinoŋ raro. Ila wage goulnoŋ memeta ii waŋanoŋ raro borianoŋ soo kaapeŋgoya jetawo meŋ raro.

15 *Ii iibe Siwe gajoba moŋnoŋ mepemepesee jigonoŋga (tempel) asuganoŋ kouma koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotakotagadeeŋ qaro, "Namonoŋ moriaŋ hoŋa momogoro hoŋa mewutiwaa kambaŋanoŋ mono kolooja. Kawaajoŋ giinoŋ mono sooga kaapeŋgoya meŋ gawonoŋ kema iikanoŋ namowaa moriaŋ hoŋa ii kotoŋ meŋ kululuuwa."

16 Koosu qaganoŋ raji, iwaajoŋ kaeŋ qaro sooya kaapeŋgoyanoŋ namonoŋ giliŋ gawombaa moriaŋ hoŋa kotoŋ meŋ kululuuro.

17 Ii meŋ kululuuro Siwe gajoba moŋnoŋ Siwewaa mepemepesee jigonoŋga (tempel) asuganoŋ kouro. Iinoŋ kaaŋagadeeŋ soo kaapeŋgoya jetawo moŋ meŋ kouro.

18 Kouro Siwe gajoba karooŋanoŋ Siwewaa alatawaa gere galeŋa ano alata ii mesaoŋ kouro. Kouma kotakotagadeeŋ qama Siwe gajoba soo kaapeŋgoya jetawo meŋ nanoti, ii kokaeŋ ijoro, "Giinoŋ sooga kaapeŋgoya jetawo ii mono meŋ gawonoŋ kema iikanoŋ balombaa wain kaŋgeŋa kaŋgeŋa ii kotowa. Kaŋgeŋ iikawaa kota mono momogoŋ yagoŋ raju."

19 Kaeŋ ijoro sooya kaapeŋgoya namonoŋ giliŋ namowaa wain kasa hoŋa ii kotogoŋ meŋ kululuuŋ Anutuwaa wain juu somata iikanoŋ rijijaawutiwaajoŋ giliro. Wain juu ii Anutuwaa iriŋsoŋsooŋaa kaisareya kolooja.†

20 *Wain bageŋ hoŋa ii siti seleeŋgeŋanoŋ kananoŋ riiŋ rijijaagi sayanoŋ wain juu somataa qaa ootanoŋ kouma kokoŋ tani kaaŋa lansaŋ waama kouma apu gowoya kolooro. Sa iikawaa diiŋa ii wan miita ano bakaya moŋ kolooro. Hoosnoŋ iikanoŋ riiŋ keno qaa ootanoŋ kouro hoos qawayaa kasianoŋ samoriro. Diiŋa kaeŋ kolooro koriga 300 kilomiita kawaa so kolooro. Kiaŋ.

15

Siwe gajoba 7 ano lombo kanjaŋawo 7.

1 Kawaa gematanoŋ siwe uutanoŋ uuŋ aŋgoleto somata moŋ kolooro iima kokaeŋ waliŋgowe: Siwe gajoba 7 ii lombo kanjaŋawo (plague) 7 meŋ naŋgi. Ejemba siŋgisoŋgogiaajoŋ

* **14:14:** Dan 7.13 * **14:15:** Joel 3.13 † **14:19:** Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa ii wain juu somatanoŋ rijijaagi uutanoŋ olomoodaborowaa. Aisisaaŋ 19.15 ii iiba.
* **14:20:** Ais 63.3; Seru 1.15; Ais 19.15

Anutuwaa iriŋa soono jeŋ tegoŋ ironga meleeno lombo kanjaŋawo qagianoŋ uro mogi uutanoŋ olomooro qaagianoŋ komuwaa. Kawaajoŋ qagia lombo kanjaŋawo konoga 7 qagi.

2 Ii iima iwoi bilibiliawo kowe kaaŋa iibe gere bolaŋawo melokanjiŋ ero. Iikawaa kooroŋanoŋ Anutuwaa ejemba naŋgi iŋiibe. Yoŋonoŋ haamo ama jeŋnembawaa qaaya mende teŋ koma uŋayaa waeya mende meŋ qataa jaŋgoya selegianoŋ mende aŋaliŋ aŋgoŋ koma laligogi. Anutunoŋ ii motomotoon kulele oŋono meŋ naŋgi.

3 *Iikanoŋ nama Anutuwaa gawoŋ meme eja Mooseswaa rii ano Lama meriaa renduŋ ii kokaeŋ qagi,

"Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ aŋgoleto somasomata damuyawo amakejaŋ.
Giinoŋ kantria kantria ii kiŋ poŋ ama oŋona nanamemeŋgaa kania ii dindiŋa ano hoŋa tooŋ kolooja. Kawaajoŋ Anutu qaita moŋ koloon laligojaŋ.
4 *Oo Poŋ, goonoŋ nanamemeŋga dindiŋa ii mono asuganoŋ asugiro mojoŋ.
Kawaajoŋ kantri kuuya yoŋonoŋ kaŋ goo waega meŋ mepeseeŋ gomakeju.
Giinoŋ geeŋgodeeŋ toroya koloojaŋ. Kawaajoŋ ama moronoŋ goojoŋ toroko mende monaga? Kuuya nononoŋ goo qabuŋaga meŋ seiŋ mepeseeŋkejoŋ."

5 *Kawaa gematanoŋ uuŋ iwoi kokaeŋ iibe: Siwewaa mepemepesee jigowaa (tempel) naguyanoŋ tano iikawaa uutanoŋ Anutu daŋgunuyaa opo sel jigoyanoŋ nano iibe.

6 Mepemepesee jigo iikanoŋa Siwe gajoba 7 lombo kanjaŋawo 7 meŋ naŋgiti, iyoŋonoŋ kamaaŋ asuganoŋ kagi. Malekugia tualalakota bilibiligiawo mougi opo jokaŋa maŋkiilaya goulyawo ii iiŋ kasa kaaŋa basamoŋgianoŋ embaaŋ aoŋ naŋgi.

7 Yoŋonoŋ kagi beŋ jawiŋa 4 yoŋoonoŋga moŋnoŋ goul qambi 7 oŋono Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi ii qaa ootanoŋ kougi. Anutu iriŋa sooji, iinoŋ laligoŋ kouma laligoja ano tetegoya qaa laligoŋ ubaa.

8 *Qambi ii oŋono Anutunoŋ asamararaŋa ano kuusuŋa qendeeno iikawaajoŋ kaaso pumpuŋgoŋ mepemepesee jigo (tempel) saa qero moŋnoŋ Siwe jigo ii uu-uutaa so mende kolooro. Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ wala qambigia maagi lombo kanjaŋawo 7 asugiŋ hoŋawo koloowaati, iikawaa gematanoŋ saanoŋ mombo ubuya. Kiaŋ.

---

* **15:3:** Eks 15.1 * **15:4:** Jer 10.7; Ond 86.9 * **15:5:** Eks 38.21 * **15:8:** Eks 40.34; 1 Kiŋ 8.10-11; 2 Hist 5.13-14; Ais 6.4

16

Qambi 7 maagi Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ asugiro.

1 Mepemepesee jigo (tempel) uutanoŋga qa somata moŋ asugiro Siwe gajoba 7 yoŋoojoŋ qaa kokaeŋ jeŋ kotoro mobe, “Oŋo kema Anutuwaa iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi 7 qaa ootanoŋ kouma eji, iikawaa hoŋgia mono namonoŋ maabu.”

2 *Siwe gajoba mutuyanoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii namonoŋ maaro. Maaro wiji arokuukuuyawo siimbobologia tania soosooya ii qaa qootogo ejemba yoŋoo selegianoŋ asugiro. Ejemba jeŋnembawaa muŋgeŋ aasoya selegianoŋ meŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseegiti, mono iyoŋoo selegianoŋ asugiro.

3 Gajoba woiya iinoŋ mesaoŋ kema qambiaa hoŋa ii kowenoŋ maaro. Maaro kowenoŋ meleema sa kolooro. Mono eja qeqetaa saya kaaŋa kolooro. Kaeŋ kolooro kowe uutanoŋ iwoi kuuya laaligogiawo laligojuti, ii kuuya komudaborogi.

4 *Siwe gajoba karooŋanoŋ qambiaa hoŋa ii apu gowoya ano apu jaaya kanoŋ maaro meleema sa kolooŋ sokono.

5 Kaeŋ kolooro Siwe gajoba apu galeŋ komakeji, iinoŋ qaa kokaeŋ jero mobe, “Oo Anutu toroya, giinoŋ qaa gosiŋ kokaeŋ jeŋ tegona lombo koi asugijiwaajoŋ dindiŋa kolooja ŋ. Mono solaŋa laligoŋ kouma laligojaŋ.

6 Yoŋonoŋ goonoŋ ejemba soraaya ano gejatootoo ejemba uŋuŋ laligogi sagianoŋ maaro. Giinoŋ ii uŋugitiwaa iroŋa meleema sa oŋona negiti, ii mono sogianoŋ ana qagianoŋ uro. Kawaajoŋ Anutu giinoŋ dindiŋagadeeŋ koloojaŋ.”

7 Apu galeŋ komakeji, iinoŋ kaeŋ jero qaa moŋ alatanoŋga kokaeŋ karo mobe, “Qaa ii oŋanoŋ! Oo Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya, giinoŋ ejemba qaagia gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ oŋomakejaŋ.”

8 Siwe gajoba 4:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii weeŋ jaayanoŋ maaro iikanoŋ weeŋ esuŋ muro geriawo totooŋ koloon ejemba gere kaaŋa oŋooro.

9 Weeŋ jaaya geriawo iikanoŋ oŋooro selegia delatiro. Anutunoŋ lombo kanjaŋawo iikawaa Toya koloon ano qagianoŋ uroti, ejembanoŋ ii moma iikawaajoŋ Anutuwaa qata jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, Anutu mepeseeŋ qabuŋaya meŋ seiwutiwaajoŋ mono uugia mende meleeŋgito, toroqeŋ yaŋgiseŋ ama laligogi.

10 *Siwe gajoba 5:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii jeŋnembawaa jiŋkaroŋ duŋnoŋ maaro. Iikanoŋ maaro paŋgamaŋ somatanoŋ jeŋnembawaa ometotoŋa (kingdom) ii sokoma

* **16:2:** Eks 9.10 * **16:4:** Eks 7.17-21; Ond 78.44 * **16:10:** Eks 10.21

paŋgamaŋ mero. Paŋgamaŋ mero ejemba iriŋgia soono neselaŋgia jegianoŋ kitogi riiro.

11 Ejembanoŋ siimbobolo ano wiji nomboŋgiaa siimboboloya somata moma iikawaajoŋ Siwewaa Anutuya ii jeŋ qasuaaŋ muŋ laligogi. Kaaŋa laligogito, nanamemeŋgia bologa ama meŋ laligogiti, ii mende gosiŋ mesaoŋ uugia mende meleeŋgi.

12 *Siwe gajoba 6:ya iikanoŋ qambiaa hoŋa ii apu somata qata Yufreitis kanoŋ maaro juguro. Weeŋ koukoutanoŋga kiŋ poŋa poŋa kawombaajoŋ moma jojoriŋ laligogiti, iyoŋonoŋ apu juguro mombo mende papaŋgogito, kotoŋ kawutiwaa kania kolooro.

13 Iikanoŋa uuŋ omejiilaŋ bologa karooŋ tanigia taŋa kaaŋa ii iŋiibe jewenaŋ nemuŋa iliawo, jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya yoŋoo qaa oogianoŋga kouma kamaagi.

14 Omejiilaŋ yoŋonoŋ kamaaŋ kema aŋgoleto kania kania amakeju. Kaeŋ ama baloŋa baloŋa kuuya liligoŋ kiŋ poŋgia iŋiima Anutu tuarenjeŋ ambutiwaajoŋ uugia kuuŋ kokaeŋ jegi, “Mono mindiriŋ aoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa kambaŋ somatanoŋ motooŋ manja aowoŋa.”

15 *Jiisasnoŋ jeja, “Geja ambu! Niinoŋ mono yoŋgoro meme kaaŋa oloŋ kamaŋa. Moŋnoŋ uugbiligbili laligowaati, iinoŋ mono simbawoŋawo kolooja. Bombolaŋ tondu kema karo gamuya iibubotiwaajoŋ sele esuya galeŋ komakeji, iinoŋ mono oyaŋboyaŋ koloowaa.”

16 *Ome weleŋqeqe yoŋonoŋ kiŋ poŋa poŋa ii kuuŋ uŋuama baloŋ koria qata Hibruu qaanoŋ Armagedon jejuti, iikanoŋ ajoroogi iŋiibe. Kiaŋ.

17 Siwe gajoba 7:ŋa kanoŋ qambiaa hoŋa ii kanakeewaŋ maaro. Maaro mepemepesee jigo (tempel) uutaa jiŋkaroŋ duŋanoŋga qa somata moŋ koloon qaa kokaeŋ karo jero, “Ii maadaborogi asugidaboroja.”

18 *Kaeŋ jero iikanondeeŋ oobili mero guŋparandaŋ gbiŋgururuŋ qama ero naŋ jeta buuratia moŋ mero. Iiw (Eewa) Aadam yoroo kambanoŋga kanaiŋ namonoŋ laligoŋ kouniŋi, kambaŋ iikanoŋ naŋ kaaŋa moŋ mende giiliaga. Iikawaa so tania soosooya giliro bologa totooŋ kolooro.

19 *Kaeŋ asugiro siti somata Babilon iikanoŋ juma bakaya karooŋ koloogi ano kantria kantria kuuya iyoŋoo sitigia ii kaaŋiadeeŋ tiwilaaŋ meleeno kemegi. Anutunoŋ siti qabuŋayawo Babilon yoŋoo kileŋagia mende duduuŋ iroŋgia

* **16:12:** Ais 11.15 * **16:15:** Mat 24.43-44; Luuk 12.39-40; Ais 3.3 * **16:16:** 2 Kiŋ 23.29; Zek 12.11 * **16:18:** Isa 8.5; 11.13, 19 * **16:19:** Ais 51.17

meleema oŋono. Anutunoŋ uugere ama iriŋsoŋsooŋanoŋ qambi saa qeŋ raroti, ii mono maama oŋono qagianoŋ uro wain apu kaaŋa negi.

20 *Kowenoŋ wato kuuya egiti, ii mono kok koma musuluŋgogi ano baaŋa baaŋa naŋgiti, ii mono kaaŋiadeeŋ aliŋ qaoŋgi.

21 *Kaeŋ asugiro kombo kota somata lombogia 45 kilogram iikanoŋ sombinoŋga ejemba qagianoŋ kamaaro. Lombo kanjaŋawo ii tania soosooya kolooro. Koŋ kota taniŋaaŋ iikaaŋa kanoŋ kamaaŋ uŋuro ejembanoŋ iikawaajoŋ Anutu jeŋ qasuaaŋ mugi. Kiaŋ.

17

Emba moŋnoŋ jeŋnembawaa qaganoŋ raro iibe.

1 *Siwe gajoba 7 qambi 7 ii meŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ qaa kokaeŋ nijoro, “Gii mono niwo kana kema kana somata emba qabuŋayawo apu mamagaa qagianoŋ raji, ii qendeema gomaŋa. Anutunoŋ qaaya gosiŋ iroŋa meleeno qaganoŋ uro laligoja.

2 *Balombaa kiŋ poŋa poŋa yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Kanagesogianoŋ namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ emba iikawaa serowiliŋaajoŋ ama uugia waaro uusoosoo koloogi. Wain apu neŋ eŋkalololoŋ kolooŋkejuti, mono iikawaa so kanaiŋ serowiliŋ ama laligoŋ kaamaa aŋgi.”

3 *Kaeŋ jero Uŋa Toroyanoŋ nunuano umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoŋ nuano baloŋ qararaŋkoŋkoŋanoŋ keube. Iikanoŋ keuma emba moŋ jeŋnemba oso popolaŋ iwaa qaganoŋ raro iibe. Jeŋnembawaa selianoŋ mepaqepae qa kania kania oogita saa qero waŋa 7 ano ilia 10 kaeŋ nano.

4 *Emba iikanoŋ opo suru osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mouma raro. Akadamuya goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosaaŋa kanoŋ menjereŋgoŋ aoro kaitanianoŋ kokobilibiliawo kolooro. Borianoŋ goul qambi meŋ raroti, ii serowiliŋ ama laligorotiwaa aŋgonjoraya arokuukuuyawonoŋ saa qeqetaga.

5 Emba iikawaa palapaŋanoŋ qata aasaŋgoya ii kokaeŋ oogita ero, “Babilon qabuŋanawo, namowaa kana somata ejemba ano aŋgonjora arokuukuuyawowaa nemuŋgia.”

6 Qata kaeŋ ero Anutuwaa ejemba soraayanoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ boŋ qeŋ nama jeŋ laligogiti, ii uŋuŋ sagia

* **16:20:** Isa 6.14 * **16:21:** Eks 9.23; Isa 11.19 * **17:1:** Jer 51.13 * **17:2:** Ais 23.17; Jer 51.7 * **17:3:** Ais 13.1 * **17:4:** Jer 51.7

neŋ kawaajoŋ uuŋgonjaŋ qeŋ nano iibe. Ii iima aaruŋ tililiŋgowe.

7 Aaruŋ tililiŋgowe Siwe gajobanoŋ qaa kokaeŋ nijiro, “Gii
mono nomaembaajoŋ aaruŋ tililiŋgojaŋ? Niinoŋ saanoŋ
emba kokawaa kania aasaŋgoya gisaamaŋa ano jeŋnemba
waŋa 7 ano ilia 10 emba ii bosimakeji, iwaa kania aasaŋgoya
ii kaaŋagadeeŋ gisaama jokoloon gomaŋa.

8 *Jaaga meleeno jeŋnemba iijaŋi, iinoŋ wala laligoroto,
kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja. Iinoŋ ome-
jiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋa gbiliŋ waabaato,
Kraistnoŋ hagoro gere sianoŋ kemebaa. Anutunoŋ Siwe
namo mokoloon oronoti, kambaŋ iikanoŋa kanaiŋ na-
monoŋ laligoŋ kougi qagia laaligo kotigaa papianoŋ mende
oogita eji, ejemba iyoŋonoŋ mono jeŋnemba iima aaruwuya.
Jaawo laligoroto, kambaŋ kokaamba jaawo mende laligoja
ano kanageŋ mombo gbiliŋ asugiwaati, iikawaajoŋ mono
aaruwuya.

9 “Anana qaa koi moma asariwombaajoŋ moniŋ mo-
makootoya kokaeŋ eja: Waŋa 7 ii embanoŋ baaŋa 7:baa
qagianoŋ raji, mono baaŋa iikawaa sareya kolooja.

10 Waŋa 7 ii kaaŋagadeeŋ kiŋ poŋ 7 iyoŋoo kaisaregiaga
kolooja. Yoŋoonoŋga 5 komuŋ kamaadaborogi 6:ya iinoŋ
laligoŋ ejemba galeŋ koma oŋomakeja. Konoga era asugi-
waatiwaa so kolooja. Iinoŋ asugiwaati, iikanoŋ mono kam-
baŋ toroga ku-usuŋ qaganoŋ nambaatiwaa so koloowaa.

11 Jeŋnemba laligoroto, kambaŋ kokaamba mende toroqeŋ
laligoji, iinoŋ 7 yoŋoonoŋga moŋ kolooja. Iinoŋ mombo
gbiliŋ aŋo kiŋ poŋ jaŋgoya 8 koloowaa. Kaeŋ koloowaato,
Kraistnoŋ kondeema muro tiwilaaŋ gere sianoŋ kemebaa.

12 *“Ilia 10 iŋiijaŋi, ii kiŋ poŋ 10 yoŋoo kaisaregia
kolooja. Yoŋonoŋ mende kanaiŋ ejemba galeŋ koma
oŋomakejuto, Anutunoŋ kanageŋ ku-usuŋ oŋono kiŋ poŋ
kaaŋa koloowuya. Kaeŋ koloon jeŋnembawo aua mo-
tooŋgowaa so ejemba galeŋ koma oŋoma laligowuya.

13 Kiŋ poŋ 10 yoŋonoŋ momo areŋ motooŋgo iikayadeeŋ
otaaŋ jeŋnemba naŋgoŋ ku-usuŋgia ii mugi laligowaa.

14 Esuŋgia kaeŋ mindiriŋ Lama meria tuarenjeŋ ama
manja aowuto, Lama merianoŋ mono haamo ama oŋono
kamaawuya. Iinoŋ kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo
Poŋgia kolooja. Iinoŋ nonooma meweeŋgoŋ nonono iwo
pondaŋ nama laligowoŋati, nononoŋ mono motooŋ haamo
ama oŋoma otokoriaŋ maaboŋa.”

---

* **17:8:** Dan 7.7; Ais 11.7; Ond 69.28 * **17:12:** Dan 7.24

15 Siwe gajobanoŋ qaaya kaeŋ jeŋ toroqeŋ kokaeŋ nijoro
mobe, “Kana somata emba somatanoŋ apu mamagaa qa-
gianoŋ raro inʒiid*a*borojaŋi, apu ii ejemba kantria kantria
yoŋoo kaisaregia kolooja. Yoŋonoŋ tuuŋg*ia* ano beŋs*a*koŋ
isigiaa so leelee rama keŋgi selegia kania kania kolooro
qaagia tania morota morota jeŋkeju.
16 Jaaga meleeno ilia 10 inʒiijaŋi, iyoŋonoŋ esuŋg*ia*
jeŋnemb*a*wo mindiriŋ kana somata emba ii kazi ama mugi
kokaeŋ koloowaa: Yoŋonoŋ ilawoilaya kuuya luluuma qegi
kaapiroŋ*a* kolooro opo suruya kotogodaborogi bombolaŋ
kolooro busuya neŋ siita gerenoŋ aŋgi jedaborowaa.
17 “Kaeŋ koloowaati, ii Anutunoŋ kiŋ poŋ yoŋoo uu-
gia kuuŋ sololooŋ oŋono uumotooŋ ama mindiriŋ am-
buya. Anutuwaa momo areŋ*a* kaeŋ otaawuya. Kawaa
so ku-usuŋg*ia* jeŋnemb*a* mugi ejemba galeŋ koma oŋom*a*
laligowaa. Kaaŋ*a* laligoro Anutuwaa qaayanoŋ hoŋ*a*wo
koloowaati, kambaŋ iikanoŋ tegowaa.
18 Emba raro iijaŋi, ii siti qabuŋ*a*y*a*wo toyanoŋ balombaa
kiŋ poŋ*a* poŋ*a* galeŋ koma oŋom*a*keji, mono kiŋ iikawaa
sareya kolooja.” Kiaŋ.

18

Babilon siti kondeeŋgi gororoŋgowaa.

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ ku-usuŋ*a* uuta iibe
Siwenoŋg*a* asugiŋ kamaaro asamararaŋ*a*noŋ baloŋ meŋ
asariro.
2 *Kamaaŋ kotakotagadeeŋ silama kokaeŋ qaro, “Ba-
bilon siti somata ii kondeeŋgi. Ii oŋ*a*noŋ kondeeŋgi goro-
roŋgoro. Ejemba qaoŋgi omejiilaŋ kania kania yoŋonondeeŋ
mono ajoroon mirigia iikanoŋ megi iyoŋoo gomaŋ waŋ*a*
kolooro. Koon*a* koon*a* qizimiziŋg*ia*wo ano arokuukuugiawo
yoŋonondeeŋ mono iikanoŋ ajoroon haigia laŋ ama sosoo
laligoju.
3 *“Anutunoŋ ii kokaembaajoŋ jero kondeeŋgi: Kantri ku-
uya yoŋonoŋ emba iikawaa serowiliŋ*aa*joŋ ama uugia waaro
eŋk*a*lolon koloogi Anutuwaa iriŋ*a* soono. Iriŋsoŋsoon*a* ii qa-
gianoŋ uro wain apu neŋkejutiw*aa* tani mogi. Namowaa kiŋ
poŋ*a* poŋ*a* yoŋonoŋ emba iikawo serowiliŋ nambonŋ*a*mboŋ
ama laligogi. Koŋkororo ejembanoŋ baloŋ so iikanoŋ*a*
kaŋ esuhina akadamugiawo sewaŋ*a* mewaatiwaajoŋ aŋgi
honombonoŋ*a* qaa horoŋ siiseweweya qaa laligoro. Iwaa
mejuqejuyaajoŋ ama yoŋonoŋ qaqabuŋ*a*y*a*wo kindimbiri
koloon ejemba uuta koloogi.”

---

* **18:2:** Ais 13.21; 21.9; Jer 50.39; 51.8; Ais 14.8 * **18:3:** Ais 23.17; Jer 51.7

4 *Iikawaa gematanoŋ Siwenoŋga moŋnoŋ qaa nijoro kokaeŋ mobe,
"Noo kanagesouruna, oŋo mono siti ii mesaoŋ seleeŋgeŋ kamaawu.
Emba iikanoŋ siŋgisoŋgo amakeji, iikanoŋ mono turuŋ oŋono iwo nama uugia tiloowubo.
Anutunoŋ iroŋa meleema oŋono lombo kanjaŋawo qagianoŋ ubaati, lombo iikaaŋa moŋnoŋ mono oŋoaŋgiaa qagianoŋ uro kaaŋagadeeŋ siimbobolo mobubo. Kawaajoŋ yoŋowo mono mende mindiriŋ laligowu.
5 *Emba iikanoŋ siŋgisoŋgoya ama meŋ qanoŋ qanoŋ ano uma sombiŋ oosiridaboroja.
Kikekakasililiŋ ama laligogiti, Anutunoŋ ii mono aŋaa roromoŋgonoŋ ama iikawaajoŋ mende duduuwaa.
6 *Nanamemeŋ doogoya tosia ama oŋoma laligogiti, oŋo mono iikawaa so meleema ama oŋombu. Bologa ama meŋ laligogiti, oŋo mono iikawaa iroŋa somaŋa woiwaa so meleema oŋoŋgi qagianoŋ ubaa.
Siŋgisoŋgowaa qambia newutiwaajoŋ maama laligogiti, iyaŋgiaa qambi iikanoŋa mono somaŋ woiwaa so kosoŋ meleema wain apu kaamboga kotakota ii iyaŋgia maagi newuya.
7 *Emba iikanoŋ esuhina akadamuyawo honombonoŋa qaa horoŋ qabuŋa uuta mokoloon siiseweweya qaa laligoro. Iikawaa iroŋa mono iyaŋaa oolinoŋ ootiŋ gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa ama mugi jiŋgeŋ qama wosobiri laligowaa. Iyaŋaa uutanoŋ kokaeŋ romoŋgoŋ tondu jeŋkeja,
'Niinoŋ kwiin emba pombaa jiŋkaroŋ duŋ rarayanoŋ rajeŋ. Malo mende koloojeŋ ano kambaŋ moŋnoŋ jiŋgeŋ mende qamaŋa.'
8 Kaeŋ tondu jeŋkejiwaajoŋ ama Anutunoŋ iroŋa meleema muro kambaŋ motooŋgowaa uutanoŋ iwaa qaganoŋ ubaa.
Poŋ Anutunoŋ qaaya gosiŋ jeŋ tegoŋ muroti, iwaa usuŋanoŋ mono uuta kolooja.
Kawaajoŋ lombo kanjaŋawo kania kania iikanoŋ mono uulaŋawo kokaeŋ koloon mubaa:
Tinitosayanoŋ komugi jiŋgeŋ qama bodi raro iyaŋa gerenoŋ aŋgi jewaa."
9 *Gerenoŋ aŋgi jero kaaso waabaati, kantria kantria kuuya yoŋoo kiŋ poŋgianoŋ ii iima ambureren meŋ saabu.

* **18:4:** Ais 48.20; Jer 50.8; 51.6, 45 * **18:5:** Jen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Ond 137.8; Jer 50.29 * **18:7:** Ais 47.7-9 * **18:9:** Eze 26.16-17

Kiŋ poŋ yoŋonoŋ iwo serowiliŋ ama laligogi. Esuhinaya
akadamugiawo honombonoŋa qaa iikawaa neŋ korisoroya
iwo ama aisooŋ laligogiti, iyoŋonoŋ mono iwaajoŋ ama
jiŋgeŋ qabu.
10 Jiŋgeŋ qama oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siim-
bobolo honombonoŋa qaa mobaati, iikawaajoŋ mono ri-
imburatiŋ korikori nama kokaeŋ saama jewu, “Oo Babilon
siti qabuŋayawo, lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono ‘Yei!
Yei!’ jeŋ saajoŋ. Oo siti ku-usuŋgia somata, Siwe Toyanoŋ
iroŋa meleema oŋono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ
qagianoŋ uro siimbobolo somata moju. ‘Yei! Yei!’ jeŋ
saajoŋ!”
11 *Kantria kantria yoŋoo koŋkororo ejemba yoŋonoŋ
kaaŋagadeeŋ amburereŋ ambuya. Moŋnoŋ toroqeŋ yoŋoo
hinagia sewaŋa mende meŋkebaatiwaajoŋ mono jiŋgeŋ
qama saabuya.
12 *Akadamugia goul, silwa, kowonjiŋ hoŋawo ano soroŋ
kota ii Babilon yoŋonoŋ me tosianoŋ mende sewaŋa
mewuya. Opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala, oso popo-
laŋ ano opo qata silk ii mende sewaŋa mewuya. Gere
awaa soro kania kania iikawaa batugia ano borosowogia
kania kania ii mende toroqeŋ sewaŋa mewuya. Akadamugia
elefant siitanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Nembanene duŋ
iwoigia gere sewaŋgia somata juju, qoŋqoŋ, muzi, naŋiŋ ano
yoware kanoŋ memeta, ii eeŋ ewuya. Borosowo aeŋ goota
brons ano aeŋ injaŋanoŋ memeta ano jamo qata maabol
kanoŋ memeta ii mono eeŋ ewuya.
13 Babilon yoŋonoŋ sosoni (sinamon) ano daŋe tosaaŋa ii
mende sewaŋa mewuya. Selewaa sanda qata mor, jiniŋ sam-
bori ano selewaa uŋkoowa tosia ii mende sewaŋa mewuya.
Marae, bera, jiniŋ ano moroŋa koloowaatiwaa iwoi tosaaŋa
ii mende sewaŋa mewuya. Kaaŋagadeeŋ wain apu, oil
gerewaa oilya, wiit kota ano flaua neneya ii mende sewaŋa
mewuya. Bulmakao, lama, hoos ano hoos kare ii mende
sewaŋa mewuya. Wala weleŋqeqe ejemba sewaŋgia meŋ
gawonoŋ oŋooŋgi sele busu me uuroromoŋgogianoŋ boliŋ
tiwilaaro. Kaeŋ mende toroqeŋ amakebuya.
14 Koŋkororo ejemba yoŋonoŋ Babilon emba iikawaa-
joŋ kokaeŋ jewuya, “Gere hoŋa nemambaa siiŋ moma
laligonati, ii mono qaoŋgi eeŋ laligojaŋ. Toomorianga
ano esuhinaga akadamugiawo ii mono korebore gomesaoŋ
aligi totomiŋ laligojaŋ. Ii mono kambaŋ moŋgeŋ mombo
mokoloowagatiwaa so qaago.”

* **18:11:** Eze 27.31, 36 * **18:12:** Eze 27.12, 13, 22

15 *Koŋkororo ejemba esuhinagia kaeŋ kaeŋ sewaŋa mewutiwaajoŋ ama siti iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) horoŋ qabuŋagiawo koloogi. Yoŋonoŋ korikori naŋgi tosianoŋ oolinoŋ ootigi gere ozozopaŋanoŋ siimbobolo honombonoŋa qaa moroti, iikawaajoŋ mono aaruŋ saama jiŋgeŋ qabuya.

16 Jiŋgeŋ qama kokaeŋ jewuya, “Oo siti somata, lombo qagianoŋ urotiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ qama jiŋgeŋ qajoŋ. Yoŋonoŋ opogia tualalakota, osoga nezoŋgbala ano oso popolaŋ ii mougi. Akadamugia goul, kowonjiŋ hoŋawo ano kasasoroŋ tosianoŋ menjereŋgoŋ aogi tanigianoŋ kokobilibiliawo kolooro.

17 *Kaeŋ aŋgito, esuhinagia kaaŋa honoŋa qaa ii mono uulaŋawo aua motooŋgowaa uutanoŋ tiwilaaŋ aliŋ qaoŋgi.” Kaeŋ jegi.

Waŋgo kapten kuuya ano ejemba waŋgonoŋ kema kaŋkejuti, iyoŋonoŋ kaaŋiadeeŋ kuuya Babilon siti oogita jero kaasoya ii korikori nama iibuya. Kaaŋagadeeŋ waŋgo ejemba opo sel mororoŋgogi haamonoŋ naŋgoro kemakejuti ano kowenoŋ gawoŋ tosaaŋa meŋ laaligogia naŋgoŋkejuti, iyoŋonoŋ mono korebore ii korikori nama iibuya.

18 *Emba somata qabuŋayawo aŋgi jero gere bolaŋaa kaasoya waabaati, ii korikori nama iima ambureren ama kokaeŋ jewuya, “Siti qabuŋayawo kokawaa alia mono kambaŋ moŋnoŋ mende ero.”

19 *Kaeŋ jeŋ sububuŋ orasiŋ too ariŋ qama jiŋgeŋ qama oroŋ saama kokaeŋ jegi, “Oo siti somata, aua motooŋgowaa uutanoŋ iwoiya kuuya mono tiwilaaŋ aliŋ qaono. Ejemba waŋgogiawo kuuya kowenoŋ kema kaŋ esuhinagia sewaŋa mewutiwaajoŋ ama iikanoŋa moneŋ goul (maa suaŋ) seiseiya horogi siti iikanoŋ qabuŋayawo kolooro. Lombo qagianoŋ ujiwaajoŋ mono ‘Yei! Yei!’ jeŋ saajoŋ.” Kaeŋ jegi.

20 *Yoŋonoŋ nanamemeŋ doogoya tosaaŋa ama oŋoma laligogiti, Anutunoŋ mono iikawaa qaaya jeŋ tegoŋ iroŋa meleeno qagianoŋ uro siimbobolo somata momakeju. Kawaajoŋ Siwe gomanoŋ laligojuti, oŋo mono iwaajoŋ ama otokoriaŋ maabu. Anutuwaa ejemba soraaya, aposoluruta ano gejatootoo ejemba oŋo mono aisooŋ renduŋ horoŋ laligowu.

21 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba esuŋa uuta moŋnoŋ kaŋ jamo somata qatawo meŋ waama kowenoŋ giliro kemero kokaeŋ jero, “Anutunoŋ siti somata qabuŋayawo

* **18:15:** Eze 27.31, 36 * **18:17:** Ais 23.14; Eze 27.26-30 * **18:18:** Eze 27.32 * **18:19:** Eze 27.30-34 * **18:20:** Dut 32.43; Jer 51.48 * **18:21:** Jer 51.63-64; Eze 26.21

ii mono kokawaa so geriawo kondeema meleeŋgi kemeŋ qaondaborowaa. Qaondabororo kanageŋ kambaŋ moŋnoŋ mende mokoloowutiwaa so koloowaa.

22 **Oŋo siti iikanoŋ komaŋ koma gita kulele qeŋ awelo romoŋ uuŋ rii qama oroŋ laligogiti, iikawaa otoŋa mono kambaŋ moŋnoŋ mombo mende mobuya. Babilon oŋoonoŋ ejemba momo gawoŋgia kania kania meŋ laligogiti, ii mono tegoro. Dokta didiman, qaqazu klaak ano kaaŋa ii iikanoŋ mombo mende totooŋ mokoloon oŋombuya. Wiit dumuŋ kota kowonjiŋ woiwaa batugaranoŋ mejejaagi (mill) otoŋa kolooroti, iikawaa isiŋosoŋanoŋ mono qaono sitinoŋ mono goroŋ qeŋ ewaa.

23 “Wala sitigiaa miria kuuya ii kiwagiawo asarigito, asasaga iikanoŋ mono bogoro paŋgamaŋ ewaa. Ejawaa gemaurugianoŋ embawaa mata sewaŋa bao aŋgoŋ boruŋ jegi embawaa sakitiurutanoŋ otokoriaŋ maama neŋ qaa goŋ ama korisoro ama laligogiti, otokoriaŋ iikaaŋaa otoŋa ii mono mombo mobutiwaa so qaago. Babilon oŋoo koŋkorooro ejemba ii kantria kantria kanoŋ moma oŋoŋgi qabuŋagiawo kolooŋ laligogi. Yoŋoonoŋ suuqaŋgoroŋ hamoqeqe ejemba ii baloŋ so ejemba uugia meŋ soogi jiŋjauŋ ama laligogi.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ jero.

24 *Babilon ii kokaembaajoŋ tiwilaaro: Gejatootoo ejemba ano Anutuwaa ejemba soraaya ii mono yoŋoo batugianoŋ tondu taŋala ama uŋugi komugi sagianoŋ kamaaro. Yoŋoonoŋ sa ano balonoŋ ejemba tosaaŋa uŋugi komugiti, kuuya iyoŋoo sagiaa iroŋanoŋ mono yoŋoo qagianoŋ uro laligogi. Kaniagia kaaŋa mokoloogi ero. Kiaŋ

19

Siwe yoŋonoŋ Babilon kemerotiwaajoŋ Anutu mepeseegi.

1 Kawaa gematanoŋ Siwenoŋga qaa moŋ mobe tuuŋ somata yoŋonoŋ kotakotagadeeŋ renduŋ rii qajuti, mono iikawaa tanitani kolooro kokaeŋ jegi, “Anutu mepeseejoŋ haleluya! Anutunoŋ hamo nunuŋ nunuano iwaa buŋa koloojoŋ. Anutunananoŋ ku-usuŋ Toya kolooro mepeseeŋ muniŋ qabuŋayawo kolooja.

2 *Anutunoŋ mono qaa hoŋaa so ejemba qaagia gosiŋ dindiŋagadeeŋ jeŋ tegoŋ nonomakeja. Kana somata emba serowiliŋ ama iikaaŋa kanoŋ ejemba baloŋ so meŋ boliŋ oŋoma laligoroti, Anutunoŋ mono iwaa qaaya gosiŋ jeŋ tegoro. Emba iikanoŋ Anutuwaa gawoŋ meme ejemba uŋuro sagianoŋ kamaaroti, iikawaa iroŋa mono meleema

* **18:22:** Eze 26.13; Ais 24.8 * **18:22:** Jer 7.34; 25.10 * **18:24:** Jer 51.49
* **19:2:** Dut 32.43; 2 Kiŋ 9.7

muro qaganoŋ uro siimbobolo moma laligoja. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ mujoŋ."

3 *Kaeŋ jeŋ mombo qama kokaeŋ jegi, "Emba ii aŋgi jero kaasoyanoŋ mono kambaŋ so tetegoya qaa waama umakebaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseeŋ muŋkejoŋ, haleluya!"

4 Kaeŋ qama jegi Anutuwaa jotamemeya waŋa 24 ano beŋ jawiŋa 4 yoŋonoŋ mono usugoŋ simiŋ kuma Anutu, jiŋkaroŋ duŋanoŋ rajiwaa waeya meŋ mepeseeŋ kokaeŋ qagi, "Qaa ii oŋanoŋ, haleluya!"

Lama meriaa maraŋ lombaŋ

5 *Kaeŋ qagi jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kokaeŋ kolooro, "Anutuwaa gawoŋ meme ejemba somata melaa jeta uuguwombotiwaajoŋ keegia momakejuti, oŋo mono korebore Anutunana mepeseeŋ laligowu."

6 *Qaa ii kolooro qaa moŋ mobeti, ii kokawaa tanitani: Tuuŋ somata yoŋonoŋ rii qama qa qamakejuti ano apu sianoŋ toŋgbama nano otoŋa kolooŋkeji ano pilisik qendaŋ somatanoŋ qaro gbiŋgururuŋ kolooŋkeji, qaa ii mono iikawaa tanitani kaaŋa kolooro kokaeŋ jegi, "Poŋ Anutunana, ku-usuŋ kuuyaa Toyanoŋ mono kanaiŋ gomaŋ so galeŋ koma oŋoma kiŋ Poŋgiaga kolooŋ laligowaa. Kawaajoŋ Anutu mepeseejoŋ, haleluya!

7 Lama meriaa emba buŋayanoŋ mono marambaa moma iyaŋa mozozoŋgoŋ jojoriŋ aoro afaaŋgoro emba memewaa kambaŋanoŋ mono kaŋ kuuro laligojoŋ. Kawaajoŋ anana mono otokoriaŋ maama aisooŋ Anutu mepeseeŋ muniŋ qabuŋayanoŋ seiŋkebaa.

8 Anutunoŋ maleku tualalakota asamararaŋawo ii oŋono mougi." (Maleku tualalakota ii ejemba soraaya yoŋoo nanamemeŋ solaŋaa kaisareya, mono iikanoŋ mouma aogi.)

9 *Tuuŋ somataa tanitani kaeŋ qama jegi Siwe gajoba qambiawo iikanoŋ mono toroqeŋ kokaeŋ nijoro mobe, "Qaa koi mono oowa: Anutunoŋ ejemba oŋoono Lama meriaa maraŋ (emba memewaa) lombanoŋ koubuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju." Kaeŋ jeŋ mombo toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Qaa ii mono Anutuwaa qaa hoŋa tooŋ kolooja."

10 Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro niinoŋ iikanondeeŋ iwaa waeya meŋ mepeseeŋ mumambaajoŋ moma iwaa kanianoŋ simiŋ kuma usugoweto, iinoŋ kokaeŋ nijoro, "Ae! Kaeŋ mende amba. Gii ano goo uumeleeŋ alauruganoŋ Jiisaswaa kania naŋgoŋ jeŋ laligogi weleŋ qeŋ oŋomakejoŋi, niinoŋ iyoŋoonoŋga moŋ koloojeŋ. Jiisasnoŋ Buŋa qaa

* **19:3:** Ais 34.10 * **19:5:** Ond 115.13 * **19:6:** Eze 1.24; Ond 93.1; 97.1; 99.1
* **19:9:** Mat 22.2-3

hoŋa iŋisaanoti, iikawaa esuŋanoŋ mono gejatootoo ejemba inaaŋ oŋono Uŋa Toroyaa qaaya moma jeŋ seigi. Kawaajoŋ mono Anutuwaajoŋ usugoŋ waeya meŋ mepeseeŋ laligowa." Kiaŋ.

Kraistnoŋ manjaqeqe tuuŋuruta yoŋowo manja aowombaajoŋ keŋgi.

11 *Niinoŋ Siwe aantano hoos taaŋa moŋ iibe karo. Qaganoŋ raro karoti, iwaa qata ii Pondaŋ Nanaŋ (Kawali) ano Eja Hoŋaboŋa. Qata kaeŋ qamakejuti, iinoŋ qaa dindiŋa otaaŋ qaa gosiŋ jeŋ tegoŋ iikawaa so manja qeŋkeja.

12 *Jaayanoŋ gere bolaŋ kaaŋa jero waŋanoŋ ila wage mamaga koŋgi qata asuganoŋ oo-ooyaga karo. Qata iyaŋodeeŋ mojato, moŋnoŋ moŋ ii mende moja.

13 Malekuya sanoŋ qeeqeesaaya ii mouma karo. Qata qamakejuti, ii Anutuwaanoŋ qaa.

14 Ii otaaŋ kagiti, ii Siwe gomambaa manjaqeqe eja tuuŋa tuuŋa. Yoŋonoŋ hoosgia taaŋa uŋuama qagianoŋ rama malekugia tualalakota soraaya mouma kagi.

15 *Kawaligiaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) jeta sulutuk aaŋawo moŋnoŋ karo. Ii kantria kantria uŋuŋ haamo ama oŋombaatiwaajoŋ ama karo. Iinoŋ galeŋkoŋkombaa aeŋ gbaruyanoŋ kantri so qindiŋgoŋ galeŋ koma oŋoma laligowaa. Iinoŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toyaa wain juuya somata rijijaawaa. Wain juu ii Anutuwaa iriŋsoŋsooŋa uuduuduuyawowaa kaisareya kolooja.*

16 Malekuyanoŋ qata moŋ oogita maroŋanoŋ kokaeŋ nano, "Kiŋ yoŋoo Kiŋgia ano eja poŋ yoŋoo Poŋgia." Kiaŋ.

17 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe weeŋ jaayanoŋ nano. Eukanoŋ nama kotakota qama kooŋa kooŋa sombiŋ biiwia kotoŋ kanakeewaŋ elelaoŋ kemakejuti, mono kuuya ii oŋooma kokaeŋ jero, "Oŋo mono kawu-u! Anutunoŋ jejelombaŋ somata mozozoŋgoroti, mono iikanoŋ ajoroowu.

18 Kaŋ ajoroon kiŋ poŋ, kawali galeŋ ano manjaqeqe eja yoŋoo busugia newu. Hoos ano hoos qagianoŋ ramakejuti, mono iyoŋoo busugia newu. Ejemba kuuya yoŋoo busugia mono kaŋ newu. Ejemba uuta kamaaŋqeqeta, iyaŋgiaa

---

* **19:11:** Eze 1.1; Ond 96.13; Ais 11.4 * **19:12:** Dan 10.6 * **19:15:** Ond 2.9; Ais 63.3; Joel 3.13; Ais 14.20 * **19:15:** Wain kasawaa hoŋa osoga (greip) kawaa kaŋgeŋa ii juu somatanoŋ ama rijijaagi qisigoro apuyanoŋ dutaa ootanoŋ lalanoŋ kemero baket aŋgi kawaa uutanoŋ kemeŋkeja. Anana uunana mende meleeniŋ Anutuwaa iriŋa toroqeŋ soono Jiisasnoŋ iikawaa siimboboloya moma iriŋsoŋsooŋa rijijaaro kemero Anutuwaa uutanoŋ olomooro luae koloowaa. * **19:17:** Eze 39.17-20

gawoŋgia meŋkejuti ano togiaa weleŋgia eeŋ qeŋkejuti, mono kuuya iyoŋoo busugia newu."

19 Kawaa gematanoŋ jeŋnemba ano baloŋa baloŋa yoŋoo kiŋ poŋgia iyoŋonoŋ mono manjaqeqe tuuŋgia uŋuama kaŋ ajoroogi iŋiibe. Moŋnoŋ hoos qaganoŋ rama manjaqeqe tuuŋa yoŋowo nanoti, mono ii tuarenjeŋ ama oŋoma manja aowombaajoŋ ajoroogi iŋiibe.

20 *Aogi jeŋnemba meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakaya jeŋnembawaa jeta meŋ aŋgoleto ama laligoroti, ii kaaŋagadeeŋ jeŋnembawo meŋ somoŋgogi. Gejatootoo eja takapolakayanoŋ aŋgoleto ama iikanoŋ ejemba tosaaŋa koi kaaŋa ii tiligoŋ oŋono jinjauŋ ama laligogi: Ejemba jeŋnembawaa aasoya meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti ano tosianoŋ uŋayaa waeya meŋ mepeseeŋ laligogiti, ii mono tiligoŋ oŋoma laligoro. Oroma somoŋgoŋ gbiligbili hagoŋ oroŋgi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋkeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri.

21 Kemeri hoos qaganoŋ rarotiwaa buutanoŋga manjawaa soo somata (bainat) karoti, iikanoŋ mono kiŋ poŋ ano manjaqeqe eja kuuya ii uŋuro komugi. Komugi kooŋ kuuya yoŋonoŋ kouma busugia uuŋ neŋ neŋ timbiriŋgogi. Kiaŋ.

20

Satan somoŋgogi gbani 1,000:baa so kapuare mirinoŋ raro.

1 Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba moŋ iibe Siwenoŋga kamaaro. Iinoŋ omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikawaa kii meria ano gbado somata moŋ ii borianoŋ meŋ kamaaro.

2 *Gajoba iikanoŋ kamaaŋ jewenaŋ nemuŋa iliawo (dragon) ii meŋ gbani 1,000 rabaatiwaajoŋ somoŋgoro. Jewenaŋ nemuŋa ii monowaa monoyanoŋga mokoleŋ koloon laligoŋ kouro. Qata moŋ ii Kileŋaa Toya ano Satan.

3 Gbani 1,000:baa uutanoŋ toroqeŋ ejemba kantri so kuuŋ gomaŋ so jinjauŋ meŋ ambutiwaajoŋ tiligoŋ oŋombabotiwaajoŋ somoŋgoro. Somoŋgoŋ giliro omejiilaŋ yoŋoo roŋ dusiita qaa iikanoŋ kemero unuŋa koma sapo ama muŋgeŋ aasonoŋ (siil) qokotaaŋ kii nemuŋa kuno kemero uutanoŋ raro. Kaaŋa raro Siwe gajobanoŋ kokaeŋ jero, "Gbani 1,000 tegoro iikawaa gematanoŋ Anutunoŋ jero mombo isaŋgi kambaŋ toroga gawoŋa meŋ laligowaa." Kaeŋ jero.

4 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋa duŋa iibe. Anutunoŋ tosaaŋa ku-usuŋ oŋono ejemba qaagia jeŋ tegowuti, iyoŋonoŋ mono duŋa duŋa kanoŋ kamaaŋ ragi.

* **19:20:** Ais 13.1-18 * **20:2:** Jen 3.1 * **20:4:** Dan 7.9, 22

Kaaŋagadeeŋ ejemba Jiisaswaa kania naŋgoŋ jegitiwaajoŋ ama Anutuwaa Buŋa qaawaajoŋ ama arogia kotogi komugiti, mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kaaŋagadeeŋ ejemba jeŋnemba ano iwaa uŋayaa waeya mende meŋ mepeseegiti ano iwaa aasoya ii wambusooŋgianoŋ me borogianoŋ mende meŋ aŋaliŋ aŋgoŋ koŋgiti, mono iyoŋoo kokoosogia iŋiibe. Kokoosogia ii iŋiibe mono gbiliŋ waagi. Waama Kraistwo gbani 1,000:baa so iwoi kuuya galeŋ koma laligogi.

5 Komugiti, iyoŋoonoŋga tosianoŋ koomunoŋga waawaa mutuya iikawaa kambaŋanoŋ mende gbiligi. Qaagoto, gbani 1,000 ii mamboŋgi tegoro iikawaa gematanoŋ mono gbiliŋ waabuya.

6 Daeŋ yoŋonoŋ koomunoŋga waawaa mutuyaa kambaŋanoŋ gbiliwuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo ano toroya soraaya kolooju. Kambaŋ iikanoŋ gbiliŋgo mono indiŋa woi mende komuwu. Koomu woiyaa ku-usuŋanoŋ mono yoŋoo qagianoŋ mende uro koomu kotiga komuwombaajoŋ amamaawuya. Yoŋonoŋ mono Anutu ano Kraist yoroo jigo gawoŋ galeŋurugara koloowuya. Ii ano Kraistwo gbani 1,000 ii iwoi kuuya galeŋ koma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ Satambaa qaaya jeŋ tegoro kamaawaa.

7 Gbani 1,000 ii tegoro Satan kapuare mirinoŋga (kapuwareyanoŋga) isaŋgi kamaawaa.

8 *Kamaaŋ kema ejemba kantri so tiligoŋ oŋomambaajoŋ baloŋ so liligowaa. Baloŋ goraaya leelee eu emu kema kaŋ (uugia moŋgosooŋ) sisau ama oŋoma kantri qagara Goog ano Maagog ii kaaŋiadeeŋ sokoma kembaa. Anutu tuarenjeŋ ama manja qewutiwaajoŋ kuuŋ oŋono ajoroogi jaŋgogianoŋ kowewaa sakasimbaa so koloowaa.

9 Ajoroon kaŋ kotoŋ Israel gomaŋ sokondaboroŋ kema Anutuwaanoŋ kanageso yoŋoo sopagia ano Anutuwaa wombo sitia (Jerusalem) ii liligoŋ rabuya. Kaeŋ rabuyato, Anutunoŋ gere bolaŋ ano siwenoŋga kamaaŋ jeŋ kotoŋ oŋondaborowaa.

10 Jeŋ kotoŋ oŋondabororo Kileŋaa Toya tiligoŋ oŋono jinjauŋ aŋgiti, gajoba yoŋonoŋ ii hagoŋ mugi roŋ salfa jamowaa gere bolaŋanoŋ jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemero. Wala jeŋnemba ano gejatootoo eja takapolakaya kaaŋagadeeŋ hagoŋ oroŋgi iikanoŋ kemeŋ laligojao. Iikanoŋ asaga gomantiiŋa qanjonoŋ oŋootigi tetegoya qaa siimbobolo honombonoŋa mende moma laligoŋ ubuya. Kiaŋ.

Anutunoŋ ejemba komugiti, iyoŋoo qaagia jeŋ tegowaa.

* **20:8:** Eze 7.2; 38.2, 9, 15

11 *Kawaa gematanoŋ jiŋkaroŋ duŋ somata taaŋa ano iikanoŋ raji, ii iibe. Iibe siwe namonoŋ iwaa jaasewaŋanoŋga qaoma kemaliri. Kemaliŋ mombo iriiboŋatiwaa so mende koloori.
12 Kemaliri ejemba koomuya uuta ano kamaaŋqeqeta iŋiibe jiŋkaroŋ duŋ batanoŋ naŋgi Anutunoŋ buk papiaya papiaya kotuno. Papia alia moŋ qata laaligo kotigaa qa areŋ buk ii kaaŋagadeeŋ kotuno. Kotuma ejemba koomuya yoŋoo qaagia gosiro nanamemeŋgiaa sunduya buk papianoŋ oogita eji, iinoŋ mono iikawaa so weeŋgoŋ ejemba jeŋ tegoŋ oŋono.
13 Kowenoŋ komuŋ kemeŋ laligogiti, ii kowe Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Koomuwaa kondomondoo Toyaa boronoŋ laligogiti, ii Toya iikanoŋ meleema oŋono. Komuŋ koomu gomanoŋ kemeŋ laligogiti, ii iikawaa Toyanoŋ meleema oŋono Anutuwaa jaanoŋ kougi. Kaeŋ kouma asugigi Anutunoŋ qaagia motomotooŋ gosiŋ nanamemeŋgiaa so jeŋ tegoŋ oŋono.
14 Jeŋ tegoŋ oŋono koomuwaa kondomondoo Toya ano koomu gomaŋ Toya ii hagoŋ oroŋgi roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋlao qeŋ namakeji, mono iikawaa sianoŋ kemeri. Gere sia iikanoŋ kemegiti, iikanoŋ mono koomu indiŋa woi kolooja.
15 Anutunoŋ mombaa qata laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ mende oogita ero mokoloooroti, ii mono hagoŋ muro roŋ gere bolaŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ namakeji, iikawaa sianoŋ kemero. Kiaŋ.

21

Siwe dologa ano namo dologa iriibe.

1 *Siwe namo mutuya yoronoŋ kaeŋ qaoma aliri kowenoŋ kaaŋagadeeŋ mende toroqeŋ ero. Iikawaa gematanoŋ Siwe ano namo dologa iriibe.
2 *Jerusalem doŋgoga, siti toroya ii Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaro iibe. Siti ii meagodaborogi iimasiiŋsiiŋawo kokaeŋ kolooro: Emba marambaajoŋ maleku iimasiiŋsiiŋawo mouma mugi eja buŋayawo aitoŋgowaatiwaajoŋ menjereŋgoŋ aoŋ jojoriŋ akadamuyawo nanji, siti kanoŋ mono iikawaa so kolooro iibe.
3 *Ii iima nama jiŋkaroŋ duŋnoŋga qaa moŋ kolooro mobe kotakota qama kokaeŋ nijoro, “Iiba, Anutuwaa mirinoŋ

* **20:11:** Dan 7.9-10 * **21:1:** Ais 65.17; 66.22; 2 Piito 3.13 * **21:2:** Ais 52.1; 61.10; Ais 3.12 * **21:3:** Eze 37.27; Lew 26.11, 12

mono ejemba batugianoŋ kamaaŋ eja. Anutunoŋ batugianoŋ laligoro iwo laligogi aŋo beŋ Anutugia kolooŋ yoŋowo laligoŋ ubaa.

4 *Yoŋowo laligoŋ jauŋgia kuuya kotodaborowaa. Iwoi kuuya wala eroti, iikanoŋ mono qaondabororo. Kawaajoŋ mombo mende komugi jiŋgeŋ mende qabuya ano toroqeŋ siimbobolo moŋ mende mobuya. Iwoi mombaajoŋ mende amamaaŋ saabuya."

5 Jiŋkaroŋ duŋanoŋ raji, iinoŋ kokaeŋ nijoro, "Moba, niinoŋ jewe ilawoila kuuya mono koloŋaniro gbilia koloowaa." Kaeŋ nijoŋ jero, "Qaa ii hoŋa tooŋa uuwoiya qaa, iikawaajoŋ ii mono papianoŋ oowa."

6 *Toroqeŋ kokaeŋ nijoro, "Ii jeŋ kotowe koloodaboroja. Niinoŋ waladeeŋ laligoŋ (iwoi kuuya mokoloon kanageŋ jewe qaono) konogaga laligoŋ uma laligomaŋa. Kawaa so niinoŋ tere nemuŋa mutuya A ano tere nemuŋa tetegoya Z koloojeŋ. Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, niinoŋ mono laaligo kotigaa apu jaayanoŋga apu ii kaleŋ mube iikanoŋga sewaŋa qaa kosoŋ neŋ laligowaa.

7 *Moŋnoŋ lombo kuuya uuguŋ haamo ambaati, niinoŋ mono iwaa Anutuya koloon iwoi kuuya ii mube iwaa buŋa kolooro noo meraborana koloon qana bosima laligowaa.

8 "Kaeŋ laligowuyato, tosianoŋ ejemba jaagianoŋ jiriŋjiriŋ ama boŋ mende nama momalaarigia mesaogi uugianoŋ tilooji, iyoŋoo mirigianoŋ mono roŋ salfa jamowaa gere* bolaŋanoŋ gogoriŋlao jeŋ namakeji, iikanoŋ ewuya. Yoŋoonoŋ toroqeŋ ejemba koi kaaŋa yoŋonoŋ kaaŋagadeeŋ iikanoŋ kemeŋ laligowuya: Ejemba uŋugi komugi serowiliŋ oweŋ hamoqeqe ama tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋ qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkejuti, niinoŋ mono ii hagoŋ oŋombe sia iikanoŋ kemeŋ laligowuya. Ii koomu indiŋa woi koloowaa." Jiŋkaroŋ duŋanoŋga qaa kaeŋ karo mobe. Kiaŋ.

Jerusalem siti dologa ii qaita moŋ.

9 Lombo kanjaŋawo konoga 7 kanoŋ qambi 7 saa qegi Siwe gajoba 7 yoŋonoŋ ii meŋ naŋgiti, iyoŋoonoŋga moŋnoŋ kaŋ kokaeŋ nijoro, "Mono kana emba Lama meriaa emba buŋa koloomambaajoŋ anji, ii qendeema gomaŋa."

10 *Kaeŋ nijoro Uŋa Toroyanoŋ nono umbeumbeŋanoŋ qananoŋ uro Siwe gajoba iikanoŋ nuano baaŋa koriga qabuŋayawo moŋnoŋ uri. Iikanoŋ uma siti toroya Jerusalem

* **21:4:** Ais 25.8; 35.10; 65.19 * **21:6:** Ais 55.1 * **21:7:** 2 Sml 7.14; Ond 89.26-27 * **21:8:** Salfa jamowaa geria ii kojuwaa jamoyanoŋ jeŋ gogoriŋ qeŋ jeŋkejiwaa so kolooja. * **21:10:** Eze 40.2

Siwenoŋ Anutuwaa gomanoŋga kamaaroti, ii qendeema nono kokaeŋ iibe:

11 Anutuwaa asamararaŋa iikanoŋ asariro kokobilibilianoŋ goul ano kowonjiŋ hoŋawo sewaŋgia uuta iikawaa tani kolooro. Kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota ero.

12 *Kiropoya uuta ii akadamuyawo. Kiropoyaa naguya 12 naŋgi kosogianoŋ Siwe gajoba 12 sokoma naŋgi. Israel kanagesowaa tuuŋ 12 yoŋoo qagia ii nagu iikawaa selegianoŋ oogita nano.

13 Nagu 12 ii leelee eu emu kokaeŋ naŋgi: Weeŋ koukoutanoŋ karooŋ, kemekemetanoŋ karooŋ, Noot waageŋ karooŋ ano Saut waageŋ karooŋ.

14 Siti kiropo ii kowonjiŋ tando damuyawo 12 iikayoŋoo qaganoŋ megi nano. Lama meriaa aposoluruta 12 yoŋoo qagia 12 ii tando 12 iikanoŋ oogita nano.

15 *Siwe gajoba niwo qaa jeroti, iinoŋ siti, iikawaa kiropoya ano naguya 12 iyoŋoo sogia keda ama momambaajoŋ jojoriŋ goul kedaya (rula mesa) meŋ nano.

16 Siti ii areŋgoŋ megi waŋgoŋa 4 kolooro. Leelee eu emu korigaya ii ororoŋ. Koriga motomotooŋ ii goul kedaya iikanoŋ kedaya ama 2,400 kilomiita kawaa so mokolooro ero.† Aaregeŋa ii kaaŋagadeeŋ ororoŋ ero.

17 Siwe gajobanoŋ kaaŋagadeeŋ siti kiropoya ii baloŋ ejawaa kedanoŋ so ama 60 miita mokolooro ero.

18 *Siti kiropoya ii kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa kanoŋ memetaga. Siti aŋo ii goul toonoŋ megi asamararaŋanoŋ mono kaaro taaŋaa so asasagawo asariro.

19 Siti kiropoyaa tandoya ii kowonjiŋ sewaŋa uuta kania kania kanoŋ menjereŋgoŋ megi akadamugiawo kokaeŋ koloogi iŋiibe: Tando mutuya ii kowonjiŋ hoŋawo qata jaspa mundaya injaŋa tanitani. Tando woiya ii kowonjiŋ asoŋa qata safaia, karooŋa ii kowonjiŋ toŋgoŋtoŋgoŋ qata ageit. Tando 4:ya ii kowonjiŋ toŋgoŋa qata emerald.

20 Tando 5:ya ii kowonjiŋ nejoŋgbalaya qata sardoniks. Tando 6:ya ii kowonjiŋ osoga qata karnilian, 7:ŋa ii kowonjiŋ qata krisolait (kwortz), mundaya goul kaaro kaaŋa. Tandoya 8:ya ii kowonjiŋ asoŋasoŋa qata beril, 9:ŋa ii kowonjiŋ goota qata topaz. Tando 10:ŋa ii kowonjiŋ qata kalsedoni (krisopreis) mundaya tootooyawo, 11:ŋa ii kowonjiŋ gogookota qata jeisint (torkwois). Tando 12:ya ii kowonjiŋ osoga nezoŋgbala qata ametist.

* **21:12:** Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 † **21:16:** Tuuŋ 12 motomotooŋ iikawaajoŋa 200 kilomiita. * **21:18:** Ais 54.11-12

21 Siti kiropo nagu 12 ii soroŋ kota damuyawo 12 iikanoŋ
memetaga. Nagu motomotooŋ ii soroŋ kota motomotooŋ
kanoŋ orasiŋ memetaga. Sitinoŋ kana eji, ii goul toonoŋga
megi kaaro taaŋa kaaŋa asariro.
22 Siti kuuya yoŋonoŋ Poŋ Anutu ku-usuŋ kuuyaa Toya
ano Lama meria tororo iriima uugia meleema waegara meŋ
mepeseeŋkeju. Kawaajoŋ jiwowoŋ jigo (tempel) mombaajoŋ
mende amamaaŋkeju. Jigo ii mende iibe.
23 *Anutuwaa asamararaŋanoŋ siti meŋ asariŋ oŋono
Lama merianoŋ kiwagia kolooja. Kawaajoŋ weeŋ koiŋ
asariwaotiwaajoŋ mende amamaaŋkeju.
24 *Iinoŋ kiwagia kolooro kantria kantria yoŋonoŋ iwaa
asasaganoŋ kema kaŋ laligowuya. Namowaa kiŋ poŋa poŋa
yoŋonoŋ buŋagia akadamugiawo ii meŋ kaŋ siti iikanoŋ
ambuya.
25 *Siti paŋgamaŋa qaa, iikawaajoŋ kiropo naguya ii kam-
baŋ moŋnoŋ mende kombuto, suulaŋ tama nambaa.
26 Kantria kantria yoŋonoŋ uugia meleema akadamugiaa
buŋagiaajoŋ awelegoŋ qabuŋagiawo koloon laligogiti, ii meŋ
kaŋ siti iikanoŋ ambuya.
27 *Ejemba qagia laaligo kotigaa qa areŋ buknoŋ oogita
eji, iyoŋonondeeŋ mono siti iikanoŋ ubuya. Lama merianoŋ
qa areŋ buk ii galeŋ komakeja. Moŋnoŋ uuta tilooji me
aŋgonjora imbiloloŋawo ama qaa qoloŋmoloŋgoya jeŋkeji,
iinoŋ mono iikanoŋ umambaajoŋ amamaawaa. Kiaŋ.

22

Laaligo kotigaa apu gowoya iibe.

1 *Kawaa gematanoŋ Siwe gajoba iikanoŋ laaligo koti-
gaa apu jaaya qendeema nono Anutu ano Lama meria
yoroo jiŋkaroŋ duŋnoŋga ujuŋgoŋ kaŋ apu gowoya kolooro.
Kawaa apuya ii kaaro jokaŋa jokaŋa kokobilibiligiawo
meleema asariŋkejuti, mono iikawaa so tualalakota kolooro.
2 *Apu gowoya iikanoŋ sitiwaa kana somatanoŋ kamaaŋ
biiwia metetereeŋ kotoŋ karo. Apu gowoyaa goraayanoŋ
leelee kanoŋ laaligo kotigaa gereya ii nano. Gere iikawaa
hoŋanoŋ mono gbani so somaŋa 12, ii koiŋ motomotoombaa
uutanoŋ kolooŋkeju. Gere iikawaa seŋanoŋ mono kan-
tria kantria ejembanoŋ qeeaŋgo mokoloowutiwaajoŋ ama
nanju.

---

* **21:23:** Ais 60.19-20 * **21:24:** Ais 60.3 * **21:25:** Ais 60.11 * **21:27:** Ais 52.1; Eze 44.9 * **22:1:** Eze 47.1; Zek 14.8 * **22:2:** Jen 2.9; Eze 47.12

3 *Moŋnoŋ moŋ mende toroqeŋ alia seigoŋ qasuaawaa.
Anutu ano Lama meria yoroo jiŋkaroŋ duŋganoŋ mono
siti iikanoŋ ero Lama meriaa gawoŋ meme ejembaurutanoŋ
weleŋ qeŋ muŋkeju.
4 Weleŋ qeŋ muŋ jaasewaŋa iima Anutuwaa qata wambu-
sooŋgianoŋ meŋ mokotaagi ewaa.
5 *Gomaŋ mende toroqeŋ tiiwaa. Poŋ Anutunoŋ meŋ
asariŋ oŋomakejiwaajoŋ kiwa asasagaajoŋ me weeŋ
asasagaajoŋ mende amamaawuya. Kaeŋ oyaŋboyaŋ laligoŋ
kambaŋ so tetegoya qaa kiŋ poŋ kaaŋa galeŋkoŋkoŋ gawoŋ
meŋ laligoŋ ubuya.
6 Ii iibe Siwe gajobanoŋ kokaeŋ nijoro, “Buŋa qaa mojaŋi,
iikanoŋ mono hoŋa tooŋ uuwoiya qaa kolooja. Poŋ Anu-
tunoŋ gejatootoo ejemba sololooŋ oŋomakeji, iinoŋ mono
Siwe gajobaya nii wasiŋ nono asugiŋ goma laligowe. Iwoi
kuuya uulaŋawo koloowutiwaa so anji, momalaari ejembau-
rutanoŋ ii mobutiwaajoŋ ii asugiŋ qendeema gombe.” Kiaŋ.

Jiisasnoŋ mombo eleema kawaa.

7 Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema
kamaŋa. Tosianoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya buŋa qeŋ
qokotaaŋkejuti, iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo kolooju.”
8 Jon niinoŋ Buŋa qaa koi moma jaana meleeno uŋaya
iibe. Ii iima modaboroŋ Siwe gajobanoŋ uŋa koi qendeema
nonoti, niinoŋ iwaa waeya meŋ mepeseemambaajoŋ moma
namonoŋ kamaaŋ kanianoŋ simiŋ kumbe.
9 Simiŋ kumbeto, kokaeŋ nijoro, “Ae! Kaeŋ mende amba.
Niinoŋ gii ano gejatootoo alauruga ano ejemba buk kokawaa
Buŋa qaaya buŋa qeŋ qokotaaŋkejuti, mono kuuya oŋoo
kooroŋgianoŋ nama motooŋ Anutu weleŋ qeŋ muŋkejoŋ.
Niiga qaagoto, mono Anutu waeya meŋ mepeseeŋkeba.”
10 Kaeŋ jeŋ kokaeŋ nijoro, “Kambaŋ torija. Kawaajoŋ
buk kokawaa gejatootoo qaayanoŋ aasaŋgoyanoŋ ewaboti-
waajoŋ ii papia-noŋ oowato, ii mono muŋgeŋ aasonoŋ (siil)
mende qokotaawa.
11 *Bologa meŋkeji, iinoŋ mono toroqeŋ kaeŋ meŋ
kileqileewa. Tiloon laligoji, iinoŋ mono toroqeŋ tiloon
aŋgonjorayawo kolooŋ laligowa. Nanamemeŋ dindiŋa
amakeji, iinoŋ mono toroqeŋ dindiŋagadeeŋ ama meŋ
laligowa. Soraaya kolooŋkeji, iinoŋ mono toroqeŋ soraaya
totooŋ kolooŋ laligowa.” Siwe gajobanoŋ kaeŋ nijoro.
12 *Jiisasnoŋ jeja, “Mobu, niinoŋ mono uulaŋawo eleema
kamaŋa. Kamaŋati, iikanoŋ mono tawagia meŋ kamaŋa.

* **22:3:** Zek 14.11 * **22:5:** Ais 60.19; Dan 7.18 * **22:11:** Dan 12.10 * **22:12:** Ais 40.10; 62.11; Ond 28.4; Jer 17.10

Nanamemeŋgia ama meŋ laligogiti, mono ii gosiŋ iikawaa so tawagia motomotooŋ oŋomaŋa.

13 *"Niinoŋ kanakanaiyanoŋ mutuya laligoŋ (iwoi kuuya mokolooŋ kanageŋ jewe qaono) tetegoyanoŋ konoga kolooŋ laligomaŋa. Iikawaa so niinoŋ A ano Z, tere nemuŋa mutuya ano tetegoya koloojeŋ.

14 *"Niinoŋ ejemba malekugia galeŋ komakejuti, iyoŋoojoŋ kiropo naguya horowe saanoŋ siti uutanoŋ ugi mende aŋgoŋ koma oŋombe laaligo kotigaa gere hoŋa newuya. Kawaajoŋ opo malekugia galeŋ koma soŋgbamakejuti, ejemba iyoŋonoŋ mono simbawoŋawo ano oyaŋboyaŋ kolooju.

15 "Yoŋonoŋ oyaŋboyaŋ mokoloowuto, tosaaŋa yoŋoojoŋ nagu koma somoŋgowe seleeŋgeŋ laligowuti, ii ejemba koi kaaŋa: Kasu kaaŋa serowiliŋ ama oweŋ hamoqeqe amakeju. Serowiliŋ ama ejemba uŋugi komuŋkeju. Tando lopioŋ waegia meŋ mepeseeŋkeju ano aŋgomokolombaa siiŋa moma ii amakeju. Ejemba kaaŋa kuuya ii mono kiropo seleeŋgeŋanoŋ laligowuya.

16 *"Jiisas niinoŋ gajobana wasiwe liligoŋ uumeleeŋ kanageso oŋoojoŋ gejatootoo qaa koi naŋgoŋ iŋijoŋkebaa. Niinoŋ kiŋ Deiwidwaa wanjaleya ano mundaŋa koloojeŋ. Niinoŋ gomaambawaa widia asamararanawo koloon asariŋkejeŋ." Jiisasnoŋ kaeŋ jero.

17 *Uŋa Toroya ano emba buŋaya yoronoŋ kokaeŋ jeŋkejao, "Jiisas, gii mono kawa." Kaeŋ jeri mobuti, oŋo mono kaaŋiadeeŋ kokaeŋ jewu, "Jiisas, gii mono kawa."

Moŋnoŋ apuwaajoŋ moji, iinoŋ mono kawa. Moŋnoŋ laaligo kotigaa apuwaajoŋ siiŋa moji, iinoŋ mono kaŋ ii kaleŋga aŋaliŋ aŋgoŋ komba. Kiaŋ.

Galeŋ meme ano jojopaŋ qaa tetegoya

18 *Niinoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya mobuti, kuuya oŋoojoŋ galeŋ meme qaa kokaeŋ jejeŋ: Moŋnoŋ gejatootoo qaa koiwo qaa moŋ toroqeŋ jewaati, lombo kanjaŋawo koloowaatiwaa qaaya buk kokanoŋ ooweti, Anutunoŋ ii mono iwaa qaganoŋ ano ubaa.

19 Moŋnoŋ buk kokawaa gejatootoo qaaya iikanoŋga qaa moŋ qetegowaati, Anutunoŋ mono ii aŋgoŋ kono laaligo kotigaa gere hoŋa mende neŋ siti toroyanoŋ mende ubaa. Iikawaa qaaya Anutunoŋ somoŋgoro buk kokanoŋ ooweto, qaa iikanoŋ mono iwaanoŋ hoŋawo mende koloowaa.

---

* **22:13:** Ais 1.8, 17; 2.8; Ais 44.6; 48.12 * **22:14:** Jen 2.9; 3.22 * **22:16:** Ais 11.1, 10 * **22:17:** Ais 55.1 * **22:18:** Dut 4.2; 12.32

20 Buŋa qaa koi naŋgoŋ jeji, iinoŋ kokaeŋ jeja, “Qaa ii oŋanoŋ. Niinoŋ mono uulaŋawo eleema kamaŋa.”

Kaeŋ jero niinoŋ kokaeŋ jejeŋ, “Qaa ii oŋanoŋ. Oo Poŋ Jiisas, gii mono kawa.”

21 Poŋ Jiisaswaa kaleŋmoriaŋanoŋ mono kuuya oŋowo ewa. Qaa ii oŋanoŋ.